GALENI
OPERA
OMNIA
MEDICA
TOM. IV.

1565

Presented to the Nav^l. & Mil^y. Library
by Chas: Jno Brandling Major 2^d. W^t. York Militia
and late Lieut. 10th Roy^l. Hussars
Feby. 18th 1834.

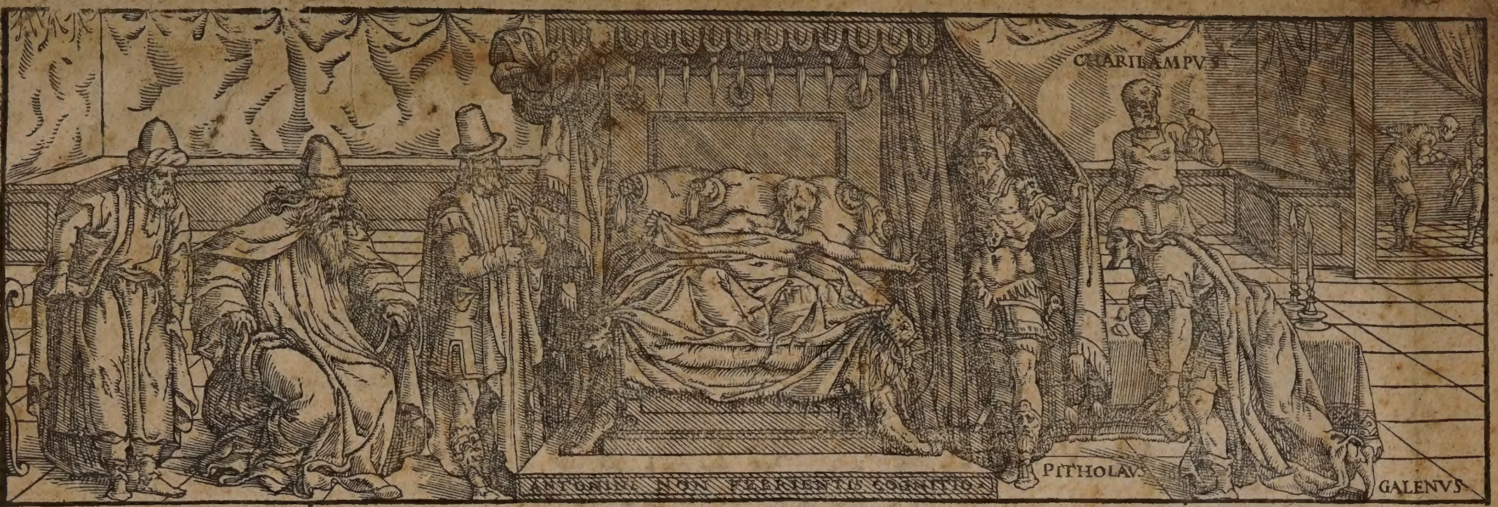

This Book
was presented to the
Naval & Military Library
by
Major C. J. Brandling
2^d W. York Militia
late Lieut. R. Hussars.

Silvester & Co. sc. 27 Strand.

see

Galenus

GALENI
LIBRORVM QVARTA CLASSIS

SIGNA QVIBVS TVM DIGNOSCERE morbos & locos affectos, tum præscire futura poßimus, docet.

QVARTA HAC NOSTRA EDITIONE, *ob additum librum, & plurimos locos ex veterum Græcorum codicum collatione nuper emendatos, ornatior prodiens.*

Locis etiam Hippocratis in margine indicatis, quos Galenus sparsim in contextu citat.

Librorum Catalogum sequens folium continet.

Τὸ Σημειωτικόν.

VENETIIS APVD IVNTAS. M D LXV.

QVARTA CLASSIS HÆC CONTINET.

Totam hanc Classem quàmplurimis in locis denuo expurgauit Augustinus Gadaldinus, adhibitis etiam multis emendatissimis codicibus græcis manuscriptis.

GALENI
DE LOCIS AFFECTIS LIBRI SEX

Gulielmo Copo Basiliensi interprete.

Ab Augustino Gadaldino in hac quarta æditione pluribus locis emendati, adhibitis etiam vetustissimis codicibus græcis, summa cura hinc inde conquisitis.

ARGVMENTVM LIB. PRIMI.

Docet Methodum vniuersalem dignoscendi Locos affectos, qui sensum effugiunt, vnà cum multis exemplis particularum quarundam.

Quæ sint prima capita, quibus Sedes affecta, quæ sensum latet, intelligitur: ac de inutilibus veterum quæstionibus. *CAP. I.*

C LOcos nominant ipsas corporis particulas non recentiores solum, sed ueterum quoq; medicorum non pauci: ac affectus ipsis euenire solitos, dignoscere student, propterea, quòd pro locorum differentia, curationem quoque variari contingit. Sed, quàm vtilis ad curationem sit huiusmodi notitia, in eo libro, quem de curandi uia & ratione conscripsimus, videre est: Nuncuero, q̃uo affectæ particulæ possint dignosci, explicare duntaxat proposuimus. "Igitur partes in superficie constitutæ, unà cum affectuum suorũ idea specieue, facile sensibus deprehenduntur: quæ uero in imo corpore latent, exercitatũ ratione virum desiderant cum in partium & actionibus & vtilitatibus, tum vel maxime in prçcedentibus eas corporum dissectionibus: quippe hæ nos docuerunt cum alia permulta, tum cuiuslibet partis essentiæ proprietatem. Corpus igitur quoddam chartilagineum est secundum asperas pulmonis arterias, quod brõchion appellant: "cuius proprietatem hi duntaxat, qui ipsum viderũt, cognoscere possunt. Id si aliquando tussiendo expuatur, maximum vlcus vel ab erosione, vel putredine, in pulmone esse existimamus: est enim & per totum collum inter pha-

" Auicenna ex nostra editiõe libro 1. Fen 2. doctrina 1. ca. 8. folio 30. litera.c

A.l.1.f.2.d.3.c. 1.fo.43.f

D ryngem & pulmonem media, talis corporis natura. Tam grandis tamen vlceratio in ipso haudquaquam fieri potest, quin prius mors animal præoccupet: In pulmone vero talis fieri potest, utpote qui & facile putrescere ob humiditatem, & à vitiosis humoribus prompte erodi consueuit, & bronchia ipsa admodum exigua habet: neq; enim uel particula ipsorum putrescere potest, sed totum bronchium reiici necesse est, membranosis vinculis, quæ ipsum cũ alijs coniungunt, à sua continuitate absolutis, quæ sanè suis bronchijs multo celerius afficiuntur: hæc enim & chartilaginea, & dura, & crassa sunt: membranæ vero, quæ ipsa coniungunt, tenues & infirmæ. Quinetiam frustum quoddam vasis, haud paruum, tussiendo reijci vidimus, quod ex pulmone fuisse eductũ plane intelligebant, qui dissectoriæ artis haud erant imperiti: quotquot enim ad asperã arteriã in collo perueniunt vasa, omnia capillorum ferè speciem referunt. Proinde non solum essentię proprietas, sed magnitudo quoque, sæpenumero affectũ locum haud obscure indicare potest. "Sic enim, cũ intestini tunicam per dysenteriam aluo deiectam conspexeris, sitq; & latitudine & crassitudine ijs, quę tenuia cõstituunt, multo maior, non abs re conijcies vlcerationem in crassis intestinis consistere. Ita, cum adolescentulum tussiẽdo, tunicam crassam lubricamq; reijcere videremus, coniecimus eam internam esse gutturis partẽ, quæ ligulam (græci epiglõttida vocant) constituit: ac sanatus est adolescentulus, quãuis id non admodũ speraremus: mansit tñ vox vitiata. "Præterea per essentiæ proprietatem, à vesicę vlceribus ea, quę in renibus consistunt, distingui possunt.

A.ibidẽ. Et l.3. t.16.c.1.2.&3.c

A.l.3.f.19.t.1, c.15.fo.365.d

‖Sectione 4ª. Apho.76.81. Extra ord. fol. 36.b.h.ex noſtra editione. Et de natu. huma.cõ.2. textu 20.claſſe 7ª.fo. 180.g

Scripſit.n.in aphoriſmis Hippocrates: ‖ Si ea,quę cũ vrinis excernuntur,lamarũ ſpeciem referãt, E « in veſica vlcus eſſe,ſcire licet: ſi uero carunculis ſimilentur, id erit in renibus. « Neq; nõ à rebus in particulis quibuſdã cõtẽtis,creberrime locus affectus deprehendit. Nã Mitylenis adoleſcẽs quidã ẽm ſedẽ vulneratus gladio, vulnere ſatis profundo, tribus primis diebus neq; cibum neq; potum ingeſſit: quarta vero die,adhibitis prius remedijs,cibum ſumpſit ac bibit quoq;: deinde occidẽte ſole,iterũ adhibita curatione,vrinę circiter quatuor heminas p vulnus excreuit,quũ antea,ex quo vulneratus erat,nihil vrinę reddidiſſet: tum vero ab onere,quo circa pubẽ grauabatur,ſe perfecte liberatũ eſſe dixit. Itaq; proculdubio conſtabat veſicã in hoc fuiſſe vulneratã. Quemadmodũ, ubi ſtercus per vulnus excernitur, inteſtinorũ alicui vulnus eſſe illatũ haud dubium eſt. Sic ẽt, quum cibus egredit,in ventriculo vulnus eſſe manifeſtũ eſt. Iam ortum ſupra inguina panũ ac ſuppuratum quũ medicus incideret,ſtercus ſubſecutũ,in colo abſceſſum eſſe declarauit. Atq; in hoc genere cõtinet ſpiritus efflatus vulnerato thorace, & ſanguis ab arteria profluens: nam,quũ interdum vulneratũ corpus ſenſu deprehendi non poteſt,exactã ab his conſequimur notitiam. Igitur,vt ex thorace ſpũs inter reſpirandum efflatus mẽbranam coſtas ſuccingentem vulneratã eſſe ſignificat, " ita ſanguis ſaliendo eiaculatus,arteriam: ſed hic protinus eo,qui ex venis erumpit,& calidior,& magis tenuis,& flauior eſt. A.l.4.f.4.t.2.c. 16.fo 469.g At,veluti horum non incertæ ſunt notæ,ſic eodem modo,ſi aliqñ omẽ F tum aut inteſtinorum aliquod excidere per vulnus videatur,peritonęum diſciſſum eſſe nemo ambigere debet. Si vero pulmonis aliqua fibra, extremã ſui partem à vulnerę exerere videatur, thoracem confoſſum eſſe oſtendit: atqui nihil refert,ſiue ſuccingentem membranam vulneratam,ſiue thoracem confoſſum eſſe dixeris. Iam vero ex iis etiam rebus, quæ adnaſcuntur, affectæ ſedis notæ qñq; petunt: proprietas.n.eſſentię eſt eorum,quę adnaſcũtur," quẽadmodum fungi fracturis capitis, quãdo meninx,id eſt membrana cerebrum cuſtodiens, fuerit affecta. A.l.3.f.1.t.2.c. 14.fo.200. b Atque rurſus alia proprietas conſpicitur,oſſe particulæ cuiuſpiam vitiato. Huius præterea generis eſt cruſtula quædam, ephelcis Græce vocata, quòd eius particulæ, à qua excerni videtur, vlcerationem oſtendat, vt vrinæ inſtrumẽtorum,ſi cum vrina: ſpiritalium inſtrumentorum, ſi tuſſiendo reijciatur: gulæ ac ventriculi,ſi vomitione excernatur: quemadmodum,ſi cum alui excrementis deijcitur, inteſtinorum aliquod vlceratũ eſſe ſignificat. "Eſt præterea ex indicijs quibuſdã alius notitiæ modus, A.l.1.f.2.d.3.c. 1.fo.43.f quũ videlicet in alieno ſpatio aliquid pręter naturam continetur,vt in renibus aut veſica lapis,aut pus in thorace: ex eodem genere cenſetur & ſanguinis grumus(gręce thrombos,) vbicunq; cõtineatur, aut alius quidam humor moleſtus in animalis corpore genitus, vel extrinſecus ei adueniens. Vnde iuniorum medicorum cõplures quęſtionem ad medicæ artis opera nihil conferen- G tem,ſed logicam potius habentem contẽplationem, mouere ſolent, utrum huiuſmodi res in nobis præter naturam genitæ,ex affectis ſint ſedibus,an loco nullo affecto animal à cauſa præter naturam male afficiatur. Sed,ꝙ inutilis(vt dixi) ſit huiuſmodi quæſtio,cognitu facile eſt, ſi conſideraueris,quantum dignotiones ad artem conferant. Subijciamus ergo aliquem tribus diebus nihil vrinæ reddidiſſe,non'ne protinus,in qua corporis parte ſit huiuſmodi accidentis cauſa, inueſtigabimus,an in renibus,aut vreteribus,aut veſica,aut vrinæ fiſtula: neq;.n.in hepate,pulmone,liene, ventriculo, corde, aut alia quauis particula ipſam quæremus, ꝙ nulla ipſarum ſit meiendi inſtrumentum. Vnde,niſi nouerimus primam vrinæ ſecretionem in renibus fieri,deinde eã per vreteras ad veſicam peruenire,ac demum inde excerni (quemadmodum iam antea in diſputationibus naturalium actionum oſtendimus) nihil huiuſmodi inuenire poterimus. Verum hucuſq; proceſſiſſe haud ſatis eſſe videtur: quin potius perpendere oportet, quęnam ſit dictorum cauſa,propter quã vrina ſupprimitur. Eſt autem uia contemplationis hæc. Intueri oportet omnia tum præterita tum præſentia accidentia: præſentia quidem ipſemet medicus inſpicere debet: præterita vero non ſolũ à laborante,ſed etiam ab ipſius familiaribus,interrogando perdiſcere. Sit igitur(exẽpli gratia) tumor aliquis in pube, ſatis euidẽter in circũſcriptione veſicam impletam eſſe oſtendens, H nihilq; excernatur: non'ne plane conſtat aut excretoriam vrinæ actionem neceſſario reſolutã,aut vrinæ fiſtulam eſſe conſtipatam? In primis igitur conſiderandum eſt,num fieri potuerit, vt reſolutæ facultatis nomine id acciderit,vbi prius meminerimus, quomodo per bonam valetudinem volentibus nobis vrina excernatur:"muſculus enim ceruicem veſicæ circundans, ab actione quidem tunc quieſcit,fungitur autem veſica ſuo munere. A.l.3.f.19.t.1. c.1.fo.363.e Muſculi autem actio,voluntatis noſtræ imperium imitatur: at veſicæ actio,& inuoluntaria eſt & naturalis: nãque in cõmentariis de naturalibus facultatibus iam declaratum eſt in omnibus ferè corporis particulis eſſe vim,qua excremẽta excernantur: hæc quãuis ſemper ipſis adſit,non tñ vtuntur ea,niſi cum vrgẽtur ab excremẽtis. Ea ergo vi excretice laborante cõtingit aliqñ ἰσχουρίαν ideſt vrinæ ſuppreſſionem,fieri. Proinde, ſi hominem ita figuraueris,vt decliuis ſit ceruicis veſicæ poſitus,ac manibus tumorem præter naturam compreſſeris, expelletur vrina: quòd, ſi ita faciendo nihil profeceris, à cauſa, qua reſoluta vis eſſe putabatur,deſiſtere,atque vrinæ fiſtulam conſtipatam eſſe,ſuſpicari oportet: quippe,muſculus ei circũdatus ſi reſoluatur,ipſe nõ cohibitæ,ſed præter voluntatem emiſſæ vrinæ, cauſa eſt. Itaque, quot modis contingat ceruicis veſicæ meatum (quem οὐρήθραν ideſt vrinæ fiſtulam, vocant) ſtipari,deinceps conſiderandum eſt. Equidem" tres in vniuerſum eſſe cenſeo: aut enim corpus ipſius in tantum tumorem præter naturam attollitur, vt meatus inde occupetur: aut aliquid A.l.3.f.19.t.2. c.6.fo.366.h

A.l.3.f.19.t.2. c.6.fo.366.h A ei preter naturam, vt vel carũcula, vel callus, innaſcitur: aut à re quapiam obſtruitur meatus. "Corpus quidem ipſius ad inſignem tumorem attollitur, ſi vel inflammatione, vel ſcirrho, vel abſceſſu, vel alio quouis tumore fuerit affectum: in meatu autẽ caro quidem oritur, ſi præceſſerit vlcus, alia vero res longo tẽporis ſpacio ex craſſo lentoq; humore paulatim naſci poteſt: at obſtruitur meatus vel à lapide, vel grumo, vel pure, vel craſſo lentoq; humore. Igitur hæc oĩa diſtinguere oportet, non ſolum ex præſentibus accidentibus, ſed etiam ex ijs, quæ præterierunt. Age igitur ſubijciamus, vt puer laboret: "apparuerint vero antea calculi indicia, vrina quidem aquę ſimilis, in qua ſubſident ſabuloſa quædam: ipſe inſuper aſſidue pudendum ſcalpat, id q; vel laxum vel intentum præter rationẽ: poſtea vrina de repente ſupprimatur: nõ ſine ratione certe conieceris huic calculum in veſicæ ceruicem incidiſſe. Itaq; "ſupino figurato puero, cruribus q; reliquo corpore multo ſublimioribus redditis, multifariam ipſum concuties, hoc ſatagens, vt lapis ex meatu recedat. Quibus peractis, iube, vt puer vrinam reddere tentet: idq; ſi bene ſucceſſerit, profluatq; vrina, pręter exactam cauſę notitiam, curationis quoque modum inueniſſe te, haud dubia erit coniectura: Quòd, ſi nihilominus vrina ſupprimitur, rurſus cõcute, ſed vehementius: atque, ſi ſic quoq; permanſerit, tum "demiſſa fiſtula (Greci catheterem vocãt) ſimul & lapidem à veſicę ceruice repelles, & vrinæ iter præbebis. At nulla calculi nota retentã vrinam præcedente, ſi ſanguis effluxerit, par eſt, vt grumus vrinæ fiſtulam obturet: at fieri etiam poteſt, vbi "vlcerata eſt veſica, vt paulatim in ipſa grumus concreſcat vel non pręcedente ſanguinis fluore: accidit etiam, vt ſanguis ex renibus per vreteras in veſicam defluens, grumum efficiat. Atq; in huiuſmodi coniecturis magnus eſt fiſtulæ vſus, haud ſecus, ac cum vel pus vel craſſum lentumq; humorem meatum obſtruxiſſe ſuſpicamur. In huiuſmodi vero coniecturam, ex præcedẽtium notitia hoc pacto inducemur. Etenim, ſiue veſica ſiue renes antea affectu aliquo laborauerint, per quem tale tantumq; pus colligi potuerit, vt par ſit ab ipſo meatum fuiſſe obſtructum, probabiliter conijcies hanc ob cauſam vrinã ſupprimi: aut ſi etiã in parte aliqua renibus ſuperiore fuerit abſceſſus, quo erupto, haud abſurde pus in renes trãſumptum eſſe putaueris. Quòd ſi nihil huiuſmodi præceſſerit, victus rationem inquirere oportet, an "in ocio educatus, vel multis cibis craſſos viſcoſosq; humores generare potentibus fuerit vſus. Sic etiam, vbi ob carunculam aliquam ab vlcere innatam veſicæ ceruicem obſtructam eſſe putamus, & ex pręcedentibus vlceris notis, & ex eo, quòd demiſſa fiſtula vrina vacuatur, intelligere poſſumus. Nam & hunc affectum aliquando vidimus: quippe demiſſa fiſtula dolorẽ mouit, in ea videlicet meatus parte, vbi antea vlcus eſſe cõijciebamus: fractaq; ſub fiſtula carne, ſecuta ſunt vrinę excretionem & cruor aliquis, & carnis fragmenta. Atq; hæc diximus, vt quę ad inſtitutum opus proprie pertineant. Conſtat autem, q paulo ante citata à nobis quęſtio, logica duntaxat ſit, quodq; nihil ad artis opera conducat. Id enim vtile fuerit, vt cognoſcamus meatũ eſſe obſtructum à grumo, ſi ita contigerit, aut lapide: at quærere, vtrum affectum eſſe meatum, an cauſam aliquam ſuppreſſę vrinę in meatu contineri, dicẽdum ſit, nihil ad artem vtilitatis conferre poteſt. Itaq; Archigenem ſatis mirari non poſſum, qui non ſolũ in huiuſmodi quęſtionibus multus ſit, verumetiã de ijſdem adeo obſcure ſcripſerit, vt intelligatur à nemine. Igitur rurſus propoſitum ſermonem reſumẽtes, conſequentia tractemus, quõ ſcilicet tum ex pręcedentibus tum pręſentibus accidentibus cauſa, cur vrina reddi non poſſit, deprehẽdatur. Percuſſus ergo valide quidam in ea parte, quæ femen appellatur (Græci perinæon dicunt) inflãmatione ſuborta ex percuſſione, vrinam reddere non potuit: ac veſica ipſa, vtpote plena, manifeſte ſecundum circũſcriptionem intenta erat. Huic, ne "iritaretur inflammatio, fiſtulam adhibere noluimus, ſed aqua calida adfuſa, oleo perungere ſatius eſſe putauimus: quumq; tribus horis ſic eũ tractaſſemus, tẽſione non parum relaxata, ac dolore, vt ipſemet fatebatur, non ita grauiter infeſtante, iuſſimus, vt vrinam reddere tentaret: interim, quum nos veſicę tumorẽ ad inferiores partes impellendo, ſenſim premeremus, iuuenis vrinã reddidit. Atq; in his, qui ſic afficiũtur, cauſa ſuppreſſæ vrinæ facile deprehẽditur: quãuis in alijs quibuſdã nõ adeo manifeſte dignoſcat: in quibus artificioſa coniectura ab oĩbus vocata nobis perquàm vtilis eſt, vtpote quæ inter exactam notitiã, & omnifariã ignorantiã, media quodãmodo putatur. Proinde fieri nõ poteſt, vt in omnibus morbis colligantur notæ, quę pathognomonicę ſyndromæ, ideſt cõcurſus affectuum indices, ab empiricis nominantur: ſed verißimum eſt id, quod Eraſiſtratus dicere ſolebat: Oportet (inquit) hominẽ exercitatum ratione eſſe, qui voluerit non ſolum affectus ipſius qualitatem, ſed affectum quoq; locum, probe dignoſcere. Verum, vt ad huiuſmodi exercitationem decenter perueniamus, haudquaq; quærendum eſt, an dicere oporteat, veſicæ ceruicẽ, ſi vel à lapide vel grumo obſtructa ſit, affectam eſſe: an ipſa non affecta, actionem ipſius læſam eſſe. Igitur in huiuſmodi quæſtionibus ad artem omnino ſuperuacaneis Archigenes verſari conſueuit. Alij vero vltra hæc procedẽtes, ne læſam quidem eſſe actionẽ dicunt, fieri enim ipſam muſculo, qui veſicę ceruicem cõſtringit, laxato, veſica autem circa vrinam in ſe contẽtam contracta, muſculis vero abdominis ſimul exprimentibus: quum itaq; & veſica citra noxam munere ſuo fungitur, & muſculi voluntatis imperio ſic obediunt, vt ſuperiores intẽdantur, is vero, qui ceruicẽ circũdat, laxetur, quomodo (inquiunt) recte poterit aliquis ſuſpicari, læſam eſſe actionem? Quapropter iſti dicere coguntur iſchuriæ affectũ fieri non lęſa ſed

Marginalia: A.l.3.f.19.t.1. c.5.fo.363.h — A.ibidem.h — A.ib.fo.364.a — B — A.l.3.f.19.t.1. c.15.f.365.d — A.l.3.f.19.t.2. c.20.fo.370.f — C — A.l.3.f.19.t.2. c.8.fo.368.a — D

impedita meiendi actione: tanquam arti medicinæ opem ferant,si vocabulum,lædi, transmutan- E
tes,impediri,dixerint. Sed huiusmodi quæstiones(vt diximus)ad logicam pertinent ac ad mentis
exercitationem magis,q̃ vel ad affectus ipsius dignotionem,vel sedis affectæ inuentionē,accõmo
dãtur." Verũ ea,quã nuper proposuimus, ad institutum opus proprie pertinet: intelligit autē ex A.l.1.f.2.d.3. c.1.fo.43.c
ipsa,ꝙ in primis per artem secandi corpora accurate cognoscere oportet,qualis sit cuiuslibet par-
tis essentia: deinde vero & actionem,& κοινωνίαν.i.societatem,quam cũ proximis habet,quæ etiã
in θέσεως id est positionis,vocabulo cõprehẽditur, intelligere.Quinetiã ipse quoq; partium vsus
ad affectorum locorum inuentionem magnifice conducit: actiones.n.motus sunt partium facti-
ui: vsus vero omnibus insunt,vel nihil agentibus. Ergo,quod ad"vrinę redditionē pertinet,ex- A.l.3.f.19.t.1. c.1.fo.363.d
cretionis actio fit à vesicæ contractione, concurrente interdum musculorum abdominis auxilio,
quum videlicet admodum exigua cõtinetur vrina,aut vesica ipsa infirma est: reliquę vero partes
omnes,vtiles sunt ad actionem: nisi.n.vesica ipsa cum toto spatio sic figurata fuisset, ac ceruix ip-
sius tota fuisset perforata,& vreteres oblique implantati in ipsam fuissent, frustra habuisset cõtra-
hendi motum. Ex horum itaq; notitia,& affectæ partes,& affectus ipsarum,deprehẽdi possunt,
non ex ea quæstione,qua inuestigatur,vtrum dicere oporteat,obstructum instrumentum esse af-
fectum,an omnino noxa carere. Haud absimilis huic est alia quęstio,& quidem de affectis iã par- F
tibus,sed quibus non dum inest propria dispositio: vocant autem propriam dispositionem, quæ
separata causa,quæ ipsam fecit,permanet. Hac igitur consideratione rursus dicunt non nulli ne-
quaq̃ affectũ esse caput per eos capitis dolores, qui à bilioso humore in ventriculo contento pro-
ueniũt,ꝙ per uomitum eiecta bile capitis dolor protinus quiescat: quemadmodum, si post vomi
tum nihilominus permanserit,tum dicunt affectum esse caput: idq; multo magis,quũ similia suf-
fusioni accidentia oculos infestant,cumulatis in ore ventriculi excrementis, hæc enim veluti vm
bras quasdam esse affectuũ. In omnibus his quæstionibus plurimũ occupati maiores nostri, per
quàm pauca de affectorũ locorum dignotione scripserunt.Nos uero diuersa incedentes via, exer
cebimus,aut(vt dixerit quispiam)instruemus studiosos,quomodo sedes affectas dignoscere pos-
sint. Igitur,quemadmodum paulo ante propositum est,ꝙ intenta vesica homo vrinã reddere nõ
posset,ita in præsentiarũ subijciatur citra vesicæ tumorem vrinam suppressam esse. Ergo necesse
est,"quũ sic retenta est vrina,vel vreteras vel renes esse obstructos. Quapropter rursus hic intueri A.l.3.f.19.t.2. c.6.fo.366.h. Et 367.b
oportet,num ante,q̃ supprimeretur vrina,aut lapidis,aut inflãmationis, aut alterius cuiuspiã ma-
li præcesserint accidentia: neq; negligẽda est vniuersi corporis dispositio,vt possimus (quoad ar-
tificiosa coniectura permiserit)distinguere,vtrum in ipsis renibus à lapide vel crassis humoribus G
fuerit obstructio,an in vocatis vreteribus,id est meatibus, qui à renibus ad vesicam protendũtur.
Quædam nanq; sunt,quæ ad exquisitam perducunt notitiam,veluti paulo ante dicebamus de ijs,
quæ affectę essentiæ proprietatem declarant: quædam vero artificiosæ coniecturæ subiacent. Vñ
prolixiorem esse disputationem accidit, etiã si sophistas valere sinas: queadmodũ hoc loco Ascle-
piadem neglexímus,qui de vrinæ in vesica collectione(vt alibi deteximus)scripsit absurda." Por A.l.de me. cor. t.1.c.1.f.557.h
rò ea etiam,quæ de principe animę vi scripta sunt ab ijs,qui eam in corde consistere existimãt,oẽs
dissectores iam damnarunt. Et Archigenes sanè,cum ab hac opinione haudquaquam dimoueri
potuerit,quamuis eam redargui videat cum per alia multa,tum vel maxime in phreniticorum le-
thargicorumq; curatione,tum sursum tum deorsum sermones suos conuertit,modo hoc modo il
lud dicens,quamuis nihil omnino declaret: atq; huius generis est tertius Archigenis liber,quem
de locis affectis conscripsit. A nobis vero de principe animæ vi, in libris de Hippocratis Plato-
nisq; placitis,copiosissime dictum est: nunc vero hac veluti demonstrata,affectarum partium cõ-
templationem perficiemus.Quod autem omnibus affectis locis commune est, id non ad logicam
sed necessariam quæstionem porrectum, iam enarrare aggrediar.

Actionem lædi,quia pars,qua æditur,est læsa: ac quot sint modi primi læsionum. CAP. 2. H

QVælibet" in animantis corpore actio peculiarem habet particulam, per quam perficitur: A.l.1.f.2.d.1. sum.1.c.1.fo. 43.e
eoq; actionem lædi necesse est,instrumento ipsam efficiente quomodolibet affecto. Atq;
interdum adeo facile affectus soluitur,vt simul,atq; opifex causa fuerit separata,ipse quie
scat: interdum tanta est soluendi difficultas,vt diutius permaneat,causa etiam ablata. Accidit etiã
non nunq̃, vt efficiens causa pertransiens,non firmum in particula faciat affectum,quem Archi-
genes cum vmbra affectus comparat: veluti cum suffusis"similia quędam oculi imaginantur col- A.l.3.f.1.t.1. c.6.f.183.a.Et f. 3.t.1.c.3.fo.22 a
lecto in ore ventriculi tenui excremento,vnde vaporibus quibusdam in oculos subleuatis, in eos
visifica facultas incidens, ijsdem imaginibus, quibus per suffusiones,afficitur: idq; maxime eue-
nire solet ijs, quibus oculorum humor exquisite purus est, aut visifica facultas q̃ facillime sentit.
Eandem ob causam,vbi sanguinis eruptio aut uomitus per morbos expectatur, huiusmodi acci
In Progn.cõ.3. t.30.4ª.210.c. dentia interdum apparent,de quibus Hippocrates in præsagijs hunc in modũ scripsit: ‖Cuicũq; »
inquit,in nõ letali febre caput dolet,aut ante oculos obscura quædam obuersantur,si cardiogmos »
{.i.cordis seu oris ventriculi morsus}accidit,is bilē euomet. Ac paulo post: ‖Quibus vero in hu »
In Progn.cõ.3. t.33.4ª.211.a iuscemodi febre caput dolet, oculi vero obscuras illas imagines nõ vidēt, sed caligatione hebetã- »
tur, aut splendentia quædam ipsis obijciuntur, ac pro cardiogmo, in alterutra parte præcordia »
tenduntur,

A tenduntur, neq; dolore neq; inflammatione infestante, his pro vomitu sanguis è naribus effluet. Hæc est verborum Hippocratis series, quibus docuit sæpenumero contingere, vt ab humoribus sæpius in vẽtriculo collectis, imagines quædam oculis obijciantur. Quòd, si nihil omnino ab humoribus ascendat ad oculos, nullũ huiusmodi accidẽtiũ euenire solet: quẽadmodum, vbi neq; vel ad auriũ vel nariũ meatus, vel ẽt ad linguæ corpus, quicq̃ transfertur. Vnde manifestũ est, q̃ oportet oculos participes fieri eius dispositionis, quæ ventriculũ infestat, si videndo debeat animal errare. Cum itaq; rursus dicat Hippocrates, || Quibus deiectiones biliosę exeũt, surditate superueniẽte finiũtur: & quibus surditas precesserit, definit, si deiectiones sequũtur biliosæ. quis est adeo demẽs interpres, vt omittat in huius sermonis enarratione aurium affectum: ac tũ dicat nasci surditatem, quũ bilis, quæ ante per aluũ vacuari cõsueuerat, ad oculos efferatur? Igitur semper incipere oportet à læsæ actionis instrumento: deinde quærere, quis sit noxę modus, vtrum videlicet dispositio iam stabilis ac firma, an adhuc quidem fiens, stabilitatem autem ac firmitatem non dum sit adepta: Quòd si nunc quoq; fiat, vtrum causa, quę affectũ efficit, in ipsa parte cõtineatur, an per ipsam transeat, inuestigandũ est. Etenim arefacto imodice humore, quem crystalloidẽ vocant, perseuerans erit noxa & essentię ipsius proprius affectus: si vero crassus humor in pupilla cõstiterit, 4ª. Apho. 28. Ext.ord.30.d

B essentia quidẽ non dũ læsa est, verũ accidẽtis causa in oculo ipso continet: sed tũ per ipsum transire dr, cũ euaporans humor consistit in ventriculo. Qui vero partẽ quampiã tunc solum arbitratur esse affectã, cũ in essentia ipsius permanẽs fuerit dispositio, legislatoris munere, qui patrijs nominibus propria significata instituit, fungi vr. Nam, vbi vehemens dolor intestinũ infestat, firmato in vna quapiã parte dolore, vt quasi perforari videatur, quo pacto vel nequaq̃ affectũ esse intestinũ, aut affectũ in ipso nõ esse quis dixerit, quãuis interdũ huiusmodi dolores excreto vitreo quodã humore, vel vnico tẽporis momento finiãtur? nec vero aliud quidpiam dolorẽ concitasse putandum est præter humorem excretũ. Quo.n. excreto ilico dolor sistitur, hoc ex cõi hominũ opinione doloris causam censeri par est, idq; ob naturale quoddã axioma (id est enunciatũ,) quod ex se ipso ad huiusmodi causarũ dinotionẽ, fidem habere vr. Id enim, quo nos tangente hic aliquis affectus fit, & quo separato statim cessat, causam esse, apud oẽs homines in cõfesso est: sic.n. & ignẽ vstulationis, & gladium sectionis, causam esse credimus: atq; de singulis alijs similiter dicẽdũ est. Ergo & vacuatum humorem, fientis affectus causam fuisse, quo tẽpore in particula cõtinebatur, putandũ est: sed, an ob id, q̃ vehementer infrigidaret, aut calfaceret, aut in totum per intemperaturam locum infestaret: an quia per continua corpora transiret, ea ad excretionem vi quadam exci-

C tans: aut ob flatuosum spiritũ ab eo exortum, qui cõtinentem partem extẽderet: aut quia violenter impactus esset: an quia eroderet & morderet, non dũ ex euacuationis ope manifestũ est: quippe id solum constat, q̃, cum cõtinebatur, molestiã inferebat. Igitur nõ solum putare oportet huiusmodi humorẽ esse causam doloris, verũ partem quoq;, in qua continebatur, illo tẽpore affici, quo ob humoris præsentiã dolore cruciabatur. Sic ẽt affici aliquẽ dicimus, cum aliquid extrinsecus incidit, vel calfaciens vt ignis, vel refrigerans vt nix, vel contundens vt lapis, quo separato protinus finitus fuerit affectus, nemine propter hoc dicente partem non fuisse affectam, q̃ in ipsa nulla sit relicta dispositio. Igitur hoc vno supposito, q̃ & nomine affectus, & verbo affici, ad hunc modũ vtamur, ita dicendis animũ adhibe, quo vtilitatẽ tum in præsagio, tum in curationis ratione consequaris. Quippe fit non nunq̃ à causa quapiam affectus, sed ita fit, vt separata causa haudquaq̃ permanentẽ habeat dispositionem: interdum autem partim iam factus est, partim etiamdum fit:

A.l.3.f 16.t.2. c.7.fo.339.a sępenumero fieri desiit abeunte causa, iam vero perseuerãs manet dispositio: Veluti " in dysenteria, mordax humor causa est affectus, vt pote qui ab initio & absterget & abradit, dein tẽporis tractu vlcerat intestinum: quòd, si antea, quã vlcus induxerit, effluere desinat, affectus ipse non dum dysenteria dicetur: si vero vlcere præoccupet intestinum, quãuis humor finiatur, non tñ factus, si-

D mul cũ ipso finitur affectus. Neq; est, q̃ in præsentia ratione ex minutatim coaceruatis contexta, quem & soriten, id est aceruale, vocãt, moueamur: quippe multa ad vitã haud inutilia, cõmunem ex ipsa sortiuntur dubitationẽ, de quibus priores, tum medici tum philosophi locuti sunt: proinde superuacaneũ esset ea nunc percurrere, mihi pręsertim, qui proposui in ipsa hac parte artis, ambiguitatem ostendere: Quòd enim tẽpore ad affectuum generationem sit opus, inter oẽs conuenit: an vero, quemadmodum, cum domus fit, non dum est domus, sed totum hoc simul, fiens domus: eodem ẽt pacto quilibet affectus, dum fit, fiens quidem sit, non dum tamẽ existat, haud ab re quęritur. Neq; enim omnium, quę fiunt, eadem natura est: quippe res similares nullã naturalem figuram requirentes, protinus ab initio eadem constãt essentia: dissimilares vero, & quibus varia est forma, essentiam generatione posteriorẽ habere possunt. Neq; enim, quũ domus construitur, simul fiunt fundamenta, parietes, fastigium, tegulę, ianuæ, fenestræ, ex quibus omnibus eo modo compositis atq; in vnam formam redactis, domus ipsius essentia composita est: morbus vero & calidus, & frigidus, & humidus, & siccus, protinus ab initio, cũ primùm corpus temperaturæ, quę bonæ valetudini debetur, limites excesserit, eandem sibi ipsi naturam habet. Quamuis enim interdum adeo sit exiguus, vt neque à nobis cognosci, neq; laborantium sensu percipi possit, nihilominus tamen propriam habet speciem. Haud aliter inflammatio quoq; in quacũq; animalis

parte conſtiterit,ſiue maxima,ſiue minima fuerit,vnus atq; idem eſt affectus, non ſpecie quidem, E
ſed magnitudine varius. Cæterum, quòd poſſint aliquæ affectiones in corpore conſiſtere, quæ
ob exiguitatem non dum appareant,argumento eſt gutta longo temporis tractu ſaxum excauãs,
de qua recte carmen hoc proditum eſt.

Mollior aſſiduis ſaxum cauat ictibus vnda.

Neq;.n.vel vnus, vel duo,vel tres,vel quatuor aquę ictus ſaxum ferientes: cũ ne cẽteſimus quidẽ,
ſenſibiliter videatur ſaxum excauare: neq; etiã fieri poteſt, vt primo nihil efficiente, alter aliquid
faciat,quippe qui habet eandem, quàm primus habuit,ad ſaxum rationem. Ergo,ſi ſecũdus ictus
in ſaxum quippiam effecerit,ipſum à primo mutatum quid fuiſſe neceſſe eſt, vt non omnino idẽ,
quale ab initio fuerat,permanſerit. Etenim,ſi ipſum vndiquaq; idem permaneat, atq; agẽs quoq;
in ipſum cauſa nempe aquæ ſtilla, neceſſe eſt, quemadmodum à primo ictu non affectum eſt, ita
neq; à ſecũdo: quod ſi fateare, neq; tertius quoq; ipſum afficiet: haud ſecus de quarto,& quinto,
& reliquis deinceps omnibus dicendum eſt,quippe de omnibus eadẽ ratio eſt: etenim quoad eo-
dem modo ſe habẽte ſaxo,eádem quoq; cauſa acceſſerit, nihil amplius efficietur. Quòd ſi à mille-
ſimo ictu ſenſibilis videatur in ſaxo concauitas, ad ſingulos ictus,affectus in ſaxo nunc primum
ſenſibiliter apparentis, milleſima pars referenda eſt. Quũ itaque cauſæ agunt in corpus,ſpecies F
affectus ab initio eſt eadem,tñ ob exiguitatem non apparet. At vero huiuſmodi affectus,qui adeo
ſunt exigui,ſeparatis cauſis facientibus ilico finiuntur, natura videlicet ipſos ſanante: quippe illi
duntaxat externo egent auxilio,quos ob magnitudinẽ natura vincere non poteſt. Igitur hac ra-
tione,quum primum mordax humor aliquod inteſtinorum deraſerit,quãuis id,quod factum eſt,
non dum videatur, nihilominus diſpoſitio ipſa ſub dyſenteriæ ſpecie comprehenditur. Quemad
modum igitur natura, parua quędam vlcera, quę non nunquam eueniunt, nullo adhibito medi-
camento ſanauit,ita & inteſtinorum abraſiones. Hac ergo ratione,neq; verum eſt omnino,quod
à quibuſdam dicitur, nullum per huiuſmodi ſymptomata,in corpore relinqui affectum. Quod ſi
verum eſſet, tamen inteſtina tum fuiſſe affecta haudquaquam negandum eſt, quum ab acredine
eorũ,quę deijciuntur,corroſis inteſtinis dolor notatu dignus euenire percipiebatur. Hoc igit̃ ad
omnia,quę poſthac dicturi ſumus, veluti elemẽtum quoddam, obſeruare debetis: ſitq; hoc initiũ
methodi, qua inueniri debent ſedes affectę, nullam actionem vnq̃ lędi, niſi pars, quę ipſam facit,
affecta ſit: ſi enim,quum vel dolor vel tumor pręter naturam aliquis eam infeſtat,omnino aliqua
re affecta eſt,affectã eſſe multo magis eam lęſa actione fatendum eſt. Atque iam ſupra dictum eſt,
quòd ab excretorum natura,affectę ſedis coniecturã facere poſſumus: id vero bifariã fieri conſtat, G
vel ab excretæ eſſentiæ proprietate, vel ab ijs, quæ in ipſa parte continẽtur. Similiter diximus ab
*adnatis interdum rebus, de locis affectis coniecturam ſumi poſſe: itẽm ab accidentium quoq; ge-
nere,quę quidem non mediocrem habent inter ſe differentiam: quæ poſtea explicabimus.

* *Codices impꝛeſſi Græci, et pleriq; manu ſcripti habẽt,* ἔστι δὲ ἐκ τοῦ γένους τῶν συμπτωμάτων καὶ ταῦτα. *i. ſunt autẽ ex genere accidẽtiũ & hæc. et ita uetus tralatio. Aliqua tamen exemplaria habẽt,* ἔτι δὲ ἐκ τοῦ, *& c. ut uertit Copus.*

In quot genera, Affectus & ipſorum Cauſæ diſtinguendæ ſint, Vt patiens locus recte intelligatur. *CAP. 3.*

NVnc vero rurſus ad principium ſermone reducto, in ſingulis partibus tentemus inuenire
notas,affectus earum indicantes,tum eos,qui in ipſarum propria eſſentia cõſiſtunt,tũ illos,
qui ipſis veluti inſtrumentis accidunt. Rurſus in vtriſq; ſeparemus & diſcernamus à factis iam af
fectibus,eos,qui etiamdum fiũt, pertinaciter autem non inhærent: item cauſas,quę in affecta par
te continẽtur,ab ijs,quæ ea tanquam tranſitu duntaxat vtuntur. Quòd vero ex dictis alij compo-
nantur modi,ſatis conſtat. Præterea diſtinguere oportet eos, qui per conſenſum alterius particu
læ accidunt, à propiis: nam magis proprium fuerit idiopathian,id eſt proprium affectum,quam
(vt medici ſolent) protopathian,id eſt primarium affectum, nominare, ex aduerſo ſcilicet diuiſo
affectu per conſenſum, à proprio. Ergo, qui propriè vocabulis vti voluerit, primogenio quidẽ
affectui, ſecundarium aut poſteriorem opponet: ei vero, qui per conſenſum infeſtat, proprium. H
Quanquam ſæpenumero contingere poteſt, vt aliquis ſimul & per conſenſum & propria affe-
ctione laboret, cum in affecta per conſenſum particula permanẽs ineſt diſpoſitio: neq;.n. prima-
rio, ſed ſecundario & proprie,ipſam tũ affici dicemus. Id vero haud obſcure in partibus externis
videri poteſt, quemadmodum in corpore plethorico, oborto ingenti bubone ab vlcere, quum
inductum fuerit vlcus cicatrice,permanet etiamdum bubon vel in ſuppuratam inflammationem
tranſiens, vel in ſcirrhoſam diſpoſitionem, quam chœrada, id eſt ſtrumam, appellant. At nemo
primarios dixerit huiuſmodi morbos, qui ob alium pręcedentem euenerunt: quippe per conſen
ſum facti ad huiuſmodi permutantur idiopathian, perinde, ac ſi protinus ab initio protopathia,
id eſt primaria affectio, ipſis accidiſſet. Cęterum in præſentia non inutile fuerit meminiſſe eo-
rum, quæ in libro de medicis nominibus diximus, vbi de ſignificatis eſt ſermo,quæ peſſime à re-
centioribus,tum medicis tum philoſophis, confunduntur. Maxime enim proprius vocabuli af-
fectus vſus eſt cõtrarius, & è diametro pugnat cum voce actionis: quippe id agere dicitur, quod
ex ſe ipſo motum obtinet: affici vero, quod motum habet ab alio. Quum itaque duo ſint motus
genera, alterationis, & lationis: vbi ad permanentem diſpoſitionem alteratio peruenerit, ſitq;
diſpoſitio ſcilicet pręter naturam,morbus appellatur: q̃uis per abuſionem interdum, eandem di

A ſpoſitionem non nulli affectum nominent: qui,ſi more Græcorum,patrio nomine vterētur,partes ipſas potius affici dicerent,quum motum ſuſtinent præter naturam: quum vero diſpoſitiones habent præter naturam,ſi proprie quis loquatur,ægrotare eas potius, ꝙ affici,dicet: ꝙ,ſi ab vſu receſſerit,non ſolum ęgrotare,ſed affici quoq;,dicere poterit. Equidem,quod ſemper dicere conſueui,nunc quoq; dicam,ꝙ in eis doctrinis,in quibus ſciētia acquiritur, ſatis eſt, ſi quis vocabulū atq; ſignificatum eius,pro doctoris voluntate proferens, procedat deinceps, ad rerum enarrationem.

Admonui autē nunc ſignificatorum eò,ꝙ non nulli non ſolum patriorum vocabulorum ſignificata peruertunt,verū etiam eos,qui recte ipſis vti tentant,calumnia proſequuntur: de quorū numero ſunt ij quoq;,qui dicunt,interdum leſa actione partem ipſam non affici eò,ꝙ non dum permanentem habet diſpoſitionem,veluti vbi propter humores in ventriculo cōtentos caput dolet. Quòd,ſi cōmutata ratione,de nominibus certare deſieris,magis proprie interpretando dices affici quidem caput,qñ ventriculo cōſentit: ęgrotare vero,cū proprio affectu laborat: Similiter ventriculum affici quidem,quum à vitioſis moleſtatur humoribus: ęgrotare vero, aut per propriam intemperiem,aut quum inflammationem,vel vlcus,vel abſceſſum habet præter naturā. Quòd, ſi omnino volueris accuratiori ſcrutinio huiuſmodi quęſtiones enodare,interdū ſimul, atq; alimen-

B ta fuerint corrupta,coctionis quoq; actionem leſam eſſe dices: interdum hanc quidē illęſam eſſe, illa vero eſſe corrupta. Quippe corruptionis ciborum tres primę ac veluti generaliſſimę ſunt differentię, vna quidem fit per proprios ventriculi morbos,altera à vitioſis humoribus in ipſo accumulatis,tertia ab alimentorum qualitate inducitur. Hęc igitur,quum ſuapte natura,aut nidoroſa, aut acida,aut fętori,aut putredini,aut omnino corruptioni fuerint obnoxia,aut ex preparationis modo ad huiuſmodi diſpoſitionem aliquam deducta, certum eſt ea in ventriculo corrumpi: atq; hoc modo inconcocta eſſe fortaſſe dixeris. Sed oritur protinus diſcordia, nūquid affecta ſit tum ob hæc concoquendi facultas: quippe non nulli per huiuſmodi incōcoctiones eā haudquaquam affici contendunt: alij vero è contrario. Atque inuenitur tertia quoq; ſecta eorum, qui huiuſmodi alimenta non dicant inconcocta eſſe, ſed ſolum non concocta eſſe: tanquā non ſit idem per negationem aliquid enunciare,aut per priuatoriam vocatam à dialecticis dictionem. Idem intellexiſſe Eraſiſtratum puto,quum acinos,& ſeſama,& reliqua omnia,quę omnino imputria & immutata deijciuntur,nullam dixit indicare in animalibus factam eſſe inconcoctionē, ſed hoc ipſum duntaxat, ꝙ non eſſent concocta.

Quæ adhibenda ratiocinatio, vt Affectæ ſedes ex excrementis deprehendi queat. *CAP. 4.*

C QVare in his negligenter verſari non oportet, ſed mente adhibita dijudicandū eſt, quę quęſtiones tanꝗ logicę prætermittendę ſint: contra, quę ad affectę ſedis notitiā conferant,atq; idcirco accuratius tractari debeant: hinc enim & id,quod futurum eſt, præſagire,& affectum iam factum decenter curare poterimus. Itaque ſine contentioſis nominibus,ex rebus ipſis vtilitatem conſequi licet, hoc modo: Eſto, vt quiſpiam mane exurgens dicat nidoroſum ſe ructum emittere, aut aliquid huiuſmodi,vt ab ouis frictis,aut alia quapiam re magis fœtente & putri. Ille itaque,qui nidoroſum ructum percepit,fateatur ſe à cœna placentam nidoroſam comediſſe, quales ſunt, quę ex oleo & itrijs & alijs huiuſmodi preparantur: alter vero confiteatur fricta oua ingeſſiſſe, atque nunc illorum nidorem eructare: deinde alius complures radiculas comederit, vt fœtens putriſq; exeat ab eo ructus. Igitur cibos in ijs non bene fuiſſe concoctos nemo negat, quamuis ex hac re ventriculus haudquaquam fuerit affectus: neque etiam,quod ad ipſius rationem pertinet, circa actionem errauerit, veluti neque vbi quis integros acinos per aluum deiecerit. Si .n. humani ventriculi officium eſſet acinos tranſmutare, accuſaremus ob hoc, ventriculi corpus,ipſumq; vitiatum eſſe putaremus: cum vero id ſui muneris non ſit, ſed acinorum eſ-

D ſentiæ accidat, vt concoqui nequeant, haud ab re dicemus hos quidem non eſſe concoctos, ventriculi vero corpus naturaliter ſe habere: Quod ſanè & noſſe & definire ad medicum haud inutiliter pertinet: ſed quęrere, an dicendum ſit actionem ipſius per huiuſcemodi deiectiones fuiſſe lęſam, an contra, ad medicę artis opera ſuperuacaneum eſt. Age rurſus, vt quiſpiam nidoroſum ructum emittat, nihilq; nidoroſum comederit,nimirum huic igneum quendam calorem in ventriculo eſſe dicemus. Ac deinde rurſus diſtinguendo inueſtigabimus, vtrum ab intemperie corporis ipſius ventriculi hoc eueniat, aut à flaua bile: eaq; vel in ipſius ſpatio contenta, aut in tunicas ita, vt vix abſtergi poſſit, demiſſa. Ac ne hic quidem conſiſtemus, ſed quæremus, an iocinore male ſuo officio fungente huiuſmodi humor accumuletur, an is ex vniuerſo defluat corpore, an etiam in ipſomet gignatur ventriculo. Hæc ſunt cognitu perquàm neceſſaria, ſed quę viro indigent exercitatę rationis, qui res ipſas potius, quàm nomina quibus explicantur, ſcire ſtuduerit. Non enim, quemadmodum corruptionis forma efficientem cauſam aperte oſtendit, ſic etiam licet inuenire definitam indicationem eius generationis, quę circa formam illam eſt. Igitur,ſi in ventriculo cibi in nidorem tranſeunt non ſuapte natura,efficientem cauſam calidam: ſi uero aceſcunt, eam frigidam eſſe neceſſe eſt: ſed non protinus conſtat, vtrum intemperies aliqua,an vitioſus quiſpiam humor, ventriculi corpus infeſtet. Proinde diſtinguendum

A.l.3.f.13 t.3.c. 2.fo.297.g.h

A.l.3.f.13.t.1.c. 17.fo.288.a

A.l.3.f.13 t.3. c.2.fo.298.a

A.l.3.f.13.t.3.c. 4.fo.298.e

dum eſt: ac dādum cibos, qui ſuapte natura mō corruptionis ꝗ maxime aduerſentur, vt panem E
aut chondron (gratia exempli) illis, quibus in nidorem trāſmutari cibi conſueuerunt: mel aūt ijs,
quibus aceſcunt. Deinde ″cōſiderandum tum ea, quę vomuntur, tum quę per aluum deijciuntur, A.ibidem.b
num humor aliquis, cum illis quidē biliofus & calidus, cum his vero pituitoſus ac frigidus, ſimul
excernatur: an nullo vacuato humore, ipſa exiguā ꝗdā mutationē habuerint. Quippe, vbi igneo
calore ventriculus ſine humore infeſtatur, panē aut chondron deijci videbis, perꝗ exigua in ipſis
facta tranſmutatione: ſi vero humor quidam prauus ſit, qui cibū corrūpat, videntur cibi in huiuſ
modi humore ſubmerſi, & ab ipſius actione manifeſtius alterati: Id, quod à vomitione clarius di-
ſcernitur, ſi laborans ſuapte natura facile vomere poſſit: nam cogere eum, qui vomere nō poteſt,
abſurdum eſt. Atq; hęc ita deprehēduntur, ſi in ſpatio ventriculi noxius humor innatet. Si ve-
ro″ in tunicas ipſius refunditur, nauſea quidem oīno cōſequitur: ſitis vero magis in calidioribus, A.l.3.f.13.t.1.
quēadmodū ciborū cupiditas in frigidioribus, ſubſequi ſolet. Verū cōſiderare oportet, vtrū illę- c.17.fo.281.g
ſum ſit hepar, an affectu quopiam laboret: & qualis ſit ipſius affectus, vtrum calidus, an frigidus:
haud ſecus de ſplene quoq;: quippe ex horū oīum cōſideratione, ſimul cū quotidiana ciborū po-
tionumq; experientia, exquiſite poterit quis inuenire non ſolum locū affectū, ſed ēt ipſius diſpoſi
tionē. Huius aūt notitia eo eſt vtilior, quatenus curationis ſpecies per ipſam figuratur: etenim ca- F
lida diſpoſitio, vbicūq; fuerit, ſemper refrigeranda eſt: ſed quouſq;, aut qūo, aut qua materia, refri-
gerare conueniat, locus affectus cōmonſtrat. Igit, ſi id ipſum, quod moleſtat, nihil aliud fuerit, ꝗ
intēperatura, calidam refrigerando, & frigidā calfaciendo, ilico iuueris hoīem: neq; nudam dunta
xat opinionem, verum etiam ſcientiam & quidem haud obſcuram, ſuſceptæ habebis coniecturę:
idq; multo magis, ſi vtrinq; ipſam examinaueris, refrigerantibus quidem tum medicamentis tum
victus ratione videndo hominem iuuari: calorificis vero lędi.†. Quòd, ſi humor quiſpiam in ip-
ſis ventriculi tunicis contineatur, nauſea quidem vexabit, ſed inanis & ſine vomitu, & quæ tur-
bat ac conuellit duntaxat, nullum humorem euacuans: quemadmodum fieri ſolet, vbi ſecundum
internam ſpatij latitudinem in vētriculo humor continetur: ceterum ructus ab alijs acidi, ab alijs
nidoroſi emittuntur.″ Auxiliatur autem, illis quidem medicamentum ex tribus piperis generibus A.ib.fo.288.d
inſtitutum, aut aliud, quod huiuſmodi habeat facultatem, ex aqua vel vino epotum: his vero tum
abſynthium, tum hiera ex aloe facta, quam non nulli picram quoq; appellant. Igitur, ſi per pri-
mam protinus experientiam, à familiaribus medicamentis in vtroq; humore manifeſtum videa-
tur auxilium, ſimul habebis & firmam dignotionem & ſcientificam, & modū curationis: ſi enim
ipſis vti perſeueraueris, homo ſanitati reſtituetur. Quòd ſi à ſolitis auxiliari medicamentis, vtrāq; G
diſpoſitionem noxa conſequatur, deceptum te circa notionem inuenies: quippe certiſſima om-
nium huiuſmodi diſpoſitionum notitia ab ijs deprehēditur, qui exacte intelligunt, quibus quęli-
bet pręſidijs ad bonam valetudinem reduci poſſit. Sic equidem quoſdam colicos vocatos ſana-
ui, dato in potu medicamento ex aloe: quippe conijciens″ mordacē humorem ad affecti inteſtini A.l.3.f.16.t.3.
tunicas defluxiſſe, dato medicamento ſperaui omnino huiuſmodi diſpoſitionem fore quietio- c.16.fo.345.e
rem: quod vbi contigit, intelligēs recta me ductum coniectura, rurſus plus ipſius exhibui. Sed,
quid me ad hanc coniecturam promouerit, operępręcium fuerit enarrare. Vidi hominem à cali-
dis tum cibis, tum medicamentis, atque ab omni calorifica victus ratione iritari: rurſus iuuari ab
alimentis boni ſucci, & κατακερασικοῖς .i. tēperantibus nominatis: inſuper″ inediam ei noxā in- A.ibidem.e
ferre: doloris vero ſpeciē percontanti mihi, mordacē eſſe reſpōdit. Qua de re multo magis ſperās
ad veram me perueniſſe notitiā, auſus ſum amarū ei medicamentū exhibere. Poſtremo conſpiciēs
hominem mirifice adiutum, quę fuerit diſpoſitio, efficaciter me deprehendiſſe putaui.″ Fuit alter, A.l.3.f.16.t.1.
quem cibi concoctu faciles iritabāt: hic de pręcedentibus interrogatus reſpondit ſe in hanc dedu c.2.fo.333.b
ctum diſpoſitionem, ſumpto purgante medicamento. Rurſus interrogans, quid ipſum ad ſumē-
dū medicamentū promouiſſet, intellexi mordaces erodenteſq; dolores multo tempore in locis ad H
ventriculū ſpectantibus perſeuerantes, fuiſſe in cauſa.″ Coniectans itaq; vitiatum fuiſſe à purgan A.l.3.f.10.t.2.
te medicamento inteſtinum, ac in rheumaticam iam deueniſſe diſpoſitionem, & facile in ſe ipſum c.6.fo.338.f.Et
iecoris excrēmenta recipere, eaq; poſtea corrumpere, cibum exhibui haud facile corruptibilem & c.7.fo.339.h
adſtringētem: vnde & mordaces dolores mitigati ſunt, & nihil poſtea deiecit, quū antea ſemper,
vt mordacitatem ſentiebat, corrupta quędam & liquida & fœtentia excernere cogeretur. Quūq;
multo poſt mordicationē tempore ea deijci audijſſem, ad ſuperiora inteſtina diſpoſitionem ipſam
pertinere conieci. Ita in alio quoq;, vbi celeriter à mordicatione ſequebatur excretio, diſpoſitionē
ad inferiora retuli inteſtina. Hunc igitur iniecto medicamento: illum vero dictis iam cibis exhi-
bitis, ſanaui: quippe certo ſciebam, ꝙ proximę vētriculo partes, exhibitis ſuperne tum cibis tum
potibus: quę vero non ita multum à ſede diſtant, inferne iniectis medicamentis, promptius adiu-
uarentur. Non ſimpliciter itaq; hoc ſolū conſiderare conuenit, venter′ ne affectus ſit, an aliquod
inteſtinorum: ſed quiſnám ſit affectus: tum, quę notę proprię ſint affectuum, quęq; locorum affe
ctorum, diſtinguere oportet: Quemadmodum inconcoctio, ventriculi eſt accidens: at ciborum
ad nidoroſum vel acidum ructum conuerſio, ad cauſas & affectus ipſius referenda eſt. Sic aūt de
inteſtinis & tēpus exitus, & excretorum ſpecies, atq; accidentiū differentia cum ijs, quæ pręceſſe
runt

†Ex quibuſdā cod. græcis antiquis, hæc, & ſi parui referāt, videntur addenda. uel ecōtrà à calefaciētibus quidem iuuari, à refrigerantibus aūt lędi.

A runt & nunc in experientiam ducuntur, simul & affectum ipsum, & partem, in qua consistit, ostẽdent. Ergo age, vt per ventrem excrementa quædam deijciantur, aliqñ quidem ramenta aut veluti membranarum rasura, aliqñ cruentum aliquid, ac aliquando simul omnia, intestinũ vlcere affectum nemo dubitauerit: at vero, vtrum in exilibus intestinis an crassis vlcus consistat, nõ dum manifestum est: sed, ut nuper dicebamus, & ex rasuræ specie, & exitus tpe, & (vt tertium addatur) ex mixtione cum stercore, vt modo magis, modo minus, interdum nequaq̃ misceatur, distinguere oportet. Quippe infimarum partium vlcera nullas omnino vlcerum habent notas, aluí excrementis admixtas: earum vero partium, quæ paulo altius collocatæ sunt, vlcera mixtas quidẽ cum stercore habent notas, sed id leuiter dũtaxat: quemadmodũ, si multo sint altiores, vehemẽtior erit mixtura: præcipue vero in supremis intestinis, vlceris notæ vehementer stercori vnr admixtæ.

Quinq; capita, quibus Affecti loci, & Affectuum ipsorum notæ continentur. CAP. 5.

PORrò accidit sæpenumero, vt ex vno indicio simul & locus & dispositio deprehẽdantur: aut locus vnà cum causa: veluti locorum notæ & ab actione læsa, & excretis, & positu, & doloris proprietate, & propriis accidentibus sumuntur: affectuum vero & ab excretorum specie, & loci natura, & doloris proprietate, & proprijs accidentibus. Sanè actio lęsa affectam partem in-B dicare potest, & quidem hoc modo. Si.n. accidens aliquod circa cernendi officium euenerit, oculum affici constat: verum, an proprio affectu, an per cõsensum, aut vtroq; modo laboret, alia consideratione inquirendum est. Excretorum species affectam partem indicat (veluti iam antea di-

A.l.1.f.2.d.3.c. 1.fo.43.g ctum est) & per partium ipsius essentiam, & per contenta in ipsa. "Ac positus quoque affectã partem nimirum commonstrare sufficienter potest: quippe durus in dextra præcordiorum parte tumor, non lienis, sed iocinoris affecti, nota est: quemadmodum, si fuerit in sinistra, non hepatis, sed splenis affectum indicat. Ac positus interdum, vbi similiter se habent excreta, affectam partem cõmonstrat. Si.n. membranosæ tunicæ frustulum excernatur, id vlcus esse alicubi ostẽdit: verum, in qua sit particula, ex positu discere poteris: nam, si vomendo fuerit reiectum, aut gulæ, aut vẽtriculi: si tussiendo, gutturis, aut asperæ arteriæ: si screãdo, fauciũ: si cũ vrina, eius fistulæ: si à sede, alicuius intestinorum: si per mulieris pudẽda, vteri affectum significat. At vero constat, q singuli dolores, pro positus varietate, affectum locum ostendere possunt (hoc ẽt pacto ea, quæ supra proposuimus, distinguere oportet) quippe apparentibus per vomitum vlceris notis, animaduertendum est, vtrum anteriores partes circa præcordia, aut posteriores circa dorsum, dolor aliquis infestet: dignoscemus aũt id hac ratione: etenim, qui in anterioribus percipitur, ventriculum: qui ve-C ro in posterioribus, gulam occupare censetur. Haud aliter os ventriculi à spatio ipsius & à gula distinguendum est, si deuoratis quibusdam acribus, hoc quidem in ore vẽtriculi: hoc vero in parte inferiore mordicationem excitet: illud vero in transitu gulæ, quæ secundum thoracem est: omnia.n. hæc positu distinguuntur: quemadmodum alia ex doloris specie. Verum de doloribus latius in secundo libro dicemus. Sed nunc exẽplum aliquod afferre operæpretium vř, qũo.s. locus affectus ex proprijs accidentibus innotescat: nam supra diximus singula, quę vlceribus adnascun-

A.l 1.f.2.d.3.c. 1.fo.42.h A.l.1.f.2 d.3.c. 1.fo.43.b Etl. 3.f.10.t 4.c.11. fo.270.f tur, propriam ostensionem habere: id vero in presentia subijciendum est. Ore quidem ventriculi affecto, fastidium infestat: "per hepatis vero imbecillitatem, excremẽta per aluum deiecta, aquæ, in qua mactatæ nuper carnes ablutæ fuerunt, similantur: "item maxillæ rubræ apparent in peripneumonicis. Quin ẽt propriæ affectuum ipsorum notæ in excretis deprehenduntur, vt ramentum, vlceris: si in vrina sabulosum residet, lapidis: cucurbitæ vero seminibus similia excrementa, latorũ vermium indicia sunt. Atq; à locis ipsis, morborũ indicia sumũtur eõ, q quibusdam solis morbus hic accidat, quibusdam vero solis nõ eueniat: quippe soli oculi, suffusione laborant: lapis, in renibus & vesica nascitur, atque (vt nõ nullis placet) etiam in colo: lumbrici in intestinis gignuntur:

A.l 3.f 11..t.1. c.1.fo.276.b "rursus impossibile est, vt abscessum cor sustineat: quemadmodum neq; pulmo neque ligamenta D dolorem. Ab accidentium quoque proprietate, affectuum indicia oriuntur: nam quibusdam per

A.l.4.f.1.t.3 c. 3.fo.432.b tabificos morbos "vngues adunci euadũt: sine ratione inuadẽs rigor vnà cum febre, inflammationis ad suppurationem transeuntis, indicium est: lingua nigricans, ardentem febrem significat: sic

A.l.1.f.2 d.3.c. 3.fo.44.f etiam coloris in vniuerso corpore proprietas, alia "quidẽ per hepatis, alia vero per splenis affectus apparet ita, vt doctum medicũ haudquaq̃ possit fallere, sicut ne color quidem, quẽ hemorrhoides induxerunt. Cæterũ paucæ admodum sunt ipsorum affectuũ propriæ notæ, quæ nõ simul locum affectum ostendant: etenim actionis noxæ affectam dũtaxat particulam: earum vero differentię, ipsius affectum declarant. Ea ergo sola sunt affectuũ propria signa, quę per aliquod accñs ipsos sequuntur: id vero clarius in vniuerso huius operis discursu patebit: nec non videbuntur cões quoq; notæ, quę sil' & affectũ, & sedẽ affectã, aut duos affectus, aut duas pticulas, indicare possint.

Qua ratione Morbi per consensum à proprijs discernantur: ac qui fit, vt aliquando deperdatur motus sine sensu, aut sensus sine motu. CAP. 6.

HVic itaque libro in præsentia finem imponere statui, si de proprijs affectibus, & ijs, qui per consensum eueniunt, aliquid addidero, admonens in primis, quod affectus, qui à reliquis medicis primarij vocantur, equidem commodius proprios affectus appellauerim: quanquam nihil refert, si eos primarios nominare volueris: quippe satius est rerum differentias intelligere,

gere,q̃ꝫ contẽdere de nominibus. Sanè, quũ vel vaporibus vitiosis vel ipsis quoq; humoribus à E
ventriculo ad cerebrũ ascendẽtibus dianœa .i. cogitatio lęditur, primogenio quidem affectu cere
brũ tũ laborare dicet nemo: q̃q̃ omni affectu carere ipsum, haudquaq̃ defendi potest. Verũ, quod
per verbũ sympaschein, id est per consensum affici, apud illos ipsos est in confesso, id omnino ve-
rissimum est: quippe ex verbo per consensum affici partem non penitus ab affectu esse liberã, sed
ipsam cũ alia affici, declaratur: atqui melius clariusq; enarraueris, si eã partem, quę per consensum
afficitur, ob alterã affici dixeris. Igitur, quod multi medicorũ veluti somniantes obscure intellexe
runt, atq; ipsum, vtpotè non intelligentes, haudquaq̃ clare enunciauerunt, id equidem veluti insti
tuto operi perq̃ necessariũ docere aggredior, hinc sumpto initio. "Sunt non nullę actiones, quę A.l.1.f.2.d.3. c.2.fo.43.g
ex idonea genita materia, ipsam ab alijs partibus pręparatam accipiunt: qua de re interdum opti-
ma ratione fit, vt nulla existente in actionis cuiuspiam propriis instrumentis noxa, actionem ip-
sam perire contingat, defectu.s.materiæ, ex qua fieri consueuit: veluti in voce res sese habet. Nam
in libro, quem de ipsa conscripsimus, ostensum iam est, ꝙ exufflatio materia quidem vocis est, &
efficiunt eam contracto thorace" intercostales musculi: igitur his nihil agentibus, animal vocem A.l.3.f.10.t.2. c.1.fo 262.h
amittit, & quidem nullo interdũ in proprijs vocis particulis genito affectu. Sunt vero huiusmo-
di partes, summatim quidem loquẽdo, totus larynx: si vero particulatim explicare volueris, sunt F
tres chartilagines: &, qui eas mouent, musculi: quibus accedunt nerui à cerebro demissi: ac pręte
rea in gutture ligula, Græci epiglòttida vocant: hæc maxime proprium vocis instrumentum est.
Etenim, quum hęc à musculis moderate & aperitur & cõmittitur, vocem efficit: q̃q̃ vocem reddi
impossibile est, nisi vehementer spiritus egrediatur: id vero, intercostales musculi perficiunt. Ce
cidit quidam ab alto in terram ita, vt dorsi initium affligeretur: is tertio die exiguam admodũ vo-
cem emisit: quarto deinde die omnino obmutuit, resolutaq; simul fuerunt crura manibus omni-
no illæsis, sed neque spirationem amittebat neque difficulter spirabat. Quum enim tota sub cerui
ce spinalis medulla esset resolũta, accidit thoraci, vt tum per septum trãsuersum, & musculos super
nos numero quidẽ sex, moueretur, quippe nerui ex spinali medulla, quę in ceruice est, ipsis adue-
niunt: at intercostalium musculorum nerui, per quos exufflationem fieri diximus, omnes affecti
erant. Quum itaq; frustra medici negocium subirent circa crura quidẽ, vt potè resoluta: circa gut-
tur vero, propter vocis affectum: equidem id interdixi, atq; affecto duntaxat loco curationem ad-
hibui. Proinde finita tandem spinalis medullæ inflammatione, à septima die vox restituta est iuue
ni, & crura motionis facultatem recuperauerunt. Huiusmodi ergo noxæ speciem, magis proprie
per consensum euenire dixeris, q̃ꝫ vbi ab humoribus in ventriculo contentis caput dolore tenta- G
tur: quippe per huiusmodi dispositiones, eleuatᷓ ad ipsum aliquid: sed in dictis nuper dispositio-
nibus, nihil noxium ad crura defertur, sed contra priuantur ea facultate, quã antea spinalis medul-
la ipsis suppeditabat. Guttur vero, quum vox ablata est, nõ omnino priuatur spiritu: quippe spi-
rare animal per ipsum etiamdum videmus: at vero exufflationem amittit, quæ sanè est multi spiri
tus extra animal per guttur affatim facta emissio. Sed de nominibus contendere cæteris permitta
mus: nobis.n.res, quas illi penitus ignorãt, pertractare satis fuerit. Quippe aliter dolet caput, vbi
contenti in ventriculo humores eleuantur, qui simul & calfacere & distendere ea, quæ sunt in ca-
pite, possunt; atq; aliter suffusorum apparent visa quædam, neque calfactis, neq; distentis oculis,
sed solo vapore per ipsos trãseunte: pręterea aliter affici vr̃ is, qui eò ꝙ meatus à cerebro descẽdẽs,
obstructus est, nõ videt: aliter ille (quãuis huic quodam modo sit similis) cui propter spinalis me
dullę inflãmationem resoluta sunt crura: atq; aliter is, cui vox aut perijt, aut vitiata est: Etenim ad
crura facultas quędã citra essentiam, descẽdere prohibita est: ad oculos vero cum essentia: uerum,
ad guttur quãuis materia perueniat, sufficiens tñ ipsius quantitas haudquaq̃ accedit: qui vero ob
intercostalium musculorũ perforationem obmutuit, is totã vocis materiã amisit. Porrò, quemad-
modũ crura per dictas spinalis medullæ dispositiones resoluuntur, ita ẽt guttur vocalibus neruis H
vel incisis vel laqueo interceptis: vocare aũt vocales neruos cõsueui eos, quos ipse inueni, nã præ
ceptores mei eos duntaxat, qui apud arterias sunt, cognoscebãt. Igitur ob horum quoq; vitia vox
perire solet, qm̃ proprij gutturis nerui, quos equidem recurrentes nominare sum solitus, ipsorum
essentiæ pars sunt: sed, quum ad multas alias partes distribuãtur, nullam habeo aliam magis pro-
priã appellationem ea, qua vocales ipsos nominaui: quippe ad instrumẽta vocẽ concinnãtia, pro
prie pertinent. Atq; idem est modus, quo gutturis musculi lęduntur, siue recurrẽtes nerui, siue ij,
qui iuxta arterias sunt, vitiẽtur: vtrinq;.n.animalis facultas desideratur, sine qua à cõsilio & volũ
tatis imperio moueri illos non contingit. Et quidem incisis musculis, qui epiglòttida.i.ligulã mo
uẽt, animal penitus mutũ euadit, sed neq; simili oĩno modo neq; ẽt in totum diuerso ab eo, quo lę-
sis neruis: nam habent vtriq; hãc cõmunem noxam, ꝙ ligula continuitate, quã ad mouens prin-
cipium habet, priuatur: id vero fieri solet, siue neruus siue musculus incidatur, aut laqueo interci-
piatur, aut contundatᷓ, aut quõlibet aliter vitietur. Equidem "vocem vitiatam fuisse memini adeo, A.l.3.f.10.t.2. c.1.fo.263.b
vt penè perderetᷓ, infrigidatis vehemẽter neruis recurrẽtibus, quũ p hyemẽ in collo adhibita fuis-
set q̃dã chirurgia: quod quũ intelligerẽ, calorificis remedijs naturalẽ tẽperaturã neruis restituens,
vocẽ reuocaui. Cęterũ, vt ob materię priuationẽ perforato thorace, ita ẽt aspera arteria tota incisa
vox

A vox perit,ꝗ nullus ſuperſit ſpiritus,qui ad proprium vocis inſtrumentum tranſmittatur.Idẽ effi-
cit,ſed alio modo, laqueus toti collo circundatus: verum hic non ſolũ mutum reddit aĩal,ſed etiã
ſuffocat, tollendo.ſ.ſpirationem. Arteria autem diſſecta voci quidem nocet,ſed animal reſpiratio
ne nõ priuat. Angina vero vocata, quum ſit internarũ gutturis partium inflãmatio, ſtrãgulatio-
ni proportione reſpondens, reſpirationem tollere poteſt ipſius meatum obſtruendo: iccirco vo-
calis inſtrumenti,maxime proprius affectus eſt,† ac deinceps externorum ipſius muſculorũ noxa
eſt: cęteras vero partes omnes,quarum meminimus,non proprie,ſed per conſenſum potius affi-
cit. "Quum ergo ex ceruice quidam chœradas,ideſt ſtrumas, in profundo incumbẽtes excideret,
ac deinceps inter ſecandum quoddam vas,membranas non ſpecillo ſecaret,ſed vnguibus euelle-
ret, imprudens ob ignorantiam ſimul recurrẽtes neruos diſtraxit: atq; hoc pacto puerulum libe
rauit à ſtrumis,ſed mutum reddidit. Quidam alius,in alio puero ſectionem faciens,ipſum ſimili-
ter ſemimutum reddidit, læſo videlicet altero duntaxat neruo. Mirabantur vero omnes,quo pa-
cto neq; aſpera arteria neq; gutture quicquam affecto,vocem lędi contingeret: qui, quũ vocales
neruos,me oſtendente,conſpicerent, admirari deſierunt. Quibus igitur partibus,vel materiæ vel
facultatis ſuppeditatio corrumpitur, actionem lædi probabiliter dixeris, parte ipſam faciente ne-
B quaquam læſa: at vero, ſi vel à vaporibus vel humoribus aliunde ad ipſam venientibus lædatur,
eam non recte dixeris illæſam. Neque minus etiam probabile eſt partem vel materia vel facultatẽ
priuatam læſam eſſe,ſi, quum hæc recipiebat,diſpenſationẽ ſecundum naturam habebat. Proin-
de ex huiuſmodi in vtranq; partem epichεἰρemate ſeu conatu,logicorum problematum conſide-
ratio neq; ad affectuum notitiã,neq; ad curationem, neq; etiam ad futurorum euẽtuum pręſagia,
quicquam vtilitatis afferre poſſe videtur. Animaduertas ergo,velim, quomodo equidẽ curatio-
nẽ ex affecti loci notitia inuentam,hac conſideratione neglecta,narrare aggredior."Occurrit mi-
hi quidam,medicamentũ in tribus digitis adhibitum oſtendens: dixitq; triginta iam diebus ipſo-
rum ſenſum ſe amiſiſſe illæſa ſeruata motione,ſed nihil præſidij ab impoſitis medicamentis perci-
pere."Ego vero id,quod in huiuſmodi caſibus facere conſueui,ne tunc quidem obliuioni tradidi:
quippe vocato medico,qui digitorũ curationẽ ſuſceperat,interrogaui, cuiuſmodi remedia adhi-
buiſſet: quę quum intelligerem ad hanc rem eſſe idonea,cauſam inueſtigare cœpi,cur nullum ab
ipſis homo præſidium conſequutus fuiſſet. Inquirens itaq;,quæ præceſſerant accidentia,inueni,
ipſo dicente,neq; inflammationem,neque refrigerationem,neq; ictum pręceſſiſſe,ſed ipſum pau
latim ſenſum perdidiſſe. Captus itaque admiratione, rurſus interrogaui, num ſuperiorum par-
C tium aliqua icta fuiſſet: ille reſpondit,manum quidem non fuiſſe ictam,ſed dorſi initium fuiſſe af
flictum. Deinde,quomodo & quando id accidiſſet,quum interrogarem, reſpondit ſe,quum Ro
mam proficiſceretur,à vehiculo decidiſſe,ac non multo poſt digitorum incœpiſſe affectum. Quo
circa coniecturam feci,in primo exortu nerui poſt ſeptimam vertebram prodeuntis partem quã-
piam ob ictum fuiſſe inflammatam, ac tunc ſcirrhoſam habere diſpoſitionem. Id vero intellexi,
doctus ex arte ſecandi corpora,quòd nerui per propriam circunſcriptionem, veluti venæ, exoriri
videntur adeo,vt vnumquemq; eorum exquiſite vnum eſſe putares, quemadmodum & venam:
verum protinus ab origine multi ſunt ſimul concreti, & communibus inuolucris contenti, quæ
† à cerebri membranis† exoriuntur. Ergo neruorũ, qui à ceruice prodeunt vltimi, humilior pars
ad minores peruenit digitos, per cutem diſperſa ipſos continentem, ac præterea per medij digiti
medietatem. Quod vero cæteros medicos in maximam duxit admirationem,quòd dimidia dun-
taxat pars videretur affecta, id mihi perſuaſit potiſſimum eam tantum nerui partem, quæ in cu-
bito ab ipſo egrediens iam propoſitis digitis finitur, eſſe affectam. Igitur adhibitum ei medica-
mentum abijcere iubens, illi præcipue ſpinæ parti, quæ affectæ particulæ initium & originem
obtinebat, ipſum adaptaui: ſecutaq; eſt res (vt aſpicientibus videbatur) & admirabilis & ino-
D pinata, quòd digiti manus adhibitis ſpinæ medicamentis eſſent curati. Verum affectu omni-
no ſummoto,orta eſt inter medicos quæſtio, quænam ſit eiuſmodi neruorum diſpoſitio,vt per ip
ſam ſeruato eorum motu,ſenſus pereat. Equidem id ipſum dicebam,quod priores medici dicere
ſolebant,ꝗ ſcilicet ſenſus in patiendo,motus vero in faciendo aliquid,ſit: quapropter,vt quis mo
ueatur, opus eſt roboreꝗ: ſed, vt ſentiat, vel minima facultas ſufficit. Cumq; recte me hunc dixiſſe
ſermonem putarent, quid igitur (inquam) num vidiſtis aliquando contra euenire, vt ſeruato
ſenſu, motus periret? Tum cæteris omnibus ſe nunquam conſpexiſſe dicentibus, vnus id confi-
tebatur,ac nomine laborantis citato teſtes quoq; adhibere pollicebatur: quod cùm pugnare vide
retur cum ijs, quæ dicta ſunt de partibus, quæ mouentur quidem, non vero ſentiunt: etenim,
quod ad hanc rationem pertinet,fieri haudquaꝗ poteſt,vt perdito ſenſu, motus à voluntatis im-
perio prodiens ſeruetur: rurſus orabant, vt cauſam explicarem,quamobrem vtraque appareant.
Ea vero (vt planè intelligunt ij,qui neruorum diſſectionem didicerunt) talis eſt."Omnis volun-
tarius motus ad muſculorum officium pertinet: quippe nullus neruorum per ſe ſine muſculo vl
lam huiuſmodi in animantis particulis actionẽ efficere poteſt,ſed per muſculos,omnes à conſilio
& voluntate prodeuntes motus perficiunt. Ad partes vero mouendas, muſculi ipſi aliquãdo qui
dem manifeſte perueniunt: aliqñ vero per medios tendones, quos aponeuroſεις.i.deneruationes
aliqui

A.l.3.f.10.t.2.c.1.fo.263.b.Et l.4.f.3.t.2.c.10.fo.459.a

A.l.1 f.2.d.3.c.1.fo.43.g

A.l.3.f.2.c.4.fo.213.g

A.l.1.f.1.d.5.c.1.fo.10.b

† Ex Græcis ita uertẽdum. Deinceps vero noxa externorũ muſculorũ gutturis (ſ.paſſio propria eſt vocaliũ inſtrumentorũ:) cæterarũ vero partiũ,quarũ meminimus, noxa, nõ propria eſt paſſio(.ſ.vocalium inſtrumẽtorum,)ſed per conſenſum potius: & ita uidetur legiſſe uetus ĩterpres.

lib.3.de loc. aff. c.x.

† ἀπὸ τῶν μηνίγγων. quod magis de ſpinalis medullæ, quã cerebri membranis, hoc in loco intelligendũ eſſe videtur.

aliqui cognominãt: atq; ex hoc genere sunt tendones rotundi, quibus digiti mouentur, haud absi- E miles iis, qui ‖ toni ab Hippocrate nominantur. Si itaq; musculorum neruos affici contingat, motus digitorũ perit: si vero eos, qui ad cutem perueniunt, tangendi sensus corrũpitur: sed, vbi tota resoluuntur mẽbra, cũ videlicet cõmune principiũ affectum est, simul & sensus & motus pereũt. Et locum quidem primario affectum, ex læsorũ neruorũ multitudine duntaxat inuenire poteris, idq; si exquisite cognoueris cõmunia ipsorũ principia, quæ in neruorũ dissectione percurrimus, cum nullus ante me huiusmodi dissectionem accurate tractasset, sed alij quidem plus, alij vero minus, errassent. Igitur solus ille, qui in ipsis fuerit exercitatus, exquisite considerare poterit, in qua vertebra spinalis medulla sit affecta, siue tota siue altera eius pars sit: nam accidit, vt dextra ipsius pars duntaxat affecta sit, altera omnino illæsa: aut ẽ contrario, vt illa manente integra, sola sinistra affectum sustineat: atque hac ratione interdum tota pars sinistra resoluitur, dextra parte manente illæsa: interdum contra, dextra pars duntaxat & affecta est & resoluta. Vbi vero non affecta spinali medulla, tantum vnus nerui processus læsus est, eas duntaxat partes resolutio consequitur, in quas neruus ille distributus est: accidit enim interdum, vt duo aut tres dũtaxat neruorum processus affecti sint, quum interim spinalem medullam nulla noxa infestet. Sic quidem affectus erat is, qui per reliquas quidem manus partes omnes ita fuit resolutus, vt neq; sentiret neque mo- F ueretur, sed in solis digitis sensum habebat integrum. Porrò cuidam alteri non solum ij manserunt illæsi, sed etiam eorum musculorum, in quos neruorum propago sub septima vertebra exorta distribuitur, motiones seruatæ sunt. Atque alius ob casum ab alto vehementer afflictus, solos eos musculos resolutos habuit, qui huius nerui partes suscipiũt: idem etiam in ijs duntaxat cutis partibus sensum amisit, ad quas prædicti nerui distributiones demittuntur. Igitur, si scire desideras, in qua vertebra sit affectus, vtrum in sola nerui cuiuspiam propagine, an in spinali quoq; medulla, in neruorum dissectione te exercitatum esse oportet, communemq; habere methodum, qua resolutos musculos vnà cũm cute, quæ sensum amiserit, obserues. Nam, si spinalis medulla in aliqua vertebrarum, tota affecta sit, omnes partes inferiores resoluuntur: si vero in altera parte læsa sit, altera manente illæsa, partes duntaxat, quæ illi ẽ directo respondent, resolutio infestabit: si vero nerui radix affecta sit, reliquæ partes omnes affecto loco inferiores, nihil afficientur, sed solæ illæ partes resoluentur, in quas singuli nerui distribuuntur. Hæc si accurate didiceris, circa resoluta membra, relicta spina, non amplius occupaberis: sed huic adhibitis remedijs, partem affectam curabis. Sic etiam, si non circa spinam, sed in regione illã sequente, neruus affectus sit, ex musculis & ex cute quærendæ sunt notæ. Cutem quidem facile est cognoscere, nam oculis subijcitur: G musculi vero ex actione, quæ perijt, deprehenduntur. Proinde necesse est, circa musculorum sectionem te exercites, & cognoscas, cuius quilibet actionis sit instrumentum: sic enim duntaxat discernere poteris, quarum partium actio pereat nullo morbo corporalem ipsarũ essentiam infestante, & in quibus præcedet morbus, vel fiens, vel factus. Verum morborum genera & differentias omnes ex eo didicisti libro, qui de morborum differentijs inscriptus est, atque similiter ex alio accidentium differentias: at de causis vtrorumq; etiam separatim scriptum est, in vno quidẽ de morborum, in tribus vero de accidẽtium causis: in quibus omnibus exercitari oportet eũ, qui facile voluerit inuenire discernereq; & causam, & affectum, & sedem affectam. Etenim fieri non potest, vt omnia per syndromas.i. concursus doceantur, quamuis eorum, qui ab experientia empirici vocantur, huiusmodi fuerit opinio: qui vero accurate & præcedentia & præsentia cognouerit accidentia, atq; sic ad curandorum morborum experiẽtiam via & ratione peruenerit, inueniet & locum affectum, & simul ipsam dispositionem. Sed id maxima ex parte accidit partibus, quæ in intimo corpore constituuntur, veluti paulo ante de ijs, qui sensum vel motum perdunt, ostendimus: atq; non abs re fortasse fuerit narrare quædam, quæ iã facta fuerunt, cuiusmodi hæc sunt. Puer annorum ferè sex, inuitus per aluum excrementa deijcere incœpit resoluto derepente circa H sedem musculo: quinetiam seni quondam huiusmodi euẽnit accidens: atque rursus alius puer, ætatis ferè annorum quatuordecim excrementa inuitus per aluum deiecit, infestante simul vesicam dolore: Atq; alteri vrina quoq; fuit suppressa: contra alius vrinam inuitus excreuit: atq; alius non solum vrinam, sed alui quoq; excrementa, inuitus deiecit. In huiusmodi omnibus ea, quę prę cesserunt, scrutari oportet: nam in totum aut refrigeratam aut ictam ipsorum spinam arbitrandum est. Sed frigus quidem, vni duntaxat affecto musculo nocet: ictus vero, magna ex parte pluribus noxam infert, nam perrarum est, vt icta spina vnus afficiatur musculus, quoniam nerui ex spinali medulla orti, in plures musculos diuiduntur. Verum, vbi ob ictum affectus est musculus, si superueniens inflammatio ob negligentiam in scirrhum coierit, resolui ipsum contingit, q̃q̃ id rarò accidere videatur: at vero frigus sæpenumero vnum lędit musculum, maxime eum, qui in superficie sedis est, siue sederit quis super lapidem frigidum, siue in aqua frigida supra modum fuerit versatus. Igitur puer, cuius & vesica & sedes læsa fuit, cum in fluuio pisces venaretur, sic fuit affectus: non nullis etiam in aqua frigida natantibus, itidem accidit. Hos itaque sic affectos curare oportet, calorifica auxilia locis affectis adhibendo. Quibus vero neruorum à dorsi medulla ortorum quispiam fuerit affectus, spinæ adhibenda sunt remedia. Sæpenumero etiam

de Artic. cõ. 1. tex. 47. 48. 7ª. 258. c. Et cõ. 3. t. 9. 7ª. 269. f. Et cõ. 3. t. 31. 35. 7ª. 271. e. Et cõ. 3. t. 36. 7ª. 272. a. Et cõ. 3. t. 59. 7ª. 275. d. Et 2. Epid. sect. 4. Et in lib. de natu. ossium.

A etiam, vbi ab alto loco quis cecidit, aut vehementem, fortemq́ʒ ictum ſpina ſubijt, inflammatio ad plures partes extenſa, non ſolum muſculis, ſed veſicę quoqʒ, noxam intulit, atqʒ illi ob veſicæ ipſius affectum vrina ſupprimitur. Sunt, quibus non ſolum vrina, ſed alui quoque excrementa, penitus retinentur, affectis ſcilicet inteſtinis: nam, vt muſculi affecti actiones à conſilio, & voluntate pendentes, ita & veſica, & inteſtina naturales actiones lædunt, eò ꝙ, dum ipſa contrahuntur, excernuntur ea, quę continent.

Quid Naturalia inſtrumenta ab Animalibus differant: ac de læſionibus vtrorunq; diſcernendis. CAP. 7.

ATqʒ in hac re plurimum differunt naturalia ab animalibus inſtrumentis: ſiquidem naturalibus cognatam actionis vim eſſe, animalibus vero inſtrumentis à principio (veluti lumen à Sole) ipſam defluere iam oſtenſum eſt. Ergo, vt magneti "lapidi vis ineſt, qua ferrum attrahere poteſt, ita naturalia quoque inſtrumenta omnia facultatem habent, qua actionem ſuam perficiunt. Proinde, ſi permanẽs eſſet ipſorũ eſſentia, neqʒ arterijs, neqʒ venis indigerent: verum, quia nutrimento egent, ſeruare q́ʒ oportet innati caloris ſym̃etriam, hanc ob cauſam, & venis indigent, & arterijs: ſic etiã muſculi, vt eſſentiam ſuam ſeruare poſſint, non ſecus, ꝗ̃ naturalia inſtrumenta,

A.t.1. de med. cor. ca. 10. fol. 560.g

B & venis, & arterijs indigent: at, quia cognatum ſenſus, & motus principium non habent, idcirco neruis ſemper indigẽt, qui illis ea ſuppeditent, quemadmodum Sol omnibus rebus, quas illuminat, ſplendorem affert. Quamobrem ſolis partibus, quæ & ſentiendi, & mouẽdi vim habent, accidit, vt ipſis interdũ haudquaꝗ̃ affectis nihilo minus eorũ actio pereat: id quod naturalibus inſtrumentis accidere non ſolet, quoties enim horum actio lęditur, ſemper primario affectu laborant: verum animalibus inſtrumentis omnibus natutalis quędam diſpenſatio ineſt, quippe, & arteriarum, & venarum adminiculo indigent ad eſſentiam ipſorum ſeruandam. Ideo accuratiſſime intueri, ac diſcernere oportet, quæ accidentia eis ea ratiõe, qua aut naturalia, aut animata ſunt, ſoleãt euenire: veluti alterari (vt ita dicam) à vicinis, ipſis, vt naturalibus: alterationem vero ſentire, vt animatis, euenit. Sic oculis quoqʒ ſæpenumero contingit: nam vapores à ventriculo elati ipſos omnino alterant: verum tam exigua alteratio non ab omnibus ſentitur, niſi exactam habeant ſenſificam facultatem: voco autem exactam, quæ minimas quaſqʒ res cernere poteſt.

GALENI DE AFFECTORVM LOCORVM NOTITIA

LIBER SECVNDVS.

ARGVMENTVM LIBRI

Dolorum exemplo docet exercitationem propoſitæ methodi: ac in Archigenem inuehitur, qui in doloribus dignoſcendis aberrauit.

Tres modi, quibus vniuerſa continetur affectorum locorum notitia. CAP. 1.

SCopus eſt, hortante ſemper Eraſiſtrato, exercere mentem cum in alijs artis operibus, tũ vero in ea, quam nunc propoſuimus, affectorum locorũ notitia. Circa quã tres ſunt exercitationis modi: vnus circa ſingulas corporis partes, quas locos nominãt: alter circa cauſas, & diſpoſitiões: tertius eſt circa accidẽtiũ differẽtias: igitur à locis ſumptus modus huiuſmodi eſt: Affecto cerebro, huiuſmodi ſeparatim eueniunt accidẽtia: ventriculo affecto, hęc ſunt propria: colo affecto, hęc: atqʒ in reliquis ſimiliter. A diſpoſitiõibus, & cau-

D ſis, talis eſt: Inflãmationis ſeorſum, huiuſmodi ſunt accidẽtia: ſcirrhi, huiuſmodi: refrigerationis, hæc: plenitudinis, hęc: διαφθορᾶς, id eſt corruptionis ciborum, hęc. Ab accidentibus, vt hoc doloris genus haſce diſpoſitiones ſignificat, aut hoſce locos: tuſſis vero hæc: ita & vomitus, ſanguinis profluuiũ, fluor alui, cõuulſio, rigor, {quæ eſt cõcuſſio totius corporis} horror, delirium: quum.n. hęc omnia inter ſe hoc pacto diſtinguũtur, facile intelligetur, quid vel bene, vel male dictũ fuerit. Quòd vero ſic ſeſe res habeat, planè diſces, ſi ſingula conſideraueris.

Perperam dixiſſe Archigenem ſtupidum dolorem ad neruos tantum pertinere: ac quid proprie ſit ſtupor. CAP 2.

EXempli cauſa, ne te longius ſuſpenſum teneam, Quum in hoc genere, multus ſit Archigenes, qui ex dolorum differentijs locos affectos ſignificari exiſtimauit, exacte ſuper his conſiderandum eſt. Nam "ſtupidum quidem dolorem in neruis fieri dicit, ſed planè peccat: quippe cum ſtupor à frigida diſpoſitione oriatur non in neruis duntaxat, ſed & in venis, arterijs, carnibus, membranis, tunicis, & cute. Igitur, ſi ob id, quòd hæc omnia per neruos ſenſum habent, ad neruos diſpoſitionem refert, cur non reliquas omnes dolorum differentias proprie ad neruos pertinere dicit? quippe dolor, triſtis ſenſus eſt: ſicuti "voluptas, blandus eſt ſenſus. Ergo non ſolũ ſtupidus dolor in neruis eſt, verum etiam reliquorum dolorũ omnium, quos ipſe quoqʒ Archigenes

A.li 1.f.2. d.3. c.20. fol.42. a

A ibidem. ca. 12. fol42.c

genes deſcripſit,vnuſquiſq;.Quòd,ſi rem accuratius inſpexeris,haudquaq̃ doloris ſpecies dicen- E
dus eſt ſtupidus dolor,veluti,neq; vlceris ſpecies vlcus inflãmatũ:ſed duarũ potius rerum, in his
quidem vlceris,& inflammationis,in illis vero doloris,& ſtuporis,concurſus eſt.Etenim "ſtupor A.li.3.t.2.c.13. fol.218.h
refrigeratio inſignis eſt,idcirco corporibus ita diſpoſitis,& ſenſus,& motus difficultatẽ inducit:
quemadmodum completa refrigeratio,& ſenſum,& motum omnino tollit. Sed,ꝙ ſtupor diſpo »
52. Aph.25.Extra.ord.39.g ſitionis ſit nomen,non ſenſus,aut doloris,ſic dicente Hippocrate declaratur:‖ Stupor enim me-
diocris dolorem ſoluere poteſt. nam ſtupor ob refrigerationem fit, vt planè videre eſt in his, qui
in hyeme per frigora proficiſcuntur,atq; in "refrigerantibus quoq; medicamentis:nam, ſi extrin A.ibidem. fol. 219.a
ſecus immodice adhibeãtur,particula ipſa ſtupida euadit:quę deinde ſenſum quoq; oĩno amittit,
ſi vehementiſſime refrigeretur,idq; non ſolũ à medicamento,ſed etiam à circunfuſo nobis aere.
Equidem noui quoſdam adeo refrigeratis pedibus,vt primum quidem ſenſus periret, ſequenti-
bus vero deinde diebus emortui pedes putreſcerent. Ergo,vt perfecta refrigeratio & ſenſum pe-
nitus aufert, & motum, ſic moderatior & ſenſus,& motus difficultatem inducit: nominatur q́;
(vt dixi)huiuſmodi refrigeratio,ſtupor.Itaque ſtupidum dolorem diſpoſitio efficit frigida ſimul,
& dolorifica,indicante nomine non doloris (vt dixi) differentiam, ſed dolorem ſimul,& frigi-
dam diſpoſitionem,aut ab ipſa particulę inductam & ſenſus, & motus difficultatem. Conſtat au F A.ibidem.
tem,ꝙ conſtrictas vehementer particulas, atque eos quoq;,qui "torpedinem animal,dum adhuc
viuit,tetigerint,ſtupor infeſtare ſolet.Et,quibus membrum aliquod ſtupidum fuerit,ij,quicquid
tetigerint,obſcuro,& hebeti ſenſu percipiunt,neq; moueri poſſunt:ſi vero moueri cogantur,do-
lent:at citra hoc,ꝙ moueri tentent,affectum ipſum ſtuporis haud obſcure ſentiunt, ſed tum ne-
quaq̃ dolent. Proinde male Archigenes enunciauit ſtupidum dolorem ad neruos proprie per-
tinere:ſtupor enim diſpoſitionis,non loci affecti,indicium eſt:atqui paulo poſt rurſus Archige-
nes proprie ipſum ad muſculos pertinere ait.Habet autem dictio vtraq; ad hunc modũ,prior qui
dem:Nerui autem contorti,diſtenduntur,& indurantur,atq; hi ſtupidos inducunt dolores, atq; »
dure intendentes:Deinde paulo poſt in hũc ſermonẽ prorũpit:Muſculi carnis,neruorũq; mixtu »
ra,tanq̃ propria ſubſtantia,conſtituti,arteriarum quoq; in doloribus miſtionem præ ſe ferunt, »
ſtringentes(vt ita dixeris),atq; diſtẽti,ac ſtupide pulſantes cũ capaci latitudine. In horũ ſermonũ »
priore neruos ait ſtupidos inferre dolores:in altero vero, muſculos ſtupide pulſare, ſtupidũ non
ad affectus,ſed ad partes referens. Sed,vt dicebam,ſtupor non particulæ cuiuſpiam proprius affe-
ctus eſt,ſed diſpoſitio:quę quidẽ in omnibus corporibus fieri poteſt:ſed non in omnibus ſenſibi
liter apparet:quippe in his duntaxat apparet,quæ ſuos affectus ſentire,& pro voluntatis imperio G
moueri,nata ſunt. Sed & his,quę manifeſte in muſculis apparent, ſermo ipſius repugnat:quin-
etiam indiſtincte prolatus eſt:ac fortaſſe non intelligit nuſquam in corpore carnem ipſam per ſe
inueniri.Nam muſculorum id,quod neruoſum eſt, in plurimis vel capitibus,vel extremis parti-
bus neruoſum eſt,vbi etiam tendones inueniuntur:id vero totum, quod in medio continetur,
omnes homines carnem nominant, nemine intelligente,quum exquiſite diſſecatur, non eſſe ſo-
lam carnẽ,ſed cum tenuiſſimis quibuſdam veluti fibris, in quas neruoſum genus reſolutum eſt.
Voco autem neruoſum genus,in vnicam appellationem cogens tum vincula tum tonos:quip-
pe ex his per carnem diſperſis,muſculorum oſtendimus eſſentiam conſiſtere: quę, vt permanere
poſſet,venis indigebat,& arterijs.

In quibus partibus Pulſatorius dolor,ac quibus ex cauſis poſſit excitari. CAP. 3.

CÆterum citra dolorem pulſare,ad ſolas arterias pertinet,animali etiamdũ bene valente: vbi
vero ingens oborta eſt inflammatio,vel eryſipelas,vel abſceſſus,arteriarum pulſum cũ dolo
re ſentimus,quum antea per bonam valetudinem,neq; cum dolore,neq; ſine dolore ipſum ſenti-
remus.Etenim res ad hunc modum ſe habet. Duabus pręcipue occaſionibus vehemens dolor
inflammatis partibus infertur,aut quũ mouentur,aut quum à re quapiam cõprimũtur. "Inflãma H A.l.1.f.2.d.3. c.20.fol.42.a
to igitur toto muſculo duplici modo, dum attolluntur arteriæ, dolorem ſentimus: nam & mo-
uentur,& ab adiacente carne comprimũtur,& ipſam cõprimunt. Atq; hac ratione partes inflam
matæ pulſant,quem veterrimi quiq; ſolum vocant pulſum: poſteriores vero omnem arteriarum
motum,quem ſenſus percipere poſſet,ſimiliter nominauerunt. Sed non protinus ſtupide pulſa-
re,inſeparabiliter,aut omnino proprie ad muſculos affectos pertinet, quum ne pulſare quidem
ꝓprium eorũ oĩno ſit,ſi qdẽ pulſus(vt prius dictũ eſt)dolorẽ quendã inſinuat.Nam in ſcirrhis,et
œdematis,ꝓprie appellatis,atq; in intẽperiebus, quæ ſine tumore conſiſtunt, motus arteriarum
dolorẽ haudquaq̃ excitat: & in inflammatorijs affectibus, non ſemper cũ dolore eſt, ſed quum,
maiores effecti ſunt: quinetiam ſine muſculo arteria ipſa per ſe inflammatorium ſuſtinẽs affectũ,
cũ dolore pulſat: dico aũt inflãmatoriũ affectũ,vt ſimul cũ inflãmatione, & eryſipelas & abſceſſus
intelligatur.Huiuſmodi igit affectuũ,quũ maiores fuerint,pulſus accidẽs eſſe cenſetur. Quòd, ſi
qñ in ijs pulſus,ipſi ſcilicet laboranti,ſtupidus eſſe videatur (hic.n.ſtuporis affectum ſentire po-
teſt)tum ſcire licet diſpoſitionem in muſculi neruis conſiſtere, ſed ita conſiſtere, vt ad paralyſin,
id eſt reſolutionem tendant: quippe ſtupida diſpoſitio inter reſolutionem, & integram vale-
tudinem media eſt. At pulſus cum dolore factus ſequitur inflammatorios affectus notatu
dignos, id'que ſemper in ipſis arterijs, atque in continentibus ipſas partibus, quas, & ob angu-

ſtiam

A stiam premunt, &,quum attolluntur,modo pars affecta sentire nata sit,veluti percutiunt. Ergo neq; in peripneumonia neq; in pleuritide dolor pulsatorius euenire potest,idq; ob partium naturam: nanq; pulmo sensum non habet: pleuritis vero membranę costas succingentis, morbus est, quę,vbi costis qdem vicina est,necessario cōprimitur: at media ipsius tota pars cōprimi non potest, sed inflāmationis dūtaxat ratione dolet: atq; in hoc spacio arteriæ sunt, quæ per intercostalia vocata spacia,& per crassas laxasq; laterum partes extenduntur,ac in profundo magis delitescūt, vt succingentem costas tunicam haud quaq; attingāt. Harum "igitur arteriarum motus in pleuritide ab ægrotante,sensu non percipitur, tm̄ abest,vt ei dolorem inferat. Nam inflāmatis interdum intercostalibus musculis,arteriarum eleuationem dolorem inferre necesse est: proinde laborans, ipsum facile percipiet: atq; pro inflammationis magnitudine,sentiet in parte inflammata pulsatione. Ob hanc quoq; causam,vbi vehementissima fuerit pulsatio, suppuratur inflāmata particula,consequēte suppuratione ingentes dūtaxat inflāmationes. Constat igit ex ijs,quæ iā diximus, ꝙ pulsatorius siue pulsatiuus à medicis vocatus dolor, per inflāmatorios affectus fiat,atque in corporibus sensibilibus: idq; vel per se ,vel ꝓprie, vel primario affectu in arterijs, nomine tenim qui libet,vt voluerit: in reliquis vero partibus sensibilibus omnibus,eò,ꝙ à vicinorum contactu premantur. "Quare neq; in hepate,neq; in renibus ,vnq; huiusmodi pulsatio apparet, qm̄ nec in illis nerui per tota viscera disperguntur, sicuti nec in pulmone.

A.l.3.f.10.t.4. c.2.fo.168.f

A.l.1.f.1. d.5. c.1.fo.9.c

B

De causis Doloris,in quo grauitas,ac partium extensio sentitur. CAP. 4.

A.l. 1.f. 2. d.3. c.21. fol. 42. a. Et l.3.f.18.t.2. c.2 fo.357.g

QVocirca "grauitas in ipsis sentitur, quum tumoris præter naturam genus aliquod ea infesta uerit: nam in horum viscerum quolibet, circumambiens membrana, per quam neruus dispergitur, sensu potitur: quia vero à tumore, qui est in viscere, ipsa extenditur, doloris speciem appellatione dotauit. Proinde Hippocrates primus omnium scripsit: ‖In renē dolor grauis. Post hunc vero optimorum medicorū non pauci, non acuti doloris, sed grauitatis sensum in prædictorū viscerū inflāmationibus fieri dixerunt. Quinetiam membranas, vt quibus nullę sunt arteriæ,non pulsare rationi consentaneū est: quemadmodum neq; cutem,etiam si vehemens adsit inflāmatio: atq; eadem ratione neq; adenes, quibus nullæ sunt arterię. Sed huiusmodi partes,quū inflammatæ sunt,vnico duntaxat doloris modo vexantur, extensionis: quippe huiusmodi doloris species à nullo sentientium corporum in inflammatorijs dispositionibus separari potest. 6.Epid.cō.1.t. 6.ʒ°.155.c

De Doloribus, qui ex intemperie, tensione, compressione, contusione, vulnere, crassis humoribus, flatu, lapide, & punctione oriuntur. CAP. 5.

C RElíqui vero doloris modi quibusdam partibus insunt, quibusdam non insunt. Igitur meminisse eorum semper oportet: ac cognoscentes singulorum locorum naturam, intueri, quis vnicuique parti modus doloris peculiariter conueniat,quis vero contra. Proinde resumētes rursus ipsos dicamus. Quippe vnus doloris modus est, qui per inæqualē intemperiem in affecta parte consistit,vel nulla re ipsam extrinsecus attingente. Alius,qui ob tensionē fit,non amplius soli affectæ parti proprius, vt qui ob vicinas partes interdū eueniat. Est itē "dolor, qui à tangentibus duntaxat,in affecta particula generatur,quum videlicet vel cōpressa, vel cōtusa, vel à re quapiam superueniente vulnerata dolet. Atq; is doloris modus,qui à motu procedit(quēadmodū paulò ante de arteria dictum est)à re quadam media dolorē efficiente pendet: etenim,quæ per se mouetur pars,tenditur: & ad vicinas accedens,comprimitur interim,& contunditur,& vulneratur: si vero nulli inciderit,eam sola tēsione dolere necesse est: veluti partes omnes ab alijs motę, si nihil extrinsecus ipsas tangat,nullo præter eū,qui necessarius est,dolore afficiuntur. Cæterum alibi me frequenter dixisse memini primas doloris species duas esse,quum affatim temperies alteratur, atq; quum soluitur continuitas. Quæ cum iam dictis haudquaq; pugnant: nanq; pars distēta,aut compressa, aut cōtusa,aut vulnerata,dolet ob continuitatis solutionem. Neq; enim, "quum D acu quispiā vulneratur,alio affectu laborat,quàm si ab acri humore facta fuisset erosio,vtpote per vtrunq; affectum corrupta continuitate. Igitur non eandem doloris speciē excitant, mordax humor,ac multus: nam ille rodēdo dolorem excitat: hic vero distendēdo,flatuosi spiritus exemplo, ac veluti vrina vesicam distendit, quum non redditur. Verum in erysipelate, & inflammatione, atque in totum in affectibus inflāmatorijs, non solum,quia distentæ sunt, ob repletionem partes laborant,verum etiam,quia intemperie affectæ sunt,non exiguam ne hac quidem ad dolorem inducendum vim habente: Id,quod "declarant ij,qui per vehementem hyemem profecti, manus ad ignem affatim calefacere tentant: intolerabilem nimirum sentiunt dolorem, & quidem maxime in vngium radice. Porrò memini mihi ipsi accidisse dolorem vehementissimum, vt mihi viderer in intimo ventre terebro perforari,in eo potissimum spacio,per quod à renibus ad vesicā vreteras scimus extendi. Iniecto deinde rutaceo oleo,quum id paulo post excernere tentarem,excreui simul grauissimo cum dolore humorē vitreū à Praxagora appellatum: quippe vitro fuso, tum colore,tum substātia, haud absimilis erat: atq; id alijs quoq; accidere conspexi. Quòd vero hic humor sit frigidissimus,iam à Praxagora dictum est, qui vitrei nomē ipsi imposuit: id.n.haud obscure percipitur sensu tactus tum ipsorum, qui illum excernunt,tum aliorum, si quis cōfestim ipsum tāgere voluerit. Sed dignū vtiq; admiratione est, quō frigidus excidat, neq; ab excretionis violētia,

A.l.1.f.2. d3. c.20.fo.41. h

A.l.1.f.2.d. 3. c.20.fo.41.g

A.l. 1.f.3.d.5. c.4. fo.69. h

tia, quum excidit, calidus euadat. Equidem putabã lapidem in altero vreterum impactum: adeo E
erat, vt mihi videbatur, doloris ipsius species perforanti similis. Atqui vacuato humore, doloreq;
sedato, manifeste constabat neque lapidem fuisse causam, neque vreteras aut renes fuisse affectos,
sed aliquod intestinorum & forte magis crassorum. Neq;.n.tanq̃ per tenue corpus, breui tp̃is spa
tio pertrãsibat, sed tanq̃ à profundo per crassius quoddam corpus, q̃ sit tenuium intestinorũ tuni
ca, ferebatur. Ideoq; huiusmodi dolores, omnes ferè medici colicos nominare videntur, q̃q̃, quod
ad regionẽ attinet, qua dolor sentitur, nullum indicium sumi potest, ꝙ magis colon, q̃ tenue inte-
stinum, dolor afficiat. Huiusmodi" sanè dolores perinde, ac si terebro partes perforent, molestare A.l.3.f.16.t.3. c.7.fo.344.c
solent, narrãtibus ita infirmis: alij vero veluti palo infixo fieri vidẽtur, qui & ipsi corpus affectũ
crassum esse significant. Differunt autem inter se aut multitudine, aut crassitudine, aut motu, aut
potentia rei dolorem facientis, siue ea humor fuerit, siue spiritus flatuosus: quippe paucus multo,
& tenuis crasso, & permanens moto, minorem dolorem excitare solet: atque, qui ad vehemẽtem
refrigerandi vim haudquaquam accedit, vehementissime refrigerãte minus cruciat. Verum hoc
doloris genus ad crassum intestinum referendum est, siue palum ibi infixum, siue terebro perfo-
rari locum quis putauerit. Atqui huiusmodi dolores ab eo, quo lapis impactus est, discerni non
possunt, nisi quis accidentia, quæ postea consequuntur, expectauerit. Non tñ ob huiusmodi igno- F
rantiam, quod ad doloris mitigationem attinet, vllam laborãti noxam inducimus: siquidẽ vtriusque doloris præsidia omnia communia sunt, & quidẽ calorifica in primis, siue ea extrinsecus ahhi
beantur, siue inijciantur: deinde, nisi mitigatus dolor fuerit, eorum medicamentorum, quæ dolo-
rem obtundere possunt, aliquod adhibendũ est, cuiusmodi est id, quod à Philone institutum est.
Verum, si lapis" dolorem excitauerit, ipse interdum solus, interdum vnà cum cruore excernitur: A.ibidẽ.c.10. fo.344.g
etenim radit ea corpora, per quæ trãsit, maxime si vel asper vel acutus fuerit lapis: ac, si postea vri-
nas inspexeris, sabulosa quædam subsidere inuenies. Quòd, si in colo affectus constiterit, neq; la-
pis, neq; arena, neq; cruor, sed humor aliquis, qualis iã dictus est, subsidere videtur: atq; alia, quæ
ad affectum intestinum pertinent, apparent accidentia. Protinus.n. inflatio quædam, & distentio,
vel flatus complures præsertim postmodum, & tormina, & excremẽta flatibus plena videbũtur:
discernes autem ipsa, si super aqua natent, bubulo" stercori similia. Quin etiam cibi tum cupiditas A.ibidẽ.h
tũ cõcoctio deterior, tum quæ præcedit morbum, tum quæ comitatur, quęque cõsequitur, quoniã
ventriculus per continuitatis communitatem simul cum ea parte, quę primario laborat, afficitur.
Insuper colicos nominatos affectus magna ex parte præcedit & cruditas, & flatulentia, &" vomi- A.l.3.f.16.t.3. c.7.fo.344.d
tus, & nausea, quæ multo tẽpore inanis permanet, & in pręcordijs mordacitas, & fastidiũ, & iacta
tio plurima. Igitur ex huiusmodi quidem doloribus ij, qui vehemẽtissimi sunt, haud ab re in cras
sis intestinis consistere putantur: qui vero mitiores sunt, ex duobus alterum necessarium est, aut G
ꝙ in his ipsis sint, sed à leuiori causa: aut ꝙ in tenuibus cõsistant intestinis: sed, qui mordaces sunt,
à mordaci humore intestinum erodente fieri solent. Vnde dysenteriam semper huiusmodi dolo-
res præcedunt, eam inquam, quæ cum intestinorum vlceratione fit: quam vel solam tum recen-
tiores medici, tum antiquorum non pauci, dysenteriam nominant. Ex his non nulli non solum
hãc, sed aliam quoq;, quæ cruenta, ob excretorum speciẽ nominatur, dysenteriam appellant: nam
interdum syncerus multusq; sanguis, interdum veluti limus & fæx ipsius, non paruæ quantitatis
excernitur. Verum hæc affecti iocinoris accidens esse censetur: ea vero, per quam syncerus mul-
tusq; sanguis excernitur, vniuersum corpus plerunque euacuat, haud secus, quàm hęmorrhoides,
aut muliebris purgatio. Verum de his posthac rursus nobis agere licebit: nunc ad dolorum spe-
cies redire oportet, eas enim in hoc libro persequi potissimum proposuimus. Igitur iterum inci-
piamus ab eo dolore, quem punctorium vocant, qui circa membranas potissimum consistit, ip-
sius affectus veluti radice eo loca fixa, vbi membrana pũgitur: dolore vero circa locum punctum,
ad magnum spatium circulatim se fundente. Atque hoc modo in laterali morbo dolorem pun-
ctorium esse, & in inflammatione pulsatiuum, apud omnes ferè medicos in confesso est.

Aduersus Archigenem, qui Saporum nomina doloribus accommodauit. CAP. 6. H

NOn tamen hæmodiæ.i. dentium stupori, simile quid dolor membranosorum corporum ha
bet, vt Archigenes scripsit: haud enim ignoramus ori dũtaxat, neq; toti tamẽ ori, accidere:
sed dentes" gingiuasq; infestare solet affectus quidam, quẽ hæmodiam vocamus. Hanc vero ora- A.l.3.f.7.c.1. fo.247.g
tione quidẽ enarrare impossibile est: sed, cum quispiam & austeros" & acidos cibos ingesserit ita, A.ibidem.c.23. fo.251.b
vt affectus aliquis sequatur in dentibus & gingiuis, eũ in oĩbus eundem esse credimus: siquidem
videmus nos magna ex parte similes esse in affectibus habẽdis, ita, vt ab ijsdem causis eadem susti-
neamus. Talem quidem dolorem in ore dũtaxat fieri scimus. Alia vero quadã dolorũ genera ab
Archigenè perscripta, neq;, dum fiunt, cognosci: neq;, dum proferuntur, intelligi possunt: veluti
holcimos id est tractorius, austerus, dulcis, leuiter acutus, salsus, viscosus, ferus, stringens. Atq; hu-
iusmodi nomina in libro de Pulsibus scripta posteritati reliquit: quæ auditores nihilo doctiores
reddere possunt eò, ꝙ doctrina quæque {sciẽtifica} propria desiderat noĩa. Si.n. de saporibus, aut
oĩno de proprijs, quę lingua iudicant, sensilibus dissseramus, dicemus vtiq; austerum, & acerbũ, &
stringẽtem, & mordacẽ, & salsum, & dulcẽ, & amarũ: si vero de ijs, quæ tactu iudicãtur, humidum,
corpus

A corpus & aridum, & calidum & frigidum, & asperum & læue, & molle & durum, & acutum & obtusum: haud secus de ijs, quæ visu discernuntur, rubrum, flauum, nigrum, album, fuscum, aut aliud quidpiam huiusmodi. Quòd, si appellationes ipsorum permutaueris, quid dicas, auditorum intelliget nemo, veluti de adstringēte aut austero dolore: quippe fieri non potest, vt, quid sit dulcis dolor, intelligatur: nam dolor semper molestare laborantem solet, atqui dulcia quæque iucunda sunt. Igitur quàm verissimum est Archigenem circa medicę artis opera fuisse studiosum: quo pacto vero in hmōi nomina inciderit, quum sæpenumero inuestigauerim, inuenire non potui.

Censura loci Archigenis, vbi multis dolorum generibus propositis, docere instituit, quæ quibus particulis sint propria. CAP. 7.

Videamus ergo, quid manifeste ex ipsis colligere possimus, veluti paulo ante de torpido labore iam fecisse videmur. Nam iustum est, vt obscura nomina in dubio derelicta, inutilia reputentur perinde, ac si nunquam scripta fuissent: quæ vero clara sunt, iudicentur non ratione duntaxat, sed multo etiam præcedente experimento. Quanq́; huiusmodi iudiciū perdifficile est: nam plerunq; alijs nos credere oportet, qui suos affectus ob animi mollitiem neq; cōsequi planè, neq;, si consequantur, eos enarrare possunt, aut quia oratione, quid patiantur, declarare omnino ne-
B queunt (quippe non paruæ facultatis ea res existimatur:) aut quia affectus ipse ineffabilis est. Ergo relinquitur, φ nemo singulorum dolorum spēs conscribere potest, nisi ipsemet passus fuerit, sitq; medicus, qui interpretandi alijs facultatem habeat, & qui prudenter, & sine mollitie comprehendere possit suos affectus, dum laborat. Atqui nemo inuentus est, qui per totum ætatis suę decursum omnes affectus sustinuerit, etiam si perquā morbosus fuerit. Proinde non possum nō mirari, quum eorum proprietates ab Archigene scriptas lego, ita scilicet ipso narrante, tanq́; omnes passus fuisset, quanq́; nō admodum morbosus erat Archigenes: φ si etiam vnam aliquā partem, & infirmam & morbidam habuit, non protinus omnibus laborauit, veluti nec reliquorum mortalium vllus. Neq;.n. inuenire est hominem eundem, qui simul & caput habeat infirmum, & thoracem, & pulmonem, & hepar, & lienem, & ventriculum, & intestinū ieiunum, & colon, & vesicā, atq; reliquas id genus partes. Videtur itaq; Archigenes proprijs quibusdā excogitationibus & quidem logicis potius credidisse, q̄; experiētiæ eorum, qui perpessi sunt, qui dolorum drīas, vt poterant, enarrarent. Vt igitur studiosi maiori adhuc à nobis copia dotati recedāt, proposita eius oratione, electisq; ijs solis, quæ vera simul sunt & manifesta, eos, qui in arte exercentur, adhortabor, vt ijs quidem habeant fidem, quæ vero secus habent, ea prætereāt. Igitur Archigenes, quum
C reprehendisset Asclepiadem dicentem in articulari morbo neruum affectum dolore haudquaquam cruciari, φ nihil omnino sentiat: carnem autem, quanquam non affectam, dolere tamen,
« vtpote à parte vicina compressam: postea ad verbum ita scribit: Porrò vasa solide compressa, ca-
« pitis dolores sine inflammatione obortos arcent veluti prohibita in ipsa incursione, id quod bar
« baricum vinculum tum maxime perficere potest. Sphacelodes vero hemicranias, idest altera ca-
A.l.1.f.2. d.3. c. 20.fo.42.a pitis parte dolores, præcisio" eorum, sed maxime arteriæ, circunscribit. Quæ primo affecta, pulsatorium, & διαίσσοντα idest turgidum dolorem inducit, ac rotūda euadit, insigniter subhorrescēs,
« quemadmodum venæ quædam veluti varicosæ fiunt. Nerui vero contorti distenduntur, ac in-
« durantur: atque hi stupidos inferūt dolores, & dure distendentes, & profundos, & infixos, & an-
« gustiæ plenos, & minime fusos. Membranæ in latum discurrentes & inæquales dolores excitāt,
« atque ita laborant, vt & hæmodiæ simile quidpiam habeant, transmissionis videlicet asperitatē.
« Dolet vero sæpenumero hoc modo etiam superficies: & membranæ in media carne contentæ,
« quæ dilaniantes quoq; dolores inferunt. Dolores vero à membranis ossa circundantibus depen-
« dentes, perinde affligere comperiuntur, ac si in ossibus ipsis consisterent. A venis, graues & de-
« trahentes, & æqualiter infarcti dolores suscitantur. A carne autem & fusi & laxiores, quapropter
« D non adeo extendi videntur, sed arbitratur laborans sensum asperis quibusdā rebus impleri. Mu-
« sculi carnis neruorumq; mixtura tanq́; propria substantia cōstituti, arteriarū quoq; in doloribus
« mixtionē præ se ferunt σφρυγοντες (vt ita dixeris) hoc est stringentes, & cū capaci latitudine disten
A.ibidem. ti, & stupide pulsantes. "Ex reliquis vero vlcerosus quidē dolor, & in vlceribus graciliter acutus,
A.ibidem.h & non minime dulcior, & qui pruriginē inducere potest, ad superficiem pertinere videtur." Pun
« ctorius autem profundas partes infestat: ἐνερείδων aūt.i. infixus, cum sinus accesserit. Stimulans
« aūt, partim eorum, quæ in loco sunt, aliquid affectum esse declarat: partim cōtra, vtpote qui haud-
« quaq́; in profundo subsistit. Lacerans aūt est, qui in finibus consistit. Hic est primus Archigenis sermo ex libro primo de locis affectis, quo docere conatur, qūo ex dolorum differētijs partes affectæ possint inueniri. Igitur rursus ab initio ipsum examinemus, non obiter & trāscursim. Sphacelodeis (inquit) hemicranias, vasorum dissectio circūscribit. Igitur, quos dolores nominet sphacelodeis, inuentu difficile est: non enim inter omnes cōuenit, quid hæc vox/sphacelos/significet. Sunt enim, qui dicunt ipsam vehementem dolorē declarare: alij tantum inflammationis excessum, vt partem ad corruptionis periculum inducat, quæ dispositio à non nullis gangræna appellatur: alij partis affectæ corruptionem ipsam, sphacelon dici volunt: alij conuulsionem: alij non simpliciter conuulsionem, sed neruosorum corporum, quæ inflammatione laborant: non nulli

non eam, quæ fit, conuulsionem, sed, quę ex inflammationis magnitudine expectatur: alij simpli- E citer fortem tentionem: alij putredinem. Ergo vocabulum sphacelodes, in iam proposita Archigenis oratione scriptum, ad tantam peruenit obscuritatem, vt nihil per ipsum explicari posse videatur, ipso nusquam medicorum nominum enarrationem conscribente. Per verbum autem /circũscribit/ fortasse intelliget quispiam dictũ esse ab eo, veluti celeriter vel ex toto sanat: ac subijciamus, vt ita dicatur: nam quid facere poterit is, qui intelligere cupit ea, quæ ne is quidem, qui scripsit, intelligi voluit? Deinde pulsatorium & turgidum dolorem arterias inferre dicit, cũ ipsæ videlicet per sphacelodes heterocranias. i. altera capitis parte dolores, primogenia affectione laborant. Itaq; qualis sit pulsatorius dolor, superius enarrauimus, quamuis ante nostrã enarrationẽ oĩbus medicis notus sit: siquidem ingentium inflãmationũ accidens ipsum esse perhibẽt. Turgidus autem dolor est, qui à parte primario affecta veluti à radice incipiens, celeriter in partes adiacentes transfertur: id vero non solum in heterocrania vehemẽtissima (vt Archigeni placuit) sed in cephalæa quoq; vocata, euenire solet: etenim in hac non nunq; arteriæ primario affectæ huiusmodi, qualem dixit Archigenes, dolore vexantur ita, vt fateantur nonnulli, vasorum ipsorum se dolorem sentire: quod interpretari tentans, arteriam subhorrentem, fieri rotundam dixit. Igitur inquirendum est, vtrum, veluti per sphacelodes heterocranias arterias ita affici dicit, ad eundem F modum de venis eum sensisse existimandum sit, q per hunc solum morbum veluti varicosæ fiãt: an commune sit accidens venarum vel quomodolibet affectarum, vel duntaxat inflammatarum. Ex eo enim, q sermoni de arterijs iungit sermonem de venis, par est, vt conijciamus de eodẽ affectu ipsum fuisse loquutum: ex eo autem, q mox in vniuersum de neruis atq; de alijs huiusmodi partibus scribit, non adaptans vni morbo sermonem de ipsis habitum, eadem ratione putandum est itidem de venis quoq; fuisse dictum. Itaque in hac ambiguitate satius fuerit, vt existimemus in eo sermone, quem de hemicrania conscripsit, simul cum arterijs ipsarum venarum quoq; mentionem fecisse: simpliciter vero reliquorum instrumentorum sine vllo distincto affectu neq; in neruis, neq; in ijs partibus, quæ illos deinceps consequuntur: in quibus dixit venas, graues ac detrahentes atque æqualiter infarctos dolores inferre. Verum hæc non nihil ambiguitatis continent.

Quod vero deinceps sequitur, vbi dicit/nerui vero distenduntur & contorti indurãtur/recedit quidẽ manifeste ab heterocranica dispositione: definit autem id in vniuersum ad neruos quomodolibet affectos pertinere: quod planè mendacium est, neq; enim quilibet neruorũ affectus, ipsorum essentiam indurat atque intorquet. Sunt enim non nulli, per quos laxiores euadunt nerui: †quemadmodum per alios quosdam, aridiores: quinetiam sępenumero nullam sensu perceptibi- G lem habent differentiam, ita, vt exquisite sani videantur, nihilominus neque sensum neque motum præstant subiectis corporibus. Itaq; in solis fortasse inflammationibus, aut inflãmatorijs morbis, aut pręter naturam tumoribus, dixit neruos & indurari & contorqueri, quandoquidem in ijs quidem manifeste apparet neruos intendi: nam & laborantibus ipsis, & nobis aspicientibus, intenti nerui apparent: quapropter, nisi curentur, & conuulsiones & tetani ad ipsos sequuntur. Atque omnium, quæ in tumorem attolluntur, commune accidens esse videtur, vt intendãtur: A.l.1.f.2.d.1.c 5.fo.29.d nam & arterias & venas inflammatione affectas manifeste intendi vidimus: venas quidem, vbi per summa membra, orta inflammatione, bubon exurgit: plerunq; enim totum vas intentum videtur, ac rubere magis & calere, atq; maiori dolore, si tangatur, affectum: vt sit manifestum totum inflammari, incipiẽdo ab ea parte, quæ primario affecta est, vsq; ad alas & inguina. Proinde recte dixerunt omnes ferè medici, Inflammatis partibus accidit, vt rubescant, tendantur, renitantur, intumescant & doleant: pulsus vero non omnibus, vt diximus, sed ijs duntaxat accidit, in quibus arteriæ notatu dignæ sunt: & pars sensu prædita est: & notabilis magnitudinis inflammatio: tunc enim pulsatorium dolorem sentiunt laborantes, vel nullo existente sensibili vase in affecto corpore. Sed interrogabis me fortasse, quæ sint singulorum instrumentorum propria accidentia. H Id vero iam antea, neq; semel duntaxat, explicatum est, q videlicet propria actionis noxa, qualicunq; sit specie, cuiuslibet partis proprium est accidens: neq; .n. aliud eis ex necessitate accidens, neq; etiam noxarum drĩæ existunt: sed differentiæ quidem variant pro affectus tum specie, tum magnitudine: accidentis vero ad vitiatam actionem pertinentis siue genus, siue species, aut vtcũque nominare volueris, semper permanet. Cæterum satius fuisset Archigenem, totum via & ratione complectendo, abundantius hæc persequi, præsertim cum ab alijs negligentius essent traditæ: quorum nõ pauca in plurimis alijs libris conscripsimus, quemadmodum & posthac deinceps dicentur: sed breuiori quidem compendio ea, quæ exacte alibi fuerunt exarata: longiori vero disputatione hic tractabunt ea, quæ alibi breuiori stylo percurrimus. Nũc vero reliquas dolorum drĩas, quarum in præscripto sermone Archigenes mẽtionem fecit, persequamur. Quòd. n. peccauerit, dicẽs torpidos dolores neruis euenire, quodq; stupor non vnius cuiuspiam partis proprius sit affectus, sed causæ potius ac dispositionis rõnem habeat, iam antea dictum est: Quòd vero dolores dure distendentes in ipsis fieri dicit, recte dictũ est: quanq; melius erat, si simpliciter dixisset distendentes, nõ addẽdo, dure: nam neruorũ dolores vtrinq; vehementer distẽdere possunt, quia ad vtraq; extrema tenduntur, tum id à quo incipiunt, tum illud in quod finiuntur, non secus, quàm

chordæ

†Græce ὥσπερ ἀτροφία σαφῶς .i. vt atrophia manifeste. interpres insecutus est veterẽ tralationem.

A chordæ in cithara, quæ sæpenumero, vbi nimis intenduntur, dirumpi solent: & propterea cithari-
stæ, quum instrumenta sua post vsum reponere voluerint, chordas relaxant. Et sane, quæ à con-
trarijs tum causis tum dispositionibus intendantur, planè constat, siue humidus fuerit ambiens
aer, vt rigare ipsas & implere possit, siue vehementer aridus: ab vtraque enim ambientis aeris tem-
perie ad vltimam tensionem perueniunt: vnde non mirum, si rumpantur. Proinde rectè dixit
Hippocrates ‖ neruorum conuulsiones & à plenitudine & ab inanitione euenire, vtpote quæ sint 6. Aph. 39.
immodicæ neruorum tensiones. Sed, quòd profundos dixit esse eorum dolores, id ab acciden- Ex.ord.50.f
A.l.1.f.1.d.5.c.5.fo.24.c tibus, quæ plurimis neruis eueniunt, sumptum est. Etenim, "quum venæ quidem semper priores
in superficie sint, deinde post eas arteriæ, quibus postea nerui subduntur, idcirco laborantes eo-
rum tensionem in imo sentiunt: Quanquam multi tendones (qui ob id, quòd neruosa sunt corpo
ra, à non nullis planè nerui nominantur) non profundos, sed in superficie, dolores habent, siquan
do ipsos quoque sic intendi cõtigerit: vt sunt illi, qui digitos extendunt: sunt autem, & qui illos in-
curuant, in superficie quidem, sed non similiter, vt extendentes. Porrò Archigenes neruorum
dolores infixos esse dicit, quum huiusmodi doloris species, vt antea diximus, ad colon magis per-
tineat: atque accidit etiã auri cum quadam pulsatione, atque dentibus molaribus, quinetiã quandoque
B oculis: minimè vero neruis infixus dolor euenire potest, etenim magna ex parte vtroque extendun
tur, & ad supernas & ad infernas animantis partes. Quod vero deinceps ab Archigene dictum
est, neruos angustiæ plenos habere dolores, ineptè quidem dictum est: nam nihil amplius decla-
rat, quàm quũ deinceps dicit, & minimè fusos. Re vera enim, minimè fusos, hoc est, in latitudine por-
rectos, dolores nerui non habent, sed magis quodammodo circunscriptos, vtpotè perueniente ip
sorum tensione & ad supernas & ad infernas partes, magis verò sursum vsque ad caput: ac tum pri
mum ipsos vniuersi corporis & conuulsiones & distentiones comitantur, nulla nerui tentione
huiusmodi accidentium aliquod inducere potente antea, quàm caput ipsum attingat. Post hæc
consequenter scripsit Archigenes de membranis: &, quòd quidem in latum discurrant ipsis do-
lores, quum afficiuntur, verũ dicit: quòd verò aliquid hæmodiæ simile habeant, non verũ dicit, vt
A.l.1.f.2.d.3.c.20.fo.41.h antea dictum est. Neque "etiam in totum verum est, quòd membranarum dolores sint inæqua-
les: siquidem contrarium magis veritati consonat: quippe ex propria earum ratione videntur
æquales inducere dolores eò, quòd vniuersum ipsarum corpus æquale est. Nam, quòd ob com-
municationem cum vicinis, inæqualitatem quandam afferunt, id interdum per accidens eueni-
re solet. Quum enim ad affectã ipsarum partem, ducuntur & tenduntur circumiacentes, inæqua-
C lem fieri dolorẽ necesse est: vbi enim intenta particula acutiori sensu est, ibi dolore vehementio-
re cruciantur: vbi vero sensum habet hebetiorem, ibi minus dolent. Atque ex eo quoque, quòd, quæ
tenditur membrana, os ipsum vel attingit, vel non attingit, non ab re dolorum differentia depre-
henditur. Atque hac ratione nõ nulli pleuriticorum, iugulum dolent, porrecta in hũc locũ mem-
brana costas succingente: aliquando tamen non ad iugulum, sed ad præcordia, dolor transit, per-
cepto ipsius sensu in septo transuerso (vtpote quod necessario mouetur, quum pleuritici respi-
rant) magis, quàm in cæteris thoracis partibus. Quum enim veluti radix doloris in latere consistit, tũ
laborantes musculis, qui illic sunt, respirare pigritant: quare tum soli septo transuerso natura respi
rationis officium committit, quemadmodum in bene valentibus, qui libera vtuntur respiratione,
contingere solet. Igitur, quum in partibus laterum infernis oritur inflammatio, septum transuer-
sum intentum, magis dolet: quum vero in partibus supernis, tum iugulum potius dolor infestat:
cæterum septum transuersum, quia mouetur: iugulum autem, quia durum est, dolorem efficit.
Vbi vero ingens in hepate oritur inflãmatio, aut vbi ipsum induratum est, dolor, qui tum iugulũ
in dextra parte infestat, concauæ venæ magis, quàm membranarum, tentionem sequitur. Quum aũt
dixit, hoc modo sæpenumero superficiem quoque dolere, quod est habere ea, quæ sunt propria
D membranarũ affectarum, plane declarat, vnde motus Archigenes dixerit ipsas dolores habere hę
modiæ non dissimiles. Quia enim simul cum hæmodiæ proprietate, stuporis etiam sensus perci-
pitur perinde, ac si ab eadem causa vterque affectus fiat: membrana autem, quæ in superficie cuti
substrata est, sæpenumero stupido dolore afficit, vtpote qui ab externis causis & quidem frigidis
celerius noxã subit, idcirco deceptus Archigenes dispositionis communitate, cęteras membranas
hæmodiæ simile quidpiam pati dixit, ac sæpenumero superficiem quoque, non secundum affectæ
particulæ essentiam facto dolore, sed ob membranarum ipsarũ essentiã, quæ exanguis est & frigi-
da, quapropter facile à frigidis affectibus infestantur. Quia vero affectum ipsum, huiusmodi do-
lores comitantur, idcirco sæpenumero dixit fieri huiusmodi dolores, non veluti per affectæ parti-
culæ essentiam, sic enim inseparabiles essent, sed per accidens superuenientes. Substrata igit̃ cuti †καταφύσεων est
membrana, quæ cum ipsa simul excoriatur, dolores facit tensiuos & torpidos: membranæ vero, in antiquo co-
quæ in media sunt carne, veluti dilaniãtes dolores excitant, sunt.n. plurimæ, & inæquabiliter in- dice.i. implan
sitæ, atque eã circũdãtes: quumque aliquã ex contrarijs †secundum naturam} tendi carnẽ contigerit, tationibus. &
A.l.1.f.2.d 3.sum.2.c.20.fo.42.b hmõi dolores euenire necesse est. Sanè à multis exercitationibus aut tensiui, "aut vlcerosi prouc ita omnino le-
niunt dolores, q totos musculos occupare consueuerunt, inter quorũ partes, carnes quoque nume gendum est.
rantur: verũ de hmõi doloribus satis in salubribus præceptis iã dictũ est. Sed, quòd mẽbranarũ, quę ita etiã legit
Vetus iterpres.

ossibus adiacent, dolores & profundi sunt id est in intimo corpore sensum excitantes, & ossium E ipsorum veluti dolentium inducunt imaginem, haudquaquam mirandū est. Nam ij à quàm plurimis ostocopi id est ossium labores nominantur, & magna ex parte ab exercitationibus euenire solent, quāuis interdū vel à frigore, vel plenitudine, fieri possint. Insuper venas dixit graues & detrahentes & æquabiliter infixos inferre dolores: verum ab initio, vbi hemicranię mētionē fecit, venas varicosas fieri ait. Ergo in hoc solo morbo fortasse accipere oportet, ipsum hoc dicere. Atqui scire licet proprium arteriæ venæq; dolorem, extensi secundum longitudinem corporis, veluti chordæ cuiusdam, speciem referre, nulla vtiq; profunditate simul apparēte. Æquabiliter aūt infigi venarum dolores, admodum obscurum est: quippe infigi ad nihil, quod ipsis accidere solet, referri potest. Deinde de carnibus dicit, ꝙ & fusos & laxiores inducāt dolores. Atqui in totum nullus dolor laxus est, nisi eos fortasse, qui minus intenduntur, laxiores vocitet, qm̄ & vasorum & membranarū dolores magis intendi videantur. Id enim confitetur eos non adeo extentos conspici ob hoc, ꝙ carneæ musculorum partes breuibus lineamentis contineantur. Sed id, qđ deinceps scribit, videri tactum veluti asperitatibus quibusdam plenū, an proprie ad dolores, qui in carnibus consistunt, pertineat, inquirendum est. Nam, quòd interdum aliquid huiusmodi per ipsarum dolores eueniat, à veritate haudquaquā abhorret: at, quia non semper euenit, ad vnam F potius quandam dispositionem magna ex parte in ipsis factam, non ad earum substantiam, proprie referendum videtur: neq; simpliciter intelligendum est eā dispositionem esse affectum inflāmatorium, sed qui ēt cum humore aliquo fit exasperare suapte natura potēte. Porrò deinceps de musculis scribens Archigenes, eos carnis neruorumq; mixtam proprietatem referre dicit, tanquam peculiari ipsorum essentia ex his consistente. Addit vero arterias, quoniam in ipsis inueniuntur: atqui hoc pacto venas quoque dicere debuit, atq; membranas. Vocabulum autem/adstringētes/patrio sermone de ijs dicitur, qui cum bono corporis habitu pleni sunt: atque idcirco de iunioribus duntaxat dici consueuit, de senibus vero minime, ꝙ non possit ipsorum corpus, boni habitus plenitudinem suscipere: at vero, in quam rem hoc vocabulum Archigenes referre velit, inuenire non est facile, maxime quia confundere & corrumpere solet patriorum nominum significata. Quòd, si/adstringētes/de ijs dici intellexeris partibus, quæ à plenitudine intenduntur, nō proprie ad musculos, sed communiter ad omnia repleta corpora pertinebit. Quum veros eos capaci cum latitudine extendi dixit, puto ipsum hanc à neruorum plenitudine voluisse seiungere. Torpide autem pulsare, haudquaq; fuisse recte dictum, iam antea declaratum est. Reliquorum vero dolorum, vlcerosus, inquit, graciliter/acutus est. Est autem hæc quoq; oratio obscura, G A.l.1.f.2.d.3. c.20.fo.41.g neque per se quicquam docere potest, haud aliter, quàm cæteræ ipsius obscure orationes: quas ne explanare quidem possibile est, nisi quis rem ipsam per se intelligens, eam orationi adaptare conetur. Quum itaq; sciueris tum medicos tum gymnastas, eos dolores vocare vlcerosos, per quos inter mouendū vel tangendum lassatas partes, sensus excitat, qualis in vlceratis partibus percipi solet, facile intelliges per dolorē graciliter acutum, hmōi quāpiam spēm significari, qualis ab acutæ acus punctura fieri consueuit: ergo constat ipsum neq; continuū esse, neq; æqualiter per oēs partes porrectum. Hūc itaq; dulciorem esse dicit, quum dicere deberet, imbecilliorem, aut obtusiorē, aut non vehementem, aut minus molestum, aut id genus aliud quippiam: nihil enim, quod molestum est, proprie dulcius appellari potest. Id aūt, quod dicit/& pruriginem inducere pōt/inarticulate dictū est: quippe haud obscura est inter pruriginosam sensationem dispositionemq; & vlcerosam dr̄ia: verum, quia crebro pruriginosa vlcerosam antecedit, atq; soluta quiescenteq; vlcerosa, in pruriginosam transmutatio fieri solet, inde est, ꝙ de ipsis confuse indefiniteq; Archigenes scripsit, vt qui neq; causas vtrarūq; dispōnum exacte alicubi tractauerit. Verum nos eas in libris salubriū preceptorū perfecte exarauimus. Igit̄ vlcerosus dolor non solū ad cutē, sed ad imas quoque partes, vt ossa, extendit: pruriginosus/aūt re vera ad solā superficiem pertinet, non tm̄ prima- H A.ibidem. rio, pro ratione ipsius propria, sed per accidens, eò, ꝙ densior subiectis sibi partibus, cutis est. Horum ergo dolorum vterque, propriæ dispositionis est accidens: fiunt autem ob acres quosdā humores: atq; tantum ipsi, quantum dispositiones ipsæ, inter sese differunt. Sed, vt dixi, satis de ipsis in libro salubrium præceptorum definitum est. Pūctorius/vero (inquit) dolor in profundo est: A.ibidem. sed non recte, nam ad membranas, nō ad imas partes, proprie pertinet: infixus autem (vt inquit) quum sinus accesserit. Hic sermo non omnino absurdus esse videtur: quippe sinus, concauitas quædam est, quum partium antea coniunctarum altera distat ab altera. Quum itaque fluxione impletur ita, vt adiacentes partes distendantur, tum tensiuum dolorem sentiunt laborantes, nō quidem secundum longitudinem latius exporrectum, sed proprijs limitibus conscriptum: at excreto quomodolibet è sinu humore, protinus dolor conquiescit, nisi sicui ambientia sinum corpora adeo distendantur dilatenturq;, vt inflammatoria dispositione torqueātur. Hæc sunt, quę proprie ad sinus pertinent: quod vero ab Archigene dictum est, aliud ab his est: verum, quid intellexerit, quum ita scriberet, haud facile inueniri potest. At, quod deinceps scriptum est, nō minorē habet dubitationem. Nam stimulans (inquit) dolor nō in imo subsistit. Hic enim sermo cum eo, quem in initio præmisit, pugnare vr̄, quo in hunc modum scripsit: Stimulans aūt, partim eorum,

quæ

A quæ in loco sunt, quidpiam affectũ esse declarat, partim cõtra: id.n. fieri põt fm profundũ in parte ossibus maxime vicina, & in cute, atq; oĩno in medio, hmõi dolore facto ab humore mordaci, sensibiliũ partiũ aliquã erodẽte. Deinde, quod in fine eiusdẽ orõnis sic scriptũ est/lacerãs aũt est, qui in finibus consistit/si lacerãs qdem idem signat, quod diuellens, mendaciũ est: nã illi, q in sinu est, id minime contingere solet. Quòd, si non hoc sed aliud quidpiã dicere voluerit, quõ id poterit iueniri? Atq; huiuscemodi sunt quæ in pscripto sermone Archigenes posteris memoriȩ pdidit.

Examinat alium Archigenis locum, in quo Hepatis, splenis, renum, vesicæ, & vteri dolores traduntur. CAP. 8.

IGitur transeamus ad aliũ, qui & ipse ex dolorum dĩa affectas partes cognoscere docet: est aũt « ipsius dictio hmõi: Hepatis vero dolor holcimos id est tractorius, & inhærens et stupidus est, « atq; atrocius mõlestãs. Splenis aũt acutus nõ est, sed grauitatẽ simul & extensionẽ habet: atq; silis « vĩ ei, qui ad elisionem quidẽ atq; expressionem, sed extrinsecus incũbentẽ, renitiĩ. Renes & auste « ros dolores inducũt, & cũ permanẽte astrictione pungentes. Vesica vehementer adstringẽtibus « vtiĩ doloribus, atq; tẽsionibus pũctorijs. Vterus aũt acutis, turgidis, pũgentibus, distendentibus, « torminatim incidẽtibus: quippe q hmõi mixtione dolere natus est: quãobrem idiomatis quoq; « B ambiguitatẽ inducit. In hoc sermone iterũ Archigenes protinus ab initio hepatis dolorẽ holcimon id est tractoriũ, esse dicit. Verũ hoc vocabulũ/holcimos/apud Græcos in vsu nõ est: pinde, quid significet, haud facile inuenire est, nã vocabulorũ significationes ex lõgo vsu deprehẽdunĩ. Atqui video eos, qui illo vtunĩ, viscidum per ipsum velle signare, quale viscũ esse vĩ, vt cuius vna parte tracta, põt per ipsam reliqua illi cõtinua simul attrahi: sic pasta quoq; ex frumento, holcima diciĩ, maxime si accuratissime subacta fuerit: sed ex hordeis aut milio pasta, holcima nõ dicetur. Atqui sub hac significatione, hepatis dolor haudquaq; holcimos euadet: pinde aliã significationem quærere oportet. Itaq; vnus ex ijs, q Archigenis sectã reliquis præponere conanĩ, holcimon hepatis dolorẽ dici asserit, quũ hepar vel induratũ, vel inflãmatum, detrahere iugulũ videĩ: alius, quum diuturno morbo laborat: alius, quũ mediocri dolore afficitur. Sunt, qui tardum ipsum significare velint, vtpote qui acuto aduersetur: atq; vrgẽtem & adeo vehementem, vt nullam admittat requiẽ, hunc acutum eũ vocare solitũ: contrariũ vero, nẽpe tardum, holcimon dixisse autumant. Non nulli eũ dolorẽ holcimon vel grauẽ dicunt, qui grauitatis spẽm refert: vsu.n. receptũ putant, vt de grauitate holce id est tractus, dicaĩ. Multa insuper alia varie explicant admirandi illi quidem enarratores, sed quæ intelligãĩ à nemine. Constat igiĩ hoc vocabulũ/holcimos/quod C in propositæ orõnis initio inueniĩ, nihil nos posse docere. At vero deinceps consideremus, qd vtiq; sit dolor inhærens: nã hunc quoq; hepatis propriũ esse dixit. Mihi quidẽ facile persuasum est turgido dolori, inhærentẽ per cõtrarietatẽ opponi, ipsum dicere voluisse: quid.n. aliud conijcere quis posset? Etenim hepatis dolor, si quispiam alius, vicina corpora ad consensum inducit: nam & ad iugulum vsque porrigitur, & spirandi difficultatem crebro affert, atq; interdum tussim quoq; ac dysenteriam, neq; raro nothas costas infestat: igitur quo nam pacto vere dicetur eodem in loco permanere? At fortasse satius fuerit putare, q inhærẽtem dolorem dixerit, veluti infixum: atqui hepatis dolor, vt nuper ostendimus, haudquaq; huiusmodi est. Similiter antea iam declaratũ est ne torpidũ quidẽ dolorẽ, particulȩ cuiusq; proprium esse, sed dispositionis potius: q si etiam partis cuiusdam sit proprius, at sanè nequaq; iecoris, sed certe neruosorũ potius corporũ. Porrò atrociter molestans cũ torpido pugnat, vtpote qui violẽtus est atq; continuus: sed nec hmõi quidẽ, hepatis dolor est, sed potius grauis: at ne grauis quidẽ peculiariter proprius hepati est, sed spleni quoq; ac renibus inflãmatis cõis. At Archigenes (haud scio, quo pacto) in liene « duntaxat istius speciei doloris mẽtionẽ fecit: nec audiuit Hippocratem dicentem: ‖Et in renẽ dolor grauis. Verum hoc peccatum exiguũ forte censebitur: at longe maximum est illud, quod cõ D mittere in multis solet, noĩa scribens cæteris sensibus peculiaria: quemadmodũ nũc de renibus quidem austeros scribit dolores, de vesica vero adstringentes: hæc enim saporum sunt noĩa, qui lingua, vt instrumento, & gustandi sensu dignoscũtur. Igitur res quædam declaratur generatim quidem per hoc vocabulum adstringẽs, sed magis particulatim per austerum & acerbũ: quippe ambo adstringunt, sed magis acerbum, qualis est omphacia vocata galla. Porrò austera sunt multa, vt mali punici genera, atq; cotonea mala, ac reliqua cõplura esui apta. Sanè acerba haudquaq; sunt iucunda, nõ solũ ea, quæ medicamentorum speciem referunt, veluti hypocysthis, & balaustium, & galla, & rhus, sed etiã illa, quæ, quũ sint hmõi, recipiuntur tamen in cibos. Quapropter non excogitari quidem potest, quid vel austerũ vel acerbum dolorem dicere voluerit Archigenes, non magis, q aut ceruleũ, aut rubrum, aut fuscum, aut alium aliquem à coloribus nominatum. Nunc aũt, quid dixerit doctor quidam ex Archigenis familia, tempus est cõsiderare. Nam dolorũ proprietates Archigenem arrogantia motum interpretari voluisse censet: at, quia re vera ineffabiles sunt, eum in hmõi nomina absurda incidisse, non intelligentẽ vnãquãq; qualitatũ, siue gustabilem siue tangibilẽ, effari posse: vbi vero multȩ qualitates circa vnã essentiã apparent, ibi & proprietatem fieri contingit, idq; maxime in gustu, cum verbi gratia & amaritudinem, & dulcorem, & austeritatem, & acrimoniam in vna essentia apparere contigerit. Sic enim in gustu

6. Epid. cõ. 1. t. 6. 5ª. 155. c

proprietas quædã oritur, ineffabilis illa quidem, si vnico noĩe ipsam explicare tentaueris, sed quæ E dici tamen potest, si per singulas qualitates discurras, eo addito, ꝙ & magis & minus declarare haud impossibile est. Ita & herbas vniuersas & reliquam quoque materiam enarrauerunt medicorum non pauci, singulas qualitates, quæ enunciatis rebus insunt, explicantes. Ergo Archigenes, si vniuersam quidẽ essentię proprietatẽ vnico nomine cõprehendere voluisset, indoctus oĩno fuisset, id quod de Archigene nequaꝗ sentiendũ est: si aũt simplices qualitates, ipsæ quidem ineffabiles non sunt, earum vero quantitas exacta quidem mensura ineffabilis est, quanꝗ sub latitudine quadã explicari potest. Igitur longiori sermone vti non oportet, quũ ea species ob oculos omnibus sit posita, qua vti debetis, qui quãlibet rerum sensibilium interpretari aggreditur: quippe omnium tangibilium qualitatum propria habemus noĩa haud secus, ꝙ gustabilium, visibilium, & audibiliũ: atq; omnibus iȷs patrio more vti debemus, & neq; adstringentem neq; austerum noĩare dolorem, vtpote quæ saporum propriæ appellationes sunt. Plurimi.n. medici ab Archigene stantes, quum dolorum differentias conscriberent, haudquaꝗ ausi sunt à consuetudine in nominum vsu recedere, quæ ab ipsis laborantibus audire licet: Qui perinde se dolere interdum aiunt, quasi acu pungant: ac rursus perinde, ac si terebro perforent: quinetiã videri sibi aiũt contũdi sese, & diuelli, & tẽdi, & retrahi, & detrahi, & grauitatis cuiusdã sensum percipere, qua in F terdum subiectarum partium aliqua suspendi vĩ, interdum vero circundantibus incũbere. Igitur huiusmodi omnia consueta sunt: adstringentes vero, & austeri, & acerbi dolores in insolitorũ ac inutilium numero habentur. Hæc intelligere debuit Archigenes, quum docere nos vellet, quomodo loci affecti possint cognosci: nam oĩs, qui de doloribus habetur sermo, vanus nugarumq; plenus esse censetur, nisi ex iȷs, quæ laborantes ipsi dicunt, eos cognouerimus. Ergo, si ab ipsis, quomodo doleant, discere oportet: nunquã vero dicũt acerbum, aut austerum, aut atrocem, aut holcimon dolorem, rursus inutilis erit huiusmodi doctrina. Præterea ex eo loco, quo dicũt Archigenem interpretari velle dolorum proprietates, hæc docendi ratio tũ impossibilis, tum inutilis esse planè videtur. Primum enim vel ipsis authoribus omnis proprietas enunciari non potest: quod cum ita sit, omnino fieri non potest, vt ad doctrinam aliquid conferat, vtpote quam iȷ duntaxat, qui sensibiliter ipsam percipiunt, noscere possunt. Deinde, ea nobis ignota sit, necesse est, qua nõ laborauerimus: nisi fortasse Archigenes omnes sui corporis partes habuerit affectas: quod licet concesserimus, fieri tamen non potest, vt credamus vnum hominem omnes singularum partium affectus fuisse expertum. Donemus tamẽ (si volueris) hoc quoque, quanquam impossibile est, at vteri saltem affectus nunquam scilicet percepit Archigenes: nihilominus huius G proprietates conscripsit, quæ à solis mulieribus expertis dignoscuntur. Itaq; admirationem (ita diȷ me ament) sæpenumero mihi induxit, ex qua tandem ratiocinatione tam absurdam hanc doctrinam collegerit: quam & si veram contendis, nihil tamen ex ea vtilitatis prouenire fateri cogeris, nullo infirmo suos affectus per Archigenica nomina interpretante. Nam, quod non nulli laborantium fastidire stomachum aiunt, id nobis eò, quòd aliquando ita fuimus affecti, planè notum est: sicut etiam mœstitia torqueri, quippe quosdam sic fuisse affectos satis constat: an vero austero dolore ab Archigene dicto quispiam fuerit affectus, intelligi non potest, vtpote nemine sciente, cui nam rei nomen hoc adaptauerit. Nam punctorium, & distendentem, atq; eos, qui conformiter nominantur, atq; iȷs multo magis vehementem, & fortem, & violentum, & cõtinuum, & intermittentem, nemo est, qui non nouerit, vtpote qui per nomina à consuetudine non abhorrentia enarrantur, & quos quotidie plurimis euenire videmus: at austerum, & adstringentem, & atrocem, & holcimon, vt nemo profert, ita, si quis fortasse proferat, nemo intelliget. Cæterum oportet & affectum esse communem, & appellationem ipsum declarantem ab auditorum cõsuetudine non aberrare: veluti quum stomachum premi dicimus, id, quod nemo non dicere solet: quippe tali sæpenumero sensu afficimur, qualem extrinsecus onus aliquod incumbens inducere H potest, idq; in non nullis oris ventriculi dispositionibus, quod per abusionem non solum popula res, sed probatissimi quoq; medici, stomachon appellant. Quinetiam inter vehementer respirandum, non nunquã grauitatem in dextra præcordiorum parte sentimus: id si citra febrim eueniat, aut ob structione aut scirrhosa dispositione hepar laborare, aut abscessus generationem imminere coniȷciendum est: veluti, cum id inflammatione infestatur, febrim comitari necesse est. Itaque omnia huiusmodi & dici possunt, & manifesta sunt omnibus medicis Archigene prioribus, atq; sine absurdis illis nominibus doceri possunt: Archigenis vero doctrina hoc habet exacte proprium, vt nõ nouarum rerum, sed nominum rem nullam declarantium enarrationi studeat. Nam tractationem de pulsibus, huiusmodi nominibus impleuit, quãuis illa (vt in commentariȷs de pulsibus ostendimus) haudquaquam impropriorum nominum metaphora indigeat.

A.l.3. f.13.t.1. c.1.fo.285.a

A.l.3. f.14.t.2. c.5.fo.313.c

Qua methodo Affectæ partes cognosci queant, ac primogeniȷ affectus ab iȷs, qui per consensum eueniunt, distingui. CAP. 9.

EQuidem voluissem Archigenem tantorum medicorum successorem, aliquid lucis doctrinæ addidisse: sed eam ita obscurauit, vt ne nos quidem, qui in artis operibus iam senuimus, dicta ipsius intelligere valeamus. Quod igitur illius erat officiȷ, id nos præstare nitamur, atque in

A in primis in vniuersum ostẽdere viam & rationem, cuius adminiculo & ipse affectos locos inuenire, & cæteris viam ostendere possis. Igitur, vt in priore libro dictum iã est, via & ratio hmõi ẽ. In primis enim quærere oportet, vtrũ singulorum locorum propria signa, quõcunq; afficiant, inueniri possint, an p singulos affectus alterentur: deinde vtrum singulorum affectuum propria sint signa, an circa quamlibet partem varientur. Itaq; oportet & loci & affectus nõ immemores, deinceps signa perstringere: Veluti, si ita acciderit, vt pulmo inflammatione laboret, tanta inducetur spirandi difficultas tantaq; angustia, vt suffocari laborantes videantur, ac recti sedere conẽtur, quem affectum orthopnœam nominãt: quinetiam calidam sentiunt expirationẽ, idq; maxime, si erysipelatis particeps fuerit inflammatio, quocirca, vbi plurimum efflant, iuuari videntur, ac multum aerem frigidũ attrahere concupiscunt: atq; inter tussiendum sputũ expuũt, idq; modo hoc, mõ alio colore infectum, vt interdũ rubrũ, interdũ flauum, aut rufum, ac spumosum quoq;, & nigrum, & liuidum appareat: insuper grauitatis cuiusdam thoraci incumbentis sensum sæpenumero percipiunt, ac dolorem ex imo ad ipsum peruenire, & ad os pectorale & ad spinam: præterea acuta est ipsis febris: pulsum vero habẽt, qualem in libris de pulsibus diximus. Sic, vbi mẽbrana costas succingens inflammata est, acuta febris infestat, accedente pulsus ea, quam in commẽtarijs de pulsibus diximus, proprietate: est autem dolor punctorius vnà cum spiritus difficultate: ac magna ex parte sputum colore infectum mox apparet haud secus, q̃ in peripneumonia. Igitur vtrosq; affectus spirandi difficultas necessario comitat eõ, q affecta particula spiritus sit instrumentũ: orit aũt febris & pp affectum ipsum & pp positum, nam & pulmo & succingens costas membrana prope cor constituunt, inflammatio vero calidus affectus est: sic etiam tussis ipsis, vt spiritalibus, inest: sed, q aliquid expuatur, id ab affectu ipso procedit, quippe iam ostendimus omnem inflammationem ex affluente fieri sanguine: quapropter, si biliosus fuerit sanguis, flauũ aut pallidum erit sputum: si pituitosus, & spumans & candidum: si melancholicus, aut nigrum aut liuidum: si nihil horum sanguinem infecerit, rubrum. Quinetiam in pleuritide sæpenumero magis biliosum: in peripneumonia vero magis pituitosum sputum sequi consueuit: sed de hoc satis iam declaratum est. Quòd autem inflammatarum partium excrementa per asperam arteriã referuntur, eius rei causa tum ad positum tum ad formationem referenda est, quippe quæ per solam hãc viam effluere possunt. At vero ventriculus duos habet meatus, vnum, per quem natãtes in ipso humores euomũtur: alterum, per quem humores ad inferiora delabuntur: verum id, quod in eo vitiosum inuenitur, ac supnatat, magis vomitione reijci cõsueuit, reliqua per intestina dejiciuntur: veluti renum vesicæq; excrementa meiendo excernuntur: cerebri vero redundantia per nares præcipue, non nũquam vero per palatum & aures vacuat. Indicia igit locorum affectorũ ab accidentibus quidem omnia: differentiæ vero ipsorum sunt & ab actione læsa, & excrementorũ qualitate, & a tumoribus pter naturã, & doloribus, & à coloris vitio, quod sequit vel in vniuerso corpore, vel in vna quapiã parte, vel duabus, idq; maxime in oculis, & lingua: extra horum numerũ sunt indicia, quę colligunt ẽm eam, quę pprie sympatheia, si ita velis, appellat, veluti in priori libro iam diximus. At nunc tẽpus esse videt, vt amicos, quorum petitioni obtemperans, hos cõmentarios scribere aggressus sum, ad exercitationem inducam. Fit autẽ exercitatio omnis, quũ particularia sub eandem viam & rationem ducunt. Huiusmodi autẽ doctrinæ specie (vt persæpe ostendimus) non aliud inuenitur vtilius: quippe viæ & rationes, vbi solæ sine multifaria ẽm ipsas exercitatione cognoscuntur, haudquaquam possunt perfectos efficere discipulos. Altius igit viã & rationem dicere aggressi, ad exercitationis modum accedamus. In primis quidẽ intueri oportet, num actio aliqua sit læsa: quippe cum ipsa proprium actionis instrumentum affici necesse est. Deinde, vbi actionem læsam esse perspexeris, ad modum læsionis accedendo considera, ad quam affectionem proprie pertineat. Postea affectã particulã nota, num tumore quopiam aut dolore D infestetur, & quidem accurate cuiuslibet horum speciẽ inuestigando: sic enim non solum tumorum, verum ẽt dolorũ quoq;, varios modos addisces. Aspice subinde affectæ partis excrementa, per quem meatum vacuentur: ac vide, num aliquid essentiæ ab affecta parte secernat. Postea etiã, vtrũ omnino incocta sint ipsius excremẽta, an mediocriter cocta. Ac tũ, quibus ex ea vniuersum corpus, quibus priuatim quædam corporis partes fruantur: quod partim ab actione, partim à colore & figura, deprehendes. Esto enim, vt quispiam inter respirandum in notharũ costarũ loco doleat, non protinus hunc esse pleuriticum suspicari debes, sed in primis quidem, an tussiendo aliquid expuat, intueri: id enim si coloratum, vt dictũ est, videris, tum ipsum pleuriticum esse dices. Quòd, si tussiendo nihil oĩno expuat, fieri potest, vt nihilominus pleuriticus sit ille quidem, sed inflammationẽ habeat & incoctam & strictã adeo, vt nihil ab ea foras eijci possit: ac fieri quoq; potest, vt ob hepatis inflammationẽ dolor in iam dicta sede excitetur, intentis enim intro vinculis, quibus non nullorũ iecur costis alligatur, contingit dolorẽ ad succingentem costas membranã peruenire. Verũ nequaquã similis est pulsus in hepatis & membranæ costas succingentis inflãmatione: ac ne alui quidẽ sedimẽta similia sunt: q̃q̃ non in qualibet iocinoris inflãmatione eadem sunt, sed in ijs affectibus, qui pprie iecorarij nominãt. Igitur, in quibus nihil excernit, à quo indicium aliquod sumi possit, satius fuerit præcordiorum dextram partẽ tangere: q, si nullus apparet

A.l 3.f.10.t.4. c.11.fo.270.e

A.l.3.f.10.t.4. c.1.fo.268.e Et.c.2.f A.ibidem.f

tumor,ne sic quidem desistere oportet: quippe fieri potest,vt in sola sima hepatis parte sit inflam- E
matio: potest ẽt in gibbis partibus,sed non in omnibus,verum in ijs duntaxat existere, quæ à no-
this costis conteguntur. Itaq; laborantem,vt vehementer respiret, monere oportet: deinde inter- A.l.3.f.10.t.3.
rogare,num grauitatem sentiat,aut suspẽsam à superioribus,aut incumbentem vicinis."Non nũ- c.1.fo.264.d
quã sanè,quibus illic est tumor præter naturam, ij difficulter spirant ob septi transuersi angustiã,
& ab exigua tussi iritantur. Ergo in huiusmodi dispositionibus,solidum firmumq; discernendi in
dicium per omne tempus morbi, à pulsu sumẽdum est: deinde tractu temporis reliqua quoq; ac-
cidentia consideranda sunt: nam & linguæ & vniuersi corporis color alteratur,vbi hepar vitia-
tum est: sicut rursus thorace affecto tussis increscit,atq; tempore omnino apparent ea,quæ tussien
do expuuntur. Igitur, quemadmodum fieri non potest,vt illæsis spirandi tum partibus tum in-
strumentis difficilis fiat respiratio: accidit autem interdum nullo existente in ipsis proprio mor-
bo,sed transuerso septo aut detracto aut oppresso, vt homo difficulter spiret: ita etiam vsu venire
solet in ea sede, quæ principem in se animæ facultatem continet: nam, cum & scientia & opinio
atq; cogitatio omnis in ipsa consistat,si harum aliqua læsa videatur, protinus ipsam quoq; affectu
quopiam laborare arbitramur. Nam,vbi vel in pleuritide vel peripneumonia delirium incidit,ne
mo vel à costa vel à pulmone accidẽs hoc prouenisse dixerit: quippe vniuersi eam partem, in qua F
princeps animæ vis residet,simul affectã eẽ putant,ac nituntur modum consensus sectæ suæ con-
formem ostendere: verum in alijs affectibus non consentire, sed primogenio ipsam affectu labo-
rare aiunt,veluti in lethargo & phrenitide: at vero vndiq; affici,vbi propriarum ipsius actionum
aliqua læditur: proprias autem actiones dico, quæ per nullam aliam partem,vt per instrumentũ,
fiunt. Nam re vera & videre illam & audire haudquaquam negandum est,sed videre oculis,& au
dire auribus: atqui,vt cogitet,& reminiscatur,& existimet,& eligat, neq; oculis, neq; lingua, neq;
alia quapiam parte vtitur. Quòd, si hæc animæ pars ita est in continente ipsam corpore,vt nos in
domo aliqua, in primis fortasse nullam ei noxam afferri putaremus à loco: quoniam vero ipsam
lædi videmus,quomodo lędatur,esset inuestigandum: Si vero veluti forma quædam corporis est,
ab ipso inseparabilis,eam lædi non inficiaremur ob suscipientis ipsam corporis alterationem. At,
quia de hac re inter philosophos ingens pugna est,alijs eam veluti in domicilio contineri dicenti
bus, alijs vero ipsam corporis formam esse putãtibus, idcirco,quomodo lædatur,inuentu perdiffi
cile est. Quòd vero lædatur,ab experientia discere licet: etenim, vbi fracto capitis ossi terebra ada-
cta est,si quis vehementius comprimat,protinus sensum omnem & motũ amittit laborans: quin
etiam,si inflammatio quædam oriatur, hæc etiam euenire interdum videmus: & cogitationis læ- G
sio perpetuo euenit. Præterea non nulli per vehementem capitis vstionem delirauerunt: atque
per fortes ictus capiti adactos,sępenumero caros id est soporem sequi videre est. Multi quoq; affe
ctus in capite consistentes,cogitationem haud obscure vitiant,adeo,vt etiam populares, quũ aut
delirare aliquem aut cogitationem quomodolibet affici conspiciunt, capiti remedia adhibenda
esse censeant. Verum enimuero,q principium sensus & motionis ab impetu prodeuntis,sedem
in cerebro habeat,& q hoc à membranis (Græci meninges vocant) contegatur,id in alijs commẽ
tarijs quàm verissimum esse declaratum est: Nunc vero, quomodo distinguantur affectus primi-
tiui ab ijs, qui per consensum eueniunt, considerandum est: nam huiusmodi speculatio proprie
ad hoc nostrum institutum pertinere videtur,& quidem non sine manifesta vtilitate: quippe q
ad curandi rationem in primis pertinet,cui'nam parti remedia sint adaptanda, cognouisse. Nam
per solum consensum læso cerebro,si ea pars,quæ primitiuo affectu laborat, fuerit curata prius, q
cerebro propria aliqua eueniat dispositio,nullum in ipso relinquitur accidens: quòd,si ex consen
su aliqua permanens fiat in ipso dispositio, tum non solum parti, quæ primitiuo affectu laborat,
sed capiti quoq;,remedia adhibere oportet. Ob hæc autem ipsum exacte definire,vtrum cerebrũ
an membranæ ipsius primitiue afficiantur, haud magnã vtilitatem afferre potest: in vtraq; enim H
dispositione capiti auxilia adhibentur. Igitur huic rei non ita vehemens studium adhibere opor-
tet,sed morbi potius essentiam,qualis sit,inuenire: quippe humidũ exiccare, aridum humectare,
frigidum calfacere, calidum refrigerare opus est: Ac,si coniugatus fuerit affectus,per contrariam
coniugationem ipsum curare conuenit: vt calĩn & siccũ, humectare & refrigerare: humidum fri
gidũq;,exiccare & calfacere: atq; in reliquis duabus coniugationibus ad portionem: ac in cæteris
morbis omnibus eadem ratione similiter facere,quorum vniuscuiusq; speciem in libro de morbo
rum differentijs persecuti sumus. Quum itaq; & cerebri & membranarum eius ijdem morbi si-
mili curatione indigeant,logica magis,quàm ad curationẽ vtilis,esse videtur quæstio,in vtro il-
lorum contineatur princeps animæ facultas: verum,an in corde sit ea facultas, longe diuersa atq;
omnino re differens est quæstio. Esto enim, vt à flaua bile in corde & accumulata & putredine
affecta,phrenitis sit excitata, non'ne delirare videbitur is, qui caput"oxyrhodino{id est oleo ro A.l.3.f.1.t.3.
saceo cum aceto}perfundere iusserit: nam,si hoc pręsidio phrenitidis causa sanari possit, non ca c.3.fo.197.g
piti,sed thoraci ipsum adhibere debuerat: neque vniuerso thoraci,sed illi duntaxat parti, in qua
cor continetur. Hæc igitur recte à nobis definita sunt,atq; hoc item,quòd non solum affectum lo
cum, verum etiã causam illi noxam inferentem,considerare oportet: vt exempli gratia,delirium
est

A est accidens eius actionis, quæ à loco †mentis compote‡ prodit: similiter coma & sopor, sed à contrarijs causis oriũtur. Quippe & vigilias & deliriũ causa potestate calida efficit: "at, quotquot somnolenti & comatosi sunt affectus, omnes à frigida causa proueniunt: id, quod ex medicamentorũ natura plane discere licet: quippe frigida stuporem soporemq́; , calida vero vigilias & varias motiones inducunt. Sed quid opus est fortia medicamenta memorare, cum quotidie videamus & lactucas, & potabilium calidarumq́; "aquarum balneas, & vinum modice dilutum, somnum inducere reliquorum medicamentorum exemplo, quæ & humectare & refrigerare possunt: quæ vero his contraria sunt, vigilias excitare. Itaq; tenuis ratio victus, & vinum meracius, vigilias inducũt: idq́; multo magis, cum vinum meracum aut suapta natura fuerit calidum, aut valde antiquũ, veluti apud nostrates Pergami olim accidisse memoriæ proditum est: neq; absurda videtur historię ipsius narratio. Grãmaticus quidã singulis diebus balneum petens, vnũ ex pueris secum ducebat, altero domi relicto, qui rem familiarem seruaret: atq; ea, quæ ad victum essent necessaria, præpararet. Puer itaq; domum custodiens, quum vehementi siti cruciaretur, nec esset ei aquæ copia, vinũ antiquũ liberaliter potauit: atq; ex reliquo tpe vigil omnino permansit: postea correptus febre, vna cum vigilijs oborto delirio perijt. Cæterum animantia, quæ frigidiori sunt natura, p

B hyemem ob frigoris vim, perinde, ac si mortua essent, latitare solent. Atq; tum viperas quoq; videas, si manibus tractentur deferanturq́; , haudquaquã mordere: nam per æstatem tum hoc animal, tum serpentes reliqui oẽs, maxime sub caniculę feruore, quũ vehementer æstuant, furorem præ se ferre videntur adeo, vt ne exiguo quidem momento quiescere possint: Quod intelligens Nicander sic de cenchridę cecinit:

« Non temere offendas, calcando cenchridis artus,
« Dum furijs agitur.

Verum de his alibi pleniorem inuenies & enarrationem & demonstrationem. Siquidem calida causa motum excitat, atq; idcirco vigilias affert: frigus "aũt, ociosum & ad motiones pigrũ reddit animal, ob idq́; somnum comaq́; inducit. Igitur, qui hęc intelligit, quum per ardentium febrium vigorem hominem viderit & vigilare & delirare, deinde inclinãte iam febre & dormire & recte sapere, in capite nullam propriam esse dispositionem, sed à febris abundanti calore delirium fieri existimabit. Sic etiam in peripneumonia, & laterali morbo, quum ad vigorem febris peruenerit, delirium sequi solet nullo existente in capite proprio affectu: quippe tum affectus proprius esse putandus est, cũ permanere in parte quapiam conspicitur. Vnde, si in laterali morbo permanens

C eueniat delirium, caput proprium habere morbum perpẽde ita, vt, quamuis lateris morbus quiescat, possit tamen capitis morbus permanere: sæpenumero enim vidimus bubonem ob vlcus aliquod obortum, vlcere curato deinde diutius infestare. Ergo, "quum pars aliqua simul cum alia sic afficitur, vt irritata quidem vna, altera vehemẽtius molestetur, remissa vero irritatione quiescat, eam per consensum affici putandum est. Hæc quidem vna coniectura cõis est: sed de cerebro, vt dictum est, proprium sumitur indicium, si non assidue delirium permaneat, sed auctam febrim sequatur. Atq; eadem ratione fieri solet, vt, quum febrium accessiones irruere incipiũt, sopore "& comate grauentur laborantes, ꝙ hoc tempore cerebrum vehemẽter refrigeretur: quippe quod alioqui paratissimum est, vt noxam huiusmodi subeat, quum intemperiem habeat frigidam, nõ vero tantam, vt hæc sola prædictorum accidẽtium possit esse causa: sed, quum accessio ab initio processerit, frigus adeo increscit, vt cataphoram vel soporem queat inducere: id vero, vt dixi, fieri consueuit vel ab intemperie frigida, vel à pituita in cerebro exuperante.

A.l.3.f.1.t.1.c.7 fo.184.a

A.l.1 f.3.d. 2. c.5.fo.61.c

A.l.1.f.1.d.6.c. 3.fo.26.f

A.l.1.f.2.d.3.c. 2.f.43.h. Et 44. a.Et 45.b

A.l.4.f.1.t.2.c. 5.fo.417.g

†παραφρονοῦντα est in impressis: quam dictionẽ alij uerterant mentis impote. Copus tamẽ uidetur legisse φρονοῦντα uetereq́; interpretem imitatus, qui habet, Alienatio est accidẽs sequẽs læsionem loci rationis.

GALENI DE LOCIS AFFECTIS

D

LIBER TERTIVS

ARGVMENTVM LIBRI

Reiectis veterum erroribus, ad dignoscendos Cerebri affectus pertransit.

Quo pacto Partem lædi ac affici contingat, ac quot modis afficiatur per consensum. CAP. I.

DE affectis locis (sic enim vocant corporis partes) pauci admodũ medici scribere aggressi sunt, ac multo plura, ꝙ attigerint, omiserũt. Itaq; cęteris silẽtio p̃teritis, vnius Archigenis, haud indigni, qui oĩbus p̃ferretur, meminimus. Diximus aũt eum sermonẽ, quo ipse asserit actiones quasdã lædi illæsa ea corporis particula, q̃ ipsis deputata est, distinctione egere: defendi enim posse, si pars p alterius cõsensum lęsa, nõ dũ p̃manentẽ habeat dispositionẽ, sed, veluti vmbra quędam, vt ipse dicebat, ei hęc ipsa insit affectio. Nam, si ad ignẽ quis propius accesserit, vt ferè comburatur, non tamen adhuc comburatur, dolebit quidem vehemẽter, sed ea, q̃ calefit, parte nihil adhuc patiente. Sic etiam, vbi ambiens aer vehementer frigidus, aut aqua exacte frigida,

frigida,aut nix infeſtat,grauis admodum dolor excitatur: atqui ablata re,quæ nocuit, protinus cõ E
quieſcit affectio. Quamobrem ſatius fuerit,vt dicamus (veluti & ipſum indicat nomẽ)affici quo
dammodo eam partem,quæ alteri conſentit: neq; enim pars,quæ nihil patitur, ſed ea, quæ cũ alia
patitur, conſentiẽtis vocabulo ſignificatur. Itaq;, quum affecto ſtomacho oculi ſimilibus infeſtã-
tur caſibus, quales in ſuffuſionibus apparere ſolent, dicendum eſt illos pati elato ad cerebrum ab
humoribus in ventriculo contentis fumoſo quopiam vapore: non tñ adeo afficiuntur, vt ablata
re,quæ moleſtiam intulit,propria curatione egeant. Verum hmõi diſputatio, vt dixi, ad logicam
potius pertinet: quæcunq; enim quæſtiones vſum tranſcendunt,qualis ſit rerum natura ſecundũ
propriam eſſentiam,indagantes,haud dubie logicæ eſſe cenſentur. Sic etiam Chryſippus philoſo
phus de animi paſſionibus ſcripſit vnum quidem de curãdi ratione librum, quo ſcilicet maxime
ad earum curationem indigemus: cui tres alios ſubiunxit,qui logicas cõtinent queſtiones. Quod
autem melius fuerat,& huic noſtro inſtituto cõmodius, Archigenes parũ exacte declarauit, quot
certe modis actio lædi poſſit: ſic enim & primario affectę partes,aut proprio vitio laborantes,aut
quomodocunq; quis nominare voluerit,deprehendantur, & curandi ratio abunde nobis ſuppe-
ditari poſſit. Ego vero in vocalibus inſtrumentis id iam expoſui: ac in eo quoq;, qui in manu ſen
ſum amiſit digitorum,ipſis non affectis,quippe inuenta in dorſi initio pars,quæ primo afficieba- F
tur,idoneam curationem oſtẽdit. Sed aliter eueniunt ſuffuſionis accidentia affecto ventriculo:
atq; aliter ei,qui ab alto decidit, nullo exiſtente in vocalibus inſtrũis vitio, vox offenſa eſt: deniq;
alia conſenſus ſpecie laborabat is, cuius digiti ſenſum amiſerant: Siquidem oculi vexabantur, ꝙ
aſcenderet ad eos aliquid: vox autem,quòd materia eius eſſet oblæſa: ſed digiti idcirco torpebant,
ꝙ ſentiendi facultas ad ipſos non deſcendebat. Proindeq; ſatius fortaſſe fuerit,vt vocalia inſtrumẽ
ta digitosq; nulla prorſus affectione laboraſſe exiſtimes,ꝗ̃ oculos: nam his affectus ipſe ineſt,ꝙ fu
moſa quadam exhalatione replentur: vocalium vero inſtrumentorum atq; digitorum officium
læditur,non ꝙ veniat ad eos quippiam præter naturam,ſed ꝙ careant eo, quod ſecundum naturã
ad ipſos peruenire ſolet. Sane vis ſentiendi digitis nõ influit,exortu nerui iuxta ſpinalem medul-
lam læſo: neq; guttur reſolutis intercoſtalibus muſculis efflatum ſpiritum recipit: nihilominus re
cte dixeris in ipſis hanc eſſe paſſionem,ꝙ non perueniant ad ipſas partes ea,quæ antea, quum ſe-
cundum naturam ſe haberent,venire ſolebant. Etenim fontes affici haud abſurde putaueris, ſi nõ
perueniat ad ipſos aqua: ſic cerealium quoq; frugum è terra prodeuntiũ,ſqualſor immodicus paſ-
ſio eſt: & animalium,cibi potionisq; penuria: nam, quod alicui ad naturalem eius gubernationẽ
quomodocunq; deficit,ipſum ſanè quiſpiam paſſionem illius merito putarit. Sed huiuſmodi quę G
ſtiones(vt iam dixi)ad logicam potius pertinent.

Quàm multa poſthabeant medici,qui ſectis addicti ſunt,ac de Remedijs ex vera demonſtratione inueniendis. CAP. 2.

CÆterum magna medicorum pars negligit eas conſiderationes, quæ vel læſis, vel deperditis
actionibus neceſſaria ſunt. Quum enim duæ tres ve fuerint aliq̃ huiuſmodi actiones, acci-
dit interdum,vt vna particula affecta reliquæ illi cõſentientes in ſuis actionibus ſimul lædantur:
interdum vero,vt oẽs eodem modo afficiantur. Atq; accidit interdũ,vt harum aliquæ diſpoſitio-
nem habeant(vt ita dicam) hecticã-{.i.quæ tenaciter hæret:}-reliquæ vero (vt ſic dixeris)cata ſche
ſin-{id eſt,quæ facile diſcutitur:}-de quibus ſecundo libro de viuorum diſſectione,atq; in eo, qui
hunc præcedit,iam diximus,ac non nihil in ſequentibus quoq; dicemus, vt videlicet futurum ſer
monem,qui ſine hmõi diſtinctionibus explicari non põt, perficiamus. Sed iam enarrare aggre-
diamur id,quod admodum vtile fuerit prædixiſſe ꝑ eos, qui verbo quidem demonſtrare nitunt
affectorum locorum inueſtigationem medicis eſſe neceſſariam, opere vero illam euertunt: atq;
vnum aliquem affectum pro exemplo ſumamus, ſitq; is pleuritis, in qua latus eſſe affectum do-
lor ipſius declarat. Sed, vtrum, quæ ſuccingens appellari ſolet ſiue membrana ſiue tunica (nihil H
enim refert) inflammetur in pleuriticis, an alia quædam laterum particula: præterea vtrum pul-
mo ſecundum fibras neceſſario afficiatur,an omnino affectionis ſit expers, ſcire,nihil ad rem per-
tinere autumant ij, qui vſum & experimenta præferunt. Dicũt enim multos ſe vidiſſe pleuriticos
tum à præceptoribus,tũ à ſe ipſis curatos,obſeruatis ijs præceptis, ‖ quæ ab Hippocrate in libro de
ratione victus in acutis morbis præſcripta ſunt: Item,quid ipſis proſit & quid noceat,noſcere: di-
ſtinctionesq; græce διορισμὸς, habere,quæ ex ſignis euidenter apparentibus in memoriam reuo
cent,cui venam ſecare oporteat,& cui non: Inſuper de fomentis,cataplaſmatis,victus ratione,alui
ductione,nihil ſibi ad completam notitiam deeſſe,idq; ex longa experientia: Igitur,quid vel Hip
pocratem vel alium quempiam illo priorem induxerit,vt hæc inueniret auxilia, ſe penitus igno-
rare: ſatis ipſis eſſe,ſi iam dictis remedijs commode vtantur: id quod alios quoque artifices facere
videmus,neq; enim faber,ſiue lignarius ſiue ærarius,neq; cerdo,quo pacto artes ſuæ fuerint inuẽ
tæ,inquirunt: ſed à præceptoribus edocti, vſu eas probant & confirmant, atq; ſic clarum nomen
aſſequuntur. Equidem,vt verum fatear,quum medicos, qui ſe empiricos ab experientia nomi-
nant, talia proferentes audio, inducor certe, vt probabiles putem eorum rationes: videnturq; mi
hi dogmatici contra illos parum idonea ſe reſponſione tueri. Proinde, vt cæteris in rebus om-
nibus

A.l.1.f.2.d.3.c.2.fo.43.h.Et.l.3.f.1.t.2.c.6.fo.190.c

De vict. rat.in morb.ac. cõ.1. Et.2.7ª. 110.h Et li.2. de morbis.

A nibus temerarium aſſenſum ſemper refugi: ita de his in inueſtigandis ſingulorum morborum remedijs, diu multumq; apud me inquiſiui, an logica indicatione indigerem: an ſufficerent ea precepta, quæ ab experientia, & à præceptoribus, atq; ex me ipſo didiceram. Igitur ea, quæ diutina inquiſitione optima iudicaui, ita me dij ament, veritatis amatores docere non grauabor. Nihil enim cauſæ eſt, quamobrem mentiar: quod facere ſolent ij, qui vni ſectæ addicti, omnem ex ipſa gloriã quærunt: quippe contentioſe eos defendere oportet eam ſectam veram eſſe, quam vnicam nouerunt, nam ex nullo alio diſciplinarum genere gloriam ſperare poſſunt. Ego vero re ipſa, & publice & priuatim, apud eos videlicet, qui ſectam quamlibet à me diſcere cupiebant, oſtendi in omniũ ſectarum ſcientia (ne maius quicquam dixerim) me eſſe poſthabendum nemini. Quòd, ſi vni ſectarum patrocinium ferre velim, quamuis ex tempore ac pro re nata dicendum fuerit, haud tamẽ facile ab aliquo conuinci me, rationum penuria, patiar. Non enim (vt non nulli faciunt) ex libris eas didici, ſed præſtantiſſimis in vnaquaq; ſecta præceptoribus vſus ſum. Neq; ſanè odiſſe poſſim empiricos, quorum ſermonibus ſum inſtitutus: neq; vllos dogmaticos: pari enim ſtudio oĩbus dedi operam, verſatusq; ſum cum præſtantiſſimis in vnaquaq; ſecta præceptoribus. Itaq; innotui Romæ, tum primoribus eius vrbis ciuibus, tum Imperatoribus deinceps omnibus, & quidem ob
B artis opera, non ob ſophiſticas rationes. Quamobrem nihil prohibet, quo minus de vnaquaq; ſecta vere dicam ea, quæ ſentio. Igitur per artis exercitationem comperi eam remediorum inuentionẽ, quæ ex vera indicatione procedit, in ijs, quæ raro accidunt, empiricæ cognitioni præſtare. Vnde multos morbos curaui maxime contrarijs præſidijs, interdum ijs, quę experientia & vſu cognita ſunt: quæ quidem in libro de curandi via & ratione latius explicaui.

Quibus Præceptis vtendum ad ſedem affectam, & eius affectionis remedia inuenienda. CAP. 3.

NVnc vero ea dumtaxat perſtringam, quæ noſtro propoſito magis accõmodata videbũtur. Nam comperi læſas actiones non ſolum ob ſimilares, à quibus eduntur, ægrotãtes: verum etiam ob alias particulas, quæ, licet actionem non habeant, vſum tñ quendam præſtant. Sic etiam inſtrumentalium partium morbos, actioni nocentes deprehẽdi: quibus præcognitis inueni deinceps morbos quoſdam continenter plurimos homines infeſtantes, alios vero raro accidentes. At conſpexi empiricam medicinam, non quod raro, ſed quod crebro accidit, in memoria & imitatione collocare: quocirca diſpoſitionum raro euenientium nõ ſolum curationem, verum etiam præuenientes ipſarum notiones, negligere. Proinde primum inueſtigaui, q̃uo cognoſcendæ ſint:
C inueniq; earum quaſdam ſcientifica deprehendi poſſe notitia: non nullas vero artificioſa vocata cõiectura, atq; idcirco ipſas magna ex parte rectas, eiuſmodi enim eſt artificioſæ coniecturæ vis. Verum & has ipſas, & diſpoſitiones eis priores, quæ videlicet ſcientificam notitiam admittunt, indigere ſemper inueni affectarum partium notione. Itaq; medicinã hoc pacto profeſſus vſq; ad ſenectutem, nullam in hodiernum vſq; diem calumniam ſubij neq; curando neq; præſagiendo, id quod celeberrimis quibuſdam medicis interdum accidere memini. Quòd, ſi quis gloriam ab artis operibus, non à ſophiſticis ſermonibus, aſſequi voluerit, is nullo negocio facili compendio colligere poterit ea, quæ per omnẽ ętatem diligenti inquiſitione inueni: idq; ſibi perſuaſum habeat hac via & ratione medicamẽta me inueniſſe, quibus morbos raro euenientes curarẽ, quum antea neq; præceptorem vidiſſem huiuſmodi morbos curantem, neq; ipſe aliquod expertum haberem remedium. Sint igitur huius ſermonis dij immortales mihi teſtes. Quippe vitiata actione, ſemꝑ inueſtigare ſtudebam, quæ'nam ſedes vel ipſa afficeretur, vel alteri conſentiret: quũq; eam inueniſſe perſuaſum mihi eſſet, tum diſpoſitionem quęrere: atq; ex his ſtatim vtriſq; totius curatiui generis indicationem ſumere, ſimul remediorum & quantitatem, & qualitatem, & idoneam materiam inuenire. Præterea cum prædictis & ętatem, & naturam laborantis, tum anni tempus, & re-
D gionem, & id genus alia, quorum in Hippocraticorum librorum enarratione memini, perpẽdere operæpretium ducebam. Verum ſuperioribus duobus libris hunc præcedentibus (niſi fluxa admodum fuit memoria) didiciſtis affectas ſedes quinq; modis poſſe deprehendi, nempe ab excretis, atq; ijs, quæ affectis partibus adnaſcuntur, item actionum læſione, quibus connumerantur & color præter naturam, & figuræ. Sed excreta trifariam diuiduntur: aliquando enim affectarum ſedium partes, ipſarum videlicet eſſentia vel ſoluta vel confracta, excernuntur: interdũ ea, quæ in ipſis continentur: non nũquam aliquid, quod morboſas diſpoſitiones ſequitur, idq; vel ſolas, vel ſemꝑ, vel magna ex parte. Cũ itaq; in quibuſdam affectibus nulla alia mihi pateret via, ſola actionis læſio ſatis conducebat ad affectarum partiũ inuentionem. Igitur, cum deperditam cuiuſdam memoriam reſtituere oporteret: eſſemq; adhuc iunior: ac neq; præceptorem vnquã vidiſſem, qui hmõi affectionem curaſſet, neq; apud vllum antiquorum curationem legiſſem: primum quidem apud me ipſum inueſtigaui, quæ'nã pars eſſet affecta, cui topica ideſt localia vocata remedia adhiberem, prius videlicet vniuerſi corporis curatione præmiſſa (id enim cõe præceptum eſt, quod in omnibus morbis obſeruare oportet:) deinde, qua via & ratione, remediorum ſingula inuenirẽ. Cæterum affectã ſedem eam ipſam exiſtimaui, qua princeps animæ vis continetur: medicamenta autem ea adhibenda eſſe, quæ huius ſedis diſpoſitioni aduerſarẽtur. Interim oratos habere velim omnes,

omnes,qui in horum cōmentariorum lectionem inciderint,vt ſcabiem,vel rabiem,vel inſaniam, E
quam de ſectis conceperunt,deponant: deinde ſic,vt probos viros decet,dicendorum ſeriem conſiderent. Equidem,quum ea,quæ iam ſupra propoſui,perpenderem,accepi Archigenem librum quendā de oblæſæ memoriæ inſtauratione ædidiſſe: quocirca omnes bibliothecas ilico percurri, cōueniq; bibliopolas omnes,atq; medicos quoq;,quos ſcriptorum eius viri ſtudioſos eſſe ſciebā, quo eius libri copia mihi daretur,vt mihi quidpiam conferret ad remediorum,non ad loci affecti, inuentionem: ꝙ plane ſcirem nullam aliam à corde ſedem huic affectioni ipſum deſtinaſſe,ſecta ipſius conſtanter defendente principem animæ vim in ea parte ſedem ſibi vendicare.

Quàm abſurda ſit deperditæ memoriæ curatio ab Archigene conſcripta. CAP. 4.

PORrò intelligere cupiebam,quod intemperantiæ genus,eius affectionis cauſam eſſe putaret: neq; enim dubitabam,quin diſtemperantiam aliquam pro cauſa afferret,vtpote qui ſectam eius non ignorarem. Sciens itaq; octo intemperantiæ genera in qualibet particula poſſe cōſiſtere, quatuor ſimplices,& quatuor compoſitas,noſcere cupiebam,quod intemperantiæ genus Archigenes læſæ actionis cauſam eſſe declararet: frigus'ne, an humiditatem ſpiritus in corde,an compoſitum ex frigore & humiditate,aut ariditatem cum frigore,putaret huiuſmodi poſſe affectionem producere: etenim manifeſtum erat eum in hac re nihil tribuiſſe calori. Sed,quid demū mihi acciderit,iis,qui huius ſectæ inſaniam abſterſerint, deinceps narrabo: vbi primas dictiones adſcripſero eius libri, in quo Archigenes curationem ſcribere aggreditur deletæ recordationis, ſiue obliuionis,ſiue memoriæ amiſſæ,aut leſæ,vel vtcunq; eam,quam ſupra propoſui affectionem, nominare volueris: aut ſi non affectionem,ſed morbum,aut accidens,aut infirmitatem appellaueris: talia enim à ſophiſtis tractantur, quæ ne minimam quidem vtilitatem ad curationis rationem afferunt. Verum,quo clariora reddantur ea,quæ poſthac dicemus, hoc prædicere neceſſe erat, Archigenem vndecim libros epiſtolarum ſcripſiſſe,in quorū primo extat ad Marſum epiſtola, qua conſulit,vt patri memoria reſtituēda ſit: atq; ab initio ſtatim poſt procœmium,vbi curationē tractare incipit,ita ad verbum ſcriptum eſt: Detractionem igitur ſanguinis moderatā, & eiuſdem iteratā detractionem feciſſe vos incipiente interceptione,mihi perſuadeo,niſi imbecillitas quædam obſtiterit. Deinceps rurſus: Puto autem,ꝙ & irrigationibus opportune vſi fuiſtis,& fotibus totius corporis,& capitis deraſione,& cucurbitularum appoſitione. His ita lectis (vt verum fatear) obſcura vertigine conturbatus ſum: idq; nō ab re,ꝙ ſpe,quam de viro conceperam,fruſtratum me viderem: quippe qui millies in multis commentariis ſuis,affectorum locorum,atq; diſpoſitionis ipſorum ſcientiam,neceſſariam ad rectam curationem eſſe dixiſſet. Sed quid vtilitatis inde conſequemur,niſi ab ipſis ad remediorum inuentionem dirigamur? Qua igitur ô Archigenes probabili ratione perſuaſi,caput aggrediemur relicto corde,cuius congenitum quoddam opus memoria eſt: affectus vero actionis,eius eſt deperditio? quam diſpoſitionem ſanando, cucurbitula capiti adhibita,memoriam reuocat? qua ratione huiuſmodi ſuades remedia? Ita nunc quoq; inter viſitādum ægros,per cōes conſultationes,video medicos ad inuicem interrogantes,qua ratione hoc potius, q̃ illud,adhibere ſuaſerit: atq; hi ne minima quidem negligunt,tātum abeſt,vt tam grādia, qualis eſt cucurbitula capiti adhibita,prætereant. Neq; video,ſi thoraci è regione cordis fuiſſet adhibita, qua ratione Marſi patrem iuuare potuiſſet. Præterea propoſita iam verborum ſeries nō explicat, vtrum conciſa ante ſcalpello,an integra cute,cucurbitulas thoraci aptatas fuiſſe voluerit. Si enim forte fortuna,vt non nunquam euenire ſolet,frigida aridaq; fuerit diſpoſitio,ſanguinis quidē detractio ad extremū ducit periculum: ſolæ vero cucurbitulæ non alio nomine, q̃ caloris excitandi gratia,vtiles eſſe cenſentur: cucurbitulæ enim attrahunt ad ſeſe humorem ex imo, id quod aridæ diſpoſitioni maxime aduerſatur. Ignota itaq; adhuc exiſtente diſpoſitione,quæ vel caput vel mēbranas ipſius afficit, haudquaquam tutum fuerit in exteriores caluariæ partes materiā retrahere. Sic enim prædicere debuerat: Si frigida humidaq; affectio fuerit,capite hoc modo diſpoſito, cura H tionis ſummam in calfaciendo exiccandoq; ſtatuere,atq; præſidiorum materiam, quæ huiuſmodi habeant facultatē,adhibere oportet. Quumq; vix ex obſcura me vertigine recollegiſſem,ſequentia etiam legere aggreſſus ſum,inuenire me poſſe ſperans,ſi non per ordinem,ſaltem ſine ordine, huiuſmodi aliquem ſermonem,qualis is erat,quē nuper exempli cauſa percurrimus. Deprehendi itaq; vniuerſum præſidiorum catalogum, vehementer calfacientē & exiccantem,adeo,vt totum caput & ipſo ēt ſinapiſmo à ſe vocato calefaceret,& eo quidem ipſo vehemētiſſimo: quippe ablato ſinapi,caput nitro conſpergere,mox aqua calida rigare iubet: quo medicamine nullum in arte medica violentius inuenies, ſiquidem dolorē,veluti cauterium,excitat, ſed diutius durat eius operatio. Itaq; Archigenes inferens,inquit: Igitur intolerabilem habet dolorē,neq; vlli vel maximorum præſidiorū cedit hoc medicamentū. At vero ex ſinapi,naſturtio, grano cnidio,vua taminea (ſtaphidagriam Græci vocāt) apophlegmatiſmos inſtituit: ac ſternutamēta mouere, & potiones propinare iubet,ūtraq; ex vehementer calidis aridiſq; medicamentis componens: vt facile cōſtet ipſum credidiſſe,ad humiditatē & frigiditatem vel cerebri vel membranarum, hanc diſpoſitionē pertinere: neq; enim hmōi diſpoſitio, ſi caluariam tantū affecerit, hominem memoria priuabit. Verū hæc obiter propterea dixerim,ꝙ exiccantia calorificaq; remedia inducit: quāquam nuſquā ab ipſo

A.l.1.f.4.c.21. fo.8.g

A.l.1.f.2.d.2.c. 1.fo.40.b

cucurbitulas in affectibus ... nō conuenire.

A ab ipso explicatum est, humore frigoreq; obliuionem constare. Quis igitur non indignaretur videns caput tantis vexari negocijs, alia videlicet parte affecta? Cæterũ id, quod de cucurbitulis ab initio indeterminate protulit, postea pergẽs huiusmodi verborum serie manifestissime declarat:
« Irritationesq; ex sinapi & cucurbitulis leuibus, sepius quidem mitibus, interdum autem admo-
« dum validis facere oportet: efficaciores autem sunt illæ, quæ cum scarificationibus adaptantur. Verum ò clarissime Archigenes, nulla tibi suffragari ratio potest, quamobrẽ capiti ista adhibeas, si affectio consistat in corde: neq; ab experimẽto, vt interim empiricos alloquamur, talia possunt inueniri. Æstuans quispiam sub ardente febri, frigidam aquam per intemperantiam ingessit, & non nihil præsidij expertus, medicis imitationis viam sine rationali indicatione aperuit. Cucurbitula vero, nulla occasione duce, sed sola indicante ratione adhibetur: neq; enim sua spõte cucurbitula vnquam gigni, neq; etiam, si hoc detur, per occasionem aliquã capiti applicari potuit, præsertim in ea affectione, quæ raro euenire solet. Interroganti igitur mihi nostræ tempestatis medicos, præcipue senes & exercitatos, curassent'ne vnquã huiusmodi affectum, omnes penẽ responderunt nunquam id se tentasse, vno duntaxat excepto, qui diceret curationem quidem aliquando se aggressum, nihil vero profecisse. Quo pacto igitur eorum, quæ casu quodam accidunt, auxilia,
B vel experimẽto vel imitatione cognoscemus, cum raro eueniat huiusmodi affectus: neq; fieri possit, vt cucurbitula per occasionem capiti adaptetur? Frigidæ enim potio, cæteraq; id genus remedia, quorum quotidie in multis creberrimũ facimus periculũ, per experimenta inueniri possunt: sed cucurbitulæ appositio, siue concisa prius cute siue ea integra fiat, ab experientia occasionẽ accipere non potuit: quum enim aliarum affectionũ multarũ sedes affecta, quamuis nõ exacte, ad inuentionem tñ remediorũ satis, sensibus dignoscatur, in memoria id conceditur minime. Alias dico affectiones, vt lateralem morbum, peripneumoniam, nephritidem, dispositionẽ colicam, hepaticã, splenicam, aut vesicæ, aut vteri affectus, atq; id genus ceterarũ partiũ: in quibus omnibus & dolores, & ea, quæ per meatus excernuntur, & si non exactissime, saltem in latitudine sedem affectã declarant. In laterali enim morbo facile est vniuerso lateri adhibere, quicquid volueris: similiter vẽtri in colica: queãdmodum, si hepar aut lien inflammetur, præcordijs: atq; haud secus in cæteris partibus: Deperdita vero memoria nullum affecti loci signum, neq; tumor præter naturam, neq; dolor aliquis, neq; excretio, neq; aliud quippiam extat: queãdmodum neq; in melancholia, phrenitide, mania, morbo comitiali, lethargo, sopore, & in ea affectione, quam recentiores medici catochen {.i. vigilantem soporem} nominant, atq; catalepsi {idest occupatione:} Ac ne in totius
C corporis spasmis, vel in saltibus, vel in dimidij corporis paralysi, id, quod veluti radix est, vllum signũ prodit vel ex tumore præter naturam, vel ex dolore, vel ex colore mutato, vel ex aliquo excretorum. Quare neq; in his Archigenica remediorum inuentio fieri potuit, siquidem nugaces sunt empiricorũ occasiones, atq; Archigenis sermo nos ducit ad cor. Verũ concedamus ab experientia dictarum affectionum auxilia prodijsse, nunquid non manifeste deprehendetur falsa illorũ arrogantia, qui dogmatici vocantur? ac ne simplex quidem illa reprehensio erit, sed gemina, atque vtraq; fortis. Si enim vsq; adeo vtile est experimentum, vt non solũ citra rationem inueniat remedia, verum etiam coarguat rationem tãquam aperte falsam, tñ abest, vt ratio dogmaticis medicis sit vsui, vt etiam nocere videatur. Sed (vt aiunt) satis reprehẽditur id, quod inutile esse ostenditur: quòd, si ratio etiam nocere videatur, quod maius argumentũ desideras, quo rationis vitium ostendatur? Porrò multas de principe vi animæ rationes, dialectico more interrogando inductas, vnà cum affectorum locorum vsu, quibus euincere possis in animalibus affectibus auxilia cordi adhibenda esse, ita subito contempsit Archigenes, alioqui in curandi ratione exercitatissimus, vt neglecto pectore, capiti cucurbitulas adaptaret: ipsumq; licet haudquaquam affectum, & incideret & vreret. Num igitur per Iouem mentitus sum paulo ante, cum dicerem rationalem viam, quod
D ad remediorum inuentionem pertinet, omnino prodi, ab iis scilicet, qui patriæ, q̃ sectæ suæ, proditionem æquiori ferrent animo? quippe proditionem esse arbitrãtur, si vera dicendo dissentiendum sit ijs, quibus ea secta defenditur. Igitur, vt in præsentia turpem contentionem manifeste declarant, sic etiam haud obscure dementiam suam produnt, cum putant omnia sua decreta turbari, si aliquando vel in vno reprehendantur. Placitorum enim alia mutua consequentia cohærent, alia inter se pugnant, alia neque consequũtur sese, neq; pugnant necessario, vt in hac ipsa de principali animæ potestate, quæstione. Siue enim in corde, siue in capite, sedem ei statueris, poteris de naturæ elementis, quamcunq; volueris, eligere opinionem, cum priore sententia neq; pugnando, neq; consequens aliquod adducendo: haud secus de generatione quoque & corruptione, de animæ essentia, de dijs, de prouidentia, de fato: item genitus'ne sit mundus an ingenitus, finitus an infinitus: præterea an plures sint mundi numeroq; incomprehensibiles, an vnus duntaxat: quippe nulli iam dictorum placitorum repugnat, neque ad vllum ipsorum sequitur ea, quæ de animæ vi principali habetur opinio, siue in corde, siue in cerebro, eam contineri dixeris. Itaque vniuersam suam sectam Dogmatici produnt, qui huiusmodi scribunt curationes: cum de præcipua animi vi adeo manifestæ sint demonstrationes, vt omnibus ferẽ hominibus nota sit pars, in qua residet: solis medicis summisq; philosophis, qui in corde eam collocant, non appareat.

Demon-

Demonſtrationes vero ipſas in cōmētarijs, quos de Hippocratis Platoniſq; decretis edidi, iā dixi. E
Porrò rationalem animæ vim in cerebro, virilē vero atque iraſcibilem in corde, concupiſcibilem
in iecore ſitam eſſe, nemini non perſuaſum eſt: id, quod quotidie dicentes audiendo, diſcere licet:
quippe fatuum, aiunt cerebrum nō habere: timido & puſillanimi, cor deeſſe: Tytio vero iecur ab
vulture eroſum, non ſolum poetæ, verum etiam pictores ſculptoreſq; fingunt.

Memoriæ & intellectus læſionem, Somnolentas item ac vigiles diſpoſitiones in cerebro eſſe, ac de ratione ipſarum inueniendarum. CAP. 5.

SEd tēpus eſt, vt ad propoſitum redeamus. Sanè, cum in confeſſo ſit omnibus medicis ex ipſis
operibus, q̄ in oībus rōnalis poteſtatis affectionibus faciunt, caput ſedē ipſius eſſe, conueniēs
erat cōſiderare, qualis in quacūq; affectione diſpoſitio ſit, verbi gratia, memoriæ læſio, qm̄ de ipſa
loqui inſtituimus: ipſa enim ſæpe vna cum læſione quadā rōnis fieri conſpicitur, quemadmodum
& rationis læſio vna cū memoria læſa, vtriuſque noxa ab eadem diſpoſitione procedēte: quæ vbi
vehementius intenditur, ſimul cum memoria ratio quoque deperditur: quę affectio, ſtultitia no-
minatur. Sic in lethargo ēt, atque omnibus ſoporoſis affectionibus, vtreque pereunt: atq; diſpo-
ſitionē ipſorum eiuſdē eſſe generis neceſſe eſt: Ac per primū quidem genus, qm̄ intemperies eſt:
iam enim explicauimus eam ſimilarium partium, quæ primo operātur, communem eſſe diſpoſi- F
tionem: Secūdum vero alterum genus", qm̄ frigida omnino intemperies eſt: hęc enim animales
actiones torpidas efficit: id, quod animalia, quæ per frigora latere coguntur, haud obſcure decla-
rant. Id etiam in frigidis medicamentis videre eſt, ac frigidis quoque cibis: ſiquidem lactuca cata-
phoricos inducit ſomnos, ſi multam ipſius quātitatē quis ingeſſerit. Verum etiam capitis graui-
tates, quę videlicet ſine mordaci infeſtant dolore, ſomnum ſoporēmq; afferunt, quibus apophleg
matiſmi magnifice opitulari videntur. Ad hæc non mediocri argumento ſunt capitis & ardor &
refrigeratio: ſiquidē ardor, vigilias: refrigeratio, ſopōrem inducit. Item biliosi calidiq; morbi, vi-
gilias, deliria, phrenitidas: contra, pituitoſi frigidiq;, ignauiam, cataphorā efficiūt. Quippe, quod
ad vigilias ſopōreſq; per morbos pertinet, calida frigidaq; intemperies primam ſibi facultatē vē-
dicat: altera vero ab hac, quæ ad humiditatem ariditatemq; refertur. Nā balneæ eò, ꝙ caput made-
faciunt, ſoporiferæ ſunt, haud ſecus vini mōderata potio, & omnes cibi humectantes. Atq; ex æta
tibus pueritia quidem, ob humiditatem ſomnolenta eſt: ſenes vero, ob ariditatem, vigilijs vexan-
tur. Igitur omnia hæc argumento eſſe poſſunt, ad animi ignauiam inducendam, humiditatē præ
ter naturam, ſecundas partes obtinere: frigiditatem vero priores. Proinde humiditas ſola abun-
dans, lōgos profundoſq; ſomnos: ſicuti & ariditas quoq; ſola, vigilias efficit: de quibus diſpoſi- G
tionibus ab Hippocrate dictum eſt: Somnus aut vigilia, ſi alterutrum modum exceſſit, malū eſt. »
Si vero frigus cum humiditate vehementer coniungatur, ſoporēm ſtuporēq; conſtituit: ſine hac
vero, memoriæ nocet, ſtultitiamq; inducit. Quum itaque non ſolum in frigiditate humiditateq;,
verum etiam in ariditate & calore, non paruum, ſecundum magis & minus, fit diſcrimen, nihil mi
rum, ſi multifariæ inueniantur cauſæ, quæ animales actiones lædere poſſint. Cæterum clarioris do
ctrinæ gratia, rationalis animæ actiones, principales: irrationalis vero, morales vocentur, quas in
præſentia ſilentio præterire decreuimus, non enim vel cordis vel iecoris affectus tractare propo-
nimus. Igitur, quemadmodum ſomnus & vigilia, ſi modum exceſſerint, ille ob humiditatem,
hæc vero ob intemperantiam fit aridam, ita & in his ipſis, & maior vel minor tum ſomnus tum vi
gilia ſequitur maiorem vel minorem aut humiditatem aut ſiccitatem. Cumq; bifariam (vt iam
declaratum eſt) fiant huiuſcemodi intemperies, duplex quoq; erit vtriuſq; diſpoſitionis modus:
vnus quidem in humidis ſiccisq; humoribus: alter verò in corporibus ſolidis, ſi aliquando in eaſ-
dem intemperies ſolidæ partes cum humoribus inciderint. Prçterea vltra iam dictas intemperies
contrarias, alia quædā fit mixta ex vtriſque, vt in vigilanti comate, quum pituitoſus bilioſuſq; hu
mor abundauerit. Ita in calidi frigidiq; contrarietate, eoſdem quoque modos inuenire licet, tum H
ſimplicium intemperantiarum, tum ex ambabus mixtæ: pituitæ enim ſi bilis miſceatur, flauam di
co, mixta fit ex calido frigidoq; diſpoſitio. Quòd ſi in ſolidis corporis partibus mixtam in contra
riis diſpoſitionem fieri fateamur, tres ab ipſa prodibunt ex vtraq; contrarietate intemperies. Igi-
tur huiuſmodi affectus omnes cerebro aduenire ſolent: ſed inter ſe differunt non ſolum mixtio-
nis varietate, aut eò, ꝙ magis minuſ'ue intenduntur tum in ſimplicibus tum mixtis diſpoſitioni-
bus, verum ēt ꝙ ventriculi cerebri interdum afficiuntur huiuſmodi intemperantijs, interdū vni-
uerſa eius vaſa, aut humiditas quę per corpus cerebri diſperſa eſt, & quarto inſuper modo, quum
videlicet ipſummet corpus cerebri intēperatum redditur. Quorum itaque vel memoria vel in-
tellectus perijt, ſomnos obſeruare oportet (quippe intellectus amiſſio ſtultitia eſt) vtrum vehe-
menter an modice ſomnolenti ſint: aut omnino non ſomnolenti, ſed, quantum ad ſomnum per-
tinet, ſecundum naturam ſeſe habeant: ſic enim vincentem inuenies intemperiem. Præterea
conſiderandum eſt, vtrum excernant quippiam vel ex naribus vel ab ore, quod à capite deflu-
at: an aridæ huiuſmodi partes ſint: quippe ex his diſpoſitionem ipſam coniectura conſequi po-
terimus, quemadmodum in deſtillatione & grauedine vſu venit: ſiquidem in his, & qualitas &
quantitas excretorum, atque cauſarum, quæ præceſſerunt, contemplatio, capitis diſpoſitionem
declarat,

A.l.1.f. 1.d.6.c. 3.fo. 26.f. Et f. 2.d. 3. c. 3. fo. 45.b. Et l.3.f.1. t. 1. c. 17. fol. 186.a.b.

A.l.3.f. 1.t. 4.c. 4.fo.201.c

* Aliàs modicè diluti.

2a. Aph. 3. Ex. ord.11.c. Et 7a. Aph. 67. Ex. ord.60.c.

A declarat,siue calida fuerit,vt in vstione:siue frigida,vt in refrigeratione:nisi enim oĩa hæc discre-
A.l.3.f.1.c.4.e.14.fo.203.b te cognoueris,idoneam dispositioni curationem haudquaꝗ̃ inuenies.Cum igitur vel perijt,vel
grauiter læsa est memoria,frigida omnino intemperies est:quocirca calefacere ipsam oportet:at
vero exiccare aut humectare non necessarium est:sed,si humiditati copuletur,arefacere:si aridita
ti,madefacere:cæterum,si inter has medium obtinet,ipsum conseruare oportet.Equidem noui
quendam,qui ob laborem in studijs atq; vigilias,memoriam penè amiserat,læsa etiam ratione:itē
agricolam,qui ob labores,quos vites colendo subierat,ac tenuem victum,eodem modo affectus
est.Atq; ij,certum est,ꝙ exiccantibus calorificisq́; oĩno lædebantur:madefacientia vero,quæ cale-
faciendi quoq; vim haberent,haud mediocri ipsis erant præsidio.Itaq; læduntur etiam cum febri
principales animæ functiones,vt in phrenitide & lethargo:interdum sine febri vitium est,vt in
mania & melancholia:quemadmodum modo per cōsensum,modo primaria affectione cerebri.
A.l.1.f.2.d.3.c.2.fo.43.h Quum igitur proprijs accidentibus exacte discernuntur huiusmodi vitia,& perpetua sunt,neq;
alijs præcedentibus superuenerunt,primogenia affectione:quum vero proprijs accidentibus di-
scerni non possunt,neq; perpetuo permanent,atq; ad alias affectiones consequuntur,per consen-
sum ipsa constare dicimus.Neq; latere nos debet,vbi per cōsensum quis afficitur,ipsáq; affectio
B in fieri habeat esse,ꝙ deletis efficientibus ipsam causis,ipsa quoq; simul deletur:si vero consentiē
tes partes permanentem iam habuerint dispositionem,quamuis quiescat causa efficiens,ipsa ta-
men permanebit affectio. Igitur,ꝙ in cerebro consistant omnes principalium animæ actionum
affectus,in confesso habent omnes medici,nisi quis vni fortasse sectæ addictus,aliter in animo sen
tiat,aliter depromat ex ore;at,qualis sit intemperies,non sine negocio inuenitur,medicusq; requi
ritur,non qui laboret,quomodo antiquis contradicat de animæ principatu,re adeo aperta & per-
spicua,vt eam in cerebro esse etiam inter priuatos conueniat,sed qui laboriosus sit & inquirendo
non defatigetur.Sed philosophis fortasse,in angulo sedentibus,facilius pro hoc errore quis ve-
niam dederit:medicis vero,qui iam in artis operibus ad senectutem vsq; versati sunt,ignosci sua
contendendi libido,vel,fortasse dicam verius,impudentia,nō debet:quippe qui vigilantibus,de-
lirantibus,phreniticis,lethargicis,caput irrigare consueuerunt.Nam & Archigenes quoq;,vbi vi
tiata memoria medicanda est,aut stultum medicari aggreditur,capiti remedia adhibet.Quis vnꝗ̃
exercitatus medicus apoplexiam,morbum comitialem,opisthotonon,emprosthotonon,tetanō,
aliter curauit:quis deniq; dimidiam partem corporis resolutam:Nunquid vero in spasmosis affe
ctibus omnes medici vel etiam experimenta professi,summā curationis esse non censent,primis
C vertebris remedia adhibere,quemadmodū vbi dimidia quoq; vniuersi corporis pars resoluta est:
Porrò cerebrum quoq; calfaciunt,quemadmodum apoplecticos quoq; curare consueuerunt.Sic
etiam per morbum comitialem,cum vel ob stomachum vel ob aliquam aliam particulam affectio
fit,eam maxime & in primis curare præcipiunt:cerebrum vero ita præparant,vt non ita facile af-
ficiatur. Hæc itaq; potissimum inquirenda sunt,non principalis animæ vis,quam nemo,nisi per
uersa fuerit mente,nō apertissime cognoscit:neq; neruorum originem,diuinantium more,à dijs
petere,sed ab experto dissectore discere oportet.

De Neruorum ortu,ac de Conuulsione. CAP. 6.

SVnt enim non nulli,qui sibi iam persuaserunt neruos à corde oriri eò,ꝙ nequeunt inter syn-
desmū,i.copulā,neruumq; discernere:quibus nō nihil etiam suffragari videtur ipsa homony-
mia,quippe copulæ à multis medicorum colligantes nerui appellantur.Verum nulla vexabimur
nominis inuidia,si modo non copulas ipsas,sed voluntarios(vt ipsi aiunt)neruos intelligāt,quos
scilicet à cerebro initium accipere dicimus:neque enim illi aut conuulsionem,aut paralysin,ad col
ligantes neruos referunt:sed eorum neruorum,qui voluntatis imperio obediunt,affectionem eē
dicunt.Conuulso enim vniuerso corpore,omnes quidem autumant affici talem quampiam par
D tem,quæ,vt in arbore caudex ramorum,sic ipsa sit omnium neruorum communis veluti caudex,
nō paucorum in vna parte,quemadmodum ramus:veluti,qñ vel crus,vel altera manus,forte for
tuna conuellit,totius membri conuulsio,neruorū,qui ad ipsum ꝑueniunt,originē affectā fuisse
declarat,rami cuiuspiam exemplo in arbore:Quando autē vniuersum corpus afficitur,cōmunē
originem omnium infra faciē neruorū,quæ arboris caudici proportione respondet,affectam esse
putandum est,quæ sunt primæ spinalis medullæ partes:ꝑinde exercitatissimi quiq; medici huic
A.l.3.f.2.c.7.fo.117.a remedia adaptant,cordis vero in hac affectione nullam omnino mentionē faciunt:Si vero simul
A.ibidē. cum vniuerso corpore facies quoq; conuulsa videatur,non solum exortum spinalis medullæ,ve-
A.l.3.f.2.c.5.fo.216.a rū etiam cerebrū ipsum,curamus.Etenim labra quoq; sæpenumero conuulsa videmus,item ocu
los,frontis cutem,totas mandibulas,similiter & linguæ radicem:at,quia omnes iam dictas partes
à musculis ex cerebro neruos suscipientibus moueri,ex anatome didicimus,cerebrum ipsis sic la-
borantibus credimus esse affectum:vbi vero ipsis illæsis cæteras partes conuelli viderimus,dorsa-
lis medullæ initium affectum esse fatemur.Hæc igitur sunt,quæ prompte discere,mox ipsorum di
spositiones considerare oportet. Sed sunt non nulli medici,qui dispositiones ipsas ne aggrediū-
tur quidē disquirere,sed certant super rebus manifeste apparentibus:iacturamq́; temporis nos fa
cere cogunt,quod non erat consumendū respondendo ijs,qui recta medicorum veterum decreta

euertunt,ſed inueniendo potius ea,quæ illi ſilentio præterierunt vel nihil oĩno differentes de qui E
buſdam rebus,vel ſine demonſtratione, vel ſine idonea determinatione, vel non ſatis abunde ex-
6ª.aphor.39. plicantes: quemadmodum Hippocrates,vbi‖neruorum conuulſionem vel ob plenitudinem,vel
Ext.or.50.f ob vacuitatẽ, fieri dicit.Etenim verus eſt ſermo eius: quibus vero rõnibus fulciat,vt fides ei adhi-
benda ſit,non popularibus,ſed doctis duntaxat viris,& qui diligenter prima medicinæ rudimen-
ta didicerunt,notum eſt. Hæc igitur quum didiciſſem,facile mihi perſuaſi conuulſionem fieri ob
eas cauſas,quæ ab Hippocrate dictæ ſunt. Quippe,"ſi omnis motus,qui à voluntate procedit, at- A.l.1.f.1.d.5.
tractis muſculis in eas,quibus innaſcuntur, partes, fieri videtur: neq; poteſt fieri attractio, niſi ad c.1.fo.10.b
ſuam originem retrahatur muſculus: conſtat"conuulſionem in cõuulſis partibus factam, hac ſola A.l.3.f.2.c.5.
ratione à motu ſecundum naturam differre,ꝙ præter voluntatem noſtram fiat.Itaq;, quemadmo- fo.215.d
dum in eo,qui ſecundum naturam habet,voluntas in cerebro iuxta neruorum originem ordina-
ta,motionis principium primis dat neruis, ac per ipſos muſculis, ita, ſi ſine huiuſmodi principio
inuenerimus,quæ cauſa neruos conuellere poſſit,modum,quo conuulſio fiat, nos iam ſcire non
temere profitebimur.Etenim,ſi videris aliquando neruoſa corpora vt lyræ chordas, ob ambien-
tis aeris immodicam intemperiem adeo vehementer,vt rumpant, intẽtas, haud difficulter intelli
ges idem in animantium quoq; neruis poſſe contingere. Sed quomodo affecto aere tenduntur F
chordæ,vt rumpantur:"ſi vel"nimis aridus, vel admodum humidus ſit: nempe humor madefacit A.ibidem.
ipſas,vt in tumorem præter naturam attollantur, qui mox eas tendit: ac,veluti Sol tergora are-
faciens contrahit, ita ſiccitas chordas & trahit & tendit: ſic"lora quoq;, quum ad ignem exiccan- A.ibid.e
tur,contrahi tendiq; videntur. His ita præcognitis haud difficile inuentu fuerit, vtrum ab aridi-
tate,quæ eſt humidæ eſſentiæ defectus & vacuatio: an ab humoris plenitudine, q̃ eſt affectio æge-
ſtati aduerſans,& ab Hippocrate repletio nominata eſt,affectus ipſe prodierit.Quippe, quum cõ
uulſio fit vel à labore,vel vigilijs,"vel fame,vel ſolicitudine,vel arida æſtuanteq; febri, qualem in A.ibid.h
phreniticis videre eſt,cauſam eius eſſe ariditatem vacuationemq; recte putaueris: ſi vero temulẽ-
to cuipiã ac omnino pleno homini,qui videlicet in otio degit, id euenire conſpexeris, non ab re
à contraria cauſa conuulſionẽ ortũ habuiſſe iudicabis. Atqui euacuationi contraria eſt repletio.

Qui Humores, in quibus cerebri partibus, quos morbos pariant: ac de Melancholia & morbo Comitiali. *CAP. 7.*

ATque"morbus quoq; comitialis,conuulſio eſt omnium corporis partium non perpetua, vt A.l.3.f.1.t.5.c.
in emproſthotono & opiſthotono atque tetano videre eſt,ſed quæ ex temporum accidit in 8.fo.208.e
teruallis: neque ſolum hac re, ſed mentis quoque ac ſenſuum oblæſione, à iam dictis conuulſio G
num generibus differt: vnde conſtat in ſupremis corporis partibus, cerebro videlicet, hunc affe-
ctum generari.Quoniam"vero & velociter ceſſat,in ventriculis ipſius potius conſentaneum eſt à A.l.3.f.2.c.5
craſſo humore vias ſpiritus obſtruente tũc affectum procreari,neruorum principio ſe ipſum qua fo.215.f
tiente,quo excutiat ea,quæ noxia ſunt: fortaſſe vero & irrigato ſingulorum neruorum exortu,ſi-
militer ijs,quæ à ſpinali medulla principium habent,conuulſionibus,epilepticorum quoque con
uulſio fit. Verum non"ab ariditate vacuationeq;, ſed à craſſo ſemper humore, hanc affectionem A.l.3.f.2.t.1.c.
induci argumento eſt, quòd & ſubito fit & ſoluitur confeſtim: nam ſubitaria meatuum obſtru- 1.fo.213.d
ctio, à craſſo viſcoſo'ue humore fiat: vt autem vel cerebrum, vel tenuior ipſius membrana ad tan
tam perueniat ariditatem, vt corio ſimile quippiam pati videatur, non ſine multo tempore fieri
poſſit. Accedit ad hæc,vt is, qui ſic laborat, neque videat, neque audiat, neq; vllo ſenſu quicquam
percipiat, ac ne conſequi quidem poſſit,quid factum ſit: ſed cum memoriæ viribus ratio quoque
læditur. Ex his igitur omnibus rationi conſentaneum eſt in cerebro hanc affectionem fieri, im-
pediente humore animalem ſpiritum,qui in ventriculis eius continetur, quo minus poſſit exire.

Porrò,quamobrem hic ſpiritus vocetur animalis,aut quæ ſit eius potentia, in eis commentarijs,
quos de Hippocratis Platoniſq; placitis ſcripſimus,iam demonſtratum eſt. Sanè, quum ea, quæ H
per diſſectiones apparere ſolent,accurate conſideraremus, rationi conſonum videbatur animam
in cerebri corpore ſedem obtinere, atq; in ipſo & rationis vim & ſenſibilium imaginum memo-
riam reſidere: ac primum ipſius inſtrumentum tum in ſenſibilibus actionibus omnibus, tum in
ijs, quæ à conſilio & voluntate prodeunt,ſpiritum eſſe,qui in ipſius ventriculis maximeq; in po-
ſtremo continetur: quamuis non contemnendus ſit medius ventriculus, perinde, quaſi non no-
biliſſimus ſit,multis enim rationibus inducimur,vt hunc amplectamur,duos vero anteriores de
ſeramus. Verum exacta horum notitia ad curationis inuentionem nihil ferè conducit: nam ſa-
tis fuerit ad probe curandum,noſſe ſedem affectam eſſe cerebrum, atq; in eius ventriculis humo-
rem craſſum vel viſcidum comprehendi. Igitur,quemadmodum hæc ad curationes, quarum gra
tia & affectas ſedes & earum diſpoſitiones inquirimus,ſunt vtilia,ſic craſſorum quoq; humorum
differentiæ,vtrum videlicet pituitoſi ſint an melancholici, haud mediocriter ad curationem con-
ferre videntur: ſi tamen in præſentia non obliuiſcamur pituitoſos quidem eos nominari, quum
ſimpliciter ita dicimus,in quibus humiditas frigiditasq;: melancholicos vero, in quibus ſiccitas
atque frigiditas dominãtur: quamuis magnę peculiareſq; interim differentiæ tum pituitoſorum
tum melancholicorum humorum inueniãtur. Pituitæ quidem vnum genus eſt, quod quotidie
vel

A vel ſcreando, vel vomendo, vel emungendo educitur, vaporoſo ſcilicet ſpiritu plenum, vt ne ſen
ſum quidem lateat, ipſum eſſe diſſimilare. Alia vero pituita, ſimilaris quidem videtur, licet fortaſ-
ſe nõ ſit ſimilaris: qualis ẽt eſt crudus humor, qui in vrinis ſubſtat, tum is, qui à Praxagora vitreus
appellatur: atq; ex hoc genere eſſe videtur ſaliua, quæ neq; fluida admodum eſt neq; aquoſa. Ve-
rum nec ſaliua vnica duntaxat qualitate guſtum afficit, nedũ vniuerſa pituita: ſæpenumero enim
acrem, & acidam, & ſalſam in ore ſaliuam manifeſte deprehendimus: veluti, cum ſani maxime de
gimus, nulla qualitate infecta, ſed perinde, quaſi aquoſa, ſaliua guſtui offert. Sic & melãcholicus
humor ſecundum ſubſtantiæ varietatem non obſcuras habet differentias. Nam alius eſt veluti fęx
ſanguinis: qui admodũ ſpiſſus eſt, fæcibus vini haud abſimilis. Alius vero, q̃ ſuperior, eſſentiæ eſt
multo tenuioris: atq; vomentibus eum & olfacientibus acidus videtur: qui etiam terram radit at-
tollit & fermentat, atq; ampullas, quales feruentibus iuſculis ſupernatare videmus, excitat. Sed is,
quem craſſæ fæci ſimilem eſſe dixi, in terram effuſus non inducit fermentationem, niſi forte in ar-
dente febri ipſum maximopere præaſſari contingat: neque vlla etiam acida qualitate participat:
quamobrem & ipſum nominare conſueui melancholicum ſuccum aut melancholicum ſangui-
nem: hic enim, meo quidem iudicio, non recte adhuc atra bilis appellari poteſt. Prouenit autem
B huiuſmodi humor in quibuſdam plurimus, vel à temperię ab initio cõparata, vel à cibis, qui, quũ
in venis concoquuntur, in huiuſmodi humorem trãſmutari ſolent. Igitur, vt craſſus pituitę ſuc-
cus, ita hic quoque comitialem morbum ſolet efficere, vbi in meatibus ventriculorum cerebri re-
A.l 3.f.1.t.4.c. 18.fo.204.c — tinetur, ſiue is medius ſit, ſiue poſtremus: vbi vero in ipſo cerebri corpore abundat, {eam inſanię
ſpeciem, quam Græci vocant} melancholiam efficit: quemadmodum alter atræ bilis ſuccus, qui
pręaſſata flaua bile naſcitur, ferina deliramenta inducit, modo ſine febre, modo cum febre, in cere-
bri corpore abundans. Atq; hanc ob cauſam phrenitis non nunquam mitior eſt, quum videlicet
à pallida bile ortum cõtraxit: interdum vehementior, quum flaua bilis eam peperit: atq; inſuper
alia non nunq̃ dementia occurrit ferina & melancholica, flaua bile præaſſata. Deliria autem, quæ
per febrium vigores accidunt, non propria cerebri affectione, ſed per conſenſum fiunt: proinde
eos παραπαῖσαι, παραφρονῆσαι, παρακόψαι, i. delirare, & deſipere, & vacillare, nõ ſolũ medici, ſed
priuati quoq; dicere cõſueuerũt: phreniticos vero hos non noiant, eò, q phreniticorũ deliriũ non
quieſcit, mitigato febriũ vigore. Igiť, quemadmodum phreniticorũ febris vnum quoddam acci-
dens diſpõnum cerebri cenſeť, ſic e conuerſo ardentiũ febriũ delirium, multis elatis ad ipſum vapo
ribus calidis. Haud ſecus fit ea affectio, quæ ſuffuſioni in accidentibus ſimilatur, à ventriculi diſpo
A.l.1.f.2.d.3.t. 2.fo.44.a — C ſitionibus ortũ trahens: nã cerebrũ ventriculo, & ventriculus cerebro, ſuas affectiones tranſmit-
tit, idq; pp neruorum à cerebro ad os ventriculi deſcendentium magnitudinem: per quos etiam
ſenſus huic particulæ, quam vlli reliquarum corporis partiũ, acutior eſt. Quocirca capitis fractu-
ras, quum ad membranas vſq; perueniunt, bilioſus vomitus, ac interdum dolores capitis, quomo
docunq; fiant, ſubuerſioq; ſtomachi, & morſio comitatur. Hypochondriacas vero & flatuoſas vo
catas affectiones melancholica triſtitia ſequitur, haud ſecus, quàm acutam febrem deliriũ, & quaſ-
A.l 1.f 2.d.3. c.10.fo.46.d — dam oris ventriculi diſpoſitiones, ea, quæ in accidentibus ſuffuſioni ſimilatur affectio. Sic neruo
ſis partibus inflammatis, promptius, quàm reliquis, delirium ſuperuenire ſolet, idq; aſcendente
ad caput interdum per cõtinuas partes ſolo calore: interdum vero ſpiritu vaporoſo, vel fumoſo,
aut fuliginoſo. Porrò, quemadmodum hæ paſſiones, quibus caput per conſenſum afficitur, ita il
læ quoq;, quæ primogeniæ ipſius affectiones ſunt, non parum inter ſe differunt. Igitur craſſi hu-
mores, qui in cerebri ſubſtantia abundant, interdum ei, vt inſtrumentali: interdum, vt ſimilari par
ti, nocent: quum enim meatus obſtruuntur, vt inſtrumentali: quum vero temperamentum altera
tur, vt ſimilari. Proinde totus hic ſermo in fine ſexti libri de vulgaribus morbis præſcriptus eſt:
A.l.3.f.1.t.5.c. 8.fo. 208.g — ‖Melancholici magna ex parte comitiali morbo afficiuntur: & contra, morbo comitiali laboran — 6.Epid.ſect.7ª. ad libri finem.
D tes, efficiuntur melancholici. Atq; horum vtrumlibet magis accidit, prout vel in hanc, vel in illã
“ partem, infirmitas repit: ſi enim in corpus, epileptici: ſi vero in mentẽ, melancholici reddunť.
Hoc ſermone primum quidem declarauit, q non ſemper, ſed magna ex parte, horum affectuum
A.ibidem.h — alter in alterum tranſit: quippe non ſolum melancholicus ſuccus, verum etiam pituitoſus, mor-
bum comitialem committit. Igitur is, quem melancholicus ſuccus conſtituit, in melancholiam
trãſit: qui vero à pituitoſo partus eſt, in aliam affectionẽ, de qua paulo poſt dicturus ſum, permu-
tatur, melancholiam vero haudquaq̃ efficit. Altera vero Hippocratici ſermonis pars non paruũ
contemplandi locum deſiderat. Quippe, quũ anima ſit aut temperamentum actiuarum qualita-
tum, aut ab ipſarum temperamento alteretur, bilem, quum cerebro veluti parti inſtrumentali no-
cet, ad cerebri corpus conuerti ait, id quod in obſtructionibus fieri conſtat: quum vero tempera-
mentum mutando, ei vt ſimilari nocet, ad mentem eam repere dicit. Verum hoc, quod medici
dereliquerunt, definire in primis neceſſarium eſſe videtur. Nempe, vt in manifeſtis corporis par-
tibus, interdum omnibus, eadem apparet temperies, vt in morbo regio, & elephante ſic vocato,
& aqua inter cutem, & malo habitu, quæ à Græcis cachexia dicitur, inſuper in ijs, quæ ab hepa-
te atque ſplene pendent, colorum vitijs: interdum vero vnius duntaxat partis, quæ videlicet aut
bilioſum aut pituitoſum aut melancholicum humorem ſuſcipit, temperies permutatur: ita etiam

cerebro accidit, vt non nunq̃ vniuerso in venis sanguine melancholico effecto, ob commune vi- E A.l.3.f.1.t.5.c. 8.fo.209.a
tium, ipsum quoq; lædatur: nõ nunquã vero, reliqui corporis sanguine prorsus innocuo solus is, qui in cerebro contentus est, alteretur: idq; bifariam fit, aut enim aliunde in ipsum deriuatur, aut in ipsomet melãcholicus humor genitus est, quum videlicet multus eius loci calor aut flauã bilẽ, aut crassum atrumq; sanguinem superassauit. At hæc distinctio non paruum habet in curatione momentum, siquidem, vbi vniuersum corpus sanguinem melancholicum cõtinet, curationem à venæ sectione incipere oportet: vbi vero solum cerebrum, infirmus (quod ad hanc dispositionẽ attinet) sanguinis detractione non indiget, quamuis ob aliam quampiam causam sanguis mitti possit. Vtrum vero melancholicus sanguis vniuersum corpus, an solum cerebrum occupet, ita discernendum est. In primis vniuersi corporis habitum, qualis sit, consideres, velim: memineris q;, ꝙ molles, & candidi, & obesi nequaq̃ humorem habent melancholicum: macri vero, & nigri, & hirsuti, & quibus latæ sunt venæ, aptissimi sunt, vt huiusmodi in ipsis humor cumuletur: fitq; interdum, vt prærubro colore homines, affatim in melancholicam temperiẽ decidant, atq; post hos flaui, idq; maxime, quando & vigilijs, & multis laboribus, & solicitudine, & tenui victu fuerint educati: quibus hæ quoq; notæ conueniunt, an hæmorrhois aliqua restricta sit, aut alia quæpiam consueta sanguinis vacuatio, aut mulierum menstrua: insuper quibus cibis quis fuerit vsus, vtrũ F A.l.3.f.1.t.4.c. 18.fo.204.f
ijs, qui suapte natura melancholicum sanguinem pariunt, an è diuerso. Porrò, qui melãcholicum sanguinem efficiunt, hi fere sunt: caprina bubulaq; caro, magisq; hircinæ & taurinæ, sed maxime asinorum camelorumq; carnes, nam & his non nulli vescuntur: itẽ vulpinę caninæq; carnes: atq; non minimã in huiusmodi sanguinis generatione vim obtinet ex lepore cibus, sed multo magis ex apris: ac limaces quoq; melancholicum sanguinem pariunt, si frequens sit eorum vsus: præterea omnes terrenorum animaliũ carnes sale conditæ: aquatiliũ quoq; carnes, vt thunni, balenæ, vituli marini, delphini, canis, atq; cetaceorum omnium. Ex oleribus autem, brassica fere sola huiusmodi sanguinem gignere consueuit: quemadmodum & arborum germina, vbi vel muria, vel oxyhalme condiuntur, præcipue lentisci, terebinthi, rubi, canisrubi. Leguminum vero omnium maxime lentes inter melancholicos cibos numerantur: mox panis furfuraceus, & qui ex tipha atq; vitiatis seminibus factus est, quorum apud quasdam nationes vsus loco frumenti habetur: verum de his in primo libro de ciborum facultatibus iam dictum est. Preterea vina crassa nigraq; aptissima sunt, vt ex ipsis melancholicus humor fiat: præsertim si quis abunde ipsa ingerens, oblata occasione in multo corpus calore contineat. Vetus deniq; caseus, vbi forte fortuna in corpore fuerit supercalefactus, facile huiuscemodi parit humorem. Igitur, si quis antea, q̃ in morbum inci G
derit, huiusmodi victus ratione fuerit educatus, maiorem quandam inde licet facere coniecturã: si vero boni succi cibis vsus fuerit, considerare oportet exercitationes ipsius, mœstitiam, vigilias, A.ibidem.
solicitudines. Sunt etiã non nulli, qui per febriles (vt dictum est) morbos melancholicum humorem contraxerunt. Atq; ad efficaciorem notitiam non parum confert anni tempus, ac præterita præsensq; constitutio, item regio, ac laborantis ætas. His itaq; omnibus premeditatis, quum speraueris in vniuersi corporis venis melancholicum sanguinem contineri, quo certiorem habeas A ib.c.20.e
notitiam, cubiti venam seca, præcipueq; mediam, quoniam cõmunis est & ei, quæ humeralis nominatur, & ei, quæ per axillam ad manum fertur. Quòd, si tum fluens sanguis non videatur melã Oppositum A.ibidem.f
cholicus, statim supprimatur: si vero talis appareat, vacua, quantum pro laborantis corporis habitu satis esse conieceris. Est præterea tertium melancholiæ genus, morbi comitialis exemplo, quũ ortum à ventriculo habuerit: solentq; medicorum aliqui hanc dispositionem hypochondriacum flatuosumq; morbum nominare. Verum satis mihi fuerit ea accidentia percurrere, quæ à Diocle præscripta sunt illi assidere, in libro, cui titulus est, Affectio causa curatio: in quo Diocles ad verbum ita scripsit: Porrò alius oritur circa ventriculum morbus, qui supra ꝓpositis nõn dissimilis »
est, nominaturq; ab alijs melancholicus, ab alijs flatuosus: quem sumpto cibo maxime coctu diffi- H »
cili & caustico, sputum humidum idemq; multum comitatur: item ructus acidus, flatus, æstus in »
hypochondrijs, fluctuatio non ilico, sed quum retinuerint: interdum ventriculi quoque vehe- »
mentes dolores, qui non nullis ad dorsum vsque procedunt: concoctis deinde cibis quiescunt, »
mox alijs ingestis eadem rursus reuertuntur accidentia, quæ interdum ieiunos, interdum etiam à »
cœna molestant, atq; euomunt crudos cibos, & phlegmata subamara, & calida, & acida adeo, vt »
non nunquam dentes torpedine afficiantur. Atq; horum plurima ab ineunte statim ætate eue- »
niunt: vtcunq; tamẽ acciderint, omnibus in tempus producuntur. Hæc præfatus Diocles mox »
causam subiungens, ita scribit: Cæterum flatuosos vocatos suspicandum est plus caloris, q̃ decet, A.l.3.f.13.t.5. c.1.fo.302.b
habere in ijs venis, quæ alimentum à ventriculo excipiunt, sanguinemq; in ipsis crassiorem factum. Quippe constat has venas esse obstructas, vel hoc argumento, ꝙ alimentum corpori nõ di- »
stribuitur, sed in ventriculo manet inconfectum, quũ antea ipsum à meatibus susciperet, magnaq; »
ipsius pars in imum ventrem excerneretur: tum ꝙ postero die vomitu reijcitur, vtpote non di- »
gestis per corpus cibis. Sed, ꝙ calor id, quod secundum naturam est, excedat, facillime intelliges »
tum ab æstu, qui ipsis accidit, tum ab ijs, quæ ingeruntur: siquidem iuuari videntur à frigidis ci- »
bis, qui videlicet calorem refrigerare extinguereq; solent. Deinde alia quoque Diocles iam »

propositis

A.ibid.c.19.b A propositis in hoc sermone addidit: Aiunt autem non nulli os ventriculi, quod intestinis cōtinua
« tur, in huiusmodi passionibus inflāmari, ac ob inflāmationem ipsam & obstrui, & prohibere, ne
« alimenta statuto tempore ad intestinum descendant: quamobrem diutius, q̄ decet, in ventriculo
« manentia, & tumores & æstus atq; reliqua, quæ prędicta sunt, efficiunt. Hæc sunt, quæ Diocles
quidem literis prodidit: verum in hoc symptomatum catalogo præcipua totius concursus acci-
dentia silentio præterijt, quæ videlicet & melancholiam & flatuosam hypochondriacamq; affe-
ctionem, tanq̄ caractere quodam, designant: atque omisit (vt puto) huiuscemodi accidentia eò, ꝙ
« ex morbi ipsius nomine manifeste declarantur. Etenim ab Hippocrate didicimus: || Si metus & 6a.Aph.23. Ex, ord.48.c.
« mœstitia longo tempore tenent, melancholicus est huiuscemodi affectus. Verum haud absurda
quæstio est, quare Diocles, quum causas aliorum accidentium redderet, causam, ob quam mens læ
datur, non scripserit: siue enim venarum, quę ad ventriculum sunt, calor exuperat, siue partes, quę
sunt ad portam {Græci pyloron vocant} inflammatione laborant, quid causæ sit, cur melancholi-
ca comitentur accidentia, dereliquit. Etenim, quòd vēter flatuoso spiritu impleatur, ac deinde eru-
ctando ipsum leuetur, ac præterea, vomitione à Diocle memorata iuuetur, vel nihil ipso dicente
manifestum est: at propria melancholiæ accidentia simul cum dicta ventriculi dispositione scribe-
B re, haud ita facile ei fuit. Id itaque addere, ac simul, qualis sit in huiuscemodi affectibus ventriculi
dispositio, manifesta interpretatione enarrare aggrediamur. Atque videtur quidem in ipso in-
A.l.3.f.13.t.5. c.1.fo.301.b flammatio esse: sanguis autem in parte inflammata contentus, & crassior & magis melancholi-
cus. Itaq;, quemadmodum elato ex vētriculo ad oculos fuliginoso quodam aut fumoso halitu aut
crassis quoq; vaporibus, similia, vt in suffusione, accidentia contingunt, eadem ratione sublata ad
cerebrum ab atra bile euaporatione veluti fuliginosa fumosaq;, melancholica eueniunt in mente
accidentia. Quinetiam quā frequentissime videmus flaua in ventriculo bile contenta caput dolo-
re affici: mox ea per vomitum eiecta, ilico dolorem mitigari. Atq; huiusmodi dolorū genera mor
dendo exedendoq; infestant, quemadmodum alia grauitate, alia tensione, alia cum cataphora mo-
A.ib.c.19.b lestare videntur. Atq; inter optimos medicos conuenit non solum hæc accidentia, verum etiam
morbum comitialem, capiti à ventriculo procedere. Igitur, vt melancholicos timor nunquā de-
serit, ita præter naturam eis per imaginationem visa, non semper eodem genere continentur. Si-
quidem alius testam se factum putauit, atq; idcirco obuiantibus cedebat, ne collideretur. Alter gal
los cantare audiens, vt hi alarum ante cantum, sic ille brachiorum plausu latera quatiens, animan-
tium sonum imitatus est. Fuit item alter, timens, ne Atlas, qui mundum sustinere dicitur, graua-
A.ibi.c.19.a C tus sub tanto onere ipsum à se excuteret, atq; ipse cum illo collideretur, ac nos quoq; cum ipso pe-
riremus. Sunt alia huiusmodi infinita eorum visa. Differunt autem inter se melancholici: nam
omnes timent, mœrent, vitam damnant, odio habent homines: sed nō omnes mori cupiunt, ete-
nim hoc ipsum non nullis melancholiæ caput est, ꝙ mortem pertimescunt: quosdam etiam alie-
no admodum atq; extraneo videbis animo, vtpote qui simul & mortem metuant, & tamen mor-
tem sibi consciscant. Proinde recte videtur Hippocrates omnia ipsorum symptomata in duo hæc
coegisse, metum & mœstitiam. Mœstitia nimirum eos inducit, vt odio prosequatur omnes, quot-
quot viderint, nunquam non tristitiam præ se ferentes: ac terrentur, vt in tenebris profundis pue
ri, atq; ex adultis indocti. Sanè, quemadmodum externæ tenebræ omnibus ferè hominibus pauo
rem inducunt, nisi vel audaces admodum vel docti fuerint, sic atræ bilis color, mentis sedem tene-
bris similem reddens timorem efficit. Etenim summis tum medicis tum philosophis in confesso
est & humores & omnino corporis temperaturam animæ actiones inalterare: id, quod nos quo-
que vnico commentario docuimus, quo demonstratum est, ꝙ animæ potentiæ corporis tempera
turam sequuntur. Quocirca humorum vim ignorantes (in quorum numero & Erasistratus est)
ne scribere quidem de melācholia quicquam ausi sunt. Neq; indignum est admirari tum commu-
D nes hominū notiones, tum plurima quoque dogmata, quæ & philosophi & medici per ignoran
tiam præterierunt. Igitur ab omnibus, affectus ipse melancholia vocitatur, indicante nomine hu
morem, qui ipsius causa est. Quumq; circa ventriculum prima inceperint accidentia, ipsisq; au-
ctis melancholicæ sequantur affectiones, deinde alui deiectione, & vomitu, flatibus per interna
emissis, ructibusq; leuetur is, qui laborat, hypochondriacum flatuosumq; morbum ipsum nomi-
nabimus: accidentia vero ipsius dicemus, & mœstitiam & metum. Quum autem propria melan-
cholię accidentia magna videntur, circa ventriculum vero aut nulla aut parua admodum sunt,
haud abs re existimaueris primitiuam in cerebro affectionem consistere, ob atram bilem in ipso
congestam. Cęterum, quibus signis discernat, vtrum in solo cerebro, an in vniuerso corpore, huiu
scemodi humor contineatur, paulo ante dictum est. Interim monendi sunt mihi amici, qui me
curantem viderunt, frequentibus balneis victuq; humido boniq; succi, nullo alio adhibito præsi-
dio, huiusmodi me morbum curasse, vbi non dum ob longum temporis tractum nocuus humor
multum vacuationi resisteret: quum enim diuturnus iam factus est morbus, fortiora prædictis
oportet adhibere remedia. Fit autem huiusmodi melancholiæ species affecto prius calidis di-
spositionibus cerebro, aut æstuatione, aut phlegmonosa passione, aut etiam phrenitide, inter-
dum vero à solicitudine, mœstitia, cum vigilijs. Verum satis fuerit hęc de melancholia dixisse.

Atque de morbo comitiali deinceps, quandoquidem hic quoque interdum ipſomet affecto E
cerebro,interdũ alijs conſentiente euenire ſolet, accurate diſtinguendum eſt: vt enim tria melan-
choliæ genera,ita hunc quoque morbum tribus contentum differentijs,omnes fere medici diſtin
guere neglexerunt. Verum omnibus commune eſt, quòd cerebrum afficitur vel conſiſtente in
ipſo affectu,id,quod pluribus epilepticis accidit: aut à ventriculi ore (quod ſtomachum vocare ſo
lent medici) ad cerebrum per conſenſum aſcendente: atque hoc genus proportione reſpondet ac
cidentibus, quæ oculis à ſtomacho adueniunt, ueluti in ſuffuſionibus. Fit etiam, ſed raro, tertia
morbi comitialis ſpecies (nec refert, ſiue etiam genus ſiue differentiam nominaueris) cum à par-
te aliqua, cui forte accidit, incipit affectus, qui deinde ſentiente ægro ad cerebrum vſque aſcen- A.l.3.f.1.t.5.c. 8.fo.209.b
dit. Atq; hoc genus primum uidi in puero, qui decimumtertium ætatis annum agebat, quum e-
quidem adoleſcens etiamdum cum optimis eius tempeſtatis medicis conueniſſem ad ipſius cura-
tionem. Audiui igitur tum narrante puero, diſpoſitionem ipſam ex tibia initium capere: mox il A.l.3.f.1.t.4.c. 8.fo.202.d
linc recta aſcendere per femur & ſuperpoſita illi ilia,ac per latera ad ceruicem,donec ad caput per-
ueniret: quod quum primum tangeret,ipſum haudquaquam ſibi conſtare. Interrogantibus autẽ
medicis,quale eſſet id, quod ferebatur ad caput, nihil habuit puer, quod reſponderet. Alius dein
de adoleſcens compos mentis (quippe qui ſatis poterat & ſentire,quod fiebat, & alteri enarrare) F
dicebat veluti frigidam quandam auram eſſe id, quod aſcendebat. Vnde ex duobus alterum Pelo
pi præceptori placuit,aut quòd qualitas quædam alteratis per continuationem partibus,aut ſpiri-
talis quædam ſubſtantia,tranſmitteretur: neque mirandum eſſe dicebat validam vim eſſe humo- A.l.3.f.1.t.2.c. 6.f.190.d. Et.t. 5.c. 8.fo.209.b
ri,qui in affecta parte preter naturam genitus fuiſſet,qualis pernicioſarum ferarum venenis ineſt.
Quis enim crederet vel à ſcorpionibus infixo aculeo, vel à phalangiorum paruorũ ictibus totum
corpus ingenti & inuſitata mutatione affici, niſi ſæpenumero id accidere videret, præſertim mini
mam quandam ſubſtantiam feris in ipſum demittẽtibus? Quum itaque phalangium aliquẽ mo
mordit,quamuis paruum ſit animal, exiſtimare tamen debemus venenũ ex ipſius ore in morſum
corpus deſcendiſſe. Porrò marinæ turturis,quemadmodum & terreni ſcorpionis,aculeus,in par-
tem extremam acutiſſimam illam quidem finitur,vbi nullum foramen eſt,per quod venenum de
ijci poſſit: neceſſe tamen eſt, vt excogitemus ſubſtantiam quandam eſſe aut ſpiritalem aut humi-
dam,quæ,vt mole minima,ita facultate quàm maxima eſt. Etenim,quum nuper ictus quidam eſ-
ſet à ſcorpione, videor mihi videre,inquit, quòd grãdine percuſſus ſim: eratq; omnino frigidus, A.l.4.f.6.t.5.c. 3.fo.503.b
ſudore etiam frigido accedente: ſed tandem debitis adhibitis remedijs non ſine negocio ſeruatus
eſt. Itaque Pelops,nõ impoſſibile eſt,inquit, in corpore ſimilem aliquam eſſentiam generari, non G
accedente cauſa extranea: quæ, vbi neruoſam aliquam partem occupauerit, per continuas partes A.ibidem.c.
vſque ad neruorum principium vim ſuam tranſmittit, ſiue id per alterationem (vt ipſe dicebat)
fiat, ſiue ſpiritali eſſentia veluti aura ad ipſum elata: ſæpenumero enim infigente aculeum ſcorpio
ne aut in neruum,aut venam,aut arteriam, manifeſte videmus percuſſos vehementiſſimis infeſta
ri accidentibus. Atqui ſcorpionis aculeus totam cutem penetrando ad profundum vſque poteſt
peruenire: phalangiorum vero paruorum morſus ſolam afficit ſuperficiem: vnde conſtat, inter-
dum à ſola cute veneni vim ad totum corpus deferri, quippe tota cutis & continua eſt & neruoſa.
Proinde haudquaquam impoſſibile eſt,quum ex icta parte per totã ipſam celeriter diſtributa fue-
rit veneni vis,eam inde eodem rurſus contactu in ſingulas ſubiectarum ei partium recipi,mox ex
illis in alias continuas, atque iterum ex ijs,quæ afficiuntur, in alias: quumq; ad dominantium par
tium aliquam peruenerit, tum mortis periculum homini inſtare. Ad hanc rem in primis confe A.ibidem. c
runt vincula ſuperioribus partibus iniecta, ab ijs enim præſentaneum præſidium expectatur: id
quod in viperarum ſcorpionumq; ictibus expertus ſum,item aſpidum quoque, quod propter im
minens ſubitariæ mortis periculum,magis incredibile eſt. Etenim,quum Alexandriæ eſſem, ru-
ſticus quidam non longe ab vrbe in vno manus digitorum ictus, eius radicem apud poſtbrachia H
le validiſſimo vinculo ligauit: accurrensq; ad vrbem ad familiarem ſibi medicum,totum digitum
ab ipſa dearticulatione,quæ ad poſtbrachiale eſt,abſcindendum præbuit,ſperans inde nihil ſe ma-
li paſſurum: neque fruſtratus eſt ſua ſpe,quippe nihil aliud faciens ſaluus euaſit. Similiter alium
noui,qui epoto ex viperis medicamento,reſciſſo prius digito, à periculo liberatus eſt. Vidi præte
rea ruſticum, cuius totum digitum vipera momorderat, qui falce, quam tunc forte habebat (erat
enim uinitor) ab vltimo articulo ictam partem reſecans, deinde inducta vſitatis pharmacis in di-
gito cicatrice, nullo epoto medicamine ſanatus eſt. Sed puerum quoq;, cuius morbus comitialis
à tibia oriri conſueuerat,medici, qui tunc ad curationem eius conuenerant, ſanare ſperabant, ſi in
primis vacuato vniuerſo corpore,medicamen ex thapſia aut ſinapi parti adhiberent, ligato in me
dio membro,ſupra eam videlicet partem, quæ primaria diſpoſitione erat affecta: atque hoc pacto
acceſſionem reuerti prohibuerunt,quamuis antea quotidie puerum infeſtare conſueuiſſet. Verũ
hæc obiter,atque ex abundantia dicta ſint,ne quis miretur,quo pacto ab ignobili aliqua parte tan
tus morbus ortum contrahere poſſit. Supereſt,vt cauſam inueſtigemus, quamobrẽ in huiuſmo-
di per conſenſum affectionibus epilepticæ fiant conuulſiones: nam ne Pelops quidem ullã ad hãc
rem attulit probabilem perſuaſionem: neque etiam alius quiſquam, cum quo nobis aliqua fuerit
consuetudo.

A conſuetudo. Mihi vero per huiuſmodi conſenſum videnti aliquando laborantem ſine vehementi conuulſione concidere, ſimul quòd per interualla breuibus quibuſdã motibus quateretur, probabile viſum eſt, quemadmodum frequentiſſime ſingultum fieri cernimus affecto ſtomacho, ita hanc quoque diſpoſitionem euenire. Etenim me ipſum quoque ſingultus ilico inuadere ſolet, ſi piperis aliquando immodicam quantitatem ingeſſero, id, quod alijs quibuſdam non paucis, quibus ſcilicet facilis erat oris ventriculi ſenſus, accidiſſe meminimus: atqui iam ſupra memoratũ eſt id non ſolum medicis, verum etiam vniuerſis hominibus, ſtomachum appellari. Itaque, quum cecidiſſent, qui non ex propria cerebri affectione, ſed per conſenſum, comitiali morbo laborabant, eos citra perpetuam conuulſionem, veluti palpitando, per interualla concuti videbam. Proinde exiſtimaui ſimilẽ aliquem cerebro motum euenire, qualis ſtomacho interdum à re quapiam moleſtato accidere ſolet: quippe qui, quum à ciborum mole grauatur, aut vbi corruptis cibis mordicus infeſtatur, tum ſingultu affici conſpicitur: atque acrem quoque humorem non ſingultũ modo, verum etiam conuulſionem, per vniuerſum corpus efficere ſæpenumero conſideramus: deinde vomitu eiecto eo, quod mordicabat, ilico quieſcere. Quo minus mirandum eſt, ſi neruorũ principium huiuſcemodi motu concutiatur, vt à ſe expellat, quicquid fuerit id, quod à parte primo affecta ad ipſum effertur. Ad hunc modum reliqua quoq; accidentia omnia, quibus neruoſum genus concutitur, fieri putauerim: vbi vero deperdito ſenſu quis conciderit nõ accidente motu, quo vel conuelli vel palpitare videatur, id à vehementi frigore ortum trahere cenſeo, quo in genere lethargus quoque continetur: apoplexiæ autem, quòd ſubito eueniat, aut frigidum humorem aut craſſum aut viſcidum, qui principaliores cerebri ventriculos affatim implet, non totius ſubſtantię intemperiem, cauſam eſſe manifeſtum eſt, veluti lethargi, phrenitidis, maniæ, melancholiæ, ſtultitiæ, amiſſæ memoriæ, ſenſuum hebetationis, reſoluti motus. Porrò in omnibus huiuſcemodi affectibus, in quorum numero apoplexia quoque continetur, periculi magnitudinẽ ex anhelitus nocumento conijcere oportet. Sanè, quemadmodum dormientes ſpirant, quamuis nulla alia accidẽte actione, quæ à conſilio prodeat, nimirum quum ſupini iaceant in cubili, ita in ſoporoſis affectibus omnibus, quamuis neque ſentiat corpus neque moueatur, tamen ſola ſpiratio, quæ muſculorum pectus mouentium munus eſt, ſaluatur: cuius rei firmam ac demonſtratiua lege ſtabilitã habemus ſcientiam, quemadmodum etiam, quòd muſculis omnibus motus principium ab inſertis ipſis neruis accedit. Atqui ex anatome didicimus, neruos omnes à cerebro primariũ ſumere initium: neque vero ſimpliciter initium dixi, ſed primarium ſpinalis medullæ gratia orationi adieci: quamuis enim permulti ex ea nerui prodire videantur, vim tamen omnem, quam habet, cerebrum ipſi ſuppeditat. Quum itaque ſpirationem vehementer impeditam difficulterq; procedẽtem videris, non paruam in cerebro morbidam diſpoſitionem eſſe conijcere debes, idq; in ſoporiferis morbis, quos nimirum omnes in cerebro fieri manifeſtum eſt.

A.l.3.f.1.t.5.c. 8.fo.208.f — A.ibidem fol. 209.b — A.ibidem. — A.l.1.f.1.d.5.c. 1.fo.9.a. Et fo. 21.b — (margin letters B, C)

De Vertigine. CAP. 8.

AFfectus autem, qui ſcotomaticus, id eſt tenebricoſus ſeu vertiginoſus, vocatus eſt, ex ipſa appellatione, qualis ſit, manifeſtatur. Quippe à parua occaſione obtenebrantur ij, qui ſic laborant, adeo, vt interdum cadant, maxime ſi aliqñ in circum rotentur: ſiquidem ipſis ab vna rotatione euenit id, quod cæteris à pluribus accidere ſolet. Quin etiam obtenebrantur, ſiue alium quempiam, ſiue rotam, aut id genus aliud quidpiam, aut ipſos quoque, quos vocant, in fluminibus vortices, circumagi viderint: id vero maxime, quum vel ſub Sole æſtuauerint, vel aliam ob cauſam calefacto fuerint capite. Quod itaque alijs, quum in circo frequenter vertuntur, accidit, hoc ipſis citra circuitionem euenire videtur: atqui, vbi quis crebro vertitur, inæqualem & turbulentum & inordinatum motum, tum humorum tum ſpiritus, in eo fieri in confeſſo eſt: rationi igitur conſonum eſt huiuſmodi accidentia vertigine affectis itidem euenire. Quamobrem non nulli horũ ab D arteriarum ſectione præſidium petierunt, totas arterias ponè aures ad tantam ſcilicet altitudinem ſecantes, vt medius inter duas partes locus cicatrice induceretur. Sed conſtat nõ omnes huius auxilij beneficio fuiſſe curatos: etenim aliæ arteriæ ijs maiores ad cerebrum ex ipſius baſi per retiformem plexum aſcendunt, per quas huiuſmodi affectionem fieri rationi conſentaneũ eſt, elato per ipſas vaporoſo calidoq; ſpiritu, atque implente cerebrum: atque fieri etiã poteſt, vt inæqualis cerebri intemperies huiuſmodi ſpiritum producat. Igitur hãc affectionem ad cerebrum pertinere ex ipſo obtenebratorum ſenſu manifeſtum eſt. Oritur vero interdum cerebro primogenio affectu laborante: interdũ vero, quum ori ventriculi conſentit: id, quod Archigenes quoque fatetur, « qui libro primo de longarum affectionũ notitia, ita de ſcotomatica hac paſſione ſcribit: Porrò ea « bifariam oritur, aut enim ab ipſo capite, aut ab ijs partibus, quæ circa hypochondria ſunt. Mox genera eius diſtinguere aggreditur. Nam, vbi ex primaria cerebri affectione obtenebratio depẽ « det, aurium ſonos, & capitis dolores grauitateſq; præcedere dicit, item olfactus vel alterius alicu« ius ſenſus inde prodeuntis oblæſionem (huic enim ſermoni adnexuit ille/inde prodeũtis/eos ſenſus, vt equidem puto, ſignificare volens, qui à capite initium ſumunt:) vbi vero ab ore ventriculi oritur, cordis morſionem nauſeamq; præſentiri. Verũ, vt iã antea ſæpenumero monuimus, licet caput, per alterius partis conſenſum qñq; afficiatur, affectio tñ nihilo minus ipſi adſcribenda eſt.

A.l.3.f.1.t.5.c. 1.fo.207.c — A.ibidem. — A.ibidem.d — A.ibidẽ.c.2.f — A.ibidem.g

De Cephalæa, Hemicrania, & reliquis capitis doloribus. CAP. 9. E

Atque de ea quoque, quæ cephalæa à medicis nominatur, nemo dubitauerit, quin cerebri ſit
morbus. Eſt enim (vt breuiter quis dixerit) affectus hic, dolor capitis diuturnus difficulterq;
ſolubilis, qui à parua occaſione vehementes habet acceſſiones, vt neq; ſtrepitum, neque vocem ve
hementiorem, neque luminis ſplendorem, neque motum tolerare poſſit infirmus: ſed tranquilli-
tatem, obſcurumq; cubiculum quærat, idq; ob doloris vehementiam. Quippe nõ nulli veluti mal
leo ſe percuti arbitrantur: alij caput contundi diſtendiq; ſentiunt: non paucis ad oculorum quoq;
radices dolor extenditur. Quin huiuſmodi acceſſiones, veluti in morbo comitiali, intermiſſiones
habent, interceditq; tempus, quo perfecte liberari videntur. Igitur conſtat, quòd, ſicut in cephalal
gia id eſt capitis dolore, ita in hoc morbo caput facillime afficitur: atque hoc eſt ipſis commune:
verum per cephalæam affectæ partes multo reddũtur, quàm in cephalalgia, debiliores. Cęterum
inter capitis dolores non nihil diſcriminis inuenitur: nam ſunt non nulli, quibus caput aptiſſimũ
eſt, vt impleatur, ac vniuerſi quoque corporis habitus ad ipſum implendum admodũ eſt idoneus:
Alij, omnes capitis partes aptas habent, vt afficiantur: quibus, vbi vitioſo victu vtuntur, accidit,
vt cephalæa arripiantur. Quo minus mirandum eſt, ſi horum alijs membranæ cerebrum continẽ A.l.3.f.1.t.1.c.
tes dolore afficiantur: alijs pericranion, id eſt exterior caluariæ membrana. Diſcrimen autem ab F 2.fo.181.c
oculorum radicibus ſumitur, conſiderando, vtrum veniat ad eas malum, nec ne: ſiquidem conſen
taneum eſt, vt, quibus intra caluariam diſpoſitio eſt, ijs ad oculorum vſque fundamenta dolor ex-
tendatur, eò, quòd & à cerebro, & ab vtraque membrana, atque à vaſis, quę in ipſis continentur, ve
luti germina quædam deducuntur. Sed & eorum, quibus dimidia capitis pars dolore infeſtatur A.l.3.f.1.t.2.c.
(ſolent autem vocari hemicranici) alij extra caluariam, alij in capitis intimis partibus, dolorẽ ſen- 1.fo.189.c. Et
tiunt: at vero dextram capitis partem à ſiniſtra diſtinguit ſutura per longitudinem ipſius protra- t.3.c.37.fo.196
cta, ſub qua intra capitis oſſa linea medium cerebrum diuidens protenditur, ad quam etiam perue a
nit anteriorum duorum ventriculorum ſeptum. Porrò ea corpora ſuapte natura idonea ſunt, vt
ipſis caput impleatur, in quibus vaporoſus calidusq; ſpiritus generatur: aut quibus bilioſa excre-
menta cumulantur in ore ventriculi. Atqui ſpiritus, dolores inducunt tenſiuos, qui idcirco ſic vo-
cati ſunt, quòd extenſionis ſenſum inducunt: bilioſa excrementa dolore mordaci afficiunt. Dolo-
res autem à plenitudine procedentes grauitatis ſenſum afferunt: quibus ſi rubor accedat atque ca
lor, calidos, ſed ſine his non calidos humores ſignificant. Sunt, quibus caput aſſidue dolet, vbi vel
paulo liberalius vinum ingeſſerint vel meracius, idq; magis, ſi ſuapte natura calidum fuerit. Præ-
terea calidi odores omnes, quicunque ſtyrace, aut cyphi, aut in totum aromatibus omnibus ſuffi- G A.ibidẽ.c
tis fiunt, capitis dolorem pariunt, adeo, vt non nulli ne thuris quidem odorem ferre poſſint. Neq;
vero abſurdum eſt, vt quoſdam ob ſenſus exuperantiam dolor infeſtet, quemadmodum in ore vẽ
triculi accidit: ſunt enim non nulli, in quibus id tam exacte ſentit, vt neque acre acetum, neque ſi-
napi, neque aliud huiuſmodi ferat: alij vero contra, ipſum penè inſenſile habent: quippe vidẽtur
aliqui vel ructare vel vomere quędam, vſqueadeo vitioſa qualitate infecta, vt nos ne odorem qui
dem ſuſtinere poſſimus, quum tamen ipſi interea nullam alicuius momenti mordacitatẽ ſentiãt.
Nihil igitur prohibet, quo minus in hominum cerebro ſimiles notentur differentiæ, vt eoſdem
odores aliqui impune ſuſtineãt perinde, ac ſi omnino ab ipſis diſtarent, alij eos ſine moleſtia ferre
non poſſint. Igitur, quòd omnes huiuſmodi affectiones ad caput pertineant, iam manifeſtum eſ-
ſe videtur.

De Apoplexia, Neruorum reſolutione & conuulſione, & Olfactus læſione. CAP. 10.

At vero neruorum reſolutio, & per vniuerſum corpus eorum conuulſio, in quo genere ner-
uorum etiam rigor {Græci tetanon vocant} continetur, ſenſu, vt prædictæ affectiones, co-
gnoſci non poſſunt: ſed ratione, quæ nos doceat, eſt opus. Itaque, ſi aliquando per totum corpus
neruorũ actio vitioſa redditur, ipſorum principium affectum eſſe cõſtat: id vero ex ſola anatome H
dignoſci poteſt. Quũ igitur oẽs pariter nerui tum ſenſum tum motũ amiſerint, apoplexia huiuſ-
modi affectio appellatur. Vbi vero alteri laterum, aut dextro aut ſiniſtro, id accidit, reſolutio no- A.l.3.f.2.c.2.
minatur, eius ſcilicet partis, in qua conſiſtit affectus, interdum dextræ, interdum ſiniſtræ. Quòd, ſi fo.213.f.
in aliquo membrorum idem euenerit, eiuſdem membri reſolutio eſſe dicetur: nam & tota manus,
& totum crus, interdum reſoluitur: atque ſolus in crure pes, & quæ ſub genu ſunt: ſic etiam de to
ta manu ſimiliter proportione dicendum eſt. Cæterum ex anatome didicimus, quòd omnes ani
mantis partes ſub ceruice poſitæ, quæ à conſilio & voluntatis imperio moueri poſſunt, neruos ha
bent, qui eas moueant, procedentes ex ſpinali vocata medulla. Atqui ſæpenumero audiſtis eã ſpi-
nalem vocari medullam, addita ſcilicet medullæ appellatione, interdum vero ſine additione ſim-
pliciter ſpinalem nuncupari. Vidiſtis ẽt in corporis diſſectionibus, neruos, qui thoracem mouẽt,
ex ea ſpinalis medullæ parte, quæ in ceruice eſt, ortum deducere: ipſa vero ex tranſuerſo inciſa, ſi
tota fuerit diſſecta, oẽs, quæ ſub ipſa ſunt, corporis partes ſenſu motuq; priuari, vtpote ſuſcipiente
ſpinali medulla à cerebro vim tum ſentiẽdi tũ mouẽdi pro arbitrio. Praeterea in anatome vidiſtis,
vbi per tranſuerſas ſpinalis medullæ inciſiones ad medium vſque ſm longitudinẽ ſecaretur, non
omnes ſuppoſitas corporis partes, ſed eas dũtaxat, quæ è regione ſectionis erant, reſolutas, dextras

quidm

A quidem dextra ſpinalis medullæ parte diſſecta: ſiniſtras vero, vbi reliqua pars eſſet inciſa. Itaque manifeſtum eſt, quòd circa″primum ſpinalis medullæ proceſſum facta aliqua diſpoſitione, per quam cerebri facultas, quo minus ad ipſam perueniat, prohibetur, omnia inferiora membra, dempta facie, ſenſu motuq́ȝ priuabuntur: vbi vero dimidia eius proceſſus pars fuerit affecta, non omnes inferiores partes reſoluentur, ſed vel ſiniſtræ duntaxat, vel dextræ. Videntur autem huiuſmodi reſolutionum aliquæ faciem quoque infeſtare: ſed tum reſolutum latus ad alteram faciei partem trahitur. Quumq́ȝ ex anatome didiceritis neruos, qui per faciei partes ſparſi ſunt, à cerebro demitti, ſi earũm aliqua ſimul cum toto corpore reſoluta eſt, haudquaquam vos latere debet reſolutionis diſpoſitionem in ipſo cerebro conſiſtere: vbi vero illæſæ permanſerint, ſpinalis medullæ initium affici ſciendum eſt. Accidit vero non nullis, vt faciei partes duntaxat afficiantur, quemadmodum & vna aliqua particula, vt lingua, oculus, mandibula, labrum: etenim non omnibus ab vno loco principium influit, vtpote quæ ex diuerſis cerebri partibus neruos ſuſcipiunt: id, quod in anatome haud obſcure conſpicitur. Igitur apoplexia omnibus animalibus actionibus noxam inferens, cerebrum affectum eſſe manifeſte declarat. Diſcernitur autem affectionis magnitudo ex noxę, quam ſpirationi infert, vehemẽtia: quum enim naturalem ordinem

A l.3.f.2.c.2. ſo.213.b

lib. 4. de loc. aff. c

B plurimum egreditur, magnam: quum vero paulum impedimenti eſt, paruam in cerebro noxam eſſe conijcere oportet. Sanè omnium peſſima ſpiratio putanda eſt, quæ & intermittitur, & magna cum violentia trahitur. Et ſanè mori contingit apoplecticos ob id, quòd ſpirare nõ poſſunt: ſicuti partium immobilitas ad vitę quidem functiones inutilem reddit hominem, non tamẽ acutam infert mortem. Itaque vidimus″quendam, qui reliquis partibus omnibus reſolutis, nullam, quæ ad faciei partes pertineret, actionem amiſit ſeruata etiam ſpiratione: quomodo enim viuere diutius potuiſſet ipſa deperdita? in quo primario affici putauimus illam ſpinalis medullæ partem, quæ paulo inferior eſt proceſſu neruorum ad ſeptum tranſuerſum tendentium: quinetiam & vrinam & alui ſedimina ipſum præter voluntatis imperium emiſiſſe manifeſtum eſt. Inſuper vidimus alium, cui propter caſum omnes inferiores partes, demptis manibus, erant reſolutæ.

A.l.1.f.2.d.3.c. 1.fo.43.g

Quemadmodum autem reſolutio, quando in toto fit corpore, faciei partibus illæſis, indicat paſſionem in ſpinalis medullæ initio eſſe, ad eundem modum, ſi toti corpori conuulſio acciderit, eundem ſpinalis medullæ locum affectum eſſe declarat, faciei partibus omnino ſeruatis illæſis: ſi vero hæ quoque afficiantur, in cerebro noxam eſſe oſtenditur. Vbi vero″pars aliqua conuulſa eſt, neruum, qui eius motioni deputatus eſt, aut muſculum, affici neceſſe eſt. Igitur, ſi ex anatome ner

A.l.1.f.1.d.5. c.1.fo.10.b

C uorum ad ſingulas partes venientium principia didiceris, melius earum & ſenſum & motum deperditum curabis. Verum hæc indeterminata relicta ſunt & Herophilo & Eudemo, qui primi poſt Hippocratem neruorum anatomen accurate ſcribentes, non mediocrem medicis dubitandi occaſionem præbuerunt, quo pacto per neruorum reſolutionem interdum ſenſus dũtaxat, interdum motus, non nunquam ambo ſimul pereant. Itaque neruorum reſolutio potiſſimum dicitur, vbi motus deperditus eſt: vbi vero partium aliquarum ſenſus periјt, eam partem ſenſus expertem eſſe, reſolutam vero, non adeo dicere conſueuimus: quanquã ſunt nõ nulli, qui hanc affectionem ſenſus reſolutionem vocitant. Nos vero ſemper hortamur, vt cuiq́ȝ quidem nominibus pro arbitrio vti liceat: hoc autem ſit nobis propoſitum, vt affectam ſcilicet ſedem, ſimulq́ȝ diſpoſitionem eius inueniamus: niſi enim hæc accurate cognouerimus, nequaquam eas partes, quibus vel ſenſus vel motus vitiatus eſt, recte curabimus. Sanè Pauſanias Syrus ſophiſta, quũ Romam aliquando veniſſet, ſecundum duos minores ſiniſtræ manus digitos, atque medij partem dimidiam, ſenſum in primis quidem difficilem habebat: poſtea male curantibus medicis, ſenſum omnino amiſit. Quibus equidem cognitis, omnia, quæ præceſſerunt, inueſtigaui: atque ipſum, quum per viam duceretur, vehiculo excidiſſe, atque in dorſi initio læſum, mox partem læſam breui quidem

lib. 1. de loc. aff. c.

D curatam, ſed auctum in digitis ſenſus vitium, audiui. Igitur remedia, quæ illi digitis adaptauerãt, læſæ parti adhibere iuſſi: atque ſic vir ille celeriter ſanitati reſtitutus eſt. Primo autem, quòd nerui per vniuerſę manus cutem diſperſi, quibus ſentiendi ad ipſam facultas defertur, proprias quaſdam habeant radices, quodq́ȝ neruorum muſculos mouentium ſunt aliæ, medici ignorant. Verum latius, quàm propoſueramus, iam noſtra expatiata eſt oratio: proinde quieſcere eam decet. Quippe noſtra intentio erat, vt hoc commentario omnes affectiones, quæ caput, maxime vero cerebrum, infeſtare conſueuerunt, inueniremus: at, quia ab ipſo nerui originem ducunt, per conſequentiam ad neruorum vſque affectiones ſermo peruenit: cui etiam finem imponendo, paſſiones, quæ reliquis capitis partibus accidere ſolent, ſcribere aggrediamur, ſi prius hoc tantillum ſuperioribus addiderimus, Quòd, vbi″olfaciendi vis lęditur, non eorum meatuum, qui in naribus conſpiciuntur, ſed vel anteriorum cerebri ventriculorum, quum in temperantia quadam afficiuntur, affectio eſt: vel eorum meatuum, qui in iјs oſſibus ſunt, quæ ethmoide ideſt cola, vocãtur, ſi aliquando obturantur: ſiquidem odoratorum ſenſus in prioribus cerebri finibus perficitur, elatis ad ipſos per coli foramina vaporibus: quemadmodum in eo libro, quem de olfactus ſenſorio conſcripſimus, iam declaratum eſt.

A.l.3.f.5.c.1.c. 4.fo.239.f

GALE-

GALENI DE LOCIS AFFECTIS

LIBER QVARTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Faciei partium affectus venatur, Spinalis item medullæ, Pulmonis, & reliquarum partium, cum respiratio vitiatur, sanguis expuitur, & vox ac partes ad loquelam attinentes læduntur.

Quid hoc libro agendum, quidq; superioribus actum sit. CAP. 1.

Viam quidem & rationem vniuersalem, qua ad affectas sedes dignoscendas vtimur, primis duobus libris, cum multis definitarum partium exemplis, satis perscrutati sumus. Quoniam vero (vt iam diximus, atq; in alijs libris sæpe monstrauimus) circa res particulares exercitari oportet eum, qui in ar- F tis operibus singula, quæ vniuersali via & ratione didicit, tuto & celeriter exercere voluerit, operæprecium facturus mihi videor, si rationales quasdã dignotiones omnium corporis particularum, quæ sensum effugiunt, cum quomodolibet afficiuntur, perscripsero, sumpto à capite initio. Igitur de memoria, & cogitatione vitiata, atq; reliquis animæ functionibus, quas principes noĩare consueuimus, in huius cõmentationis libro tertio iam diximus, simul in non paucis affectuũ generibus, via & rõne inducto exercitationis modo. Nã & de delirio tum phrenitidis proprio, tum eo, quod citra febrem accidit, maniã.i. insaniam, noiant: præterea de lethargo, sopore, morbo comitiali, melancholia, vertigine, queãdmodũ & cephalæa, hemicrania, apoplexia, & similibus, ibi iã dictum est.

De affectibus Oculorum, Linguæ, Aurium, & reliquarum faciei partium dignoscendis: Item de Sopore, & reliquis affectibus cerebri, in quibus sensus vel motus offenditur. CAP. 2.

AT in præsenti libro, qui huius commentarij quartus est, de faciei partibus, quæ intrinsecus afficiuntur, sermonem faciemus, ab oculis incipiendo. Nam modo ipsorum sensus, modo motus, ac non nunquam tam sensus q̃ motus, resoluitur: idq; interdum in altero, interdũ in vtroque accidit oculo: non nunquã aũt & in vno, aliquando quidẽ sola palpebra affecta est: aliqñ ve- G ro etiã eius partis, quam proprie oculũ vocamus, vel sensus vel motus læditur. Cum igitur nullo in oculis malo apparẽte, cernẽdi sensus deperditus est, descẽdens à cerebro in ipsum neruus causam in se continet, cum vel inflãmatione, vel scirrho laborat, vel alioquin ex humorũ defluxione afficitur, aut aliter quomodolibet foramen ipsius obturat. Atq; huiuscemodi affectus ipsi, vt instrumentali parti, accidere necesse est: qui vero ei, vt similari, adueniunt, octo intemperantiæ generibus cõtinentur. Præterea aliud quoq; ipsorum vitium est, quum vel nihil omnino, vel exiguũ admodum lucidi spiritus à principio, quod in cerebro consistit, ad eos immittitur. Si vero vteruis oculorum motum duntaxat amiserit, secundæ coniugationis neruum, qui à cerebro oritur, molestari necesse est, ab aliquo videlicet eorum affectuum, quos alteri neruo, qui à prima coniugatione nascitur, nuper accidere diximus. Quoniam vero (vt ex anatome didicimus) musculi oculũ mouentes, senario numero constant: ac præter eos alij quoq; sunt, qui descẽdentis in ipsum meatus (πόρον Græci vocant, quo nomine dissectores, primæ coniugationis neruum eò, q̃ ipsi soli manifestum sit foramen, nuncupare consueuerũt) radicem amplectuntur: accidit sæpe, quamuis ipse haudquaquã afficiatur, vt musculorum aliquis aut in propria essentia, aut in neruo ad ipsum descendente, ab aliquo nuper dictorum affectuum infestetur: siquidem singulis horum musculorũ, H pars quædam nerui à secũda coniugatione orti transmittitur, haud secus, q̃ ijs quoq; musculis, qui meatum ipsum cõprehẽdunt, siue ij duo, siue tres, siue vnus duntaxat dicendus sit: id enim in præsentia non refert, modo nouerimus horum musculorum munus esse, vt & sursum trahãt oculum, & firment, ne mollis ille neruus, quem & opticum.i. visificum, & meatum nominant, vllo pacto in itinere peruertatur. Quum itaq; sex inueniãtur oculum mouẽtes musculi, si is quidem, qui ipsum sursum attrahere solet, afficiatur, totus oculus delapsus videbitur: si vero is, qui ipsum detrahere potest, affectus est, oculus sursum attractus apparebit: ita etiam, si minoris anguli musculus vitiatur, ad maiorem: si vero maioris, ad illum oculus deflectitur: at, si voluentium musculorum quispiam resoluitur, obliqua erit totius oculi peruersio. Ceterum, quum alij præterea sint musculi mollem neruum illum circundantes, scire licet ipsis resolutis totum oculum procidere. Ac plerinq; eorum, qui sic affecti sunt, sensim quidem intento molli neruo, sed nequaquam affecto, citra noxã cernere possunt: qui, vbi quoquo modo afficitur, visum efficit deteriorem: vbi vero adhuc magis ipsius malum ingrauescit, constat eos, qui sic afficiuntur, nihil omnino cernere posse. Porrò in oculorum peruersionibus, si ad alterutrum angulum fiat conuersio, inocua permanebit cernendi facultas: si vero aut sursum, aut deorsum, aut in obliquum quoq; vertatur, quicquid ipsis obieceris,

A.l.3.f.3.t.4.c.1.fo.231.c

A. ibidem. c.2. fo.234.d

A.l.1.f.1.d.5.c.4.fo.16.e

A.l.3.f.3.t.2.c.30.fo.227.h

A obieceris,id omne duplum eſſe videbitur. Muſculi vero ſupernam palpebram mouentes(nam inferior immobilis eſt,) quoniam perquàm parui ſunt,adeo,vt in maioribus quoque animalibus vix manifeſte perſpici poſſint,nihil mirum, ſi nerui ipſis inſerti difficulter videantur.Nihilominus,quemadmodum in muſculis, quorum iam ſupra meminimus,ita & in his quoq; euenire neceſſe eſt,vt interdum muſculi ipſi peculiari aliquo affectu ex ijs, quos ad muſculos pertinere nouimus, interdum vero nerui ipſis inſerti infeſtentur. Igitur,"ſi muſculus ipſam ſurſum attrahens exoluitur, laxam efficiet palpebram adeo,vt oculus aperiri non poſſit: Si vero detrahentes (gemini enim ſunt)reſoluuntur, oculum claudere non poterunt: quorum ſi alter duntaxat afficitur, ad oppoſitum muſculum palpebra deflectetur, vt fracta videatur,in fine videlicet circa mediam vtriuſque lineam: quippe ea pars,quæ iuxta muſculum affectum eſt,ſurſum trahi: quæ vero iuxta illæſum eſt,detrahi videtur.

A.l.1.f. 1. d.5. c.5.fo.16.f

Hi ſunt partium oculi peculiares affectus, qui latentibus locis inſident: ac ſunt præterea alij, qui ex alijs partibus ei per conſenſum adueniunt. Igitur accidentia, ſuffuſorum viſis ſimilia videntur, oculis nulla propria affectione moleſtatis: ſed aut oris ventriculi, aut cerebri cognatione, id accidere ſolet. Verum hæc ipſa ab ijs, quæ à ventre oriuntur, diſtinguenda ſunt, primum quidem ex eo, quòd vel alter duntaxat oculus,vel vterque ſimiliter viB ſis occupetur. Siquidem"in vniuerſum viſa ob humorum in ventriculo contẽtorum vitium oborta,vtrique oculo ſimiliter accidunt: quæ vero per ſuffuſiones apparent, neque incipiunt ſimul in vtroque, neque ſimiliter apparent. Deinde ex tempore quoque diſtinguũtur. Si enim tribus, quatuor'ue,aut etiam pluribus menſibus, ſuffuſionis apparuerint accidentia, contemplantiq; tibi pupillam nihil tenebroſum videatur, ab ore ventriculi affectum procedere inuenies. Si vero non ita multum temporis interceſſit,quærendum eſt in primis,vtrum,ex quo incepit affectus,ſingulis diebus perpetuo huiuſcemodi apparitio perſeuerauerit,nullo ſcilicet interueniẽte die,q omni reprehenſione caruerit, an diebus quibuſdam intermedijs laborans exacte viſus ſit ſibi conualuiſſe: nam aſſiduitas ſuffuſionem indicat: intermiſſio vero, quòd malum à ventriculo prodierit, ſuſpicionem excitat, idq; magis, ſi perfecte quis concoquens, nullum ſibi viſum apparere fatetur: ſed multo magis, ſi, quum apparuerunt viſa, mordicus in ore ventriculi doluit: adhuc vero magis, ſi poſt hæc vomendo, eiecta re mordente ceſſauerint accidentia. Hæc ſunt, quæ primo ſtatim die, quum videris hominem, interrogando diſcere debes,quando(vt iam diximus)exquiſite ſecundum naturam ſe habuerint oculi. Vbi vero altera pupilla tenebroſior,aut turbidior,aut (vt breuiter dicam) non exacte pura videtur,ſuffuſionis eſſe initium cenſendũ eſt. Si vero quiſC piam ſuapte natura pupillas ipſas non admodum puras habuerit,conſidera,num ambarum ſimilis ſit affectus: ad hæc, an non ita multum temporis à ſuffuſionis accidentibus præterierit: quòd ſi ita eſt, impera, vt minus cibi, quàm pro conſuetudine, ingerat, eumq; nihil mali ſucci habentem. Poſtero die, vbi probe concoxerit, qualia apparuerint viſa, interroga: ſi enim vel omnino nulla vel debiliora videãtur, ad ventriculum referendum eſt accidens: at, ſi ſimilia permanſerint, non per conſenſum, ſed ex propria diſpoſitione ſciendum eſt huiuſmodi accidentia oculos infeſtare: idq; magis, vbi ſumpto ex aloe medicamento nihil variauerint: voco autem medicamentum ex aloe, quod alij hieram picram, alij ſimpliciter picram appellant. Quippe, ſi à ventriculo prouenerit accidens, huiuſcemodi medicamento potui dato, facillime curatur, accedente ſimul bona concoctione: vt in idem conueniant, & affectæ ſedis notitia, & ipſius curatio. Equidem quoſdam ſic affectos, quamuis (vtſcitis) non viderem, quum in alienis eſſent terris, per literas curaui. Nam, quum nonnulli ex Iberia, Celtica, Aſia, Thracia, atque alijs regionibus per epiſtolas à me petijſſent,vt, ſi ad ſuffuſionis initium nullo adhuc vitio in pupilla apparente,probatum aliquod haberem medicamentum, id eis tranſmitterem,volui prius, certiorem me redderent, num ex multo tempore ita fuiſſent affecti: præterea de alijs quoque, quorum paulo ante D mentionem fecimus. Qui quum per epiſtolas reſponderent ſex menſes aut annum iam exactum eſſe: vtrumque oculum ſimiliter affici: quum probe concoxiſſent, melius ſeſe habere: per cruditates,atque ſtomacho mordicus dolente, grauius iritari: educta vero per vomitum bile, quieſcere: nulla facta de pupilla quæſtione, ſatis efficaciter me cognoſcere putaui non proprio affectu, ſed per ventriculi conſenſum oculos infeſtari. Mittens itaque picram, ipſos quidem in primis atque præcipue: per eos autem, alios quoque multos ipſorum conterraneos ſanaui. Quum enim omnes, quotquot epiſtolas meas acceperunt, docti eſſent, affectorumq; locorum notas ex literis meis didiciſſent, hos deinde & facile cognouerunt, & amaro medicamento curauerunt. At ſimilia quoque ſuffuſioni accidentia in quibuſdam phrenitidis ſpeciebus, affecto ſcilicet cerebro, ſepænumero euenire ſolent: nec refert, vtrum ſpecies an differentias nominaueris, nam ſimplices quidem duæ inueniuntur, ex quibus deinde tertia componitur. Quippe ſunt phrenitici quidam, qui de ijs, quæ oculis offeruntur, recte (quantum ad ſenſitiuam notitiam pertinet) iudicant, cogitando vero à naturali iudicio aberrant: alij rurſus cogitatione quidem falluntur minime,ſenſibus tamen difformiter mouentur: ſunt præterea,qui & ſenſus ſimul & cogitationis vitio laborant. Itaq; vtriuſque læſionis modum ſic accipe. Quum Romæ quidam domi cum lanifici puero contineretur,ſurgens à cubili venit ad feneſtram,per quam & ipſi videri,& prætereũtes

A.l.3.f.3.t.4. c.10.fo.232.f

videre potuit. Deinde ex vitreis vasis singula ostẽdens, interrogauit, imperarét'ne, vt ea proijce- E
ret: illi vero ridentes plaudentesq́;, vt ea proijceret, rogabant: tum ipse deinceps omnia arripiens
eiecit, at illi magnis acclamationibus riserunt. Postea, iuberent'ne puerum quoq; proijci, quum
eos interrogasset, atque id illi iussissent, ilico ipsum deiecit: quem ab alto cadentem videntes, sup-
presso statim risu, accurrerunt, & confractum iam puerum sustulerunt. At contrariam affectio-
nem non solum in alijs, verum in me ipso, quum adolescens adhuc essem, expertus sum. Quum A.l.3.f.1.t.3.c.2.fo.197.b
enim per æstatem ardente febri laborarem, & festucas atro colore ex cubili eminere, & floccos si-
militer in vestibus esse putarem, quos auferre tentans, nihilq́; sub digitis eductum inueniens, ac-
curatius vehementiusq́; id efficere conatus sum. Audiens itaque duos ex amicis, qui tum ade-
rant, dicentes: vides'ne hũc iam & floccos euellere, & festucas colligere? statim intellexi id ipsum,
quod dicebant, me fecisse. Quum vero sic animo constarem, vt rationalis in me facultas non va-
cillaret, recte, inquam, dicitis: proinde, ne phrenitis me arripiat, auxilio estote. Illi autem, quum
idoneis rigationibus caput fouerent, tota die sequentiq́; nocte grauibus insomnijs turbatus sum,
vt interim & clamare & exilire viderer: verum postero die mitigata sunt omnia accidentia. Igi-
tur constat, quòd ab vna eademq́; causa secundum speciem accidentia proueniunt, non autem ab
eadem sede, quæ primario affecta sit, emergunt, in ijs, qui ex cerebro, atq; illis, qui per vẽtriculi con F
sensum, vt dictum est, laborant. Quum enim in cerebro cuiuspiam biliosus succus collectus fue-
rit vnà cum febre perurente, is afficitur perinde, ac ea, quæ ad ignem torrentur: oriturq́; tum fu
mus quidam, veluti in lucernis ab oleo, qui per vasa, quę ad oculum tendunt, delapsus, visorum in
ipsis causa censetur. Siquidem in anatomice vidistis, quòd & arteriæ & venæ ab ijs vasis, ex qui-
bus choroides membrana contexta est, simul cum neruis ad oculum descendunt. Verum huic ser
moni, vtpotè satis iam definito, finem imponentes, de reliquis oculi passionibus id in vniuersum
dixerimus, nostri instituti non esse earum particularum, quæ manifeste sensu percipiuntur, si à na-
turali constitutione aberrauerint, notas perscribere, sed illarum, quæ, quum affectæ fuerint, sen-
sum latent. Nam, quum pupilla manifeste videtur aut fracta, aut distorta, aut præter naturam vel
aucta, vel imminuta, haud difficile est affectam particulam cognoscere: at vero, quę sit dispositio,
huiusmodi faciens affectum, scire ad artem medicam spectat: verum de ijs in libro de causis acci-
dentium iã scriptum est. Proinde non opus esse videtur, vt in hoc libro vel affectas sedes in oculis,
quas sensus cõsequi potest, vel affectus in ipsis, declarare aggrediar: quippe affectuũ nomina vno
paruo volumine, cui titulus est (quo modo noscantur oculorum affectus) perscripta sunt: causas
autem, vt diximus, in libro de accidentium causis inuenies. Tempus igitur est, vt ad linguam no-
stra conuertatur oratio. Atque videmus interdum ipsius motum, interdum gustandi sensum læ- A.l.3.f.6.c.2.fo.244.g
di, atq; non nunquam cum eo tactum quoque. Non autem alijs gustus, atq; alijs tactus, neruis vti G
tur, vt in motu videre est, nerui enim à tertia coniugatione orti non solum tangendi, verum etiam
gustandi, vim obtinent: verum crebrius læditur gustandi, quàm tangendi, facultas, quamuis ijs-
dem neruis vtraque vtatur, nam ad gustum quidem exactiore iudicio opus est: Tangendi enim
sensorium est crassissimum: sicuti cernendi, tenuissimum: auditus vero sensorium, vt in tenuita-
te à visu: ita sensorium gustus in crassitudine, à tactu secundum locum obtinet: olfaciendi vero
sensorium in illorum quatuor medio constituitur. Mouendi autem vis linguæ aduenit à septima
neruorum à cerebro ortorum coniugatione, non longe à spinalis medullæ initio. Quumq́; hoc A.l.3.f.2.c.2.fo.213.b
in loco ùtraque cerebri pars, tam dextra, quàm sinistra, afficitur, apoplectica infert pericula: vbi
vero altera tantum, in paraplegiam {seu paralysim} finit. Ea interdum alteram duntaxat lingue
medietatem à motu prohibet: interdum partes sub capite constitutas, & quidem modo has, mo-
do illas infestat: non nunquam alterum latus per vniuersum corpus vsque ad extremas pedum
partes afficit. Igitur ex faciei partibus sola lingua sępenumero videtur iam dicta noxa molestari,
quum nulla sit, neque in tactu ipsius, neque in gustu lęsio. Cuius rei causa haud obscura est, vobis I
præcipue, qui vidistis neruorum à cerebro processum, ad faciem quidem à parte eius anteriore:
ad partes vero totius animalis sub facie omnes, ab altera parte nempe posteriore: à qua etiam eo- H
rum neruorum, qui ad linguæ musculos veniunt, coniugatio procedit, quibus ipsa motum ab ele
ctione perficit. Itaque non ab re, quum anterior duntaxat cerebri pars afficitur, sola linguæ mo-
tio vitio caret: reliquę vero faciei partes omnes in altera parte, dextra aut sinistra, & sensum & mo
tum ab electione amitunt. Quòd, si aliquando sola anterior cerebri pars afficitur, supremum A.l.3.f.1.t.4.c.1.fo.200.g
ipsius ventrem ei consentire necesse est, atque cogitandi quoque actiones vitiari. Et, qui ita affe-
ctus est, neque sensus neq; motionis munere fungitur: spirandi tamen facultas haudquaquam læ
ditur, vocaturq́; hic affectus caros id est sopor. Si vero adeo vehementer spirationem opprimat, A.ibidẽ.c.2.fo.201.b
vt quis vel magno conatu vix spirare possit, eorum exemplo, qui per grauem somnum stertere
de Artic. cõ. 2. t.9.7[a]. 263.f Et. 1. Epi.cõ.3. t.28. 3[a]. 125.c Et in Coacis p̄not. nõ lõge à libri fine. solent, apoplexia nominatur. Atqui solutæ apoplexiæ creberrime succedere solet vocata paraple A.l.3.f.1.t.5.c.8.fol.209.f Et. c. 12. fol. 212.d
gia: sopore vero finito, bona valetudo magna ex parte subsequi consueuit. Fit autem sopor, Hip
pocrate authore, musculis temporum affectis: præterea in acutis quoq; morbis, vt idem Hippo
crates scripsit. Inter soporem vero & apoplexiam, morbus comitialis medius est, conuulsionem
afferẽs vniuerso corpori, sed in paraplegiam nõ finit. Horum igitur trium morborũ, frigidus ac
crassus

A crassus aut oīno viscidus humor,causa est. Verū & in sopore & morbo comitiali vētres magis, cerebri cor pus minus: in apoplexia vero,corpus magis affici solet.Et ī sopore quidē anterior pars magis: in apoplexia & morbo comitiali vtraq; afficit.In catalepsi vero et catoche dicta, posteriora cerebri potius afficiunt. Quū aūt osse quopiā terebra perforato medius vētriculus fuerit cōtusus, sopor hoīem occupat,sed neq; cō uulsione neq; difficili facta spiratiōe: quarū hæc quidē apoplexiæ, illa vero morbo comitiali peculiaris est haud secus,q̄ catalepsi soporiq; seruata ƒm naturā spiratio: verū,vt p soporē palpebræ claudunt,ita in ca- talepsi manēt apte. Queadmodū aūt iter pforandū, quū quis mēbranā negligēter, ac vltra, q̄ res expostu lat,meningophylace{.i.mēbranæ custode}pmēdo,violauerit, sopor accidit: ita,vbi os caluariæ vehemen ter attritū ipsius vētriculos cōprimat maximeq; mediū,sopor supuenit. Quinetiam ad vehemētes dolores hic affectus sequit,cōcidente videlicet robore ipsius aīalis: voco aūt sic(vt scitis)id, quod est in cerebri ven- triculis primū animæ instrumentū ad sensum & motū in vniuersas corporis partes trāsmittendos. Hos ce rebri affectus,tum q, iā proposito sermoni familiaritate coniungunt,tum etiam q, antea non satis declara- B ti fuerūt, operæpreciū duximus in præsentia definire. Sed ad linguę affectus redeūdum nobis est: quo- rum alij quidē cōes sunt per cōicationem,quā cum cerebro & neruis habet: alij ipsius duntaxat proprij cē sent. Igitur,quod ad cōicationē,quā cū cerebro & neruis hēt,pertinet,vt per septimam neruorū coniuga- tionē motus ipsius vitiat: ita sensus impediri pōt p tertiā: quē neruum dissectores mollē appellāt, descen- dentē dispersumq; (vt scitis) in tunicā,quæ linguā comprehendit: queadmodū is, qui à septima coniuga- tione ortum habet, musculis ipsam mouētibus distribuitur. Proprij aūt solius linguæ affectus, ex ijs, quæ iā supra de oculorū proprijs affectibus diximus,haud difficulter inuenient.Quippe musculorū ipsius intē perantię,tanq̄ similarium, motum impediūt, sicuti ambientis ipsam extrinsecus mēbranæ intemperies & tangendi & gustādi simul sensum vitiat: tanq̄ aūt instrumentaliū affectionū,inflāmationes,scirrhi,œdema ta,erysipelata,suppurationes: De his vero,vtpote quæ tum visu tū tactu discerni pñt,nihil aliud in hisce cō mentarijs dicemus: quippe eas duntaxat affectas partes hoc in libro persequi proposuimus,quæ neq; visu neq; tactu,sed per quędā signa & indicatorie atq; (vt summatim dicā) rōnali via inueniri possunt.Eādem C quoq; rōne in sensu auditus, quicūq; affectus in auriū obiecta oculis concauitate oriunt, rōnali inuestiga- tione nō indigent: illæso vero apparente auriū foramine, si audiēdi facultas lædit,simili via & rōne inqui- rēdę sunt notę. Vbi.n.præter hāc nihil lęsum est,neruū ꝓpriū affectū esse, haud absurde cōijcimus: vbi ve ro reliquæ faciei particulæ simul cum ipsa lędunt,in cerebro dispōnem præter naturā esse existimamus,ip so,vel vt similari,vel vt instrumētali parte, affecto. Sed & reliquorū oīum locorū qui in facie sunt, nō solū motus verū etiā sensus,aut perditur oīno aut vitiatur,interdū quidē partibus,quę lęsas habēt actiones,pro prio affectu laborātibus: interdū vero neruis,qui ad eas à cerebro deferunt: aut ēt ipsomet interdū affecto cerebro: quorū discrimen per copulata ipsis accidentia, facile deprehenditur.Quippe, si forte fortuna vna quæpiam particula aut in sentiendi,aut mouendi,aut vtraq; facultate lędat,ea sola cām dispōnis continet: idq; aut suis ipsius partibus vel instrumētaliter vel p intemperiē laborantibus: aut neruis, qui ad ipsam ex tertia coniugatione ferūtur: At,vbi plures simul afficiunt particulæ,considerare oportet,vtrū ex vna ner- uorum origine aut pluribus,sensum motum'ue,quū in naturali sunt habitu,sortiant. Vidimus.n.ex disse- D ctionibus,tpalibusq; & māsorijs musculis,itē labris,& nariū pinnis,sensum & motū: linguæ vero,oībusq; oris partibus sensum duntaxat, à tertia neruorū cōiugatione procedere: à scda vero,oculorū musculis mo tū,sicuti à prima oculis ipsis cernēdi sensum,suppeditari. Igit,vbi particulæ, quibus à tertia cōiugatione nerui adueniunt,& quidē oēs,sed in alterutra duntaxat parte læsæ vīr (nunq̄ aūt huius præceptionis, vel nihil dicētibus nobis,obliuiscaris) neruū ipsum primario affectū esse putandū est. Si vero vtrāq; simul par tem lędi cōtigerit,non nerui proprius,sed eius in cerebro loci,à quo nerui procedūt,oīno affectus est. Affe cto aūt in vtraq; parte,tam dextra q̄ sinistra,cerebro,in eo videlicet spatio,vñ tertia neruorum coniugatio prodit, oēs vicinę partes simul affici cōsueuerūt, proinde & secūdę & primæ cōiugationis nerui: vnde se- quit,vt oculorū quoq; partes lędant.Quòd,si vnus dūtaxat vel musculus vel neruus quoquo mō,siue pri- maria affectione siue p cōsensum, fuerit affectus, pars ipsa in aduersum trahit musculū: nam resoluto mu- sculo,qui dextrū labrū,mouet,ipsum ad sinistrā deflectit: At,si is,qui sinistrū mouet, resoluit, ipsum trahit ad dextrā. Haud secus & totā mandibulā,& nariū pinnas,& buccas vtrasq;,quas à musculosa latitudīe mo- ueri didicistis, in aduersam partē ei, quæ resoluta est, deflecti cōtingit. Ad hāc vero latitudinem musculo- sam nerui nō itē à tertia coniugatione veniūt,sed à vertebris ceruicis in totā ferè eā, parte quadā ipsius exi- gua excepta,in quā nerui à quinta cōiugatiōe inserunt,vbi est altissima huius musculosæ latitudinis regio.

A. l. 3. f. 1. t. 3. c. 8. fo. 199.a

A. l. 3. f. 4. t. 1. c. 4. fo. 235.d

E *De Spinalis medullæ affectibus: ac de generibus Anginæ.* CAP. 3.

SEd iam tps est,vt spinalis medullæ affectus persequamur. Igit spinalis medullę affectus, q̄tum ad pre- sentē inquisitionē pertinet,cōpendiosam hñt doctrinā: ea vero,q̄ ex actionibus habet cognitio,nō itē. Etenim, nisi quis neruorū ab ipsa ꝓcedentiū coniugationes ita memoria teneat,vt, ad quā corporis partē singulæ perueniāt, cognoscat,discernere non poterit,ƒm quam vertebram ipsa sit affecta: velut ē cōtrario, si illarum meminerit,facilis erit affectæ sedis notitia. Quinetiā,si reliquarum quoq; partium oīum notitiam quæris,vt neruorum,qui à spinali medulla oriuntur,memineris,necesse est: Veluti,vbi primæ vertebrę af- ficiunt, licet raro,euenire tñ interdū angina pōt,idq; in pueris magis,q̄ adultis: de qua Hippocrates libro scdo de morbis populariter vagātibus in hūc modū scripsit: ‖Erāt anginosorū affectiones hmōi. Ceruicis 2.Epi.sec.2.
« vertebrę ad interna cōuersę sunt,alijs qdē plus,alijs vero minus: atq; in ptibus exterioribus manifesta vide
« bat in ceruice cōcauitas: dolorē laborās,vbi illic tāgebat,sentiebat. Accidit ēt angina cuidā sub ea vertebra,

A.l.3.f 9.c. 8.fo.253.d

quam

quã [a]dẽtẽ noĩant,verũ nõ adeo acuta: qbuſdã vero ob rotũditatis magnitudinẽ,oĩno cõſpicua.Fauces,licet F »
inflãmatio nõ angeret,ipę tñ moleſtia minime carebãt. Ea,q̃ ſub buccis erãt,tumebãt quidẽ,ſed inflãmatio- »
ne laborãtibus haud erãt cõſimilia. [b] Bubonas nullus dolor cruciabat,ſed naturali potius habitu pmane- »
bãt.[c] Lingua haud facile cõuertebat̃,atq; aucta ipſis videbat̃ atq; exerta. Venę ſub lingua manifeſtę.Deglu »
tire,niſi magno cũ labore,neqbãt: at,ſi vi quadã deuorare conarent̃, p nares effluebat id, qđ ingeſſerãt.Ex »
naribus loquebãt̃. [d] Spũs ipſis nõ admodũ elatus. Nõ nullis capitis tẽporũ,atq; ceruicis venę attollebant̃: »
atq; horũ quibuſdã,qbus dolores [e] recrudeſcebãt,tpa paululũ calebãt,quãuis alioqui nõ febricitarẽt.Pluri- »
mi nõ ſuffocabant̃, niſi quũ vel ſputũ vel aliud quidpiã deglutire tẽtarẽt.Neq; ſubſidebãt oculi. [f] Igit̃,qui- »
bus tumor nõ in alterutrã partẽ deflexus,ſed rectius erat,nequaq̃ paraplectici euadebãt. Horũ ſi quẽpiã pe »
rijſſe mihi cõſtiterit,id referre grauabor minime: nã,quotquot memoria nũc cõſequi poſſum,oẽs ſupſtites »
permãſerũt. Atq; alij q̃ celerrime ſanitati ſunt reſtituti: alij nõ pauci quadrageſimũ diẽ p̃terierũt: atq; ho- »
rũ plurimos,febris oĩno nõ arripuit. [g] Plurimis ẽt vſq; in lõgũ tps,pars quædã tumoris protracta eſt,cuius »
rei ſignũ & à deglutitione & à voce ſumi poterat: Atq; eliquatę quoq; [h] columellæ,malæ ſignonis nunciũ »
p̃ſtabant,q̃q̃ nihil mali habere arbitrabant̃. At vero,quibus alterutra pars afficiebat̃,ij ea parte,à qua verte »
bræ inclinatę erãt,paralytici euadebãt,atq; hęc ipſa verſus alterã trahebat̃.[i] Porrò hęc tũ in facie,tũ ore, & ſe »
pto, qđ gurgulionẽ diſtinguit, euidenter deprehẽdebant̃: quinetiã inferiores buccæ pro rõne mutabãtur. G »
[k] Paraplegiæ aũt non p totũ corpus fiebãt,vt ex alijs,ſed vſq; ad manũ,q̃ ab anginoſa parte erat.[l] Hi & con »
cocta expuebãt,& parũ vix. [m] Quibus aũt in rectũ tumor erat,ij ſine labore expuebãt.[n] Quibus vero & cũ »
febre,hi multo magis & difficulter ſpirabãt,& inter loquendũ ſaliuam fundebãt: & venæ his magis elatæ. »
[o] Et pedes oĩum quidẽ frigidiores,horũ vero maxime. Horũ ſi aliqui nõ ilico mortui ſunt,hi tñ erigere ſeſe haudquaq̃ potuerũt. Verũ oẽs, quotquot eqdẽ nouerim,mortẽ obierũt. Totã huius ſermonis ſeriẽ in ſecũdo libro eius cõmẽtarij,quẽ ĩ ſcđm librũ đ morbis populariter vagãtibus p̃ſcripſimus,ad verbũ ferè enarrauimus: atq; idcirco eã totã hîc inſeruimus eò, q̃ Hippocrates multis oñdit accidiſſe anginã nobis raro viſam,nullo exiſtẽte in gutture ꝓprio affectu: quinetiã q̃ circa primas orit̃ vertebras,à quarũ ſcđa pars quędã dentiformis vocata ꝓcedit: vñ nõ nulli ipſam totã vocauere dentẽ. At nũc ſub hac quoq; vertebra inqt factã quidẽ anginã,ſed non æque acutã,vt ea,quæ circa ſcđam[A] fieri ſolet: ſiquidẽ cõſtat, q̃ ſpinalis medullę partes,quo fuerint altiores,eo ſunt p̃ſtantiores: ꝓinde,quo inferior primis duabus vertebris fuerit diſpõ, eo minorẽ inferet noxã. Nã ex arte ſecãdi corpora didicimus ſepti trãuerſi neruos† ſub quarta ac qnta vertebra emergere: p̃terea ex cõmentarijs de ſpiratiõis cauſis edocti ſumus liberã ſpirationẽ à ſolo fieri ſepto trãuerſo, accedẽte ad hãc intercoſtaliũ quoq; muſculorũ actione, vbi videlicet vehemẽtiori opus eſt ſpiratione: q̃,ſi vehemẽtiſſima ſpiratione indiguerimus, ſuperiores ẽt muſculos cõcurrere oportet. Verũ non H ſolũ ob magnã aut maximã ſpirationẽ horũ muſculorũ actionẽ requirimus, ſed ob alias quoq; cãs, de qbus latius in libris de dyſpnœa {.i. ſpirãdi difficultate} iã dictum eſt. In præſentia vero ſatis fuerit à preſcripto Hippocratis ſermone tm̃ accipere, quantũ ad affectorum locorũ notitiam neceſſariũ eſt: ſi prius eius verbi,qđ in libro de articulis à nobis explicatũ eſt,meminerimus,vbi inquit: ‖ Vertebrarum aũt,quæ in ſpina ſunt,quęcunq; per morbos in gibbum trahunt̃. Vult nimirũ non ſolũ ad interna vertebrarũ luxationem, quã lordoſin,id eſt excauationẽ,vocãt,ſed eã quoq;, qua foras vertebrę labunt̃,comitari tenſiones, quæ ad partes

A.ibidem.

† Al. iter quartã & quintã vertebrã. Vide li. de neru. diſſ. cap. 15. Et libro de cau. reſp.

‖ de Art. cõmen. 3. t. 1. 2. 7ª. 268. c.f.

Quo clarius locus hic Hippocratis ĩtelligeret̃, annotationes quaſdã excerptas fortaſſe ex cõmentarijs Galeni in ſecundũ Epidemiorũ tibi traduximus. De hac ẽt Angina à Galeno tradit̃ pluribus alijs ĩ locis, vt lib. 3. de difficultate reſpirationis capite 11, & lib. 1 prorrh. cõ. 11, & lib. 2 prorrh. cõm. 55, & 4ª. part. aph. expoſitione aph. 35, & alibi.

A Dentem nominãt veteres proceſſum dentiformẽ ſecũdę vertebrę, qui caluarię dearticulatur: factus autem à natura eſt, vt caput antorſum retrorſumq; deducat: nam primæ vertebræ ad caluariam dearticulatio caput in dextra & ſiniſtra circunfert.

B Bubonas vocat nũc Hipp. phlegmonas, ĩ glãdulis tõſillarũ ortas.

C Nã,cũ fauces ĩpellerent̃, p ꝯtinuũ ẽt lingua impellebat̃,& extra os ꝓueniebat,grãdiſq; erat: vñ nec facile ipſã vertebãt ob ſucci craſſitiẽ: cuius ſanè & illud erat indiciũ, q̃ ſub ipſam venę ꝯſpicuę erãt.

D Sublimis quidẽ erat ſpũs, ob anguſtiã: nõ admodũ ãt ꝓpterea, q̃ affectus nõ erat proprius particularũ reſpirationi deſeruientium.

E Παλίγκοτα πάθη. i. recrudeſcentes affectus dicit, qui nullã firmitudinem habent, qui inſtabiles ac infidi ſunt: in his igitur ait, aliqua erat capitis caliditas, etiam ſi alioqui non febricitarent.

F Nam,cũ vertebrę trãſpõ vel maior vel minor fiat, de minori diſſerens, ait eos, qui habebant tranſpõnem in rectum. i. ad anteriora, nunq̃. ſ. vergẽtẽ, ita, vt nec ad dextra nec ad ſiniſtra vergeret, nullã ſuſtinuiſſe reſolutionẽ: hoc. n. ſignat paraplectici: cur? quia neruorum proceſſus non cõprimebantur. Non ergo deficiebat facultatis influxio: vnde nec priuatio aut ſenſus aut motus contigit.

G In quibus crudus ſuccus & frigidus erat, qui tumorem faceret, ij multo tempore extumeſcentiam habuerunt. Indicia autem horũ (quãuis ægrotantes nihil mali ſe habere arbitrarentur) erant tum deglutitionis anguſtia, tum non bene loqui.

H Hęc particula ſm quidẽ naturã ſe hñs, γαργαρεών. i. gurgulio vocatur: morbo aũt affecta, qñ eius extremitas phlegmone laborãs, ſimilis acino vuę reddit̃, σταφυλή. i. vua vocat̃: qñ tota, κίων. i. columna: quando vero exilis fit, ἱμάς. i. lorum appellatur: liqueſcit autem acribus ſuccis & excrementis in ipſam currentibus.

I Hæc aũt maxime cõſpicua erant. i. paraplegia, & in palato, qđ ipſe os vocauit, & in gurgulione. Afficiebant̃ aũt hæ particulę ꝓpterea, q̃ pars neruorum tertię coniugationis dorſalis medullę miſcet̃ cum parte eorum, qui à tertia cerebri cõiugatione in hæc loca ferũtur ac diſtribuuntur: conſequenter igit̃, cum tertia coniugatio neruorũ dorſalis medullę afficit̃, partes ẽt hę neceſſario afficiuntur.

K Paraplegię, inquit, nõ p totũ corpus fiebãt, ſicuti ex alijs cauſis, qñ ad dimidiũ dorſalis medullę obſtructio, verbi gr̃a, vel ſectio fit, ſed vſq; ad manum in ea parte, in qua angina erat: ſcimus. n. manũ ab extrema ceruicis vertebra dorſiq; principio neruos ſuſcipere.

L Hi vero expuebant concocta, & parum vix. Expuebant quidem, q̃ humiditas à tumore tranſudabat: concocta vero, q̃ tempore deinceps natura regebat ipſa ac ornabat: parum vix autem (gręce βραχυμόγις) hoc eſt cum violentia ac conamine, vel q̃ ceruix anguſtabat̃, vel quia facultas ipſius motiua, imbecilla reddita erat.

M Quibus vero ęqualr̃ vergẽs erat trãſpõ, ij ſine labore expuebãt: cũ. n. nulla ipſis eueniſſet reſolõ, facultatẽ imbecillam nõ habebant.

N Febre nimirum fundẽte impactũ ſuccum. At primo quidem difficulter ſpirabant propter febrem: poſtea vero, quia refrigerari volebant infeſtante febre, humiditas autem confuſionem ſuſcipiebat & circa os colligebatur, ſaliuam fundebant. Nam, cum natura infirma eſſet, ornatus quoq; corporis gubernatioq; negligebatur. Venæ autem elatę erant, ob febrem multis ſubortis vaporibus.

O Et pedes oĩum quidẽ erãt frigidiores, maxime vero horũ. Oĩum quidẽ ꝓpterea, q̃, vt oſtenſum eſt & rõne & experimento, infirmorũ pedes ſemp ſunt frigidi: horum vero p̃cipue, cum calidũ innatũ à febre diriperetur, & præ imbecillitate non poſſet ad extrema vſq; peruenire. Ob id recti ſtare non poterant. i. ambulare ac conſueta munera p agere. Et, quia oẽs quidẽ obierũt, ſed alij ſtatim, alij poſterius, inquit, qui non ſtatim moriebãtur, recti ſtare nõ poterant.

A partes fiunt internas,trahentibus, qui ibi præter naturam cõſiſtunt,tumoribus neruoſa corpora.
Igitur,vbi vnica duntaxat vertebra,aut etiam duæ,aut tres ſeſe deinceps conſequentes diſtrahun-
tur,ea parte ſpinam cauari contingit:vbi vero inter diſtractas vertebras,vel vna vel plures illæſæ
permanſerint,ſic affectis gibbus accidere ſolet:at,ſi in alterutram partem,vel dextram vel ſiniſtrã,
diſtrahatur,ibidem in obliquum torquebitur ſpina. Atq; in eo,quẽ præmiſimus,ſermone,vtriuſ-
« que mentionem fecit Hippocrates:excauationis quidem, cum dixit,‖quibus ſecundum rectitu- 2.Epid.ſect.2ª.
« dinem tumor incedit:obliquæ vero torſionis,dicẽs,quibus vero alterutra pars afficiebatur. Por
rò exacte admodum atq; vtiliter nobis (ſi legerimus) hæc conſcripſit,per excauationem quidem,
neminem fieri paraplecticum,quod fit,vbi pars aliqua reſoluitur:per obliquã vero torſionẽ,ma-
lum ad manus vſq; procedere,ſignificans ipſum ad infernas partes,vt coſtas, lumbos, crura, non
poſſe deſcendere.In primis itaq; hoc nobis ſciendum eſt, alia quidem ſequi accidentia laborante
ſpinali medulla proprio affectu,ſiue id ex ſola intemperie fiat, ſiue ſimul humore quopiã affluen-
te,vt in eryſipelate,inflammatione, atq; vlcere putri:alia vero,contuſa,quia vna vel plures verte-
bræ ſuo loco commouentur.Quippe,vbi proprio affectu ſpinalis medulla ipſa laborat, ſiue id in
dextra ſiue ſiniſtra parte eueniat, citra tamen vertebrarum luxationem, & quidem ſi in altera par
B te duntaxat afficiatur,oĩum inferiorum corporis partium,quę è regione nocumenti conſtituun-
tur,tam ſenſus ꝙ motus læditur:ſi vero vtraq; pars affecta eſt, omnes particulæ,tam in dextra ꝙ
in ſiniſtra parte,ei,quæ læditur, ſubiectæ,ſimiliter reſoluũtur:at luxata vel ad gibbum vel ad con-
cauum vertebra,fieri poteſt,vt nulla omnino partium inferiorum,vel in ſentiendi vel mouẽdi fa-
cultate vitium percipiat:atque fieri etiam poteſt,vt lædatur eo videlicet modo,qui ab Hippocra-
te in libro de articulorum affectibus definitus iam eſt.Quum igitur‖anguloſa, (vt ipſe nominat) de Artic.cõ. 3. t.51.7ª.274.e
fit † ſpinalis medullæ luxatio:id eſt quum nõ paulatim,ſed affatim perinde,ac ſi frangeretur,pars
aliqua curuatur, ſubiectas partes omnes lædi neceſſe eſt:paulatim vero facta luxatione atque in † νώτυ. i. dorſi, eſt in ãtiquis.
orbem magis,nihil notatu dignum patiuntur partes,quæ commotæ vertebræ ſupponuntur:ſed
in obliquum luxatio,lędit omnino partes eas,ad quas nerui ex luxatis vertebris procedentes per-
ueniunt:idq; magis in ceruice, in thorace minus, ſed multo minus in lũbis,accidere ſolet. Siqui-
dem in ceruice vertebræ inter ſe connexæ æqualiter vtræq; conferũt foramini,vnde neruus pro-
cedit:in thorace aũt ſuperior magis, inferior minus:ſed in lumbis totus neruus ex ſuperiori exci
dit vertebra.Quare,ſi hic quidẽ trãſuerſa eueniat vertebrarum luxatio, eadem ſecũ trahens & ſpi-
nalem medullã & neruum, illęſum ſeruat ipſius ſecundum naturam ortum:In ceruice vero, ex lo
C co medio inter duas vertebras procedentes nerui, per obliquas luxationes,in ea quidem parte,ad
quam ſpina ipſa deflectitur,opprimuntur,in altera uero tenduntur:porrò tenſiones quidem,vbi
A.l. 3.f.2.c.2. fo.213.h ingẽs quoq; inflãmatio acceſſerit, cõuulſio comitatur:ad compreſſiones vero earum partium,ad
quas oppreſſus neruus peruenit,paralyſis.i.reſolutio ſequitur.Igitur nõ ab re in ea angina, cuius
in præmiſſo ſermone hiſtoria narrata eſt, ad manus vſque ſuperuenit paraplegia, vtpote proce-
dentibus neruis ex fine ceruicis ad manus: quippe ſub ceruice thorax eſt, à cuius vertebris emer-
gentes nerui nõ ad manus,ſed ad ſpatia intercoſtalia trãſmittuntur,paucis quibuſdam, qui ex pri-
mis ꝓcedũt,exceptis. Igitur per eas, quas nuper diximus vertebrarum luxationes, reliquæ faciei
partes oẽs,neq; in ſenſu neq; in motu noxam ſubeunt:buccæ autem duntaxat ſine mandibula læ
duntur,vt quæ à muſculoſa latitudine.i.lato muſculo mouent̃. Cõſtat itaq;,ꝙ muſculi,quibus mo
uendi vis aduenit per neruos, qui à ceruicis vertebris orti in ipſos diſpergũtur, noxã non euadũt,
ſi & ſpinalem medullam & prouenientes ab ipſa neruos, affectus quiſpiam infeſtauerit. Verum,
qui,& quot ſint huiuſmodi muſculi,ex neruorũ, qui à ſpinali medulla oriunt̃, diſſectione didici-
ſtis: veluti alia quoq; cognitu neceſſaria accidentia, quæ ſequuntur,vbi ſpinæ ipſius vertebræ vel
in gibbum vel concauum vel etiam tranſuerſum luxantur, ex ſecunda particula cõmentariorum,
D quos in librum de articulis ędidimus, omnia cum proprijs demonſtrationibus accurate conſcri-
pta habetis:quorum ſummas in præſentia commemoraſſe operæprecium fuerit. Equidem non
nulla iam percurri:ſupereſt itaque,vt ea,quæ non dum tacta ſunt,tractemus,vt nihil orationi no-
ſtræ deeſſe videatur. Porrò ſcire debetis vertebras à ſuo poſitu luxari,aut ob caſum,aut ictum,aut
tumorem pręter naturam,neruoſa corpora vertebris ipſis atq; ſpinali medullę connata,extenden
tem.Horum duo ſunt genera:aliud enim eſt partium,quæ ſecundum naturam ſunt:aliud tumo-
rum quorundam,qui præter naturã accidunt,quos Hippocrates vno vocabulo comprehendens
apepta‖phymata.i.cruda tubercula, nominauit.Igitur manifeſtũ eſt,ꝙ in pręmiſſa cõditione,quã de Artic. cõ. 3. t.9.7ª.269.f
libro ſecundo de vulgaribus morbis deſcripſit,ceruicis vertebris adiacentes muſculi afficiebant̃:
potuit ẽt tuberoſus aliquis tumor accedere,ob quẽ concocta nõ nullos ſpuere dicit,facta videlicet
tuberũ concoctione. Cur igit̃ eos anginoſos appellauit? an qa difficulter ſpirabant, nullo exiſten
te vel in thorace vel pulmone vitio?quippe hac in re differt anginoſus cõcurſus à peripneumono
ſo & laterali:atq; ex eo, ꝙ anguſtiæ ſenſus in gutture eſt. Præterea in pręſagiorũ libro vr̃ anginæ
« noie appellare oẽs affectus huic loco accedẽtes,quos ſpirãdi difficultas comitat̃:inqt enim:‖An in Progn.cõ.3. t.16.4ª.209.a
« gina periculoſiſſima eſt,celeriterq; enecat, ſi neq; ĩ faucibus,neq; in ceruice qcꝙ appareat,ſi dolor
vehemẽtiſſimus eſt,ſi nõ niſi recta ceruice ſpũs trahit̃:etenim eodẽ die iugulat,licet ĩterdũ vſq; ad
alterũ

alterū aut tertium aut etiā quartū protrahat. Quæ vero in reliquis non minore quidem dolore af E »
ficit, extumescit aūt, & in faucibus ruborē mouet, superiori non minus periculosa est: sed longius »
spatium habebit, præcipue si vehemēs fuerit rubor. Sed tum præcipue malum prolongatur, quū »
non solum fauces sed ceruicem quoque rubor occupat. Maxime vero potest ab ea secunda vale- »
tudo contingere, si rubor simul & ceruicem & pectus comprehendat, neque ad interna reuerta- »
tur erysipelas. Igitur ex his verbis haud dubia cōiectura est oēs affectus, qui huic loco accidnut, »
si spirationem quoquo modo reddant deteriorem, ab ipso cynanchas .i. anginas nominari, non dum solitis medicis cynanchē, per c, synanchen vero per s nominare: tm̄ abest, vt vel paracynanchen vel parasynanchen dicerent: quippe tum primum homines res ipsas neglexerunt, quum nimio studio nomina quærere inceperunt. Itaq; quatuor inuentis nominibus, quatuor affectus significari dicebant: ac notas ipsorum scribētes, genus illud, quod supra tractauimus, quum sermonem ex libro vulgariorum morborum secundo explicaremus, omnino dereliquerunt. Atq; hæc sunt″ quatuor eorum genera, primum, vbi fauces inflammātur, fauces″ autem voco internum oris locum, vbi simul conueniunt & gulæ & gutturis partes extremæ: alterum, cum neq; fauces, neq; reliquæ oris partes, neq; etiam externarum partium vlla inflammata vī, laborans tn̄ suffocationis periculum in gutture sentit: tertium, vbi extrinsecus circa fauces inflammatio apparet: quartum, F vbi gutturis partes tum externæ tum internæ similiter affectę sunt. At superest adhuc alius ceruicis affectus, quem ipsi silentio præterierunt, vbi ad interiores partes vertebræ luxātur, & quidem solis interdum musculis, qui cum ipsis communicant, tumore præter naturā affectis, vel nato ibi tuberculo: interdum etiam gula pariter vitiata: non nunq; musculis quoq;, qui gulā gutturi iūngunt: quinetiam proprijs aliqñ guttturis musculis, qui ipsum aperiunt, oblęsis. Per oēs id genus affectus spirandi quidem difficultas oboritur, sed citra suffocationis periculum: laborātes autem difficulter deglutiunt, atque dolore afficiuntur, idq; præcipue, cū potus eis per nares resilit. Accidit etiam interdum, vt ascendēte inflammatione, & lingua ‖ & fauces in tumorem attollantur, quēadmodum & Hippocrates ipse tradidit. Verum huiuscemodi cognationum enarratio proposito nostro nihil conferre videtur: nam lingua affecta, aliæ quoq; actiones deperduntur.

A.l.3.f.9.c.8. fo.253.d

A. ibidem. c.1. fo.252.e

2.Epid. sect.2ª. Et in Prog.cō. 3.t.17.4ª.209. b

De ijs Spinalis medullæ affectibus, quibus Respiratio vitiatur, ac cæteræ partes læduntur, quæ ex ipsa neruos suscipiunt. CAP. 4.

AT, vbi vnica duntaxat actio læsa est, & sedes affectæ plures, tum nostri instituti est, vt ex reliquorum accidentium varietate eas discernendo inueniamus: quippe nullo spiritalium instrumentorum quoquo modo, neq; primario neque per consensum, affecto, fieri minime potest, G vt spiratio lædatur. Quum itaq; multa sint spirandi instrumenta, ac numerosa quoq; partium multitudo, quibus ipsa consentire consueuerunt, non ab re multa discretione indiget is, qui & primario affectas sedes & consentientes inuenire conatur. Igitur ex sola spirandi specie ilico non nihil & de affecta sede, & de ipsa dispositione, conijcere licet. Quippe, si videatur laborans inter spirandum totum mouere thoracem, vt in parte quidē anteriore ad iugulū, in vtroque latere ad epomidas .i. superhumerales, in parte posteriore ad scapulas vsque motus ipsius ascendat, tres ex″ hm̄oi spiratione dispositiones significantur: vna est, flammea in pulmone atque corde caliditas: altera, in aliquo spiritalium instrumentorum angustia: tertia est, facultatis musculos thoracis mouentis debilitas. Quum igitur huiusmodi spirationē cōspexeris, in primis pulsus perpēdere oportet, hi enim, quantus sit calor, indicabunt, sicut in libro de præsagijs à pulsu iam scriptum est: deinde expirationem ipsam considera, an multa, an conferta, an exufflando fiat: postremo thoracem in pectore tange, quem si ardentem inueneris, iam omnes copiosi caloris notas te habere non dubita: quibus ex abundanti accedit faciei oculorumq; rubor, capitis ardor, sitis vehemens, lingua arida & salebrosa, et q̄ dicat infirmus sese ardere. Vbi vero incendij signis modum seruantibus thorax vehementer dilatatur, angustiam in spiritalibus instrumentis esse significat: quare vel pars aliqua H ad guttur affecta est: vel multis humoribus pulmo aut thorax est oppletus: vel aliquod tuberculum in ipsis est natum, quo in genere etiam abscessus numerant. Atqui gutturis affectus tum primarios, tum eos, quibus per consensum infestatur, iam percurrimus: pulmonis autem thoracisq; vitia paulo post accuratius persequemur: nam in pręsentia spinalis medullæ duntaxat affectus tractare proposuimus, tum alios, tum illos, qui ei per imbecillitatem vocatam accidere solent. Porrò solet imbecillitas accidere, interdum cerebri vitio, vtpote à quo & sentiēdi & mouendi facultatem recipit: interdum ipsa duntaxat spinalis medulla primario affectu laborante, idq; ob peculiarem intemperiem vel toti ipsi, vel diuersis ipsius partibus, aduenientem: quam multorum medicorum mentes nequaq; comprehendere valent, quum tamen creberrime videāt laborantes quosdam adeo resolutos, vt vix digitos manus possint mouere, quamuis omnibus thoracis partibus spirent nullo ardente calore ad magnam spirationem ipsos cogēte: id vero ob huiusmodi causas eis accidit. Nam, dum″ quiescit animans, liberam spirationem solum septum transuersum, modo valeat, efficere solet: vbi vero infirmum est, ipsum sane solum, spirandi munus perficere non valet, verum intercostalium musculorum cōcurrit auxilium: quòd, si præterea maiori animal inspiratione egeat, tunc superni musculi omnes, quorum maximi scapulas secum manifeste mouent, ad spi-

A.l.3.f.10.t.1. c.9.fo.259.c

A.ibidē.c.8. fo. 258.h

A ad ſpirandi actionem requiruntur. Quum itaq; hominem ſpirãdi opus omnibus thoracis partibus perficere videris, non fuerit tñ conferta inſpiratio, quantum thorax dilatetur, perpende: inſuper & nariũ pinnas, has.n. ipſum contrahere videbis, et paruã thoracis facere dilatationẽ, nõ quẽadmodũ in ardentibus febribus ob caloris copiã faciũt ij, qui viribus valent, nã in ijs totus thorax plurimũ dilatari conſueuit: neq; etiam, vt in illis, quibus id euenit ob aliquam ſpiritalium inſtrumentorũ anguſtiã, vt in anginis, atq; in diſpnœa, quã fluxio multa et affatim deſcendens induxit: neq;, quibus ab vtraq; cauſa prouenit, vt in peripneumonia, quippe hoc morbo affecti, & maxima & frequentiſſima ſpiratione vtuntur. Cæterum, quemadmodũ ob virium infirmitatem, † ita ob vnius quoq; particulæ imbecillitatem particularem omnes thoracis partes dilatari coguntur. Athleta enim nomine Secundus, qui ſatis, quid pateretur, intelligebat, ſentire ſe manifeſte in ſepto tranſuerſo dixit imbecillitatẽ: atq; idcirco cogebatũ intercoſtales muſculos ſine intermiſſione mouere, atq; non nunq̃ ſuperiores quoq;: interdũ aũt zonam circũdans præcordiorum partibus ſola tranſuerſi ſepti motione ſufficienter ſpirabat, quo tpe quieſcebat. Verum, an ad ſepti tranſuerſi muſculum, an ad neruos, qui ad ipſum perueniũt, an ad aggregatũ ex vtriſq;, pertineret huiuſmodi imbecillitas, mihi quidẽ explicatu perdifficile videbatũ. Idem ſpirationis genus ẽt in alio

B quodam notaui, quem aliquando equus in præcordiorum regione calcitrauit adeo atrociter, vt oborta in ſepto trãſuerſo inflammatione, mortis periculum immineret: is, licet euaſerit à periculo tutus, ab imbecillitate tñ liberari nequiuit. In alio ẽt, qui à vehementi peripneumonia conualeſcebat, brachij tam poſteriores q̃ internę partes, & cubiti maxima pars eodem modo ad ſummos vſq; digitos, ſenſus difficultate laborauerũt, atq; motus quoq; aliquorũ digitorum nõ nihil læſus eſt. Huic nerui, qui in primo atq; ſecundo intercoſtali loco inueniunt, noxã ſubierũt: quorũ primus nõ contẽnendæ magnitudinis, ꝑ intimas partes abditus deferẽ, ſed ei, qui ipſum ꝑcedit, admixtus atq; multifariã diuiſus, vt in arte ſecãdi corpora videre eſt, cuius ẽt partes aliquæ per interiorẽ cubiti regionẽ vſq; ad digitorũ extrema perueniũt: ſecundus vero neruus tenuis quidẽ nulliq; admixtus, per axillã ſub cute ad brachium deferẽ, diſperſus per cutis tã poſteriores q̃ internas partes. Huic homini celeriter ſanitas reddita eſt adhibito medicamẽto ei loco, vnde nerui ꝑdeũt, iuxta primum ac ſecundum intercoſtale ſpatiũ. Iam ſanati ſunt quoq; nõ nulli, quibus vtrũq; crus paululum reſolutũ erat, adaptato lũbis medicamento, in eo ſpinalis medullæ loco, vnde cruribus nerui adueniunt, nullum reſolutis cruribus medicamen adhibendo: neq;.n. ipſorum, ſed medullę, proprius erat affectus. Vidimus alium, cui magna oborta ſuppuratione in altera nate iuxta cru

C ris initium, nerui eiuſdẽ cruris per chirurgiam nudati ſunt: ſed ea parte ſanata, toti membro mouendi difficultas accidit. Itaq; cõijciens ſcirrhoſum quidpiã à priori inflãmatione in neruo derelictum, quod hmõi diſpõnem induceret, affecto loco ſoli idoneum medicamen adhibendo, hominem perfecte ſanaui. Quod aũt de partibus faciei dictum eſt, id de reliquis quoq; omnibus eſt intelligendum. Quippe vnica dũtaxat pereunte actione ſolũ muſculum, qui ipſam efficere ſolet, aut neruum ipſius, affectum eſſe putãdum eſt: at, vbi plures actiones vitiatæ ſunt non eodem in loco, accidit interdum omnes eius muſculos à communi aliqua cauſa lædi: fieri etiam poteſt, vt neruus aliquis, qui muſculis illis communis eſt, afficiatur. Quippe piſcator quidã, quũ in fluuio piſces venans adeo circa ſedem & veſicam infrigidatus fuiſſet, vt ipſo inuito effluerent & alui excrementa & vrina, per calida remedia affectis muſculis adhibita celeriter ſanus euaſit. Item alius eiſdem moleſtatus accidentibus, ſine tamen manifeſta cauſa, læſis circa os ſacrum neruis, multo tempore per multa præſidia vix ſanatus eſt. Igitur, quod protinus ab initio dicebam, illius nunc quoq; mentionem faciendo ad alia me diuertam. Etenim, ſi ex arte, quæ corpora ſecare docet, ad quam particulã deſcendãt ſinguli nerui à ſpinali medulla prodeũtes, cognoueris, affectas ſedes q̃ facillime inuenies. Ex artis aũt actionibus horum oĩum examen reipſa deprehendiſtis: nanq; ſæ

D penumero vidiſtis ex huiuſmodi notitia manifeſte iuuari laborantes. Quippe nõ ſolum crura & manus temere ac fruſtra multi medici tota die noctuq; calefacientibus medicamentis perfricant, negligẽtes locũ, vbi vel ſpinalis medulla, vel neruus aliquis ex ipſa emergẽs, læditur: verũ etiam caput cuiuſdã, nõ ita pridẽ, impoſitis medicamẽtis vehemẽter calefaciẽtibus vlcerauerũt, putãtes ſenſum ipſius grauiter læſum hoc pacto poſſe reuocari. Atque hũc ipſum ſanauimus inuẽta ſede affecta tũ ex reliquis accñtibus, tũ ex procatarcticis.i. euidentibus cauſis, nã ſuper ſingulis interrogauimus: quarũ vna hmõi erat: quũ ſub multa pluuia ac vẽto impetuoſo ambulaſſet, palliũ circa ceruicẽ madefactũ aiebat adeo, vt vehementi ſe frigore in ea parte affectũ ſentiret. Itaq;, ſi ſciueris ex primis ſpinæ vertebris quatuor neruos ad caput aſcẽdere, à quibus pellis ipſum ambiens, ſenſum accipit, facile ſedẽ affectam inuenies. Hac igitur ſanata capitis quoq; pellis pariter ſanata eſt, vtpote quę nulla primaria affectione laborabat. Medici vero neq; hmõi neruos, neq; eos, qui per ſingulas cutis partes diſperſi ſunt, cognoſcentes, cum in promptu eis eſſet minimæ particulæ iuxta nerui initium adhibere remedia, partes illæſas multo negocio moleſtant. Ego vero ſæpenumero vos monui, alios quidẽ in ipſa ſpinali medulla veluti radicẽ habere: alios vero vt ex magnis ramis, atq; ipſis quoq; ẽ ſpinali medulla exortis, procedere: qui rurſus diuiſi diſtribuunẽ, atq; alij per valde multas cutis partes, alij per pauciores. Quo magis miror diſſectores ipſos, illos non cognoſcere, atq; in neruorũ reſolutione quærere, quã ob cauſam reſolutarũ partiũ nõ ſemp & mo-

Quarta Claſſis. dddd tus

† *Antiqua tralatio addit, oium muſculorum pectoris.*

A.l.5.f.9.c... fo.25.d A.ibidem.c... fo.25.e ... A.l.5.f.10.c... c.9.fo.239.c ... A.ibidẽ c.8.f... 238.b

tus & ſenſus pereat: ſed aliqñ ſenſus duntaxat, aliqñ motus, aliqñ & ſenſus & motus ſimul deperdatur. E Arbitrant̃ nãq; neruorũ, qui per muſculos diſperſi ſunt, reliquias ad cutem tẽdere: ob idq́; cum neruus per muſculum diſtributus affectus eſt, ſiquidem vehemens fuerit vitium, & ſenſum & motum ſimul lędi: ſin læuius fuerit malũ, ſeruari quidem ſenſum, vtpote qui nõ tantũ roboris deſideret, motum vero eò, ꝙ robuſtis egeat viribus, perire. Interdum enim vnus muſculus vel totum crus vel manum mouet, ac proinde viribus indiget: qui ſi ita afficiatur, vt munus ſuũ perficere nequeat, mẽbrum ipſum totũ immobile relinquit, ſentiendi vero facultas partiũ affectiones diſcernẽs, illæſa tunc permanet, vt quæ nõ ita validis egeat viribus: quippe nihil minus, immo magis ẽt, pati poſſunt partes, quũ debiles fuerint, dignotioq́; affectionis ſufficienter fit etiam per imbecillas vires. Igitur rõ ipſorũ in hmõi quidem neruorũ paralyſi probabilis eſt: vbi vero deperdita ſentiẽdi facultate, motus non perit, nõ nulli qdẽ adeo vanas adduxere rõnes, vt ſatius fuiſſet eos cõticeſcere: non nulli vero cognita huius quæſtionis difficultate non grauati ſunt dicere huiuſcemodi paralyſis ſpeciẽ, qua ſeruato motu ſenſus perderetur, neminem vnq̃ vidiſſe. Sanè, qui arroganter ſibi ſectæ alicuius principatum vſurpant, artis vero opera nunq̃ in exercitationis vſum duxerunt, ijs nihil tam difficile videtur, quod non intrepide profiteantur: verum maxima ex parte mentiuntur: atq;, vt ſcribunt non nulla perinde, ac ſi frequenter conſpexerint, quorum tñ ne ſom F nia quidem vnq̃ viderunt, ita plurima nunq̃ vidiſſe aiunt, quamuis creberrime conſpexerint.

De loco affecto, cum Sanguis expuitur, aut alio pacto exire è corpore videtur. CAP. 5.

ATque conuenit quidem inter medicos ſanguinem ″è gula ventriculoq́; vomitione, ex ſpiritalibus partibus tuſſi, ex faucibus & gurgulione ſcreatu, ex ore ſimplici expuitione expelli: A.l 3.f. 10.t.3. c.4.fo.265.f nos vero ſanguinem, qui à capite per gurgulionis pręcipue partes internas, ad fauces, affatim deſcendebat, tuſſiendo educi ſæpenumero conſpeximus: quippe ſubito gutturi irruens, tuſſim mouet. Quare diligenter aduertere animũ oportet, ne aliquando hmõi ſanguinem ex ſpiritalibus inſtrumentis aſcẽdiſſe putemus† exemplo illorum medicorum, quos equidem noui non recte erroris accuſare pręſtantiſſimos medicos, quum ipſimet errarent, credentes huiuſmodi ſanguinis eruptionem eſſe q̃ periculoſiſſimã, tanq̃ pulmone vehementer affecto: neq; enim par eſt exigua vena dirupta tm̃ effluere ſanguinem. Cæterum contingit plerunq;, vt vel eroſa, vel exeſa, vel vtcũq; nominare volueris, vena, ſanguis affatim tuſſiendo eijciatur. Quum enim retroactis temporibus quis ex interuallis quotidie non ita multum ſanguinem tuſſiendo expuere conſueuerit: ſuperueniatq́; ei poſtea multi ſanguinis inter tuſſiendum eruptio, & quidem neq; ab alto cadenti, neq; in certamine neq; palæſtra grauiter vulnerato, neq; etiã ſub vllo graui pondere oppreſſo thorace, re G liquum fuerit, vt conijciamus ob inſignem eroſionem plurimum ſanguinẽ inter tuſſiẽdum fuiſſe reiectum. Atq; non pauci ſic affecti, pulmonis quaſdam particulas ſimul cum ſanguine eiecerunt. Quocirca diligẽter conſiderare oportet, an ″ſpumoſum quippiam ſimul educatur: id enim A.ibidẽ.c.5.fo. 266.a efficaciſſimum fuerit indicium, ꝙ ex pulmone facta ſit excretio: haud ſecus, ſi brõchij pars quædam, aut arteriæ aut venæ tunica, aut etiam pulmonis ipſius caruncula eijcitur: quippe nihil horum accidit ijs, qui ex thorace ſanguinem tuſſiendo producunt. Ac ne dolor quidem infeſtat eos, quibus à pulmone ſanguis erumpit, vtpote qui duos neruos perq̃ tenues à ſexta neruorum à cerebro ortorum coniugatione recipit, extrinſecus per membranam ipſum continentem diſperſos, & qui per viſceris profunditatem non extenduntur: verum thoraci (vt ſcitis) multi ab internis, multi etiam ab externis partibus adueniunt nerui, quibus facile dolores percipi poſſunt. Præterea thorax muſculis oſſibusq́; abundat: pulmo vero laxus eſt, atque à compreſſione aut contuſione tutus. Proinde thoracis dolores intenſiores ſunt pulmonis remiſſiores. Quum igitur dolente thoracis parte quapiam ſanguinem quis ſpuendo reiecerit neque multum neque rubrum, ſed nigricãtem grumoſumq́;, huic thorax primaria affectione infeſtatur. At ſanguis affecto thorace per pulmonem tuſſi educitur: vt in ſuppuratis affectibus pus, quod inter thoracem & pul- H monem ſenſus iudicio contineri percipitur: ad eundem modum pleuriticis ſputum coloratum poſt apparet, at quomodo in his expuatur, in quinto huius commentationis libro vtcunque dicemus. Conſequens eſt, vt de vlceribus, quæ ſanguinis reiectioni ſuperuenire conſueuerunt, deinceps dicere aggrediamur. Ea in ″pulmone creberrime fieri poſſunt, ac curationem (vt quibuſdam A.l.3.f.10.t.3. c.4.fo.265.l videtur) nequaq̃ admittunt, aut (vt alij putant) difficulter admodum ſanãtur: at in ″thorace dirupta vaſa, à quibus ſanguis expuitur, magna ex parte conglutinantur, nunq̃ enim huiuſcemodi vl A.l.3.f. 10.t.4. c.18.fo.271.d cera, vel diuturna, curationi omnino reſiſtunt: quæ vero in pulmone lõgo iam tempore permanſerunt, quãuis aliquando curentur, relinquitur tamen in ipſo res quædam calloſa fiſtuloſaq́;, quæ tractu temporis à leui occaſione excoriatur: atque cum ijs, quæ inde expuuntur, miſcetur interdum ephelcis, id eſt ramentum, à medicis vocata, ac cruoris exigua quædam guttula: qua in re cum vlceribus in alijs ſedibus genitis communicant. Verum ex gula ventriculoq́;, vomitu: ex renibus & veſica, cum vrina: ex inteſtinis vero, deiectione excernuntur: ſed ex ſpiritalibus inſtrumentis, nihil ſine tuſſi expui poteſt. Quòd, ſi pluribus deinceps diebus aliquis cruorem & ſcreauerit & emunxerit, idq́; citra capitis vel dolorem vel grauitatem ſiue præſentem ſiue præteritam, neque is ex ictu procedat, huius & totum per nares meatum, atque eam oris partem, qua ad nares foramen tendit, accurate conſiderare oportet: nam fieri poteſt huiuſmodi accidens

† *Cod. græci omnes, quos ui derim, hũc habent ſenſum. Quẽadmodum ſanè quoſdã noui medicos falſo opinatos, ex quibus ipſi decepti ſunt, credentes non recte multos præſtãtiſſimos medicos aſſeruiſſe, hmõi ſanguinis etc. & ita ẽt videntur legiſſe veteres interpretes.*

hirudine

A.l.3.f.10.t.3. c.4.fo 265.g A.l.3.f.9.c.6. fo.252.h

A hirudine huic loco adherente, quę quidē in dies augeri solet: quāuis.n. primis diebus, vtpote exigua, sensum effugiat, tertio tñ quarto'ue die haud obscure videri pōt. Eadem rōne ex ventriculo quoq; cruor epota sanguisuga euomitur: sed est hmōi cruor tenuis, sanieiq; speciem refert, siue is ventriculo, siue ex naribus, siue ex ore feratur. Igitur, cū talē videris, ac hominis considerato habitu, super præteritis eum interrogaueris, ex oībus, rei ipsius veritatē facile conijcies. Equidē, quum viderem hoīem integra valetudine hmōi cruorem euomentem, interrogaui, qua victus ratione antea fuisset vsus: ille vero inter alia, quæ narrauit, hoc quoque addidit, q̄, cum nocte quadam sitiret, misso puero, qui aquam afferret, ex immundo fonte bibisset. Quibus auditis, sciscitatus sum, apparuissent'ne aliqñ sanguisugæ in ipso fonte: qui, quum id quoq; fateret̄, epoto subinde idoneo pharmaco hirudinem vomitione reiecit. Porrò, quum alius quispiam hmōi cruorem emungeret & expueret, ipso narrante audiui, eū rure, ęstatis tpe, in stagno quodam cum cæteris iuuenibus iuuenili ludo, qualē adolescētes in aqua ludere solēt, exercitatum. Tum ego sciens in eo stagno sanguisugas esse, duxi laborantem ad splendorem: conuersoq; directe ad solis radios narium foramine, in eo loco, vbi nasus ad oris regionē perforatur, hirudinis in meatu latentis caudam cōspexi. Has igitur historias, vtpote perq; conducibiles, vobis narrare operæpreciū duxi.

B *De loco affecto, cum Vox vel aliqua partium ad ipsam ac ad loquelam attinentium læditur.* C.AP. 6.

A.l.3.f.10.t. c.4.fo.265.f

QVòd ni proposito sermone læsionem putare oporteat, etiāsi non penitus tota partis actio secundum naturam deperditur, sępenumero iā diximus: nec ab re fuerit id in præsentia mōnuisse. Preterea (q̄uis non ignoretis) monitos vos velim, non eandem esse rem, vocem & sermonem: siquidē vox vocaliū instrumentorū munus est: sermo vero eorū, quæ sermoni deputata sunt, inter quæ lingua principatū obtinet, cui non parum conferunt & nares, & labra, & dentes: sic ēt vocis instrumenta sunt guttur, & musculi ipsum mouentes, atq; nerui, qui à cerebro ipsis vim deferūt. Igitur, si vel claudētes, vel aperiētes guttur musculi imobiles reddantur, qui sic afficit, obmutescet: vbi vero vel difficulter mouenī, vel palpitāt aut tremunt, p̄ affectionis ipsius mō vox ipsa lædetur: similiter, si vel conuellēdo vel quatiendo mouenī, & sanè si imbecillæ fuerint ipsis vires siue ob suā ipsorum, siue ob neruorū ipsos mouentiū affectionē, obscuram & paruā efficient vocē: quòd, si alius quispiam ex mouētibus guttur musculis quoquo modo afficitur, lędetur quidē vox, sed paruum erit vitium: atq; sic affectus neq; obmutescet omnino, neq; ita exiguam habebit vocē. Igitur, vt ex musculis guttur mouētibus præcipui habētur ij, qui ipsum aperiunt & claudūt, ita ex vocalibus neruis ij, quos recurrētes vocamus, q & ipsi portio quidem sunt sextæ coniugationis neruorum, qui à cerebro oriūtur, quemadmodū & alij, qui in ipsum inferuntur: differunt tñ ab illis eò, q̄ non in ceruice à neruis sextæ cōiugationis, sed cū ad thoracis regionem peruenerint, propaganī. Nullus itaq; tā ineptus dissector est, qui sextam cōiugationē totā secet inuitus, q̄uis recurrentes nerui ob imperitiam non nunquā diuellant. Accidit vero interdū in magnis asperæ arteriæ vulneribus, vt vnà cū ipsa arteria vel alter vel vterq; incidaī. Porrò per chirurgiam quoq; infrigidati tantisper vocē impediēt, donec calefacti naturalē temperiē recuperauerint. Quinetiam vitiari vocē haud obscure contingit, quum vel acutior vel maior reddiī ob id, q̄ fauces à suis musculis nequeant intendi. Itē vehemēter læditur vox, vbi mēbrana, quæ faucibus & gutturi cōmunis est, multa humiditate rigatur. Quòd etiā destillationes eadem ratione vocem raucam efficere possint, nemo non intelligit. Vehemens quoq; exclamatio similiter vocē afficit, vtpote quæ similem inflammationi circa iam dictam mēbranā atq; gutturis musculos, parit affectum. Cæterum, quum gutturis interni musculi inflammanī, eum affectum anginam esse cōstat, quæ simul & vocē & spirationē lædit. Ac idē quoq; in vniuersum facere solent omnes præter naturam tumores, siue in spiritalibus vijs exoriantur, siue extrinsecus ipsas comprimant. Sic enim gula quoq;, vbi inflammatione affecta est, vt comprimat asperæ arteriæ tunicam, qua chartilaginū ipsius partes extremę, sigmoides vocatæ (id est quæ sigma literæ figuram referūt) cōiunguntur, & spirationi & voci noxam afferre consueuit. Haud absimile quoq; vitium inducit, vertebrarū ceruicis in anteriorem partem luxatio: sed de his iam antea dictum est. Igitur omnes huiusmodi affectus voci adueniunt proprijs ipsius instrumentis familiari aliquo vitio, siue primogenia affectione siue per consensum laboratibus, nam id ad propositum sermonem nihil conducit. Sunt præterea alij affectus, cum peculiari sua materia priuatur: atque in commentarijs de voce dictum iam est, quòd propria huius actionis materia, generatim quidem loquendo, est expiratio: secundum speciem vero atque propriam differentiam, exufflatio, quæ quidem est, quum affatim spiritus foras effertur per musculorum intercostalium actionem. Vnde fit, vt per vehementia thoracis vulnera, atque omnino ipsius in altera parte resolutionem, in primis quidem semispirans, ac mox semiuocale animal euadat, idq; per accidens. In apoplexia vero, sopore, morbo comitiali, catoche. i. vigilanti sopore, communi ratione earum actionū, quæ ab impetu & voluntatis imperio procedūt, vocē lædi contingit, siue spinalis medullæ partes primæ siue simul cū ijs cerebrū quoq; afficiatur. His itaq; quinq; inter se cōsequētia quadam conueniētibus, expiratione, exufflatione citra strepitū, strepēti exufflatione, voce, loquela, si earū prima lædaī, reliquas oēs lædi necesse est:

Margin notes: A.l.1.f. 1. d. 5. c.4.fo.11.f — A.l.3.f. 10. t.2. c.1.fo.263.a — A.ibidē.c.5.fo.266.a — A.ibidem. — A ibidem.c — A.l.3.f.10.t. c.4.fo.26[.] A.l.3.f.10.t. c.[.].fo.27[.]

C, D (section letters in margin)

vltima vero lęſa reliquę haudquacꝗ; lęduntur: at,cū ſecunda,tres reliquæ lęduntur: cum tertia,duę E vltimæ: cum quarta vero ſola, poſtrema læditur. Etenim, ſi nihil omnino expiret aīal vel ex vtriſque thoracis partibus,vel ex altera parte duntaxat: ſi quidem ex vtriſq;, celerrime ſuffocabit: ſi vero ex altera tantum, ſemiſpirans atq; ſemiuocale reddet, perdetq́; ſimul reliquarū deinceps duarū actionum partem dimidiam, quarū alteram exufflationem citra ſtrepitū, alteram vero ſtrepētem, nominare conſueuimus. Quòd ſi expiratione ſeruata corrumpatur exufflatio, reliquæ tres actiones, ſtrepens exufflatio,vox, & loquela ſimul corrūpentur: ſicut voce pereūte loquelā quoq; perire neceſſe eſt. Cū itaꝗ; dictarū actionum opifices muſculos cognoueritis, ſupereſt conſiderare, qui ex ipſis ꝓprio affectu laborēt,& quorū actio lædatur per accidēs. Quòd ſi quidpiam eorū,quę ex corporum diſſectione vidiſtis,obliuioni tradideritis,admonebunt vos ij,quos de reſpirationis cauſis, atq; de voce perſcripſimus, cōmentarij: atꝗ; de his ipſis in ſecundo libro de viuorum diſſectione etiam dictū eſt. Sanè expirationem faciūt vniuerſi thoracem contrahentes muſculi: exufflationem (quę vehemens expiratio eſt) intercoſtales maxime: ſtrepentem exufflationem ij,qui in faucibus ſunt: vocem vero ipſam gutturis muſculi efficiunt. Sed lingua articulatim vocem diſtinguens, loquendi vſum præſtat: atq; non nihil ad hanc rem conferre vidētur dentes,labra, narium foramina,palatum, gurgulio,præterea ſymmetrum linguæ ipſius vinculum. Itaꝗ; balbis blæſiſq́;, F atꝗ; alijs, qui impedita ſunt loquela,loquutionis inſtrumentorū aliquod,aut cū natura ipſum formaret, aut poſtea, lędi certum eſt, veluti quum vel polypus vel aliud quidpiam narium foramina obſtruit,aut ex primis dentibus aliquis deperditus eſt,aut vbi labia fuerint mutilata. Verum,quo pacto quidem tenuē obtineant vocē, ac præterea qūo aliæ vocis tum differentiæ, tum affectiones fieri poſſint, vt rauca, reſonans,tenuis,aſpera,*obſcura, in cōmentarijs de voce ſufficiēter diximus.

* μελαίνης. i. nigra, eſt ī imꝑſſis græcis: et ita ēt uerterat tralator vetus ad verbum ex græco. De qua voce uide ēt. I. pror. cōmen. 3. Quædā tamen græca exemplaria habent μεγάλης. i. magna.

Quæ loca afficiantur in reliquis ſpirandi difficultatibus, quæ ſuperius omiſſæ ſunt. CAP. 7.

ATque de dyſpnœa id eſt difficili reſpiratione,iam antea,vbi ſpinalis medullę paſſiones percurrimus,multa dicta ſunt: quibus nūc in memoriā reuocatis, quę ad pręſentem cōtemplationem ſuperſunt,ſubiungam. Itaq; in vniuerſum expedite vos meminiſſe velim muſculorū thoracem mouentium,neruorumq́;,qui ad ipſos perueniunt, quos in corporum diſſectione vidiſtis. Igitur introeūtes ad hominem difficulter ſpirantem,in primis cōſiderate,an oēs thoracis muſculi moueanī: an ſoli intercoſtales ſine ſupioribus: atq; an ſimul cū ītercoſtalibus ſeptū tranſuerſum quoꝗ; moueaī. Quum itaꝗ; cōſpexeritis oēs moueri,vnā ex tribus, quas dicemus,cauſis,hmōi motionem efficere putandū eſt,ac deinde,quæ ſit illa,quæ nunc infeſtat,perpendere oportet: ꝙ ſi nō oēs mouentur,aliter definire. Subijciamus igitur aliquem oēs ſimul mouere muſculos,vt pectus G vnà cū ſcapulis manifeſte ſubleuetur. In hoc″ex tribus vnum aliquod conijcere neceſſe eſt, aut virium imbecillitatem,aut viarum ſpiritus anguſtiā, aut vehementem in corde & pulmone calorē: A.l.3.f.10.t.1. c.8.fo.259.a quamuis interdum duæ, ac non nunquā (licet raro) tres quoque ex iam dictis cauſis concurrere poſſint. Atqui tribus quidē ſimul conueniētibus proximā mortem timere oportet: vbi vero duę fuerint,difficile eſt ægrum ſeruare: ſed vna dūtaxat infeſtante,peculiari opus eſt finitione,vt ſciaī, vtrū ad ſanitatē peruēturus ſit æger, an ſub malo ſuccubiturus. Igiī,vbi virtus dūtaxat fuerit infirma, ad tria mouentiū muſculorū genera venire, eoſq́; oēs ad motionē excitare ſolet, ꝙ vnū genus vehementer mouere ipſa nequeat: quippe,ſi ſeptum tranſuerſum ſolū,ſufficienter mouere poſſet virtus,veluti quum ſ̄m naturā ſe hebebat, neq; intercoſtalibus neꝗ; ſuperioribus muſculis indigeret: qm̄ vero imbecilla eſt, oēs ſenſim mouet, ſed neq; frequentē neꝗ; rarā valde facit actionē. His igiī adhibenda eſt mēs,nā cætera haud difficulter per ea diſcernunī. Sanè plurimū aucto in ſpiritalibus inſtrumentis calore, oībus quidem thoracis muſculis agit animal,ſed & velox & frequens & vehemens eſt eorū actio,qn̄ videlicet citra viriū imbecillitatē calor infeſtat: At viriū imbecillitatem, vbi flāmeus calor nō acceſſerit, neq; velox neꝗ; frequens valde comitatur motus: proinde non ita multum oēs thoracis partes dilatat: quippe hoc dyſpnœę genus cū ea,quę ob nimiam in- H cēſionem facta eſt, vnū ſolum cōe habet, ꝙ oēs thoracis muſculi per ipſam agunt. Quinetiam,vbi ob plurimum calorem ſpiratio difficilis eſt, præter magnitudinem frequentiam & celeritatē hoc quoque accedit, ꝙ calidus feruenſq́; ſpiritus exufflando producitur. At in″virium imbecillitate, A.l.3.f.10.t.1: c.21.fo.260.d nulla ab ore facta exuflatione,ſpiritus ex ſolis naribus emitti ſolet: quòd,ſi per inſpirationem cuipiam narium pinnæ manifeſte contrahi videantur, id vero efficax imbecillæ facultatis indicium eſt. Ob ſpiritalium vero inſtrumentorum anguſtiam totus quidem thorax ad plurimum, celeriter & frequenter dilatatur: ſed, qui ſic laborant, ſine exufflatione ſpiritum reddunt. Si vero ſimul conueniunt in ſpiritalibus inſtrumentis & calor & anguſtia, vt in peripneumonia, tum neq; maxima neq; frequentiſſima neq; etiam celerrima ſpiratio ſufficere poteſt: ſed reſidere tentant ſic laborantes, etenim ſentiunt hoc pacto totum thoracem facilius dilatari, quippe qui decumbentibus in ſeſe concidit eò, quòd pectoris partes ad ſpinam declinant, qua erecta thorax etiam ſimul fertur,non amplius ſe ipſum grauans. Ac ſimiliter quoꝗ; reſpirare ſolent ij,quibus aſperę pulmonis arterię plurima defluxione oppletæ ſunt,aut vbi ex proximis locis in ipſas aliquid deriuatum eſt: à iam dicta vero ſpiratione,vnica duntaxat re differunt, quòd neq; exufflant,neq; calidum ſpiritum emittunt. Sic etiā ijs, quibus inter thoracem pulmonemq́; magna puris quantitas collecta

eſt,

A est, quos suppuratos vocant, totus thorax attollitur: sed neq; calidus est ipsorum spũs, neq; etiam exufflando emitti solet, nisi adurẽs fortasse febris accesserit: verum hi celerrime suffocantur tũ ob multitudinẽ ipsam, tũ q̃ vires oĩbus suppuratis ex necessitate imbecilliores redditæ sunt. Sed nõ necessario in fluxionibus, quæ ad pulmonẽ irruunt, aut peripneumonia, aut asthmate id est anhelatione, vires imbecilliores redditæ sunt: nam contra, per anhelantes solos affectus, crassis & viscosis humoribus pulmoni ĩpactis vires robustæ constantesq; permãserũt. Atq;, si tuberculũ coctu difficile aliqñ in ipso natũ fuerit, thorax maxime quidẽ dilatabitur, sed nõ ita multũ inspirabit aerem: ideoq; continẽter spirare cogit: nõ tñ exufflare solet, id.n. aucti caloris propriũ est. In eandem dispnoeæ speciẽ, sed alia rõne, labuntur ij quoq;, quos angina molestat, ob angustiã, quę non sit in cõcauitatibus, quę inspirationẽ suscipiũt, sed in ijs, q̃ ipsam trãsmittũt. Quibus vero et abscessus, & inflãmatio, atq; humorũ plenitudo in thoracis aut pulmonis cauernis cõsistit, nulla obstructione accidente in gutture neq; in aspera arteria: sed in illis cauitatibus, quæ inspiratũ aerẽ suscipiũt, angustia genita, ex necessitate sequet magna thoracis dilatatio, sed nõ ita multus trahet spiritus: proinde laborantẽ & celeriter & frequenter spirare necesse est: præ oĩbus.n. vos meminisse velim magnæ respirationis geminas esse dñas, interdum quidem ob dilatationis thoracis magnitudinem, interdũ verò ob inspirati aeris multam essentiã. Sciẽdum aũt, q̃ sępenumero vos admoneo earum rerum, quæ à prioribus omissæ sunt: nam, quas ipsi persecuti sunt, earum pp scriptorum multitudinem facilis atq; in promptu est memoria: quę vero ab Hippocrate (quãuis optime de dyspnoea scripserit) nõ sunt definita, ea posteriorũ nemo explicauit definijt ue: idcirco necessariũ esse putaui creberrime illorũ vos admonere. Igitur, quicũq; sine inflãmatione, vel oĩno sine aliquo præter naturam tumore, aut angustia spiritalium instrumentorum, per febres ardẽtes difficulter spirant, his inspirati aeris quãtitas magnitudini dilatationis thoracis proportione respondet: Quibus vero vel tumor vel angustia sine flãmeo calore in spiritalibus est, in his thoracis quidem dilatatio maxima est: id vero, quod inspiratur, non solum dilationem proportione non assequitur, verũetiam minus, quàm secundum naturam inspirari solet, attrahitur. At sine distinctione vnam dispositionem ostendit magna thoracis dilatatio, si raritatem simul acceperit. Verũ animaduertere oportet, ne aliquando in hac decipiamini, putantes eam spirationem, quæ ob virium imbecillitatem omnibus agentibus musculis efficitur, eandem esse cum magna: quam equidem, quo clarior esset interpretatio, aliqñ sublimẽ vocare volui: & mihi facile tunc fuit intelligere, Hippocratem eum sublimem vocare spiritum, qui sublimioribus thoracis partibus inspiratur: quẽ* C admodum, quum inquit: || Magnus spiritus & ex longis interuallis delirium declarat: cõstat eum magnũ pro multo dixisse. Is vero bifariam fieri põt, vel sine superiorum musculorum actione, vel ipsa quoq; concurrente: nam plerunq; intercostales musculi vnà cum septo trãsuerso ad maximã thoracis eleuationem, qua multus spũs alliciatur, superiorum musculorum auxilio non indigent. in Prog. cõ. 1. t. 24. 4ª. 194. h

Quòd vero hmõi eleuationis species delirium portendat, in cõmentarijs de dyspnoea iam ostendimus, vbi etiam cuiuslibet difficultatis anhelitus dispositio declarata est. Nunc vero, vt compendio quodam hic explicamus eos affectus, quos in alijs cõmentarijs iam percurrimus, ita & de dyspnoeæ differẽtijs partim quidẽ dictũ est, partim vero in sequẽtibus dicemus. Nam magnarũ respirationum alia quidẽ crebra est, atq; huic sunt dñæ complures, quarum aliæ alias dispõnes indicant: alia vero rara, vnicam indicans dispositionem. Sic etiam de exigua dicẽdum est, q̃ rara quidem spiritalium instrumentorum frigiditatẽ: frequens vero non solũ spiritaliũ, sed eorum quoq;, quæ cum ipsis mouent, vt hepatis, lienis, ventriculi, gulæ, laborem indicat. Quum igit plures sint dispositiones, quas per vehemẽtes motus dolor comitatur, ex alijs notis & considerandũ & definiendum est, siue inflãmatio quædã, siue erysipelas, siue vlcus, siue abscessus dolorẽ efficiat. Quinetiã didicistis, q̃ inæquales intẽperatiæ, dolores excitare sæpenumero solent: similiter spũs crudi D flatuosiq; copia, qui arctatus aliqñ partes ipsum ambientes distendit, aliqñ vero violenter egreditur. Præterea calidi & acris, aut frigidi & lenti humoris abũdantia, si aliqñ retẽtus succus ambientia corpora distẽdat, aut inde violenter exeat, dolores efficere potest: q̃, si grauius affecta fuerint instrumẽta, in quibus hmõi res continent, dolẽt vel nõ mota: si vero leuior fuerit affectus, qñ mouentur. Verum in libris de dyspnoea causam explicauimus, cur exiguæ spirationis frequens quidem spiritus, motorũ per respirationẽ instrorum laborem significet: rarus vero vehementem refrigerationẽ, & quidẽ spiritalium duntaxat, precipue pulmonis, et cordis. Est ẽt alia dyspnoeę species, quũ veluti breui quadam quiete intercipitur opus thoracis, idq; non nunq̃ inspirando, non nunq̃ vero expirãdo, siue hoc accidat ob musculorum thoracis conuulsionem, siue ob caloris copiam, cogẽtis laborãtem continenter vel inspirare vel expirare. Est insuper alius respirationis affectus, quẽ apnoeã {quasi nõ spirationẽ dixeris} noĩant, nulla, vt aspicientibus vr̃, facta respiratione: verũ vt rei ipsius natura declarat, eã nõ fieri incredibile est: nam impossibile vr̃, vt animal omni spiratione exacte priuatum in vita seruari possit, q̃uis ea animalia, quæ in cauernis latere cõsueuerunt, thoracem mouere videantur minime. Proinde duorum alterum conijcere oportet, aut adeo exiguam fieri spirationem, vt sensum effugiat: aut huiusmodi animalia tunc spiratione omnino non indigere, sed eam transpirationem, quę per vniuersum corpus fit, sufficere: quippe hãc

Marginal notes (left): A. l. 3. f. 10 t. 4. c. 14. fo. 270. h — A. l. 1. f. 2. d. 3. c. 24. fo. 42. c — A. ibidẽ. c. 26. d

ior ipſum per arterias efficit: reſpirationem vero per thoracem cerebrum″efficere cõſtat. At ve E A.l.3.f.10.c.7. fol.258.g
ro diſpoſitio, quæ apnœam facere poteſt, omnibus animalis partibus communis eſſe videtur, veluti in apoplexia, ſopore, morbo comitiali, catalepſi: nã in his omnibus nullus proprius affectus ſpiritalia inſtrumẽta prę cæteris infeſtat, nõ magis, ꝗ̃ vocis aut locutionis aut progreſſionis inſtrumenta, ſed affecto principio omnia, quibus vires ſuæ, per quas reguntur, ab ipſo ſuppeditari conſueuerũt, ei conſentire neceſſe eſt. Verum de apnœa iam & particulatim & per ſe diximus: quãobrem tempus eſt, vt nunc ad alia tranſeamus.

De affectibus Pulmonis. CAP. 8.

QVum autem exercitationis via, qua ad affectorum locorum notitiã peruenitur, duplex ſit, altera quidem ab apparentibus accidẽtibus, altera vero à corporis partibus, ſi quis per vtraſq; voluerit exercitari, eadẽ bis dicet, quãuis alio & alio mõ: Vt verbi gr̃a de pulmonis affectibus dictũ eſt, vbi de dolorum rõne, pręterea etiã vbi de ſanguinis reiectione ac de diſpnęa diximus, atq; in præſentia quoq; dicemus. Etenim″vehemẽti dolore nunꝗ̃ cruciatur, verũ & grauita- A.l.1.f.1.d.5.c. 1.fo.9.c
tis ſenſum, & aliqñ extenſionem quandã vel ad os pectoris vel ad ſpinã peruenientem, percipere põt: ibi.n. membranę ipſum ambientes ſuſpenduntur. Sepenumero etiam″anguſtia moleſtantur A.l.3.f.10.t.4. c.14.fo.270.h
laborantes, atq; ob hoc crebro celeriterq; ſpirant, ac thoracẽ vehementer attollunt, ſed non ita mul F
tum aerem attrahũt. Hęc ſi citra febrem acciderint, aut crudũ tuberculũ, aut lentorũ, craſſorum′ue, aut quorundam aliorũ humorũ plenitudinem, in eo exiſtere: aut pus, aut aliũ quẽdam humorem vel lentum, vel craſſum, vel multum, circa ipſum effuſum fuiſſe declarãt: verum ea inter ſe per prę terita accidentia diſcernere licebit. Nanq;, ſi quis per bonam valetudinem, quum ſolitas actiones facere poteſt, ſic difficulter ſpirare inceperit, augeaturq; accidens, neq; inter reſpirãdum ſtertere videatur, crudi tuberculi ortum ſuſpicari oportet. Si vero ſtertendo ſtrepitum fecerit, lẽtorum craſſorumq; humorum pertinaciter impactorum multitudinem, pulmonis bronchia moleſtare indicium eſt. Quòd, ſi ilico ab anguſtiæ ſenſu quis difficulter ſpirauerit, fluxionem vel à cerebro, vel à vicinis ſedibus in pulmonẽ irruentẽ oſtendit. Sed, quum fluẽtibus in pulmonẽ vel viſcoſis, vel craſſis, vel multis humoribus, hominẽ difficulter ſpirare dico, in bronchijs eos contineri intelligas, velim: vt.n. in totũ viſcus læuis arteria diuidit, ita etiam bronchiorum eſſentia in totum pulmonem ab aſpera arteria procedit: vocantur aũt à diſſectoribus bronchia, aſperæ arteriæ chartilagines, ſigma literæ figuram referentes. At, vbi″pleuritis præceſſit, mox remiſſa febris vehementia A.l.3.f.10.t.4. c.7.fo.269.f
intra latera grauitas in imo thoracis derelicta ſentitur: ac, vbi quis affatim à decubitu tranſmutat, idq; maxime ſi ab vno latere in aliud ſe cõuertens defluere aliquid ſentiat, puris multitudinem ibi contineri haud dubia coniectura eſt: quinetiam in ijs fluctuatio ſæpenumero haud obſcure audi-
tur: accedit ad iam propoſitas notas hoc quoq; indicium, ſi vehementi prægreſſa pleuritide nihil G
penè laborãs expuerit. Si vero citra febrim alius quiſpiam ſeroſus aut pituitoſus humor in thora
cis ſpacium ſubito defluens, ſpirandi difficultatẽ excitauerit, laborãs″tenue ſputum, idq; ab initio A.l.4.f.1.t.2.c. 7.fo.418.h
quidem exiguum, ſed cũ vehementi tuſſi: vbi vero concoctum eſt, plus atq; craſſius & cũ mitiore
tuſſi expuere ſolet. Quippe bifariã″accidere poteſt, vt vehementer tuſſiendo pauca quis expuat: A.l.3.f.10.t.1. c.5.fo.258.b
alij enim ob lentum craſſum′ue humorem, alij ob tenuẽ id facere videntur: ſiquidem tenuis humor, quum ſubleuatus eſt, inter tuſſiendũ à ſpiritu diuiſus refluit: lẽtus vero aut valde craſſus difficulter effertur, vtpote q nõ tã facile à corporibus, quibus impactus eſt, abſtergi, neq; etiã à quauis occurrentis ſpiritus violẽtia impelli põt: niſi.n. ſpiritus, qui tuſſiendo effertur, & multus & vehemẽs fuerit, nihil ſecum educet. Igitur ſputum, quod neq; liquidum aut aquoſum admodũ fuerit, neq; craſſum valde etiam aut lentũ, id facile efferri ſolet, maxime vbi validæ fuerint vires: etenim ſine vehemẽti thoracis contractione vehementer tuſſire nemo poteſt: at ſine valida tuſſi craſſos lentoſq; humores efferri impoſſibile eſt. Qñ vero cũ ſpirãdi difficultate, cui & anguſtia & grauitas coniũcta eſt, acuta quoq; febris inciderit, is affectus inflãmatio pulmonis eſt. At, ſi intolerabile fuerit incendiũ, anguſtiæ vero grauitatiſq; ſenſus minor, eryſipelas ipſum vexare cenſendũ eſt.
Extremis aũt id definitis, quid ſit eryſipelas phlegmonodes, aut inflammatio eryſipelatodes, haud H
difficulter deprehendet. Sunt alij pulmonis affectus, vbi citra humorũ affluentiã intemperies ipſum infeſtat, ſiue æqualis ea fuerit, ſiue inæqualis. Igĩ inęqualis tuſſim excitat: ęqualis vero, ſi moderata eſt, rhythmon reſpirationis immutat: at, ſi vehemẽs idq; vincẽte calore, frigidi aeris atque potionis cupiditatẽ inducit, ac tractu tp̃is finitur in febrim. Per frigidam aũt intẽperiẽ cõtraria euenire ſolent: quippe, ſi modũ ſeruauerit, calidi aeris ac calidæ potionis deſideriũ excitat: ſi vero modũ exceſſerit:, replet viſcus ipſum fluxionibus. Cæterũ de ſanguinis ex ipſo pre tuſſim reiectione, quæ fit vel exeſo vel rupto vaſe aliquo, vel ore alicuius venę patefacto, antea, vbi de ſanguinis ſputo mẽtionẽ fecimus, iã dictũ aliqd eſt: atq; nũc quoq; pauca quædã dicemus. Porrò ruptiones in ipſo deprehendes tũ ex multi ſanguinis fluxione, tũ ex magna notabiliq; aliqua cã, quę p̃ceſſit, ſi ſubito aduenerit: voco aũt præcedẽtes cãs, vt quũ aliquis ex alto, vel in ludo, vel certamine ceciderit, aut quũ alter ſuper alterum cadit, aut vbi ex inanimatis corporibus aliqđ graue, vt vel lapis vel lignum, thoracem læſit: non nullis ira cum clamore præceſſit. Quinetiam citharœdis tragœdiſq; certãtibus, aut acuta vehemẽtiq; voce clamãtibus, vaſa interdum dirumpuntur, maxime vbi

non

A non præmiſſa pulmonis ꝑ præcedentes exclamationes lenitione, violenter clamare conanť. Vt.n. luctatoribus, ſi certamen aggrediantur, muſculis prius neq; calefactis, neq; per frictiones aut moderatas motiones explanatis, partes quædam rumpuntur atq; conuelluntur, ita ēt pulmoni accidere ſolet: quē quidem frictionibus ad vehementes motiones præparare non licet, per exclamationes aūt, quæ frictionibus proportione rñdent, id efficere ſtudemus. Inſuper nulla manifeſta extrinſecus adueniente cauſa, vt in cæteris corporis particulis, ita in pulmone quoque vas aliquod ob ſanguinis abundantiam dirumpi poteſt: quum videlicet extenſioni reſiſtit aut ob frigus à vicinis partibus contractum, aut ob īnatam intemperiem. Ita Hippocrates, ‖ Venas, inquit, frangit frigidum. Atqui ipſum per ſe rupturas non facit, ſed quia venarum tunicas frigiditate ſua duras & extendi contumaces reddens, vt rumpantur, paratiores efficit: ruptionis vero cauſa eſt aut vehemens motus, aut humorum abundantia, qui vel per ſe vel vnà cum crudo & frigido & flatuoſo ſpiritu venas extendunt. Verum fractionis ab huiuſmodi haud obſcurū indicium prębet ſubita cumulati ac vniuerſim fluentis ſanguinis vacuatio. Quum vero venarum ora aperiuntur, nō frigidæ, ſed è contrario calidæ diſpoſitiones præcedunt: veluti vbi multis eiſdemq; calidis balneis homo vtitur, atq; terram inhabitat calidam, fueritq; anni tempus eiuſmodi, ſimiliter quoq; alimēta & potiones. At, quæ eroſo vaſe aliquo affatim accidunt ſanguinis euacuationes, eas pręcedere ſolent exigua ſputa, atq; acres in pulmonem à capite fluxiones: non nunq̄ vero & ″pulmonis aliqua pars aut ramentum ſimul efferri videtur, vt neminem latere poſſit ad pulmonem, hunc affectum pertinere. Orto vero in aſpera arteria vlcere, præter hoc, q̄ ſputum purulētum apparet, dolorem quoq; in loco affecto laborās ſentire conſueuit: ipſum vero per ea, quę ſcreanť, quia exigua ſunt, ab vlcere, quod in pulmone natum eſt, diſcerni poteſt: quippe ab vlceribus pulmonis plus ſputi reijcitur. Atq;, vt ex pulmone educta particula, viſceris ipſius vlcerationem ſignificat, ita ex gutture videmus interdum corpuſculū aliquod à ligula (Græci epiglóttida vocant) per vlcerationem excreari. Id vero non ſolum hoc indicio deprehenditur, verum etiam ex eo, q̄ in vlcerato loco doloris ſenſu laborans infeſtatur, veluti de aſpera arteria dictum iam eſt: etenim pulmonis vlcera dolor non comitať: ea vero, quæ in his ſedibus oriuntur, dolorem quidem inducunt, ſed non vehementem: vt, ſi alicui ſuapte natura hebes fuerit ſenſus, ipſum planè non percipiat. Igiť perſępe vidimus eos, quos iam ſupra propoſuimus, affectus, & qui pulmoni, & ſpacio thoracis, & aſperæ arteriæ, & gutturi accidere poſſunt, quippe oīum horum ſermonis cōmunitate inducti mētionem fecimus: qui vero deinceps dicentur, non ita crebro nobis apparuerunt. Quidā humorem C repente expuit, liquidæ bili in colore perq̄ ſimilem, medium videlicet inter flauum ac pallidum, at nulla acredine infectum: atq; ita quotidie maiorē eius quantitatem expuit: deinde læui ſuborta febricula tabeſcere incepit adeo, vt purulēta ſcrearet. Poſtea tractu temporis, quatuor videlicet menſiū, exiguū cum pure cruorē reiecit, atq; ſic aucta febre magis cõſumebať: ac iterum atq; iterum plus expuebat, adeo, vt magnā ſputi quantitatem redderet: quocirca magis increſcēte febre ac reſolutis viribus, eorum, qui tabe marceſcūt, exemplo mortē obijt. Deinde alium vidi, eodem fere mō ſex mēſibus, ac alium quoq; diutius laborantem. Igiť, qui primus nobis occurrit, initio quidem nihil mali habere, ſed tandem peſſime affici viſus eſt: alterū vero quum cōſpiceremus, ei ſtatim ab initio cognito malo, præſenti medicamento ſuccurrere tentauimus: ac multo magis etiā tertio. At, quāuis multo negocio vtrūq; liberare conaremur, nihilominus neq; horū vllus, neque alius poſt eos ſeruari potuit: quum.n. morti iam proximi eſſent, pulmonis ipſius putres quaſdā partes expuebant. Proinde facile cognoui haud abſimili eos affectu laborare, qualem in externis partibus videre ſolemus, quum à putrefaciente quopiam humore inficiunť: verum has & abſcindere & vrere poſſumus, pulmoni vero horū auxiliorum neutrum adhibere licet: quapropter oēs perire neceſſe eſt. At vero, poſtremū quum viderē, ad viſceris fortē exiccationē ſollicito me animo D cōuerti, & quidem odoribus atq; potionibus ad id efficacibus. Proinde medicamētum, quod hedychroum vocant, interdiu naribus ipſius iugiter adhibere iuſſi: ad ſomnum vero ſeſe conuertenti pręſcripſi, vt nariū foramina ex aliquo pręcioſorum vnguentorum illinerenť, qualia videlicet Romæ præparari ſolent, vocant vero ea & foliata & ſpicata: atq; dedi in potu medicamēta, mithridaticam vocatam compōnem, ambroſiā, athanaſiam, theriacam. Itaq; perpetuo anno ſic educatus, tandem ſimiliter, vt reliqui tabidi, vitā finiuit: quā fortaſſe ob iam dictam educationem lōgiori tpe protraxerat. Præterea alium hmōi affectum in pulmone notaui. Quidam ″diuturna tuſſi vexatus, & exiguum lentumq; pus expuens, fruſtum quoddā paruo grādinis grano haud abſimile excreauit, ac deferens illud mihi oſtendit, atq; rurſus nō ita multo poſt aliud quoq; attulit: vnde conieci lētum illū humorem, quē antea expuere ſolebat, ſiccatum induratūq; ad hmōi ſubſtātiam perueniſſe. Quamobrem medicamentum ei in potu dedi, quod aſthmaticis auxiliatur: atq; ita factum eſt, vt minorem expueret grandinem, atque longiori, quàm antea, interuallo: neq; pluribus deinceps annis adeo mitigari potuit affectus, quin tandem moreretur. Cæterum grandines ipſæ magna ex parte erui magnitudinem æquabant, quamuis interdum maiores interdum minores eſſe viderentur. Atque alios quoque ſimiliter quidem ſpuere, ſed nihilominus in multos annos vitam extendere, vidimus: quorum alij aliam ob cauſam, alij vero ob ſpiritalium inſtrumento-

A.l.3.f.10.t.4. c.22.fo.272.b

6.Epid. cō 3.t. 14.3ª.172.e

A.l.3.f.10.t.1. c.1.fo.264.e Et.t.4.c.22. fo.272.b

rum affectum mortui sunt, quamuis nihil cruoris excrearent. Ea vero, quæ Antipatro medico E
accidêrunt, nemo est, qui nesciat, vtpote qui medicam artẽ publice apud Romanos professus est. Agebat hic ætatem sexaginta quidem annis minorem, sed quinquaginta iam annos excesserat. Is correptus aliqñ febre quadam ephemera, idq; ab euidenti causa, declinante iam febre, vt, quid sibi facto opus esset, intelligeret, pulsum ipse suum tangere aggressus est. Quum igitur omne inæqualitatis genus in arteriarum motione inueniret, in primis quidem territus est: deinde vero, quum sese non febrire plane sentiret, ilico balneum subijt, quippe laboribus ac vigilijs corpus fatigauerat. Atq; tenui quoq; victu, donec diẽ tertium præterijsset, vsus est: quo, quum nulla appareret febris, ad solita negocia pertractanda prodijt: atq; arteriam in extrema brachij sui parte tangens, admiratus est perseuerantem in pulsibus inæqualitatem. Occurrens itaq; mihi, extendit manum ridens, iussitq; pulsum tangere. At ego subridens, quid, inquam, sibi vult hoc, quod proponis ænigma? Ille iterum ridens obnixe orauit, vt tangerem. Igitur inter tangẽdum omnigenam in pulsu inueni inæqualitatem, nõ solum in multarum pulsationum cumulo, quam systematicen (id est congregatricem) vocant, verum etiam in vna arteriæ distinctione. Proinde miratus, quomodo adhuc viueret, quum talem haberet pulsum, interrogaui, num difficilis aliqua esset ei respiratio: illo vero nullam se sentire respondente obseruaui equidem, an aliqñ mutaretur, quippe F
sex mensium spacio assidue arteriam tangebam. Quumq; ab initio interrogaret, quę nam corporis dispositio mihi videretur posse huiusmodi pulsum efficere, atq; per quẽ modum, idq; citra febrim, ad eam quæstionem respondi in commentarijs de pulsibus iam declarasse me huiusmodi inæqualitatem: nãq; ob magnarum in pulmone arteriarũ angustiam id euenire putaui: angustiæ vero causam esse dixi visceris inflammationem: at tibi hnac ob cãm id nunc accidisse impossibile est, quippe febre fuisses affectus. Relinquitur igitur vel obstructione ex liquidis & crassis & viscosis humoribus, vel crudi cuiuspiam tuberculi ortum, in huiusmodi te dispositionem induxisse. Tum ille respondens, oportuisset (inquit) me suspiriosa orthopnœa laborare. At ego probabilia dixi ipsum loqui, sed à veritate aberrare: quippe fieri non nunq; huiusmodi orthopnœam ob cã, quam diximus, causam, id vero, quum in asperis, non in læuibus arterijs, crassus & lentus humor cumulatur. Proinde omnem ei victus rationem, atq; medicamenta quoq; haud aliter, q̃ asthmaticis, adhibere iussimus. Deinde sex (vt dixi) mensibus elapsis, leui quadam spirandi difficultate affectus est, accedente simul cordis palpitatione, in primis quidem semel, deinde bis, atq; ter, postea quater, ac sæpius quoq;, aucta simul spirandi difficultate ad quindecimum vsque diem: post quẽ difficillima derepente oborta spiratione, exolutus statim obijt aliorum quorũdam exemplo, qui G
cordis affectibus laborant: de quibus posthac sermonem faciemus.

GALENI DE LOCIS AFFECTIS LIBER QVINTVS.

ARGVMENTVM LIBRI

Affectus Cordis, Thoracis, Septi transuersi, Gulæ, Oris ventriculi, & Iocinoris explicantur.

Ob Cordis tantum læsionem subitam oriri mortem posse, non vero si aliqua cæterarum partium lædatur. CAP. I.

IN præcedenti libro, quũ de pulmonis affectibus ageremus, sermonis cõitate & thoracis & cordis aliquantulum meminimus: pleniorẽ vero absolutionemq; de ipsis sermonem in quintũ hunc librũ distulimus. Qm̃ vero quartus liber in accidentibus, quæ Antipatro medico euenerunt, finẽ sortitus est, H
læso in primis ipsius pulmone, deinde ad cor etiam trãseunte affectu, operæpretium me facturũ arbitror, si oẽs eius affectus percurram. Igitur, quemadmodum de cæteris corporis partibus, ita de corde quoq; definiendũ est, quę nam ipsi proprie vel primario affecto, vel vtcunq; noiare volueris, fiãt accidentia: quæ nã vero ipso cæteris partibus consentiẽte. Id aũt ex ijs intelligi põt, quæ prius in alijs libris demonstrauimus, vbi iam declaratũ est inati caloris cor velut fontem esse, neq; animal mori oino posse, ni cor afficiatur. Quum itaque tres sint principes partes, quibus gubernatur animal (quippe præter cordis principatũ, ostensum est & sensum & motũ vniuersis corporis partibus à cerebro suppeditari, iecur vero nutricis facultatis esse principium) semper mors ad immodicas sequitur cordis intemperãtias: simul.n.cum ipso oẽs vitiantur partes. Quum enim (vt ostẽdimus) ipsæ peculiari cordis temperie actiones suas perficiant, hac pereunte actiones quoq; ipsarum perire necesse est, ac proinde cerebri quoque, & iecoris: horum vero temperie deperdita non oportet cordis simul actionem perire. Si enim neque sentiendi neq; mouendi ab electione facultatem animal habuerit, neq; nutriatur, veluti in latẽtibus euenit animalibus, nihilominus viuere ipsum posse,

A.l.1.f.1.d.5. c.1.fo.9.f

A.l.1.f.1.d.6. c.4.fo.27.a

A.l.1.f.1.d.6. c.4.fo.27.b

A posse, quoad cor manserit illæsum, haudquaquam negãdum est. Quin videmus sæpenumero multis deinceps diebus alios neq; intelligere neq; sentire neq; etiam moueri, at nihilominus viuere: quemadmodum vbi quis ob virium hepatis imbecillitatem sine alimento permanens, diutius ẽt sufficere potest: at vero, si cor respiratione priuetur, hominem ilico perire necesse est. Igitur, qui ad spirandi functionem nihil conferre thoracem putant, ij causam reddere nequeũt, cur per vehementem apoplexiam, superno duntaxat principio vitiato, laborantes subito moriãtur. At vobis eam inuenire haud difficile est (vtpote quibus efficaciter persuasum est musculos, qui motionis principium à neruis in ipsos à spinali medulla, quę in ceruice est, delatis suscipiunt, thoracem attollere) priuatis tunc musculis mouendi facultate, quę ex cerebro ipsis influere solebat: "vt, nisi ad spirandi functionem ambo principia simul iuncta concurrerent, possimus vtique viuere, priuati interdum superno principio. Igitur, ex quibus causis inuenimus, cur affecto cerebro in vehemẽti apoplexia, cor quoque lædatur, ex ijsdem ipsis, sed secundum alium modum, causam quis inueniet, quamobrem in apoplexia minore, catalepsi, sopore, morbo comitiali, lethargo, animal ita affectum non pereat. Nanq;, si diligenter consideraueris, inuenies per huiusmodi affectus, quomodo spirent laborantes: quippe videbis & violentam & difficilem spirationem perinde, ac si vinculo quodam constrictus thorax attolli prohiberetur. Atq; huius rei sufficientem fecimus mentionem in libris de musculorum motione: nanq; similis est hæc quæstio ei, quæ de somno fit, in quo omnes musculorum actiones exoluuntur, & sola actio, quæ ad thoracis musculos pertinet, seruatur: nunc vero ea duntaxat dixisse satis fuerit, quæ in præsentia proposito nostro conducere videbantur. Porrò, qua ratione homines per somnum spirant reliquis musculis omnibus quiescentibus, eadem quoq; ratione per minorem apoplexiam atq; alios ei vicinos affectus spirare possunt: vbi vero vel apoplexia vel alius quispiam affectus adeo vehementer increuerit, vt musculorũ thoracis actio oĩno deperdatur, perire simul respirationẽ necesse est: vnde cordis quoque temperamẽtum soluitur: quo fit tandem, vt ẽt animalis ipsius necessario sequatur interitus: atque hac ratione per vehementes superni principij læsiones animalia perire videmus. Iam ex iocinoris quoq; affectu mori accidit, sed alia ratione, atrophia scilicet: vnde longiore temporis spacio in huiusmodi affectibus vitam protelare possunt. Atque mori contingit nonnullos per alium quendam modũ, in syncopa, stomachi vitio eueniente, & vehemẽti dolore, & timore graui, & voluptate maxima: etenim, quibus vitale robur infirmum est, animi vero affectiones ob imperitiam fortes, his animę essentia facile dissolui põt. Atq; aliqui ob mœstitiã interierunt, sed non ilico, vt de superioribus diximus. At vir magnanimus neq; ob mœstitiã, neq; ob aliã aliquã animi ægritudinẽ mœstitia fortiorem, vnq; succubuit: vtpote cuius animæ robur validũ est, affectus vero non adeo vehemẽtes.

De proprijs Cordis & pericardij affectibus. CAP. 2.

A.l.3. f.11.t.1. c.2.fo.276.c A.l.3.f.11.t.2. c.1.fo.278.c CAeterum proprio quoq; "affectu cor laborare solet, vel ob simplicem intemperiem, siue inæqualis siue æqualis ea fuerit: vel "inflammationẽ, vel erysipelas, idq; dũ fieri incipit: ilico. n. antea, quàm augeantur huiusmodi affectus, animal corrumpitur. Atq; hos affectus rursus cardiaca syncopa sequitur: quemadmodum, quæ stomachi vitio fiunt syncopæ, ad eos affectus, quibus os ventriculi (stomachum non nulli appellant) infestatur, sequi solent: verũ hæ quoq; consentiẽte corde eueniunt. Porrò vtriusque partis, tum oris ventriculi tum cordis, dispositiones, aut à forti duntaxat intemperie, aut venenoso humore, non nunquã ab erysipelate, aut inflammatione, aut alio quopiam tali præter naturã tumore fieri solent. Igitur exiguę quidem cordis intemperantię, pulsus arteriarum, pro sua quęq; natura, variant, de quibus in tractatiõe de pulsibus iam dictũ est: maiores vero per proprias quidem similariũ partiũ intemperies subitã mortẽ non inducunt: per eas vero, quę ad instrumentales partes pertinent, subito enecare possunt, sed præcedentibus prius signis quibusdam: quorum vnum est, quod & ab Hippocrate dictũ est: ‖ Qui sæpe & multũ exoluuntur sine causa manifesta, ij repente moriũtur: aliud vero, "palpitatio videlicet cordis aut per se eueniens, aut cum significatione quadam, q; in humore cor ipsum moueatur. Neq;. n. mirũ videri debet tantam humoris multitudinẽ cumulari aliquando in ambiẽte cor tunica, vt ipsum, ne attollatur, impedire possit: quippe in animalibus dissectis vidimus plerunq; plurimũ humoris vrinæ speciẽ referentis, in eo, qui ipsum inuoluit, panniculo contineri. Etenim simia "quædã, quum emaciari in dies videretur, eã tñ necessarijs nostris negocijs impediti secare in tpe non potuimus: post mortẽ vero reliquis corporis partibus omnibus illæsis inuentus est in ambiente cor tunica tumor præter naturã, humorẽ in se continens, qualẽ pustulæ (Græci hydatidas vocant) emittere solent. Atq; in "gallo quoq; vidimus aliquando cordis tunicam hmõi scirrhoso tumore affectã, perinde ac si plures crassæ mẽbranæ inuolutæ altera alteri fuissent: verũ in eo nihil humoris cõtinebatur: vnde verisimilis coniectura elicitur homines ẽt similibus posse affectibus infestari. Inflãmato aũt manifeste corde gladiatores vidimus haud aliter, quã qui cardiaca syncopa pereunt, obijsse. Igit, si ad ventrem cordis vulnus aliquando penetrauerit, protinus magno cũ sanguinis fluore hominẽ mori necesse est, idq; præcipue, si sinistræ partis venter fuerit vulneratus: si vero non ad vẽtrem vsq; ptingat, sed in cordis substantia consistat vulnus, ex ita affectis aliqui non solũ ea die, qua vulnerati fuerunt, sed sequẽti quoq; nocte viuere potuerunt: qui inflãmationis rõne extincti sunt.

Marginal notes: A.ibidẽ. — A.ibidem.c — 2.Aph.41.Ex. ord.18.a — A.l.3. f.11.t.1. c.2.fo.276.c — A.l.3.f.11.t.2. c.1.fo.278.c

Atq; etiam ij,quãdiu vixerunt,mentis compotes inuenti ſunt: vnde euidens quoque ſibi teſtimo B
nium ſumere põt antiqua ea ſecta, quæ negat rõnalẽ aĩæ vim in corde conſiſtere. Palpitatio autẽ
viſceris huius pluribus integra valetudine degentibus,tum adoleſcentibus tum adultis, ſubito ſi-
ne alio manifeſto accidente euenire viſa eſt: atq; oẽs eos ſanguinis detractio iuuit. Atq; hoc acci- A.l.3.f.11.t.2. c.3.fo.278.h
dente planè liberati ſunt,qui poſt ſanguinis miſſionem vſi ſunt victu & medicamentis, quibus eſ
ſet extenuandi facultas: horũ vero non nulli,quos rurſus hmõi accidens infeſtabat,ſimili curatio-
ne ſoſpites euaſerunt. Cæterũ noui quendã quotannis verno tempore hmõi palpitationis accidẽ A.ibidem.h
te vexatũ,qui,quũ per tres annos à ſanguinis detractione ſe adiutum ĩtelligeret, anno quarto an-
tea, quàm accidens ipſum inuaderet,ſanguinẽ miſit,idq; pluribus deinceps annis faciẽdo, idonea
ẽt poſt ſanguinis detractionẽ medicamenta adhibuit. At nihilominus hic quoq; ante ſenectutem
morte præuentus eſt,ſicut & reliqui oẽs: quorũ alij quidẽ per acutas febres,alij vero, cũ ſani dege-
rent, affatim ſyncopa intercepti interierũt: quãuis vnus vel duo citra ſyncopam alia quadã † mor
tis ſpecie perierint. At vero ſic affectorũ magna pars ætatem agebat quinquaginta quidem annis
inferiorem, ſed quæ quadraginta annos excederet. Porrò panniculus cor ambiens,qũocunq; affe
ctus ſit, inter ignobiles partes reputatur, niſi qñ ipſo inflammatione infeſtato diſpoſitio per cõſen
ſum ad cor tranſcurrat: cum enim ipſe ſolus afficitur,exemplo reliquarũ omniũ partiũ, quæ ad cu F
ſtodiam & tegumentũ cæterarum nobiliorum factæ ſunt,nullũ affert periculum. Ceterũ nulla à
corde ſpirandi difficultas oritur præter eas,quas in priori libro diximus, cum de dyſpnœa ſermo-
nem haberemus. Etenim ſupercalfactum ſpirationem efficit magnam & denſam atq; celerem, ac
calidum inſuper ſpiritum reflat: contra refrigeratum, exiguam reddit ſpirationem & raram.

† apoplexiæ mõ,ĩquit Aegineta in libr.3. hunc locũ trãſferens.

De Thoracis affectibus {ac in quot abſurda inciderit Eraſiſtratus, cum tranſumptionis puris & ſanguinis ex thoracis ſpacio in aſperam arteriam, rationem reddere conaretur.} CAP. 3.

ATq; huic quoq; parti vel primario affectæ, vel alijs conſentienti, quemadmodũ reliquis om-
nibus, affectus quidam ſuperueniunt, quos omnes in reſpirationis læſionẽ deſinere neceſſe
eſt: quippe propriũ reſpiratiõis organum eã eſſe iam mõſtratũ eſt. Igitur, vbi dolorificis affecti-
bus moleſtatur, exiguã denſamq; reddit ſpirationem, veluti in commentationibus de difficultate
ſpirationis oſtendimus: id vero & vicinis quoq; partibus, & ijs, quæ ſimul mouentur, affectis eue
nire ſolet: diximus autem antea in ſpinalis medullæ affectibus, reſpirationem interdũ lædi, thora-
ce proprio affectu nequaquam laborante, ſed vel neruo quopiam à ſpinali medulla procedẽte vel
ſpinali medulla ipſa affecta. Eorum vero, qui proprie ad thoracem pertinent, affectuum quidã in
ipſius muſculis, quidam vero in membrana coſtas ſuccingente conſiſtunt: nã de ijs affectibus, qui G
vel in cute vel in coſtarum oſſibus conſiſtunt, hic agere nõ propoſuimus, in quibus locus affectus
ſenſibus ſubijciatur. Igitur, quũ ex muſculis alij ſpacia intercoſtalia vocata repleant, alij vero ex-
trinſecus extendantur, dolorificæ externorum muſculorum diſpoſitiones, vt vlcera, contuſiones,
abſceſſus, eryſipelas, inflammatio, haud difficulter à medicis manum adhibentibus diſcernuntur:
At intercoſtalium muſculorum inflammationes, eorum maxime, qui in intima parte conſiſtunt,
(duo enim, vt ſcitis, ſunt huiuſmodi muſculorũ genera) tactu conſequi non poſſumus: atq; ij gra-
uiori, quã externi, dolore cruciantur: ac aliquid fluxionis, quæ inflammationem induxit, ad inter-
na per eã, quæ coſtas cingit, membranam tranſmittunt, quam tunc pariter cum ipſis inflãmari ne-
ceſſe eſt: veluti rurſus, vbi ipſa aliquando primario affectu infeſtatur, intercoſtalium muſculorum
partes internæ ſimiliter ei conſentiunt. * Verum exquiſita pleuritis fit, vbi cingens coſtas mẽbrana A.l.3.f.10.t.4. c.1.fo.267.h
primario affectu laborat: proinde dolor vel ad iugulum, vel ad præcordia peruenit: ad iugulum
quidem, ſuperioribus eius partibus affectis: ad præcordia vero, vbi inferiores afficiuntur. Atque
vehemens quoq; febris huiuſmodi inflammationem perpetuo ſequitur, quia ſedes affecta & pa-
rum diſtat à corde, & cum panniculo ipſum inuoluente, ſicuti cum ſepto trãſuerſo, cognationem
habet. Cæterum, afficiatur ne magis cingens membrana, an muſculi ipſam contingentes, à pulſi- H
bus indicium petere oportet: nanq; muſculi minus, cingens vero mẽbrana magis, & tendit & in-
durat arteriam: Vt in affectibus pulmonis nulla penitus apparet hmõi durities: at effuſa in thora A.ibidem.h
cis ſpacium ſanies, & in aſperas pulmonis arterias tranſumpta, tuſſiendo excreatur, qualis ſit, qui
inflammationem fecit humor, declarans, an videlicet bilioſus, aut melãcholicus, aut pituitoſus, aut
cruentus: etenim, ſi bilis abundat, pallidũ aut flauũ: ſi atra bilis, nigrũ: ſi pituita, ſpumoſum & can-
dicans: ſi ſanguis, rubrũ ſputũ reijcitur. Quòd vero tuſſiendo ex thoracis ſpacio aliquid interdũ A.l.3.f.10.t.4. c.6.fo.269.e
expuatur, facile intelliget is, qui eas diſpoſitiones conſiderauerit, quibus ab exterioribus ad intima
pectoris vlcus penetrare contingit: ſiue id ob vulnus penetrans non cõglutinatum eueniat: ſiue
ob magnũ abſceſſum vtrinq; eruptũ: vel perinde quidẽ diſſectũ, ac ſi externas duntaxat partes affi
ceret, facta vero ſectione inueniat̃ cingẽs coſtas mẽbrana eroſa, aut coſta ob ſphacelum .i. cariẽ ex-
ciſa, aut eò, q medici cingentẽ mẽbranã, vtpote quã eroſam putreſcẽtẽq; quodã modo inuenerint,
ſeruare illæſam nõ potuerũt. In oĩbus.n. iã propoſitis diſpoſitionibus, ſi aqua mulſa in thoracis ſpa
ciũ infundatur, mox tuſſiendo expuitur, & laborans ipſe aquã mulſam eſſe ex ſapore deprehẽdit.
Quo pacto aũt hoc fieri poſſit, atq; per quos meatus ipſa in aſperã arteriã ingrediatur, perpendere
debet is, qui errorẽ illũ, in quẽ multi in cauſæ inueſtigatione inciderũt, effugere voluerit: ij nanq;

* Intelligit thoracem, ut manifeſte apparet, cũ tamẽ nulla ſuperius de eo facta fuerit mentio. Colligitur ergo Galenum titulos præfixiſſe capitibus ĩ his libris, ſicuti ẽt in antiquiſſimis græcis exẽplaribus uidere licet, ut hoc ĩ loco, De Thoracis affectibus.

ex

A ex thoracis ſpacio in pulmonem quippiam recipi, impoſſibile eſſe iam ſibi perſuaſerunt, fortaſſe
ita ſe ſentire ſimulantes,ne videantur de re quapiam dubitare. Cæterum credere oportet huiuſmo
di fieri tranſumptionem,quippe per vulnera penetrantia haud obſcure apparet: deinde, quo pa-
cto ea fieri poſſit,inueſtigare,vt,quum inuenerimus,animo ſimus quietiori: ſed, inter quærendũ
quandiu nihil nos inueniſſe putauerimus,ruditatem potius noſtram accuſare, quàm veritatem ip
ſam negare, debemus. Atque videmus etiam conglutinatis cruẽtis vulneribus penetrantibus,in
ſputo notas quaſdam fluentis ex vulnere cruoris ad ſpacium, quod inter pulmonem eſt & thora-
cem: præterea ſuppurati,in hoc ipſo ſpacio pus continere,& ipſum expuere haud obſcure viden-
tur: atqui rationi conſentaneum eſt,vt eodem mõ tum cruor tum pus ex thorace expuatur: Quo-
rũ viam inquirens Eraſiſtratus incredibilia quædã ſcripſit in eo libro,cui titulus de ſanguinis edu
« ctione eſt,ſub hac verborum ſerie: Via aũt,per quam incedunt ea,quæ ab ijs ſedibus reijciunt̃,hu-
« iuſmodi eſt. Ab ea arteria,quæ ſpinæ adiacet,vaſa quædam ad vtrunq; latus, tam dextrum quàm ſi
« niſtrum,ſimiliter procedunt: deinde in loca vicina,multiplici diuiſione diſperſa tandem adeo eua
« dunt exigua,vt ſenſum lateant. Quũ itaq; ſanguis in huiuſmodi arterias inciderit, nõ nunquã per
« concauã arteriã ad loca,quæ circa pulmonẽ ſunt,atq; ad eos nexus,per quos pulmo apud ſpinã ar-
« B teriæ coniungit̃,aſcendit: quippe ea,quæ huc inciderint,hac via ad pulmonẽ aſcendere ſolent. Ve
« rum,quomodo ex pulmone deinde reijciantur, antea dictũ eſt. In his verbis manifeſte declarauit
Eraſiſtratus eas arterias,quæ à magna arteria ad ſingula intercoſtalia loca procedunt,per ora, quæ
ad inflammatam partem perueniunt,ſanguinem ſuſcipere,ipſumq; ad magnam arteriã,quæ à cor
de orta per ſpinam extenditur,referre,atq; ab ipſa rurſus ad ea loca,quæ circa pulmonem ſunt,tran
ſitum fieri: ſed neq; modum,quo huiuſmodi tranſitus fiat, neq; viam explicauit,verum deinceps
ſcribens, Atq; per eos nexus,per quos pulmo arteriæ circa ſpinã adhæret: fit enim,inquit,hac quo
que via,eorũ,quæ inciderunt,in pulmonẽ aſcenſus: at, qũo, & per quæ conceptacula, id fieri poſ-
ſit,non oſtendit. Proinde manet adhuc eadem quæſtio,nihil planè ad ipſam diſſoluendã afferente
Eraſiſtrato: quamuis,vt in cæteris libris omnibus, ita in hoc ipſo de ſanguinis eductione, perſpi-
cuã pollicitus fuerit interpretationem. Quocirca multo magis vitioſum quiſpiam huiuſmodi ſer-
monem reputauerit,vtpote qui ipſi quoq; Eraſiſtrato fuerit ſuſpectus. Apparet itaq; ex induſtria
eũ voluiſſe obſcuris vti ſermonibus,vt aliquid dixiſſe videretur, quum nihil diceret: nanq; hoc in
loco, quæſtionis enarrationẽ dereliquit: vt qui,quo pacto quidem ſanguis ex lateribus ad magnã
arteriã perueniat,manifeſte declarauerit: at,quo pacto rurſus ab hac ad eas ſedes, quæ circa pulmo
C nẽ ſunt (vt ipſe dicebat) aſcendat,haudquaquã expoſuerit. Conſtat aũt & ex eo,q̃ dixit/loca,quæ
circa pulmonẽ ſunt/quum dicere/pulmonẽ/potuiſſet,eũ haud inuitũ ſermonis obſcuritatem affe-
« ctaſſe: id,quod poſtea declarauit,dicens: Ex pulmone aũt qũo ad deductionẽ aſcendat,iã antea di-
ctũ eſt. Perinde.n.ac ſi in pulmonẽ ex magna arteria ſanguis iã delatus ſit,qũo inde reijciatur,velle
nos admonere vr̃. Quòd vero de expuitione,quæ ex pulmone fit,iam antea dictum ſit, non igno-
ramus,ac perſpicuã fuiſſe narrationẽ teſtificamur: verũ optaremus,vt de ea, quæ ex magna arteria
in pulmonẽ fit,tranſumptione dixiſſet: quemadmodum,cum inquit per eos quoq; nexus,p̃ quos
pulmo arteriæ apud ſpinam coniungitur,fieri circa pulmonẽ ſanguinis reiectionẽ: non enim hîc,
quos nexus dicat,declarauit. Etenim, ſi vel per membranas vel per fibroſa quædam corpora fiat,
ad ſanguinis magna contenti arteria in pulmones delationem nihil conferunt: quippe neceſſe eſt
ex arteria oriri vaſa quædam,per quæ ſanguis in pulmonem transferatur, quemadmodum Eraſi-
ſtrati ſecta hoc ipſum per arteriam pulmoni ſubſtratam fieri autumat. Huius enim arteriæ, extre-
mæ partes,& quidem exiguæ,ad aſperam arteriam tranſire vidẽtur: atqui ipſa quoque ex magna
arteria antea,quàm ad ſpinam perueniat, initium ſumit. Itaq; duplici quadam ratione Eraſiſtra-
to ab hac arteria auxilium ſuppeditare conãtur ſectæ ipſius profeſſores, in præſentia quidẽ ad ſan-
D guinis ex thorace eductionem, alibi vero ad inflammationis in pulmone generationem: nam &
hanc obijciunt eis,qui aliter ſentiunt,vtpote quam ita,vt Eraſiſtratus docuit, fieri ſit impoſſibile.
Nanque,vbi docet,qũo fiat inflammatio,putat incidẽtem in arterias ſanguinem,ſpiritui,qui à cor
de defertur, obuium fieri,atq; ſic ad extremas arteriarum partes repelli: niſi,vbi vulneratæ aliquan
do quædam arteriæ,vacuato ex ipſis per vulnus ſpiritu,ex ea,quæ ad vacuatũ ſpiritum fit, ſequela
ſanguinem ſuſcipiunt. Hac itaq; ratione non poſſe fieri inflammationem in pulmonis arterijs di-
cunt: quippe,ſi aliq̃n ſanguis in eas inciderit,nulli ipſum ſpiritui obuiare,q̃ in ſolas pulmonis ar-
terias nullũ à corde ferri ſpiritum Eraſiſtratus contendat, quãuis reliquas arterias oẽs à corde ſpiri
tum ſuſcipere fateatur: verum è contrario, ipſas cordi ſpiritum ſuppeditare, quẽ per inſpirationẽ
ab aſperis læues arteriæ ſuſcipiunt. Hanc igitur arteriam, quæ à maiori arteria ſpinæ incumbente
in pulmonẽ fertur,inflãmationẽ in extremis partibus ſuſtinere: atq;, vt ſanguis ex thorace reijcia-
tur,efficere dicunt Eraſiſtrati ſectatores. Sed inflammationis rationẽ hoc in loco tractare non pro
poſuimus. Cæterum,quòd ex magna arteria in pulmonem ſanguinis tranſumptionem fieri Era
ſiſtrati ſectatores dicunt,à veritate deuiare videtur. In primis enim ſanguinem ex intercoſtalibus
locis in magnam arteriam transferri impoſſibile eſt,quippe à ſpiritu, qui à corde per magnam ar-
teriam ad hæc loca tranſmittitur,repulſus,ilico reuertetur: ſi conceſſerimus autem hoc ita fieri, ac
demus

† Ex græcis antiquis clarius. Hi vero ipsum, (i. sanguinẽ) in unã arteriã suo sermone, eam inquam, quæ in pulmonem fertur, cõpellunt, ac si is mẽtem hẽat, sciatq;, qua uia facillime sit euacuãdus. In impressis enim legitur ὃυ δὲ ἱ antiquis ὅι δὲ.

demus in magnam ipsum arteriam deferri, multo absurdior ex Erasistraticæ sectæ fundamẽtis ser E
mo euadet. Etenim spiritum, seruantem incursionis impetum, à corde in hãc arteriam expressum,
in totum deferri corpus per ortas ab ipso arterias autumat ita, vt ex vna arteriæ compressione, spi-
ritus delatio ad extremas vsque pedum partes perueniat, à delationis celeritate vehementissimos
ventos superari putans. Quòd igitur tanta vehementia sanguinem in magna arteria contentum,
ad quamlibet corporis partem non statim impellat, impossibile est†: neq; ulla ratione dici potest
ipsum in vnam arteriam, quæ in pulmonem feratur, compelli: ita enim is impetus mentis sit parti
ceps, atq; intelligat, qua via quàm facillime vacuari possit. Id ipsum vero rursus pugnare videtur
cum præsenti sermone, qui sanguinem quàm celerrime vacuari per asperam arteriam concedit.
Nam, si tam facilis est per extremas harum arteriarum partes transitus, vt incidens in eas sanguis,
tam celeriter vacuetur, fieri non potest, vt impactus inflammationem excitet, eò, ꝙ impingi & ex-
cidere, inter se sint cõtraria. Id vero multo maiori admiratione dignum est, quòd, quum Erasistra
tus quàm diligentissime deinceps de puris vacuatione cõscribat, siue id in pleuriticis siue in sup
puratis contineatur, ipse pugnam hanc, qua videlicet sermones eius tum nobis tum reliquis ho-
minibus omnibus inter se certare videntur, non intellexerit. Ea facile deprehẽdetur, si sermonem
eius, qui ad verbum sic se habet, hîc subscripserimus: Atque in his ipsis affectibus, multi interdũ F »
puris expurgatio fit: causa, venarum natura est: epilogismus autem horum huiusmodi est. Ma- »
gna quædam vena ex corde nascitur, adiacens spinæ, ac in eo loco, vbi à vertebris septum transuer »
sum nascitur, finem accipit: ab hoc vero venæ, quæ ad latera extensæ sunt, atq; arterijs adiacent, ori »
ri videntur. Igitur, quum vel vlcus vel abscessus in his locis euenit, multum puris congregans, id »
quidem haud facile ad spaciũ, quod inter latera & pulmonem est, effundi potest, ꝙ succingens la- »
tera membrana, neruosa est & fortis ac diuidi contumax: proinde coercetur ad vasa, membranæ »
intrinsecus subiecta. Quũ itaq; tenuis magis ac imbecillior vena sit, quàm arteria, hæc vasa prius »
diuiduntur, quàm ipsæ arteriæ: atque per has diuisiones pus effunditur in venas: per inferiores »
vero sedes pus deijci non potest, quia ad eas venarum natura nõ peruenit, sed finem sortiũtur, vt »
dictum est, circa septi transuersi ortum: quũ semper autem continuæ sedes repleantur, necesse est, »
vt per superiores meatus exitum capiat. Perpẽdenda igitur est actio, quam pulmo inter respiran »
dum efficit, ac, quomodo, tum spiritũ tum humores & attrahit & expellit: quippe eodem modo »
pus à lateribus ad pulmonem ascendere solet. Sed, quo modo demũ à pulmone reijciatur, antea di »
ctum est. In hoc sermone, ꝙ pus in venas transumptũ non possit ad loca septo transuerso inferio
ra peruenire, rectè ab Erasistrato dictum est, vtpote vena, quę octo inferioribus thoracis costis ali G
mentũ præbet (non enim oẽs alere potest) ad septũ transuersum perueniente: neq; enim in præsen
tia contendere velim, an exigua aliqua eius particula inde exiliat. At, quo modo huiusmodi pus
expuatur, neutiquam dicere aggressus est: similiter nec sectatorum eius quisquam: neque enim,
quemadmodũ arteriam quandam à magna deductam in pulmonem ferri affirmãt, ita de vena di-
xerint. Etenim arteria, tametsi non manifeste in viscus ipsum ramis distribuitur, ei tamen subster
ni, atque ad asperam vsque arteriam ramusculos emittere videt: verũ à magna vena, quæ spinæ in
cumbit, venam aliquam in pulmonem transire neque nos vnquam vidimus, neq; dissectorũ quis
quam scripsit, ac ne Erasistratus quidem id affirmare ausus est: quippe inter omnes conuenit, ꝙ à
dextro cordis ventriculo per vnũ duntaxat vas pulmo sanguinẽ recipit. Oportet igit̃ pus, quod à
costis in eam fert venam, quæ spinæ adiacet, in primis quidem peruenire ad cor: deinde ad venã,
quę ab hoc orta in pulmonẽ trãsit: postea ex hac in asperas arterias, quę per ipsum dispersæ sunt,
transumi: postremo tussi indigere, quæ. s. ipsum vsq; ad os efferre possit. Quo aũt pacto puris san
guini permixti ab ipso fiat secretio, tanquam exiguũ quippiam ac vulgare, & quod ad vniuersam
ipsius rationem firmandam parum conducat, præteriens dicere neglexit. Neq; defendi etiam po-
test, ꝙ sanguis in vena, q̃ circa spinã est, contentus ad cor ipsum referat: nã è contrario, vena hæc à H
dextra cordis auricula initium sumens, sanguinẽ secũ defert, qui oĩbus thoracis partibus, quę circa
octo costas consistunt, alimentũ præbeat, nõ aũt illis, quæ sunt circa superiores quatuor: nã venæ,
quæ eas partes nutriunt, ab ea vena, quæ ad iugulũ ascẽdit, medio inter cor & clauiculas loco, exo-
riunt̃. Præterea & hoc quoq; non minus absurdũ ad Erasistrati verba sequit̃: nã pus, quod à super
nis quatuor thoracis costis in concauã venã refert̃, maxime quidẽ ad eas venas ducet̃, quæ ad ceruí
cẽ, & scapulas, & caput, & manus, imo potius ad vniuersas animalis partes perueniũt. Hæc sunt
ferè absurda, quæ ad Erasistrati scripta sequi vident̃. Accedit ad hæc, ꝙ cãm in hac perpensione pe
nitus non attigit. Dicens enim / nõ facile pus effundit̃ in spaciũ, quod inter costas est & pulmonẽ,
quia succingens costas membrana neruosa est & fortis atq; diuidi cõtumax / pus aliqñ in hoc spa-
ciũ effundi posse non negauit: quippe qui verbis suis / nõ facile / addiderit. Oportebat. n. huiusce
rei, quæ nõ facile quidẽ fit, sed aliqñ tñ fit, cãm reddere, ostensa via, qua suppurati pus expuere pos
sint. Vt. n. ex ijs nõ paucos perire, ita & alios cõplures seruari vidimus: quorũ si quis p singulos A l.3.f.10.t.4. c.17.fo.271.c
dies reiecti puris q̃titatẽ collegerit, interdũ sex aut octo heminas, iterdũ decẽ, atq; interdũ plures,
totam summam æquare inueniet. Ceterũ id, quod quã creberrime dicere consueui, nunc quoq; di
cam, ꝙ multi medici, rerũ, quæ manifeste vident̃, cãm reddere nequeuntes, eas esse omnino negãt:

quanquam

A quanquam (vt dixi) omnes, quotquot in thorace confossi sunt, iniectam per vulnus aquam mulsam, ilico per tussim expuere solent: non nulli etiam medendi modo, & qui cruentis adhibetur, & glutinatorio dicto, haud paucis perforationibus curati, in primis quidem diebus purulenta quędam expuunt, nisi recte ac exquisite vniuersus sanguis per vulnus (quatiēdo videlicet hominem, qui sic vulneratus est) fuerit effusus. At vero membrana costas succingens, & valida est & neruosa ac diuidi contumax: sin autem voles, adde sermoni etiam membranam pulmonem ambientem, quæ eandem cum illa naturam habet: eoq; liquores in vacua thoracis infusos hæc quidem nō trāsmittit, illa non transumit. Itaque ad eundem modum dicas cutem, quæ membranis multo fortior atque crassior est, in fracturis ossium callo obducendis, sanguineum humorem, quo minus per ipsam penetrando egrediatur, prohibere: hunc tamen in non nullis videmus adeo copiose effundi, vt totas etiam vittas irriget: quod quum ita fieri videamus, idem haud absurde per tenues quoq; membranas fieri fatendum est. Atque satius fuisset Erasistratum non de hac re dubitare, sed id potius abundanter intelligere, humorem inter thoracem & pulmonem contentum, in asperas pulmonis arterias recipi, ad læues vero arterias atque ad venas non peruenire: nam & ipso Erasistrato authore tria hæc vasa simul extenduntur, atque simul diuisa terminantur, suo extremo quodlibet ore, in adiacentem pulmoni membranam.

B Cum ergo tria hæc ora inter se proxima sint, cur in vnum duntaxat fiat transumptio, quærere debuit Erasistratus: nam longe præstantius erat ea, quę fiunt, quomodo fiant, quærere, quàm, quòd fiant, negare. Quanquam neque dubia neque inuentu difficilis mihi videtur eorum, quæ in thorace continentur, in pulmonem trāsumptio: quæ quidem in asperæ arteriæ partibus extremis fieri potest, quippe quæ non adeo angustæ sunt, vt læuiū arteriarum atq; venarum partes extremę: & quòd magna ex parte asperarum arteriarum essentia, chartilago est, quę concidere atque concludi omnifariam non potest: quòd etiam earum, quā duorum vasorum reliquorum, ora multo sunt ampliora. Cum igitur ipsorum circa pulmonem diuisiones numero sint æquales, rationi consentaneum est asperæ arteriæ veluti ramos, reliquorū duorum generū partes proportione superare: id vero manifeste apparet per visceris ipsius dissectionem, nam vicina quæque vasa eandem inter se seruant in magnitudinis excessu proportionē, quā ab initio maximæ eorum partes habere conspiciūtur. Hæc sunt, quæ dicere debuit Erasistratus: ac deinceps, vtrum inspirationis, an expirationis, an quietis tempore, pus ex thoracis spacio in pulmonem recipiatur, explicare: ac deinde, quum id neque per inspirationem neque per quietem fieri docuisset, ostendere ipsum expirationis tempore recipi: id, quod facillimum erat demōstrare ei,

C cui prius persuasum esset respirationis actionem ad thoracem pertinere, pulmone nullā propriā habente motionem: quippe qui per consequentiā dilatato thorace pariter attollitur: eo vero constricto ipse spongiarum exemplo, quas manibus exprimimus, in sese residere solet. Etenim hoc pacto per magna vulnera penetrātia, fibra ipsius per vulnus procidere videtur: verum citra vulnus, thorax vehementer constrictus, humorem, qui in eo spacio, quod inter ipsum & pulmonem est, continetur, in asperas ipsius arterias comprimendo cogit. Nec credas, velim, huic orationi / vehementer / frustra fuisse insertum: nisi enim vehementer admodum thorax pulmonem ex omni parte comprimat, humor in asperarum arteriarum ora recipi non poterit. Quamobrem natura, quo robustior fieret expressio, tussi vocata, donauit animalia: quæ cum naturale sit accidens, sternutamentum, & singultum, & nauseam, similitudine quadam imitatur: de quibus ī libris de causis accidentium satis dictum est. Verum, quia viribus opus est, quibus huiusmodi accidens naturale excitetur, contingit creberrime per suppuratos affectus mori laborantes, imbecillioribus iam antea redditis viribus: validissima enim thoracis cōstrictione eademq; celerrima, tussis excitatur: atqui vires imbecillæ, neq; valide neq; celeriter agere possunt. Ergo de expuitione, quæ ex spacio thoracis procedit, satis fuerit hæc dixisse: redeamus igitur rursus ad eū, quem ab initio proposuimus,

D sermonem. Sanè, quæ in succingente costas membrana ac musculis illi continuis fiunt inflammationes, morbum, quem lateralem vocant, efficere solent. Huius * accidētia inseparabilia sunt, febris acuta: dolor perinde, ac si locus vel intendatur, vel pungatur: spiratio frequens, & exigua: pulsus paruus, arteriam & duram & quodam modo tensam indicans: tussis maxima ex parte cum sputis coloratis, non nunquā vero sine his: has incoctas pleuritides nominant, quæ vel celeriter hominem rapiunt, vel longo temporis spacio finiuntur. Ac dolor plerunq; vel ad iugulum vel ad præcordia peruenire videtur. Sūt præterea alij laterum cum febre dolores, per quos spirationem frequentem & exiguam reddi necesse est, sed nullum redditur sputum: vt in ea re nihil à pleuritide sine sputo constante, differre videatur. Verum hi facile ab illis discerni possunt: in his enim nulla omnino tussis est: illi vero, qui sine sputo pleuritide laborant, sicca tussi molestātur: deinde q neque tensionem neque duritiem vllam refert pulsus: postremo q nō æque acuta febri laborāt, neque adeo difficulter spirant. Sunt etiam * non nulli, qui presso à nobis, extrinsecus inflammato loco, dolere sese fatentur: atque hi per sputum non purgantur, quia ab initio nihil eius succi, qui inflammationem excitauit, ad thoracis spacium peruenire solet: at cōcocta inflammatione, nisi pus prius discutiatur, ad cutem vsque attollitur, atque inciditur.

Margin notes (left): l.l.3.f.10.t.4. .2.fo.268.e — ibid.c.3.h — Al.3.f.10.t. c.17.fo.17[illegible]

Margin note (right): * Ex antiquis cod. græcis & ambobus interpretibus antiquis legēdum est ἄπτυστοι, i. sputo carentes. Vt patet et ex sequētibus.

De

De Septi transuersi affectibus: ac quo pacto Deliria, quæ ex ipso fiunt, à delirijs phreniticorum distinguantur. E
CAP. 4.

TErminum, quo thoracis pars inferior finitur, antiqui phrenas.i. mentem appellauerunt: siue
simpliciter de ipsis in animum venerit, siue (vt aliqui putant) quia eo inflammatione affecto
mens lædatur. A Platone autem diaphragma vocari incepit, qui sanè & ipse alijs veteribus simili-
ter, phrenas appellauit: putauit autem hunc in animalibus vsum habere diaphragma, vt irascibilē
animæ vim in corde contentam ab appetitoria, quę in iecore sedem habet, septo distinguat. Postea
medici neglecto prisco nomine, diaphragma ipsum appellare consueuerunt, id, quod in dorsali
quoque medulla eos fecisse constat: quippe huic quoque propriæ substantię nomen, medulla est,
quemadmodum instrumentum, cuius nunc mentionem fecimus, phrenes nūcupantur. Verum,
quo clarior esset dignotio, illi dorsalis, quemadmodum & ceruicalis, & spinalis, atque lumbaris, co
gnomenta addiderunt: posteà ferè omnes simpliciter dorsalem appellare consueuerūt. Sic in præ
senti quoque proposito, phrenum nomine reiecto, diaphragma.i. septum transuersum, nomina-
re magis placuit. Aristoteles autem hanc animalis particulam ὑπόζωμα. i. succincturam appellat,
nescius ipsam magnæ ac perquàm necessariæ actioni in animalibus esse deputatam, quippe quæ
spirationis sit instrumentum. Igitur non immerito, cum afficitur, spirationem lædit: vt supra, cum F
de spirandi difficultate ageremus, diximus: vbi proprios eius affectus vna cum ijs, qui per consen
sum cum spinali medulla & neruis ab ea exortis in ipso fiunt, tradidimus. At vero nunc eos affe-
ctus, qui superno consentiente principio, ei adueniūt, perstringamus. Igitur antea, quàm aliquis
deliret, frequentem ac exiguum: infestante vero iam delirio, multa varietate inæqualem spiritum
reddit: vt in libris de spirandi difficultate iam dictum est. Atque delirare etiam solent nō nulli ob
vitium, quod in ore ventriculi consistit, & febribus ardentibus, &" pleuritide, & peripneumonia: A.l.3. f.10.t.4
sed, quæ ob septi transuersi affectum accidunt deliria, non multū distāt à phrenitide. Quippe per c.2.fo.268.g
cæterarum partium affectus, atque per febres ardentes, delirium mitigari solet, quoties morbus de
clinare videtur: at phrenitidis propria præcipuaq; nota est, ne in declinatione quidem febriū, deli
rium quiescere: neque enim per consensum sub huiusmodi morbo cerebrū afficitur, sed propria
primariaq; affectione laborat: ac proinde paulatim constituitur hæc passio, nec subito delirāt vel
affatim, vt ex alijs partibus, quarum nuper mentionem fecimus: ac eius constitutionem præce-
dunt. accidentia non pauca, eaq; omnia phrenitica indicia vocantur: quæ ab ijs quoq; omnibus,
qui me præcesserunt, conscripta sunt. Nam interdum vigilias præcedere: siue etiam somnum ma
nifestis imaginibus turbatum, vt & clament non nulli & exiliant, videre est: Interdum vero irra- G
tionalis accedit obliuio, vt laborantes aliqui, quum matellam petiuissent, meiere tamen neglexe-
rint: aut, quum lotium emitterent, matellam ipsam prodere haudquaquam meminerint: Interdū
maiori cum tumultu aut temeritate respondēt, præsertim vbi aliquis antea fuerit mansuetus. At-
que hi omnes exiguo vtuntur potu: spiratio ipsis rara est & magna: pulsus minores magisq; ner-
uosos habent: non nunquam occiput dolor infestat. Quum vero" iam proxime ad phrenitidem ac A.l.3.f.1.t.3.c
cedunt, oculi eius vehementer euadunt squallidi, aut ex altero ipsorum acris lachryma effunditur, 2.fo.197.b
ac deinde lippitudo innatat, & venæ ipsorū sanguine plenæ videntur, & sanguis stillat è naribus:
quo tempore nihil, quod exacte ad prudentiam pertineat, respondent, & floccōs auellunt, & festu
cas carpunt, atq; aridiore febri, cui non ita magnæ in alterutram partem mutationes accedunt, tor
quentur: quemadmodū in alijs quibusdam febribus videre est, quæ per vigorem quidem grauissi
me infestant, inclinationes vero habent mitiores. Ad hæc lingua quoque salebrosa est: non nulli
interdū audiendo falli videntur, ac interdū mœsti iacent vix quicquam respondentes: atq; disposi
tione dolorifica affecti, vel acrius premente aliquo, eam haudquaquā sentiunt. Ergo hoc" modo A.ibidem.
per cerebri affectum paulatim phrenitis euenire solet. Ab aliarū vero partiū nulla perpetuum de
lirium procedit, dempto solo septo transuerso: cuius vitio excitatum deliriū, parum à continuo di H
stat adeo, vt veteres putauerint hac parte {inflammatione} affecta homines phreniticos euadere:
atque ob eandem suspicionem, phrenas.i. mentem eam appellauerunt, tanquam φρονοῦντι.i. sapiē
ti parti conferat quippiam. Verum deliriū, quod huiusmodi vitio accidit, à phrenitide distingui-
tur & ex oculorum accidentibus, & sanguinis à naribus stillis, atq; spirationis specie: quippe phre
niticorum spiratio magna est, & ex longis semper interuallis: contra, vbi à septo deliriū oritur, in-
æqualis, vt modo exigua sit atque frequens, modo magna & angustiosa: nam incipiente septi trās
uersi inflammatione, prius, quàm delirent laborantes, exiguū ac frequentem reddunt spiritum: cō
tra ijs, qui ob affectum cerebrum delirant, magna prodit raraq; spiratio. Atq;, vt summatim dicā,
veluti eorum accidentium, quæ phrenitidem antecedere diximus, aut nullum apparet, aut, si appa
ruerit aliquod, id perexiguum est in ijs, quibus septum transuersum inflammatione laborare in-
cipit, ita rursus sursum reuelli hypochondrion, septi transuersi ilico ab initio affecti proprium in-
dicium est: id, quod affecto cerebro posterius accidit, non incipiente videlicet affectu, sed quum
factus iam fuerit: atque calor quoque circa caput & faciem vehementior est ijs, qui ob cerebri vi-
tium delirant. Reliqui septi transuersi affectus, siue primarij sint, siue per consensum illi eueniāt,
partim quidem ab hoc nostro proposito sunt alieni (nempe qui manifeste apparent, vt sunt tum
alia

A alia accidentia,tum abſceſſus in ipſo exorti,)partim vero iam antea dicti ſunt.

De Gulæ affectibus dignoſcendis. CAP. 5.

A.l.3.f.13.t.1. .2.3.4.5.fo. 85.b.c

IAm"partem quæ inter fauces & os ventriculi media eſt, quam veteres œſophagon nominabant,qui poſt Ariſtotelis ſeculum ſcripſerunt,ſtomachon,nos gulam dicimus,appellare conſueuerunt: quamuis Ariſtoteles priſco ſemper vocabulo hãc animalis particulam nominauerit. Eius duplex eſt vſus,vnus,ꝙ veluti via eſt eorum,quæ deuorãtur†:alter, ꝙ circa vtranq; viã actionem quandam efficere videtur,tum eorum,quæ ab ore ad ventriculum deferuntur, tum eorum, quæ ab hoc ad os eleuantur. Cum enim"geminæ ſint ei partes (quas diſſectores tunicas appellãt) altera ad cibi potusq; deglutitionẽ vtitur:altera ad eam, quæ vomendo fit, expulſionem. Proinde rationi conſentaneum eſt duo eſſe affectuum ipſius genera, vnum vt viæ eorum, quæ ingerũtur:alterum,vt inſtrumenti eorum,tum quę euomuntur,tum quæ deuorãtur. Conſtat vero duorum iam memoratorum vſuum alterum quidem ſemper eſſe neceſſarium, alterum vero propter occaſiones quaſdam. Igitur eorum accidentium,quæ ipſum,tanquam viam ciborum,infeſtãt,genus vnum eſt, quum"ob tumorem aliquem præter naturam anguſtior fit ipſius meatus:alterum, quum proprias actiones perficere nequit.Porrò iam antea,vbi de angina,quæ ad vertebrarum in B ceruice luxationem ſequitur,ſermo habebatur,diximus,quòd acquiſititia ei anguſtia accidit,vbi"à vertebris ipſis comprimitur: cuius rei nunc quoq; admonitũ te eſſe velim. Nec obliuioni tradas tumores eorum muſculorum,qui gulam ipſam inuoluũt, quomodocunque fiant: nam de omnibus in libro de tumoribus præter naturam dictum iam eſt: cæterum in his omnibus cõmune eſt, quòd tanta ſæpenumero inter deuorandum infeſtat anguſtia,vt potus ad nares remittatur. Quũ vero inflammatione affecta gula,familiari propriaq; anguſtia,nõ à vicinis partibus acquiſita torquetur, tum grauiſſimus inter deglutiendum dolor infeſtat, accedente quoque perquàm difficili tranſitu: præſertim ſi ſupinus,qui laborat,iacens tranſglutire quippiam conetur.Quocirca ſic affecti habitũ transformare,atq; erigere ſeſe ſtudent,ex accidente ipſo edocti faciliorẽ ita fieri deglutitionem,adeo,"vt haud parum habitus hic ad ciborum in decliues partes delationem conferre videatur,vtpote quæ poſſit ſæpenumero vel ſola fieri, ſi prius ex ore vſque ad gulæ initiũ facta fuerit expreſſio: at ſupino decubitu nullũ ſperatur auxilium, quo facilius ad infernas partes ferantur alimenta,quippe quòd tum à ſola gulæ actione deuorandi munus perficitur. Neq; vero latet vos, ꝙ partium inflammatione affectarum nulla non dolet,quũ ſuo munere fungitur: cõtra,vbi quieuerit,dolor mitigari ſolet.Ergo,quum gula ſentiendi facultate ſit prædita, eo ipſo quoque vti licebit C quaſi auctario partis,vnde paſſiones eius dignoſcantur: id, quod à laborante inter reſpondendum deprehendere licet,niſi adeo fuerit ſaxeus, vt, quid ipſum lædat, narrare non poſſit: quòd ſi eiuſmodi eſt, qui poſſit animi ſenſa interpretari,gulæ ſenſus maximum præſtabit corollarium ad affectuum ipſius dignotionem. Etenim imbecillitatem non nunquam percipere ſe dicunt laborantes,vt longo vix temporis ſpacio per gulam tranſeant ea,quæ ingeſta ſunt: quæ aliquando ad primum impetum facile deſcendunt,deinde rurſus arcentur,vt videantur impacta: demum per reſiduum ſpacium immoleſte ac faciliimè labuntur. Horum primum actionis infirmitatem, alterum particulæ cuiuſpiam anguſtiam indicat: verum vtriuſq; differentias ex reliquis accidentibus intelligere licet.Nam in imbecillitate,quæ à ſola intemperie citra tumorem pręter naturam fit,ingeſtorum in tranſitu tarditas æqualis eſt & ſine dolore,& in ſupino decubitu augetur: erecta vero ceruice mitigatur,neque vllus accedit anguſtiæ ſenſus. Vbi"vero cum tumore eſt imbecillitas,vnam quampiam particulam anguſtiorem cæteris efficit, atque per eam tardior erit tranſitus. Quòd, ſi tumor inflammationis fuerit particeps aut eryſipelatis,accedit ei pariter & dolor,&"ſitis,& multi caloris ſenſus,& febris non admodum ardens,quæ etiam ſiti proportione haudquaquam reſpondet. Si vero tumor aliquis ex nõ ita calidis fuerit,tum citra febrim,& calorem,& ſitim, deglutitio- D nis inæqualitas eueniet retentis in parte quapiam alimentis, præſertim ſi maiuſculum atque ſolidum fuerit id,quod deuoratur: acceditq; dolor aliquis ſed exiguus. Ergo, quum aliquãdo huiuſcemodi accidentia longo temporis tractu nobis apparuiſſent, accedente non nũquam ephemera febre, non nunquam etiam horrore: & coniecturam feciſſemus abſceſſum concoctu difficilẽ eſſe in gula: accidit procedente tempore,vt laborans ruptionis ſenſũm perciperet,ac ſubinde pus euomeret,idq; non ſolũ eodem,ſed poſtero quoque die,atq; itidem tertio: deinde ſuccedebant ei deinceps omnia vlcerate gulæ indicia. Quippe,ſiue acria,ſiue acida,ſiue ſalſa,ſiue acerba deuoraret,aut vellicationem aut adſtrictionem ſentiebat: dolebatq; hac in parte vel nihil deglutiendo,ſed moderatius: vehementiorem vero dolorem excitabant ea, quibus mordendi aut adſtringendi vis erat. Hic ergo longo temporis ſpacio vix ſeruatus eſt.ſ.ætatis beneficio: etenim natu maiores, ferè oẽs perierunt. Sanè,quotquot dolorificum quempiam in gula habent affectum, oẽs ex dorſi quoque dolore ipſum ſignificanter declarant: cuius rei cauſa haud obſcura eſt ijs,qui gulam ſpinæ incumbentem viderunt. Conſentaneum autem eſt,quòd ex gulæ vaſis modis eiſdem, quibus ex reliquis omnibus,ſanguis euomatur. At ſi id ob ruptum vas acciderit,dolor ibi percipitur, ac locum, vbi aliquid ruptum eſt, indicat: Haud ſecus, vbi vena fuerit eroſa, ſiue diabroſin ſiue anabroſin ſiue aliter quomodolibet nominare volueris: Aperto autem vaſis alicuius ore,nullus omnino dolor

ſentitur.

Left margin notes: A.l.3.f.13.t.1. .1.fo.284.b — A.ibidem. c.1. fo.185.b — A.ibid.b — A.l.3.f.13.t.1. .5. — A.l.3.f.13.t.4. .2.fo.299.h

Right margin note: †Additur ex antiquis. & eorum,quæ euomuntur.

ſentitur: atq; hac re à reliquis diſtinguitur, ac præterea, quod neque ictus neque caſus hanc profuſio- E
nem præceſſit: id quod rupto vaſe videre eſt, quanquam ob ſolam ſanguinis plenitudinem, nulla
adueniente extrinſecus cauſa, vaſa interdum dirumpi poſſunt. At venæ eroſionem vlcus præce-
dere ſolet. Fit autem vlcus vel rupto vaſe, vel malignorum humorum influentia, id quod in cute
quoque ſæpenumero accidere videmus.

De Affectibus, qui ore Ventriculi patiente oriuntur. CAP. 6.

VEteres os ventriculi cor nominabant, ab accidentibus, quæ inducere videtur, hanc (vt aiunt)
deducentes appellationem: neque enim "ſolum, vt cardiacis ſyncopis, ita & ſtomachicis nõ
nulli corripiuntur, ſed etiam conuulſionibus, ſopore, morbo comitiali, & melancholia, nec non ac
cidentibus, qualia per ſuffuſiones infeſtant, vt iam antea, quum de oculis loqueremur, dictum eſt.
Atque omnes hi affectus, conſentientibus ei cæteris partibus † in ipſo } fieri dicuntur: nam ad
propriam eius rationem pertinet & appetentiam prohibere, & natãtes cibos corrumpere: † quẽ
admodum, vbi cibi in ventriculi fundo firmantur, præcipue ſi ſuapte natura non ita facile corrum
pantur, nihil horum patitur. Igitur exacte animum aduertere oportet, vt diſcernãtur affectus, qui
ex ipſo per conſenſum eueniunt, ab ijs, qui huiuſmodi particulis, quarum actionibus nocere con
ſueuit os ventriculi affectum (quod, vt veteres omnes cor appellabant, ita noſtra tẽpeſtate ſtoma- F
chus vocatur) primario accidere cẽſentur. Sed hæc inter ſe diſcernere facile poterit is, qui aſſidua
exercitatione circa dignotiones verſatus, ea, quæ præceſſerũt, diligenter conſiderauerit. Sũt enim
proprietates quædã ineffabiles, ſed quæ accidentibus, quæ narrari poſſunt, ſuccedunt, quibus cer-
tiores ſtabilioresq; euadunt affectarum partium notæ: ſed has quidem vnuſquiſque per ſe inueni
re poterit: quæ vero tanquam fundamenta vniuerſæ dignotionis exiſtunt, atq; ex quibus ſtudio-
ſiſſimi quique ineffabiles accidentium proprietates ediſcunt, deinceps explicare aggrediar. Igi-
tur Grammaticus quidam iuuenis, quoties vel nimis vehementer doceret, aut cogitaret, aut ine-
diam "ſuſtineret, aut iraſceretur, comitiali morbo corripiebatur. Perpendi quidem in hoc os vẽtri-
culi (vtpote quod facile ſentiret) affectum eſſe, ac deinde per conſenſum & totum cerebrũ, & cor-
pus vniuerſum, conuulſione concuti. Iuſſi igitur ei probam concoctionem accurate procurare,
ac tertia vel quarta hora panem optime præparatum exhibere, atque hunc quidem ſolũ, ſi non ſi-
tiret: ſi vero ſiti cruciaretur, ex vino diluto, & quidem albo, atq; modice adſtringente: nam huiuſ
modi vinum, vt ventriculum robuſtum efficit, ita haudquaquam tentat caput, id, quod facere ſo-
lent ea, quæ vehementes vires obtinent. Quum igitur hac victus ratione vtens non, vt ante, affi-
ceretur, exactam iam notitiam me habere arbitratus ſum eorum, quæ prius ſola coniectura conſe G
quebar. Itaque quolibet "anno bis aut etiam ter medicamentum amarum ex aloe ei exhibui: totũ
enim ventrem à ſuperfluitatibus purgat, & ad proprias actiones roborat. Atq; ita vir ille pluſquã
viginti annis, quibus poſtea ſuperſtes permanſit, integra inculpataq; valetudine vitam exegit: quod,
ſi aliquando ob ingruentia negotia diutius à cibo abſtinere cogeretur, breuiſſima quadam cõuul-
ſione vexabatur. Iam alios quoq; vidimus cõuulſiõe comitiali ob oris "ſtomachi vitiũ correptos,
quum aut non probe concoxiſſent, aut vini & quidem meracioris plurimũ potaſſent, aut vbi ve-
neri immodice operam dediſſent. Quinetiam per "febres quoſdam conſpeximus derepente cõuul
ſione præhendi, nullo, quod eam præſagiret, præcedẽte indicio: qui bilioſo ſuperueniente vomi-
tu, protinus ab omni noxa liberati fuerunt. Atq; hoc modo affectorũ non nulli res quaſdã fuſcas
vomendo reiecerunt: alij humorem porri ſucco ſimilem: quidam etiam vitioſorũ eduliorũ copia
grauati, ſoporoſi permanſerunt, donec ea, quæ os ventriculi opprimebant, omnia euomuiſſent.
Atqui horũ accidentium vix vllum crederes à ventriculi ore procedere, quemadmodum ne "ſyn-
copas quoque, niſi tam crebro ita euenire viderentur: quanquam enim non pauci ad ipſum ex ce
rebro nerui perueniunt, non tamen tot eſſe videntur, vt per eos tantus ſit principij cum ore ven-
triculi conſenſus, vt inde conuulſio inferri poſſit: tantũ abeſt, vt quis credat cor ipſum tam vehe- H
menter ori ventriculi conſentire, vt acuta protinus ſequatur ſyncopa. Porrò multos non ſolũ in-
ſomnia, & ſomni tumultuoſi moleſtant, ſed amentia quoq;, propter vitioſum humorẽ in ore ven
triculi aceruatũ. De flatuoſo vero vocato & hypochondriaco morbo nemo non dixit, quõ triſti-
tiam, deſperationem, mœſtitiã inducat, atq;, vt ſummatim dicã, ad melancholię accidentia nihil re
liqui faciat. Quippe laborantes hmõi morbo, poſt cruditates dictis accidentibus multo vehemen
tius infeſtantur: ac plures ex ipſis ſplenici quoque ſunt: quocirca "conijciẽdũ eſt ex hoc ẽt viſcere
vitioſam ſaniem in ventriculũ irruere. Ergo ea accidentia, quæ vel cerebrũ vel oculos afficiunt,
vitioſorũ humorũ vaporationem ſequuntur. At "ſyncopa, quę ſtomachi vitio ſolet euenire, ob do
lorũ ipſius proprietatem exolutionem inducit, eius quoq; intemperie ad cor fortaſſe perueniẽte,
quare, cum id quoque vehementem intemperiem ſuſcipiat, vires agminatim cadere neceſſe ſit.
Atque conſtat ẽt, quod κίτται. i. picæ vocatæ, mulieribus accidunt, vbi hæc particula affecta eſt: quæ
enim aut canum more, aut nihil omnino, aut malos cibos cupiunt, ijs appetentiæ inſtrumentũ læ
ſum eſſe certum eſt: id vero os ventriculi eſſe demõſtratũ iam eſt. Sic ẽt nauſea, cordis dolores, ſin-
gultus "inter huiuſce partis affectus numerari debent. Verũ omniũ harũ affectionũ cauſas in li-
bro de accidentium cauſis iam diximus, vt nihil nunc opus ſit in earum explicatione temporis ia

ᴄturam

---

† Non eſt in cõ textu græco.

† Ex græcis ita vertẽdum. quãdoquidem, qui in fundo uẽtriculi ſuapte natura firmari ſolent, præcipueq; ſi non facile corrumpantur, nihil horum patiũtur. & ita ueteres ĩterp.

A.l.3.f.13.t. c.16.fo.286.

A.l.3.f.13.t. c.33.fo.290.g

A.l.3.f.1.t.5. 11.fo.212.a

A.l.3.f.2.c.5. 215.h

A.l.3.f.13.t. c.8.fo.303.c

A.l.3.f.13.t. c.33.fo.291.a

A.l.3.f.13.t. c.16.fo.286.c

A.ibidem.h

A.l.3.f.13.t. c.17.fo.287.c. Et t.5.c.19.fo 306.b

aphor. com. p.ᵃ et lib. meth. med. c. 8.

A ctūram facere. Etenim, quæ per intemperantiam ei veluti similari corpori morborum differẽtiæ adueniunt,iam ibi enarratæ sunt: instrumentales vero morbi, qui ei accidere solent, adeo manifestas habent notas,vt latere possint neminem,qui cõmunes significationes, quæ & in his antea cõmentarijs,&in alijs quibusdã præscriptæ sunt,memoria tenuerit.Neq;.n.abscessus,neq; inflammatio,neque erysipelas,neque vlcera huius loci,in obscuro sunt, vtpote quorum communes sunt notæ cũ ijs,quæ supra de gulæ affectionibus dictæ sunt: atque illis eo manifestiores,quo facilior huic parti sensus est,ac clarã quoque promptamq; notionem habet. Similiter, vbi ex hac parte sanguis reijcitur,indiciorum proprietas communis est cũ illis,quæ de gula iam diximus, verum dignotio longe manifestior euadit. Atque par esse vr totum ventriculi spacium simili dispositione affici, quales sunt illæ,quas in ipsius ore fieri diximus,atque similia quoque ei aduenire accidẽtia. Quod vero longe maiorem inferunt violentiam ea,quæ in ipsius ore contingunt,idcirco medici ea,quæ in parte ventriculi inferiore eueniunt,perinde,ac si omnino non fierent,& despicere & cõtemnere solent. At,quia coctionis opus in partibus ab ore inferioribus fieri nemo negat, necesse est hãc ipsam partem,quum male disposita fuerit,cruditatum esse causam: quum videlicet vel ob inordinatam alimentorum ingestionem, aut multitudinem, aut qualitatem,homo concoquere nequit.

A.l.3.f.13.c.3.c.1.fo.297.e

A.ibidẽ.c.7.fo.299.c

B Morbi vero cæteris partibus omnibus communes,siue instrumentales sint, siue per solam intemperiem infestent,quorum sedes affectæ manifestæ sunt,ad hanc præsentem commentationem proprie non pertinent: quippe eas duntaxat partes,quæ sensus iudicium effugiunt,cõsiderare propositum est. Sed de sanguine,qui ex ipso vomendo reijcitur, non conuenit inter medicos: etenim sunt,qui putent nequaquam fieri posse,vt sanguis vel ab hepate vel à liene effluens per ipsum euacuetur: similiter de pure quoq; ab ipsis erumpente existimant. Verum enimuero per artis exercitationem vtranq; opinionem examinanti mihi,visa est per ipsum fieri euacuatio ex dictis visceribus. Cæterũ differre voluimus huius rei doctrinam in eum locũ,vbi de ipsis sermonem faciemus: quippe deinceps & iocinoris & lienis affectus percurrere propositum est.

A.l.3.f.13.t.1.c.16.fo.286.c

De Iocinoris affectibus,præsertim de Aquæ inter cutem & Regij morbi dignotione. CAP. 7.

HVic etiam parti,quemadmodum & cæteris omnibus duplex morborum genus,accidit,vnũ à sola intemperie,citra tumorem præter naturam: alterum,vbi vnà cum intemperie tumor quoq; infestat,vt inflãmatio,erysipelas,scirrhus id est tumor durus, spirituosæ seu flatulentæ distẽtiones,obstructiones à crassis & viscosis humoribus,idq; in extremis vasorum partibus,quę ex venæ ipsius portis exoriuntur. Has quidem obstructiones sequitur grauitatis sensus, quæ dextro C hypochondrio incubat: quando vero halituosus quoque spiritus,cui nõ pateat exitus, ibi concluditur,non solum grauitas,sed tensionis etiam sensus,sequetur. Inflammationes vero, quæ in hoc viscere citra ipsius imbecillitatem nascuntur,siquidem in gibba parte consistant,præcipue si grandes fuerint,perfacile vel solo tactu dignosci possunt: at simarum partium inflammationes per alia potius accidentia,quàm per tactum,inuestigare oportet. Incipiam igitur ab ijs, quæ in parte gibba oriuntur,si prius vos admonuero eorum,quos in corporum dissectione conspexistis,musculorum,qui sub cute tenduntur. Sunt vero octo numero,quatuor contenti coniugationibus, quarũ prima ex musculis constat rectis per totum carneis,à locis,quæ circa sternon sunt,ad pubis ossa (ita enim vocant dissectores) descendentibus: At reliquarum trium coniugationum musculi vsque ad rectorum contactum carnea quidem parte constant: vbi vero primum illos attigerũt, in denervationes membranosas degenerare videntur: horum quidem musculorum vna coniugatio, quæ quidem reliquis omnibus exterior est, à thorace obliqua deducitur, in anteriores partes & deorsum descendens: altera huic contraria ab infernis exorta partibus, obliqua ad anteriores & superiores ascendit: huic tertia musculorum coniugatio subijcitur, qui transuersum habent positum, atque peritonæo {id est membranæ,quæ intestina continet} innituntur. Rectorum ergo muscu D lorum tumores præter naturam,oblongi atque per medium totius ventris extensi videntur, vmbilicum,veluti ipsi quoque musculi, comprehendentes: quapropter haud obscura est eorũ dignotio,vtpote quos & positus & figura declarat: accedente ad hæc, quòd ipsi à nullo exteriore musculo conteguntur. Hæc autem obliquis quoque musculis,qui à thorace descendunt, sunt cõmunia: at multo difficilior est notitia musculorum,qui his subiecti sunt,difficillima vero transuersorum.

A.l.3.f.14.t.1.c.13.fo.308.a
A.l.1.f.2.d.3.c.8.fo.46.b
A.l.3.f.14.t.2.c.5.fo.313.c

Constat autem iecur intra hos sub peritonæo esse positum: quod quum tribus contegatur musculis,fieri non potest,vt tactus aliquã ipsius notitiã præstet, nisi vel magna in ipso oriat inflãmatio,vel incũbentes ei musculi extenuati fuerint. Sed iecur affici declarãt in dextro hypochondrio grauitas: dolor totum hypochondriũ retrahens,atq; ipsius doloris vsque ad iugulũ extensio,nam & hoc non nunq̃ euenire solet: exigua tussis: linguæ color in primis quidem magis ruber,deinde vero niger euadens: ingens cibi fastidium: sitis inexhausta: vomitus tũ syncera bilis, tum eius, quæ ouorũ vitellis similatur, quæ postea æruginis aliqñ colorẽ referre conspicitur: aluus quoque adstringit,nisi vnà cũ visceris huius imbecillitate inflammationem excitari contingat. Erysipelatis aũt accidentia his ferè similia sunt: & insuper febris quoq; cũ vehementissima siti laborãtes cruciat: eas.n.febres,quas καύσους.i.ardentes,antiqui vocabãt,magna ex parte aduenire videmus iecoris aut vẽtriculi flãmeis dispõnibus: atq; in pulmonis inflãmatione erysipelatis participe (Græci

A.l.3.f.14.t.3.c.3.fo.314.h
A.ibidem. c.2.fo.314.f
A.ibidem. c.4.fo.315.a

φλεγμονὴν ἐρυσιπελατώδη appellant) ardentes febres excitãtur: quemadmodum vbi in vniuerso E
quoque corpore biliosi humores † ad immoderatum feruorem perueniunt. Verum hæ, quæ aut
iecoris aut ventriculi occasione eueniunt, omnium sunt vehemẽtissimæ: quibus particulis ita la-
borantibus febres magna ex parte in marcorem transmutantur. Sed de marcore alibi seorsum scri
ptum est. Quæ in simis″iocinoris partibus eueniunt inflammationes, vt magis, quàm illæ, quę in A.l.3.f. 14. t.3.
eius gibbo fiunt, inappetentiam, nauseam, vomitum biliosum, sitim ingentem inducunt, sic e con- c.2.fo.314.f
trario hæ maiori, quàm illæ, inter spirandum dolore (vt dictum est) laborantem afficiunt, magisq́ȝ
tussim excitant: atque dolorem vsque ad dextræ partis iugulum adeo, vt detrahi videatur, exten-
dunt. Porrò vtrique parti, quum dolor adest, nothæ costæ non nunquam consentiunt: atque hoc
eis commune iure accidit, non omnibus, propterea, quòd iecur per membranas non omnibus ad
costas coniungitur: id quod non solum in simijs, sed in alijs quoqȝ animalibus videre est, etenim
alijs quidem coniungitur, alijs minime. Igitur, quemadmodum interdum in gibbis duntaxat, ita
& in simis huius visceris partibus, inflammatio oritur: quamuis in neutra partiũ exquisite distin
cta possit consistere, nam omnium eius partium carnes inter sese continuãtur. Cæterum, quibus
natura abdomen gracile est, quando morbo gracilius efficitur, in ijs facile est videre ingentem io-
cinoris inflammationem: quæ propriam hanc à musculis incumbentibus sortitur differentiam, ꝙ F
moles sub manibus ad coaceruatam circunscriptionem desinit: musculus enim quilibet, quum to
tus sibi continuus sit, inflammationis ipsius molem, quæ sensim diminuatur, habet: quippe soli io
cinori proprium est, vt tumoris cumulum comprehensim habeat circunscriptum. Vnde manife
stum est, ꝙ durus in ipso tumor {Græci scirrhon vocant} multo euidentius dignosci potest eò, ꝙ
durior sit scirrhi ipsius, quàm inflammationis, moles: quodq́ȝ in huiusmodi dispositione extenuẽ
tur corpora, quæ ei incumbunt. At vero tractu temporis, quamuis magis increscat scirrhi tumor,
non tamen æque facile fuerit per tactum ipsum cognoscere, intercipiente scilicet iudicium aqua
inter cutem, quæ ilico scirrhum sequi consueuit: quippe, nisi hepar afficiatur, haudquaquam fieri
potest huiusmodi affectus. Non tamẽ semper ob primariam eius affectionem excitatur, quamuis
præcipue admodum ob hoc fiat: etenim, quia″ipsum eius facultatis, quæ sanguinem gignit, instru A.l.3.f. 14. t.1.
mentum est, consequens est, vt vitiato hoc viscere actio quoque eius vitietur. Accidit autẽ (vt di- c.1.fo.307.e
xi) quum aliàs aliam partem frigida admodum intemperies afficit, vt hepar quoque refrigeretur.
Igitur, si vel lienis″causa, vel ventriculi, vel intestinorum vniuersorum, maxime ieiuni, mesenteri- A. ibidẽ. c. 13.
cæ venę omnes habituali intemperie afficiantur, facile etiam vnà refrigerare possunt omnes sima fo.309.a
rum iecoris partium venas: quo fit, vt ad hepatis quoqȝ corpus vniuersum intemperies ipsa perue G
niat. Si vero vel″pulmonis, vel septi transuersi, vel renũ occasione id accidat, in primis venæ, quæ A.ibid.Et t.2.c.
in visceris huius partibus gibbis consistunt, per consensum afficiuntur: deinde tractu tẽporis to- 1.fo.311.f
tum hepar quoque eadem dispositione infestatur. Ergo, quę hucusqȝ diximus, sic se habere nemo
inficiabitur, nisi forte quis aut suapte natura contẽtiosus, aut omnino fuerit indoctus. De obstru
ctionibus vero non æque certæ habentur coniecturæ. Etenim, ꝙ simarum partiũ venæ ab ea, quę
in porta exoritur, in tenuissimas extremitates finiantur, haud obscure apparet: atque, ꝙ ad eũdem
locum aliæ quoque venarum extremitates à caua vena in gibbas visceris partes distributarum per
ueniant, similiter constat: licet, quomodo per sua ora ipsæ inter se coniungãtur, videre nequaquã
possimus. Neque enim dubitat aliquis, sed omnes fere medici ex vno ore enunciant, ꝙ cibus, qui
vniuerso corpori distribuitur, ex omnibus simarum partium venis exiens, ad gibbas partes per di
ctas extremitates transumitur. Quòd, si fateamur & hoc, sanguinis trãsitum ob tumoris venarũ,
quæ inflammatione & scirrho occupantur, molem constringi, rationi consentaneum esse videtur
(vt nõ nullis placuit) vt pars, quæ in sanguine magis tenuis atqȝ aquosa est, transumatur atque ve
hatur per vniuersum corpus: syncerus autem sanguis, qui propter suam crassitudinem in caua vi
sceris parte permanet, ei morborũ, qui ex plenitudine fieri solent, cã efficiatur. Perscrutãtibus ve- H
ro nobis huius sectæ placita, videntur partim cũ ijs, quæ iam supra dicta sunt, cõsentire: partim ve
ro non nihil ab ijs, quæ apparere solent, differre. Quòd. n. aquosa sanguinis pars transumpta in ve
nam concauam vsquequaqȝ per corpus dispergatur, consequi videtur ad ea, quæ iam in confesso
esse diximus: quemadmodum & crassiorem sanguinem in visceris venis præ angustia earum re-
tentum ad intestinum ieiunum, & tenue, & colon, & cæcum, atqȝ rectum deferri, & (vt quispiã di-
xerit) in ventrem fortasse: nemo tamen id accidisse vidit, neque in hepatis præter naturam tumori
bus, neqȝ ẽt obturationibus. Verum in omnibus″corporis partibus, tum supernis, tũ inferioribus, A.l.3.f.14.t.4.
pituitosus sanguis contineri cõspicit in ijs morbis, quos Græci & anasarcas & leucophlegmatias c.4.fo.319.g
& hyderos nominare consueuerunt: per aluũ aũt nihil cruentũ, neqȝ in ijs, neqȝ in ascite, neque in
tympania excernitur: sed spaciũ, quod inter peritonæũ & partes ei subiacentes est, aquoso humo-
re impletur. Proinde rõni magis consentaneũ est, vt ob visceris refrigeratiõe cibus, qui reliquis
partibus distribuit, in sanguinẽ non transmutetur: quinetiam refrigerentur cũ ipso vniuersi cor-
poris venæ, idq́ȝ maxime, vbi nullo plerunqȝ tumore in iocinore apparẽte, laborãs aqua inter cutẽ
molestari vr̃, vitio existente vel in″liene, vel ieiuno aut tenui intestino, aut mesenterio, vel pulmo- A.ibi.fo.320.a
ne, vel renibus, aut etiã vbi plurimus per″hæmorrhoidas sanguis excernitur, aut ob muliebre pro- A.ibi.fo.319.h

† Addendum ẽ ex oĩbus cod. græcis, & ex tralationibus veteribus, ob putredinem.

A fluuium, aut quum retinentur menſtrua, aut ob aliam ingentem vteri diſpoſitionem. Nam per omnes huiuſcemodi affectus aqua inter cutem hominem vexari contingit, vel nullo exiſtente in hepate præter naturam tumore. Id vero præcipue intelligitur ab ijs, qui didicerunt, quomodo ex intempeſtiua aquæ frigidæ potatione iecur affatim refrigeratum, ſtatim aquam inter cutem indu cat ante, quàm ſcilicet in durum tumorem attollatur. Verum ſic affecti vehementi ciborum deſide rio tenentur: nec mirum, quippe ob refrigeratum os ventriculi, huiuſmodi cupiditates accidere iã ante didicimus. Sed de aqua inter cutem, id eſt de hyderis vel hydropibus vel quomodocunque quiſpiam appellare velit, quantum ad præſens attinet propoſitũ, hæc dixiſſe ſatis eſt. Porrò, vtrũ ſemper in morbo regio locus affectus ſit hepar, an alia præterea diſpoſitio hunc affectum efficere poſſit, deinceps percurrendo ſcrutemur. Siquidem videmus non nũquam iocinore nequaquam affecto, per morbi iudicationem effundi ad cutem bilem pallidam, quo modo humorum in aliquã partem decubitus quoque aliqui interdum euenire conſueuerunt. Videmus etiam aliquando ci- tra morbi iudicationem ſanguinem ab extranea quadam corruptione in bilem verti: qualis ẽ fera- rum morſu fieri ſolet. Etenim Imperialium ſeruorum quidam, qui viperarum venationi deputa tus erat, quum à vipera morſus eſſet, aliquanto tempore medicamẽta, quibus vti conſueuerat, po-

B tabat: cumq; vniuerſi corporis color mutaretur adeo, vt porri colorem referret, accedens ſingula nobis enarrauit: cui epota theriaca quàm celerrime color ſecundum naturam reſtitutus eſt. Quia vero medici inueſtigare ſolent, an aſſumpti veneni propria extent ſigna eò, ꝙ ſæpenumero videãt citra lethalis veneni potionem humores ſimiliter, vt epoto veneno, corrumpi, nõ mirum eſt, ſi ſic aliquãdo mutentur humores, vt vniuerſum corpus auriginoſum euadat. Fieri vero etiam poteſt, vt iocinoris ſecundum naturam temperies mutata humores huiuſcemodi vitio afficiãtur, & qui- dem citra obſtructionem, aut inflammationem, aut ſcirrhum. Quinetiam manifeſte quandoque videmus vniuerſum corpus herbis candenti pallore infectis ſimilari: interdum plumbeum, aut ẽt magis fuſcum referre colorem: interdum ẽt alias quaſdam ineffabiles colorum proprietates, quæ iocinore ſuo munere non recte fungente, ſine tumoribus præter naturam accidere ſolent. Sic ob ſplenis quoque vitia, huiuſmodi colores eueniunt, ſed multo nigriores, quàm ab hepate: quos vt clara interpretatione enarrare difficillimum, ita cognoſcere facillimum, ijs præſertim, qui illos ſæ- penumero conſpexerint. Etenim, Steſianus quum medicorum iudicium ſubijſſet, neſcio, quo pa- cto eorum non pauci abſceſſum in ipſius hepate conſiſtere crediderunt: ſed poſtea, quàm longo temporis ſpacio nihil ſe in melius proficere ſentiret, me quoque vocauit. Igitur, ſimul atq; domũ,

C vbi iacebat, fuiſſem ingreſſus, aſpiciens eum, hoc (inquam) ſcias, velim, nullum tibi eſſe in viſcere vitium: ſed, quid aliud te moleſtet, nudatis præcordijs declarare conabor. Inueni ergo in profun- dis muſculis abſceſſum, contracto iam pure, in medio ſpacio eorum muſculorum, qui per tranſuer ſum incedunt, atque illorum, qui oblique ab infernis ſurſum tendunt: qui (vt nouiſtis) medij ſunt inter eos, qui tranſuerſi peritonæo incumbunt, & eos, qui ſub externa cute obliqui deorſum ferũ- tur. Sic etiam alios complures ſcitis me notaſſe, per colorem declarando modo iecur modo ſplenẽ eſſe affectum nulla audita præteritorum accidentium narratione, neque etiam per tactum inueſti- gato viſcerum affectu. Proinde ſæpenumero audiuiſtis me male imprecantem ijs, qui medicæ ſpe culationis principes ſe eſſe iactabant, nullius vero ęgri volebant aggredi curationem: de quorum numero plurimi fuerunt tum empirici, tum methodici: quibus ſi quis dixerit fieri poſſe, vt ſolo perſpecto colore affecta ſedes interdũ cognoſcatur, illi aperto ore, atque rabidi canis exẽplo exer- ta lingua, impudenter ei reſiſtunt. Verum præſens ſermo haudquaquam ad illos dirigitur. Itaq; ad aliud accidentium genus, quod ſola iocinoris imbecillitate, quæ per ſe ac ſine inflãmatione eue nire ſolet, continetur, nunc tranſeamus: quemadmodum & de ipſius inflãmatione, quæ citra pro- priæ facultatis ſuæ imbecillitatem accidit, ſeorſum iã diximus. Quoniam igitur ſanguinis genera-

D tionem hepatis munus eſſe intelligimus, ſi cauſa aliqua fuerit, quę hunc generare poſſit, eam hepa tis propriam facultatem eſſe dicemus: propriam autem diximus propter eas, quæ omnibus cor- poris noſtri partibus communes eſſe dignoſcuntur, quas in libro de naturalibus facultatibus iam percurrimus, attractricem dico, & retentricem, & expultricem: nanq; quarta generatim quidẽ al- teratrix, ſpeciatim vero ſanguifica vocatur. Porrò omnium facultatũ eſſentiã in peculiaribus par- tium tẽperantijs conſiſtere didiciſtis: proinde, quum iecur ad aliquam octo intemperantiarum la bitur, accidet viribus ipſius noxa, quæ illi intemperãtiæ peculiariter debetur: ſed de ijs generalem ſcripſimus ſermonem in tertio libro de accidentiũ cauſis: proprius aũt cuiuſq; ſecundum ſpeciem partis, cõi ad portionem reſpondet. Igitur calidæ iecoris intemperantiæ tum contentos in ipſo hu mores, tum eos, qui per meſenterij venas deferuntur, & aſſant & adurunt: frigidę autem cõtentos iam in ipſo humores, craſſos atq; ad fluxum & motum contumaces reddunt, id vero, quod ad ip- ſum fertur, & pituitoſum & crudum & ſemicoctum efficiunt. Sic de reliquis quoque duabus dicẽ dum eſt: arida quidẽ intẽperantia ſicciores, craſſioreſq;: humida vero magis tenues, aquoſioreſq; reddit hnmores. Igitur, quũ alui ſedimina, aquę, in qua nuper mactata caro abluta eſt, ſimilia eſſe videritis, efficaciſſimum hoc vobis ſignum ſit affectionis hepaticæ: ac nominantur hepaticæ, eæ præcipue, quæ ob imbecillitatẽ ipſius fiunt: quippe ad iecoris eſſentiam pertinẽt hmõi affectus:

l.3.f.14.t.4. 4.fo.319.h

l.3.f.15.t.1. 3.fo.325.h

l.1.f.2.d.3. 3.fo.44.f

l.3.f.15.t.2. 1.fo.329.a

l.1.f.1.d.5. 1.fo.9.c

l.3.f.14.t.1. 15.fo.309.c

l.3.f.14.t.2. 1.fo.311.f

lib.6. de loc. aff. cap.

atqui didiciſtis cuiuſque primorum corporum eſſentiam ex quatuor qualitatum conſtare tempe E
ramento. Sic etiam, quum fæci ſanguinis ſimilia per aluum excrementa deijciuntur, iecur affectũ
eſſe conijciendum eſt: vt.n.tenue & ſaniosũ excrementum infirmi iocinoris ſanguinem creare
non potentis: ita id, quod fæci ſimilatur, ſuperaſſantis ſanguinem hepatis indicium eſt. Neq;.n.à
memoria veſtra decidit, quum ſæpe videritis quoſdam in primis quidẽ ſaniẽ & cruenta quædam,
dein tractu tẽporis craſſum ac melancholicum ſanguinem, poſtremo atrã quoq; bilẽ & quidẽ ſyn
ceram deijcere. Incipit.n.interdum affectus ob frigidam intemperiem citra febrim, quãdo tenuis
ſanies ſanguinis excernitur: deinde tractu tẽporis, dũ ſanguis in viſcere corrũpit, febris ſuperue-
nire ſolet: quæ tñ ab imperitis vſq; adeo negligitur, vt laborantẽ interdũ nequaquã febricitare pũ
tent, quippe hũc affectum ob″inediam accidiſſe exiſtimant: ſiquidem, ꝙ nulla ſit ipſis cibi cupidi- A.l 3.f.14.t.1 c.15.fo.309.a
tas, potius, ꝗ ob medicorum inſtitutum, laborantes à cibo abſtinere inuenerunt. Itaq;, quum inte
rim nihil excernatur, videaturq; laborans omnino liber à febre, balneis eũ exponunt, ac debitã vi-
ctus rationem præſcribere negligunt: quocirca rurſus corruptos cibos aluus deijcit, quos deinde
hepaticorum excrementorum non nihil ſequitur. At nõ nulli, qui ob frigidam intemperiẽ labo-
rare inceperunt, non ſolum non perdunt cibi cupiditatem, verũetiã interdum multo magis, quã
antea, ſe eſurire aiunt. Calidas vero″intemperies nunquam comitatur ciborum appetẽtia, ſed in- F A.l.3.f.14.t.1 c.14.fo.309.b
gens cibi faſtidium, ſitis vehemẽs, febris inſignis, vitioſorum humorum vomitus. Hęc ſunt pro-
pria hepaticorum accidentia; ſic enim nominari iam dixi eos, quibus viſceris ipſius vires fuerint
imbecilles: qua in re vulgus medicorum errans, hunc affectum putat eſſe dyſenteriam: Inflamma
tionem autem alia (vt dictum eſt) ſequuntur accidentia. Quum itaq; ambo interdum affectus cõ-
ueniant, vtriuſq; accidentia ſimul apparere ſolent: quæ in promptu medicum habere oportet: ſic
enim non ſolũ laudabunt nos, ſed admirabunt ẽt ij, qui opera noſtra indiguerint, præſertim ſi acci
dentia quoq;, quæ alijs morbis communia ſunt, inſuper proſpexerimus, veluti ꝙ dolor ad nothas
coſtas peruenit, ꝙ iugulus detrahi vr̃, ꝙ ſpiratio parua reddit & frequẽs. Equidem, quum primũ
historia med. sicul. Romam veniſſem, magnifice admiratus eſt me Glauco philoſophus ob huiuſcemodi quandã di-
gnotionem. Etenim per viam mihi occurrens, opportune (inquit) aduenisti: iungensq; dextram
dextræ, proximi ſumus (inquit) laboranti, quem nuper vidi: itaq; oro, vt vnà mecum ad ipſum ve
nias: eſt autem Siculus medicus, quẽ non ita pridẽ mecum ambulantẽ vidiſti. Ego vero, quid (in-
quã) moleſtat ipſum? Tũ ille & copioſe admodũ & aperte id declarare aggreſſus eſt: neq;.n.adeo
erat vafer, vt aliquid me celare poſſet. Quoniam heri (inquit) & Gorgias & Apelas mihi nuncia-
uerunt notiones præſagiaq; ædidiſſe te, quæ ad diuinationem potius, quàm ad medicinam, perti- G
nere videbantur, cupio equidem periculum facere, non adeo, vt tuã experiar doctrinam, quàm vt
ſciã, num tanta ſit in arte medica tum cognoſcendi tum præſagiendi facultas. Interim, quũ hæc di
ceret, venimus ad laborantis hoſtium, vt neq; verbo, eius prouocationi reſpõdere, neq; ẽt ea, quæ
ſæpenumero me dicere audiuiſtis, effari poſſem: quòd ſcilicet interdum nobis fęliciter apparẽt ali
qua certa ſigna: interdum vero omnia ſunt ambigua, atq; idcirco & alterã & tertiã quoq; conſide
rationem expectamus. Itaq; in primo ſtatim aditu obuiam nobis venit quidã peluim à cubiculo
efferens, continentem″tenuem cruoris ſaniem, carnium nuper mactatarũ ablutioni haud abſimi- A.l.1.f.2.d.3. 1.fo.42.h
† Ex Græcis tanquam uero nullo modo hoc uidiſſem. lẽ, euidentiſſimũ affecti iocinoris indiciũ: † qua vix dũ inſpecta} vnà cũ Glaucone ad medicũ in-
greſſus ſum. Apprehẽdi itaq; manum in carpo id eſt brachiali, quo intelligerẽ, vtrum etiam inflã
matio, an ſola imbecillitas, eſſet in viſcere. Quia vero (vt diximus) medicus erat, nuper (inquit) à de
iectione decubui, itaq; perpende arterias ob id, ꝙ ſurrexeram, crebrius pulſare. Hęc quidem ille di
xit, ego aũt deprehendi inflammationis indiciũ: proſpiciensq; ad feneſtrã, hyſſopũ ex aqua mulſa
decoctum in olla conſideraui: proindeq; cogitaui medicũ, ſe pleuriticũ eſſe, putare, dolore videli-
cet nothas coſtas infeſtante, qualis iocinoris quoq; inflãmationibus aliqñ accidere cõſueuit. Hũc
itaq; quũ ipſe ſentiret, eſſetq; ſpiratio & parua & crebra, atq; exigua tuſſi infeſtaret, pleuriticum ſe H
eſſe exiſtimabat: quamobrem hyſſopum quoq; ex aqua mulſa præparauerat. Intelligẽs itaq; ego,
ꝙ fortunam viam mihi præberet, qua apud Glauconem clarum nomẽ adipiſci poſſem, manũ meã
ad nothas in dextro laborantis latere coſtas detuli, indicatoq; loco dixi eũ ibi dolere: quod cũ ipſe
fateret, Glauco ex ſolo arteriarum pulſu exiſtimans me ſedem affectã inueniſſe, planè admirari me
cœpit. Verũ, vt vehementius ſtuperet, hæc quoq; addidi: quẽadmodum hoc in loco dolere te con
feſſus es, ita velim, fatearis ẽt tuſſiendi cupiditate vexari te, & ex longis interuallis tuſſim exiguã,
aridam, & qua nihil expuis, te moleſtare: atque ita me dicente incepit forte fortuna hmõi quadam
tuſſis ſpecie (qualem iam diximus) tuſſire: qua de re tanta admiratione Glauco commotus eſt, vt
continere ſeſe non valens, magna voce exclamãdo, in laudes meas prorumperet. Tum ego, ne pu
tetis (inquã) ſola hæc ex arte medica circa ægrotos poſſe præſagiri: ſunt.n.alia quoq;, quæ nunc di
cere aggredior, quibus & laborans ipſe teſtimoniũ feret. Itaque rurſus incipiens dixi: quũ magnã
trahis ſpirationẽ, dolor ea parte, quã notaui, vehemẽtius te cruciat, ſentiſq; in dextra pręcordiorũ
parte grauitatem. His auditis ne infirmus quidem ſeſe potuit continere, quo minus pre vehemen
ti admiratione, vnà cum Glaucone exclamaret. Itaque ſentiens equidẽ arridentẽ mihi fortunã, de
iugulo quoque, ꝙ videlicet ad inferiora trahi videret, aliquid efferre volebã: at, quia magnas inflã

mationes,

A mationes,quemadmodum & ſcirrhum,id comitari ſolet,dicere non ſum auſus, veritus, ne laudẽ,
quam antea de me excitaueram, ſauciarem. Quumq́ꝫ animum induxiſſem tuto me aliquid eloqui
oportere,aſpiciens laborantẽ,haud ita multo poſt(inquam)iugulũ ad infernas partes detrahi ſen-
ties,niſi fortaſſe id iam antea tibi euenerit. At,cũ hoc quoqꝫ fateretur,conuerſis equidem oculis ad
ægrotantem mirifice attonitum,vna(inquam)addẽda eſt prædictis diuinatio: etenim dicam, quã
de morbo ſuo laborans ipſe habuerit ſuſpicionem. Tum Glauco ne de hac quidẽ diuinatione de-
ſperare ſe aiebat: laborãs autem incredibili hac pollicitatione in ſtuporem adductus, & acriter me
intuens,quid eſſem dicturus,attenta mente expectabat. Igitur dicente me, ꝙ infeſtãtẽ morbũ pleu
ritidem eſſe putaſſet, ille ingenti cum admiratione huius quoqꝫ rei ſe teſtem exhibuit: id,quod etiã
affirmabat ex adſtantibus vnus, & qui paulo ante latus eius ex oleo fouerat. Atque ex eo tempo-
re Glauco tum de me,tum de vniuerſa arte,quàm optimã concepit opinionem, quum antea nihil
magni ab arte expectaret, vtpote qui nunꝗ cum conſummatis in arte viris verſari conſueuiſſet.
Hæc ideo dicere volui,vt intelligatis,quæ accidẽtia cuilibet morbo propria ſint, & quæ alijs quo-
que morbis cõia: ac præterea,quæ ab vtrolibet genere ſint inſeparabilia: item, quæ magna ex par
te,& quæ raro videri ſoleãt: atqꝫ ea,quæ ancipitem hẽant euẽtũ: vt,ſi aliqñ fortuna huiuſmodi vo
B bis occaſionem,qualẽ mihi fuiſſe oblatam iam dixi,præbeat,ea cõmode vti ſciatis. Sępe.n.fortuna
non contẽnendam adipiſcendæ laudis anſam ſuggerit, ea tñ vulgus medicorum ob imperitiã vti
neſcit: ſed doctiſſimus quiſqꝫ,quum accidentium aliquod huiuſmodi conſpexerit, haud difficul-
ter reliqua quoque inueniet,quorum alia quidẽ neceſſario,alia vero magna ex parte, & locũ affe-
ctum & morbum ipſum ſequuntur. Verum meminiſſe debetis generalium præceptorum,quę &
vniuerſalia appellantur,& quæ multorum ſpecialium cõmunia genera ſunt, vt in illis in qualibet
materia rerum particularium prouide diſcernendis vos exerceatis. Eſt igitur cõis ſermo,quẽ di-
cere propoſui, de naturalibus facultatibus: quas in qualibet parte generatim quatuor eſſe didici-
ſtis. Primam voco attractricem,quæ peculiares parti ſuccos,alendi ipſam gratia,& appetere & at-
A.l.1.f.1.d.6.c. 3.fo.26. trahere poteſt: altera″deinde eſt,quæ alteratrix dicĩ, qua ſuccus attractus ſimilis euadit parti, quæ
A.ibidem. alitur: huic aliæ duæ miniſtrant,retentrix,″quæ ſuo munere fungitur, qñ pars attractum ſuccũ co
quit,in ſuam ipſius naturam eũ mutans: & expultrix,qñ à coctione,quod inutile eſt,excernit,idq́ꝫ
excrementum vocatur. Has itaqꝫ facultates in qualibet affecta parte,vtrũ validæ ſint an infirmæ,
A.l.3.f.14. t.4. c.5.fo.218.e conſideretis,hortor: Vt in″hepate(qm̃ de hoc dicere inſtituimus) vis attrahendi,ſi quomodolibet
afficiatur,cibum in ventriculo iam in ſuccum tranſmutatũ relinquet,vt per aluum exacte quidem
C confectus,verum liquidus & haudquaquã exiccatus excernatur. Atque hoc, ꝙ ipſa affecta ſit, ſi-
gnum vobis erit: quicquid.n.ab aliquo,tanꝗ à cauſa,procedit,id illius ſignum eſſe conſtat. Hunc
affectum non nulli ad meſaræũ pertinere autumant, vocantq́ꝫ ſic laborantes meſaraicos eò, ꝙ vi-
dent cibũ per venas meſaræo & meſenterio intextas diſtribui non poſſe, vt ſolebat,eodem ſeducti
errore,quo ij,qui manus eorũ,quos ſyncopa vel ſtomachica vel cardiaca proſtrauit,affectas eſſe ar
bitrantur,vtpote quæ haudquaquã,vt antea,munere ſuo fungantur: quippe iecur meſaræi venis, lib. 6. de loc. aff. c. 3
veluti manibus,quæ ex ventriculo ei cibum afferant,vtĩ. Similiter ẽt falluntur non nulli, vbi cru
ra reſoluta ſunt ob affectum aliquem,eam ſpinalis medullæ partem,quæ iuxta lumbos eſt,infeſtan
tem: quippe neglecta ſpinali medulla cruribus remedia adhibent. Igitur, ſi meſenterium vel inflã
matione vel alio eiuſmodi affectu laboret, hunc proprie ad ipſum referemus: ſi vero iecur ob im-
becillitatem per venas ſuas cibum allicere nequeat,nõ meſenterio{id eſt lactibus}ſed iocinori, re
media ſunt adaptanda: quemadmodũ nec reſolutis quidem vel manibus vel cruribus ob affectũ,
qui in ſpinali medulla conſiſtit. Verum, vbi vel inflammatio vel eryſipelas meſenterium afficit,
haud ita difficile eſt diſcernere,ſi alui excrementa diligenter cõſideres. Neque.n.ſolum,qualia ex-
cerni diximus in iocinoris imbecillitate,quũ ad ſeſe cibũ trahere non poteſt, talia planè deijciũtur,
D ſed apparet etiam,veluti ab inflammatione, ſanies quædam admixta. Nam ab omni parte inflam-
mata,cui ſpiſſum craſſumq́ꝫ tegmen non incũbit,in primis quidẽ tenuis ſanies defluit: quæ conco
cta deinde inflammatione,& craſſior & puri ſimilior redditur. Quum ergo nulla exiſtente in ieco
re inflammatione,hmõi quippiam cum excrementis,ſucci ſpẽm cõſequutis,deijcitur, in meſaræo
affectum eſſe cenſendum eſt. Quemadmodum autem non potente ob imbecillitatem hepate ſuc-
cum à ventriculo attrahere,attrahendi facultas afficitur: ita,quum retinere nequit comprehendẽs
continensq́ꝫ facultas, infirma putanda eſt: proinde in primis quidẽ cruorem ſanioſum excerni vi
A.l.1. f.2. ſum. 2.d.3.c.13.fo. 55.f demus,poſtea vero craſſiorẽ & veluti fæculentum. Similiter″aliæ quædam eueniunt excretiones,
non quidem ob imbecillitatem,ſed ob expultricis″facultatis robur, plerunque quidem integra in
A.l.3.f.14. t.4. c.1.fo.218.e omnibus exiſtenti valetudine,plenitudinis ratione: plerunque vero parte aliqua affecta per iecur
ſeſe expurgante,viribus ipſius iam factis robuſtioribus: quippe concoctis in ipſa vitioſis humo-
ribus ſequitur ſecretio,ita,vt vtiles quidem humores retineantur,expellantur vero inutiles. Atqꝫ
ſunt non nulli,qui huiuſmodi vacuationes nominent cruentas dyſenterias: quę euenire ſolẽt qui
A.ibidem.f buſdam vel mutilato″aliquo membro,aut vbi quis in exercitatione educatus ad ociũ ſe conuerte-
rit. Ac ſolet quoque mulieribus,retẽtis menſtruis,hmõi per ſedẽ vacuatio fieri: atque interdũ per
vomitum quoque eãdem ob cãm quibuſdam mulieribus. Verũ & his quidem ſyncerus ſanguis

excernitur,similis ei, qui ab hostia interfecta profundi consueuit,modo inferne per aluum,modo E
per superiores etiam partes: at per erysipelata,& inflammationes,accedente cōcoctione, vitiosus,
cœnosus,& putris excernitur. Atq;,vt in hepaticis affectibus (quanquam raro) medicamētorum
auxilio,robustiore euadente iocinore,interdum deijciuntur excrementa tum colore tū odore pes-
sima, expurgante se ita viscere: sic eodem modo vrinæ quoque deteriores redduntur, quibus im-
*periti medici non nunquam decepti,grauis morbi periculum subesse arbitrantur. Etenim,quibus
sine ratiocinatione rudis duntaxat experientia suffragatur,de ijs,quæ raro eueniunt,experimenta
habere non possunt: veluti eorum,quæ sæpenumero accidunt, facile meminerūt. Quod aūt pro-
tracto per longum spacium morbo,apparentibusq; notis concoctionis, huiusmodi fiant euacua-
tiones,non semel dūtaxat,immo creberrime ex enarrationibus,quas in Hippocratis opera ædidi-
mus,didicistis. Quemadmodum aūt retētrix facultas,quum imbecillior est,ac rem,quæ ipsam gra
uat, retinere non valet,vis expultrix id,quod molestat,euacuat: ita infirma expultrice res quædam
retineri solent,facultate retentrice non admodum grauata: nam in quolibet instrumento aliàs alia
facultas vel fortior fit vel imbecillior, facta videlicet ad actionem relatione, si modo vniuscuiusq;
facultatis notionem intellexerimus. Nam re vera tota semper particula agit secūdum temperamē-
ti,quod ei frequentius inest,proprietatem: verum aliquando rem grauantem sustinet,ac longo tē F
poris tractu eam vincit,conficit,alterat, & concoquit: deinde rursus alio tempore rei infestātis vel
qualitatem vel multitudinem ferre nō valens,ad ipsius excretionem insurgit: sicut è cōtrario,quū
interim admodum molestatur,ipsam rem molestantem deijcere cupiens,viribus grauissime infir-
mis, ob imbecillitatem id efficere non potest. Igitur hæc omnia in quouis naturali instrumento
perpendere,atque mentem in ipsis dignoscendis exercere debetis. Sic enim inuenietis partiū qua
rundam affectus,antea haudquaquam indagatos, veluti ne folliculi quidem fel continentis. Si.n.
(vt ostēdimus) biliosum humorem ad se trahit, quemadmodū renes sanguinis veluti serū: & splē
id,quod vini fæcibus,aut amurcæ olei similatur: accidet interdum, vt ob huius folliculi imbecillita
tem impurus fiat sanguis,atque idcirco alia eueniat regij morbi species preter eas tres,quas iam su
pra proposuimus: ac non nunquam ita repleatur etiam (quemadmodum vesica,quæ vrinæ est cō
ceptaculū) vt euacuari nō possit, aut quia obstructus est,aut quia excretoria ipsius facultas est im-
becillior: veluti etiam quum obstructis aut infirmis vasis,quæ ab ipso exorta,ora sua in hepar ex-
tendunt,biliosum humorem interdum attrahere non potest. Proinde excrementorum proprie-
tatem in morbo regio considerare perquàm necessarium est: id enim non mediocre nobis ad hu-
iusmodi notitias auxilium suppeditabit. Hæc equidem considerans inueni quorūdam regio mor G
bo affectorum excrementa,flaua bile vehementer colorata, quemadmodum & alijs vrinas: item,
per cutem quoque vt nō nullis plurimum flauæ bilis à balneo profundi,ita alijs plurimum ipsius
retineri,ac perquàm exiguum effundi comperimus. Hanc rem si accuratiori experimento intelli-
gere volueritis,nulla prius adhibita vnctione,homini sudorē strigili auferri iubete: videbitis pro-
fecto eundem in omnibus hominibus in strigilis cauitate non colligi, verum in alijs magis aquo-
sum,atque in alijs magis biliosum. Itaque loci affecti notitia vobis multo erit dilucidior,si cū præ-
dictis hanc quoque notitiam adijciatis. Quidam enim acuta biliosaq; febre laborans, die septimo
multa flaua bile ad cutem transmissa,à morbo liberatus est,mansitq; sequentibus deinde diebus au
riginosus. Itaq; & excrementa & vrinas considerauimus: vtrisq; vero secundum naturam se habē
tibus,atque ob eam causam nullum visceris affectum declarantibus,venit in mētem fieri posse, vt
translata in cutem bilis crassior esset: qua ratione promotus discere volui,qualis nam esset sudor:
illo autem apparente aquoso conieci bilem esse dissipari contumacem. Præcepi itaq; laboranti, vt
aquis suapte natura calidis,& quibus discutiendi vis esset,vteretur: ac præterea victum adhiberet
humidiorem,qui humorum crassitudinem moderate posset extenuare. Hic autem bonam valetu
dinem consequutus est, vnico auxilio & notitia cōfirmata & curatione absoluta. Quinetiam aliū H
multam in strigili bilem relinquere vidimus, vnde eam plurimam in vniuerso corpore procreari
perpendentes,ipsum adhibita idonea curatione sanauimus. Quibus vero citra febrim morbus re
gius accidit,vrgente in dextra præcordiorum parte grauitatis cuiusdā sensu,ijs omnibus aperiens
(vt scitis) obstructiones & cibis & potibus & medicamentis extenuantibus, deinde medicamen-
tum,quod bilem ducere posset, exhibens, eorum plurimos vna die sanitati restituimus. Qui vero
purgatione liberari non potuerunt,ijs rursus valentiore ad aperiendum data potione,medicamē-
tum,quod vehemētius purgaret,exhibui: sic deinde sub fine purgationis † vel cærulea vel flaua
bilis cum acri mordacitate excernebatur. In his igitur cōieci fellis folliculum simili quopiam affe-
ctu laborare,qualis in vesica exuberante vrina interdum fieri solet,etenim adeo multam non nun
quam recipit,vt nimis intenta nequeat eam,quæ in ipsa continetur,expellere. Verum in vrinæ re A.l.3. f.19. c.2. c.6.fo.361.a
ceptaculo (neq;.n.absurdum fuerit vesicam ita nominare) bifariam id fieri solet: interdū ob excre-
toriæ facultatis imbecillitatem: interdum vel ob grauem somnum, vel negotia quæpiā, retenta vl
tra,quàm par est,vrina: quæ deinde vesicam nimis intendens, hac ipsa rōne vires eius prosternere
potest. At fellis folliculus, vtpote cui nullū succurrit ab animali facultate præsidium, vnicū habet
imbecillitatis principium,veluti cætera quoq; naturalia instrumenta, à partis intēperie ortum.

Galeni

*Τοὺς ἀπείρους. i. imperiti, est ī ipressis codicibus græcis. τοὺς ἀπὸ πείρας. i. empirici, ē ī antiquis: et ita ēt uidentur legisse ueteres interpretes.

†Ex uulgatis græcis habetur, cærulea magis, quàm flaua.

GALENI DE LOCIS AFFECTIS LIBER SEXTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de affectibus Lienis, Inteſtinorum, Renum, Veſicæ, Vteri, & Colis.

De Lienis affectibus. *CAP.* 1.

EX ijs, quæ de iocinore diximus, facile inuenient̃ notæ, quibus lienis affectus diſcernantur: hoc addito, ꝙ ipſius inflãmationes ob duritiẽ facile tangendo deprehendantur. Quum itaq; ſplen multa habeat accidentia cũ hepate cõia, illa nulla re differre videntur, niſi ꝙ quædam magis, quædam vero minus, alterutri euenire ſolent. Nam, quod ad coloris rationẽ pertinet, vniuerſum corpus, vbi ſplen imbecillitate affectus eſt, magis nigricare videtur: nam hoc ei natura officium dedit, vt melancholicum ſanguinem ex hepate ad ſeſe attrahat, quo ipſum ali iam demonſtratum eſt: igitur attrahendi facultate facta illi imbecilliore, ſanguis ex iecore in vniuerſum corpus ĩpurus trãſmittitur, quocirca color nigrior euadit. Quinetiam hepatis exemplo, ſæpenumero excrementa ex ſe reijcit, ita, vt & vomitione, cui nauſea quoq; accedit, melancholicũ ſanguinẽ aliq̃n excernat: qui interdũ per inferiora quoq; decedere videtur. At & citra huiuſmodi euacuationem athymias .i. animi deiectiões, & dyſthymias .i. mœſtitias, melancholicas facit: ac non nunq̃ & ciborũ vehementiſſimas appetentias, præcipueq; q̃n exquiſite acetoſum ſit id, quod ad vẽtrẽ fertur excrementũ: ſæpenumero aũt ſubuerſionem & reſupinationem, q̃n aliam quandam habuerit corruptionem. Quòd vero indurato ipſo aqua inter cutem ſuccedere poſſit, conſentiente iocinore, iam antea dictũ eſt. Quinetiam laborante aliq̃n vtroq; viſcere regium morbũ euenire conſpeximus, nigriore, q̃ pro conſuetudine, ſubſequẽte colore, ita, vt putaretur flaua bilis fuligini eſſe permixta. Atq; medici quidam iecur nullo affectu tum laborare exiſtimantes, dubitant, q̃uo à ſplene morbus regius naſci poſſit: quemadmodũ ſunt, qui à ſolo liene indurato, nullo exiſtente in iocinore vitio, aquã inter cutẽ fieri poſſe arbitrant̃. Haud ſecus hallucinari conſueuerunt in ea quoq; aquæ inter cutem ſpecie, quæ ad acutos morbos ſequitur: quippe ab ijs iecur calida & ſæpenumero ſicca quoq; intemperie tam grauiter afficitur, vt cibum in ſanguinem tranſmutare nequeat: atqui ne in ijs quidem iecur affici exiſtimant, ab Eraſiſtrato accepta conſuetudine, vt nullam partem affici arbitrent̃, niſi vel tumor quiſpiam, vel vlcus in ipſo conſiſtat. Verum id illis concedendum eſt, qui exiſtimant nullum ab intemperie morbum fieri: at medici, qui ſequuntur ea, quæ manifeſte apparent, qui & refrigerata parte quapiã accidentia quędam fieri ſuſpicantur, admiratione digni ſunt, ꝙ aquã inter cutẽ conſiſtere poſſe putant, ne vnico quidẽ loco affecto. Si enim ob id, ꝙ nullus eſt in hepate tumor, ipſum haudquaquã affectũ eſſe exiſtimant: neq; aliarũ partiũ vlla afficietur in ijs, qui aqua frigida vitioſa affatim & intempeſtiue epota, mox aqua inter cutẽ corripiuntur: quippe noxã infert internis partibus aqua ſic ingeſta, alias alijs, ſed præcipue & in primis ei, quæ forte fortuna eo tẽpore reliquis fuerit imbecillior: verũ, niſi ad iecur frigus tranſmittatur, aqua inter cutẽ ſubſequi poteſt minime. Sic ſplenis quoque vitio aqua inter cutem non nunquam euenire conſueuit, aut vbi cũ tumore refrigeratus eſt, ſicut in ſcirrhis: aut vbi citra tumorem refrigeratus eſt, vt quũ quis aquam frigidã & vitioſam affatim & importune potauerit. Quòd vero melancholica mœſtitia ipſo excrementa hmõi ad os vẽtriculi tranſmittente proueniat, antea, vbi de ore ventriculi tractauimus, iam dictum eſt. Quamobrẽ in hoc viſcere diutius nobis immorandum non eſt, cũ eius inſtrumentales affectus rõnali dignotione non indigeant: qui vero ab intemperie proficiſcũtur, partim ex ijs, quæ iam diximus, partim ex ea doctrina, quam ſupra de iocinore propoſuimus, noti ſint: nam alij quidẽ nominatim ſunt explicati: alij vero, qui ſimiliter, vt illi, conſiſtunt, ſimilem quoque habebunt dignotionem.

A.l.3.f.1.t.4. c.18.fo.204.d.f — B

C

A.l.3.f.14.t.4. c.4.fo.320.a

D

De Inteſtinorum affectibus dignoſcendis. *CAP.* 2.

In translationibus ueterib. hic incipit liber ſextus.

QVum de ventriculi affectibus ſuperiore libro loqueremur, in duas maximas ipſum partes ſecari diximus: quarum altera, quæ ſuperior eſt, gulæ continua eſt, ex multis neruis ſenſificis contexta: altera vero huic continua, ad inteſtinorum vſque exortum extenditur. Porrò, ſicut vtriuſq; in animalibus propria eſt vtilitas, ac pro vtilitatis differentia diuerſa eis eueniunt accidentia: ad eundem modum, quicunq; affectus cõiter tum ſimilaribus tum inſtrumentalibus partibus aduenire ſolent, ij ẽt his tum inter ſe, tum ẽt cum vniuerſis inteſtinis cões eſſe cẽſentur. Verum accidentiũ ſimilitudo non ſolum in his inter ſe, ſed ẽt in vicinis quoq; partibus, quæ ipſa attingũt, inuenitur, qualis eſt renũ & coli cõmunicatio: atq; horũ non nulla ſedem affectã habent cognitu facilem, vt dyſenteria, & tineſmus. Sanè in præſentia nomen dyſenteriæ proprie audire oportet, vtpote quod ex appellatione ipſa, inteſtinorũ vlcus ſignificat: neq; .n. repente & affatim fit hmõi affectus (id, quod in eo, quem hepatis vitio accidere diximus, fieri ſolet) atq; proprias ẽt habet no-

tas. Etenim protinus ab ipsius initio, bilis mordax secernitur, quam deinde interaneorũ abrasio- E A.l.3.f.14.t.4. c.2.fo.319.c
nes sequuntur, postea paulum cruoris simul excerni videtur, quãdo videlicet affectus ipse iam dy
senteria est. Quum itaq; huiusmodi abrasiones solæ excernuntur, considerãdum est, num pingue
quippiam simul cum ipsis deijciatur: ita enim in crassis intestinis vlcus consistere credendum est.
Vbi vero cruorem quoque simul excerni videris, intueri oportet, vtrum is reliquis excrementis
ita sit admixtus, vt vniuersus misceatur vniuersis, an pars eius aliqua reliquis supernatet: etenim,
si admixtus est, in superioribus: si vero supernatat, in humilioribus intestinis vlcus esse ostendit.
Ac idem quoque in abrasis excrementis videre est, verum non ita manifeste, vt in cruore. Similis
etiam, si ramenta excernantur, ratio est: nam & ipsa, quòd intestinum aliquod fuerit oblæsum, de-
clarant tum ab essentia propria, tum ex modo, quo vel commisceri reliquis excremẽtis, vel vni eo
rum parti supernatare videntur. Non mediocriter, autem conducit ad curationem, nosse, in qua A.l.3.f.16.t.2.
intestinorum parte consistat vlcus: nam, si in superioribus intestinis est, ab epotis medicamentis c.6.fo.338.f
præsidium petẽdum est: si vero in humilioribus, clysterem subijcere cõuenit. Atque huiusmodi Et t.4.c.11.
dysenteriæ ab ijs, quæ ab hepate profluunt, ita discernuntur. Nam ab initio tenuis sanies sangui- A l.3.f.14.t.4.
nis ab hepate deijcitur, deinde aucto malo crassus humor, fæcibus vini haud absimilis: præterea c.2.fo.319.d
in hepatis excretionibus nihil abrasum expellitur: atq; interdum duorum aut trium dierum inter F Et f.16.t.1.c.3. fo.335.b
uallo supprimitur euacuatio, deinde rursus redit malum, atque excernuntur excremẽta prioribus
multo peiora. Id vero per intestinorum vlcera haudquaquam apparet: quippe in ijs neq; affatim
neque ex lõgis temporum interuallis, laborantes deijcere consueuerũt. Atq; vlcera, quę in recto A.l.3.f.16.t.1.
intestino oriuntur (tinesmum vocant) vehementi quidem tensione, & prompta deijciendi cupidi c.2.fo.334.b
tate infestant, paucis admodũ sequentibus excrementis: quę quidẽ ab initio pituitosa & pinguia,
progressu vero temporis etiam abrasionis specie deijciũtur: sed per totum morbi spatium ijs, quæ
a supernis descendunt, haudquaquam misceri videntur. Scribunt non nulli, ꝙ à forti excernendi A.l.3.f.16.t.1.
conatu, præcedente dolore vehementi, aliqui lapides callosos deiecerunt, ijs, qui in vesica nascun- c.2.fo.334.c. Et
tur, haud absimiles: id, quod ego neq; vidi, neq; alium, qui viderit, vnquam audiui. Sed coli vehe f.17.t.3.c.6.fo.
mentem dolorem sæpenumero conspexi, medicis illum non ad colum, sed ad renes, pertinere pu- 343.h
tantibus: veluti renum quoque cruciatus, ad colum referre videntur. Sunt, qui omnino negẽt in A.l.3.f.16.t.3.
sinistris partibus colicam dispositionem euenire posse. Igitur, vt ab initio, horum affectuum di- c.10.fo.344.g
stinctio difficilis est, ita hoc tempore non ita magnam præsidiorum differentiam ipsi requirunt:
itaque accidentia, quorũ magna est in his affectibus copia, diligenter intueri oportet. Nã & nau- A.ibidem.g
sea & vomitus vrgent multo grauiores & magis assidui dolente colo: euomuntq; ita laborantes G
pituitosa quædam atque corrupta, hac in re nephriticos longe superantes: ac retinẽt etiam magis
excrementa, vt ne flatum quidem neque etiam ructum excernere possint: sæpenumero ẽt veluti A.ibidem.
circuire videtur dolor atque ampliorem locum occupare, non nunquam vero in diuersis particu-
lis vehementior fit: nephritici vero dolores eodem in loco stabiles, iugiter infestant. Quum itaq;
dolor in loco fuerit renibus altiore, manifestum colicæ indicium est: si vero in vno loco, vbi scili-
cet renes ponuntur, stabilis constiterit, nihil ad notitiam potest positus ipse cõferre: proinde cum
his notis, quas nuper percurrimus, vrinæ quoq; considerandæ sunt. Nam nephritici ab initio dilu
tas purasq; reddunt vrinas: deinde sequẽtibus diebus asperum aliquid in ipsis subsidere videtur:
demum omnino arenosæ minguntur. At in colica, si quid ab aluo deijcitur, id flatuosum quodam
modo est, & sæpenumero aquæ supernatare consueuit, similem habens bubulo stercori consisten A.ibidem.h
tiam. Quinetiam colicorum cruciatus multo magis, quàm nephriticorum, laxantibus mitigãtur A.ibidem.h
clysteribus: atque euenit interdum, vt frigido aliquo humore simul eiecto, ilico quiescant: eritq;
mitigans præsidium, non mitigans tantum, sed etiam curatiuum & diagnosticũ. Porrò, vt hi frigi
dũ humorẽ aluo excernente, ita nephritici cũ vrina lapide exeunte, & à dolore liberantur & simul
locum affectum ostendunt. Itaq; nihil relinquitur, nisi vt prouideat, ne postea tam facile affici pos H
sint: nam, vt perseuerante dolore vtraque pars eisdem indiget præsidijs, ita tempore subsequente
oportet diuersa auxilia adhibere. Quapropter nullum, quod ad curationis rationem pertinet, com
mittetis errorem, si in prima protinus horum morborum accessiõe eos difficulter discernatis, eò,
quòd tum neq; extrinsecus, neq; intrinsecus, differentibus egent auxilijs, quòd satis sit ea, quæ do-
lorem lenire possint, adhibere. Cum autem omnia intestina à ventriculo ordine quodam descen
dant, atq; omnium supremum ieiunum sit: deinde, quod tenue vocatur: postea cęcum, quod ad A.l.3.f.16.t.1.
infernas partes extenditur: deinde colum, quod ad superiores reuertitur partes, donec sæpenume c.1.fo.332.d
ro & lienem & iecur attingat: miratus sum, quomodo non solum medici ferè omnes, sed etiam
populares, vehementissimos quosque dolores, in quacunque parte euenerint, ad colum referãt.
Id quidem mihi quoque verisimile visum est: sed, quum causam quærerem, cur tam vehemens
tamq; perseuerans esset dolor, nõ simpliciter huic assertioni credere potui. Neque enim similiter,
vt in renibus atque vreteribus impacto lapide ingentes dolores in transitu excitantur, sic & in te-
nuibus intestinis rationi consentaneum esse censebis frigidos spiritus retentos atque similes ijs A.l.3.f.16.t.3.
humores dolorem in ipsis efficere: nam tenuium intestinorum tunicæ rara tenuiq; essentia con- c.6.fo.343.&
stant, vt non ita diu huiusmodi causas continere possint. Ergo probabile est frigidum, eun- 344.b
demq;

A demq́; crassum, aut viscosum humorem, aut flatuosum spiritum, in corpore crasso densoq́; genitum, sed egredi nequeuntem, dolorem excitare: vehementem quidem, geminam ob causam, intemperantiam, & corporum, quibus continetur, tentionem: lõgum vero, quia difficulter vacuatur, nam corporũ ipsum ambientium tũ crassitudine tum spissitudine arceretur. Atque interdum alij quoq; dolores & quidem vehementissimi in sublimioribus intestinorum partibus eueniunt, grauiter vomitionibus cruciantes adeo, vt non nulli sub fine stercus quoq; euomere conspiciantur: à quo affectu vix vnquam aliquis potuit sanus euadere: hunc″εἰλεόν.i. voluulum vocãt: non nulli etiam chordapsum, quum.s. tumor aliquis eminet in tenuium intestinorum parte, vt videatur intestinum ad chordæ similitudinẽ conuolutum. Itaq; non ab re visum est medicis antiquioribus vel ab inflammatione, vel obstructione aridi stercoris, huiusmodi tenuium intestinorum affectus oriri. Sunt alia quoque accidentia, quæ quidem haud absurde & intestinis & ventriculo simul affectis euenire credunt, vt quas λειεντερίας.i. læuitates intestinorum, & κοιλιακὰς.i. ventrales dispositiones nominant, quum videlicet materiæ nequaq; sunt mordaces. Nam, vt mordaces ob mordendi vim omnia intestina ad excretionem excitant: ita nõ mordaces intestinorum imbecillitatem sequi consueuerunt, quia retinere contenta ne exiguo quidem tempore possunt: siquidem ilicò excernunt ea perinde, ac si graue aliquod onus deponerent, haud secus, quàm in stranguria″contingit: nam & in hac modo ab acrimoniam & vellicationem vesica iugiter, quicquid ad eam peruenit, secernit: modo ob id, quod molem ipsius vel exiguam sustinere nequit. Cæterum, à quibus causis intestinorum lęuitas proueniat, alibi particulatim ostendimus, pręter ea, quę in libris de curandi via & ratione, de naturalibus facultatibus, & de accidentium causis iam dixeramus. Etenim hunc librum non incepimus, vt causas, quæ morbos efficiunt, sed vt affectorum locorum, qui & tactus & visus iudicium effugiunt, notas perstringeremus: at, quia ad exactam horum notitiam etiam de ipsis dispositionibus interdum aliquid dicere coactus sum, idcirco de causis quoq;, quæ ipsas efficiunt, mentionem facere nõ sum grauatus. Itaq; sermoni de intestinorum affectibus finem imponamus: quicunq; enim affectus in ipsis consistentes, sunt cognitu faciles, ij cum prędictis communes habẽt notas. Nã abscessuum, inflammationum, scirrhorum, inflationum, erysipelatum indicia omnibus cognita, quum in ventriculi locis apparent, & affectus ipsius atq; simul affectæ sedis notitiam ostendunt. Sed de his iam antea satis dictum est.

A.l.3.f.16.t.3. c.6.fo.343.c

A.l.3.f.19.t.2.c. 10.fo.368.g

De Nephriticis, & eorum symptomatis. CAP. 3.

A.l.3.f.16.t.3. c.10.fo.344.g

C IGitur, cum derepente nephritis inciderit lapide notatu digno vel in renum vel in″vreterũ aliquo impacto, dolorem excitat, colico haud absimilem. Verũ distinguitur ab eo ex nausęę tum multitudine tum magnitudine, suntq́; per vomitum reiecta & biliosa & pituitosa, quibus præassumpti quoque cibi aliquid admixtum videtur: sępenumero etiam ex loco, quum superiores coli partes afficiuntur: atque ex eo interdũ, q́ non vni loco dolor innititur, sed reuoluitur, & ad plurimas extenditur partes: præterea, quòd ne flatus quidem transmittitur: atque omnia hæc colicis duntaxat euenire solent, sed alia quidem magis, alia vero minus. Quum vero ex ijs, quæ in vrinis resident, aut lapide cum vrina excreto, plane discerni possunt, nullus relinquitur quæstioni locus. Sunt autem non pauci laborantium, qui dolorem modicum in profundo ilium infestantem sentiunt, quamuis ab initio non dum sabulosum quippiam manifeste excernatur: ″quibus (vt scitis) dato medicamento, quod lapidem in renibus conterere posset, simul & affectum ipsum & sedem affectam cognouimus, atque ipsum habuimus curationis principium: quum enim à medicamenti potione in vrinis sabulosa quædam subsidere conspicerem, nephriticum affectum esse cognoui: atq; deinceps eadem medicamenta exhibẽdo, reliquam perfeci curationem. Quum autem″renem quempiam ita affectum esse præcognoueris, si etiam dolores cum horrore interpellato inæqualiq́; infestare videantur, sequanturq́; febres quædam inordinatæ, tum pronum in ventrem decumbere, atq; interdum in alterum latus, vt sublimis sit affectæ partis positus, laborãtem sese vertere iube: ac deinde interroga, num circa renem dolentem veluti suspensi cuiusdam ponderis sensum percipiat. Etenim, quum hæc ei acciderint abscessum iam collectum conijcere oportet: quo concocto pus mictum vt laborantem à dolore liberat, ita vlceris in rene periculũ affert: proinde exacto studio laborandũ est, vt inducatur cicatrice: quod nisi ilico contigerit, difficiliorẽ reddet curationem. Porrò perseuerantis vlceris notæ ex vrina haud obscure deprehendunt: adde, q́ laborãs″creberrime in affecto rene dolorem sentit: atq; interdum cum vrina exiguum pus, veluti ab vlcere, excernitur: similiter ramentum non nunquam cum vrina expelli videtur: ac interim sanguis quoq;, qui erosi iam vlceris indicium est, quanquam rupto″aliquando vase aut ob plenitudinem, aut casum, aut″vehementem ictum, non nulli magnam sanguinis copiam meiendo profuderunt, id quod aperto etiã interdum venæ alicuius ore fieri‖videre est. Sed efficacissima vlceratorum renũ coniectura est, si cũ vrina exiguæ quædã carunculæ excernãtur, vtpote quas renũ essentiæ partes, easq; ob vehementẽ vlceris erosionẽ auulsas, esse cõstat. Ea vero,″quę‖pilis similia sunt, Hippocrates quoq; cũ vrinis exerni vidit, quẽadmodũ in aphorismis scripsit: ac ipsi ẽt vidimus aliqñ, quę semipedis″longitudinẽ ęquarent, interdum ẽt his longiora: †ac nõ nunq; etiã admodum exigua‡ vt mirarer, quomodo in renum spacio talia possent consistere: proinde probabilius

A.ibidem.h

A.l.3.f.18.t.2. c.2.fo.358.a

A.ibidẽ.c.11. fo.359.d

A.l.3.f.19.t.2. c.20.fo.370.c

A.ibid.c.20.f

A.l.1.f.2.fũ.2. t.3.c.6.fo.341.f

A.l.3.f.19.t.2. c.20.fo.370.f

Ext. ord. 36.b. 4ª. Aph. 76.

† *Hæc verba nõ habẽtur in veteribus græcis, nec ĩ tralatiõib. antiquis.*

bilius mihi videbatur in venis hmōi res procreari: quemadmodum in quodam Arabiæ loco (vt E A.l.3.f.3.t.2. c.21.fo.460.f aiunt)in tibijs hominum dracunculi vocati nascuntur,neruosa natura, colore,crassitudineq; lumbricis similes. Igitur,quum multos audiuerim,qui sese vidisse eos dicerent,ipse vero nunquā viderim, idcirco neq; de ortu neq; de essentia ipsorum quicquā exacte conijcere possum. At,vbi pilos meiendo excretos vidi, tum ex colore tum ex mole credidi dicentibus eos ex crassa lentaq; materia,quam calor calfecit exiccauitq;,in venis consistere: quāq; longitudinis ipsorum causam nō intelligo. Verum, quum primum eos vidissem,curationem à medicamentis,quæ vrinam ciere possent, tentaui, quam postea experientia comprobauit: & fermè omnes, quotquot hmōi affectu laborare consueuerūt, neq; ante ipsum neq; rursus post ipsum nephritico aliquo accidente fuerunt molestati, qui curati fuerunt medicamentis, quæ ciere vrinam pñt. Verum, etiamsi alia quæpiam humorum vitia à venis per vrinam expurgentur, quemadmodum si puris quoque multa fiat per vrinas excretio, nihil ab ijs vel renes vel vesicam vel vreteras molestari cognouimus: sed in hac re non parum cum intestinis conuenire videntur, quę in hepaticis dispositionibus nihil patiuntur, licet à bile syncera lædantur: veluti cōtra vesica quoq;, vbi longo tempore acres per ipsam vrinæ transeunt,vlceribus affici solet. Est etiam alius renum affectus,quo tenuis saniês sanguinis min A.l.3.f.19.t.2. c.20.fo.370.f Et c.21.fo.371.a gitur,similis excrementis,quæ in hepaticorū affectuum initio excernuntur,nisi q̄ magis vr̄ cruen F ta. Cuius rei causa est dispositio haud absimilis ei, qualē in iecore diximus imbecillitatem esse: insuper quum ora aut meatus vel vtcunque nominare volueris, per quos ex caua vena in renes vrina percolatur, supra modum dilatantur. Atq; ad renes quoq; pertinere is videtur affectus, quem alij hydropem matellæ,alij vrinæ profluuium,alij diabetem,alij dipsacon appellant, qui certe quā rarissime venire solet. Equidem eum antehac bis duntaxat videre potui, supra modum videlicet sitientibus infirmis,atq; iccirco exuberanter bibentibus,celeriterq; per vrinam id,quod biberunt, reddentibus tale, quale biberunt. Atque hic renum vesicæq; affectus similis est ventriculi intestinorumq; læuitati. A.l.3.f.19.t.2. c.17.fo.365.g Sed de intestinorum læuitate alibi separatim iam dictum est: vbi ostēdimus nō ventriculum dūtaxat, sed vniuersa quoque intestina, ad excretionem tum ciborum tum potuum assumptorum celeriter excitari adeo, vt ne pauxillo quidem tempore citra molestiam ferre possint ipsorum aut pondus aut qualitatem: at, quòd affatim celeriterq; ad vesicam vrina deferatur, id neque ad ventriculi,neque intestini ieiuni neque tenuis,imbecillitatem, tāquam ad causam, referendum est. Si enim ob id, quod potum sustinere non possunt,ad excretionem properant, quid obstat, quo minus per sedem excernatur? id quod in læuitatibus intestinorum fieri plane videtur: neque enim cibus duntaxat tam celeriter per tam lōgam intestinorum conuolutionem tran- G siens deijcitur, verum etiam quæ epota fuere. Porrò transmissionem à totius ventris partibus ad hepar didicimus neque per hepatis aut venarum in lactibus aut ventre, quomodo neque per earum, quæ ab hepate exortæ ad renes tendunt,imbecillitatem fieri. Quippe in libris de naturalibus facultatibus iam ostensum est iecur ex ventriculo per mensenterij venas,veluti arbores à terra per radices, cibum ad sese allicere: sic etiā ostēsum est renes trahere id,quod aquosum in sanguine est: non tamen vesicam trahere à renibus,quemadmodum neque intestina à vētriculo, sed renes quidem per vreteras excernendo in vesicam mittere, ventriculum autem in ieiunum per eum processum,quem Herophilus dodecadactylon vocat,à duodecim digitorū longitudine nomen ei imponens. A.l.3.f.16.t.1. c.1.fo.332.c Itaq; renum potius imbecillitas accusanda est, vtpote qui continere diutius vrinam non valent,non vero aliarum partium,per quas potus transire solet. Sed rursus reprehendendo dicet quispiam: quum infirmi fuerint renes,qūo fieri potest,vt tam celeriter vrinam ad se attrahant? an dicere possumus,quemadmodum in ventriculo quibusdam lientericis vehementissima excitatur ciborum cupiditas,ita in renibus quoq; cupiditatem simul oriri vehemētem,atq; hanc ob causam eos vrinam per cauam venam ad sese trahere,sed ilico ab atractionis impetu grauari? quemadmodum in ijs, qui canina vocata appetētia vexātur, videmus, vt affatim impleti, paulo post aut euomant, aut fluore deijciant: id, quod non solum ijs, qui præter naturam se habent, accidere solet, verum etiam animalibus quibusdam integra valetudine degentibus, vt in auiculis, quas nostrates in Asia Seleucidas vocant, videre est, quippe quæ iugiter locustas edunt, easq; celeriter excernunt. A.l.3.f.13.t.5. c.8.fo.303.c Ac in alijs quoq; animantibus hmōi accidens naturale videtur. Vt igitur canina cupiditas in ore ventriculi consistens, non potente ipso deuoratorum pondus sustinere, multa impetuose ingerere atque ea celeriter excernere cogit, ita in renibus quoq; serosæ humiditatis cupiditas vnā cum virium imbecillitate,& humiditatem affatim attrahere cogit,& eius deinde in vesicam excretionem fieri. Sed quæres fortasse,quamobrem vrinæ fluor subito euenire possit,læuitas intestinorum non possit, veluti neq; canina cupiditas, sed plurium dierum numero opus sit,nam affectus initium ab incremento,incrementum à vigore distinguitur: Qm̄ ventriculi cupiditas,qua cibum potumq; appetit, animale officium est, quo citra sensum nostrum nequaquam fungitur: renum vero desiderium naturale est, neq; ab ipso sensus nostri afficiūtur: proinde, quum ad statum peruenit,ne sensum quidem mouet, quemadmodum appetentia canina. Qua de re rationi consentaneū vr̄ paulatim quidē ipsum incipere: &,dū maior fit, in primis quidē serū sanguinis trahere ex venis, vel nihil nobis sentientibus: quem quū totū attraxerit, videaturq; sanguis in venis, huiusmodi

A modi humiditate spoliatus, exiccata tum vasa humorem trahere ex hepate, deinde hoc ex intestinis, & ventriculo: quū vero exiccatæ fuerint venæ, quę in ore ventriculi sunt, tunc potum desiderare hoiem, vtpote q dispositionē ipsam sentiat: deinde exhibitam potionem venas ex hepate ad ventriculum venientes, vtpote aridas, totam statim rapere, atq; ex his alias deinceps, donec ad renes perueniat transumptio. Quippe in libris de naturalibus facultatibus dictum est non solum potionem, verum etiam cibum, trāsumptione per attractionem facta, per vniuersum corpus deferri.

A.l.3.f.19.t.2. c.17.fol.369.g Igitur hic affectus, quod ad transitus celeritatem pertinet, persimilis est intestinorum læuitati: atque etiam q renum dispositio, ventriculi dispotioni eadem est: verum hoc vno inter se differūt, q, quę ante renes fit lationis operatio, in naturalibus actionibus numeret, attractoria facultate sucessione agente: quāuis in vna resilitudo inter eas inueniatur, quippe ex caua vena ad renes attractio, primæ deglutitioni eorum, quæ ex ore in vētriculum deferuntur, haud absimilis est: at vero actiones, quæ hanc antecedunt, ad vrinæ fluorem proprie pertinent. Non recte autem putasse quosdam diabetem, veluti & caninam cupiditatem, ad ventriculum pertinere, manifestum est ex ijs, qui præ nimia siti ventriculum impleuerunt, & seruare in ipso potionem longo tempore possunt. Etenim, qui in vehementi siti potarunt, quatuor accidētia subire solent: unū, & quidem B primum, vomitio est: alterum, velox per aluum excretio aut fluore, aut intestinorum læuitate: tertium, quod potus diutius, quàm par est, in ventriculo manet: quartum id ipsum, de quo nunc sermo est, siue id diabetem, siue dipsacon, siue vrinę fluorem, nominare volueris: neque enim, vt idoneum ei nomen imponamus, sed vt curationis viam tum ex loco affecto tum ex ipsa dispositione inueniamus, scrutari animus est. Atq; alius interdū affectus occurrit, diabeti percq; similis, & quidē à multis cibis, qui neq; crudi sunt, neq; per aluum deijciuntur, neq; plenitudinem efficiunt, neq; etiā probe alere pñt, sed dissipantur discutiunturq; celeriter. Cuius vt crebrior est, q dipsaci, euentus, ita faciliorē admittit curationem: quippe qui prius, q ad summum peruenerit, cognitus, haud ita difficulter curabitur. Nam, vbi quis duplum cōsuetorum alimentorum assumpserit, neq; corpus ali videatur idq; citra aluifluorem, hūc affectum non solum priuati, verum etiam medici paruipendunt: quum vero triplum ingesserit, idoneis auxilijs liberari potest prius, q. s. ad quadruplū aut quintuplum perueniat. Igitur rōni consentaneum est hunc affectum à celeri dissipatione incipere, oībus partibus attractricem atq; ei coniugatam facultatem, quæ proprie appetitiua vocat, A.l.3.f.13.t.2. c.20.fo.297.a seruantibus. At vero ingentis sitis, quæ citra diabetem accidit, causa est vētriculus aut calida aut sicca aut vtraq; intemperie affectus, maxime vero os ipsius: proxime ventriculo hepar, sed maxi- C me pars eius sima, simul cū eis exæstuantibus nimirum mesenterio, ieiuno, ipso ventre, stomacho, & pulmone. Atq; huius accidentis radix inde plerūq; proficiscitur, q à dispōne, erysipelatis naturam referente ea incendūtur: quæ magna ex parte marcor sequitur, aliàs alius, veluti, quum hāc tractaremus materiam, declaratum est. Hæc itaq; propter accidentium communicationem simul cum renum affectibus dicta sunt. Porrò diabetes proprius renum affectus est, qui caninæ in ore ventriculi cupiditati proportione respondet, accedente præterea retentricis facultatis imbecillitate: nam, si citra vehementem cupiditatem ipsum fieri diceremus, in primis nihil penè vrinę, quod consideratione dignum esset, ad renes peruenire notaretur: si vero citra retentricis facultatis imbecillitatem, non tanta celeritate sequeretur vrinæ profluuium.

De Vesicæ affectibus. CAP. 4.

VEsicæ superueniunt accidentia partim cęteris communia, veluti omnes ipsius præter naturam tumores, dolores, atque, quæ hos facere possunt, affectiones: partim ipsi soli propria, vt ischuria. i. vrinæ retentio, stranguria. i. vrinæ stillicidium, ac alio quoque modo immoderata vrinæ excretio. Verum hmōi vacuationes (vt de renibus supra dictum est) vesica tanquam meatu vtuntur, ipsa haudquaquam affecta: at vero stillicidium, si ob vrinæ acrimoniam fit, accidens ve- D sicæ est, affectus vero minime: si vero aut ab vlcere aut imbecillitate procedit, à vesicæ affectu fa- A.l.3.f.19.t.2. c.10.fo.368.g ctum esse dicitur: quemadmodum, vbi acrimonia in causa est, aliquando ob renum vitium, aliquādo ob alias partes, quę cum vrinis humorum suorum vitia, aut pus, vbi abscessus aliquis infestauerit, transmittere possunt. Euenit etiam interdum vrinæ stillicidium humoribus, qui in venis sunt, & per renes & per vesicam expurgatis. Cæterum, quum ab intemperie vesica fit imbecillior, læditur propria ipsius actio, quæ est vrinæ excretio: ad quam animal excitari solet, quum vel à multitudine contentæ in ipsa materiæ vesica grauatur, vel à mordacitate molestatur: sed ab horum vtrolibet magis imbecilli, quàm robusti, dolere consueuerunt. Quinetiam instrumentales affectus imbecillitatem interdum inducere possunt. Item intemperātiæ omnes cum aliæ, tum maxime illæ, quæ non nullis sæpe eueniunt, quum frigore corripiuntur: tunc enim planè grauari vi- A.l.3.f.19.t.2. c.6.fo.367.b detur, vel pauco admodum contento in ipsa humore. Atq; vesicæ etiam, veluti meiendi instrumento, ischuriæ accidens superuenire solet, interdum quidem (vt dictum est) quum id, quod in ipsa continetur, non ita comprehendere valet, vt ipsum exprimat: interdum etiam obstructo inferiori meatu aut à crassis humoribus, aut impacto lapide: atq; accidit nō nunq; vel ab inflāmatione vel alio hmōi tumore, vt angustior reddatur meatus, vel etiam omnino obstruat. At vero neq; neruorū à spinali medulla exortorum, neq; etiam spinalis medullæ ipsius affectus, vesicæ aliquam

imbe-

imbecillitatem afferre possunt, vt vrina propterea supprimatur: quẽadmodum non nulli putaue E
runt, credentes vesicę officium à cõsilio & electione procedere, ꝙ.s. vrinam retinemus, quoad vo-
luerimus, atq; eam pro voluntatis imperio excernimus. Verum satius fuisset nosse nõ vesicæ sed
meiendi officium, veluti etiam deijciendi non intestinorum munus, ab electione consilioq; pen-
A.l.1.f.1.d.5.fũ. 2.c.24.fo.12.b
dere. Quippe vesicę officium vnicum est, contractio: at musculus, ″qui vrinæ meatum in circuitu
ambit, in origine ceruicis vesicę extensus, instrumentum est, cuius opus ab electione excitatur, vt-
pote qui ambiens vesicæ ceruicem, eam ita exacte stringit, vt nihil humoris ex vesica in meatum
ingredi possit. Atq; similem quoq; & actionem & vtilitatem habet musculus, qui recti intestini
A.l.3.f.19.t.2. c.10.fo.369.c
partem extremam ambit. Proinde ipsis″resolutis, neq; vrinam vesica, neq; stercora aluus, retinere
potest, sed præter voluntatem paucis omnino interuallis vtraq; effluunt. Sicuti autem in reliquis
musculis, quod à resolutione fit nobis inuitis, id electio nostra haud inuita efficere solet, ita eadem
ratione ab horum actione quiescimus, quum vel stercus vel vrinam excernere propositum est.
Atq;, vt non nulli cum vrinarum tum cibi excrementorum deiectionem, totam ab electione pro-
cedere existimantes errauerunt, ita rursus alij his è diuerso, totum hoc opus naturale putãtes, à ve-
ritate deuiauerunt. Etenim cibi à ventriculo in ieiunum expressio, totum naturæ opus est: rursus
omnino ab electione pendet & vtrorũq; mẽbrorũ & cuiuslibet digiti tum extensio tum inflexio. F
Delatio enim, quæ à ventriculo ad ieiunum fit, & quæ ab hoc in tenue intestinum, à sola naturali
facultate procedit: at alui deiectio & vrinæ redditio, vtroque instrumento proprijs suis facultati-
bus agente perficiuntur. Rectum intestinum atque vesica naturali vtũtur facultate: musculi vero
ea, quæ & animalis & voluntaria nominatur: quippe musculi, qui fluores cohibere solent, tunc
quiescunt ab opere, abdominis musculis munere suo fungentibus, maxime vero medijs. Sunt nõ
nulli, qui, quum nõ ita facile deijcere possunt, manibus hmõi musculos comprimunt: neq; nõ, vbi
vrina vel difficulter redditur vel omnino suppressa est, idẽ facere consueuerunt. Quum itaq; ner
A.ibidem.d
ui, per quos aĩalis facultas ad iam dictos musculos peruenit, afficiuntur, aut vbi dorsalis″medulla
ipsa læsa est, resoluitur musculorum actio, atq; excernitur & vrina & stercus vel laborante inuito.
Quum vero vesicæ corpus ita fuerit affectum, vt, quod in ea continetur, exprimere nõ possit, sup-
A.l.3.f.19.t.2. c.6.fo.367.b
primitur vrina: noĩaturq; hoc accidens ipsius, ischuria. Atq; accidit interdum propter″obtusum
ipsius sensum, vt non reddatur vrina citra expultricis facultatis læsionem, si proprij vesicæ nerui
afficiantur, neruis musculi ceruicem eius stringentis, munere suo fungentibus, ipsorũ.s. facultate ser
uata: nam, si resoluantur, propriũ indicium, ꝙ musculus hic resolutus sit, est vrinæ præter volũta-
tem excretio. At hmõi eueniente affectu, quum meatus ipsius fuerit obstructus, vtraq; dispõ co- G
gnitu difficilis erit. Proinde, vt exquisite dignoscant non solum hi, sed reliqui quoq; oẽs vesicę af-
fectus, perq; necessarium est prescire euidentes caussas extrinsecus aduenientes, quas proprie pro-
catarcticas. i. initiatrices medici vocant. Sed multo ẽt accuratiori inuestigatione †eos, qui præces-
serunt in animantis corpore affectus, inquirere oportet. Igitur cuidã, quũ cecidisset, spina sinua-
ta est: quapropter vrinam reddere non potuit: nam & id aliqñ fieri solet, quemadmodũ ab ‖ Hip-
pocrate dictum est: verum non ilico suppressa fuit vrina, sed perendie, ob afflictarum vertebrarũ
ad interna luxationem inflãmmata vesica. Itaq; dolebat in ea parte vel nemine tangẽte, sed multo
A.ibidem.b
magis, si quis manu eum tangeret: atq; hunc curauimus, inflãmationi remedia adhibentes. ″Rur
sus alter luxatis ad posteriores partes vertebris vrinã inuitus profudit nullo infestãte vesicam do-
lore: in quo coniecimus eius musculi neruum, qui vesicam claudit, fuisse affectum, proinde spina-
lem medullam curare voluimus. Atq; in alio similiter affecto suppressa fuit vrina, torpẽte ob affe
ctos neruos vesicæ sensu: quum autẽ inter dormiendum non sentiret homo vesicam impleri, ipsa
A.l.3.f.19.t.2. c.6.fo.366.h
extẽsa nihil excernere potuit. Etenim accidit interdum, vt hoc modo vrina″supprimatur, quem-
admodum etiã sanis quibusdam vel vrgentibus negocijs, vel in concionibus, vel senatu, vel foro,
vel conuiuio: tum enim retenta longo tpe vrina extenditur vesica, atq; vrina supprimitur cõtra- H
A.l.3.f.16.t.1. c.2.fol.334.b Et.f.19.t.1.c.19. Et.t.2.c.7. Et.l. 4.f.6.t.2.c.20.
ctrice facultate læsa pp immoderatã tensionem. Quidam″etiam, quum cecidisset, manente spina
illæsa, in primis quidem magnã sanguinis copiã cum vrina emisit, postea vero omnino suppressa
est vrina: cuius rei caussam esse coniecimus, ꝙ cõcreti sanguinis grumus intus se opposuit. Quo-
circa demissa per colẽ fistula paulum vrinæ reddidit: extracta deinde fistula apparuit in ipsius ore
grumi indicium. Præterea, quum alios quosdam diuturni dolores vna cum abscessuum notis in-
festassent, finitis abcessibus tenue pus cum vrina profluere visum est: deinde subsequens vrinæ re
tẽtio coniecturæ occasionem dedit, ꝙ à crasso pure meatus obstrueretur. Atq; in pueris etiã, quos
A.l.3.f.19.c.5.h
lapis in vesica cruciabat, vidimus sæpenumero vrinam retineri. Eos itaq; resupino″figurato cor-
pore concussimus, vt ita à meatu lapis dimoueretur. Quum vero id, quod iamiam dicam, sępe vi
deritis, oro, vt ipsum tenaci semper memoria seruetis: quòd ad grumos vocatos, non solũ eos, qui
in vesica, sed multo magis illos quoq;, qui in intestinis, ventriculo, atq; thorace nõ nunq; cõtinen-
A.l.3.f.15.t.1. c.19.fo.365.g. Et t.2.c.7. Et.f. 16.t.1.c.2.3. Et l.4.f.6.t.2.c.20.
tur, animi″defectio & pallor sequi solet: pulsus vero paruus, obscurus, frequẽs apparet: & laborãs
ipse cum anxietate resoluitur, quemadmodum in magnis musculorum vulneribus sępenumero
accidit: vt mirari aliquis possit, quę nã sit huius euentus caussa, quippe, quũ oĩum, quæ in corpore
sunt, sanguis maxime nobis sit familiaris, qũo ex vasis suis effusus tanti mali authorem se præstet,
vt &

†eas, quæ pcesserũt, inquirere oportet. De caussis antecedẽtibus hic loquitur, quas προηγουμένας vocant. et cod. græci ex tralationes veteres ita habent.

de Artic.cõ.3. t.51.7ª.274.e

A vt & putredo partiũ & mortificatio ipsum sequi possit: etenim vidimus, vbi vesicę meatum grumus obstruxerat, eadem sequi accidentia: grumum vero adesse coniecimus hoc argumēto, q᷑ plurimum antea cruorem laborantes cum vrina reddidissent. Itaq; "medicamētum, quod lapidem terere posset ex oxymelite, atque ipsum quoq; oxymeli per se, in potu dedimus: at nihilominus alij quidem perierunt, vno quodã seruato solutis grumis, quos paulatim cũ vrina excreuit. Quòd vero non satis est ad affectæ sedis inuentionem ea duntaxat accidentia, quæ in præsentia infestãt, intueri, sed & ex ijs, quæ præcesserunt, subinde definimus, facilè intelligetis, si eorum, quæ antea vidistis, memineritis. Igitur, quum multi crebro pus cum vrina emitterent, "preteritorum accidētium memoria & sedem affectam nobis ostendit, & dispositionem in ipso consistentem declarauit. Quidam enim, quum prius in regione renum sæpenumero doleret, accedēte inordinato horrore & exiguo rigore, febre correptus est: alius circa vesicæ positum simul cum horrore ac febre dolores præsensit: non nulli circa septum transuersum, & thoracem: atque alij in dextra præcordiorum parte. Coniecturam itaque fecimus in ijs omnibus, q᷑ pus per renes expurgaretur, vomica. s. in loco dolente erupta. Cum indicijs autem supra propositis non nihil confert puris quantitatem, & quomodo totum cum vrinis misceatur, vtrum confusum, an contra, considerare, velu-
B ti iam antea de intestinis dictum est. Nam, vt in illis, si à superioribus intestinis quidpiã defertur, id ciborum excremētis perinde admixtum videtur, ac si cum ipsis subactum fuisset: si vero ab humilioribus, cum vna ipsorum parte excernitur: simili modo vrina, aut tota à pure cum ipsa emisso cõturbatur, "aut per partes quasdam dispersum pus inæqualiter defertur. Plerũq; etiam solum pus sine vrina excernitur, idq; haud obscure in vesica suppurationem consistere indicat: quod vero exacte commixtum est, à supernis alicunde partibus venit: sed, quod mediam inter hæc conditionem seruauerit, id à renibus descendisse certum est. Similiter si erupta vomica, cum affecti loci indicijs vlceris quoque signum aliquod appareat: nam & hoc aliquãdo quidem exacte cõmixtum vr̃, aliqñ vero mediocriter, interdum vel nullam habet mixtionem, vel quodãmodo superfertur, vel solum excernit. Atq; vocatum "quidem ramentum, vlceris: essentiæ vero proprietas, affectæ partis proprium indicium est: quippe partes à vesica auulsæ, lamis: à renibus vero, carũculis sunt similes. Ita etiam, vbi ex sublimioribus pars aliqua affecta est, excrementa cũ vrinis eiecta intueri, & ea suspectarum partium essentiæ comparare oportet. Igitur "cum vrina expurgãtur gibbæ hepatis partes, atque omnes, quotquot sunt his superiores: per aluum vero pars iocinoris resima, intestina, ventriculus, lien. Præter has aliæ quædam fiunt purgationes, sed raro, vt cum tho-
C rax, & pulmo per aluum purgatur: quæ infra "septum transuersum positę sunt partes, per vrinas. Quorum cãm cũ non nulli ignorẽt, neq; id vnquã in ęgrotis accidisse viderint, qđ à multis visum est, negãt fieri posse, †quòd abscessu interim in pulmōe orto pus expurgari per renes possit.} Nos vero pulmonis "vomicam per vrinam, thoracis autē per intestina & aluum expurgari vidimus: quãq; in primis ex pulmone per renes transitus, nullam reuera dubitationem excitare debet: etenim, vt à caua vena, ita ex magna quoq; arteria, rami descēdũt ad renes. Quoniam autem Erasistratus putat solum spiritum in arterijs contineri, hæc quæstio eius sectatores non parum vrget: nobis vero nihil difficultatis affert, vtpote intelligentibus, q᷑ læuis arteria pulmonis, q̃tum puris ex erupta vomica suscipit, id in sinistrum cordis sinum deferre potest, quod inde in magnã ipsius arteriam incidens, per renes trãsit in vesicã: hoc tamen non ita crebro euenire vr̃, vtpote pure prius in asperas arterias magna ex parte trãsumpto. Itaq;, quam ob causam pus in pulmone genitum, cum vrinis (licet raro) excernatur, iam dictum est: id vero, quod per ventrē expellitur, aliã & quidem rarã (quæ in corporũ dissectione apparet) habet cãm: quippe caua vena, mediante vase quodam stelechiææ vocatæ {id est venæ, quæ arboris caudici proportione respōdet} videtur interdũ adaptari. Proinde nihil mirũ neq; impossibile est & ex partibus septo trãsuerso superioribus pus
D in ventrē defluere, & ex ijs, quæ eidem supponuntur, ipsum per renes in vesicam peruenire: nam corporum raras constitutiones, par est, vt rara etiam accidentia sequantur.

De Vteri affectibus, præsertim de Seminis & Menstruorum retentione. CAP. 5.

ATque ne hoc quidem loco solicitos esse oportet, vtrum vuluam an vterum appellemus eã partem, quæ mulieribus ad pariendum à natura data est: neq; rursus, vtrum numero plurali vuluas aut vteros, an singulari vuluam aut vterũ quis nominauerit. Etenim satius fuerit in rebus vtilibus tempus collocare, ex quibus vel ad notitiam, vel præsagia, vel curationem, fructum aliquē decerpere possimus. Veluti certe & in eo affectu, quē non nulli vteri suffocationē, alij spirationis ob vterum ablationem vocant, audire est, volentibus medicis vtraq; appellatione vnum quendam affectum explicare. Ego vero multas vidi mulieres hystericas. i. vteri affectibus subiectas† (nam priores fęminę artem medicam professæ, à quibus nomen ipsum audiri potuit, ita se ipsas nominare solebant) alias "quidem sine sensu īmobiles iacentes, cumq; obscurissimo minimoq; pulsu vel omnino sine vllo pulsu apparentes: alias sentientes quidē & moueri potentes, atq; integra rōne, sed tñ animo deficiētes, & vix respirantes: alias etiam crura & brachia contrahentes. Ex q̃bus coniecturã feci multas esse vteri affectuũ dr̃ias vel pro causæ efficientis magnitudine, vel p̃ specierũ quarundã varietate inter se differētes. Igit̃ prima spēs, cuius Heraclides Ponticus in suo com-

A.l.4.f.6.t.2.c. 20.fo.496.c

A.l.3.f.19.t.2. c.7.fo.

A.l.3.f.19.t.2. c.21.fo.370.b

A.l.3.f.18.c.11. fo.359.e

A.l.1.f.2.fũ.2. d.3.c.1.fo.51.d

A.l.3.f.19.t.2.c. 20.fol.370.g Et l.1.f.2.d.3. fum.2.c.6.

A.l.3.f.10.t.4. c.1.fo.268.a

A.l.3.f.21.t.4. c.16.fo.396.b

† Hæc uerba nō habentur ī codi. græcis antiquis, nec ī translationib. veteribus, sed glossema sũt, quod ab imperito scriptore postea in cōtextũ positum est.

† Rectius ex græcis) ita.n. tu illæ se ipsas noīant, tũ ante has medicæ fœmiæ, à quibus & eas verisimile est hoc nomē audiuisse.)

commentario mẽtionem fecit, multam exhibet de ortu ſuo ambiguitatem. Ait enim ſub hac ſpẽ E
neq; pulſum neq; ſpirationẽ mulieris deprehendi potuiſſe, atq; ob id duntaxat nõ viſam eſſe mor
tuam, ꝙ exiguum in medijs corporis partibus calorem haberet (eſt autẽ libri titulus, apnus. i. per-
dita ſpiratio, Heraclidis) ac adſtantes quoque medicos quæſiuiſſe ait, an non dum eſſet mortua.
Rurſus non nulli Heraclidæ poſteriores, credentes ſeruari aliquid ſpirationis, quamuis ipſa non
appareat, carptæ" lanæ flocculos præ naribus ſuſpendi iubent, vt exacte deprehendatur, num A. ibidem.
ſpiritus aliquis inter ſpirandum, tum intro tum foras rurſum, deferatur. Sunt, qui poculum aquæ
plenum ori ventriculi imponere præcipiunt, quippe immotum omnino ſeruari humorem aiũt,
ſi tota perierit ſpiratio. Itaq; ſi oẽs ita affectæ mulieres interijſſent, ſimplex eſſet quæſtio: quum ve
ro non nullæ ſeruatæ videantur, geminã oriri quæſtionem neceſſe eſt, inueſtigãtibus nobis tum
diſpoſitionẽ, ob quam ſpirationis munus deperditur, tum vel magis, qũo viuere poſſint, quæ ni-
hil omnino ſpirant: quippe in confeſſo eſt & ſpirationem à vita, & vitã à ſpiratione, ſeparari non
poſſe, adeo, vt viuens omnino ſpiret, & ſpirans oĩno viuat. Atq; hæc quæſtio, quãquam ſuperio-
re difficilior videtur, non eſt tamẽ perinde difficilis: quippe latebris incluſa animalia, mortuis ſi-
milia, ſpirationis nihil ſeruare videntur. Hoc enim cognito, perſpectiſq; manifeſte illis animali-
bus frigidis, atque eo demonſtrato, ꝙ maximus reſpirationis vſus eſt, vt intimus calor & refrige- F
ratione & ventilatione ſeruetur, haud ita difficile fuerit perpendere, exiguum illum calorem in
ipſis derelictum, arteriarum cordiſq; officio conſeruari: quæ actio à quibuſdam medicis tranſpi-
ratio, veluti ea, quæ à thoracis pulmoniſq; officio prodit, reſpiratio vocatur. Itaq; pereũte ob vte-
ri affectum ſpiratione, quoniam vniuerſum corpus refrigeratur (id enim manifeſte videtur) fieri
poteſt, vt nulla prodeat ab ore ſpiratio, quamuis ea, quæ in arterijs fit, nequaquam intercipiatur:
poteſt etiam adeo eſſe exigua, vt ſenſum omnino effugiat. Ergo, vt nihil ad hunc affectum per-
tinens maneat indiſcuſſum, ſuccedit iterum alia quæſtio, quã ob cauſam corpus refrigeretur. Ea
vero haud difficulter diſſolui poterit, ſi cauſas, quæ præceſſerunt, diligenter intueamur: ſunt au-
tem huiuſmodi. Conuenit inter omnes medicos hunc affectum magna ex parte viduis" euenire, A. ibidem.
iiſq; maxime, quæ, cum antea probe purgarentur, ac parerent, atque virorum concubitu gaude-
rent, omnibus his fuerint priuatæ. Quid igitur ex hiſce probabilius quis concludere poſſit, q̃ ꝙ
ob retenta menſtrua vel ſemen cohibitum, huiuſmodi vterinis vocatis diſpõnibus mulieres cru-
cientur: ſiue eæ apnœæ. i. non ſpirationes, ſiue ſuffocationes, ſiue etiam contractiones quædam
fuerint: & fortaſſe magis ob ſeminis retentionem, vtpote quod magnam vim obtineat, & in mu-
lieribus humidius ac frigidius ſit, & excretionem requirat in ijs, quę multo ſemine exuberãt, ſicu- G
ti etiam in viris: quippe non parua eſt horum quoque differentia: Sunt enim nõ nulli, quos pro-
tinus à iuuẽtute cõcubitus imbecilliores efficit: alij, niſi aſſidue coeant, capitis grauitate moleſtan
tur, cibos faſtidiunt, ac febribus obnoxij fiunt, atque, vt deterior eſt ipſis appetentia, ita & conco-
ctio minor: hos Plato arboribus immodice fructiferis comparat. Equidem noui quoſdam, qui-
bus huiuſmodi erat natura, qui præ pu*dore à libidinis vſu abſtinentes, torpidi pigriq; facti ſunt:
non nulli etiam, melancholicorum exemplo, præter modum mœſti ac timidi, cibi etiam tum cu-
piditate tum concoctione vitiata. Quidam vxoris mortem lugens, & à concubitu, quo antea cre-
berrime fuerat vſus, abſtinens, cibi cupiditatem amiſit, atque ne exiguum quidem cibum con-
coquere potuit: vbi vero ſe ipſum cogendo plus cibi ingerebat, protinus ad vomitum excitaba-
tur: mœſtus etiam apparebat, non ſolum has ob cauſas, ſed etiam (vt melancholici ſolent) citra ma
nifeſtam occaſionem: verum hic quàm celerrime liberatus eſt, ad priſtinam conſuetudinem re-
uerſus. Hæc ergo conſideranti mihi apud me ipſum, viſa eſt longe maior ex retento ſemine, q̃
menſtruis, corporis noxa euenire poſſe, præſertim in ijs, in quibus ipſum ſuapte natura prauio-
ris ſucci eſt ac copioſius, & qui in ocio ſunt educati, quiq;, cum antea nihil ad libidinem reliqui fe-
ciſſent, affatim continere cœperunt. Perpendi autem in his quoque naturalem excernendi ipſum H
cupiditatem huius rei cauſam eſſe: quum enim & tale & tantum fuerit, neminem non ad ſui ex-
cretionem vi quadam ſtimulat. Ita Diogenem Cynicum narrant, virum alioqui omnium mor-
talium, quod ad continentiam pertinet, conſtantiſſimum, libidini tamen indulſiſſe, non à copu-
lata illi, dum effunditur, voluptate, veluti bono aliquo, illectum, ſed vt noxam, quæ à retento ſemi
ne prouenire ſolet, euitaret. Eum meretrix adire pollicita quum diutius ceſſaret, ipſe manu puden
dis admota ſemen proiecit, ac venientem deinde mulierculam remiſit, inquiens, manus hyme-
næũ celebrando te pręuẽnit. Atque plane conſtat modeſtos viros non ob voluptatem, ſed vt ab
impedimẽto præſeruentur, libidini indulgere perinde, ac ſi nulla eſſet ei voluptas coniugata. Sic
etiam reliqua animalia ad coitum excitari arbitror, non quòd exiſtiment voluptatem boni cuiuſ-
piam ſpeciem præ ſe ferre, ſed vt ſemen, quod ob retentionem ipſa moleſtat, excernãt haud ſecus,
quàm deijciendi ſtercoris excernendæq; vrinæ deſiderio ſuapte natura moueri cõſueuerunt. Co
gitanti itaque mihi aliquando ſuper hac re, tale quoddam accidens apparuit in muliere ex longo
iam tempore vidua, quæ præter cætera mala, neruorum quoque diſtentione vexabatur. Ac dicen
te obſtetrice vterum eſſe retractum, remedijs ad huiuſmodi affectus conſuetis vti decreuit: qui- A. l. 3. f. 21. t. 4.
bus adhibitis partim ob ipſorum calorem, partim etiam, quòd inter curãdum manibus" tractaren c. 17. fo. 396. g

tur

*Græ. ὑπ' ἀσκήσεως, quod vetus iterpres tranſtulit, ſobrietate.

l. 2. de semine. f°

A tur partes muliebres, oborta titillatione, cum labore & voluptate (veluti per coitum vsu venire so let) excreuit crassum plurimumq́; semē: atq; ita à molestia sua liberata est mulier. Proinde manifesta coniectura assequutus sum vitiato semini maiorem, q̃ menstruis, esse vim ad noxam vniuerso corpori inferendam. Itaq;, licet hæc quidem aliqñ profluant è viduis, suppressum nihilominus semen molestiam noxamq; ipsis inferre pōt. Quibus verò nequaquam persuaderi potest exiguum succum in vna parte contentum tantorum accidentium, quæ vniuerso corpori eueniunt, esse causam, ij omnino immemores esse videntur eorum, quæ quotidie contingunt. Etenim à phalangij ictu totum corpus affici videtur, exiguo veneno per minimum foramen iniecto. Sed longe maiori admiratione dignus est scorpionis ictus, qui breui admodum tempore grauissima infert accidentia: &, id, quod inijcitur, dum ipse pungit, aut perq; exiguum est, aut nihil omnino, nullo apparente foramine in ipsius aculeo. Atqui necessarium est, non simplr̄ quia quis perinde, quasi acu, punctus est, vt vniuersum statim corpus veluti grandine percuti videatur, animi simul defectione accedente: sed rationi magis consentaneum est, vt vel à spiritu quodam, vel tenui humiditate iniecta, hæc eueniant accidentia. Sunt, qui putant res quasdam solo tactu per qualitatis vim, ea, quæ eis vicina sunt, alterare posse: idq; plane videri in marina torpedine, vtpote cui tam vehemēs B sit potentia, vt per piscatoris tridentem transmissa ad manum alteratione, derepente totam reddat torpidam. His coniecturis facile deprehenditur paruæ molis res quasdam solo tactu maximas inducere alterationes: id, quod in heraclio quoque lapide, quem magnetem nominãt, videre est, ferrũ enim, quod tetigerit, ei adhæret vel nullo adhibito vinculo: deinde, si aliud id, quod primo tactum fuerit, tetigerit, similiter, vt primum, illi inhærebit: postea tertium secundo: ita, vt plane constet rebus quibusdam vehementissimas esse vires. Reliquum est, vt inuestigemus, an in animantibus corruptio aliqua nasci possit adeo vehemens, vt veneni tum qualitatē tum vires æquet: an id iam medicis enodatum discussumq; esse videatur, qui hanc solent proponere quæstionem, vtrum propriæ sint notæ veneni, nec ne. Nam, qui maxime videntur super hac ambiguitate disputasse, ij eosdem fieri affectus concedunt & à lethalis veneni potiōe, & à corruptione, quæ à corpore ortum habet: verum facile discerni posse eos, qui venenum sumpserunt, ab ijs, qui aliunde affecti sunt. Quum enim homo suapte natura probis humoribus abundans, ac sanorum more educatus, derepente moritur, vt lethali assumpto veneno fieri solet: deinde corpus aut liuēs, aut nigricans, aut varium est, aut diffluens, aut putredinem molestam olet, hunc venenum sumpsisse aiunt. Igitur, si eiusmodi affectibus nos infestari fateamur, qui ex nobismet ipsis accepto suę originis im C petu similes sint ijs, qui pernicioso epoto veneno eueniunt, nihil mirum, si vitiatum semen aut menstruum huiusmodi, quum retinentur aut putrescunt, corporibus, vt afficiantur, idoneis, grauia inferant accidētia. Quippe facile intelligitur à canibus, quãtam habeat vim afficiendæ rei aptitudo: quũ enim reliquorum animalium nullum rabie capiatur, solus canis eo affectu corripitur: atq; tanta fit in ipso humorum corruptio, vt solum eius sputum, si humanum corpus cōtigerit, rabiem excitare possit. Vt igitur ab exiguo initio, sputi videlicet qualitate, aucta quædam in corpore dispositio, quando ad magnitudinem notatu dignam peruenerit, discerni potest, idq; post sex menses, quum non nunquam ante id tempus nulla nota deprehendatur: sic eodem modo vitioso humore in animalis corpore genito, paulatim tractu temporis principalium partium aliqua con sentit, à qua deinde vniuersum corpus celeriter alteratur. Quòd autem à priscis iam inde seculis optimo iure creditum fuerit hysterica dicta accidentia ad vterum, tanquam ad radicem, pertinere, vel maximo argumento esse potest, quod & solis viduis, & ijs, quibus menstrua supprimuntur, huiusmodi affectus euenire consueuerunt. Quòd vero ad eos excitandos retentum semen maiorem, menstruum vero minorem, vim obtineat, facile intelligitur ab ijs mulieribus, quibus, cum non sint viduæ, purgationes supprimuntur: quamuis enim quibusdam alijs infestentur acciden D tibus, quæ posthac dicentur, spiratione tñ non priuantur, neq; animi defectione vehementi neq; alijs quoq; accidentibus, quæ paulo antea dicta sunt, laborare videntur: præterea ex eo, q̃ sunt viduæ quædam, quæ, licet æque, vt antea, aut paulo minus purgentur, nihilominus similibus corripiuntur accidentibus. Consentiunt autem hisce ea quoq; signa, quæ circa vterum sentiunt medicæ diligenter tangentes: nam ceruix eius inclinata videtur, interdum quidem veluti sursum retra ctus sit totus vterus, interdum vero veluti sit tractus ad latus. Proinde quidam, vterum veluti animal esse statuentes, quod creandæ prolis gratia mouetur, si priuetur his, quæ concupiscit, vniuerso corpori nocere dicunt. Qua de re Platonem ita scripsisse comperimus: Ea pars, quæ in mulieribus & vterus & vulua nominatur, quum sit animal, prolem generare cupiens, si intempestiue diuq; infructuosum fuerit, succensens ægre fert: erransq; per totum corpus, & spiritus meatum obstruens, respirareq; non sinens, in extremam anxietatem deijcit, atq; omnifarios alios morbos excitat. Hæc dicente Platone quidam addiderunt, q̃ postea, quàm ita per corpus vterus errauerit, ad septum transuersum perueniens, respirationem impedire solet. Alij errare ipsum, veluti animal, negantes, vbi suppressa sunt menstrua, exiccari aiunt: deinde humectari cupiētem, ad viscera vsque ascendere: quum vero ascendendo non nunquam septum transuersum contingat, idcirco animal spiratione priuari. Etenim, qui ignorant ea, quæ in dissectionibus apparent, quiq; neque naturales

14.f.6.t.5.c. fo.503.b

13.f.14.c.1. fo.308.b

ibidē. c.16.a

naturales neq; à voluntate pendentes actiones vnquã considerauerunt, quãuis ea, quæ iam dixi- E
mus, nulla audiant demonstratione roborari, fieri tñ posse arbitrantur, vt aliquid ex ipsis à verita-
te nequaq; abhorreat: at vero, qui in vtrisq; fuerint exercitati, hãc rationem vtpote infirmam vel
me tacente despiciunt. Nam, si aliquid vteri ascẽdere videatur, id perexiguum est, neq; sufficit ad
hoc, vt totum ipsius spaciũ ne ad ventriculum quidem ascendisse ostendat: tantum abest, vt hunc
prætereundo, ad septum transuersum pertingere possit. Quòd, si detur ẽt, vt attingat, quid mo-
mẽti habebit id, vt spiratione tollere, aut animi defectionem, aut membrorum cõtractionem, aut
integrum soporem, inducere possit? Etenim, cum aliquis se impleuerit, ventriculus intumescẽs, A.l.3.f.10.1
plane videtur septum trãsuersum cõprimere, atq; hanc ob rem spiratio redditur crebrior: sed nul- c.31.fo.26c
lo insuper alio accidente animal infestatur. Atq; prægnantibus quoq; vterus adeo intenditur; vt Et c.38.f.2
crebrior fiat spiratio, sed ne has quidem aliunde lædi videmus. Id aũt, quod dicunt, exiccatos vte-
ros humoris desiderio ad viscera ascendere, nemini nõ absurdum videri potest: si enim simplici-
ter aliqñ vterus requirat humorem, vesicam atq; crassi intestini partem inferiorem totã sibi pro-
ximam habet: si vero nõ simpliciter humorem, sed sanguineum humorem desiderat, ad hepar po
tius, q̃ ad septum trãsuersum, ipsum moueri oportebat. At vero quid opus est, vt alijs extrinsecus
irruat partibus, quum à spissa mẽbrana ipsum ambiẽte cõtineat? nam omnia, quę ad sese ab alijs F
humiditatem trahunt, per ora quàm plurima id efficere solent: atqui ad vterum multa admodum
venarum ora perueniunt, per quas ex caua vena, vtpote cui ex hepate sanguis influit, sanguinem
attrahere potest: quam vero aliam fistulam hac insigniorem quis inuenerit, qua ex hepate in vte-
rum sanguis deferatur, aut per quam aliam omnino vterus ex iocinore quippiam attrahere pos-
sit? Quòd si hic cauæ venæ riuus non est maximus, saltem certe non est alius: quippe sola hæc ve-
na partibus sub transuerso septo constitutis, ex hepate defert sanguinem. Absurda igitur omni-
no est illorum ratio, cum hoc, q vterum esse animal, hac ratione astruere videntur. Sed, si hoc ipsis
concedatur, ergo ægre feret vterus priuari se eo, quod concupiscit, ac fortasse à cibo quoque ab-
stinebit, quemadmodum Phœnices amatores affici perhibentur: verum ob hoc neq; ad septum
transuersum neq; ad alium quemuis locum perueniet: nam (vt cætera omittamus) perquàm ari-
da est septi transuersi temperies: atqui vterus iuxta illorum placita, qui ipsum exiccari dicunt, hu-
midarum partium communicatione indiget. Sed interrogaueris fortasse, quam ob causam mo-
do sursum, modo in latus, retrahi vterus videatur, id enim obstetrices aiunt: aut cur ipso in sua se-
de sæpenumero manente, nihilominus mulieres quædam ab hystericis accidentibus corripian-
tur. Equidem huius rei causam explicare tentabo, ea, quæ ab Hippocrate dicta sunt, imitãdo. Igi- G
tur vteri tensiones in causa esse dixerim, cur tangentibus obstetricibus, ceruix modo sursum mo-
do in latus retrahi videatur: nam simul cum vtero ceruicem quoq; ipsius retrahi necesse est. Su-
perest ergo, vt declaremus, quam ob causam vterus vel sursum vel ad latus retrahatur: hoc enim
huic sermoni deerat. Ea esse censetur vasorum ad ipsum peruenientium plenitudo vnà cum eo-
6. Aph. 39. Ext. ord. 50.f rum vinculis: etenim ostendimus in enarratione eius aphorismi, quo inquit ‖ conuulsionem & à »
plenitudine fieri & euacuatione, q plenitudo corpora repletorum et in latum & profundum ex- »
tendit, sed longitudinem abbreuiat. Ergo, quo efficiuntur breuiora, eo magis ad originem retra-
huntur: nam Erasistratus musculos quoq;, si spiritu impleantur, in latitudine augeri, in longitu-
dine vero minui, atq; ob id etiam retrahi dicit. Vnde ergo oritur plenitudo tum venarum, tũ vin
culorum? nempe ex menstruorum retentione. Nam peruenit quidem ad vterum sanguis, sed ad
interna ipsius ingredi non potest, aut quia crassior est, quàm vt per ora vasorum possit penetra-
re, aut quia clausa sunt ora: itaq; multiplicatus in venis eas extendit, atq; vicina ipsis vincula ma-
defacit: ad horum autem extensionem continuo vterum retrahi necesse est. Igitur, si æqualiter vn
diq; trahatur vterus, recta erit & sine inclinatione ipsius trãsmutatio: si vero inæqualiter, ad par-
tem vehementius trahentem intendetur. Non ergo, veluti animal errabundum, aliàs ad alium lo H
cum discurrit in mulieribus vterus, sed ab extensione retrahitur. Quòd, si dixerit quispiam vteri
corpus tum non esse affectum, sed peruersione laborare, quũ aliàs aliorsum trahitur, hic haud ab-
surda dicere videbitur: nam circa reliquas quoq; corporis partes accidit, vt hmõi appareant affe-
ctus: & vt sæpenumero decipiantur medici, qui peruersam partem, quia vel incuruari vel extẽdi
non possit, arbitrãtur esse affectam. Atq; hoc docuit Hippocrates in eo libro, quẽ de articulis scri
de Artic. cõ. 3. t. 98. 7a. 279.h psit, vbi etiam de vteri vocato errore mentionem fecit, ita scribens: ‖ Si in posteriorem partem ca »
put femoris exciderit, quanquam hoc raro fit, extendi non potest crus, neq; secundum luxatum »
articulum, neque adeo secundum poplitem quoque: ijq; minime, quibus ex vetusto idem con- »
tigit, & inguinis & poplitis articulum extendere possunt. Hoc sermone, quamuis poplitis arti- »
culus haudquaquam afficiatur, quia tñ cum inguine communicat, ipsum extendi non posse ait. »
de Arti. cõ. 3. t. 99. 7a. 280.c Atq; deinceps subiũgens, inquit: ‖ Sanè animaduertere hoc oportet: vt.n. vtile est, ita magna est »
ipsius habenda ratio: quãuis non paucos lateat, q ne sani quidẽ extẽdere possunt poplitis articu- »
lum non extenso inguinis articulo, nisi sursum admodum leuato pede, ita.n. possunt: neq; ẽt simi »
liter, sed longe maiori cum difficultate, flectere possunt poplitis articulum, nisi simul flectant arti- »
de Arti. cõ. 3. t. 100. 7a. 280.c culũ inguinis. His dictis deinceps ait: ‖ Multa alia quoq; his haud dissimilia in corpe inueniunt, »

&

« A & secundum neruorum distentiones,& musculorum figuras: quinetiam plurima notatu fortasse « digniora,quàm quis putauerit, contingere solent & secundum intestinorum naturam & vniuer « sum ventriculum,atque vteri tum errores tum extensiones. His verbis Hippocrates de poplitis articulo dicere proposuerat, nõ potente secundum naturam moueri, idq; nõ ob proprium ipsius affectum, sed quia coxæ consentit: quinetiam extensionum,quæ vtero accidunt,mẽtionem fecit, quum videlicet ipse non per se transmutatur, sed à quibusdam alijs trahitur. Igitur vteri peruersiones, eo, quem diximus,modo ad suppressa sequuntur menstrua: ipsę tamen accidentium, quæ in animalis corpore apparent,causæ non sunt,quippe quæ communem habent causam, plenitudinem à suppressa menstruorum purgatione euenientem: quæ vero citra peruersionem aut menstruorum retentionem viduas molestant noxæ, hæ ob retentum semen eueniunt. Cæterum pro multitudinis qualitatis ue ratione,tum menstruorum tum seminis, aliàs aliæ accidentium species oriri solent. Etenim noxia causa vniuersum corpus refrigerare potente, adeo vehementer infrigidatur corpus,vt & spiratio & arteriarum pulsus sensu deprehendi nequeant: quæ si vel crassa fuerit vel acris, conuulsiones: si vero atræ bilis naturam habuerit, mœstitiam inducet: quemadmodum animi quoque defectiones & ad fortes extensiones & refrigerationes, & stomachi vitia se-

A.l.3.f.21.t.3. c.26.fo.393.e
A.l.3.f. 21. t.4. c.16.fo.396.a

B qui consueuerunt. Constat autem, quòd in huiusmodi sermonibus os ventriculi stomachum solemus appellare: quippe omnium medicorum mos est in syncopa, quæ ab oris ventriculi vitio dependet, huiusmodi vti appellatione. Porrò accidentia, quæ ob adstricta menstrua infestare solent (nam de his quoque non nihil me dicturum pollicitus sum) nunc enarrare aggredior, sumpto initio ab ijs,quę ab Hippocrate in aphorismis scripta sunt,pręcipue vero,quum dicit: ‖ Si mu- « lier neque prægnans neque puerpera lac habet, menstrua eius defecerunt. At nullo in mammis apparente lacte, menstrua suppressa hisce notis deprehenduntur: grauitas totum corpus molestat: item fastidium quoque & nulla cibi cupiditas: inæqualitas horrida: quòd si citra horrorem inæqualitas aliqua fuerit atque fastidium, cupiatq; mulier quædam aliena, iube, vt obstetrix vteri ceruicem tangat, nam, si citra duritiem clausa inueniatur, eam prægnantem esse conijcies: ex ijs etiam non nullæ cibum euomunt: ac terram,aut extinctos carbones, aut alia quædam huiusmodi edunt. Si vero clausum fuerit os ceruicis vteri, ac duritiem quoque habeat, affectum aliquem in vtero esse significat: oportetq; obstetricem speculari,ad quam partem vel declinet, vel retrahatur, nam in ea parte affectam vteri sedem esse conijciendum est: atque in quibusdã fœminis,eius partis dolor cum grauitate non nihil significare potest: quinetiam in coxam dolor transit, ac crus ip-

5. Aph.39.Ext. ord.41.b

A.ibid.t.3.c.26. fo.393.e

C sum,quod è regione est, per incessum claudicat. Quòd, si longiori tempore supprimantur menstrua, nullamq; medicus mulieri vacuationem offerat, tumor aliquis præter naturam in ilibus interdum exoritur,ostendens nimirum ex internis partibus quãpiam esse inflammatam. Non nullis panus in extrema ilium parte excitatur: veluti viris quoq; eodem in loco nõ nũnq; oriri solet, qui, vbi suppuratus aliqñ fuerit,secari debet. Vidimus itaq; ipsum & in hac parte & in colo suppuratum dissectumq;, interdum ignorantibus medicis inexpertis, quid inciderent, interdum vero intelligentibus quoq;. Atque ab huiusmodi tumore suppurato in colo nemo nõ facile sanus euasit: vteri vero sectiones maiori cum difficultate conglutinantur. Hmõi ergo accidẽtia sequi suppressa mẽstrua consueuerunt: ac præterea lumborũ,& colli, & sincipitis dolor, qui etiam oculorum fundamenta infestat: item febres ardentes: & vrinæ nigricantes cum rubra quadam sanie perinde,ac si aquæ,ex qua nuper mactatæ carnes ablutę fuerunt, fuliginẽ quis miscuisset: quibusdam vrina aut difficulter redditur,aut omnino supprimitur. Quum ergo horum aliquod in muliere cõspexeris, vterum veluti radicem ipsorum conijcere oportet. Quòd, si per alium quempiã corporis locum sanguis effluxerit,aut inflammatio aut erysipelas excitatur, an menstrua purgentur,interrogare debes: siquidem nihil horum accidere solet integre purgatis. Igitur, quibus men-

A.l.3.f.16.t.1. c.2.fo.333.f. Et l.1.f.2. d.3.c. 1.

A.l.3.f.21.t.4. c.17.fo.396.d

D struorum cohibetur purgatio, ijs huiusmodi plerũq; eueniunt accidentia. Quum vero immodice vacuantur, sequitur color fœdus, pedes molli tumore attolluntur,& totum corpus subtumidũ fit, vitiatur ciborum tum concoctio tum cupiditas: atque in totum omnia, quotquot immoderatam sanguinis vacuationem siue ex hæmorrhoidæ siue alio quopiam sanguinis fluore euenientem,sequi cõsueuerunt accidentia, huiusmodi fœminas infestant. Sed accidit interdum fœminis muliebre vocatum profluuium vel vtero haudquaq; affecto, quum videlicet vniuersum corpus per ipsum expurgatur euacuaturq;, quemadmodum interdum per renes quoque euacuatur: id vero potissimum fit,si mulieres laxis sint carnibus,& pituitosę, quas etiam intacto vtero,sed vniuerso corpori adhibitis remedijs, sanauimus: atque, id quod excernitur, non nunq; rubra sanies est, interdum aquosa, aut subpallida. Quòd, si purus fuerit sanguis, qualis ex dissecta vena profluit, diligẽter animaduertere oportet, num erosio sit in vtero: ea vero magna ex parte in ceruice potius,q; alibi, contingere solet: discerniturq; per excretam saniem,si fuerit profunda: si vero circa os ceruicis constiterit, non solum per hanc, sed per tactum quoque cognosci potest. Atque prægnantes quoque, quum ora venarum in ceruice aperiuntur, sanguinem excernunt. ‖ Si vero mulieri vtero graui, mãmæ subito extenuantur, abortus expectandus est. ‖ Atq; geminos ferens, si altera mamma extenuetur, alterum amittit: & ferè, si dextra mamma extenuata est, marem: si fini-

A.l.3.f.21.t.3. c.3.fo.391.c

5.Aph.37.Ext. ord.40.h
5.Aph.38.Ext. ord.41.a

sinistra, fœminam amittit: quippe fœtus, qui mares sunt, parte vteri dextra vtplurimum cōtineri- E tur: qui fœminæ, magis sinistra: atque raro aliter euenire compertum est, adeo, vt in animalibus quoque, quæ suapte natura geminos ferre solent, itidem accidere videamus, vt in capris, ouibus, atq; alijs quadrupedibus non paucis videre est. ‖ Si mulier prompte quidem cōceperit, deinde ″secundo, aut tertio, aut quarto impregnationis mense, fœtum eiecerit, circa vteri acetabula humorem pituitosum abundare, atq; idcirco venarum arteriarumq; in chorio tunica existētium, ad ora vasorum in vterum descendentium, nexum, debiliorem reddi conijciendum est, vt fœtum ob grauitatem ferre nequeat, sed facile abrumpatur.

5.Aph.45.Ext. ord.41.g

A.l.3.f.21.t.2. c.8.fo.386.e

De Gonorrhœa, Priapismo, & reliquis Colis affectibus. CAP. 6.

A.l.3.f.13.t.1. c.17.fo.287.b

QVemadmodum ″pauca ex ijs, quę per anum excernuntur, vicinorum ipsi locorum affectorum signa sunt: plurima vero ex ijs, & intestinorum, & vētriculi, & splenis, & iocinoris, atque non raro humorum in vniuerso corpore exuperantium, notæ sunt: Eodem modo pauca eorum, quæ per colem excernuntur, proprium ipsius affectum ostendunt: sed complura, vesicæ, renum, hepatis, splenis', pulmonis, thoracis, atque humorum in vniuerso corpore, dispositiones significant. Verum huiusmodi signa per alia, quæ vnicuique parti affectæ assidere diximus, indicia distinguuntur. Igitur affecti colis hæc erunt indicia. Vlcus quidem ipsius manifeste deprehenditur à dolore ipsum infestante: atque si aliquid ex ijs per vrinas excernatur, quæ vl- F cera comitari solent. Id vero ab eo, quod ex vesica secernitur, ita discerni potest: nam ipsum in primo protinus exitu apparens vrinam præuenire consueuit, quod vero à vesica egreditur, vrinæ admixtum videtur: quinetiam assidue inter meiendum mordicus dolent pudendorum vlcera, precipue, quum vel crustula vel sordibus solutis pura fuerint. Sed longe euidentius ipsius inflammationes, ac reliquæ huiusmodi dispositiones, vel sine indicijs dignoscuntur. Verum de gonorrhœa & priapismo diffuse aliquid percurrere satius fuerit. Ergo gonorrhœa, est seminis excretio inuita, quam inuoluntariam quoque nominare licet, sed significantius dixeris, seminis assiduam excretionem, cole haudquaquam extenso. Priapismus vero est, quum colis & in longitudine & circulo totus augetur, nullo stimulante ad libidinem aut desiderio aut acquisito calore, vt quibusdam accidere consueuit, qui supini decumbunt: sic enim quidam ipsum descripserunt: at breuiori quoque compendio dicere potes, permanentem colis aut auctionem aut tumorem. Deducta vero denominatio est, à Priapo scilicet: nam illum, vt cui suapte natura huiusmodi colis esset, ita finxerunt atque pictura descripserunt homines. Gonorrhœæ autem nomē plane compositum est ex γονῆς quod semē genitale, & ῥεῖν quod fluere significat: etenim semē modo γονὴ, mo- G do γόνος, nominari solet. Porro, quemadmodum alia omnia ″nostro è corpore duobus modis vacuātur, interdum enim à continentibus ipsa corporibus excernuntur, interdum sponte profluūt eò, ꝙ ob imbecillitatem ab ipsis corporibus contineri non possunt, ita de semine quoque dicendum est: nam in omnibus huiusmodi, vt excernere tempestiue, ita continere, naturæ officium est. Verum excretio quidem fit aperto fluxionis meatu, ac reliquo conceptaculi spatio & contracto, & ad apertum iam meatum, quicquid in continente spacio continetur, impellente: retentio vero fit, quum clausus permanet meatus, & contentum à continente haudquaquam impellitur, sed contra per contractionem comprehenditur & retinetur. Hoc modo contenti in causis instrumentis humores, in ijs, qui integra valetudine degunt, naturaliter & excernūtur & retinentur: in illis autem, qui præter naturam se habent, retentio quidem ob excretiuæ virtutis imbecillitatem: excretio vero ob retentricis facultatis infirmitatem euenit, vel ob dispositionem aliquam, quæ haud secus, q̃ naturalis ipsa excretoria vis, partes mouere possit: id, quod in seminarijs vasis videre licet, vbi aliquis vel comitiali morbo vel alia conuulsione violenter irruente fuerit correptus. Cæterum videmus alias quoque partes, vt manus aut pedes aut digitos, conuelli modo simul cum vniuersi corporis conuulsione, modo ipsis solis affectis: proinde haudquaq; absurdum H fuerit in seminarijs vasis, & quidem solis aliquando, huiusmodi dispositionem excitari, quemadmodum & gonorrhœam (quæ vrinæ, quam quis inuitus emittit, proportione respondet) quum contentricem videlicet facultatem resolui contigerit. Igitur gonorrhœa instrumētorum seminis affectio est, non pudendorum, quæ seminis genitalis via sunt, qua excernatur: priapismus vero planē colis est accidens, at fieri pōt, vt ēt nullo præcipuo proprioq; ipsum affectu infestante, ad arterias solas referatur, vtpote quæ sole interdum hmōi habeant præter naturam dispositionē, quali videlicet affici consueuerunt, quum naturaliter totus colis intenditur. Atqui à spiritu ″in tumorem ipsum attolli, manifeste patet ijs, qui celeritatem eius, & quum intumescit & quum iterum residet, perpendunt: quippe nullus humor tam subitam in alterutram partem mutationem efficere posset. His sic se habentibus, quum in corporum dissectione magnæ videantur arteriæ in pudendum (exiguam scilicet particulam) irruere, sitq; colis essentia talis, qualem in nulla alia parte videre est, vtpote cuius corpus neruosum est atq; vndecunque fistulosum excepta ea parte, quam glandem vocant, quid aliud excogitauerit quis, quām ꝙ vaporoso spiritu ab arterijs affluente, per extensiones in tumorem attollatur, ideoq; glandem æqualem semper habere magnitudinem, ꝙ fistulosus in ipsam neruus non ingreditur? Ergo quæ causa est, quum libidinis impetu quis

A.l.1.f.1.d.6 c.7.fo.28.b

A.l.3.f.20.t.1. 1.fo.371.g

A.l.3.f.10.t.1. c.25.fo.376.a A quis stimulatur, aut vbi ob supinum decubitum calfacti sunt lumbi, vt colis extendatur? nempe hac inuenta facile priapismi quoq; dispositionem inuenire nos posse speramus. Quòd vero princeps causa sit plenitudo vel arteriarum, vel nerui fistulosi, aut etiam vtriusq;, quum ex priore conditione mutatur, palàm constat: at vero, vtrius eorũ magis, aut num ẽt amborum, deinceps consideremus, hinc sermonis nostri sumpto exordio. Natura, corporis partes fingens perficiensq;, vt ipsæ citra doctrinam proprias actiones aggrederentur, effecit: cuius rei exactissimum aliquãdo fecimus periculum, hœdum alendo, sed ita alendo, vt matrem, quę ipsum in vtero gestauerat, nunq̃ vidisset. Quum enim capras dissecarem, dissectorum quęstionibus, quibus fœtus in vtero formationem speculantur, promotus, inueni elegantem quendam hœdum, quem à matre absolutum, ita pro meo more abstuli, vt ipsam haudquaq̃ videret: atq; in domum quandam, vbi multæ pelues erãt, deposui, quarum aliæ vini, aliæ olei, aliæ mellis, aliæ lactis, aut alterius cuiuspiam humoris erant plenæ: aderantq; fructus non pauci, tum cereales, tum ab arboribus decerpti. Hũc itaque hœdum conspeximus in primis quidem pedibus incedentem perinde, ac si audiuisset sibi incessus gratia crura fuisse cõcessa: deinde excussit, quam à matre contraxerat humiditatem: postea pede latus scalpere, ac deinde singula vasa olfacere vidimus: percepto itaq; singulorum odore, lac

B tandem absorbuit: quibus visis omnes exclamauimus Hippocratem vere dixisse || animalium naturas esse à nemine doctas. Sic ergo hœdum hunc educando, nõ solum lac, sed multa insuper alia, quæ forte offerebantur, comesse vidimus. At, quia nõ longe aberat vernale æquinoctium, quum eriperetur hœdus à matre, exactis duobus deinde mẽsibus teneIlos ei tum fruticum tum aliarum plantarum ramulos obtuli, quorum omnium quum experiretur odorem, alios quidem contempsit, alios vero gustauit, atq; sic ad adultarum caprarum cibos conuersus est. Sed hoc fortasse non adeo magnum videtur: at longe maiori admiratione dignum est, q̃ postea, q̃ & folia & teneros ramusculos deuorauerat, paulo post ruminare cœpit: quod rursus omnes, quotquot aderant, videntes exclamauerũt cum magna facultatũ admiratione, quæ animalibus natura insunt. Quamuis enim magnum videbatur, q̃ impellente fame, per os atque dentes cibum assumeret, multo tamen vehementius admirati sumus, q̃ cibum in ventriculo iam contentum, in primis quidem ad os subleuando reduceret, deinde multo tempore mandendo tereret, postremo rursus ipsum deuoraret, idq; non in eundem, sed in alium ventriculum. Vulgares autem huiusmodi naturæ munera despiciunt, nihil, nisi peregrina spectacula, admirantes. Nam quis non miretur, quòd medici in secandis corporibus peritissimi quærere soleant, à qua causa articulus hic extẽdatur (subijcia-

C mus vero exempli gratia coxæ articulum) aut à qua causa incuruetur, aut quid sit, quod ipsum in vtranq; partem in trãsuersum abducit, aut quid ipsum vtroq; circũuoluat, quum interim hœdus singulos articulos, ad quãcunq; motionem libitum fuerit, possit excitare, quemadmodum homines ipsi, quãuis, à quo musculo motus efficiatur, non intelligant? Porrò de linguæ motione (nam hanc pro exemplo inducimus) quis nõn mirabitur, si dissectores inter se non solum de musculorum numero, sed de ipsorum etiam actione, pugnantes viderit, ac viderit quoq; à natura infantes edoctos, quo pacto vocem aut aliud huiusmodi munus imitẽtur: quo pacto etiam linguam moueant, aut quibus musculis vocem eãdem efficiant? Similiter etiam de omni reliquorum aĩalium tum voce, tum respiratione. Atq; (vt summatim dicamus) miraberis fortasse, quomodo nullo docente, omnibus, quæ à consilio & voluntate pendent, actionibus instructa fuerint instrumẽta: de quibus quidem actionibus licet acris inter dissectores sit pugna, quomodo fiant, & quibus instrumentis, nihilominus omnia animalia, simul atq; genita sunt, & spirant, & vocem reddunt. Igitur non mirum esse debet genitales partes, eas actiones, quarum gratia à natura institutæ sunt, protinus ab initio cognoscere. Etenim quamobrem vterus, quum semen genitale conceperit, donec perfectus fuerit fœtus, exacte clausus permanet: perfecto vero fœtu plurimum aperitur, ac dein-

D de sic apertus fœtum excludit? Populares autem hæc propter crebrum euentum & contemnunt & despiciunt, vtpote qui nihil, quod re vera sit admirabile, sed ea duntaxat, quæ raro vident, admirari consueuerunt. Quid autem in rerum natura potest esse admirabilius, q̃ q̃ nouem perpetuis mensibus clauditur os vteri adeo exacte, vt ne specilli quidem acumen admittat: perfecto autem fœtu, vsq; adeo distenditur, vt totum animal per ipsum egredi possit? Ne igitur dubites pudẽdorum facultatem per se doctam esse ita, vt fistulosum illud neruosumq; corpus, vbi ad coitũ insurgit animal, protinus distendatur, naturali, quæ ipsum dilatet, præditum facultate: cuius rei simile & in corde & arteria plane videre est, nisi quòd horum motus perpetuus est eò, q̃ necessaria sit nobis eorum actio: fistulosus vero neruus non semper mouet, sed quũ vsus requirit. Quum ergo sic fuerit distẽsus, sequit ex arterijs spiritus, quemadmodum sequitur pulmo thoracẽ ob eã, quam

A.l.3.f.20.t.1. 2.fo.371.h habet ad motum ipsius sequelam. Verũ posses fortasse replentis fistulosum neruum spiritus vim, quum ad coitum irrumpit animal, ad arterias quoque referre: at multo satius est, vt huiusmodi actionem ad neruum, non ad arterias, referamus, siquidem actiones ex propria partium essentia, nõ ex earum positu, prouenire rationi consonum est: nam cor, si in alia quapiam parte poneretur, nihilominus actionem suam obtineret: nec aliter de iocinore quoque, liene, ac reliquis omnibus sentiendum est. Vniuersi igitur corporis arterias eandem habere actionem probabile est,

In libr. de Alimento.

E veluti & eodem quidem tempore omnes totius animalis arteriæ inter sese similiter dilatātur. Itaque haudquaquam par esse videtur, vt arteriȩ pudendis inatæ aliam aliquam habeant facultatem præter eam, quam antea in toto corpore habebant: sed rationabile est, vt latiora, quàm reliquæ arteriȩ, ora habeant, vt quȩ ad celeritatem sequelæ ad id, quod euacuatur, sint præparatæ (semper enim natura videtur vnicuique actioni id, quod vtile est, vndiquaq; expleuisse) cæterum nullam aliam insuper precipuam habent actionis facultatem, quum ad pudendū peruenerint. Licet calfactis lumbis par sit, vt & arteriæ calidiores reddātur, & magis etiam pateant ipsarum ora: quamobrem non exiguam tunc spiritus essentiam in fistulosum neruum effundant, qui paulatim impletus colem intendit, quasi tota ipsius essentia in fistuloso neruo consistat. His itaque cognitis ad priaspismi dispositionem veniamus: quippe ex ijs, quæ supra proposita sunt, constat vel ob arteriarum ora immodice patentia, vel vaporosum spiritum in fistuloso neruo ortum, hunc fieri affectum. Sed, vtrum potius pro causa sit habendum, inquirere oportet: nanq; ab vtrisq; ipse fieri posse mihi videtur: crebrius tamen arteriarum ora patentia sequi: quippe facilius est hæc dilatari, quàm flatuosum spiritum in neruo fistuloso generari. Ac memini me huiusmodi quidem nerui dispositionem semel vidisse: arteriarum vero sæpenumero: cuius rei coniecturam feci tum ex ijs, quæ præcesserūt, accidentibus, tum ex modo curationis. In illo enim, cui assidue colis palpitatio præcesserat, causa erat spiritus flatuosus, ad quem quum omnem curationem conuertissem, hominem sanaui: quibus vero supra modum arteriarum ora patebant, in ijs nullum huiusmodi accidens præcedere solebat: acciderat autem cuidam, vt longo tempore præter consuetudinem à concubitu abstineret: alteri vero, vt mali succi alimentis acribusq; vteretur: alij etiam, vt duobus mensibus præcinctus peregre proficisceretur, cum antea nunquam cingi consueuisset. Coniecimus itaq; arteriarum ora nimis patefacta, illis quidem ob humorum vitia & acrimoniam: his vero ob flatuosum spiritum, et sine ordine & violenter commotum. Etenim medicamenta excitandȩ tentiginis vim obtinentia, tum epota, tum etiam perinȩo id est femini, lumbisq; adhibita, calida omnino atque flatuosa sunt: quemadmodum contraria omnia ventositatem non excitant, & infrigidant potius, quàm calfaciant. Sed aduerte, ne obiter hunc sermonem prætercurras: quippe de medicamentis, non de cibis loquutus sum, quoniam sunt quædam alimenta, quæ ob id, quod plurimum seminis pariunt, impetum ad libidinem excitare possunt. Hȩc ergo sermonem illum, quem nuper dicebamus, probabiliorem reddere possunt, quod à concubitu abstinentes, interdum priapismo vexari solent: siquidem accidit ijs, qui plurimo semine abundant, & præter consuetudinem à coitu abstinent, præsertim quū non student, vt multa exercitatione sanguinis abundantia dissipetur: †maxime vero ijs, qui à libidinis cogitatione non dum liberi euaserunt: veluti sunt quidā suapte natura casti, qui, cum longo iam tempore huiusmodi continentia sese exercuerūt, libidinis imagines concipiunt tum ob spectacula, quæ illas mouere possunt, tum ob illarum rememorationem. Nam lōge diuersa est huiusmodi hominum dispositio, quæ in pudendis generatur, ab eorum dispositione, qui nullo pacto libidinis cogitationi sunt obnoxij. Atq; fuit mihi amicus quidam, cui præter eam, quam antea habuerat consuetudinem, omnino à concubitu abstinenti, adeo rigidus tumidusq; factus est penis, vt mihi accidens ipsum declarare cogeretur. Miror, inquit, quod huic (athletam indicās) ob continentiam rugosus collapsusq; penis euaserit: mihi vero, ex quo continentiam seruare studui, euenerit contrarium. Tum equidem illi consului, vt collectum iam genitale semen excerneret: postea vero & à narrationibus, & spectaculis, & meditationibus libidinem suscitare potentibus, summope re caueret. At cantoribus & athletis, qui iam inde ab initio nullam vitæ partem venereis illecebris contaminauerunt, nullam admittentes huiusmodi vel cogitationem vel imaginationem, ijs pudenda & exilia & rugosa, veluti senibus, fieri consueuerunt. Nam præter ea, quȩ accidere solent ijs, qui protinus à prima iuuentute immodicȩ libidini sese permiserunt, id etiam euenit, vt horum locorum vasa, amplius patentia, maiorem ad se sanguinis copiam alliciant: & coeundi cupiditas magis increscat, ea videlicet ratione, quam in cæteris quoq; facultatibus videre est, & quæ à Platone etiam notata est, cum inquit: Ignauia quidem exoluit, proprij autem officij exercitatio robur augere solet. Sic mammæ quoq; in ijs, quæ non dum imprægnatæ fuerunt, contractæ permanēt: in alijs vero à partu infantulos lactātibus vastissimæ redduntur, atq; ita magnȩ permanent, lac emittentes, donec puer fuerit ablactatus: tunc enim haud ita multo post à lactis generatione quiescunt. Igitur, omnia hæc si bene considerentur, ac præterea causæ, ob quas in singulis affectis partibus, affectus ipse consistit, definiantur, non inutilem ad curationis rationem ansam prȩbere poterūt. Atqui non est nunc tempus ea tractare. Quare adepto huius operis fine, orationi quoque nostræ hic finem imponemus.

A.l.3.f.20. t.1. c.2.fo.371.h

F

A.l.3.f.20. t.1. c.37.fo.377.c

G

*Al. seminis. et ita uetus interpres videtur legisse.

† Ita vertendū. atq; ex iis præcipue, quicūq; à libidinis quidē cogitatione liberi nō euasere rūt (quēadmodū liberi sunt, qui & suapte natura casti sunt, & longo iā tempore in eiusmodi continētia sese exercuerunt) ad libidinis ātimaginem perueniunt, tū ob spectacula, q̄ illos mouere poßūt, tū ob illorū rememoratione.

A.l.3.f.20. t.1 c.39.fo.377.c

H

Galeni

GAL. DE PVLSIBVS LIBELLVS AD TYRONES

Hermanno Cruſerio Campenſi interprete.

Hic Liber vnà cum alijs, qui de Pulſibus tractant, pluribus locis ab Auguſtino Gadaldino nunc denuo ſunt caſtigati, adhibitis etiam emendatisſimis Codicibus græcis manuſcriptis.

ARGVMENTVM LIBRI

Differentias & Cauſas Pulſuum abſoluit, quæ Tyroni introducendo ſufficiant.

Quibus in locis Arteriarum Motus apertior: ac de Præstantia arteriarum Carpi in dignoſcendo pulſu. CAP. I.

C QVæ intereſt Tyronũ, chariſſime Teuthra, de pulſibus noſſe, hic exponã: eorũ aũt alibi habes totã artem traditam. Igit̃ oẽs inter ſe arteriæ & cor habent eandẽ pulſandi rõnem: quamobrẽ ex earum vna, colligere de omnibus poſſis. Verũ, motũ non perinde omniũ ſentias, ſed in partibus nulla tectis carne, clarius: in carnoſis, obſcurius. Quæ opertæ craſſa carne ſunt, aut ſub oſſibus latent, aut quibus corpora ſunt alia obiecta, harum, dum valet animal, motum non percipias. Quòd ſi vehementer emarcuerit, arteria, quæ ſita eſt ſecundum dorſum, tangentibus abdomen, motũ ſæpenumero repræſentat. Et quidam ſenſu perceperunt eas, quæ in cruribus & coxis & tibijs, & brachijs & cubitis, cum prius non apparerent. At ſemper arteriæ temporum, ac pedum ſecundum plantas, manuum″ in carporum ſeu brachialium parte interna, illuſtrem motum habent. His minus, non illæ tñ obſcure, pulſant arteriæ capitis poſt aures, & quæ tenent brachij interiorẽ regionem, & vero ẽt non nullæ alię, quæ non abſtruſæ ſunt ſub ita multa carne. Verũ enimuero nullã neq; prõptius, neq; honeſtius, nec vero cõmodius, ſi carporũ prætereas, tangas: hæ nanq;, ꝙ vacet locus carne, apertiſſimæ ſunt: nec, quod propter alias multas eſt neceſſariũ, detegere harum gratia vllã corporis partem neceſſe D habeas: ad hæc in rectum ductæ ſunt, id quod non parum ad exactam notitiam refert. A.l.1.f.2.d.3. c. 1.fo.47.a

De Quantitate Diſtentionis. CAP. 2.

DIſtendi″ arteria tangenti videbit̃ tibi in oẽm dimenſionẽ. Sunt aũt cuiuslibet corporis tres dimẽſiones, in longitudinẽ, profunditatem, & latitudinẽ. Sed. n. dũ naturalẽ ſtatũ animal retineat, inuenies arteriã diſtendi ſanè q̃ moderate: ſin aũt pdiderit eũ, nũc deficit, nũc excellit, in quacunq; dimenſione. Hic tibi retinendũ eſt, qui pulſus naturalis eſſet. Atq;, ſi quidẽ eũ reperias, qui præter naturã eſt, latitudine eſſe maiorẽ, appellabis latũ: ſi lõgitudine, longũ: ſi profunditate, altũ: & contrarios his, qui naturali minores ſunt, ſimili mõ vocabis anguſtũ, breuẽ, humilẽ. At de his, q ad ſtatum præter naturã tribus ex æquo dimẽſionibus deflectunt, qui vndequaq; eſt iminutus, paruus: qui auctus in oẽm partẽ, magnus nominat̃. Hæ q̃titatis diſtentionis in pulſu differẽtiæ ſunt. A.l.3.f.20. t. 1. c.7.fo.358.c

De Qualitate Motus. CAP. 3.

PRoprie ad″ motũ pertinent celeritas & tarditas: quarũ hæc motus eſt exolutus, illa incitatus. De his faciundum iudicium ex cõparatione naturalis pulſus eſt. In qualitate occurſus, vehementia conſiſtit & remiſſio: vehementia quidẽ, cũ violenter tactus impellitur: cũ debiliter, remiſſio. Mollitudo aũt & durities ſunt tunicæ arteriæ qualitates: mollitudo, cũ arteria quaſi carnoſior ĩ occurſu apparet: durities, vbi veluti ſiccior rigidiorq; in modũ corij. Atq; hæc quidẽ ẽt differẽtia A.ibidem. c.

pulſuũ vnà ſtatim cũ arteriæ motu percipit: nõ tñ eius eſt, vt tres antedictæ, propria. Illarũ.n. diffe E
rentia celeritatis & tarditatis, poſita in qualitate erat motus: vehementiæ & remiſſionis, in ictus
qualitate: magnitudinis paruitatiſq;, in q̃titate diſtentionis. Atqui nõ caret motu diſtentio: mol-
le vero corpus atq; durũ, vt ſit tale, nõ reqrit motũ. Quatuor ergo has pulſuũ drĩas ĩueneris ĩ ictu.

De Tempore Quietis. CAP. 4.

QVintam″aliam in ictuum interuallo: nã ita medici ſolent interpoſitũ tp̃s inter duos ictus, A.ibidem. d
quo diſtendit contrahiturq; arteria, appellare. Ego vero congruũ eſſe duxi Tyronibus, vt
ſe primum, quaſi inſenſibilis contractio ſit, exerceant. Vocabo alterũ, ictũ: alterum, inter
uallum: Ictum, arteriæ motum tactui occurrentẽ: Interuallum, quietem inter duos ictus, quæ cre-
brum complectit, rarumq;, atq; medium vtriuſq;, in quo quidẽ naturales pulſus continent. Quos
etiam tp̃is quantitate cognoſces: nam Creber eſt, cũ quietis ſit breue tp̃s: Rarus, cum longũ. Quie
tem dicas, an ictuum interuallum, an contractionem, nihil intererit.

De Aequalitate & Inæqualitate. CAP. 5.

AEqualitas″ & inæqualitas omnibus his differentijs accidunt. Nam continuata harũ paritas, A.ibidem. d
eſt æqualitas: vt, cũ inſequentiũ par magnitudo ſit, pulſus magnitudine æqualis dicet: cũ ce
leritas, æqualis celeritate. Ad eundẽ modũ, ſi vehementia, remiſſio, crebritas. Inæqualitas, parita- F
tis corruptela eſt, in q̃cunq; cadat differentiã pulſuum. Erit.n. quidã magnitudine inæqualis, alius
celeritate, non nullus vehementia & remiſſione & crebritate: atq; in reliquis ſimiliter.

De Ordine & eius Perturbatione. CAP. 6.

NOn nunq;″ ẽt ordine quodam, certo ictuum numero, pulſibus paribus vnus intercurrit im- A. ibidem. e
par: quod multis modis fit. Etenim tribus paribus quartus impar conſequit, idq; cõtinue:
aut quatuor quintus. Ad eundẽ modũ, quouis in alio numero: ſiquidem comitat ſępe quinq; pa-
res, impar ſextus: & ẽt ſex pares, ſeptimus impar. Itaq; perdunt hi æqualitatem, quamobrẽ pulſus
inæqualis fit, tñ ordo retinet quidam, ideoq; ordinatus eſt. Cũ enim pari ſemper numero, paribus
pulſibus intercurrit vnus impar, æqualitatẽ corrumpit, ſed proportio circuituum quendã ordinẽ
conſeruat: nam, ſi circuitus prorſus ſeruetur nullus, inordinatus hic vocatur.

De Vnius pulſus Inæqualitate. CAP. 7.

AT incidit & in vnũ pulſum inæqualitas tũ pro mutua diſſenſſione arteriæ partium in ſitu &
motu, tum pro vniuſcuiuſq; pulſus peculiari motu. In ſitu partiũ conſiſtit inæqualitas, ex eo
q̧ ſurſum deorſum, prorſum retrorſum, dextrorſum ſiniſtrorſum, traducta arteria videat. In mo-
tu, cũ celerius tardius, maturius ſerius, vehementius languidius, aut longiore tp̄e aut breuiore, aut G
perpetuo aut nihil prorſus, mouet. In ſingulis partibus, cũ interpellatus manifeſte eſt motus, in q
bus caprizans eſt: itẽ cũ reciprocat, de quibus eſt dicrotus. In motus impari celeritate, cum initio
celerior, in exitu tardior ſit: & è contrario, cũ tardior initio, ad poſtremũ ſit celerior. In vehemẽtia
remiſſione, paruitate magnitudine, ad eũdẽ modũ: neq; ĩ duo tm̃ tp̄a motus, ſed & in plura, quo-
ad aſſequi ſenſus poſſit, diſtribuit. Atq; hæ quidem ſimplices ſunt & vnius pulſus inæqualitates.

De pulſuum Compoſita Inæqualitate. CAP. 8.

COmpoſitæ fiunt, quatenus altera põt cũ altera, & vna cũ vna, & cum pluribus vna, deniq; cũ
multis multæ cõmiſceri. Quarũ non″nullæ propriũ nomen ſunt ſortitæ, vt vermiculãs, formi A.l.1.f.2.d.3.c.
cans, & hecticus. Vermiculans, cũ ſpẽs exhibet quaſi perreptãtis arteriã vermis, vndarũ in modũ 1.fo.47.c. Et c.
inſurgentis, & non vno tp̄e arteriæ diſtentæ. Si igit cũ diſtentionis paruitate hoc fiat, vocat Ver- 3.fo.48.b
miculans: ſin aũt cũ magnitudine, Vndoſus″ſimplr̃. Eſt vero vermiculãs, ẽt aperte languidus, & A.ibidem. c.3.
creber. At, qui ad extremã deuenit remiſſionẽ, crebritatẽ, & paruitatẽ, vocat″Formicans: q ĩ ſpẽm fo. 48.b
quidẽ celer eſt, nec eſt celer tñ. Porrò Hecticus pulſus ita, vt febris, vocatur, q nõ magnopere vllo A.ibidem.
mõ variat, cæterũ manet in perpetuũ ſimilis, cohæretq;, nec ſoluit vnq̃: q̧ totus habitus morbũ in-
duit in eiuſcemodi febribus & pulſibus. Hæc Tyronibus exiſtimo de pulſuũ differentijs ſuffice H
re: q̧ ſi cognoſcere hæc exactius aueas, librũ habes à nobis ſolidũ cõſcriptũ de differentijs pulſuũ.
Nec vero ẽt cã eſt, cur de pleno hic & vacuo pulſu dicã, vel de calido & frigido, vel de rhythmis: il
lic.n. accurate de his diſſerui: ẽt is ſermo Tyronibus eſt obſcurior. Quare, ſi, quę cõmemorauimus,
ſummatim retractauerimus, reliqua perſequemur. Magnus pulſus eſt, qui fit, vbi in lõgũ arteria,
& latũ, profundumq; diſtendit multũ: Longus, cũ in longũ dũtaxat: Latus, cũ in latũ: Altus, cũ in
altũ. Vehemens eſt pulſus, qui valẽter ferit tactũ: Mollis, cũ tunica tenera eſt arteriæ: Celer fit, cũ
pauco tp̄e arteria diſtendit: Creber, cũ paruó interpoſito ſpatio: Æqualis, qui p̄petuo ſibi cõſtat:
Ordinatus, qui per circuitũ par eſt: qui in vno eſt ictu impar, Inęqualis nominat in vno ictu. Iam
ẽt horũ cõtrarij ſint aperti, paruus, breuis, anguſtus, humilis, lãguidus, durus, tardus, rarus, inæqua
lis, inordinatus. Nec vero hoc obſcurũ eſt, ſingulorũ aliorũ cõtrariorũ mediũ eſſe: æqualis & inæ-
qualis mediũ eſſe nullũ, nec ordinati & inordinati: Præterea aliorũ oĩum, naturæ conueniẽtęs me
dios eſſe: at in his æqualis, †naturæ ſolus conuenit: alij non conueniunt, inæqualis & inordinatus. † Alij addendũ cenſent, & ordinatus.

De Triplici pulſuum Mutatione, ac primum de Naturali. CAP. 9.

QVando multis modis pulſus variare poſſunt (neque enim cauſam prope vllam reperias,
quin hos immutet) viſum eſt mihi trifariam mutationis ſummam differentiam diſtri-
buere,

A buere, deinde separatim de singulis verba facere. Prima igitur mutatio horum naturalis est: altera non illa quidem naturalis, nec tamen iam præter naturam: tertia est præter naturam. Comitantur hæ omnes, naturales differentias: alij.n.aliter arteria natura mouetur: quas quidem tenere ante oẽs debet, qui cognoscere cupit, qua de causa, ac quatenus mutari pulsus contigit: at propriũ cuiusq; ad vnguem experiundo assequaris. Sane frequenter tangenda arteria est, præsertim integra sanitate præditi, atq; vacui omnis vehementis motus, necnõ cæteris in statibus. Verum, quia omnes experientia assequi non est (etenim multi iam medicos sæpe desiderauerunt, cum quibus sani nullum habuerũt vsum) optimum hercle est etiam hic imperito præstare artificem. Præstiterit autem, si sciẽtiã comparauerit eorum, quę in multis ex ęquo insunt. Est aũt quædã, vt summatim dicam, cõis virorum natura, alia mulierum. Etiam, qui calidiore sunt temperamento, quiq; frigidiore, habent hi suam vtrique cõem naturam. Ad hæc omnium communis natura est gracilium, corpulentorum item cõis est. Ac rarum in singulis est, quas memoraui, communitatibus, quod non assimile multis sit. Proinde etiam, qui probe commune tenet, raro à vero aberret.

A.l.1.f.1.d.3.sũ 2.c.7.fo.49.b — Viri″ mulieribus pulsum fere habent longe tum maiorem, tum vehementiorem, paulo tardiorem, satisq; rariorem.

A.ibidẽ. c.8.d — B — Calidi″ natura, multo habent maiorẽ, celeriorẽ, & crebriorẽ: vehementiorẽ nõ item multo,

A. ibidẽ. c. 7.e — Graciliores″ maiorem rarioremq; multo: vehementiorẽ paulo. Atq; natura sic differũt.

Porro pro Ætatibus hoc pacto immutatur. Infantis pulsus creberrimus est, rarissimus senis: omnes, qui inter hos intercedunt, proportionem seruant, prout vel ad puerum vel ad senem propius accedunt. Celerrimus item pueri iuuenisq; pulsus, senis tardissimus: reliquarum ętatũ pulsus inter hos ambigunt. At senex à puero longe magis raritate, q̃ celeritate, distat. In vehementię & magnitudinis differẽtia, maximus est, vt in ætatibus, pulsus iuuenum, minimus senum, medius & paulo maior pulsus puerorum. Iam vehementissimus iuuenum, languidissimus senum, medius est inter hos puerorum pulsus. Atque pulsus in ætatibus sic habent.

A.ibid.c.9.e — Pro Anni″ temporibus: medio vere pulsus maximi sunt & vehemẽtissimi, vt in temporibus: celeritate & crebritate moderati. Pari modo, medio autumno. Progrediens autem ver non nihil de magnitudine & vehementia detrahit, sed auget celeritatem atq; crebritatem: tandemq; ineũte iam ęstate languidi, parui, celeres, crebriq; fiunt. Autumni progressus cũcta imminuit, magnitudinem, vehementiam, celeritatem, crebritatem. Ita ineunte hyeme in paruitatem conuertuntur, & remissionem, & tarditatem, & raritatem. Respondet aũt initiũ veris fini autumni: illius finis C initio huius. Æstatis item principiũ suo, & principium hyemis suo fini. Proinde, quę pari spacio à media æstate & media hyeme in vtranq; partem deflexerunt, similiter variant. Porrò media ęstas partim conuenit cũ media hyeme, partim dissidet. Nam parui vtrobiq;, & languidi sunt, sed celeres atq; crebri æstate, tardi rariq; hyeme: non perinde tñ parui æstate, vt hyeme, sed æstate minus: nec ita hyeme languidi, vt æstate, cęterũ minus hyeme. Ad hũc modũ pro tpibus pulsus variant.

A.ibidem.f — Pro Regionibus″ perinde, vt pro temporibus. In vehementer calidis, sicut media ęstate. In magnopere frigidis, vt media hyeme. In temperatis, ita, vt medio vere: ad horũ proportionem in ijs, quæ medium locum sunt sortitæ. Porrò aeris nos circundantis alij status, qui calidi sunt, calidis temporibus: frigidi frigidis, medij medio veri respondent.

A.l.1.f.2.d.3. sum.2.c.15.f — Prægnantium″ maiores, crebriores, celeriores pulsus sunt: præterea nihil mutatur.

Iam Somni ẽt sint, si quid aliũd, naturales, qui & ipsi variãt pulsus. Initio minores, lãguidiores, tardiores, rarioresq; reddũt. Postea tarditatẽ pedetẽtim augent & raritatẽ, p̃sertim à cibo: at maiores sunt & vehementiores. Tandẽ ad remissiõnẽ & paruitatẽ redeũt: tarditatẽ & raritatẽ retinẽt.

Qui Expergiscuntur, euestigio pulsus magnos, vehemẽtes, celeres, crebros, & cum quadam vibratione habent, qui mox mediocritatem assequuntur.

D Adscititiæ Habitudines corporis perinde, vt naturales, immutant. Nã gracilis natura, si quadratus euaserit, huic, qui talis natura est, assimilem pulsum habet. Sin autem quadratus, factus gracilis sit, assimilem gracilibus natura. Constat vero gracilitatis & quadrati corporis, citra facultatis immutationem, æstimandam differentiam esse: itemq; in omnibus alijs: vt vnum id tantum vbiq;, de quo in præsenti disputemus, mutetur. Quæ diximus, de quadratis, eadem etiam de corpulentis dicta fuisse est putandum, nisi q̃ magis sunt intensa.

Iam ẽt Temperamẽta corporis adscititia pulsus ea p̃portione mutãt, qua naturalia tẽperamẽta.

De pulsuum mutatione ex Causa, quæ dicitur non naturalis. CAP. 10.

A.ibid.c.13.fo. 10.d — NVnc alias mutationes, quę causas habent nõ naturales, recẽseamus. Exercitationes″ primo, quæ moderatæ sunt, vehementes, magnos, celeres, crebros pulsus efficiunt. Si multæ sint ẽt vires excedant laborantis, paruos, languidos, celeres, & crebros in summo. Nimium immodicæ, adeo vt ęgre iam se possit mouere, & multis interpositis quietibus, aut nihil prorsus possit, sed

A.l.4.f.1.t.1.c. 23.fo.413.h — exolutæ″ vires impẽse sint, pulsus mire paruos, & languidos, tardosq;, & raros. Quòd si ad virium dissolutionem perueniãt, pulsus creant illis proprios. Quales autem excitet pulsus facultas, quæ dissoluitur, dicemus paulo inferius.

A.ibi.c.14.e — Balneæ″ calidæ, dum sint moderatæ, pulsus creant magnos, celeres, crebros, vehẽmentes.* — *Al. paulo vehementiores.

Immodicæ paruos & languidos, tamen adhuc celeres ac crebros. Quòd,si hic relinquantur, par- E
uos,languidos,tardos,atq; raros.

BALNEÆ" Frigidæ ilico paruos,ac languidiores,& tardos,rarosq; pulsus efficiũt: postea,pro- A.ibidem.e
ut id sit,quod induxerunt, omnino vel torporem inducent vel robur. Quæ torporem intulerunt & refrigerarunt, paruos,& languidiores,& tardos,rarosq; efficiunt,Quæ excalfecerunt,& robur conciliarunt,magnos,vehementes,celeritate & crebritate moderatos.

CIBVS" Largus,vt etiam grauet facultatem, pulsus inæquales,atq; inordinatos cõcitat. Ar- A.l.1.f. 2. d.3. sum.2.c.11.fo. 49.f
chigenes vult celeriores magis,q̃ crebriores. Modicus,magnos,vehementes,celeres,crebros. Parcior,q̃ qui satis nutriat,non æque,ac moderatus,cæterum minus mutat,neq; id diu.

VINVM" pulsus cætera,vt cibus,variat: hoc vero interest, q̃ ilico immutet, & citius mutatio à A.ibidem.g
vino profecta recedat, q̃ illa, quæ à cibo: q̃ item celeritatem amplius & magnitudinem, q̃ vehementiam & crebritatem, augeat. Quanto enim vehementius moderatus cibus constantiusq; robur conciliat, tantum fere vinum extollit magnitudinem.

AQVA" minimã oĩum ciborũ & potuũ mutationẽ inducit, quãq̃ perinde,vt cibi,& hęc mutet. A ibid.c.11. fo.50.a

RELIQVA omnia, quatenus nutrire valent,vel calfacere,vel refrigerare, hactenus arteriarum motum variant. Ad hunc modum pulsus ex causis,quæ non naturales appellantur,mutantur. F

De mutatione pulsuum ex Causis præter naturam. CAP. 11.

NVnc mutationes ex causis præter naturam exponamus, illaq; commemoremus prius, quæ iam de causis præter naturam communitate orationis conscripsimus. Ac aeris status: ciborum copia,vt facultatem grauet: ad hęc exercitationes,& balneę, somniq; immodici,præter naturam sunt. Excessus.n.in quantitate naturalium causarum & non naturalium desciscunt ad statum præter naturam. At causarũ,quæ non quantitate modo,sed & genere sunt pręter naturã,immensus est numerus: itaq; nec põt comprehendi. Ars vero in his quoq; constat, generibus & speciebus, quoad eius fieri potest, certis infinitum complectens. Etenim quãlibet causam præter naturam non ab re dixeris vel dissoluere vitalẽ facultatem & dissipare,vel quasi deprimere grauareq;. Dissoluitur facultas,alimenti inopia,& morborum malignitate,animiq; affectuum vi,atq; vehementia dolorum vel diuturnitate,deniq; immodicis vacuationibus. Degrauatur à materię copia, & ab instrumentorum affectibus,vt inflammationibus, schirrhis,tumoribus,abscessibus,varijsq; corruptionibus. Itaq; fatiscens facultas pulsum paruum, lãguidum, & crebrum admodũ efficit. Depressa & quasi degrauata vertit in inæqualitatem pulsus, & in ordinẽ perturbatum cum oẽm alium, tum vero vehemẽtiæ & magnitudinis. Hæ siquidem in primis inæqualitates proprię sunt G
facultatis pressæ: ac grauatæ insigniter,in pluribus differentijs: parũ,in paucis. Etiam pulsus plures paruis magni sunt,& languidis vehementes, cũ pusilla sit offensa: contra,si magna. Iam non nulli pereunt etiam integri motus in eiuscemodi affectibus, intercurruntq;: verum minorem intercurrentes noxam, deperditi grauiorem significãt. Habes cuiusq; dissolutionis & depressionis communes mutationes: Peculiares accipit quæque ex causa efficiente. Ergo,cũ dissoluta à penuria facultas sit,fiunt pulsus primo languidi,parui,celeres,atq; crebri: in medio languidi,parui, tardi,rariq;: tandem extreme parui,languidi,& crebri, præbentq; celeritatis falsam speciem. Hic ille est, qui vocatur formicans. Vermiculans autem fit ille quidem etiam fatiscente iam facultate, sed non nihil tñ renitente adhuc: dissidetq; hac re à formicante, q̃ non ita in extremam contractus est remissionem & paruitatem,et q̃ aperte in vno ictu inęqualis est partibus vel citius vel tardius incipientibus moueri: quamobrem minus tardus,q̃ paruus est, non nunq̃ nequaq̃ tardus: quocirca minime paruus est. Proinde,quas exitiales febres & acutę cõcitant syncopas,hæ pulsum vermiculãtem prorsus non habẽt. Reliquas facultatis dissolutiones fere comitantur vermiculãtes, has potissimum,quæ febribus non sunt coniunctæ,aut quàm minutis. Quare cardiacas syncopas, formicantes: choleras, & validos ventris fluxus, sanguinis profluuia, profluuium muliebre, omnes H
denique vehementer vacuantes affectus,plurimum comitantur vermiculantes: extremos,formicantes. Et, si his absint febres, tum vero multo magis vermiculantem pulsum inuenies cum clarum, tum admodum diuturnum. Hæ causarum præter naturam cõmunissimæ mutationes sunt. Nunc speciatim eas explicabimus.

IRÆ" altus est pulsus,magnus,vehemens,celer,& creber. A. ibidẽ. c.18. fo.51.a

LÆTITIÆ" magnus,rarus,& tardus est pulsus,at vehementia nihil differt. A.ibidem.

TRISTITIÆ" paruus,languidus,tardus,& rarus est. A.ibidem.

TIMORIS" recentis & vehementis celer, & vibratus, & inordinatus est, inæqualisq;. Inueteratus iam similem habet tristitię. A.ibidem.
Hæc omnia, si valde diuturna sint,multumq; vehementia, pulsus,vt dissoluta facultate, consequuntur. Etenim dissoluunt etiam facultatem hæc omnia, statim, si valida sint: diuturnitate,si non sint valida.

DOLOR," qui quidem variat pulsus (variat autem ingens,aut qui principes partes tenet,vt ẽt A. l. 1. f. 2.d.3. sum.2.c.16.f
inflammatio) dum paruus est atq; initio,pulsum ędit maiorẽ,vehementiorẽ, celeriorem, crebriorem: Auctus vero iam & admodum validus, vt etiam vitalem cõtentionem offendat, minorem, languidiorem,celerem, crebrum. Ac,quo diuturnior sit, vel vehementior efficiatur, hoc illorum

quodq;

A quodque increſcit magis. Qui vero facultatem iam diſſoluit, in remiſſionem, & paruitatem, & falſam celeritatis ſpeciem, ingentemq́ crebritatem commutat.

A.ibidē.c.17.g INFLAMMATIO' habet omnis communem pulſum veluti ſerrātem, vt alia pars attolli arteriæ, alia non videatur, cum illa. ſ. videatur durior. Habet etiam vibrationis aliquid hic pulſus: ac celer quidem & creber eſt, non perpetuo magnus tamen. At vero cuiq; eſt proprius, naſcenti quidē maior iuſto & vehementior, & celerior, & crebrior. Augeſcenti adhuc, cum illa omnia increſcunt, tū clare iam durior & magis vibratus eſt. Vigeſcenti autem māifeſtior eſt, duriorq́;, atque vibratus magis: ſed minor eſt, quàm dudum, non tamen languidior, niſi facultatem excedat affectus: ſed & creberrimus fit & celer. Quæ ſi diuturnior ſit, atq; in ſcirrhum iam indureſcat, accedit illis gracilitas pulſus & durities. Hæc inflammatio habet, quæ pulſum per totum corpus immutat, vel quia magna eſt, vel quia principem partē inſidet. Si vero vniuerſum corpus non afficiat, pulſus in parte inflammata talis erit, qualem diximus. Creſcunt autem, quæ commemorauimus, ſingula, diminuunturq́;, aut pro inflammationis quantitate, aut pro ipſius inſtrumenti natura inflammati. Siquidem partes neruoſiores, duriores ædunt pulſus, magiſq́ ſerrantes, & minores. Venoſiores vero & arterioſiores contra: ac inter eos maior eſt in arterioſioribus, atque inequalis facile fit, inordi-
B natusq́;. Ex his liquet, qui pulſus ſit illorū, quibus inflammatū iecur eſt, vel liē, renes, veſica, colō, ventriculus: Præterea pleuriticorum, & peripneumonicorum, & breuiter omniū, in quibus partis inflammationem comitatur febris: niſi quibus in locis ob ſymptomatum naturam, quæ tū neceſſario illos conſequuntur, tum caſu adiuncta ſunt, prout quodque poſſit mutare, ita pulſus contingat variari: vt miſta ibi mutatio fiat, & quæ inflammationi cōgrua eſt, & quam loci natura, vel præſentis inducit ſymptomatis. Quibus enim inflammatum eſt ſeptum tranſuerſum, hi cōuulſionibus ſunt opportuni: quibus pulmo, ſuffocationibus: quibus ventriculi os, ſyncopis: quibus iecur, atrophiæ: quibus ventriculus, cruditati: quibus renes, vrinæ ſuppreſſioni. Ad hæc partes inſigniore præditæ ſenſu, ēt dolorū nomine pulſus mutant: quæ minus ſentiunt, pro affectu tm̄. Igitur in inflammationibus varie pulſus ex his omnibus mutantur. Quæ quēadmodū diſcernenda ſint, cū alio loco exacte tractauimus, tum vero in præſentia, quantū intereſt tyronibus, perſequemur.

A.l.3.ſ.10.t.4. c.2.fo.268.f.g. h. PLEVRITICORVM' celer pulſus eſt & creber, nec admodum magnus. Videatur etiam vehemens eſſe. Eſt ille vero non languidus quidem, ſed tū non vehemens ſtatim, quod ad affectum refert. Siquidem vbiq; hoc memoria ſeruandum eſt, in quaque re mutationē eſſe pro illa re æſtimandam, diſtinguendumq́;, quod alia de re, non de illa acciderit. Pulſus itaq; pleuriticorum, quia ner-
C uoſiorem quodammodo dũrioremq́ efficit arteriam, quaſi conuerteret in vehementiam, imperitis imponit, quos, quid interſit inter durum ictum & vehementem, latet. Ita quoq; vulgus medicorum, ꝙ alias etiam differētias pulſuum diſcernere neſciat, has fortaſſis inſtitutiones accuſabit, atq; ex ſua ignorantia damnabit recta præcepta. Verum non faciā, vt hīc longior ſim, cum ſeparatim de pulſibus dignoſcendis ſcripſerim. Quare, vt rōnem exerceatis ſimul & tactum, admoneo, vt in experiendo pulſum valeat tactus cognoſcere, non diſcernere ſolum ratiōe. Principiū vero eſt experientiæ, ſermone expreſſa doctrina. Quippe nequeas vel crebritatis quātitatē verbis explicare: tametſi multū interſit, excedat iuſtum pleuritidis modum, an nō aſſequatur. Siquidē exceſſus, vbi in peripneumoniam migret, aut denuntiet ſyncopā, neceſſe eſt fieri. Defectus in ſoporem, vel neruorū deſinere læſionem. Simili modo illa inæqualitatis ſpecies, quæ ſerrantis imaginem præbet, in primis pleuritidis proprium eſt ſignū: ſi remiſſa eſt, mollis & non minime maturande: ſi vero magna, difficilis, & admodū crudæ pleuritidis. Tales cum imbecilla quidem facultate coniunctæ, periculum præſens habent: ſi cum firma, aut tarde concoquent, aut ad ſuppurationē deflectent, aut tabidus eas excipiet marcor. Atq; eius, quæ concoquitur, pulſus pedetentim oēm deponit illā præter naturam mutationem. Quæ deflectit ad ſuppurationem, habet pulſus ſuppuratorū proprios.
D Ita quoq;, quæ tabide marceſcet, pulſus marcorum.

A.l.1.f.2.d.3. ſum.2.c.17.fo. 50.h SVPPVRATORVM' pulſus initio ſtatim pulſum refert vigeſcētis inflammationis. Hoc enim initium eſt ſuppurationum. Non nunquam inæqualis eſt & inordinatus, ſed omnibus hecticus. Cum autem pus prope ſit maturum, cætera ſimilis eſt, niſi ꝙ æqualior ſit: at, cum erumpit, languidior, latior, tardior, rariorq́;.

A.ibidem.h MARCESCENTIVM' pulſus non vno modo variat. Quare differentijs hi quàm apertiſſimis diſcernendi ſunt. Qui vnà cum inflammatione, quæ non diſcuſſa ſit, commarcuerint, languidos, & celeriores, mireq́ crebros pulſus habent, ac decurtatos magnitudine in vno ictu. Quos Archigenes innuentes & circūnuentes appellat, vt aperte declaret diſtentionis breuitatem, cū vtriuſque extremitatis quaſi inclinatione. Neque enim vt pręciſis affatim, ſed ceu partibus vtrinq; inflexis, contrahitur decurtatus magnitudine & in vtriſque partibus. Atque hoc quidem non hi modo, ſed marceſcentes qualibet de occaſione habent ferè omnes: qui ex inflammatione marceſcunt, omnes: & alij item multi, niſi illi ſanè, qui de occulta quapiam inflammatione marceſcunt. Eritq́; hic marceſcentium ex inflammatione proprius, nulli cōueniens, qui aliam ob cauſam marcuerit. At hecticus omnibus marceſcentibus pulſus eſt: qui quidem ijs eſt communiſſimus: ſecundum illū, inæqualitas diſtentionis magnitudine decurtata, quæ etiam adeſt pleriſque, deinde crebritas. Etenim

enim hæc quoq; omnibus,qui ex inflammatiõe marcuerint, perpetua adhæret: omnibusq́; adeo, E
qui ob syncopam ex corde vel stomacho affecto profectam in præsens periculum venerunt,ac de
inde vini potione declinauerunt periculum, sed tempore tamen marcuerunt: nisi sanè hos quoq;
dicas ex paruis inflammationibus perire nobis incognitis. Siquidem sunt inter eos,qui innuentẽ
habeant pulsum: nisi etiam hos dicas ex inflammatione, alios citra inflammationem marcescere.
Verum hoc in dubio est. Pulsum igitur hi habent hecticũ,languidum,admodũ crebrũ, quem in-
nuentem quidam appellant. Atq; alteram hanc marcescentes differentiam pulsuum sunt sortiti.
Alia item tertia est eorum, qui raram habent: verum & his cum antegressa febris pulsus reddidit
crebros,tum facultatis extrema dissolutio abunde efficit crebros. Quod autem †intercedit, omni-
bus‡refrigeratis febribus, nõ dum tamen extinctis ijs,in raritatem commutat. Genus hoc marco
ris senibus proprium est,præsertim cum aliquid vitij pulmo & thorax contraxit. Hi febrilem reti
nent pulsus duritiem, etiam si rarus sit. Omnino paucis marcescentibus in aliam inæqualitatem
pulsus,ac illam,quam diximus,magnitudinis vertitur.

Aliàs,interce dit totum.

PHTHISICORVM, quos vocant,pulsus paruus,& languidus est,mollisq́;,& modice celer, at-
que hecticus.

PERIPNEVMONICORVM″magnus est pulsus,& vndosi quid habens,& languidus,mollisq; F
similiter,atq; lethargicorũ pulsus: nisi quatenus præpollet inæqualiter & in vno pulsu, & collecti
ua,quã vocant. In vno ictu,cum veluti interpellatur,& vndosus est, ac dicrotus interim fit: in colle-
ctiua,cũ alias differentias habet,tũ modo intermittit, modo intercurrit. Cũ aũt acute omnes perip
neumonici febricitant,tũ non nihil comatis habẽt: vtrũ excellat horũ, ex eius maxime ratione cre
britatis quantitas inuenitur. Vbi ardentior febris adiuncta peripneumoniæ sit, pulsus abũde cre
ber est: si comatosior,minus creber.

A.l.3.f.10.t.4. c.11.fol.270.

LETHARGICORVM″pulsus similis peripneumonicorũ est magnitudine,imbecillitate, molli-
tudine: sed eo est tardior rariorq́; ac minus inæqualis,intermittens potius,quã incurrens. Est,cum
dicrotus fiat. At vndosus semper in altis quidem soporibus est,de quibus hæc dicuntur. Morborũ
enim pulsus exponimus,qui omnibus suis indicijs constent: quo,si qui aliquatenus deficiant,ne-
que dum sint integri,satis cognoscere magnitudinem,& qua iam sunt præditi,& quę accedere ijs
potest,valeamus. Sed,quoniam inæqualitatis sæpe meminimus, raro autem perturbationis ordi-
nis,hoc in vniuersum sciendũ est,ferè inæqualitates comitari perturbationem ordinis. Ac inæqua
lem pulsum,qui sit ordinatus,raro inuenias. Ac nimirũ minores offensæ inæquales & ordinatos:
maiores inæquales pulsus atq; inordinatos creant. G

A.l.3.f.1.t.3. c.8.fo.119.a

PHRENITICORVM″paruus pulsus est: rarissime autem conspectus est magnus esse. Conten
tus est modice. Durus & neruosus est: valde est celer & creber. Habet præterea non nihil vndosi.″
Interim subtremere tibi videbitur: interim etiam præcisus cum conuulsione quadam. Quod.n.fe
bres in celeritate propriũ habent symptoma,hic obtinet clare in vtroq; termino distentionis, præ
cipue externo. Inuenias etiam inęqualitatis in positu genus insigniter aliquãdo in illo apparere:
immo totam subinde arteriam sua sede deserta conspicias attolli,potius cũ vibratione ebulliẽtẽ,
quàm more pulsus distentam: pari modo delabi,detractam potius,quã contractam. At vero immo
dica eius crebritas proximam denunciat syncopam.

A.l.3.f.1.t.3. c.2.fo.197.a
A.ibidem.

IAM etiam alius est affectus, qui siue medio loco ponendus sit inter lethargum & phrenitim,
vt qui cũ neutro in totũ conueniat: siue cõis esse ambobus existimandus,vt ex phrenitidis specie-
bus & lethargi mistus,suo loco cõsiderabimus. Nũc de eius pulsibus agemus. Ac,ne quasi ęnigma
quoddam propositum sit, per signa,quæ cũ eo sunt connexa,eũ ab oculos ponam. Conniuent fe-
re oculis,somnolenti sunt,atq; stertunt. Rursus oculis fixis ac inconniuentibus diutissime,vt cato
chi,intuenẽ. Et,si quid roges,atq; ad colloquiũ compellas, difficiles sunt & tardi ad respondendũ.
Plerunq; ẽt stulte loquuntur,nec recte respondent,ac temere nugaẽ. Is est affectus,quẽ dico: qui H
ex signis sibi adiũctis defectu proprij nominis cognoscit. Pulsus″eius celeres sunt & crebri, perin
de vt phreniticorũ,minus tamen. Et roboris item minus,ac illi,obtinent. Lati aũt sunt, & breues.
Externum motum non habent subito truncatũ,sed alio modo,veluti intro se proripiẽtes,subter-
fugiunt,ac concitant contractionem, & quasi susfurant distentionem: verum in ea pulsui phreni
ticorum non sunt similes,quòd truncatione illa careant.

A.l.3.f.1.t.3.c. 12.fo.199.h

CATOCHORVM pulsus (κατόχους.n.& κατεχομένους veteres Græci appellabãt: Iuniores ip-
sum affectũ κατοχὴν,& κατάληψιν vocãt) cætera lethargicis similes sunt, magnitudine, tarditate,
crebritate: vt nec totius huius affectus species late ab illo dissidet. Catochorũ tamen non imbecil
lus est pulsus,nec mollis: sed in his sanè multũ differt,vt ẽt in hoc,quòd laxaẽ lethargicis,atq; intume-
scit vniuersum corpus: contra stipaẽ & cogiẽ catochis. Ad hæc æqualitate & inęqualitate distant:
æqualis.n.pulsus est catochorum, inæqualis lethargicorum. Archigenes arteriæ locum auctor
est proprie in ijs inueniri calidiorem, sicut illis,quibus conuulsio imminet cum sopore.

CONVVLSORVM″ ipsum corpus arteriæ videtur contractum, ac vndequaque coarctatum,
non ceu compressum sit abs quopiam vel constipatum: nec etiam veluti rigidum,vt in febri,præ-
sertim in accessionibus: nec vero, vt præ duritie, ad intentionem contumax, veluti quod fit
diuturnitate

A.l.3.f.2.c.6 fo.216.b

A diuturnitate temporis, præsertim cum quid offensum sit, vel viscera vitiata: sed vt corpus neruosum, cauumq́; veluti intestinum aut simile, ex vtroq; fine intentum. Ad″eundem modum inæqualis motus est arteriæ, in modum chordę, sursum deorsumq́; agitatæ. Neq; enim species distentionis vel contractionis repræsentatur, verum vibrationi potius similis est, ceu exilientis sursum iterumq́; retractæ intro: quod ne constituto quidem tempore habet, sed vno sæpe tempore altera eius pars videtur ferri sursum veluti eiaculata, altera intro ceu à quopiam atracta: atq; vna moueri citate, altera tarde. Iam vehemens quoq; & magnus conuulsorum pulsus videtur esse. Est vero hic nō imbecillus, neq; paruus: non perinde tamen, vt videtur, vehemēs vel magnus: ictus enim imponit, dum ob tensionem validus, ob vibrationem exilire appareat: quamobrem altior interim videtur, ac veluti strepitum quendam ad tactum ædit asperum. Sane neminem, qui quidem sit expertus, fugiat hic pulsus: quippe nulli est similis, vel tensione in vtrāq; partem, vel conuulsione motus. At, qn̄ cum pulsu sopitorum cōmixtus est, difficillime cōmixtio deprehenditur: solusq́;, qui ad amussim vtrunq; cognoscere separatim meditatus est, poterit confusos cognoscere.

A.ibidem.

A.l. 3. f. 2. c. 2. fo. 214. c

Paralyticorvm″ paruus pulsus, & imbecillus, tardusq; est: non nullis rarus quoq;: alijs creber, sed non nihil inordinate intermittens.

B Comitialivm & Attonitorū similes pulsus sunt: quare de comitialibus quæ exponemus, eadem de attonitis, sed cumulatius, accipienda sunt. Dum modice infestatur natura, neq; dum eā multum superauit morbus, nullam inuenies mutationem insignem magnitudinis, vehementiæ, celeritatis, crebritatis, duritiei: tantum est conuulsis intenta iure vtrinq; arteria. Sin autem grauis sit affectus, vt oneret facultatem, inęqualitatem quandam comparat, atque tensionem validam, ac minor, lāguidior, †rarus, tardusq;} efficitur. Si comprimat magnopere, & facultatem deijciat, languidos, paruos, †celeresq; creat.}

† *Al. rarior tardiorq́.*

† *Quidam cod. atqui et tralatio et uetus addunt, & crebros: alij loco celeres, legunt crebros.*

A.l. 3. f. 9. c. 8. fo. 253. f

A.ibidē c. 8. fo. 254. b

Anginæ pulsus tensione quadam præditus est conuulsiuo persimili: magnus est & vndosus, vt pulsus″peripneumonicorum: ac, vtrum insigniter in eo polleat, ꝓ eo expectanda mutatio est. Nam, si″peripneumonica species superior sit, in peripneumoniam: si vero conuulsiua, in conuulsionem, angina desinet. Quicunq; autem ex illis vehemēter suffocantur, paruum hi habent & rarum pulsum: vbi iam animam agant, crebrum atq; inæqualem.

Orthopnoea Acuta inæqualem & inordinatum pulsum habet, & nō nihil deficientem: quæ mediocriter est grauis, crebrum: quæ violentissima, tardum & deficientem: quę iam perimit hominem, crebrum & languidum.

A.l. 3. f. 1. t. 3. c. 12. fo. 199. h

C Vterinæ″ suffocationis pulsus, vt si conuelleretur, protensus est, & rarus: ꝙ, si exitialis sit suffocatio, creber, inordinatus, & non nihil deficiens.

Stomachvs Affectus (vt sic vocemus in præsentia os ventriculi, ꝙ is vsus apud vulgus obtinuit) non vno modo commutat pulsum. Nam, si inflammatus sit duntaxat, ita mutat pulsum, vt corporis neruosi diximus pulsum solere: si cōprimatur, vellicetur, languescat, singultiat, vomat, nauseet, fastidiat, doleat, pro genere symptomatis. Nam vellicationes, vomitus, nauseæ, singultus, lāguor, non solum paruum & languidum efficiunt, & interim etiam modice celeriorem, verum etiam admodum crebrum: sola vero compressio, remotis illis omnibus, rarum, tardum, paruum, & languidum. Ea compressio tum à cibis oritur grauantibus, neque vlla insigni præditis virtute, sed sola abundantia molestis: tum ab humoribus quibusdam, qui in eum confluant, non mordicantibus: qui ab his si semel refrigeretur, tum vero vel maxime talis pulsus existet. Ac bulimum patientium talis pulsus est. At omnes quidem affectus, qui in crebritatem mutāt, si diuturni sint, vel euaserint grauiores, pulsum vermiculantem creant. Qui vero in raritatem, præter ꝙ commemoratas differentias adaugent, talem præterea speciem inequalitatis in vno pulsu generāt, vt multis locis pertusum corpus arteriæ videatur, neq; esse continuum: ac sentit tactus in distentione veD luti arenæ occursum.

A.l. 3. f. 14. t. 4. c. 9. fo. 321. e

A.ibid. c. 11. f.

A.ibidē. c. 10. e

Aqvæ Inter″cutem pulsus, Ascitę, paruus, crebrior, subdurus cum quadam tēsione est: Tympanitę,″longior, non imbecillus, celerior, creber, subdurus, cum quadam tensione: illius, quam hydropem Anasarca Gręci vocant,″ vndosus, latior, mollisq́;.

Elephantiasis pulsus paruus, languidus, tardus, crebrerq́; est.

A.l. 3. f. 15. t. 1. c. 4. fo. 326. h

A.l. 4. f. 6. t. 1. c. 16. fo. 493. a

Ictericorvm″ pulsus est, si absit febris, minor, durior, crebrior, non languidus, nec celer.

Veratrvm″ qui sumpserunt, hi paulo ante vomitum, vbi comprimantur, pulsum habent latum, rarum, languidiorem, tardiorem. Interea, dum vomunt & diuelluntur, inęqualem & inordinatum. Cum rectius habere cœperint, ordinatum quidem, sed inequalem adhuc, minus tamen, ꝗ̄ antea. Vbi vero iam ad naturalem statum propè reuerterint, æqualem, ac maiorem ꝗ̄ dudum, vehementioremq́;. Qui horum syncopa corripiuntur, conuelluntur atq; singultiunt: paruum hi, & languidum, inordinatumq́;, & celeriorem, atq; multum crebrum habent. Qui ex his suffocantur, paruum, languidum, inordinatū, inęqualem: nō autē crebrum, nc celerem, immo potius tardum: reprę́sentat etiam non nihil vndosi, & lati, atq; paruam quandam interdum arteriæ tensionem.

Gal.

GAL. DE PVLSVVM DIFFERENTIIS
LIBER PRIMVS

Hermanno Cruſerio Campenſi interprete.

ARGVMENTVM LIBRI

Genera prima ac Singulas pulſuum Differentias declarat: Ac in primo libro
de his pertractat ex Propria opinione.

Nomina nihil ad Rerum ſcientiam, ſed Docendum duntaxat facere. CAP. 1.

OPtarem res & percipi & tradi citra ipſarum nomina poſſe, vt ne ad ar-
tis vel ex ſua ipſius commentatione longitudinem, veluti cumulus no
bis accederet vocabuli negociũ. Sed, quod nominibus neceſſario, quæ
volumus, interpretamur, ſophiſtis hinc commentorum & inutilis di-
ſputationis copioſa materia ſuppeditatur: cęteri vero, quicũq; rerũ ſciẽ
tiam, non vſum vocum, moramur, inuiti quidem, tamen compelli-
mur propter ſophiſtarum contumelias de nominibus laborare. Nam G
nihil ſit melius, quàm quauis conditione de nominibus conuenire, &
ad contemplationem properare: quod in libro illo fecimus, quem an-
tea tyronibus de pulſibus deſcripſimus. Sed, quando, qui in nomini-
bus tantum valent, in operibus artis interim imperitiſſimi, nunquam non interpellant, neque re
ſpirare nos citra contumeliam ſinunt, neceſſe propè iam nobis eſt, nominibus vt immoremur.
Maiores noſtros ſimpliciter vocabulis videas vti: qui hoc ſemper vnum agunt, ſenſum vt ape-
riant: Iuniores tantum non in ſingulis ſyllabis argutantur, contendunt, neque de nominibus de-
ſiſtunt digladiari: Exempli gratia (quo vna ex parte, huius inſtituti ſummam perſpiciamus) qui-
dam pulſum ait valenter pulſantem, vehementem eſſe: Adeſt alius, qui non hunc, cæterum qui
magnus ſit et plenus celerq;, illum affirmat vehementem eſſe: Alius validum ſimul ac celerem:
Eſt, qui hos mira grauitate inſimulans, magnum pariter & celerem, vehemẽtem eſſe ait: Iam alius
hunc non ferens, acerbius etiam obiurgat, vultq; plenum ſimul ac velocem, vehementem eſſe:
Et hercle præter hos ſextus, magnum plenumq; eſſe vehementem contendit. Quod, ſi ſeptimus
huc & octauus accedant, hic aſſerens inter plenum & hunc nihil intereſſe, ille eundem cum du-
ro eſſe, quam cenſes pugnam fore? an'ne talem, qualem frequenter in templo Pacis, & inter ipſos H
ęgrotos conſpicimus? adeo vt etiam ad manum res veniat: tantum abeſt: vt turpi dicto abſtineãt.
Sed mihi, qui nunc moleſtãt, minus ſtomachum faciunt, tametſi ſunt importuniſſimi: qui vero
ad commentãdum appulerunt, quis ferat? Ad manum enim eſt, inutilis quæſtionis, index: eum
tñ illi non cernunt, ſed ſic omnes ſcribunt: Hic pulſus vehemens eſt, ille plenus eſt, is creber: cum
/eſt/ ſit ſubmouendum, adiungendum autem maxime, ſi poteſt /appellatur/ quo ſi deficiantur /ap
pelletur/ ac tum demum docendum eſt, quid ſoleat is pulſus, quem vehementẽ forte vocauerunt,
ſignificare. Neq; enim, quo appellemus, aut nomẽ proprium inſtituamus, artem nos de pulſibus
tractamus, aut alios docere conamur, ſed vt præſentia cognoſcamus, & futura ægrotis præcogno
ſcamus: at ex rebus hæc, non ex nominibus earum, inueniuntur. Omnino enim ad rerum cogni-
tionem nihil nomina referunt: tantum ad docendum interſunt: quod pacto etiam poteſt confi-
ci. Siue enim rebus haudquaquam dederis nomina, eas tamen aſſequi poſſis: &, quid denota-
re poſſint, planè teneas: hac in re certe nominantibus non conceſſeris: Siue, quando docere inſti
tueris, nomina quæ libet ponas, ne ſic quidem eris inferior. Equidem, ſi vel Dionem vel Theo-
nem velis vehementem pulſum appellare: non fallaris in docendo tamen, quæ illum cauſæ gene-
rant, cuius vero eſt affectus indicium, & quo tãdem euadet: nihil te ſic peccare cenſuerim. Proin-
de,

A de,qui ita est aliquid docturus, huic satis sit nomina instituisse: qui ad veteres reijcit, illorũ tradet institutum: nec hic curiosus sit,proprie,an improprie appellarunt: nec audeat immutare,nec incuset: quod faciunt sophistæ: superuacanea sunt enim hæc omnia, & ab nostra arte remota. Neq; sanè hæc nominum est constituendorũ scientia,sed rerũ: neq; hos,qui minus probũ nomen dant, ad medicos homines remittunt,immo qui requirũt sanitatem. Quamobrem nihil hæc disputatio, vltra vsitata & nobis & alijs medicis nomina profitetur: sed præclare ẽt cũ ea agetur, si hęc medio criter assequatur.

De Nomine pulsus. CAP. 2.

OMnium itaq;, quorũ ad nos memoria peruenit, primus nomen pulsus Hippocrates literis prodidit: atq; artis,quam complectitur,non videt ignarus esse: non tamen hanc artis partẽ multũ elaborauit: neq; cuilibet arteriarũ motui hoc tribuit nominis: quẽ vr̃ imitari Erasistratus. Sed hæc illic referam,vbi de illis viris peculiariter sermonem habebo, cui potissimũ nomẽ hoc at tribuant,ac inter se quatenus dissentiant, aut consentiant. Autor libri de palpitationibus, Ægimij nomine insigniti,siue ille Veliensis* esset Aegimius, siue alius, proprie hoc nomen vsurpat: atq; longe præter morem aliorum non medicorũ tm̃,sed & vulgi, quemuis motum arteriarũ vo- **Alias ἠλεῖος i. Helius seu Heliensis ab urbe Elide.*
B cat palpitationem. Praxagoræ vsus & Herophili ẽt ad hũc vsque diem vigent. Pulsum enim,omnem arteriarũ motũ sensibilem appellãt. Ita etiam omnes eorũ successores, tametsi definitionibus dissideant. Sed hoc alio loco ostẽdemus. Ergo nos quoq; vsum,qui obtinuit, sequentes, videamus iam, quot numero sint omnes pulsuum differentiæ, & quod singulis nomen. Etsi de hac etiã ipsa dictione quidam cõtendũt,quorũ alij ita volũt,vt ponatur,Quot genera sunt pulsuum? Alij non genera aiũt appellanda,sed species: quidam qualitates: non nulli differentias. Et,quod cuiq; visum est,hoc instituto nomine diu disceptat de eo constituẽdo,nihilq; non mouet. Iam,sicut de generibus,ita de speciebus,differentijs, qualitatibus,quæstionem inducũt non necessariam, obliti vsum talis quæstionis. Omnes enim id mea opinione spectauerunt, qui de pulsibus instituerũt cõmentari, quid denunciare possint: assequi vero cũ vel sine generũ & specierum quæstione, quod intenderent,possent,quiduis potius,quã hoc,agũt. Verum omissis istorũ nugis quęstionem in medium pro suo arbitrio proferant,nos vtilitatem sectemur. Sed hoc prædicamus etiam,qui pulsuum definitiones,& constitutionem eorũ nominis discere volũt, in sequentibus hũc primum libris omnia eos tradita habere. Hic liber solũ complectitur, quod conducit, nec vllam attingit sophisticam quæstionẽ. Ita, siquis semel illa velit repudiare,licet certe. Ad cęteras lucubrationes de
C dignoscendis pulsibus,de causis,de præsagitione ex ijs, vnus hic liber requiritur. Illi aduersus sophistarũ importunitatem scripti sunt,& ad intelligenda aliorũ scripta,vbi traditur, qua quodque nomen significatione vsurpẽt. Itaq; exponamus primum pulsuum prima genera, deinde eorum differentias,hinc auspicati.

Prima Genera pulsuum. CAP. 3.

A.l.1.f.2.d.3.c. 1.fo.47.a QVando″arteriæ corpus est cauũ,longũ, & teres, habetq; perpetuũ geminũ motũ ex contrarijs constitutũ partibus: aut enim in se ipsam vndiq; considet,aut in omnem partem distenditur: qui duplex motus,pulsus appellatur: in vtroq; ei gemina quies accidat,necesse ẽ, altera ab distentione prius,quàm contrahatur: altera à contractione,ante,quã distẽdat. Quas quidem binas quietes expertorũ tactus cognoscit, nec minus demonstrat ratio. Nam prius contrariũ motũ arteria,quàm priorem sedauerit,non exordiatur. Atqui sedare,subsistere est, & in quiete
A.ibidem. b esse. Sic motibus intercedit quies. Exprimit″ergo necessitas quoddam esse tẽpus propriũ vtriusq; motus: aliquod etiam quietũ: & harũ item vtriusq; propriũ. Iam, quia tres arteria dimensiones, vt omnia reliqua corpora,obtinet,longitudinem, latitudinem, profunditatem: non potest in sin-
A.ibid.c.3.d. gulis dimensionibus non fieri quantitas aliqua distentionis & contractionis. Et vero etiam″con-
D tentionem quandam necessario habet,vt aut ægre & languide, aut prompte valenterq; operetur. Est præterea ipsa arteriæ tunica aut mollis,aut dura. Quinetiam capedo interna aut vacua quodãmodo est,aut plena. Atq; hæc omnia aliquando æqualia,aliquando inæqualia sunt. Temporis itẽ distentionis aliqua proportio est cum tempore contractionis. Aliam in vno pulsu differentiã cõstituas præter has nullam. Siue enim motuum tempus est æstimandũ, vel quietũ: siue dimẽsionũ, in quibus mouentur,quãtitas: siue qualitas actionis,aut tunicæ arteriarum, aut cauitatis: siue quĩ mutuo conueniunt,quæ conferri queunt, queunt autem cognata: omnia hæc sunt recensita, nec quicquam præterea in vllam partem desiderat oratio: sed sunt omnes,quæ in vnum pulsum incidunt,differentiæ generales,quas retulimus. Quibus duæ accedunt aliæ, quas collectiuas appellãt. Ex quibus in plurium pulsuum mutua comparatione ęqualitatem & inæqualitatem, ordinẽ atq; eius perturbationem æstimamus.

Differentiæ pulsuum à Tempore motus, & à Quantitate distentionis sumptæ. CAP. 4.

HOrum generum differentiæ speciatim plures sunt,quas iam exponemus,à genere ipsius motus ingressi: quem aut moderatum esse & in naturali statu oportet,aut celeriorem vel tardiorem. Itaque hoc″genus efficit tres numero differentias pulsuum: celerem, qui fit, cum modico
A.ibidem.c tempore mouetur arteria: tardum, cum multo: moderatum, cum mediocri. Differentiæ pul-

suum in distentionis quantitate, siquidem singulis concipiantur dimẽsionibus, nouem numero E sunt, in vnaquaq; trium dimensionum tres. In lõgitudine arteriæ, qui moderatus in ea est, & qui hunc excellit, vel eo est inferior: vocatur qui excellit, longus: qui inferior est, breuis. In latitudine, moderatus in ea, & duo immoderati: latus, qui moderatum excedit: contrarius huic, angustus. Itidem in dimensione profunditatis arteriæ, vnus moderatus est, alius altus, & alius humilis. Hę pulsuum sunt in vna dimensione acceptorum differentiæ. At differẽtiæ pulsuum in trinis simul dimensionibus sunt vij & xx. Perspicies has manifeste in tabella. Vnus enim erit longus simul & latus altusq;, qui omnibus præponatur. Alius longus, latus, & profunditate moderata, scribatur secundus. Alius longus, latus, humilis, qui ordine tertius sit: similiq; omnes reliqui via & ratione cognoscentur: vt duæ primæ dimensiones maneant immotæ, trifariam vltima variet, hoc pacto. Quartus longus, moderata latitudine, & altus. Quintus lõgus, moderata latitudine, simulq; moderata profunditate. Sextus longus, latitudine moderata, humilis. Deinde alij tres, prima dimensione longum seruante, secunda angustum, tertia trifariam variãte. In his nouẽ vna dimẽsio permanet longitudinis longæ, aliæ omnino commutantur. Mox alteri nouẽ dimensione lõgitudinis in mediocritate conseruata, variantibus reliquis. Ad hæc nouem, vbi longitudinis breuis maneat dimensio, & aliæ immutentur. F

A.ibidem.c

TABELLA

1	Longus	Latus	Altus	Magnus
2	Longus	Latus	Moderatus	
3	Longus	Latus	Humilis	
4	Longus	Moderatus	Altus	
5	Longus	Moderatus	Moderatus	Gracilis
6	Longus	Moderatus	Humilis	Gracilis
7	Longus	Angustus	Altus	
8	Longus	Angustus	Moderatus	Gracilis
9	Longus	Angustus	Humilis	Gracilis
10	Moderatus	Latus	Altus	Turgidus
11	Moderatus	Latus	Moderatus	
12	Moderatus	Latus	Humilis	
13	Moderatus	Moderatus	Altus	
14	Moderatus	Moderatus	Moderatus	Medius
15	Moderatus	Moderatus	Humilis	
16	Moderatus	Angustus	Altus	
17	Moderatus	Angustus	Moderatus	
18	Moderatus	Angustus	Humilis	Gracilis
19	Breuis	Latus	Altus	Turgidus
20	Breuis	Latus	Moderatus	Turgidus
21	Breuis	Latus	Humilis	
22	Breuis	Moderatus	Altus	Turgidus
23	Breuis	Moderatus	Moderatus	Turgidus
24	Breuis	Moderatus	Humilis	
25	Breuis	Angustus	Altus	
26	Breuis	Angustus	Moderatus	
27	Breuis	Angustus	Humilis	Paruus

G

H

Atq; inter vigintiseptem hos pulsus, qui sunt secundum quantitatẽ, qui ex ternis dimensionibus cõstãt, duo sunt nomina sortiti ab oĩbus approbata, qui primus relatus est, & qui postremus: hic paruus appellãt, ille magnus. Reliquus oĩs numerus noĩbus caret. Neq;.n. pulsus, q̃ graciles & turgidi vocanť, certũ ex tabella vnũ indicant, cæterũ multis simul generatim tribuunť. Nã, in quibus longitudinis dimensio quodã modo duabus reliquis præstat, oẽs hos graciles vocant. In quibus duæ reliquæ hac, contra turgidos hos appellãt. Proinde quintus in tabella, & sextus, insuper octauus,

A.ibidem.e

uus,

A uus,& nonus,ac octauusdecimus graciles vocantur. E diuerso turgidi decimus in tabella,& vndeuigesimus,xx item,vigesimus alter,& xxiij. Hæc ergo sunt nomina generaliora, & pluribus cōia. Iam vocant etiam hosce pulsus aliter,tenuem,gracilem: & crassum,turgidum. Quin nec moderati quidem in tribus dimensionibus,qui vnus naturalis inter xxvij est, peculiare nomen habemus, sed definitione hunc significamus,dicentes aut moderatum tribus dimēsionibus,aut medium magni & parui,aut naturalem in quantitate distentionis, aut quacunque alia rōne sermonem potissimum speramus fore clarum. Quare eos mihi in mentem venit mirari, qui in nominibus tantū excellunt,&,quo nomine sit vocandus is pulsus,per totam vitam quærunt, si non vel hac de cā contentionem deponant,ꝙ multos videant pulsus, qui proprium quidem requirunt nomē, nec hinc quicquam lædi tamen institutionem,cum definitione quidem indicari possit. Siquidem,cum pulsum appellent quidam breuem,angustum,humilemq;,perinde faciunt,ac illi,qui dicūt animal pedestre bipes. Nam,vt hic definitio est,animal pedestre bipes: & rei nomen, cuius hæc est definitio, homo: ita in pulsibus,nomen est magnus: eius definitio,longus latus altus. Item alius pulsus definitio,breuis latus humilis,sed nullum habet nomen. Verum de his agemus aliàs.

De differentijs pulsuum sumptis à Qualitate percussionis tunicæ arteriæ, & cauitatis arteriæ. CAP. 6.

B IAm nunc ad Tertium pulsuum genus,quod in contentione consistit,descēdamus,& huius ēt differentias exponamus. Sunt aūt tres,vnus validus contentione,qui vehemens vocatur: alter imbecillus,quem languidum appellant: medio inter eos proprium non est nomen, sed hūc quoque explicamus definitione. Quartum genus, quod in arteriæ consistit corpore diuiditur etiā in tres differentias,vocaturq; à medicis plerisq;,maxime ab iunioribus,plenum,& vacuum: &,quod inter vtrunque mediū est,ne hic quidem sortitum est nomen. A nobis nō ita,sed alter durus, alter mollis appellatur: annunciatq; vterq; arteriæ statum. An vero rectius hoc sit modo appellandū, an illo,qui de hoc laborat,inferius discet. Nūc,quod instituimus, est absoluendum. Aliud genus erat pulsuum,arteriæ infusionem, vt aiunt,declarans: quod longum requirit mea sententia sermonem ad absolutam notitiam: at, quod ad propositum conducit,atque sufficit tyronibus,hoc loco exponemus. Tres & huius generis differentiæ pulsuum finguntur,quorum vnus plenus,alter vacuus appellatur: nam medius vtriusque, nomine peculiari caret. Plenus ergo pulsus est, vt definit Archigenes,qui arteriam ostendit pleniorem, & occursum humidè tumidum: vacuus, qui arteriæ eleuationē facit bullosam,vt digitorū impressioni egressus per vacua occurrat. Hæc quinq;
C pulsuum genera in vno motu consistūt arteriæ, & singulæ eorum æqualitates atq; inæqualitates: quarū exponemus differentias,cū de altera agemus īæqualitate, q̄ in pluribus pulsibus posita est.

De differentijs pulsuum,qui in Tempore quietis consistunt: & de Secta,quæ se solam distentionem,ait sentire. CAP. 7.

ALiæ differentiæ pulsuum his, qui se negant contractionem sentire,in tempore interuallorū consistunt,ita enim tempus, quod inter motus sensibiles intercedit, vocant: preterea in proportione temporis motus & quietis, nam ita etiam interuallū appellant. At illis,qui se contractionem aiunt sentire,& vero etiam medias quietes,quas ἡσυχίας, ἠρεμίας, ἀκινησίας q; Græce vocāt, aliæ prodeunt,& longe efficiuntur plures. Sed faciūdum mihi est,vt de vtrisq; separatim planius agam,& primum de his,qui se solam dicunt distentionē sentire: quo in facilioribus cognitu exercitati,facilius difficiliora assequamur. Vbi tactus ab arteria obiecta feritur,cum alia, quæ ante memoraui, sentimus: tum tempus, quod motu producitur. Inde,quādo alter inceperit motus, aliud nos tempus deprehendimus inter exitum prioris motus, atque alterius principium: vt duorū sit temporum in pulsu absoluto cognitio: prioris,quod motus est,quem & ictum & distentionē appellant: secundi, quod quietis est, quod & interuallum contractionemq; vocant. Fiat aūt ex prio
D ris temporis quantitate aut celer,aut tardus,aut inter eos medius pulsus: ex quantitate alterius tēporis creber,aut rarus,aut horum medius. Vt sit celer pulsus,qui, cum modico tempore arteria distenditur,fit: Creber,qui,quando paruo interposito interuallo: Tardus,cum longo tempore arteria distenditur: Rarus,cum interposito longo interuallo: Medius velocis & tardi,qui,cum moderato tempore distenditur arteria,fiat: Medius crebri & rari, qui fit,cum moderato interposito tempore arteria distenditur. Siue distenditur,siue dilatatur,siue attollitur,siue mouetur,dicamus,nihil interesse puto. Liquet igitur,qui creber sit pulsus illis, & quemadmodum à veloci distet: tum qui rarus,quaq; ratione à tardo discrepet. Comparato autem ictus tempore cum tempore quietis, gignitur rhythmus,quæ proportio temporis est ictus ad tempus quietis. Huius etiā admonuimus, nihil apud hos differre ictum,vel distentionem,vel motum dicere: nec quietem, vel interuallum, vel contractionem. Et vero etiam pro hoc, proportionem temporis distentionis ad cōtractionis tempus rhythmum esse,quidam ordinem dixerunt,alij conuenientiam duorum esse temporū inter sese,ictus cum interualli. Hæc sunt,quæ priores tradunt.

De altera Secta, quæ contractionem se dicit sentire. CAP. 8.

TRanseamus iam ad eos, qui contractionem sentire se dictitant, qui tarditatem quidem & celeritatem non aliter,atq; illi,in distentionis ponunt tempore,& in contractionis ēt: Crebritatem

tem vero & raritatem rhythmumq; non etiam perinde ac illi, cæterum crebritatem atq; raritatem E
in vtraq; quiete: rhythmum in distentionis tempore vnà cum tempore insequentis eam quietis,
ad tẽpus collato contractionis simul cum tempore excipientis eam quietis. Non nunquam solius
distentionis tempus cum solius comparantes tempore contractionis, rhythmum ita dicũt gigni.
Ac de crebritate quidam ex his, vt diximus, senserunt. Aliqui non aliter, ac priores, in distẽtionis
tempore celeritatem generari & tarditatem confirmauerunt: in toto reliquo cõflato ex binis quie
tibus & contractione crebritatem & raritatem aiunt consistere. Sũt ẽt, qui rhythmũ, æque ac prio
res, in temporis distentionis proportione ad omne reliquum non dubitent constituere. Verũ in-
ter eos tñ non conuenit in sentienda omni distentione vel contractione, sed quidam omnem sen-
tiri vtranq; aiunt, alij nec primas distentiones, nec contractiones extremas. Tum ẽt de nominibus
contendunt inter sese. Quare, ne quam nos rẽ prætereamus, nec ĩ rebus friuolis immoremur diu-
tius, quod verũ est & conducibile, exponamus. Nomina ponere his prætermittamus, qui de ijs la-
borant, & artis vera negligunt opera, nec distentionis primas partes, nec cõtractionis postremas
sentire valentibus. Quantũ aũt vtriusq; sentiatur, & quamobrẽ, in libris de pulsibus dignoscendis
ostendimus. Est vero vtile medico, quod sensui occurrit: itaq; distentionis tempus vel contractio
nis sensibile necesse habet cognoscere. Quo fit, vt quietem, quam vocant superã, quæ secundũ di- F
stentionem contractionem præcedit, quanta sit, tactu queas ad vnguem assequi: inferam nõ item
planè, ꝙ vtrinq; sibi asciscat partes: ad initium, contractionis extremitatẽ: ad finem, principiũ di-
stẽtionis. Recordari porrò horum temporũ oportet naturalem cuiusꝙ magnitudinem, & mutuã
proportionem. †Præterea cognoscendi requiritur facultas, }in morbo quantum immutentur: &
quid quæque significare mutatio soleat†. De quibus alio nos loco disserimus.

† *Aliàs ex antiquis. ut cognosci possit.* † *Hæc erant ĩ codicib. græcis. quod et ex cõæ inuentione & ex longa experientia sumitur.*

De differentijs Quietis & Rhythmi. CAP. 9.

NVnc, simulatq; duorum generũ, de quibus iam verba fecimus, differentias tum quietis, tum
rhythmi adiecerimus, ad ea, quæ sequuntur, transibimus. In genere quietis arteriæ, tres pul- A.l.1.f.2.d. c.1.fo.47.d
suum differentiæ consistunt, rarus, creber, medius: quorum paulo ante definitiones docuimus. At
generis rhythmi, non est perinde absolute explicare, quę sint differentię: cæterũ prę omnibus pul A.ibidẽ.e
sum oẽm obtinere modulum quendam, quem rhythmum Græci appellant, est ostendendum: ne
deceptus quis pulsuum, qui ἄρυθμοι appellantur, nomine adducatur, vt omni esse orbatos rhyth-
mo eos pulsus falso existimet. Nã, vt ἀτράχηλος homo, atꝙ citharœdus ἄφωνος, ita ẽt ἄρυθμος pul-
sus vocatur: vitium enim natiui rhythmi, non absolutam abolitionem, significat. Atq; cõtrarius
est arhythmo, non enrhythmus (siquidẽ omnis in aliquo est rhythmo pulsus) sed ille, qui eurhyth G
mus vocatur. Vtriusq; porrò horum, arhythmi dico & euryhthmi, enrhythmus pulsus commu-
ne est genus. Atq; eurhythmus quidem vnus & indiuisus manet: arhythmi tres sunt oẽs differen
tiæ, pararhythmus, heterorhythmus, ecrhythmus. Qualis vero quisꝙ sit, exemplo disces. Suus est
cuiq; ætati naturalis pulsus: qui iam de his rhythmum seruat, eurhythmus vocatur: qui labefactat
arhythmus. Atq; labefactans, interim rhythmum vicinæ ætatis mutuat, qui pararhythmus: inte-
rim cuiusuis alterius, ac heterorhythmus hic appellatur: at, qui rhythmũ prorsus nullius ætatis
retinet, hic ecrhythmus. Idem de naturis, ac anni temporibus, & locis, oĩbusq; alijs statuẽdũ. Suus
est.n. cuiq; horum certus quidam rhythmus: qui cũ corrumpitur, arhythmũ tũ intelliges, & quas
eius diximus differentias esse. Iã vero inter oẽs rhythmos hi pari proportione, illi impari cõstant: A. ibidem.f
pari, vbi distentionis tempus æquet tempus contractionis: impari, si alteruter eorum excedat. Id
quod modo certis, modo incertis fit excessibus: Certis bifariam, aut multiplici proportione, aut
vt numeri ad numerum, qui ἐπιμόριος, quasi superpartialis, appellatur: proportio quidem multi-
plex est dupla, vel tripla, vel quadrupla, vel aliqua insequentium: vt numeri ad numerũ, cum, q̃ta
sunt duo distentionis tempora, tanta sint contractionis tempora, v, vel vij, vel ix, vel xi: Incertis, in
vniuersum tripliciter: nam aut distentionis est tempus incertũ, aut contractionis, aut vtrunq;. Si- H
gillatim quodꝙ horũ interdum paululum amplificata habet incerta tempora, siue plura sint, siue
vnum primum: interdum plus: est, cum plurimũ. Atqui tempus primum, planũ est nõ natura ip-
sa esse, sed sensu accipiendum: sic etenim apud musicos ẽt fit. Hæc quidem sufficiũt in præsentia-
rum de rhythmis. Nam, ex hoc pulsuum genere quid fieri possit & conducat, aut nõ possit & in-
utile sit, in libris de his dignoscendis, & in libris de præsagiendo dicemus.

De Aequalitate & inæqualitate, Ordine & ordinis perturbatione. CAP. 10.

POrrò ad genera iam reliqua duo transeamus: alterum, in quo æqualitatem spectamus & in- A.ibidem. d
æqualitatem: alterum, in quo ordinem & ordinis perturbationem. Atq; ęqualitas & inęqua A.ibid.c.2.h
litas tum in vno pulsu fiunt, tum in pluribus: ordo & perturbatio ordinis in pluribus duntaxat.
Sed enim, quòd difficilis est in vno pulsu, neq; facile animaduertitur inæqualitas, primo loco de
ea dicamus, quæ ex multis pulsibus constat: simulq; de ordine & ordinis perturbatione explice-
mus, quando finitimum est hoc genus & affine: mox ad inæqualitatem nos in vno pulsu refera-
mus, demusq; operam, vt oẽs eius differentias recẽseamus. Ergo, quæ pluribus in pulsibus æqua
litas atq; inæqualitas animaduertuntur, quas collectiuas vocitant, in comparatione omnium diffe
rentiarum æstimantur primi pulsus cũ reliquorum differentijs. Nã, pares si oĩno maneãt, æqualis A.ibidem.e
absolute

A absolute is pulsus vocatur: Sin omnino impares,inæqualis absolute.Quæ si in vna sint vel pluribus pares,& in vna vel pluribus impares: quatenus pares sunt, hactenus pulsus æqualis appellabitur: quatenus impares,hactenus inæqualis.Nam absolute æqualem pulsum dicas & inæqualẽ, an aliquo in genere,multum refert: ꝙ absolute æqualis neq; magnitudinem, neque velocitatem, neq; aliud habet impar quicquã.Ille vero, qui ĩ aliquo,cum illius vult nomine dici magnitudine, æqualis,celeritate æqualis,vehementia,& alio quoquo modo: Itidem inæqualis aut magnitudine aut velocitate,aut alio quopiam. Nõ nunquam duobus horum,vel tribus,vel pluribus,vel oĩbus sæpe simul,cum absolute æquales vel inæquales vocãtur. Habes æqualem & inæqualẽ. Ordinatus vero & inordinatus,diuisa inæqualitate in paritatem circuituum, & in absolutã imparitatem, in vtroq; mẽbro generantur: in circuituũ paritate,ordinatus: in absoluta imparitate,inordinatus. Itaq; vniuersum repetamus,vt obscuri ne quid nos fugiat. Sint oẽs vnius pulsus differentiæ, insequentiũ differentijs omni in genere pares,absolute æqualis hic appellabitur.Contra oẽs sint omnibus impares, inæqualis absolute ille. Age sint aliqua vel aliquæ pares,& aliqua vel aliquæ impares: in aliqua pulsus vel aliquibus æqualis erit,in aliqua vel aliquibus inæqualis. Qui absolute est æqualis,aut vna differentia pluribus ue, non recipit partitionem. Qui aũt absolute inæqualis est,

B hunc per vnam vel plures species diuidentes,circuituum paritate & imparitate ordinatum reperiemus & inordinatũ,vel absolute, vel pluribus in differentijs,vel in vna. Ac paritatem circuituũ puto iam clarum esse,ab sese sequẽtibus distingui paritatibus. Cæterum, ne quid oratio desideret, addam hoc etiam,atq; exempli gratia proponam vnũ pulsus in magnitudine genus. Sint primus pulsus & secundus & tertius magnitudine pares: contra sit in sequentibus quartus impar: eũ pulsum liquet magnitudine inæqualẽ esse: ecquid tamen inordinatus sit, nõ dũ clarũ est: sed alij sunt quatuor expectandi: vbi,si tres illi alteri mutuo sint inter se,& illis prioris circuitus pares, ac mox quarto quartus,ordinatus eiusmodi dicitur pulsus magnitudine: siquidem æque primos duos circuitus,sequentesq; retineat pares oẽs.Quòd si non oẽs alterius circuitus, primi circuitus pulsibus sint pares,ibi pulsus iam dicit̃ inordinatus in magnitudine. Eadem est rõ in celeritate, crebritate, cæterisq; differentijs. Aliqñ pulsuũ duo vel tres circuitus oĩno ĩter se sunt impares,proximi non itẽ,eũ pulsum in confesso est non appellandũ esse absolute ordinatũ, non tñ inordinatum absolute: sed,ecquis ex ordinatis circulatim sit,animaduertendũ est. Est, cũ tres vel quatuor iter se circuitus sint ĩpares,& inferiores obtineant proportione pares. Quare,si fiat,vt quartus primo,& quintus secundo,& sextus tertio vndequaque adæquet, solemus hunc pulsum ordinatũ per circuitus

C appellare: qui quidẽ inter eos medius,qui absolute ordinati vocantur & inordinati,intercedit: nã vterq; hic cõtrarij expers est,ordinatus perturbationis ordinis,inordinatus ordinis. At per circuitus,qui ordinatus est,aliquam ordinis partem, aliquam etiam perturbationis ordinis habet: ordinis,quatenus in omnibus est circuitibus ordo: perturbationis ordinis,quatenus hæc in singulis illis inest. Siquidẽ,qui absolute est ordinatus, pares sortitus est circuitus omnes: qui circulatim ordinatus est,non omnes æquales,sed certos.E diuerso inordinatus absolute,nec habet omnes deinceps pares circuitus,neque certos: circulatim vero ordinatus ambo hæc non habet, alterũ habet. Ita vtriusq; medius fit,ordinati & inordinati,atque illud vtriusque cõe habet, hoc non habet. Dicas etiam absolute ordinatos eiuscemodi pulsus,si singulos circuitus, qui certo sunt numero in sequentibus pares, in vnum cogas vniuersos magnum circulum. Quanta vero & qualis fiat varietas & concursio circuituum ex diuersis numeris constantium,facilè quis,maxime qui febriũ circuitus complicare mutuo est exercitatus,animaduertet.Quare nihil est,ꝙ latius etiam eorũ differẽtias persequamur: sed ad differentias veniendum est inæqualitatis: declarandæq; primum collectiuæ, deinde vnius pulsus,inæqualitates.

De collectiuæ Inæqualitatis differentijs: ac primo de æqualibus Inæqualitatibus. CAP. II.

D COllectiuæ quidem inæqualitates,quæ in aceruo,vti diximus,plurium pulsuum constãt,primam habent differentiam,qua interim æqualiter,interim inæqualiter fiunt. Neq; admirationis habet quicquam, quòd æqualem quandam vocamus inæqualitatẽ: cum id vsu veniat non pulsibus modo,sed & alijs prope omnibus,quæ pristinam naturã immutantia,siue magnitudine, siue qualitate,æqualia capiunt incrementa vel inæqualia. Nam,quatenus æqualitatem commutãt, vocentur inæqualia: sed,quatenus æquam semper mutationem assequuntur,æqualiter dicant̃ mutari: sed vero, quæ nec pristino constant statu,nec accipiunt parem mutationẽ,hæc semel inæqualia vocantur.Ergo id ipsum pulsibus accidit,seu paulatim perdat̃ & ęqualiter ipsorum ęqualitas,seu affatim & aceruatim. Ac in vno id genere, exempli gratia,planum fiat. Sit primo pulsu secundus paulo minor,& tertius tanto secundo,& vero etiam quartus tertio pari modo, idq; ad plures vsq; deinceps perueniat,hos pulsus Græci † μειουρίζοντας vocant & μειούρους hoc est mutilos & quasi decurtatos ⁊ à figuris nomen, quæ in acutum terminant, mutuantes. Iam, qui ex ijs perpetuo diminuuntur,nec minui desistunt,ad quietem prorsus recidunt denique,motuq; deficiuntur, quos vocant Deficientes decurtatos. At,qui desinunt,duplici sunt differentia: quidam, in qua primum paruitate diminui desiuerunt, hanc seruant constantissime: alij de integro augentur,quos appellant Reciprocos decurtatos.Quorum quidem ipsorum quidã ad parem pristinæ reuertũt magnitudinem,

[Margin notes, left: ...ibid.e. & f.2. / 2.1. par. can. / 5.570.col.2.d — ...ibidem.e — A.l.1.f.1.d / c.1.fo.47.d — A.ibidẽ.a — A.ibidem.f — ...ibid.c.2.h — A.ibidem.d — A.ibid.c.2.h — ...l.1.f.2. d.3.c. / .fo.48.c — A.ibidem.e]

† μυούρους per υ scribũt cod. græci. i. soricicaudas, seu soricis muris've caudã imitãtes: & sic ubiq; inferius.

tudinem, aliqui ad minorem: ac nõ nulli, quibus ante excessibus sunt iminuti, his augent̃ rursus: E
alij minoribus vel maioribus accessionibus vtunt̃. Tot inæqualitatũ sunt æquales differentiæ.

De inæqualium Inæqualitatum differentijs. CAP. 12.

A.ibid.c.2.h

INæqualiũ inæqualitatũ quædã nullã prorsus æqualitatẽ retinent: aliquæ retinent ad tres vsq; vel quatuor, vel quinque pulsus, sed postea amittunt. In quorũ inest vtrisq; vel ordo, vel perturbatio ordinis: ordo, si circuitus seruent aliquos pares: perturbatio ordinis, si & hos quoq; violent. Atq; hi quidẽ & ipsi motibus frequenter deficiunt, vt illi, qui æqualiter agitant̃: cæterũ illos decurtatos deficiẽtes appellamus, hos inæquales deficiẽtes. Nã in magnitudinis & paruitatis inæqualitate admodũ medicis est decurtatũ nomen vsitatũ: at in vehemẽtiæ inæqualitate & remissionis, alijsq; generibus, nõ ita iã celebre est. Nihilominus eadẽ rerũ est in quoq; gñe conueniẽtia: nã aut æqualiter æqualitatẽ, aut inæqualiter corrũpunt. Et cæteras habent quidẽ singulares easdem differentias, sed eas sine noĩe plerasq;: nã extra intercurrentẽ & intermittentẽ alius nomen propriũ habet nullus. Quorũ intercurrens ex sola inæqualitate est crebritatis: intermittẽs vero ex inæqualitate cõstat raritatis atq; paruitatis, alio atq; alio vtrobiq; mõ: in raritatis inæqualitate, ꝙ quies sit longissime producta: in paruitatis, ꝙ distentio minimũ sit dilatata: vel potius ex pulsuũ paruitatibus deficientes constãt: intermittentes ex raritatibus. Iã pulsibus intermittẽtibus affines sunt, qui Reciproci deficientes vocant̃, vbi duorũ spatiũ, vel triũ, vel pluriũ ẽt pulsuũ motu oĩno arteria nõ cieri visa, iterum agitari incipiat. Atq; hæ sunt collectiuæ inæqualitatis species. F

Ex ant. græcis, diminuuntur.

De Inæqualitate in uno pulsu secundum Motionis genus in una parte. CAP. 13.

REliquũ iã est, vt de inæqualitatis dicamus vnius pulsus differentijs: estq; eadẽ ẽt hic rõ in singulis generibus & vniuersis. Hũc.n. absolute æqualẽ appellamus, illum absolute inæqualẽ, alium pro quoq; genere, in quo perdi paritatem contingit. Igitur explicemus primo loco generis motus differẽtias: nam, ad hoc si exercitati simus, nullo iam negocio percipiamus reliqua. Ac inæqualitatis motus duæ constituẽdæ primæ differentiæ sunt: vna in vna arteriæ parte gignitur, in pluribus altera. Quarum iterum põt vtraq; in plures distribui: quas sanè par sit oẽs recẽsere: auspicabimurq; ab ea, quæ vnam partẽ tenet, sed non eodem tempore: quĩ.n. vna eademq; pars vno & eodem tempore non moueri similiter videatur? Cæterũ temporibus distinctis motus eiusdem partis sæpenumero vr̃ non idem: cum initio tardior, postremo celerior sit: & cõtra, initio celerior, tãdem tardior. Quæ certe admodum freques inæqualitas sæpeq; in pulsibus inuenit̃, multaq; denotare consueuit, vt alio loco tradimus. Nunc iam singulas eius differentias ob oculos ponemus. Sunt autẽ tres primæ, modo, cũ quies interpellat partis motum: modo, cum cõtinuus ille apparet, non paris tamen velocitatis: non nunquam, cũ recurrit. At hæ habent alias singulę. G

De Prima differentia Inæqualitatis in uno pulsu secundum motus rationem. CAP. 14.

DE prima ergo, quæ primo loco est cõmemorata, agamus: ĩ qua fit, vt abs quiete motus interpelletur. Nouem in hac differentiæ pulsuũ inueniunt̃, quę hoc pacto fiunt. Sit prior motus celer: alter trifariam conuertatur, fiatq; vel celer, vel tardus, vel moderatus. Hic tres differentiæ pulsuum emergunt. Rursus alteræ tres, vbi prior manet tardus, & trifariã secũdus variat. Aliæ item tres, si permaneat moderatus primus, varietur autem tribus secundus modis.

TABELLA

Motus	*Quies*	*Motus*	*Motus*	*Quies*	*Motus*	*Motus*	*Quies*	*Motus*
1 Celer		Celer	4 Tardus		Tardus	7 Moderatus		Moderatus
2 Celer		Tardus	5 Tardus		Celer	8 Moderatus		Celer
3 Celer		Moderatus	6 Tardus		Moderatus	9 Moderatus		Tardus

H

De Secunda differentia Inæqualitatis in uno pulsu secundum motum. CAP. 15.

AT vero inter non intermittentes in distentione inæquales motu pulsus, sed perpetuã habentes nulla intercisam quietẽ inæqualitatẽ, quidã velociter motũ exordientes, tarditate finiũt: alij cõtra tardi sunt initio, celeres semper magis ac magis euadũt: idq; horũ vtriq; habẽt aut æqualiter, aut inæqualiter: nã superius, quẽadmodũ inæqualitas qdã ęqualis fiat, demõstratũ est. Illorũ ergo, qui motũ ęqualiter minuunt, vel augent, quidã ab extrema tarditate ad moderatũ motũ perueniunt: quidã à moderato motu ad vltimã tarditatem. Alij à prima celeritate† ad tarditatẽ extremã: non nulli ab hac ad summã celeritatẽ. Sũt præterea, qui vtrinq; à moderato motu paululũ deflectunt, hiq; bifariã: modo.n. celeriores, modo tardiores fiunt: Vt sex sint earũ cunctæ differẽtiæ, tametsi excogitari plures possunt: verũ nos, quę aduertunt̃, referamus. Neq;.n. qui ab extrema tarditate ad extremã perueniret celeritatẽ, qui quidẽ de ijs esset, qui æqualẽ hñt inæqualitatẽ, pulsum inuenimus vllũ: nec itẽ, qui ad tardissimũ motũ ex velocissimo. Verũ, qui variant inæqualiter, in ijs illud, raro tñ, accidit: non etenim quemlibet affectũ tanta põt mutatio cõsequi, vt tardissime initio agitata arteria, ad extremã deniq; celeritatem perueniat: aut primo concitata celerrime, ad summam

† Aliter, ad moderatũ motũ: non nulli ab hoc, ad sũmã, & cæt.

A mam transeat tarditatem. Quod cum sit, mutatio *um non potest nõ esse inæqualis: eaq; cõfertim magnis mutationibus, & non pedetentim fit, veluti exiliente arteria, cum ex tarditate demigrat in celeritatem. Itidem, vt si vinciatur & constringatur à quopiam, comprimaturq;, vbi ex celeri motu in tarditatem subito, mediocritate, quę intercedit, superata trãsit. Qui ergo affectus sint, & quę causæ horum, atq; quò tandẽ hi deueniant pulsus, illic dicemus, vbi ẽt de alijs omnibus vel causas, vel quid nunciare solent, commentabimur: nunc duntaxat differentias persequemur.

Differentiæ pulsuum una in parte Inæqualiter inæqualium. CAP. 16.

POsteaq; iam inæqualium vna in parte pulsuum abunde diximus, vbi moliunt̃ æqualem inæqualitatem, sex numero esse differentias: nec vllũ nos de ijs inuenisse, nec à tardissimo motu ad velocissimum, neq; ab hoc deuenisse ad tardissimum: de illis nunc, qui inæquali in mutatione sunt, verba faciamus: quorum interim duæ apertè, tres interim differentiæ motus manifestè apparent. Nos quartam præterea aliqñ, sed obscure animaduertimus. Possit, si quis diu verset̃ in hac re, studiumq; nauet assiduũ, & exerceat tactũ, cognoscere clare vel quatuor. Sed de his nunc, quæ manifeste tum nobis, tum ijs, qui artẽ optime de pulsibus coluerunt, apparuerunt frequenter, sermo erit: vbi differentias, motus arteriæ, duas sensibiles, vel tres efficit. Nam, duæ si sint, sex erunt for-
B mæ concursuum: si tres, quatuor & viginti. Quid aũt, cũ in vtroq; dispariũ motuũ insint tres pulsus, velox, tardus, moderatus, ex concursionibus eorum nón nouẽ dicamus, sed sex prodire differentias: hac rõne intelliges, si noueris, qui eundem bis deinceps pulsum ponat nulla intercedente quiete fieri, vnum eum totum æqualem pulsum effecturum. Itaq; de nouem cõmissuris tres detrahuntur, in quibus nõ inæqualis iam pulsus, sed reddit̃ æqualis, vel celer, vel tardus, vel moderatus: id quod est ex tabella apertum. Nam secundus in ea, & quartus, & nonus sunt æquales: celer secũdus, tardus quartus, nonus moderatus. Quòd si qua est horũ ipsorum mutua inter se diuersitas, ĩter celerem & celerem: inter tardum & tardũ, id in præsentia prætereat̃: nimirum enim maiorem obscuritatem afferret. Verum, quasi ijdem sint, atq; inter se pares, nostra oratio hæc instituatur.

TABELLA

1	Celer	Tardus
2	Celer	Celer
3	Celer	Moderatus
4	Tardus	Tardus
5	Tardus	Celer
6	Tardus	Moderatus
7	Moderatus	Tardus
8	Moderatus	Celer
9	Moderatus	Moderatus

C

Eadem ratione, si tribus positis inter se disparibus motibus, in singulis ijs ternos pulsus cõmutatos committas, viginti septem numero formæ erunt: ex quibus tres, necesse est, in æqualitatem recidant. Estq; id etiam ipsum ex tabella planum.

TABELLA.

1	Celer	Celer	Tardus
2	Celer	Celer	Celer
3	Celer	Celer	Moderatus
4	Celer	Tardus	Tardus
5	Celer	Tardus	Celer
6	Celer	Tardus	Moderatus
7	Celer	Moderatus	Tardus
8	Celer	Moderatus	Celer
9	Celer	Moderatus	Moderatus
10	Tardus	Celer	Tardus
11	Tardus	Celer	Celer
12	Tardus	Celer	Moderatus
13	Tardus	Tardus	Tardus
14	Tardus	Tardus	Celer
15	Tardus	Tardus	Moderatus

D

16	Tardus	Moderatus	Tardus E
17	Tardus	Moderatus	Celer
18	Tardus	Moderatus	Moderatus
19	Moderatus	Celer	Tardus
20	Moderatus	Celer	Celer
21	Moderatus	Celer	Moderatus
22	Moderatus	Tardus	Tardus
23	Moderatus	Tardus	Celer
24	Moderatus	Tardus	Moderatus
25	Moderatus	Moderatus	Tardus
26	Moderatus	Moderatus	Celer
27	Moderatus	Moderatus	Moderatus

F

Itaque tres in his ſunt ęquales,ſecundus in tabella,& tertiuſdecimus,& vigeſimusſeptimus. Celer quidẽ ſecundus eſt,tardus tertiuſdecimus,medius vltimus. Et iam alij duodecim pulſus in primã tabellã tranſeunt.Nã primo primæ tabellæ,duo fient ſimiles, primus ac quartus alterius tabellæ,hic tarditatis plus,ille celeritatis habens: Et tertio,tertius & nonus, ille plus obtinẽs celeritatis, hic mediocritatis: Quinto,vndecimus & quartuſdecimus,ille maiore celeritate,hic tarditate præditus: Sexto,decimuſquintus atq; decimuſoctauus,hic plus habẽs mediocritatis, ille tarditatis: Septimo,vigeſimus alter & vigeſimuſquintus,hic mediocritate,ille tarditate excellẽs: Reliqui de ſecunda tabella duo,octauo ſunt primæ tabellę ſimiles,vigeſimus & vigeſimus ſextus,hic mediocritate præſtans,ille celeritate. Atq; controuerſia hic fuerit,ꝙ aliqui,ſi duo tm̃ diuerſi in diſtentione motus ſint,tales in priorem tabellam pulſus oẽs referãt: alij magnitudinũ ẽt rõnem ducant, itaq; illi ſi pares ſint,in priore ponãt: ſed,ſi alter duplus ſit,in altera. Equidem,ſi magnopere ducerem ad rem pertinere,hãc pugnam,darem operam,vt dirimerẽ: verum,qñ tm̃ ſatis eſt declaraſſe,interim alterum motum maiorẽ ſpatio ferri,interim alterum, vel ẽt vtrunq; ex æquo: hoc qui meminerit(vt poſthac,quid ſolet ſignificare quiſq;,addiſcat) locet, in vtralibet tabella prædictos pulſus licet.Nam duodecim alterius tabellæ reliquos,qui prorſus ſunt inæquales, nihil cũ illis prioris tabellæ conſentire clariſſimum eſt,in quibus ipſa eſt inæqualitas adſcripta: non quin alij illi duodecim,qui conueniũt cũ prima tabella,inæquales ſint: ſunt enim: cæterũ,ꝙ in ternis hi differẽtijs motuum aperta inæqualitate ſint præditi,cum in binis differentijs eam habeant alij. Sunt aũt,ſi ordine à primo numeres,quintus,ſextus,ſeptimus,octauus,decimus,duodecimus,decimuſſextus, decimusſeptimus,decimusnonus,vigeſimusprimus,vigeſimustertius, vigeſimusquartus. G

De Tertia differentia pulſuum in Vna parte inæqualium. CAP. 17.

HÆc ego de his eſſe ſatis puto. Siquidẽ ad reliquã iã & tertiã pulſuũ vna in parte inæqualiũ differentiã redibimus,quos vt vnum Archigenes deſcribit,vocatq; Dicrotũ. Sunt vero plures.Quot aũt ſint,& quales,paulo poſt explicabimus,ſi expenderimus prius,de illis neſſit, qui ex arteriæ vna diſtentione conſtant, an duo ſint continentes impares pulſus. Sed id difficile ſanè ad iudicandũ eſt,ni ad vnguẽ,qui pulſus hic ſit,teneamus,quem Archigenes dicrotũ appellauit.Nã in ijs eſſe eũ,qui iterũ tactũ feriunt,planè liquet. Atqui intermittẽtes in vno ictu obtinẽt idipſum. Et,ſi ſolũ quis ictũ attendens,duos pulſus cenſeat eſſe eũ,qui bis feriat, in manifeſto errore eſt: nã qui in vna diſtentione intermittunt,q̃q; iterum feriunt, nõ dixeris duos pulſus eſſe: manifeſte etenim in illis deſtitutus motus cõtinuitate,quiete interrũpit media.Dicrotorũ genus non itẽ: ſed, ſimulatq; oẽm diſtentionẽ effecit,ſe pauliſper ſubducit, ac mox pulſat iterũ: vt intermittẽtiũ quies media ictus intercipiat: dicroti, cõtractio, vel cõgreſſus,vel reditus, vel vt libet appellare. Idcirco quidã duos pulſus eſſe dicrotũ,nõ vnũ autumant. Hoc affirmabunt illi potiſſimũ,qui arteriæ contractionẽ non animaduertũt, ſed ex ictu aiunt pulſum & interuallo conſtare. Iidẽ.n.ab arteriæ primo occurſu fieri breuẽ quietẽ contendunt; ſub quam alterũ occurſum: atq; crebritate dicent eum pulſum inæqualẽ eſſe. Nã,qui impar habent,quod ictus diuidit,interuallũ,hos crebritate inæquales vocant,vt dicemus paulo inferius. Quin nunc ẽt,ꝙ diſtabunt vel horum ſnia ab intermittentibus in vna diſtentione pulſus dicroti,faciemus,vt demonſtremus: &,quod ponunt illi,cõtractionẽ non poſſe ſentiri,dabimus: nã, vt hoc concedat,quin arteria ab interuallis non videat ſe efferre paribus, non negaueris certe. Iã in intermittentibus hoc perſpicuũ planè eſt: etenim inferne arteria non nunq; auſpicata motũ,mox, ſimulatq; deſtiterit moueri,initiũ iterũ facit alterius motus, vbi prior deſiit. Dicroti vero nõ ita pulſant,ſed manifeſte ex altiore profunditate & interuallo maiore prior motus videtur cieri, atque indidem continenter alter. Hanc ergo ab iſtis aſſenſionem expreſſimus,non eſſe perinde in vna diſtẽtione pulſum intermittere,ac bis,vt dicrotus facit, ferire. At induci illi tamen inuiti,vt in vno ictu inæquales appellẽt dicrotos, non poſſunt. Defendẽt

A.l. 1. f.2. d. c.3.fo.48. c

H

A enim binorum ictuum sentiri aperte nec magnitudinem parem, nec tēpus, immo nec robur quidem. Et pauco tempore dicent secundum excipere priorem. Atq; admittent inæqualem illi quidē esse hunc pulsum, non vno in ictu tamen: sed differentias huic inæqualitatis, crebritatis, & paruitatis, & contentionis aecommodabunt. Qui contractionem aūt sentiunt, desciscere hi manifeste à collectiua, quam vocant, inæqualitate dicrotum animaduertunt. Nam ista res instar habet geminorum ad incudem mallei ictuum, cum ex multo interuallo prior incutitur, validéq; pulsat: secundus porrò, cum quasi resultat ab incude malleus non ita multum, reciditq; in eam nō ita, vt antea, valenter, & breui interuallo. Ex eodem genere sunt dicroti: nam arteria in occursu quasi repellit, moxq; redit. Quod autem præ cæteris pulsuum dicrotorum clarissime naturam doceat, & à collectiua inæqualitate seiungat, genus est recessus. Neque.n. tum arteria contrahit, sed, quasi concuteret, decidit: cuius delapsum à primæ distētionis termino nulla dirimit manifesta quies, vt animaduertit in contractione: sed, simulatq; attolli destitit, recedit: atq; illa paulisper vibrata, mox occurrit iterum: id quod etiam vi tractis ramis, inde dimissis, accidit: qui quidem contendunt ad pristinum locum: vbi non statim resistunt tamen, sed eodem, vnde abierunt, reuertunt. Neq; vero equū sumunt, ac antea, interuallum, sed longe minus: iterumq; ab hoc termino ad propriam sedē se cōferunt: iterumq; recedunt & redeunt, & tertio & quarto & sæpius: dum reditum paulatim imminuendo, ad absolutam aliquando euadant quietem. Tale etiam quid in dicrotis pulsibus motui arteriæ vsu venit. Ego itaq; non iam semel vidi reuertisse, sed iterum aliquando. Et breuiter vibrari omnino motū oportet pulsus dicroti, vt in ipso primo ictu veluti euecta atq; ex vniuerso loco arteria demigrans potius efferat, quàm distendat: huiuscemodi enim sunt vibrati. Quod illis, vbi cū vi aliqua accidit, partes arteriæ aliter atq; aliter mouent: vt verbi gratia, prima, secūda, tertia, & frequenter quarta, & quinta eius pars attollatur & delabat. Itaq; fit aliquando, vt vno eodemq; tēpore hæ partes attolli, decidere illæ, appareant. Quæ forma cum dicrotorum pulsuum sit, differentiæ in illis omnibus, quæ retulimus, generibus erunt, plenitudinis, duritiei, magnitudinis, vehemētię, celeritatis, & contrariorum: tam in ipso primo motu, quàm in reditu à discessu. Nam magnus pōt & non magnus, & vehemens & non vehemens, & celer & non celer, & aliarum quarumlibet specierum altera esse, etiam vel æqualis vel inæqualis: quæ certe commutationes multas species cōstituunt dicrotorum pulsuum. Hæ dicrotorum pulsuum in vna distentione sunt inęqualitate vnam partem occupante differentiæ.

A. l. 1. f. 2. d. 3. 2. fo. 48. a

B

De Inæqualitate diuersarum partium in Vna distentione. CAP. 18.

C IAm ad inæqualitatem diuersarum partium transeamus, eiusq; explicemus oēs differentias, ac primas, duas, iuxta quas aut continuus est motus, aut intercisus aliqua ex parte: alias, singulares ex harum diuisione genitas. Nam continuus, aut est æqualis, aut inæqualis. Docuimus.n. qua rōne æqualis fiat, & inęqualis inæqualitas. Æqualis itaq; vel remittat celeritas, vel icrescat à primo modis sex, necesse est: vti paulo ante declarauimus. Inæqualis sunt plures differentiæ, pro pulsus magnitudine longa, vel breui, vel moderata. Nanq; duobus digitis si motus occurrat, sex differentiæ existent: si tribus, quatuor & viginti, si quatuor, septuagintaocto. At, quemadmodū, si occurrat duobus digitis, erunt necessario sex differentiæ: si tribus, vigintiquatuor: duæ illæ superius delineatæ tabellæ planum faciūt. Iam, quanam rōne, si quatuor etiam, octo & septuaginta fient, asseris, si prius perspexeris quatuor rerum quarumlibet, quarum ternas singulæ differentias assecutæ sint, coniugationes necesse esse, numero vt octoginta vna sint. Neq; est difficile hoc inuentu, modo noris eorum, quę tres differentias habent, coniugationes esse vigintiseptem. Si iam quartū accedat, cui tres sint differentiæ, vnam & octoginta numero rō postulat esse. Quibus si tres, quę creant æquales pulsus, eripias: reliqui quidem septuagintaocto erunt. Itaq; ex ante descriptis duabus tabellis constat horum vigintiquatuor quosdam primis sex futuros similes: atq; illorum octo D & septuaginta, his vigintiquatuor. Præterea, vt in illis, & item quoq; in his duæ erūt sectæ: vt hi conuenire existiment inter tabellas, illi secus.

A. ibidem. a

Al. 1. f. 2. d. c. fo. 48. c

De differentijs Motus interrupti. CAP. 19.

REstat, nunc vt differentias recenseamus motus interrupti. Erunt autē primæ quatuor: quarum singularum complures: atq; quatuor in hunc modum. Aut primus & tertius digitus motum sentiunt, non secundus autem & quartus: aut primus & tertius & quartus, at non secundus: aut primus, secundus, quartus, non tertius tā: aut primus atq; quartus, secūdus & tertius minime. Cū primus & tertius dūtaxat sentiunt, nouenæ in singulis generibus differentiæ fiūt pulsuū: vbi vero primus & tertius & quartus, vigenæ septenæ: totidem, cū primus secūdus & quartus: cum primus & quartus, nouenę. Atqui singularū apertus est numerus ex vijs rōnibusq; ante traditis. Hæc est iam ēt inæqualitatis diuisio, quę diuersis in partibus fit. Cōmiscent porrò varijs modis ambæ inter se primæ differentiæ, vt non iam diuersas tātum partes, verū etiam singulas teneat inæqualitas. Iā vero, si quis vnius generis congruas differentias cū alterius confundere volet, nec id laboris, dum omnes connexuerit, deprecabit, operam nō luserit. Equidem censeo, nisi hæc obiter, quæ hactenus sunt tradita, percurreris, id nullo te negocio consecuturum. Hac rōne inæqualitates motus in vna distentione omnes didiceris.

De Inæqualitate quantitatis distentionis in Diuersis arteriæ partibus. CAP. 20. E

AT vero inæqualitas quantitatis distentionis, diuersas quidē arteriæ partes occupans, cū animaduertit crebro, tum percipitur facillime & interrupta & continua, æqualiter & inæqualiter. De quo genere, qui decurtati vocantur, in vna distentione sunt: & illi ēt, qui ab aliquibus innuentes & circūnuentes appellant. In vna vero arteriæ parte, non recipiat huius generis inæqualitatem vnus pulsus, ꝙ prius, quâm finem motus attingat, nequaquā liqueat magnitudo: cæterum, quo innotescat, hoc vnum pulsuum genus requirit finem. Nā vehementiā, dū mouet arteria, atq; celeritatem, & duritiem, horumq; contraria, & media cognoscas: magnitudinis & paruitatis differentiam, nisi iam moueri arteria destiterit, non possis. Nam simul, vt destitit, quantus est pulsus, apertū est: antea incertum etiam erat, quousque moueretur. Qui fieri igitur potest, vt vna efficiat pars inęqualē ī hoc genere pulsum? Qui enim, quo cognoscatur, quis sit, postulat motus exitum, hic in motu etiamnum quomodo perspiciatur?

Inæqualitatis Vitalis contentionis differentiæ. CAP. 21.

INæqualitas vero vitalis contentionis eandem distributionem, ac inæqualitas motus, habet. Nā aut eandem partem, aut distinctas tenet: eandem tribus modis, aut interrupto motu, aut perpetuo, aut dicroto: distinctas bifariam, vel continuo motu, vel interciso. Singulorū præterea horum F generum, totidem sunt singulares differentię, quot motus. Quin commisceri ēt positas vna in parte inæqualitates necesse est, vt illas, quæ in diuersis fiunt.

De Inæqualitate Corporis arteriæ. CAP. 22.

SEd inæqualitas corporis arteriæ, ex qua pulsus aut mollis aut durus reddit, in vna quidem nō potest parte fieri: in diuersis fieri duobus modis videt, non aliter, ac inæqualitas motus & contentionis: vt aut continuus motus sit, aut intercisus. Quo fit, vt & differētię huius generis sint eædem, atq; prædictæ illorum. Verum arteriæ pars vna non potest initio esse distentionis mollis, dura in fine: aut contra primo dura, in exitu mollis. Quare hactenus quidem ab hoc pulsuum genere duritiei & mollitudinis, duo genera dissident priora motus & contentionis.

De Inæqualitate ab Infusa materia in cauitatem arteriæ. CAP. 23.

POrrò pulsuum genus, quod efficit infusa materia in arteriæ cauitatem, in quo plenus & vacuus est, easdem habet quæstiones, ac superius, quod quantitate constabat distentionis: videbit. n. hic quoq; obtinere diuersas partes posse in vno pulsu inæqualitas, eandē nō posse. Sed quęrit genus totum hoc pulsuum prolixam orationem, neq; est huius loci: in cōmētarijs de pulsibus dignoscendis explicabitur. Iam hoc etiā longiore tractatu opus est ad tertiam notionem plenitu- G dinis: cuius cum alij quidam, tum Archigenes author est. Proinde hoc quoq; in aliud tempus rejiciamus. Adhuc tamen dictis tantum adijciamus, inde ad reliqua proficiscamur.

De pulsu Caloris qualitatem indicante. CAP. 24.

QVia euidentius in arteriæ sede febris calor qualis sit, quā si aliam tangas partem, cognoscit: A.l.1.f.2.d.3. ideo quibusdam probabat inter alia hoc ēt genus pulsuū referri, quo caloris noscimus quali c.1.fo.47.b tatem: cuius quidem generis æqualitas & inęqualitas versant in vna distentione: ac inæqualitatis erunt differentiæ, prima, tum quæ diuersas partes, tum quæ singulas tenet. Quas iterū si ex prædictis vijs & rationibus seces, alteræ particulares plures.

De Inæqualitate à Sede arteriæ. CAP. 25.

ALiud genus est vno in pulsu inæqualitatis, nec vllum dictorum pulsuū amplectit hoc, quod ab sede arteriæ proficiscitur. Siquidem est, cum pars eius dextrorsum, pars deflectat sinistrorsum, alia etiam pars sursum, alia deorsum: quod accidit aut in duobus locis, aut pluribus. Est autem hoc in speciem finitimum distentionis inæqualitati quantitatis: quæ vt sunt distinguēda, in libris de pulsibus dignoscendis explicatur.

De pulsu Vndoso & Vermiculante. CAP. 26. H

ALiud itē inæqualitatis vnius pulsus genus est, quod vocatur vndosum: quod quale sit, abunde declarat ipsum nomen. Nihil causæ est tamē, quin, quo res euadat apertior, aliquid & nos A.ibidem.c.3. fo.48.b dicamus. Non videtur simul arteria in ea inæqualitate distendi vniuersa, sed primo prima eius pars, deinde secunda, mox tertia, ab hac quarta: neque id temere tamen, sed cum eleuatione quadam vndosa, altera vnda semper priorem excipiente. Neque vero ab interrupto motu quid hoc genus absit, vllius est negocij deprehendere: nam prioris partis arteriæ distentionem, secundæ consequitur, vt interueniat pars à motu libera nulla: verum propemodum quieti similis est vndarum finis: at non reperias tamen vllam partem prorsus quiescere: nam, quæ motus connectunt in alto, veluti vndosos æstus, non illæ quidem prorsus immotæ, sed breuem certe quendam retinent motum. A vermiculāte hic pulsus magnitudine differt. Etenim maximum vndosum si fingas perpetuo minui, tam pusillum inuenies aliquando redditum, vt, vndosus sit, an vermiculans iam, dubites: neque enim qualitas eos, sed quantitas disiungit. Est vtrique tamen quiddam commune, atque speciebus eorum omnibus: aliquid etiam proprium vtriusque. Commune, vnde nomen vterq; inuenit, vndoso, exurgere quasi vndas in arteria alteram ab altera: vermiculanti, vermis assimilē esse gressui, ꝙ ipsum etiam animal in modum vndarū mouetur: vt Democritus

A quodam loco dicit, vbi de ijs verba facit, quæ in modum vndarum progrediũtur. Initium fluctuationis perspicuũ est superne semp esse, & ad arteriæ fines terminari. Atq; hoc est cõe. Differẽtiæ vero eorum hoc modo speciatim fiunt. Quibusdam recta fertur vnda, quibusdam in obliquũ deflectit. Quidam etiam breui longitudine habent insignem altitudinem: sunt contra, qui longiores altitudinem humilem: Aliqui latam, non nulli angustam: Alij etiam pari celeritate prediti, alij secus. Et contentionis etiam hæc vnda plus, illa habet minus. Interim simul omnium est istarũ differentiarũ inæqualitas. Sed enim de nulla alia commemoratarum inæqualitatũ, †id est nomen sortitus, & habent vtriq; hi tum vndosi, tũ vermiculantes, vt tales sint ex sola distentionis inæqualitate, quantitatis, ac præterea nulla. Vna enim hæc inæqualitas, adiũcto sibi, vt partium motus alter anteuertat, alter cunctetur, huiuscemodi pulsus gignit. Quo fit, vt hos constituant, inæquales quãtitate in diuersis partibus, & illi, qui non habent omnes simul partes motas. Attamẽ hæc inæqualitas haud dum est sola inuenta, vt prior arteriæ pars præ cæteris videretur moueri: cum autem incidat, omnino aliarum cum illa aliqua, quas ante commemorauimus, complicata est. Nã, quod dicit Erasistratus, semper priorem moueri prius videri, sensus nõ probat: immo vero longe aliud: ille adductus suo dogmate in re aperta mentitur. Sicut alia itẽ multa cõmenta, multi qui pro placi B tis propugnant, pro testatis prodiderunt, quæ ne per somnium quidem visa vnquam sunt.

†*id sunt nomẽ sortiti.*

De pulsu Formicante. CAP. 27.

A. ibidem.

IAm vero, vt vndoso pulsui succedit vermiculans imminuto, ita formicans vermiculanti, cum motibus amissis multis in vnum eumq; prorsus paruum terminet. Quocirca nec inęqualẽ omnino dicas: quanq̃ esse ex genere verisimile est inęqualium, sed inęqualitas, vt est parua, fugit. Nomen inuenit hic formicans à similitudine, quæ sibi cum animante est formica, vt quidam volunt, paruitatis: vt alij, speciei motus: vt hic sit nominatus eadem ratione ac vermiculans & caprizãs: cum illi enim à similitudine motus, quæ ipsis cum animalibus, quorum habent cognomẽ, intercedit, sunt nomem sortiti: tum ipse hic formicans. Sunt, qui propter vtrunque sic aiunt appellari eum, & ꝙ paruus est, & ob speciem motus. Nos de his non cõtendemus: at, formicans qualis sit, explicabimus. Est mire paruus, quo haud est minor alius, iuxtaq; languidissimus plane, ac creberrimus: non tamen, vt quibusdam visus est, celer. At in libris de dignoscendis pulsibus hoc demõstrabitur. Nunc, si reliquam partem differentiarum pulsuum in vna distentione inęqualium addiderimus, ad alios nos conferemus.

De Vibrato & Conuulsiuo pulsu. CAP. 28.

A. ibidem. d

l. 1. f. 1. d

1. fo. 47. b

C SVpersunt autem vibrati & conuulsiui, qui hactenus quidem sunt inter se similes, ꝙ vnum locum cum arteria non tenet, sed sursum agitetur atq; deorsum, naturali sede deserta. Distant tamen vel hoc ipso, ꝙ non adeo is affectus in conuulsiuos cadat, in vibratos magnopere & admodũ perspicue: iam ẽt quatenus ex terminis vtrisq; retrahi contendiq;, & conuelli videntur cõuulsiui, vibrati omni isto vacant. Ad hæc, magna frequenter est vibratis distentio, parua semper cõuulsiuis. Et partes arteriæ quædam superiora petere, quædam demitti vno eodemq; tempore aperte in vibratis conspiciuntur: conuulsiuis vero id perpaucis & obscure accidit. Breuiter, sentias veluti fidem quandam intensam in pulsu conuulsiuo, quæ illi res cum nullo alio conuenit: in vibratis nihil tale animaduertas. Maxime enim iaculis motum eorum, quę magna vi emissa, celeri impetu vibrantur, assimiles: nam ita crebram illam & inæqualem concussionem appellant: qua quidem cõuulsiui carent. Omnes autem hosce pulsus, qui præter quinq; illa prima genera in vna distentione inæquales sunt, duorum accessio horum constituit, quæ sunt, genus inæqualitatis in arteriæ sede, & cum maturius aut serius motum partes auspicantur. Primum quidem horum, illum, qui inæqualis est, ꝙ sedem partium commutet, hoc ipsum solum: cæteros cum hoc, tum aliæ quædã inæqualitatum adiunctæ differentiæ primorum quinq; generum. Compositę enim tam notiones ho D rum, quàm generationes sunt, vndosi, vermiculantis, vibrati, conuulsiui. Formicans aũt inæqualis quidem, vt diximus, est: non videtur tamen.

ibidem. c.

48. b

De pulsu Caprizante. CAP. 29.

A. ibidem. b

ET, qui pulsus caprizans ab Herophilo est appellatus, est ille de inæqualibus in vno pulsu: compositus item est, vtriusq; expers, quæ primis quinq; generibus adiuncta erat, inæqualitatis: verum, vbi motum arteria interpellat quapiam in parte, tum potissime existit, nõ simpliciter: neq; enim vniuersum hoc genus caprizans est pulsus, cæterũ vbi motus à quiete alter celerior primo & vehementior sit. Ei siquidem soli ex similitudine, quam cum animalibus habet capris, attributum hoc nomen est: quippe quę hoc modo videntur salire, quasi geminum quendam motum facientes: ꝙ, vbi aliquantulum sese extulerint, & speciem desiti alicubi motus prębuerint, alterum motus nec opinatum impetum capiunt, priori longe citatiorẽ, veluti in se ipsas insiliẽtes. Hę quidem omnes in vna distentione inæqualitates sunt.

De Inæqualitate crebritatis, raritatis, & rhythmi in Diuersis pulsibus. CAP. 30.

NVnc de inæqualitate crebritatis & raritatis rhythmiq; agemus. Collectiuas dicũt tantum esse eiuscemodi inæqualitates: ita enim, quæ ex pluribus pulsibus conflatæ sunt, appellant. Primum de his dicemus, quę aceruatim fiunt: deinde ad eas descendemus, quę in vno pulsu. Atq;

hic vnam exempli gratia sectam de his, quę de crebritate sunt, quę scilicet est clarissima, sumamus, E
quæ ex ictuum censet interuallo hoc genus pulsuum effici. Vbi ergo omnia ordine æqua sint in-
terualla per omnes pulsus, æqualē hunc dictitant esse: sin partim maiora, partim minora, inæqua-
lem nimirum esse in crebritate & raritate. Rhythmum iam etiam eodem modo ex proportione
temporis ictus ad interualli tempus constantem, cum deinceps maneat eadem, æqualem iam di-
cunt esse: qui primam proportionem si variet, esse inæqualem: quomodo, si interuallorum, quas
& quietes vocant, mutentur magnitudines, inæqualitatem crebritatis raritatisq; fieri. Hæc sanè
rectè dicunt: atque ab ista secta proficiscenti ad alias, æqualitatem perspicere licet & inæqualitatē
vtriusque generis: quæ complures, vt diximus, complectitur pulsus, quam collectiuam vocitant.

De Inæqualitate crebritatis, raritatis, rhythmiq; in Vno pulsu. CAP. 31.

INæqualitas vero illorum in vno pulsu, quam neglexerunt omnes, non perinde iam est aperta.
Sed, vt præsens lucubratio ne quid desideret, faciam, hæc etiam vt, quoad eius fieri poterit, clare
explicem, sermonis hinc inducto initio. Partes arteriæ aut omnes vnà motū exordiūtur, aut pars
earum maturius, pars tardius. Si iam moueri omnes simul cœperint, mox motæ minus æquis tem
poribus iterum distentionem alteram simul inceperint, duorum generum in vno pulsu inæquali F
tas erit: quæ, quod fuerit, cognita quidem sit, vt secunda distentio cœpit, non tamen in secunda cō
tineatur: sicut nec ipse rhythmus, nec genus crebritatis & raritatis: cum & hæc ipsa fiant in vno
pulsu, tamen omnino desiderent, quo cognoscantur, secundum: quòd quidem ante huius initiū,
prioris nequeat finis cognosci. Iam incognito fine, nec crebritatem valeas, vel raritatem, vel vero
rhythmum assequi. Quare ad inæqualitatem constituendam, quam diximus, nil mirum est, si se-
cundæ distentionis principium expectetur. Hac tamen de causa, non est collectiua nomināda. Sci
licet prius, quàm altera distentio finiatur, statim in eius principio cognoscitur, vt nec altero nobis
pulsu sit, nec tertio, nec reliquis opus. Atque sic in primo solo fit. Itaq; diximus, si vniuersæ simul
partes cœperint in prima & secunda distentione moueri, nec habeant par tempus motus, genera-
ri duorum generum inæqualitatem: vnam crebritatis & raritatis, imparitate interuallorum: alte-
ram rhythmi, proportione temporis ictus ad interualli. Tempus enim partis, quæ omnium par-
tium prima motu deficitur, minimum erit: maximum postremæ: media, proportione, inquantū
aut à prima, aut à postrema absint. Contra, ac tempora motuū, quietum tempora longiora sunt in
illis, quæ primæ à motu desistunt: in illis, quæ postrema, breuiora. Quare tempus motus, quem ha
buit pars, quæ motum prima desiit, minimum, cum maximo tempore quietis eiusdem partis com G
paratur: et vltimæ tempus, quod maximum erat omnium motus temporum, ad minimum cōfer
tur quietis eiusdem partis. Et ita rhythmus in singulis commutatur, quatenus proportio tempo-
ris motus ad quietis tempus non eadem in omnibus manet. Quòd vero, si prior distentio ex om
nibus simul partibus moueri cœperit, sed non pari in omnibus tempore: deinde altera distentio
motum auspicata sit non vnà omnium partium, sed prius quidem eius, quæ prior quieuerat, atq;
eo prius, quo prius quieuisset: secundo motum eius, quæ secunda, atque ita deinceps: inæqualitas
quidem ita rhythmi fiet, crebritatis & raritatis non item. Nam quies, cum omnibus æqua sit, diffe-
rentiam in crebritate & raritate efficit nullam: non respondebit tamē motus tempus tēpori quie-
tis: siquidem motus non erat omnibus par tempus, quietis erat: nec ergo idem omnibus rhyth-
mus. Quòd si, cum moueri arteriæ simul omnes partes cœperunt, non item simul omnes alteram
distentionem ordiantur, neque priorem terminauerint simul, sed ne quies quidem in omnibus
æqua sit, binas in eo necesse est differentias esse. Nam crebritatis & raritatis in alterutra differentia
inæqualitas fit, at non rhythmi tamē necessario: possunt enim omnium partium tempora motus,
quietum temporibus respondere: et, si hoc, erit item rhythmus æqualis. Sin autem eadem in om-
nibus partibus proportio nō constet (sanè enim potest etiam hoc fieri) simul perdetur rhythmus. H
Iam vero, vbi vnà omnes partes moueri cœperint, motæq; æquo sint tempore, si alteræ distentio
nis non idem omnes initium partes ordiantur, sed quædam maturius, quædam inceperint serius,
non rhythmus iam æqualis erit, neque crebritatis raritatisq; differentia: hanc enim impares quie-
tes inæqualem efficiunt: rhythmum vero, proportionum commutatio, cùm æquo tempore oēs
partes motæ sint, non æquo tamen quieuerint tempore. Tot sunt inæqualitatis vtriusque vno in
pulsu generis differentiæ, cum omnes vnà partes arteriæ distendi inceperint. At, vbi hæc primo,
illa secundo distendi cœperit, si omnes simul quieuerint, ac deinde distētionem vnà alteram auspi-
catæ sint, inæqualitas in altero tantum genere, necesse est, fit, rhythmi: quandoquidem æqua om-
nibus partibus erunt interualla motuum: sic inæqualitas in hoc quidem genere nulla erit. Et, si
cum tempore quietis, quod sit par in omnibus partibus, impar tempus conferatur cuiusq; partis
motus, diuersis proportionibus cuiuslibet rhythmum partis cōficiet. Quòd si alteram distentio-
nem arteria iuxta orsa sit, atque priorem, vt in vtraque distentione eadem pars prior altera, pari in
teruallo incipiat, idq; in omnibus partibus sit constans, ac illæ vnà desierint priorem distentio-
nem, non potest non esse in vtroque genere inæqualitas. Nam omne tempus, quod est ex motu
& interuallo conflatum, omnibus est ęquabile arterię partibus. Sed motuum proportiones, quòd
totum

A totum tempus in æquas partes non distribuatur,non respondent quietum proportionibus.Ete-
nim partium, quæ moueri primæ cœperint,tempus motus excedet earum tempus,quæ tardiores
inceperint,interualli vero minus erit: contrà partes, quæ cœperint posterius, tempus habent mo
tus minus, quietis maius. Quare simul inæqualis rhythmus necessario erit singularum partium:
&,quatenus tempora interuallorum differunt, etiam crebritatis atq; raritatis coniũgi cum ijs inę-
qualitatem est necesse. Si vero altera distentio perinde, ac prior fecerat,initium motus partium fit
orsa.i.si eadem vtrobiq; pars incipiat moueri, hæc primo loco, illa posteriore: non sit autem finis
prioris distentionis in omnibus æquus: duæ erunt differẽtiæ: potest enim & longe quidem quie-
scere prius, quæ prior est pars motum auspicata, potest etiam posterius. Nam, si tanto quieuerit
prius, quanto cœpit, fiet ita ęqualis in vtroque genere pulsus. Sin multo prius, atq; est auspicata,
quieuerit,duorum generum efficiet inęqualem pulsum. At,si, quę prior cœpit,desistat posterior,
duorum generum omnino inęqualitatem creabit,siue multo tardius,siue paulo quieuerit. At ve-
ro, si neque prioris distentionis initium ex omnibus simul partibus fiat, neque secundæ, est, cum
rhythmus possit æqualis esse, & vero etiam crebritatis,& raritatis genus: &, si quidem ita motuũ
tempora cum quietũ temporibus sint partita,vt eadẽ sit proportio in omnibus, fit æqualis rhyth-
B mus: si vero tempora sola paria fuerint quietum, æqualitas erit in altero genere. Sed hæc infre-
quẽtia sunt,inæqualitates vero sunt permultæ: nam oẽs possunt simul partes à motu cessare, & nõ
simul: ac,cum non cessant simul,hæ prius, illę posterius: iam etiam vel longe prius, vel longe tar-
dius. At,quę & quot hac ratione differentiæ fient,ex superioribus inuenias: quo me oportet bre-
uiorem esse. Itaque,si commonuerim, quod institutum erat, esse demõstratum,habere suas etiam
vnum pulsum inæqualitates, tum in genere crebritatis & raritatis,tum in genere rhythmi,finem
hic iam primi libri faciam. Nam, quæ in vna nos secta, quæ in ictum & interuallum pulsum par-
titur,exẽpli gratia retulimus,nullo negocio ad alias traducamus: possumus.n.perinde per omnes
etiam illas in generibus his duobus,de quibus modo dixi,inæqualitates pulsus vnius demõstrare.

GALENI DE PVLSVVM DIFFERENTIIS
LIBER SECVNDVS

C ARGVMENTVM LIBRI

Continetrationem Propriorum, & accommodatorum Nominum: ac docet, quantum aberrarit Archigenes in nominibus pulsuum generibus ac differentijs adhibendis.

Vsus huius libri. CAP. 1.

NOn eundem vsum hic liber pollicetur,ac primus: sed, quam veratrum ratio-
nem habet vel scammonia cum pane & carnibus, eandem, quæ nunc dice-
mus,cum superioribus habent. Nutrire.n.mentes illa sanas,hæc resecare pra
uas sententias valent, vt morbos quosdam. Tamẽ,dum errores deteguntur,
simul bene dictis firma fides constituitur. Quare, hanc vtilitatem si proposi-
tę disputationi addas,inueneris compendij non nihil adiunctum.

De Nominum Vsu. CAP. 2.

EST autem primũ mihi cum Sophistis sermo de nominibus vsurpandis. Grecorum nanq; nos
D institutum (etenim apud eos alti sumus) tenemus,elaboramusq;, vt clarissimis semper nomi-
nibus sensum interpretemur. Neq; nos tamen.s.in eos querimur, qui hoc floccipiendunt: immo
vero,si vel singula voles verba vsurpare barbare,modo vt interpretationis lucem ne offendas, ni-
hil laboramus. Nam linguæ,qua inter nos commentamur, hoc nomine vtimur proprietate, quo
mentem alterius assequamur: atq;,vt clarissime quisq; mentem suam potest significare,ita sermo-
ne cẽsemus eum vti optime. Nostrum id est institutum, modestum sane,& humanum: verum in-
terpellant Sophistæ: qui,sicut mutuo de nominibus contendunt, res ipsas negligẽtes,& item nos
semper agitant contumelijs,& illudunt,nisi ipsorum vocabulis vtamur. Qui si vniuersi vnam lin
guam constituant,eamq;,vt nouam monetam,rogatione ferant,conemur fortassis Græcę linguæ
obliuisci,ediscere aũt ab istis promulgatam. Quin, ne si barbaram quidem linguam aliquã statue-
rent vtẽdam,vt ijs morem vbiq; geram,dubitem discere. Quãdo vero Græcam nullam integram
linguam,nec ẽt semel Barbaram,sed confusam quãdam ex oĩbus,quasi Carycam, aut si qua Cary-
ca varia magis & absurdior fieri potest, cõponunt: atq; pro suo quisq; voto partim ex Phœnicia
& Syria,partim ex Ægypto & Thracia,aut aliunde contrahunt,inde Grecorum commiscent no
minibus,nec ijs sane integris & legitimis,cæterum varie corruptis: equidẽ,quid agam, me hercle
non habeo: qui neq; eas linguas possum ediscere,neq; adducere illos, vt vnam addiscant linguam

Græcam: nec, postea quam horum neutrum obtineo ab illis, tertium possum, et quod est vnum re- E liquum, vt, in qua sumus lingua educati, hac vt vtamur, permittant. Atq; hoc quidem habet tantum malum vsus vocum.

De Diffinitionum vsu aduersus Sophistas. CAP. 3.

ALterum de definitionibus longe hoc est difficilius. Sunt enim, qui ne olus quidem citra definitionem mihi videantur empturi, idq; cum nec per trãsennam dialecticam viderint: proferuntq;, vt tales solent, & in talibus enutriti, ex nominibus aliquod illis præclaris, ex media petitis Syria vel Cilicia, atq; definiri hoc imperant: id quod non audiuit fortasse quisquam homo Græcus. Hoc si hic, vt peregrinum & barbarum, ignorat, ille iam ridet, cauillatur, exagitatq;, et puerum & adolescentem appellat. Sæpe etiam nomen, quod in medium adductum est, Græcum quidem est, at non, vt est rei cuipiam assignatum, ita accipiunt miseri Sophistæ, moxq; definitionem poscunt. Hic si quis forte Græcus pro consuetudine Græcorum definiat, tantum abest, vt assentiantur (sane enim tolerabile hoc sit) vt irrideant etiam, & illudant. At vero tertij, qui non in nomine iam & significatione, sed in ipsa errant re: cum dialecticæ quispiam peritus, horum definitiones aggreditur aut non plenas, aut superfluas, aut non distinctas, aut obscuras, aut prolixas, aut falsas, aut omnino definitiones non esse, probare: subito tanquam insani, acerbe dialecticam accusant: F ac tum frustra ijs & cum incõmodo videtur illa in omnibus rebus artibusq; coli. Quare frequenter hercle obstupui, si, cum rogamus, ne cum definitionibus omnia conentur & docere et discere, illi quidem non adducuntur: Vbi vero definitiones damus, & postea, quantum falluntur, aperimus, ibi nihil conducere aiunt definitiones: neque id vno die aut altero interposito, sed in puncto temporis (vt est in prouerbio) mutata pelle, modo definitionem positi nominis quærunt, modo esse definitiones inutiles cõfirmant. Quartum iam istorum in hisce rebus peccatum est, quod non omnium nesciant esse definitiones: simulq;, vt qui id ignorant, definire studeant cuncta, & inter se altercentur vociferenturq; nequicquam de rebus, quæ definitionem nõ recipiunt. Quintus porrò lapsus in definitionibus, quiq; præter cæteros est singularis, antea quàm homonymiam explicauerint, vnam faciunt eorum, quæ varia significant, definitionem: quasi vero non rerum sint, sed nominũm definitiones. Me certe vnus aliquãdo de his præclaris Sophistis, nihil factum est propius, quàm vt enecaret. Cum enim in hunc modum posuisset, Quid est plenus pulsus? subieci variæ significationis nomen esse: quare nec definitionem vnam habere, nisi distincta homonymia sit. Non dum hæc dixeram, cum ille, nescio, inquit, quid nugeris: satis est mihi, si de te disco, quid plenus sit pulsus: dialecticas mihi istas nugas, quæ medicinam contaminant, mitte. At nihil me, inquam, audiuisti vnquam laborare, vt in dialectica definirem. Enimuero id ipsum, inquit, G absurdissimum est, quòd neq; definire audetis, et dialecticis nobis nugis non desistitis obstrepere: sed dic, loquere, responde, quis plenus est pulsus? Non potest fieri, inquam, prius quàm homonymiam explicauerim. Hic ille exclamabat: rursusq; homonymiam aiebat, atque immensas nugas adesse, quæ medicinam labefactassent, ac nos perdidissent. Immo non nos, inquam, sed vos, qui definire cuncta vultis, perdiderunt. Ecce autem, inquit, etiam conuitijs nos incessit. Non magis, inquam, quàm tu me. Ibi ille exilijt, manus allaturus: sed hic hominem, qui aderant, represserunt. Ille, vbi superbe insultasset, discessit. Senex autem quidam de illis, qui adhuc remansissent, barba ad pectus promissa, atque cætera mire tetricus (hæc enim nunc grauitas habetur) tacete, inquit, pueri: absq; tumultu agite: sinite socium nostrum aperire nobis, quid dicat. Ego hominem intuitus, quid vero, inquam, rogas? Id, inquit, ipsum, de quo disputatis, de pleno pulsu. Vis igitur, inquam, non properare nimium, vt te assequar? tardus enim natura sum, & festinantes non consequor facile. Age, inquit, nihil properauero. Ergo concedes, inquam, mihi, vt exempli gratia non nihil ex omnibus vobis in communi interrogem? nam, qui volet, respondeat, licebit. Permittit. Ego, vt hoc dedisset, quid est lingua? quærebam. Mox respondet quidam, instrumentum H animalis gustui dicatũ. Alter sermoni dicatum dixit. Tertius quidam, gustui & sermoni attributum. Quos ego respiciens, etiam calcei, inquam, & tibiæ lingua, instrumentum est animantis gustui & sermoni dicatum. Cum ad hoc obticuissent, & senex ille austerus, multo redderetur austerior, iterum orabam, vt vnum adhuc simile liceret quærere. Ille admodum quidem grauiter hoc & ægre, tulit tamen. Ego vero, ne cunctationem meam non ferret, veritus, festinabundus proposui, Quid est canis? Cum hic ex corona quidam responderet, animal quadrupes latrabile. Itaq; marinus, inquam, canis animal est quadrupes latrabile: & sydus item cœleste: deniq; morbus faciei. Ad hæc senex, vt asinus, aures iam concutiebat. Cæteræ coronæ aliquid videbamur dicere, volebantq; omnes, vt, quo tandem hæc spectarent, quæ exquisiueram, expedirem: quandoquidẽ à primo statim quæstionem exempli gratia sequentium receperam instituturum. Vbi silerent, & mihi aures darent, Tandem vos, inquam, animaduertere puto, accedere ad definiendum ante, quàm homonymiam distinxeris, quanta sit offensio: neque enim nominum sunt, sed rerum definitiones. Quãdo igitur ab vno nomine res indicantur multæ, necessario erunt totidem definitiones, quot sunt res. Age sane, linguæ nomen est vnũ, at tres sunt significationes, & sua cuiq; est definitio. Contra fit, vt duo vnius rei nomina, & vero nõ raro tria sint: vt hic, ensis, gladius, mucro: defi-

A definitio vera vna, non perinde ac nomina, tres. Semper enim numero rerum respondet definitionum numerus. Quare, vbi multis nominibus res contegatur vna, caue, postules multas definitiones: neque, cum vnum sit nomen, sed significationes multæ, vnam definitionem flagites: pro numero enim rerum, definitionum semper rationem subduces. Proinde, si nomen plenum vni rei subiectę seruit, tum eius, si proponatur, potest definitio dari. Si vero Archigenes omnium sane minime, denotare nomen plenum vnam rem admisit, †nomenq́ue varie posuit‡ atq́ue multas in eo complexus est significationes, non sumus nos insimulandi, qui ab definiendo deterreamur, sed princeps scilicet eius turbationis. Nam proximos medicos inuenio aliquos, vbi declarare, quis status sit arteriæ tunicæ, statuerunt, nomine pleni ibi & vacui vti: alios, vbi materiam in capedine contentam, cuius hi quantitatem significari per ista nomina, illi qualitatem, alij vtrunq́ue ducunt. Verum Archigeni hęc scilicet sola non satis faciũt: adiungit enim significationem facultatis spiritus. Vnde relinquitur non vnam pleni pulsus fieri definitionem posse: sed eius, qui quantitatem, vel qualitatem, vel vtranque infusæ substantiæ significat, aliæ definitiones faciendæ sunt: aliæ eius, qui vim spiritus: illius, qui qualitatem tunicæ, aliæ. His ego expositis tacui: quia, quod institueram, confectum mihi erat. Illi commentationem, instabant, quando semel institueram, vt B persequerer. Illis igitur morem gessi rogantibus. Quæ hoc loco non debeo omnia referre: quod eorum maximam partem & vtilissimam sum expositurus in libris de dignoscendis pulsibus.

† Græ. ĩpreßi habẽt, τάξ..ν τές τε πολυειδῶς τ̃ τύπον. Antiqui, τα-ράξαντές τε πολυειδῶς τὸν τύπον. i. typumq́ue varie turbauit.

Aduersus Archigenem de primis pulsuum Generibus, quæ ipse appellat Qualitates. CAP. 4.

QVod ad institutum refert non prætereibo. Nolo definiri omnia: neq́ue, cum multas protuleris significationes, facias vnam definitionem: in quod Archigenes de pleno pulsu incurrit. Quare cum ipsa est eius obscura definitio, tum de corpore ne arteriæ dicat, an de substantia, quę in eius cauitate continetur, diuinare non habeo: videtur enim nomen definiuisse, non rẽ. Omnino enim, si rerum duxisset rationem, plures faceret definitiones. Sed nomen illum spectare solum, vel ex illis perspicias, quæ statim initio libri de pulsibus sic dicit: Octo qualitates pulsibus comitari, magnitudinem, vehementiam, celeritatem, crebritatem, plenitudinem, ordinem vel perturbationem ordinis, æqualitatem vel inæqualitatem, rhythmum. Nãque, plenitudinis si nomen de compluribus rebus dicitur, miror, qui octo etiam maneant. Age enim, si septem illis alijs qualitatem corporis arteriæ addas, & infusionis quam vocant, & etiã ipsius spiritus, ac decem iam esse omnes qualitates pulsuum dicas, quid tibi respõdebimus? Aut hercle, si in duo membra partiens C infusam substantiam, vnam quantitati huius, alteram assignes qualitati qualitatem. Adeo in nominibus Archigenes, non distinguendis significationibus, videtur permanere. Ac par est iã prouerbium proferre, plebeium illud quidem, non à proposito tñ alienum. Cum aqua, inquiũt, suffocet, quid sorbebimus? Nam, si ita Archigenes labitur, ad quem adibimus? quis huius nobis errata corriget? Etenim nõ in his tantum vt, sed (si id, quod est, dicẽdum est) in alijs offendere passim: Vt, nulla duritiei & mollitudinis facta mentione inter primas octo qualitates, postea de ijs agit: primo enim loco de magnitudine, secundo de vehementia, tertio de plenitudine, quarto de duritie tractat. Quòd, si compositã aliquã ex simplicibus eam faceret, defendere hominem possis, si recte initio dicas prætermissam, vbi de simplicibus duntaxat meminit: sed mox iure in compositas relatam. Nunc quarto eam loco statuit mediã, quãtum potest maxime, inter simplices qualitates. Quam exponens, quid nam sit, occursum dicit solidæ vel dissolutæ arteriæ. Vnde certe de simplicibus illam esse vult. Hęc igitur Archigenes mox ab initio recẽsendis primis qualitatibus errata commisi: quas ne demonstrare quidem, cur tot sint numero, voluit, verum ita temere sermonem effutijt: Octo dicuntur qualitates pulsibus comitari αἱ διηχημέναι quidẽ apud καθαρείυς .i. puros. Ego vero, quid sit ipsum διηχημέναι, conijcere plane nequeo: neq́ue enim nomen hoc apud quen- D quam inueni Græcũ. Quo minus, cui Archigenes rei tribuat, perspicio: idq́ue, quod de sua ipse lingua librum nõ cõscripsit: vt fecit Chrysippus de noĩbus, quæ in dialectica finxit: hac enim sola via eũ assequeremur. Tamẽ ex tota orõne pro eo, διηχημέναι, vti eum suspiceris, quod apud oẽs est peruulgatum & creditum. Quanquam ne id quidem suspicari plane potes: nam nõ apud omnes ait, sed puros, quos ne ipsos quidem, qui sint, scimus: etsi scito scilicet opus erat, vt disceptemus, an credendum ijs citra demonstrationem sit, nec'ne. Apud Aristotelem certe lemmata audiui probabilia, quæ omnibus hominibus, vel plurimis, vel sapientibus probantur: hic an puri pro sapientibus accipiendi sint, me quidem præterit. Multo certe præstaret aliquam apponere, si non firmam demonstrationem, at rationem sufficientem sermoni de octo qualitatibus, vt ne quis initio statim, quasi in MOYSI & CHRISTI scholam impingat, leges audiat nulla constitutas demonstratione, idq́ue, vbi minime deceat. Nam, cum dicere de omnibus pulsibus (quod ex ijs, quæ ante scripsit, conijcias) instituisset, quot sint, nulla nos rationali methodo voluit inducere: sed disciplinam instituit empiricam, octo apud puros dicens peruulgatas qualitates esse. Quid, si quasdã illarum negligentius puri præterierint, statim'ne erũt nec ipsa quidem sua natura plures? an, quæ puris placent, hęc satis est retulisse pro veris, idq́ue, cum incertum sit, qui'nam isti sunt puri? vtrum, qui literas didicerint, vel primas disciplinas, an cordati, vel prudentes, vel sapientes? vt remittamus, quod quali-

qualitates appellauit principes & generales pulsuum differentias. Magnitudinis quidem & par- E
uitatis certe differētia qualitas non est, nisi tricubitale etiam in qualitate pones. Equidem quātum
putarem. Sed & de magno & paruo non paruam scio disputationem extitisse, vtrum quale signi
ficent, an ad aliquid, an (id quod res habet) ad aliquid in quantitatis prædicamento sit, nullo tñ pa-
cto in qualitatis: vti nec rhythmus, nec ordinis perturbatio & ordo, nec æqualitas & inæquali-
tas: quæ item ex genere ad aliquid manifeste sunt. Nam etiam cōmune genus existimare magni-
tudinem magni & parui pulsus, vehementiam vehementis & languidi, celeritatem celeris & tar-
di, & crebritatem crebri & rari: itaq; deinceps in sequentibus, plenitudinem pleni & vacui, duri-
tiam duri & mollis, quis negabit maiorem in modum esse absurda? Quòd si vno auet noīe totum
genus complecti, quin hoc, in ordine & perturbatione ordinis, in æqualitate & inęqualitate susti-
nuit? Aut, si in his cōe prædicamentum nō desiderauit, quæ erat necessitas, cur requireret in alijs
differentijs? aut, si in alijs ausus semel est Græcorum præterire institutum, quid crebritatē de cre-
bro dixit & raro pulsu, æqualitatem autem dicere de æquali & de inæquali non fuit ausus? Hæc
ego, quemadmodum sibi constent mutuo, libenter didicerim: nam hæc, vt si suspiciat Græcorum
morem, illa, vt si contemnat & perturbet, scribit. In vno ergo primo genere, quia viam sibi muni-
uit, ostendit in alijs omnibus eandem rationem habiturum: sed in audacia non permansit. Opor- F
tebat vero à primo aut nihil consuetudinem imminuere, aut perpetuo contra consuetudinem au
dacem esse. Nam, qui magnitudinem pulsus generatim affirmauit dici, etenim paruum etiam ha
bere suam magnitudinem: deinde etiā vehementiā confirmauit generatim, quoddam modo non
solum de vehemēte, sed & de languido dici: statim in plenitudine labascit scribens sic: Pleno pul- »
sui & vacuo est cōe quoddam genus, hoc non nunq; plenitudo vocatur. Nam in hoc genere, non »
nunq;, addidit: quod superioribus non adiecit, quasi reprehendens iam veterem dictionis vsum
confusum. Nam, si illi quis obijciat, qui apud Græcos est educatus: quæ bone vir in vacuo pleni-
tudo inest? quid hęc designas in cōes Græcorum dictiones præter oēm morem? Vt hoc declina-
ret, addidit, non nunquam vocatur. Enimuero nos rogabimus: quando autem? vbi? à quibus?
hoc enim vult illud, non nunquam. Ille vero librum producere Græcorum, ex quo vsum illum
confirmet, habebit nullum: tantum fortasse homini satis erit dicere, apud nautas, institores, caupo
nas, & balneatores: nam ad istos semper testes confugiunt, vbi de nomine quæratur.

Qua ratione Nominibus vtendum, ac de Atticæ linguæ dignitate. CAP. 5.

QVæres de nobis: quid, tibi tanti'ne Grecorum est vsus, vt nemini permittas de eo ne latum
quidem vnguem discedere? Non equidem, dicam, me hercle & per omnes Deos: immo, si G
vel *βέκος* voles panem appellare more Phrygum, nostra nihil refert: tātum me hoc pri
mum doce idioma linguæ tuæ, vt assequar: neq; dixeris, vocatur: omnino.n. quæram ex te, apud
quos? certe quidem non apud Græcos. Sed forsitan dicunt, vocetur. At, si, cum hoc dixeris, hi-
scere me amplius audias, capitis me damno. Nunc hîc, vocatur, dicis, mendacijs vsum Græcorum
onerās: illic nō absolute, sed addito, non nunquam: vt in plenitudine. Nam quid tandem ait, hæc
non nūquam plenitudo vocatur? Verum de plenitudine quidē hæc, cum labasceret iam, scripsit:
de duritie non ēt labens. Scilicet deiecti iam victiq; prorsus ista verba sunt: Est aūt mollitudinis »
& duritię pulsus cōe quoddam genus: quæ, durities, si receptum sit, vocetur fortasse. Neque hîc »
amplius ausus est addere hoc, non nunq; durities vocatur. Tametsi nihilo erat plenitudo duritia
præstantior, vt, quod ausus illic est, hic vereretur: sed, quod dixi, paulatim labentibus similis est.
Atqui maioris erat strenuitatis, puto, præcipitem ruere, non labi pedetentim: neque nobis neque
sibi negocia facessere. Quæ, durities, inquit, si receptū sit, vocēt fortasse. A quibus fortasse, si rece-
ptum sit? à tuis fortassis hęredibus. Siquidem nos, quemadmodum monetā qualibet in vrbe tes-
seram esse scimus emptionis & venditionis, quam qui adulterant, in hos legislatores aīaduertūt:
sic linguarum insignia multa esse scimus, quarum tueri, quam quisq; elegerit, volumus. Nos de- H
fendimus cōem linguam, quam vocant: siue vna ea Atticorū est (multas enim sumpsit Athenien
sium lingua mutationes) siue omnino alia quæpiam (nam alio in loco de hac re meam sentētiam
aperio) & hanc studemus linguam seruare, neq; in eius leges quicq; committere, neq; monetam
inducere vocis adulterinam, neq; deprauare. Qua si mecum cupis colloqui, primum eam fac ad-
discas. Sin alia quapiam vteris, id ipsum demonstra. Nam, si de Græcis est, sanè nec illa nos fugit:
siquidem & Ionum, & Æoliorum, & Doriorum reuoluimus scripta. Sin aūt nulla harum, sed est
Barbara aliqua, id ipsum dic: tātum ago, eam vt serues integram & puram, quæcunq; illa sit. Nec
tria mihi ex Cilicia verba affer, quatuor ex Syria, ex Galatia quinq;, Athenis sex. Equidē tot lin-
guas ediscere nequeo, vt homines intelligam adeo multarum linguarum. Δίγλωττος .i. duarum
linguarum peritus olim, aliquis dicebatur, quod habebatur miraculum, homo vnus duas callens
linguas: tu multas nos vis ediscere, cum ediscere te oporteat vnam, tam propriam, tam vero cō-
munem omnibus, tam etiam facundam, tam deniq; humanam. Quod si linguarum voces Barba-
rarum aduertas, perspicies planè, alias porcorū linguas, alias ranarum, vel graculorum, vel coruo-
rum repræsentare, turpes & inhonestas vel ipsa figura linguæ, labiorū, totiusq; adeo oris. Aut.n.
ex intimis ferè faucibus non aliter, ac qui stertūt, loquunt̄, aut labia distorquent, sibilātq;, aut vbiq;

vocem

A vocem intendunt, aut nusq̃ prorsus, aut maxime hiant, & linguam iactant, & os aperire nequaq; valent, linguamq; habent ociosam, nec facile motam, atq; quasi vinctam. Et tu iucundissimam negligis humanissimamq; linguam, ea florentẽ elegãtia atq; gratia: & ex multis importunis & absurdis congeris nomina? Vnam longe erat procliuius ornatissimam addiscere, q̃ sexcentas depravatas. At non tantum ipsi repudiant, sed & nos cogũt, in qua creuimus & instituti lingua sumus, hac dimissa, ediscere suam. Quid tu, non vis bone vir addiscere linguam Græcam? Barbare, vt velis, sonaueris. Tm̃, vt ego permitto pro tuo tibi arbitrio loqui: sic mihi, vt doctus sum, concede, vt dicam. Patrem habui, qui ad amussim teneret Grecam linguã, essetq; doctor, & pedagogus Græcus. In his altus vocabulis sum, nescio tua. Nec mercatorum mihi, aut cauponum, aut publicanorum vsum nominum adduce. Nõ vsus sum ista hoĩum natione, à puero in veterum versatus sum libris. Atq; hęc dico, nec vlli dixi tñ vnquam, vel heus tu barbare sonas, vel solœcismum cõmittis, vel parum bene & proprie appellasti. Immo loqui, vt volunt, oĩbus per me quidem licet, vt etiam gubernator dicat: Adduce pes, nil laboro. Phauorinus hęc & Dion, non ego reprehẽdo: tantum sermonẽ volo intelligere. Qui si me qñ perplexum habet, ibi necessum quærere mihi est, quid interpretari nomen velit. Si aperit sensum, taceo: neq; incuso, vel exprobro, q̃ à consuetudine desci-

B uerit Grecorum. Vna duntaxat sum cura capiendi sensum sermonis. Istis hoc, vt videtur, non satis est: sed, cum nos vtamur Græcorum noĩbus, tum nos illi primum accusant: atq; nunc dialecticos agunt, nunc physicos quosdam, aliàs oratores, non nunq̃ grãmaticos. Varijs.n. modis nos di uexant. Deinde, cum quis in longiorem cum ijs disputationẽ necessario deductus, imperitiã detegat oĩum, quæ, quasi nossent, iactabant: statim sui ipsi obliti, quę initio esse vtilia defendebant, hęc ipsa accusant. Quis est de istis audacibus, qui nobis nõ insultet, qñ differentias dicamus pulsuum generum tot esse: male differentias contendens nos dixisse, & multo ẽt peius generum? Nos aũt, vt inanem contumeliam istorũ vitemus: age qualitates, dicimus, eas vocaueris, aut q̃uocunq; cordi tibi sit: neq; enim de nominibus nos, sed de rebus disputamus. Nam, quot pulsuum sint prima genera, nosse refert, ne iam in prima forte diuisione genus integrum prætereamus. Hi ne hęc quidem dicere nobis permittunt, sed statim os obturant, ac rei totius confirmant, non nominis, esse ignorationem. Inde ea nos in se cogunt dicere, quę diceremus inuiti. Mox conuicti, primum nõ de re, sed de nomine quæri: deinde nominibus vsurpãdis ipsos offendisse, non nos: indignissime ferunt, & inutilem vocant, velut de somno excitati, argutam illam & anxiam de nominibus sedulitatem: quasi vero aliud nos à primo dixerimus aut contenderimus: ac non ipsi initium introdu

C xerint istarũ ineptiarum. Octo dicis tu qualitates pulsum comitari? Dabo tibi hoc, qualitatis te nomine ordine & recte vsum: de eo verbum nõ faciam. Ostendam nõ esse octo. Hæc de re quęstio est, ad quam ego egregios hos sophistas prouoco. Isti, quò hinc sese expediãt, dum ego disputo, nomen aliquod prehendunt. Cum iam in vtrisq; coarguti sint, rebus simul & nominibus, stomachantur. Erat vero praua de rebus sententia abijcienda, & nominum † vtendorum, quemadmodum illis per nos potestas est, & nobis item facultas ab illis danda. Sed non permittunt. Quare & ego de voce illorum pauca, necessitate adductus, dixi. †*Additur ex antiquis. quæ ipsi norunt.*

Quàm aberrarit Archigenes in Nominibus pulsuum generibus adhibendis: ac quo pacto singula Genera sint appellanda. CAP. 6.

AC nunc etiã orabo, vt deposita de nominibus contentione, concedãt nobis Grecorum instituto loqui: addiscãtq; male octo se qualitates dicere. Neq; enim oĩa prima genera pulsuum qualitates, vt demonstrauimus, sunt. Q̃uo igitur, inquiunt, dicendum est? Hoc non, quo discant, quærunt: sed ansam vt habeant controuersiæ. Tu ergo respondebis, differentias dicendum esse primorum generum pulsuum: aut sic certe differentiarum pulsuum prima genera. Illi, qualia genera, necessario rogabunt, & quæ, & quales differentias? Tu ẽt ad hoc illis responde in hunc mo-

D dum: Primum quæso audi, q̃ generum: inde audies, q̃ primorum: postea, q̃ differentiarum. Atq; q̃ generum, hinc cognosces. Dicitur quidam magnus pulsus, & ei contrarius paruus, ac quidam inter vtrũque medius, moderatus in hoc genere. Et hercle est, qui longus vocatur, est qui breuis, & latus, & angustus, & altus, & humilis, & qui horum medij sunt moderati. Horũ tibi, quos commemorauimus, vnum esse pulsuum genus censes qualitatem? Innuent. s. audace & cõfidenti voce: tu caue, hac re cõmoueare: sume & recita Archigenis illis librum primum, qui capitis hũc habet primum titulum, De magnitudine pulsus. Deinde initium tractatus sic ad verbum scriptum:
" Magnitudo pulsus generatim dicitur: obtinet enim magnitudinẽ & paruus pulsus & magnus.
" Tum paulum reuoluito librum, & rursus ex tractatu de vehementia hoc caput recita: Igitur ge-
" nus est vehementia: eius species, vehemens pulsus & languidus, & medius. Iterum librũ aliquan
" tum reuolue, ac principium recita tractatus de plenitudine, quod est huiusmodi: Plenus pulsus et
" vacuus cõe habent genus: hæc non nunquam plenitudo vocatur. Ac paulisper intermitte recita-
" tionem libri, atq; dic istis nihil nouare nos, sed sequi Archigenẽ. Est enim omni in pulsu cõe plurium differẽtiarum genus: vt hoc loco sunt ab Archigene tria hęc genera commemorata, magnitudo, vehementia, plenitudo. Tum quartum dic deinceps eum scribere genus, duritiem. Atque caput recita, quod ita habet: Mollitudinis est & duritiei pulsus cõe genus, quæ durities, si rece-

ptum

ptum ſit, vocetur fortaſſe. Clarius iam ẽt in tractatu de ordine & perturbatione ordinis, ęqualita- E
te & inæqualitate, genera dicẽs harum dñiarum nomen non ſortita, hoc modo orditur Herophi-
lus, qui generatim pulſuum protulit alias differentias hoc pacto: Magnitudo, celeritas, vehemen
tia, rhythmus: non coniunctim, ſed ſpeciatim ordinis meminit, & perturbationis ordinis, atque
æqualitatis, & inęqualitatis. Vnde curioſiores illum, qui generibus in partitione ſpecies opponat,
reprehendũt. Hæc ad initium tractatus. Inferius, cum nõ Herophili {aut alterius cuiuſdam} iam
opinionẽ exponit, cæterum tradit ſuam ipſius ſententiã in capite de ordine & perturbatione ordi
nis, quid ait? Citius. n. affirmauerim genus eſſe ſine noĩe. Hoc aũt quid ſibi vult, ꝙ magnitudinis
& paruitatis cõe genus magnitudinem appellauit: vehementiæ & remiſſionis, vehementiã: ple-
nitudinis & vacuitatis, plenitudinẽ: duritię & mollitudinis, duritiam: celeritatis & tarditatis, cele-
ritatem: crebritatis & raritatis, crebritatem: at ordinis, & perturbationis ordinis mente quidẽ con
cipit, ſed nomen non poteſt amborum tale exprimere, quale magnitudinis & paruitatis, magnitu
dinem? Neq; enim, vt illic paruo pulſui magnitudinẽ ait ſuppetere, & hîc dicere audet in inordi-
natum cadere ordinem: neq; vero etiam in inęqualem, ęqualitatem. Quare nec genus horum cõe
nominatur ęqualitas. Itaq; nomine ait vacare harum genera differentiarum. Genera ergo {ſecun
dum} pulſuum differentias non nos modo, ſed Archigenes eſſe dicit, ſed Agathinus, ſed, qui de F
pulſibus commẽtati ſunt, pene oẽs. Vbi ergo ab illis diſſidemus? ꝙ vocabulis nos magis vtimur
proprijs. Nam, cum quãdam Archigenes magnitudinis qualitatem dicat eſſe, alteram vehemen-
tiæ, tertiam plenitudinis, quartam duritiei, & quaſdam præterea celeritatis atq; crebritatis, magni-
tudinis qualitatem nos quantitatem diſtẽtionis nominauimus. Neq; eſt enim cõe magnitudinis
& paruitatis genus magnitudo potius, q̃ albedinis & nigritiæ, albedo. Sed, ſi harum eſt color ge-
nus, quod'nam magni ſit & parui genus, quærendum eſt: nã aut quantitas eſt, aut ad aliquid, aut
coniuncta cum ad aliquid quantitas. Neq; enim ſumus neſcij multis generibus eſſe commune ad
aliquid: ſiquidem albius & nigrius ſunt in genere coloris, & qualitas color eſt: iam ſuperius atq;
inferius etiam in genere vbi: maturius item & tardius in genere quãdo. Et vero etiã alijs in plu-
ribus generalibus prædicamentis ad aliquid verſatur. Quid igitur admirationis habet, ſi & in pręe
dicamento quantitatis locum habet? Sanè nihil mallem, ſi quidem poſſet, q̃ certo termino quan-
titatem diſtentionis appellare, ſicut in multis pedale, cubitale, bicubitale, & eiuſcemodi vocamus.
Atqui, quando eiuſcemodi ex accidẽtibus nihil inuénimus, q̃ proxime certos acceſſimus. Nam,
cum teneamus quidem pulſum moderatum abſolute, & moderatum ad ſingulos nos: exceden-
tes modum, & qui infra modum ſunt, damus operam, vt clare nominemus: atq; ſic interim dici- G
mus: aut, ſi cum nemine loquamur, nobiſcum certe cogitamus: Hic pulſus aliquanto eſt modera
to maior: aliàs, non paulo hic pulſus moderato maior eſt. Idem etiam ſic dicimus, bene maior mo
derato, aut ſatis maior: aut etiã abſolute, hic magnus eſt pulſus: vel hoc modo, pulſus hic ſatis ma-
gnus eſt: vel hercle, admodum eſt magnus hic pulſus: aut, cum longius ẽt intelligentiam proten
dimus, maiorem in modum dicimus magnum eſſe, aut deniq; maximum. Nam oẽs hæ dictiones
moderato maiorem denuntiantes, maiorem exceſſum & defectum oſtendunt. Quare optime va
leas moderatum, qui requiritur, oſtendere, modo moderatum cognoſcas. In ipſo enim maiore, q̃
eſt moderatus, ſatis eſt quinque facere, aut certe ſex dñias. Eum, qui excedat omnes, qui nobis ani-
maduertendus etiam eſt, nõ ſecus ac moderatus, maximum vocabimus: qui medius eſt inter ma-
ximum & medium, magnum ſimpliciter. Iam interponendi huic & illi vtrinq; bini alteri: vnus
paulo maior moderato, alter, qui magno paulum concedit: alius iam, qui magnum ſuperet, alius,
qui proximus ſit maximo. Hæc adduxi, vt demonſtrarem magnum & paruum, vt videãtur eſſe
q̃ maxime prędicamẽti ad aliquid, quantitatẽ ſignificare. Quocirca nos, qui de luce diſcipulorum
laboramus, ex quantitate diſtẽtionis oĩa diximus illa nominata eſſe: ſimulq; vſum eos nominum
docemus, nec perturbamus, cum in paruitate dicamus magnitudinem ineſſe. Nam, ſi vel idiota H
ſis, & primarum diſciplinarum imperitus, quiduis potius, q̃ hoc concedes: quas ſi antea attigiſti,
profecto millies offendiſti ſcriptas apud Gręcos, magnitudinem & paruitatem, esq; ad concipien
dum aſſuetus, magnum habere magnitudinem, atque paruum paruitatem. Equidem noui quen
dam, qui olim Archigenis mihi de pulſibus librum interpretaretur, qui paruo credebat nullam
ſuppetere magnitudinem. Nam, ſi, inquit, cuipiam adſit paruitas, etiam eidem aderũt ambæ. Hîç
ego cũ conticuiſſem, quãtitatem, inquit, aut tale aliquid paruo cogitetis ſuppetere, magnitudinẽ
nequaquam. Hęc ego, quia vt parum recta nõ valeo calumniari, neq; inſtituendos tyrones volo
importune confundere, qñ homonymum eſt magnitudo, & de his, quæ bifariam dicuntur, ſatius
eſſe dicendum duxi, diſtentionis quantitatem multas differentias pulſuum complecti. Nam eum
ſcio paruitatis eſſe apud Græcos vſum, vt quoddam accidens & inſeparatum à paruis. Itaq; Pla-
to etiam ideas efficiebat magnitudinis & paruitatis: ac harum viciſſitudine magnum & paruum
generabat ratione. Atque his ſiqui omnibus præteritis, magnitudinem paruis pulſibus aliquam
de altera homonymorum ſignificatione det infrequentiore: qui longis iam & breuibus, & la-
tis & anguſtis, humilibusq; & altis (cum eiuſdem ſint generis cum magno & paruo) ſuppetita-
re dicat magnitudinem? Nam lõgus eſt, qui longitudinem naturalem excedit: latus, qui latitudi-
ne:

A ne: altus, qui profunditate: quorũ intelligitur nullus in tribus dimensionibus arteriæ, citra quas nulla constet magnitudo. Siquidem quantitas vnius dimensionis, non magnitudo, sed longitudo est, ex qua aliquos longos & breues vocitamus, non magnos vel paruos. Neq; vero ita lineã vnquam appellamus, sed aut longam, aut breuem. Verum enimuero illa demum, quæ trifariã corpora dimensa sint, magna dicimus & parua. Atq; adeo ipse Archigenes magnitudinem esse pulsus ait, tumorem assurgentis arteriæ. Atqui tumore linea caret, quæ solis trifariam dimensis conuenit. Proinde omnes clare, vel de illius sententia à magnitudinis genere, qui ex vna dimensione nomen sortiti pulsus sunt, reijciuntur. Quare aut peculiare faciat ipsis genus, vt magno & paruo magnitudinem: aut, nisi faciat, non magni tantum & parui quærat cõe genus, sed ẽt longi & breuis, lati & angusti, alti & humilis, cæterorumq; adeo in ijs moderatorum. Verum præter quantitatem, quod de omnibus dicatur in cõi, nihil habebit. Atque ita euadet quoq; clara doctrina & distincta. Nam quis est tam plumbeus, vt non assequatur, cum dicitur, quantitas arteriarum distentionis? Vbi quantitatem vnius dimensionis demõstrare volumus, hæc vsurpamus nomina: eum, qui superat naturalem longitudinem, longum: qui inferior est ea, breuem appellamus. Simili modo, qui iusta latitudine est latior, latum: qui ei cõtrarius est, angustum: atque proportione horum B altum & humilem in profunditatis dimensione. At vero quantitatem in trinis dimẽsionibus ad hunc modũ vocamus: maiorem in modum vndiq; vltra moderatum auctum, magnum: & omni ex parte diminutum, paruum: qui modum seruet prorsus ęquum, moderatum hunc appellamus. Cum vero à proportione tres illę dimensiones discedunt, atq; aliqua vel aliquę illarũ imminuuntur, vel exuperant, iiij & xx nascuntur differentiæ pulsuum: quas nos, quo xxvij esse obtinentium tres dimensiones pulsuum vniuersas differentias ostenderemus, cum prædictis tribus in tabella proposuimus. Nanque hoc visum mihi est horum referre, qui iam primum ad commentationem addiscendam de pulsibus appulerunt, omnium tenere eorum singulis in generibus numerum: id quod priores neglexerunt. Sed his sane venia danda est: quid enim cum istis lucteris, qui omnino conciderunt? Archigenem vero qui non iure accusem? quem ad ea oportebat inueniẽda, dialectica vti: ille, vbi minime decet, illic male eam ostentat, obtundens tantum discipulos, nihil interim docens. Atqui præstabat parata diuidendi componendiq; via & ratione, numerum per eam omnium differentiarum pulsuum inuestigare: non tamen ostentare ijs, qui iam senes demum ad discendum sese conferunt, sed ne indicare quidem hoc ipsum tyronibus esse rationem & viã, qua constat tabella. Nam ijs, qui humanis studijs non sunt instituti, nequicquam dicas: qui illis imbuti sunt, prius ex rebus ipsis, q̃ tu admoneas, rationem illam & viam cognoscant. Qui ergo C factum est, vt nemo istorum quisq; diuidendi videatur ratione vsus ad numerũ cuiusq; generi differentiarum ineundum, neq; ad inuenienda prima, componẽdi? Quãquam dialecticis solis vtendi facultas datur harũ viarum rõnumq;, interim ab indiuisis & numero infinitis ad primum illud ascendentibus oĩum genus, per eas, quæ in medio sunt, genericasq; ac speciales differentias: interim vero ab illo primo genere rursus ad infinitum pergentibus per easdẽmet, quæ in medio sunt, dĩas. Sed horũ est ausus nullus vlla constituere via & rõne numerum vel primorum generũ, vel ab his distributis proficiscẽtium dĩarum. Verum nos quidem hoc effecimus, & quasi via progredietes, xxvij pulsuum reperimus, qui tres habent dimensiones: & eorum nouem, qui vnam: vnũ cõe genus, quantitatem distentionis arterię. Quod, si ẽt contractionem est tactu cognoscere, & in hac quoq; erunt. s. totidem dĩæ. Sed de hac re in libris de dignoscendis pulsibus disceptabimus.

Quàm aberrarit Archigenes in venandis Pulsuum differentijs, cum nullum genus à reliquis separatum, sed omnia confusa & indistincta pertractarit. CAP. 7.

AT † vero Archigenes (nam hunc, post Herophilum quidem appellauerimus, primum inclamantes Homerum:

D Vnicus ille sapit, tibi mens inuoluitur vmbris)

non in nominibus modo videtur, sed lõge etiam in rebus prius perplexus esse. Quo fit, vt passim se non percipiat secum pugnare. Discas id ex his ipsis verbis: Sunt porrò alij pulsus, hiq; nec medij, nec magni, nec parui, ex magnitudine censentur, vel ex magnitudinis dimensionibus. Mox subdit. Est enim pulsus, cũ longitudine arteria distenditur insigni, sed latitudine angusta, & humilius est sublata: vocetur longus. Alter, cum lata quidem distentio, sed humilis & longitudine breuis occurrit: appelletur latus. Tertius, vbi admodum attollitur, angusta tñ & longitudine est breuis, est aũt hic rarior: vocetur altus. Hic erat illi de ijs propositum dicere, qui vnam habent dimensionem, remotis reliquis duabus: sed de instituto argumento abductus est, q̧ de illis etiam scribat, qui tribus dimensionibus intelliguntur. Nam eorum primum non longum modo, verum etiam angustum & humilem fecit, neq; id tantum conceptione, sed & verbis. Nam quid ait? Cum longitudine arteria distenditur insigni, sed latitudine angusta, & humilius est sublata. Nam latitudine angusta, angustum pulsum significat: & humilius sublata, humilem. Inde secundum, non latum tãtum, sed etiam humilem & breuem fecit, tam intelligẽtia q̃ verbis. Eodem tertium modo, non altum solum, verum etiam angustum & breuem: cum sint hi tres de ijs, qui trinis dimẽsionibus dicuntur, xxvij. quos in tabella proscripsimus. Scriptus est autem, qui hic primus relatus est, in

† *Antiqui quidam cod. hunc habent sensũ. At vero Archigenes [huius enĩ solius æquũ est meminisse, post Herophilũ inclamantis Homericũ illud. Vnic⁹ illæ etc.*

in tabella nonus, hoc pacto: Longus, angustus, humilis. Qui hîc secundus est, primus vigesimus E
est in tabella descriptus in hunc modum: Breuis, latus, humilis. Tertius hîc, in tabella est xxv, qui
sic scriptus est: Breuis, angustus, altus. Quare aut initium de ijs sermonis immutet, vbi magnitu-
dinem dicit eorum spectari: aut magnitudinis certe dimensiones simpliciter tradat pro magnitu-
dine: aut, q͞n appositum est, ex dimẽsionibus magnitudinis, ne in magnitudinis amplius differen-
tijs eos numeret. Nam quid quærit, vtrum de his illos esse, qui trinis simul dimensionibus ęstiman
tur, an de illis, qui tantum vna? Vtrobiq; est enim defectus. Si eos, qui trinis æstimantur dimẽsio-
nibus, accipimus, cum omnes prætereuntur vnius dimensionis, qui nouem numero sunt: tũ alij
desiderantur xviij, qui trium simul æstimantur dimẽsionum. Ita enim ix tantum videatur mentio-
nem fecisse: trium, qui primi cõmemorati sunt, magni, parui, medijq; inter eos: deinde triũ, quo-
rum hîc meminit: Ad hęc trium aliorũ, qui his sunt oppositi, quos postea adducit. Ad hęc, super-
flue hoc orationi additum est, ex magnitudinis dimẽsionibus: sat enim dicere absolute erat, ex ma-
gnitudine. Contra, si de his, qui vna dimẽsione ęstimantur, scriptum ab eo accipiamus: Primum,
alienum sit reliquorum binorum in singulis meminisse: Deinde, non iam xviij, cæterum quatuor
& xx illos ex tabella reliquerit: Tertio, male videatur dicere ex magnitudine cẽseri eos: cum non
ex magnitudine sit dicendum, sed ex magnitudinis dimensionibus: si quidem tumor, vt ipse asse- F
ruit, est magnitudo. Quanquam non solum longitudo per se, sed nec profunditas vel latitudo est
tumor, cæterum, vt etiam appellatur, dimensio. Neque sane perinde est tumor & tumoris vna di-
mensio. In vtrũq; igitur incurrit plane Archigenis oratio, quòd nec distincte nec distribute dixit,
sed intelligentia veluti ambigua. Cæterum, in quam ille partem potius acceperit, si diuinando
oportet pronunciare, vel id audebo. Equidem voluisse dixerim hos describere, qui vna dimẽsio-
ne intelliguntur: idq; adeo ipsum initio innuisse, cum dicit, Vel ex magnitudinis dimensionibus:
*γράμματι. Al. πράγματι. i. re.
sed in narrando offendisse, vti toto in libro*, & animo conturbato fuisse, & attonito. Nam, quòd
hominem lateret esse septem & xx, eos, qui tribus simul dimensionibus intelliguntur, maximum
est argumentum crassa ratione minimeq; distincta de illis statuisse. Nam eius esse hoc institutum,
& ab hoc illum deflectere inuitum, ex suprapositis liquet. Nam quid tãdem mox subdit? Etenim, »
cum etiam binæ aliquæ sæpenumero dimensiones concurrant, vt simul & breuis sit & humilis, »
vel breuis & angustus: atq; in alia cõiugatione, lõgus & latus, vel longus & altus. Profecto hinc
planum est eos illum, quos diximus, vna tantum dimensione accipi velle. Hos siquidem binis di-
mensionibus duntaxat scribit, tertię statum prætermittit. Nam quid dicit? Etenim, cum etiam bi-
nę aliquę sæpenumero dimensiones concurrant, vt simul & breuis sit & humilis. Nam in hac ora G
tione, qui breuis simpliciter sit, cognoscendum est, & qui humilis simpliciter: alioqui nos fugiet
breuis simul & humilis. Quin nec longus pariter ac latus, nisi antè vtrunque separatim commen-
tere, erit clarus. Primum enim longus seorsum est intelligendus, deinde seorsum ipse etiam latus,
postea illorum intelligentiæ committendæ vnà sunt: ac tum dices deniq;, longum simul & latum.
Quapropter fit, vt à se ipse quidem cõfusus manifeste dissideat. Nam longum non satis habuit di-
cere, cum longitudine arteria distenditur insigni, fieri: etsi hoc vnum sufficiebat: sed superflue ad-
didit, sed latitudine angusta, & humilius etiam sublata. Rursus latum parum erat dicere, cum la-
ta quidem distẽtio: verum subijcit, sed humilis & lõgitudine breuis occurrit. At, si hæ mihi sunt,
Archigenes, notiones obseruandę, qui longum eundem & latum intelligam, quod subdis, fieri?
Nam à lõgi notione tu ipse latitudinem disclusisti, & à lati longitudinem, vt sic dicam. Atqui hæc
inter se pugnant plane: cum primo loco à longi notione abstrahat latum, retineat secundo. Non
aliter in lato & alto, primum à reliquis duabus dimensionibus separat longitudinem, deinde ser-
uat. In has ille omnes offensiones nominibus exponendis, eò, quòd in ipsis rebus multo ante la-
psus sit, incidit. In nulla enim disciplina videtur vsus ratione vel diuidẽdi, vel componendi. Ne di
cam illi vsu venisse, quod vulgo solet, & indoctis: vt naturæ frequenter compositionem in prima H
& simplicia dissoluere conetur: frequenter autem, quãdo nihil horum separatim vel per se potest
esse, resistat, & se ad compositum recipiat: Rursus quando compositum indigestam nec distinctã
obtinet disciplinam omninoq; plebeiam & rudem, ni in prima dissectum sit, à diuisione nesciat
manum abstinere, inde ad compositum iterum diuertat: ꝙ intelligentia nequeat distinguere sin-
gula simplicia: Atq; hunc orbem repetens & volutatus semper inter extrema, intelligentijs ambi
gat, nec vlla ratione his se pugnantijs possit explicare. Omnino, qui dialecticum se facit, hoc volo
meditatum plane esse, vt, quicquid aggrediatur, si sit compositũ, redigat ad prima notione & sim-
plicia: non quo separatim vnquam & sola appareant (nam hoc effici non possit) sed ꝙ mente so-
la concipi possint, nec cogitando hæc cum vlla coniungamus differentia, quibus sunt necessario
alligata. Nam, vt simum hominem intelligimus, & aquilum: neq; magnus is sit, an paruus: albus,
an niger: corpulentus, an gracilis sit, nosse nobis est opus: sic altum quendam intelligimus pul-
sum, non desiderantes longitudinem vel latitudinẽ eius cognoscere. Quapropter, qui nullũ aiunt
longũ simpliciter pulsum se complecti animo (nam oĩno oportere eum aliqua præditum esse lati-
tudine & profunditate) rudes sunt primarum disciplinarũ: quas didicisse eos & in illis tritos opor
tebat esse, atq; ad nos tum deniq; se conferre. Quia enim solus non possit longus consistere, con-
tinuo

A tinuo nec intelligi confirmant ſolũ poſſe. Quin ergo nec ſimum hominem cogitent ſeparatim,
nec aquilum, niſi eius norint omnia reliqua, magnus ſit an paruus, corpulentus an gracilis, niger
an albus, Græcus an barbarus, malus an bonus, valens an ęgrotus, iuuenis an ſenex. Quid hoc autem? non'ne importunum eſt, longum ſe quendam & altũ & latũ ſimul fateri intelligere, ac vno
noīe magnum appellare, longum non poſſe ſeorſum & ſolum concipere? Quaſi vero nõ eadem
ratio ſit cum toto pulſu magni, ac longi cũ magno. Nam, vt longus ſeparatim & ſolus ſtat nullus
ſine aliqua profunditate & latitudine, ita neq; magnus eſt vllus pulſus, niſi ſimul celer, vel tardus,
vel vehemens, vel languidus ſit, vel particeps aliarum ſit differentiarum. Immo vero, vt cogites
omnibus differentijs arteriam moueri, ſeparatim non poſſit vnquã moueri: quis enim extra corpus arteriam etiam cõſpexit pulſare? Omnino itaq; eſt in toto corpore, & neruo alicui incumbit,
isq; qualitatem habet & quantitatem: ſubijcitur porrò venæ, & hæc eſt qualitatis & quãtitatis particeps: circunijciuntur iam corpora illi multa: atq; omnia, hinc progreſſus, ſine quibus conſiſtere
pulſus non valet, recenſeas. Sed vir prudens, ſi hęc exaudiat diſſerentem, de aſſiſtentibus aliquem
rogauerit: Nũ iſte ſcilicet ludit, vel inſanit, qui hæc nugetur? Quid, quæ ſine alijs eſſe nõ poſſunt,
nõ'ne mera fatuitas eſt, & magna vanitas, ne cogitatione quidem reprẹſentari citra illa profiteri?
B Nam longum quidem pulſum, niſi aliqua cõiuncta ſit profunditas & latitudo, non eſſe poſſe, nemo cauſam dicit. Atqui hoc nõ erat propoſitum: ſed an'ne intelligi quidẽ poſſit abſq; illis. Nam,
hoc ſi quis dicat, artes imprudens euertat omnes, atq; adeo omnem in vita vſum noīum. Etenim
curandi artem quis vnq; veſtrum pleuritici Dionis didicit? nemo vero. Omnino nõ in homine
pleuritico, ſed in commẽtatione ſpecierum & generum artes poſitæ ſunt: primũ pro ipſo affectu
certis ſumptis diſtinctionibus. Siquidem vel ad clauiculam dolorem, vel ad præcordia pertinere
cogitamus: neq; hic Dionem vſquã, vel Theonem vnà concipimus. Deinde ſuperiorem ſtatum
& præſentem ſpectamus. Abundantia laborat pleuriticus, aut contra defectu humorum: bonos
ſuccos habet, vel malos: atq; vtrunq; ſcilicet, nunc'ne primum, an iã pridẽ. Et, ſi iã pridem, vtrum
à victus ratione, an ſua ſponte: neq; hic quidem vſquam Dion vel Theon. Neq; vero etiã, vbi de
temperamento ægroti agimus, Dionem neceſſe eſt vel Theonem appellare, aut animo concipere, aut aliquo modo deſiderare. Nam ea ratione Geometriam ſuſtolli, quid attinet referre, ſi quis
ſe nec lineam, nec ſuperficiem dicat concipere, ꝙ carere ſolido corpore nõ poſſint? Quid cunctas
res mundi, quæ à ſe diuelli mutuo nõ poſſunt, an'ne abſurdũ, ſi ne intelligi quidem ſeparatim admittas? Sed eam importunitatem nunq; ferret Archigenes: immo cõtra facere ille ſemper aduer
C titur, deducẽdis ſingulis in prima & ſimplicia: uerum deflectit ab inſtituto interdum, & aberrat
inuitus, ꝙ parum, vt equidem cenſeo, ſit exercitatus. Certe in re propoſita, quod dico, perſpicias
non obſcure. Etenim, cũ etiam duę, inquit, aliquæ ſępenumero dimenſiones concurrant, vt ſimul
& breuis ſit & humilis,† nos ſeparauimus hos, qui binis intelligũtur, ab illis, qui ſingulis dimenſionibus: tum ꝙ hos, qui trinis dimenſionibus intelliguntur, qui ſunt vigintiſeptem, prius docere
non poſſem, q; ſingulas dimenſiones intelligere ſeparatim aſſuefeciſſem nunc augeri, nunc minui, nunc moderatas eſſe & in naturali ſtatu perſiſtere: tum ꝙ multa nos ex vna dimenſione cognoſcere poſſumus. Nam, vt certam rem demonſtrare magnus pulſus ſolet, ita ẽt altus ſolus, non
ſimul cum ipſo alijs dimenſionibus animo conceptis. At vero pulſus binarum dimẽſionum, nec
ad viam & rõnem quicq; faciunt eorum, qui trinis ſimul dimenſionibus intelligunt: & à diuidendi ſunt methodo abducti: vnde etiam diſciplinam habent, quæ nulla arte conſtat, fruſtra tyronem
detinentes: vt ſi quis ita doceat, pulſum dicens eſſe aliquem magnum ſimul & celerem, alium magnum ſimulq; vehementem, alium item celerem & vehementẽ: itaq; progreſſus binos copulet:
quod ne ipſe fecit Archigenes, vt quod nullius ſit artis, nulliusq; prope rõnis & vſus. Interdum
enim ex oībus differentijs tum nos volumus conſtitutũ intelligere: tum ars requirit, vt cognoſca
D mus: vt propoſitæ rei totã naturam perſpiciamus: Interdum in ſimplices reducimus differẽtias, ꝙ
abſq; eo exacte cõpoſitum non intelligamus. Nam, niſi totã rei naturam in vnum complecti, atq;
in vna differentia & ſimplici valeas cõſiſtere, nulla erit ars, nulla via vel ratio, nulla etiam vtilitas.

† In cod. antiquis græ. plura hic adduntur, ut locus hic ita vertatur. Nos aũt hos, qui binis dimenſionibus ĩtelliguntur, nõ appoſuimus, ſed ſolis cõtenti fuimus tũ eis, qui ſingulis dimẽſionibus, tum eis, qui trinis ſimul intelliguntur: illis quidẽ, qui ſingulis dimẽſionibus intelliguntur, tũ quòd hos &c.

Qua arte Gal. pulſuum Differentias inuenerit in Quantitate diſtentionis arteriæ. CAP. 8.

QVamobrem nos primum pulſuum vniuerſam naturam deduximus in differentias, quę ipſam conſtituunt: atq; hanc quantitatis diſtentionis appellauimus, illam qualitatis ictus, aliã
qualitatis tunicæ, aliasq; ordine commemoratas. Deinde in his ipſis rurſus ſimplices requiſiuimus notiones, vt, quam habet rõnem differentia quãtitatis diſtentionis ad totam pulſuum
ex omnibns conflatam naturam, ita aliud reperiamus ſimiliter habens ad hanc ipſam. Nam hoc
genus vt vniuerſam pulſus naturã conficit, ita idẽ iterũ dimenſionẽ efficit quãlibet. Sed binas cõcipere dimenſiones nihil refert nec ad totum pulſum abſoluendum, nec ad vnã quantitatẽ diſtentionis: vnde ſuperuacaneũ de ijs ſit ſermonem habere: & nos dedita opera prætermiſimus. Contra male Archigenes eum veluti dilacerauit, & ſex duntaxat commemoratis coniugationibus,
alias vigintiunam numero præterijt. Siquidem differentiæ vniuſcuiuſq; dimenſionis ſunt omnes oībus aliarum copulandæ: vt in vnaquaque binarum dimenſionum copulatione exiſtãt nouem differentiæ, omnes vigintiſeptem. Adſcribam vnam ex qua de reliquis etiã licebit diſcere.

TABELLA

E

1	Longus	Latus	4	Latus	Moderatus	7	Breuis	Latus
2	Longus	Moderatus	5	Moderatus	Moderatus	8	Breuis	Moderatus
3	Longus	Angustus	6	Angustus	Moderatus	9	Breuis	Angustus

In hac ergo tabella, longitudinis tres differentias complicãtes cum tribus latitudinis,nouẽ esse
cimus drias. Altera erit eodem modo tabella,cum tribus longitudinis differentijs coniũctas pro-
funditatis tres habens. Tertia præterea, in qua profunditatis tribus tres copulabunt latitudinis.
Neq; est obscurum, quin singulæ tabellæ nouenas complectantur coniugationes: itaq; omnes vi
gintiseptem sint. Iam igit est apertum,horum, qui bini intelliguntur prætermisisse Archigenem
permultosq;, vt ẽt aliorũ. Nos aũt hos omisimus ob causas, quas exposuimus: sed tradidimus eos,
qui singulis dimensionibus intelligũtur,numero nouem: atq; eos,qui trinis simul,quos in tabel-
la descripsimus,septem & viginti. Quorum fecimus oium commune genus,nõ magnitudinem,
verum quantitatem distentionis,explicamusq; pulsuum differẽtias quasdam nominibus,aliquas
definitionibus: neque.n.nomina oẽs sortitę sunt: & imponere,ab re ducimus,noua,qñ definitio-
nes cõmõstrare nihilo sane secius valent. Equidem non multo peius existimem, sed multo ẽt do- F
cere nominibus definitiones melius,q, vt alia omittam, plerasq; etiam differentias in alias plures,
vt in magno pulsu demõstrauimus, diffindunt: quippe cuius rursus sex concipias differentias, &
definitione explices,si quendam ex illis maximum & conceperis & vocaueris eum, qui à modera
to distat quãplurimum: aliquem simpliciter magnũ,qui inter maximum et moderatum medium
locum tenet: ac inter vtrũq;,alias duas differentias statuas, licet, vnam paulo moderato maiorem,
alteram,quę paulum infra maximum sit.Nam huiuscemodi, diuisionem,neminem fugit,qui ope
ram,vel studium in operibus artis posuit,magno vsui esse ad præsagiendum. Etenim in calido,fri
gido,sicco,humido,breuiter omnibus,quę ad artem pertinent,in minima facultas diuidẽdi,& par
uorum excessuum obseruatio,viri est cũ prudentis, tũ vero experti in operibus,nihilq; potius du-
centis,q̃ scopũ artis in angustum q̃ maxime cogere.Nõ tñ in principio institutionis ea est sumen
da diuisio,nam discipulis ea res minus doctis nõ parum confusionis afferet: docti vnum ex com-
memoratis intelligent. Quæ causa fuit, quamobrem nec eorum in primo cõmentario meminerĩ
mus: sed ne nunc quidem dixerimus,nisi oẽm pulsuum, qui ex quantitate nominantur & intelli-
guntur,statuissemus aceruum ob oculos ponere. Siquidem excessus pulsuum,qui vna dimensio-
ne intelliguntur,& defectus à principio potes diuidere,vt in magno demonstrauimus.Nam mo- G
derati soli,singulis generibus singuli sunt & indiuisi: alij plures diuisiones recipiunt,sua quidẽ na
tura infinitas: quod enim genus maiorem ,vel minorem excessum & defectum obtinet,infinitas,
necesse est,habeat drias. At non ad sensum tñ sic habet: sed, vt ad illos te melius vel peius exercita
ueris, ita modo vel minutulas drias percipere poteris, modo insignes tm. Siquidem & musicus
vocis excessus nõ ad tonum & semitonum tantum,sed & ad elementum ipsum vsq; et minimum
sonum satis assequitur: idiota nec duorum excessum tonorum potest exaudire.Nam nos quidem,
vt nunc est,nostrum sensum exposuimus. Assequimur in moderati excessu & defectu cuiusq; ge
neris differentias pulsuum sex: sed tyronibus primum vnam, aut alteram, satis est de illis sentire,
& discernere à moderato illas posse. Tractu certe tpis si hac in re versent diu, primum in duas par
tes fortasse eas partiri,deinde in tres & quatuor poterunt. Hæc ideo oĩa, vt multorum pulsuũ es-
se declararemus vnum genus,disseruimus. Refert tñ etiam suo nomine ea cognoscere: nosq; his,
qui in disciplinis profectum iam fecerunt,hæc dicimus, quibus scilicet solis dictauimus. Ergo es-
se quoddam genus pulsuum,qui in quantitate distentionis consistunt,satis ostensum est.

Ratio distinguendi Prima & communia genera pulsuum. CAP. 9.

IAm de primis esse generibus (memini enim hoc quoque recepisse demonstraturum) hac po- H
tissimum ratione perspicias, si in singulis perinde alijs generibus coneris commẽtari, atq; nũç
in hoc fecimus. Id quod in hunc modum maxime feceris, si in singulis tractandis consideres,
ecquod supremum genus esse possit & huius generis, quod est quantitatis distentionis, & eius
quod cum illo proponit. Age enim,quandoquidẽ celer quidam est,& tardus, & moderatus in ar
teriæ motu pulsus: atque horum cõe genus qualitas est motus (quod in commentarijs de digno-
scendis pulsibus demonstramus) ecquod inuenire commune genus valeamus qualitatis & quan
titatis, attendendum nobis est. Si nequeamus, in prima referemus genera, tum quantitatem di-
stentionis,tum qualitatem motus. Sed,quãdo & qualitas corporis arteriæ aliud genus sit pulsuũ,
scilicet in quo mollis sit,& durus,& moderatus in statu arteriæ tunicæ,vidẽdũ est rursus,quod nã
horum sit commune genus: huius dico, de quo nunc egimus, & illius, qui in distentionis quan-
titate consistit. Si nihil reperiatur, ex primis etiam est hoc censendum. Nam, q exercitatum re-
quirit in prædicamentis horum cõmentatio, apertum puto esse: vt, cum, quæ in quæstionem ve-
nerunt, in vnũ ambo prædicamentum cogantur, non commune tñ vllum genus habeant, ne cõ-
munitas nos prædicamenti moueat: vt plerosq;, qui sero ad literas se conferunt, & inexercitatos
pseudodialecticos, vbi prædicamentum sit commune, genus etiã reperies hîc cõmune existimare

esse,

A esse,vt qui distinguere homonymiam non valeant. Sanè sic habet in qualitate motus,& corporis
arteriæ. Prædicamentum est qualitatis cõi vtriq; generi: tñ genus non item ambo vllum obtinẽt
commune. Nam per homonymiã vtrunq; nõ synonymiam qualitas dicitur: neq;.n.eadem est in
ambobus qualitas, sicut in albo & nigro,atq; frigido & calido. Cæterũ motui peculiaris est qua-
litas, & diuersa: & corpori arteriæ peculiaris, diuersaq;: scilicet non generis sunt eiusdem, motus
& status corporis arteriæ. Verum de his inferius fortassis amplius agetur. De pulsuum nunc ge-
nere in quantitate,qua ratione animaduertendum est,liquet: primorum'ne generum, an secũdo-
rum sit.Nam à genere motus, corporisq; arteriæ planè distat, si quidem quantitas à qualitate diffi
det: atq; idcirco etiam à genere contentionis, in quo vehementes quidam & languidi sunt pul-
sus(etenim qualitate hi vel ictus,vel vitalis roboris,constant)& vero à rhythmo etiam,& à gene-
re ordinis & perturbationis ordinis, æqualitatis & inæqualitatis: quæ quidem prædicamento
ad aliquid attribuunt vniuersa. Hoc iam superest,vt illud cõparemus cũ genere crebritatis & ra
ritatis: nam hoc constituere quantitas videtur temporis quietis. Sed sub idem sic rursus prædica-
mentum reducentur, genus ambobus tñ non erit idem: nam genere toto quantitas dimensionis
corporis à quantitate abest temporis. Ac nullum esse apertum est in pulsibus genus altius quãti-
B tatis genere distẽtionis,vt nec aliorum quoquam cõmemoratorum. At meditatum oportet prius
« esse, qui assequi hæc volet,ad prædicamenta. Nam scitum est Arcesilai dictum: Nemo vellus por
tat ad fullonem. Ordo est enim,vt lanificij,sic institutionis disciplinarum. Nec legere quisq; prius
docet, ꝙ syllabas oẽs didicerit: nec syllabas ipsas prius, ꝙ vocis cuncta elementa. Neq; validas lu-
ctas,ante simplices & leues: neq; has ante, ꝙ probe sit frictus: immo ne id quidem, nisi præcesserit
more Athletarum vnctio: sed omnium horum aliud primum est, aliud secundum, aliud tertium
in omnibus artibus. Sic etiam in Dialectica, ante ꝙ quis ad prima se & veluti elementa exercita-
uerit,insequentium non valeat assequi demonstrationem. Sed hæc hoc loco satis de his sunt.

Archigenem, quanquam vsus est plerunq; nomine differentiæ, perperam tamen primas pulsuum differentias qualitates appellasse. CAP. 10.

RESTAT,vt de nomine differentię dicam. Primum in nomine nos nihil innouare ostendemus:
deinde,quid apud authores significet, interpretabimur. Nam noui nos nihil designare pri-
mus est Archigenes testis,qui in hunc modum in principio scribit tractatus de ordine & pertur-
« batione ordinis, æqualitatis & inæqualitatis: Herophilus, qui generatim pulsuum protulit alias
« differentias hoc pacto: Magnitudo,celeritas,vehementia,rhythmus,non coniunctim, sed specia-
« C tim ordinis meminit & perturbationis ordinis, æqualitatisq; & inæqualitatis. Hoc loco aperte
Archigenes non modo differentias esse in pulsibus, sed & aliquas generum esse,quasdam specie-
rum, memorauit. Neq; initio hoc tñ fecit,oblitus autem postea est in toto sermone: millies enim
nominis meminit differentiæ & generum & specierum, rectissime sentiens sciensq; differentia-
rum quasdam genericas,quasdam esse specificas: ac harum etiam ipsarum has magis genericas,il-
las specificas magis. Quare paucula, vt faciamus capita eius, adscribamus ad confirmandum pro-
« positum: primum hoc ex eodem de ordine & perturbatione ordinis tractatu: Quidã sanè æqua-
« litatem acceperunt in certis tñ differentijs: ego vero in omnibus, in quibus ordinẽ. Mox addit:
« Inęqualitas est imparitas pulsuum in aliqua succedentium ei differentiarum: perturbatio vero or *Al. eis. s. pulsibus.*
dinis,conturbatio dispositionis temporaria in aliqua pulsus differentia. Bis in hoc quidem capite
« scripsit differentiæ nomen. Paulo post: Neq; aperuerunt ne de his quidem,an, qui omni in diffe-
« rentia sit par, sit æqualis dicendus. Inde rursus: Et, qui est absolute ordinatus, hic nobis erit par
« magnitudine,vehementia, celeritate,rhythmo,& si qua alia eiuscemodi differentia dispositus at-
tenditur in omnibus esse, sed aliqua ex parte, qui in vna horum differentia dispositus videtur es-
se, vel duabus, vel pluribus. Hoc rursus loco nomen differentiæ bis appellauit: cui annectens se-
D quentem orationem,primum sic dicit: Nam illa integra & omnium differentiarum absoluta pa-
« ritas.Interim sic: Et inæqualem pulsum eum, qui prorsus vel vna differentia est impar,vocamus.
« Interim hunc in modum: Non nunquam alia per tres,vt dixi,respondent. Vehemẽtia vero,qua-
« si quotidiana est,cum sit æqualis & par deinceps, aut alia quæpiam reliquarum differẽtiarum,aut
« alia. Huic subdens proximam orationem dicit: Conuenientibus pulsibus & simul omnibus dif
« ferentijs,& vna vel pluribus. Postea: Interim sunt alia omnia ordinata,aut certe æqualia: vna au-
« tem aliqua differentia,vt magnitudo: vel duæ,vel plures semel inordinatæ sunt. Post hec in exi-
« tu tractatus: Accipienda sunt enim, inquit, quæ retuli, de celeritate & tarditate, deniq; de omni
« pulsus alia differẽtia. Atque hæc ex hoc tractatu adducta sint: quid enim plura cites? Digredia
mur iam ad alium, vt'ne ex vno loco testimonia videamur capere. Ascribamus igitur capita ex
insequentibus, atq; etiam ex præcedentibus. Ac sequitur quidem hic titulus: Quæ sit vno in pul
« su inæqualitas. Statimq; scribit ab initio tractatus in hunc modum: Sunt enim plures differentiæ
« inęqualitatis,puta in vno pulsu. Inde: Frequenter autem cum hisce differẽtijs,& cum magnitudi
« nis coniunguntur inæqualitatibus. Mox: Alia porrò est differẽtia in magnitudine vnius pulsus
« inæqualis. Hæc ex hoc tractatu proferas. Porrò adscribamus his pauca adhuc,ex ipso initio libri.
« Vnum quidem est caput hoc, Tractatus, de pulsus vehemẽtia. In vehementia autem eiuscemodi

inuenias præterea alias differentias. Alterum iam: Hunc in pulſus languidi differentias referas. E
Et inde aliud: Quidam non remiſſus quidẽ, ſed quaſi impeditus, & intro vergente præditus gra-
uitate, repreſſus, & demerſus, differentia erit vehementiæ pulſus. Poſtea, vbi de plenitudine agit,
interim ſic ſcribit: Numerus tot differẽtiarum. Interim ſic: Differentia tm̃ ad contrarium ſimpli-
citer æſtimetur. Rurſus in tractatu de crebritate & raritate in hunc modum ſcribit: Non nulli vi-
dentur turbare differentias. Et ad finem totius tractatus: Habes celeritatis & tarditatis differen-
tias. Rurſus, vbi agit, qui ſit pulſus per par & nõ par: At enim non eſt hęc peculiaris pulſus diffe-
rentia, ſed ſpẽs eam complectitur, vel rhythmi, vel ordinis. Sed ſatis iam de differentia, ne impru
dentes forte à propoſito aberremus. Nam, Archigenis ſi de pulſibus velis totum librum reuolue-
re, alterũ ex eo librum conficias de nomine differentiæ: nã nunc quidem ne ex quinta parte qui-
dem hæc excerpſimus: ac multa protulimus capita, non adeo, quo de nomine differentiæ labora-
remus, ſed vt ſignificationem eſſe variam oſtenderemus. Etenim genera non raro differẽtias ap-
pellauit cum prima, tum ſecunda: & ſpecies item generum: Ac, quæ neq; genera, neq; ſtatuit ſpe-
cies eſſe, quæ quidem differentiæ ſunt ſolæ, etiam vocauit has differentias: quæ pſeudodialecticis
res imponit. Nã, quando differentiæ cũ apud alios Gręcos, tum apud priſcos philoſophos de tri-
bus his, quæ modo memoraui, accipiant, de generibus & ſpeciebus cõius: ſed de illis, quæ in diui F
ſionibus, reperiũtur, quæ nec ſpecies ſunt nec genera, peculiarius: huius iſti tm̃ ſignificationis me
minerunt, communi omnino neglecta. Enimuero † agitati nemeſi} ſuis ipſorum ſcitis non con-
ſtant. Quapropter nunc non ex alijs græcis nominũ ſignificata ſuggero, cum tñ mihi promptiſſi
mum eſſet ab omnibus mutuari, ſed ex ijs ipſis pſeudodialecticis. Nam, qui expoſituros nominũ
notiones recipiunt, & dialecticę hoc commẽtationis principium conſtituunt, cum nõ exponunt,
ſed ferunt non aliter, ac leges, hoc nomine ſum ſolitus iſtos appellare. Nam Archigenes quidem,
ſat ſcio, oĩa citius ſubeat, q̃ differentiæ nomen attribui ſpeciebus quoq; fateatur. Etenim, vt præ-
teream alia, vel ſecta eorum ciuitatem prius, q̃ placitum, ait eſſe prodendam. At tu, ſi, dum leges
illi ferunt, ſileas, nec reſiſtas quicq̃, inde de re quapiam facias poteſtatem differendi, cum ſuis ipſi
ſtatim decretis pugnant. Quod ſane proauo huius eorum ſectæ frequens eſt Chryſippo: nomi-
na enim ſanctius ille ſciſcit, q̃ Athenienſibus de appẽdendis nummis Solon ſuis tabulis: confun-
dit aũt ipſe ea primus. Et, ſi quęras de ſucceſſoribus eius ſciti, quid nõ tueat̃ ſua decreta? abutitur,
inquiunt. At licet, cedo, abuti, nec, qui hoc admittunt, peccãt? licet, inquiũt: nam quid dicãt aliud,
vbi in puteo (vt in prouerbio eſt) ſint oppreſſi? Qui aũt alijs hoc hominihus minus permittunt?
An vni Chryſippo iſtuc, eiuſq; facere permiſſum eſt æmulis? At quam quæſo ob rem? q terra ſit G
natus ſcilicet Atticus de Codri familia & Erechthei? Atqui, ſi quidẽ illorum ſit nepos, nõ adulte
raret, quaſi nummum aliquem, antiquę inſtitutũ vocis. Nunc vero (quod quis ferat?) neq; Athe
nis natus nec altus, ſed ex Sicilia* pridem aduenĩẽs, prius, q̃ probe Gręcam vocem didicerit vllam,
Athenienſibus ſtudet legem de nominibus ferre, pica Sirenem imitans: vt picam, non graculum
dicamus, vel coruum, vel quippiam aliud, quem verius appellaueris tam audacem. Sed Chryſip
pi in linguam Atticam contumelias poſthac fortaſſe detegemus. Archigenis dicta hæc, quæ
nunc in manibus habemus, mire confitearis aperta eſſe: qui veretur dicere prima genera, & pri-
mas differentias, genericaſq; differentias, & genera differentiarũ, tametſi frequentia apud Græ-
cos hæc ſint nomina, ab Herophilo vero & Herophilijs prope omnibus millies prolata: ſed om-
nibus cõe nomen commentus eſt qualitatis. Atqui differentiæ nomen poteſt omnibus aſſigna-
ri, qualitatibus, quantitatibus, relationibus, vno verbo vniuerſis: nam ab eo, q differat alterum
ab altero, nomen differentiæ factum eſt & conceptum. Differunt autem quædam ſtatim primis
generibus prædicamentorum, vt homo, album, bicubitale, dextrum: nam vnum illorum eſt ſub-
ſtantia, alterum qualitas, aliud quantitas, aliud ad aliquid: Quædam ſubiectis generibus ſub his,
vt album & triangulare: color enim illius eſt genus, huius figura. Hæc rurſus ambo prędicamen- H
to ſubiecta qualitatis ſunt: itaq; albo primum prædicamentum cum triangulari conuenit: eſt.n.
vtrunq; qualitas: cæterum generis ſunt diuerſi, hoc figurarum, illud colorũ. Alia iam ſpecie diffe-
runt, cum non differant genere: vt album & flauum: genere ſunt enim eadem, nam colores ſunt:
ſed ſpeciei habent quandam differentiam: nam ſpecies coloris, vt nigrum, rubeum, cœruleum,
ita album, & flauum ſunt. Iam alia differunt indiuiduo, & vno numero: verbi gratia, album, quod
oſtendi poteſt, ab hoc albo, quod poteſt oſtendi, peculiari quadam diſtat differentia: ſed eidem
ſpeciei tamen ſubditum eſt albo: & idem eorum etiam genus color eſt, atq; cõmune prædicamen
tum qualitas: adeo quodlibet à quouis, alterum ab altero prorſus aliquatenus differt. Quãdo igi
tur differentia à differendo eſt appellata & inuenta: differre autẽ tum indiuidua, tum ſpecies, tum
genera inueniuntur ſubalterna, & ſemel omnia, quæ aliquo modo ſunt: etiam differentia, opor-
tet, in omnibus ſit, quæ ſunt: non item qualitas. Male ergo prima genera Archigenes differen-
tiarum pulſuum vocauit qualitates: nos recte atq; ordine cum hæc, tum alia omnia differentias:
quare etiam vniuerſo operi titulum fecimus de pulſuum differentijs. Quid iam ſupereſt eorum,
quæ diſtulimus? nihil, niſi vt veterum medicorum aliorumq; auctorum vſum nominis differen-
tiæ declaremus. Nam ſuperior quidem oratio ipſius teſtimonio Archigenis fidem fecit, neque ex
omni-

† ὑπὸ τῆς ἀδρασείας νεμεσώμενοι.

* in græcis, cilicia.

A omnibus tamen eius libris, ne ex illo quidem de pulsibus toto. Quòd, si alia opera inspicias Archigenis, etiam febrium differentias reperias hominem appellare, & morborum, victuumq́ꝫ: atqꝫ vti millies in his, quas memorauimus, rebus, noĩe differentiæ. Quòd, si aliorum medicorũ vsum, & omnino Græcorum adscribam, res mihi tam fore videtur prolixa, vt libros conficere maximos possit. Omniũ ergo primũ sit, vt quisqꝫ excerpat: nam se statim authorum vocabulis assuefecerit, minusq́ꝫ nobis exhibuerit negocij ad insequentẽ disputationem. Etiam duæ cuilibet ad manum sunt lucubrationes nostræ, & de Atticis nominibus, & de Medicis. Põt fieri, vt de Ionicis quoqꝫ conscribam aliqñ: vt, quæ de dictione & oĩno de noĩbus querunt, discas ex illis. Nunc seriem orationis persequamur, atqꝫ hunc librũ quidem hîc finiamus: in sequẽtibus libris addamus reliqua.

GALENI DE PVLSVVM DIFFERENTIIS LIBER TERTIVS

ARGVMENTVM LIBRI

B Exemplo vehementis pulsus & languidi, pleni & vacui, duri item & mollis, Archigenis & reliquorum Pneumaticorum tractatio redarguitur.

Inutilem esse Archigenis de Nominibus contentionem, ipsumq́ꝫ aberrasse in vehementiæ pulsuum definitione CAP. I.

Controuersia nobis de rebus, cuipiam necessaria fortasse videatur esse, alij iusta esse, alicui etiam condonanda. Nam, vt ait Poeta Tragicus,

† Si amor sapientię atqꝫ honesti singulis
Iuxta placeret, nulla foret mortalibus
Contentio ambigua.

† *Verior sensus ex ãtiquis. Si oĩbus honestũ idẽ esset ac sapiens simul, Nõ vtiqꝫ esset ambigua hominibus cõtentio.*

Nunc, quia non vr̃ omnibus idem neqꝫ honestum, neqꝫ sapiens esse, neqꝫ etiã verum, necessario existit .s. controuersia. Vt vero philosophus dixit, Etenim, si vel maxime sint, inquit, definita, non tñ scio, sed est in omnibus opinio: ex opinione hac par est nasci controuersiam. Vt aũt sentiunt illi, qui sciẽtiam firmã esse & congruentem ducunt, sed non facile inueniri: qui eam non assequitur, huic est habenda venia. At de C nominibus pugnare, nec vllum hic modum facere & multũ elaborare, solidosqꝫ implere libros maximos hisce præstigijs, nec necesse esse, nec par, nec venia dignũ mihi vr̃. Nam, rerũ cum sit ea obscuritas, vt, si vel in triplũ hæc vita nr̃a prorogeť, ne tunc quidem exacte nos oĩa cognoscamus, & « hac adductus re dixerit Hippocrates, || Vita breuis, ars longa. quomodo, qui in his, quę ab re sunt, tempus suum ponit, importunitatis ꝓpulsabit vitium? quasi vero tam ei multũ superet temporis, vt & hunc ei liceat cumulum addiscere, & necessaria per ocium indagare. Quid? hoc non ne faciunt, qui eiuscemodi conscribunt, vt Archigenes in libro de vehemente pulsu? Est vero proli- « xa eius oratio, nec conuenit omnem hic adscribere: nihilo minus, qui eã requirit, ex opere de pulsibus legat. Nam quartum est à principio caput, quod orditur in hunc modum: Vehementiam pulsus non esse simplicem qualitatem confirmat Magnus. Proinde, quasi hoc de vehementia caput legeris, quæ sentio, aggrediar dicere. Miror enim non hoc modo, ꝙ de nomine certat: nam hoc quidem delictum plerisqꝫ prope non medicis tantum, sed philosophis iam solẽne est: verum ꝙ ne id ipsum quidem percipiat, sibi de nominibus esse litem. Quapropter, cum arbitretur, puto, de re disputare, extendit orationem, quæ præter alia absurda, etiam scripta obscure, librum alium D quærit, neque eum paruum, qui ipsam exponat: vt perpetuo hæreamus scilicet de asini vmbra ambigentes, neqꝫ tantum in dialectica nobis sit profectum, vt, quæ de nominibus, quæ de ipsa sit re quæstio, perspiciamus. Siquidem, vbi pulsus aliquis sit violento occursu, vt impellat tactum & euertat, si, qua ipsum rõne dignoscas, quęris, & præterea causas, à quibus proficiscitur, & quid denunciare is pulsus solet, de re tum commentaris: sin autem, quo sit appellandus nomine, de nomine. Quò igitur intelligamus, de nominibus laborare, operam esse ludere: ipsas vero res considerare, artes augere: vocemus illum pulsum Dionem. Inde dicamus, quemadmodum exacte dignoscatur, hoc est, si comprimamus arteriam, non leuiter attingamus: deinde robore fieri vitalis facultatis, vt in commentarijs docemus de causis pulsuum: postea signum in morbis salubre esse, & alia quædam: etiam, quas iudicationes solet promittere. Nam, quando in quatuor partes sit omnis distributa de pulsibus commentatio: in partem de differentijs eorum, de cognoscendis ijs, de causis, & quartam de præsagatione per eos: vt pulsum valenter pulsantem, appellemus Dionem, illorum nihil labefactatur. Siquidem, quatenus ab alijs distat, perspeximus, siue Theon, siue Dion, siue quid aliud vocetur: & quomodo dignoscitur, & à qua gignitur causa, ac quid significat. Disputet iam licet de ipso in Magnum Archigenes, contaminantẽ & eum fortasse cõsuetudinem Græcorum in nomine, at tantum certe intelligentem, controuersiam fere cum veteribus

1. Aph. 1. Extr. ord. 1. b

ſibi de nomine eſſe: nam quæ ſunt Magni verba? Debẽt igitur magnitudinem pulſus inſignem E
habere, & plenitudinem, velociterq́ꝫ digitis occurrere, ſi proprie vocare vehemẽtem pulſum ve-
lis. Probe igitur hoc nouit Magnus, non ſibi de re, ſed de proprio vel nõ proprio nomine concer
tationem cum medicis eſſe. Apertius hoc etiã inferius declarat: nam Demetrium vult, cui libros
hos de inuentis poſt Themiſonis tempora dicauit, ſimul etiam hoc conſiderare: nempe qui, cum
philoſophus etiam eſſet, & quod proprium nomen eſſet, & quod ſecus, exactius teneret. Atque
eius hæc ſunt verba: nihil.n. cauſæ eſt, quin ipſa verba adſcribamus Magni: Qua ratione ergo re-
cte in ſimplicibus differentijs hunc ſtatuit, tu mihi expedi: nam ad te pertinet magis proprieta-
tem verborum iudicare, & ex nominibus conijcere ſignificatorum ſubſtantiam. Poſtea clarius
etiam facit hiſce verbis: Equidem de mea ſententia hactenus nõ diſcedo. Tantum dico vehemen
tiæ nomen ſignificare non ſimplicem differentiam pulſuum, ſed moderatum ex magnitudine, &
celeritate, atqꝫ plenitudine. Proinde hoc ẽt loco ſe diſceptare fatetur de hoc, quid.ſ. hoc nomen ve
hemẽtia ſignificet. Ac oĩno, ſi quis totam velit diſputationẽ colligere (ſcripta.n. eſt in tertio inuen
torum poſt Themiſonis tẽpora libro) ipſum ſentientem intelliget hanc eſſe de nomine quæſtio-
nem. Fortaſſe ergo cuipiam veniet in mẽtem innouationem mirari Magni. Etenim* trãſpoſuiſſe

Al. ex antiquis. Quid.n. trãſpoſuiſſe, et cæt. per interrogationem.

oportebat noĩum ſignificationes, ſiue recte ijs, ſiue ſecus, priſci medici ſunt abuſi. Nã meditatio- F
nem indagare, quæ ad artis opera intereſt, non ſolum Magno non eſt vertendum in vitium, ſed
nec cuiq̃, qui facultatem eam habet: ſiue hodie ſit is, ſiue à ſexcẽtis annis naſcetur. Verum de no
minibus pugnare, quibus tantarum rerum eſt propoſita commentatio, alienum eſt. Sed, ſi hæc mi
reris ac reprehendas, facis tu quidem probe, cæterum inſtitutum te videtur iſtorum hominum fu
gere: nam omnibus, qui Pneumatici vocantur, decreta ſtoicorum placent. Proinde, vt Chryſip-
pus eos de nominibus contendere, quorum in philoſophia vſus eſt, aſſuefecit, nec in medicis ipſi
nominibus hæc dubitant facere. Iam Zeno vero Citienſis prius etiam nouare ſuſtinuit, & præte-
rire Græcorum vſum nominum. Quare nihil habet admirationis, ſi eò deuenerunt contentionis
de eis iuniores philoſophi & medici. Sed quid habes, ꝙ de ijs mireris, niſi ꝙ ne de noĩbus ſe qui-
dem animaduertunt digladiari? Quemadmodum nec Archigenes, alioqui prudens, noluit (cum
hoc ipſum oſtendiſſet in nomine vehementiæ Magnum innouationem facere) tum accedere de-
niqꝫ ad vtiliora: ſed ſurſum atqꝫ deorſum id loci verſatur, cum in alijs offendens, tum ꝙ ipſa verba
nõ ſemper Magni profert: quę cum ſua ſint ſcriptura multo apertiora, immutat. Iam vero aliud
maius crimen hac de nominibus curioſitate cõmittunt, qui poſt Herophilum de pulſibus ſcripſe
runt, prope omnes. Nam, cum debuiſſent, vti paulo ante nos diuiſimus, & ipſi item diuidentes, G
ſeorſum de pulſuum differentijs, ſeorſum de dignoſcendis ijs, ſeparatim etiam de eorum cauſis, ſe-
paratim iam de præſagitione per eos, docere: omnia ſimul (mirum) confundunt atqꝫ conturbant:
ac partem eorum ſemel omiſerũt, partem leuiter attigerunt: nõ nulla ab re & præter modum ex-
tenderunt: alia temere coegerunt, vt ſi vnum ſint, in vnum, cum multum interſit inter illa. Atque
hoc ipſo in capite de vehementia Archigenes, vbi ſcribit, ſi per ſe æſtimetur, manifeſte apparere
ſua ſponte vehementiam contentionem eſſe, vt dixi, arteriarum motus: cum cauſam explicauit
vehementiæ, ipſam putat ſe aperuiſſe vehementiam. Nam quidem, ſi hoc, Archigenes, eſt vehe-
mentia, da mihi eius cauſam. At non poteris: aut eandem iterum dicere cogeris contentionem:
eritq́ꝫ contentio tibi motus arteriarum ſimul & cauſa vehementiæ, & ipſa vehementia. Ita multo
ſcripſerunt rectius, qui anteceſſerunt Archigenem, de pulſibus: quorum aliqui reniſum, alij vio-
lentiam, alij robur, non nulli impulſum occurſus arteriarum vocitarunt vehementiam. Nec hoc
quidem ipſum latet Archigenem: nam quid ait? Sunt quibus in tactus ictu videtur poſita eſſe:
vnde & ictum quidam arteriæ illam appellãt. Mox haud ſcio, quomodo, putat illorum ſe ſenten-
tiam premere, vbi ſic ſcribit: Apparet vero per totam diſtẽtionẽ firmitas impetus: ex qua, ſi obij-
ciamus digitos, etiam firmior occurrit ictus, qui non ad finem diſtẽtionis, ſed etiam ante eum fit. H
Hæc eius ſunt verba. Iam attendendum eſt, nihil eum efficere contradicendo. Nam quid ad rem
facit, ſi etiam ante finem diſtentionis qualitas ictus fiat manifeſta, nequaq̃ ictum arteriæ eſſe vehe
mentiam? Nam, hoc ſi illi ante Archigenem dixiſſent, vehementiam eſſe renitentem ictum, qui
in fine diſtentionis fit, recte contradiceret, ac ipſe ſubijceret iam ante finem etiam apparere occur
ſus violentiam: ſed, quandoquidem dixerunt abſolute, renitentem ictum eſſe vehementiam, ſtul-
tum ſit iam ante etiam finem diſtentionis animaduerti talem, demonſtrare.

Ignoraſſe Archigenem Vehementem pulſum, ac ipſum cum propria cauſa confudiſſe. CAP. 2.

VErum demus hoc, quod contendit Archigenes, contentionem & robur quoddam eſſe ve-
hementiam, ſed vim ictus non eſſe vehementiam: rogemus eum, quæ ſit cauſa vehementiæ
pulſuum: neque enim idem vehementia eſt, & vehementię cauſa. Nam illa quidem aperta eſt, &
omnis medicus in ægroto quærit: & vero, quantumlibet imperitus, ſtatim pulſum cognoſcit vel
vehementem, vel languidum eſſe: cauſa non perſpicitur ſtatim tñ. Vnde fit, vt de ea nihil conue-
niat. Siquidẽ Herophilus vitalis facultatis robur arteriarũ affirmat cauſam vehemẽtis pulſus eſ-
ſe: Atheneus vitalis contentionis vim: Aſclepiades vtrunqꝫ deridet, & contentiones & virtutes,
eaq́ꝫ dicit omnia eſſe inania nomina: at cauſam vehementiæ ad copiam refert & ſubtilitatem ſpi-

ritus,

A ritus,quemadmodum etiam(vt opinor) Erasistratus.Nam nec hic quicquam tunicis ipsis arteriarum contente virtutis assignat: sed,cum spiritum valenter cor exprimat,huius per arterias transitu renisum ait in ictu gigni. Sed quo hæc afferimus? cũ Magnus, qui se quoq; esse Pneumaticæ sectæ fingit,aliter dicat,ac Archigenes,ictus fieri vim: verum ea dissensio non est huius loci. Tantum referamus tñ ad rem præsentem,quod robur ictus in tactus impulsu,repulsu,subuersioneq; positum esse,omnibus est in professo: at, à qua causa fiat,cõtrouersum est. Ridiculum vero est, vbi disceptatur,quid'nam sit quispiam pulsus, non hoc docere,sed,à quo fiat,tradere: nam,quid sit,clarũ oportet esse: à quo gignatur,ratione inuestigare. Planum est ergo,nec quid inter pulsum vehemẽtem intersit, & causam, quæ ipsum constituit, probe Archigenem tenere. Quapropter in contentione motus arteriarum,vehementiam statuit: cum hanc causam debuisset vehementiæ dicere esse,et illam in ictus qualitate positam esse, ac violentum quendam esse & renitentem occursum. Nam, quod confundat res,nec quicquam distincte doceat,ex illis,quę infert,cernas,cũ pulsus instituisset definire. Nam quid ait? Vehemens ergo pulsus est, qui maiorem contentionem habet motus, & ῥοιζώδης idest stridulus est: languidus,qui remissam habet contentionem, & ictum ἀσύστροφον idest non incitatum. Neq;.n.dixit simpliciter,vehemens ergo pulsus est, qui maiorem contentionẽ ha

B bet motus,sed addidit,& stridulus est: quod mediusfidius nõ intelligo,quid significet: nam poeticum est nomen stridor, non ciuile: neque etiam vulgare est: nec, quid denotat,ostẽdit. Verum, grammaticis si habenda fides est,enarrantibus, quod est apud poetam de Cyclope:

" Ad montem cogit pingues stridore bidentes.

celeritatem motus stridor significat. At non hoc sane Archigenes ipse voluit,qñ in Magnum disputat: nisi oratorem agit: frequẽter reprehendit,quæ non intelligit. Sed mihi quidem non fit verisimile.Quid tandem igit̃ est, quod significare vult stridor,nisi celeritatem? num vim ictus? Atqui ita duorũ rursus fecerit definitionem,causę efficiẽtis,& effectus: ac maior erit hęsitatio,vtrumq; ne horum esse velit vehemẽtem pulsum,tum cõtẽtionis magnitudinem, tũ vim ictus: an simul ambo. Nam,siue vtrũq;, siue simul ambo,non recte: quod nequeat,vt ostensum est, causa eadem esse cum suo effectu. Sed.n.quod dicit maiorem contentionem motus habere vehementẽ pulsum,obscurum est.Nam,quid vel hic dicat equidem non assequor: vtrum à maiore contentione & robore vehemẽtem pulsum fieri,an maiorẽ contentionẽ esse vehementẽ pulsum.Nam priore significatione, nõ quid sit vehemens pulsus,cæterum à quo fiat, explicatũ sit: altera rem obscuram & controuersam inter sectas docet. Vehementem vero pulsum oportet,si quid aliud,esse de rebus sensi-

C bilibus. Atqui cõtentio nõ est sensibilis: aut oĩo apud oẽs esset pro confesso: qñ sunt, qui se,à nomine cõtentionis quid significet,cũ intelligãt pulsum vehementẽ sentiãtq;, plane affirment nõ assequi: quidã se intelligẽtia assequi id,qđ dr̃,fatent̃,sed negãt esse. Adeo nõ idẽ est, cõtentio motus, & vehemẽs pulsus: siqdẽ hic sensu pcipit̃: illa nõ mõ sẽsus latet, sed ambigua est et,prsus obscura.

In Languido pulsu Archigenem aberrare,ab req; grauis pulsus fecisse mentionem. CAP. 3.

QVid ergo? quod de vehementi pulsu docuit, & obscurum est, & omnibus significationibus falsum: de eius contrario quod scribit languido, apertius'ne est atq; verius? forte enim ex oppositione,aliquid intelligere poterimus eorum, quæ in superiori oratione dixit.

" Cedo ergo eius verba. Languidus est, qui remissam habet contentionem, nec incitatum ictum. Hic manifeste quidem magnæ contentioni remissam opposuit: par erat vero non hanc, sed paruam opponere, aut male in vehemente magnam dixit: præterea stridulo, non incitatum ictum. Iam si,quid'nam non incitatum sit, caperẽ, fortassis stridulum intelligam: nũc stridulo hoc ipsum multo obscurius est. Itaq; neutrum interpretatur alterum: an.n.pro tardo accipiẽdum sit non incitatũ,an pro imbecillo,an molli,an facile subuerso,an dissoluto,quid conijciam,non habeo. Vnũ quidem certe mihi quiddam profectum hoc modo arbitror, qualitatem etiam illum ictus ad no-

D tionem vehementiæ assumere: tametsi à primo, cum refelleret Magnum, solam contentionem dixit arteriarum motus: hic autem etiam non incitatum dixit ictum: atqui cum illis paulo ante pugnabat, qui in tactus plaga eum ponunt. Equidem hæc omnia attoniti esse,nihilq; certi,quod diceret,habẽtis,duco. Tu,si quidem sentis aliter, at proxima, non dubito,si non ipse sane sophista es etiam, sed medicorum operum studiosus, quin meras nugas dicas. Porrò caput hoc Archigenis huiuscemodi est. In vehementia autem eiuscemodi inuenias præterea alias differentias.† Remissus occurrit ictus, & leuis: quem obtusum pulsum nunc nõ nulli vocitarũt. Alius grauis ille quidem, cæterum remissus: hunc in dr̃ias languidi pulsus referas. Quidam non remissus quidem, sed quasi impeditus, & intro vergente præditus grauitate, repressus & demersus: differentia erit vehementiæ pulsus. Atq; in vehementi quidam fuerit ictus connitens, humidius impellẽs tactum, qui maxime à cibo recente efficitur. Alius est,qui ægrius frangitur, veluti motore cubitis propellẽte. Et qui in affectibus quibusdam & in carnis superfluitatibus apparet. Hæc per deos vtrũ miracula dices, an deliramenta? Vitam quidem pro artis prolixitate breuem, hic scilicet nõ breuem facit, sed plane corrumpit, qui tanto oneret eam aceruo falsæ meditationis. Vnde nobis ergo rursum hi adsunt pulsus grauis & leuis? Quin hanc initio prodidit differentiam, cum diceret octo pulsuum qualitates esse? Nam,vt magnitudinem,celeritatem,vehemẽtiam,& reliqua,quo minus

† Additur in ãtiquis,ἐν ἄλ, .i.iter quas remissus, & c.

grauitatem quoq; adiungeret, quid causæ erat? Vnde hæc denuo noua tragœdia? Grauis pulsus E quis est? quot põderum? ô Archigenes explica nobis: quod ni facias, noĩa tm̃ scripseris, rem dixeris nullã. Est quidam vehemens pulsus, vt illi tradiderunt, qui monstra nõ prodiderunt, in ictu renitens. Cognoscas, si premas arteriam, non leniter palpes. Causam alius aliam facit, aliam etiam vos Pneumatici vim contentionis. De grauitate mihi itidem expedi, naturam, rõnem, dignoscendi eius causam. Nam ridiculosissimus sis, cum, qui vehemẽs pulsus sit, qui celer, qui magnus, exponas & definias: quos etiam citra definitiones intelligamus, nisi semel simus græcæ linguæ rudes: grauis vero hic pulsus qui sit, quem nouum inducis nobis, non exponas, sed, si nomen scripseris tantum arbitreris aliquid consecuturum te. Enimuero non est hoc dicere, sed blaterare. Si igitur vis, vt dixit Comicus, esse,

Garrire doctus, verum ineptus dicere,

alia erit rõ: Quòd, si nõ garrire velis, sed dicere aliqd ac docere, quo nã sensu, quaq; rõne in notitiã veniemus grauis huius pulsus, demõstres, fac, nobis. Equidẽ certe ne lapidis quidẽ valeo grauitatẽ vel ligni cognoscere, nisi manibus sustollã, vel humeris imponam, vel appendã collo. Nũ igitur etiã manibus nostris arteria est ęgroti libranda, aut attollenda, vt cognoscamus ita demũ pulsuum grauitatem? aut quid imperas Archigenes? His quidã ab illius schola senex nonagenarius, Heus F tu fili, rñdit, remissus & segnis & tardus & cũctans pulsus erit. Rursus hic requisiuimus: Quem tu nam remissum pater appellas? tardum'ne, an rarum? nam non assequimur. Qui, postquam aliquantisper conticuisset, tardum respondit. Sanè quidem de segni, inquam, te non rogarim, quem planè etiam dices tardum esse. Immo etiam cunctans, inquit, tardus mea sententia est. Hinc senex, cum ex omnibus his quatuor nominibus rem declarari vnam animaduertisset, tarditatẽ pulsus stomachari cœpit, rixariq;. Atque primum, quem cunctantem appellasset pulsum, non in tarditate motus dixit, sed in quietis longitudine, esse positum, nam cunctari esse, incipere tardare: deinde remissum & segnem veluti imbecillum esse, nam remitti, fatiscere, & imbecillum esse atque debilem, idem denotare. Tum illi subieci: Nil laboro. Etenim, si iterum ac tertio eãdem rem enarrare voles, dabimus tibi: veritatem nos indagamus, non litigamus cõtentiose. Age cunctantem, inquam, de quietis longitudine accipiamus, & remissum segnemq; de imbecillitate. Proinde grauem pulsum memineris te remissum confirmasse esse & segnem & tardum & cunctantem. Cumq; de significationibus explicatius cuperem discere, primo planè præter vnum tardum nihil demonstrabat. Nunc autem remissum & segnem dicimus quasi imbecillum esse: cunctantem de quietis longitudine accipi: tardum, tardum adhuc manere. Quare hoc quoque mihi denuo re G sponde, an rarum esse languidum dicas. Verum, inquit. Quid aũt diu quiescentem, non'ne hunc etiam dices rarum? Annuit. Igitur ex confessis, inquam, efficitur, grauem pulsum, lãguidum pulsum simul & tardum esse rarumq;. Conticuit ad hæc senex sanè cum magna grauitate. Verum, si hoc, inquam, sic habet, non erit qualitas distincta ab ijs, quas omnes in ore habent, ea, quæ est grauitatis, sed nomen concursui trium qualitatum attributum: quandoquidem simul languidum & tardum atq; rarum esse dicimus grauem. Quid dicas, inquit, non intelligo, & rixas cõcitas inanes: simulq; his dictis discessit, oculisq; nos acerbis intuitus est, ac stomachi plenis. At paucis diebus apud ægrotum quendam cùm hoc ipso presente sene, tum alijs multis magni nominis medicis, cũ de symptomatibus, quæ tenerent ægrotum, omnes attoniti essent, ventris fluxum prædiximus. Mox illi, vnde id prædiceremus, requirebant. Quibus respondimus: Vellus ad fullonem nemo portauit. innuentes ijs multum abesse ipsos, vt hoc intelligerent, qui leuissima quidẽ scirent. Paucis post diebus de sinistra nare præsagiuimus sanguinis profluuium, deinde etiam parotidas: postea alia atque alia tum prædiximus, tum curauimus, quorum illi erant imperiti. Vbi cum illi instarent, vt, ex qua re eas commentationes prænunciatis & obitis, aperirem, perpetuo silui, nec quicq̃ illis responsi dedi: sed nobis ipsis dixi Comici illud, H

Vt ligna tortuosa nunquam corrigas,
Virides nec arbor vetus, aliò si transferas,
Produxerit stolones.

Citius enim MOYSI asseclæ & CHRISTI decedant de sua disciplina, q̃, qui sectis sunt addicti & consecrati, medici & philosophi. Itaq; tandem ego cognoui magnas me & importunas ineptias lucrari, de re nulla cum illis disputando: egoq; in eo sum, & ero: & hos libros cum certo sciam, nisi vni forte aut alteri, qui singulari ingenio sit, doctrinaq; vtatur & meditatione, & præ his omnibus insania liber sit illa circa sectas, nemini propemodum fore vsui: attamen scribo, simul nec indocte ludens, & præsidio obliuiosæ senectuti, vt dixit Plato, commentarios mihi ipse comparans: simul familiarium etiam quorundam precibus gerens morem. At de insigni imperitia atq; etiam contentione hactenus est satis.

Grauis nomen & pleraq;, quibus Archigenes est vsus ad pulsuum explicandas differentias, obscura esse & inutilia. CAP. 4.

IAm ad institutum redeamus, ac ostendamus illis, qui id valent assequi, nomen tantum esse grauem pulsum, rem vero nullam. Nam, si vt ex Archigenijs nostra memoria sapientissimus, cum

A ad eum exponendum compelleretur, ſumebat, languidus erit & tardus & rarus: ac, ſi hunc pulſum oſtendere dicant à repletione naturam onerari, atque eò eſſe appellandum grauem pulſum: eadem opera non grauem modo, ſed & crudum vocent & frigidum, vt qui nõ ſecus, atque repletionem, cruditatem humorum poſſit & frigiditatem arguere. Itidẽ certe bilioſum quoque & pituitoſum pulſum non dubitabimus appellare, ſi ſemel apud nos ſit receptum cauſarum illos efficientium ad eos eſſe nomina transferenda. Quare, quod ſemper teſtor, quia apud illos nõ diſtinctum eſt peculiariter de differentijs pulſuum opus, ſeparatim de dignoſcendis ijs, priuatim de eorum cauſis, priuatim etiam de præſagitione, eò in has ineptias impelluntur. Ac Archigenes quidem in primo omnium genere pulſuum, quod in magnitudine conſiſtit, de cauſis eos efficientibus, vel præſagitione per eos, verbum nullum fecit: ſed differẽtias docuit huius generis pulſuum, nomenq; earum cuiuſque tradidit: pauca quidem non nullis locis de dignoſcẽdo inferens, ſed ne id quidem ſciens, vt inferius demonſtrabimus. At vero de ſecũdo genere, quod in vehementia conſiſtit, vbi agit, tres ſimul tractatus confundit, non tantum de differentia & dignoſcendo, ſed & de cauſis eorum efficientibus diſſerens: vbi de plenitudine, confuſior eſt etiam. Deinde, quando de rhythmo tractat, pauculum aſperſit dignoſcendi meditationis, in prima fere perſtitit. In ſolo B vero tractatu de ordine & perturbatione ordinis, æqualitate & inæqualitate, primam partem de pulſibus commentationis ſeruare ſynceram potuit, nec dignoſcendi rationem hic, nec præſagitionẽ ex ijs, immo nec cauſas attigit. At, quo loco de graui & leui (vt vocat) narrat, inter alia, etiã « id mirifice ſcripſit ad hunc modum: Quem obtuſum pulſum nunc non nulli vocitarunt. Qui'nã, bone vir, erat dicendum: in qua illi nam nati Scythia: vt cognoſcãt nomen obtuſum vltra languidum nihil ſignificare: Græci ἀμαυρὸν illud, hoc ἀμυδρὸν appellant: ambo enim eidem rei tribuũt Græci: ſed apud eos τὸ ἀμυδρὸν eſt frequentius. Ita duobus his pulſibus graui & leui Archigenis muneribus tantum eſt profectum, vt prolati temere ſint: & nullum habeant, quo dignoſcantur, veſtigium. Qui conſequuntur, longe adhuc abſurdius conflati ſunt. Nam, quæ ſit differẽtia pulſuum, quæ grauitatem obtineat intro vergentem, me ſane præterit. Quæ me res de integro coegit ex illius diſcipulis quærere, quod'nam ſit ænigma. Qui cum intricatius & abſurdius reſponderent ipſo authore, animaduerti planè eſſe homines, qui, quæ non intelligunt, ſuſpiciant: quo Archigenes cognito, mihi videtur de induſtria ſcripta ſua obſcurare multis locis. Equidem, quoties vergentis intro grauitatis mihi in mentem venit, non poſſum me à riſu abſtinere. Apertum eſt enim aliam, quæ foras vergit, grauitatem eſſe: atque hæc cuti ſcilicet hominis grauis eſt, altera C oſſibus: alioqui quomodo vna foras, altera diceretur intro vergere? Quid iam? impeditam, & repreſſam, & ſubmerſam appellare pulſuum aliquam differentiam non'ne interpretes etiam deſiderat? Quæ'nam impedita eſt? Sane, quæ tardius, ac par eſt, mouetur, impedita eſt: &, quæ rarior iuſto eſt, tum quæ intermittit, & quæ deficit: Præterea omnis inæqualis & inordinata, arhythma etiam, adhæc iuſto minor, atque languidior: omnino hæc ſcilicet in impeditis ſunt: nam impediri quidem cauſam potius, quàm differentiam pulſus, denũciat. Repreſſa vero vtrum ipſa quoque languida eſt, an parua? aut quid tandem à demerſa vult differre? ſiquidem demerſam dixeris paruam aliquam eſſe. At enim tardi prorſus nos fortaſſe ſumus: Archigenes, qua eſt prudentia, tantum non ipſe Mercurius. Ergo eum par erat, quaſi deus ſit, homines vt doceret, operam dare: non vt nomina tantum conſcriberet: ſed, quod in clarioribus fecit, & indicia, quibus dignoſcamus, adſcriberet. Verum, ſi omnino ſtuduiſſet apertis indicijs eos diſcernere, non tam inania verba fudiſſet imprudens: quaſi vero non poſſimus nos item alios verbo'tenus plures fingere, † & iure quidem} primum ſubuolantem pulſum. Nam, quî illi magis demerſum licebit dicere, quàm ſubuolantem nobis? & hercle natantem alium. Iam glutinoſum etiam quendam, & friabilem dicam: præterea nigrum, ſplendidum, purum, turbidum, difficilẽm, hilarem. Quinetiam D βλιτυριζόμενον pulſum dixero, & σκινδαψιζόμενον, ſi nomina tantum requirunt. Sed enim τὸ βλίτυρι, aiunt, & τὸ σκινδαψὸς plane nihil ſignificant, Archigenis clara ſunt nomina. Quid tu bone vir dedita opera nugaris? Etenim τὸ βλίτυρι pulſationem quandam ſignificat, & τὸ σκινδαψὸς non tantum ſerui, ſed etiam inſtrumenti cuiuſdam eſt nomen. Sed quid (dices, ni fallor) hæc ad pulſus? Quid vero, quæ tu profers nomina, ad illos faciunt, cum illa, quæ paulo ante recenſui, tum ὁ ἀποκεκρημνισμένος, ὁ τρύζων, ὁ ὑγροφανὴς, ὁ καρώδης, ὁ βομβῶν, ὁ ἐκτεθαμβημένος, ὁ ἀναλυθὴς, ὁ ἀτενὴς, ὁ ἀδρανὴς, ὁ ἀποπεπηγὼς, ὁ διαπεφυσημένος, ὁ διηγκωνισμένος, ὁ ἐγκαλυπτόμενος, ὁ ἐξώσης, ὁ ἐμβριθής, ὁ ἐγκρέκων, ὁ νότυλοσ, ὁ κατανεναγμένοσ, ὁ διανεναγμένος, ὁ λαγαρίζων, ὁ ὑποκλεπτόμενος, ὁ ῥακώδης, ὁ σεσοβημένος, ὁ σκυθρωπῶς ἀποχωρῶν, ὅ τε τῆς ἀρτηρίας ὀλκίμου προσπιπτούσης {.i. præcipitatus, ſtridens, humidus apparẽs, ſoporoſus, bombans, ſtupefactus, reſolutus, intentus, inefficax, congelatus, difflatus, cubitis propellens, occultatus, expulſor, grauis, crepens, madidus, congregatus, diſgregatus, langueſcens, ſubfuratus, lancinioſus, exagitatus, tetrice recedens, & qui eſt cum arteria tractili occurrente } atque id genus nominum immenſus numerus: quæ ſeparatim & ſola aliquid ſignificant, ſed cum pulſibus nihil ipſis conuenit, ſicut nec quod dicitur humidius impellere quendam pulſum. Nam hoc rurſus loco Archigenes à pulſuum doctrina deflectit, cum humiditatis meminit, rei illius quidem ad præſagiendum conducentis, at non

† Aliter ἔι antiquis καὶ δὴ λέγω. i. & iã dico.

' Aliter, δειλὸν. i. timidũ.

non ex pulſuum commentatione. Miſcuit ergo eam cum connitente, quē ille vocat, ictu, qui à ve- E
hemente pulſu nihil diſtat: ac differentiam quandam ſe hanc fingit aliam docere, cum non alia ſit,
cæterum vehemēs pulſus cum humiditate. Deinde ignaro ſpeculationis huius imponit, quaſi mi
rificum quid ſit, quod adſcripſit, qui à cibo potiſſimum recente efficitur: nam connitens ictus, in-
quit, cum humiditate ab hūmidiore cibo potiſſimum recēte fit. Hîc ſubeſt aliqua Archigenes ra-
tio, diciſq; verum: indiſtincte tamen & confuſe, itaq; obſcure. Nam ſic erat dicendū: ex cibis †re-
center mactatis } vehemens generatur pulſus cum humiditate: atqui hunc quem alium, ac ve-
hementem pulſum, dicas, & aliud quiddam, quod omnino pulſus non eſt. Iam etiam importune
hoc loco tractat de commentatione, quæ tractatui communis eſt de pulſuum cauſis & de præſagi
tione per eos. Sanè præſtabat illic retuliſſe, à cibo qui fiat pulſus: noſq; Archigenes dicimus, non
ſic, vt nūnc tu, negligenter, ſed adhibitis proprijs diſtinctionibus. Neque enim omnino fit à cibo
quidem omni vehemens cum humiditate pulſus, ſed modico quātitate, & qualitate humido: nā
copioſior cibus non vehementem pulſum, ſed inequalē ex languidis & vehementibus medijſq;:
Neq; humidum efficit ſiccus: proinde humiditate alimēti cum humidior aliquando euaſerit cu-
tis: Neq; enim eo ſemper, ſed ineſt aliqua diſcretio. Etiam moderatum quantitate cum cibum ex-
cipiat vehementia, humiditatem præſtat nequaquam appellare, quæ per ſe quidem pulſus nunq̄ F
immutat: ſed mentione cibi moderati facta vehemētem dicere ex eo pulſum oriri. At hoc, etſi ve
rum ſit, tamen præcipue ad commentationem pertinet pulſuum cauſarū, deinde ad pręſagia. Sed
de his non inſtitueras agere. Quòd ſi confuſe datur facultas ſimul & intēpeſtiue ſcribendi, nō tā-
tum à recente cibo ſcito eum pulſum, ſed & à balneis interdum, & ab exercitationibus, itaq; gene
rari: eſt enim, cum ex his generetur. Atque, quomodo generatur, & qua ratione, ſi expoſuiſſe tan
tum habeamus ſatis, nihil ad docendum nobis profectū eſt: ſi diſtincte explicemus, receſſerimus,
ab inſtituta doctrina. Quare inanes iſtas nugas mittamus. At, ſi quam nobis aliam potes differen
tiam pulſuum, ac ſcimus, tradere, trade: neque tantum nomina profer, ſed ſignificationem etiam
eorum, & totius modum dignoſcendæ rei. Cæterum rurſus, vt hæc omittamus, ijs mox adiungit
τὸν δινγκωνισμένον pulſum, τὸν διεζωσμένον id eſt diſcinctum, relinquens, & ἀποπεπλεγμένον id
eſt applicatum, & προβεβηκότα id eſt progreſſum, & ἀποβεβηκότα id eſt regreſſum, & λακτίζον-
τα id eſt calcitrantem, & γονατίζοντα id eſt geniculantem, & γαςρίζοντα id eſt ventriculantem.
Nam quæ eſt iſta nominum lex, quendam vocare δινγκωνισμένον, & præterire cæteros? Quin
δινγκωνισμένον, inquit, quaſi indignantem pulſum vocamus. Iam male præteris quaſi triſtantem,
iraſcentem, & ſuccenſentem. Extra iocum, inquit, nam validum ſic appellamus. Serio ago bone G
vir: tu vero, cum validus dicendus ſit, δινγκωνισμένον vis nos dicere. Nam validum ſi diceres, qui
ſit hic validus, te rogem, & qua illum ratione dignoſcamus: nempe vehementem quidem, vbi, cū
premimus arteriam, renititur: & cōtrarium illi languidum, cum obſcuratur prementibus nobis,
dignoſcimus. Validi vero, ſi etiam explices rationem dignoſcēdi, fructum tulerit aliquem tua do
ctrina: ſi minus, etiam nomen hic modo, rem tradideris nullam. Vbi magna vi, inquit, ſubuertat
tactum & impellat. Atqui ſubuertebat & vehemens. At minus, inquit, quàm hic, violenter. Ergo
intenſe vehementem appellas validum hunc & δινγκωνισμένον pulſum? Scilicet, inquit, hoc ip-
ſum. Igitur iam etiam magnopere velocem, faciendum eſt nobis, vt non velociſſimum, ſed aliud
quid appellemus: & magnopere magnum, nō maximum, ſed alio nomine: itaq; reliquos. Quòd
ſi illis hoc ſatis eſt, ſi velociſſimum dicāt & maximum, tardiſſimum, rariſſimum, creberrimumq;:
quin hic quoque ſufficiat vehementiſſimum dicere? Neque eſt ducendum finitimam aliquā ve-
hementiæ memorari aliam differentiā: nam, quæ in vnoquoque genere fiunt intēſiones, nō ſunt
extra genus: neque enim admodum album aliud, ac album, eſt: neque admodum nigrum, quicq̄
eſt præter nigrum: itaque nec admodum vehemens, aliud eſt, atque vehemens. Quare ſunt hæc
omnia mera deliramenta, quæ neceſſario conſequuntur, quòd iſti ordine non diſtinguant ac dige H
rant, nec notionem ſingulorum pulſuum, nec cauſas, quæ eos efficiunt. Nanque, quod ſæpe iam
diximus, qui veritatem ſpectat, debet ab ipſis rebus ingreſſus, quot hæ ſint, & quæ, explicare, de-
inde nomina ipſis ponere, mox de ijs dignoſcendis agere, ab his de cauſis, poſtea de præſagitione:
id quod nos fecimus. Atque in hoc opere, pulſuum differentias perſecuti omnes ſumus. In opere
de pulſibus dignoſcendis, quo pacto in quaque harum applicatis digitis, exacte debeant ſentiri.
Inde lucubrationem de cauſis compoſuimus. Secundum hanc de præſagitione. Sed hoc loco
(quandoquidem agimus de prima, quæ quid referat ad artem colēdam, primo in libro explicaui-
mus) ſummam iam faciamus diſputationis de vehementia.

** Dictio hæc non eſt in antiquis græcis.*

† προσφάτοις

** Aliter, vocis i. cogitas.*

Qui Galeno ſit Vehemens pulſus. C AP. 5.

PVulſus eſt quidam, qui tactum ſubuertit. i. valde & cum reniſu quodā pulſat. Hunc ſiue ve-
hementē, ſiue contētū, ſiue quicqd viſum eſt vocare, hoc cōſtituto, dignoſci ſcito eū, vbi plu
rimū digitos infigimus, nō leniter palpamus. Cā eius, facultatis robur pulſus efficiētis. Proīde, ſi de
medicis vocabulis primo oīs nr̄a ptās ſit inſtituēdis, cōtētū eū pulſum, nō vehemētē appellemus:
nūc, qa à plurimis iā pridē vehemēs eſt vocitatus, nomen nihil mutamus: tametſi vulgo nō ſimus
neſcij

A nescij vehementiæ nomen actioni semper tribui validæ simul & citatæ: siquidem luctæ vocantur vehementes. Et hercle genus leonum appellant omnes vehemens, quoniam huius quoque contentam actionem atq; citatam conspiciunt. Quam ob rem, si mihi nomen sit instituere liberũ, simplicem "pulsuum qualitatem renitentium & euertentium tactum, vim, vel robur, vel contentionẽ appellem, vel quid tale aliud: quæ vero ex hac est & celeritate conflata, vocem vehementiam. Nunc vero, quandoquidem vehementiæ nomen maxima pars medicorum vsurpauit pro vna de primis differentijs, esse illud statui non vitandum: atq; ea re pulsantem robuste pulsum, nominaui vehementem: imbecille, "languidum. Neq; quicquam interest, robuste dicas, an valẽter, an violenter, an contente. Huius causam, mouentis arterias robur dico facultatis esse: dignosci, si digitos alte infigas. Nam, cum ita attrectes, validus pulsus videtur validior, quo acrius digitis prementibus resistat: at imbecillus adeo non nunquam concidit & deijcitur ab illis, vt priuatum pulsu hominem dicas. Verum in sequentibus lucubrationibus de his tractabimus. Hic mihi finis esto huius disputationis.

A.t.2.1.par.ca. col.570. col. 1. l.Et col.2.b

A.ibid.col.2.a

Aduersus Pneumaticos de Pleno & Vacuo pulsu, ac de Ratione nominum transferendorum. CAP. 6.

B NAm ad decantatam illam mihi certum est plenitudinẽ me conferre, in qua oẽs sudarunt me dici iuniores, nec minus nobis certe negocij exhibiturã, nõ in hoc quidem solum opere (nã hoc quidem feras) sed multo plus, vbi de dignoscendo disseremus: cuius fatemur quidem esse euidentem notionem, sed notitiam eius repræsentari negamus sensui vllam: verum de ea dignoscenda post hac dicemus. De notione nũc, quandoquidem & hanc, sunt, qui conturbent, verba faciamus. Itaq; à rebus ipsis exordiamur. Aut arteriæ corporis erit quędam qualitas, "plenitudo, aut infusæ substantiæ. A nominibus hinc maxime incipias. Plenum dicimus doliũ vini esse, & plenum farinæ culeum: sic etiam theatrum, sic curriculum, vel curiam esse plena hominum dicimus: & cõtra, vacua. Haud aliter ventrem, & os interdum dicimus plena esse, interdum vacua.

A.t.2.1.par. cã. o.570.col.2.b

" Os tibi sit plenum Thyrsis mea melle decorum,
" Atque fauis plenum, Ægiali tibi carica cibus.

In summa quoduis vas, quod quidem internam habet vllam capedinem, vel plenum vel vacuum dicimus esse: cum eius ab alio corpore vno vel pluribus capedo occupetur, plenum: vacuum, si præter aerem contineat nihil. Ita proprie omnes mortales & pręcipue vocant. Hinc iam quidam, ad suas artes qui traducunt, non iam proprie vtiq; neq; prima ratione, sed secunda & tropice, hic C lanam appellauit plenam, vinum ille, alius aliud, vsu quisque rem æstimans: nã illa, quæ perseuerantem eum & constantem habet, hãc plenam vocant: Vt, qui vinum gustarunt, cum diutissime sentiant qualitatem perdurare: nam, si abeat extemplo, & pereat vel qualitas, vel vis, vel vtilitas, vacuum illud vocant. Et vero sic sermonem quoque aliquando falsum, vacuum appellant. Nõ tamen, cum quempiam mente vacuum esse dicant, metaphora iam vtuntur: nec item, cum graciles homines corpus habere vacuum carne dicant, & crassos plenum: sed intelligentiam in his vasis seruant & contenti, in quibus (vt exposuimus) proprie & præcipue plenum & vacuum recepta sunt. Iam alia corpora διάκενα hoc est fistulis inanibus cauernosa, dicunt, nõ κενὰ .i. vacua, vt spõgiam, & pumicem: nanque aerem non numerant corpus, sed regionem quandam, & locum vacuum ad excipienda corpora appositum. At nõ, qui rõne quicquam sunt de aere commẽtati medici iuxta ac philosophi, vacuum eum prorsus esse putant: sed quidam, in quorum ẽt nos sentẽtia sumus, vnum esse corpus vndique sibi continuum, quod nusquam habet quicq; intextum vacui: alij multa corpora in vacuo parua & prima committi, concurrere & repelli, non connecti tamẽ, nec confundi. Sed.n. vacuum pulsum ita nõ queas appellare, ac vulgus dicit vere vacuũ: quippe tale non sit quicq; in orbe, ne per excellentiam quidem: nam, cum nullum existat omnino vacuũ D in mundo, qui sit per excellentiam quicq; vacuum? Quare vacuum relinquitur vt vocemus, quõ culeum, vel vtrem, vel calathum, vel saccũ, vel omnino quodlibet vas. Quòd si ita accipiamus, bifariam talem pulsum interpretabimur: vno modo, vt dolium, vbi aerem contineat tñ: altero, vt vtrem, vel culeum, vel aliud tale, cuius possint tunicæ considere: quemadmodum inflatus vter vino manet perpetuo vacuus, sed aeris plenus: quem si tamen euacues, vt vndiq; considat plane, ibi sit vacuus. Itaq; arteriam esse aut eo modo vacuã dicemus, vt quæ aerẽ contineat: vt, quãq; sit plurimũ inflata & distenta, vacua sit tñ appellanda: aut non sic, verũ vt de vtribus retulimus, qñ & aerẽ ijs exhaurias. Prima quidẽ significatione vacuus pulsus erit talis, qualẽ Erasistratus natura semper asserit ipsum esse: altera, nihil à paruo differet: nã tertiã significationem, nec Archigenes, nec Agathinus, nec Magnus, nec Athenæus, nec alius ex Pneumaticis medicis agnoscet vllus, cum pauca, inquam, corpora arteria contineat, regionem aũt vacuam plurimam: nullam enim in mundo reperiri existimant talem: vnitam vero sibi totam substãtiam. Restat ergo, sicuti diximus, vt aut paruum pulsum, aut aereũ vocemus vacuum: itemq; contrarios ijs, plenos, magnum, & eum, qui humidam speciem habet, ὑγροφανῆ Græci appellant: Sed hos.s. infusæ substantiæ ratione, cuius quidem maxime ratione appelles proprie vel plenũ vel vacuũ vas: at aliter arteriæ corporis ratione, id est, eius tunicarum, quas rectius sane duras & molles, nõ plenas voces, vel vacuas, quòd simila-

re corpus

re corpus(niſi per metaphorã,quæ ab diſciplina ableganda eſt ſciẽtiali) quod vacuũ vocet̃ vel ple- E
num,ſit nullum. At,ſi nomina propria ſuppetant,his vti nos par ſit: ſi non,definitione præſtet ſin
gulas res explicare,quàm à metaphora nomina mutuari: ſiquidem docere inſtituas,non obtunde
re. Tamen apud eũ quidem,qui iam rem didicit,quo compendioſius explices, nominibus à meta
phora ſumptis & abuſu,nihil eſt cauſæ, quin rem exprimas: verum omnium doctrina prima re-
rum artificialium,quò aperta ſit & diſticta,propria nomina quærit. Ergo arteriæ corpus, hoc eſt
eius tunica, aut iuſto durior eſt, aut mollior, aut moderata certe & in natiuo ſtatu. Nec vero in
hoc ipſo iam,vel aeream quandam dicemus,vel humidam contineri ſubſtantiam: vnum eſt enim
quod vndequaque ſibi cohæret,niſi foraminibus quibuſdam præditum ſit valde minutis: quæ ta
men omnino complectantur etiam,neceſſe eſt,vel aeream ſubſtantiam,vel humidam,vel halituo-
ſam: vel conſideant vndiq;. Verum,quæ conſederunt,inſtar ſunt nulla planè obtinẽtium forami-
na: quæ humorem vero,vel vaporem,vel aerem continent,mollius reddunt corpus arteriæ. Itaq;
eodem reuoluimur,quod dicebamus à principio,aut duram eſſe arteriæ tunicam, aut mollem: nã,
qui intercurrit ſermo,nullam demonſtrat tertiam naturam aliam, ſed duarum commemoratarum
diuerſas generationis cauſas. Sed hæc res, quam dico, nihil ad inſtitutum pertinet. Equidem vel
omnes libenter expoſuerim duorum & mollium generationes, ſi id mihi vllum fructum poſſet F
ad præſens inſtitutum ferre: idq; dabo operam, vt, quantum facere poſſim, breuiſſime expli-
cem. Quando omnia corpora ex terra, aqua, aere, & igne conflata ſunt: in quibus exuperat, vel
terreſtre elementum, vel aquoſum, ſi gelu concreuerit, non poſſunt ea non dura eſſe: In quibus
igneum vel aereum, vel humidum elementum inconcretum excellat, mollia hæc omnia eſſe. Et
item, ſi foraminibus ſint prædita vel meatibus: ſi ſuperior ibi ſit terreſtris ſubſtantia, vel aquoſa
concreta, facit neceſſario ad totius corporis duritiem: ſin ſubtilis, vel humida, ſed non concreta,
ad mollitiem. Quæ cum ſic habeant, iure iam de illis quæſierimus, cui'nam potiſſimum rei ſubie-
ctæ aſſignent nomen plenitudinis. Sanè enim, aut duritiem vocant plenitudinem abſolute, aut
aliquam de commemoratis eius differentijs: differentiæ erant, cum vel ſiccitas excellit terreſtris,
vel concretio humida. Aut ergo meatus quoſdam hæc res habet, aut nõ habet. Similiter, vacuita
tem, vtrum mollitiem vocent, an quam eius differentiam: cuius quidem erant etiam differentiæ
in excellentia aut ſubſtantiæ ſubtilis,aut aquoſæ inconcretæ. Verum nullam committent vt re-
ſpondeant harum: nam ita, nihil profecto eſſe plenitudinem aliud, ac duritiam, ſtatuerint, & va-
cuitatem nihil aliud,ac mollitudinem. Recedunt vero à ratione omnibus modis quidam impu-
dentius, non nulli ſanè verecunde: fuga honeſta quidem illa ad ſpiritus recipit ſe facultatem: nã, G
quemadmodum vini, aiunt,qualitas dicitur plenitudo,ſic ſpiritus quædam eſt plenitudo. Atqui,
cum iam hîc petimus,vini quam plenitudinem appellent,vt declarent: non poſſe dicunt rem ex-
plicari. Quomodo igitur, cedo, audetis nominare, quod explicari non valet, aut diſcere de vobis
nos ſperatis? Nam, ſi nec docere rem valetis,nec explicare oratione,quî tandem aliquid diſcamus
de ſcriptis veſtris, aut iudicemus? Enimuero,en vobis,inquiunt,in ægrotis oſtendo plenum pul-
ſum. Recte igitur feceris, mihi crede, ſiquidem exprimi oratione nequeat, ſed monſtrari, ſi nihil
de eo conſcripſeris, rem autem nudam oſtenderis nobis. At & ſcribis, vt ſi explicare poſſis, & oſtẽ
dere non vales: ſiquidem doctrina conſtare citra interpretationem in oſtendendo nulla poteſt.
Admouere igitur me digitos iubes. ſ. arteriæ, inde ſubijcis: En tibi plenus hic pulſus eſt,quẽ nunc
ſentis. At hoc, ſi ſimplex accidat & vna pulſibus qualitas, recte dicatur: nunc, quando variæ hæ
vel veſtra ſententia ſint, occurrant vero repente omnes: abſque interpretatione, non poteſt fieri,
vt iam vllam ex illis intelligamus. Atqui iam tango, vt vis, arteriam: ſed, quia, quid tu ex acci-
dentibus eius voces plenitudinem,me latet, nihilo ego ex tua oſtenſione intelligo clarius rem, ac
nuper,cum oſtenderes nihil. Diſtendatur ſanè,cum admoueam pulſui digitos, plurimum in lon-
gitudinem & circulatim: ſi ſtringam etiam & premam,violentius in tactum incurrat: videat̃ prę- H
terea durus & velox. Et,ſi violentum eius occurſum putem plenitudinem appellari,quid,an non
res oſtenſioni accidat abſurda? nam, quem ante didicimus vehementem pulſum vocare, hunc iã
obliuiſcimur,ac diſcimus appellare plenum. Quare aut aliud ſymptoma diſtentionis arteriæ addu
ce,cui plenitudinis me iubes vocabulum tribuere: aut,ſi nullum pręterea ſit aliud,nomen inuehis
pulſibus,rem doces nullam. Nam,ſi tibi hoc ſatisfacit,ſi rem dicas non poſſe explicari oratione,da
bis certe mihi quoque, vt dicam alias eſſe præter illas, quas vos recenſuiſtis, qualitates pulſuum,
quę in diſtentione arteriæ aduertãtur,numero tres,male à vobis neglectas. Si me rogetis,quas'nã
has? nominibus proprijs exprimi dicã non poſſe: ſed metaphora, ſi vultis, audebo docere. Nam,
vt vocem quandam albã,eſſe aliquã nigrã dicimus, ſic pulſum etiam quendam album dixero eſſe,
quendam nigrum: atque hanc primam ſtatim qualitatem à vobis eſſe prætermiſſam: alteram
porrò ſecundam,ex qua vel dulcedo aliqua eorum, vel amaritudo conſpicitur: Eſſe autem per me-
taphoram accipienda etiam hæc nomina, quòd exprimi oratione res non poſſit, demonſtrari poſ
ſit tamen. Ecce tibi pulſum oſtendo hunc amarum. Iam tertia qualitas eſt, non illa quidem verbis
expreſſa,ſed quæ tamen poſſit mõſtrari. Voco eam,vt eam deſcribam, acerbitatem: nam in guſtu
vt animaduertimus acerbum ſuccum,ita in tactu arteriæ occurſum quaſi acerbum. Qua ſiquis via
inſiſtat,

A insistat,vel triginta dicat,nedum tres,pulsuum differentias esse præteritas.Et hoc mihi præter cætera,fac,attendas,esse humorẽ,qui proprie acerbus appelletur: plenum vinum proprie nullum,quod si sic quis appellet,metaphora vtiẽ,quemadmodum superius exposuimus. Sane omnibus hominibus à proprijs nominibus potestas est transferendi: à translatitijs aũt alias ducendi metaphoras, non item: neq;.n.hoc est permittendum,ne poetis quidem, nedũ his,qui scientiam aliquam & disciplinam profitentur.Quare ab humoribus transferenti ad tactum nomen acerbum,quod ab humoribus proprie incepit,ignoscendum est. At, si à plenitudine,quę in gustu est,ad plenitudinem velis traducere,quæ percipiatur tactu,parum legitime sane facies transitum.Quin ẽt, qui ducit alteram à prima metaphora,licentiam is superat poetarum. Nam,hoc si semel concessum sit, hercle ẽt tertiam ab secũda audebit,& quartam à tertia,atq; quintam à quarta facere metaphoram,vt plane enecentur,quos obtundunt. Tametsi nec à proprijs licet quibuslibet nec poetis transferre: immo,si vel Pindarus sis,& Oceani folia dicas fontes,non collaudere: ac multo minus,cum, Veracẽ aũt super incudẽ fabricare linguam,aut aliud quid tale dicas. Sed enim nihil,ita loquacitatem efficit,vt qui designat quicquam,& temerarius est in illis, quæ ignorat. Nam differentias cuiusq; rei, quot sint numero qualesq; specie, viri est inuenire, logicam nauiter meditati: deinde nomina eis
B instituere,rhetoris partes,aut verius dialectici sunt. Vbi ergo homines,qui nec logicam speculationem exacte tenent,nec interpretari valent,ad res aspirare,quæ superant ipsorum facultatem,audent: cum ipsi verba funditant,tum reprehensores impellunt,licet maxime studeant breuitati, in eandem orationis prolixitatem: id.s.quod mihi nunc vsu venit. Siquidem à mea perpetua breuitate diuellit ipsorum me numerus erratorum: tamen faciam etiam hic, vt sim, quantum possum, breuis: quod quidem assequar, si generalia peccata atq; cõia omnium reprehendam,& singulorũ priuata prætermittam.Cõia & generalia hæc sunt: vtrum certam qualitatem arteriæ tunicæ denũciet plenus pulsus,an infusæ substantiæ quãtitatem vel qualitatem,an innati spiritus (nam & hoc sunt ausi quidam dicere) aut facultatem quandam,aut qualitatem.Ipsius.n.corporis arteriæ qualitates,quod paulo ante demonstraui,neq; plenitudo vocari,neq; vacuitas,sed duritia & mollitudo iustius debuerunt: ipsius vero infusæ quantitatẽ substantiæ,recte quidem plenitudinem voces, & vacuitatem: at inter has nihil interest & magnitudinem paruitatemq;.Quòd si non quantitatẽ, sed qualitatem substantiæ contentæ in illis denotari à nominibus istis dixerint, haudquaquam appellauerint proprie: esse tamen confirmauerint quandam differentiam,sed eam sensui incognitã: vt in libris de dignoscendis pulsibus ostendemus. Spiritus vero plenitudo & vacuitas sola, lõge
C etiam minus percipi potest.Nam, si quis,vt causam,eam in ostendendo sumat, roboris eius vehementem pulsum statuet signum,& imbecillitatis languidum: qui autẽ hæc posuerit, de secta erit pneumatica.Quare vel hic,quod liquet,nec cõem notionem, nec sensus affectum ad cognitionẽ peruenientem proferet,sed suum placitum colet. Atqui non est in explicanda rei notione, neq; in dignoscenda ea admittendum placitum, sunt.n.cõia omnium: sed in solis causis prædicandum: quod nos faciemus in commentarijs de causis pulsuum: in quibus, vt causas, quæ pulsus variant, oẽs referamus, placita attingere cogemur: hoc loco contrà,nullum debet oratio, vel leuissime attingere decretum. Hæc duco hic de plenitudine & vacuitate sufficere, quarum in libris de dignoscendis pulsibus ampliorem mentionem faciemus.Et ẽt,quæ lõgissime nugaẽ de ijs Archigenes, in examinãdo eius libro de pulsibus explicabimus.Nam ita à primo statueram, vt quatuor his lucubrationibus essem contentus,quarũ iam mentionem frequenter feci,primæ huius,quã nunc in manibus habemus,alteræ de dignoscendis pulsibus,tertiæ de causis, quartæ de præsagitione. Verum,quia alij me multi,induxerunt & impulerunt,vt in librum Archigenis de pulsibus scriberẽ: †atq; demonstrauerunt modo bene illum dixisse, alicubi etiam offendisse: reddiderũt hanc nobis compendiosiorem narrationem. Nam hic à singulis separatim discedemus,ac ipsa generalia post-
D hac persequemur: non perinde,vt in secundo ante hunc. Etiã hoc ipso in libro, quo loci de vehementia dixi,vt errata declararem,ipsa verba citaui Archigenis.

† aliter ex antiquis græcis. ostendens, quæ nã recte, ab ipso,et q̃ nã nõ recte, dicta sunt, reddiderunt,&c.

Quæ proprie sint Duri & mollis significationes,quamq; in ipsis intelligendis Pneumatici decepti sunt. CAP. 7.

QVare ad disputationem iam de duritia & mollitudine digressus,faciam, vt hic quoque istos ostendam in nominibus esse lapsos: quam ob rem in dignoscendo ẽt præsagiendoq; sunt hallucinati. Nam,cum vna significatio sit propria vtriusq; nominis,miror ẽ metaphoris hos metaphoras ducere. Nam quem fugit ferrum,lapidem,lignũ, dura nos corpora vocare: oleũ vero,& lac,& aquam, mollia? Arbitrum.n.oẽs nos homines habemus duri corporis & mollis, tactum. Hunc cum extrinsecus obiectis applicamus,quæ illum offendimus recipere,& quasi subeũti cedere,mollia appellamus: contra, quæ vim afferunt cuti nostræ,& protrudunt, si hæc cedens vrgentia intus excipiat,dura illa vocamus. Nam,omnino si cedat, & deijciatur ab vrgente, quod concidit,imbecillius oẽs: quod deijcit, validius vocant: nam hoc modo validus ventus non nos tm̃ prosternere & deturbare solet,verũetiam arbores maximas,atq; naues. Et ẽt nos ipsi, æs, ferrũ, lapides,ligna,& si quid his sit durius,si modica sint mole,facile diruimus. Atque hactenus distat à duro validum: hoc enim, vt modo diximus,exturbat pristina sede & euertit, si quid attingat: du-

rum,

rum,ſed non validum,non exturbat quidẽ,ſed ſubit rem molliorẽ,excauans,ſuffodienscogensq́; E
eam. Atque hæc Plato ẽt dixit dura eſſe,quibus cedit noſtra caro: mollia,quæ carni. At multò hæc
Ariſtoteles elimatius,qui non,quod cedit, vocat molle: ſed ei addit,modo,quod in ſe ipſum, mo-
do,quod loco nõ mouetur. Siue.n.ſic dicamus,Molle eſt, quod in ſe ipſum cedit: ſiue hoc modo,
Molle eſt,quod cedit,nec de loco migrat: bene definierimus. Iam,ſi ẽt ſimul vtrunq; addamus, vt
in ſecundo libro Ariſtoteles de generatione & interitu fecit,ac Molle dicamus eſſe,quod cedit in
ſe ipſum,nec migrat: adhuc definiemus apertius: quòd duobus proprijs ſymptomatibus ob ocu-
los ponamus molle: etenim tum in ſe ipſum cedit,tum loco non mouetur. Vtrunq; aũt ſoli acci-
dit illi: nam cedere quidem commune ſymptoma eſt mollis & imbecilli: at in ſe ipſum, ſolius eſt
mollis: vt non in ſeipſum,imbecilli tñ. Itemq́;, vt in vicinũ locũ migratio, propriũ infirmi eſt: ita
non demigrare,vnius mollis. Proinde,quod cedit in ſe ipſum,nec migrat tñ, oẽs vocant molle: &
id,quod eõ illud adigit,durum. Neque ſunt,vt aliorũ quorundam nominum, diuerſæ ſignificatio
nes,ſi proprie appelles,non tropice,mollis & duri. Omnino enim ea peritiſſimus omnium in di-
ſtinguendis ſignificationibus exponeret Ariſtoteles: quomodo inferius hoc in ipſo ſecũdo libro
de generatione & interitu differens de humido & ſicco, vtrunque docuit hoc varias ſignificatio-
nes habere: at non durum & molle,nec illo in libro multis dixit attribui, neque vero alio in vllo: F
nec ẽt Plato. Cæterum nominis vnam vtriuſq; ambo illi viri repererunt ſignificationem: ſi qui-
dem proprie,vt diximus,vtaris non tropice. Metaphora enim immenſum ſignificationũ numerũ
ſuppeditabit,non horum tantum nominum,ſed & ſignificationum aliarum omniũ. Adeoq́; Pla
to ipſe ait in Sophiſta: Duros mihi narras, & renitentes homines. neutrum corpori quidem vo-
cabulum tribuens,nec durum,nec renitens,verum animo,eiusq́; præſertim moribus. Ad eundem
modum vinum dixeris durum, per metaphoram quidem: & vocem duram,ſtudium etiam,& vi-
tam: præterea inſtitutum,legem,ventum,aquam,ſi aut ſæuum,aut ſolitarium, aut moroſum, aut
triſte,aut concoctu,aut ſuperatu difficile,aut eiuſcemodi quid aliud, ex metaphora voces: At du-
rum corpus,quod proprie & primarie appellatur, renititur, & nihil tangenti cedit. Eodem vero
modo hominem durum vocant,qui eſt ſolitarius,& difficilis,atq; vbique repugnat: Legem etiam
duram,& iudicem,qui à venia danda ſunt omnino alieni: At vinum durum,cum forti ſit qualita-
te,& violenter pungat vel caput,vel ſenſum guſtatorem: Iam aquam duram, quæ non facile con-
coquitur,tardeq́; in corpus permeat, & diutiſſime ſecũdũ præcordia ſubſiſtit: Et quicquid aliud,
quod durum vocamus,non quidem proprie vel præcipue, ſed per accidens & à quadam traducẽ
tes ſimilitudine,eo pacto appellamus. Quia vero multa corpori duro accidunt, vnumquodq; eo- G
rum metaphoras ſuppeditat: nihilo magis idcirco tamen prima eſt negligẽda ſignificatio & pro-
pria. Tangibile eſt etenim durum,ac durities qualitas tangibilis. Cum ad guſtum iam,vel olfactũ,
vel viſum, vel auditũ deriues in oratione nomẽ, ibi auditorem oportet ſimilitudinem cũ proprio
recordari. Etenim examẽ hoc eſt metaphorarum,recte ſint,an ſecus ſumptæ: nam, apertam quæ ſi
militudinem illuſtremq́; habeãt,probamus: obſcuras & tectas repudiamus omnes. At neq; quic-
quam norunt aliud recẽtiores medici probatæ interpretationis,quo illis fit,vt nihil ſit obſcurius:
neque ꝙ metaphoræ,niſi in tẽpore, non ſunt vſurpandę. Sed enim,ſi obſcura ſint dũtaxat ſcripta
iſtorum,minus fortaſſe culpes: nunc, quando ipſam rerum veritatem,quas aggrediuntur docere,
ineptis iſtis metaphoris labefactant,acerbius eos iure reprehendas. Cum vero eò inſuper quis de-
ueniat ſtuporis,vt,cum prima & peculiariſſima nomina ſuis aſſignet rebus,accipiat per metapho
ram ſignificationes,qui feras? Nam vocem albam ex metaphora intelligas, cæterum colorem al-
bum etiamæque ex metaphora non accipere potes: nam, hic niſi proprie albus dicatur, quid iam
aliud ex illis,quæ proprie dicuntur? Sic etiã hominem acerbum vocamus per metaphoram: vinũ
vero acerbum non item per metaphoram,ſed præcipue & proprie. Nã,vt, ſi quis vinum theræũ,
acerbum vocet: mox reprehenſus ſit perperam cenſere, qui vinũ dulce,quod prorſus abeſt ab om H
ni acerbitate,ſic vocet: ineptus videatur, ſi ea ſe ſignificatione dicat vſurpaſſe acerbũ vinum, qua
homines interim eſſe dicimus acerbos,perinde ac iniucundos: Ita,ſi quis tangibile aliquod corpus
appellauerit durum: ac eo modo vocabulum velit ĩterpretari, qũo vinum dicitur durum: hic ſanè
parum mihi ſapere videatur. Nam,poſteaquã oẽs qualitates tangibiles ſortitę nomina ſunt,ex me
taphora ſtultum eſt alia illis accommodare. In olfactu vero nõ omnium qualitatum ſunt nomina:
vbi translatitijs nominibus permittas vti. In tactu omnibus ſua nomina ſunt: id quod quodam lo
co Ariſtoteles docuit,atque nomina eorum ordine omnia expoſuit: quæ ipſe quoque narrabo:
Calor frigus,ſiccitas humiditas,grauitas leuitas,durities mollitudo,lentor friabilitas, aſperitas læ-
uor,craſſities tenuitas. Itaque exprimi tangibiles omnes qualitates poſſunt,& corpora non ſecus
ijs prædita: quippe horum pariter ſeptem ſunt oppoſitæ coniugationes, & nomina xiiij. Prima
eſt oppoſitio calidi & frigidi, altera ſicci & humidi, tertia grauis & leuis, quarta duri & mollis,
quinta lenti & friabilis,ſexta aſperi & læuis, ſeptima craſſi atque tenuis. Quare inſulſi nihil, obſe-
cro, nugeris, nec vocabulis latinis & omniũ cõibus domo et abs te imponas ſignificationes: ſed
corpus arteriæ vel durũ vel molle primo dic & præcipue: at pulſum, eius ſtatũ denunciantẽ non
proprie nec primo,ſed per accidẽs durum vel mollem voces, licet. Siue.n. ipſe arteriarum motus

pulſus

A pulſus eſt,nō proprie dixeris,ſi motum appelles durū. Siue is, quem tactui noſtro infligit, ictus:
ſiue ſenſus ictus,nihilo magis hic proprie & præcipue durus dicitur: ſed denominatur.ſ.duri cor
poris durus pulſus: illud vero ſolum non aliunde denominantes, neq; per accidens aut per meta-
phoram aut abuſum,appellamus durum,cæterum proprie & pręcipue. Proinde,vbi quis pulſum
durum aut ex qualitate ſpiritus dicat repræſentari talē,aut ex proprietate caloris,aut alia de re,quæ
enunciari verbis valet,non doceri tamen, reijciemus eum,qui iſta nugetur & garriat: quod etiā fa
cit Archigenes in ſuo de pulſibus libro,& in ſecundo de ſignis febris.

GALENI DE PVLSVVM DIFFERENTIIS LIBER QVARTVS

ARGVMENTVM LIBRI

B Refelluntur Veterum Definitiones,quibus Sectæ vnuſquiſque proprię placitis
adhærens, pulſuum ſe notitiam tradere opinabatur.

Quid Galenum coegerit cum Pneumaticorum nugis pugnare,
ac Quid proprie ſit pulſus. CAP. 1.

QVantum ad artis opera complexus ſit vtilitatis primus liber, diximus initio
ſtatim ſecundi libri. Etenim,quantus ſit vniuerſus numerus pulſuū, declara-
uimus: atq; appellationes,quorum quidem appellationes ſunt, recēſuimus:
iuſſiq; illi,qui ad commentationis huius voluerit cōmoditatē aſpirare, opus
reuoluere de pulſibus dignoſcendis, quod ſecundum hoc quatuor libris eſt
explicatum: ab illo,de cauſis lucubrationem quatuor libris: deniq; ad præſa-
gitionem ex ijs inſtitutam pergere, quæ quatuor ēt libris continet. Nā, quæ
in hoc opere de differētijs pulſuū à primo libro diſputaui,& hercle, quæ nūc
inſtitui ſcribere,pp recentiorū medicorū inanē loquacitatē diſſerui, amicorū, quibus equidē mul-
tum reluctatus ſum, precibus adductus. Satius.n.ſtatuebā eſſe nequaquā inania & ſuperuacanea
C attingere,nec volentē nolentē cū nugatoribus pugnare nugis: ſed.n.quidā audacia ſunt intolerā
da: qui,neſcij cum ſint,quantū in definiendo inſit difficultatis, temere tamen definiūt non pulſus
tm̄,ſed alia cuncta, tametſi definitionū ſit nullus vſus,vbi res ipſę & ante definitiones intelligunt:
vt in pulſus noīe,quod intelligunt ēt omnes mortales,nedū medici. Nā, vbi manū protendētes ijs
porrigunt carpū, medicoſq; iubent pulſum tangere, eſt vero tū arbitrandū pulſus eos nomen ita
vſurpare,vt ſi σκινδαψὸν dicerent,aut rē aliq; deſignantes,eā vocē proferrent? Equidē rectius di-
xerim,rem eos certam intelligere, illiq; aſſignare nomen pulſus. Vtrū iam ita proferunt pulſum,
vt Hippocētaurū,& Sirenas,vel Scyllam: an rei certæ,quæ extat, nomen tribuūt? Rectius eſt hic
quoq; dicendū,ſi quid ſentio,certæ rei,quæ reperiatur, eos attribuere nomen pulſus: atq; hanc rē eſ-
ſe arteriarum motum: quas quidem moueri omnibus hominibus,dum viuunt, conſpiciunt om-
ni in parte corporis, vbi certe inſunt. Iam in partibus ēt inflammatis pulſum quendā ſe aiunt ani
maduertere: ad hæc tēpora pulſare per febres vrentes, & à potu meri largiore,præterea in quibuſ
dam doloribus capitis,maxime à ſolis ardore profectis. Quæ cū ſibi inuicem declarant,non requi-
runt multa verba,quibus ſcatent iuniorū medicorū libri cū præclaris iſtis cōfutationibus,quas in-
uicem inſtituunt de definitione pulſus,& de ſingulis eius differentijs, vt vehemente,magno, ple-
D no,æquali,ordinato,& reliquis: de quibus amplius in illis diſputaui cōmētarijs, quibus enarro pa
riter & examino Archigenis de pulſibus librū: quando ēt cum alijs medicis iunioribus hunc ip-
ſum τῆς φιλοριϛίας morbus eſt depaſtus, vt nouā in re noua vocem vſurpem. Etſi iſto malo Archi
genes eſſet indignus,in colenda arte vir non ignauus. Sed,vt pſora & lippitudine, qui propius ac
cedunt,quidam corripiunt inuiti, ſic ad iſtas definitionū nugas vir ille illectus eſt, tametſi ad artē
colendam præter cæteros ille contenderet. Quòd ergo,quæ maxime ignorant,hęc affectant,breui
illis oſtēdo,iubeoq;,vt nomē quorūlibet ponant. Deinde,vbi hæc egerint,verſiculorū ab ijs nume
rū requiro,quāto velint interuallo percurrere definitionē eius,qua de re agit. Sane,q̄q; mire ſtupi
di ſunt,pungit hoc tn̄ illos ſpecimen. Nā, hæc ſi de omnibus perinde dicamus,ſingulis de nomini
bus,ſinguli libri conſcribi poſſint: ſint porrò verſiculi amplius mille. At nunc indignā rē videar
ſubijſſe,qui inducar,quo illorum inanes nugas detegam,de pulſibus mihi aliquid proponere.

Quàm Variæ extiterint pulſus definitiones à Veteribus traditæ, ac de
Ratione Veræ definitionis inueniendæ. CAP. 2.

SIt ergo hoc ipſum primum atq; clariſſimum,pulſus: in quo ſi demonſtrem,in quam inciderūt
loquacitatem,ſimul de alijs apertus erit ſermo. Pulſum igitur motum definiuerūt arteriarum
eſſe. In quos diſputantes aliqui,primū peccatum eſſe in definitione contendunt,quòd præteritum

ſit, & cordis: nam in hunc modum definitum oportebat: Pulſus eſt arteriarum & cordis motus. E
Alij non cordis aiunt, ſed arterioſæ cordis partis addendum eſſe, vt hæc ſit definitio: Pulſus eſt ar-
teriarum motus, & ventriculi in corde arterioſi. Aut hercle ſic: Pulſus eſt arteriarum motus, & ar-
terioſi ventriculi cordis. Quos rurſus inſimulant alij, qui volunt male dictum eſſe, pulſum eſſe mo
tum abſolute: eſſe. ſ. præterea arteriarum alios motus, & cordis: vt qui concoquit ſanguinem in il
lis contentum, & attrahit eũ, apponitq;: præterea qui excernit recrementa: quare definitioni adij-
ciendum fuiſſe genus arteriarum motus: vt propria illorum, & non multorum motuum, ſit cõis.
Itaq; hanc definitionem inſtituerunt: Pulſus eſt arteriarum & cordis diſtẽtio atq; contractio. Cu-
ius quidem ẽt definitionis tot fuerunt correctiones, quot ſuperioris: cum ei quidam adiungerent
cordis: alij non ſimpliciter cordis, ſed arterioſę partis cordis: non nulli arterioſi ventriculi: alij ſini
ſtri vẽtriculi: ſunt enim qui & hoc annectant: Vt tot exiſtant definitiones: Pulſus eſt arteriarum
& cordis diſtentio contractioq;. Pulſus eſt arteriarum & cordis arterioſæ partis diſtentio & cõtra
ctio. Pulſus eſt arteriarum arterioſiq; ventriculi cordis diſtentio & contractio. Pulſus eſt arteriarũ
& ſiniſtri ventriculi cordis diſtentio contractioq;. Iam cum omnibus his bellum eſt alij virorum
cateruæ, qui non tantum hæc, ſed & membranas cerebri confirmant pulſare: ſunt, qui ẽt cerebrũ:
alij vtraque: aliqui præcipue cerebrum, membranas per accidens. Contra alij nec membranas cẽ- F
ſent, nec cerebrum pulſare pręcipue, cæterum ad arterias hoc pertinere, atque per accidens ad illa:
nam attolli illa vnà cum arterijs aiunt, quas habent frequentes. Quam ob rem, ſi cum illis tantum
attolluntur, nullam ipſa obtinentia facultatem eius, quem commemorauimus, motus, nihil ſupe-
riores definitiones amplius acceſſionis deſiderant. Quòd ſiquã, vt arteriæ, obtinent facultatẽ pecu
liarem, cerebri & eius membranarum in definitione erit neceſſaria mentio, atq; tota definitio hæc
erit: Pulſus eſt diſtentio & contractio cordis & arteriarum atque cerebri & eius membranarum.
Sin autem alterum modo illorum ea eſt facultate, eius faciemus vnius mentionem, atq; vel hũc in
modum definiemus: Pulſus eſt diſtentio & contractio cordis & arteriarũ menyngumq;. Vel ſic:
Pulſus eſt diſtentio & contractio cordis, árteriarum, cerebriq;. Ac ſimilis vnoquoq; in genere cõ-
memoratarum definitionum acceſſio fiet: nam quibuſdam ſatis, vt dixi, fuit dixiſſe, Pulſus eſt di-
ſtentio & contractio cordis & arteriarum: quidam non ita abſolute, ſed vel arterioſi cordis vẽtri-
culi, vel ſiniſtri, vel partis arterioſæ eius adiecerũt. Iã cuilibet harum definitionum, hi cerebrum,
illi menyngas, alij vtrunq; adiungent, exiſtetq; definitionum numerus nõ paucarum. At vero de
cordis ventriculis eſt non minor illis diſceptatio, quia aliqui dextrum nõ arbitrantur pulſare: alij
pulſare quidem, at non primo & ſua ſponte, ſed vnà cum illo, qui ſpiritualis vocatur, moueri. Pro- G
inde, qui ſiniſtri ventriculi cordis, aut arterioſi, aut quoquo modo aliter appellent, fecerint mentio
nẽ, ab illis hi diſſidebunt, qui etiam putãt dextrũ pulſare. Alia præterea maior diſſenſio medicis
iam olim de arterijs fuit: nam eas quidam ſua ſponte dicebant pulſare, ingenita præditas, perinde
ac cor, ea vi: de qua Praxagoras natione eſt. Alij pulſare quidem: nã ipſam diſtendi tunicam earũ,
contrahiq;, non ſecus ac cor: ſed facultatẽ non habere, quę hoc agunt, innatam, ſed cordi referre ac
ceptam: in qua opinione Herophilus eſt. Eraſiſtratus neutrũ probat: contẽdit. n. pulſare contra,
ac cor, arterias: illud, cũ diſtendit, repleri eo, quod conſequit̃ ad vacuatũ: arterias, cũ replent̃, diſtẽ-
di: repleri aũt immiſſo à corde dicunt ſpiritu. Simul itaq; fieri vtranq; eſt neceſſe, diſtentionem et
repletionem earum, verũ alteram antecedere alteri rõem cauſæ obtinentem, in corde diſtentionẽ,
repletionem in arterijs: vt cernit̃ & in externis rebus. Folles fabrorum, quia diſtenduntur, proin-
de replentur: ſacci, culei, vtres, ꝗ impleantur, idcirco diſtendunt̃. Quare definitio, quę totam rei eſ
ſentiam eſt ob oculos poſitura, nihil debet eorũ, quæ illi pręcipua ſunt & propria maximè, omitte
re. Sed, quãdoquidẽ controuerſia de eſſentia eſt, neceſſario ſua erit cuiq; ſectæ definitio. Proinde
eſt Eraſiſtrati diſcipulis ita definiendum, vt Eraſiſtrati peculiare placitũ in pulſuum eſſentia ſimul
appareat: Herophili aſſeclis, vt peculiare Herophili: alijsq; ſimiliter omnibus definitio ſigillatim H
efficienda eſt ſuo placito conſtãs: ſed hoc vero ipſum, qui ſciat, eſt illorũ prope nemo. Iam illo eſt
operæprecium magis ſcire, definitionũ eſſe genera duo prima: alterũ, quod planè rei notionẽ ex-
plicat: quã, qui ponunt rei nomen, habent: Alterũ, vt dictũ eſt, quod docet eſſentiã. Virtus eſt ſua
vtriq; definitioni: illi, quæ notionẽ explicat, vt omnibus ſit teſtata, qui eádem vtunt̃ lingua, & ad
rei eſſentiam ne aſpiret: huic, quæ eſſentiã docet, vt ei, quæ notionem ſubijcit, conſentiat: nõ ſit tñ
cum ea eadẽ. Itaq; hoc tibi primũ ſit indicium hominum inaniũ & vanorũ, vbi eos rei propoſitæ
afferre vnam definitionẽ audias. Nam ſunt, in quibus nõ iam duas, ſed tres præſtat, vel quatuor fa-
cere, Primam, quæ eiuſdem lingue omnibus hominibus ſit confeſſa, quæ quidem de rei eſſentia ni
hil ſtatuit, ſed in nuda limitatur notione: Alteram iam, quę aliquantum recedat de notione, atquẽ
non nihil accedat ad eſſentiã: Ad hęc tertiã, quæ amplius cum de notione, tum de eſſentia aperiat:
Poſtremo quartam, quę doceat totam eſſentiam. Atq; hanc quidẽ oſtendendum eſt ad tertiam re-
ferri, quam rurſus ad ſecundã, atq; illam quoq; ad primam. Prima vero debet ex ſe ipſa habere fidẽ,
res perſpicuas explicans manifeſtasq;. Vnde definitionem eam Ariſtoteles nominis appellauit:
vt ſi defintionem diceret nomen interpretantem: Alteram definitionem (quidã eſſentialẽ vocaue
rũt) definitionẽ dicit eſſe, quę, quid ſit, explanat: nã, quę ſit cuiuſq; definiti eſſentia, hanc dicit do-
cere.

A cere: propria vero accidentia eius vnâ complecti definitionem notionis. Putat aliam præterea esse definitionẽ, quæ essentiam rei doceat. Sed quid orationẽ produco tantis de rebus, quæ cõmentaria flagitauerunt duo, quæ in Aristotelis librũ secundũ conscripsi secundorũ analyticorũ? In ipso tibi pulsu hæc faciam, vt sigillatim, quã potero breuissime, ob oculos ponã: qui vero versatus prius est in illis commentarijs, facilius, quæ paro dicere, assequetur. Quibusdam in partibus cutis percipimus motum quendam, nõ modo si attingamus, sed interim oculis etiam. Hic in omnibus valentibus motus, multis corporis partibus cernitur, de quibus est carpus manus. Atque palàm quidem animaduertimus quiddam de profundo ascendere, & nos ferire: ab ictu interdum aperte id recedere, inde requiescere. Interdum à primo statim species repræsentatur requiescentis, ac deinde ascendentis iterum ferientisq; atque mox recipientis se rursus atque quiescentis: idq; iam inde à natiuitate hominis ad obitum vsque facietis. Eum motum omnes homines pulsum appellant. Hunc qui breuibus poterit interpretari, optime definitionẽ ille notionis effecerit: modo vt prætereat nihil, nec quicquã addat superflui, vltra quæ cõmemoraui modo. Nam, si quid etiã pusillũ addiderit, si quidẽ additio sit inutilis, inaniter garriat: si vero sit vtilis, discedat ea re ab notione ad rei essentiã: Vt si dicat, talẽ motum arteriarum esse pulsum. Ea enim definitio non motũ tantũ,

B sed, & quorum est, declarat: cum aperte sentiat quidem vulgus esse talem in corpore motũ, sed nõ corpus ipsum cognoscat, quod mouetur. Quòd, si quis non solum sic leuiter arteriæ viderit detracta cute externam figurã: sed tunicas etiam, quot sint & quales, perspexerit: hic prętergressus notionem est, & longe vero etiam illo priore magis, qui foris eam tantum videat. At vero, si facultatem quoque repererit, qua pulsant arteriæ: atque, motus vtrum principiũ ab se ipsæ habeant, an à corde: ac, si ab hoc, qui tandem, spiritualem'ne materiã immittente in vasorum internam cauitatẽ, an facultatem quandã per tunicas illarum: ad hæc, qui vsus demum sit earum motus: is planè tenebit. s. vniuersam essentiam pulsuum generationis. Veruntamen ista quidem nequeas definitione vniuersa complecti: neque enim volunt definitiones, quibus illæ sunt cordi, adeo esse immensas. Vnde fit, vt nulla pulsuum sit definitio prorsus essentialis: aut prælonga erit. Addidi prorsus, quia, cum illorũ, quæ ad essentiam pertinent, quidam ex proximis medicis alij aliud adiecerunt, essentialem arbitrantur se definitionem pulsus explicauisse. Vbi præterea in eo maxime peccant, quòd solã definitionẽ protulerunt, quam vocant ipsi essentialem: nec ante dederunt definitionẽ, quæ explicet notionem: quam, vbi de his egimus, arbitram nos definitionis essentialis ostẽdimus. Ad huius etiam ignorationem merito pronũciant, quod stulte in mẽtem ipsis venit. Quare de integro

C exordiamur ab notionis definitionibus: quas, præter quod perspectum est omnibus hominibus, nihil demõstrauimus explicare. Talem autem inuenio nullam proditam, ne ab Empiricis quidẽ, quorum erat præter cæteros hisce vti definitionibus: quas artifices isti grãues in appellationibus, ne quidem definitiones dignantur, sed descriptiones & illustrationes vocare: Ac fiant quidem descriptiones tales: Motus inuoluntarius, qui in partibus est quibusdam animalium sanguine præditorum quiete interpellatus. Quinetiam, si naturalem dixeris eum motum, vel nõ voluntarium, vel citra appetitionem, nihil refert. Si item ad paruas partes cutis fieri, aut non diuturnum esse, in descriptione colligas, integriorem notionem reddas. Iam, si nõ dum declinaueris sophistarum calumnias, appones motus nomini, sensibilis: quanquã hercle stultum potius timorem istæ additiones, quã probatã fiduciã, arguunt. Nã motus nomen oẽs homines, illi solẽt tribuere, quẽ aperte sensus animaduertit: quandoquidem illos, quos ratione perspicimus, argumentũ est quoddã probabile, quod semper adesse omnibus corporibus, licet non videantur moueri, demonstrat. Iã ipsum nomen hoc sensibile duo denotat, rẽ sensui repræsentari iam nunc, quo tempore dicatur: alterãq; etiã, quæ, licet non sentiatur in præsenti, possit tamen: quo modo lapidem in alto dicimus sensibilem sua sponte esse, nimirum, quòd de natura sit sensibilium. Sensibilis ergo motus, quẽ quibus-

D dam in partibus corporis per totã vitã animaduertimus, pulsus appellat. Hic quiete, vt diximus, interpellatur: quod cautius quidã medici putant dici, quàm distentione & contractione constare totũ motũ. Et quidẽ nihil est apertius, quã motũ in altũ, latũ, & longũ extẽdi in gracilibus magnisq; pulsibus. Porrò alij his timidiores, peculiares affectus sentire se tactus aiunt, pronunciare veritì rẽ externã vllã esse: quò illos scepticorũ & hæsitantiũ, qui vocantur, induxit institutio. Quare ab his discedamus: fortassis enim nec hoc, vllum se percipere motum, dicere sustinebunt, suis his hæsitatoribus credunt vndequaque. Sunt quidem certe nõ nulli in his, qui ne suos quidem ipsorum affectus probe fatẽtur se agnoscere, quos vocant iure ἀγροικοπυρ'ρ'ονέιους hoc est agrestes pyrrhonios. Ad illos vero nos conferamus, qui non dissimulanter motũ videre se putant cuiusdã subter cutẽ corporis in longũ, latũ, profundumq; extensi, quando alijs sunt cõmodiores: atque admoneamus eos discissa cute vel de industria nostra, vel casu aliquando, vt attendant, quid sit, sub ea quod moueri videtur. Sanè enim vas aperte cernent assimile venæ, nisi quatenus duplicem tunicam, & longe robustiorem habet, quam arteriam vocamus. Clare etiam, quod obscurius videbant antea, perspicient, hoc vas in omnes partes distendi. Haud aliter denudatum moueri cor conspicietur, ac cerebrũ etiam: vt audeant dicere tandem, motum, quem in pulsuum generatione animaduertunt, in corporibus fieri, quæ commemorauimus: sed, primo'ne & per se cordis dexter ventriculus, an

Left margin: l. causam. Right margin: *Al. δειλοὶ, i. timidi.

vnà cum ſiniſtro motus,iiſdem,atq; ille,modulis pulſare videatur,nolet inquirere, qui primo tran E
ſitu ab notione vulgari progreſſus eſt ad eſſentiam. Nec ſecus in pulſu,qui in cerebro animaduer-
titur,indagare deprecabitur,vtrum primo id & per ſe agat,an vnà cum ſuis arterijs attollatur mul
tis illis ac ingẽtibus. Qui autem hoc eſt audacior in decernendo de pulſibus,iſtud addet etiam. In
tegram definitionem pulſus facias, ſi ſuperioribus coniungas vſum eorum generationis: quem
in commentario nos de vſu pulſuum,innati caloris eſſe diximus tutelam: ſi quidem ſciat, qui eam
definitionem facit,quo fiat pacto,vt natiui caloris mediocritas ſeruetur: vtrum, quòd motu venti
letur: an quòd frigidi aeris cogatur occurſu,vt digeratur difficilius: an quòd fumoſis purgetur at-
que fuliginoſis excrementis. Facere præterea ad animalem procreandũ ſpiritũ oſtendimus ſubſtã
tiã,quam ſpiritualẽ habent arteriæ. Iam & ad eſſentiam pulſuum pertinet,vtrũ,cum arteriæ diſten
duntur,tum accidat in ipſas materias allici: an,vbi conſideant. Atque de excretione alicuius ex ar
terijs,eadem eſt ratio: ſiquidem attrahi demonſtrauimus,cum diſtenduntur: &, cum contrahunt,
excerni: Qui vero de ſecta ſunt,quam pneumaticam vocant,in contractione putant attrahi: in di
ſtentione excerni. Alius porrò his in definiendo pulſu cãm eius efficientem addet: de qua in quę
ſtionem venit,vitalis'ne ſit,an animalis facultas,an omnino'ne facultas quidẽ, vt aſſerit Aſclepia-
des. Quare definitionem,quam vocant,eſſentialem,quæ eſt oratio eſſentiam rei docens, planũ eſt F
genus explicaturam eſſe,& differentias,& vſum generationis,cauſam item efficientem,ad hęc ma
terialem,aut inſtrumentalem,aut quoquo modo velis appellare: Vt genus,aut motum, aut actio
nem,aut paſſionem arteriarum: Differentias, quòd per diſtentionem & contractionem, quodq;
ſponte: Vſum,ꝙ innati caloris nomine, vel ſpiritus vitalis generandi, aut hercle etiam animalis:
Cauſam efficientẽ,ꝙ vis ſit quædã cor diſtendens & arterias,aut vitalis,aut animalis,aut vtraque:
Materialem & inſtrumẽtalem,conformationem arteriarum ad actionem declarandũ, quã memo
raui,appoſitam. Ita ſuam quęque ſecta rationalis ſortietur definitionem. Nanq; pulſum dicet Era
ſiſtratus motum eſſe arteriarum per diſtentionem & contractionem, quem facultas efficit vitalis
& animalis,ad implendas arterias ſpiritum continẽtes vitalem: Aſclepiades, motum eſſe arteria-
rum per diſtentionem & contractionem,quæ ſpiritu implentur,cum extenuantur: cum conſidũt
earũ tunicæ,euacuantur: Nos vero dicemus actionem eſſe pulſum peculiarẽ,præcipue cordis,de-
inde arteriarũ,quæ diſtentione & contractione mouentur à facultate vitali,quo caloris natiui me-
diocritas retineatur,generetur autem in cerebro ſpiritus animalis. Atque ad modum harũ defini-
tionum,qui de alijs ſectis ſunt,definient pulſum, vbiq; pro ſuis quiſque ſuppoſitionibus. Proin-
de,ſi perfecte definiant,conſenſerint mutuo: ſin anguſtius,vel latius, vel aliqua ex parte minus be G
ne, non cõuenerint. Huius habes argumentum maximum,ꝙ Herophili diſcipuli,qui quidẽ pul
ſum aggreſſi principes ſunt definire,inter ſe diſceptarunt: tũ vero ẽt, ꝙ cũ his Eraſiſtrati diſcipuli
digladiantes(nam floruerunt ambæ hæ ſcholæ ab Herophili obitu) aliam etiam pulſus definitio-
nem inſtituunt,diſſidentes & inter ſe mutuo & ab diſcipulis Herophili. Nã veteres quidẽ relictis
definitionibus docebant,ſignificationes declarantes nominum,quibus vtebantur,ea interpretan
di forma,qua Homeri dictiones grãmatici, aliorumq; antiquorũ omniũ,explicãt. Nam in hac in-
terpretatione,quod haud dum liquet,ex altera declaratur: Vt in dictione πίσυρες: nam hoc in ver
ſu, Πίσυρες εὐρυαύχενες ἵπποι. non dũ,quid ſignificet,conſtat. Sed ibi: Ἔνθεν τέσσαρα μὲν σάκε᾽ εἵ-
λοντο,δούρατα δ᾽ ὀκτὼ,καὶ πίσυρας κυνέας. explicatũ eſt. Cum.n.eſſent,qui armarentur, quatuor,
tũ ſcuta illos quatuor accepiſſe dicit,tum galeas ẽt quatuor. Hoc modo,quando legimus apud ve
terem aliquem medicũ,ſolam pulſare inflammatã partẽ,aut motũ tantũ in inflãmatione arteriarũ
appellare eos pulſum: in corpore aũt ſano hoc vocabulo vti nunquã: nõ omnẽ motũ arteriarum,
colligimus,ſed aut magnũ & vehementẽ,aut quẽ ipſe poteſt ægrotus animaduertere, pulſum vo-
cari. In hunc modum videtur & Eraſiſtratus pulſus nomẽ vſurpauiſſe. Sed.n.vbi legimus rurſus
Ægimij de palpitationibus librũ,quẽ hic pulſum nos vocamus,palpitationẽ ab illo iuenimus ap- H
pellari. At vero Herophilũ contra,videas ſtatim à principio libri de pulſibus, à palpitatione pul-
ſum ſeparare: videt.n.omnem vir ille motũ arteriarũ, quẽ habere nos à primis vitæ temporibus
ad mortẽ vſque perſpicimus,pulſum appellare: ex quo præſentẽ ſtatũ cognoſcimus,præſcimusq;
venientẽ: nec pulſum,qui in corde eſt,vel in cerebro,vel in mẽbranis eius,requirimus. Sic præci
pua pulſus eſt omnibus huius ætatis medicis notio,quã nunc explicauimus: nẽpe hanc, vt modo
dixi,deſiderant: quod hanc ſequit,omne iam cauillationibus plenum eſt. Quo minus eiuſcemodi
res definiẽdæ ſunt: nec ſe ipſum debet quiſquã conijcere in definitiones,de quibus nec inter ipſos
conuenit dialecticos: & quæ,vt omnibus numeris abſoluas,vſum magnũ poſtulant: ne dicã nihil
opus eſſe ad tradendas diſciplinas definitione eſſentiali. Definitiones, quas vocant, notionis, his,
qui iã rem cognoſcunt,ſunt ſuperuacaneæ: ignorantibus non neceſſariæ,ꝙ doceri certe pluribus
verbis poſſunt apertius. Nam,notionẽ qui rei ſignificatæ à vocabulo,anguſta poteſt & aperta ora
tione accurate cõplecti,doctor ſit hic quidem præſtantiſſimus: non tamen, qui abeſt ab illa perfe-
ctione,malus eſt: nec vero, qui minus probe interpretatur. Nã ita aperte rẽ ob oculos ponere, vt
Lyſias & Demoſthenes oratores fecerunt, optimũ ſit: non contemnendi ſunt tñ, qui nunc in iu-
dicijs cãs agunt. Equidem nihil obſiſto illa facultate præditis,quin clare ſimul & cõpendioſe,quæ

*In aliquibus cod. græcis dictio hæc nõ habetur.

ſingulis

A singulis nominibus denotantur, declarent ignorantibus. Quippe qui hoc videor ipse agere: sed ꝙ inanem ibi laborẽ subeas, vbi omnes iam cognoscunt, quod instituis declarare. Omnino vero apud Tyrones cuiusuis disciplinæ ne proferendæ quidem definitiones essentiales sunt: verũ, vbi ab notione exorsi, ad essentiæ eos notitiam deducamus, hic iam promptæ memoriæ gratia rẽ vniuersam limitata complecti oratione fuerit commodum. Quare, quicunque medici & philosophi, initiatis primum cuiuspiã disciplinæ initium faciunt docẽdi ab essentialibus definitionibus, vt eloquentissimi sint, vt clare interpretentur, obscuri euadunt tamẽ: ꝙ assequi auditores, quæ amplam explanationem, quo intelligantur, quærunt, cũ restrictis hæc definitionibus referuntur, nequeãt. Longa enim oratione prius rei, qua de agitur, aperiẽda essentia est: quo cognita iam & perspecta breuibus tãdem verbis accipiatur. Hæc ergo quia iure exprobro illis semper, qui definitionibus omnia docere conantur, huc exempli gratia veni: qui re ipsa declaraui multis locis, quodcunque quis ponat nomen, solidum librum esse faciendum, vt declaret, quomodo sit res, quæ ab illo significatur, definienda. Itaque de pulsus definitione agamus de integro, ac, qui recte definire visi sunt eum, hos nominatim appellemus. Ergo huius curiositatis discipuli Herophili, vt dixi, principes fuerunt: quibus successerunt de Erasistrati familia non nulli: secuti sunt, qui pneumatici vocañ, B & ex methodicis quidam: quos omnes si appellem, duobus erit, non vno libro, opus. Quia vero certum est mihi hanc verbosam inanemq; disputationem vno volumine limitare, tot sufficiet definitiones recensuisse vnà cum earum authoribus, quot liber sit capiundis: nam ex his iudicium etiam de alijs facias, licet.

Heraclidis Tarentini Descriptio pulsus. CAP. 3.

NAm Tarentinus quidẽ Heraclides Empirico descriptionẽ dignã faciẽs, Pulsum, inquit, motũ arteriarũ esse & cordis. Atqui non latet nos, qui sunt in Empirica secta, nequaquã de definitione laborare, sed declinant & describũt. Ita.n. definitiões illi eas appellant, quæ breuibus notionem subijciunt rei, cuius appellationem proferimus. Atque hanc ille homines putat notionẽ de pulsus nomine habere, eosq; protendere manũ interdũ, ac tangendam præbere medico. Cũ vero quem ἄσφυκτον hoc est priuatum pulsu, dicamus, hoc nomen designare illum arbitramur, qui ita est affectus, vt nullus motus sub nostrum sensum cadat in vlla corporis parte cuiuscunque arteriæ. Si quis alius est motus in arterijs augendis, nutriendis, implendis, & vacuandis, hoc non laborat: ꝙ fugiat id genus motuũ omnes nostros sensus, quod quidẽ assequimur ratione. Quo adducti stirpes omnes, qui de natura commentantur, perpetuo confirmant moueri, atque adeo cun C cta alia vel durissimos lapides: etenim & ab his defluit perpetuo aliquid. Quidã hæc concerni ẽt ex aere autumant. Quare hunc motũ non modo adhuc viuenti, sed demortuo etiam homini, vt placet physicis, qui de horum natura tractant, oportet adesse. Itaque non moueri arterias male dicemus de mortuis, & non pulsare in quibusdam videri adhuc superstitibus. Quòd si omnes sic loquantur, motum constet nos eum & appellare & intelligere, non ratione perspectum, cæterũ qui apertam notitiam prebet status. His adducti rationibus cum Tarentinus Heraclides, tum Empirici non nulli alij, pulsum descripserunt esse motum arteriarum & cordis: quando hoc planè videbant non secus, ac arterias, moueri. Cum his pugnant quidam Dogmatici, qui nolunt æstimari solo sensu motũ, sed interim & ratione: nam Soli, Lunę, stellis omnibus motũ ab omnibus mortalibus tribui: neq; enim tantũ spatiũ videri citra motũ ab oriente ad occidentẽ obire: tamen motus eorum non apparere. Quare, inquiunt, si nihil aliud, hoc certe Empiricorum definitioni oportebat adiectum, motũ arteriarũ cordisq; sensibilem esse: debebantq; dicere, Pulsum esse motum arteriarum & cordis sensibilem. Huic definitioni quidam intercedentes, motus sensibiles in corde & arterijs confirmant, non tantum qui pulsent, animaduerti, sed & qui palpitent. Itaque comprehendendi etiã hi erant in pulsuum descriptione, siue absolute dicant arteriarum & cordis esse pulsum D motum: siue adijciant sensibilem. Sunt, qui conuulsiones tremoresq; narrent: quippe hos quoq; interdum motus in arterijs fieri & in corde, præter naturam quidem. Quamobrem addi definitioni volunt, naturalis, atque totam eam efficiunt eiuscemodi: Pulsus est arteriarum & cordis motus naturalis. Ab his dissident, qui pro definitione Tarentini propugnant: qui in arterijs negant & corde tales vnquã motus existere, ad neruosa autẽ corpora pertinere. At conuulsionẽ tremoreq; in solis fieri neruis equidem comprobo: palpitationẽ vero insidere perspicue etiã in cute cernas: clare autem etiam in carnosis partibus, quæ particulæ sunt musculorum: etiam in timore & angore planè cor videtur palpitare. Iam cõtentio de affectibus his nõ parua Herophilo aduersus præceptorem suum extitit Praxagoram, qui in affectus arteriarũ aggregauit palpitationẽ, & tremorẽ, & conuulsionem: ac non genere confirmauit à motu earũ pulsante differre, cæterũ magnitudine. Nam, cum in natura sua constant extra omnem casum, fieri pulsum: aucto vero præter naturã motu, primum effici conuulsionem, deinde tremorem, mox palpitationem: magnitudine inter se omnes hos affectus distantes. Quamobrem initio statim Herophilus operis de pulsibus, magistri sui euertere sententiam molitur, verum, quod solẽne Herophilo est, obscura oratione: quam ipsius discipuli mutantes apertius scripserunt ijs in lucubrationibus, quas de Herophili secta conscripserunt. Quod si referre hic ipsa verba Herophili velim, quæ in principio libri primi de pulsibus fecit,

cit,aut quæ attulerunt eius diſcipuli,requirant integrum librum, qui hæc accurate perſequatur: E
cum vel nulla de his facta mentione integer meus liber extet,De tremore,palpitatione,conuulſio
ne,& rigore.Mihi vero hoc quoque loco ſatis ſit numero definitionum explicato, quæ in præſen
tem quæſtionem conuehi poſſunt,illa præterire. Tantum dicam: cum valemus, cordis & arteria-
rum motus,quando illa diſtenduntur vndequaque, rurſusq́ꝫ in ſe conſidunt, obeũtur: ſin autem
ægrotemus,vt palpitans,vt cõcutiens,vel conuulſiuus,vel tremulus motus arteriarum appareat,
quid noui eſt,ſi pulſum vocemus modo conuulſiuum,modo vibratum,interdum palpitantem,in
terdum tremulum? Quinimmo vocare quendam ſolemus vibratum pulſum: qui aperte identidẽ
conſpicitur: cuius in libro primo huius operis declaraui naturã. Sic vel hac ratione appoſueris
parum recte definitioni pulſus,naturalis. De ſenſibili vero,poſteaq́ꝫ hoc quoque additũ nõ nulli
volunt: quod ſæpe apud Ariſtotelem refertur,operæpretium eſt meminiſſe. Nam rem ille vir cu-
mulate non nunquam perſecutus,addendum ei dicit aliud quiddam ob ſophiſticas cauillationes
externi,quod videatur ſemper ad definitionem facere. Atque ob id ego ferè pulſum deſcribo arte
riarum eſſe & cordis ſenſibilem motum maxime, ꝙ ἀσφύκτους appellemus hoc eſt pulſu priua-
tos,quibus motus non ſentitur: tametſi ille ſæpe ſeruetur, quòd ad ſuam pertinet eſſentiam: neqꝫ
enim viuerent,ſi omnis perijſſet motus cordis & arteriarum. F

Alexandri Philalethis Definitiones. CAP. 4.

AT Herophilius tamen Alexander, Philalethes cognomine,quò iſtas calũnias declinaret,defi
nitionem duplicem pulſus fecit: alteram ex ipſius rei propria natura, quam, vt in ſubiectis,
appellat: alteram,vt in conſideratione. Ac pulſum,vt in ſubiectis, eſſe cordis ait & arteriarũ con-
tractionem atque dilatationem ſpontaneam,quæ animaduerti poſſit: pulſum vero, vt in conſide
ratione,ictum ex arteriarum perpetuò ſpontaneo motu ad tactum,& interuallum, quod ictũ ex-
cipit. Porrò cõfirmat hęc rationibus,vt putat,probabilibus quinto in libro Placitorum. Quod ẽt
fecit Heraclides Tarantinus, vbi librũ cõfutat Herophili de pulſibus. Multis aũt argumẽtis Phila
lethis definitionẽ,qui eius memoriã ſecuti ſunt,oppugnauerũt,quibuſdã illis mire leuibus, ac pla
nè contentioſis: aliquibus plus & minus probabilibus: quæ quidã de illius familia confutauerũt,
multaq́ꝫ verba vltro citroq́ꝫ facta ſunt. De his ego ſummatim paulo inferius fortaſſe pertractabo.
Adſcribam tamen prius definitiones Demoſthenis,qui & ipſe non ſecus,ac eius doctor, Philale-
thes cognominabatur.

Demoſthenis Philalethis Definitiones. CAP. 5.

* περὶ ὀφθαλμῶν. forte περὶ σφυγμῶν. i. de pulſibus, uel περὶ παλμῶν. i. de palpitationibus.

HIc tres reliquit de oculis libros apud multos cõmendatos. Qui quidẽ ẽt pulſum iuxta,ac Ale G
xander, diuidit: dicitq́ꝫ illũ q̃dẽ pro ſubiecto,eſſe cordis & arteriarũ diſtentionẽ, vel contra
ctionẽ naturalẽ,quę valeat animaduerti: alterũ vero,ex quo cõſiderationes inſtituimus,cordis vel
arteriarũ ad tactũ,ictũ naturalẽ,interuallumq́ꝫ,quod ictũ excipit. Hic in definitionibus coniũctio-
ne vtĩt diſiunctiua, vel, arbitratus copulatiuã, et,quod ex ambobus conſtituit,tñ definire,vtrũqꝫ
vero ſeparatim non definire. Eſt autẽ eius ſententia,arteriarũ motũ per ſe ſolũ eſſe pulſum: & cor
dis item per ſe ſolũ eſſe: eſſe ẽt vtrunqꝫ ſimul pulſum: ita ſolã diſtentionẽ vocari pulſum, & contra
ctionem, & vtranqꝫ ſimul. Inductus eſt ſic pulſum appellari, ꝙ ex diſtentione magnus vocatur &
paruus,vehemenſq́ꝫ & languidus,celer & tardus: ex contractione rarus atqꝫ creber. Proinde, vbi
pro ſubiecto partes pulſus exponit,diſtentionẽ & contractionẽ vocat: cum vero, pro conſidera-
tione,ictũ & interuallum: ſenſu putans contractionem nõ poſſe percipi. At vero magna hic de-
nuo contentio medicis fuit,non iã de nomine tãtũ,vti multæ ſuperius: nec vero anxia & inanis,
vt pleræque illarum: verum quæ ad caput ipſum & ſummam pertinet commentationis. Equidẽ,
cum meo inſtituto expenderem,citra pronunciationem tñ,vt alia,quæ apud medicos ſunt contro
uerſa,ſic hoc quoqꝫ,per multos annos hæſitatio mea non potuit explicari: tandem aliquando re-
peri cauſam eorum diſſenſionis: vnumq́ꝫ de hoc ſolo librum ſcripſi,primum de dignoſcendis pul H
ſibus: vbi explicatum eſt,qui contractionem pulſus ſenſibilem obtineant,& qui non. Vnde vni-
uerſa diſputatio illius libri ad eos planè dirigitur,qui ex ictu pulſum & interuallo putant cõſtare:
nam ſunt, qui ẽt abſq́ꝫ diſtinctione definitionis pro ſubiecto, ab definitione pro conſiderationi-
bus,abſolute dixerunt pulſum ex ictu & interuallo conflatũ eſſe. Atqui, vt dicatur ex diſtentione
& contractione conſtare,quæſtio exiſtit quædã de quietibus,& quã à diſtentione ante contractio
nem,& quã ante diſtentionem à contractione cor molitur,& arteriæ. Quòd ſiquando etiam cor-
dis nomen prætereamus,ſolas aũt commemoremus arterias, interpretandum eſt de illo dici eadẽ:
quemadmodum, ſi de corde quid referamus, omiſſis arterijs, accipere oportet dictum de illis idẽ.
Eandem habet perplexitatem in reſpiratione quies duplex reſpiratoriorum inſtrumẽtorũ: quie-
ſcunt enim & thorax & pulmo id temporis, quod intercedit inter ingreſſum ſpiritus & exitum:
atque pro tempore quidem harũ quietum raram appellant, vel crebram reſpirationem. Verun-
tamen non ſimiliter hæ quietes dignoſcuntur, atqꝫ pulſuum: perſpicuæ.n.ſemper in reſpiratione
ſunt: at quietes in pulſibus quidam dixerunt nullo poſſe modo dignoſci: quidã ſolam externam,
quam quidem & nos vocamus ſenſibilem,at non in omnibus tñ pulſibus. Itaqꝫ, vt reſpiratio cre-
bra & rara in ſignis eſt magnis, ita etiam pulſus creber atqꝫ rarus, vt diſces in præſagitione ex ijs:

*In aliquibus antiquis non eſt illa dictio.

quietes

A quietes autem partes'ne totius reſpirationis ſint & pulſuum,in controuerſia eſt.Etenim non primo, ſed per accidens,qui in ea opinione ſunt, in partibus numerant harum functionum,quietes: nam in inſpirationibus quidem expirationibusq; perſpicuo operari inſtrumẽta reſpirationis: in pulſibus diſtento & contracto corde: quietes aũt interpellãtes has actiones inſtar eſſe quietis,quę illis etiam in defunctis ineſt.Quemadmodum etiam,qui pulſum aſſerunt actionem eſſe arteriarũ & cordis,vel motum arteriarum & cordis, vel diſtentionem & cõtractionem arteriarum atq; cordis,omittere quietes videbuntur,quæ non parum ad præſagiendum momentum habent. Rarus itaq; & creber pulſus cum æqualitate ſua & inæqualitate, cum perturbatione ordinis & ordine, ſunt huius generis: qui non parua nunciant. Itidem intermittens pulſus,& intercurrẽs,ex eodem hoc genere,futurorum ſunt non parua ſigna. Ergo, ſi definiendo pulſui voles orationem de quietibus inſerere,partes'ne habendæ illæ ſint pulſuum,an ſecus: ꝙ ſi partes ſint,vtrum primæ & per ſe,an per accidens: multum profecto temporis in eo pones. Verum,quod in alijs fecimus,vt, cum progreſſi vſq; ad detectam vbiq; loquacitatem eſſemus, ad aliud tranſiremus, idem nunc faciemus,reuerſi ad Alexandri & Demoſthenis,quas de pulſibus fecerunt, definitiones. Sanè videtur,ſi non verbis,at ſententia,cum doctore ſuo Demoſthenes conſentire.Nãq; functionem Ale-
B xander pulſuum ſpontaneam eſſe dixit, hic naturalem: & ille, quæ poſſit animaduerti, hic, quæ animaduerti valeat. Nec vero aliter in definitione pulſus pro ſubiecto, cum magiſtro videas Demoſthenem ſentire: Eodem modo in definitione pro conſiderationibus. Conſtat enim, ictum dicas an percuſſum,nil intereſſe: nec etiam,ſpontaneum dicas an naturalem. Nam eo tantũ, ꝙ coniunctionem/vel/in definitione intulit,ante diximus à præceptore eum diſſidere,quaq; id ratione fecit. Deinceps iam,quas attulerunt alij Herophilij, attendamus definitiones.

Bacchij Definitio. CAP. 6.

BAcchius quidem alijs in auſcultationibus pulſum dicit diſtentionem & contractionem eſſe, quæ ſimul fiat in omnibus arterijs. In hanc definitionem diſputarunt cum contumelia Eraſiſtratij,poſtulare ab ſuo errore inſtituẽtes. Siquidem illorum eſt opinio cor primũ præ omnibus arterijs diſtendi atq; contrahi, immiſſo autem in arterias ſpiritu,ab illo,ſimul atq; impleant, diſtendi,primum ipſi cordi vicinas,deinde quæ has conſequuntur, mox his proximas, atq; ita continẽter ad extremas omnium arterias motum penetrare,omni ipſis arterijs facultate vacãtibus tum peculiari,tum à corde ipſis ſuppeditata,cuius ſe ipſæ ope diſtendant,vt cor,contrahantq;. At Herophilo in arterias placet,quia ſunt cum corde continẽtes,per tunicas influere ab illo vim, cuius ope
C perinde,atq; cor,dum diſtenduntur,ex omnibus partibus,vnde poſſint,attrahunt, quod impletu rum ſuam capedinem ſit: dum contrahuntur,reddunt: Itaq; eas ſimul vno tempore omnes videri diſtendi et contrahi: idemq; conſtitutũ,ac cor,vtriuſq; motus ſeruare. Eraſiſtrato autem conſentaneum eſt, non vnà videri cor & arterias diſtendi contrahiq;: quod res ipſa apertè negat. Quo minus Eraſiſtratij probe Bacchium accuſarunt,id aſſerentem, quod res ipſa monſtrat. Illi contradicerent melius, qui ſolorum naturalium pulſuum contẽdunt inſtitutam ab eo definitionẽ: nam, cum ægrotat animal,attendi interim non ſimul pulſare omnes arterias.

Ariſtoxeni Definitio. CAP. 7.

QVod Ariſtoxenus Herophilius non ſolum reprehendit, verum etiam genus pulſuum in definitione deſiderari,ex eius vero diuiſione aliquid dictum de diſtentione et contractione eſſe.Nam pulſum ille dicere vult functionem arteriarum eſſe: ſcilicet primum hoc genus eſſe.Deinde,quia functiones arterijs præterea aliæ ſunt(creſcunt enim & nutriuntur) addit peculiarem. Ita hæc eſt tota definitio: Pulſus eſt functio cordis & arteriarum peculiaris. Sanè genus rei, quamcunq; definiamus, exprimendum in definitione eſſe ante alia, rectè Ariſtoxenus dixit. At,quia quoddam eius eſt genus continuum,ita enim vocãt, ante quod nullum aliud intercedit:
D quoddam autem vno vel altero intercedente, aut etiam omnium ſupremum: quod'nam genus, nõ parum quæſitum eſt, ceteris in definitione ſit præponendum: ſupremum'ne genus,à quo amplius nullum eſt generalius, an continuum, an aliquod etiam, quod inter hæc intercedat, vbi ſit vtroq; manifeſtius. Quamobrem meritò quidam contenti fuerunt continuum & proximum genus pulſuum motum dixiſſe. Sed enim,ꝙ motus varij ſunt (nam latio, & alteratio,auctio, tabes, adhæc generatio interitusq;, videntur motus eſſe) quem'nam velint motum eſſe pulſum,par erat aperire.Dicent ſanè lationẽ. Deinde,quia multas habet latio drias,addendum erat, quam lationẽ velint eſſe efficientium pulſus inſtrumentorum. Supernè aliquis à primo genere exorſus,ſi dialecticos ſequi volet, definiat pulſum cordis & arteriarum functionẽ eſſe, quæ motu lationis obit, diſtentis illis contractiſq;. Erit fortaſſe,qui his quietes cenſebit addendas, vt certè voluerunt quidam: Alij contra detrahunt,quaſi quæ per accidens,non primò fiant. Verum in Ariſtoxenũ hęc ſufficiunt, qui,cum dialecticè voluit definire, leges præterijt ipſe dialecticas. Voluẽt enim iſti, qui venditant definitiones,à primo nos genere exordiri,deinde per media progredi, itaq; facere definitionem. Equidem exemplum fortaſſis adducerem iſtiuſmodi definitionũ,niſi Platonis extarẽt duo libri, quos habẽt oẽs in manibus: in quibus docet nos atq; exercet,vt ex diuidendi via & ratione faciamus definitiones. Titulum dedit horum librorum alteri Sophiſta,alteri Ciuilis.

Zenonis Definitio. CAP. 8. E

SEd ad Zenonis nos definitionem viri Herophiliorum nemini secundi cõferamus. Hic pulsum dicit esse partium arteriosarum mistam ex contractione & dilatatione functionẽ: ex qua eundem omnibus in partibus ordinem consonum fuit esse, siue æqualibus illa, siue inæqualibus tpibus absoluatur. Itaq; functionem ille dicendo mistam esse, nõ genus modo dixit pulsuum, sed et proximam, vt credit, differentiam: vbi præterijt, q motũ functio obeat, eoq; lationis: meminit aũt lationis specierum vel differentiarum, distentionis & contractionis, neq; enim obscurum est dilatationem pro distentione eum accepisse. At non male mistum dixit esse motum, non simplicem, neq; vnius formæ: siquidem ex contrarijs partibus constat, vt motus in respiratione. Etiam illud liquet, alteram partẽ illum nolle compositi huius motus appellare pulsum, cæterum pulsus partem. Nam, qui putant, quia magnus pulsus ex distentione denominatur, continuo distentionem ẽt totum appellari pulsum, hi non animaduertunt interdum ex his, quæ accidũt partibus, totum inuenire cognomẽ: vt hic, simus homo, aquilus, cæsius, χαροπὸς id est flauidis oculis, caluus: in alijsq; permultis à partium affectu cognomen totum mutuatur. Iam, cum alij Herophilij propè oẽs vel arteriarum vel cordis vel horum amborum distentionem & contractionẽ appellẽt pulsum, hic non cordis & arteriarum, sed partium dixit arteriosarũ, quęstione, quã dixi superius, quæ de corde est, adductus. Exoritur.n. animantis maxima arteria ex cordis sinistro sinu. Huius sinus F corpus non esse idẽ arteriarũ corpori vel illi fatentur, qui arteriosum eũ vocant. Nã, vt neruosum appellamus aliquod corpus, quod tñ distat à neruo: sic arteriosum hunc sinum vocauerunt, substantia planè diuersa præditum ab arterijs. Verũ non obtinent ab aduersarijs, vt rectè vel arteriosus vocetur: q eadem natura sit, ac dexter, qui est carneus: quocirca cor quidã in musculis posuerunt: quorum errorem alio loco deteximus. Id aũt vt dicere auderẽt, similitudo eos corporis substantiæ induxit, quæ illis est: reprę̃sentat.n. ita, vt maxime, corpus cordis duros musculos. Et vero ẽt manifeste vtroq; sinu vĩ pulsare, & dum in corpore adhuc est, & cũ exemptũ est, aliquantisper. Quinetiam, q pulsum naturalem tñ Zeno definiuit, merito & in eo est culpatus. Nam eundẽ in oĩbus partibus esse ordinem motus arteriarum, in valentibus quidem verũ est: in affectis, fit, cum falsum sit. Insimulat porro Aristoxenus Zenonẽ, vt multos alios, de additione superuacua hac, cũ dicat/siue æqualibus illa, siue inæqualibus absoluatur tpibus/siquidem cõem notionem & generalem pulsuum non complecti nec hoc, nec aliud prorsus quicq; eorũ, quæ ex diuisione rei, quę definienda est, proficiscuntur. Nam, hoiem qui animal esse dixit, inde ei addidit dfferentiam pedestre, postea bipes, non opus habet, etiam drĩas ipsorum hoium vt addat: vt hæc sit definitio: Homo est animal pedestre, bipes: in quo artifices & inertes, sapientes & indocti, cõtinentur. Solorũ G enim hæ hoium quidem sunt differentiæ, inutiles illę tñ, quod ad propriam definitionem attinet: q sufficiat vel animal pedestre bipes dicere, vel animal rationale mortale. Neq; enim, quę definienda res proponitur, est, vt dixi, partienda, sed genus eius: atq; hactenus diuidendum, dum, quod intendimus, assequamur. Cuius si exacte notio completa sit, definitioq; abunde essentiam declaret, inutile est, quicquid deinde addat, maxime si ex diuisione eius rei adijciatur, quæ definienda est. Nãq;, quod cõe est omnibus pulsibus, id debet in definitione proferri: quæ est res, per quam pulsus concipiuntur & dicuntur: non per quam certi quidam pulsus. Nam, si quam attingat drĩam definitio subiectam propositæ rei, reprehendendi cuiuis ansam præbebit, non rectè prætermissas cæteras esse. Nam, sicut Zeno adiecit/siue in æqualibus siue ĩ inæqualibus tpibus absoluatur/temporis pulsuum scilicet subijciens differentiam: ita alius addet magnitudinis, alius vehemẽtię: erit, qui crebritatis, alius numeri: deniq; omnes drĩas reliquas alius atq; alius. Quamobrem iure illi definitionem Zenonis nimium exuberantem & superfluam consciderunt. Habuissent etiam, si libuisset, illa obijcere, quę dialectici prodiderunt de definitione, in qua dictio abundat. Demonstrãt enim viri illi dictionis accessionem, de re, quę definitur, detrahere, vt hominem si dicas esse animal H pedestre bipes geometriæ peritum: nam, geometræ qui non sunt, non erunt homines. Nunc, quando confutationem huius definitionis, quàm porrò possit produci, aperuimus, transeamus à Zenone ad Chrysermum, cuius hæc est definitio pulsus.

Chrysermi Definitio. CAP. 9.

PVlsus est dilatatio & contractio arteriarũ, exurgente vndiq; tunica, & in se ipsam rursus confidente, ab animali facultate atq; vitali, comitans perpetuo tam sanitatem q̃ morbum, ad sensum tenuis. Videtur enim hic etiam vir præterijsse cor, & tunicæ arteriarum circularem eleuationem & concidentiam pulsum appellare, quas pleriq; distentionem & contractionẽ vocauerunt. Quod vero prętermiserunt quidam de familia Herophili, hic addidit: ab animali enim & vitali, inquit, facultate hunc arteriarum motum proficisci: superflue illud additum quidem, si definitioni, quam vocant notionis assignes: quod tñ non abundat his, qui definitiones essentiales postulant. Nam rerum, quæ positę in generatione sunt, definitio causam complectens efficientem, optima habetur: de quibus est pulsus, qui, vt cæteri motus, dũ fit, est. At, rectè ne an secus, ab animali & vitali facultate effici dixerit pulsum, non paruam ea oratio quæstionem habet: quam quidem, qui oĩa vult vbiq; dicere, præsenti lucubrationi insereret, etsi nõ sit necessarium. Nam, quæ rei exponunt

*Al. ληπτὸν, id est perceptibilis. & sic ubiq; inferius.

A ponunt essentiam definitiones, placita consequuntur definientium: quæ confutari priuatim debent, non eorum nomine negocium definitioni facessi, vt non legitime factæ: at, vbi veritas illorum agitur, illic verbosa hæc disputatio locum habet. Quòd si quis vitio vertendum ducat, quòd in vnam ambas definitiones confuderit: & notionis, vt vocant, quæ posita est in communi intelligentia: & essentialem, quam vocant, quæ essentiam rei aperit: recte sanè accusabit: & vero etiam complures definitiones, quas retulimus, isti crimini ostēdet affines esse. Nam omnis disciplina ab aliqua notionis definitione ducere initium debebat: ab illa vel paulatim ad essentiales progredi, aut repente ad eam, quæ ad amussim explicet rei propositæ essentiam. Equidem initio statim dixi huius libri, qualis esse notionis definitio debeat: quales autem, quæ pedetentim ab illa recedunt: quo est hic minus nobis inhærendum, ꝙ cùm hoc declaratum antè sit, tum alia etiam omnia, quæ in definitione Chrysermus posuit.

Heraclidis Erythræi Definitio. CAP. 10.

AT Erythreus Heraclides clarissimus eius discipulorū, parum vr̄ magistri definitionem probare: distentionē enim dixit & contractionem arteriarum atq; cordis pulsum esse, à vitali et B animali facultate plurimū valēte effectum. Nā, ꝙ distentionem dixit pro dilatatione, verbo tātum dissidet ab illo, non re: quòd vero de illa detraxit, comitans perpetuo tam sanitatem, ꝗ̄ morbū, in re dissentit. Omittit hoc enim pro superuacaneo, sicut illud, ad sensum tēnuem esse illum motū arteriarum & cordis, tametsi perpetuo in sanitate animaduerti pulsum ad eius pertinet notionē, nec non in alijs plerisq; ægritudinibus, at non in omnibus. Illud vero, ad sensum tēnuem esse motū eorum, declarauimus antea, quā requirat discretionē, eo loco, vbi definitiones Alexandri & Demosthenis examinaremus. Demit præterea, insurgente vndiq; tunica & in se ipsam rursus considente: ꝙ illa. s. per distentionem & contractionem significentur. Ad illud vero, quod dixit Chrysermus, à vitali & animali facultate effici pulsum, adiungit Heraclides, plurimum valente: quatenus alia ēt quædā facere ad generandū pulsum cum ipse confirmat Herophilus, tū oēs, qui ab eo sunt Herophilij nominati: tametsi reprehendat Aristoxenus & hūc & Apolloniū Murem, qui ēt addit, plurimū valente. Neq; enim, inquit, quòd erat cōe cuiuslibet naturalis functionis, par erat, vt propriū, pulsibus attribuere. Reprehendit ēt, vndiq; tunicā arteriæ circulatim dilatari, in definitione dictū esse, non modo, vt Heraclides, tanquam superuacaneū, sed ꝙ ēt pulsus quidā non naturales arteriæ distentionē non æqualem moliuntur, veluti sui partem. Sed vero calūniatur hunc pla- C nissime. Nam, si ipse in definitione Chrysermus poneret, æqualiter, iusta sit eius obiectio subijcientis præditos pulsus motibus inæqualibus: verum, quando simpliciter dixit, insurgente vndiq; tunica, & in se ipsam rursus cōsidente, nullus crimini relictus est locus. Oīno, si id agebat, vt Chrysermum reprehenderet, præstiterat orationem ad illos pulsus deflectere, in quibus in modum fidis vr̄ tensa arteriæ tunica: vbi fert̄ sursum deorsum arteria, non distendit̄ tū: nā hoc dixerūt quidam ad declarandum eum pulsum, non ab re illi quidem, parū tū ad absolutam sciētiam. Atqui, vt prorsus non distendantur nec contrahantur viuo adhuc animali arteriæ, planè fieri nō potest: quo minus autem animaduertat̄ hoc arterias habere, fieri potest de breuitate distentionis, & adiuncta ijs arterijs vibratione. Diximus itaque tum contentarum fidium arterias speciem habere, attolliq; atque demitti, non distendi tamen & contrahi aperte. Sic ne hac quidē rōne mēdacij postulet Chrysermum de circulari distentione & contractione arteriarum: qui non de sensibili eorū motu definitionem, sed de essentiali substantia pulsus, fecerit. At, cui etiam hæc cordi est uel ipsi legere, quæ illi viri scripta reliquerunt: vel in commentarios referre, Erythræi septimum librum legat de Herophili secta, Apollonij vigesimumnonum, Aristoxeni tertiumdecimum. Mihi quidem satis est, si in singulis dissensionibus capita orationum prodam, itaq; aliò me conferam: sic. n. fiet tandem, D vt totum librum conficiam. Sed fuerit non incōgruum, si hoc apponam. Ipse Aristoxenus, qui Alexandri Philalethis fuisset discipulus, & priorum se omnes, vt putabat, definitiones coarguisset, atq; hanc cōfirmasset esse optimā, Pulsus est functio cordis & arteriarum peculiaris: idem postea tamen, nihil causæ est, inquit, quin ēt talem definitionē faciamus: Pulsus est cordis & arteriarum functio peculiaris, mista & inuoluntaria. Hanc ēt extollit definitionem, vt priore clariorem: illi compendium tribuit & artificium. Ducit. n. sæpe inuoluntarios motus habere tū aliquid volūtarij: quod quidē, non obscurum est, ꝗ̄ multis implicatum sit controuersiis & quæstionibus. Sed de istis cum utrisq; sectis, disceptat hic & reliqui Herophilij. Ab ipso aūt Herophilo dissidere in eo videat̄, ꝙ pulsum esse existimet functionē arteriarū & cordis: & partes eius statuat distentionē & contractionem, non nunq̄ ēt quietes. Nam, si vndequaq; Herophili placita tueat̄, cōtractio sit functio arteriarum, dilatatio in propriū statum & naturalem earum corporis, reditus: nā eius hæc est sententia, quemadmodū distenta in demortuis cernitur tunica arteriæ, & in viuis itē, quantum ex se ipsa est, distētam esse. In cōtraria opinione est Asclepiades. Hic vir cor & arterias arbitratur distendi, cum spiritu implentur in ea influente per subtilē contextū, quo prædita intus sunt: vbi iam in eorum os repletorum nihil influat amplius, ibi recidere tunicam in priorem suum statum illum naturalem. Atq; hęc obiter subire quęstio sophistis potest, qui sermonem in immensum vo-

*al. alijs.

sunt producere. Et, vt verbosam materiam tibi hic paratã habes, ita, si, quæ Philonides Siculus scri E
pta reliquit in libro de medicina decimooctauo, in manus accipias (quorũ etiam Agathinus bre-
uibus meminit, ei obijciens, primũ, φ male pulsum asseruit in solis arterijs fieri: deinde, quòd Bac-
chium parum rectè secum coniungat) magnum certe cumulum loquacitatis hac ratione addide
ris orationi. Primum enim epicheremata sunt commemoranda, quibus adductus arteriarum sola-
rum Philonides pulsum arbitratur: deinde illa refellenda: tertio Bacchiũ demonstrabimus in hũc
modum locutum in auscultationibus, Pulsum esse contractionem & distentionem omnium arte- »
riarum. In compendio vero pulsuum sic ad verbum scribit: Pulsus, & omnis pulsus affectus, arte- »
rijs dũtaxat & cordi accidit. Rursus paulo post: Nam pulsus, quod dictum est, dilatatio est arteriæ, »
vel arteriosę partis cordis. In primis hoc tibi, fac, hæreat, hactenus solorum ferè Herophiliorũ nos »
commemorasse definitiones: cum ẽt Erasistratij multas & Asclepiadij fecerint. Etiã hercle Athe-
† *Al. tales.* næi Attalensis asseclæ, quos pneumaticos vocant, etsi non ita multas definitiones, tamen non †pa
rum multas} fecerunt. Agathinus quidẽ certe, de quo paulo ante feci mentionem, quanquam im
probet istos, qui omnia definitionibus student docere, ipse tamen librum primum conscripsit de
pulsibus, vbi singula, quæ ad pulsum pertinent, nomina cum proprijs definitionibus rerum inter
pretatur. Cæterum alias quidem prætereo: nam hoc in libro solius pulsus statui definitionem me- F
morare. Certe quidem demõstraui ego multis in locis, librum de singulis differentijs pulsuũ pos-
se, non secus ac hunc, confici, si magnum pulsum definias vnà cum his, quæ ei ex quantitate distẽ-
tionis sunt coniuncta: & si paruum vnà cum adiũctis ex hac: atq; hoc modo omnes alios. Sed in
præsenti, vt dixi, de solo pulsu statui summatim verba facere.

Agathini Definitiones. CAP. II.

HIc ergo Agathinus, qui eos accusat, pulsum qui volunt omnino definire, tamen in loquacita
tem & ipse incidit inanem: atque etiam liquido in eo offendit, quòd homonymum pulsum
putarit esse. Alio enim loco ait: Cordis & arteriarum motum dicimus pulsum esse. Alias: Sẽsum »
illum, quem in inflammationibus ægrotus percipit: nam & hunc ait pulsum per homonymiam »
vocari: quinetiam solam arteriæ distentionem nominari pulsum, quando vel magnum, vel vehe
mentem eum dicimus esse: qui in contractione non fiunt. Et vero etiam Athenæũ ait censere cõ-
tractionem quoque pulsum appellari: quam significationem iubet Herodotum attendere: huic
enim viro suum librum nuncupauit, suo quidẽ discipulo, apud Romanos tamen in medicina exer
cenda claro. Sed conflatum ex compluribus distentionibus appellari pulsum dicit: ad hæc nõ so-
lum ex distentionibus constitutum, sed & ex contractionibus. Quid, inquit, si etiam, qui proprius G
est carpi, vocetur pulsus? Equidem existimo, inquit, pulsum dici etiam euidentium arteriarũ mo
tum. Ab his omnibus palpitationis secundum pręcordia meminit, ecquid hanc quoque par sit ap
pellare pulsum: quam quidem habeant non nulli deliri: esse autem crassæ dorsi arteriæ. Quem si
motum, inquit, vocamus non pulsum, verum palpitationem: erit iam quidam artertiarum motus,
qui non pulsus, sed palpitatio appelletur: qua etiam significatione Ægimius Veliensis inscripsit
librum de palpitationibus, in quo tractat de pulsibus. Sed hoc rursus loco obrepit aliud argumẽ
tum his, qui sermones student ducere, si disceptent, an Ægimij ille germanus liber sit: aut vtrũ cæ-
terorum Ægimius scripserit de pulsibus primus, an alius ante illum. Hoc vero omnino est friuo-
lum: illud fortasse non inane censebitur, tametsi est inane, indagare, vnum'ne à pulsus nomine,
an multa denotentur: videtur enim etiam Archigenes in eo cum præceptore sentire, multis mo-
dis putans pulsum dici. De quibus sermonibus quo aliquis cognoscat, ad genera eũ ĩ species & dif
ferentias partienda necessarium est meditatum esse: nam propriarum & communium significa-
tionum nominum hæc vna est via inueniendi. Itaque multis mihi locis videntur, etiam qui illu-
stres in dialectica sunt, lapsi esse, qui totidem esse generalium nominum significationes sunt arbi-
trati, quot in ijs singulis contineantur propriæ species. Dico autem, si quis putauerit nomen ani- H
mal non rem vnam significare: aliter enim dici animal immortale, aliter mortale: & rationale ali-
ter, expers rationis aliter: & ferum etiam, mansuetumq;: ad hæc gregale, & solitariũ: & id genus
reliqua. Proinde, si hanc disputationem persequare, discipulumq; exercites ad multa exempla, vt
statim, quod multis commune est, cernat, & quod vnicuique proprium, non parum impendes tẽ
poris. Atqui sine tali institutione ostendi non potest pulsus vocabulum vnam rem significare, vt
animalis, etsi ex vtriusque diuisione quam plurimæ prodeant differentiæ. Itaq; hîc iam perspicias
etiam longitudinem sermonis, qui integrum item librum requiret, si exponere velis, vnde indu-
cti illi pulsum multis modis putant dici: & quid sit, quod ijs imposuit. De quibus ego non nihil
etiam in primo commentariorum, quę in librum Archigenis de pulsibus cõscripsi, numero octo,
dixi: hic satis erit, sicut antea, si vnam sermonis prolixitatem demonstrem, qui ei habebitur, si quis
talia persequi omnia velit. Nam videtur Agathinus, etsi incuset illos quàm vehementissime, qui
pulsum conantur definire, ex suis ipsius verbis, nunc functionem arteriarum & cordis eum puta-
re esse, nunc motum arteriarum & cordis, non nunquam distentionem & contractionem arteria-
rum & cordis: non quòd inter se hæ definitiones pugnent, sed quòd vna est, vt ita dicam, genera-
lior, aliæ specialiores.

Archigenis

A *Archigenis Definitio.* CAP. 12.

† ETiam Archigenes, qui commētationem putatur de pulsibus confecisse, in cuiusdam initio prægrandis libri definitionem hanc scripsit: Pulsus est cordis & arteriarum distētio atq; cōtractio naturalis. Addidit hanc dictionem/naturalis/ad definitionem Agathini ob caūsam, quam ante explicaui. Ex distentione atq; contractione, vt partibus, arbitrantur constare pulsum pneumatici omnes, actionem putantes vtrunq; motū esse: cum Herophilus & Asclepiades haud eque sentire videantur. Ac Herophilus qdem de distentione et cōtractione arteriarū peculiarē qōnem instituere vr̄ prolixiorem: nam subinde putabis eum & distētionē & cōtractionem censere actionem esse: fere tamen vnam contractionem. Asclepiadis vero, qui nullam ducit facultatem esse, abs qua cor & arteriæ moueantur, varia est oratio, cum in alijs functionibus naturalibus animalibusq; omnibus, tum in hac. Dicas.n.interim statuere eas illum ne actiones quidem esse: quanquam hoc consequēs est suppositionibus ipsius: interim vero functiones esse ponere, veluti abutens nomine, aut consuetudini concedens. At vero familia Athenæi, vt dixi, omnis vtrunq; motum in functionibus habet, & distentionis & contractionis. In qua etiam nos sentētia sumus: neque tantum de arterijs & corde, sed etiam de thorace: quippe quem etiam demonstrauimus agere B distendendo se & contrahendo. Distinguo autem tum in thorace, tum in arterijs lationes in medium statum ab extremis, quæ nunc citra actionem, nunc cum illa fiunt. Horum si iam demonstrationes in hunc sermonem conijcias, hac re ad lōgitudinem tibi multum proficietur. Ad hæc, si nominū varietatem, qua in definiendo sunt vsi, & hercle quas adduxerunt probabiles causas, recensueris: deinde quemadmodum eas quidam reprehēderunt: postea, quomodo dicta sua alij defenderunt: hinc orationi accedet friuolæ prolixitatis cumulus.

† Vertendū ex græcis. Etiam Archigenes, qui cōmentationē de pulsibus in vno prægradi libro cō fecisse existimatur, in eiusdem initio definitionē, & c

Magni Definitio. CAP. 13.

MAgnus itaq; non distentionem & contractionem, sed etiam inflationem & concidentiam sensibilem, cordis, eorumq;, quæ illi afficiuntur similiter, dixit pulsum esse.

Athenæi Definitio. CAP. 14.

AT ipse sectæ illorum princeps Athenæus, pulsum definiuit motum per distentionem naturalem & inuoluntariam spiritus* eius, qui in arterijs est & in corde, quiq; ex se ipso & in se ipsum mouetur, vnaq; cor mouet & arterias. Vbi non essentialem modo definitionem fecit, sed addidit & causam: quemadmodum definiri dialectici volunt ea, que, dum fiunt, sunt. Et compendiosius etiam, pulsum dicit esse manifestum perspiratum, ad sensum per se quidem tenuēm, cordis et C arteriarum. Iam Athenęi etiam hęc est definitio: Pulsus est distentio & contractio cum perspiratu cordis & arteriarum. Sicui autem cordi est, hisce definitionibus confutandis confirmandisq; longissime orationem extendat, licet. Iam vero alij quidam de pneumatica secta definitiones pulsus fecerunt aliquantum, † vt dixi, variantes: quo minus eas cōmemorare statui, quòd perstringere quàm breuissime orationem studeam.

**Al. θερμοῦ. i. caloris.*

† Al. ex antiquis. ab antedictis.

Asclepiadis, eiusq; Discipulorum Definitiones. CAP. 15.

ASclepiadis etiam discipuli fuerunt inter se discordes: quòd definitionibus quidam Asclepiadis aliquid adijcerent, alij detraherent, alij immutarent. Nam ipse Asclepiades quidem pulsum dicit esse distentionem & contractionem cordis et arteriarū. Hic multi eius discipuli addunt: quæ non semel, sed identidem in vna inspiratione fiat. Vt tota definitio hæc sit: Pulsus est distentio & contractio cordis & arteriarum, quæ non semel, sed identidem in vna inspiratione fiat. Sed decepti quidam sunt ab eo, q̄ in libro suo de respiratione & pulsibus scripserit in eum modū ista verba, obliti orationis, vbi hoc scripsit. Nam demonstrare instituit, quæ simili modo fiunt in respirationibus & pulsibus, & quæ alio diuersoq;: ac, vbi diuersitatem declarat, ista cōmemorata verba sunt scripta: quo respirationem separaret à pulsibus, quibus hoc est adscriptum: quæ non se- D mel, sed identidem in vna inspiratione fiat.

Moschionis correctoris Definitio. CAP. 16.

ALij porrò quædam adiecerunt præterea, de quibus Moschion est cognomine corrector: q̄ Asclepiadis scripta quædam corrigeret, non vbiq; cum eo sentiens: sicut nec cum Herophilo Alexander. Ego vero simul, vt Moschionis definitionem narrauero, recedam ab schola Asclepiadis: Pulsus est motus peculiaris cordis, arteriarium, venarum, cerebri, ambientisq; hoc mēbranæ: qui in vna inspiratione non semel, sed identidem, fiat. Atqui non puto desiderare te interpretem horum, quæ definitio habet, si quid memor es hactenus dictorum.

Erasistrati Discipulorum Definitiones. CAP. 17.

QVare sit operæpretium fortasse transire ad Erasistrati discipulos, qui inter se non minus, ac alij, discordauerunt. Siquidem hoc quidem mireris, non tantum diuersarum sectarum medicos, sed illos etiam, qui vnum virum sectarentur, dissensisse plerosq;: Quosdam etiam duas & tres definitiones conscripsisse: vt Apollonius Stratonis filius, vnam hanc: Pulsus est dilatatio arteriæ, quæ completione fit spiritus à corde emissi. Alteram hanc: Pulsus est arteriæ dilatatio & contractio, à facultate, quæ illi cōiuncta est, ac proportione r̄ndet. Ac tertiā aliam: Pulsus est dilatatio, quæ facit, vt tactum arteria feriat. Atq; hanc definitionem tertiam æquipolle-

re

re definitioni pulſus in conſideratione poſiti, nuper ab Alexandro allatæ, nemo eſt, qui neſciat. E
Prima autem, quam ſcripſit, eſſentialis eſt, conſentiens Eraſiſtrati ſententiæ: quandoquidem pu-
tat arterias, vt ſuperius etiam memini, ideo diſtendi, quòd compleantur ſpiritu à corde ſuppedita-
to. Nam completionem volunt nos, non impletionem dicere, ne quis omnem in cõtractionibus
exiſtimet ſpiritum euacuari. Secunda definitio facultatum etiam ſermonem tangit: quam alij re-
ctius Eraſiſtratij fecerunt, qui pulſum eſſe dixerunt diſtentionem & contractionem arteriarum
& cordis, quam vitalis facultas & animalis efficit. Nam ipſe Eraſiſtratus in commentarijs de fe-
bribus aperte affirmauit etiam animalem eſſe in corde, ne dum vitalem facultatem. Non nullis il-
lorum ſatis fuit dixiſſe, pulſum cõmunem actionem eſſe cordis atque arteriarum. Quidam anxie
magis diſtentionem arteriarum, cordi contrariam, eſſe pulſum affirmauerunt: quando attollitur
cor, eodem tempore contrahi arterias exiſtimantes: &, cum illud contrahitur, tum diſtendi arte-
rias. At vero Apollonij prima definitio ſolam declarat diſtẽtionem eſſe pulſum, quam dilatatio-
nem appellauit, hiſce verbis: Pulſus eſt dilatatio arteriæ, quæ completione fit ſpiritus à corde emiſ-
ſi. Eraſiſtratus vero videtur non naturalem arteriarum motum appellare pulſum, verum motum
duntaxat in inflammatione. Id, quod eius verba arguunt in primo commentario de febribus: vbi
vocat motum arteriarum, quem naturalem nos pulſum appellamus: quem vero in inflamma- F
tione ille immutationem dicit habere, pulſum videtur vocare: non cenſens ſcilicet cuiuis arteria-
rum motui eſſe pulſus nomen attribuendum, ſed ſoli ei, qui ab affectu in inflammatione à natu-
rali ſtatu deducitur. Cernis igitur verborũ copiam, qua abundabis, ſi cuncta hæc perſequare: &,
quæ in ſe Eraſiſtratij mutuo, ac quæ in alios diſputarunt, commemores: & quæ item illi reſpon-
derunt his. Cum igitur in capitibus ego tantum recenſendis librum iam totum confecerim, idq;
multis etiam præteritis illorum definitionibus, quid, qui exequi omnia velit, non'ne tres libros
atque adeo quatuor habebit conficiendos? Fac vero confectos eſſe: & adoleſcentem quempiam,
qui in nugatorem incurriſſet præceptorem, qui omnia dicere velit, nihilq; præterire eorum quic-
quam, quæ tradiderunt medici, longo tempore illa & ſummo ſtudio edidiciſſe: poſtea congreſ-
ſum apud ægrotum aliquem eſſe cum alio adoleſcente de alio magiſtro rationem docto cuiuſque
pulſus dignoſcendi, & quid denuntiare ſoleant: vtrum dices cõmodi aliquid inuẽturum ad præ-
ſagiendum de ægroto? aut, vtrum nomen aſſecuturum apud ægrotum & præſentes? Nam alter
adoleſcens, qui pulſus ſit definiendus, multis verbis aget: at, morbus periculo'ne vacet, an cum
periculo ſit: & diuturnus'ne ſit futurus, an breui iudicatio ſit expectanda, plane neſciet. Alter ado
leſcẽs exacte hæc præſentiet prædicetq; præſentibus, ſed eum ratio definiendi pulſus fugiet. Hæc G
aũt aperte declarabit contentio, quæ ratio docendi vtilis, quæ inutilis ſit. Verum, vt eſt in prouer
bio, Dulce bellum inexperto, ſic iſti videntur mihi, qui omnia volunt definire, prorſus quæſtio-
nes ignorare, quas dialectici de ratione definiendi inſtituerunt. Nam definitione quidem ſignifi-
cationem explicare propoſiti nominis, ſi quidem propoſitam rem non omnes planè aſſequan-
tur, non dico conducit, ſed neceſſarium eſt. Neceſſarium etiam, vbi quis vel verſutia de induſtria,
vel imprudens prę ſtupiditate, ſignificationes commutet nominum, tribuens alijs rebus ea, ac om
nes homines. Si abſque vtroque horum ſit, omnino res definitione non eſt aperiẽda, quòd ſuum
ipſam nomen abunde declaret: nam definire planè quidq;, ad ſophiſticam diſciplinam pertinet,
velle. Mihi quidem hæc licet dicere, qui frequentiſſime in quæſtionibus improuiſis feci pericu-
lum: nam de quauis re ad definiendũ propoſita dici demonſtraui poſſe totum diem. Quare non,
quò verbis deficiar ad definiendum accõmodatis, in abundantes queror: ſed, cum probaui om-
nium me ad eam loquacitatem eſſe inſtructiſſimum, humanitatis duxi eſſe, ſi artibus inſudantium
haberem rationem, veritatemq; aperirem: non quod pleriq; faciunt ſcioli, qui ſuſpici, quòd ſciũt,
quærunt, & vero etiam ampliores ſe ipſi apud alios putant fore: ſed, quæ cognouiſſem ſemper di
ſtinguerem vtilia ab inutilibus. Omnes enim (cum à paucis diſceſſum eſt) qui artes tradunt, nu- H
gis omnia referſerunt: de quibus hoc eſt, quod hactenus tractauimus. Nam peruaſit philoriſtiæ
morbus non medicos tantum, ac philoſophos, ſed oratores etiam, & muſicos, grammaticoſq;.
Quibus egò, ſi ſapiant, omnibus vno de pulſibus exemplo medicinam ſane præſentẽ feci. Quòd,
ſiquando per ocium multum ſit viſum omnes perſequi & dijudicare controuerſias de definitio-
nibus, ne id quidem facere dubitabo: ſiquidem inutiles quidam dictitant illas eſſe: alij vtiles illas
quidem, ſed de ratione diſceptant definiendi. Sed iam libros etiam de his duos conſcripſi, ter-
tium & quartum commentarium in ſecundum librum Ariſtotelis de demonſtratione. Cui li-
bro titulum multi indiderunt Analyticorum ſecundorum: ſicut & libro de ſyllogiſmo, priorum
Analyticorum.

GAL. DE DIGNOSCENDIS PVLSIBVS LIBRI QVATVOR

Hermanno Cruserio Campensi interprete.

ARGVMENTVM PRIMI LIBRI

Docet, Quæcunque in pulsu in nostram notitiam veniant: ac in Primo libro pertractat de Distentione ac Contractione, primis & principibus pulsus partibus, per sensum dignoscendis.

Partitio Commentationis de Pulsibus: & Quibus in partibus Medici, quibus Philosophi, elaborarunt: postea de Difficultate dignoscendorum pulsuum. CAP. I.

DE pulsibus commentationem in quatuor partes sumus partiti. Prima, specierum & generum illorum differentias recenset. Altera, quæ est hæc ipsa, quam nunc in manibus habemus, agit de ijs dignoscendis.
C Tertia causas aperit, à quibus quisque generatur. Quarta & postrema, quid denuntiare solent, medicis sane præ cæteris honoratissima: quo fit, vt reliquas partes, huius nomine tractent: & philosophis, qui scientiam naturalem inuestigarunt, non plane neglecta. Quam ob rem merito omnium prima pars, ad medicos iuxta & ad philosophos pertinet, sed secunda & quarta medicis est peculiarior, vt tertia philosophis. Quocirca magnopere vtrique in tertia elaborarunt, quòd hi honoratissimam partem esse censerent: illi proximam statuerent honoratissimæ. In quarta non perinde quidem, ac in hac, eò quod soli de ea medici scripserunt: plus tamen, quàm in reliquis, laboratum est. At in prima sophistis plus satis: medicis, qui magis artis opera spectant, quàm nugas, satis inter disputandum laboris fuit. Reliquam secundam partem nec philosophorum (neque enim ad tertiam, sed ad quartam, faciebat) nec medicorum preter Archigenem, idque plane leuiter, attigit quisquam. Flagitat autem hæc non prolixam quidem orationem, sed tempus alijs simul omnibus longius. Nam, cum tactu nobis opus est exercitato, vt paruam etiam exacte differentiam sentiamus, tum non est in manu nostra eius exercitatio. Nam compaginum vsum & instrumentorum, & vero dissectiones, vsumque
D fasciarum & laqueorum, præterea reliquas chirurgias medico necessarias, citra tuam operam fortasse discas: Et sane multa ipsi hoc pacto obimus, imitamenta molientes, per quæ etsi ad summam peruenire non possumus, at plurimum tamen progredi, ac prope finem peruenire possumus: In meditando vero ad pulsus, quid inuenias, quod caprizantem, vel vermiculantem, vel omnino quenque imitetur minus frequentium, non vulgarem tamen rem indicantium? nihil hercle, nec quod accedat quidem. Sed ad naturam eorum alius alio præstat oratione declarandam: vt exerceas autem te ad quempiam facillime simul & exacte dignoscendum, nisi ipse tuam operam naues, nihil reperias machinæ à medicis ita commentum, vt in cæteris fecerunt operibus manu obeundis. Itaque cum ob id, tempus requirit longum, tum ob absolutam naturæ rerum scientiam. Nam, si figuli pictoresque visum, si caupones & coci gustum, olfactum vnguentarij, auditum musici, tametsi artis habent vbique promptam materiam, multos non dies dico aut menses, sed annos, vt accurate artem calleant, meditantur: ad tactum exercendum quantum .s. censeas temporis medicum quærere? cui plurimi vno tempore affectus arteriæ sunt attendendi, non vt figulis solæ figuræ, aut vt pictoribus colores: sed primum distentionis quantitas, deinde qualitas & tempus motus, tum mouentis eam contentio facultatis, postea ipsius tunicæ arteriæ status. Hæc simul, atque illa attollitur, omnia sunt cognoscenda. Quinetiam caloris qualitatem, occursus arteriæ motu excitatus apertius indicat: & etiam, æqualiter an inæqualiter

illa

illa,quæ memorauimus omnia,vna in parte & in diuersis fiant. Atque in distentione hæc conside E
randa sunt. In contractione sanè similia illis: præterea tempus inter vtranq; mediũ,quo quiescit,
duplex illud,vnum à distentione ante contractionem,alterum à contractione ante distentionem:
& horum mutuã proportionẽ,temporis motus ad tp̃s motus,tp̃is quietis ad tp̃s quietis,& vtriusque simul ad vtrunq;: quæ sunt vniuersa ante alterum arteriæ ictum cognoscenda confecto in pri-
† Al. ex antiquis, hæc ipsa.
mo pulsu. Nam,cum iam alter inceperit,cum † ipsa prima} sunt attendenda,quæ declarata iã pri-
mo sunt: tum vero,quò æqualitatem eorum & inæqualitatem perspicias oẽsq; differentias,quę in
illo sunt exposita,cum ijs,quæ in hoc,conferenda sunt. Inde tres,quatuor,quinque,atq; adeo multi
deinceps pulsus sunt videndi,vt ordo tibi atq; confusio sit explorata. Quid hæc,quantæ censes es-
se omnia exercitationis? Equidem,vt verum dicam,ad exactissimam quidem & absolutissimam
cognitionem requiri totam humanam vitam putem: vt aũt tantam assequaris, quantam nunc pa
rauimus nobis,non sex menses tm̃,quibus vniuersam medicinam profitent̃ sapiẽtissimi se isti me
thodici tradituros,sed annos permultos. Mihi″ quidem certe,vt primũ medicis cœpi operã dare, A.l.1.f.2.d c.1.fo.47.a
primis adhuc ætatis temporibus mirifica cupiditas incessit artis de pulsibus cognoscendæ: atq; in
de vsque in hanc diem,eam commẽtatus, haud dum mihi oẽm artem videor assecutus. Siquidem
multos annos ẽt dignoscere'ne esset tactu clare arteriæ contractionem, incertus eram. Quin hære F
bam ẽt,an Archigenes,Herophilus,{an vero} Agathinus,omnisq; prope natio empiricorũ ve-
ra dicerent: tm̃ aberat,vt planè scirem,posset'ne tota sentiri,an pars aliqua,eaq; quanta. Iam in di-
stentione de similibus perinde implicatus tenebar,cum tñ hæc fundamenta sint, & veluti elemen
ta totius de pulsibus artis: quibus incognitis nihil esset præterea quicquam, quod cognosci certo
possit. Tm̃ sensu noueram dignoscere distendi arteriam,non ascendere & descendere, quod con-
firmant isti,qui Empirici vocant̃, probari,atque id esse verum. Neq; enim distẽtionem, sed ictum
tm̃,percipere tactum: ascendentis'ne cuiuspiam, an distenti, non item animaduerti. Hoc quidem
multis annis propè solum assecutus sum: postea vnum etiam, vehementem pulsum: alia me om-
nia adhuc fugiebant. Itaq; in profunda hæsitatione multos annos volutatus, nihilo magis indaga
re destiti: sed,cum acrius ẽt atq; ẽt in id incubui,tandem aliqñ spẽcies cõtractionis tactui aperte re
præsentata est. Deinde, cũ in ea meditatione diutius immorarer,non spẽm adhuc obscurã, sed cla
rissimam notitiam eius non concedentem distentionis notitiæ consecutus sum. Postea, quid com
memorem,quàm alia sim cito assecutus? Omnia enim vltro se offerebant, & planè posthac per-
spicua erãt,vt cum in summis tenebris lux subito splẽdida eluxit. Quòd siquis hæc accipiat,vt ve
ra,& non vt fabulam,magnum fructum capit,ne eum desperatio subeat inueniendi,quę indagat: G
neq; eò deterreatur,ꝗ multis etiam annis inquirendo nihil dum profecerit. Nam quidam in quæ-
rendo clam obducitur callus,vsusq; comparatur,qui progreditur pedetentim,neq; prius, ꝗ abso-
lutus sit,vnquam cœpisse apparet: Simul,atq; completus est, cumulate fert omnium exhaustorũ
laborum ꝗ citissime fructum,adeoq;,vt rudius dicam,cum ipsa vsura. Iam,cũ posteris nostris non
mediocre momentum accesserit promptitudo nostra atq; industria in hisce rebus,qui non dubita
uerim vel ipsos affectus tactus aperire oratione: breuiore tempore ad artem se exerceãt pulsuum,
& minore cum labore. Faciã enim,vt præter alia viam muniam,qua votum assequaris potissimũ:
liceat tantum ab immensa diuitiarum atq; gloriæ siti,quæ nunc dominat̃,mortales abducere. Neq;
sanè quicquam erit profectum hac lucubratione,si veritatis studiosos desiderabit: quos scilicet ha
ctenus desiderabit,dum voluptas superior sit & regnet,honestas aũt nulli curæ nullo numero sit:
neque enim voluptuarios hæc cõmentatio, sed egregie gnauos industriosq; quærit. At talis quo
tusquisq; est? Sed enim,vt dixit Heraclitus, Vnus mihi instar est mille. Profecto libentius cũ vno »
illo egero,ac cum istis mille,qui vnum vel etiam nullum valent: nam non numero veritas,sed sa-
pientia æstimatur. Ergo ad vnum hunc verba nunc facimus cupidum veritatis,quisquis ille siue
nunc sit,siue posthac existet: Primum multa ad sensum pertinentia,fieri non posse, vt verbis non H
explanentur: Deinde,tametsi non possit fieri,nihil eo tamen causæ esse,quam ob rem nostræ te di
ligentiæ pœniteat. Nam,si minus vndequaque accurate sermone ad eorum notitiam, propius tñ,
quàm nihil,aspiraueris. Nam quis tãdem faciem cuiusq; hominis depingere oratione exacte pos-
sit? haud sanè quisquã: tamen seruos fugitiuos quotidie ex notis faciei proclamant. Adeoq; fuit,
cui hoc esset satis tantum exaudisse:

Crassus erat,nigris humeris,crispisq; capillis. »

Atque ego,cum prius dulce Falernum,ꝗ Romam profectus essem, nunquam gustassem: tamen
me,cum est primum oblatum mihi,non fefellit,quòd signis deprehenderem id,quæ legeram. Qui
*Caryinum est in græcis.
dam etiam meus familiaris vinum, quod crescit in Lydia (dulce Sesaminum* vocatur ab incolis)
facile cognouit hoc duntaxat à me admonitus,dulce vinum Creticum, & quod Scybellite appel-
lant,colore repræsentare,& dulcedine,crassitieq;: præterea mirificam quandam iucundissimamq;
adstringendi vim præter illa habere. Huiuscemodi nos quoq; signa recipimus pulsuum digno-
scendorum tradituros: Ad hæc, manus qua'nam ratione erit cuiq; pulsui admouenda: siquidem
hîc firmius infigenda est,illic lenius applicanda: vt in vehemente & languido pulsu. Nam illum,
nisi premas arteriam,non dignoscas: hunc,tantum abest,vt cognoscas premendo,vt semel ẽt,si ita
facias,

A facias,videatur immotus. Nec vero magnorum simul & languidorum pulsuum, quos lethargici
habent, cognoueris magnitudinem, nisi admodum attingas molliter. Quòd autem à turgidis &
magnis,& duris, vehementibusq; altos oratio discernere possit docere,si magnũ dicam tibi hunc
esse,qui increuit ex æquo in tres dimensiones,in lõgitudinem,latitudinem, profunditatemq;: tur
gidum autem,qui in duas tantum, latitudinem,& profunditatẽ: altum, qui in vnam tñ,altam: &
durum violentum ictum efficere qualitate arteriæ tunicæ: vehementem vitalis robore cõtentio-
nis: haud dixeris prudentem virum,atq; gnauũ, oino ab his initijs ingressum nõ posse dignoscen
dorũ illorum confirmatam scientiam parare,mõ ad principia & veluti elementa artis huius probe
exercitatus sit.De qbus nos primo loco dicemus,deinde congruo ordine ad reliqua ꝓgrediemur.

De quatuor Elementis dignoscendorum pulsuum. CAP. 2.

SVnt hæc quatuor. Omnium primũ,quod empiricos diximus contentiose potius,ꝙ vere,asse
rere,ictum se tantum sentire,distentionem autem ignorare arteriæ. Quocirca pulsum quidam
de illis definiunt, memoriam affectuum tactus ex arteriarum motu. Nam non ex distentione arte
riæ,sed ex motu, dixerunt, nulla de re alia, quàm ꝙ distentionẽ se negant sentire. Verum ratione,
B inquiunt,constituas eam,licet, non percipit tamen eã tactus. Contra vero debebant omnino di-
cere,si id tantum agebant,vt cõtenderent: tactum arteriæ distentionem sentire, sed,vere'ne disten
datur, hoc se non plane scire: nam confirmare non percipi, mentientium est de sensu. Etenim, si
istos roges,quis tandem conuulsiuus pulsus videatur, quid aliud respondeant, ac intentæ vtroq;
arteriæ,quasi fidis,quendam occursum illum efficere tactui,quæ ne pristinam quidem sedem pla-
ne retineat,sed sensim sursum deorsumq; iactetur? Iam etiam,si de vibrato requiramus, fatebũtur
hunc quoq;, si quidem illis certe tactus affectus non exciderũt,fieri, cum deseruit arteria suam re-
gionem.Nam in ijs pulsibus sursum ferri arteriam atq; deorsum sentimus plane.Quinimmo pul-
sus inæqualitatem eam,in qua arteriæ quædam partes editiore loco appareant,quædam humilio-
re,si nescire se dicant, experientiæ deprehendentur inanes, quam semper vendicant. Neq; enim
de illis hoc est, quæ ratione ostenduntur: cæterum tactus id percipit dilucide: in cuius quærenda
causa medici, qui vocantur Dogmatici, dissentiunt mutuo, dissensuri etiam in eo,an percipiatur,
nisi ea sit rei euidentia. Quinetiam est, cùm magnitudine inæqualis pulsus fiat in vna distẽtione,
cum eius partes quædam plus, quædam minus,distendantur: qui non fieret,nisi distendi arteriam
re uera videremus. At intelligo producere illis me ingeniosius fortasse sermonẽ, ꝗ aperte agere:
C nam satis hoc sit dixisse, longum vel breuem,altum vel humilem, latum vel angustum, magnum
vel paruum, crassum vel gracilem, & præterea horum medios fieri non posse, cum non omni ex
parte distendi arteria conspiciatur,quoniã solum fieri motũ arbitrantur: tantũ vel altus vel humi-
lis fieret,vel eorum medius: alius nullus. Igitur, qualis conuulsiuus pulsus est, qui est infrequens,
tales contendunt, qui negant sensibilem distentionem esse, semper omnes videri: re vera enim in
conuulsiuo aut nequaquã sentitur distentio,aut parum & obscure,arteria in fidis modum sursum
deorsumq; iactata. At vero, quod tradit Archigenes,hominum gracilium in partibus nõ carno-
sis,oculis cerni arterias distendi & contrahi apud homines quidẽ verecundos recte dicitur: apud
eos vero,qui de rebus conspicuis, quando sibi ipsis libuerit, non laborant,secus. Etenim vel con-
spici negabũt hoc, ꝙ quidem eorundem sit illorum hoc quoq; inficias ire: aut, si etiam annuant,
oculis videri dicent arteriam distendi,tactu non itẽ: atqui de hoc quæstionem esse. Quare non ad
visum sermonẽ deriuemus: verum propositis his, quæ tactu percipiuntur, placare homines co-
nemur. Atq;, vt verum dicã, non tam istorum nomine, ꝗ vt veram traderẽ rationem dignoscen-
di tyronibus huius meditationis affectus sensibiles, memini pulsuum manifestam distentionẽ ar-
teriæ obtinentium & obscuram, de quibus conuulsiui sunt: præterea vt pulsuum, qui in quantita
D te positi distentionis sunt,ne confundant considerationem: sed semper in memoria habitis tribus
dimensionibus contendere præsentem pulsum cum superiori valeant, in tribus'ne dimensioni-
bus illi, an in eorum aliquibus vel aliqua, respondeat. Nam, qui ex distentionis quantitate xxvij
pulsus constant,quos in tabella libro primo de pulsuũ differentijs proposui, hac maxime ratione
cognoscas,si dimensionũ quantitatem singularum teneas memoria. Porro aũt tum hęc ipsa,quę
nunc commemorauimus,tum reliqua,quæ posthac dicenda sunt,oĩa præcedere ille liber debet,vt
initio statim huius libri admonuimus. Itaq;, prius huc qui se conferat, ꝗ illa edidicerit, errat pla-
nissime: atque hoc sit in toto sermone cõstitutũ. Nũc,quod instituimus,exigamus: aperte disten
tionem arteriæ à tactu, non ictum modo (quod,qui cũ omnibus disceptant, affirmant Empirici)
animaduerti. Quare adducti rationibus meis contra,ac prius,dicentes,fateantur(ni sophistæ certe
& arguti gestiant haberi)arteriæ animaduerti quidem abs tactu distentionẽ, tamen,ita'ne re vera
habeat,se hæsitare: sane.n.hæc consentanea magis sint cum eorum secta. Aut quam ob rem cum
oĩbus alijs in disputationibus,quod cernunt,constituunt, de natura vero hęrent: hîc non faciunt
idẽ? Atqui,si hoc faciãt,nõ est, quod dicant,distenditur fortassis arteria,sed nõ est conspicuũ. Ve
rũ ẽ diuerso,fortassis non distenditur illa, tñ percipitur: siquidẽ cõsentit hoc cũ illis,qui,quod cer-
nunt,tñ,& non quod cohæret,cum placito suo ponunt. Siquidem,quod cõspicimus,vbiq; loco-
rum,

rum,vt dixit Timon,valet: quî fit igitur,quo minus nũc quod cernitur, valeat? Atqui, siquidem E valet vbiq;, pro cõi igitur principio aperte dilatari arteriam sumpto, cum.s.non conuulsiue moueatur, inde dissentiamus fortasse inter nos, an fidem illi nos habebimus, illi non habebunt. Fortassis hîc quoq;, si suam illis authoritatem subijciamus, ad concordiam in communi ineundam authores fuerimus. Quid'nam igitur volunt? nihil aliud,q̃ singula euidẽtia conspici,& scrupulum habere maximum,an,qualia videntur,etiã sint: deinde an vlla etiam ratione sint. Sumpserint sane & id à nobis confessum, nihil enim illis denegatum volumus. Quin nec,ecquid omnino sit sol,luna,terra,nec an mare,neq; an vigilemus: sed ne an sapiamus quidem,vel viuamus: nec quicquam nobis prorsus,qua sit natura, constare. Equidem haud sciam, hac quam desiderent maiorem hæsitationem. Obtinuerũt hanc à nobis libentibus, supersedeãt hoc labore orationis, vt demõstrent: habeant suam naturæ ignorationem,ac,abunde fruantur,licet. Tm̃ respondeant nobis rem nõ sane prolixam, An simul de vsu nos rerum ad vitam pertinentium hæsitare velint: neq;, vbi solem perspicue oriri cernamus,obire solita nos negocia,si dies sit, an in grabato conquiescere,dubitantes,nox'ne etiam sit,an dies: Nec,cum nauem conscenderimus,ac simus in alto, hoc agere: sed nihil credentes,audere in mare prosilire,quasi id fortassis mare, fortassis nõ sit: Neq;,vbi in portum ex alto inuehamur, appellaturq; nauis ad terram, omnesq; videamus in terram exire, fidem dare F sensibus vsq; ad ipsum vsum: cæterum intus nos continere, hæsitantes,& dubitantes, dicentesq;, Forte quidem videtur nobis terra,nõ est tamen. Atq; omnia illa ipsis illis authoribus ad experientiam vsq; fidem habent: at de natura in dubitationem adducuntur. Quin hoc nos scilicet ipsi volumus, vt eis pro certis vtamur: quod vero excedit vsum, superfluum dicimus esse. Quã ob rem, si, quod cupimus,nobis dant: de quo amplius diffideamus,inuenio nihil. Quod ad naturam pertinet,de eo scilicet inquiunt. Desine, quæso,nec de eo verbum vnquã faciemus,si voles. Immo vel ad fœdus feriendum te adhortemur: & procedant posthac,si vultis, non minus nobis, quàm alijs mortalibus, quâ res, quâ verba: quando vos etiam ipsos animaduerto elaborare, nequid de illis, quæ omnibus hominibus testata in vita sunt,euertatis. Proinde,sicut illi negocia obeunt, & item nos obeamus: nec curiosi simus vlla in re,quæ aperte conspicitur: sed statim credamus,& assentiamur. Vt,si quis annunciet ab imbribus, qui deciderunt, fluuium auctum euertisse pontem, hîc quispiam de vobis præsto ita vetet absolute, ab imbribus, qui deciderunt, dicere, sed qui visi sunt decidere: neq; fluuium, sed qui videtur,& apparet: neq; auctũ, verum qui videbatur auctus esse: neq; diruisse pontem, sed videri diruisse: quis hunc sanum dicat? Quid igitur, quando cũ cæteris omnibus mortalibus alio modo disputetis,negociã solis nobis facessitis, cum ijsdem vtamur sensi G bus, tam in arte medica, q̃ reliqua in vita? Et vtrem, verbi gratia,& vesicam, culeum, atq; fabrorum folles quid distendi dicitis ac contrahi, videri prætermittitis: arteriæ vero soli innocenti estis molesti,atque in ea de apparentibus scrupulum inijcitis, quo minus absolute pronuncietis,distenta est & distenditur, contracta est & contrahitur, sed videtur distendi, vere'ne distendatur, me latet? Desistite per deos tandẽ aliquando inanibus nugis artẽ onerare vel sua spnote longã. Si ocia mini,& vitã non labefactare,sed esse vsui instituistis: artemq; non interpellare,sed augere conamini: rebus hanc commodioribus contentionem reseruate. Multa offenditis in medicina, quæ magnæ sint quæstionis, huc conferte vim vestram, hîc ingenium ostendite: & dubitationẽ de rebus euidentibus tandem abijcite,quando nihil ea re profectus sitis facturi. Compellemini enim,velitis nolitis, euidentia pro certis habere, aut ne hiscere quidem nobis potestas erit: nam, cum, siue quæramus,siue non quæramus,idem consequitur vsus, nequicquam inquiramus. Sunt vero per multæ aliæ hominibus tum sensus,tum rationis exercitationes,hîc elaborate, in his tempus ponite: res autem euidentes citra scrupulũ pro ijs, quæ esse illæ videantur, numerate. Facite itaq;, vt mihi arteriam concedatis in longum, latum, & profundum distendi: postea iam dispicite, an sentire contractionem,nec'ne, possitis. Vos vero,vt nec hoc, nec aliud inquireretis quicquã, sint'ne H omnino res euidentes, in dubiũ vocastis: vnde vobis suppeditat magnus quidẽ verborum aceruus, non potest labefactare tamen, neq; conuellere vsum euidentiũ. Nos igitur contra faciemus, ac vos. Omnibus,quæ lucide cernuntur,vtemur,citra vllam hæsitantiã,& credemus talia esse,qualia videntur: quæ obscurius,hæc in quæstionem vocabimus,atq; partim ratione,partim sensibus, partim etiam amborum ope aggrediemur eruere. Verum horum viam inueniendi alio loco amplius tradimus: hîc tantum,quod ad institutum nostrum interest,referemus.

Contractionis inuestigatio Galeni. CAP. 3.

NAm, cũ Agathinus dicat arteriæ non posse contractionẽ sentiri: Herophilus autẽ constantissime, vt de re sensibili disserat: res hercle plena erat difficultatis vni magis, q̃ alteri,accedere, præsertim quorũ tantum vterque studij cum ad alias partes medicinæ contulisset, tũ ad artẽ de pulsibus augendam, & vero etiam rationem multis annis sensumq; mire exercitasset. Itaque operæpretium esse duxi,vt primum † ad paruam differentiam sentiendam tactum assuefacerẽ: vt,si quãdo nobis ipsis manifeste contractio appareret, alium ne testem desideraremus: deinde vt veterum scripta reuolueremus. Nam,si plurimi hanc atq; probatissimi sentiri confirmarent, si nequàm diutissime quidẽ cõmentantibus, haud dum videretur tamen nobis sentiri, desisteremus, &

A.l.1.f.2.d. 1.fo.47.a

† παρὰ μικρὸν

A et deponeremus ſpem inueniendi. Sin autem nullus alius, aut plane pauci, ac leues hoc aſſererent, nobisq; in hoc incumbentibus non dignoſci videretur poſſe: abijceremus iam tum eius ſpem inueniendæ, atq; non ſentiri poſſe fateremur. Ergo, cum familiã inueniremus Herophili prope omnem ſentiri affirmantem: nationem autem Eraſiſtratiorum partim annuentem, partim euntem inficias: ac tertios illos ab Athenæo Attalenſi, de quibus Agathinus erat, inter ſe eodẽ modo diſſidentes: nihil nos ſane ex veterum ſcriptis quidem cõſecuti opis ſumus, ꝗ numero & dignitate, qui affirmarent & negarent, propemodum æquarent. Itaq; apud me adhibitis præceptoribus cõſiderabam: qui etiam ſe negabant ipſos in apertam cognitionem veniſſe vnquam contractionis. Iam hæc etiam non nullos ratio, vt fit, mouebat, ac ijs probabatur omnibus, vt recedentem tactus arteriam ſentiat, fieri non poſſe: quippe aut motum ipſum in diſtentione, aut coniunctum cum eo ictum, nos ſentire: atqui neq; ictum iam nos, vbi recipiat ſe illa contrahiturq;, neq; ſentire motum: ſcilicet ea illum, quæ conſuetudinem habent ſecum adeuntq; ac contingunt, non, quæ diſcedant, dignoſcere: alioqui ad remotorum aſpirare notitiã poſſe, ſi hoc ſit ei ſemel conceſſum, quæ non tangantur, ſentire. His & talibus me verbis facile in ſuam ſententiam adduxerunt, vt qui teſtem à ſe, vt iactabant, tactum haberent: neq; enim contractionem ſentiebam arteriæ. Sic nihil factum eſt propius, quàm vt ab illa me remouerẽ, vt ea, quæ ſentiri non poſſet: niſi mihi tandem,
B veluti ex aſſidua colliſione, ignis incenſus & elucens clare veritatem monſtraſſet: vt alios iam teſtes non quærerem, nec arbitros, ſed mihi ipſe ſatisfacerem. Sed rem omnem explicabo, hinc adeo exorſus, vnde me ipſum ratio duxit. Quando corpora tangentia partim leniter ſeſe mutuo tangunt, palpantia tantum: partim vero vrgent impellunt euertuntq;, itaq; quod fortius eſt & durius, veluti ſubit imbecillius & mollius, alterum autem cedit euerititurq;, ac veluti amplectitur id, quod vrget: diſceſſus eorum mutuus non poteſt eodem modo effici. Cæterum, quæ in ſuperficie tangunt, diſcedunt ſubito: at, quæ cedente molliore longius progreſſa illud veluti intrant, non reuertunt item ſubito: ſed, quanto à primo occurſu progreſſa penitius vrgebant, tantũ illis diſcedentibus ſenſibile ſupereſt. Tempus nãque intercedet inter primum impetum diſcedendi, & extremum finem, ſecundum quem non diſcedere amplius, ſed diſceſſiſſe iam dicentur. Quo tẽpore toto, paulatim diſcedente altero, paulatim etiam alterius remiſſo preſſu, vtriuſq; ſentietur motus. Iam, ſi hoc accedat, vt, quod ab imo mouetur, feratur ſurſum: &, quod tangit, ſuperne incumbat: præter quòd preſſus ei, quod incumbit, detrahetur, etiam accidet ei, vt veluti ſubſidat: quia, quod prius excipiebat & ſurſum impellebat, nunc defertur.

C *Declaratio Contractionis per alia vaſa.* CAP. 4.

HOrum, ſi rem oratio tibi parum clare repræſentat, vt veſicis, vtribus, follibus & id genus inſtrumentis omnibus periculum facias, licet. Nam in omnibus inuenies, vbi lãguidus eſt tangẽtium cõcurſus, ibi momento temporis fieri diſceſſionem: at, alterum ſi validius ſit, quãto ſpatio impellebatur infirmius, tanto mouebitur ſcilicet, vbi ſe, quod vrgeret, recipiat: at vero, ſi ex inferiore loco etiã premens aſcendat, longe tunc procliuius ſane & citius comitabitur infirmius fortius, ſocio ad perſequendũ adiuncto momento ad inferna. Poteris autẽ, ſi humida materia vel aere vtrem, vel veſicam, vel ſimile vas impleueris, leniter attingere, auferendis ac rurſum admouendis digitis: deinde etiã trudere, & impellere prorſum, amouendis hic quoq; viciſſim applicãdiſq; digitis. Profecto alterum diſceſſum, cum tantum palpaueris, clariſſime animaduerteris momento tẽporis fieri: alterum à preſſu, nunquã citra aliquod ſpatiũ. Præterea in priore nihil moueri conſpexeris, ſiue admoueas digitum, ſiue remoueas: at vero in altero moueri, non modo ſi imprimas digitũ, ſed & ſi retrahas. Age iam compares arteriam digito, & vaſi corpus, quod arteriam contingit: ac eo, quod arteriã contingit, de loco ſuo nihil moto, arteria mota accedat & recedat. Ac nunc occurrat arteria corpori, quod foris eam tangit, quaſi palpet contrectetq;, quod in languidis pulſi
D bus vſu venit: nunc non palpet tantũ, ſed & in altum impellat, vt in vehementibus: Hic in priore occurſu, neceſſe eſt, vbi arteria contrahitur, hoc poſſis dicere, receſſiſſe illam ab eo, quod eã foris tangebat: hoc non poſſis, nunc recedere: tempus enim ea cognitio poſtulat: diſcedunt autẽ ſubito, quæ leuiter ſeſe corpora tangunt, momentoq; temporis, quod nequeas attendere: Sed in altero arteriæ occurſu in vehementibus pulſibus, à quo fit, vt tactus noſter repellatur, prius recedere ſentimus, deinde receſſiſſe iã dignoſcimus: id quod non ſenſus etiam animaduertit, ſed mens ibi ex eo, quod affectus abijt ipſius ſenſus, colligit, quod tum recederet, nunc receſſiſſe. At leuiter attingentis animaduertere diſceſſum non poſſis, diſceſſiſſe etiam ibi conijcias.

Primum ſentimus Affectus corporis noſtri: deinde illa, quæ eos induxerunt. CAP. 5.

POrrò autem non accedentis, vel recedentis, vel prementis, vel tangentis, vel repulſi primum nos ſenſum habere, ſed affectuum corporis noſtri, neminem etiam eſſe puto, quem fugiat. Sentimus enim ab impreſſione vehementium pulſuum carnem noſtram vnà cum ambiente illam cute impelli: huic autem eſt adiuncta moti & prementis cognitio. Quin etiam recedente arteria ſentimus in ipſo corpore noſtro motum: ſiquidem intro compreſſa, ſiue ea cutis eſt, ſiue carnis pars, arteriam diſcedentem comitatur, priſtinam ſedem, qua deiecta erat, occupans: ſimulq; fit, vt in receſſus cognitionem veniamus. Nam ſentimus primos omnium affectus cor-

porum

porum noſtrorum: deinde, quę hos induxerunt, foris obiecta. Quare, cum recedit à premendo ar E
teria, quia ſecundum partes noſtras attingentes eam motam ſentimus primum in vehementibus
pulſibus, ea dicimus ratione contractionem etiam occurrere ſenſui: conceſſo. ſ. vt, quę affectus no
bis creant, ſenſibilia appellemus: † atq; preſſus inæqualitas} præmentis annunciat reditum: neq;
enim vel robur vel motum eius, quicquam erat, quo cognoſceremus, niſi preſſus inæqualis. Nā,
vehemētibus pulſibus vbi digitos inijcimus, primus occurſus admodum impellit parum tactum,
ab hoc etiam atque etiam ad finem vſque comprimit magis: vnde ſane motus arguitur & robur
eius, quod repellitur. Mira enim res eſt, quonam modo languidi pulſus (vt ſint maximi) nō par-
ui tantum, ſi premas, videantur, verum etiam omnino ſenſum fugiant. Quòd, ſi quis leniter eſſe
illos tangendos ignoret, fortaſſe abolitum homini pulſum dicat eſſe: qui quidem mentiatur inde,
ꝙ non recte eos tetigerit. Contra plane vehementes, quo ipſorum deprehendatur robur, requi-
runt, vt, qui tangunt, digitos valide infigant: repelli enim hoc tibi tū magis videbuntur, quo eos
vrgeas magis. Vnde etiam contractionem omnes vehemētes pulſus ſenſibilem habent: langui-
dorum vero nullus: atq; inter vehementes alius alio magis, prout maior vel minor ſit vehemen-
tia, aut pro magnitudine & paruitate, aut pro duritie & mollitie, aut pro celeritate & tarditate.
Nam, qui maximus ſimul, & vehementiſſimus, duruſq; ſit (quatenus coniungi cum magnitudi- F
ne durities valeat) atq; non velox, hic apertiſſimam habet contractionem. Omnes alij, quatenus
plus vel minus de illorum aliquo habeant adiunctum, hactenus facilius percipientur, vel ęgrius.
Addidimus autē eò in commiſcenda duritie & magnitudine, quatenus valeat, ne adducatur quis
poſſe vnquam fieri, vt idem ſimul pulſus tum maximus & vehementiſſimus, tum euadat duriſſi-
mus: neque enim coniungatur, ſicut cum vehementia magnitudo, ita cum duritie. In maximos
enim et vehementiſſimos pulſus ſubinde incurras: at duriſſimos eoſdemq; maximos nunquā re-
perias, ac ne duros quidem pariter & maximos: cæterum, qui inter durum & mollem medius eſt
pulſus, qui & moderatus eſt & ſēm naturam, cū maximo connexus frequenter inuenitur. Etiā du
rum ſimul ac vehementē non raro eundē cernas: adeoq; durus idēq; vehemētiſſimus non nunꝗ
exiſtit: at vehementiſſimum & duriſſimum nunquā eundem inuenias: neq; etiā, qui maximus, et
idem vehemētiſſimus, tardiſſimuſq; ſit: ſed maximi & vehementiſſimi, plurimum etiam celeres
ſunt: ſin minus, at non tardi. Atqui, ſi idem poſſet pulſus vehemētiſſimus fieri, & maximus, & du
riſſimus, & tardiſſimus, appareret in talibus pulſibus omniū apertiſſima contractio. Quæ quan-
do non poteſt miſtio fieri, vehementiſſimus adhuc & maximus, qui neq; mollis neq; velox ſit, cla
riſſimam adducet contractionem: Claram etiam vehementiſſimus certe, & magnus, & durus: Et G
etiā vehementes ſimul, & magni, & duri, quorum minus quidem, ꝗ ſuperiorū, manifeſta adhuc
ſatis tñ contractio eſt: Præterea his minus, ſed euidens tamen contractio vehementis, magni, &
mollis: Manifeſta adhuc vehementis ſimul, & moderati magnitudine & duritia: ſed hoc obſcu-
riorem habet contractionem, non tñ quin poſſit dignoſci magnus & moderatus in reliquis dua-
bus differentijs. Immo vero, qui tribus differentijs eſt moderatus, perſpicuam adhuc contractionē
habet. Verum non facile vehementis, & parui contractio cognoſcitur: qui oīno etiam durus eſt.
Ac parui, duriq;, ſed contentione moderata, etiā eſt obſcurior. Iam, ſi paruus, nec durus ſit, & mo-
derato robore, vt deprehēdat̄ is, ſenſum flagitat probe exercitatū: Atq; adhuc magis, ꝗ paruus, &
mollis, contentuſq; moderate ſit. At languidus pulſus, neq; cū magno coniunctus, neq; cū paruo,
apertā obtinet contractionem. Oīno is cum maximo nunꝗ cōmiſcetur, nec vero cū duriſſimo:
cum magno ſit, vt cōmiſceatur, ſed prorſus eū mollem oportet eſſe: quòd, ſi cū duro coniungatur,
is, neceſſe eſt, ſit minimus. Quare, qui exercitare tactū volet ad manifeſte ſentiēdā cōtractionem,
hoc in primis ſcire debet, quod præteritū ab antiquis eſt, non cuiuſuis pulſus poſſe cōtractionem
ſentiri: nec, quorū poſſit, perinde oīum eſſe claram. Ad hęc diſtinctiones, quas tradidi modo, me-
moria ſunt tenendæ, vt ne, vbi ſentiri nequeat, inuenire auens, deinde depoſita ſpe, omnem tan- H
dem, vt non ſenſibilem, relinquat: neq;, vbi poſſit ſentiri, non aperte tñ, hos primo aggrediens, cū
horū deſperet inuentionem, tum alios eū plane pigeat inueſtigare. Verum, in quibus apertiſſima
cerni contractio ſolet, ab his initiū ſumat: atque manum, vt pręſcripſimus, applicet, cum memoria
propoſitorū, quæ tradidimus, Plane vel vehementem, vel non languidū certe oportere eſſe, qui
ſenſibilem tangentibus ſit repreſentaturus contractionem, atque hoc habere fixum debet & cer-
tum: ad clariorem autē notitiam, non parum magnitudinem referre, accedere item à duritie non
nullā opem, & hercle abs tarditate etiā: Proinde nec in languido vnquā pulſu ſentiri contractio-
nem, nec in vehementi non ſentiri: idq; magis & minus clare, prout ipſa vitalis, vt vocant, conten
tio maior ſit vel minor, & pro diſtentionis quantitate, ac pro qualitate arteriæ tunicæ, & motus.

†Quidā codices antiqui habēt. atq; cōpreſſionis ſecundæ ad primā, vel primæ ad eā, quæ poſt ipſa eſt inæqualitas, &c.

Pulſus, qui apertam Contractionem habent, quibus in ſanis & ægrotis inſint. CAP. 6.

QVare, vt ſtudioſi abſolutam exercitandi viam habeant, non ſolum generale præceptum
explicauiſſe contenti ſimus, à quibuſnam initium ordiendum ſit tactus in cōtractione in-
daganda exercendi: ſed etiam, quibus hi inſint in ægrotis & valentibus, deinceps ape-
riamus. Nam, hoc ſi etiam didicerint, minori negocio votum, arbitror, aſſequentur. Ac de ſanis
quidem, qui moderato ſunt habitu, & natura temperata, in vigore ætatis, maxime vero ex anni

tempori-

A temporibus,regionemq; incolunt temperatam,robustiq; sunt,& omni mœrore,metu, saturitate, motu vacui, hi pulsum vehementem & magnum oẽs habent. Qui, se moderate si exercitauerint, fotiq; sint modicis balneis, vel vini non permultum hauserint,vel irati sint, vel operam strenuam aliquam nauauerint, non magnos iam & vehementes tm̃,sed q̃ maximos vehemẽtissimosq; pulsus habebunt. Iidẽ, si laborent syncera tertiana,vel ardente miti & simplici,aut qua alia magnopere calida & veluti feruente febre, præterea diariarum aliqua, quæ ex bubone proficiscuntur & ex adustionibus modicisq; lassitudinibus,maximos etiam tum & vehemẽtissimos pulsus habebunt. Porrò,si quædam horum, quæ retuli,eos teneant, quædam non, vehementes quidem & magnos vel tum obtinebunt,nõ perinde tñ. Exempli gratia. Si cuius iuuenis,qui sanus sit, non tñ habitu moderato, sed vel pinguis vel gracilis, loci incolæ frigidi pulsus tangas, vehementes eos, & magnos inuenies,at non similes tñ prioribus. Verum enimuero in ijs omnibus,in quibus pulsus adhuc manet vehemens & magnus, si, vt iussi, tangas arterias,senties contractionem: clarissime aũt in illis,quibus maximum esse & vehementissimum diximus. Atq;,si sit vehementissimus, facere maiorem eum sic in tactu impressionem,itaq; manifestiorem esse eius impetum, superius explicauimus. Quin etiam,si maximus sit, hac facillime via cognoscas: si intelligas tãtum in contractio-
B nibus solere arteriam descendere, quantum in distentionibus ascenderit. Quod si est, non potest maximis interuallis non ferri vterq; motus,sursum,dum distenditur: dum contrahitur,deorsum: ita vt ille quãlongissime sursum currat,hic recedat. Diximus autem nos sentire recedere arteriam, non recessisse: itaq;,vt maximũ recessus spatium & tempus erit, ita eius erit apertissima cognitio. Quod fuit in causa, cur dicerem esse primam tactus exercitationem, non in vehementissimis tñ, sed & in maximis simul pulsibus subeundam, qui non perinde moueantur velociter. Diximus etiam non nihil ad contractionem percipiendam facere duritiem: cuius tamẽ illic causam præteriuimus,quam hoc loco,nihil causæ est, quin adscribamus: nam ad vim ictus magnopere refert durities quoq; arteriæ tunicæ. Id etiã in rebus extra corpus positis aperte perspexeris, si æquis viribus vel lapidem cuipiã durissimum impegeris, vel lignum,vel aliud, quod molle sit. Sane multo citius & magis prematur, necesse est,ab lapide,& euertatur, quod impetũ sustinet,q̃ à ligno. Iam, q violentię distentionis semper respondeat contractionis sensus,hoc cõtractiones clarius dignoscentur, quo violentioribus succedant distentionibus. At nec facile magnus pulsus commiscetur cum duro: & affectus, in quibus congrediuntur, in opere de causis pulsuum, & in opere de præsagitione per eos, explicabimus: hoc loco tãtum satis sit tyronibus exempli gratia didicisse: Qui-
C bus valida facultas vitalis est (quam eandem quidam medici vitalem contẽtionem appellant) sed in victu offendunt, & non nullis in alijs, in primis in vini intempestiuo potu, his tales pulsus accidunt. Itaq; in his, ita vt in prioribus, aperta est arteriæ contractio. Iam etiam tarditatem, quantum tempus auget recessus, tanto ostensuram esse manifestiorem motum, ne id quidem collectu est difficile: quam ob rem & hæc vsum ad cognitionem aliquem præstat. Ac, qui debeat pulsus esse, qui sensibilem contractionem est redditurus,abunde declarauimus.

Ratio Applicandæ Manus arteriæ in contractione. CAP. 7.

DEinceps,quo modo sit applicanda manus, nobis inquirendum est: an perpetuo super arteriam,an subter,aliqñ hoc modo,aliquando illo: & vtrum cõprimendo, an palpando,an applicando tm̃,an interdum hoc modo, interdum illo, vt natura pulsus ferat: nam nec de his quicq; maiores nostri explicarunt. Nos autem, his inquirendis quæ ratione & vsu consecuti sumus, in medium proferemus,quo,si sufficere quidem videãtur,omnibus suis partibus & numeris doctrina à nobis sit absoluta: sin minus, complurium quidem & vtilium inuentorum certe ope, alius atq; alius,quod reliquum est,inuenerit. Itaq;, si comprimẽdo applicemus tactum,nulla differentia sensibilis ex manus super arteriam vel subter applicatione inueniatur: Vel, si palpando tm̃, ve-
D luti suspensis digitis, ne tum quidem vllam animaduertamus differentiam: At tertius applicandi modus, qui medius est inter compressionem & palpationem leuem, ne obiri quidem potest, si inferne tangas arteriam: siquidem liberare oportet tum manum omnibus voluntarijs motibus, & veluti languidam admouere: quòd, si fecerimus, ne arteriam contrectet, à grauitate depressa delabetur. Proinde hoc modo attingendi superne tm̃ licebit, inferne nunq; tangere. In eo autem frequenter contractio multũ aperte patet, sæpe etiam obscura existit, non tamen quin exercitatis animaduerti possit. In vehementibus & magnis nec velocibus manifesta est. In moderatis per omnia hæc dicta genera,obscura. Nam si vehementes & magnos nec veloces pulsus comprimamus, fore manifestissimam omnium contractionem nuper diximus. Quorum causas ex ijs, quę de illis narrauimus, facile inuenies. Nam, quatenus tactum ab arteriæ distentione accidit repelli, hactenus recedente ea sensibilis contractio fiat, necesse est: qui repellitur, si compresseris maiorem in modum, in pulsibus quidem commemoratis: sin palpaueris tm̃, perinde ac nihil: at in manus applicationibus medijs inter illas, quas fieri quasi remissa manu diximus, moderate repellitur. Quo magis contractionem comprimendo,q̃ tantum attingendo, senties: nec minus, si inferne tangamus,q̃ si superne: quòd perinde vtrobiq; arteriæ contractionem tactus sequatur. At.n. manus,quæ tangat,non modo prompte sentiat, oportet,verum etiam mollis sit: nam sic demum

facile consequatur, vt motus vel minimos animaduertat. Nam, hoc sane quemadmodum natura E est comparatum, vt alio alius videamus melius deteriusq́;, & audiamus, ita etiam tãgere nos, equidem fugere neminem puto. Huc iam si status quidam mollis accedat carnosæ digitorum naturæ, promptius & magis in occursu arteriæ euersa, interuallo maiore, dum contrahitur illa, fore, vt abs tegetur, nec hoc puto ante dictorum memori obscurum esse. Nec vero etiam, cum per lõgius fertur interuallum, clarius sensuram esse contractionem, hoc fugit quẽquam. Quare molliorem manum duriore, si reliquorum ęqua fors sit, ratio dictat exactius cõtractionem sentire. Itaq;, si summam orationis fecerimus, alio transibimus. Quandoquidem inter medicos controuersia est de arterię contractione: quorum pars eã sentiri confirmat, pars non sentiri: ostendimus nos neq; perpetuo sensibilem neq; perpetuo insensibilem esse: vbi primum pulsus, in quibus sentitur, aperuimus, deinde status, in quibus illos indagabimus, pulsus: deniq;, qui sentire plane contractionem cupiat, quomodo tangere ille debeat, qualemq́; esse manum conueniat applicandam.

Initium distentionis & Finem contractionis non sentiri. CAP. 8.

HIs constitutis, deinceps erit explicandum, totam'ne sentiamus distẽtionem atq; contractionem, an pars nos vtriusq; fugiat: &, si fugiat, quæ hæc sit & quanta. Atque huius etiam instituemus orationis initium à motu distentionis. Ac primum nobiscum repetemus sępenumero in F multis ægrotis, quibus pulsus parui sunt languidiq; (quales habent præ cæteris ij, qui sincopa corripiuntur, & qui de vita decedunt, prope omnes) quosdam medicos motum aliquantisper sentire, alios haudquaquã: Secundo loco, prout accurate & sedulo, vel segniter atq; negligenter tãgit, eundem medicum interim motum sentire, interim non sentire. Proinde, cum eandem arteriam quidam medicus non pulsare, alius pulsare etiamnum dicat: atq; idem frequẽter medicus eodem tempore, pro diuersis manus applicationibus vicissim contraria dicat: partem motus fugere constat tactum. Dices præclarissima natura præditum, & manum rectissime applicantem, experientemq́;, totam sentire distentionem. At hunc quomodo inueniemus? Quis nobis humanam naturam spondebit eam integritatem sensus assecutam, vt nihil illam ne subtilissimum quidem prętereat? Ego quidem certe nec exteriorum corporum horum, quæ, licet, præter vllum impedimentum ipsa tangas, iactem cõsummatam notitiam esse, nedum corporis, quod adeps, membranæ, cutis munit, crassior ipso subinde corpore arteriæ. Quod, si quis tam sit audax & arrogans, vt dictitet in distentionibus arteriæ primum se motus cognoscere impetum, libenter de isto quæsierim, qua'nam ipse hunc manus applicatione deprehendat: vtrum leuiter palpando, an premendo, an nulla vi admouendo. Sane, si de magnis ille sophistis forte sit, qui in arti nauanda opera hactenus G versati sunt, vt, omnino an homo febricitet, ignorent, verborumq́; iactatione ipsam veritatem superent: haud iste scilicet, nec an plures sint applicãdæ manus rationes, nec an inter se illę mutuo distent, nouerit: nostraq; stomachum illi fecerint, nec vllo mõ me sustinuerit audire. Verum enimuero, vti alia, quę ante tradidimus, ita hæc veritatis studioso, etiã si solus sit, dictemus. Nempe media applicatio, quæ citra vllam vim fit, hactenus motũ sentiet in pulsibus certe nõ languidis, quatenus visus: in languidis vero sentiendis etiam visui concedet: Altera, cum premimus, in languidis supra primam, motum arteriæ obscurabit: in vehementibus præ cæteris percipiet: At tertia, qua veluti suspendimus manum, motum sane quàm breuem sentiet. Sed hęc, faciamus quoq;, vt demonstrationibus confirmemus, ab rebus euidentibus ingressi. Quid vero clarius hoc sit, q̃ oẽs arterias nec visu nec tactu moueri videri, sed eas duntaxat, quas cutis contegit, neq; ea crassior? at sub carne abditas, aut sub alijs corporibus, occultum habere motum: nisi q̃n magnopere intabuerint, quibus sunt illæ subiectæ, corpora, itaq; sentiantur? Immo vero, quarum sentitur motus, quo sunt arteriarum nudiores partes ipsi subiectæ cuti, hoc visui clariorẽ motum tactuiq; reprę̃sentat. At maxime quidem arteriæ, quæ secundum dorsum sita est, cuius fugit pridem motus, simul atq; contabuit animal, ad abdomen motus apparet. Vnde liquet leuiora corpora arterias facile, vbi H distẽduntur, vnà secum sustollere: grauiora ægrius: prægrauia vero non mouere prorsus. Quod dico multo animaduertes manifestius, si arterijs præditis illustri motu, foris corpus aliud subtile ad cutem imponas, vt folium, membranam, linteum, panniculum, aut aliud tale quid: scilicet vnà cum arteria distenta moueri cernes: Si iterum priori tantundem apponas, iam multo amborum obscurior motus erit: Si vero tertium addas, adhuc longe obscurior: Itidem, si quartum & quintum, tandem impositorum motum omnino abolitum putabis. Iam, si vehementior pulsus sit, plurium onus corporum feret: sin minus vehemens, pauciorum: quòd, si nequaquam sit vehemens, potest, vt nullo onerari corpore sustineat. At vero, si præterea languidum esse finxeris, non modo foris cuti corpus impositum non mouebit, sed nec ipsam interdum cutem. Id quod sic constat habere: nam arteria, quàm fuerit contentissima, tam maxime cutem cospicies moueri: contra, cum exoluta multum contentio fit, plane non moueri videbis. Cum igitur arteriæ validior motus etiam multorum externorum onus corporum, nedum cutem, secum mouere valuit: languidior autem tãtum cutem: &, qui sit multo hoc imbecillior, ne cutem quidem: quid habet admirationis, si alius etiam hoc infirmior existat, qui neque membranas, quæ arterias contegunt, neque adipem subuehere possit? At quis tãget hunc motum tactus? nempe nullus. Neque vero ad hęc illud

A illud respondeant,comprimendam digitis cutem esse,quæ arteriam tegit,vt pulsui nõ satis ascẽdenti occurramus: cùm in his,quorum sentitur motus,sed languidis tamen, si cutem comprimas, semel pulsus consistat: quid iam illa,cedo, arteria fiet, quæ ne cutem quidem potest mouere,si digitis eam insuper degraues? an nõ reliquam partem motus etiam amittet? Ne multis: non mihi scire isti videntur arteriarum sedem, quæ ex dissectione perspicitur,qui primam distentionis partem sensibilem putant esse: cum cutem nulla ex illis attingat. Immo, si, quæ admodum videntur conspicuæ esse, eiq; propinquæ, has velis excoriatas vtrinque inspicere, multum cernes spatij inter cutem & tunicam arteriarum interpositum. Etenim temere hoc natura vnum cõdidisset,quæ tamen citra rationem molita nihil est: si instrumentum creasset,quod in omnem partem posset distendi: neque locum ei,vbi moueretur,attribuisset vllum. Atqui aliter res se habet, & longe quidem. Siquidem monstrant dissectiones cingere arteriam regionem satis amplam, quam caro, vbi plus iusto auctum corpus sit,insidens, ne distendatur vas,quantum solet, interpellat. Vnde fit,vt crassis paruus pulsus sit, quod longitudo eius imminuatur, & latitudo fiat limitatior, cum à multa carne constringatur: ascensus item vbertate corporum incumbentium depressus inhibetur. Illorum vero, qui gracili corpore sunt,alioqui robusti,insignem latitudinem & lõgitudinem pul- *Al. ex antiquis. si enim in his, &c.

B sus habet,insignem etiam ascensum. Ac magis etiam in his,quibus cutis rẽmissa est,perspicuũ interuallum est inter eam & arteriæ tunicam. Nam eius, qui in statu illo est, si vehemens pulsus,aut non languidus certe sit, poteris membro conuertendo, atque interim supino, interim prono figurando, differentias, quas nunc retuli, arteriæ dimensionum manifeste premendo assequi: nam longitudine & latitudine pronam figuram attendes præstare, altitudine & tempore supinam. Causa vtriusque, cutis est rẽmissio: vt quæ in supinis manus figuris superne incũbat,& decidat in arteriam: in pronis deorsum vergat,& dependeat,plurimumq; distet. Quamobrem in supinis figuris, cum distenditur arteria, in obliquum ex altioribus circũfluens complicatur, & quasi rugas agit: atq; hîc in magnum aceruum collecta, magnitudini pulsus in his maxime partibus obsistit: In pronis vero, quia minime deprimit,nec interpellat arteriæ motum,nihil quoque de pulsus detrahit magnitudine. Qũo ergo non & hîc plus in profunditate item distendi pulsus videtur: aut, si nõ amplius, at ęque,vt in supina figura? quòd scilicet sub latitudinis longitudinisq; incremento latet profunditas.Et alioqui,cum(cuius hæc omnia nomine cõmemorantur)longiori tempore videatur,quantum ad conspectum,arteria moueri,quæ in superioribus artus regionibus locata est, simul intelligitur maior in altum etiam ascensus fieri. Quod enim in ascendendo lõgius tem- *Laxa. *Laxitas.

C pus videtur ponere, hoc facile visum inducit longiore se spatio profectũ esse. Atqui hoc vehitur per ęquale spatium,vt vult quidem veritas,qũocunq; locata arteria sit: sed, quia prior nimirum in supinis figuris motus sub cutem fuit dissipatus, tempus auctum distentionis, quantum visus iudicat,speciem simul auget profunditatis. Atque hæc quidem euidentia exempla, aliaq; id genus declarant distentionis primas partes effugere aciem. Quantum autem hoc in motu à visu sentit, tantundem etiam in non violenta tactione in vehemẽtibus certe pulsibus: nam in languidis quidem subinde minus. Siquidem in conspicuo est non esse eo attingendi modo primas distentionis partes sentiendas: ac ne si palpes quidem leniter, velut suspensa manu. Restat igitur,si modo possit,vt manibus cum pressu applicates sentiri primæ partes distentionis possint. Atqui non in omnibus pulsibus posse: sed,si quidem possint,tum in solis vehemẽtibus: si quam memoriam habemus superiorum, planè testatum est. Ac hoc quidem hactenus ductum est,eò quòd aliam manus applicationem nullam in confesso sit, nec alium pulsum (si à manus applicatione, quæ pressu in vehementibus pulsibus obitur,discessum sit) distentionis initium offerre sensibus posse. Deinceps vero videamus, an id, quod præstari videtur posse, planè sit verum, an verisimile tantum.

Equidem vel in his latere nos censeo distentionis principium, sed non perinde tamen, atque alijs

D in pulsibus: verum esse, quod fugiat, quam minimum. Id intelliges, si cum animo tuo cogitaueris motum, quem arteria orditur, impartiri necessario primum corporibus, quæ illam cingunt, deinde vniuersæ cuti, tum digitis nostris denique. Quam ob rem non potest in illa distributione motus nihil poni temporis. Et, si hoc vere dictum est,necesse est,motus initium lateat. Immo etiam (quia tactus quietem percipit, quæ post, quàm consederit arteria, ante distentionem fit, multo illa quiete longiorem, quæ ab distentione prius, quàm consideat, fit) rectè putes hoc eò consequi, quòd interni motus nos aliquæ prætereant partes. Neque enim hoc obscurum est, si initium deprehendi distentionis non potest, quin contractionis quoque incognitus finis sit. Etenim ampliorem nunquã aut maiorem motum in contractione sentiat arteria: præclare enim agitur scilicet,si parem liceat,ac in distentione,sentire. Testes huic rei illi sunt, qui planè illam negãt percipi posse sensu: quorum numerus late patet, virorum sanè in artis commentatione non contemnendorum. Nos vero sentiri illam,et quando potissimum,iandudum docuimus: simulq; demonstrauimus ampliori motui non esse tactum sentiendo in contractionibus, quàm in distentionibus: nisi fiat, vt quantitas distentionis vel contractionis incidat in mutationem: quod quidem in collectiuis inæqualitatibus vsu venit. Age iam hoc constitutum etiam esto sensum aliquando ob internæ quietis magnitudinem tum finem fugere contractionis, tum distentionis initiũ: sicq;

iam altera nobis quæstio recte atque ordine esto confecta. Nam quæstioni, quam de distentione, E an tota sentiatur, habuimus, proximum erat de contractione similiter quærere: sed, cum tractaui de distentione, videor mihi etiam, quod de contractione erat dicendum, assecutus esse. Nam, maiorem motum si in contractionibus nõ sentimus, sed vel parem, ac in distentionibus, vel, quod verum est, minorem: omnẽ autem in distentionibus non percipimus: planum est nec totum nos in contractionibus sensuros.

Quanta Pars distentonis & contractionis non sentiatur. CAP. 9.

PORrò de duabus quæstionibus, quæ etiam restabant, vt, quanta distentionis pars non sentiat, explicaremus, & quanta contractionis, videmur ex antedictis summam iam consecuti. Tantam scilicet partem ostendit oratio non sentiri distentionis, quãta inter arteriæ primum impetum motus, & ictus vsque ad nostrum tactum distributionem, intercedit. Quam, si speciatim dissecemus, plurimam in lãguidis simul & magnis, quos tangimus leuiter, reperiemus: minimam in vehementibus, quos comprimendo dignoscimus: mediam inter vtranque in manus medijs applicationibus: in hisq;, prout vehemens erit vel non vehemens pulsus, imparem. Iam, quando tantam sentimus contractionis partem, quantam distentionis, aut paulo minorem, erit etiam contractionis pars illa, quæ non sentitur, par distentionis parti, aut aliquanto maior. Habes de primis quæstionibus, & veluti elementis disputationis. F

De Quietibus dignoscendis. CAP. 10.

QVæ de pulsus principibus partibus dicenda erant, penẽ iam percurrimus: nam duæ, quæ reliquæ sunt, per accidens potius, non proprie nec per se, partes pulsus sunt, arteriæ externa & interna quies: sed, quoniam quædam denunciant, de ijs dignoscendis, operæpretium est, vt verba faciamus. Ac externam quidem quietem, tantum manu admouenda, maxime, quanta sit, percipias: aut, si premere etiam libeat, in vehementibus quidem pulsibus, hactenus vrgendo, vt ne motui obsis: Internam autem, si premas, quoad tibi per præsentem vehementiam liceat, ita maxime dignosces. Externam certe totam quietẽ, si ordine attingas, plane animaduertes: Internam, quod etiam ante dictum est, vnà cum partibus, quę non possunt sentiri, vtriusq; motus, fine contractionis & initio distentionis. Quorum causas nõ magno negocio etiam quilibet inueniat, si attente auscultauit superiora: faciam tamen, vt summatim ipse quoq; explicem. Nam postea, ꝙ fieri non possit, vt cognoscamus, quãtam pulsus externam quietem effecturus sit, si moueri arteriam, quatenus potest, prohibeamus (prohibemus porrò, vbi nimium comprimamus) profecto, ꝙ magna sit externa quies, si præter ꝙ concedit nobis præsens vehementia, premamus, non percipiemus perspicue vnquam. At fortasse dices distentionis magnitudinem compressione prohiberi, motum tamen perpetuo apparere, reijci enim ab ascendente arteria tactum, ibiq; desistere primum impelli ab ea moueriq;, vbi illa simul quieuerit. Sed hoc falsum esse, si vniuerse dicatur, ac requirere distinctionem facile perspiciemus, si quid priorum meminimus, cum diceremus, arteria dum mouetur, fieri interim, vt secum incumbentia sibi corpora non moueat, eorum oppressa onere. Quare nec, cum premamus, ratio dictat tã diu sensum durare eius motus in omnibus pulsibus, quàm diu, cum non premeretur vel vrgeretur, progrediebatur. Proinde, cum arteria sua ipsius ratione mouetur, quiescere iam nos subinde arbitrabimur pulsus, atque eo quietem ocyus ingredi, quo sensibili motu prohibiti fuerunt. Nunc, quando, quantum tactum pulsus in distentione arteriæ impellit, tanta, cum contrahitur, pars sentiatur, omnino necesse est, cum finis non sentiatur distentionis, nec contractionis initium sentiri. Qui ergo non conuenienter tangit, quomodo dignoscere plane externam quietem possit? Nam quantitas pressus ad robur metienda arteriæ est: vt eatenus comprimamus, vt ne extrema motus pars sensum vlla fugiat. Vnde constat non esse in quibusuis premendum, sed solis in vehementibus: neq; hîc tamen adeo, vt vi applicatę manus, arterię superetur robur. Quare cautissimum erit, vbi dignoscere externam quietem voles, citra vllam vim applicare tactum: contrà internam, ni vrgeas comprimasq;, non cognoscas: nam contractioni arteriæ constantissime tactus adherere debet: premere vero, nisi in vehementibus, non licet. Ita liquet in his etiam solis dignosci posse internam quietem: immo ne hîc quidem exacte, sed nunc multo maiorem, quàm re vera est, nunc paulo, attamen adhuc eam maiorem animaduertes. Necessario.n. duo ei tempora accedũt partium insensibilium vtriusque motus, & quod ad finem contractionis est, & quod in principio distentionis: quæ cum aliam aliàs longitudinem habeant, vt ante explicauimus, neq; parem semper accessionem tempus internæ quietis habebit, neque exacte vnquam dignoscetur. G H

Galeni

GALENI DE DIGNOSCENDIS PVLSIBVS LIBER SECVNDVS

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de ijs, quæ in Distentione pulsus considerantur: ac de ratione Moderati pulsus in vnoquoque genere inueniendi.

Quemadmodum Partes distentionis sint dignoscendæ. CAP. I.

SVperiore commentario de partibus pulsuum dignoscendis egimus: nunc explicabimus rationem, qua in partibus ipsis, quæ insunt, possis perspicere, adeoq; initio ducto orationis ab distentione: q maxime princeps hæc pulsus partium sit, & plurimã habeat cognitionis varietatem, plurimum etiam ad præsagiendum ex se præstet vsum. Nam, quando complura sunt, quæ in
B distentionibus insunt, præter cętera est peculiaris, proprieq; ad eas, ex ratione substantię pulsuum, motus pertinet. Omnis porrò motus tempus habet, quo fit: & celeritatem vel tarditatem, & æqualitatem vel inæqualitatem: ad hęc, vbi feratur, spatium. Quare de his dicamus primum. Neque.n. putauit medicorum maxima pars distinctam rationem esse tempus motus dignoscendi, & celeritatis tarditatisq;: nam, si, quantum tempus est, perspectum sit, statim etiam, celer'ne, an tardus, an moderatus motus sit, planum aiunt esse. Mihi vero aliter tempus videtur dignosci, aliter tarditas & celeritas: neq; enim, si motus sit breuius tempus, continuo pulsum dixero celeriorem esse. Sane, quod illis imposuit, qui in illa opinione sunt, ego definitionem esse celeris & tardi pulsus duco: quæ si, vt illi accipiunt, ita significat, non valet: sin, vt eam nos intelligimus, hæc constat, illi parum bene assequuntur. Definitio hæc est: Celer pulsus est, qui pauco tempore motum finit: tardus, qui multo. Nam, cum paucum & multum ad aliquid referantur, hi pulsuum tempora inter se mutuo arbitrantur cõferri. At res se ita non habet: quia motus, longiore tempore prediti pulsus, est non raro velocior eo, qui breuius obtinet. Sane multas res & præclaras, quæ ex presagitione per pulsus aperiuntur, nisi hoc probe dignoscas, ignorabis. At, qui quidem nostri fecerunt periculum, cum in ipsis ægro-
C tis sæpe locos affectos prius declararemus, q̃ partes inspexissemus: præterea vnamquãq; causam & symptomata, quæ consequebantur antecesserantq;: his nihil, sat scio, eorum, quæ nunc narrabo, nouum videbitur, nam hi habuerint fidem omnium certissimam, adducti prædictorum veritate: alijs aũt primo suspecta erit oratio, & temeraria videbit, si tot talesq; medicos in pulsu celeri & tardo dignoscendo lapsos dicemus. Quòd, si quis sustineat, & animũ inducat, quæ dicam, audire: profecto, si nõ oĩno fidem faciam illi, ab eo deducam certè, ne semel fidem verbis meis deroget: neq;.n. quæ apud multos confessa iãdiu & certa habita sunt, de his facile est quempiam abducere: idq; maxime, cum adeo multã speculationem accuratamq; postulent. Quin, si speculatione etiam ea assequaris, tñ, vt experientia quoq; ęstimes, oĩno multum desideres tactum exercitatum. Nam pulsus, qui formicans appellatur, cũ sensum, quo dignoscatur, exactum quærat (quippe qui in extremam recidat imbecillitatem paruitatemq;) semel lateat in tangẽdo rudes, adeo, vt homines frequenter confirment, in quibus eos pulsus animaduertũt, pulsum non habere. Itaq;, si his, qui celerem eum defendunt esse, refutem: & vnde factũ sit, declarem, vt errarint: quem'nam feram iudicẽ? Nam eos, qui ne hoc quidẽ dignoscere valẽt, adsit'ne oĩno hic pulsus ægroto, qua ratione, qualis sit, docebo? Quãobrem non faciam, vt † de istiusmodi speculatione narrem: satis est enim, si ope- † *Additur in antiquis, sæpius.*
D ribus comprobem esse eum. Sed vero, quod initio testati sumus, quia hosce libros vulgo non paramus: sed vnum, qui instar sit mille, expectant: cõmentationem eius noĩe scriptis mandabimus: quæ prius, vt absurda & insolẽtia, sexcentis conuitijs conscindentur, q̃ incident in dignũ. Talẽ vero ego in præsentia, qualis Archigenes erat, desiderẽ auditorem, vt ita hoĩem appellem: Quid tu hęc tandem vir egregie in libro tuo de pulsibus scribis, cũ de pulsu formicante his verbis disse-
" ris? Constare mihi ex paruitate, imbecillitate, crebritate videtur, & vero necessario ex celeritate. Non enim extremum illud omnium, satis, quid velit, capio: nam priora assequor, proboq; verissima esse, & personam tuam decere: hoc vero, Cum formicante coniunctam necessario celeritatem esse, quomodo interpreteris, quæro. Nam plus valet, ac si absolute dictum sit, non addito necessario: tamen sit mendacium nihilominus: sed, si nihil esset adiectum, error manasse ex tactus offensione videatur: nunc, quãdo additum/necessario/ est, rationalem præ se fert aliquam suspicionem. Quę autem hęc sit, discere optarem. Equidem nullam video necessitatem, qua adductus imbecillum, crebrum, & paruum motum, statim putem celerem esse. Neque vero ipsa, de qua nomẽ pulsus inuenit, formica celeriter mouetur: sed breues eius esse, & languidos motus, crebrosq; conspicimus: celeres autem nequaquam. Quam autem harum celeritas necessario comitatur? imbecillitatem'ne? immo vero mirabor, si quicquam, cum cætera omnino pari momento sint, ob

virium imbecillitatem mouebitur velociter: cum plane contrà alijs simili in sorte positis robur fa E
cultatis coniunctum, motum celerem reddat: quod in causis pulsuum ostendimus. Quin nec cre-
britas causa celeritatis est: nam quis Athenis iter Piræum crebro faciens, cõtinuo etiam currat ne-
cessario? etenim crebræ actionis aliæ sunt causæ, aliæ celeris. Sed paruitatem fortasse dicet esse in
causa, cur necessario formicans pulsus celer sit: nam quid aliud excogites? Habet sane hoc certam
quandam rationem: sed, verum'ne etiam sit, hic quærimus: nam fieri non potest, quin arteria, quæ
breuissimo vehatur interuallo, minus cõsumat temporis, quàm cum ferretur maximo: nihilo ma
gis tamẽ, qui pauco tempore motus circunscribitur, simul celer is necessario erit. Quid tu, queres,
num ergo, qui multo tempore fiat, esse dicis celerem? Ego vero neq; hunc dico: omnino enim
non modo dico rationem habendam quantitatis tẽporis, sed & spatij. Cum iam motum, qui pau-
co obitur tempore, de me quæras, qualem dicã esse: quò responsum tibi dem, continuo quantita-
tem, fac, spatij addas. Si supprimes, addam ego, atq; distincte dicã cauteq;, motus, qui breui tempo
re obeuntur, nõ esse prorsus his citatiores, qui maiore efficiuntur. At, si proportioni temporum,
spatiorum respondeat proportio, neuter alterum anteuertit: quòd, si vero aut temporis ad tem-
pus, aut interualli ad interuallum maior proportio sit, tum vnum celeriorem fore, alterum tardio-
rem motum dico. Habes rem vniuersam: quam tu si es assecutus, recte forsitan hic finem faciam F
orationis: si non intellexisti, accipe prolixius, quod paucis perstrinxi. Qui pari tempore par spa-
tium conficiunt, motus hos ἰσοχρόνους & ἰσοδρόμους appellamus, hoc est æque diuturnos & celeres:
qui vero pari tempore maiora interualla emetiuntur, hos celeriores: haud aliter, qui par spatium,
sed minore tempore. Atque exempli gratia, stadia, duo, quinquaginta vna hora percurrant, ęque
veloces hos dixeris. Sin alter vna hora hæc confecerit, alter triginta horis, liquet celerius se prio-
rem mouisse, qui maius pari tempore spatiũ percurrerit. At vero, si quinquaginta stadia hic vna
hora, alter tribus perficiat, plane prior celerior est: si quidem par spatium confecit citius. Nihil
hic difficultatis inest, sed posthac erit fortasse, nisi animum intendas: nam nihilo secius, attenden-
tibus illa non secus, atque hæc, aperta erunt. Ergo faciamus in duobus motibus, alterum vna hora
quinquaginta: alterum horis tribus centũ quinquaginta conficere stadia: quid hos, non'ne æque
celeres esse dicemus? Vero: nam, si ille, qui confecerat vna hora stadia quinquaginta, tres fit ho-
ras motus, omnino etiam supra quinquaginta confecisset centum. Si item, qui tribus horis hæc
percurreret, vnam tantum horam fuisset motus, hic scilicet quoque quinquaginta sola progressus
esset. Sic æque erunt celeres, qui paria spatia paribus temporibus obeunt. Quare aduertendę spa-
tiorum sunt longitudines, & temporum, vt, si, quomodo spatium spatio, ita tempori respondeat G
tempus, æque celeres esse dicamus motus. Si vero maiorem proportionẽ habeat spatium ad spa-
tium, q̃ tempus ad tempus: vel tempus ad tempus, q̃ spatium ad spatium: non amplius æque cele
res hos motus esse existimamus. Nam sit spatiũ spatij quadruplum, tẽpus vero tpis duplum: cer-
tum est spatij proportionẽ ad spatium maiorem esse, q̃ temporis ad tempus. Itaq; alter motus ve-
locior erit. Iam illius esto spatium cubitorum quadringentorum, huius centũ, ac tempus prioris
duarum, alterius vnius horæ: si iam duabus horis alter motus cubita quadringenta cõfecerit, alter
centum vna: constat, si priorem centum tm̃ cubita moueri fingamus, hora dimidia confecturum:
itaq; altero erit celerior, ꝙ par spatium breuiori tp̃e emensus sit. Si vero secundum quadraginta fa
ciamus progredi, quatuor hic horas requiret: quo nomine erit priore tardior, quippe qui par spa
tium percurret longiore tẽpore. In conspicuo igitur est, vbi spatij cũ spatio collati maior sit pro-
portio, q̃ temporis comparati cum tp̃e, eum motum necessario celeriorem esse. Contrà, si prio-
ris motus spatium minorẽ habeat proportionem ad spatium alterius, q̃ tempus ad tempus: prio-
rem necesse sit tardiorem esse. Atq; huius etiam exemplum proponã. Fac mihi prioris motus spa
tium spatij secundi motus duplum esse, tempus autem temporis quadruplum. Si iam prior qua-
tuor cubita progrediatur quatuor horis, alter vna hora duo: planũ est, si duo tm̃ cubita priorem H
fingamus progredi, duabus ea horis confecturum: quò tardior altero erit, qui eadem duo cubita
percurreret vna hora: Et alterum, si quatuor cubita emetiatur, duabus id horis facturum: vnde
illo, qui quatuor cubita, quatuor progressus horis est, velocior erit, si quidem par spatium ocyus
confecerit. Quo quidem constituto, duos iam fingamus ascẽsu impares pulsus (nam hanc in pri
mis dimensionem in hac disputatione quærimus) ac faciamus, si lubet, exempli gratia, esse profun
ditatem profunditatis decuplam, & tempus temporis duplum: non'ne aperte perspicies, modo
superiorum memineris, pulsum, cuius decupla est altitudo, multo fore altero celeriorem? Nam hu
milis, si in eodem constans motu, decuplo in profunditatis dimensione increuerit, fiet illi quidem
ęque ac alter altus, sed tempore lõge maiore, q̃ ille. Inuentus igitur quidam est humilis pulsus bre
ui tempore durans, qui alto diuturno sit tardior: id quod est, de quo initio agebatur, aliam rõnem
dignoscẽdi tpis esse motus, aliam temporis celeritatis. At enim hęc verbotenus fortassis fingun
tur, à vero autem absunt. Immo, si iuuẽnis valentis compares pulsum cum pueri formicante, de-
cuplum ascensum offendes. Quòd, si hunc ipsum excalfacias iuuẽnem vel balneis, vel frictioni-
bus, exercitationibus'ue, ac tum bilem moueas illi & stomachum facias, non decuplam, sed quin
decuplam eius profunditatem inueneris humilis dimẽsionis pulsus in puero formicãtis. Verũ in

* Quinquaginta stadia.

* Nec est in textu, & perperã uidetur adiectum.

* ἀκμάζοντος

puero

A puero formicans, ne sit semel tardus, subsidium ab ætate habet: at in sene formicantem, si pulsum nosti tangere, celerem non magis dicas, q̃ vermiculantem. Nam hoc, haud scio, an tardior clare vllus pulsus videat. Formicans enim, qua est breuitate, apertam cognitionem fugit: vermiculãs non obscure quidem est tardus, sed, siquis alius, abunde perspicuus. Quid igit inter celeres hunc quoq; pleriq; referunt, nisi consensionẽ cum formicãte studentes seruare, eos non sentiri statuũt? Nam, qñ in se facile hi pulsus mutuo conuertuntur, & vermiculantis facile extremus delapsus formicantem gignit, similiter primũ formicantis incrementum vermiculãtem, planè illi nouum putauerunt, si eorum alterum dicerent celerem, tardum alterum. Ac, quia semel non probe celerem appellarunt formicantem, idcirco rem ex consequenti tam falsam, tam etiam planè dissonam sustinuerunt admittere, vermiculantem etiam celerem esse. Et quidem vermis eum gressui comparãt, & formicãtem item formicæ, animantium, vide, q̃ velocium? &, qui simul ita comparant, simul esse celeres contendũt, nec animaduertũt, q̃ secum pugnent. Postq̃ vero in tãtos se errores semel demiserunt, non dubitant etiam in stomachicis affectibus confirmare oẽs esse pulsus celeres, cum ne hi quidem sint celeres omnes: & vero alios etiam sexcentos, de quibus alio loco dicere magis conuenit. Qui errores mutuo consecuti illos sunt ob notionem nõ distributam nec distinctam ce-
B leritatis, prorsusq; confusam. Nam, cum illi de celeri pulsu ex sola temporis existimarent breuitate, neq; etiam de eius magnitudine statuerent, quæ falso illis in mentem venerant, hec in errorem ipsos in dignoscendo impulerunt. Sed nos clare, ni fallor, alium ostendimus breui tempore durãtem esse, vt sic appellem, pulsum: alium celerem: similiter contrarios his, alium diuturnum, alium tardũ esse. Hic tu putas fortasse absolutam omnibus partibus esse disputationem, teq; manifesto cognoscere, celerem pulsum differre à tardo. Ego vero nihil magis in votis habeam, q̃ vt de commentatione tanta disputatio detrahatur. At re vera non ita habet, sed est habita oratio ad celerem pulsum & tardum dignoscendum, veluti quoddam præludium. Nam per totam hanc quidem habitam orationem duobus inter se motibus conferendis vnum tardiorem esse, alterum celeriorem ostendimus: nusquam verba fecimus tñ de tardo & celeri. Sanè quamplurimum interest, tardiorẽ dicas motum, an tardũ: nec nõ celeriorem, an celerẽ. Exempli gratia: Si quis aliquẽ dicat motum tardiorẽ esse, quęrimus, quo'nam dicat esse tardiorem eum: semper enim qui tardior est, alio dicit tardior: sin tardum dicat aliquem motum esse, haudquaq̃ interrogamus, quo'nam, nam ridiculi habeamur. Sic, si pulsum tardiorem esse dicamus aut celeriorem, erit omnino, qui de nobis, quo' nam tardiorem dicamus vel celeriorem, requiret: sed, tardum cum dicimus vel celerem, nullus iã
C rogat, quo'nam. Nunquid igitur celer & tardus absoluto sermone proferuntur: at celerior vero tardiorq; referuntur ad alterũ? Sane hoc fortasse quis prompte pro vero probabit. Mea vero longe alia ratio est. Adeo multæ est res cogitationis deliberationisq;, cum alijs de causis, tum q᷑ad plures res pertinet ea speculatio: neq;.n. de celeri & tardo, vel celeriore & tardiore, distinctio & definito est opus: de magno autẽ paruoq;, & maiore atq; minore, alijsq;, quorum idem vsus est, neglige re par est. Immo attendendum est, perinde'ne sit, si maiorem dicas ac magnum pulsum, & item minorem ac paruum: an diuersæ res sub his nominibus lateant. Maiorem quidem semper accipimus minore maiorem, atque minorem maiore minorem: magnum vero nullo magnum, sed absolute: itemq; paruum, nullo paruum, cæterum absolute. Eodem modo de breuiore & breui, longiore & longo, latiore atque lato, angustiore angustoq;, & hercle etiam de molliore & molli, duriore & duro, deniq; de omnibus alijs, quæ in eum vsurpantur modum, distinctione est opus. Quippe hæc consideratio pene pertinet cum ad totã medicinam, tum vero ad alias artes omnes: etenim calidius dicimus & calidum, frigidius & frigidum, siccius & siccum, humidius & humidum, deniq; plus & multum, similiterq; minus & parum. Vna igitur in re sermonem pro exemplo explorabimus, vbi, si indagando nobis quid profectum sit, ad alia tum omnia viam & ratio-
D nem hanc faciemus, vt traducamus: sin hæreamus, ipsam etiam hanc hæsitationem transferemus ad omnia. Alterutrum quidẽ certe, aut viam rationẽq; inuenerimus ad multa accõmodissimam: aut inanem sciẽtiæ eorum persuasionem, quæ ignoramus, deposuerimus. Age iam sumamus in manus magnum & paruum, vt expendamus, quatenus à maiore & minore distent. Et primum de rebus oĩbus mundi, in quibus quidem versati sumus & educati, quid intelligamus magnum & quid paruũ, nobis ipsis subijciamus: † simili modo, quid maius & minus. Non'ne maius, vt quisquam absolute dicat, non ferimus, nisi addat, quo dicat maius: magnum autem absoluto sermone & ipsi proferimus, & alios citra additionẽ audimus? Nunquid igitur per se dicuntur & absoluto sermone magnũ & paruum? At, si est, nimirum vel substantiã scilicet denotabũt, vel qualitatẽ, vel aliquod aliud prædicamentum? Atqui substantiam non significant, vt Socrates, Plato, equus, homo. Nec vero etiã qualitatem vllam: neq; figurã igitur, neq; colorem, neq; positionẽ, neq; conformationẽ, & paucis, nihil istius generis. Quin nec vbi, indicare, vel qñ, possint, nec item situm, nec habitum, nec actionem, nec passionem. Sed in illis hæc solis sunt quærenda, quæ in prædicamento quantitatis, aut ad aliquid, sunt. Atq;, si (quæ nuper nostra sententia erat) non videantur ad prædicamentum relationis pertinere, in quantitatis erunt quærenda. Porrò plenum est difficultatis statuere, quãtum intelligere vtrũq; oporteat: an'ne instar stadij magnum, & cubitale paruũ.

† Ex antiquis cod. ita vertendũ. vtrum'ne magnũ idem, quod maius, & paruũ idẽ, qđ minus: an maius, vt quisquã absolute &c.

Atqui montem, etiam si magnitudine sit stadij, paruum dicimus: & formicam magnã, longe qui E
dem cubito minorem. Dices fortasse (quod familiari cuidam meo satisfecit) quãtitatem quidẽ ab ijs significari, non certam tñ illam, vt pedale: cęterum, vt ille dicebat, latam & indefinitã. Nunquid igitur finibus latitudinem eorum amplecti possumus, vt alia id genus, nimirũ chori, ciuitatis, mõtis, exercitus, stagni? quippe quę cum quantitate incerta omnia dicãtur. Possumus dicere nõ tres nos aut quatuor saltatores chorum intelligere, non tamen iam mille: nec etiam ciuitatẽ, si qua tribus constet domibus, nec quæ mille stadijs exporrecta est: neq; montem, qui cubitalis sit, sed qui maior, neq; tamen qui lunam attingat: neq; stagnum, collectionem aquę trium amphorarũ, non tantũ tamen, vt vniuersam terram inundet. Nam, vniuscuiusq; horũ quanq̃ ad amussim nequeas quantitatem constituere, multa tamen inuenias corpora, quæ ab eorum notione vtrinq; deflexerunt: hæc, ꝙ non dum: illa, ꝙ non amplius sint talia.

Termini Magni & parui. CAP. 2.

QVi ergo termini magno & paruo statuantur, vt commemoratis omnibus, non est, quid dicamus: immo vero adeo intelligentia patet late magni, vt ipso etiam vniuerso mundo, verbi gratia, si quid excogitari maius possit, hoc magni sit obtenturum nomen. Nihilominus formica, culex, miliũ, & si quod hoc minus sit animal vel granum, accipiat magni nomen: ne- F
que.n. formica tñ, sed & milium & culex, magnus dicitur. Tantũ ergo constat, vnamquãque rem cũ eiusdem generis rebus collatã, vel paruam, vel magnam dici: absolute nihil. Atque hoc quidẽ inter maius interest & magnũ, ꝙ maius omni minore possit maius dici: magnũ vero nõ quolibet maius, sed tñ eis, quæ sunt eiusdẽ generis. Eadem de minore & paruo distinctio est, nec nõ de celeri & celeriore, nec secus de tardo & tardiore: siquidem equus quispiam tardus dicatur, & formica velox. Simili ratione alia cũcta videbis appellata esse cũ in pulsuum omnibus generibus, tum per totã medicinam, & hercle per totã mortaliũ vitam, durum durius, molle mollius, crebrum crebrius, breuiter alia id genus omnia, partim cum altero quolibet cõparata, partim cum ijs tñ, cum quibus conueniunt genere. Quid iã igitur? summã'ne assecuti sumus, an vero hic etiã sermo postulat distinctionẽ? neq;.n. si cum omnibus, quę sunt eiusdẽ generis, magnum comparemus, statim sic nominamus. Neq;.n. simul Achilles & Aiax dicentur magni, nec Polydamas & Milo, si quidem Aiace Achilles, Milone erat maior Polydamas: sed plane cum medio & mediocri atque moderato, quod vocant, vnoquoq; in genere, veluti cũ regula arbitroq;, cætera cõferemus: tum, quæ illud excedunt, magna esse dicemus omnia: quæ contrã, parua. Id quod vsu venit in omni vita, in artibus quidẽ vtiq; maxime: nam ad moderati oẽs examen referuntur: atq; hoc suppeditare G
essentijs, in quibus versantur, student. Ac multum cibi dicit medicus sumpsisse quempiã, vbi corporis naturam nutriendi excedat: rursus parum, vbi infra mediocritatem eius sit. Nam ea ratione athletæ duas minas carnis parũ dicimus esse: & frequenter ægroto interdicimus cremoris ptisanę peluim exorbere, vt supra mediocritatẽ. Ita magnum etiam pulsum & paruum dicimus, qui à mediocritate deflectit: atq; huius vtriusque magnum numerũ esse: moderatum vnum, qui indagandus nobis & ob memoriam ponendus, omnibusq; alijs applicandus est, veluti mensura quædam æqua ab ipsa constituta natura. Quem quõ inuenire possimus, reliquum est, vt consideremus: nam eõ tota oratio properat, cuius qdem nomine retulimus, quicqd ante dictum est. Inuenerimus autẽ illum, modo possimus, via & ratione. Quippe hoc ad illud interest, vt vnam viam ad omnia moderata, vnãq; rationẽ habeamus: nec denuo necesse habeamus quærere, quo pacto inueniendus sit in motu moderatus, quo pacto in quiete, vel in cõtentione, vel in arteriæ corpore. Ac primum hoc videamus, vtrũ singuli in singulis generibus quęrendi pulsus moderati sint, an plures, alius pro ætate moderatus, alius pro habitibus corporis, alius pro temperamentis, alius pro anni temporibus, alius pro locis, statibus, vitæ institutis, vel animi affectibus. Pro his.n. omnibus alios magnos, alios paruos, alios moderatos dicimus pulsus esse: iam hos celeres, illos tardos, quosdam H
moderatos: pariq; modo in cæteris differẽtijs. Forsitan aũt hoc, ꝓbabilius dices esse, magisq; con sonum vsui, si cuilibet generi vnũ assignemus moderatũ. Ergo accuratius hoc disceptemus, atque vnũ sumamus genus pulsuum pro exemplo, scilicet magnorum & paruorum, de quibus egimus paulo superius: ac medium eorum & moderatum, demus operam, vt inueniamus, sigillatim pro ætatibus, sigillatim pro anni temporibus, regionibus, naturis, temperamentis, alijsq; id genus omnibus: nam hoc, nihil desideremus ad vsum amplius, si inuentum sit, siue proprium instituamus cuiusq; memoratorum pulsum scire, siue etiã eius à natura flexus dignoscere. Quod præsens nobis doctriua videtur suppeditare. Quare etiam atq; etiam videamus, possit'ne hoc inueniri. Mihi quidem sane difficillimum videtur, atque adeo non posse fortasse inueniri: ac difficultas quidem in eo est, ꝙ nihil ex his, quæ commemorauimus, separatum licet & solum sumere. Nam, quando separatam & solam cernas pulsuum pro temporibus anni differentiam citra corpus, quod iam suum temperamentum habeat, & habitum, & ætatem, & alia, quæ diximus? Itaq; fit, vt non possis dicere, hic pulsus peculiaris veri est, ille æstati: nam te quis roget, quo tu'nam in corpore dicas, in calidiore tẽperatura, an frigidiore: gracili, an corpulento: iuuenis, an senis: in frigida regione, an calida: & viri, an mulieris: nec secus in reliquis differentijs. Quocirca in omni natura videtur

A.t.1.1. par can.fo.570. 2.a.

A tur propositum corporum proprius esse animaduertendus pulsus,& non proprius, quo sciamus Dionis,verbi gratia,pulsus talis natura est: Theonis talis. At hoc absurdum fit, non tantum quia necesse esset,qui peculiares singulis hominibus pulsus sint, & qui non peculiares, separatim meminisse,& nihil nos posse de quoq; nisi vsus nobis cum eo intercessisset, cognoscere: verū etiam ꝙ ne in ipso Dione quidem, verbi gratia, vnum hunc proprium pulsum in vnoquoq; genere separatim possemus & preter rerum externas circunstantias sumere. Nam quando sumes tandem? Dionis'ne hyeme,an Dionis æstate: & vtrum Dionis Romæ,an in Africa: iam gracilioris,an cor pulentioris? præterea eius,qui ociosius egerit,an laboriosius: durius, an lautius vixerit? tum vinum an aquam potauerit,an sitiuerit? Neque enim est ab his alijsq; circunstantijs sexcentis separatum sumere & solum corpus Dionis. Itaque non dum explicata prima dubitatio est. Siquidem pulsum toti naturæ propositi corporis proprium,quem quidem moderatum, hoc est mediocrem appellauimus, non valemus inuenire. Præstiterit igitur non ambire hac ratione pulsuum notitiā, sed,vt præscripsi tyronibus,in singulis,quas narraui,causis ediscere variationem. Nam aliquā possis eius viam atque rationem inuenire, quam hoc loco prius adnotabimus: deinde inspiciemus, vtrum omnia præstare queat,an aliqua ex parte etiā claudicet. Porrò via ratioq; hæc est,vt exem

B pli gratia viam sumamus de causis,quæ alterandis sunt pulsibus,vt exercitationem. Nam, si considerandum venit, quemadmodum pulsus exercitatio immutet, delige hominem, cuius attendas prius omnes pulsus,inde exercites,tumq; de integro attendas,† quem illorum teneas, quo deficiaris,& quantum: itaq; inueneris, quatenus possit pulsus exercitatio conuertere. Haud aliter in balneis,potu,cibis,alijsq; omnibus,facto de singulis hominibus periculo,facile alterationes inuenie- mus. Hæc facillima experientia est: verum, quæ ab experientia ineundæ rationes sunt,non perin de faciles. Nam, quod est in omni experientia,id hîc item, ne, dum nihil distinguimus & confuse rē tractamus,offendamus,periculum est. Quod fit bifariam,vt res non distributa, vel distincta sit: partim quòd commune non dispartiamus in suas omnes partes: partim ꝙ alterantibus causis nō attendamus,quæ præcipue,vel primo,vel quocunque velis nomine vocare: & quæ per accidens, successerunt. Atq; commune non secare in omnes suas differētias tale est: nempe requirit oratio ad claritatem exemplū. Si quis exercitatorum tales dicat esse pulsus, neque distinxerit, nec cui dicat'nam exercitato,nec quemadmodū exercitato,neque quando,neque quantū: hic,eò quòd non diuisit commune in differentias,lapsus est. Cui'nam exercitato inquam,qua ætate,quo robore aut infirmitate,quibus humoribus prædito,quo corpore,qua temperatura, qua compagine corporis

C partium,quā ad exercitationem consueto: scilicet in tot membra diuiditur,cui'nā. Iam,quomodo exercitatus est,in alias ēt differētias scinditur,an valide,nec'ne: celeriter,nec'ne: æqualiter, nec'ne: in quibus omnibus non eodem modo mutabitur. Iam etiam diuersam esse pro tempore alterationem oportet: neque enim à cibo subire exercitationem perinde est, ac ieiunū: nec perinde est tristem,atque hilarem: alacrem,ac segnem: rigidum,ac excalfactum: item eum,qui plus iusto,ac qui intra modum vel mediocriter,dormiuit. Similes immutationis differentiæ manabunt ex quantita te exercitationum: siquidem moderatæ aliter,atque plures vel pauciores,commutant pulsus. At per accidens, an per se, mutatio fiat, ita est distinguendum: ecquid fuisset excrementis plenus,&, cum cœpit exercitari,fluente in ventrem vitiosorum humorum copia vellicari contigit os ventriculi humorum vitio, aut copia opprimi,aut euerti,ac nauseare,eoq; vel fatiscere hominem, vel languescere,vel refrigerari, vel suffocari: horum enim alterat quodque pulsus,quos aliquis forsitan ab exercitatione existimabit profectos. Nam,si,qui plethoricus sit,ac thorace & pulmone affe cto,simul,vt cœpit velociter exercitari,in dispnœam inciderit, pro dispnœa variabunt pulsus: & tu putabis fortassis pro exercitationibus. Ergo,vt in experiundo nō fallaris, quomodo sit distin guendum,etsi alio loco sim longius persecutus,summatim hîc tamen perstringam. Omnes com-

D memoratas differentias ad tres has reducemus generales: corpus propositum designabimus ad experientiam,cum sanum sit,ac nulli obnoxium externæ alterationi: tum exercitationem, qua ad id vtemur,moderatam quantitate seruabimus: atque in mutatione hoc attendemus, ecquid casu inciderit,non ex ipsa natura exercitationis. Si.n.tria hæc respicias,nullo negocio inueneris,quēad modum & quatenus aduentitia causa immutet. Itaq;,si omni in genere causæ,alterationem experiundo addidiceris,vtēdi tibi ad dignoscēdos in morbis pulsus facultas erit,facile,quantū ab exter nis causis alterati pulsus sunt,exploranti,quantum item à morbo. Itaque nihil erit, quòd labores, vt,qualis sit,qui natura moderatus est,præscias: sed,si,qui sit singulis,de quibus agitur, peculiaris, teneas, quanterius mutatus hic est cum ab alijs causis,tū vero ab ipso morbo,nosse poteris. Atqui, nisi ad hæc vsus nobis moderati pulsus erit,nequicquā eū quæremus. Qua igitur ratione aliquē magnum dicemus vel celerem incognito moderato? nam manere etiamnum videtur prima dubitatio. Quid autem magnum nobis opus est aut celerem dicere,cum alterationum nobis tantum modo satis sit meminisse,vt dicamus in hunc modum? Exercitationes moderatæ pulsus in magnitudinem,celeritatem,vehementiam,& crebritatem conuertunt. Quod dicemus alios quoque, cum id significare volunt, in exercitationibus dicere,magnos,celeres,vehementes, crebrosq; fieri pulsus. Nos vero primum,non absolute in exercitationibus dicemus, sed in moderatis addemus.

Nam

† Al. quis illorū sit intēsus & quis exolutus, & quantum.

Nam, naturã quæ corporis exercitati excedunt,pulſus in aliud vertunt genus mutationis. Dein- E de non ita dicemus abſoluto ſermone magnos & celeres, ſed maiores, celeriores, vehementiores, crebriores,aliaq; dicemus ita eſſe omnia vſurpanda: vt, Pro ætatibus, maximos iuuenum eſſe,ſenum minimos: eorum,quorum præcipitat ætas & vergit,maiores quidẽ,quã ſenũ,tamẽ minores, quam iuuenum. Pro regionibus eodem modo, & pro reliquis omnibus idem præſcribemus: inter ſe omni in genere pulſus conferentes, non abſolute de iis decernẽtes. Ac empirico forſitan ſatisfaciat hæc inſtitutio,de qua accuratius nos paulo poſt viderimus. At,qui primas ſtudeat & continentes, quas vocant, cauſas inueſtigare cuiuſque pulſus, & ratione artẽ viaq; tractet,huic cuiuſque generis moderatum operæpreciũ eſt noſſe. Quæratur enim,cur paruus pueris ſit pulſus,deinde cauſæ nos probabiles deficiant: nẽpe enim deficiemur illis,ni ſedulo prius cauſas,quæ magnos pulſus & paruos gignunt, expenderimus: neque enim in pueris cauſas reperiamus, quæ paruos generent. At qui,ſi vel vna in re,quamlibet leui,cauſæ ratio claudicet, ſimul in reliquis, vbi videatur abundare,merito titubabit: vbique enim ſibi, ſi quidem vera eſt,conſtare illa debet. Quò magis neceſſarium eſt noſſe moderatum: nam poteſt etiam pueri pulſus moderatũ ſuperare. Herophilus certe inſigniter magnum interdũ hunc pulſum vocat †. Quid tandem igitur, quæres, paruum Archigenes illum nominat? Fortaſſe cauſam tibi diſſenſionis aperiã, ſi noueris prius inſtitutũ probatũ eſſe,debere ad commentandas pulſuum cauſas virum, qui rationem ſequatur, & cum F cauſæ conſideratione omnia inſtituat ſcire,pulſum moderatum tenere. Sed hoc leuius eſt fortaſſe: dices enim nolle rationalem te eſſe. Quod vero paulo ante reiecimus,vt rem magnæ conſiderationis, nunc diſcutiamus: niſi vere moderatum prius pulſum inuenerit, neminem poſſe empiricum diligenter obſeruationem & accurate inſtituere. Nam,poſteaquam propoſitum eſt illi, nõ modo, an mutet in celeritatem pulſus, vel magnitudinem, vel quid aliud, præſens circunſtantia, vt cognoſcat: verum etiam quatenus alteret (nam præſagiendi ex pulſibus in hoc potiſſimum omnis vſus vertitur) quatenus autem alteret, niſi naturam perſpexerit, nulla ratione cognoſcat: neceſſe erit, cuiuſque ægroti naturam præſciat, modo noſſe magnitudinem velit præſentis alterationis. At enim non omnium ægrotorum vſus eſt conſuetudine per ſanitatem, quò experientia eam addiſceret, & inde memor, illius cum ægrotantibus compararet naturam. Qua igitur ratione poterit etiam experientia,quò intendit, aſpirare? an hic etiam ex communitatibus quibuſdã erit obſeruatio? At quomodo,& quónam pacto? neque enim perinde hic,atque in cauſis externis, alia fixa ſerues: vnum,quod obſeruas,immutes. Quippe colores,figuræ,odores,longitudines,latitudines, profunditates corporum, gracilitates, corpulentiæ, differentia generum, ætatum, regionũ, G temporum anni, præſentis etiam ſtatus,neceſſario omnibus adſunt hominibus. Quare, quandoquidem,quin habeat hęc,reperias neminem: difficilterq; ſub pauca illa,quæ paulo ante recenſui, reducas horum obſeruationem: in externarum cauſarum mutationibus, alia nobis opus eſt via et ratione. Iam,quàm ardua ſit horum obſeruatio, cognoſces, ſi non ratione tantum, ſed & velis experiundo inueſtigare duos viros ſemper vna aliqua in re differentes, in aliis omnibus conuenientes: ſane enim ægre inuenias: vt omittam, quàm multæ exiſtant alterationum coniugationes, & quantum obſeruatio temporis requirat,quantam autem memoriam & quàm præclaram. Nã præter alia etiam, quæ nihil referunt ad pulſuum mutationem, obſeruare empiricos quàm diutiſſime oportet,vt hoc ſaltem intereſſe nihil certo ſciant: atque hoc illud eſt, quod in primis obſeruationem iſtam à ratione & compendio remotam in immenſam prolixitatẽ temporis producit. Quod eſt,cur ſemper clamemus,vt etiam aliàs docuimus,vt obſeruatione tñ artẽ conſtituas remota ratione,fieri minime poſſe. Et,vt iſta omnia admittantur certe, quòd nullũ habeamus certum modum, ad quem exceſſus & defectus referamus,magnitudinem alterationis in iis ſingulis nunquam cõplectetur memoria. Qui enim poſſit quiſquã memoria hæc omnia tenere, connexis inter ſeſe his, quæ corporibus neceſſario comitantur vnà cum quantitate ſingulorum? Omnino commiſſura H huiuſcemodi erit: albo eatenus,lato pectore eatenus,item corpulento hactenus,corporis latitudine & profunditate tanta,maſculo,& puero,tempore æſtiuo,in loco natura frigido,in ſtatu ſicco talis pulſus erit. Eas enim complicationes infinitas numero(quas nemo mortalium nec obſeruauerit,nec complexus memoria fuerit,ſed in diſputando tantum comparari poſſe ſophiſtæ iactent, in arte vero adminiſtranda inanes deprehendantur,nec vlla poſſe facultate parari) erit contexere neceſſe. Iam, ſi plus & minus in omnibus, quæ narrauimus, iſtæ inter ſe coniugationes different, vt certe differunt,in quam obſeruationem diſputationem cõiicient, apertum puto eſſe. Proinde ſatius fortaſſe ſit, ne hìc longior ſim, nec immorer in demonſtranda difficultate empiricæ obſeruationis,& immenſa longitudine: verũ rationem vt aliquam & viam tradã,cuius præſidio oẽm facile,quem experientia oſtendit,fructum capiamus. Quæ nã tãdem eſt illa via? hæc eſt. Vbi optimã conſtitutionẽ inuenerimus corporis noſtri, primum animaduertendum eſt, qui eius pulſus ſunt, neq; obiter id vel negligenter: ſed in eo ſtatu hominem accipiemus, vbi ſuum proprium motum pulſus ab nulla externa cauſa immutati retineant. Hoc fiat, ſi nõ in longo ocio ſit verſatus, nec recens exercitatus,nec vero ẽt diu ieiunauerit, vel mõ comederit: aer præterea tẽperatus ſit, oportet, ipſeq; omnibus liber animi affectibus, & tranquilliſſimã mentẽ habeat. Poſtea inueſtigandæ ſunt

corporis

† Additur ex antiquis, interdum uero ſatis magnũ. ut ẽt apparet inferius.

A.l.1.f.2. c.1.fo.47.

A corporũ vitiosæ constitutiones: tumq; primũ earum recensebis differentias: deinde, quos in illis excessus repereris atq; defectus, hos ad moderatam & optimam conferes. Iamq;, cum animo reputabis primũ, quantũ oporteat istarũ naturarũ pulsus dissidere ab optimæ pulsu, deinde ipsa experientia rationẽ hanc, si constet veritati, explorabis. Quod cũ subinde feceris, & longo vsu rationẽ exercitaueris & tactũ, tũ putabis demũ certo te moderatũ tenere in omni genere pulsuũ, illosq; ẽt, qui aliquo modo vltra hũc sunt & citra. Habes summã. Proinde, quicunq; aut corporis nostri optimã naturã, aut vitiosas non nouit: aut ratione quidẽ perspexit eas, sed, vsu vt dignosceret, non laborauit: nihil huic fructus feret hic sermo: siquidẽ illa prius sunt ediscenda, postea huc veniendum. Etenim in non paruam incidet controuersiam, quam veteres medici de his inter se habuerunt: & iuniores non solum inter se, sed cum veteribus etiam. Nam nec, optima natura quæ sit, inter omnes conuenit: neque dum vitiosarum est inuentus numerus: & signa, quibus vel optimas, vel prauas cognoscas, admodũ pauci medici literis prodiderunt. Quòd si vel hæc omnia apud maiores nostros confessa sint, & ordine inuenta, deberent tamen naturas discere prius experiundo, itaq; ad artem se de pulsibus conferre. Erũt fortasse, quibus longitudo displicebit huius, quã induco, contemplationis. Nos vero, si institutũ meũ sugillent, non offendemur: neque enim probatũ vnquã iri sperauimus omnibus, aut vsui futurum. Nã, cum admodum liquido & certo scirem, præter vnum veritatis amatorẽ, reliquos omnes pro nugis meris habituros, quæ doceo, tñ aggressus sum ad hæc explicanda, ac vnum illum multis præposui. Porrò aũt, si nos ipsos quis de ægrotis vidit præterita & futura prædicere, hunc ẽt puto, nisi planè sit fucus, ẽt si videatur longior, cũ tam vtilẽ exitum tamq; præclarum polliceatur, hanc commentationem amplexaturum.

Optima Natura moderatum pulsum habet, ad quem alij collati, excessuum & defectuum nominibus appellantur. CAP 3.

Qui ergo ante intellexit naturam corporis nostri optimam cognoscendam esse (cuius nos alio loco indicia prodidimus) huius sciat pulsum esse inter omnes alios medium: & veluti mensuram quandam regulamq;, in omnibus lucubrationibus de pulsibus, hunc moderatũ & medium à nobis meminerit appellari: cum quo vbi alios oẽs comparamus, celeres, tardos, magnos, paruos dicimus esse. At pulsum moderatæ naturæ & vndequaq; optimæ, non rectè vocaueris magnũ, paruum, celerem, tardum: nec etiam durum, vel mollẽ, nec quoquã alio nomine, quod immoderationem interpretetur. Immo, vt in opere de temperamentis, omniũ optimam tẽperaturam nec calidam esse docuimus, nec frigidam, nec siccam, nec humidã, neq; mollem, neque duram (quippe hasce omnes quibusdam excessibus defectibusq; constare vnius illius temperatæ & moderatæ) sic nunc etiam nec magnum, nec paruum, nec celerẽ, nec tardũ, nec quicquid aliud, quod à mediocritate deflectit, pulsum optimæ naturæ vel appellabimus, vel intelligemus. Nec vero etiam ipsum hominem, in quo eum pulsum reperimus, vllo nomine, quod quidem moderationem non significet, nominabimus. Non enim crassum, non gracilẽ, nõ calidũ, frigidum, humidũ, siccum nullo denique alio nomine: verum nominamus omnibus partibus corporis temperatum & moderatũ. Ad quem, cum dignoscere quidem illum didicisti, pulsuum omnes differentiæ perpensæ, caue, excidant: &, vbi æstimes ad illas reliquos oẽs pulsus, vel duros ita, vel molles, vel raros, vel crebros, vel alio nomine ad eundem modum voca. Nunc ergo, quando summam cõsecuti videmur esse, non sanè incommodum erit, si dubitationẽ quãdã necessariã excitem: quo, si nihil dum inuentum arbitremur, explicationem sermoni apponere conemur, quę adducat nos, simulq; doceat, primum summam nos iam obtinuisse: deinde absolutissimam eorum notitiã, de quibus agimus, commonstret. Ac exordienda quidẽ modo dubitatio est, dicendumq; non posse omnes, quæ in corpore sunt, arterias neque esse æquales inter se, nec æqualiter distendi. Quĩ.n. posset dorsi arteria arterijs colli, aut alarum, & inguinũ, vel ipsa par esse, vel eius distentio illarum distẽtionibus: ac multo vero minus arterijs vlnarũ, atque poplitum: adhucq; etiam minus arterijs carporũ & tarsorum: adhucq; minus arterijs temporum, digitorumq;. Non potest itaque pulsus vnus in quantitate distentionis moderatus esse, ne si optima quidẽ sit natura: sed in motu, & robore, cæterisq; generibus vnus esse per oẽs arterias potest. Neque enim possunt, dũ in natura sua constat homo, præsertim si optimã adeptus constitutionem sit, quædã celerius arteriæ, aliæ tardius, vehementius, languidius, durius, mollius, crebrius, rarius pulsare: sed similẽ cum inter se mutuo, tum cũ corde motũ omnes, necesse est, habeant: magnitudine vero vt eorũ differant corpora, ita distentiones par est diuersas esse. Putabis igitur ad manum esse solutionem hæsitationis: quòd nihil causæ sit, quin, qui carporũ tantũ arterias semper tangat, quantus in optimis naturis sit pulsus earũ, noscat: & vero etiã quantus in alijs quisque, si cum hoc cõparetur: Et hercle, si velis arterias etiam tarsorũ pedum tangere, aut partium aliarum corporis, distentionis retinenda quantitas est in optima quidem natura, quò possis ad hos æstimare earundem partium pulsus, qui in alias naturas incidunt: neq; hic quicquã consecuturũ absurditatis, aut difficultatis, neque multũ laboris in cognoscẽdo fore. Verum, hæc qui dicit, in libro de optima corporis constitutione ignorat demonstratum esse, æque in magnis corporibus, ac in paruis, constare eam naturam posse. Quod si sciret, nequaquam neq; ipsas arterias singularum partium duceret, neque distentiones earũ, parẽ possidere in omnibus

bus optimis naturis magnitudinem: cæterum, prout magna ſint corpora vel parua, ita variare. E
Vnde fit, vt non dum diſcuſſa prima ſit hæſitatio, quia moderatum vnũ inuenire in diſtentionis
quantitate non valemus. Proinde operæpreciũ eſt, quando hic prorſus hæremus, oẽs medicos de-
mirari, qui magnos temere appellant perpetuo & paruos pulſus: quãtus aũt moderatus ſit, ex cu-
ius cõparatione alios reperiemus, non tradunt. Videantur. n. parum diſtincte illi eiuſcemodi pul
ſum concepiſſe, ſed, referentes potius ad aliquid, magnũ vel paruũ dicere, perinde vt maiorem &
minorem. Equidem ẽt noſtræ memoriæ ſoleo præſtantiſſimos medicos, vbi tangendo aliquo, ma
gnum vel paruum eſſe dicant, frequenter rogare, quónam illum dicant maiorem, aut quo mino-
rem. Illi naturali reſpondent. Iterum cum quæſiui, quo illo naturali, non modo exiſtimant non di
gnam inueſtigatione quęſtionem, verum etiã demirãtur, ſi cuius putem eos alius dicere, ac ipſius
ægroti, quem in præſenti tetigerint. Quin hoc latere ne pueros quidem autumant, alio alium per
commodam valetudinem maiorem & minorem pulſum habere. † Atque hæc quidem hi dictitãt.
Quid aũt illi, qui his præſtant, qui libros nobis de pulſibus reliquerunt conſcriptos, aliáne ſunt in
opinione, an in eadẽ illa? Hi quidem certe dicunt veris medium & autũni efficere maximos pul
ſus, hyemis & æſtatis minimos: quæ inter hæc tẽpora intercedunt, medios inter magnos & par-
uos. Nã videntur mihi ne hi quidẽ abſoluto ſermone proferre magnos vel paruos, ſed referre ali- F
quò. Itaque ſunt in illis, pro anni tẽporibus, qui adſcribant, in hunc modũ: Veris mediũ & autũni
maximos, pro anni tẽporibus quidẽ, pulſus efficiunt. Iidem nec in ætatibus ſcribunt abſolute, vt
alij magnos eſſe iuuenum, puerorũ paruos, & ſenum: ſed addunt hic quoq; pro ætatibus. Proinde
ſic pronunciant magnos & paruos, vt ſi maiores dicant & minores: nimirũ eos comparantes mu
tuò, non moderato. Nam mutuò, ipſam puto demonſtrare rerum, de quibus differunt, naturã: nã
non omnium mortalium medio vere æque pulſus maximi ſint, ſed cuiuſque pro ſua natura. Por-
rò id ipſum quoq; craſſa ratione omnino indiſtinctũ eſt & confuſum: nugæ enim ſint meræ, ſi cẽ-
ſeas illi, qui biliosa ſicca calida & aduſta natura eſt: aut contrà, qui pituitoſa atq; frigida, maximos
medio vere pulſus eſſe. In diſputationibus ita vtique, & uerbotenus forſitã videant habere: quòd
ſi periculũ facias, non reperiantur. Quippe calidiores & ſicciores tẽperamento non expectare cõ
ſpicias medium ver, ſed multo habere ante, ſuos maximos pulſus: iã contrarios his humidiores &
frigidiores longe vltra medium ver, ineunte iã æſtate: ſoli vero, qui optimam ſunt nacti conſtitu-
tionem corporis, inueniantur medio vere maximos ſuos pulſus obtinere. Eadẽ in ætatibus ratio
eſt: inter quas temperatæ medio vere: intemperatę ante vel poſt habent pulſus maximos. Verum
nullus hæc quiſquam medicus diſtinxit: adeo vt, ſi omnes homines parem ſtatum in vtróque an G
ni tẽpore haberent, ita reſpondeant. Tametſi Hippocratis ſcripta neminẽ puto latere, quæ ille &
quàm multa de anni tẽporibus reliquerit: qui aperte oſtendit, ‖ nec naturas, nec ætates ab iiſdẽ an-
ni temporibus perinde oẽs affici: quoſdã. n. robuſtiores ſimul hyems ſanioresq;, & in oẽs partes
meliores: aliquos æſtas reddit. Qui fiet igitur, vt, quod commodat iuxta, atque id, quod officit, mu
tet pulſus? Quin aũt illos pudet adeo nobis nude ſcribere, & præter oẽm diſtinctionẽ: Mediũ ver
pulſus creat maximos? nam, ni additum ſit, quibus nã maximos, nihil didicerimus. Quin porrò,
cum dicant, æſtate & hyeme paruos pulſus fieri, hoc certe, vtrum tẽpus reddat minores pulſus, ſu
ſtinent adiungere? Neque vero paruum. ſ. peccatum dicent, ſi hyeme putes æſtatem minores pul
ſus efficere, hæc vero forte maiores efficiat: vel, ſi hyemẽ ęſtate, cum cõtra ſe res habeat. Nã, quod-
cunque dicas de his tribus, ſiue æſtatem hyeme, ſiue hyemem ęſtate, ſiue pares vtrobique pulſus eſ
ſe, niſi addas, quibus, mentieris. Sin appoſueris & diſtinxeris pro naturis corporum, & ætatibus,
vnumquodq; ex tribus verum ſit: quemadmodũ nos, vbi de his priuatim egimus, explicauimus.
At neque ſe ipſum quiſque, neque ſeſe illi mutuo potuerũt hic coarguere, ꝙ tũ multa falſa, tũ mul
ta indiſtincta dixerint: quod illis nulla alia re vſu venit, præter ꝙ moderatũ cuiuſque generis pul-
ſum ignorarent prorſus. Nã quã ob rem, cũ inter ſe mutuo tam decertent acerbe, de hoc ne verbũ H
quidẽ faciunt, ſed prætermittunt miſere? Nullam ſane aliam ob cauſam, niſi quia nihil eorum cũ
intelligerent liquido, ſed confuſe oĩa & minime diſtincte, vnũ ſcilicet, qui primo hallucinatus eſt,
ſecuti omnes ſunt: & de illis, quæ nihil propè artis adminiſtrationibus nec obſunt, nec accommo-
dant, acriter non mutuo tantum inter ſe, ſed cũ Herophilo etiã digladiantur: idq; cum contentio
illis de rebus obſcuris exiſtat, quæ longã quærunt, quò declarentur, & prolixã orationẽ: de rebus
vero tã illuſtribus clariſq;, vt vel ſolo ſenſu deprehendi poſſint, neque ſcribunt elimate, neque re-
prehendunt errantes: nec vero, ſi quis veterũ quicquã ſcripſit, quod ab ſua ſentẽtia abhorreat, me
minerunt. Cęterũ pueri eſſe confirmauerunt paruũ pulſum, & itẽ ſenis paruũ: vtrius aũt ſit eorũ
minor, prætereunt: tametſi de vtroque Herophilus plane, ſi diligenter eius libros reuoluas, con-
ſcripſit. At ridiculus ſim, qui hæc explicata ab illis poſtulem, cum ne prima quidẽ, nec ſimpliciſſi-
ma recte atque ordine tradiderint. Itaque paruum dicunt pulſum pueri, quẽ nunquã Herophilus
paruũ appellauit, ſed modo ſatis magnũ, modo iſigniter, vel eiuſcemodi quopiã nomine vocauit.
Tũ, quæ cauſa ſit, inquirunt, quæ arterias moueat: & eorum, quæ de hoc ſcripſit Herophilus, ꝓter
mittũt nihil: de præceptis vero, q̃ ad artis opa interſunt, recténe Herophilus, an ſecus tractauerit,
verbũ nullũ, ò dij imortales, fecerunt. Atq non'ne lõge ꝓſtiterat, ſi, ꝙ quatuor ſtatuit Herophilus
facul-

Marginal notes:

† *Al. An ſic quidem hi: qui vero his præſtãt, qui libros &c.*

* *Al. unoquoque.*

3ª. aph. 2. 3. 10. 11. 12. 14. 18. Ext. ord. 20. a. Et de aere, aq. & loc. 2ª. 4. b. c. Et in lib. de humorib. nõ longe a fine.

A facultates, quæ animalibus moderantur, de hoc nihil quærerent, nec atrociter rixarentur, vel eum
oppugnarent: sed, si confutatum hominē vellent, & conuictū inaniū suarū nugarū, ea proferrent,
quæ refragantur his, quę sunt plane euidentia, idq; cū aduersus illū tm̄ possint cogere testiū nume
rum? Etenim cū illos, qui post Herophili ætatem de pulsibus sunt cōmentati, tum superstites pe-
nē omnes testes habebunt, pulsum puerorū minorē senū esse, atq; adeo multo quidem minorem.
Etiam quidam mihi nuper, ridēs vniuersam quæstionem, dictabat non dignam esse rem, de qua
disputetur: lōge siquidem puerorum minores esse: quo rectius nihil de his proditum literis esse.
Tales cum habeant sexcentos testes, & alioqui Herophilū perpetuo oppugnēt, ista, miror, quid se
mel præterierint, nec etiam, an hæc scripserit, sciant. Nimirum non multum de medicina laborant,
sed de his duntaxat sententijs, quæ nugas accumulare in disputationibus possunt. Quare hæc tan-
tū ex Herophili scriptis capita decerpunt, cętera repudiant prorsus: quod in causa est, cur ignorēt
Herophili scripta, si quæ mirifice ad artis opera faciunt, sed repugnant suis decretis. Ideoq; de rhy
thmis etiam, quæ prima ætate debebant in musicis ludis addiscere, hæc temere inferunt libris me-
dicinæ. Quibus accidit, quod sero discentibus solet. Nam tacere, ēt si ad aliam artem spectet, nō va-
lent: rhythmus vero, quæ suppeditet signa, nemo scripsit illorum vllus. At Herophilus, qui aliā
B viam, ac illi, secutus est, prætermittit, quæ discenda de musicis erant, imbutis probe in arte: mox,
vt si ea teneant, apud eos differit, quod medicinæ conducit, ex ijs accipiens. Illi vero, vt præclaram
istam, quēadmodum isti appellant, τεχνολογίαν de rhythmis enarrarunt, nihil postea student ostē
dere, qua ratione ex illis præsagiendi quid, vel denunciandi compares facultatem. Itaq; etiam pue
rorum esse aiunt paruum pulsum, contradicente Herophilo: nec vero hactenus student perpēde
re, vt, quæ apud mortales magna & parua distentio dicatur, queant assequi. Quippe vesicarū, fol-
lium fabrorum, vtrium, ventrū, vterorum, omnium denique rerum, quæ prædita cauitate aliqua
sunt, magnas & paruas distentiones solemus vocare. Itaque paruū sæpe esse tumorem ventris dici
mus, magnum ēt, verbi gratia, vesicæ: & paruū vtris, ventris magnum. Dicemus etiam interdum
magnopere vesicam intumuisse, & distentam esse maxime: vtrem autem & saccum, qui xx eiusce-
modi vesicas capiant, nō dum maximam distentionem esse consecutos. Censemus. n. ni fallor, ad
cuiusque cauitatem corporis esse distentionem æstimandam, non absolute pronunciandā ad eun-
dem vbiq; modum: nam est certus in qualibet re modus, in quo nec contendi tunicas, quæ cauita
tem ipsam cōplectuntur, nec remitti contingit. Ergo, vbi aduertitur tēsio in illis vel cauitas, tum
magnas dicimus & paruas distentiones esse: quandiu nec sensibilem etiā cauitatē cernere possis,
C neq; dum tunicæ laborent distentæ, modicam illā & moderatā, & natiuam corporis distentionem
dicimus esse. Quid ergo est difficultatis ex his progressos arteriā intelligere, cum sit corpus & hoc
concauū, habere terminos oportere motus sui in vtranq; partem, nec nimium distendi (rūpet. n.)
neq; in arctissimum considere: obstare. s. naturā tunicarū duram, quæ ægre contrahitur?

Quis sit Moderatus pulsus in Quantitate distentionis: & quæ sit eius dignotio. CAP. 4.

QVare est quædam iusta arteriæ distentio, vt neq; contendatur, neq; laxam quāpiam suam par
tem relinquat, quā esse moderatā & naturalem dicemus: sin minus, in vno eodemq; homi-
ne dicamus, necesse erit, magnos, paruos, & moderatos pulsus esse. Atqui in optima na-
tura absurdū est non oēs moderatos esse: & longe hercle absurdius, si idē sit pulsus magnus simul
& paruus ac moderatus: Magnus, si cū minoribus comparetur: si cū maioribus, paruus: vtrisque
simul, moderatus. Oportebat vero, cū minori confert, eum maiorē appellare: cum maioribus, mi-
norē: cū vtrisq;, mediū. Eo. n. pacto nobis vocare licet optimarū naturarū pulsus, inter se illos qui-
dem maiores & minores, oēs tn̄ moderatos: si quid ante dictorū meminimus, cum naturā dicere-
mus propositi corporis spectandam esse, vbi indagare moderatū, magnū, & paruum instituimus.
Quod si corporum inter se simpliciter comparemus magnitudines, maius, minus, medium inter
D vtrunq; nominabimus: magnū aūt, vel paruū, vel moderatū haudquaquam: Maius. n. est, quod
minus excedit: at magnū, quod moderatū sui generis. Itaq; refertur vtrunque ad aliquid: sed ma-
ius ad cuncta minora comparamus: magnum ad vnum duntaxat eiusdem generis moderatum,
quo si maius sit, vocatur magnū. Idem vice versa in minore & paruo accipiendum est. Moderatū
& mediocre esse dicendum est, quod in sua propria natura constat: et immoderatū immodicūq;,
quod naturā suam reliquit. Quando igitur corpus est cauum arteria, distentio eius, necesse est, in
terim proprie & moderate, vt postulat vsus, cuius gratia creata ab natura talis est, præterea vt eius
postulant tunicæ: interim immodice, perficiatur. Ostendi autem alio loco hactenus eam in opti-
mis naturis solere dilatari, quoad vsus largiter impleatur, & nihil offendātur tunicæ. Proinde, qui
regulam velit attendere in magnis pulsibus & paruis dignoscendis, optima natura inuēta, cogni
toq; vnius in illa arteriæ cuiuscunque, tumore corporis atque distentionis, recordandū illi & æsti-
mandū est, arteriam hac maiorē quanto oporteat maiorem habere distentionem in optimis natu-
ris. Quę si tanta reperiatur esse, quantā fore conijciebat, sic moderatum pulsum appellabit: sin vel
maiorē hac vel minorē, magnū vel paruū. Arteriæ deprehendet in optima natura magnitudinē
aut per dissectionē, siue ea casu, siue de industria fiat: aut colligendo ex signis, quæ in libello de op
tima corporis cōstitutione prodidimus. Quod si nesciat ēt, quāta sit arteria p̄ditis optima natura,

pulsus

pulſus quidē certe eorū memor,ſi in alterū poſtea incidat,& colligere poſſit, vtrum par ſit maio- E
res hunc an minores,ꝗ̃ illum,habere arterias, cū tumore iā diſtentionis conferre poterit, atq; con
iectare,an magnus,an paruus,an moderatus pulſus ſit.Etenim,ſi, quo videt̃ arterias maiores ha-
bere homo,qui comparatur,hoc maiorē ēt habeat diſtentionem, moderatū dicemus pulſum eſſe.
Quòd ſi arteriæ magnitudo videatur ſuperare magnitudinem diſtentionis,aut ſit minor,magnum
tunc vel paruum vocabimus:ſi arteriæ appareat maius corpus eſſe, quā pulſus, paruum:ſin arte-
riæ minus,& pulſus maior,magnum: Haud aliter in reliquis generibus pulſuum,vt in genere ip
ſius motus,in quo celeritatem & tarditatem dignoſcimus:In genere quietis, in quo crebritatē &
raritatem: Contentionis,in quo vehementiam & remiſſionem: Ad hæc corporis arteriæ, in quo
duritiem & mollitudinem.Nam per hæc omnia,tū moderatū inueniemus in optima natura: tum
immoderatos vel ob exceſſum vel ob defectum,non inter ſe,ſed cum moderato comparabimus.

GALENI DE DIGNOSCENDIS PVLSIBVS LIBER TERTIVS

F

ARGVMENTVM LIBRI

Rationem docet Dignoſcendorum pulſuum,qui in Qualitate motus,in Quantitate item diſtentionis,ac Proportione motuum & quietum conſiſtunt.

Declaratio Definitionum Celeris & tardi pulſus: Ratioq; eorum dignoſcendorum. CAP. I.

MOderatum pulſum in quouis genere,intelligentia & dignotione priorē im-
moderatis eſſe,atque arterias in corporibus optime comparatis cum medio-
critate quadam pulſare, in ſuperiore libro declarauimus. At, quæ reſpicięda
ſint indicia, & quomodo pulſibus applicandi digiti, vt tactū exerceas ad fa-
cile prompteq; cum mediocritatem eorum dignoſcendā,tum exceſſus & de
fectus,deinceps dicemus,inducto à genere motus exordio. Atque temporis
quantitatē ſolam moderati motus & immoderati non idoneū ſignū eſſe, ſed
& per quæ vectum interualla ſit,quod mouetur,reſpiciendū eſſe,ſupra abū- G
de demonſtrauimus: quo ēt loco illos confutauimus,qui definitionem perperam celeris pulſus in
terpretant̃: at nos tñ ipſi,quemadmodū potiſſimū accipienda ſit,non aperuimus: itaq; nunc id fa-
ciemus. Neq;.n.multis verbis opus erit,ꝙ,quæ ad eam pertinent intelligēdam, iam ante expoſui-
mus: nā ēt intereſt ad rem præſentem hęc narrauiſſe. Cum ergo quis terminat pulſus pauco tēpo
re motū nobis, celer vocetur: & tardus, qui multo. Ante horū nominū explicatas ſignificatiōes
non iniuria quidā ſunt hallucinati, exiſtimantes idem multum ac plus, paucum & paucius, ſigni-
ficare: nunc, quia oſtēdimus hæc quidem ad rem quālibet ſemper referri, illa vero ad moderatum
tñ ſui generis,omnis iam ſublata eſt difficultas intelligendi,quemadmodum celeris pulſus pauco
tempore motū dicamus terminari,& multo motum tardi. Nā,ſi hoc prius nobis conſtet, modera
tus pulſus quanto tēpore quantū confecerit ſpatium: deinde alterius offendamus, qui par habuit
tēpus,minus interuallū: multo hūc tēpore dicemus motū eſſe. Atqui nemo mirari debet,ſi duo-
rum motuū, quorum temporis quantitas par ſit,alterum tñ multo tempore dicamus factum eſſe,
non perinde vtrunq;.Etenim,ſi duo pueri dimiſſi in diuerſos locos ſint,& ſimul reuerſi: alterum,
ꝙ iter pauco tempore abſoluerit,collaudamus: alterū culpamus, ꝙ multo: nā ex viæ longitudine
æſtimamus,cum paucum vel multū temporis dicamus,non abſoluto ſermone.Eodē ēt modo pul H
ſum dicemus,qui pauco tempore ſit,celerē eſſe: ac tardū,qui multo: definitionesq; probabimus il
las,ita interpretando,vt diximus. Quòd ſi cui modus ille videatur coactior,memoria repetat de-
monſtraſſe nos,ſi altera ſignificatione dictio accipiatur, definitiones falſas eſſe: detq; operam, vt
alias definitiones fingat.Neq;.n.quo definiendū ſit,hic inſtituimus diſceptare, cæterū vt rerum di
ligenter atque accurate notiones conſtituamus: vt ne,ſi in his offenderimus,ſimul in dignoſcēdis
pulſibus offendamus. Proinde,quid requirat̃ ad dignoſcendū, declaratū à nobis eſt. Iam, ſi diſcere
ēt cupias hæc definire,non illa quidē fortaſſis ingrata exercitatio ſit,non ad inſtitutū tñ neceſſaria.
Quo nos minus de iſtorū pulſuum rōe definiendi agemus: etenim cū omnino nō eſt neceſſariū:
tum etiam,ſi cui neceſſarium videatur,nihil cum hac inſtituta commentatione eſt coniunctū: ve-
rum in quarto libro de pulſuū differentijs large nos de his tractauimus. Notionis tñ in præſenti
qñ inſtituimus mentionem facere,ſeriem orationis perſequamur: nam nunc quidem, quod in ijs
inuenimus, locus eſt dicendi,ad eum dignoſcendum magnopere faciens: atque adeo,ſi verum di-
cendum eſt,ſummam iam aperiam. Nec quātitatem temporis, nec interualli reſpiciendam cenſe
mus: immo ne proportiones quidem illorum,de quibus verba fecimus in ſuperiore libro,cum ce
leriorem pulſum & tardiorem doceremus. Illic enim non potui illa præterire, quò errorem præ-

ciderem

A ciderem his, qui ex ſolius temporis quantitate de ijs exiſtimant, quæ ad dignoſcendum laborioſa
mihi & longa, difficilisq́ ; æſtimationis & iudicij, adeoq́ ; impoſſibilia prope viſa ſunt. Nam celeri
tatem quidem & tarditatem, vt primum occurrit arteria, noſcimus: rationem vero temporis ad tē
pus, & interualli ad interuallum, vt exploremus, opus nobis lōgo tempore eſt. Itaq; iſta nihil nos
morantur, vt expendamus ad pulſus in ægrotis dignoſcendos. Sed, vt, ſi ante oculos quempiam
videamus, impetus motus celeritatem poteſt oſtendere: ita vſu venit in arteria, nam aut incitatū,
aut remiſſum eius motum inuenias. Omnia enim corpora, quæ mouentur, ex locis, vbi mouen-
tur ſemper, dignoſcimus, quomodo moueantur: quæ vbi in locis remorantur, tardum eſſe motū
prædicamus: vbi facile diſcedunt, celerem. Hic ſcio futurum, vt quæſtio ſe phyſica offerat, an cor
pus, dum mouetur, ēt maneat aliquo modo: atqui in commentarijs de motu illud ita, vt quod ma-
xime, probatur verum eſſe. At à tantis in præſens quæſtionibus declinemus, ne implicemus nos.
Quod informat tantum ſenſus ad dignoſcendos celeres & tardos pulſus, hoc, ſatis eſt, ſi dicamus:
nimirum vnum motum cedere videri locis facile, in quibus ſemper fit, aliū diutius inibi commo-
rari: itaque hunc tardum, illum celerem vocari. Nam ex locorum tranſitu ſenſus dignoſcit, nō ex
totius motus tempore, nec ſeparatim & ſolo, nec quatenus cum quantitate comparatur. Itaque ce
B leritatis & tarditatis facile notitiam conſequimur, non perinde conſecuturi, ſi quantitate tempo-
ris & interuallorum aucupata, eorum ſuſtineremus proportiones obſeruare. Enimuero non ſuſti
nemus: nam, vt primum aciem intendimus, momento temporis, moram nos corporis, quod mo
uetur, deprehendimus: ex qua conijcimus tranſitum. Quò fit, vt, quę eminus cernimus, hæc nobis
interim diutius videantur conſiſtere, licet agitentur velociſſime: vnde liquet ratione nos motum
colligere, non ſenſu deprehendere. Siquidem, cum prima quæque ſenſibilis pars corporis, quod
mouetur, in primo ſenſibili loco ſubſiſtat, primo ſenſibili tempore, tum immobile, quod cerni-
mus, videtur eſſe: At vero, vbi prima ſenſibilis pars, in primo ſenſibili loco, quàm primo ſenſibili
tempore, ſubſiſtat breuiore tempore, tum videtur moueri. Singula enim, quæ diximus, diſſecari,
quod ad naturam attinet, in infinitum poſſunt: ſenſu vero ſi æſtimes, primas certas habent & indi
uiſas partes. Quod planum facit ratione omnem motum, non ſenſu dignoſci. Quia vero ſenſui ra
tio coniuncta eſt, & mentis eſt tranſcurſus velociſſimus, ſæpenumero non ratione, ſed deprehen-
di ſenſu videtur. Nam, quorum primo ſenſibili tempore, prima ſenſibilis pars, in primo ſenſibili
loco manet, horum tantum nos motus aperte fatemur non ſenſibus, ſed ratione animaduertere, vt
gnomonis vmbræ, Lunæ, Solis, omniumq́ ; ſiderum, quæ à nobis longiſſime remota ſunt. Quorū
C autem, vt dixi, breuius eſt tempus primo ſenſibili, nullo tempore prædita horum manſio migra-
tioq́ ; videtur: quippe, quod minus primo ſenſibili tempus habet, omni mora hoc putatur carere.
Sed hæc priuatim præſtiterit commentari eum, qui cum hæc, de quibus agimus, aueat probe edi-
ſcere, tum alia in medicina multa. Nobis vero ſatis hæc erunt ad demonſtrandum non eſſe tempo
rum & interuallorum reſpiciendam quantitatem, ſed ipſam qualitatem motus: quæ eſt explicatu
quidem difficilis, ſed horum, quæ docuimus, ope (niſi ſis prorſus ſtupidus & iners) non magno ne
gocio verum, vt homini licet, conſequere. Multoq́ ; magis, ſi dignoſcendos inęquales celeritate et
tarditate pulſus mediteris, originem ducere eos inuenias ex qualitate motus. Ac vnius quidem di
ſtentionis ſæpe initium motus planè celerius videtur, proximum tardius, iterū finis celerior: nec
hîc quantitates quaſdam aut temporum aut interuallorum, ſed ipſam vnam motus qualitatem at-
tendimus. Quo minus leuiter palpandum eſt, vbi genus hoc perpendimus pulſuum: nimirū ſic
extremū motus finem ſentiamus duntaxat, nō integrū motum. Ex quibus iam liquet eiuſcemo-
di pulſus prorſus non oportere paruos eſſe, nec languidos: neq;.n. trifariā poſſis motū diſſecare,
nec in paruis interuallis, nec in facultatibus imbecillis: ꝙ obſtet illis paruitas, quæ diuidi ſe in ſenſi
biles partes nō patitur: hîc impediat facultatis infirmitas, quæ concidit ad preſſum. Quam ob rem
D nec in pulſibus lethargicis deprehenderis inæqualitatē, quæ tñ adeſt forſitan, quia omnino, quò di
gnoſcatur, vult comprimi: at hoc præ imbecillitate non ſuſtinet. Quare, qui cuiq; pulſui inuentu-
rus ſit contrectationem appoſitam, hunc ſingulari prudentia eſſe, & expertū in dignoſcēdo opor-
tet. Nam, ſi maximus pariter & vehementiſſimus validam fert compreſſionem: atque alius quiſ-
que, quantum à vehementia vel magnitudine abeſt, tanto minorem: primū, quantū à maximo &
vehementiſſimo receſſerunt, ad vnguem perſpiciendum eſt: deinde ratio ineunda eſt, quantum
ſufficiat compreſſionis id genus pulſibus impartiuiſſe: vtrobiq;.n. offendamus, neceſſe eſt, ſiue ex
cedamus proportionem, ſiue non aſſequamur: quòd, vbi minus iā premamus, prætcritura nos ſit
interni pars motus: vbi vero amplius, externi. Itaq; primū, motum aliqñ inæqualem eſſe non per
cipiemus: deinde male etiam de toto motu ſæpe iudicabimus, eo quòd male perpenderimus par-
tes. Si enim vel pars eius prima, vel altera celerior ſit, & nobis earū tñ altera ſit explorata, nō poſ-
ſumus primum vniuerſum inæqualem motum eſſe ſcire: deinde vel celerem vel tardum arbitrabi
mur eum eſſe, cum neuter planùm ſit: ſiquidem, cuius celeris erat pars primą, & altera tarda, hunc
nec celerem abſolute, nec tardum iure vocaueris. Quare (vt oratione in ſummam collecta alio me
conferam) in optima conſtitutione moderatus motu pulſus erat non ex interualli nec temporum
quātitate explorādus: ſed ex ipſa, vt diximus, qualitate, quo pacto diſcedat ex locis, dicebamus ani-

maduer-

madurertendum esse: cuius memores, qui decedere celerius videatur, celerem: qui tardius, tardum E
appellemus: repręsentari aũt hoc, vt primũ est admotus tactus, prius, q̃ totũ arteria spatiũ cõfece
rit. Proinde, si pulsus æqualis sit, non expectamus vniuersam distentionem, sed ex parte eius face-
re de tota coniecturam possumus: qui si inæqualis sit, oẽm assequi dicebamus oportere, tactumq́ꝫ
pro magnitudine pulsus & vehementia varie applicare. Atqꝫ de genere motus hæc in præsentia
satis sunt: eius enim nos iterum † in pulsibus dignoscendis mentionem, necesse est, faciamus.

† *Al. de præcognitione ex pulsibus.*

De quantitate Distentionis dignoscenda. CAP. 2.

DEinceps de quantitate distentionis agamus: nam, cũ corporis arteriæ dimensiones tres sint,
longitudo, latitudo, & profunditas, nullam possumus totam sentire. De longitudine apertis-
simum est: vtrinque enim arteria vsque ad terminum extremum pulsat. At paruæ eius parti inij-
cimus tactum, quanta extat ex obiecti corporis mole: quæ quidem ipsa efficit, vt lõgus vel breuis
pulsus sit, eò ꝙ non possit attingi omnis arterię longitudo. Sit tñ hic ẽt aliquid in qualibet corpo-
ris natura, quod elucescat sub cute, in optima natura moderatum: si quid supra hoc sit, longum: si
quid infra, breuem reddit pulsum, qui non põt numero digitorũ definiri: sicuti quidã, si quatuor
digitis obuiet, esse dicunt lõgum: si tribus, medium: si duobus, breuem. Neqꝫ.n. corporis optimæ
naturæ vna est mensura, sed in vna qualibet facile quantitatem assequere, vnius ope, modo collige F
re proportionem possis: Cum qua postea si alios homines conferas pares totius corporis magni-
tudine, dices vel longos vel breues pulsus habere: eodem modo latos, angustos, altos, humiles: ac
in tribus simul dimensionibus, magnos, vel paruos: vbiqꝫ.n. ad moderatum referemus, cum alios
æstimamus. At.n. singulos esse in singulis alijs pulsuum generibus moderatos: sed in sola quanti-
tate non planè vnum, sed suum cuiqꝫ corporis parti, antea explicauimus. Hoc tamen nõ est huius
loci, sed volui dicti vos admonere: itaqꝫ ad institutum iã par est reuerti. Institui vero docere, sen-
su nullius dimensionis exacte dignosci posse quantitatem: cuius rei cã partim omnibus cõis, par-
tim sua cuique est. Primo loco cõem exponã. Nã, quando inter arterias, quæ nuda sit, nulla est: sed
vestiunt eas multis locis pauciora & subtiliora corpora, multis ẽt locis plura & crassiora: planè in
aperto est, non perinde oẽs arteriarum motus posse sentiri, sed illarum magis, quas pauciora tenu-
ioraq́ꝫ: harũ minus, quas circumijciunt plura ac crassiora corpora. Atqꝫ hęc cõmunis est. Propria
singularum dimensionum: longitudinis, ꝙ permultum intersit, inter verã & apparentem: latitu-
dinis, ꝙ parum: profunditatis, ꝙ minimum. Nam, cũ sæpe longa tres cubitos vniuersa arteria sit,
tres vel quatuor duntaxat digiti percipiunt arteriæ motũ: reliqua pars à corporum obiectorũ nu-
mero occultatur. In latitudine, cũ præ corporibus, quæ illam vtrinque cingunt, multis illis & cras- G
sis, neqꝫ tactus ipsi corpori arteriæ applicari possit, neque per crassitiem illorum & multitudinẽ fo
ras motus perrumpat, multis locis omnino motus perit, multis ẽt in maxime angustum cogitur:
totum vero, quia arteria nullo loco nuda est, videas nusquã. At vero, ne profunditas quidẽ vsquã
plane est nuda, vt possit saltem in ea elucere eius vniuersus motus: sed, si nihil aliud, cutis certe am
bit eam, per quam pulsum sentimus: itaqꝫ tectã fuerit hæc quoqꝫ certe aliquatenus. Quæ cum ita
sint, dabimus operam, vt optimam rationem monstremus dignoscendarum singularum dimen-
sionum: ac primo dicemus de longitudine. Atqꝫ esse hanc censendam optimam, quæ motus ma-
ximã partem sentiat, clarissimum est: nam, vt, si sentiri omnis valeat, primũ hoc sit: ita, posteaquã
hoc non põt, vbi nulla pars eius, quæ quidem animaduerti possit, lateat, tactionem existimamus
optimã esse. Qũo aũt eam possis instituere, faciam, vt declarem: si ob oculos prius proponã in tri-
bus his oẽs positas esse sensibilium cognitionum differẽtias, in natura, exercitatione, & modo ap
plicationis. Nam, qui tactum natura appositissimum ad sentiendum, & probe exercitatum habet,
tum etiam sensibilibus decenter admouet, optimus hic explorator sit eorum, quæ intus sunt condi
ta: qui hoc est aliquatenus inferior, q̃ꝫ maxime ab illo abest, tam pessime absolutã cognitionẽ con
sequetur. Explicabo igit huic, qui optime natura comparatus est, & exercitatus nõ segniter, qua H
applicatione tactus ad vnguem (vt homo põt) motum sentiat arteriæ. Et, quia de prima dimensio
ne, videlicet longitudine, institui dicere, accommodatissimum huic modum tactionis aperiã. Om
nino non premat, immo sæpe leniter palpet, & veluti suspendat manum. Accommodatus est hic
imprimis modus paruis pariter & imbecillis pulsibus: nam, hos si aliquatenus pręmas, motus pe
reat magna ex parte, & sæpe vero etiam vniuersus. Nam pro quantitate pressus, & qualitate præ-
terea arteriæ contentionis, modo multũ imminuitur eius motus, modo minus: est, cũ perit totus.
Quocirca ad longitudinem dignoscendam summa cautio est, vt præter omnem pressum tactũ ad
moueas: etenim modicum pressum non grauiter ferunt quidẽ pulsus vehementes: non lædẽtur
tamen ne hi quidẽ, si in palpando nihil premas. Qui modus attingendi quando optimus est lãgui
dis pulsibus, nec incommodus etiam vehementibus, caue, præponas illi aliũ. Porrò est illud ẽt ex-
plicandum, quod non obscure aduertit, vbi diuersas partes premas longitudinis arteriæ, motũ nõ
perinde videri in omnibus offensum: cæterũ in partibus altioribus maior est noxa, minor in infe
rioribus. Et vero frequenter noxa non animaduertitur in vehementibus pulsibus, secus in langui
dis: nam, in his si inferiorem partem presserimus, luculenta superioribus noxa datur. Superiores
aũt & inferiores qũo hoc loco accipiendæ sunt, non est obscurum: vt remotissimæ à corde partes,

inferiores:

A inferiores: & viciniores appellentur superiores: hoc in artubus quidem perq; est solenne, nõ itẽ in capitis partibus & colli. Itaq; ad omnes pertinet, vt diximus, cordi viciniores, si premantur, magnam iniuriam subiectis facere: remotiores, sæpenumero nullam, quę animaduerti possit, si bene vehemens pulsus sit: interim tamen manifestam, in non vehementibus. Atq; de longitudine hęc satis sint. Nũc de reliquis duabus agamus, quas non ita oportet duas numerare, vt, sicut in quadrangularibus & quadratis corporibus, videas separatim latitudinẽ, separatim ꝓfunditatẽ distinctam: sed, sicut in circulo & globo, confusa sunt oĩa, vna vero quædam vel lineæ vel superficiei videtur circũferentia: sic esse in arteria putes: cuius cernitur in dissectionibus figura, multis locis cylindrũ, multis etiam conum referre. Quomodo igit medicis in mentẽ venit seorsum de latitudine, seorsum de ꝓfunditate disserere, cum deberent, vt est, & conspicit ex partitionibus, vnã longitudinem eius appellare, alterũ circulum, vt certe multi frequenter vocant? Nõ perpetuo possunt tñ, nec hi, nec alius quisq;, cum de exemplis euidentibus narrant, longitudinẽ & circulũ tantũ appellare: sed exprimet sæpe necessitas, vt distentionem altam quandam vocent, & angustam: contra etiam aliam, humilem, latamq;: etenim hoc ita clarũ est, vt ambigat nemo. Sic propter hæc manifesta euenta habere diuersas latitudinis & ꝓfunditatis notiones coacti sumus. Porrò, sicut sensu

B percipimus eas differẽtias, ita circularẽ nos figuram sæpe animaduertere clare fatemur. Itaq; de vtraq; iam differentia dicemus in cõmuni, qua potissimum ratione applicandorum digitorũ ad eas peruenire dignoscendas queas. Neq;.n. in ijs dignoscẽdis mediocris inesse scrupulus videat, ꝙ nulla admouendi tactus ratione valeamus sentire interuallum totum: neque cum leniter palpemus (nam ea extremas tñ partes sentiat motus: quæ præcedebat, ignoret vniuersam) neque cũ premimus multum. Vt.n. omittam hoc in vehementibus tãtũ pulsibus permissum esse, contra, ac prior, postremam partem ignorabit interualli, tñ sentiet primam. Iam, si alia vtamur applicatiõe inter illas media, & prima pars interualli & postrema nos fugiet. Hoc verum esse quisq; experientia discat. Nam, vehementes pulsus si premas (hos.n. premere solos fas est) nescies, quanti sint: ꝙ pereat fere in pressibus, vt ante significauimus, aliquid ẽt de ipso motu: ac interuallũ non iã parua ex parte, sed prope corrũpat vniuersum: Contra, si leniter palpes, per quantum interualli sit motus delatus, nõ diuines. Habes difficultatẽ, quæ sic explicatur, si, vt prorsus distentionis quãtitatẽ sensu dignoscamus, nõ laboremus, sed & ratiõe quędam possimus nihil læsa eẽ existimare. Neq; enim hoc nos quęrimus, vt sensu omnino, quæ accidũt pulsibus, cognoscamus, sed vt simpliciter cognoscamus. Ergo sensum requirit quidẽ omnis talis notitia, at tamen nõ hunc solũ, neq; quasi

c anti- gadam.

C semper valeat quidlibet inuenire: sed satis est frequenter, si sensibilis affectus vnus totius rei denunciet essentiam. Eadẽ ratio eorũ est, de quibus nunc agimus. Nã, si leniter palpes, aut pluribus in partibus occursum arteriæ, necesse est, sentias, aut in paucioribus: quo cognito, ad sensum ratio adiuncta nobis magnã distentionem suggerit esse, quæ multis partibus mouet tactũ: paruã, quæ paucis. Age fac circularẽ eius occursum esse, quid, non'ne clarum est, si insigni sit circũferentia circuli magnitudine, totã etiam crassam esse distentionẽ arteriæ: & vniuersam distentionẽ gracilẽ, si circũferentia sit parua? Neq;.n. magnis circũscribi circulis gracilis distentio potest, nec crassa minutis: cæterum quantitati distentionis necessario respondet circuli circunscribentis eã quantitas. Haud aliter ẽt, si verus non sit & exactus circulus finis distentionis, sed quasi mutilus partim: id quod in altis & angustis, vel humilibus & latis vsu venit: ratio similiter subducit quãtitatis distẽtionis. Nam tum distentionis tum ascẽsus fines, particulæ prorsus erunt, circuli: hiq;, prout appareant maiores vel minores vtrinq;, vel concauiores hac circunferentia vel gibbosiores, omnino vel longiorem vel breuiorem, vel angustiorem vel latiorem, ꝙ est exacte circularis, hanc lineam, quę in præsentia cernitur, ostendunt. Vnde inęqualitatẽ nos latitudinis & profunditatis, totiusq; quantitatẽ distentionis æstimabimus. Age.n. videant gibbosiores ac præruptiores obliqui occur

D sus arteriæ, præterea cauior quodãmodo & humilior in ꝓfunditate, adeo vt ne circuli qdẽ videat circũferentia manere, sed veluti recta linea esse, profecto apertũ est talẽ pulsum latum fore & humilem. Nam motus in latum amplius exporrectus, latum merito efficiat: at motus ascensu prohibitus humilẽ. E diuerso, si motus obliqui partes longe citra mediũ constiterint, ac mediũ ipsum satis videat gibbosum esse, planè is pulsus erit altus angustusq;: si semel angustus eius in latitudine occursus euadat, vt non modo imminutus esse obliquus motus, sed & totus semel videatur perijsse, difficilis cognitu est, vel potius cognosci non potest, quãtum in his est, qualis sit pulsus. Nam, nisi distinctiões adhibeamus quasdã, nõ assequemur, altus'ne sit, an humilis, an moderatus profunditate: nã oĩa esse potest. Etenim, si humilis sit pariter & angustus, talis videbit esse: &, si altus simul & angustus, eiuscemodi apparebit: deniq;, si moderatus ꝓfunditate vnà & angustus, talem dicas esse: nã angustiam is pulsus prorsus ex motu inhibito in latitudinẽ contraxit. Difficultas vero residet in profunditate: quæ, & si ex lõgo interuallo, et si ex breui, vel moderato motũ ordiatur, eandem tñ leniter tangentibus repræsentabit speciem: nam angustum motũ percipient. Qua ergo ratione explorabit? frequẽter qdẽ etiã tactus effectibus, perpetuò tñ ratione. Primũ de tactus affectibus dicemus, in qbus possis per eũ manifesti deprehendere aliquid: licet autem in vehementibus pulsibus, qui, vt sæpe monuimus, soli pressa arteria nõ labefactant. Prompta ergo

in illis quidem nõtitia profunditatis eſt pulſus. Nam, ſi preſſeris, forſitan vel ipſo tactu, ſi exercita E
tus ſit, & mollis ſuaq; ſponte exacte ſentiat, in notitiã aliquam peruenies interualli motus: ſin mi-
nus, tẽpus certe motus quantitatem declarabit interualli. Nã, ſi diſcernere ſigillatim motus quali-
tatẽ poteris, in qua differentiã celeritatis & tarditatis reperimus: ſigillatim etiam tpis quãtitatem,
vbi breues motus aĩaduertimus: neutra te harum, ſi premas, fugiet. Quòd ſi ambas aſſecutus ſis,
facile de interuallo conijcies. Eſto celer motus & diuturnus, ſanè apertiſſimum eſt maximo eum
ſpatio delatũ eſſe: contra tardus eſto & breuis, ſit vtiq; & hic minimo ſpatio deuectus. Atq; hoc
pacto, ſi vehemens ſit pulſus, pfunditatis quãtitatem dignoſcimus: qui ſi languidus ſit, nihil iam
nobis ſenſus adiumenti adferre poterit, quòd motus in eiuſcemodi pulſibus preſſu perditur vni-
uerſus: quare ratione hic tota res inueſtiganda eſt. Dicemus aũt de cauſis pulſuum, non oẽs cum
omnibus differẽtijs poſſe confundi: diſtinguemusq;, quæ illæ ſint, & qñ, & quemadmodũ. Itaq;
ex alijs, quæ aperte ſunt conſpicua, quomodo etiam aliquid de obſcuris deprehendas, inibi doce-
bimus: ad hęc, cur anguſtus ſimul & languidus pulſus altus nunq̃ ſit. Sed de his hactenus.

De Rhythmis dignoſcendis. *CAP. 3.*

POſthac de rhythmis verba faciemus: quẽ ordinem ſecuti ſumus docendi, ꝙ coniuncta eius
cum ſuperioribus eſt exploratio. Nam natura quidem rerũ ferebat, vt, quæ vna in parte pul F
ſus, maxime diſtentione, genera conſiſtunt, prius exponeremus, quod in cõmentarijs de differen
tijs pulſuum fecimus: verũ, quia genera in vna parte poſita, quæ de ſuperioribus adhuc reliqua
ſunt, flagitant cõmunem tractatum: rhytmorum aũt genus adiunctã cum ſuperioribus duobus
generibus habet cognitionem (vt ipſe de his ſermo docebit) ideo poſthac de rhythmis narrabi-
mus, de duritie & vehemẽtia reijciemus in proximum librũ: vt abſolutam cõplectantur ſinguli
cõmentarij generum diſciplinam, quæ cõiuncta cognitione ſunt. Quia iam in cõparatione tpis
diſtentionis cum contractationis tpe rhythmus cõſiſtit, prius paranda ſeparatim nobis vtriuſque
tpis notitia eſt. Hoc vero parum facile eſt: nam (memoriã ſi conſeruauimus eorũ, quæ primo in li
bro retulimus, vbi quæreremus, ecquid ſentire totã diſtentionem & cõtractionem poſſimus, an
pars nos fugiat vtriuſq; motus) ſciemus, q̃ ſit laborioſum, adeoq; præter omnẽ noſtrã facultatem,
vt notitiam comparare oĩs harum tpis poſſimus. Quo loco principiũ diſtẽtionis oſtendimus &
finẽ cõtractionis non cognoſci poſſe. Iam, quatenus aliquid nos motus latet, hactenus etiã tps. ſ.
præteribit. Primum id eſt ipſum repetendũ, declarandumq; idem non eſſe, quod in primo libro
quæreretur, ac quod paulo ſuperius: nam illic de diſtentiõe quærebatur abſolute, hic de tpis eius
quãtite. Proinde, cum abſolute quærit̃, an omnis ſentiri diſtentio poſſit: quæ tactum fugit motus G
pars, hanc confirmauimus non dignoſci: in explorãda aũt eius quãtitate, quãtum promota ſpatij
ſit, aduertimus. Ac nõ ita dudũ diximus, modo finis diſtentionis habeamus verã notitiã, rationẽ
nobis cũ ſenſu cõiunctã ſubiecturã eſſe eius quãtitatẽ. Itaq; poſſumus, q̃uis, niſi externum finem
motus, partem aliã nullã ſentiamus, quãtum is habeat tpis, ignorare: at tñ ſcire, quãtũ interualli p
uectus ſit. Horum alterum in primo libro diſcuſſum eſt: alterũ non ita diu eſt, cũ explicauimus.
Ergo iterũ ad memoriam reuocemus, ꝙ in vehementibus pulſibus, ſi modice arteriam cõpreſſe
rimus, pſpiciemus qdem initium motus, ſed quãtitatem ignorabimus interualli. Nec vero hoc p̃-
tereamus, quod initio ſtatim ſecundi tradidimus, non idem eſſe, quantitatem temporis examina-
re, ac celeritatem vel tarditatem dignoſcere. His enim nobis in præſentia omnibus opus eſt: quo
planè & diſtincte perſpiciamus, ecquid inter ſpatij dignotionem, quo fertur arteria, & tpis inter-
ſit: & præter vtrãq;, quandam eſſe aliam vel celeritatis vel tarditatis æſtimatricem. Siquidem pri-
ma, quam cõmemorauimus, explorat interualli quantitatem: quantitatem altera motus tẽporis:
tertia qualitatem motus. Ad rhythmum igit̃ dignoſcendũ nec primam quærimus, nec etiam ter-
tiam, ſed ipſam tantummodo ſecũdã. Quare inſtituenda manus ea applicatio eſt, quæ arteriæ mo-
tum accuratiſſime intuetur omnem. Itaq;, primo libro quæ expoſita ſunt, cum quæreremus, poſ- H
ſit'ne ſentiri vniuerſus motus, memoria repetenda ſunt: ſciẽdumq; vnam virtute eſſe & eandem
quæſtionem illam atq; hanc, licet diuerſis verbis ponatur. Quæ oĩa ſi cum animis noſtris prius co
gitemus, præſentis difficultatis aſſequemur explicationẽ. Sit pulſus qdã magnus, ſed lãguidus:
huius nequeas. ſ. deprehẽdere totius diſtentionis motum, cæterum externi finis tñ: ſic etiã con-
tractionis (ſi modo tñ poſſit) initium duntaxat & receſſum, præterea nihil. Proinde leniter ſunt
iſtiuſmodi pulſus, vt iam dixi ſæpe, palpandi: qua tactus applicatione quantitatem animaduerte
re interualli diſtentionis poteris, tpis motus non poteris. At vero in contractione non tñ tẽpo-
ris motus non inuenias quantitatem, ſed ne ipſius qdẽ interualli: nam, illa vbi inſenſibilis euadat,
omnium ſimul, quæ poſſidet, neceſſe eſt, fiat iactura. Adeo nonmodo interualli quãtitas atq; tpis
motus, ſed & qualitas, in qua celeritatis & tarditatis cõtinẽtur indicia, nulla ex parte à nobis ſen-
tietur. Quĩ. n. motus etiamnum qualitas dignoſcat̃ vniuerſo ſenſum latente motu? nimirum re-
quiritur prius eſſentia rei, q̃ ipſa qualitas: quæ qñ eſſentia prorſus ſenſum p̃terit, non poteſt qua-
litatis parari notitia. Quæ ergo iam eſt in his pulſibus ratio, qua cõſequi notitiã rhythmi poſſis,
vbi funditus contractio perijt, & de diſtentione ſaluus & integer ſolus externus finis eſt? atqui
nec ſentire contractionem in vllo languido alio poſſis. Itaq;, qñquidem motum diſtentionis atq;

A contractionis arteriæ noſcimus tm̃ in his,qui languidi non ſunt,in horum etiam ſolorum notitiã rhythmi veniemus,digitis ita moderate applicandis(vti diximus antea)vt externi motus ne quid interpellent.Nam,ſi plus iuſto arteriã compreſſerimus, conſiſtere eius motum cogemus: niſi etiã in his rhythmus non poſſit dignoſci: ſiquidem perpetuò initium nos diſtentionis,& contractionis finis latet: &,niſi omnino parum,quod præterit,ſit,magnopere rhythmus læditur.Nam, hoc quidem fortaſſis etiam admittas, diſtincta oratione tñ opus eſt. In vehemẽtiſſimis enim pulſibus vera eſt oratio: in alijs ſecus habet,præſertim qui vehementiæ paruam partem habent, ꝙ ſatis magna pars ſenſum in his effugiat,quæ iam offendere rhythmum valeat.Ita hoc iam oĩa, quæ attulimus,fecerunt planũ,dignoſci in ſolis vehemẽtiſſimis pulſibus rhythmos: in alijs vero oĩbus, aut prorſus incognitos eſſe, vt in languidis: aut longe ab abſoluta notitia abeſſe, id quod vſu venit in minus vehemẽtibus,non iã languidis tñ. Atq; ſcrupulus quidẽ hic eſt: hunc, nos pro viribus faciemus,vt tollamus.Primũ,quia non cadit in pulſus languidos, & eos, qui non ſunt vehemẽtes, ſimile diſtentionis & contractionis incommodum,lenit hoc difficultatẽ non nihil.Nã,quã habet, rõnem totũ diſtentionis tẽpus ad totũ contractionis,eandem cum rationem habeant inter ſe quidẽ partes,quæ tactũ latent, etiam,quæ ſaluæ ſunt,eandem habebunt inter ſeſe rationẽ.Itaq; ex illis

l.1.f.2.d.3.c. o.47.a B præſentire nõ multũ interpellabimur. Nã, cũ *duplum ſit,verbi gratia,omne contractionis tẽpus cum omni diſtentionis comparatum: duplum itẽ ſit, quod eſt ſaluũ,cum comparetur: per rhythmos præſenſionibus non aliter abundabimus ex partibus motus,quæ ſentiuntur, ac ſi totus is ſaluus ſit. At in languidis non perinde difficultatem explices: quippe,quod inueſtigant,qui diſtentionis tẽpus cũ toto reliquo conferunt,remediũ,adulterinũ eſt: quod vobis, prius faciam, vt declarẽ,deinde aperiã,vbi culpem id.Nam,cum pulſus quatuor partes ſint,diſtentio,contractio,& duę quietes,vna à diſtentione ante contractionem, altera à contractione ante diſtentionem: Qui eſſe contendunt incognitam contractionẽ,† diſtentionis tempus,quod motus appellant,ſeparant à reliquis duabus partibus,quas quietẽ & contractionẽ vocant: horum triũ temporũ mutuam proportionẽ rhythmũ eſſe cõfirmant: Qui vero contractionẽ dicunt ſentiri,horũ alij diſtentionis tm̃ tẽpore cõparato cum tẽpore contractionis,rhythmum dicunt fieri: alij vtriq; motui tempus attribuunt quietis,quæ ipſum ſequitur.Atq;,cũ tres hæ ſint de pulſuum rhythmis opiniones: qui à ſecunda ſtant,ad dubia illa aperte ſe fatentur,quid dicant,non habere: qui à prima & tertia,non deſtici conſilio fortaſſis videantur: Illi,quia cõſpicui motus tẽpus reliquo omni cõparant quietis,vt ipſi vocant: hi vero,ꝙ conſpicui motus tẽpus vnà cum tpe conſequentis quietis reliquo, initiũ con-

C tractionis ſtatuẽtis terminũ coniunctionis priorũ duorum tẽporum. Operæpretiũ aũt eſt vtroſque demirari: primos, ſi ea tm̃ meminerunt, quæ de contractione ſunt dicta: quæ de diſtentione, hæc exciderunt: nã,quantũ ſit in diſtentione interuallum,in languidis pulſibus ratione demõſtrauimus ſciri: tp̃s vero motus non poſſe cognoſci,ꝙ eius tm̃ externi fines ad ſenſum perueniãt. Miror igiť, quemadmodũ comparare ſe dicant tp̃s diſtentionis cũ tempore omni reliquo: cuius tp̃s, quod ſentiri poſſit, omnino ſit paucũ: niſi quidem hoc ſanè ipſum tantũ comparatũ cum reliquo toto volunt.Itaq; rhythmus illis proportio ſit conſpicui tpis motus in diſtentione ad reliquũ omne.Quod ſi dicunt,rẽ dicunt illã quidẽ,quæ fieri poſſit,ſed tñ inutilẽ: ꝙ præcognoſci ex tali rhythmo nihil poſſit,in quo tp̃s manifeſtæ partis diſtentionis cum reliquo vniuerſo comparatur,quod ex tp̃e conſtat externæ quietis,contractioniſq;,& tertio internæ quietis,præterea quarto partis diſtentionis,quæ conſpicua non eſt.Præterꝗ vero, ꝙ nihil omnino commodi ex iſtiuſmodi doctrina percipi poteſt,notionem & rhythmi hi cõfundunt,vt ſi quis, muſicum qui ageret,non tẽporis eleuationis ad poſitionis tp̃s proportionẽ eſſe diceret rhythmum,ſed partis manifeſtæ eleuationis ad reliquum totum. Nec minus errãt illi à tertia ſecta,qui eo duntaxat,ꝙ tp̃s externæ quietis tempori diſtentionis addunt,illis ſunt ſapientiores.Quòd vero etiam ipſi in obliuionẽ venerunt con-

D tractionis tp̃s ſenſum in languidis pulſibus non dignoſcere, æque peccauerunt. Porrò tertium ẽt hi inſigne ponunt,contractionis primum motum perpetuo ſentiri,cum ne illi quidẽ in languidis pulſibus ſentiri poſſit. Itaq; ex his oĩbus hæſitationes,quæ frequẽtes in ſectis ſunt,concurrant in pulſibus dignoſcendis,neceſſe eſt.Quo factum puto,vt non aggreſſi ſcribere quid ſint Herophili ſucceſſores in præſagitionẽ ex illis.Ipſe Herophilus rhythmos frequenter ad præſagiendum adducit: verum, quid interpretetur rhythmum,difficile eſt inuentu: tẽporiſ'ne diſtẽtionis ſolius ad tẽpus contractionis ſolius proportionẽ: an ipſum ẽt quietis tempus,quæ comitatur vtrunq; motum,ijs attribuat. Vnde inter Herophilios,qui ab illo cognomen inuenerunt,non conuenit,vtrũ de illis decenter ſentiat: neutrũ.n.eius oratio planè oſtendit: neq; confirmare rerũ natura poteſt. Quòd ſi iam alteram ſententiã tueamur inſtituto muſicorum,tẽpora quietum præcedentibus motibus adijciemus: ſin quod facit ad præſagiendũ,cũ motu motum cõparantes, ſeparatim quietum tempus æſtimabimus. Cũ igitur alterutrũ ſit neceſſe,aut notionẽ nominis labefactare,aut peruertere vſum,vtrum faciamus potius,implicati tenemur. Tñ, quandoquidem alterum eligẽdum eſt, repudiato muſicorum nomine,quod conducit ad præſagiendum,potius ducam: nam quid tandẽ faciemus damni,ſi,cum motuum ex proportione tẽpus præſciamus,nomen nobis, quo id appellemus, deficiat? Etenim nõ eò,†ꝙ in nominibus hæreamus},ſed quia præſagire nequeamus,ideo

† Al. ex antiquis.priuatim quidẽ diſtẽtionis tempus ponũt, quod ſanè motiõis appellant: priuatim uero tẽpus reliquarũ duarũ partium, quod quietẽ & contractionem uocant.

*Al. tribus.

*Al. duorum.

*Al. diſtentionis.

† Al. quòd nominibus deficiamur.

ars lædetur. Ergo faciamus vtilitatis nomine consistere rhythmum in proportione temporis mo- E
tuum, ac expendamus suo loco Herophili sententiã. Tñ, & si hoc positum sit, manere adhuc dubi-
tatio videtur, q, nisi in vehementissimis pulsibus, nec oẽ tps possit distentionis innotescere, nec cõ-
tractionis vbiq; principium sentiatur. Cur ergo tẽpus quoddam ad sensum princeps Herophilus
statuit, ad quod alia æstimans, duorum, trium, quatuor, vel plurium dicit esse: horumq; aut integro-
*Al. παρηυξημένων. rũ, &, vt vocant illi, ἀπαραύξων: aut diminutorũ ẽt aliquantũ, vel plus, vel plurimũ? Quasi.n.in oĩ-
bus pulsibus ad vnguẽ tempora dignosceret, siue motuũ solorũ, siue ẽt comitantiũ illos quietũ (ni-
hil.n.ad propositam dubitationem refert) ita videtur hæc scribere: nisi vero eum nõ de omnibus,
sed in quibus possunt dignosci, de his tantummodo existimandũ est ista scribere. At hoc quidem
inferius fortasse aliquando suo loco considerabimus. Nũc (quia non instituimus, quid Herophi-
lus sentiat, quærere, sed, quid verũ sit simul & vtile, indagare) hoc clare aggrediar ad explicãdum,
q̃o in ipsis rebus experiundo inuenimus. Nam sic habeto: cũ qualitatem motus distentionis cũ
qualitate conferimus contractionis motus, nouem inuenimus primas differentias, quas in tabella
proposuimus: atque sigillatim multas alias, quas oratione non exprimas, sed experiẽdo excessum
& defectum dignoscas. Quid vero soleat quæq; denunciare differentia, dicemus in commentarijs
de præsagitione. Sed nũc primũ tabellam præscribemus, quam intelligent facile, qui in primo cõ- F
mentario se de differentijs pulsuum exercitauerint: deinde ostendemus, quemadmodũ multas sin-
gulæ differentias constituant, quantitate dispares, tametsi eiusdem generis sint.

TABELLA

Distentio	*Contractio*	*Distentio*	*Contractio*	*Distentio*	*Contractio*
Celeris	Celeris	Moderata	Celeris	Tarda	Celeris
Celeris	Moderata	Moderata	Moderata	Tarda	Moderata
Celeris	Tarda	Moderata	Tarda	Tarda	Tarda

Ac, cum primæ quidem descriptæ in tabella differentiæ vterq; celer motus est, potest motus distẽ-
tionis maxime concitatus esse, at motus cõtractionis paulo moderato & medio esse superior: Aut
contra, paulum motus distentionis eum superare: motus vero cõtractionis permultum: Aut vter-
que paulum, aut vterq; permultum: Aut hic paulũ, ille plus: aut paulo minus, aut multo, aut alio
quoquo modo: nam varietas aperta est. Neq; dicas vel nõ hoc cerni fieri, vel significare nihil: im- G
mo & fit, & denunciat res maximas. Ex qua nos notitia potuimus præsentire, neq; quicquam no-
bis opus fuit primis temporibus integris & amplificatis. Nam eã cognitionem totum non deside-
rare motũ, sed parari ex qualibet eius parte posse, nemini obscurũ est, nisi si qñ inæqualis sit: tũ.n.
pars toto haudquaquam similis est. At nec in pulsibus ad summum languidis hac vti licet: in his
enim ne primũ quidem initium cognoscas contractionis, nedum insignem eius vllam partem.

GALENI DE DIGNOSCENDIS PVLSIBVS LIBER QVARTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Exponit, quo pacto Ictus in Pulsu comprehendatur: ac Refellit Archigenem & Agathinum, qui aberrarunt in Pleno pulsu dignoscendo.

De Ictu dignoscendo. CAP. 1. H

QVæ pulsibus insunt pro substantiæ eorum propria ratione, antea omnia ex-
posuimus: nunc de cæteris, quæ nec citra motũ arteriarũ possunt dignosci,
neq; eius tñ sunt propria, narrabimus. Est quidam in distentione arteriæ ve-
luti ictus, qui, cum tangimus, tactum ferit: hunc, vbi violẽtus sit, proprie exi-
stimabis ictum vocari: vocant ita tamen, etsi careat violentia. De hoc igitur
vero ictu, quem violentũ occursum dicimus esse, magna diligentia attendẽ-
dũ est: neq;.n. parum multarũ pulsuũ specierum vr̃ comes esse, duri, vehemẽ-
tis, magni, celeris, alti, conuulsiui, & vibrati. Ne ergo deceptus quis cõi sym-
ptomate in ijs dignoscendis labatur, sedulo omnes, & accurate æstimandi sunt: nam, si alijs illi no-
tis discerni possint, & has didicerimus, id, quod totum est, assecuti fuerimus: si non possint, hoc
certe satis erit nosse, commune hoc compluribus pulsibus esse. Huius commẽtationis principiũ
optimum sit, vt, quam ob rem vnus tam multis pulsibus communis comitari affectus videat, vio-
lentia ictus, causam discamus, hoc modo. Quando impelli à pulsu tactum, modo sit eius occursum
sensurus, necesse est: impellitur aũt non perinde semper, sed nunc plus, nunc minus, interdum vt

palpet

A palpet tantum: quicunq; motus eum protrudunt & ſubmouent longe, violenti hi ſpeciem ictus repræſentant. Ac protrudere longe poteſt motus & duræ arteriæ, veluti contundens tactum: & qui robore mouentis illam facultatis veluti euertit: præterea, qui magnitudine diſtentionis plurimum progreditur: iam etiam, qui, qua fertur celeritate, impellit valenter: & qui præ altitudine veluti ſubit ac intrat: ad hęc qui, quod tenſus ſit, ægre mouetur: deniq; qui ob vibrationem, ſimul tenſionis & duritiei celeriſq; occurſus ſpeciem præbet. Quocirca incidas in multos quotidie medicos, qui illos omnes pulſus dicant vehementes eſſe. Qui ſi quidẽ animaduerterent, ꝙ hi diſtent, quomodocunq; in cõmuni omnes velint appellare, non laboraremus: ſed, quia, ſicut nomen attribuunt cõmune, ſic naturam putant vnam omnium eſſe, conabimur dolum illis detegere, à clariſſimis & apertiſſimis ingreſſi, exempli gratia, à veloci. Nam hinc facile errorem deprehendat, qui certe intelligere poteſt celeritatem occurſus non eandem eſſe, & violentiam ictus: nam, vt omittam alia, nec longius celer impellere valet tactum, ni ſimul magnus ſit. Vnde liquet non hoc eum ſua ſponte obtinere ſymptoma: nam, quod illi, cum celer tantum eſſet non etiam magnus, nõ aderat, ſed præſentia magnitudinis ei acceſſit, qua ratione ei proprium dices? Quippe celer ſimul & paruus non lõge tactum impellit: ſed longe impellere, magis ad magnitudinem pertinet, vel etiã
B ad hanc per accidens. Nam, ſi colligamus, quæ de dignoſcenda magnitudine diximus: non eò, ꝙ longius intret, ſed quia multis in partibus longitudinis pariter & latitudinis & profunditatis attingat tactum, cognoſcebatur. Vt enim circularem pulſus circunferentiam, quæ ſatis magna eſt, ſenſu perceperimus: ex illo deinceps aſcenſum, qui ex multa profunditate venit, cõijciemus: vbi non totum tactus interuallum aſſequitur, cæterum externum tantum ſentit finem. Itaque, ſi inde vſq; à primo impetu, cum diſtenditur arteria, velimus motum ſentire, magnitudinem magna ex parte, vti ante diximus, interpellabimus: vt ne magnum quidem iam pulſum eſſe arbitremur. Id quod non in omnibus tamen magnis facias, cæterum in his, qui cum magnitudine vehementiam aliqua ex parte coniunctam habent. Nam magnis quidem tantum, nec vehementibus tamen, ne occurrere quidem aſcẽdentibus poteris, neque premere arteriam: pereant enim mox toti. Vnde planum eſt nõ hinc magnum, quò longiſſime intro tactum protrudit, dignoſci, ſed ꝙ multis partibus longitudinis & circuli arteriæ occurrat. Quid igitur, intime'ne altus impellit? atqui, quod in tribus dimenſionibus magnus, hoc poſſidet hic in vna: proinde, ſi non ille, minime hic. At magnum oſtendimus, niſi vehemens quoque ſit, tactum non poſſe protrudere longius: quo minus altus. Quod, ſi cum magno frequenter imbecillitas adiuncta eſt: & cum alto, qui magnus non ſit,
C ferè vehementia, imbecillitas nunquam: alia hæc ratio eſt. Habebit.n. (vt dixi) ſemper hoc altus, vt longius impellat: verum non ſua tamen ſponte, immo quod omnino vehemens, aut non imbecillus certe ſit. Omnes ergo illi pulſus, vt longe tactum impellant, plane vehementiam requirunt. Vnde etiam, qui ex illis cum vehementia perpetuo coniuncti ſunt, ſemper violẽter feriunt: qui vero non ſemper, ſed frequenter, hi quia videntur fere violenti eſſe, qui hæc expendunt negligentius, adducunt, vt credãt eos nunq; nõ tales eſſe. Iam alij pulſus, abs quibus diuelli durities non poteſt, violẽter feriunt, vt vibratus & cõuulſiuus: nec hi enim aliunde violentum ictum cõpararunt, ꝙ à perpetua ſua duritie. Quam ob rem duo hęc tantũ genera habẽtur pulſuum violenter ferientium, vehementium, atq; durorum. Sunt tamen, qui his etiam neceſſariam præter duritiem dixerunt vehementiam eſſe: nec enim poſſe ſolam violentum efficere ictum, veluti nec ſi lapidem admoueas leniter: qui etiam ad valide feriendum aliquid deſiderat contentionis. Verum de his, æquum eſt, vt quæramus, quid tandem ſibi velint, nullum'ne prorſus corpus eſſe durum, nomẽ vero hoc duri nequicquam ab hominibus vſurpatum, cui nulla ſit res ſubiecta: an rem eſſe certam, cui tribuatur, at dignoſci nequaquam ſenſu poſſe: an alio illam ſenſu, nõ noſci tactu. Profecto ſunt abſurda omnia, & corpus nullum durũ eſſe, & ratione potius, ꝗ ſenſu, dignoſci: & ſen-
D ſu tamen alio quopiam potius, ac tactu. Atqui, ſi durum concedant eſſe, & dignoſci tactu, quid aliud poſtea, ꝗ de nomine, contendere inuenientur, qui ſine contentione negant violentum ab illo ictum ædi? nam, ſi nec violentum appellare volent, omnino, contundentem certe, aut repellentem, aut ſubuertentem vocent, neceſſe eſt: nam de cõtentione quidem controuerſia eſt. Omnino enim, quæ inſit in animantium corporibus contentio, non ſtatuitur ab illis, qui in minima, vel indiuidua, vel incompacta decerpunt totam ſubſtantiam: tantum conuenit inter hos, qui vni tam eſſe defendunt eam. Vnde nec ſenſu dignoſci contentio poterit: ſed, ſi poterit, à ſigno quodam, vel à ſignis, vel ab indicatione, vel demonſtratione, fidem capiet: at durum et molle corpus ſenſu omnes nos homines dignoſcimus. Itaque quæſtio inſtitui de eſſentia eorum non debet, ſed de ratione dignoſcendi: atque adeo non de hac, immo de eo, qua potiſſimum ratione alteri interpretetur aliquis, tactus ſui affectum, in occurſu durorum corporum, ac quatenus à vehementibus hęc diſtent. Verum, quia hoc neglexerunt, qui nos præceſſerunt, id nos faciamus, orationem exorſi ab ijs, quæ inter omnes mortales conſtant. Quando vehementia quædam non animalia modo vocamus, vt leones, & tauros: ſed & inanimata quædam, vt fluuiorum decurſus, ventoſq; magnos: alia porro dura, vt æs, ferrum, lapides: memorare oportet, cur ab vtriſque his, vbi nos attingant, diuerſi corporibus affectus inferantur. Nam occurſus violentus communis vtriſq; eſt,

tam vehementibus ventis, q̃ duris corporibus. Sed habẽt hoc præ cæteris scilicet venti,& fluuio- E
rum fluctus,vt euertamur ab ijs: lapides, & ligna,vt premamur,& contundamur. Aduersos illos
enim,etiã si magna vi contendamus ire contra,prorsus prohibemur,atq; euertimur,repellimurq;
violenter, sed præter vllum pressum,vel contusionem ,vel repressionem corporis partium: in al-
teris vero pollet pressus,& contusio & repressio. Perspicies maxime,si cui corporis parti lapidem
imponas non ita grauem, quem, si velimus, facile abijciamus: cognosces profecto, quemadmo-
dum impositus grauet,premat,cõtundat,& veluti cutem subeat: deiectus autem relinquat quod-
dam corpori vestigium,& pressus signum: nã aut cauiorem reddet partem solito,et vt vestigium
diu seruet,aut liuidam præterea: At non ventus,vt vehemẽtissimus sit,vt maxime euertat,vt deij
ciat, comprimit cauatq; corporis vllam partem: quippe, qui mollis sit, facile circũ corpus diffun-
ditur, & circũfluit. Quapropter maximas facile naues impellit, & vero deturbat sæpe: tñ nullum
cauat in ijs lignum, vt si lapis vel ferrum impingatur: hæc enim rumpere possunt, & comminue
re: at repellere,vt vẽti, & euertere non possint. An igitur,quibus carnis nostrę natura cedit,dura
hæc nũcupamus: quæ ipsi carni,vt aqua, hæc vocata mollia sunt? Atq; id est, quod Plato dicebat
dura esse,quibus caro nostra cedit: & mollia, quæ carni. Nam,si incidat in humidam rem aliquam
tactus noster,clarissimum est tactum eam diuisurum esse,humidam vero cessuram & excepturã: F
at in duram si incurrat,omnino ille potius cedet cauabiturq;. Atq;,vt orationem tandem cõclu-
damus,fingamus manum nostram nũc aquæ rapido fluctui,vel vento vehementi,ex aduerso oc-
currere: nunc lapidi, quẽ altera manus sensim admoueat: aperte à prioribus perspicies euerti,non
pressam tamen: & lapidem ab hac euerti,sed pressa ab illo. Nam durum quidem, quo minus pro-
grediamur, obstare per se non potest; sed aut p pondus aut motum acquisititium impedire inter
dum poterit: vehementis vero notio hoc ipsum obstaculum, impedimentum, repulsionem, atq;
euersionem complectitur. Liquet ergo aliud nos,cum vehementia tangimus,aliud,cum dura,sen
tire: nam hæc premunt carnem tantum,illa impediũt progressum. At, quia sæpe fit,vt ambo con
ueniant: atq;, quod occurrit, durum sit pariterq; vehementer moueatur, non potest sensus etiam
non duplex nobis offerri,vnus veluti prementis, alter veluti euertẽtis. Quę si sunt ita,vt sunt cer-
te,duri pulsus in premẽdo tactu dignotio ponẽda est,vt violẽtia vtrisq; cõueniat: sed propriũ du-
ri sit premere, euertere vehemẽtis. Hi sunt affectus tactus, hæc etiam vsitata latinis illorum noia.

De Pleno & Vacuo pulsu. CAP. 2.

Atqui possis alijs quoq; hæc nominibus interpretari: quod facile illi facient certe,qui conti-
nuitatem totius substantiæ interpollant vacuo: id est omnes, qui corpora ipsa parua & indi- G
uisa indiuiduaq; & incompacta, quod modo concrescant modo diuellantur, ideo generationes
& interitus contendunt efficere. Qui,vt si nullam agnoscant vitalem contentionem,vbi confer-
tim multa & velociter ferantur hęc parua corpora, tum ictum creare hæc violentum confirmant,
quemadmodum in ventis, & fluctibus contingit decurrentibus. Conferta dicere & multa den-
saq;,perinde esse dicunt,ac paucum immistum esse vacui: quod tñ valere, quãtum solidas substan
tias capedinem implesse arteriarum: vacuitatem enim eius, vt ipsum declarat nomẽ, esse à vacuo
dictum: Hoc enim in oĩbus quidem concretionibus semper contineri: at,pro ut id augeť vel imi-
nuitur, ita nunc dura,nunc mollia,corpora effici: Ac nunc plenos fieri eorum internos ventricu
los,rursus forte vacuos. Ita tunicam quidem dicent arteriæ duram vel mollem fieri ex quantitate
admisti concretioni vacui: internam capedinem plenam & vacuam, ob quantitatem hic iterum
commisti cum illa vacui. Magnum autem dicent quendam esse pulsum,sed renisum non habere
in occursu, vbi multum in cauitate arteriæ vacui sit,ipsaq; pauca sint prima corpora. At vero ma-
gnum esse & euertere,cum parum vacui,& frequentia corpora sint. Itaq; iam apertum est, nihil
apud illos interesse inter plenum pulsum & vehementem, quippe tactus vnum esse affectum, &
vnã naturam pulsus: Nam, cum parum in capedinibus arteriarum insit vacui, ob multitudinem H
tumorum,plenum pulsum dici,& ob ictus violentiam,vehementem: proinde ex nominibus illis
alterum essentiam denotare pulsus, alterum qualitatem occursus: non igitur diuersos esse pulsus
plenum & vehemẽtem,duobus enim vnam rem nominibus significari, pro diuersis notionibus.
Nos vero, qui contentionem quandam statuimus vitalem, geminam non poterimus non fateri
pulsuum naturam esse,si dignoscendi rationem eorum diligentius attendamus. Est autem plena
difficultatis hæc commẽtatio,ꝙ nihil oratione dignum veteres de dignoscendis pulsibus scripse-
runt: sed alij prorsus prætererunt, alij sane quàm leuiter attigerunt. Nã Herophilus,qui affectus
sensus conscriberet,nusquam plenitudinis,quam sensit nunquam, meminit. Qui vero dicti ab il-
lo Herophilij sunt,oĩa potius existentes,ꝙ id,quod dici volũt,sophistę sane & loquaces hoĩes pe-
nè oẽs: & cum nullum aliud Herophilij pręceptũ in ipsis artis operibus probare studuerunt,tum
præter alia,quibus artem polluerunt, etiam plenum nobis pulsum inuexerunt: vt, quasi parua sit
ipsa ars,haberemus nunc, quod ageremus. Neq; enim pulsum præterire fas est, à viris constitutũ
tam claris: neque, quem experiundo nunquam inuenimus, posse prompte dignosci statuendum
nobis est, alienas sequentibus asseuerationes. Verum ostendendum est primum, ad notionẽ vsq;
hunc pulsum progredi: deinde ne Herophilum quidem in eius notitiam sensu vnꝗ̃ peruenisse.

Quod

A Quòd si iam nihil illi significationem confudissent nominis, haberem nunc aliquid dicere de il-
lis, quæ dicturum recipio: sed, quando varijs eam modis conturbarunt, nec inter se mutuo cõsen-
tientes, nec secum quisque: cogimur primo loco dispicere de significatione, ne quid imprudẽtes,
vt corui & graculi, dum voces ædimus tantum, res ipsas, quibus attributæ sunt, prorsus ignore-
mus. Et, cum nomen pleni pulsus multi scripserint, cæteros certum mihi est prætermittere, nisi si
quando, si ita series orationis ferat, strictim attingã: Archigenis autẽ & Agathini, mihi satis erit
« scripta in manus sumere examinanda. Ac de eo Archigenes in hunc modum loquitur: Ἐστὶ δὲ
« πλήρης μὲν σφυγμὸς ὁ ναστοτέραν ἐπιδεικνὺς τὴν ἀρτηρίαν, καὶ τὴν ὑπόπτωσιν αὐτῆς διασεσαγμένην
« ἐγχύλως. κενὸς δὲ, ὁ πομφολυγώδη τὴν ἔγερσιν τῆς ἀρτηρίας ποιούμενος, ὥστε κατὰ τὸν ἐπιπιεσμὸν
« τῶν δακτύλων κενεμβάτησιν ὑποπίπτειν. In ea definitione primum quid τὸ ναστοτέραν denotet,
parum liquido noui, quod insolens apud Græcos sit, vt eiusce modi de re vsurpetur. Nã genus quod-
dam panis appellabant ναστὸν: aliud corpus ab ijs ita vllũ appellari haud scio. Ipse Archigenes (nã
decet de illo nos eius vsum nominum discere) τὸ ναστὸν pro pleno mihi videtur vsurpare: nam in
« libro de vehementia pulsus, exponens Magni verba sic ad verbum scribit: Omnino, inquit, vehe
« mens ictus non fit, nisi ναστὸν sit, quod occurrat, & magnum, & celere inferatur. A quibus paulo
« B post in hunc modum scribit: Et vehementia pulsus, ex celeritate, magnitudine, vehementia, pleni
« tudine, conflata est: nam, quod supra ναστὸν, id plenum hic vocauit: vt nihil differat, hoc pacto, an il
lo dicas. Et vero vbique mihi ita videtur nomine τοῦ ναστοῦ vti. At mutemus iam τὸ ναστοτέραν in
« pleniorem, vt, quid dicat, intelligamus. Verba eius hæc sunt: Plenus pulsus est, qui pleniorem ostẽ
« dit arteriam. Atqui hoc vel sua sponte clarum est, nec nos noui quicquam docet. Præstat ergo to-
tum hoc ναστοτέραν relinquere, ac, quod in definitione sequitur, considerare. Καὶ τὴν ὑπόπτωσιν
αὐτοῦ διασεσαγμένην ἐγχύλως. Tale quiddam significare hæc clausula videtur, plenum pulsum
in occursu arteriam ostẽdere διασεσαγμένην ἐγχύλως. Hic iterum τὸ διασεσαγμένην, idem'ne sit,
ac plenam, an aliud quid indicet, plane non habeo conijcere. Quinetiam, cum opponeret postea
definitioni pleni & τοῦ ναστοτέρου definitionem vacui, nec contrarium τῷ ναστοτέραν sumpsit, ne-
que τῷ διασεσαγμένην: quod quidem, si rem contrariam definiret, sumendum erat. At non sum-
psit, sed quid ait? Κενὸς δὲ, ὁ πομφολυγώδη τὴν ἔγερσιν τῆς ἀρτηρίας ποιούμενος. Hoc enim πομφο-
λυγώδη nec τῷ ναστοτέραν, nec τῷ διασεσαγμένην contrarium est, sed, sicut alij, certe soli τῷ ἐγχύ
λῳ contrarium est: vt τὸ ἔγχυλον veluti humidius quodammodo sit: & τὸ πομφολυγῶδες magis
aereum. Iam vacui etiam definitioni additum est, ὥστε κατὰ τὸν ἐπιπιεσμὸν τῶν δακτύλων κενεμ-
C βάτησιν ὑποπίπτειν: cui verbo in definitione pleni, quod contrarium sit, non reperias. Nam τῆς
κενεμβατήσεως nomini rectissime ἀντίβασιν opponeret: at hoc in pleni definitiõe prætermissum
est vniuersum: idq; cum in eundem modum posset dici, ὥστε κατὰ τὸν ἐπιπιεσμὸν τῶν δακτύλων
ἀντίβασιν ὑποπίπτειν. At non dixit, nisi id forte, pleniorem ostendere arteriam, hoc est, vt in vtra
que definitione, non quid plenus pulsus sit, declaretur, sed quæ sit eius dignoscendi ratio. Quod si
est, assequamur fortassis. Nam, si affectuum tactus nostri hæc definitio expositio est, nec rei ipsius
vsquam naturam attingit, meminisse omnium possum, quæ in distentione arteriæ patitur tactus:
fortasse itaque assequemur Archigenis mentem: nam, quæ patitur, hęc sunt. Occurrens sibi sentit
aliquandiu corpus motũ: idq; modo multis in partibus videt sibi occurrere, modo non: ac nunc
premere, nũc non premere: ac, cum nos premimus, reniti, vel vinci. Hi primi affectus tactus sunt,
ac veluti elementa totius de pulsibus commentationis: nam reliqua omnia, partim ex his cõstant,
partim in relatione intelliguntur, siue partes commemoratas mutuo compares, siue tota cũ totis.
At de quo'nam horum pleni nomen dicitur: an de ipso motu? atqui celeritas in illo & tarditas
erant, rhythmiq; illic nascebant. An vbi in multis partibus distentionem tactus sentit? immo lon
gi hinc, lati, alti, magniq; prodeunt pulsus. An cum in paucis? cõtrarij vero tum commemorato
D rum. An cum premitur? durus. An cum summouetur? vehemens. Quid enim de contrarijs ho-
rũ & medijs multa disputem? Quando ergo existet plenus, aut quem patietur pulsus affectũ? tũ'
ne vbi calorem largiorem, vel acriorem sentiat? atqui non ex pulsuũ differentijs id dignoscitur.
An cum humiditatem vel siccitatem? sed nec hi sunt affectus differentiarum pulsuum: cũ hęc vel
citra pulsus, si manum admoueas corpori laborãtis, explorare possis. Ecquod ergo renisus genus
aliud in vehementibus, aliud in plenis appellant? nam potest tale quid etiam Agathinus sentire:
verum, si hoc sentiebat, aperire debebat nobis, non Sphingis proponere ænigmata. An vero
non solum res, volunt, vt inquiramus tam difficiles, sed vt pro cumulo, quid dicant, expendamus,
ac infinitum tempus in eo ponamus, an in rebus ipsis inueniendis? At expendamus Agathini
iam verba, atque hoc quæramus, an renisus aliud in vehementibus genus, aliud in plenis statuat.
« Adeoq; hæc eius verba sunt: Consequitur enim in consideratione plenitudinis & vacuitatis pul
« sus: pleno tensum & contentum perpetuo spiritum repræsentante: vacuo diffluentem & in reni
« su euanescentem, vt instar sit aquosæ bullæ, quæ rumpitur. Huic quidem eo nomine gratias habe
mus, quod Sphingis non ponat ænigmata, vt fecit Archigenes, alijq; non pauci: nã, recte, an secus, di
xit, per ociũ expendamus, licet. Verba quidem certe eius clara sunt. Vult enim tensum & conten-
tũ perpetuo spiritum in plenis apparere pulsibus: infirmum & fractũ, nec quicquam renitentẽ in

vacuis: at, natiuus'ne ſpiritus atq; vitalis ſit, qui per corpora, vt illi contendũt, tenſus eſt: an aereus E
& materialis, qui continetur in capedinibus, parum verba declarant: tamẽ ex tota illorũ virorum
ſententia ipſum vitalem coniĳcias dici. Sed, ſiue hic ſit, ſiue ille, tm̃ in præſenti admonebimus il-
lum, eiusq́; aſſeclas, ne placita cum ſenſus affectibus commiſceant, ſed vt decet empiricum. Neque

† Al. ex antiquis. quæ ad tactũ apparent.

enim experientiæ imminuerint dignitatem, ſi explicauerint prius nobis hæc, † quæ de tactione at
tulerunt ipſi } ac deinde, qũo ab ĳs oratione ad placita proficiſci oporteat, docuerint. Qui igĩt ſen-
ſus affectus in ea erunt, ſi nomen ſpiritus immutemus, & ictum appellemus? erit.n. hæc oratio:
Plenus pulſus tenſum & contentum perpetuo ictum repræſentat: vacuus vero diffluentem & in
reniſu euaneſcẽtem, vt inſtar ſit aquoſæ bullæ, quę rumpĩt. His tam bene mutatis proferamus hic
paruum eius librum, vt, quid de vehemente & languido pulſu dicat, videamus. Verba eius ſic ha-
bent: Nam, quòd vehemens etiam pulſus ſit, qui violenter ferit tactum, & in occurſu fortiter euer
tit eum, conſtat hinc, & conuenit inter multos. Mox ſubĳcit: Contraria intelligunĩ de languido,
nam debiliter & languide occurrit tactui. Hæc recte quidẽ Agathinus, ſed nihil ab ĳs, quæ de ple-
no & vacuo ſunt dicta, differunt: nam contentum perpetuo ictum eſſe, nihil eſt aliud, ac violen-
ter ferire tactum, & fortiter euertere: quorum illud quidem de pleno, hoc vero de vehemente, di-
ctum eſt. Iam etiam in reniſu euaneſcere, idẽ eſt, quod debiliter & languide occurrere tactui: quo- F
rum etiam illud de vacuo, hoc de languido eſt dictum. Atque Agathinus in hunc modum expo-
ſuit affectus tactus in vehementibus pulſibus & languidis. Archigenes alio modo: nam hic ſic
ſcribit: Itaque, ſi per ſe æſtimetur, manifeſte apparet ſua ſponte vehementiam contentionem eſſe, »
vt diximus, arteriarum motus. Inde addit: Apparet porrò per totam diſtentionem firmitas impe- »
tus, ex qua, arteriam ſi comprimamus digitis, firmior occurrit ictus. Hæc quidẽ ſic ſunt aperta, quę »
dixit de affectibus tactus: in quibus nullum habebimus proprium affectum monſtrare plenitudi
nis, niſi ſanè, vt quidam dixerunt huius ętatis homines, cum plurimum pulſus eleuatus renitatur.
Atqui hæ duæ ſunt ſpecies pulſuum, non vna: nam, cum plurimum attollitur, ſi quidem in tribus
dimenſionibus fiat, magnum efficit pulſum: in vna duntaxat, vel longũ, vel latum, vel altũ: nam
reniti idem eſt, quod vehementem eſſe. Quo'd ſi quis magnum ſimul & vehementẽ volet vno no
mine vocare pleni, vocent, licet: de nomine enim non contendimus: tantum ſciat, nihil ſe nouæ
differentiæ alicunde præter commemoratas in præſenti, adducere. Nam, ſi duas aut tres earum ac-
cipiat differentias, quas peculiaribus nominibus appellet, nulla inuidia eſt: verùm de nominibus
non agimus, ſed de rebus: de quibus, ſi quis habeat, quod, præter quę nos diximus, afferat, libentes
didicerimus. Excogitare vero differentiam quandã pulſuum ex arteriæ infuſione (ſic enim, quod G
in ea continetur humoris, appellant) equidem comprobo: ac intelligere eam poſſum modo craſ
ſiorem, modo tenuiorem, & hercle etiam lẽtiorem, vel aquoſam, vel copioſiorem, vel pauciorem,
vel aeream, vel aliam, qualiſqualis ſit: ſiquidem ſpiritum cogito tantũ eas continere, atq; hunc in-
terim purum & ſerenum, interim caliginoſum nebuloſumq́;. Sed hoc nõ eſt inſtituti noſtri, vt
animo concipiamus, quæ eſſe poſſunt, immo de eſſentia agimus eorum: cum vel contraria liceat
concipere: vt ſimul ſint, fieri non poteſt: vt ſanguinem cogitamus continere arterias, & non con
tinere: neque enim quæreremus de eo, quod nequaquã concipimus animo. At non eſt huic quę-
ſtioni propoſitum, vt in notionem eorum veniamus, ſed eſſe monſtremus: neque enim eſt quiſ-
quam, quin in arterĳs poſſit intelligere ſanguinem contineri: ſed, an re vera, &, cũ naturæ lege di
ſpenſat animal, ſanguinem contineant, hoc quærimus. Ac multa de eo ſcio Archigenem verba fa
cere: verum, ſi id poteſt deprehendere ſenſus, nequicquam multa nugaĩ: cum aperte mentiri dice-
re liceat Eraſiſtratum, qui id agit, vt, quæ ſenſu didicimus, hæc ſuadeat oratione aliter habere: ve-
rum nemo auſus eſt confirmare peruenire ad tactum humorem, qui in arterĳs eſt. Sanè nihil ma-
lim, quàm vt hoc obtinere poſſem, ne, cum inueſtigo ratione veritatem, negocium mihi exhibere
tur: at, quid tandem dicant, planè non intelligo: Plenus eſt pulſus, qui occurſum arteriæ humidæ H
tumidũ oſtendit. Vtrum, ceu ipſe hoc tactus poſſit cognoſcere: an, ceu hic patiatur quod patitur,
affectus aperire viam poſſit ſtatus arteriæ cognoſcendi? At, hoc ſi dicat, ex affectibus tactus
coniĳcere aliquid de ſtatu arteriæ licere, ego non contradico: etenim Praxagoras hoc & Hero-
philus facit, ac prope omnes, partim plus, partim minus: partim etiã deterius, partim melius. Pra-
xagoram autem forſitan etiam mireris, qui, cum humores neget contineri in arterĳs, ex pulſibus
tamen colligere quaſdam eorum ſpecies molĩt: at affectum ſenſus haudquaquam communem
adducit. Ea enim ratione ænigma faciat orationem ſuam, vt, qui legat nec intelligat, profundi ali
quid verbis & mirandi arbitreĩ ſubeſſe: ibiq́; ætatem conterat, nimirum perpetuo quærendo, nec
tamen quicquam inueniendo: nam quomodo inueniatur, quod nuſquam exiſtit? Quin tu non

2. Epid. ſec. 5ª. cui vena in cubito pulſarit.

tantum humorum ſpecies cedo ex pulſuum differentĳs diſcerne, ſed animi etiam ‖ mores, vt Hip-
pocrates conatur: tantum, quæ ſenſus patitur, mihi ſerua: nec, quæ haudquaquam patitur, falſo
aude ei tribuere: neque ex vno affectu diuerſos pulſus iacta te cognoſcere. Eſt quidam pulſus,

** Al. νικηθῆναι. i. uincatur.*

qui multum renititur, adeo vt, ſi premas etiam arteriam, non moueatur à manu: hunc retine,
ac, quouis, voca nomine: nam, ſi modo vehementem, modo plenum vocas, interdum alio no
mine, exiſtimasq́; numero nominum multas te res efficere, quis te feret? Habeo ſigna ego etiam
ex pul-

A ex pulſibus de ſpecie humorum,& de affectibus animi: tũ ex ſenſibilibus, quos nuper cõmemoraui, affectibus omnia conor dignoſcere: nec dico vſquam pulſum præruptum, grauem, lenem, aquoſæ ſpeciei,flatuoſum, διηγκωνισμένον, diſtẽtum, μογυλὸν, ſtrictum, κατανενυγμένον, ϖειλελωσμένον, ῥοπαλώδη, neq; quicquã aliud, quæ iſti ratione excogitant, nec percipiunt affectibus ſenſibilibus. Adeo iam etiam, quæ ſentit auditus tantum, ad tactum traducunt: nam quid aliud, cum ſtridentes dicant, & ſtrepentes, & reſonantes pulſus, quàm de tactu ceu de auditu diſputãt? itaq; efficiunt deniq;, vt fides etiam veris detrahatur. Ac vir quidam huius ætatis minime malus, verboſitatem dixit eſſe cõmẽtationem pulſuum: qui hercle dixit rectiſſime, ꝙ multa verba fundit ẽt, nec quicquam doceant commodi. Qui hoc, ſi non in diſputationibus, in ſcriptis certe debebãt vi-
« tare, quod dixit Comicus: Garrire doctus, verum ineptus dicere. Et mihi plenum pulſum ſcribis, nec tantillum mihi, potes, vt exponas mentem tuam: tunicæ'ne arteriæ ſignifices qualitatem, an quantitatem infuſæ in eas ſubſtantiæ, an qualitatem ſpiritus, an deniq; caloris facultatem quandã, vel qualitatem: nam omnia mihi videris dicere nõ diſtribute & cõfuſe. Aut quò plenitudinis mihi vini mentionem facis pro exemplo? Quid ẽt in tractatu de plenitudine in hęc verba loqueris?
« Itaq;, ſi plenum non ſubſtantia, ſed facultate velis æſtimare. & paulo poſt: Sopor facultatis in tali-
« B bus plenum pulſum deſignat, quæ nomina ſunt intemperiei ſpiritus. Et, quemadmodum, vt gu-
« ſtarũt vinum guſtatores vini, plenum dignoſcunt: ita pulſuum periti, plenum ex facultatis ſopo-
« re, etiam ſi ſemiuacuus ſit, animaduertunt. In his ad facultatem referre mihi pleni pulſus notionẽ videtur: ta, vbi de plenitudine agit, vniuerſa mihi videtur confundere & miſcere. Id adeo ex eius
« verbis intelliges, quæ hæc ſunt: Quemadmodum aũt lanarum contextus inde tenũis eſt, ex quo
« vacuæ & plenæ dicuntur, & vini qualitas non pũngẽs, ſed illinc admota linguæ dignoſcitur, qua
« plena & vacua vina diſtinguimus: & ipſum ẽt corpus apprehendimus, tum vacuum, tum plenũ,
« tam in eo, quod naturaliter alius aliud habeat, ꝙ in morboſis affectibus, vt in inflammatione, œde
« mate, inflatione: ita etiã inexercitatas carnes diſcernimus ab exercitatis. Rurſus in hac oratione, quæ de vino dicuntur, conuenire cum plenitudine facultatis videantur: &, quæ de inflãmatione & œdemate, cum plenitudine, quę in ipſo eſt corpore arterię. At vero exemplum lanarum omnino non intelligo: neminem enim ego vnquam audiui, plenam & vacuã lanam qui diceret, vt rogarem, quemadmodum diceret: immo nec de inflammatione & œdemate, ex quoq; audiui, niſi ex Archigene. Tamẽ ex his intelligere poſſum, quid ſignificare velit nomen plenũ: nam, quod contrarium laxo eſt, vocatur plenum. Vacua vero quædam & plena corpora Mangones & Pædotri-
C bas audiui dicere: verum non in modum œdematum & inflammationum, ſed, vt in primis proprie & vſitate dicuntur, perinde ac vaſa plena vacuaq;, appellabant: ac cutem prehendentes reuellebant, vt viderent, remiſſa eſſet, an contenta: itaq; ex laxa vacuum, ex contenta plenum conijciebãt: & vero eum ẽt, qui gracilior craſſiore eſſet, ex ijs indicijs pleniorem vocabãt. Has nugas cogimur agere propter eos, qui primi ea, quæ nihil ad rem faciũt, ſunt nugati. Quaſi enim nomina Archigenes interpretaretur & nõ declarare res inſtitueret, multa coegit in vnum exempla & nomina, quæ nec vni rei omnia congrua ſunt, nec ex vſu authorum appellata: nam apud quos authores, aut vinum, aut lanas plenas & vacuas, inuenias ſcriptum? Reſtat ergo, vt ad cauponas, mulieresq; adeamus requiſitum, quõ interpretentur, & quo'nam hoc conducat. Certe, ſi vti pleni nomine geſtiebat, modo rem declaraſſet aperte, cui nomen tribueret, non eſſent neceſſaria exempla. Cæterum de nõis vſu etiam tertio in libro de pulſuum differentijs abũde tractauimus, ac nũc etiã meminimus, vt Archigenis in docendo confuſionem aperirem. Neq; enim multa complicare & infinita garrire oportebat, cum pauculis verſiculis totum tradi facillime poſſet in hunc modum: nam, quod obſcure ille multis verbis conſcripſit, breuibus, faciam, vt plane explicem.

*ἀπληπτι. i. perceptibilis eſt ĩ græcis.

* προσάπλουσα eſt ĩ impreſſis, προσαράπλουσα in ãtiquis.

Explicatio Galeni de Pleno pulſu. CAP. 3.

D GEnus eſt pulſuum, quod ipſum arteriæ corpus, quo ſtatu ſit declarat: alterum, quod qualitatem ſubſtantiæ, quam continet: ac tertium natiui ſpiritus eius oſtendit facultatem. His tribus generibus plenitudo nomen eſt: hęc* ſi ſcripſiſſet, & aperte ſcripſiſſet & compẽdioſe: nec hic nos enecaret, dum inquirimus, primum quid dicat, deinde† ecquid erret: ⊱ ſed mentẽ eius aſſecuti plane, ad inueſtigandum nos, ecquid erret, conferremus, iterum in hũc modum rationẽ inſtituentes. Horum trium generum Archigenes primum, quod in ſtatu poſitum eſt arteriæ, tum eſt, tum cognoſcitur: verumtñ plenitudo ab authoribus non appellatur: quod in tertio commentario de dĩjs pulſuum demonſtrauimus. Illic.n. egimus de nominibus: non de nominibus hoc loco, at de ipſis pulſibus dignoſcendis, diſceptamus: tu id pro tuo arbitrio voca. Dabis autẽ nobis, vt vocibus vtamur cõſuetis & approbatis, ac durum quẽdam pulſum appellemus: atq; mollem, alterum ei contrariũ: pręterea tertium, in medio vtriuſq; poſitum, moderatũ & natiuum in ſtatu corporis arteriæ. Ergo, quẽ plenum tu, ego durũ voco, quibus'nam affectibus tactus, qui ſentiri poſſint, deprehẽdemus? nã arteriæ tunicã nemo ambigit, quin neceſſe ſit vel cõtentã eſſe, vel remiſſam: verum hoc nunc non quærimus, immo vero, quæ eius ſit ratio dignoſcẽdi. Hoc nos clare, fac, doceas, nullis inuolucris vtẽs. Atqui nõ facis, neq; vero te eo accuſamus: neq; quia affici aperte tactũ explicauimus aliter in vehementibus, aliter hiſce in pulſibus, ideo iactamus. Nã vobis ſenioribus, qui

*ταῦτα eſt in impreſſis, vt uertit ĩterp̃s: clarius tamẽ, οὕτω. i. hoc pacto, ut eſt ĩ antiquis.

† εἰ κακῶς λέγει, eſt in impreſſis: melior tamen eſt lectio ueterum cod. qui habẽt, εἰ καλῶς λέγει. i. ecquid recte dicat. et ita paulo poſt: quãquam hæc pauci momenti ſunt.

qui hæc magna cura inueſtigaſtis,referimus acceptũ, ſi quid nos inuenimus boni,nõ inuẽturi cer E
te,niſi ad veſtra ſcripta,qui glaciem ſecuiſtis,& viam nobis ad ea aperuiſtis,meditati ſimus.Quare
hoc relinquamus,ꝙ affectu tactus, puta preſſu,diſcernitur, & ſecluditur à vehemente: ſubuertẽdi
enim vim illi, & reniſum tribuimus. Iam quæramus ſm illud de duobus plenitudinis reliquis ge
neribus: quorum prius, quod de ipſo ſpiritu,vt vultis, intelligitur, quid nã ſit, nec hoc poſſumus
intelligere: vti ẽt tertio in libro de pulſuum differentijs demonſtrauimus. Verum (quia,illic quæ
ſumus latius proſecuti, hic breuibus volo perſtringere) aũt caloris ardorem, aut contentionem
eius dicitis: hæc nãq; ex verbis veſtris quaſi oraculis tortuoſis Apollinis Loxię eruere potuimus:
iam horum,reliquum eſt,vt ſigna tradamus. Contentionis quidẽ iam indicia didicimus,gratiasq;
agimus: ſcilicet renititur preſſui,vt confirmatis,tactumq; ſummouet. Ardorẽ aũt hunc caloris ni-
hil requirimus,niſi vt doceamur,quouſq; tactus noſter animaduertat: neq; ſane vlla tactũ noſtrũ
latebit differentia caloris. At non poſſumus hic nos non mirari,ſi in pulſuũ differentijs ea, & non
in febrium aggregabitis. At hoc mittamus in præſentia, nec de eo contendamus. Reliquum ge
nus quemadmodum dignoſcatur,attendamus,plenitudinis. Hic tactu,nõ habeo,quid conijciam,
nec an ſpiritus in arterijs ſolus, nec an etiam quidam humores contineantur: immo non valetis,
vt demonſtraui antea,ſi quando Eraſiſtratum refellitis,vel Praxagoram, cum aſſeritis ſanguinem F
in arterijs eſſe, ſenſum appellare teſtem: haudquaquam id prætermiſſuri, ſi conſpicuum ſit. Nec
vero illorum ẽt ad ſenſum quiſquam confugit teſtem, vt confirmaret arterias eſſe humoribus va-
cuas,ſpiritusq; tantum inſtrumẽta: & recte ſane, quippe tactus, ſpiritus'ne in arterijs tantum ſit,
an ſimul humores aliqui,nõ valet declarare. Itaq; inanibus nugis horum repudiatis,ipſi dicamus
apud nos ſoli nullum prorſus ſenſum eſſe,quo dignoſcas,in arterijs contentus ſanguis ꝗ ſit mul-
tus & qualis. Ac primo loco nobiſcum repetemus non poſſe in aqua inter cutem nos, humor ſit,
an ſpiritus,qui in regionibus ventris continetur, tactu explorare, niſi cauata preſſu cute. Et vero
frequenter non cauari conſpicias in ſynceris aſcitis, & aqua inter cutem, quem tympanitem vo-
cant: ſed ad veram notitiam comparandam pulſare cogimur abdomen, vt attendamus,ſi, veluti
tympanum, reſonet: ſecundo loco aliter cõponere hominem,& in latera conuertere, quo fluctua
tionem aliquam exaudiamus: Ac nobis ſtrepitus in modum tympani,ſpiritũ annuntiat, fluctua-
tio, humorem: vno vero admoto tactu diſtentum abdomen, non deprehendas, ex aere ſit, an ex
aqua: tametſi cutis his, & quicquid carnoſum erat ſecundum peritonæum, contabuit: ac multo
fuiſſet facilius tum ob circũiectarũ partium extenuationem,tum ob materiæ contentæ copiã,cõie
ctari tactu,vtrũ humor an ſpiritus ſit id,quod in eis continetur: at tñ hic etiã ſoli tactui parũ tuto G
fidẽ habeas: qũo igitur in arteria, tã craſſa munita tunica, vt peritonæi ſit ſextupla,& quã cutis ſæ
pe tegat bene craſſa? nec.n.ægroti, quos viſimus, ſemper tabidi ſunt. Cum præterea tertius acce-
dat motus, qui etiam nõ parum ad cõfundendam notitiam valeat, quid tandem tactu comperire
exacte poterimus? et ſi ad conturbandum notitiam eius, quod continetur, ſatis erat arteriæ per-
petuus motus. Quo ergo licebit ſigno aut quantitatem contenti in arterijs humoris, aut qualita-
tem cognoſcere? nam magnitudine quidem pulſus,contenti humoris cognoſcimus copiam, ſed
non perpetuo hinc nobis humidum eſſe ipſum humorem conſtat: duritie vero ſtatũ arteriæ cor-
poris: reniſus ictus non craſſitiem ſubſtantiæ ſignificat, ſed robur vitalis contentionis. Nam ridi-
culum ſit,ſi adeo cõtinere vnquã craſſum adducaris humorem,arteriarum capedinem, vt renitatẽ
preſſui: immo,ſi vel ſit lutum,facile cedat prementi,niſi lapides in arterijs & arenam putamus con
tineri: nam ita renitetur deniq; materiæ craſſities prementibus, aliter nullo modo. Equidem li-
benter vtrem repletum humida materia his,qui ita elimatum tactum iactant, vt verbis veritatem
ſuperent,explorãdum offerrem,quæ inſit in illo materia: nam ne aquam quidem tenuem à craſſo
vino diſcernant. Neq; vero,ſi vnus vter picis humidæ ſit plenus, alter aere,ſic etiã deprehendant:
ſolæ enim fluctuationes & ſtrepitus facultatem habent diſcernendi, quid ſit, quod contineatur: H
ſenſus aũt tactus vſquequaq; manet ſimilis. Quin qualitates humorum ne fluctuationes quidem
annunciant,verum hoc ipſum duntaxat cõe,humorem, qui continetur,non ſpiritum eſſe. Et qũo
credas,qui nec valent per vnicam vtris tunicam dignoſcere contenti qualitatem,per cutem poſſe
non minus vtre craſſam, membranasq; minimũ binas,ac per tunicas neceſſario duas, humorem,
qui in arteria eſt, dignoſcere? Atq; hæc quidem illi dicant, nec Herophilum onerent mendacijs:
neq; graui nomine rudes territent Herophili librorum: neque hinc fidem verbis parẽt: turpe.n.
eſt,quaſi ad ſubſellia,teſtibus certare. Si demonſtrationem afferre potes, audiemus te libẽter: He-
rophilum vero eiuſq; aſſeclas proferre teſtes,declinantis eſt rectum certamen, & cauſas exceptio-
nes technasq; commentantis, ne detegaris. Conſtat non iam inquirendæ rei gratia, ſed hiſtoriæ
ſupponi falſo citatos teſtes. Hæc'ne dicit Herophilus? minime vero: †immo nõ tu aufugeris: oſtẽ
de, quẽadmodum mentiar: oſtende,qũo dicat: deinde dictio forte ambigua profertur, eoq; bellũ
conuertitur,quid'nam ſignificet dictio,et quid velit. Ibiq; in dicto & ſententia vertuntur epichei-
remata quædam rhetorica: in amphibologia itẽ alia: & hercle in ſyllogiſmis ẽt alia. Immo omnẽ
ſic rhetoricã huc transferunt,vt ſi argumentum aliquod meditarentur,nec propoſitum ſtuderent
efficere. Quid.n.non adduxerunt recentiores medici ad quæſtionem, cum quidã ſcire Herophi-
lum

† *Al. ex aliquis. immo ẽtiris.*

A lum defendant & hanc pulsus differentiam: contra quidam nescire conentur probare. Miseri certe vtrique, & misericordia digni: illi, quod imperiti: hi, quod sunt contentiosi. Non minus nos tamen infelices, quibus, si artis colamus commentationem, non est satis: sed &, quid Herophilus, quid Heraclides, & Chrysermus, & Hegetor nõ probe exposuit: quid porrò Apollonius dixit*, & Bacchius, Aristoxenusque, volumus scire: &, si deprecamur, compellimur plane: duobusque exercitamur malis, tum quod ab re nugamur, tum quod inuiti hoc facimus, quod illi. Nũc quidẽ certe alterutrũ mihi necesse est, aut vt Archigeni videar, & Herophilo, sexcentisque alijs refragari: aut demonstrem nullũ de Herophili sententia plenum pulsum esse. Ac, si id, vt operæpretium, tractem, non aliter, ac illi, de inani sedulitate reprehendendus sim. Nunc, quando ex ipsa rerum veritate illorum sententiam coargui, qui ad ipsa artis opera properant, ad ea dimittam, quia iam propositam quæstionem absoluimus. Quòd si qui auent etiam veterum scripta cognoscere, temporeque ad id abũdant: omnia adijciam, ac declarabo nusquam Herophilum ad vllam rem vti pleno pulsu. Et primũ ab ipso capite exordiar, quod illi proferũt: quod ab Herophilo libro primo de pulsibus est scriptum, quod mihi solum videntur legisse. Atque sic habet: In summa, differre mihi videtur pulsus à pulsu, πλήθει, magnitudine, celeritate, vehementia, rhythmo. Hoc in multis prolato, quid πλῆθος sit, quærũt:

B quasi vero si nesciamus, quid πλήθει significetur, cum necessario πληρότης ab eo, id est plenitudo, significet. Itaque ego ipsis lepide, ni fallor, respondeo: nam τῷ πλήθει crebritatẽ illum affirmo designare. Rursus vtique alijs respondeam, τῷ πλήθει vehemẽtiam denotare: ac quiduis potius, quàm plenitudinem, dicam: vt videant, nugari volentibus quanta licentia sit. Nam cur plenitudinẽ potius, quàm crebritatem, τὸ πλῆθος denotabit? nũ quia primam syllabã τῆς πληρότητος & πλήθους ijsdẽ elemẽtis proferimus? Quod si est, ẽt ἡ πληγὴ, τὸ πλησίον, ἡ πλησμονὴ, τὸ πλῆκτρον, τὸ πλημμυρεῖν, sexcentaque sunt alia, quorũ ex ijsdem elementis prima syllaba constat. At.n. lõge, inquiunt, remotæ horum significationes sunt à τοῦ πλήθους. Qui aũt minus, plenitudinis significatio à τοῦ πλήθους significatione procul abest? Immo probabile est, inquiunt, differentiã plenitudinis, quæ est in pulsibus, commemorari nunc, atque ab Herophilo cognosci. Quin potius verisimile est dũritiã* cognosci & appellari, cum & hæ pulsuum differentiæ sint, easque prorsus Herophilus cognosceret. Vnde igit differentiam plenitudinis dicat, multo præstabat mea snia, reuoluisse antea oẽs eius de pulsibus libros. Mihi quidem hãc legẽ statui, vt vnumquemque scriptorem ex se ipso declarem, nec inanibus suspicionibus & affirmationibus demonstratione vacuis delirem, quid aliquis dicat.

Atque quo inuenisti apud Herophilum alio loco nomen pleni, cum crebri inuenias millies? Proin

C de, cũ differentia plenitudinis & incognita sit (vt demonstrauimus) nec eius alibi Herophilus meminerit: differentia porro crebritatis cum apud omnes in confesso sit, tum eam Herophilus scribere millies comperiatur: probabilius multo sit crebritatem appellare putare illũ, quàm plenitudinẽ. Neque hoc dico τῷ πλήθει Herophilum pro crebritate scripsisse (hoc.n. si dicã, ridiculus sim non secus, ac illi, interpres) verum esse longe procliuius declaratu crebritatẽ, & duritiem, adeoque quiduis potius, quàm plenitudinem, significari. Equidẽ, quid Herophilo τὸ πλήθει significet, alias pu to aperte declaratum esse: nunc non denotare plenitudinem, quo nam pacto demonstramus hoc? Primum statim hæc subdit: nam, quo mireris magis hominum dementiam, qui pro plenitudine πλήθει accipiunt, apponam totum caput. Atque i summa differre mihi videt pulsus à pulsu πλήθει, magnitudine, celeritate, vehementia, rhythmo. Quia in his differunt, conspicuus interim fit et proprius & non proprius. Videt porro differre & discerni vniuerse pulsus alter ab altero, vt dictum est, celeritate, magnitudine, vehementia. Quòd si eiusdem rhythmi videt pulsus alter ab altero differre celeritate, magnitudine, vehementia: quem possis locupletiorem adducere Herophilo testem Herophili sententiæ? Videtur, inquit, alter pulsus differre ab altero, vt est declaratum, rhythmo, magnitudine, celeritate, vehementia. Quá nam igitur ratione, si omnino pulsuum certã dif-

D ferentiam τὸ πλήθει indicat, eam hoc loco præterijt, cum orationem repetat non obiter, aut negligenter, sed addat, vt dictum est? Qui aũt fit, vt eiusdem rhythmi pulsus dicat, celeritate, magnitudine, vehementiaque distare? Quomodo postea, cum exponat differentias pro ætatibus, reliquas differentias pulsus distinguit, omisit autem plenitudinem? Præterea pro affectibus, tẽporibus anni, vitæ institutis, & pro rõne aliorum omniũ qñ discernit pulsus, cæteras vbique oẽs memorat differẽtias, plenitudinem nusquam. Et, quod maius est, qui hãc ipsam singulis ijs ferè adscribit orationẽ, nusquam addit τὸ πλήθει: sed in primo tantum libro, non in omnibus locis: certe non prætermissurus, siquidem nomẽ differentiæ sit pulsuum. Hæc pro compendio habeto eorum, quæ in libris de differentijs pulsuum secundum Herophilum disseruimus: in illis enim latius Herophili vsum nominum pulsuum explicauimus. Iam igitur finem faciam sermonis de pulsibus dignoscẽdis: nam, si, quæ de arteriarum peruerso situ, aut de qua alia singulari re ad hanc disputationem reieci, hæc in proximis duabus lucubrationibus declarabo, de pulsuum causis & de præsagitione ex illis: quarum complectetur vtraque quatuor libros.

Galeni

* Al. ex antiquis. contra dixit.

* Al. ex antiquis. & differentiã duritiæ.

GALENI DE CAVSIS PVLSVVM
LIBRI QVATVOR

Hermanno Cruſerio Campenſi interprete.

ARGVMENTVM LIBRI

Quæ Cauſæ ſint Vehementis, Duri, Magni, Celeris, & Crebri pulſus: tũ Quemadmodum hi, atque horum contrarij, ab vna vel pluribus cauſis oriantur.

Genera Cauſarum Pulſuum. CAP. 1.

CAuſarum, quæ pulſus variant, aliæ generationis eorum ſunt cauſę, aliæ tantum alterationis. Generationis, tum vſus, cuius gratia fiunt: tum facultas, abs qua: tum inſtrumenta, per quæ diſtẽdunt: Alterationis cæteræ oẽs, & quæ præcedentes appellantur: † &, quæ his ſuccedũt, extẽ*rnæ. } Nam triplex quidem" eſt cauſarum genus non in pulſibus modo, ſed & in alijs cunctis: Vnum, quod primum eſt & præcipuum, quod quidem etiam continens appellant: cuius inde appellatio deducta eſt, G quoꝺ illorum eſſentiam cõtineat, quæ (vt modo diximus) generatiõis eſt cauſa: Reliqua duo genera, vt fiant pulſus, in cauſa non ſunt, ſed cauſæ ſunt illorum, qui iam geniti ſunt, mutationis. Nam humorum craſſitudo, abundantia, lentor, acredo, efficere non valent pulſus, alterare valent: ita frigidum balneum vel calidum, & hyems æſtaſq;, breuiter frigus & calor, alterandorum pulſuum ſunt, non generãdorum, cauſæ. † Ac, quas nunc commemorauimus, extẽ*rnæ appellantur: quæ has etiã præcedunt, quæ quidem in humoribus ſunt, præcedentes. Breuiter ſic habeto: quæcunque extra corpus poſitæ quicquam in corpore alterant, extẽ*rnæ vocant: quæ has etiam antecedunt, præcedentes cauſæ corporis affectuum. } Hi affectus, vbi continentes moueant, euadunt præcedentes illarum cauſæ.

A.l.1.f.2.c. c.5.fo.48.

*Dictio hæc in quibuſdã cod. græcis non habetur.

† Al. καὶ τὰ τούτων ἔτι προκαταρχοντα. quaſi vertas, & quæ has adhuc antegrediuntur. Interpres autẽ cauſas ꝓcatarcticas, externas vocat.

† Al. ac, q̃ nunc commemoratę ſunt, procatarcticę appellantur: quę vero ante has (.ſ. dictæ ſunt) quæ in humoribus ſunt, pręcedentes. Breuitęr ſic habeto: q̃cũq; extra corp⁹ põſitæ quicquã ĩ corpe alterant, procatarcticæ ſeu antegreſſæ vocant: vtpote q̃ eas, q̃ in corpore ſunt, diſpoſitiones antegrediuntur.

† * Al. ἐξ αὐτῶν. i. ex ipſis. ſ. cæteris cauſis.

Denſetur enim ab occurſu externi frigoris cutis, cuius dẽſitas naturalem halitus digeſtionem reprimat, repreſſus ille coaceruetur, tandem accendat febrem, ob quam vſus pulſuum mutetur, itaq; etiam ipſi pulſus: hîc extẽ*rna cauſa eſt occurſus externi frigoris: cæterę vſq; ad vſum pulſuum oẽs præcedentes. Cauſa igitur extẽ*rna intercedentibus cauſis præcedentibus, quia variat vſum pulſuum, quæ vna ex continentibus cauſis eſt, etiam immutat ipſos pulſus: neque enim poſſit vlla cõtinens cauſa mutari, vt immutabilis maneat effectus eius: ſed prius, quàm continentes attingat al- H teratio, non poſſunt immutari pulſus. Ideoq; principes hæ & præcipuæ ſunt primæq; cauſæ pulſuum, cæteræ ſunt harum gratia: nam, quoꝺ † extẽ*rna illa alteratio ad continentes penetrauit, propterea pulſuum cauſæ dicuntur: cum ſua ſponte & per ſe alterare illos nequaquam poſſint. Quare, qui peritus euadere artis de pulſibus volet, hic verſatus in cauſarum omnibus generibus mirifice debet eſſe, vt, quicquid propoſitum ipſi ſit, explicare pulſuum alterationem poſſit. Principiũ exercitationis optimum eſt, vt continentes cauſas, quamobrem generare quæq; pulſum poſſit, perpendas. Qua enim ratione generandorum eorum ſunt origines, eaꝺem etiam alterandorum: ſiquidem cauſarum in quantitate & qualitate differentiæ, pulſuum differẽtias in qualitate & quãtitate efficiunt.

De Cauſa pulſuum ex Facultate. CAP. 2.

VIdeť porroꝺ perpetuo cũ oĩbus arterijs cor motũ illũ pulſatilẽ, vt vocant, dũ ſuperſtes animãs ſit, habere: vbi ĩterijt, nec vllã arteriã, nec vero ipſum cor amplius pulſare videas: Quo fuiſſe tũ quandã cõſtat cãm, à qua moueret: at, q̃ hęc ſit, nõ procliue inuẽtu eſt. Vnus natiuũ" calorẽ, alius A.ibidem. contentionẽ, alius tẽperamẽti proprietatẽ, hic vniuerſam ſtructurã corporũ, ille ſpm̃ tm̃: eſt, qui q̃dam

A dam horum,alius ēt omnia ſimul affirmat.Et vero quidam ēt facultatem quandam nullo præditā corpore introduxerunt, quæ peculiaribus inſtrīs motus,quæ retulimus, vtatur, vel omnibus, vel pluribus,vel vno.Hanc cauſam,quæ pulſus molitur,quæcūq; illa ſit,licet eius nos fugiat eſſentia, ꝙ facultatē habeat pulſus efficiēdi,facultatem illā vocauimus: vt quamlibet, puto, aliā facultatem à facultate faciendi, cuius habet facultatem, ſolemus nominare: alicuius enim eſt facultas, & eius notio eſt relationi ſubiecta.Itaq;,qn̄ eſſentia ipſius incognita nobis ſit,hoc appellamus eam nomine. At vero,cū robur facultatis vel virtutem dicimus,aut contra infirmitatē & vitioſitatem,ad functionem hæc nomina ſunt referenda: quippe, quæ obit & efficit creatq; functionē cauſa, interim ad eam melius eſt appoſita,interim deterius.Quo fit,vt modo præclarius, poſtea,ſi res ferat, deterius functio adminiſtretur: ac præſtantior ad functionem diſpoſitio facultatis,virtus eſt et robur: deterior,infirmitas atq; vitioſitas. Sed de facultate pulſus effectrice,hæc ſatis eſt hoc loco noſſe.

De Cauſa pulſuum ex Vſu. CAP. 3.

ibidem e. DE vſu eorū illa ſunt,″quę alio loco demōſtrauimus, cōmemorāda: ꝙ tuēdi cauſa caloris vniuerſi corpis creati ſunt,quē refrigerēt: &, ſi quid ſit fuliginis ex ſuccorū aduſtione cōtractū, id excernant è veſtigio. Etiā illo loco hoc dictū eſt,ad gignendum hos referre animalē ſpiritum.

B *De Cauſa ex Inſtrumentis.* CAP. 4.

ibidē c.6.e. RElíqua & tertia gignēdorum pulſuum continens cauſa ipſum eſt arteriarum corpus: nam omnis facultas,quæ alicuius cauſa agit,inſtr̄a quærit ad opus appoſita: erat″aūt hic accōmodatum inſtr̄m,quod ſpiſſis tunicis & cauum eſſet intus. Nam,vt artifices hi, quos in vrbibus conſpicimus,ſutores,excuſores, pictores,certis inſtrīs opus ſuū efficiunt: ita, quæ pulſus efficit facultas,ſuum opus, tutelam natiui caloris, inſtrīs peragit arterijs. Hoc tm̄ inter hāc & alios opifices intereſt,ꝙ inſtrīs hæc indita eſt,ac per ea tota permanauit: non foris,vt illi,attingit.Itaq;,vbi refrigerantem ſubſtātiam trahit, arteriarum diſtenditur corpus: cū fuliginoſam expurgat,cōtrahitur. Iā præpollet modo diſtentionis vſus,modo contractionis: ac conſequitur omnino alterā motus partem reliqua. Itaq;, cū ex his cauſis pulſus proficiſcātur, oēs illorum variationes cauſarum, neceſſe eſt, comites ſint alterationum: vnde tot primæ ſunt & generales pulſuum differentiæ, quot ſunt cauſarū.Et facultatis quidē differentię,robur & imbecillitas: natiui caloris,aduſtio refrigeratioq;: arteriæ tunicæ, duritia ac mollitudo: atq; præ his omnibus in ſingulis generibus cōmemoratorū mediocritates. Verū mediocritates naturales efficiunt pulſus, qui medium locum obtinent inter excedentes: exceſſus vero,pulſus præter naturā: atq; alij perſpicui ſunt. Qui aūt in firmitate conſi-

C ſtunt facultatis,quiddā dignum habent quęſtione, quod progreſſus diſputationis diſpiciet. Por-

l.i.f.2.d.3.c. 0.44.g. ro robur facultatis″neceſſario vehementē pulſum facit, infirmitas languidum: & inſtrumētorum duritia durū,mollitudo mollem. Non tm̄ incremento natiui caloris vel imminutioni vnum ſemp & idem pulſuum genus ex neceſſitate conſequitur: nec enim celer, quod non nulli ſunt opinati: nec magnus,vel creber ſemp incidit,vbi aduritur natura: nec, cū extinguitur, tardus, vel paruus, vel rarus. Sed de his,qui ambigunt,perinde,ac Archigenes,errant, qui in Magnū diſputat de pulſus celeritate,ꝙ non à robore potius,ꝗ̄ ab imbecillitate proficiſcatur facultatis: nam neutrū ſequitur neceſſario. At tm̄ peculiaris magis eſt celeritas quidē robori facultatis, & caloris abundantiæ,

2.i. par. cā. 570.col.2.a præterea mollitudini inſtrumentorum: tarditas vero″contrarijs. Eodē modo validæ facultati magnitudo,& copiæ caloris,tum ēt mollibus inſtrīs eſt familiaris: paruitas vero contrarijs. Crebritas item nulli neceſſario de cōmemoratis adhæret, magis tm̄ propria facultatis eſt imbecillitati, copiæ caloris, duritiei inſtrumentorum: & raritas item magis ad contraria ſpectat, non annexa illis eſt perpetuo tamen.Faciam autem,vt hæc,repetita ab initio oratione,ſigillatim demonſtrem.

Calor Quos efficiat pulſus. CAP. 5.

SI amplior in corpore ſit collectus calor,animanti opus erit cum maiore reſpiratione, tum ma-

D ioribus pulſibus: &,quia maioribus,cōtinuo etiā celerioribus, & crebrioribus: Vt, qui ſitiūt, non multum modo,ſed & celeriter potant, ac crebro: ſic,qui indigent refrigerio,copioſum ſimul id,& celeriter,crebroq; attrahunt. Quamobrem peculiares dixi eſſe pulſus copioſo calori magnū, celerem,crebrumq;: non tamen neceſſario concomitari: poſtulant enim, quo tales euadant, facul-

i.f.2.d.3.c. 48.c. tatem validam,atq; inſtrumenta mollia.″Sin infirma facultas,aut durum ſit inſtrumentū,neq; magni eſſe neq; celeres poſſint, quod inſtrumentū ſit per duritiam aduerſus mouentem facultatem cōtumax: illa vero attollere, quatenus oportet,arterias p imbecillitatē impos.Quare,vt celer pulſus, vel magnus fiat,tria,oportet,cauſarum genera inter ſe conſpirent: vt vſus illorū generationis vrgeat,facultas valida ſit,molleſq; arteriarū tunicæ,aut certe non duræ {ſed moderatæ.} Vt.n.impellere velociter,aut multum progredi,vt maxime concitato motu indigeant,nec ſenes valēt,nec parui pueri: ita nec imbecilla facultas, ēt ſi vſus poſtulet, vel celeriter, vel multū attollere arterias poteſt.Iam etiam,ſicut mollis veſica prompte multum diſtenditur: dura, ne ſi admodum quidem etiam atq; etiam contendas: ſic arteriarum tunica, mollis quidem perfacile attollitur plurimū vel facultate infirma: at dura,licet facultas ſummopere illam impellat, reſiſtit facultati motrici, renititurq;. Via omnium horum ratioq; vna eſt: nam,vt cauſa,quæ in examen venit, ſola conuertatur, reliquæ maneant omnes in eodem ſtatu, ita diſcernes alterationes pulſuum. Nam, ſi, cum multæ

immutatæ

immutatæ ſunt, attendes, primum obſcurum erit, propter aceruum'ne omnium in vnum contractarum, mutatio euenerit, an propter vnam quandam ex illis: deinde, vt conueniat propter vnam, quæ ſit nam hæc vna de illis, non dum conſtat. Nam, ſi calor increuerit ſolus, & maneant facultas tunicæq; arteriarum immotæ, pulſus neceſſario maiores & celeriores fient, vnaq; cum calore, dum ad maximam perueniant diſtentionem, augebuntur: celerrimi vero ne ſic quidem prius, quàm maximam calor diſtentionem ſuperauerit, apparebunt. Tunc autem vltra maximam diſtentionem extendetur, cum ab ea refrigeratur parcius: quare celeritate motus reſarcitur defectus, itaq; pulſus fiunt celerrimi. Iam vero neque hæc ſatisfaciunt calori vehementer incenſo, ſed, quod ante temporis inter duos motus quieſcebat, nunc quid præſecat etiam. Subinde etiã tam reddit breue, vt perpetuos putes motus eſſe, nulla quiete interpellatos: ſed hoc accidit, vbi ad vltimum incenſus calor ſit. Et, cum tres ſint in omnibus exceſſibus rationes opis, omnibus ſimul vtitur: nam conſequitur ſe refrigerantis ſubſtantiæ cum plurimum, tum celerrime, & maxime continenter: quorum primum maximos pulſus creat, alterum celerrimos, creberrimos tertium. Neque, vbi liberaliter illum magnitudo refrigerat diſtentionis, irritat celeritatem: neque crebritatem, vbi ab ambabus auxilium conſequitur: alterius enim illarum ſemper defectus corrigitur altera: magnitudinis, celeritate: celeritatis, crebritate. Quid multis? crebritatis pulſuum F cauſa vna eſt, prioris actionis defectus. Accidit id cum alijs de cauſis, quas deinceps recenſebimus: tum de copia caloris, vti modo eſt oſtenſum. Propemodum iam, quod erat inſtitutum, confectum eſt. Declarauimus.n. abundantiam caloris nullum conſequi neceſſario pulſum magnum, celerem, crebrum: ſed peculiares eſſe illi in primis magnum & celerem, & non nunquam crebrũ etiam, ſed per accidens quoddam.

A. t. 2. i. p. can. fol. 5. col. 2. a

Defectus Caloris natiui quos habeat pulſus. C A P. 6.

PVto iam quoq; de pulſibus conſtare, qui defectum comitantur natiui caloris: quem ſcilicet nullus etiam comitatur neceſſario. Familiares tamen ſunt ei paruus & tardus præcipue, mox etiam rarus. Nam, vt natura, quæ iam pridem refrigerata eſt, nec multum requirit, nec celere refrigerium, ſic nec breuibus interuallis. Breuibus interuallis idem eſt, quod crebrum: & longis interuallis idem, quod rarum.

An Medius pulſus inter vehementem & languidum, ſit ſecundum naturam. C A P. 7.

SEd, qñ ſatis de his dictum eſt, ſi, quod produximus dudum, quantũ diſputationi cõducat, perſpexerimus, ſeriem orationis proſequemur. Inter magnum pulſum & paruũ naturalis intercedit & moderatus: cum quo cõparantes & æſtimantes reliquos omnes, qui maiores ſunt eo, hos G magnos vocamus: qui minores, paruos. Itidem inter celerem & tardum, medius moderatusq; naturalis eſt: ſic inter crebrum & rarum. Ad hæc inter durũ & mollem medij naturales ſunt. At na turalis non item videtur, qui inter vehementem medius eſt & languidum: validæ enim eſt facultatis opus vehemens pulſus, vt languidus infirmæ. Cuius ſane firmitas nõ eſt contra naturã, immo hæc virtus eſt & ſecundum naturam: infirmitas vero facultatis, vitioſitas, præterq; naturam eſt. Quantum iam in via, quæ intercidit inter robur & imbecillitatem, eſt ab altero ad alterum, in confinio alicubi vtriuſq; poſitum, tanto id præſtat infirmitate, quãto robore inferius eſt: contraq; tantum firmitati cedit, quantũ ſuperat infirmitatẽ. Proinde non hic quærendũ aiunt eſſe naturalẽ pulſum, ſed in ſummo & valido: atq; ex hoc prouenire vehementẽ pulſum. Sunt, qui verũ fateãtur hoc eſſe, ſed dubitent hoc vndequaq; ita habere: quorum hæc ſententia eſt, naturalẽ pulſum † in hoc genere, fieri quoq; ipſum ab ſummo & optimo ſtatu non ſecus, ac alios in oĩbus generibus: non ſummum tamẽ & extremum eſſe, ſed eſſe ex non naturalibus quendam alium hoc vehementiorem. Nam ſingulare quiddam huic pulſuum generi accidiſſe ac extra ordinem autumãt: quò factum eſſe, vt in hæſitationem illi, erroresq;, qui aſſequi illud non poſſent, incurrerint: ſiquidem fieri quidem valente facultate vehementem pulſum, attñ certum eſſe & huius modum vehemen- H tiæ: quem ſi prætereat, de natura recedat. Certe quidem in ira dicunt, ſubindeq; in exercitationibus, atq; potionibus vini, vehemẽtius offendi, ac natura poſtulat, motas arterias: at hoc inter oẽs conuenire, naturaliter pulſum ad vnguem comparatum, in animante eſſe ſpectãdum, in requiete poſito omnium magnarum ac validarum alterationum: validam aũt alterationem ira, exercitatio, vinum concitant: quare non hunc eſſe naturalẽ, ſed qui valente natura ſimul & per extraneã cauſam, quæ violenta ſit, nullam cõmota fiat: itaq; quadam ratione eſſe medium, quadam non eſſe naturalem in hoc genere pulſum. Quatenus eo enim alij quidam ſunt vehementiores pulſus, & vero alij minus vehementes, hactenus eſſe mediũ: quatenus aũt, cũ tres ſunt huius generis differentiæ, vehementia, imbecillitas, & vtriuſq; medium, non ex medio eſt, ſed ex vna de ſummis, hactenus mediũ non eſſe: omnino ergo eſſe reliquũ, recte de illo pariter ac vere dictum eſſe, naturalem pulſum huius generis, mediũ locũ in altera extrema differentia obtinere. Sunt, qui hoc impugnent etiã: qui aiunt vehementes pulſus non fieri ijs tẽporibus, quæ cõmemorata ſunt, ſed videri fieri: falli aũt illos, qui negligentius tangunt, à celeritate cum ijs coniuncta, & magnitudine, atq; interim ẽt altitudine: vt ſit in ira. At huius cõtrouerſiæ cõſtat iudiciũ ad dignotionẽ ptinere. Quæ eſt ergo vera dignotio? Dicendũ eſt enim, quod pſpicimus: vino potato, modice certe, pulſus

A. l. 1. f. 2. d. c. 4. fo. 48. c

† *Additur ex antiquis, mediũ quidem.*

A ſus aperte cum maiores & celeriores, tum vehementiores euadunt: in ira vero, & in modicis exer
citationibus, non perinde aperte. Immo, ſi quid illis accedat vehementię, id adeo eſt minutum, vt
animaduerti ægre poſſit. Vtcunq; ſit, quin, quod in manibus habemus, conficiamus, nihil cauſæ
eſt, hoc ſi tantum quæramus: an magnitudo celeritasq; pulſuum pertineant ad robuſtam faculta-
tem: quod eſſe his videtur, qui ſumma cura æſtimant ex ipſa rerum natura. Quando enim in con-
feſſo eſt diſtendi à facultate arterias, plus eas probabile eſt validam attollere, & infirmam parum:
celerius item validam, tardius infirmam: quod quidem vel nobis ipſis conſpicitur, cum ambula-
mus, currimus, metimus, fodimus, deniq; quicquid agimus. Nam in his, qui fortior eſt, non maio-
rem modo, ſed & celeriorem operam præſtat, ſiquidem alia vtriq; paria ſint: q̃ ſi infirmiorem ad
opus neceſſitas vrgeat: fortior autẽ aut plane eo nihil indigeat, aut quàm pauciſſimo: celerius ſic
imbecillior aget. Sed inepta iſta eſt comparatio: immo, ſi, vt ante eſt dictum, alia vtriq; paria ſint,
& vnum tantummodo quodq;, quod quoq; loco in diſquiſitionem venit, commutetur. Vt, ſi im-
minentibus latronibus fugiendum ſit, profecto non paria conficient ſpacia, nec æquali velocitate
current, iuuenis valens atq; imbecillus ſenex. Quod ſi tamen motum ſenis, qui inuaſionem timet
latronum, ad iuuenis motum cõferas, qui ſegniter in vrbe obambulat, velocior ſic atq; maior tibi
B ſenis videatur: non quo celerius moueri iuuene poſſit, vel magis artus transferre, cæterum quòd
motu indigeat concitatiore ob metum, à quo compulſus omnes vires accommodat ad opus. Iu-
uenis viribus eſt quidem robuſtioribus, ſed ad opus eas non requirit: nam, ſi opus ipſi, vt ſeni, ſit,
hoc celerius aget atq; magis, quo vires illi ſunt melius comparatæ. Quamobrem accuſare hic ope
ræpretium eſt tum Archigenem, tum Magnum, tamen longe Archigenem magis: nam Ma-
gnus quidem, etſi non vndequaq; verum, certe aliqua ex parte, animaduertit. Archigenes vero,
cum, quod deſiderabatur, deberet addere etiam, quod recte eſſet inuentum, ſtudet labefactare:
« qui ita ſcribit, æquum eſt enim, vt adſcribam ipſa verba: Nam infantes paruum prorſus pulſum
habent, nec vehemẽtem, tum mire crebrum, & celerem. Magnus eum negat eſſe celerem, in per
petuum conſtituere volens hoc, non proprium imbecillitati celerem pulſum eſſe, ſed crebrum:
« ſunt enim imbecilli illi. Ac paulo inferius Archigenes, Mihi quidem non in robore, inquit, vide
tur celeritas poſita eſſe, cum in cholericis reperiam, & cardiacis arteriarum contractum motum.
Hæc Archigenis verba ſunt, multum quidem probabilia, quæ facile auditorem circumueniant,
vtpote ex lemmatibus collecta, quæ vulgus medicorum comprobat: ſiquidem in hac ſententia
ſunt penè omnes, cholericorum & cardiacorum celerem pulſum eſſe. Nos vero ſatis in primo li-
C bro de pulſibus dignoſcendis diximus de celeritate & tarditate: vbi alium monſtrauimus celerẽ
eſſe, alium non diuturnum pulſum: itidem de tarditate, non eundẽ tardum eſſe, atq; diuturnum.
Nihil eſt igitur, q̃ eadem hic repetamus: ſed concluſione duntaxat cõmemorata, in illis affecti-
bus non diuturnum quidem pulſum eſſe, tamen non celerem, tum ad inſtitutum eſt redeundum.
Iam enim Archigeni nihil efficietur, cum negatum ſit pulſus in cholericis cardiacisq; affectibus
eſſe celeres. Et quidem (vt hoc conceſſum ſit) non fuerit facultatis roboris certum ſignum celeri-
tas, ſed, familiare illi quin ſit, nihil obſtat: quandoquidem iam ſatis aperte declarauimus quoſdam
neceſſario pulſus conſequi continentes cauſas: aliquos eſſe illis familiares, neceſſario coniunctos
non eſſe. Nam, quorum pulſuum poſtulat generatio vnam cauſam, hanc perpetuo illi comitabun
tur, & hercle indicium erunt cauſæ fideliſſimum, vt vehemens valentis facultatis, languidus infir
mæ: at, quorum, niſi plures concurrant cauſæ, cõſtitui generatio nequeat, hos familiares eſſe cau
ſis dicemus, non aũt ſignificare certam ex illis aliquam. Eodem modo, ſi ex vna aliq̃ñ cauſa pulſus
proficiſcatur, ſed non ab eadem perpetuo, familiaris quidem omnibus cauſis erit, quæ efficiunt
eum, cõſtanter vero ex illis indicabit nullam. Neq;, ſi celeritas ſit pulſuum, ſtatim robur quoq; ne
ceſſario facultatis erit: immo eſt, cum maior ſit vſus generationis animalis ſpiritus: & eſt, cum ca-
D loris ſit copia, vel inſtrumentorum mollities, vel horum quædam, vel omnia ſimul. Haud aliter, ſi
magnitudo ſit pulſuum, erit vel robur facultatis, vel impendium animalis ſpiritus maius, vel ca-
lor in corde abundantior, vel inſtrumentorum mollitudo, vel quædam horum, vel etiã vniuerſa.
Itaq; Magnus, qui familiarem eſſe celeritatẽ dixit facultati validæ, nihil peccat: ſiquidem eſt, cũ
velocior huius occaſione pulſus fiat. Archigenes vero, qui eum oppugnat, errat: primũ, q̃ in eo
mentiatur, quod perſpicuum eſt, qui oẽs ducat non diuturnos pulſus eſſe celeres: deinde, q̃, ſi ſint
celeres, hoc exiſtimat conſequi, haudquaquam validæ facultati eos familiares eſſe: id quod planè
falſum eſt. Neq; enim, quin pulſus celeres aliq̃ñ à robore facultatis proficiſcãtur: verum, q̃ ab illo
non ſemper ſolo: conſequetur, vt illos, quos diximus, pulſus fateamur celeres eſſe. Quod ſi exiſti-
mauit non familiares eſſe tm̃ valenti facultati Magnus pulſus celeres, ſed ẽt, vt ſignis, in perpetuũ
eſt vſus, lapſus eſt: etenim non, ſi celeritas eſt pulſuum, continuo robur ẽt eſt facultatis: immo ve-
ro (vt ſupra diximus) ſi vel vſus vrgeat, vel ſint molliora inſtrumẽta, velocius arteriæ mouentur.
Omnino, q̃ñ robur facultatis ſequitur celeritas, & quando caloris copiam, aut exhauſtum anima-
lem ſpiritum, aut mollitiem inſtrumentorum, melius feciſſet Archigenes, ſi Magni ſermoni inue
ſtigatum adiunxiſſet: ita enim abſolutus ſit, ſatisq; ad omnes dignotiones. Quod ille quando præ
terijt, etſi prius ab Herophilo motum: nos, quibus bene Magnus, & melius etiam Herophilus
ſcripſit,

scripsit, residuum addemus: ac doctrinam dignoscendarũ, quę celeritatem efficiunt, causarũ oĩbus E suis numeris absoluemus. Prius tñ faciendum mihi est, vt illorum admoneam, quæ in secundo de pulsibus dignoscendis libro docuimus, quò significationes assequentes horum nominum, nihil secus in sermone accipiamus. Celeres dicimus pulsus itemq; tardos esse nõ ægrotis modo, verũ ẽt valẽtibus nõ nullis: quod naturaliter quidem ijs inesse dicimus: quemadmodũ ẽt alios, quibus comparatum optime corpus est, nec tardos, nec citatos, sed moderatos natura habere pulsus: eosdemq; nec magnos, nec paruos, sed medios inter vtrosq; moderatos: neq; item crebros, vel raros, sed & in hoc genere moderatos. Atq; de hoc, qui corpore optime est constituto, priore loco dicamus, vt qui regula sit & modus cæterorũ omniũ hominũ: magnos.n. et paruos pulsus, celeres, tardos, deniq; qui ad hunc modum singulis in generibus appellantur, ac excessus denotant, ad nullũ alium quẽquam, præter hunc, cũ illos nominamus, referimus. Hic ergo homo si calidior solito euaserit, atque hac re sit tantum alteratus, vehementiã is pulsuum nõ immutauerit: immo nec duritiæ & mollitudinis genus: at in magnitudinem & celeritatem vertet: interim ẽt in crebritatem, prout magis vel minus calor increuerit. Paulo enim si, q̃ solet, factus calidior sit, manifesto pulsus habebit maiores, verũtamen non celeriores aperte. Quòd, si amplius illi calor increuerit, vnà cum illo magnitudo pulsuum proportione augebitur: ad hęc elucebit celeritas. At, si calor plurimum F auctus sit, maximi erunt pulsus, celerrimi vero nõ dum: sed, vt antea tradidimus, tum demum, vbi maximam excesserit distentionem: iam tum crebritas quoq; clare animaduertitur. Horũ, cur ita appareant, rationem partim iam ante explicauimus, partim non magno negocio ex commemoratis inuenias. At, si frigidior iusto is homo factus sit, primum raritas perspicua erit, deinde tarditas, postremo paruitas. Putauerit aliquis hæc euidentia euenta & inter se & cum positis causis pugnare: par esse enim, vt, quemadmodum in calore prima erat magnitudo, celeritas altera, crebritas tertia: & in frigiditate item prima paruitas, secũda tarditas, tertia raritas sit. Ergo quę ratio est explicandi huius nodi? Quòd cum valida facultas est, etsi paulo minor sit vsus, primam actionẽ nec paruam necesse est, nec tardam esse: alteram vero multo post, si vsus non flagitet, verisimile est fore. Vt enim, cum vrgebat, facultatem stimulabat & excitabat ad officium, ita etiam quietẽ longissimã cõcedit, vbi non vrgeat. Iam, si maior refrigeratio sit, eoq; vsus sit magnopere remissus, vnà elanguescet celeritas motus, atq; minor statim erit distentio. Si plurimum progressa refrigeratio sit, rarissimi quidem, sed non tardissimi tamen & minimi, necesse erit, vt sint pulsus: sed sat est, si tardiores semper & minores fiant natiuis: exacte quidem certe tardi vel parui, si valida facultas sit, quamuis multum sit vsus remissus, nunquam fiant. Eadem cæteris actionibus videas vsui ve G nire: vt ambulationi aucta necessitate, id est si multa singulis diebus sint stadia conficienda, velocius & magis progredimur, nec in diuersorijs diu commoramur. Sin adeo sit imminuta, vt singulis diebus habeamus quina dena stadia, verbi gratia, duntaxat perficienda, diutissime subsistimus in diuersorijs: attamen nõ ad extremam tarditatem & paruitatem actionem remittimus. Eadem in respiratione ratio est, de qua late egimus in commentarijs de dyspnœa.

Pulsus ab Vsu vnà cum facultate profecti, quatuor habent coniugationes. CAP. 8.

AD pulsus redeamus: ac repetamus, quando aut per solum calorem aut frigiditatem alterantur, nec causa alia continens à pristina natura desciscat vlla, alteratio eorum talis necessario exiitet, qualem diximus. At, vbi non modo vsus, verum etiam mutatur facultas, quatuor tum in vniuersum differentiæ diuersæ erũt, in quarum singulis moueri arteriæ in hunc modum videnĩ. In debiliore pariter & calida, si multũ ab vtraq; causa vincatur, vt magnopere imbecillis sit facultas, & calor igneus, parui & tardi pulsus creberrimiq; fiunt: sin modica noxa sit, æque fiũt crebri, sed moderati in distentione & motu. Quid autem crebri perinde, non autem ex æquo parui, nec tardi? q̃m nihil extrema crebrius est crebitate, *ubi similiter habeant ambo. Quòd quidem si hac fieri etiã alia frequentior posset, omnino eam imbecillimi haberent hoc quidem nomine, q non H dum vsum compleant. Quid vero in modicis offensionibus tum facultatis tum caloris pulsus frequentes fiunt, sed nequaquã parui, neq; ẽt tardi, verum moderati? an quia, cum imbecilla facultas sit, non plane tñ deiecta, moderata distentio & motus non nunquã fiet, sicut hominibus debilioribus quidem, sed compulsis necessitate moderata est ambulatio? quod enim robustis citra insignem necessitatẽ accidit, eò compelluntur imbecilliores. Idem hi hoc habẽt, vt, vbi vsus instet, & veluti cõpellat, in perpetua sint actione: nihilominus hi, tametsi ęgre, at vsum implent. Qui vero plane sunt imbecilli, ẽt si maxime contendant, q̃ plurimum possint, augere actionis magnitudinem, celeritatem, crebritatemq;, ne sic quidem respondent vsui. Porrò pulsum, quibus debilis est facultas, omnibus languidum esse diximus antea, & tam languidissimum, q̃ maxime affecta facultas sit. Atq; de pulsu deprauato per caloris copiam & infirmitatem facultatis hæc sufficiũt. Iã ad alteram nos coniugationem conferamus, quæ in imbecillitate cõstat & refrigeratione, cui pulsus competit cum imbecillus pro offensa quidẽ facultatis, tum paruus tardusq;, sicut pulsus prioris coniugationis: sed non ęque, vt illi, ad extremam deuenit crebritatẽ: præter si quando omnino facultas prostrata sit, tunc plane pulsus minimus erit, intermittetq;, & deficiet frequenter. At, modice si facultas infirma sit, validaq; refrigeratio, creber minime euadit pulsus, vtiq; quod satis efficiat

*Al. ex antiquis. quam similiter habẽt ambo.

A ciat vel eiuſcemodi facultas vſui. Tertia eſt coniugatio pulſuum alterationis, cum ſimul calor in-
creſcit & facultas, quam vehementiſſimi pulſus & maximi comitantur, ſed non perinde celerri-
mi, creberrimi vero fere non ſunt aperte: eſt tamē, cum perſpicue naturā excedāt, id quod incidit,
vbi plurimum calor increuit: tunc enim, etſi pulſus ſit maximus celerrimusq; tñ, quę copia eſt ca-
loris, non reſpondet vſui. Reliqua eſt & quarta alterationis, quæ in hoc incidit genus pulſuum,
coniugatio, vbi coierint robur facultatis & caloris defectus. Hi magnitudine moderata ſunt, ſed
tardiores, & bene rari, maxime vbi præpolleat refrigeratio: nam, cum ſit paucus tum pulſuum
vſus, vniuerſumq; magnitudo diſtentionis facile tueatur, recte ſanè diutiſſime quieſcunt arteriæ.
Etenim, vt, cum vſus flagitabat, illarum erat perpetuus motus, ita nunc, cum eſt remiſſus, lōgis in-
teruallis fit: tamen ob facultatis robur, diſtentionis non impeditur aperte vel dilucide quantitas.
At nec multū tarditas eadem de cauſa pollet: ſiquidem valens facultas naturales motionis tuetur
modos, etiam ſi non poſtulet vſus. Omnino, vt manifeſte pulſus minor euadat, magnopere diſſo-
lutum oportet vſum eſſe, frigore admodum ſuperante: plerunq; vero diſtentionis tuetur natura-
lem quātitatem: aut paulum, neq; id admodum perſpicuo, imminuitur. Cæterum multo tardior,
q̄ minor, in refrigerationibus, apparet, perinde atq; illi, qui iter faciunt, cum non opus ſit cōcitato
B motu: hi enim minus de magnitudine greſſus, q̄ de celeritate, detrahunt: quòd, ſi quando feſtina
to opus ſit, plus ad magnitudinem addunt, quàm ad celeritatem. Hîc, ne male hæc accipiamus, &
quolibet in ſtatu ducamus variationem magnitudinis & paruitatis mutationem ſuperare celeri-
tatis & tarditatis, animo etiam atq; ēt opus eſt attēto: neq;.n. perpetuo præſtat, cæterū promptior
eſt, itaq; prior: nam à moderato cōuerſionem ad magnitudinem & paruitatem procliuius videas
fieri hac, quæ ad celeritatem tarditatemq;. Attamen, ſi, cum ad inſignem magnitudinem mutatio
peruenit, adhuc fiat, vt creſcat calor, celeritas tum affatim extenditur: quod, ſicut diximus prius,
non immerito accidit, nam ad implendum vſum ſatis eſt cordi, ſi diſtentionis augeat magnitudi-
nem: neq; velocitatem perinde, ac illam, requirit auctam. Cum vero luculēta iam ſit magnitudo,
præterea vrgeat vſus, hîc tum omne, quod deſideratur, adijcit celeritas: ſin parum ſit ea conten-
tum, perpetuos ciet motus, quod perinde eſt, ac crebros facit. Atq; de his hactenus.

Pulſuum Cauſæ ex Differentijs inſtrumentorum. CAP. 9.

TRanſeamus iam ad inſtrumentorum differētias, ac inſpiciamus primum peculiares vtriuſq;
earum pulſus: deinde aliarum etiam cauſarum immutationes, vti fecimus paulo ante. Quòd
1.i.f.2. d.3.c. igitur, cū durius ſolito vel mollius euaſerit corpus arteriæ, ipſos pulſus id ibi ſimul reddat vel du-
5.48.f C ros vel molles, ante explicatum eſt: nec quærit hoc longiorem probationē, cū id omnia perſpicua
euenta approbent, ferientis naturæ reſpondere qualitatem ictus. Quòd vero mollitudini inſtru-
mentorum familiaris ſit magnitudo, paruitasq; duritiei, quanq̄ de his antea verba fecimus, tamē,
quia ita fluit ſeries orationis, etiam hoc loco exponemus. Molle inſtrumētum, quoniā prompte
extenditur in omnem partem, facile diſtenditur: durum, non abſque magno negocio. Iam comes
eſt promptitudinis diſtentionis, magnitudo: reniſus & cōtumaciæ, paruitas. Itemq; celeritas prio-
ris, tarditas alterius generis eſt comes: non tñ ex æquo, ac magnitudo & paruitas. Paulo enim ce-
lerior pulſus eſt ex mollitudine ꝓfectus inſtrumētorū, pulſu, quem creat durities: maior ꝓmulto.
Quia corporis arteriæ membranoſitas, quāuis durior interim ſit, ad celeritatem quandam motus
parata eſt & facilis: ad magnitudinem vero diſtentionis omnium ineptiſſima: nam opus eſt, vt in
omnem partē extēdatur facile, quod maximam diſtentionē ſit effecturum: huiuſmodi molle eſt.
Cumq; à natura longiſſime aut ad mollitudinem aut ad duritiem corpus arteriarum receſſerit, tar
dior fit mollis pulſus duro: nam corpus paulo mollius iuſto, quia paulo duriore ad magnitudinē
ſequacius eſt, idcirco etiam ad motus velocitatē. At vero, quod ad extremam diſſolutum mollitu-
dinem eſt, & veluti laxum, & in ſe ipſum per nimiā humiditatē conſidet: neq; ad diſtentionis ma-
D gnitudinem perinde ſequax eſt, neq; ad celeritatem motus: itaq; celeritate cedit duro: magnitudi
ne tamē etiam nunc non durum tm̄ ſuperat, ſed ipſum etiam, quod in naturali ſtatu eſt. Eiuſcemo
Ibidem h. di certe ſtatus, qui ad immodicum arterias exceſſum adducunt duritiei & mollitudinis, non fiūt
ſine mutatione aliarum continentiū cauſarū: neq;.n. conſtare amplius facultas in ſuo robore, nec
in terminis calor à natura præſcriptis poterit. Quam ob rem, vbi ipſius ſolius vel mollitiei vel du
ritiei, remotis alijs cauſis proprios pulſus pronunciamus, maiores & celeriores dicemus à mollitu
dine, minores tardioresq; à duritie fieri: & multo quidem maiores, q̄ celeriores, ob cauſam, quam
explicauimus nuper: crebritate vero ac raritate tm̄ à ſe mutuo & à mediocri variare, quantum ma
gnitudine, paruitate, celeritate, tarditate à natura recedunt. Dictum præterea ante eſt vnā omni-
no cauſam eſſe crebritatis omnium actionum, cū quenq; vſum nō aſſequantur. Atq; durorum in
ſtrumentorū eſt minor diſtentio, itaq; minor vſū actio obitur: mollium contra inſignis eſt diſten-
tio, impleturq; abunde vſus: iure itaq; cū duris pulſibus crebritates, cum mollibus raritates cohæ-
rent. Quòd ſi qñ incidat, vt cū duritie refrigeratio cōcurrat, & calor cum mollitudine, tum pulſus
duri mollibus euadent rariores: concurrentibus tñ hæc pulſuum alteratio fit differentijs continē-
tiumcauſarum. Quando aūt huc defluxit oratio, vt primam commemorarem duritiei & refrige
rationis complexionem, ſummam eius explicemus. Si durum corpus arteriarum ſit coniunctum

cum innati caloris refrigeratione, pulsus efficiet iusto minores & tardiores: si superet durities, mi- E nores magis, q̃ tardiores: sin aũt refrigeratio, cõtra tardiores magis, q̃ minores. Ad eundẽ modũ crebriores, si durities refrigeratiõe superior sit: sin vincat refrigeratio, rariores: at, si par fuerit vtriusque à natura flexus, tanto reddet minores, quanto tardiores, à raritate vero & crebritate naturali non abducet: siquidem, quantum vsus eorum generationis detraxit ob refrigerationem, tantundem simul de quantitate distentionis temporeq; motus abstulit: quare nihil causæ est, cur arteriarum magis natura continuet motum, sicut in plerisq; paruis pulsibus, vbi infra vsum manet distẽtio. Quod si tñ insignis durities, et pauca omnino fuerit frigiditas, tum id ipsum existet, quod cõmemorauimus, nẽpe distentionem, quæ vsum non assequitur, perpetuos creare motus. At, si contra accidat, vt permultum sit frigiditatis, duritiesq; naturali pulsu quàm minimo minor, tum pulsus multo rariores, necesse est, sint, q̃ minores, ꝙ vsus etiã longe inferior sit quantitate distentionis. Habes causarum primam coniugationem. Altera erat, in qua cum calore pollebat mollitudo, quæ etiã tres necessario primas differẽtias producit: interim enim par mollitudinis est & caloris mutatio: interim præpollet vel mollitudo vel calor. Quare, si, quantũ naturam mollitudo relinquat, tantundem desciscat ab ea etiam calor, magnos necesse est, & celeres fieri pulsus, non statim tamẽ crebros: verum, vbi generãdorum eorum vsus superet magnitudinem distentionis, si F mollitudo præstet, magnitudo etiam vincet celeritatem: si calor, non item statuendum est absolute, sed distinctio est opus. Si ita abundet calor, vt vsum actio complere nequeat, multo celeriores fiãt, necesse est, q̃ maiores pulsus, simulq; etiam crebri: vbi vero naturæ satisfaciat vsus, æque magni atq; celeres. Porro autem tertia erit causarum complexio, quæ pulsum in hoc genere variãt, vbi calori adiuncta durities sit. Atq;, cũ vterq; multum de natura deflectit, pulsus erunt celerrimi creberrimiq;, minimi autẽ nequaq̃ nisi simul facultas affecta sit (sed id hic non posuimus) sed minores illi quidem iusto, non ad vltimam tamẽ paruitatem delabentur. At, si immodicus calor sit, & instrumentum nõ magnopere durum, verũ paululum à moderato variet, tñ abest, vt iusto fiat distentio arteriarum minor, vt etiam maior euadat. Nam, cum peculiaris duritiæ instrumentorũ paruus sit, & magnus immodico calori, iure pulsus ĩ istis statibus fit magnus, assimilatus vincẽti: sicut, cum præpolleat durities, paruus. At celeris erit, vtra causarum excellat, maxime tñ cũ calor: tum vero etiam luculentior erit crebritas. Restat coniugatio in propositis pulsuum generibus, vbi cõcurrant mollities frigiditasq;, Quia vero magnus pulsus hic quoq; mollitudini peculiaris est, & paruus frigiditati, vtra longius à natura deflectat, illi, necesse est, pulsus assimilentur. Itaque magni instrumentorum præpollẽte mollitudine, parui in frigiditatibus erunt: moderati autem, G cùm, quantum à mollitudine in magnitudinem producantur, tantundem à frigore contrahantur in paruitatem. Nam, vt semel dicam, moderati pulsus non ex hisce tantum causis, sed & ex cæteris pręter naturam omnibus fiunt, cum ambæ, quæ in contrarias partes distrahũt eos, parem vim habeant: vnde falso illos, qui in eum modum laborant, vulgus putat medicorum naturaliter comparatos esse: verum de his diffusius dicam in cõmentarijs de præsagitione ex pulsibus. In pręsentia hoc tñ satis est declarasse (quod quidem ad hanc cõmẽtationem pertinet) oẽs naturales pulsus, inter excessus medios moderatosq; esse: non tñ, quicunq; moderati sunt, etiam naturales omnes esse. Rari quidem & tardi certe id genus omnes sunt pulsus, maxime si superior sit frigiditas.

Pulsus quos Instrumentorum differentiæ cum Facultatis differentiis efficiunt. CAP. 10.

SEd qñ & de his, quæ par erat, exposuimus, deinceps instrumentorum differentias euariemus differentijs facultatis: † atq; illud in memoriã reuocemus, } quot excellentiam caloris affectus sequuntur pulsuum, tot etiam generãdi animalis spiritus vsus. †. Sic " instrumentorũ durities coniuncta imbecillitati facultatis, paruos pulsus, & tardos, & crebros concitat: robori, paruos atque crebros, non etiam tardos, immo longe interim iusto celeriores: quòd, quantum distentionis mediocritati propter duritiem organorum deficiat, tantum à celeritate resarcitur & à crebritate. Si H vero instrumentum molle sit, facultas autem valida, maiores quidem manifesto pulsus fiunt, at aliquanto tardiores rarioresq;. Quòd, si ad mollitudinem instrumẽtorum infirmitas adiuncta sit facultatis, si quidem æquus vtriusq; simulq; modicus fuerit à natura flexus, & moderatos videntur & naturales planè hi pulsus referre, præter quantum varient mollitudine: sin valde immodicus sit, parui & tardi & crebri fiũt. Haud aliter, si multo imbecillitas prępolleat: etenim tum quoque generantur parui, tardi, crebri. Verũ, si superior mollitudo sit, accedũt pulsus ad moderatos, ꝙ facultas, cũ paulo, q̃ naturę lex postulat, debilior sit, nihil habeat obstaculi, quin retineat & quãtitatem distẽtionis, & qualitatem motus, sicut cum incurrat in duritiem instrumẽtorũ: siquidem cũ impeditur ibi distentio, tum vero tanto fiunt necessario crebriores pulsus, quanto actio quoq; fiat imperfectior. Cũ aũt facultas aliquãtũ imbecilla, & molles tunicæ arteriarũ sint, quia nihilo fit tardior motus, neq; minor distentio, ideoq; satis vsui efficit, nulla fit pulsuũ in crebritatẽ mutatio.

† *Aliter ex antiquis. illud prius in memoriã reuocãtes.*

† Hęc addũtur in quibusdã codicib. antiquis. ita vt, quot sũt vsus refrigerandi animalis spiritus, tot etiam & generãdi & augẽdi ipsius: Exẽpli causa, celeritas & magnitudo sunt causa refrigerãdi spiritus, eædem eiusdẽ spiritus generandi & augendi causæ erunt.

A.l.1.f.2. c.6.fo.48.f

Complexiones Omnium causarum Continentium. CAP. 11.

REstat iam, vt oẽs simul cõmittamus continentium causarum differentias, & fiunt cõplexiones numero octo: duæ cũ remissa facultate pariter & vsu, modo mollius solito sit instrumẽtum, modo durius: duæ alterę, vbi languescat facultas, & vsus auctus sit, instrumẽtaq; vel mollia

vel

A vel dura: præterea aliæ duæ, quando valida fit facultas, sed remiſſus vſus, vnà cum variante inſtrumentorum differentia: reliquę duæ, cum valens facultas ſit, auctus vſus, accedatq; inſtrumentorum, quam diximus, differentia. Ac languida quidem facultate ſimul & remiſſo vſu, omnino in paruitatē & tarditatē mutantur in vtraq; differentia inſtrumentorū pulſus: cæterū non reddunt neceſſario crebri, vel rari: ſed viciſſim hoc pro inſtrumentorū ijs differētia contingit, & pro quantitate offenſionis ſingularum cārum cōtinentiū. Nam, ſi parua facultatis offenſio ſit, nec inſignis inſtrumētorum duritia, nihil crebritate pulſus variant: nā hoc docuimus ante, non pulſus modo, ſed oēs planè actiones fieri crebriores ex defectu, qui accidit cuiq;. Iā defectū vſu eſtimari, id ſupra expoſuimus. Cū ergo remiſſus hic ſit paruaq; læſio facultatis, niſi per inſtrumentorū nimiam duritiem, nihil deſiderabit in actione. Atqui, ſi facultas magnopere ſit læſa, modice remiſſus vſus, in ſtrumenta bene dura euaſerint, non poterūt pulſus nō fieri, q̃ vſus poſtulat, minores, itaq; imperfectum ſimul officium, ac, quanto quidē imperfectius, tāto etiā crebrius. Iam vero nec ipſa horū pulſuū paruitas & tarditas poteſt perpetuo ſimilis eſſe: nā, prout facultas plus vel minus, aut vſus offenſus eſt, ēt pulſus ipſi, neceſſe eſt, plus vel minus ad paruitatē trāſeant & ad tarditatem: minores.n. reddūtur & ob facultatis imbecillitatem, & ob vſum remiſſum, & duritiem inſtrumentorū.

A.ibidem.f

B Hoc tñ pro quantitate alterationis cārum, aut ſingularum, aut binarū, aut vniuerſarū affectarum plus vel minus habent: Singularū, vbi minimus factus pulſus ſit, vel vſu penitus remiſſo, vel inſtrumentis durioribus redditis, vel facultate prorſus infirma: valet.n. vel alterutrum eorum, vt dictum eſt, ſi offenſum ſit, minorem efficere pulſum: Binarū, vt cū prorſus factus paruus ſit, neutra tñ ex memoratis cauſis ſumme læſa ſit, ſed vtraq; earum hactenus abſit ab extrema offenſione, vt pulſus, quē ambæ conſtituūt, perinde alteretur, atq; is, quē altera ſumme offenſa: Ita etiā, ſi tria genera cārum ad vnū concurrant pulſum conſtituendum, inducāt interim tantā alterationem, quantam cōmittat etiā vna de illis maxime offenſa: quod memoria per oēm diſputationem tenendum eſt, vt ne falſus quiſpiam alterationem putet, quæ ex omnibus offenſis cauſis cōſtat, maiorē oportere ea eē, quā facit vna: valēt enim, ſicut docuimus, vel de vna qualibet cauſa, quę prorſus læſa ſit, ad vltimam pulſus deuenire alterationem. Facultatis igitur ad extremū deiectio minimos efficit pulſus, etiam ſi molles quidem tunicę ſint inſtrumentorum, vrgeat aūt vſus. Quare vel huius iterum operæpretium eſt in vniuerſum meminiſſe, ad pulſus extremos cōſtituendos identidem plures cauſas requiri, identidē ſatis eſſe vnā: nam maximus fieri ob facultatis ſummum robur nō poſſit citra cæterarū opem, minimus aūt non nunq̃ ob imbecillitatem poſſit: &, quod eo nouius eſt,

C licet reliquæ cauſæ frequenter diuerſiſſimum pulſum habeant peculiarem, tñ ex vnius earum victoria ſit mutatio. Vincit aūt aliās alia: modo, verbi gratia, imbecillitas facultatis, ex qua ortus minimus pulſus eſt: modo inſtrumētorum durities: interdum remiſſio vſus. Nā, vt languida ſemel facultate, magnitudinem nec mollitudo inſtrumentorū, nec incitatio vſus augeat, ſic inſtrumētis deſiccatis, nil conferet ad magnitudinem nec facultas valida, nec vſus incitatio. Et, vt per vnam cauſam, quę offenſa omnino ſit, pulſuum ſæpe extrema mutatio accidit, ſic interdum, etiam ſi coniunctæ ſint cunctæ cauſæ ad vnū pulſum generandū, pulſus, quem conſtituūt, haudquaq̃ ſummā aſſequatur alteratione. Nam, ſi ſimul & imbecilla facultas, & dura ſint inſtrumenta, et vero etiam diſſolutus vſus, tametſi oēs hæ valent cauſæ pulſum paruū reddere, tñ ne ſic quidem minimū neceſſe eſt pulſum fieri: verum, ſi nec vlla inter illas ſumme læſa ſit, neq; collectus ex omnibus aceruus æquet maximam vnius offenſionem, non poterit fieri pulſus minimus. Quamobrem, vt dixi, ante omnia in pulſuum alterationibus attendēda quantitas eſt cauſarū offenſionis. Sed de hoc etiā in libris de præſagitione ex pulſibus agemus. Nunc ad tertiam & quartam octo cōmemoratarū coniugationē digrediamur, atq; hic aliqn̄ dicendi finem faciamus de duabus primis: etenim, ſi quid ſit in ijs præteritum, facile ex ijs, quæ ante diximus, inuenies. Ergo, vbi lāgueſcat facultas,

D vrgeat vſus, durumq; inſtrumentum ſit, potiſſimum ad crebritatem, deinde ad paruitatem, poſtea ad tarditatē pulſus videbis vergere: non neceſſario tñ nec perpetuo, nec etiam in quolibet illorū, nec ſimul concurrunt omnia. Siquidem, vbi læſæ inſigniter ſint oēs cauſę, minimi, & creberrimi, & tardi pulſus fiunt: tardi, q̃ ſit infirma facultas: minimi, cum ob hanc, tum vero ob duritiam inſtrumentorū: qui, q̃ tales ſint, idcirco ſunt ijdem creberrimi, adeóq; quia impellit vſus: quinetiā citra eum, facultatis imbecillitas & inſtrumentorum durities coniunctę minimos poſſunt creberrimosq; pulſus reddere. Huc ſi cumulus acceſſerit vis vſus, non paruum erit illud quidē ad exitum momentū, nihilo tñ pulſus efficiet crebriores: cū ſint vel ſine hoc frequētiſſimi. At, ſi offenſio ſit inſtrumentorum & facultatis parua, ac generationis eorum multus vſus, hi non erūt iuſto minores, nec tardiores, immo interdum manifeſte celeriores: maiores aūt ſi non aperte, pares certe perſpicuo moderatis. Etenim, vbi multum inſtat vſus, quamuis ſit imbecillior iuſto facultas, celeriter mouetur: ac longe vero aucturus vltra celeritatem magnitudinem erat, ni durities impedimēto ſit: nunc eo apertior euadit celeritas magnitudine, quo'd huic nullo impedimēto ſit paulo inſtrumentum durius ſolito: ac hoc magnitudini repugnat præter cætera. Crebri porro in eo genere pulſus fiunt, vt vſus impleat: qui quidē ſi etiam paulum diuertat ab natura, omnino parua, vt dignoſci vix poſſit, erit crebritas, q̃ vſui tum ſatiſfaciat celeritas & magnitudo. Et quid multis? in

hac coniugatione cõparanda cũ quantitate vſus functio eſt,quam per organa obit facultas.Quan E
to.n.inferior functiõ vſu eſt,tm̃ creſcit in crebritatem: contra,tanto minores fiunt & tardiores ita
comparatis,quantum vel facultas vel inſtrumenta naturalem relinquãt modũ. At de cauſarũ ter-
tia variatione ſatis hæc ſunt. Accedamus iam ad quartam coniugationẽ,vbi infirma facultas eſt,
& maior eſt vſus vnà cũ inſtrumẽtorũ mollitudine. Sanè in hac quoq; ſi permultum vſus incre-
ſcat,& non multũ ab natura facultas diſcedat & inſtrumenta,oĩno lõge magis in magnitudinem
increſcẽt pulſus,ꝙ in celeritatẽ. Nam durities inſtrumentorũ in proxima ſuperiore complexione
magnitudini diſtẽtionis reſiſtebat: in hac non tm̃ non officit diſtẽtioni mollities illorũ,ſed pr̨ cæ
teris adiuuat ẽt: itaq; iuſto maior planè pulſus erit,ſed non perinde celer aperte. Iam crebrior etiã
iuſto erit is pulſus,nec tamẽ hic,perinde ac ille,tertij complexus,ꝙ vſui hic magis,ꝙ illic,ſatis fiat.
Quòd ſi paululũ vſus & facultas à naturali ſtatu deflectãt,inſtrumenta vero multum ad mollitiẽ
deſciſcant, ad mediocritatẽ pulſus horũ affectuũ accedẽt, tum quantitate diſtentionis,tum motus
qualitate,præterea quietis tempore: vna tm̃ occurſus mollitudine(nam hoc proprium ijs inſepa-
rabile) excedẽt ſtatũ naturalem. Quòd,ſi nõ ita deflectant multũ vſus & inſtrumenta, facultas aũt
vehementer laboret,tales pulſus bene parui erũt & crebri,modice vero tardi. Atq; hactenus ſatis
etiam ſit de hac concurſione egiſſe. Conferamus nos iam ad proximas duas,quæ commune ha- F
bent robur facultatis,vſumq; pulſuũ generandorũ remiſſum,ſed diſtant inſtrumentis. Itaq; alte-
ra illarũ,in qua durũ inſtrumentũ eſt,valida facultas,minor vſus,minores planè pulſus creat, non
tardiores tñ, nec crebriores neceſſario. Verum,ſi admodũ remiſſus ſit vſus,& dura modice inſtru
menta,non minores modo,verum etiã perſpicuo tardiores rarioresq; fiẽt. Sin vitium inſtrumen
torum vincat vitium vſus,abunde fit is pulſus paruus,itaq; creber,eadẽq; de cauſa minus tardus il
lo prioris ſtatus: ſi.n.nec vſus completur, & imbẽcilla eſt facultas, non ita inſigniter fiet tardus.
Atqui non cõpletᷓ vſus pp diſtentionis paruitatẽ, quæ quidem duritiẽ comitabatur inſtrumento
rum: hæc.n.ſi mollia eſſent,non minor,quod animaduerti poſſet, foret naturali, niſi ſingulariter
vſus ſit imminutus: & oĩno hoc rarior apparebit,quo diſſolutior ſit vſus. Et vero etiã tardus aper
te quidem in mutationibus inſignibus vſus,non aperte in minoribus. At,quando & ſatis de his
concurſibus diſputauimus,ad reliquos iam duos accedamus: in quibus tunicæ arteriæ,vſu aucto,
valente facultate, nunc molles ſunt, nunc duræ. At,molles ſi ſint,prorſus pulſus magni & celeres
erũt: crebri nõ ſemp,ſed vbi immodicũ vſus ſit incrementũ,nam tũ quidẽ nec magnitudo diſten-
tionis,nec celeritas motus,cõplendo eſt vſui: vbi vero paruus exceſſus ſit,abunde vel ſola ſuppe-
ditat magnitudo. Nã,ſi arteriarũ dur̨ ſint tunicæ,varie in eiuſcemodi ſtatibus mutanᷓ pulſus. Par G
ua.n.ſi durities ſit,ſed vſus inſignis mutatio,maiores,celeriores,crebrioresq;,ꝙ iuſtũ ſit, euadent.
Sin aũt ęquo vtraq; cã interuallo deflexerit à natura,neutraq; admodũ lõgo, pares quidẽ naturali
bus,ſed celeriores atq; crebriores fiũt. Iã,ſi inſignis offenſio vſus & inſtrorum ſit,vt hæc plane du-
riora ſint reddita,ille vrgeat nimiũ,celeriores etiãnum erũt moderatis,at minores ac crebriores.

** in græcis eſt ἔυρωστος. i. valida.*

Vſus Exercitationis in Cauſis pulſuum. *CAP. 12.*

QVia vero, quæ de his dicenda erant,diximus,ſupereſt,vt pulſum vnum aliquem propona
mus,in quo doceamus vſum & fructũ huius exercitationis. Sit vero celer, quem peculia-
rem robori facultatis eſſe, vſuiq; vrgenti, & mollitudini inſtrumentorum docuimus.
Quonam hunc pacto, cum eum offenderimus,in vno ægroto explorabimus,quando ex vna illa
rum cauſarum, qñ ex duabus, quando etiam ex omnibus natus ſit? ad hunc modum. Quando à
valida facultate vehemens non poteſt diſcludi,nec à mollibus inſtrumentis mollis,ſi cum neutro
horum ſit celeritas coniũcta, ab vſu ſolo prouenit vrgente. Vbi vero cum altero, omnino ex illo
oritur,quod ſignum hoc ædit,& etiam neceſſario ex vſus incremẽto: oſtenſum.n.eſt ante, celeres
pulſus non poſſe exiſtere,nec vero etiam magnos,niſi poſtulet vſus: at,quatenus ad robur vel im
becillitatem facultas trãſit,ex proprijs eius pulſibus dignoſcas,licet. Eadẽ eſt ratio in qualitate in H
ſtrumentorum: vt quam etiam, pulſus habeamus, qui prodat. Quãtus aũt generationis eorum
ſit vſus,conìectandũ eſt atq; colligendum ex commutatione magnitudinis,crebritatis,& celerita-
tis. Si.n.maximus pariter & creberrimus idem ſit,& celerrimus etiam,ſumme vrget vſus: ſin ma
gnus tm̃,& paulo celerior,nec etiam maximus & creber,vſus non ſit magna immutatio. Et iam
poterit ex alijs quoque ſignis citra pulſus,vt vſus habeat, præſciri. Siue.n.copioſus ſit calor, ſiue
exhauriatur animalis ſpiritus,haud id magno negocio explorabis, quòd tactum calor nõ fugiat,
& hercle ſepenumero etiam ex forma difficultatis ſpirandi, ſitiq; prodatur, atq; interno laboran-
tis ſenſu: animalis autem ſpiritus cõſumitur in exercitationibus & immodicis per halitum dige-
ſtionibus, fluxionibusq; intro vergentibus, quorum nihil eſt, quod medicum præterire poſſit.
Nec hoc loco iſta longiorem querunt orationem: neq;.n.ad propoſitam commentationem,niſi
obiter,ſed ad præſagitionem pertinet ea diſputatio. Attigimus aũt hic eam,quo Archigeni oſten
deremus cũ erraſſe ipſum in prodẽda celeris pulſus origine,tum in promptu ſemper eſſe efficien
tis cauſ̨ inuentionem. Eritq; id ipſum ex ſequentibus multo apertius, ſi prius de ori-
gine narremus reliquorum pulſuũ,vt inordinatorum,arrhythmorũ,& inę-
qualiũ,quos vocãt: pręcipue ſi tales in arterię vna diſtẽtione ſint.

Galeni

GALENI DE CAVSIS PVLSVVM LIBER SECVNDVS

ARGVMENTVM LIBRI

Inæqualium pulſuum Cauſæ, ac Eorum quoque, qui Ordinem & rhythmum ſeruant vel euertunt, explicantur.

De Cauſis Inæqualium pulſuum, ac primum de Inæqualitate ex Vſu. CAP. I.

B AC de vehementi quidem pulſu, & duro, atq; magno, præterea celeri, crebro, cõtrarijſq; horũ, in primo libro explicauimus, quæ cuiuſq; origo ſit, & quot indigeat cauſis, tum quemadmodum inter ſe conſpirantibus: ad hæc, qui illorum neceſſario efficientes comitentur cauſas, ac qui familiares quidem ſint ijs, non conſequantur tamẽ neceſſario. Reliquum eſt, de cæterorum pulſuum vt agamus generatione, atq; primum inæqualium. Quia vero quidã de his æqualitatem in arteriæ vno motu labefactant, alij in pluribus: quam medici collectiuam inæqualitatem ſolent appellare: qm̃ eſt longe hæc apertior inæqualitate vnius pulſus, ſatius primo loco ſit de hac tractare. Sane comites ſunt eiuſcemodi pulſus, vt vno verbo dicam, inæqualis temperiei cordis, atque vitiorum inſtrumentorum vel facultatis: nam aut oppilationes, aut compreſſiones, aut duritias, aut † nimios humores ſubſequuntur: vt nimios nũc humores accipias, qui ad facultatem æſtimantur. At non ſatis eſt hoc de illis noſſe, ſed ſunt ſingulæ partes explicandæ, ſuiſq; confirmãdæ demonſtrationibus. Itaq; cum tres cauſæ ſint continentes pulſuum generationis, inſtrumentum, facultas, vſus, non poterit ex vſus alteratione conſtitui in pulſibus collectiua, quæ aperta ſit, inæqualitas: ꝙ nec repente, nec cumulate adeo vnquam immutari vſus poſſit, vt pulſus, verbi gratia, prior ſit magnus, vel celer, vel crebrior: alter tardus, vel paruus, vel rarus. Siue.n. augeatur innatus calor, ſiue imminuatur: ſiue plus animalis ſpiritus, ſiue minus exhauriatur: horum nihil adeo affatim mutetur, vt inæquales efficiat pulſus. Id quod plane ex acceſſionibus in oĩbus lenibus febribus perſpicias, veluti ijs, quæ ex bubonibus concitantur, & ſynceris tertianis, ijſq; etiam, quę ex aduſtione, vel frigore, vel quo- C cunque alio eius generis oriũtur. Totum.n. inde vſq; à principio eorum tempus ad vigorem pro incremento caloris pulſus cõuertens in magnitudinem, celeritatem, crebritatemq;, nuſquam ſecundum pulſum clare à primo variat: verum, ſi multum temporis interponas, dilucide maior, celerior, crebrior apparet. E veſtigio autem diuerſus non videbitur, niſi quando ex illis, quæ commemorauimus, aliquod acceſſerit: vel nimij humores, illi, inquam, qui ad facultatem intelligũtur: vel obſtructio, vel compreſſio, vel durities inſtrumentorum, vel ipſius cordis aliqua inęqualis intemperies: quæ certe excedũt iam lenem morbum. Siquidem ipſis etiam valẽtibus, vbi lauerint, vel exercitationem ſubierint, exhauſto ſpiritu, calore aucto, maiores, celeriores, crebriores, iuſto, videntur pulſus eſſe: at manifeſte nunquam à primo differt ſecũdus. Si quis inæquales eſſe ẽt eos pulſus contendat, licet non videantur, hic, dum vſum nominum repudiat, nihil tñ ad doctrinam affert lucis: neq; enim, quos ratio eſſe collegit impares, eos ſolemus inæquales vocare, cęterũ quos dilucide ſenſu comperimus tales eſſe. At vocaueris vel hos inęquales, verum hoc ſcito in ſenſibilibus inęqualitatibus, quæ ex alteratione vſus fiat, eſſe nullam. Ac fortaſſe quidem hæc ſufficiebat dixiſſe ad probandum collectiuam, quam vocant, inæqualitatem variationi nunꝗ vſus ſuccedere: adijciamus tamen & hoc, quod animaduertitur non nunꝗ in ira, quando videtur & hęc in- D nati caloris eſſe veluti quidam feruor. Sane habet inæquales interdum hæc quoq; pulſus, non illos quidem ſua ſpõte (ſemper.n. haberet tales) ſed vbi adiunctus ad eam aliquis timor ſit. Iure * ergo varij tunc & inæquales apparent, cum non tñ ab diuerſis cauſis alterentur, ſed etiã natura cõtrarijs: nã propter vindictæ cupiditatem alti, magni, celeres, vehementes: quia vero timor eſt maior accipiendi mali, ꝗ ſpes dandi, parui, humiles, lãguidi, & tardi fiunt. Quare inuicem vtriq; pro cauſæ præpollentis natura videntur euariari: ac excellit modo ira, modo metus: quinimmo ipſe timor, ſi quidem ingens ſit, ꝙ lędatur facultas, & alteretur vſus, pulſus reddit inęquales. Quomodo ergo pulſus facultas affecta inæquales facit? nam hoc deinceps eſt dicendum. Quod non imperet omnibus inſtrumentis: nam, cum imperat, cunctos ſimiles efficit et pares: ſicubi autẽ offendat in agendo, & veluti claudicet, ibi euertit æqualitatem. Quod dico, diligẽter attendendũ eſt, ne omni putes offenſioni facultatis neceſſario ſuccedere collectiuam inæqualitatem: nam aliter ſe res habet: ſed, cum per ſe infirma ſit, creat pulſus non ita crebro inæquales: vbi vero valida ſit ſua ſpõte, opprimatur autem à copia humorum, aut plane contumacia habeat inſtrumenta, ibi illam efficit inæqualitatem. Mentẽ meam exẽplo perſpicies facilius. Ob oculos ponamus duos homines, qui incedunt pedetentim: ſit alter robuſtiſſimus ſimul & florentiſſima ætate, verum pondus portet grauiſſimum: alter prorſus nihil baiulet, at valde ſit imbecillis ex morbo, aut ex ſene-

Margin notes: † πλῆθη. — A. f.2.d.3.c. 6.48.h — * In manuſcriptis quibuſdã græcis cod. legitur πάντων .i. oĩbus. In aldino autem, πάντῃ .i. omnino.

ctute: iam nec multum progrediantur hi nec celeriter: Itaq; nihil differēt in actione: ſed in eo dif E
ferent, q̄ æquis plerūq; paſſibus procedet imbecillis: diuerſis validus ac inæqualibus, et alias alijs.
Nam ille quidem, ne ſi cõtendat quidem, poterit vnq̄ vel magnam vel celerem actionem obire:
robuſtus vero etiam ferè perinde, interim tamen maiore alacritate celerius aliquãtiſper & magis
aget, deinde ab onere preſſus ad primam tarditatem & actionis paruitatē redibit. Idem vſu venit
arteriarum actioni. Nam, cū eſt delapſa in imbecillitatem facultas inſignē, pulſus eduntur langui-
di, parui, tardi: ſin illa, quantum in ea eſt, valeat, ſed alia copia degrauetur, varios tum inæqualesq;
efficit: plurimos, cum graui onere preſſa ſit, lãnguidos, & tardos, & paruos: cum leui, pleroſq; ve
hemētes, celeres, magnos: cum vero necadmodum grauis nec nimium leuis offenſio ſit, ferè, vt in
copia, cõtrarios: vt nec plures poſſis dicere, nec pauciores vel vehemētes eſſe imbecillibus, vel ma
gnos paruis, vel celeres tardis. Atq; hunc in modum pulſus inæquales facultatis noxæ efficiunt.

Inſtrumentorum Vitia quomodo Inæquales pulſus efficiant. CAP. 2.

INſtrumentorum vitia in hunc modum. Vbi circumiectas regiones arteriæ, quæ ad hoc create
ſunt, vt eam diſtentam excipiant, aliud corpus inſederit, nõ poſſunt per illud coarctatæ arteriẹ
ſatis diſtendi. Itaq; ſingularū actionū defectio ſummam interim magnam coaceruat, vt longe ab
vſu abſit officium. Ibi iam violenter agere & vehementer facultas cogitur, reijcere & propellere F
illa ſtudens, quæ ſua inſtrumenta obſederunt, & motu prohibuerunt: vbi maiorem prioribus, &
vehementiorem, & etiam celeriorem neceſſe eſt pulſum euadere: crebrior nõ nunc primum, ſed
ſtatim à principio fuerat. Oſtendimus enim in ſuperiori libro imparium vſui actionum, neceſſa-
rio comitem eſſe crebritatem pulſuum. Itaq; ſi parem impetum facultas in omnibus, quæ conſe-
quuntur, diſtentionibus retineret, æque magni ſemper fierēt, & vehementes, & celeres: nūc, quia
non ſeruat, ſed refert ſe ad priſtinum motum, varia hîc inæqualitas exiſtit & continua. Quo mi-
nus cõſeruet, in cauſa eſt, q̄, cum nihil ferè proficiat, nequicq̄ defatiget. Ac, ſi humor ſit aliquis of-
fuſus arterijs, vehementibus & violētis motibus propulſus de loco in locum cogitur defluere, dū
in meatum impingat, qui educere ipſum poſſit, itaq; emanet ex corpore: vel etiam tēpore tenua-
tus, aut totus reſolutus in halitum digeratur. Vbi diuerſa etiam & continens inæqualitas neceſſa
rio fit: q̄ nec pari copia humores perpetuo deinceps maneant, nec eaſdem coarctent arterias, ſed
ex partibus ſæpe ignobilioribus in nobiliores, atq; ex ijſdē rurſus migrēt in ignobiliores. Quòd
ſi qua inflammatio, aut abſceſſus, aut ſcirrhus arterijs circūfuſa corpora afficiat, à quo compriman
tur & coarctentur, tum longioribus coguntur interuallis inæquales pulſus interpolare æquales:
ſemper enim earundem arteriarum premuntur eædem partes ab ijſdem vel paribus magnitudi- G
ne, vel ſimilibus tumoribus. Accidit etiam pulſuum inæqualitas interim ex ſanguinis copia, qui A. ibidem.
aut in venas aut arterias ipſas ſit infuſus: at hęc quidem ſanguinis miſſione ſedatur facillime: ete-
nim copia illa in venis, arterias non ſecus, ac tumor præter naturam, vtpote ijs vicinas premit &
coarctat: vacuata per ſanguinis miſſionem, ilico venarum tumorem contrahit, ſtatimq; etiam lo
cum arterijs amplum ad motum dat: vbi, quia ſolitam functionem nemine interpellante tenent,
ſimul cum ea æqualitatem naturalem pulſuum recuperāt. At vero hic ſanguis, qui in arterijs eſt,
quemadmodum occupet ſpiritus riuos, quid refert narrare? potiſſimum ſi craſſus, vel lentus, vel
ſi extremis earum finibus ſit impactus: tunc enim, quia nec allicere ſpiritum, nec reddere valēt, di-
uerſas ſimul & difficillimas faciūt inæqualitates, præcipue ſi vel prope ipſum cor vel procul qui-
dem, ſed in nobiles partes impingant obſtruantq; illi ſucci. Quare, vt vno verbo dicam, cum aut
valide comprimuntur arteriæ, aut cū obſtruuntur, vt integra oĩno facultas ſit, inæqualitas quædã
corripit pulſus. At, ſi facultas vnà ſit affecta cum eo affectu inſtrorum, clariſſimum eſt magis va-
riam oportere inæqualitatem exiſtere: itemq; ſi ipſum cor infeſtet inæqualis intemperies, de qua
accuratiſſime in libris de præſagitione ſcribam. At vero, ſi inſtrumentorum illæſus ſtatus ſit, ſed
magnopere facultas infirma, inæqualitas illa, de qua iam diximus, non exiſtet, ſed mutila & decur H
tata, quam vocant, inæqualitas: ab admotis enim digitis victa facultas, minores ſemper imbecil-
lioresq; pulſus creat. Demõſtrationem oratio ampliorem non quærit, cum abūde in libris de di-
gnoſcendis pulſibus declarauerim: quod vero refert ad hunc locum, hoc faciam, vt adijciam.

Pro Facultatis offenſione Aliæ atq; aliæ Inæqualitates oriuntur. CAP. 3.

FAcultatis, quæ creat pulſus, non eſt neceſſe imbecillitatem in omnibus affectionibus parem
eſſe: ſed in ea permagnus eſt exceſſus & defectus: nam prima quidem & parua minores, lan-
guidioresq;, non autem decurtatos pulſus facit: quæ vero eſt hac tanto maior, vt iam facultati
ſint oneri applicati digiti, hæc pulſuum decurtatorum author eſt. Sed, quia duplex eſt in his ip-
ſis differentia (quidam enim illorum ad priſtinum motum reuertunt, quos decurtatos vocant re-
ciprocos: aliqui illic alicubi permanent) priores ſcito minorem annūciare imbecillitatem: adhuc
enim reſiſtit quodammodo facultas, & veluti colligens ſe ipſam, & ſæpe concitans, magnitudinē
ita auget pulſuum: auget item contentionem. At, qui permanēt in extrema paruitate nec omni-
no recipiunt ſeſe, languidiorem, q̄ in his, oſtendunt facultatem eſſe. Sic, ſi prius deficiãt, ſignifica
bunt vltimam quandam imbecillitatem. Verum hæc explorari omnia applicandis digitis arte-
riæ, nequaq̄ ſuſpenſis, apertiſſimum eſt: nam, ſi eleuatis ijs & mox applicatis inueniamus in ſin-
gulis

A gulis applicationibus motum deficientem, veram abolitionem pulsus vocamus, non deficientem pulsum. Equidem longe abesse abolitionem puto à pulsu deficiente: illa enim velut est defectus, vt sensus quidem indicat, totius functionis: hic dimidiatæ amissio. Ergo, vbi admouenti digitos videatur motus exolutus, & tenenti applicatos paulatim prorsus desinat, eos pulsus vocamus deficientes: illumq; statum medium numeramus inter decurtatos pulsus, & perfectam pulsus abolitionem: &, quanto decurtatis grauiorem, tãto leuiorem pulsus abolitione. Ac hi quidem tres status quantitate noxæ differunt. Quartus reciprocorum est decurtatorum, qui est omnium læuissimus. Quintus his addatur, intermittentium, qui præcedit deficiẽtium statum: quod enim in vno aut altero erat, aut certe in numero pulsuum certo, id status deficientium in omnibus efficit. Manifestę etiam ipsorum intermittentiũ differentiæ sunt: grauius enim facultas offensa est, vbi plures: leuius, vbi pauciores motus deficiunt. Iam vero intercurrentium, quos vocãt, pulsuũ affectio contraria est affectioni intermittentium: qui quidẽ itẽ inter inæquales, qui aceruãtim fiunt, sunt: A. ibidem .h incidũtq;, vbi facultas ualens copia humorum, vel instrumẽtorum oppilatione impeditur. Vt ergo ad repellenda, quæ molestant, maiores sæpe, & vehementiores ædit, celerioresq; pulsus: ita plures quoq;, in eiuscemodi præsertim statibus, atq; alti pulsus fiunt, itaq; portendũt decretoriam B excretionem. Porrò non solum facultatis infirmitas inducit intermittentem pulsum, sed & instrumentorum valida oppilatio, aut compressio, & constrictio: vbi in se nihil prorsus arteriæ allicere valeant. Hactenus de pulsuum inæqualitate collectiua satis dictum est.

Causæ Inæqualitatis Vnius pulsus. CAP. 4.

NVnc de inæqualitate vnius pulsus agendum est, cuius sunt cõplures singulares differentiæ. Has laborandum nobis est, vt ad vniuersales reducamus cũctas: quibus perspectis, etiam si quid desideretur singulare, ex ante dictis prompte reliqua inuenientur. Orationis etiam idem sit initium, quod in sermone de differentijs illorum fuit, vbi initium fecimus à diuidenda primum motus inæqualitate, qui vel interpellatur, vel perpetus est, vel reciprocus. Ac nouem differentias docuimus fieri, cum distentionem arteriæ quies aliqua intersecans, totam eam in tria partiatur tẽpora. Ergo hic singulas ordine consideremus, vt causas inueniamus: ac primo quidem loco, quã illarum primã exposuimus: cũ celeriter primũ concitata arteria, deinde parua interposita requiete, residuum deniq; addat distentioni tarde mota. Hoc.n. accidit, cũ vsus vrgeat, & facultas, quantum in ea est, obsequatur, sed aut ab vitio interrumpatur instrumentorum, aut ab humorum insigni abundantia: nam, ni interrumpatur vsq; distentio quiete, omnino magna sit: qualis nunq̃, ni C si flagitet vsus, & morem gerat facultas, fiat. Nam paruã distentionem quiete intercipi non posse perspicias, si intelligas nullũ esse quenq; paruum pulsum, qui dissecari in partes duas, vt animaduertere possis, valeat: at hic vero, de quo nunc agimus, in duos manifestos est diuisus pulsus, alterum ante quietem, qui celer est: & alterum à quiete, qui tardus. Ac, si quidẽ insigni vterq; magnitudine præditus sit, tum erit totus ex maximis: sin minus, nõ paruus certe est prorsus, licet ex paruis quidem duobus constare intelligatur. Porrò facultatis robur prioris motus demonstrat celeritas, & vsum etiam vrgentem motus indicat ille secundum quietem: nam, si absq; eo esset, nunq̃ inceptum motum facultas absolueret: sed, vbi inhibitus primum motus eius esset, ibi desineret distentionem, vnumq; hunc faceret paruum pulsum. Quomodo millies in collectiuis inæqualitatibus paruum factum cernas pulsum, non quin moueri facultas possit, sed ꝙ impediatur: vnde sequentem sæpe maximum efficit, concitans, vt ita dicam, se ipsam, & veluti colligens, viresq; recuperans, deniq; omnem contentionem vimq; aduocans. Hoc autẽ cũ posset etiam hic moliri, quia nõ fecit, vsum declarauit vrgere. At vnde, ꝙ immodici humores, vel instrumentorũ compressio aut oppilatio motum impediant? primum hinc, ꝙ valeat facultas, & vsus instet: neq;.n. extra illa, quod noxã inducat, reliquum quicq; sit. Deinde etiam ex ipsa natura illorũ: nam, siue copia sit hu D morum, quæ degrauet, nihil obstabit, quo minus in media distentione subsistat facultas, & quasi respiret, atq; inde residuum apponat: siue sit valida instrumentorum obstructio, siue compressio violẽta, retineri hactenus verisimile est motum, quatenus spiritu deficitur locum distentionis impleturo. At, quia omnino consistere et retineri, omnino significat obstructas esse semitas spiritus, ideo etiam cõpressionem & obstructionem validam esse dicimus. Atq; hoc omnibus distentionibus commune est, quas quies diuidit: singulis autẽ separatim ea, quæ nũc exponemus: primæ, admodũ onerari à copia humorum facultatẽ, vbi ex abundantia certe humorum gignatur is pulsus: posterior.n. motus, qui secundum quietẽ fit, cum prior esset celer, non posset tardus fieri, nisi oppressa tum & grauiter onerata facultas sit ab humorum copia. Contra est in altera differentia, in qua motus vtrinq; celer est: videtur.n. attollere facultas, & retinere contentionem, copiæq; humorum repugnare. Iam medius est inter vtrunq; status, vbi motus quoque secundus medius est inter celerem & tardum, quod est, moderatus. Hę sunt distentionum quiete interpellatarum tres differentiæ. Alteræ tres sunt differentiæ, vbi priore motu tardo, alter trifariam variet, vt aut tardus, aut celer, aut moderatus fiat. Sane hic quoque pessimus est, qui vtrunq; motum tardũ habet: ac longe hoc commodior, in quo celer alter: medius inter vtrunq;, vbi sit moderatus. Haud aliter, cum à primo motu moderato alter tribus modis conuertatur, commodiorem significabit statum

celer motus,perniciosiorem tardus,medium moderatus. Omnium harum nouẽ differentiarum, E
à quacunq; causa proficiscantur, quæ est vtroq; motu tardo, deterrima est: commodissima, cuius celer est vterq; motus: media, in qua vterq; moderatus: iam aliæ, quæ intercedũt inter mediam & extremam vtranque,proportione. Quin etiam tempus hoc quietis,quo fit in quaque nouem harum differentiarum longius,hoc est deterius: è diuerso diuturnius motuum tempus meliorẽ declarat statum. Præterea vtriusq; distentionis magnitudo optima: cõtra pessima est paruitas. Similiter vehementia optima,remissio pessima. Quod si omnia,quæ commemorauimus, mala in vno pulsu conueniãt,hic illorum scilicet pessimus erit: contra,si omnia commoda,optimus. Ille enim, si copia humorum sit,quæ facultatem oneret,valde declarat superatam naturam esse: si oppilatio arteriarum,cum precipuarum esse harum,nec remotarum longe à principio,tum hanc oppilationem indicat insignem esse: si compressio sit & constrictio, innuit arteriarum locum occupatum penè omnem. At vero commodissimus inter illos,cuius, inquam, vterq; est motus celer magnus vehemens,ac quietis breue tempus,cum facultatem denunciabit superiorem abundantia humorum esse,tum oppilationes & compressiones arteriarum vel paruas,vel non in nobilioribus partibus,vel procul à principio. Sed hæc ad contemplationem propriè pertinẽt præsagiendi: nos, quòd non aliena à proposito erant,adscripsimus. F

Continuorum Motuum, sed Disparis Celeritatis causæ. C*AP*. 5.

NVnc ad pulsus commentandos transeamus, qui totius distentionis habent quidem perpetuum motum,non vniuersum tñ pari celeritate: de quibus in libro de differentijs pulsuum abunde diximus,& quot oẽs huius generis differentiæ sint,quotq; in quaq; earũ pulsus. Quominus horum hic numerus recensendus est,sed ad causas illorum accedamus,easq;, quo breuior tota disputatio sit,quoad eius assequi poterimus,generatim explicemus. Ac,qui iam inde ab initio ad finẽ vsq; in celeritatem insurgunt,minus onerari annunciant facultatem,qui contra,magis: verũtamen *oppressa quidem facultate nullus horum existit: siquidẽ oẽs magni sunt,presertim quatenus in tria interualla,triaq; tempora aut quatuor,quæ sentiri possint, motus valet extendi. Est aũt proprium ijs,qui in contraria affatim mutãtur,non solũ grauari facultatẽ,sed etiam obstrui & premi instrumenta. In cõtraria affatim mutari dico,si,cum moueantur celeriter, subito fiant tardi: aut qui ex tardo primo motu euadant celeres. Oriuntur enim hi cũ ex obstructionibus quibusdã & cõstrictionibus,sed minus difficilibus,q̃ in intermittẽtibus: tum ex facultate ipsa copiosis humoribus onerata: minus illa tñ, q̃ in intermittentibus, etenim non æque magnum est incõmodũ mutari motum,ac impediri. Sed enim,huius generis inequalitatis singuli pulsus qua re mutuo differant,quiq; inter eos exitialissimi sint,quiq; lenissimi, quis prompte vel de vulgo,adminiculo illorum,quæ de intermittentibus tradidimus, inueniat: faciam tamen,vt in commẽtarijs de præsagitione ex pulsibus aperiam: nam proposita quidem disputatio non requirit iam eos,vt qui pro communi genere communes habeant generationis causas,de quibus modo dixi. G

* In græcis impreßis legitur λυομένης .i. resoluta. in quibusdam vero manuscriptis, λυμαινομένης .i. vitiata. in alijs κωλυομένης .i. impedita, quod forte melius est.

Vibratorum & Dicrotorum pulsuum causæ. C*AP*. 6.

POrro ad reliquum iam genus inequalitatis in vna parte positæ, quos dicrotos pulsus vocamus,pergendum est. Hos diximus non posse esse, nisi vibrati sint: quam ob rem eorum causas nulla ratione exactè inuenias prius, q̃ vibrati causas accurate perspexeris. Fit autem hic, vbi valida sit facultas,instrumẽtum durum,vrgeatq; vsus: quorum certe vnũ si absit,nõ fiat vibratus: quæ.n.constituit eius generationem, est violenta distentio duræ arteriæ: nam, nisi ambo sint hæc coniuncta,non vibretur,& vndequaq; concutiatur. Quòd si arteria indurata sit sola, nec cogatur distẽdere eam plurimum facultas,nulla erit planè vibratio, sed hoc tm̃,durus,quem vocãt, pulsus. Sin plurimum dilatare arterias facultas studeat,ille aũt moderata mollitudine cõsequanẽ,magnus tunc erit, non vibratus, minimeq; durus. Quare, si fiet, vt vibratus sit, planè distendere amplius eas,quàm possint, facultas molietur. Atqui,nisi ab vsu vrgeatur & compellatur, violentam facultas actionem nunquam obeat. Rectè ergo robusta facultate diximus opus esse, induratis arterijs, atque vrgente vsu. Vt autem vrgeat, à qua'nam procedat causa,exponendum est: hoc enim minime est prætermittendum. vna est, vt sic dicam, finitima causa, cuius multæ autores sunt. Quæ tandem hęc vna est, & quæ multæ illæ? vna hæc est, cum vsum functio non impleat: multæ illæ huius autores,breuiter imbecillitas facultatis,instrumentorum contumacia, & maior vsus. At de proposito pulsuum genere demenda facultatis imbecillitas est,nanque eam probauimus firmam esse. Relinquitur igitur,vt vel vsu increscente,vel instrumentis renitentibus,vel vtrisque copulatis distentio in vibratis pulsibus non assequatur vsum. Atqui vsus abundantia caloris augetur, vel exhausto animali spiritu: contumacia instrumenta fiunt per oppilationes, compressiones, & duritiem: atque hæc durities existit, si inflammata sint,indurruerint, deficcata sint, refrigerata,contenta instrumenta. Itaque omnes iam inuenimus causas originis vibratorum pulsuum: nam, intemperata inæqualitas si progrediatur,augebit quidem vibrationem, non tamen causa est eorum generationis. Cæterum inæqualitas pulsuum in diuersis arteriæ partibus comitatur proxime talem intemperiem, quòd, vbi humidior simul & calidior sit pars arteriæ, maior illic citatiorq; fiat pulsus: vbi vel frigidior vel durior,ibidem minor & tardior. Iam etiam ad motum prius concitatur

A.ibid.fo. 49

H

A tur pars illa prior, poſtea orditur altera. Quare ex eo cum aūgebit ſimul vibratos, tū erit finitima cauſa inæqualis in partibus diuerſis arteriarum motus. Igitur pulſus, qui vocatur Dicrotus (vt tādem aliqñ ad hunc veniamus) ad hunc modum fit. Vbi parte arteriæ, quam attingimus, duriores ſint frigidioresq́ꝫ, itaq; difficilius ēt moueanẗ partes vtrinq; , quas non attingimus: ac deinde partem mediam præ ipſis in diſtentione concitatam retrahant intro, iterumq́ꝫ ſecū attollant: his, neceſſe eſt, feriatur tactus. Eiuſcemodi pulſus dicrotus eſt duntaxat, non aūt vibratus perſpicue. Alter, qui iuxta & ſatis vibratus eſt, & dicrotus, fit ad hunc modum. Vbi cum vibratione ſublatæ arteriē pars ea, quæ ſola cute tecta eſt, facile attollatur: aliæ aūt vtrinq; partes craſſitudine, numeroq́ꝫ onerentur corporum incumbentium, adeo vt ne motus quidem earum tangentibus occurrat: neceſſe tum ex parte hac, quæ aperta eſt, omni iam ſublata, partes illas non manifeſtas, quæ vtrinq; ſunt, adhuc attolli: Itaque mediam, quæ delata iam dudum eſt, de integro vnà cū illis, quæ vtrinq; ſunt, attolli ita, vt redeat & occurrat iterum foris ipſam tāgentibus. Proinde conſtat eū dicrotum futurum, qui in eo tm̄ vincit vibratum, ꝙ motus inæqualitatem in magnis obtineat partibus arteriæ: cum.n. pars, quæ digitis occurrit, omnis, niſi quatenus vibrat, æqualiter moueat, ac partes ex vtroque latere ab illa differant, efficitur dicrotus: vibratus, cui nihil ſuppetit amplius, quā ꝙ vibran-

B tur concutiunturq́ꝫ paulatim oēs partes, motus in tam magnis partibus diuerſitate, quā habet dicrotus, vacat. Planum eſt igitur ex prędictis dicrotum interim ex magna intemperie oriundū eſſe, paruaq; duritie arteriæ in eum modum motæ: interim ex ingenti duritie coniuncta cum quadam {imbecilli} intemperie, vel craſſitudine, vel abundantia humorum & carnis.

Caprizantis pulſus cauſæ. CAP. 7.

ibidē.fo.48. 9.h.a CAprizanti vero, quem vocant, hoc cum dicroto conuenit, ꝙ bis pulſat: non conuenit cauſa. Neq;.n. cum inſtrumentorum duritia, neceſſe illi eſt, nec cum intemperie vt coniungat. Verum, vbi retineat facultas: quantum illa quidem præſtare poteſt contentionem natiuam, arceatur aūt à motu, vel ob humorum immodicam copiam, vel ob oppilationem vel compreſſionē inſtrumentorum: quies tunc diſtentionem interpellat. Iure itaque altera eius pars ſecundū quietem robuſtior illa, quæ eam antecedit, videtur. Siquidem, vbi ſeſe facultas, quæ prius fuit victa, collegit, vt ita dicam, & confirmauit, vireſq́ꝫ reparauit, imminet grauius, &, vt ſuperet reijciatq́ꝫ, quæ moleſta ſunt, contendit: id quod frequēter facit. Quòd ſi in altero ēt impetu ſit inferior, fuerit is ſane caprizante deterior pulſus. Nomen hic nō eſt ſortitus: tametſi hos quidam oēs, quorum continuitatē diſtentionis interpellat quies, appellent caprizantes. Nos quidem de nominibus minimè la

C boramus, niſi quatenus flagitet inſtitutionis perſpicuitas.

Vndoſorum pulſuum & Vermiculantium differentia & cauſæ. CAP. 8.

NVnc, quando res aperte declarata eſt, ad aliud genus digrediamur pulſuum inæqualium, quos vndoſos, non nunquam etiam vermiculantes vocant. Diximus vero de his quoq; ſola eos diſtare quantitate, ſub vno tamen ambos genere poſitos eſſe: ac ſunt quidem in eorum nu-

ibidem.49.a mero, qui in diuerſis partibus arteriæ inæqualitatem, idq́ꝫ in vna diſtētione, habeāt. Cauſæ ſunt illorum generationis, facultatis imbecillitas, vel copia humorum, vel ſumma inſtrumentorū mollitudo: nam, cum à principio in ſingulas arterias permeans contentio, pari firmitate totum attollere vas nequeat, hic propinquior principi parti motum ordiẗ primum, remotior ſerius: atqui, equaliter ſi hoc fiat per omnes arterias, eius ſemper prior pars prius videbitur moueri: veluti ſi fluente quopiam per eas libere vel ſpiritu vel humore, pulſus contingeret effici. Quod quidem Eraſiſtratus perpetuum autumat eſſe, in quo mentitur de rebus euidentibus: aliorum vero nullus non modo medicorum, ſed nec philoſophorum, nec imperitorum: omnes enim clare cernunt omnes partes arteriarum eodem diſtendi tempore: raro & iam præter naturam, partes cordi viciniores moueri prius, deinde longinquiores. At talis pulſus non vndoſus iam, nec vermiculans eſt: verum,

D cum ei hoc acceſſerit, vt, quod ſpeciem habet fluentis per arterias, remorari alicubi & ſubſiſtere videatur, quieſcereq́ꝫ: mox iterum fluere, iterumq́ꝫ retineri, atque per totam hoc arteriam accidere:

ibidem.b is pulſus, vel vndoſus, vel vermiculans eſt: nam, cum ſinguli motus ſemper terminentur quiete, ſeriem veluti vndarum, vel vermis perrepentis ſpeciem contingit repræſentari. Si igitur {facultas} à copia humorum oneretur, hæc moratur contētionem, ac interpellat, atq; diffindit illic, quò plurima confluxit. Itaque exiſtunt multæ diſtentiones in modum vndarum ſeſe mutuo excipientes: atque, quo loci diuiſa contentio eſt, illic terminat vndam quies. Quòd ſi ipſa facultas etiā citra humorem langueſcat ſola, nec vniuerſam poſſit arteriam diſtēdere, ſed hoc particulatim faciat, & tum exiſtent veluti vndarum quarundam multæ circumſcriptiones ſuccedentium mutuo diſtētionum. Porrò, quod inter hos pulſus intereſt, & illos, quos copia humorum conſtituit, magnitudo eſt: vnde hi ob paruitatem vermiculantes, ob magnitudinem illi vndoſi vocati ſunt. Et cauſam ha

ibidem. bent illi facultatis imbecillitatem, hi humorum abundantiam. Iam conſequūtur etiam extremam mollitudinem inſtrumentorum eiuſcemodi pulſus, ſimili modo, ac in mollibus ac tenellis virgis, quæ cum ex vertice apprehenduntur, quædam partes, præcipue vicinæ parti prehenſæ vnà attolluntur: quædā, cum flectuntur, adhuc demiſſæ manent & humi: at vero duris virgis & ſiccis hoc non accidit: ſed, pari contentione ſi attollere velis, quacunque parte prehendas, tota ſimul attollit.

Idem

Idem arterijs vſu venit,cum multa humiditate imbutæ ſunt.Neque enim tum à principio conten E
tionem æqualiter oĩbus partibus accipiunt,ſed,quaſi flecterent & frangerent,multis partibus diſ
ſecant: in eoq́ȝ vndoſus plerunqȝ,non nunquã "vermiculãs erit. Nã validam facultatem habet vn A.ibidem.b
doſus,quippe magnas ſic partes arteriarum poterit attollere: imbecilliorẽ vermiculans, ꝙ paruis
interuallis tũ contentio vincat. Cæterum ſtatim hũc neceſſe eſt inæqualem alioqui,& ẽt intermit-
tentẽ fieri: vt fit in hydropicis,quibus cum reſiſtat adhuc contentio,quemadmodum inferius,vbi
tractabimus de illis,dicemus,latus vndoſusq́ȝ eſt: vbi vero ſit victa, varie fit inæqualis.

Decurtatorum pulſuum cauſa. CAP. 9.

SEd,quia ſatis eſt dictum de his,de decurtatis iam agamus,qui imbecillitatẽ conſequunt̃ facul-
tatis,à qua pulſus creantur: cum enim à corde permeans in ſingulas arterias cõtẽtio magis ac
magis in partibus remotioribus diſſoluit̃,minores tum lãguidioresq́ȝ neceſſario earũ motus fiũt.
Qui tandem igit̃ in partibus quidam principio propinquioribus inueniri aiunt non nunquã mi-
nores motus? neque enim hic poterimus dicere,contentionem,quę ex principio orit̃,in viciniori
bus magis,q̃ in remotioribus remitti.Equidem puto ijs aut propter arteriarum inæqualem ſitum
eam ſpẽm oblatam eſſe: aut,ſi plane vera prædicant,intemperiei inæqualitati origo omnium iſto-
rum pulſuum referenda accepta eſt: vt à principe parte facultas in arterias diffuſa, partibus earum F
temperatis merito vtatur melius,intemperatis deterius: ſiquidem inſtrumentũ à pari robore eo-
demq́ȝ,ſi humiditate & calore ſit modico temperatum,facilius ac magis mouet̃: ſqualidum, aut ni
mium humidum,aut frigidum,lentius minusq́ȝ.

Innuentium & Circumnuentium pulſuum cauſæ. CAP. 10.

IGitur naturam innuentium & circumnuentium pulſuum ſimili rõne cõmentabimur.Poſſint
forſitan pari modo ac ſimili aliquando fieri: nam ſæpe luculenter mihi certe apparuerunt alijs
de cauſis accidiſſe. Vbi.n.imbecilla ſit facultas,corpora autem,quæ ambiunt arterias, marceſcant:
qua parte illorum maxime marcida,atqȝ eò leuiſſima, emicare motus poſſit, ibi ẽt maxime eluce-
ſcit eius magnitudo: comparata.n.huius partis diſtẽtione alijs vtrinqȝ minoribus,decurtatum in
†Al. ex antiquis,quòd facile ſuperari eã oporteat. vtriſq; partibus motum oſtendit.Hoc fieri in validiſſimis facultatibus non põt,† ꝙ immotã opor
teat eam eſſe,} nec ſuſtinere incumbẽtium corporum pondus, vt manifeſtam efficiat excellentiã
diſtentionis in partibus nudioribus præ illis,quæ ſunt in partibus oneratis.

Inæqualitatis ex Situ arteriæ cauſæ. CAP. 11.

AT quomodo ex ſitu arteriæ fit pulſuum inęqualitas? hoc enim deeſſe orationi adhuc videt̃.
De Art.com.3. t.100.7ª.280.e Qui vero aliter,ac dixit Hippocrates,‖qui de omni nos diſtortiõe in cõi docuit? Etenim vte G
rus ſimiliter,& ſpina,muſculiq́ȝ diſtorquentur,cum in corporis illas partes tenduntur, in quas di-
ſtorqueantur: ſed,quia multæ "cauſæ ſunt, quæ tenſionem inducunt, vniuerſum pleriſque veteri- A.l.3.f.2.c.8. lio.217.f
bus medicis difficillimum fuit inueſtigatu.Inflammationes enim, ſcirrhi, abſceſſus, ac crudorum
quorundam generatio tuberculorum, breuiter omnes pręter naturam tumores,vicinas partes ad
ſe retrahere valent.Præterea ſqualida ſiccitas,frigusq́ȝ immodicum,quiddam faciat in modum ge-
lu, & conuulſiua intentio: quorum aliàs aliud arterias diſtorquet.Præter cætera diſtorquere inæ-
qualis intemperies cenſenda eſt.

Conuulſiui pulſus cauſæ. CAP. 12.

SEd,quando de his,quæ nobis viſa ſunt, expoſuimus, iam de conuulſiuo pulſu ẽt diſputãdum
eſt: qui nomen recte inuenit ex ipſa ſpecie & affectu,quem ſolet denotare: tendi.n.ad vtrunqȝ
terminum arteriam putaueris,& ſtatim corripit hominem conuulſio. At quis tandem hic ſcrupu
lus eſt,& ob quid propoſitus? Si, vt arteriarũ cor, ſic neruorũ eſt fons,nihil eſt ſcrupuli,& fruſtra
eſt propoſitus: ſin aliud principiũ neruorũ,aliud arteriarum: atqȝ harum pulſus functio eſt, illorũ
ſenſus & motus volũtarius: vt functionum illis nulla ſocietas eſt, ita nec erit affectuum. An vero
errant in eo & mentiunt̃, qui putarunt illis nullũ commercium eſſe? Nam princeps quidẽ huius H
In libro de Alimento. placiti diuinus ille Hippocrates,‖Confluxio vna, inquit,eſt,conſpiratio vna, omnia omnibus cõ »
ſentiunt,natura cõis: nam, niſi hoc eſſet,duo animalia eſſet,nec vnum,quiſque noſtrũ.Nunc arte- »
rias magnas cor cerebro vinculum ſocietatis tranſmittit,cerebrũ neruos cordi: qui q̃q̃ non magni
ſint,mandatum tñ rationis poſſunt perficere. Ad hæc ſingulis arterijs fibræ à neruis deductę ad ſo
cietatem veniunt,per quas ſe ſinunt mutuo in conſenſum venire,non modo actionũ,ſed affectuũ
etiam.Nec iam quicquam habet admirationis,ſi, cum vniuerſum neruoſum genus coniunctũ cũ
arterijs ſit,ſinguliq́ȝ eorum ramuli ſibi mutuo immiſti,principiaq́ȝ(vt dictum eſt) inter ſe coniun-
cta ſint, communis appareat affectus.

Cauſæ Alti humilis, Lati anguſti, Longi & breuis pulſus. CAP. 13.

SEd,quia de conuulſiuo pulſu diximus, reſiduum ad commentationem omnium inæqualitatũ
adijciam. Supereſt nimirum,quemadmodum alti humiles,lati anguſti, longi & breues pulſus
fiant: maximus eſt.n.horũ numerus,& variant maxime oẽs inęqualitates cũ in vno pulſu,tũ vero
longe magis in aceruo. Accidit aũt tale quippiã,dũ diſtendunt̃ arteriæ, & in valentibus omnibus
& ægrotis pleriſque,vt ſupernam ipſam ſuperficiem moueri clarius ſentiamus,quàm partes obli-
quas,quòd propior illa ſit noſtrum tactum,& cõgrediatur minus multis interpoſitis corporibus:

partes

A partes ex vtroque latere huius cùm remotiores sunt,tũ pluribus corporibus,quæ interposita sunt indutæ. Proinde ipse naturalis pulsus,si diligenter expendas, altior est: ꝙ deficiat semper eius in latum motus,præpolleat autem motus in altum. Verum,quia mẽsura nobis hæc est, reliquorumq; regula aliorum,nec altum eum,nec angustum appellamus: sed,vt par est,& postulat æquitas,moderatum,& inter oẽs excessus medium. Cui quia assueti nos sumus,& vnà cum eo creuimus,ac sæpe eum inuenimus,non in sanis modo,sed & in ęgrotis facile cognoscimus,qui superantur ab eo, & qui eum superant in quacunque dimensione: etenim longus & breuis ad hunc collatus dicit. Ac,quicunque non est in hoc versatus,non tantum non alti humilis,lati angusti,sit probus explorator,sed nec longi & breuis. Nam,vt hominem dicimus aliquem vndequaque moderatum, non obuia illa ad sensum paritate longum cum lato & profundo comparantes, sed paritate in potestate: neque enim tam est quisquam breuis,vt concedat longitudo latitudini: sic vocamus moderatũ pulsum,naturalem proportionem & mediocritatem,normam æqualitatis, non sensum facientes. In hoc omnino longitudo præstat profunditati,atq; hæc latitudini. Nam, si ipsam solam arteriam fingamus omnibus circumiectis corporibus nudatam,ęquabit profunditatem latitudo: atq; adeo in ea certe nec dicere poterimus quidem,quæ latitudo,quę profunditas sit: sed,sicut vndiq; sibi est
B simile corpus planè circulare,ita nulla dimensionum differentia est. At,si in alio sit corpore ea collocata,deorsum iam dicetur,quibus partibus sustentatur & defixa est: sursum, quod est è regione: quod interponitur his interuallis ex imo sursum,intelligunt altitudinẽ: & desuper deorsum,profunditatem: vbi aũt altitudo & latitudo est, illic alterutra dimensionũ profunditas & latitudo est. Quòd si non tantum fulciatur aliqua parte,sed etiam ex ipsis obliquis partibus & superioribus cõplectatur quædam corpora,planissime partes,quas per pauciora tegmenta contingimus, apertiorem motum, quàm quæ tangimus per plura,ædent. Atqui,quæ arteriæ sub cutæ positæ sunt(tales aũt sunt,quas dignoscendis pulsibus attingimus)harum superiorem partem interposita sola cute tãgimus: partes vtrinq; alias, q̄tum recedunt in obliquum,tãto per longius interuallum & ꝑ plura interposita corpora. Qua necessitate fit, vt omnis pulsus, qui naturalis sit, si mutuo cõpares dimensiones,sit semper lõgior: vocatur aũt moderatus et aliorũ regula,vt Polycleti regula: nã,vt,cũ alias statuas ad hanc conferimus, crassas graciles, latas & angustas vocamus, aut si quo alio excessus nomine: sic pulsus, cum naturali comparantes, altos humiles, latos angustos, longos breues, crassos graciles,magnos atq; paruos appellamus. At quæ'nam sunt causæ,vnde oriũtur: quod institueramus dicere? Ad manum erat quidem,vt in instrumentorũ intemperiem inæqualẽ causam
C conferremus, aut in distortionem situs: siquidem, quemadmodũ appareãt in eiusmodi affectibus motus inæquales, declaratum est. Sed altos ego in ira, & ante iudicationes comperio fieri: latos plurimum in decretorijs excretionibus. Non possum igitur instrumentorum iam intemperiem, aut distortum situm solos in culpa ponere: sanè quidem interim etiã de aliqua harum causarum incidat. Verum pleriq; affectus, in quibus inueniũtur eiuscemodi pulsus, sunt expertes causarum, quas diximus: neq;.n. temperamenti inæqualitas,quæ immutat adeo naturam instrorum, vt inæquales efficiat pulsus: nec vero situs immutatio vnq̄ inueniatur citra ingentem noxam, tẽpusq; lõgum: quorum suppetit nihil nec iratis,nec modo iudicatis, nec iam iamq; iudicãdis. Sed, quod illis accidit,hoc est. Magnũ pulsum {natura} creat iratis & iudicandis: non tñ, q̄to ęcquid maius euadit, tñ ẽt animaduertitur: motus.n. in altum & distẽtio arteriæ, quousq; progrediatur, vniuersa conspicua est: motus obliquus ferè occultatur,eodem.s.modo,quo inculpata valetudine præditis semper ostendimus præpollere motum in altum. Itaq; memores illius status pulsuum, quos moderatos appellamus,si iam comperiamus bene auctam altitudinem motus,nec multũ latitudinem,sed omnino parum,vel nihil prorsus,recte vocamus eos pulsus altos. Quòd si manifestum accedat incrementum latitudini,magnos simul & altos vocamus: sin omnino obscurum,al-
D tos tantum. Si ambo increuerint altitudo & latitudo,sed nõ multũ latitudinẽ vincat altitudo, hos vocamus magnos tñ: cum.n. eadem proportione altitudo adaucta vincat latitudinem, qua etiã in naturali pulsu superaret, eandem speciem, ac moderatus, quem vocant, retineat hic, oportet. Itaq; non altus, vt nec ille, sed maior tñ illo videtur: siquidem eorum, quæ eandem seruant formam, non decet vnum moderatum, alterum vocare altum: sed, si eàdem vndequaq; proportione alter creuit, maiorem tñ. Quinetiam in longitudine eàdem est ratio: quæ,cum eàdem proportione augetur,qua profunditas & latitudo, vniuersum pulsum, vti diximus mõ, maiorem repræsentat. Vnde,vt magnus fiat pulsus,non requiritur,vt planè pares sint motus,qui in tribus dimẽsionibus augentur, verũ vt proportione sint æquales. Quare, qui triti sunt in naturali proportione,nullo negocio,ꝗtum accessio discessit à proportione,perspiciẽt. Hoc pacto generãtur propositi pulsus. Restat,vt causas aperiamus,quamobrem naturalis eorum proportio cõstare vel perire solet. Cõstat sanè,vbi nulla præter naturam insignis in crassitudinẽ mutatio, aut in gracilitatẽ corporis fiat: præterea nec siccitas immodica,vel humiditas,vel necessitas quædam maximę prorsus distẽtionis: perit vero atq; cõturbat, cuiuspiã horũ præsentia. Exempli gratia: Reliqua omnia se recte habeant, facultas autem compellatur ita magnam distentionem facere, vt eius tumorem circũiecta arterijs loca non capiant: in eo vtiq; statu, vt alia sint inculpata omnia, altus pulsus appareat,

pareat,oportet.Dum.n.in eam attollit̃ magnitudinem diſtentio arteriæ, vt non dum coarctetur, E
naturalem tuebitur trium dimenſionum proportionem: ac coarctata, tm̃ detrahet de illa dimen-
ſione,quantum progreſſu prohibita eſt.Quocirca iratis, licet corpore ſint optime comparato, fit
pulſus altus: diſtentionis.n.ſummum exceſſum ne is quidem commode ferat habitus: ſed iam ex
imo premit̃,& ex obliquo arteria. Sola ergo pars illius ea,quæ inſtrata ſola cute eſt, omnem calo-
rem excipit. Vbi vero in alijs omnibus impedita diſtentio ſit, pars autem eius duntaxat ſuperna
ſeruet̃ ſoluta & libera,non poterit illius motus non præſtare cæteris,quod aliud erat nihil,ac altus
pulſus. Quia porrò valentibus cunctis,& ægrotantibus pleriſq;,in maximis diſtentionibus arte
riarum manifeſtarum,quas tangimus,partes comprimuntur aliæ omnes,& in anguſtum cogun-
tur,ac ſuo motu libero prohibentur: partes autem eminentes, liberum obtinent & diſſolutũ mo-
tum: hinc factum eſt,vt obſeruauerint medici & ſcriptis prodiderint pulſum iratorum altum eſſe.
Qui certe aut rarum exemplũ non animaduerterunt,aut negligenter attenderunt,aut hunc duxe
runt ſingulis affectibus pulſum proprium, quem cum ijs cernerent frequenter eſſe coniunctum.
Quidam etiam vltro rara exempla,vbi cauſa deficiunt̃, reticent: quos hoc ſanè nomine accuſes, ſi
alia omnia ignoſcas: ita enim ſcitu digna infinita præteribuntur. Quin veritatis ſtudioſus omne
debet,quod conſpiciat, ẽt ſi eum angat cauſa, ſedulo exponere. At quod tãdem eſt illud euidens F
exemplum? Multis gracili corpore,nec facultate admodum firma,pulſus,ſi iraſcantur,magni, &
non alti vident̃ eſſe.Quæ vero tandem huius eſt cauſa? neque enim multum videt̃ ab illis, quæ
initio iam poſita ſunt, abeſſe: ſiquidem robur facultatis diximus eſſe tm̃ debere in altis pulſibus,
vt maximam diſtentionem poſſit moliri, nec loca cingentia arterias capere eam valeant. Quod ſi
eſt,in commemoratos affectus planiſſimum eſt non poſſe altum pulſum incidere: cum nec valeat
facultas,& circum arterias loca ſint ampliſſima ex marcore. Sed, hæc quando nec opinato inuen
ta eſt,apertum arbitror ſimul cum hac eſſe,quę nam latorum pulſuum ſit cauſa: nam,cum natura-
li robore facultas aliquatenus deficiatur,& latitudo ſit inſignis locorum, põduſq; accedat arterijs
ex ſuperioribus partibus,hic pulſus collatus ad moderatum latior eſt. Pondus hoc, quod acceſſit,
ſæpe ſunt ipſius cutis rugæ: quod accidit ſenibus,& gracilibus,qui tamen habitu non ſunt deſicca
to: de quo genere ſunt,& qui recẽter ſunt iudicati. Sæpe ẽt ex humiditate, præcipue ſi irrigua ſint
ipſa corpora arteriarum,vt fit in hydropicis: partes enim earum,quę in ſummo cacumine ſunt po
ſitæ,delabunt̃ demittunturq; partim in ipſam arteriarum cauitatem, partim in obliquum.Quare
hactenus aſcenſu,neceſſe eſt,pulſus prohibeant̃,quatenus infra arteriæ dorſum demittit̃. Ac nimi
rum latitudinem iam bifariam oportet præpollere,tum quòd in obliquum dilabantur arterię par G
tes,ac comprimant,atque eò inferiorem regionem dilatent: tum vero quòd imminuta ipſa altitu-
do ſit: quarum certe vel altera reddere pulſum latum valeat,aut imminuta altitudo,aut latitudo au
cta: quia vero ambæ coniunctæ ſunt,hinc clara in eiuſcemodi affectibus & ampla conſpicit̃ lati-
tudo. Quomodo iam pulſus fit longus,quem vocant? inuenit̃ enim motus nõ nunquã,qui qua
tuor digitis occurrat, ſed ita anguſtus & nõ profundus,vt ſpeciem referat ſubtilis fidis. At ne hoc
quidem ex ijs,quæ diximus,inuentu difficile eſt: ſiue enim fidem tenuem quandam occurſus,ſiue
pilum repræſentet, durities ex eo arteriarum tunicæ ingens ſignificat̃. Verum non ea modo, du-
rus enim tm̃ pulſus ſit: immo,quia anguſtus humiliſq; eſt, oportet imbecilliorem facultatem eſſe,
q̃ quæ magna vi inſtr̃m diſtendere propter duritiam cõtumax poſſit. Quid iam, ſi hoc verum eſt,
num & longus continuo is pulſus eſt? an huius etiam cãm inuenerimus, ſi affectus commemore
mus,qui præditi eo pulſu ſunt? Qui tandẽ ſunt illi affectus? habitus corporis tenuis,circuntenta,
aliquantoq; ſiccior cutis: proinde,ſi laxa & craſſa magnam partem motus tegit,tenuis contentaq;
prorſus omnem conſeruat. Vnde liquet conſpirare gracilitatem totius habitus oportere, & duri-
tiem cutis,ad hæc duritiem inſtr̃orum,tum imbecillitatem facultatis, non vltimam tamen: perdi-
derit.n.ſic pulſum homo,non longum habuerit,omnino enim non attollit in ſenſibilem motum H
facultas prorſus languida ne vas quidem molle,nedum durum. Sanè per excellentiã lõgus pulſus
hoc nomen ſortitus eſt: proprium aũt nomen eſt tenuis,& gracilis. Qui abſolute eſt & proprie lõ
gus,cum quo quantitatẽ non concipimus dimenſionum duarum reliquarũ,aut ex corporis tenui
tate,aut ex ſua ipſius magnitudine talis euadit. Porrò autem breuis fit, vbi in parte quapiã parua,
arteria ſola cute muniat̃,& partes ex vtroque illius latere omnes in profundũ affatim demergant̃:
nanque pars eius illa ſublimis,quæ ſubter cutem eſt,aperte omnem motum prodat, oportet: pro-
fundæ contra,ꝙ multa obiecta ſint corpora,occultent̃. Hoc multis ſponte ſuppetitat: in morboſis
affectibus,ſanè paucis,cum in ſitu diſtorqueat̃ aliquo modo arteria,ac parua ſit eius pars cõſpicua,
reliquæ intro oẽs in profundum depreſſæ ſint. Eſt vero & hic pulſus de illis, qui breues per excel-
lentiam dicunt̃: nam proprium huius nomen eſt,craſſus,& turgidus: quandoquidem, qui ſimpli
citer breuis eſt,vel ex corpulentia naſcit̃,vel ex paruitate. Percurri iam omnes penè,quæ inæqua
litatem inducunt,cauſas: quòd,ſi qua res parua præterita ſit, facile inuenias ex commemoratis.

Ordinati & Inordinati cauſæ. CAP. 14.

PRoximum eſt,vt de inordinatis, & ordinatis dicamus. Hi pulſus, quando inæquales omnes
ſunt,quomodo docuimus in libris de differentijs pulſuum: ſed in eo variant,quòd paritatem

in certis

A in certis orbibus tueanť, illi confusi vndequaque sint. Hoc in cōi vnū breue caput de oībus ijs cognoscendum est, causam, quęcunq; inęqualitatem efficiat, semper firmam in ordinatis & fixā esse: in pulsibus inordinatis, non fixam. Insuper ordo, vt æqualitas, naturæ, si quid aliud, familiaris est: quare, si alterum eorum sit conturbatum, minorem designat offensam: sin vtrunq; maiorē: concurrunt aūt in inordinatis ambo: alterum in ordinatis, qui inæquales sunt.

Rhythmorum Mutatorum causæ. CAP. 15.

POrrò & mutationum rhythmorum causas (hæ.n. restant explicandæ) si persequare superiora, facile inuenias. Si.n. recte demonstratum est allici per distentiones arteriarum aeream quādam substantiam: in contractionibus aūt excremēta excerni, & quasi fuligines adustorum humorum: necesse est, cum distentionis vsus instet, maiorem fieri celerioremq; distentionē: cum contractionis, contractionem. Quamobrem, quibus in ætatibus multi humores insumunť, quæ sunt vsque ad iuuentutem, in his parum distentio cedit contractioni: in quibus paucissimi, quod in senibus fit, longe in his maius est contractionis tpe distentionis tps: siquidem difflatus per totum corpus contractionis est arteriarum munus. In distentionibus enim in se attrahunt, vt alijs omnibus B oscillis, ita illis ēt, quę ad cutem pertinent: nihil ergo hic quicquā ex corpore excernit, immo vero prorsus intro trahitur. Contrà in contractionibus excernit, attrahit aūt nihil. Iam, in quibus ætatibus humores natura non ad nutrimentū modo, sed ēt ad incrementum conficit, in his excrementa oportere magis affluere, in aperto est: semper.n. quantitati confectorum succorū quantitas respondet excrementorum. Proinde, vbi plurimi conficiunť, illic plurima sunt excrementa: &, vbi plurima excrementa, perpetua hic & multa opus est euacuatione: vt.s. in ventris & vesicæ excrementis fit. Cæterū horum excretiones perspicimus sensibus: excrementorū vero euacuationes in arterijs, assequit ratio. Ac miror, ecquis erit, qui aut per externam superficiem negabit arterias vacuari, aut non, quo diximus, modo. Demonstraui aūt hęc, quoad eius res postularet, in libro de vsu pulsuum: ad propositam disputationem hæc satis sunt.

GALENI DE CAVSIS PVLSVVM LIBER TERTIVS

C

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de Naturalibus ac Non naturalibus (quas uocant) Causis, quæ non per se, sed continentibus ac primis mutatis, causæ pulsuum dicuntur: Apponuntur capita ex Introductorio pulsuum, & explicantur.

Quid actum Superioribus libris, Quid hîc agendum. CAP. I.

POstquam de pulsuum alterationibus, quæ ex primis & præcipuis causis proficiscunť, satis superiori sermone disputauimus, illas nūc explicabimus, quæ ab alijs omnibus fiunt: quæ non per se planè, sed ꝙ mutent primas, causę pulsuū vocanť. Hæ aūt quia partim præter naturam sunt, partim naturales, partim ēt inter has mediæ, quas non naturales vocāt, vt ab naturalibus exordiamur, par est, eodemq; ordine dicamus, quē in libro tyronibus descripto instituimus. Nā præter alia, enarrabunť ēt, quę illic recte tradidimus: simulq; ostē D dent, quæ congrue illic sunt prætерita. Ac reliquimus quædā prorsus: aliqua hactenus, vt non distincte explicaremus: quicquid.n. initiatis huic commētationi allaturum erat obscuritatem, hoc visum est præterire: potissimum aūt omissa est cārū explicatio. Præstabat.n. initiatis in ipsis exerceri operibus primū per experientiam: deinde vniuersam aliqñ perdiscere rōne essentiam rei. Itaq;, vt exercitatis iam illis, & assequentibus absolutiorem narrationem, hanc lucubrationem conscripsi: quæ prioribus duobus commentarijs, quantū de causis, quas continentes appellant, satis erat, disseruit: duobus reliquis hoc & proximo, cætera omnia plana faciet. Itaq; ingrediamur narrationē, ac singula capita, quæ in illo libro cōscripsimus, proponamus, eaq; inde interpretemur. Primum ex ijs, quæ accommodata instituto nostro sunt, hoc sit.

VIROrum pulsus. CAP. 2.

VIri mulieribus pulsum ferè habent longe tum maiorem, tum vehementiorem, paulo tardiorem, satisq; rariorē. Hoc est caput. Cur autem accommodatior hæc oratio sit, vt primo loco referatur, in illo libro est explicatum. Itaque, quia non est nostri instituti sæpius de rebus ijsdem scribere, ad causas iam pergendum est: declarandumq;, quæ imponatur necessitas naturæ rei, quamobrem virorum & mulierum pulsus aliter atque aliter comparati sint, ad hunc modum. Quandoquidem "calidior & siccior fœmina mas est, vt præstantissimi quique senserunt veterum medicorum & philosophorum,

t. I. primæ ptis can. fo. 5. c

loſophorum,noſq; aliàs demonſtrauimus: vſum generationis pulſuum,& inſtrumentorum pręparationem differre, in illis oportet: ꝙ ſi hæc, tum ipſos etiã pulſus: etenim copioſo calori, in ſuperioribus libris oſtendi magnum pulſum familiarem eſſe. Itaque,ſi calidior mas fœmina eſt,ẽt pulſus ſtatim habebit maiores: ſi multo calidior, multo maiores: at.n.tum calidior,tum multo eſt calidior, proinde & maiores,& multo maiores pulſus obtinebit.Nam calidiorem eſſe, cum in libris, quos de temperamentis iã ædidimus, tum vero antea etiam in veterum ſcriptis, ſatis probatũ eſt: iam vero multo calidiorem,id non dum neç nos ,nec quiſquam demonſtrauit alius: quare faciundum nunc id nobis eſt, vt demonſtremus, alioqui nequaquam conſtituta erit & confirmata tota oratio. Primum initium capitis commemorandum eſt,atq; ipſum totum legendũ, ſingulaq; verba attendenda.Nam quid dicit? Viri mulieribus pulſum fere habent longe tum maiorem. Quid hoc ſit/fere/ſumma diligẽtia expendendum eſt: certe.n.non temere quidem appoſitum eſt, ſed totum firmamentum in eo & cardo verſat̃ orationis.Nam,quia nec inde ab initio perinde nos temperati omnes ſumus, nec vitæ inſtitutis ijſdem nec victu vſi,vniuerſalis affirmatio tollit̃: cum inueniri interim poſſit mulier,cuius non ſolum nõ multo minor pulſus,ſed omnino ne paruus quidem ſit,nec par,ſed planè ẽt, quàm quorundã virorum,maior. Fac, virum mihi fingas natura pituitoſiore: frigidum hoc erit temperamentum humidumq;, ſi cum muliere conferas natura bilioſiore.i.calidiore & ſicciore.Nec hic cõſiſtamus,ſed incolat ille Pontum ; hæc Ægyptum: præterea vir in vmbra viuat,& ocio,ac multis in delitijs,molliterq;: mulier ruri agat,ac multa in exercitationibus ſit,& victu vtat̃ modico: huius mulieris pulſus,q̃ viri, maior erit. Verum,ſi,vt poſtulat natura,viuentem vtrunq; obſerues,& in ſua propria ab initio temperatura conſtitutum,vnaq; & eadẽ commorantem in regione,non maior tm̃,ſed multo ẽt maior ſit huius viri pulſus: nam pro naturali quidem temperamento,maior tm̃,non multo maior erit. Verum, cum acceſſit à peculiaribus vitæ inſtitutis vtrique differentia: illa in ocio viuat,hic in multis laboribus: multo ſanè ita calidior vir efficitur,itaq; pulſibus eſt multo,quam mulier,maioribus. Additum eſt autẽ capiti/fere/quod ſagacioribus tyronibus pro ſtimulo quodam excitante eſt, & ad totius rei perſcrutãdam naturam inſtigante. Statim.n.de naturali differentia viri & mulieris meditabuntur, & intuebuntur vniuerſum genus in omnibus animantibus maſculinum valentius fœminino eſſe: atque fœmellæ eſſe officia concipere, lactareq;, deniq; fœtus naturales educare: maris vero nutrimenta ijs ſuppeditare, &,ſi petant̃ inſidijs,defendere. Vnde "perſpicient ſemper differẽtiam, vt maris ad fœmellam,maiores tm̃ pulſus creare: at differentiam,vt viri ad mulierem,multo maiores: Sic etiam vehementiores tantum,ſi naturam ſpectas,pulſus marium: longe vero vehementiores virorum præ vt mulierum: quia contentionem illis naturalem in laboribus creſcere oportet: his,quia ociantur, remitti. Horum etiam ſi aperte nihil tua ſpõte inueneris, at in opinionem eorum inquirendo venies: aut certe,veluti ſiti eorum ardens,quæ cupis inuenire,neq; dum inueniſti,ſi ad magiſtrum,qui docere ea valeat, applicaueris, & citiſſime diſces, & optime memoria complectere. Atque hæc ſic habẽt. Robur iam facultatis, quod maribus adeſt, conferet aliquid & ipſum pulſibus magnitudinis: quare non ſolum ex caloris abundantia, verũetiam ex robore, marium maiores pulſus fient. Sed hoc etiam in libro primo probaui, validis facultatibus eſſe magnos pulſus peculiares. Quid iam, viri nunquid hactenus tantum à mulieribus diſtant in cauſis pulſuum: an etiam momentum vtriſq; ex corporis habitu non leue accedit? Illi enim totum corpus ad perſpiratum habẽt probe comparatum,purum,excrementis vacuum, nõ compreſſum: His contra "arctę inter vaſa regiones ſunt, quas adeps,molliſq; caro,atq; excrementa quædam occupant pituitoſa: ad hæc ſpiſſum eſt, & male per halitum digerit corpus: præterea cogunt̃ quidam in pleriſque corporis partibus,illaborati, craſſi,crudiq; humores: à quibus comprimi omnibus arterias earũ ſua natura alioqui longe minore mole pręditas, coarctariq; neceſſe eſt.Quare habitus ijs omnino eſt vndequaque ad paruitatem pulſuum diſpoſitus. Vnum modo ad magnitudinem conſecutæ ſunt appoſitum,mollitudinẽ inſtrumentorum,quæ illis etiam nulli vſui eſt: primũ,quia ſunt plures paruitatis fortioreſq; cauſæ: deinde ꝙ,cum late in illis viri à mulieribus diſtent, minimum diſſideãt in mollitudine inſtrorum. Neque enim perinde ſiccius virorum dicit̃ corpus,collatum ad mulierem, vt ſi, verbi gratia, lapis ſit cœno ſiccius: neque multum inuenias exceſſum in arteriarum ipſis tunicis: immo vero inſtrumentum virorum ita comparatum eſt,vt ad functionem ſit ſequax.Quin, ſi maior exceſſus ſit, & multo mulieris inſtrumentum mollius,id ipſum ſanè ſit in cauſa,cur minores fiant pulſus. Siquidem,vbi nihil eſt,quod grauet, vel comprimat, vel coarctet, illic accommodatius ad magnam diſtentionem eſt mollius inſtrumentum: at, vbi (vt modo in mulierum oſtẽdimus habitu) preſſus, pondera, atque coarctationes multæ, hic inſtrumentum mollius, vt quod omnibus, quæ infeſtant, facile cedat,ad diſtentionem eſt ineptius. Verum de corporibus hæc omnia optime conſtitutis referri,& conſtitutioni viuentibus conuenienter,vel ex his planum eſt,quæ commemorauimus: at abſoluta de his & integra diſputatio,ac demonſtratione confirmata,in ſecũdo libro de pulſibus dignoſcendis prodita eſt: quare, qui commentationem probe de pulſibus geſtit aſſequi, ei illo opere opus eſt reuoluto.Iam vero etiam de celeri pulſu eſt in tertio illorum commentariorum demonſtratum,quantus error ſit plurimorum,in eo dignoſcendo,qui pulſum breui tp̃e durãtem

ſtatim

E · F · G · H

A.l.1.f.2.d.7.fo.49.b

A.l.1.f.2.d.c.3.fo.6.e

A ſtatim etiam velocem arbitrantur eſſe. Et nimirum mulieris pulſum (nam cauſa præſentis diſputationis memini, quæ demonſtraui illic) bene celerem putant eſſe: eſt vero ille celerior quidem, non inſigni tamen & magna differentia excellit pulſum virorum. Sic ſe res habet, & recte tyronibus ſcriptum eſt, paulo eſſe virorum tardiorem pulſum, quàm mulierum: at cauſa illic, vt in omnibus eo loco traditis, omiſſa eſt, quam nunc aperiemus. Quatenus quidem infirmior facultas eſt, & calor parcior mulierũ, debebat tardior ẽt pulſus eſſe, quod eum vtriq; huic cauſæ oſtendimus eſſe peculiarem: cæterum, quia multo eſt minor, eoq; minus vſui ſatis ſit, auget, quantũ poteſt, celeritatem: quippe hoc primus liber eſſe neceſſarium probauit: itaque, cui illa exciderunt, quæ in illo libro docuimus, nequicquam hæc legit. At, ſi quidẽ celeritatis tanta acceſſio ſit, vt omni vſui foret complẽdo, non quæreret crebritas: ſed, quoniam multũ vſui cedit functio ob diſtentionis paruitatem, aliquãtũ aũt adiuuatur à celeritate, oportet, iam ſatis pulſus ſit creber: id quod ẽt in primo libro eſt declaratũ. Ergo mulieres ad hũc modũ à viris pulſu diſtant. Maſculi infantis ad fœmellam ſimilis ratio eſt: non vndiq; tñ eadem, ſed quõ diximus antea: nam maiorem tñ, vehementiorem, rariorem, non multo item, pulſum habet maſculus, quàm fœmella. Atq; de his hactenus. Nuncad proximũ caput digrediamur, quod de differentia docet ex temperamento.

B *CALidi Natura pulſus.*

C*ALidi natura multo habent maiorem, celeriorem, crebriorem, vehementiorem non item multo.* CAP. 3.

Cõplectitur & hęc oratio quæſtionem maximam, cui ne attendere quidem, niſi præditus ſingulari prudentia ſit, vllus tyronum animum poteſt: etenim, qui natura calidi ſunt, partim eos eſſe humidos aiunt, partim ſiccos. Quo minus abſoluto ſermone pronunciatos oportuit eorum pulſus; qui natura calidi ſunt: ſed prius illorum, qui ſimul humidi ſunt, ſecundo loco eorum, qui ſicci: neque enim, qui natura calida ſunt, eundem omnes pulſum ædunt: immo vero ſunt quidam tertij, tẽperati illi quidem humiditate & ſiccitate, at calore intemperati: at eos neglexiſſe parum recte, qui ante nos temperamenta diſcreuerunt, in commentarijs, quos ſcripſi de temperamentis, oſtẽdi. Ergo hos moris eſt calidos vocari, qui de quatuor temperamentis vnum hoc ſolum vincens reliqua obtinent: qui quidem, quo calidiores ſunt temperatis, hoc maiores habent, & celeriores pulſus, crebrioresq;. Cauſa, ſi retinuiſti, quæ prodidimus in primo libro, aperta eſt. At quid vehementiores diximus non multo eſſe eos pulſus, cum in huius operis primo libro quæſierimus, ecquis poſſit pulſus, citra opem roboris facultatis vehementior fieri? Quoniam hi pulſus tyronibus omnes videntur vehementiores eſſe, adiacet enim quodãmodo prima ſpecie celer ſimul & magnus pulſus ve-

C hementi: quare quidam ẽt medici, qui libros nobis ſcriptos reliquerunt, alium negauerũt eſſe vehementem pulſum, ac conflatũ ex magnitudine & celeritate. Proinde tyronibus non erant mouẽdæ tantæ quæſtiones: incertum.n. identidem illis nec diſtributum confuſumq;, conducibilius certo eſt & definito, vbi profundam hoc contemplationem poſtulet, declarationemq; prolixã ac longum tempus. Verum, quando abunde in primo libro huius operis diſſeruimus de his, dicturi etiã non nihil poſthac, cum perduxerimus ad rhythmos ſermonem, hic enarrationem in præſentia finiam, ac me iam conferam ad aliud caput.

GRACilium pulſus.

G*Raciliores maiorem, rarioremq; multo, vehementiorem paulo. Atque natura ſic differunt.* CAP. 4.

Accipiendi hic ẽt abſque vllo affectu alio ſunt graciles: nã, ſi ex conuerſo temperamento, vel facultate, vel ex alio affectu graciliores facti ſint, pulſuũ cõpoſita immutatio erit, nõ vero ex vna gracilitate. At gracilitas, quia ſua ſponte ſola magis regiones arteriarum dilatat, atq; leuiora impoſita corpora reddit, magnitudinem pulſibus non contemnendam cõciliat. Atqui, vbi pari relicto vſu creſcit magnitudo, hic rariores, neceſſe eſt, pulſus fiant, idq; tanto, quanto.ſ. ſint maiores: maiores vero erant multo, proinde rariores ẽt multo erunt: at vehementiores hoc inuenientur, quo tangen

D tibus per ſubtiliora occurrant corpora. Quamobrem, non quòd acquiſierint vllam contẽtionem; ſed quod magis, quam obtinẽt, prodant, tales videntur eſſe. De celeritate & tarditate nihil hic memini, quod neutram de his gracilitati acceptam referant, ſed perinde habeant, vt craſſiores, cũ illis robore & vſu reſpondeant. De ætatibus deinceps in hunc modũm eſt ſcriptum.

Pulſuum pro AETAtibus mutatio. CAP. 5.

P*Orro pro ætatibus hoc pacto immutantur. Infantis pulſus creberrimus eſt: rariſſimus ſenis: omnes, qui inter hos intercedunt, proportionem ſeruant, prout uel ad puerum, uel ad ſenẽ, propius accedant. Celerrimus itẽ pueri iuuenisq; pulſus: ſenis tardiſſimus: reliquarum ætatum pulſus, ambigunt inter hos: at ſenex à puero longe magis raritate, quàm celeritate, diſtat. In uehementiæ & magnitudinis differentia maximus eſt, ut in ætatibus, pulſus iuuenum: minimus ſenum: medius & paulo maior pulſus puerorum. Iam uehementiſſimus iuuenum: languidiſſimus ſenum: medius eſt inter hos, puerorum pulſus.*

Bifariam crebritatem & raritatem intelligi, aliter ab illis, qui & contractionem confirmant ſentiri, aliter ab illis qui negant, apertius in libris de differentijs pulſuum diſputauimus: & vero etiam in ipſo hoc tyronibus deſcripto libro declaratum eſt. Sanè illos volebamus prius in contractione, quaſi inſenſibili, verſari. Ac multo quidem tutius eſt, pariterq; commodius, ſi in quietum quantitate ponas genus hoc pulſuum: ita enim fiet, vt ſimul in notitiam exactam veniamus

mus rhythmorum: verũ, ꝙ ſtatus, qui crebri, vel rari pulſus ſunt autores, ferè talem eũ vtriq; huic E
ſectæ repræſentant, erit cauſæ etiam vtriq; aſſignatio cõis. At præſtiterit, vt eam ad veritatem redu
camus, hancq; in hoc ſermone ſectemur: quandoquidẽ propoſitũ opus minime ad Tyrones diri
gitur, ſed planè docet verum. Ergo, cùm calore pueri non pauco præditi ſint, ſubſtantiam quo- A.ibidem.ſ
que, quæ refrigeret illũ, non paucam requirũt: quapropter magnis egent pulſibus. Quia vero hu
mores ẽt exhauriunt quãplurimos (quippe qui illis non ad nutrimentum modo, verumetiam ad
incrementum ſuppetant) neceſſario in conficiendis ijs contrahent per totũ corpus vaporoſorum,
&, vt ita dicam, fuliginoſorũ aceruũ excrementorũ: itaq; etiã deſiderant maximas arteriarum con
tractiones. Et vero etiam animalis ſpũs non tm̃ nutriri ſubſtantiã oportet, ſicut in adultis, ſed vnà
etiam cũ inſtrumentis augeri: itaq; vel hoc nomine maiores diſtentiones flagitabũt. Adeoq; vſus
contractionis arteriarum in infantibus æquat pene vſum diſtentionis: etenim ſunt abundantiſſi-
ma excrementa, itaq; maiorem quærunt contractionem. Calor aũt, vt non ſit omnino copioſiſſi-
mus, at, quòd augeat animalis ſpiritus, ęquat in illis diſtentionis vſum ei, quem poſtulat plurimus
calor: quo enim iuuenibus cedunt exuperantibus aduentitio calore, hoc vſu, quem imponit ſpũs,
reſarcit. Maximum ergo, ſimulq; celerrimum pueri vtrunque motum requirunt: ſicq; infra vſum
eſt functio in ijs: nã, licet quàm maxime celeres ſint & magni, non ſatis efficiunt tamen vſui: qua F
re hic crebris opus motibus eſt. In ſenibus plane contra habet: calor paucus, cui par eſt generatio A.ibidem.
fuliginoſorũ excrementorũ, ſpiritusq; animalis nutritio: iure habent ergo contrarios illis pulſus
paruos, tardos, raros. Hic meminiſſe oportet eorum, quæ in ſecundo libro de pulſibus dignoſcen
dis diximus: vt, quo adducti errore, intelligamus, complures medici puerorũ pulſus putauerunt
paruos eſſe, tametſi ſint magni, ſi cum magnitudine eos arteriarũ compares: parui, ſi ex prima ſpe
cie ęſtimes, i. ſi quantitatem tantũ diſtentionis ſpectes, eamq; conferas ad iuuenum pulſus. Sed ta
men non maximos habent pulſus pueri, ne ſi ad magnitudinem quidem eos arteriarũ perpẽdas:
ſiquidem, ꝙ nec facultas eorum perueniat ad ſummũ robur, & coarctent etiamnũ molles arteria-
rum tunicæ, multum de maxima diſtentione detrahitur: nihilominus tamen tantũ retinent pul-
ſum, vt mediũ ſuperet. Ac celeritatem habent parem in diſtentione & contractione: nam & mo-
tus vtriuſq; par vſus eſt, non vt in ſenibus: quo enim minor contractionis vſus eſt, ꝗ diſtentionis,
hoc contractio tardior diſtẽtione eſt. Nec iniuria quidem ſenes minorem habent, qm̃ parũ omni
no aut nihil ex aduſtis humoribus excrementi prouenit, eſt enim imbecillus calor: præterea, ꝙ nõ
magnopere nutriant, nec vllo modo augeant. Tamen vſus diſtentionis, etſi non magnus, medio
cris tamen adhuc ſenibus manet: etenim ventilatum oportet innatũ calorem, atq; nutritũ anima- G
lem ſpiritũ. Quia vero vſus pulſuũ non complet tantũ vndequaque à functione, ſed & exolutus
per ſe eſt omnino, longe magis in raritatem immutant pulſus ſenes, quã in tarditatem: quare hic
oportet longiſſimam quietem fieri: qũo, cum non impleret, præter ꝙ magnopere augebat, perpe
tuos etiam concitabat motus. Nam non ſolũ in infantibus non eſſe auctũ ad ſummũ, vſum generã
dorũ pulſuum, verum etiam de maxima diſtentione, quæ compleret forſitan vna vſum, non parũ
diſceſſiſſe, ante demonſtrauimus, cũ tantũ detrahi diceremus, quantũ facultas ab ſummo robore
abſit, ac degrauent coarctenturq; inſtrumenta, quæ infantes ex humiditate habent mollia. Sanè
hoc quoq; diximus ſupra, inſtrorum mollitudines, quæ remotę à preſſu ſunt, nec grauant vel coar
ctantur, referre ad pulſuum magnitudinẽ: quæ vero his coniunctæ ſunt, ad paruitatem, præcipue
ſi robore facultas deficiatur. At, quantũ ſenũ pulſus ex puerorum degenerauit crebritate in rarita
tem, tantũdem propè motus cõtractionis in tarditatem ex celeritate. Nec obſcura eſt cauſa: ſiqui-
dem ſemel vſum contractionis exolutũ eſſe recte docuimus in ijs ætatibus, non tamen diſtentio-
nis vſus perijt totus: nam hoc etiam tradidimus: quo minus eſt in hac tardus motus, ꝗ in contra-
ctione: atqui hanc tyro ſolam poterat dignoſcere. Probe ergo dictũ eſt: ſenex à puero longe ma-
gis raritate, quã celeritate, diſtat. Iam omne declaratũ eſt, quod deficiebat huic ipſi differẽtiæ: præ H
terea, quod mutationi rhythmorũ pro ętatibus: quos (qm̃ obſcuriorem eſſe ſermonem, quã qui ty
ronibus accommodatus eſſet, arbitratus ſum) non attigimus. Nã, vt de crebritate, ita de rhythmis
extiterunt duæ ſectæ: vna prorſus negabat ſentiri contractionem, quæ diſtentionis tp̃s cõparabat
cũ toto reliquo, quod non tm̃ conſtat ex contractione, ſed ex binis ẽt quietibus: altera ſentiri con-
tendebat, ac rhythmos in motuum temporibus ponebat. Hæc quãto ſecta ſit perfectior & vtilior
ad præſagiendum, clarius in proxima lucubratione aperiemus: nec tamen nunc obſcurũ eſt, niſi
obiter ſuperiora & negligenter attendiſti: nam ex ijſdem, etiam differentiæ rhythmorum pro æta
tibus à qua proficiſcunt̃ cauſa, nullo negocio inuenias. Cum enim vtriuſq; motus plurimus infan
tibus vſus ſit, minimus ſenibus: & omne interpoſitum tp̃s ætatum vtrunq; vſum exoluat, magis
tamen contractionis: rationi conſonum eſt, vt, quantum à pueris recedant ad ſenes, tanto ſemper
vtrunque motum habeant tardiorem, magis aũt contractionis. Ex his naſcunt̃ differentiæ rhyth-
morum pro ætatibus, de quibus latius in commẽtarijs de præſagitione ex pulſibus agemus. Iam
etiam, quamobrem vehementiſſimus ſit iuuenũ pulſus, ſenũ cõtra languidiſſimus, in aperto eſt:
iuuenibus. n. validiſſima facultas eſt, ſenibus vero debiliſſima. Eádem ẽt alijs in ætatibus ratione,
pro robore earum vel imbecillitate pulſus remiſſione & vehementia different.

Pulſuum

A *Pulsuum pro TEMporibus Anni mutatio.* *CAP. 6.*

ibidẽ.c.9.e *PRo anni "temporibus. Medio vere pulsus maximi sunt & vehementissimi, vt in temporibus: celeritate & crebritate moderati: pari modo medio autumno: progrediens autem ver non nihil de magnitudine & vehemẽtia detrahit, sed auget celeritatem atque crebritatem: tandemq; ineunte iam æstate languidi, parui, celeres, crebriq; fiũt. Autumni progressus cuncta imminuit, magnitudinem, vehementiam, celeritatem, crebritatem: ita ineunte hyeme in paruitatem conuertuntur, & remissionem, & tarditatem, & raritatem. Respondet autem initium veris fini autumni, illius finis initio huius: æstatis item principium suo, & principium hyemis suo fini. Proinde, quæ pari spatio à media æstate, & media hyeme, in vtranque partem deflexerunt, similiter variant. Porrò media æstas partim conuenit cum media hyeme, partim dissidet: nam parui vtrobique & languidi sunt, sed celeres atque crebri æstate, tardi rariq; hyeme: non perinde tamen parui æstate, vt hyeme, sed æstate minus: nec ita hyeme languidi, vt æstate, cæterum minus hyeme.*

A.ibidem.f Quæ "accidunt ex temporibus, in tres referuntur hasce causas, in vsum, facultatem, & instrumẽta: nam, prout in ijs hæc singula variant, mutantur pulsus. Ac medio vere status aeris nos amplectentis temperatissimus est: itaq; corpora etiam sunt salubria. Hoc.n. semper memoria tenendum est, hoc tempore, præ cæteris, à quibus animans afficitur, facultatem robustissimam esse: & calorẽ B temperatissimum: & etiam instrumenta in summa mediocritate esse, ꝙ nec humiditate immodica madeant, nec siccitate squaleant, neque veluti rigeant gelu ac congelascant, neq; calore quasi remittantur languescantq;: vnde & pulsus corporibus quidem optime comparatis maximi & vehementissimi fiunt. Nam in illis pulsuum pro ætatibus, temporibus, regionibus, & id genus alijs, mutationes prodidisse literis medicos declaraui (vt alia loca ne citem) in secundo libro de pulsibus dignoscendis: Itemq; eos, qui eius status sunt, magnos esse æddituros & vehementes pulsus in primo libro docuimus: siquidem hi facultati validæ peculiares sunt, & moderato vsui, instrumentisq; naturali lege constitutis. Nam, si quid mediocritatem vsus excedat, non magni solum & vehemẽtes, sed & celeres fient: si vero longius excedant, vt vsum iam actio non compleat, ilico mutatio addetur in crebritatem: quia vero vsus est moderatus, non tendunt nec ad celeritatem, nec ad crebritatem.

At enim adiecimus orationi/vt in temporibus/recte sane: neque enim simpliciter maximi tum, atque vehementissimi fiunt, cùm multo illis alij pulsus in naturis vehementiores atque maiores reperiantur: sed, si pulsus cum alijs temporibus compares, tales medio vere euadunt. Nam æstate quidem crescit vsus, sed languescit facultas: quamobrem aliquatenus decrescit illa vehementia simul & magnitudo: sed tamen hæc minus, nam, quia vrget vsus, augetur non nihil: idemq; mo- C mentum celeritati & crebritati non leue adfert. Contra hyeme est, ac æstate, validior facultas, non æque tamen, ac vere, sed vsus remittitur generationis pulsuum: quare languidiores pulsus hyeme, quàm vere, sunt: & vehementiores, quàm æstate: atque veluti medium locum occupant inter vtraq; tempora, nempe quòd & facultas teneat locum medium: verum satis sunt parui, quoniam cum facultas infra summum robur est, tum vsus insigniter est remissus: quæ ipsa in causa remissio est, cur simul tardi & rari sint. Hic rursus memoria tenendum est dictum, quod aliquando declaraui, Hippocratis. Vsus est enim eorum, in mutationibus ex ætatibus, temporibus, regionibus, statibus, omnibusq; eius generis: ne me quis cum illo existimet pugnare. Neq; enim ille absolute dixit, ‖ Quæ augentur plurimum habent calidi. sed/innati/addidit, vt qui alterum sciret calidũ acquisititium esse, quod plurimum iuuenibus suppetitat: nam tẽperatus est natiuus calor, acquisititius autem intemperatus & quasi igneus est. Sic etiam, ‖ Ventres, inquit, hyeme & vere calidissimi natura sunt. immo ne hi quidem calidissimi absolute, sed calore natiuo: æstate paucissimum hũc habent, abundant vero aduentitio calore & squalido, qui colliquat potius, quàm nutriat corpus: præterea functiones, tantum abest, vt meliores reddat, vt illæ ne æquent quidem illas, quæ in moderato obeuntur. Hæc si retinuerint lectores, nihil me in hac oratione, nec in reliquis, dissidere D ab Hippocrate vllus arbitrabitur. Posthac de regionibus & statibus præscriptum est tyronibus: quę oratio ex superioribus clara est, ac causam habet apertissimam. Itaque solum ipsum adscribam caput, quod hoc est.

1ª.Aph.14.Ex. ord.7.a

1ª.Aph.15.Ex. ord.8.a

Pulsuum Pro REGIonibus & Statibus mutatio. *CAP. 7.*

A ibidẽ c. 10. f *PRo "regionibus perinde, vt pro temporibus: In vehementer calidis, sicut media æstate: in magnopere frigidis, vt media hyeme: in temperatis ita, vt medio vere: ad harum proportionem in ijs, quæ medium locum sunt sortitæ. Porrò aeris nos circundantis alij status, qui calidi sunt, calidis temporibus: frigidi frigidis: medij medio veri respondent.*

PRAEGnantium pulsus. *CAP. 8.*

PRægnantium maiores, crebriores, celerioresq; pulsus sunt: præterea nihil mutatur.

A ibid.c.15.fo. In "prægnantibus præter vsum, mutatum priorum nihil est. Quicunq; hic sit, omnino increscit & auget: ꝙ mulier non sibi iã soli respirare & pulsare, sed fœtui etiã, cogatur. Rationis ergo est, vt celeriores, & maiores sint, crebrioresq;. Nihilo tamen vehementiores sunt, vel languidiores, vel duriores, vel molliores, pro ipsa sanè conceptus ratione: neq; enim vt ex eo, vlla facultatis, vel instrumenti, prægnantium facta mutatio est.

Pulsuum ex Somno mutatio. CAP. 9. E

IAm Somni etiam sint, si quid aliud, secundum naturam, qui & ipsi variant pulsus: Dũ incipiunt, minores, lan A.ibidem.c. fo.50.a
guidiores, tardiores, rarioresq; reddunt. Dum progrediuntur, tarditatem pedetentim augent & raritatem, præ-
sertim à cibo: at maiores sunt & vehementiores. Cum diuturniores fuerint, ad remissionem & paruitatem redeunt,
tarditatem & raritatem retinent.

Quæ sit causa, cur concoctiones per somnum meliores sint non in vẽtriculo modo, verum etiã
in venis, ĩ arterijs, in omni deniq; animalis habitu, nõ est huius loci explicare: neq; enim de causa,
quænam illa sit, conuenit inter oẽs medicos. Equidem hoc ĩ præsentiarũ de illa breuiter dico. Fa
cultas concoctrix se intro per somnum recipit magis, & in altum. Ergo, quia intro mouet, & ma-
teriam conficit, primo veluti imbecillior redditur, ac oneratur: paulo post, cũ fruitur alimento, quod
conficit, roboratur ipsa, ac calor crescit animantis: vt, qui frigidiores cibos comederunt, ilico frigi
diores se animaduertunt, multiq; adeo illorũ manifeste & horrent & rigent, haud multo post fiũt
calidiores. Proinde, si natiuus calor est, qui concoquit cibos: ac, qui huic præsunt motus (vt rõ fuit
Hippocratis) qui foras tendunt, vigilias, qui intro, somnos conciliant: facillime rationem ac natu-
ram commentemur pulsuum mutationis, quæ ex somno proficiscitur. Quòd si qua est alia huius
molitrix facultas, certe, quia consensum esse, traditum est, mutuum omnium facultatum, quæ ani- F
mali moderantur, non mirum est, si quid hæc facultas naturalis consentiat cũ illa. Sed hoc, si semel
admissum sit roborari & debilitari vicissim facultatem, quæ pulsum creat, prompte expedias cãm:
nam, quia oneratur illa initio somni atque debilitatur, minores & languidiores pulsus oportet exi
stere: at mox ea roborata, è diuerso, maiores vehemẽtioresq;. At enim quid simul tardiores & ra A.ibidem.
riores fiunt? Erasistratus quidem causam confert in motuum voluntariorum requietem, quæ id-
6.Epi. com.4.t. 24.3ª.183.c. Et 193.h. com. 5. t.30. circo concoquat probe: non somnum in causa ponit. Hippocrates ac cæteri, qui vergere calorem
intro ferunt per somnum, qui quidem medicorum ac philosophorum sunt pene omnium proba
tissimi, in huius incrementa, & decrementa, motusq; diuersos, causas conferũt: imminui.n. dicũt,
ac veluti suffocari, vbi in aceruum subito incurrat ingestæ materiæ, quo ignem quoq; cũ in ligno-
rum ingentem struem incidat. Atq; vt idem ignis, vbi superior euasit materia, roboratur ac in ma
gnitudinem eleuat: sic innatus calor, cum fruat alimento, confectis iam succis, in quos inuaserat,
copiosior, quàm ante, fit & validior. At causas adhuc tarditatis & raritatis non expediuimus: im
mo vero aliter me iudice res habet. Quando dormientibus motus caloris, qui foras tendit, iminu-
tus est, viget autem, qui intro: contractionem oportet celeriorem fieri, distentionem vero tardio-
rem. Ac sic quidem manifesto fit. Qui cõtractionem non assequuntur arteriarum, sed discernunt G
ex sola distentione pulsus, hi tardum absolute volunt dormientium pulsum esse. Ille aũt absolute
non est tardus, sed altera ex parte tardus, totus non tardus potius, q̃ celer: nam, cuius tarda disten-
tio, & celeris est contractio, is neutro horum nominũ appellãdus est, nec celer nec tardus, sed sunt
1. Epid. cõ.3.t. 18.3ª.121.b distinguẽdæ eius partes: quod in respiratione fecit Hippocrates. Iam vero etiam altera sui parte
paruus est dormientium pulsus: siquidem plurimum contrahitur, distenditur aũt non plurimum,
2.Epid. sect.3. sed quantum contrarius motus necesse habet reddere cõtractioni. Porrò arteria in pari semper in-
1.Pror. cõ.3. t. 72.4ª.188.d teruallo mouetur in contractione ac distentione, nisi q̃n rhythmum subito immutet: terminis ve
In Prog. cõ. 2. t.56.4ª.203.g ro, vnde proficiscitur, & quibus finitur, variat. Nam, cum motus, qui intro pergit, præpolleat, atq;
prorsus consideat: rursusq; inde incipiat, qui foras tẽdit motus: haudquaquam hic distentionem
plurimum producit: Contra, cum præpolleat motus, qui foras concitatur, contrario existente de-
bili, minime tunc ab extremo orditur collapsu in distentione, ac summam tãdem magnitudinem
assequitur: cumq; inde inceperit denuo, qui intro fert motus, finem cõtractionis, vnde incepit di-
stendi, facit. Ita cum facit semper veluti motuum quendam orbem, modo intro magis, modo foras
fertur. Quam ob rem, qui duntaxat distentionem sentiunt, his pulsus, necesse est, in somnis paruus
& tardus videatur. Iisdem necesse est, vt imperitioribus in dignoscendo, pusillam partem conspici H
motus distentionis, & fugere maximam: quippe in eo motu arteriarum, internos motuum termi
nos ne exercitatissimi quidem attendunt: sed contractionis hos finis fugit, & principium disten-
tionis: quo magis imperitos immensam partem motus præterire par est, totam prope contractio
nem, & partem non mediocrem distentionis. Quæ autem pars motus lateat, quam non sentiant,
qui tangunt, ea, cum adiungatur ad tempus quietum, speciẽ præbet pulsus rari, tametsi re vera dor
mientium pulsus nihilo rarior sit, vt nec respiratio: sed aperte etiam in hac expiratio, quæ cũ exuf-
flatione fiat, maior est: quietis tempori nullum accedit incrementum. Explicaui iã summam fere
de somnis: tñ, quo res clarior sit, addam reliquum. Pulsus dormientium, in externa quidem quie-
te similes sunt vigilãtium pulsibus: in interna vero, permultum videntur distare, quòd terminos
internos motuum non assequitur noster sensus, sed tum minor est, tum languidior, quàm pulsus
vigilantium, præsertim à principio statim: nam postea magnitudo ei quędam & vehementia ad-
iungitur, & iam tardus in distentionibus est, in contractionibus velox: & in summa, intro magis
mouetur. Quare, si vehementem in contractionibus eum dicas, nihil erres: etenim excrementum
succorum confectorum veluti fuliginosum excernere arteria per somnos, q copiosius tum colle-
ctum sit, vehementius auet: vnde motus, qui intro fertur, vel hoc nomine præpollet. At vero,
vbi

A vbi absolute succi confecti sunt, si in somno homo permaneat, immoderatus erit vtique talis somnus. Motus autem merito fit vterque minor, tardus, imbecillus, rarus: somnus enim (quod vel ex poetis audias) mortis est frater. Vna illi hæc conuenit cum viuentibus, confectio alimenti: reliqua mortuis sunt similia, non videre, non audire, nihil intelligere, vel cogitare, vel loqui, vel sentire, ratione carere, proiectum esse. Et vero quid aliud (si illud vnum, quod commune adhuc cum viuentibus habet, sit ablatum) nisi recte via ad mortem dicatur? Iam etiam primum esse & natiuū caloris motum, cum foras, & extra se ipsum mouetur: secundum, cum intro, & in se ipsum, qui pro pter nutrimentum comparatus est: id iam pridē multis locis diximus: qui, vbi non amplius in nutrimento detineatur, neq; proprium suum motum, quo fertur foras, repetat, sed ociosus sit vtrinq;, habet tum certe imaginem mortis: exoluiturq; eius contentio, vnde oritur languidus pulsus: dissoluitur porrò motus, quam ob rem paruus, & tardus, & etiam rarus fit: quòd si increscat etiam at que etiam paruitas, tarditas, raritasq;, propemodum nihil mouebitur: at hæc mors erat. Habes oīa de somnis. Quanq; vero preterea Archigenes plenissimos dicat pulsus in somnis videri, Apollonides inanissimos, mihi certum est de his non producere orationem, cum in superioribus lucubrationibus falso hoc probauerimus genus pulsuum inductum ab Herophili successoribus esse, si B cut multa alia. Neque quicquā habet admirationis, si in re, quæ planè discerni nequit, inter se Archigenes & Apollonides dissideant: neque enim communis sensus affectum, sed suas vterq; opiniones scripsit.

A. ibidem. c

EXPErgiscentium pulsus. CAP. 10.

QVi expergiscuntur, è vestigio pulsus magnos, vehementes, celeres, crebros, & cum quadam vibratione habent: qui mox mediocritatem assequuntur.

Non perinde in somnū incidimus vigiles, ac ex somno euigilamur: q hoc ferè subito, illud omnino pedetentim fiat. Etenim turbulenta insomnia, vel si quis vociferetur, perstrepat, tangat dormientem, celerem & subitaneam concitat mutationem: quocirca pulsus illos, quos commemorauimus, qui in eum modum immutantur, clarissime percipiunt. Nectamen in alijs, qui motu innati caloris foras progrediente excitati sunt, fugiunt exercitatos: nam somnus incidit, cū natiuus calor aut ex fatigatione & nimia siccitate ad alimentum se conuertat, aut ob immodicam humiditatem foras nequeat progredi: quorum est salubris primus & naturalis: alter, quem memorauimus, veluti somnus, qui est in comatibus & lethargis: cui opposita est phrenitidum & vigiliarum præter naturam, vigilantia, vbi superficcatus natiuus calor est & quasi ignitus, atq; idcirco foras quoq; C mouetur immodice. Sed affectus præter naturam, quos nec vigilātiam nec somnum, sed vigilias & comata potius voces, relinquam in præsenti. At somni naturales simulq; vigilantię ita, quomodo ante diximus, gignuntur: nam, cum indigeat simulq; desideret naturalis animalium calor copiosam humiditatem, ideoq; in viscera conueniat & ventrem, fit somnus: qui simul atque ea satis fruitus est, vt naturalem iam qualitatem recuperauerit, expergiscūtur. Quo quidem tempore illæ conuersiones nullo modo citra vim aliquam fiant: nam in alimento concoquēdo, quia succrescit humiditas vaporosa large cum in ipsa cute, tum in poris, corporibusq; ad externam superficiē vsq; interpositis omnibus, non perinde iam calori procliuis est ad externa motus: quare, vt hanc discutiat remoueatq;, & meatus repurget, & etiam corpus vndequaque sibi penetrabile reddat, postulat primos vehementes atque violentos motus: quod vbi perspirabile, purumq; reddidit, mediocritatis naturalis reminiscitur. Hinc pulsus ilico experrectis ex somno magni, & vehementes, & celeres æduntur: præterea ob motus vim, non nihil vibrantur: paulo post ad natiuam mediocritatem reuertunt. Deinceps tyronibus scripsimus de corporis aduentitijs habitudinibus: quas græce σχέσεις nos Hippocratem secuti appellamus, qui in libro de articulis dixit: Cæterum refert ēt non nihil corporis habitudo. Ac pulsus nos in vtraque illarū maxime cōspicuos prodemus: quo D rum facile nunc sit adiungere causas ex commemoratis: nam, quæ de naturalibus differentijs corporis tradita sunt, eadē dicentur de aduentitijs: quo breuior ero, solumq; ipsum illinc caput subijciendarum causa rerum huc transferam, quod ita habet.

A. ibidem. c

De Art. com. I. t. 26. 7ª. 256. d

Pro ASCititijs HABitudinibus pulsus. CAP. 11.

AScititiæ habitudines corporis perinde pulsus, vt naturales, immutant. Nam, gracilis natura si quadratus euaserit, huic, qui talis natura est, assimilem pulsum habet: sin quadratus factus gracilis sit, assimilem gracilibus natura. Constat autem gracilitatis & quadrati corporis citra facultatis immutationem, æstimandam differentiam esse: itaq; in omnibus alijs, vt vnum id tantum vbiq;, de quo in præsenti disputemus, mutetur. Quæ diximus de quadratis, eadem etiam de corpulentis dicta nobis esse putandum est, nisi quòd magis sunt intensa.

In eum illic modum de habitudinibus corporis disseruimus. Apposuimus itidem de temperamentis: caput etiam hic memoriæ gratia satis est adscripsisse. Est autem hoc.

Pro ASCititijs corporis TEMperamentis pulsus. CAP. 12.

IAm etiam temperamenta corporis ascititia pulsus ea proportione mutant, qua naturalia temperamenta.

Scilicet ad eundem hic modum, vt de anni temporibus diximus: calida calidis, frigida frigidis assimiles pulsus creant. Nam temperamentorum in humiditate & siccitate differentia continebatur

tur in habitudinibus corporis: siquidem siccis gracilitas, corpulentia est humidis familiaris. Verũ E hæc in libris de temperamentis declarauimus: præterea hoc quoque, corporis duritiam tẽperamẽta sicca, mollitudinem comitari humida: itaque pulsus his mollis est, illis durus.

Pulsuum Pro EXERcitationibus mutatio. CAP. 13.

NVnc alias mutationes, quæ causas habent non naturales, recenseamus. EXercitationes "primo, quæ moderatæ sunt, vehementes, magnos, celeres, crebros pulsus efficiunt: Si multæ sint, & vires excedant laborantis, paruos, languidos, celeres, & crebros in summo: Nimium immodicæ, adeo vt ægre iam se poßit mouere & multis interpositis quietibus: aut nihil prorsus poßit, sed exolutæ vires impense sint: pulsus mire paruos, & languidos, tardosq;, & raros: Quòd si ad virium dissolutionem perueniant, pulsus creant illis proprios. Quales autem excitet pulsus facultas, quæ dissoluitur, dicemus paulo inferius. A.l.1.f.2.d.3.e. 13.fo.50.d

Habes caput, quod illo in libro conscripsi: nunc iam addam causam. Facultas in exercitationibus vniuersam adhibet contentionem, vnde pulsus vehementes excitantur: vsus aũt increscit, vnde magni, celeresq;. Hic aũt q̃nquidem binis accessionibus augetur, spiritu exhauriendo & caloris incremento, ideo ẽt, qm̃ is non satis magnitudine illorum & celeritate completur, crebri fiunt. At, quæ exercentis sese vires excedunt, efficiunt paruos & languidos propter earum imbecillitatem: F tñ illos quidem adhuc, quia vrget vsus, crebros: at non celerrimos propter facultatis infirmitatem sed pro his creberrimos: idq; quatenus actio longe vsu inferior est. Quòd si adeo quis cogatur laborare, vt non modo superiores facultate labores sint, sed continenter necesse habeat interquiescere, huic refrigeratur vniuersum corpus. Pulsus autem ob imbecillam facultatem languidi sunt & parui: ob frigus nec celeres, nec crebri. In aperto ratio est, si memineris priorum.

Ex BALneis CAlidis pulsuum mutatio. CAP. 14.

*Al. paulo uehementiores.

BAlneæ "calidæ, dum sint moderatæ, pulsus creant magnos, celeres, crebros, vehẽmentes. Immodicæ paruos & languidos, tamen adhuc celeres ac crebros. Quòd si hic relinquantur, paruos, languidos, tardos, atque raros. A.ibidẽ.c.14.e

Ex balneis, si in tempore vtaris, omnino corpus commoditatem aliquam percipit. Nam, cum defessi simus, incaluerimus, simus refrigerati, desiccati, nauseam, aut temperiem inæqualem sentiamus, deniq; si vacuatione opus sit nobis, illas nos subimus. In illis autem omnibus tẽporibus corpori restituitur mediocritas temperamenti, vires corrigũtur, opportunus augetur quidam calor, ac pars digeritur spiritus vna cum sudoribus. Quare calidæ balneæ, par est, si sint moderatæ, vt ad eum modum mutent pulsum, sicut declarauimus immutari, cum facultati commodat, & augetur vsus. Immoderatas planum est facultatem dissoluere, vsumq; præter modum intendere: vnde fit, G vt creberrimos creent: celeres autem perinde, vt priores, nisi sanè facultas ad extremum vsum deuenerit: nam tum quidem formicantes, quos appellant, prodibunt. Quòd si ab immodicis balneis destiterint, nec lauent amplius, sanè & habitus corporis refrigeratus est, & facultas dissoluta. Quã ob rem mutatio pulsuum ea existet, quam in libro primo docuimus excipere facultatis imbecillitatem & vsus remissionem. Hoc enim, in præsenti satis est, si demonstrem, quemadmodũ ex singulis præcedentibus & externis causis ad primas & præcipuas & continentes vocatas mutatio penetret: vt autem ex illis pulsus necessario alterentur, in primo aperuimus libro.

*ἄρως.

Ex BALneis FRigidis pulsuum mutatio. CAP. 15.

BAlneæ "frigidæ ilico paruos, ac languidiores, & tardos, rarosq; pulsus efficiunt: postea, prout id sit, quod induxerunt, omnino vel torporem inducent, vel robur. Quæ torporem intulerunt, & refrigerarunt, paruos, & languidiores, & tardos, rarosq; efficiunt: quæ excalfecerunt, & robur conciliarunt, magnos, vehementes, celeritate et crebritate moderatos. A.ibidem. e

Balneæ frigidæ è vestigio refrigerant omnino: postea vel roborant, vel obruũt facultatẽ, vnaq; perfrigerant: nam id est torporem inducere. Itaque & pulsus pro ratione causarum immutantur. H Quod vero non poterat tum tyronibus explicari, id nunc declarabo. In frigida lotione arteriarum motus plus intro, q̃ foras, fertur, q & calor illuc ilico magis ferat̃. Quòd si intus arterias possemus contingere, omnia, quæ aliàs in distentionibus animaduertimus, hæc in contractionibus hic apparerent, magnitudo, celeritas, vehementia: sed, hoc quia nullo pôt vlla ratione, ab ijs, quæ in distẽtionibus percipimus, totos pulsus sic appellamus: paruos, quia multo minor distentio id tẽporis est, quàm antea: tardos item, q aperte exolutus est motus: iam raros quoq;, q alij etiam omnes, in quibus plus motus intro fertur, tales esse visi sint contractionem non sentientibus. Causa ante explicata est. Languidos non diximus absolute, sed scripsimus lãguidiores: qua voce paruam mutationem significauimus in remissionem esse.

Pulsuum ex CIBus mutatio. CAP. 16.

CIbus "largus, vt etiam grauet facultatem, pulsus inæquales atque inordinatos concitat: Archigenes vult celeriores, quàm crebriores. Modicus, magnos, celeres, crebros, vehementes. Parcior, quàm qui satis nutriat, non æque, ac moderatus, cæterum minus mutat, neque id diu. A.ibidem.c. fo.49.f.g

Cum possimus in singulis capitibus in hoc libro præscriptis, primũ, quæ alij de ijs censuerunt, commemorare, deinde esse falsos confutare, non hoc facimus: sed statim ad id, quod probatum

& verum

A & verum est, accedimus, id agentes, vt operis, quoad eius fieri possit, prolixitatem contrahamus. Quod cum nunc & sua sponte longum sit, quid fiet, si veterum præterea opiniones vnà cum confutatione congrua cõplectatur, non ne in immensum ducetur? At, qui tẽpore ad disciplinas abundat: ardetq; cupiditate medicorum omnes opiniones cognoscẽdi, huic lucubratio hæc, certo scio, viam muniet, vt per se inueniat, vbi bene sentiant, & vbi errent. Et quidem alio ipsi loco multa scripsimus, quæ his, qui in ea voluntate sint, conducent. De proposita quæstione, in libris, vbi inquirimus in Erasistrati artem de pulsibus, opinionis errorem, vt puto, clare prodidimus. Ad hæc, vbi discrepamus ab illis, qui peritissimi habentur in arte de pulsibus, de his item vir, qui sapientia sit præditus, facile mihi videtur horum præsidio, quæ nunc tradidimus, existimaturus. Inueniet ea enim ferè partim in sola dictione, partim in exactis & distinctis explicationibus, consistere: vt ẽt hæc, de quibus nunc agimus. Nam, cum scribat Archigenes in hunc modum de cibo facultatem onerante: Hic, quia premit, languidiores minoresq; pulsus concitat, & celeriores, quàm crebriores. nos non sic, sed quomodo scripsimus? Cibus largus, vt etiam grauet facultatem, pulsus inæquales, atque inordinatos concitat. Qui autem opera artis diligenter obseruat, non in cibo tantum, sed & in alijs affectibus omnibus, in quibus oneratur facultas, reperiet inæquales pulsus. Atque hoc scilicet "ipsum est, quod imbecillam facultatem ab onerata distinguat: simulq; cum eo proditur & noxæ magnitudo. Si enim inter multos magnos & vehemẽtes, pauci offendantur parui languidiq;, pusilla est offensio facultatis: cõtra, si pauci magni & vehementes, parui autem atq; languidi multi sint, ingenti in eiuscemodi affectibus onere opprimit facultas. At vero parui & languidi pulsus perpetuo fiunt, nullo interpellante contrariorum, non in ijs, quæ onerantur, sed in ijs, quæ dissoluuntur, facultatibus. Dum vero per se quidem validę sint, sed abs quopiam grauentur & premantur, omnino vehementes & languidi pulsus commiscentur, etiã si summe offensæ sint. Incurie igitur scribit Archigenes languidiores & minores pulsus fieri, quum facultates cibo grauantur: hæc enim, q facultas dissoluatur, non q prematur, signa sunt. Atque, vt in differentijs magnitudinis & vehementiæ sunt inequales, sic in differẽtijs crebritatis & celeritatis. Quare ne istuc quidem queo conijcere, quemadmodum Archigenes scripserit, celeriores eos, quã frequentiores, esse: nisi si hoc dicere velit, licet sint hi inęquales, maiore numero tamen celeres tardos vincũt, quàm raros crebri. Etsi ne hoc quidem verum est, si ita nude proferatur, nec distincte: immo offensiones leuiores, celeres magis, quàm crebros: grauiores è diuerso, crebriores pulsus, quàm celeriores, reddunt. Causa in aperto est ex demonstratis in primo libro: siquidem celeritas facultati peculiaris validæ est, crebritas imbecillę. Iam aliorum etiam, de quibus deinceps dicemus, nisi exciderũt ea tibi, quę primo in libro docuimus, in promptu est causa.

A l.1.f.2.d.3.c. fo.49.g | A ibidem.c

Pulsuum ex VIno mutatio. CAP. 17.

Ibidem. g. h — *VInum, "cætera quidem, pulsus, vt cibus, variat: hoc vero interest, quòd ilico immutet, & citius mutatio à vino profecta recedat, quàm illa, quæ à cibo: quòd item celeritatem amplius & magnitudinem, quàm vehemẽtiam & crebritatem, augeat: quanto enim vehementius moderatus cibus constantiusq; robur conciliat, tantum ferè vinum extollit magnitudinem.*

Hæc quoque oratio se ipsam interpretatur, ac omnia subijcit nobis, quę de vini virtute sunt ab omnibus medicis prodita. Appositio enim, quam facit, celeris est, q humidum sit & calidũ: "quicũ que.n. celerem, inquit, requirunt appositionem, his humidum medet: qñ vero calor etiam dux est humiditatis, multo iam magis. Ad hęc, quę affatim subitoq; nutriunt, hęc celeriter deijciunt: quã ob rem, vt celerem, ita minime diuturnam, à vino appositionem corpora accipiunt, facile enim digeritur per halitum. Porrò, q nutriat, pulsus ita, vt cibus, variabit: q autẽ amplius, quã ille, nutriat, insigniorem adijciet illis & magnitudinem & celeritatem: id quod planè apertum est illis, qui retinuerunt, quę in primis commentarijs docuimus. Ac reliquorum, quę in isagoge prodimus, si D memoria teneas, quæ in primo libro scripsimus, omnes clarę sunt causę: quare præterita illorum magna parte, causas tantum illorum, quę sunt obscuriora, referamus: de quibus hoc est: Cur choleras, magnos alui fluores, profluuium muliebre vocatum, deniq; oĩa, quę ex corpore vacuando facultatem dissoluunt, comitenẽ pulsus vermiculantes: at facultatem, quę à febri cacoethe dissoluit, formicantes consequanẽ. An quia pulsus, quo vermiculãs fit, tardus esse omnino & rarus debet? neque enim possit fieri, vt prior arterię pars prius moueri videatur, neque vt fiant veluti circunscriptiones in vna distentione multę, ni tardus simulq; rarus sit motus. At in acutis febribus (neq; enim possunt cachoetes non acutę esse) non sustinet caloris copia pulsum vel tardum in summo, vel semel fieri rarum: cęterum tardus est, aut non celer certe pulsus, cum dissoluitur facultas (tametsi in eo quidam dignoscendo hallucinentur) sed non summe tardus tamen: rarus autem haudquaquam, immo creber semper, ac, vbi vis vrgeat caloris, magnopere est creber. Mihi quidem iam visum est tertij huius libri hic finem facere: reliqua in quarto persequar, ab affectionibus animi exorsus.

In libro de Alimento. | A ibidem.c | A ibidem fo.49.f

GALENI DE CAVSIS PVLSVVM
LIBER QVARTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de Causis Præter naturam, Quæ tum animi tum corporis affectione pulsus immutant.

Quæ pulsuum Causæ superioribus libris explicatæ sint, Quæ hoc libro explicandæ. CAP. 1.

INter causas, vnde pulsus alterant, quæcunque mutationem moliuntur per se, continentes eorum generationem, ex quo sunt continentes appellatæ, prioribus duobus libris exposuimus. Quæ has præcedunt, quarum consistit pars in ipsis animalium corporibus, pars extrinsecus accidit, has cũ instituissemus duobus proximis explicare (quia ante etiam in libro illo, quẽ tyronibus scripsimus de pulsibus, summatim de his & citra demõstrationem tractauimus) F operæpretium mihi est visum, vt hic quoq; de ijs agerẽ citatis ipsis capitibus, atq; distincte explicarem, simulq; causas adderem. Ac in tertio quidem libro de ætatibus, regionibus, anni temporibus, naturis, præterea de exercitijs, quæ vocant, & cibo, potuq; diximus. In hoc quarto, qui huius commentationis est postremus, de causis præter naturã sermonem habebo, exorsus ab affectibus animi: deinde etiam de corporis affectibus dicturus. Iã hic quoque ad singula capita clausulas traducam ex libro tyronibus scripto.

IRæ pulsus. CAP. 2.

IRæ altus est pulsus, magnus, vehemens, celer, creber. A.l.1.f.1.d. 18.fol.51.a

Qui superiorum est memor, huic etiam, quæ de ira dicuntur, aperta sunt. At, de quo ante haud dum diximus, hoc est in præsentia adijciendum: vehementior ne tantum appareat pulsus iratorũ an eiuscemodi sit vere: id enim omisimus, etsi latius in primo libro disputaremus, ferè dubium. Neq; enim ita quis fidem tum haberet, si diceremus non apparere solum, sed esse etiam vehementiorẽ, vt iam fidẽ habebit, cum ante in sermone interposito multa ordine audierit, quæ referũt ad fidem, præsertim quæ de inæqualitatibus narrauimus, in quibus pulsus vicissim clare videtur fieri G languidus & vehemens: nõ quòd tam repẽte facultas in imbecillitatem variet & robur, sed quòd cum causis, quæ se molestant, decertet, nec superet perpetuo eas. Apertissime aũt pulsus per bonas iudicationes vehementes fiunt: etenim facultas tum, vt, quæ molestiam exhibent, repellat, excitat se ipsam. Quod & in animali cernas facultate, nõ tantum vitali: exoluti enim quidam extreme vel per senectutem, vel per morbum, vel aliam quampiam, quæ antecesserit, lassitudinem, si latrones subito conspiciant ingruere vel hostes vel feram aliquam, concitato cursu aufugiunt periculum, neque in eo validis concedunt: itemq; in terræ motu ex ædibus exiliunt, aut per incendium, atque ocyssime discurrunt, cum antea per infirmitatẽ progredi vix possent. Ex quibus omnibus liquet facultates animalis moderatrices, si quando impẽdeat necessitas, maiore vi obire suas functiones. Quo minus mirum est, si in ira hoc contingat, cum videatur merito fieri: vt & in his etiã animaduertas, qui exercitationem subeunt, aut quam aliam nauant operam, pulsus nõ in magnitudinem modo, sed & in vehementiam conuerti.

LAETitiæ pulsus. CAP. 3.

LAEtitiæ magnus, rarus, & tardus est pulsus, at vehementia nihil differt. A.ibidem.

Lætis diffunditur per vniuersum corpus calor, atq; plus foras eius motus ferĩ, at in tristibus intro: vnde maior fit merito pulsus illorum, at non vehementior itẽ: neq;.n. ascititius ex affectu con H parat, neq; validioris actionis, vsus. Planũ aũt est hæc intelligi debere, de moderata lætitia, quæ pro pria rõne pulsus alterat: nã, si nimia quidem lætitia sit, vt facultatem dissoluat, pulsus sæpe per accidens contrarij existunt: at tunc pulsus fient, qui, dũ virtus dissoluit, fieri solent. Diximus.n. ante, qui inter affectus sunt vehementiores, hos totam alterationem pulsuum per se ipsos moliri.

TRIstitiæ pulsus. CAP. 4.

TRistitiæ paruus, languidus, tardus, & rarus est. A.ibidem.

Et tristitia enim refrigerat, & calorem intro concitat. Itaque non iniuria contrarios pulsus efficit superioribus, quos consequi lætitiam dicebamus.

TIMOris pulsus. CAP. 5.

TImoris recentis & vehementis celer, & vibratus, & inordinatus est, inæqualisq;. Inueteratus iam similem habet tristitiæ. A.ibidem.

Timor è vestigio, quia statim multam mentis conturbationem facit, iure inequales edit pulsus: nam ante de hoc verba fecimus. Temporis diuturnitate pulsus tales creat, quales tristitia: neque quicq; à tristitia abest diuturnus timor. Omnibus autem his, si diuturna sint, aut admodum vehementia

A mentia, pulsus succedunt, vt solent, dum facultas dissoluitur: etenim dissoluunt omnia hæc facultatem, breui quidem vehementia, tempore vero contraria. Atqui paulo ante idem ex illis, quæ de lætitia retulimus, ostendebat: nūc etiam adscripsimus, q illis hoc in isagoge subiunximus, & etiam, q de similibus vniuersaliter statuendum est item. Longiorem vero interpretationem hæc oratio non quærit: quare ad ea iam, quæ consequuntur, transeamus.

Ex DOlore, pulsus Variatio. CAP. 6.

l. 1. f. 2. d. 3. 16. fo. 50. f *DOlor, qui "quidem variat pulsus (variat autem ingens, aut qui principes partes tenet, vt etiam inflammatio) dum paruus est, atque initio, pulsum ædit maiorem, vehementiorem, celeriorem, crebriorem. Auctus vero iam, & admodum validus, vt etiam vitalem contentionem offendat, minorem, languidiorem, celerem, crebrum. Ac, quo diuturnior sit, vel vehementior efficiatur, hoc illorum quodque increscit magis. Qui vero facultatem iam dissoluit, in remissionem, & paruitatem, & falsam celeritatis speciem, ingentemq; crebritatem commutat.*

Vt in omni molestia facultas, ita in doloribus sese solet ad depugnandum & reijciendum id, B quod infestat, concitare. Optimo igitur iure in magnitudinem, & celeritatem, vehementiamq; pulsus mutat. Quæ si in eo nihil proficiat, veluti ex inani labore vis eius & contentio dissoluitur. Itaque in remissionem motus, superata ab infestantibus facultate, recidunt. Quid autem falsam celeritatis speciem dixerim, in tertio libro de dignoscendis pulsibus declaratum est. Iam etiam demonstrauimus in horum commentariorum libro primo, cur paruis pulsibus penè omnibus adiuncta crebritas sit.

IN Flammationis pulsus. CAP. 7.

ibidē c. 17. g *INflammatio "habet omnis communem pulsum veluti serrantem: vt alia pars attolli arteriæ, alia non videatur, cum illa scilicet videatur durior. Habet etiam vibrationis aliquid hic pulsus, ac celer quidem & creber est, nō perpetuo magnus tamen. At cuique sanè est suus proprius. Nascenti quidem maior iusto, & vehementior, & celerior, & crebrior: augescenti vero adhuc, cum illa omnia increscunt, tum clare iam durior, & magis vibratus est: vigescenti autem manifestior est, duriorq;, atque vibratus magis, sed minor est, quàm dudum, non tamen languidior, nisi facultatem excedat affectus, sed & creberrimus fit & celer: quæ si diuturnior sit, atque in scirrhum iam induresC cat, accedit illis gracilitas pulsus & durities. Hæc inflammatio habet, quæ pulsum per totum corpus immutat, vel quia magna est, vel quia principem partem insidet: si vero vniuersum corpus non afficiat, pulsus in parte inflammata talis erit, qualem diximus. Crescunt autem, quæ commemorauimus, singula, diminuunturq;, aut pro inflammationis quantitate, aut pro ipsius instrumenti natura inflammati. Siquidem partes neruosiores, duriores ædunt pulsus, magisq; serrantes, & minores: venosiores vero & arteriosiores, contra: ac inter hos maior est in arteriosioribus, at-* bid. c. 17. fo. a *que inæqualis facile fit inordinatusq;. Ex his "liquet, qui pulsus sit illorum, quibus inflammatum iecur est, vel lien, renes, vesica, cœlon, ventriculus: præterea pleuriticorum, & peripneumonicorum, & breuiter omnium, in quibus partis inflammationem comitatur febris: nisi quibus in locis ob symptomatum naturam, quæ tum necessario ijs consequantur, tum casu adiuncta sint, prout quodque possit mutare, ita pulsus contingat variari: vt mista ibi mutatio fiat, & quæ inflammationi congrua est, & quam loci natura vel præsentis inducit symptomatis. Quibus enim inflammatum est septum transuersum, hi conuulsionibus sunt opportuni: quibus pulmo, suffocationibus: quibus ventriculi os, syncopis: quibus iecur, atrophiæ: quibus uentriculus, cruditati: quibus renes, vrinæ suppressioni. Ad hæc partes insigniore prædita sensu, etiam dolorum nomine pulsus mutant: quæ minus sentiunt, pro affectu tantū. Igitur in inflammationibus varie pulsus ex his omnibus mutantur. Quæ quemadmodum discernenda sint, cū alio loco exacte tractauimus, tum vero in præsentia, quantum interest tyronibus, persequemur.*

D Hoc caput est ex isagoge, quod pulsuum profectam ab inflammationibus mutationem clare docet. Porrò, vt primæ causæ & generationem eorum continentes afficiantur ab inflammatione, vt illam mutationem inducant, consequens esset explicare hinc exorsos. Omni parti, quæ inflammata sit, hæc necessario duo accidunt, calor immodicus, & tensio: quæ vniuerso corpori impartit ambo, vbi pars nobilis sit, vel insigni prędita inflammatione. Atqui immodicus calor, qui vniuersum corpus occupet, febris est, quæ vsum pulsuum alterabit dilucide. At partis inflammatæ tensio peruadit etiam arterias: quamobrem durior pulsus erit: eoq; sanè in neruosis partibus durior, quòd præter cæteras hæ in inflammationibus tendantur, vt quæ sint sua sponte etiam tensæ: atq; vnà secum partes vicinas, quia sunt scilicet fortiores, intendunt. Nimium calorem autem ostendimus efficere per se pulsum celerem & maiorem: quòd si quid deficiat vsui, ibi etiam crebrū. Recte igitur omnes, quos ex inflammatione febris arripuit, habent pulsum durum, & vero etiam ob intemperiem arteriarum, in vno occursu inæqualem. Quæ si ambo coniuncta sint, existet dubio l. 3. f. 10. t. 4. fo. 168. f procul species illa "pulsus, quæ veluti serrat tactum: eam enim, oportet, qui tangit, vt imaginē concipiat, vbi inæqualiter instrumentum durum occurrat. Erit porrò, vt diximus, manifeste celerior, ac, nisi resistat durities, planè maior: sin quid resistat, tantum sibi conciliabit vibrati motus, quan-

tum imminuta magnitudo sit. Iam etiam tanto hunc fore crebriorem, quanto minus distentio E vsum compleuit, nosti, si, quæ ante demonstrauimus, recordaris: Præterea magnitudinibus paribus inflammationum variationem pulsuum non parem comitari, sed inflammationes partium *venosarum, pulsus creare maiores: partium neruosarum minores, sed eos duriores magisq; ferrantes. Nihil est enim in his, quod non clarum sit, si retineamus arterias magis tedi oportere à partibus inflammatis, quæ sint neruosæ. Partes autem arteriosæ planè etiam copiam caloris in arterijs, vtpote calidioribus, adaugebunt amplius, atq; maximos idcirco excitant pulsus: &, si qua alicunde inæqualitas exoriatur, eam detegent manifestius. Duas, ni fallor, causas esse docuimus inæqualium pulsuum, facultatis, quæ arterias mouet, ob nimios humores, qui ipsam degrauent, imbecillitatem: præterea ob ipsorum instrumentorum affectus, oppilationes, inquam, & constrictiones, atque tensiones, pressusq;. Quare nihil est mirum, si inæquales in arteriosis partibus inflammatis pulsus fiant, cum molitrix facultas illorum facillimè in talibus defatigetur, ipsaq; instrumenta sint affecta. Reliqua, quæ in libro tyronibus nuncupato scripsimus de mutatis ab inflammatione pulsibus, non puto desiderare interpretem. Itaque ad vnum nūc de proximis capitibus est digrediendum. F

*Al. carnosarum.

PLEVriticorum pulsus. *CAP.* 8.

PLeuriticorum celer pulsus est & creber, nec admodum magnus, videatur etiam vehemens esse. Est ille vero nō languidus quidem, sed tamen non vehemens statim, quòd ad affectum refert. Siquidē vbique hoc memoria seruandum est, in vnaquaque re mutationem esse pro illa re æstimandam: distinguendumq;, quod alia de re, non de illa, acciderit. Pulsus itaque pleuriticorum, quia neruosiorem quodāmodo dvrioremq; efficit arteriam, quasi conuerteret in vehementiam, imperitis imponit, quos, quid intersit inter durum ictum & vehementem, latet. Ita quoque vulgus medicorum, quòd alias etiam differentias pulsuum discernere nesciat, has fortassis institutiones accusabit, atque ex sua ignorantia damnabit recta præcepta. Verum non faciam, vt hic longior sim, cum separatim de pulsibus dignoscendis scripserim. Quare, vt rationem exerceatis simul & tactum, admoneo, vt in experiundo pulsum valeat tactus cognoscere, non discernere solum ratione. Principium vero est experientiæ, sermone expressa doctrina. Quippe nequeas vel crebritatis quantitatem verbis explicare: tametsi multum intersit, excedat iustum pleuritidis modum, an non assequatur. Siquidem excessus, vbi in peripneumoniam migret, aut denunciet syncopam, necesse est fieri: defectus, in soporem, vel neruorum desinere læsionem. Simili modo illa inæqualitatis species, quæ serrantis imaginem præbet, in primis pleuritidis proprium est signum, si remissa est, mollis & non minime maturandæ: si vero magna, difficilis & admodum crudæ pleuritidis. Tales cum imbecilli quidem facultate coniunctæ, periculum præsens habent: cum firma autem, aut tarde concoquentur, aut ad suppurationem deflectent, aut tabidus eas excipiet marcor. Atque eius, quæ concoquitur, pulsus pedetentim omnem deponit illam præter naturam mutationem: quæ deflectit ad suppurationem, habet pulsus suppuratorum proprios: ita quoque ea, quæ tabide marcescet, pulsus marcorum. G

Caput ex Isagoge hoc est: ac, quæ aperte accidunt pleuriticis, declarat, causas autem nō itē aperit: quamobrem eas hic exponam. Pleuritis inflammatio est succingētis costas membranæ, itaq; febricitant acute, quippe vicina est cordi. Quia vero ad eum modum febricitant, ideo habent pulsum celerem: quòd neruosa etiam pars sit, quæ est affecta, hinc insigniter durus est: iam, quia ita habet, ideo minor est quoque, quàm febri conueniat. Quare, vt & creber fiat, par est, quòd magnos pulsus calor postulet, refragetur durities: diximus autem ante, quantum ab vsu absit magnitudo pulsus, resarcire crebritatem. Inæqualis in ijs est crebritas, quòd nec humorum, qui inflammationem committunt, vna sit species. Quare, si sint "biliosiores, etiam febris acutior erit, ac offensio quædam consequetur facultatis: sin pituitosiores, & lenior erit febris, & procliuior ad soporem. H Nunquam enim in pleuritide & peripneumonia fit, vt caput non lædatur, quòd humorum excipiat in inflammationibus putrium fuliginem: verum, cum putris humor sit biliosus, vaporem habet in modum fuliginis acrem, qui mordicat & erodit irritatq; cerebrum, itaq; ad deliriū perducit: si pituitosus sit, nec fumo acri similis, sed caligini crassæ turbulentæ, quasi nubem quandam ad caput attollens, humectat hic grauatq; cerebrum, cogitq; in grauem somnum deferri, ac sopiri hominem. Recte ergo, cum pulsus in maiorem crebritatem mutantur, aut peripneumoniam aut syncopam annunciant: peripneumoniam, quòd occupet semper offendatq; lateris inflammatio vicinas partes, vt quæ à calido gignatur feruenteq; humore, atque facile moto: sincopam vero ex affecta facultate vel per neruorum læsionem vel soporem, cum ex pituitosis humoribus vaporantibus cerebrum repletur. Iam hoc etiam, si propellere offensam ad ramulos valeat, consequetur læsio neruorum: & sopor, si nequeat. Ac talibus quidem humoribus rariores: contrarijs, puta biliosis, crebriores iusto modo pleuritidis pulsus eueniunt: porrò autem medius est inter raritatem & crebritatem modus in pleuritide, vbi, qui morbum committit humor, sanguineus sit. Sic etiam modus medius duritiei ex tali humore ac moderata inflammatione oritur:

A.I.3.f.10. c.6.fo.269.

A augetur vero, aut ob inflammationis nimiam magnitudinem, aut ob humores biliosos: itemq́; per contraria imminuitur. Iam hocquoq; liquet, duris pulsibus euidentius consecuturam speciem occursus veluti serrantis.

SVPPuratorum pulsus. CAP. 9.

SVppuratorum pulsus initio statim pulsum refert vigescentis inflammationis: ipsa enim initium est suppurationum. Non nunquam inæqualis est & inordinatus, sed omnibus hecticus. Cum autem pus propè sit maturum, cætera similis est, nisi quòd æqualior sit: at, cum erumpit, languidior, latior, tardior, rarior.

Qui multum puris in capedine inter thoracem & pulmonem collectum habet, hos Greci quidam ἐμπύους, alij ἐμπυικοὺς (Latini suppuratos) appellant: qui fiũt, cum magna ad costas inflammatio suppurat: interim etiam comitantur peripneumonias: denique omnes, quibus inflammatum viscus aliquod suppurauit, suppuratos vocant. Hoc ergo caput de suppuratis, quod ex Isagoge proposuimus, cum præcipue est in primis, quos commemorauimus, verum, tum vero in reliquis omnibus. Nam, vbi suppurat inflammatio, quod instrumenta vitiata, & debilitata sit facultas, non potest non pulsibus inæqualitas quædam & ordinis perturbatio moueri: huic cumulus B accedit naturæ cum symptomate certamen. Humor enim putridus, qui modo huc, modo illuc, sine ordine confluit, tum spiritum transitu intercludit, tum ad propulsanda naturam incitat, quæ molesta sunt: vnde magni, vehementesq;, & alti, celeresq; pulsus oriuntur. Paulo post autem, vbi defatigatur pugnando facultas, aut, si qua firmius pars obstruatur, in contraria recidunt, dum se ipsam concitet vitalis facultas, ac ad reijcienda, quæ sibi sunt infesta, se conuertat: vbi denuo altiores, atque vehementiores prioribus euadunt pulsus. Ergo, cum perpetua hæc sit mutatio, inæqualitas in ijs necessario quædam & ordinis perturbatio nascitur, eaq;, dum fiat eruptio, perdurat. Quam ob rem hecticus est dictus pulsus illorum: quod quidem nomen recentioribus medicis significat constanter manere illum eundem, & non in orbem veluti accessiones quasdam facere, rursusq; interualla, quod in alijs fit febribus. Perpetua est enim illa in motu arteriarum agitatio, donec fiat eruptio: at dirupta parte, quę suppurat, planè erunt omnia contraria. His recordanda sunt, quæ de lato pulsu in secundo libro, & de alto docuimus: neque hoc postulandum, vt de omnibus sæpius repetamus. Nam vasa iam erumpente pure desinunt tendi, facultasq; defessa depugnando est, ac necessario homo est attenuatus: quæ vbi conuenerunt, latus fit pulsus. Augebit porrò multo magis ad sensum quidem eius speciem, ascensus ante eruptionem arteriarum. C Siquidem, quia illius adhuc sumus memores, eiq; comparamus, quæ nunc apparet, pulsum reddi bene latum arbitramur.

MARCescentium pulsus. CAP. 10.

PRoximum est de marcescentibus caput: de quo etiam, quæ ad causam inueniendam faciunt, primo loco tradam, deinde caput ipsum ex Isagoge ascribam. Nomen hic affectus inuénit ab flammis marcescentibus, quæ defectu nutrimenti extinguuntur. Ac, vbi calor eodem modo marcescit natiuus animantium, pulsus oportet esse languidos: nam ita affectis facultas efficitur debilis: quocirca etiam parui fiunt: iam celeritate etiam quadam videntur præditi, quod ne hæc abesse ab febricitantibus possit. Quia autem & febricitant, & facultate sunt imbecilla, itaq; pulsum habent paruum, necessario iam simul crebrum obtinent: id quod & in libris prioribus est ostensum. Imbecillitatem autem facultatis comitari item pulsum circumnuẽtem declarauimus, qui decurtatus est in vtraque parte. Atque planum est eos semper pulsum habituros vndequaque similem: quod non ex humoribus affectus nec ex spiritu procedat, sed in ipsis consistat solidis partibus: in his enim corporis habitus vniuersus, vt carbo quidam, factus est, qua de re hecticos iunio D res medici hos pulsus appellant. At, quibus iam calor extinguitur totus, quod accidit potissimum senibus, rarior quoque pulsus fit. Hunc marcorem Philippus vocat ex morbo senium: quem ferè habent senescentes, & interim vigescentes etiam. De quibus optime Philippus scripsit nõ planè ignitis carbonibus hunc affectum similem esse, sed his, qui ita extinguuntur, vt in cinerem iam vertantur. Hæc viro prudentia prædito certe ad reliqua intelligenda satis sunt: itaque caput nunc ex Isagoge adscribemus.

MArcescentium pulsus non vno modò variat: quare differentijs hi quàm apertissimis discernendi sunt. Qui vnà cum inflammatione, quæ non discussa sit, commarcuerint, languidos, & celeriores, valdeq; crebros pulsus habent, ac decurtatos magnitudine in vno ictu: quos Archigenes innuentes & circumnuentes appellat, vt aperte declaret distentionis breuitatem cum vtriusque extremitatis quasi inclinatione. Neque enim vt præcisis affatim, sed ceu partibus vtrinque inflexis contrahitur, decurtatus magnitudine & in vtrisque partibus. Atque hoc quidem non hi modo, sed marcescẽtes qualibet de occasione habent ferè omnes: qui ex inflammatione marcescunt, oẽs: & alij item multi: nisi illi sane, qui de occulta quapiam inflammatione marcescunt. Eritq; hic marcescentium ex inflammatione proprius, nulli conueniens, qui aliam ob causam marcuerit. At hecticus omnibus marcescentibus pulsus est, qui quidem ijs est communissimus: secundũ illum inæqualitas secundum magnitudinem distẽtionis decurtata, quæ etiam

adest plerisq; : deinde crebritas, etenim hæc quoque omnibus, qui ex inflammatione marcuerint, perpetua adhæret: E *omnibusq; adeo, qui ob syncopam ex corde vel stomacho affecto profectam in præsens periculum venerunt, ac deinde vini potione præceps* declinauerunt periculum, sed tempore tamen marcuerunt. Nisi sanè hos quoque dicas ex par*uis inflammationibus perire nobis incognitis: siquidem sunt inter eos, qui innuentem habeant pulsum: nisi etiam hos dicas ex inflammatione, alios citra inflammationem marcescere: verum hoc in dubio est. Pulsuum igitur hi habent hecticum, languidum, admodum crebrum, quem innuentem quidam appellant: atque alteram hanc marcescentes differentiam pulsuum sunt sortiti. Alia item tertia est eorum, qui rarum habent: verum & his, cum antegressa febris pulsus reddidit crebros, tum facultatis extrema dissolutio abunde efficit crebros: quod autem intercedit, omni*bus refrigeratis febribus, non dum tamen extinctis ijs, in raritatem commutat. Genus hoc marcoris senibus proprium est, præsertim cum aliquid vitij pulmo & thorax contraxit: hi febrilem retinent pulsus duritiem, etiam si rarus sit. Omnino paucis marcescentibus in aliam inæqualitatem pulsus, ac illam, quam diximus, magnitudinis, vertitur.*

* aliquot codi. legunt non μικραῖς. i. paruis sed μακραῖς. i. longis.

* Al. totum.

PHTHisicorum pulsus. CAP. 11.

PHthisicorum, quos vocant, pulsus" paruus & languidus est, mollisq; & modice celer, atq; hecticus.

A.l.3.f.10.t. c.22.fo. 272

F Proxima est oratio de phthisicis, quos vocant, qui pulsum facultatis imbecillitate paruum & languidum habent, at non nimium celerem, vt pleriq; febricitantes, quod non detineantur vrente febre. Hi habent etiam pulsum hecticum, quod & febrem habeant hecticam: sic à febre, quæ corporis occupauit vniuersum habitum, appellatur pulsus. Ab his in libro ad tyrones scripto caput sequitur de peripneumonicis, quod quidem hic visum mihi est abscribere: habet autem ad hunc modum.

PERIpneumonicorum pulsus. CAP. 12.

PEripneumonicorum magnus" est pulsus, & vndosi quid habens, & languidus, mollisq;, similiter, atque lethargicorum pulsus: nisi quatenus præpollet inæqualitate & in vno pulsu, & collectiua, quam vocant. In vno ictu, cum veluti interpellatur, & vndosus est, ac dicrotus interim fit: in collectiua cum alias differentias habet, tum modo intermittit, modo intercurrit.

A.l.1.f.2.d.3 1.fol.42.h.E 3.f.10.t.4.c. fo.268.g

Hoc caput est, quod accurate, quæ peripneumonicis accidunt, docet. Causas vero, si memoriam habes eorum, quæ docuimus in primis commentarijs, nullo negocio inueneris. Neq; enim est mirum, vel magnum esse pulsum illorum, vel languidum, vel inæqualem, ob pulmonis inflā- G mationem, visceris tam laxi & mollis, locisq; inanibus infinitis pleni, tam porrò vicini cordi. Nā, quia laxum" est, & molle, & vndique vacuum, à pituitosiore atque crassiore sanguine inflammatur: cum subtilis biliosusq; fluat ferè, nec in viscere vlla ratione constringi possit: talis fluxio, pituitosa, inquam, tunicam iritat vasorum, frāgit autem vim facultatis, quæ in illis est. Quo fit, vt magnos simul & lāguidos pulsus reddat: quia vero cordi etiam viscus vicinum est, multiformis generatur inæqualitas: siquidem compressionibus arteriarum, & constrictionibus, deniq; affectibus plethoricis ostendimus inæqualitatem succedere, potissimum si finitimæ sint cordi. Atqui, quod in peripneumonia comprimantur & degrauentur, constringanturq;, atq; debiles sint pulmonis arteriæ, quid refert dicere? Quapropter pulsus ijs dicrotus infrequens est, quamuis aliam habeant multam inæqualitatem: quod dicrotus ferè semper vasis requirat quandā duritiem, quā quidem non contrahat ex pituitosa fluxione. Siquidem biliosioris munus est cogere, siccare, tendere, indurare: quæ quādo minus sępe pulmonem infestat, sanè erit rara quoq; durities: &, si hęc, simul dicrotus pulsus etiam. Iam pro offensæ magnitudine vel intermittentes pulsus, vel intercurrentes fore, etiam in secundo libro declaratum est: quæ si exciderunt, nequicquam hæc legas: si retines, prolixiorem interpretationem non puto iam te desiderare. Nam, quę in isagoge deinceps H de peripneumonicis retulimus, si primorum memoriā retines, non habent obscuras causas: quin hic quoque ipsum satis sit caput duntaxat adscripsisse.

A.l.3.f.10.t. c.10.fo. 270

CVM autem febre teneantur acuta omnes perineumonici, atque habeant adiunctum non nihil comatis, vtrum superius horum sit, pro eius ratione potissimum quantitas crebritatis inuenitur. Nam, insigniorem si peripneumonia febrem habeat, pulsus erit multum creber: sin maius coma, minus creber erit.

LETHargicorum pulsus. CAP. 13.

LEthargicorum" pulsus similis peripneumonicorum est, magnitudine, imbecillitate, mollitudine: sed eo est tardior, rariorq;, ac minus inæqualis, intermittens potius, quàm intercurrens. Est, cum dicrotus fiat: at vndosus semper in altis quidem soporibus est, de quibus hæc dicuntur. Morborum enim pulsus exponimus, qui omnibus suis indicijs constent: quo, si qui aliquatenus deficiant, neque dum sint integri, satis cognoscere magnitudinem, & quæ iam sunt præditi, & quæ accidere ijs potest, valeamus.

A.l.3.f.1.t.3. 8.fo.199.a

Lethargum quoq; ex humore pituitoso gigni, in commentarijs, quos separatim scripsimus de morbis

l.1.f.1.t.3.c. fo.199.a

A morbis, ostensum est: vnde merito eius* pulsus simillimus est peripneumonicorū, verum hoc tardior, quo'd procul a' corde remotum est cerebrum: nam pulmo quidem ob vicinitatem, quæ ipsi intercedit cum corde, pulsus suo iure, vbi calidior sit, celeriores ac crebriores creat. Iam vero etiam magis inæquales eos merito esse ob vicinitatem, ne hoc quidem est obscurum, si prima retinuisti. Itaq; intermittens est potius, ꝗ intercurrens pulsus lethargicorum: longe enim frigidior, &, vt ita dicam, lethalior perineumonia est morbus lethargicus. Atqui frigido erat affectui proprius, facultatiq; valde refrigeratæ, pulsus intermittens.

PHRENiticorum pulsus. CAP. 14.

l.3. f.1. t.3. 11.fo. 197.a

PHreniticorum paruus pulsus est (rarißime autem conspectus est magnus esse) & contentus est modice, durus & neruosus est, valde est celer & creber: habet præterea non nihil vndosi: interimq; vel subtremere tibi videbitur, interim etiam præcisus cum conuulsione quadam: quod enim febres in celeritate proprium habent symptoma, hic obtinet clare in vtroque termino distentionis, præcipue externo. Inuenias etiam inæqualitatis in positu genus insigniter aliquando in illo apparere: immo totam subinde arteriam sua sede deserta conspicias attolli potius cum vibratione ebullientem, quàm more pulsus distentam: pari modo delabi detractam potius, quàm contractam. At ve*

B *ro immodica eius crebritas proximam denunciat syncopam.*

l.3.f.1[illegible] 11.fo.1[illegible]

Neque hic quidem causas illorum, quæ diximus, inuenire magni laboris fuerit, si scias generari a' bilioso humore phrenitin, vt lethargum a' pituitoso: si item hoc teneas, lethargum ex ipso potius cerebro: phrenitin præcipue gigni ex tenui meninge & ex septo transuerso. Quæ si meminer is etiam paruos merito pulsus & duros esse non habebis necesse discere: atqui, si affectus calidus est, pulsus autem parui, omnino etiam crebri sunt: etenim prioris distentionis defectum demonstrauimus ante in crebritatem pulsus mutare. Porro', vt peripneumonicus pulsus raro dicrotus fit, quo'd nihil prorsus habeat duritiei: sic phreniticus rarissime vndosus efficitur, propterea, ꝙ & hic plane vacet mollitudine: nam, quo'd subtremere facultatis sit signum imbecillæ, alijs locis ostendimus. Vbi ergo, quæ in arterijs est facultas, amplius distendere eas conetur (nam hoc ob caloris abundantiam desiderat) idq; durítia tunicæ prohibeat, videtur pulsus quodammodo subtremere. Plane tunc hoc potissimum accidit, vbi immineat syncopa: quomodo, vbi conuulsio, etiam motus est pulsuum conuulsiuus. At hoc phrenitici habent perpetuum, vt cum conuulsione quadam motus abrumpatur, non desinat paulatim: viget enim calor, suntq; dura instrumenta. Cum enim cupiat arterias amplius facultas distendere, obstat tunicarum durities: vnde violentia proce

C dit & præcisio illa conuulsiua. Sic incipiunt etiam arteriæ distendi subito & affatim, quasi exilientes magis, quàm pedetentim distentæ. Sic etiam ex inflammatione febricitantibus cunctis id his plus, illis minus, videtur accidere, non in motus tãtum fine, sed ab initio statim. Omnium horum causa est communis, vsus pulsuum auctus, vna' cum duritia tunicæ. Nam, cum instet vsus, eoq; quasi in magnum facultas celeremq; erumpat distentionem: renitatur autem durities instrumentorum: in ideam illam, quam retulimus, necesse est, vt incidat motus. Quin etiam ob eãdem hanc siccitatem, & duritiam, tentionemq; vasorum, non mirum est, si intelligant, qui priora meminerũt, videri pulsum in situ inæqualem: At ne hoc quidem, insignẽ crebritatem instare significare syncopam: ab imbecilla enim facultate ostendimus oriri crebitatem.

l.1.f.1[illegible] l.fol.[illegible] 3.f.1o.1[illegible] fo.168.g

l.3.f.1[illegible] 6.1o.fo.[illegible]

Affectus pulsus conflati ex Phrenitide & Lethargo. CAP. 15.

POsthac sermo mihi est de affectu, qui mistus esse ex phrenitide & lethargo videtur: qui ideo etiam pulsus habet inter vtrunque affectum ambigentes. Naturam huius affectus alibi declarauimus. Itaq; pulsus eum merito habere mistos, cum sit etiam ipse natura mista, non mirum est.

D Quam ob rem, si id noris, non requiras iam longiorem interpretationem: sed, si caput hic quoq; ascripsero ex isagoge, satis erit. Habet autem ad hunc modum.

l.3.f. 1.t.3. 2.fo. 199.g

IAM etiam alius est affectus, qui siue medio loco ponendus sit inter lethargum & phrenitin, vt qui cum neutro in totum conueniat: siue communis esse ambobus existimandus, vt ex phrenitidis speciebus & lethargi mistus: suo loco considerabimus: nunc de eius pulsibus agemus. At, ne quasi ænigma quoddam propositum sit, per signa, quæ cum eo sunt connexa, eum ob oculos ponam. Conniuent ferè oculis, somnolenti sunt, atq; stertuntr: ursus oculis fixis ac inconniuentibus diutißime, vt catochi, intuentur: &, si quid roges, atq; ad colloquium compellas, difficiles sunt ad respondendum & tardi: plerunq; etiam stulte loquuntur, nec recte respondent, ac temere nugantur. Is est affectus, quem dico, qui ex signis sibi adiunctis defectu proprij nominis, cognoscitur. Pulsus eius celeres sunt, & crebri, perinde vt phreniticorum, minus tamen: & roboris item minus, ac illi, obtinent. Lati autem sunt, & breues: externum motum non habent subito truncatum: sed alio modo, veluti intro se proripientes, subterfugiunt, ac concitant contractionem, & quasi suffurantur distentionem: verum in ea pulsui phreniticorum non sunt similes, quòd truncatione illa careant.*

l.3.f.1[illegible] 8.fo.199[illegible]

CATOchorum pulsus. CAP. 16.

CAtochorum pulsus (κατόχους enim & κατεχομένους veteres græci appellabant ; iuniores ipsum affectum

* νεκρωδέστερος. quā dictionē alii uertunt mortuo seu cadaueri similior.

fectum κατοχὴν & κατάληψιν vocant) cætera lethargicis similes sunt, magnitudine, tarditate, crebritate: vt nec totius huius affectus species late ab eo dissidet. Catochorum tamen non imbecillus est pulsus, nec mollis, sed in his sanè multum differt: vt etiam in hoc, quòd laxatur lethargicis, atque intumescit vniuersum corpus: contra stipatur & cogitur catochis. Ad hæc inæqualitate & qualitate inter se distant: æqualis enim pulsus est cathocorum, inæqualis lethargicorum. Archigenes arteriæ locum author est proprie in ijs inueniri calidiorem, sicut illis, quibus conuulsio imminet cum sopore. E

Vniuersa penè alia cum lethargicis conueniunt cathochis, præter ꝙ intumescat habitus, & veluti obstupescat. Vnde & pulsibus mutatur remissio & mollitudo: illa, ꝙ, cum intemperies nondum vniuersum habitum occupauit, firma sit facultas: mollitudinem vero neq; habent, ꝙ nec tunicam etiam arteriæ mollem. Arteriæ autem regionem non semper equidem reperi calidiorem, ferè tamen inuenitur manifeste calidior. Causa est & in hoc affectu & in alijs, vbi inuenitur idem symptoma, quo'd refrigeratio habitus non æque arterias attigerit: etenim inæquali intemperiei multa talia vsu veniunt. Ac videtur quidem calidior locus arteriarum finitimis circumcirca, modo quo'd caleat magis: modo quo'd minus, qua'm circumposita, sit frigidus.

CONVulsorum pulsus. CAP. 17. F

Conuulsorum ipsum corpus arteriæ videtur contractum, & vndequaq; coarctatum, non ceu compressum sit abs quopiam, vel constipatum, nec etiam veluti rigidum, vt in febri, præsertim in accessionibus, nec vero vt præ duritie ad intentionem contumax (veluti quod fit diuturnitate temporis, præsertim cum quid offensum sit, vel viscera vitiata) sed vt corpus neruosum, cauumq;, veluti intestinum, aut simile, ex vtroque fine intentum. Ad eundem modum inæqualis motus est arteriæ in modum chordæ sursum deorsumq; agitatæ: neque enim species distentionis, vel contractionis repræsentatur: verum vibrationi potius similis est, ceu exilientis sursum iterumq; retractæ intro. Quod ne constituto quidem tempore habet: sed vno sæpe tempore alia eius pars videtur ferri sursum, veluti eiaculata, altera intro ceu à quopiam attracta: atque vna moueri citate, altera tarde. Iam vehemens quoq;, & magnus conuulsorum pulsus videtur esse. Est vero hic non imbecillus, neque paruus, non perinde tamen (vt videtur) vehemens, vel magnus: ictus enim imponit, dum ob tensionem validus, ob vibrationem exilire appareat. Quamobrem altior interim videtur, ac veluti strepitum quendã ad tactum ædit asperum. Sanè neminem, qui quidem sit expertus, fugiat hic pulsus: quippe nulli est similis, vel tensione in vtranque partem, vel conuulsione motus. At, quando cum pulsu sopitorum commistus est, difficillime commixtio deprehenditur: solusq;, qui ad amussim vtrunq; cognoscere separatim meditatus est, poterit confusos cognoscere.

Habes caput ex isagoge. Causa autem illorum aperta est, si memineris inter se principia consentire. G

PARALyticorum pulsus. CAP. 18.

Paralyticorum paruus pulsus, & languidus, tardusq; est: non nullis rarus quoque, alijs creber, sed non nihil inordinate intermittens.

Pulsus paralyticorum, quia frigidus morbus est, paruus est, & tardus: languidus etiam, ꝙ facultas infirmior sit. †Quo'd, si maior illic paralysis exoriatur, creber simul, & inæqualis erit, intermittensq; non nihil inordinate. Causa est ante exposita in secundo libro horum commentariorum.

†Codices oẽs, quos vidi, legunt κατάλυσις. i. dissolo: ãtiqui tñ loco ἐν αὐτῷ legũt ἐν αὐτῇ. i. ĩ ipsa: vt sic vertaẽ, Quòd si maior in ipsa (facultate) dissolutio facta sit, creber &c.

COMITialium & ATTonitorum pulsus. CAP. 19.

Comitialium & attonitorum similes pulsus sunt: quare, de comitialibus quæ exponemus, eadem de attonitis, sed cumulatius, accipienda sunt. Dum modice infestatur natura, neq; dum eam multum superauit morbus, nullam inuenias mutationem insignem magnitudinis, vehementiæ, celeritatis, crebritatis, & duritiei: tantum est conuulsis intenta iure vtrinque arteria. Sin autem grauis sit affectus, vt oneret facultatem, inæqualitatem quandam comparat atque tentionem validam, ac minor, languidor, † rarus, tardusq; } efficitur. Si comprimat magnopere, & facultatem deijciat, languidos, paruos, †celeresq; creat. H

†Al. rarior, tardiorq;.

†Quidã codi. antiqui & trãslatio ẽt vetus addunt, & crebros: alij loco, celeres, legunt, crebros.

Caput hoc est: at, tantum abest, vt nouam interpretationem hi pulsus desiderent ad causas inueniendas, vt etiam dilucide illa confirment, quæ in horum commentariorum primo & secundo tradidimus.

ANGinæ pulsus. CAP. 20.

Anginæ pulsus tensione quadam præditus est conuulsiuo persimili: magnus est & vndosus, vt pulsus peripneumonicorum. Ac, vtrum insigniter in eo polleat, pro eo expectanda mutatio est: nam, si peripneumonica species superior sit, in peripneumoniam: si vero conuulsiua, in spasmum angina desinet. Quicunque autem ex illis vehementer suffocantur, paruum hi habent, & rarum pulsum: vbi iam animam agant, crebrum atque inæqualem.

Omnis inflammatio, quæ consentiens sibi principium habet, cõmune obtinet symptoma, tensionem pulsuum: verum hoc faciunt præcipue inflammationes neruosorum corporum, & quæ sunt principio finitimæ. Itaq; nec anginæ pulsus vacat tensione, sed vel plus, vel minus eius habet: ꝙ ex humore fit influente, qui vel biliosior, vel pituitosior sit, & ex ipsorum etiam instrumen

torum

A torum in asperitate diuersitate: siquidem neruosiora & cõtentiora vehementius pulsum tendũt, carnosa & remissa vndosiorem reddunt. Cætera clara sunt huius capitis, nisi quod dictum ad exitum est: qui illorum suffocantur, hos pulsum habere paruum, & rarum: inter moriendum crebrũ, ac inæqualem. Sic enim res habet: cum incipiunt suffocari, fiũt arteriarum minores & rariores distentiones, quod imbecilla iam facultas sit, & vsus imminutus. Inde, vbi ad mortem spectent, molitur quidem facultas attrahere crebrius, q̃ substantia deficiat iam spiritus animalis, sed, cum imbecilla sit, paruas distentiones necessario efficit: &, quia paruas, ideo crebras, nam de hoc diximus ante. Postea subito veluti victa, sæpe subsistit, sæpe cupit subsistere: quorum alterum intermittentem, alterum rarum pulsum creat, ambo inæqualem in huius generis differentia.

ORTHOpnœæ pulsus. CAP. 21.

Orthopnœa acuta inæqualem, & inordinatum pulsum habet, & non nihil deficientem: quæ mediocriter est grauis, crebrum: quæ violentissima, tardum, & deficientem: quæ iam perimit hominem, crebrum, & languidum.

1. F. 10. t. 1. fo. 261. a Diuturni morbi, quam orthopnœam appellant, acutæ sunt accessiones, vt morbi comitialis. Ergo cum in his, tũ maxime in cęteris orthopnœis omnibus, quæ quocunq; modo fiunt nec opi-
B nato, pulsus omnino inæquales, & inordinati sunt, & non nihil deficiẽtes propter causas, quas cõ memoraui paulo ante. Iam pro diuersitate offensæ, vel crebri magis, vel rari: nam celeres quidem ob facultatis imbecillitatem fiunt nunquam. At, si mediocris offensa sit, creber magis, simulq; inæqualis, ac non nihil deficiens: nam in orationis principio hæc dicta sunt, vt inseparata. Quamobrem autem, vbi vrgeat vsus, & facultas sit imbecilla, creber fiat, ante declarauimus: sicut, cũ extinguitur iam facultas, tardus simul & deficiens: ambo enim adiuncta hęc facultati sunt, quæ moueri amplius nequeat. At in morte iam, cum spiritum animalem natura impensissime requirat, imbecilla autem facultas sit, ad mouendum impellente vsu se confert: quia vero attollere tantum arteriam, quantũ postulat vsus, non valet, necessario pulsus reddit crebros: ibiq; nõ multo post, cum omnes suas vires explicauerit, statim extinguitur vniuersa.

VTErinæ SVFfocationis pulsus. CAP. 22.

Vterinæ suffocationis pulsus, vt si conuelleretur, protensus est, & rarus: quòd si exitialis sit suffocatio, creber, inordinatus, & non nihil deficiens.

Ne hic quidem difficilis est causa, si priorum memoriam retineas: cum enim neruosus sit lo-
C cus affectus, par est, vt protendatur pulsus, quasi conuulsus sit: quia vero affectus frigidus est, adiuncta est raritas. At, vbi iam prorsus dissoluatur facultas, rectè creber fit simulq; inæqualis & non nihil deficiens: nam de his ante declarauimus, vbi vrgeat vsus, & affecta facultas sit, necessario eũ pulsum generari.

STOMachi AFFecti pulsus. CAP. 23.

Stomachus affectus (ut sic etiam uocemus in præsentia os ventriculi, quòd is vsus apud vulgus obtinuit) nõ vno modo commutat pulsum. Nam, si inflammatus sit duntaxat, ita mutat pulsum, vt corporis neruosi diximus inflammationem solere: si comprimatur, vellicetur, languẽscat, singultiat, vomat, nauseet, fastidiat, doleat, pro genere symptomatis. Nam vellicationes, vomitus, nauseæ, singultus, & languor, non solum paruum & languidum efficiunt, & interim etiam modice celeriorem, verum etiam admodum crebrum. Sola vero compreßio remotis illis omnibus, rarum, tardum, paruum, & languidum. Ea compreßio tum à cibis oritur grauantibus, neque vlla insigni præditis virtute, sed sola abundantia molestis: tum ab humoribus quibusdam, qui in eũ confluant, non mordicantibus. Qui si ab his simul refrigeretur, tum vero vel maxime talis pulsus existet. Ac bulimum patientiũ talis pulsus est. At omnes quidem affectus, qui in crebritatem mutant, si diuturni sint, vel euaserint grauiores, pulsum vermiculantẽ creat.
D *Qui vero in raritatem, præter quòd commemoratas differentias adaugent, talem præterea speciem inæqualitatis in vno pulsu generant, vt multis locis pertusum corpus arteriæ videatur, neq; esse continuum: ac sentit tactus in distentione veluti arenæ occursum.*

Caput ex isagoge hoc est. Causas illorum, quęcũq; valde perspicuę sunt memori priorũ, pręteribo: exponam aũt obscuriores. Cum enim debilitetur facultas, aut per se, puta ex intemperie: aut de causa aliqua externa, vt vel grauetur, vel irritetur praue: grauata quidem paruum, tardum, rarũ pulsum ædit: paruum, q̃ facultas lęsa sit: tardum, cum ob hoc, tum ob vsum dissolutũ. Frigidi sunt enim, qui facultatem onerant, affectus, itaq; rarus quoq; est: nam dissoluto vsu, talem ostendimus pulsum gigni. At ex irritantibus duntaxat & molestantibus facultatem affectibus paruus ẽt fit & languidus ob offensionem facultatis: & creber, q̃ languidus sit: non nunq̃ aliquanto etiã celerior est. Quo scilicet nos ẽt, vbi imbecilliores simus, ac necessitate quapiam compellamur, plurimum quidem pedibus progredi nequimus, sed quoad possimus, progressum nostrum magis concitamus & continuamus: ad eundem modum facultas, quæ arterias mouet, vbi ad motum adigatur ab vsu, & sit imbecilla, non poterit moliri magnas distentiones, sed aliquanto celeriores: ac tanto crebriores, quanto minus vsum compleant distentiones. Quare par est, vt, cum affectus stomachi, qui in crebritatem pulsum cõuertunt, increscãt, hos vermiculãs, quẽ vocant, consequatur pulsus:

hic

hic enim facultati, quæ diſſoluitur, peculiaris erat: at illos, qui in raritatem, ille, qui veluti pertuſus E eſt, comitatur, qui ex intemperie ipſorum inſtrumentorum oritur.

HYDRopicorum pulſus. CAP. 24.

AQuæ inter cutem pulſus: Aſcitæ paruus, crebrior, ſubdurus cum quadam tenſione eſt: Tympanitæ, longior, nõ imbecillus, celerior, creber, ſubdurus, cum quadam tenſione: Illius, quam hydropem anaſarca Græci vocant, vndoſus, latior, mollisq́;.

Aqua inter cutem, qui aſcites appellatur, copiam aceruans non modicam ſecundum ventrem humoris aquoſi, vna ſecum magnas arterias afficit, vt intendat pariter & grauet refrigeretq́3. Tendit autem vna cum alijs, quæ id loci ſunt: grauat ob pondus: refrigerat ob nimiã humid ita tem: ac tenſionis quidem nomine pulſum reddit merito cum quadam tenſione ſubdurum: quia vero facultas læſa & refrigerata eſt, minorem: iam, quo minorem iuſto, hoc etiam crebriorem, pręſertim vbi adiuncta ſit febris. Tympanites minus grauat & magnas arterias, & ſemel vniuerſam facultatem, verum non minus tẽdit: quæ res facit, vt perinde, ac in aſcitis, pulſus ſubdurus ſit cum quadam tenſione, at aliquanto illo eſt celerior, minusq́3 imbecillus: creber vero iiſdem de cauſis, atque ille: longior ob leuitatem tegentium arterias corporum. Si quidem breuem pulſum in F libro ſecundo oſtendimus fieri, vbi arteriæ pondere & numero incumbentium corporum & circundantium ipſas premantur: longum ex contrarijs cauſis, quarum eſt ſumma incumbentiũ corporum leuitas: quæ quidem fit etiam in tympanite: etenim ſpiritu vniuerſum corpus ſubimplet. Reſtat aqua illa inter cutem, quæ κατὰ σάρκα & ἀνὰ σάρκα appellatur. Hæc, quia imbuit totum habitum humiditate copioſa, tum tunicas reddit arteriarum molles: tum pulſus molles, vndoſos, latioresq́3 facit.

ELEPhantiaſis pulſus. CAP. 25.

ELephantiaſis pulſus paruus, languidus, tardus, creberq́; eſt.

Qui Elephantiaſi laborant, pulſum habent, non ſtatim ab initio, ſed vbi plurimum creuerit offenſa, vt facultas infirma iis ſit, paruum, languidum, tardum, & rarum. Hos enim facultati vna cũ frigiditate læſæ demonſtrauimus peculiares eſſe. A.l.4.f. c.2.ſo.

ICTERicorum pulſus. CAP. 26.

ICtericorum pulſus eſt, ſi abſit febris, minor, durior, crebrior, non languidus, nec celer.

Vi quadam præditus eſt flauæ bilis ſuccus exiccandi, vt muria, & mare: quamobrem tunicam arteriarum indurando & deſiccando, pulſum quoque facit duriorem ſimulq́3 minorem: quod du G ra inſtrumenta ſcilicet perfecte diſtendi nequeant. Proinde rationis eſt, vt, quanto fiat, quàm par eſt, minor, tanto etiam crebrior euadat: non languidus eſt tamen, neque enim imbecilla facultas eſt: neque vero etiam celer, quod abſint febres: nam, illæ ſi adiunctę ſint, propterea, quod vrgeat vſus, celer etiam fiat.

EORum, qui VERatrum ſumpſerunt, pulſus. CAP. 27.

VEratrum qui ſumpſerunt, hi paulo ante vomitum, vbi comprimantur, pulſum habent latum, rarum, languidiorem, tardiorem: interea, dum vomunt & diuelluntur, inæqualem et inordinatum: cum rectius habere cœperint, ordinatum quidem, ſed inæqualem adhuc, minus tamen, quàm antea: vbi vero iam ad naturalem ſtatum prope reuerterint, æqualem, ac maiorem, quàm dudum, vehementioremq́;. Qui horum ſyncopa corripiuntur conuelluntur atque ſingultiunt, paruum hi, & languidum, inordinatumq́;, & celeriorem, atque multum crebrum habent. Qui ex his ſuffocantur, paruum, languidum, inordinatum, inæqualem: non autem crebrum nec celerem, immo potius tardum: repræſentat etiam non nihil vndoſi & lati, atque paruam quandam interdum arteriæ tenſionem.

Ne in his quidem, qui ſumpſerũt veratrum, à ratione alienum eſt, ſi pulſus, dum præmuntur adhuc, tardiores, rariores, languidioresq́3 fiant: nam ſunt hi omnibus preſſibus com H munes. At propria iis eſt latitudo, quæ hinc oritur, q̃ ſpiritus cum calore intro retrahatur vniuerſus. Nam concitatæ facultati foras familiaris eſt pulſus altus: ruenti vero & intro retractæ, humilis. Atque hic quidem eſt, qui ſpeciem præbet latitudinis. Reliqua horum ſymptomata, ſi, quæ tradidimus antea, retinuiſti, plana ſunt.

GALENI DE PRAESAGITIONE EX PVLSIBVS LIBRI QVATVOR

Hermanno Cruserio Campensi interprete.

ARGVMENTVM PRIMI LIBRI

Quo pacto Ex pulsibus, qui in Distentione arteriæ consistunt, Præsens dispositio, & præcedentes ipsius Causæ & externæ, deprehendantur.

De ratione Præsagiendi ex pulsus In magnitudinem mutatione. CAP. I.

C NOn || esse futurorum tantum præscientiam, sed præsentium etiam atq; preteritorum, satis id quidẽ olim mõstrauit Hippocrates. (in Prog.cõ.1.t. 2.4ª.189.c) Neq; enim dicere, quæ vis sit præscientiæ, hoc loco, nisi obiter, statui: sed, quibus est perspectum, quid valeat, de præsagitione per pulsus quæ mihi perspecta sunt, exponam. Quia vero bipartita est eorum disciplina, vt item remediorum: altera ex peculiaribus facultatibus eorum, altera ex ipso affectu: in vtraque operæpretium mihi visum est exercitari, vt quocunque proposito affectu, eius in promptu habeamus pulsus. Rursusq; perpetuo, qui pulsus, quos prodidi singulorum affectuũ, breuiter admoneo, quibus soleant accidere. Si quis enim in vtrisq; probe versatus sit, ac meditatus singulos accurate pulsus dignoscere, hic demum eorum sit absolutam scientiam assecutus. Itaq; etiam, qui recte volet in hisce libris versari, huic reuoluendum prius est, quod conscripsimus opus de dignoscendis pulsibus: ac ante illud, de pulsuum differẽtijs, vbi, quot sint vniuersi, & qualis quisq;, atque quod sortitus nomen, aperuimus: tertium iam opus de pulsuum causis est. Quæ quidem hîc omnia requiruntur: nam, si Primum absit, nihil omnino, quid dicatur, assequére, cum, quæ nomina quibus rebus assignentur, non teneas prius. Secundum vero si te lateat, omnis cum eo huius commentationis fructus perit: etenim, ego si celerem pulsum, vel magnum, vel vehementem, vel quem alium, designare tradam certam rem præteritam, aut præsentem, aut impendentem: nisi eos norit lector in experiũdo dignoscere: nec de veritate eorum, quę dicũtur, poterit iudicium facere, nec ex illis vnquam præsagire quicquam. Tertia lucubratio, quę
D causas docet, vnde variantur pulsus, tum ad demonstrationem est his, quæ dicenda sunt, necessaria, tum ad memoriam & reminiscentiam. Id quod etiam intelligemus apertius proposito aliquo pulsu, verbi gratia magno. Hîc homonymiam primum distinguemus, quandoquidem bifariã dicitur pulsus magnus: deinde in vtraq; attendemus significatione, quid annunciare præsens, vel præteritum, vel futurum possit. Quæ quidem duæ significationes hæ sunt: Magnus vocatur pulsus, nunc cum moderato comparatus & naturali: nunc cum quolibet. Iam, quæ præsciuntur ex vtroq;, partim in communi pertinent ad ambos pulsus, partim vtriq; sunt propria. Ac vero iam omnia prosequamur, exorsi à communibus. Sanè horum in primis est procliuis inuentio, si retinueris, quæ in lucubratione de pulsuum causis docuimus: vbi hæc demonstrauimus, causarũ non esse vnum genus eos alterantium, sed vnum esse continuum, vt aiunt, generationi, quod scilicet naturale est: alterum cõtrarium esse, & est causarum prǣter naturam: postea tertium existit aliud, causarum non naturalium, atque hæc referuntur ad veram illorum essentiam & naturam: aliud quartum ad apparentem in specie, quod, quia proprium in primis est commentationi præsagiendi, diligẽtissime nunc est explicandum. Nam ex eo, ꝙ talis, vel talis, quisq; appareat pulsus, initiũ nobis datur præsagiendi: atqui non apparet perpetuo is, qui vere est. De hoc etsi verba iam fecimus in libro secundo de pulsuum causis ad exitum libri: & etiam in tertio breuiter attigimus, vbi

ageremus

ageremus de gracilibus: tñ nunc quoq; paulo inferius declarabimus, ſi prius de cauſis, quæ immu E
tāt pulſus, diſſeruerimus. Non poſſe pulſum mutari vllum, in primo libro de cauſis pulſuum de-
monſtrauimus, niſi etiam effectrix eius facultas, vel tunica arteriæ, vel vſus quamobrem fit, in ali-
qua ſint mutatione & alteratione. Ita etiam in propoſita in magnitudinem pulſuum mutatione
quod'nã de illis aut quę'nam ĩmutata ſunt, aduertemus: facultas'ne robuſtior ſit, didicimus.n.eã,
quantum in ipſa ſit, pulſum maiorem reddere: an hæc eadem mãſerit, mollis autẽ euaſerit tunica
arteriȩ, ſiquidem hoc quoq; accepimus, in magnitudinem, molliorem tunicam attollere pulſum:
an, ꝙ increuerit vſus, ea mutatio inciderit. Ergo, facultas ſi robuſta ſit, planè ſit vehementior: po-
ſuimus aũt maiorem dũtaxat factum eſſe. Quod, ſi tunica tm̃ arteriæ mollita ſit, neceſſario mollior
erit. Iam, ſi neutrum appareat, clarum eſt nec facultatem nec arteriæ tunicam immutatã eſſe. Re-
ſtat igitur mutatum aliquatenus eſſe & variaſſe vſum pulſuum generandorum: Quorum eſſe do
cuimus vſum duplicem, primum atq; maximũ, tutelam natiui caloris: alterum, animalis ſpiritus
generationem: ſic nunc voco, quo vtitur anima ad functiones voluntarias. Ac horum oĩno præ-
ter ſuperiora, aliquid eſt mutatum, vbi in magnitudinem conuerſus pulſus ſit. At vero, ſi paruus
fiat à natura flexus ob vſum, ſola perſpicua erit magnitudo, non dum autem celeritas: ſi maior, in-
creſcet magis magnitudo, & clare celeritas apparebit: ſi adhuc amplificabitur, magnitudo celeri- F
taſq; augebunt, atq; accedet crebritas: vt planum eſt ex opere de cauſis pulſuum. Quare, pulſus ſi
variaſſe magnitudine {ſola} videatur (nam hoc nunc propoſitum eſt) neceſſarium eſt vſum pau-
lulum eſſe immutatum: ſin autem non ſit factus maior pulſus, ſed videatur maior, gracilius ſolito
aliqua de cauſa euaſit hominis corpus. His iam cognitis ad examinandum accedas, primũ in cor
poribus ſimpliciter ſanis: mox in ijs, vbi adiunctus eſt aliquis aſcititius motus: poſtea, in corpori-
bus, quę ęgrotant ſimpliciter: poſtremo in ijs, vbi alteratio quępiam adeſt externa. In corporibus
enim, quæ ſunt ſanitate inculpata, docebit magnus pulſus & temperamentum hominis, et corpo-
ris habitudinem: in corporibus, vbi adiunctus eſt aduentitius ſtatus, illum prępollere motum, cui
peculiaris magnus pulſus eſt. De omnibus hiſce motibus, in opere de cauſis pulſuum diximus.

Nec aliter in ægrotãtibus, ſi quidem ęgrotant ſimpliciter, indicabit magnus pulſus morbi calidũ
affectum eſſe: ſin recens aliqua adſit alteratio extrinſecus, illum vincere motum, cui ſit familiaris
magnus pulſus: Vt exempli gratia, in ſanis, qui pulſum magnum obtinent, ad moderatum ſcilicet
relatum, ad memoriam eſt reuocãdum, primum hoc quidem, qui ſit in hoc genere moderatus pul-
ſus, & qua in corporis natura. Oſtendimus in ſecundo libro de pulſibus dignoſcendis, in corpo-
ribus optime comparatis pulſum eſſe moderatum: non in his tñ perpetuò, verum cum omni qua G
litate aduẽtitia corpus liberum ſit omniq; motu, quę fiunt ex aliqua exercitatione, aut cibo, potu,
balneis, medicamentis, animi affectu. Quare reuocandus eſt ad memoriam moderatus pulſus: &,
quem nunc inuenimus, vt in comparatione illius magnus, conſiderandus eſt, ex qua cauſa in ma-
gnitudinem increuit: aut enim ex gracilitate corporis, aut ex calore temperamenti, aut ex aſcititio
motu. Cæterum motus aſcititij mox deſinunt, permanent vero amplius ob gracilitatem & tem-
peramentum. Hac igitur ipſa re diſtinguendus eſt, alijſq;, quas dicam inferius: tantum prȩmone-
bo non nihil, quód neceſſarium ad omnem inſequentẽ doctrinam eſt. Quod prȩmonere inſtitui,
hoc eſt: Omnium alterationum, quæ corpori accidũt, certiſſimam aſſequimur in illis corporibus
cognitionem, quorum noſcimus naturam: quantum enim à natura diſceſſerint ob cauſas præter
naturam, & illas etiam, quæ non naturales appellantur, nulla poteris exacte inuenire alia ratione.
Sed enim non cognoſcimus hãc ſemper: quare nec in exactam vbique cognitionem veniemus,
verum à cognitione abſoluta tantum aberimus, quantũ ab naturalis ſtatus diſtemus cognitione.

At ſtatuamus primum explorationem in hac diſputatione iſtitui hominis naturæ, hocq; habeat
eximium vnum, vt maior ſit pulſus moderato citra vllam alterationem aſcititiam. Hic homo, ne-
ceſſe eſt, ſit homine optime natura comparato, vel calidior, vel gracilior, ſi quam habemus priorũ H
duarum lucubrationum memoriam de dignoſcendis pulſibus, & de pulſuum cauſis. Atq; huius
quoq; duxi admonendum eſſe: in eiuſcemodi omnibus orationibus licet coniunctione diſiuncti-
ua vtamur, vel omnes tamen poſſe partes in vnum conuenire: ſiue duæ, vt nunc, calor & gracili-
tas, ſiue plures videantur, quæ mutationem efficiũt. Ac pulſus quidem, qui abſolute dicitur ma-
gnus: quem ad eum, qui abſolute eſt moderatus, oſtendimus conferri: aut temperamentum, aut
prȩſentem declarabit corporis ſtatum. Qui vero magnus dicitur, comparatus cum naturali vniuſ-
cuiuſq; pulſu, etiam hic annunciabit aut calorem aliquem acceſſiſſe illius corporis ſtatui naturali,
aut gracilitatem. At vero mutationes pulſuum ex cauſa externa in hunc modum ſunt diſcernen-
dæ. Quæ ex balneis, curſibus, frictionibus, cæteriſq; motibus fit, non eſt diuturna, ſed mox ad pri-
ſtinum ſtatum reuertitur. Itaq; tangendo pulſu, iterumq; tangendo paulo poſt, poteris in mani-
feſtam mutationis cognitionem venire: altera enim tactio, vt breuiſſimum interponatur ſpatiũ,
à priore videtur diuerſa eſſe. At magnitudo pulſuum ex vino & cibo profecta, diuturna eſt. Hȩc
ex vehementia exploratur, quȩ illi eſt coniuncta: neq; enim his vehemens minus atq; magnus eſt
pulſus: nunc autem is poſitus eſt, qui dumtaxat ſit maior: itaq; non eſt ab his immutatus. Iam ẽt
magnitudo, quam ira concitat, adiunctã habet vehementiam: quȩ alioqui prudẽtem non lateat, ſi
oculos

A oculos respiciat vniuersumq; vultum: quod, si quis reprimere iram & tegere velit, fit inæqualis
pulsus, magisq; inæqualis his, qui anguntur, & verẽtur. Porro magnitudinis incrementũ, quod
fit, cum semicocti in corpore humores concoquantur, alantq; naturam, perinde, vt his, qui cibum
sumpserunt, vna secum auget vehemẽtiam. Haud aliter, si quis in sole aut ad ignem calfactus sit,
non solũ non durat diu alteratio, verum ẽt cutis ijs est squallida, nec humida, vt erit à balneis. Atq;
hi quidem, quod ad mollitudinem & humiditatem cutis attinet, contra se habẽt, ac loti. Medium
inter vtrosq; locũ sunt sortiti in cutis mutatione humiditatis ac siccitatis, fricti atq; exercitati. Iam
vero etiam calor hic copiosior fm pectus est exercitatis & iratis, lotis parcior, adeoq; ad extremas
vsque partes æquabiliter cum humiditate & mollitudine extensus. Sic etiam, si inunctus homo
interea fuit medicamento calido, inter tangendũ mordacem calorem senties: quanq̃ fortassis, nec
illita cuti ex medicamẽto pinguedo te fallat. Hi sunt artificiales modi causarum dignoscẽdarum,
quæ in magnitudinem pulsum sanis & ægrotis conuertunt. Externi sunt, partim per inuestiga-
tionem, cum scilicet apud inimicos, aut insidiatores, aut malignos tentatores quæstionẽ habeatis:
partim ex eo, q̃ non discesserit ab ægroto medicus: quos quidẽ optimos confirmamus esse digno
scendi modos: nam, qui siũt, cum non semper ægrotis medicus præsto fuerit, neq; verũ illi decla-
B rare voluerint, hi sunt difficillimi, & medicum requirunt egregie prudentem. Etenim mihi vsu
venit, cum reliqua distinxissem vestigijs illis, quæ commemoraui ante, vt restaret quærendum, an
ægrotus medicamentum calfaciens absentibus nobis sumpsisset, an ratione accessionis magnitu-
dinem pulsus nactus esset. His vero temporibus vndiq; exploranda est & obseruanda veritas.
Primus in illo genere scopus est, tempus accessionis, deinde ęgroti consuetudo & mores. Nam, si
alio tpe, & nõ accessionis, maior sit pulsus, à medicamento calfaciẽte probabilius est, q̃ ratione ac-
cessionis, incidisse alterationem: sin accessionis tempore, verisimilius est propter accessionẽ. Ex-
ploraueris autem exacte, si paulo post iterum tetigeris: nã, si calor à medicamento processit, à quo
auctus sit pulsus, diuturnitate magis semper ac magis remittetur: qui vero ab accessione, incre-
scet. Verum hic modus dignoscẽdi pertinet ad artẽ. Huc notitia, quam cõsuetudo prebet & mo-
res ægrotorũ, pro cumulo accedit. Quidam.n. sunt insueti & abhorrent à medicamentorũ potio-
ne: alij sunt adeo assueti, vt viuere sine medicamentis non sustineant: itaq; præsagitio sumptũ esse
medicamentum calfaciens, in his, qui ab illis abhorreant, difficilis est: in ijs vero, qui sunt assueti,
facilis. At vero mores ẽt ęgrotantis ad talem præsagitionem nõ mediocriter intersunt. Quidam
enim natura insidiantur, & familiaribus imponunt, atque elaborant, vt coarguant nihil quenquã
C firmi scire: quidam simplices sunt, modestiq;, atq; omnia faciunt aperte, nec quicquã dissimulant,
vel tegunt. In his nihil factum clam suspicandum est: apud insidiantes omnia habenda sunt suspe
cta, ac circũspicienda sunt & distinguenda, tum quæ propria artis ratione pertineãt ad dignoscen-
dum, tum quæ extrinsecus adueniunt. Quod mihi fuit quõdam necessarium facere in homine di
uite, qui gaudebat medicamentis, eaq; assidue sumebat: qui eo erat ingenio, vt libẽter argueret fa-
miliares nullius certæ scientiæ. Huius cum offendissem in magnitudinem pulsum increuisse, ab
alijsq; omnibus, quas cõmemorauimus, causis distinxissem, ac vna mihi maneret distinctio, vtrum
à calfaciente medicamento, an accessionis ratione febrilis id accidisset (circa tempus enim erat fe-
brilis accessionis) iussi, vt linguam mihi ostenderet: quam cũ à medicamento conspexissem infe-
ctam, iterum attigi eius pulsum, nihil suspicans etiam. Interea occurrit mihi, medicamentum me,
cũ voluisset potare pridie, interdixisse: itaq; homini dixi statim, eũ medicamẽtum bibisse. Quod
ille cũ animaduertisset, à linguæ me colore coniecturam fecisse, alias iterum pilulas paruas medi-
camenti fecit, quas deuorauit, vt lingua ne tingeretur: at hoc quoq; deprehendi eius cõmentum.
Nam, cum linguam inspexissem, ac tetigissem iterum pulsum, atq; reliqua, quæ nuper exposui di-
scussissem, equidem suspicionem ad medicamentum potissimum conuerti, retraxiq; manum, ac
D iterum paulo post inieci pulsui (noueram enim hoĩs peruersitatem) itaq; deprehendi factum, nec
dubitaui illi dicere, At tu medicamentum mihi sumpsisse videris: ille constantissime inficias ibat,
simulq; seruos, qui permanserant, appellabat testes. Ego manum eius tenens, & pulsum tangens,
Ergo, inquam, sustinebis conceptis verbis iurare mihi, vt tibi dictabo? Ad hoc non prompte ille
respondebat, ac arteriarum habebat, vt in angore, inæqualem motum. Profecto, inquam, tu me-
dicamentum plane sumpsisti, caue, iures. Igitur aduersus istos quidem ineptos, ingenio opus est
medico: at idiotæ fere non tantũ medicis non renituntur in explicandis & explorandis causis ex-
ternis, sed & adiuuant, vltroq; exponunt omnia. Sed de pulsuum nos incremento magnitudinis
satis principia exposuimus: restat, vt orationis seriem persequamur. Quia non ad vnum modum
magnus pulsus dicitur, sed nunc, vt ad moderatum, nunc ad quemlibet, confertur: ac cum duplex
sit hic quilibet, aut minor moderato, aut maior: deinceps de magnitudinis incremẽto dicẽdum est
vtriusq; pulsus, minoris, inquam, eo, qui moderatus est, & maioris. Cõmune igitur est omnis in-
crementi ad magnitudinem solum auctum calorem esse, quo scilicet tempore nec facultas affecta
sit nec instrumenta, ac immotus sit ęgrotus. Proprium aũt est deflexui eius à natura, vnius magni
tudinis incrementum: reliquorum duorum etiam, celeritatis, non nunq̃ crebritatis quoque. Age
vero, illius hominis pulsus, exempli gratia, quẽ modo reliquimus, cui facti essent maiores, osten-

damus amplius auctos esse, huic calorem etiam necesse est esse auctum: siquidem incrementis om- E nibus magnitudinis hoc commune erat: ac proprium præter commune, immutatam celeritatem esse: &, si adhuc magis crescat magnitudo pulsuum, non celeritatem modo, sed iam crebritatem etiam. Ostendimus enim in primo libro de causis pulsuum, sicubi paulo actus calor sit, manifestum magnitudinis incrementum esse, celeritatis non manifestum. Si amplius crescat ille, non solum magnitudinem accumulabit, sed crescet etiam euidenter celeritas: præterea non nihil acquiret crebritatis. Sic, si augeatur plurimum, & pulsuum vsus generandorum superet maximam distentionem, magnitudinem nō auget, vbi auctus ad summum sit: sed celeritatem cum crebritate, quantum potest, accumulat: ac, vbi augeri celeritas amplius nequeat, concitat crebritatem. Iam alius sit ægrotus, cuius nec facultas nec instrumenta læsa sint, sed minorem iusto pulsum habeat: deinde huic quoq;, remoto externo motu, maior fiat: huic etiam liquido dixeris ampliorem nunc calorem, q̃ dudum, esse. Ac in eo quidem commune habebit cum bis iam commemorato responsum: proprium autem habebit, non ex paruo tantum pulsum in magnitudinem increuisse (fieri enim non possit, nisi simul tardior rariorq; fiat, vt minor vnq̃ iusto reddatur) sed nec maiorē tantum fieri potuisse, nisi etiam fieret celerior & crebrior. Nam affectum, in quo pulsus plus iusto imminutus sit, raritatem etiam & tarditatem cōplecti, perspectum illi est, qui eorum meminit, quæ F docuimus in libro primo de pulsuum causis.

Pulsuum Commutatio in Paruitatem. CAP. 2.

HIs ergo relictis, de pulsuum cōmutatione in paruitatem consideremus: cuius item sunt tres numero omnes differentiæ. Aut.n. ex naturali & moderato quem vocant, aut ex maiore q̃ hic sit, aut ex minore, mutationes in paruitatem contingit fieri: vocatur aūt, qui moderato maior est, absolute magnus: qui minor, paruus. Exordiamur igitur hic de integro ab ijs, q̃ in his cōmunia sunt, deinde iam ad propria sigillatim nos cōferamus: statim enim cōmunis cōmentatio complectiť propriorum inueniēdorum viā. Sit pulsus cuipiam homini minor, q̃ dudum, mutatione præditus præterea nulla vllius generis: tum quæratur, quomodo nuper affectus esset, atq; quomodo nunc. Via inquirendi hęc est. Minor solito pulsus fit, aut cum imbecillior facta sit facultas, aut instrumenta duriora, aut vsus remissus. Sed enim nec imbecillior facta nunc facultas est, alioquin omnino coniuncta sit cū paruitate remissio: nec corpus durius arteriæ, neq; enim tum minor tm̄, sed & durior pulsus esset. Superest ergo solum alteratū esse vsum: ac, si id tēporis quietus homo fuerit, quantitati refrigerationis quantitatem respondere mutationis. Iam vero ex maiore, q̃ naturalis sit pulsus, eam mutationem necessario accidisse, norunt, qui retinent demonstrata in G primo libro de causis pulsuum. Nam de naturali statu ob frigiditatē mutatio ad paruitatem, simul etiam rariorē eum atq; tardiorem reddit: & moderati iminutio ex magno supra modū aucto, statim adiungit sibi celeritatis aliquid et crebritatis, q;, qui multum vltra modū sit auctus, tribus in generibus variet. Quamobrem, qui magnitudinem tm̄ imminuit pulsus, & reliqua seruat imota, hic est, qui paulo maior sit iusto: hic.n. solus ex paruo caloris incremento constat. Reliquorum, qui in magnitudinem mutantur, nisi simul celeritatem assumat vel crebritatem, talis euadit nullus: quare nec quisquā præter hunc alius magnitudinem diminuet. Qui.n. huius accepit solius incrementum ex calore, vnam eam ex refrigeratione imminuet: qui vero hactenus est alteratus à calore, vt non magnitudinem modo, verum etiam celeritatem & crebritatem immutet, cōtrarium iter per easdem genere alterationes tenebit: ita non modo minor, sed & tardior erit ac prius, rariorq;. Pari modo mutatio in minorem ex moderato, & mutatio quoq; ex hoc in eum, qui minor etiam sit, continuo rariorem solito & tardiorem efficit pulsum: siquidem mediocritatem habet quandam distentionis, pulsus hoīum naturalem statum tenentium: quam, si calidius aut frigidius solito euaserit corpus, necessario amittit. Non idem tm̄ amissionis modus est: nam, cum calsit, magnitudo plane prima, mox celeritas, inde crebritas accedit: contra, cum refrigeratur, raritas mani- H feste prima, altera tarditas, postrema paruitas. De his abunde in primo libro de causis pulsuum diximus: quo minus hic iam immorandum est. Itaq; seriem orationis persequamur, ac secundum commemorata, explicemus causas, quæ refrigerant, quę totidem genere sunt, quot illæ, quæ calfaciunt. Aer etenim frigidus, qui foris occurrit, quemadmodū & aqua frigida, vel balneum, vel medicamentum corpori inunctum, refrigerat: quin etiam longa quies, & veluti latebrę, corpus refrigerant: præterea, quæ intro recipiuntur, vt aer respiratione attractus, qui frigidus sit, cibus pituitosus, medicamētum natura frigidum, aquæ frigidæ immodicus vsus: ex animi affectibus, metus diuturnus: ex contentis in corpore humoribus, qui frigidi temperamēto, cum antea quiescerent, nunc cōmoti sunt, aut omnino tenuiores quodammodo calidis facti sunt. Hæc separatim ita possunt distingui, vt de calfacientibus causis diximus: neq; enim, vt de similibus bis dicamus, sit operæpretium. Atq; pulsuū in magnitudine & paruitate mutatio abs talibus & tot causis gignitur, quod certe ad naturā pertinet ipsius rei, qn̄, qđ ad nr̄am attinet cognitionem, adhuc desideret aliquid. Sæpe enim arteria, quod in se est, maxime distenditur, sed occultatur magnitudo distentionis, vel interpellatur à numero, vel crassitie, vel duritie circumiacentium corporum, vel obiectorum. Hæc enim essentia magnorum vel paruorum pulsuum in arteriæ circulo consistit, vbi longitudo

*In ātiquis est ἀφαιρεῖ.i. imminuit.

A gitudo perpetuo par eſt: at non tamen apparet par, ſed delitescit quædam eius pars. De quo quidem etſi iam ſecundo in libro de cauſis pulſuum expoſuimus, nihilo minus, quod ad propoſitum intereſt, reminiſcentię gratia exponemus.

Dimenſiones Diſtentionis Non ſemper tantæ apparent, quantæ ſunt. CAP. 3.

ARteriæ altitudo ſemper æqualem latitudini diſtentionem habet: ſed fit, vt occultetur, aut arceatur ſæpe à corporibus circũiectis & oppoſitis vel vniuerſus motus, vel certe eius quędam pars: ac pars illa, quę arcet, aut in profunditate magis, aut in latitudine, aut ſimul in vtraq; ſimiliter apparet. Cum ergo nõ percipiat noſtro quidẽ tactui motus, atq; hoc per totum aïal accidat, vt nulla vsq; arteria videatur moueri, vocatur is affectus ἀσφυξία hoc eſt priuatio pulſus: quę quidẽ, ſi ad veritatem exigas, in corpus nunq̃ viuum cadit, neq; eſt enim vnq̃, quin cor vnà cum arterijs oïbus agitetur: at, ſi referas ad noſtrũ tactum foris iniectũ, in multis reperiatur ſanè frequenter: obiecta.n. arteriarum corpori ſunt, oïno certæ membranæ, & cutis, multis ẽt locis adeps, atq; caro, à quibus vſu venit pulſui, vt non occultetur modo, ſed & impediatur. Ac ſic quidẽ, ſi motus occultetur oïs, atq; in omnibus id partibus accidat omnium arteriarum, ἀσφυξίαν appellãt affectum: at, ſi quibuſdã in partibus videant̃ moueri, in quibuſdã non videantur, hic differentiam in longitudi-

B ne habent pulſus. Et nimirũ vocantur longi, quibus ſenſibilis motus longitudo naturalem excedit: breues, quibus infra naturalẽ ſtatũ eſt: quibus par eſt naturali ſtatui, moderati. Tantum.n. animaduertitur ſemper de motu arteriarum, quantum oppoſita corpora permittunt: quamobrẽ fit, vt corpulentis pulſus breues: gracilibus vero longi: quemadmodum & quadratis moderatisq; eſſe videntur moderati. Iam etiam apparentis motus his non ſemper æque, vt profunditas, impeditur latitudo: verum, vbi arteriarum regiones in latera, vel adipis, vel carnis, vel vaporũ, vel humorum plenę ſint, ac incũbens ſuperne cutis nihil eas oneret, latitudinis tm̃ obſcuratur motus: ac magis, ſi vehemens pulſus & magnus, quantum in ipſo eſt, ſit: cum vero regiones vicinæ ſunt mundæ, rugoſa aũt, quę eas tegit, cutis, magis profunditatis motus latet in eo corpore, ac potius, ſi non vehemens pulſus & magnus, quantũ in eo eſt, ſit. Si ergo pulſum inuenias longiorẽ iuſto, ſi quidem vnà latitudo eius & profunditas increuerit, vide, gracilior homo ſolito an calidior euaſerit, remoto aduentitio motu: nam, ſi factus gracilior ſit, idq; tanto, quanto eſt pulſus maior, vnum hoc tm̃ eum immutauit: ſin autem non tanto, non hoc modo eſt cauſa, verũ etiam calor. Quòd ſi in eadem conſtiterit corpus habitudine, ſolus mutatus eſt calor: ſin craſſior euaſerit, duplo auctum æſtima calorem: at, quã nam de cauſa ſit auctus, explorandum ex illis eſt, quæ expoſuimus. Sin lon-

C gior factus pulſus ſit, & latior, non vero perinde profunditate auctus, ſed permaneat moderatus, præter ſuperiores notas, hoc illi etiã extra ordinem, neceſſe eſt, adſit, rugoſiorem euaſiſſe ſuperne arteriæ incũbentem cutem: ac, ſi cõuertas membrũ, vt, quæ eius pars modo ſuperior erat, nunc ſit inferior, nulla tũ profunditas re videbitur impedita. Atq; hi quidẽ duo pulſus in primo libro de eorũ differentijs oïum primi inter vigintiſeptem pulſus in tabellam ſunt relati, quam de illis fecimus, qui conſtant ex ternis ſimul dimenſionibus quantitatis diſtentionis. Ab his deſcriptus tertius eſt, qui lõgitudine & latitudine excellit naturalẽ, ac in profunditatis dimenſione eſt humilis: qui ſanè eſt infrequens. Fit.n. cum arteria magnopere obiectorum corporum mole oneratur: id quod nunq̃ eueniat, niſi facultas ſimul imbecillior ſit, & ſumme mollis tunica arteriæ: quorũ illud imbecilliorem iuſto, hoc molliorem pulſum efficit. Itaq; cũ his quidẽ erit aliqñ longus ſimul & latus & humilis, alia ratione nunq̃ fiet: immo vero, etiam cũ videatur talis, ne tum quidem procul à natura, nec ad humilius, nec ad latius deflectit: neq;.n. ad ſummum arteria in profunditate grauetur, & in latitudine nequãq̃: neq; item plurimũ aſcẽdat altitudo, prorſus vero contrahat̃ in anguſtũ: etenim ferè fit, vt plus altitudo creſcat, præſertim ſi vehemens ſit pulſus, at nõ hactenus tñ, vt idem altiſſimus ſimul & anguſtiſſimus ſit. Quòd, ſi hic quoq; membrum inuertas, vt, quę mõ par-

D tes ſuperiores eſſent, ſint nunc inferiores, & profunditatis eorũ dimẽſio incrementũ habebit, nec videbitur amplius humilis: ſed, vt longus & latus, ita etiam erit altus, quod eſt ª magnus: nam, qui tribus eſt dimenſionibus auctus, magnus vocatur. Proinde diſtinctiones in hoc ſunt adhibendæ præter has, quas nunc expoſuimus, ẽt illæ, quæ in primis omnium ſunt adhibitæ. Iam illud quoq; eſt animaduertẽdũ, ecquid de latitudine ſimul detrahatur, cũ inuerſum ſit membrum: etenim hoc fit non nunq̃, demonſtratq;, quanto antea vltra proportionẽ profunditatis dilataretur vas. Iam quartus, qui lõgus ſimul, & altus, & in latitudine eſt moderatus, quod ad ſe attinet, latus eſt, quemadmodum & altus: ſed, quia in lateribus coarctatur arteria, ideo ſic eius motus impeditus eſt. Omnino enim, vbi latitudo profunditatis proportionẽ excedat, aut profunditas proportionẽ latitudinis, altera impedit̃ earum aut pp multitudinem, aut craſſitiẽ, aut duritiem corporũ obiectorũ, quæ interpoſita ſunt inter arteriam & admotum tactũ. Et hercle etiam rugoſitas numerum impoſitorum corporũ auget, rugis cutem conduplicans. Itaq; is pulſus, aut, cum vere magnus ſit, ſecũdum latitudinem obſtaculum habet: aut, cũ videri in macilento corpore magnus poſſit, nõ videtur tñ, q vna dimenſio eius ſit reſtricta. Qui quintum in tabella locum habet, longior iuſto, in reliquis aũt duabus dimenſionibus moderatus, graciliorem annunciat ſolito hominẽ eſſe factum: & pulſum, quantum in eo eſt, iuſto minorem. Quãdo.n. longus pulſus aut ob propriam ſuam magni-

ª 1.1.par.cã. fi 70.col.2.a

tudinem, aut propter tenuitatem videatur eiuſcemodi eſſe: nunc vero non appareat talis ex ma- E
gnitudine eſſe (eſſet.n.ſimul altus & latus, aut alteruter certe horum) reſtat, vt per maciem factus
ſit longus. Cæterum, cum graciliores habere videanẽ pulſus iuſto maiores, plane pulſus, quod ad
ſe pertinet, anguſtior æquo eſt & humilior: itaq; etiam minor, quod ad ſe attinet. Qui ſub hunc
ſcriptus eſt, ſextus, puta longus, & humilis, atq; latitudine moderatus: cum de cauſis ante expoſi-
tis minor ſit iuſto: quantum in eo eſt, ob gracilitatem apparet lõgus eſſe. Sed hoc commune cum
quinto habet: propriũ aũt hoc peculiariter, profunditatem ob cauſam paulo ante memoratã eſſe
imminutam. Septimus in tabella pulſus erat, longus pariter & anguſtus, altusq;, qui videri, pe-
rinde ac omnium primus, magnus poſſet, niſi ſit reſtricta latitudo: cætera hîc ita, vt in primo om-
nium, ſunt diſcernẽda. Et etiam, quæ in tertio explicauimus, ea ſunt in hunc locum cõferenda, nõ
ſæpenumero.ſ. hunc pulſum eſſe, neq;, cum incidat plurimum moderatum altitudine ſuperare, &
inferiorem latitudine eſſe. Ab illo octauum, longum vnà, & anguſtum, & moderata profundita
te, natura quidem eſſe paruum ex ijs cõſtat, quæ in quinto iam retulimus: at, quia marcuit corpus,
longior, videtur: eximium vero hoc præter quintum habet, ꝙ cõſtrictam hic arteriam latitudinis
anguſtia declarat. Nonus pulſus, longus, anguſtus, humilis, longe etiam magis oſtenditur ſua na
tura eſſe paruus, verũ videri per marcorẽ corporis, lõgus: ferè adiũcta illi rẽmiſſio eſt, duritiesq;: F
qui, ſi neq; durus ſit, neq; admodum languidus, ab refrigeratione gignitur. Itaq; nouẽ, quos nunc
percurrimus, pulſus oẽs longitudinem habẽt æquo longiorem, duabus differẽtijs reliquis variãt:
nouem proximi longitudine moderata ſunt, profunditatem aũt & latitudinem immutãt. Ac de-
cimus quidem, qui altus ſimul & latus videtur, vno in homine ſi cũ moderato comparetur, nunq̃
exiſtat: niſi qñ (id quod rarum eſt) oĩno arteria de ſede ſua migret. Sin aũt conferatur ad eum, qui
eſt abſolute moderatus, poteſt incidere, ac cauſa eius generandi in proprietatẽ conformationis cõ
fertur: ſiquidem ſymptoma arteriæ eſt, quæ ſub profunda carne vtrinq; occultetur, ſed in media
parua parte ſublimis extet. Vndecimus, qui vna re differt à ſuperiore, ꝙ profunditatem mode-
rato parem habeat, pro cumulo cauſam demittẽdi huius habet adiunctã: cætera cum decimo con
ueniunt. Duodecimus, latus, humilis cũ moderata longitudine inuerſo fit membro: aut.n. vnde-
quaq; videbitur moderatus, aut magnus. Ac, ſi oĩno videatur moderatus, altitudinem declarabit
prius non nihil cõpreſſam eſſe, productãq; ob mollitiẽ arteriæ latitudinem: ſin magnus, plurimũ
fuiſſe compreſſam altitudinem. Decimus tertius, altus, idemq; dimenſionibus duabus reliquis
moderatus, perinde vt decimus, & ex naturali conformatione conficitur, & etiã ex naturalis ſedis
mutatione: eximium aũt habet præter illum latitudinis anguſtiam. Decimumquartum, qui om- G
nibus tribus dimenſionibus moderatus eſt, oĩbus apertum eſt referre naturalem: an verò ſit par re
vera naturali, exploratur ex corporis habitudine. Nam, macrior ſi iuſto ſit, ſic, cũ ſit pulſus ſua na-
tura minor, par apparet moderato eſſe: ſin craſſius æquo ſit corpus, pulſus tum de ſua quidem na
tura magnus eſt, ſed, ꝙ per corpulentiam coerceatur, eſſe moderatus videtur: ꝙ, ſi nec ad gracilita-
tem corpus, nec ad corpulentiam deflectat, moderatum in eo non ſolum repræſentari pulſum, ve
rum etiam neceſſe eſt eſſe. Sanè demonſtrauimus in ſecundo libro de pulſibus dignoſcendis, cæ-
teros pulſus ad hunc oẽs relatos, magnos, paruos, longos, breues, latos, anguſtos, altos, humiles ap
pellari. Quintusdecimus, qui humilis profunditate eſt, reliquis duabus dimenſionibus modera-
tus, omnino ſimilis ſuperiori eſt, decimoquarto, præter ꝙ huius compreſſa eſt profunditas: pro-
inde, quæ illic prius expoſuimus, ea duces hic quoq; dicta eſſe. Hoc verò eſt in hiſce omnibus me-
moria tenendũ, non amplius cõuerſo membro videri humilem. Sextusdecimus, qui moderatus
eſt longitudine, anguſtus, altusq;: aut ex cõformationis proprietate fit talis natura, aut per affectũ
aliquem compreſſis ad latera arterijs. Septimumdecimum, qui eſt moderatus lõgitudine & pro
funditate, in reliqua dimenſione anguſtus, in latera contractum eſſe declarat moderata profun-
ditas: in reliquis omnibus decimoquarto & decimoquinto reſpõdet. Octauusdecimus, qui lon H
gitudine moderata eſt, & anguſtus, humiliſq;, ſua quidem natura paruus eſt: videẽ autem eſſe ob
gracilitatem moderata longitudine. Breuiter.n. cum præter profunditatis proportionem & lati-
tudinis, extenſa longitudo ſit, ſignificat corporis gracilitatem: non tñ, vbi cõtracta præter propor
tionem profunditatis eſt, corpulentiam denotat, ſed vel naturalem quãpiam cõformationem, vel
ſitum arteriæ inæqualem. Nonusdecimus, breuis, latus, & altus, aut ob conformationis proprie-
tatem talis natura videtur, aut ex affectu arteriæ in ſitu diſtortæ. Vigeſimus iam alijs duabus di-
menſionibus ſimilis eſt nonodecimo, ſed profunditate eſt moderata. Hic hẽt hoc præcipuum, im
peditam ſuã altitudinẽ. Vigeſimusprimus, breuis, latus, & humilis, præter eaſdem cauſas, ẽt illas
adiũget ſibi, quæ latum ſimul & humilẽ efficiunt pulſum. Ad eundẽ modũ vigeſimusſecundus,
breuis ſimul, & altus, atq; latitudine moderata, aſſumet ad eaſdẽ cauſas, eas, quæ moderatũ latitu-
dine creant humilemq; pulſum. Sic ẽt vigeſimustertius, breuis ille quidem longitudine, verum
dimenſionibus duabus reliquis moderatis, ad eaſdẽ cauſas reducetur. Vigeſimusquartus ſortie-
tur præter eaſdẽ cauſas, extra ordinẽ cauſam, quæ altitudinẽ deprimit. Ad eũdem modũ proximi
duo ad antedictas referẽtur cauſas: vt memoria teneamus, in quibuſcũq; pulſibus cedat lõgitudo
proportioni latitudinis et ꝓfunditatis, in his cauſam aut naturali cõformationi, aut arteriæ ꝑuerſo

ſitui

A ſitui eſſe attribuendam. Demonſtrauimus porrò, vbi latitudinis, vel profunditatis proportionem lõgitudo vincat, aut obſiſtere alteri earum ſolam anguſtiam, aut auctam ẽ alteram eſſe: atq; obſtaculũ frequẽter accidere, incrementũ raro, in latitudine quidẽ, vbi per mollem arteriæ tunicã degrauetur altitudo, ſimulq; nec vehemementẽ eſſe eiuſcemodi pulſum: in profunditate vero, vbi coarctet̃ latitudo, & pulſus vehemens ſimul & magnus ex ſua natura fit. Reliquus eſt poſt oẽs vigeſimusſeptimus, breuis, anguſtus, humiliſq;, qui vtiq; paruus vel apparet eſſe, vel ſua natura eſt: ac, quæ quidem in oĩum primo diſtincta ſunt, magno, eadẽ ſunt hic quoq; diſtinguenda. Si naturaliter comparata corporis ſit habitudo, hic pulſus nõ modo vr̃ paruus, ſed etiam eſt vere. At, cum craſſior ſit, ſi, quo homo euaſit ſe ipſo craſſior, hoc ſit pulſus minor, erit tum quidẽ, quod ad ipſum attinet, moderatus: ſed per corporis craſſitudinem minor videtur moderato. Si longe ſit craſſior, q̃ pulſus minor, is pulſus, q̃tum in ipſo eſt, mediocri erit maior. Sin aũt minus ſit craſſus, q̃ paruus pulſus, hic, ſi, eius naturam ſpectes, minor erit naturali. Quo'd, ſi gracilius corpus ſit, q̃ videat̃ pulſus paruus, is ſanè eſt natura paruus, ſed non perinde vr̃ paruus, ac vere eſt: ꝙ corporis gracilitas, quatenus deceſſit de natura, hactenus ei magnitudinis addit ſpeciem. Quæ de paruo & magno pulſu adhibita diſtinctio eſt, eadẽ in alijs eſt adhibẽda oibus: ſciendumq; illorum quemq; vel par-

B uum eſſe natura, vel magnum, vel moderatũ. Ac tres hi pulſus in q̃titate diſtentionis politi ſunt, quod attinet ad ipſius rei naturam. Vñr vero eſſe vigintiſeptem ob craſſitudinem vel gracilitatẽ corporis, vel ob cutẽ rugoſiorẽ, vel regionum arteriarũ inæqualẽ anguſtiam, vel proprietatem cõformationis. Itaq; vnumquẽq; oportet, qui nõ inania verba ambit, ſed ipſa opera ſtudet meditari, oĩum memorẽ, quę iam percurri, ſimul atq; aliquẽ aĩaduertat pulſum, qui in quãtitate conſiſtit diſtentionis, primũ, qui ſit de vigintiſeptẽ, attendere: deinde, vbi ab eo, quæ ex vicinis corporibus oriunt̃, alterationes ſecreuerit, indagare, an moderatus ſit, an magnus, an paruus: poſtea ſtatus, qui talem genuere, ſiquidem docent hi & præterita & futura, vt in lõgo, & anguſto, & humili: nam exempli gratia in hoc, quod dico, docebimus. Hunc, quantum in ipſo eſt, liquet paruũ eſſe, ex eo, ꝙ eius imminuta eſt circularis dimenſio, & aucta dimenſio longitudinis. Si enim duabus de cauſis minor circulus diſtentionis apparet, ob corpulentiam, & ꝙ minor re vera ſit pulſus: nunc autẽ abeſt corpulentia, ſanè.n. non ſolum longitudo non creuiſſet, ſed etiam imminuta eſſet: planũ eſt pulſum ſua natura eſſe paruũ. Cum igit̃ remota ſit longitudinis ſpẽs, quam contraxit ex corporis habitudine, cum de ſua natura paruus ſit, videamus iam, qua'nam de cauſa ſit factus paruus. Hic plurimi intereſt noſſe paruitatis quantitatem & longitudinis: aut.n. paulo eſt naturali minor, aut

C multo, aut, vt ita dicam, modico: ſic etiam in longitudine, aut parum, aut modice, aut longe naturales ſuperat. Iam altera ex parte ad maximam longitudinem producatur: etiam ad maximam deueniat paruitatẽ, id eſt anguſtus & humilis ſit: hic pulſus natura lõge eſt, q̃ apparet, minor, ſed eã quidem ex nimia gracilitate comparauit ſpeciem: vt vero ſit natura minor, ex cauſis, quæ efficiũt minorem, frigiditate, imbecillitate, gracilitate. At quæ tandem cauſa eſt vel cauſæ inter has, vnde pulſus, qui nobis nunc cernit̃, longus, anguſtus, humiliſq; generet̃? Declarauimus quidem ante, * ſignum eſſe perpetuum arteriarum duritiei pulſum durum, infirmæ facultatis lãguidũ, qui ẽt remiſſus & imbecillus vocatur: vt, qui ei eſt contrarius, vehemens, contentus, validus. Verum ſciendum & hoc eſt in hoc pulſu, neceſſario eum languidum eſſe: nunq̃.n. valente facultate paruus ad ſummum pulſus fiat: at duritiem nihil eſt neceſſe coniunctam eſſe. De frigiditate vero nõ abſolute eſt ſtatuendum: ſed illud primum noſſe oportet intereſſe, cor vna eſſe cum arterijs refrigeratũ, & refrigerari: ac ꝙ, refrigeratum eſſe, læſam eſſe facultatem, ſit: refrigerari aũt, mutari vſum. Hic animo mihi opus eſt planè attẽto, ſciendumq; nõ modo ad præſagitiones ex pulſibus, ſed ad alias etiam penè oẽs eo nihil eſſe conducibilius. Procedit autem vniuerſus hic ſermo ex cognitione eſſentiæ facultatis, quam in commentarijs de cauſis pulſuum, ꝙ operæpretium non eſſet, præteriui-

D mus. Hoc loco, quia ad exacte intelligenda ea, quæ poſthac docebimus, hanc refert noſſe, viſum mihi eſt illam exponere: neq; hic tñ cum ſuis demr̃onibus (quippe alio eam loco profecuti latius ſumus) ſed quantum ſummatim explicatum ad inſtitutum noſtrum conducat.

* *Antiqui habent σκληρότητα.i. duritie. & ſic uidetur legendum.*

De Eſſentia Facultatis, ac de Reliquis pulſibus, qui in Quantitate diſtentionis conſiſtunt. CAP. 4.

FAcultatis eſſentia ſingularum partium, in ſingularum illarum poſita commodo temperamẽto eſt: nam tum demum ſuum quęq; munus obit ſtrenue, vbi ſit temperatiſſima: contra male fungitur, ſi intemperata ſit: atq; hactenus male, quatenus ſit intemperata. Ad eundem modũ cordis corpus, cum immodice refrigeratũ ſit, calfactum, humectatum, deſiccatum, pulſus pro ſuæ intemperiei modo facit languidos: id quod illi eſt, offenſam facultatem eſſe. At vero conſuetudinẽ cum ſanguine habere in ipſius contento ſinibus, & cũ ſpiritu, qui calidior lõge, ac naturalis ſtatus requirit, ſit: aut cũ eo, qui in inuolucro cor ambiente eſt, vel in pulmone: aut cum ipſo etiam inuolucro cor ambiente, & pulmone: vſum eſt tñ variaſſe citra offenſionem facultatis. Eandem habet rationem refrigeratum eſſe & refrigerari: vbi in ipſo cordis corpore temperando præpolleat elementum frigidum, læditur facultas: ſin in tunica cor ambiente, & in pulmone, & ſanguine, ſpirituq;, quos eius ventriculi continent, vſus eſt remiſſio. Iam humiditates & ſiccitates, ſi in ipſo cor-

corpore cordis conſiſtent, nocent facultati: ſi in quopiam vicino, non immutãt vſum: ſiquidem E
proba temperatura & intemperies ex quatuor fiunt elemẽtis: vſus vero acceſſiones vel remiſſio
nes ex calido & frigido dũtaxat. Vbi iam ad vltimam vſus exolutionem deueniat corporibus vi-
cinis cordi vehementer refrigeratis, non poterit etiã cordis corpus nõ intẽperatum eſſe: id quod
nihil eſt aliud, q̃ debiliorem fieri facultatem. Quãobrem dicebam fieri non poſſe, vt de frigiditate
vno verbo pronunciarem. Neq;, vt ſola proſtratione facultatis, vel induratione ſola inſtrumento-
rum, pulſus interim minor fit: ita ẽt ob ſolam frigiditatem, q̃uo nunc diximus, nõn accepta refrige
ratione de vſus exolutione: neq;.n.eò vnq̃ cor, vt refrigeretur vehemẽter, deueniat, niſi ſit ipſum
refrigeratũ. Quod dico, intelligas clariſſime, ſi eos, qui in itinere ex ingenti frigore obeũt, conſide
res: oẽs.n. ſimul vt frigidum expirãt aerem, pulſum quoq; minorẽ habent: minimum tamen illo-
rum prius nullus, q̃ ad extremam refrigerationem ſit perductus, obtinet: vbi non tm̃ vſus eſt im-
mutatus generandorum pulſuum, quod aderat à primo illis, verum ẽt, quia perditur iam naturale
cordis & moderatũ temperamentũ, debilitatur facultas. Id quod ſolet plerunq; ijs ſubito accidere,
non, vt in alijs affectibus, paulatim: de quibus eſt vnus, quem hoc loco habemus in manibus, per
quẽ pariter & longus pulſus apparet, & anguſtus, humiliſq; in longis morbis. Qui.n. ita habẽt, in
periculũ hi non minus præſens veniunt, q̃ illi, qui in itinere decedunt: non repente his tñ paruus F
pulſus, ſed pedetentim venit marceſcentibus: vnum enim & hoc genus eſt marcoris, quod Philip
pus ſenium ex morbo appellat. Nã non ex frigiditate torridus marcor, cæterũ ex facultatis ſola im
becillitate, imbecillos pulſus & paruos creat. Separatur à priore, motus velocitate & crebritate &
duritia caloriſq; feruore. Verũ de his non eſt huius diſputationis diſſerere, ſed ad inſtitutũ reuer-
tor. Longus, anguſtus, humiliſq; pulſus, cũ longius ab natura trinis dimenſionibus diſceſſerit, ſi
talis citra duritiem appareat, à quibus nam procedat & quot cauſis, abũde aperuimus. At, vbi" cũ A.l.1.f.2.d.3 c.6.fo.48.h
duritie coniunctus eſt, vnà iã huic adeſt vel languidus pulſus, vel medius inter languidũ & vehe-
mentem: qui nec euertat tactum, nec ab eo euertatur: vt memores ſimus nullũ alioquin inter lan-
guidum & vehemẽtem mediũ eſſe: declarat aũt in corpore is affectus eſſe, qui reddit arteriam" du- A.t.2.1.par.c fo.570.col.2.
ram. Hęc eſt ſiccitas, vel cõnſtrictio à frigore, vel tenſio. Siccitas quidem in ardẽtiſſimis febribus,
vbi maligne producunt, & præcipue ex torrido marcore, †certiſq; melãcholiæ & quartanæ febris
generibus. Conſtrictio ex frigore fit per frigidæ intempeſtiuũ potũ & immodicũ, vel per balneas
ſimiles, ex refrigerãtibus item pomis intẽpeſtiue ingeſtis, vel præter modũ: deniq; ex ijs, quæcun-
que multũ ſolent frigidæ pituitæ gignere, quẽ Praxagoras vitreũ ſuccũ ſolet appellare. Tenſio ex
conuellẽtibus affectibus, & ingentibus inflãmationibus. Ex ſcirrhis vero cõnſtrictio arteriarum G
atq; tenſio naſcit: quod quidem accidit potiſſimum ex iocinore & liene: ex his.n. viſceribus pul-
ſus apertiſſime videntur & perpetuo duri ſcirrho præſertim affectis: & vero etiam in magnis in-
flãmationibus. Sed tactu eiuſmodi affectus deprehẽdent, & per vrinas, & alui excremẽta, per vni-
uerſi corporis deniq; colorem & linguæ: iam etiã per febrium genus. Qui porrò alij corporis af
fectus pulſum creãt durum, partim originẽ ex recẽtibus offenſionibus repentinã trahunt, reliqui
oẽs pedetentim. Offenſiones, quæ inducunt eiuſcemodi affectus, ſunt vini potio intempeſtiua, &
frigidę: ſępe ẽt poma refrigerantia, & frigidum balneũ. Deprehendes noxã à vino illatã, cum ſubi
to pulſus non durus modo ſit, ſed maior ẽt, & celerior, & vehementior. Cæteras à vino in commu
ni diſcernes, q; nec magnitudinem adiunctam, nec vehementiam, nec celeritatem habeant. Singu
las ſeorſum, nunc clarius, nũc obſcurius & per coniecturam. Clarius, vbi ſymptoma aliquod con-
ſequatur, quod pomis ſolet ſuccedere, inflatio vẽtris, inquam, aut mordicatio corruptorũ, aut ſto-
machi aliqua cõpreſſio, aut delirium, vt à pomis vinoſis: aut vomitus, aut alui deiectio humidior
& largior. Hæc ſcilicet non per ſigna, ſed ipſam aperte demõſtrant ſubſtantiam comeſtorum: q;,
niſi horũ quid adſit, nec à vino ſignorum, aqua frigida eſt, quæ offendit, vel pota, vel intempeſti-
ue in ipſa lotos. At vero, vt hæc ſecurius omnia confirmare poſſis, metuentium & angore corre- H
ptorum pulſus magno indicio ſunt. At, ſi prius dictis poſtea hoc ſemper addas, ægrotum aliter, ac
præſcriptum ſit, feciſſe, magis confirmatã præſtabis & ſuſpiciendã prædictionem, vt ſubinde fidẽ
aſtantes non habeant, nec ex pulſibus credant tale quid dictum eſſe, ſed cõſciorum aliquem detu-
liſſe ęgroti peccatũ. Tangẽdi aũt accurate ſunt pulſus, deinde, quod indicãt ſigna, proferendum:
ac tum denuo ſunt tangendi, animaduertendumq;, ecquid ęgrotus commotus ſit. Qui ſi omni ſit
perturbatione liber, vide, nunquid cõmemoratorum ſignorũ aut omiſeris, aut parum probe per-
penderis. Si vero ſit pturbatus, atq; videat angi vel vereri, caue mox, ſigno adhibeas fidẽ: frequen
ter.n. fit, vt non, quò conſcij ſibi talis admiſſi ſint, angantur ægroti, ſed q; ita ferè ſint comparati,
vt ſtatim expaueſcant: at his mox pulſus conſiſtit. Qui vero planè in culpa ſunt, q̃ tu diu de eo cõ
firmes quicq̃, tam diu metus proprius pulſus apparet. Atq; peccata, quæ hactenus expoſuimus,
omnia aut inflãmatiouibus, aut ſcirrhis, aut ſiccitatibus, aut viſcerum per frigiditatem cõnſtrictio
nibus augẽdis, alterationẽ, quam diximus, inducunt. Neruorum vero originem ſi quid occupet
tale, affectum conuulſiuum creat: ſic appello illos affectus, qui ante mortem neceſſario conuulſio
nis aliquod habẽt ſymptoma. Qui quidem moriũtur oẽs etiam calidi, contra, ac illi, qui corripiun
tur ſyncopa: hi.n. vehementer etiam frigidi viuunt adhuc. Quibus vero neruorum propaginem
occupa-

*πῆξις.
† in impreſſis eſt, certiſq; melãcholicarũ et quartanarũ febriũ generib. in aliquib. tamẽ antiquis legitur, vt vertit interpres.

A occupauit conuulſiuus affectus, cum planè iam expirauerunt, diutiſſime permanent calidi. Horum pulſus omnium ſtatim primo occurſu exercitatis in tangendo tenſionem produnt, & motũ, veluti conuulſiuum, detegunt. Quòd, ſi quis, cui commemoratus pulſus eſt, ab aluo plura deijciat (id quod euenit ex iocinoris ſcirrhis) nõ amplius hi habent pulſum lõgum, ſed aut moderato aſſimilem lõgitudine, aut etiam breuiorem. Iam hoc quoq; in omnibus duris pulſibus pariterq; par uis operæpretium eſt noſſe, citiſſime vibratos eos effici: &, qui vibrati non ſunt, vel de vitalis facultatis imbecillitate, vel de remiſſione vſus, vel amborum concurſu non recipere illos eum motum. Nam, ſiquidem vſus magnam diſtentionem poſtulet: visq; efficere vitalis valeat, ſed vnum refragetur corpus arteria, quod attolli in magnam diſtentionem per duritiam nequeat: vibratio in eum ſtatum incidit. Nulla præterea ratione fiat arteriæ vibratus motus. Quo circa hic pulſus, qui videtur vibratione vacare, aut extremam imbecillitatem facultatis, aut exolutionem vſus declarat maximam. At, vibratus ſi ſit, contentionis continuo non nihil annũciat facultatem obtinere, nec pulſuum vſum generandorum ſemel eſſe exolutum: nec vero deuenit ad maximam paruitatem, ſicuti diximus propoſitũ pulſum facere. Ad eundẽ modum, ſi pulſus citra vibrationẽ lon gior iuſto ſit, anguſtiorq; & humilior, non longiſſime tamen de natura in ſingulis his diuerterit, B ſed aliquãtum, attendendum eſt, durus'ne ſit & non vibratus, aut planè duritia liber ſit: ſi.n. durus ſit, ſed abſq; vibratione, frigiditatem, vel facultatis imbecillitatem indicat, vel vtranq; ſimul. Hæc diſcernito ex conſequentibus: nam, cui talis pulſus ex ſola refrigeratione ſit, ſtatim adiunctã tardi tatem habet, raritatemq;: cui ex imbecillitate facultatis, ſociam ſibi remiſſionem habet. Quòd, ſi iam vſus conſtet immotus, tanto erit pulſus celerior naturali & crebrior, quantum à modo deflexerit paruitas. Sin autem, quo facultas ſit imbecillior, eo exolutior vſus ſit, pulſus eſſe ſimilis in vtraq; differẽtia moderato videbitur, nec celerior, vel tardior, vel crebrior, vel rarior: at, ſi excedat alterum, pro exceſſus ratione, ſicut ante eſt dictum: ſi vero ſimul & durus & vibratus ſit, ſignifica bit eoſdem affectus, à quibus diximus ſupra durum pulſum conſtitui, verum non imbecillam facultatem tñ, vt in illis, neq; exolutum vſum. Quanta vero vtriuſq; ſit noxa in facultate, declarabit vehementiæ & remiſſionis differentia, vnà cum quantitate vibrationis: in vſu vero, differentia ce leritatis & crebritatis cũ vibrationis item quantitate. Reliqua ex ante dictis etiam conijcito. Haud aliter, ſi non paulum nec multũ tribus differentijs de natura deflectat, ſed ſic mediocriter & modice, ex dictis diſcrimina notato. At ſæpe in eiuſcemodi pulſibus, ijs dico, qui puſillam à natura in longitudinem anguſtiam & humilitatem habent mutationem, non mõ nihil animaduertitur du C ritiæ, verum mollitudine etiã præditi ſunt inſigni: id quod & huic accidit de cauſis genere ijſdẽ: variatur aũt quantitate in ſingulis. Siue.n. propter facultatis imbecillitatem minor moderato pul ſus fiat, facultatis oſtenditur maior offenſio: ſiue propter exolutionem vſus, maius & huius eſſe vi tium: quo.n. tunicę mollitudo ad diſtentionis magnitudinẽ eſt promptior, hoc cauſam, quę moliatur paruũ pulſum, declarabit eſſe maiorem. Sane, imbecillitas facultatis ꝙ ſit magna, ſatis ex quã titate remiſſionis apparebat: huc cumulus acceſſit, quod nunc diximus. At, vſus exolutio in quã tum inciderit vitium, ex ſolis, quæ diximus, ſignis inuenitur: de quibus dicemus etiã inferius non nihil, vbi connectamus mutuo pulſuum genera: in præſentia.n. hoc non inſtituimus, ſed cũ expo nere de genere quantitatis diſtentionis cœpiſſemus, ſimul alia attingere ſumus coacti. Quare redeamus ad primum inſtitutũ, ac ad reliqua genera tranſeamus: neq; enim, ꝙ alios item ex tabella pulſus percurramus, cauſam arbitror vllam eſſe: verum eadem ratione et via, quam inſtituimus in longo, anguſto, & humili, reliquos ſingulos explorabimus. Ac primũ remouebimus, qui propter corporis habitudinem longitudine, vel latitudine, vel ꝓfunditate variãt, vt nõ magni tñ, vel parui videantur: deinde cauſas conſiderabimus, per quas aut iuſto maiores fiunt, aut minores. Atq; de genere pulſuum quidem, quod conſiſtit in quantitate diſtentionis, ſatis in præſentia.

D *Celer & Tardus pulſus, quid denotent.* CAP. 5.

POſthac de illorum in celeritatem & tarditatem mutatione, quod ipſius motus eſt arteriarum genus in primis proprium, agemus. Porrò ſumendum hic quoque eſt ab diſtinguẽda homo nymia initium. Nam dr̃ celer pulſus, nunc vt cum moderato comparetur, nunc vt cum quolibet alio. Præterea ipſe ille moderatus interim abſolute dicitur, quem in optima conſpicimus natura: interim de vnoquoq; homine, qui inculpata ſit ſanitate. Hic ex comparatione abſolute moderati exiſtimatur, docetq; quod'nam ſit temperamentum: ac celerior quidem calidius: tardior frigidius declarat temperamentum. Verum ſolam planè non eſt inuenire mutationẽm in celeritatem & tarditatem, nec in ſanis, nec in affectis corporibus: nam, qui calidiore eſt temperamento, ꝙ ſimpli citer moderatus, ſi pulſum habere videatur celeriorem, eum habet neceſſario ẽt maiorem: &, cui pulſus eſt aliqua occaſione ſolito celerior, omnino etiam maior eſt. Neuter tamen eſt horum neceſſario crebrior: ſiquidem crebritas illis, vbi calor accumuletur copioſior, accedit. Itaq; cũ celeri tate modo magnitudo, modo etiã crebritas coniuncta eſt: atque etiam interdum ſola crebritas: cum aliquem prætereuntes, qui maximam, quæ eo tempore contingat, diſtentionem obtineat, deinde reuerſi parem offendamus magnitudinem, ſed celeritatem maiorem: huic enim ſimul cre britatem neceſſe eſt increuiſſe. Quòd, ſi quem relinquamus, qui vſum habeat pulſuum exolu-

tum, ac reuerſi in celeritatem pulſum inueniamus auctum, tum nõ auctus tm̃ celeritate eſt, ſed & E
crebritate planè & magnitudine: qñquidem vſus exolutio in raritatem clarius, deinde in tardita
tem, poſtea in paruitatẽ, pulſum conuertit. Et item quoq; mutationes in paruitatẽ pulſuũ, partim
ex moderato ſtatim in raritatem ſimul mutant̃, ſubinde etiam in paruitatem, vbi amplius vſus ſit
imminutus: partim ex ſtatibus nõ naturalibus, nũc aucto vſu, ſæpe vnà cũ mutatione in paruita-
tem, interim cũ raritate, non nunq; cum mutatione in vtrãq;: nunc diminuto vſu mutationes fiũt
pulſuum in tarditatem cũ raritate & paruitate. Habes primas & ſimpliciſſimas pulſuũ mutatio-
nes in celeritatem & tarditatem: harumq; cauſæ præcedẽtes & externæ eãdẽ inueniunt̃ rõne, atq;
illæ, quas de magnitudine & paruitate expoſuimus. Miſtæ vero mutationes atq; compoſitæ, cũ
vehementia & remiſſione vel duritia vel mollitudine cõſtant. Quæ etiã examinandæ ſunt atq; di
ſcernendæ eãdem via rationeq;, quam, cũ de longo, anguſto, & humili diſputaremus, declaraui-
mus, quo cognoſcamus, quæ cauſa ſit, quamobrem in celeritatem vel tarditatem pulſus variauit:
poteſt enim, vti diximus, ob vſum auctum pulſus in celeritatẽ creuiſſe: põt etiã ob mollitudinẽ ar
teriæ, & facultatis robur. Sed.n. cũ non variet mollitudine, duritia, vehementia, remiſſione, ſolus
mutationẽ vſus induxerit: at, ſi cũ horũ aliquo, cauſa ingrenda & exploranda præpollẽs eſt, ſicut
ante declarauimus. Exẽpli gratia, ſi ſimul & celerior eſſe & mollior videatur, aĩaduertendum eſt, F
tanto'ne celerior ſit, quanto mollior, an magis. Nam, ſi, quanto eſt mollior, tãto etiam celerior ſit,
alterationẽ ab ſola mollitudine mutuauit: ſin multo celerior, q̃ mollior, non à mollitudine tm̃, ſed
& ab vſu aucto: cõtra, ſi multo mollior, q̃ celerior, quanto mollior eſt, tm̃ detraxit ſolius vſus exo
lutio. Ad hunc modum, ſi pariter celerior & vehementior ſit, nũ tanto celerior ſit, quãto vehemẽ
tior, conſiderandũ eſt, ita.n. celeritatis ſolũ facultatis robur cauſa ſit: ſin celerior, q̃ vehementior,
quo celerior eſt, hoc de vſu aucto accepit: at, ſi vehementior multo, q̃ celerior, non robur tm̃ fa-
cultatis, ſed etiam frigiditas aliqua alterauit pulſus. Si iam celerior ſimul & mollior vehemẽtiorq;
appareat, ſingulari experientia opus eſt cognituro, vtrum tanto celerior ſit moderato, quanta ex
ambabus cauſis facta acceſſio eſt ex mollitudine & cõtentione, an non tanto. Nam, ſi tãto, ob illa
ſola eſt immutatus: ſi magis, acceſſit incremẽtum vſus: ſin minus, etiam propter vſum exolutum.

Eadem ratio in pulſuum mutatione in tarditatẽ ineũda eſt, ex vſu'ne duntaxat exoluto, an ex im
becillitate facultatis, an ex duritia inſtrorum orta alteratio ſit. Ac ob vſum ſolũ variaſſe probabile
eſt pulſum, ſi qñ nec durior, nec imbecillior inueniatur: ob facultatis infirmitatem, vbi quãto lan-
guidior ſit, tanto etiam tardior: atq; ob duritiam item inſtrorum, cũ tanto ſit tardior, quanto du-
rior. Sin aũt multo tardior moderato videatur, q̃ lãguidior, in eũ ſtatũ ex imbecillitate & frigidi- G
tate incidit, cauſamq; in eo exuperantem ex collatione reperies ad naturalem & moderatũ. Si.n.
numeris forte quinque de natura remiſſio deflectere videat̃, & quindecim tarditas: pręſtare in eo
pulſu conſtituẽdo frigidã cauſam, non imbecillitatẽ facultatis eſſe cauſam, dicẽdum eſt. Sin quin-
decim tarditas numeris appareat, decem aũt remiſſio, in huius pulſus conſtitutione frigiditatẽ ex
cellit imbecillitas. Si vero minori exceſſu ſit tardior, maiori vero ſit lãguidior, ex facultatis imbe-
cillitate & calore quoq; is natus ſit. Ac magnitudinẽ quidẽ vtriuſq; cauſæ ex proportionis exceſ-
ſu inuenies. Atq; hoc memoria tenendum eſt, hęc omnia dici amoto aſcititio motu. Pari modo,
vbi cum mutatione in tarditatẽ inuenit̃ aliqua durities, attendendũ eſt, ex ſola duritie mutatio, an
ex ambabus, incidit. Si.n. quanto tardior ſit pulſus, tãto etiam videatur durior, alterationis ſola du
rities cauſa eſt: ſi vero multo tardior, q̃ durior, non modo durities, verũ etiam frigiditas: atq; inue
nias ad eundem modũ hîc fortiorem cauſam, atq; declaratũ eſt paulo ante. At, ſi magis ſit durior,
q̃ tardior, non nomine duritiæ tm̃, verum caloris etiã, talis euaſit: & vero hîc quoq; ex proportio
nis exceſſu perſpicies cauſæ vtriuſq; magnitudinẽ. Iam vero, ſi tardior ſimul & durior ſit atq; lan
guidior, exercitatũ hic quoq; oportet eſſe, qui ſit perſpecturus, an tãto tardior ſit moderato, q̃tum
acceſſit ex vtriſq; cauſis imbecillitate & duritia, nec'ne. Etenim, ſi tanto, ob illas eſt ſolas mutatus: H
q; ſi magis, adiuncta iam eſt vſus exolutio; ſi minus, etiam propter vſus incrementum.

De Quatuor generalibus Differentijs, quæ ſunt in Diſtentione. CAP. 6.

QVando iam ſatis de his tractauimus, quod ad hunc locum attinet, hîc diſputationem ali-
quantiſper ſiſtamus, ac prius, q̃ aliud genus in manus ſumamus, quędam faciamus, vt com
memoremus & ad ſuperiorem & inſequentem ſermonem accommoda. Nam, quatuor
cum ſint in diſtentione arteriæ generales differentiæ, prima eademq; ante cæteras pulſuum pro-
pria, quę in qualitate conſiſtit motus: altera, quę in quantitate diſtentionis: neque hîc nos, neque
in primo de pulſuum differentijs libro de priori magis propria, verba fecimus, quòd cognitu dif
ficilior ſit, ſed de illa, quam dignoſcant tyrones clarius, & quæ ideo ſit ad denunciandum ali-
quid vtilior. Hæc habet extra ordinem illud quoque præter alias omnes, vt complecti ſeptem &
viginti videatur pulſuum differentias, ſint vero re vera tres: nam in cæteris quidem omnibus ge
neribus, quot natura ſunt differentiæ, tot apparent. Reliqua ſunt in diſtẽtione duo genera pul-
ſuum, alterum facultatem, alterum arteriæ indicat tunicam, quod quidem eſt poſtremum, im-
mo vero nec proprium nec affine, ſed genus pulſuum aduentitium. Habent autem hoc duo hæc
genera, vt cauſam ſemper, à qua generantur, oſtendant aperte: duo illa genera ſuperiora nõ per-
petuo:

A petuo. Etenim duobus obuenit generibus posterioribus, vt ab vna vtrunq; cã constituat: primis vero duobus, vt ab oĩbus causis, quas tres frequenter demonstrauimus esse: quo ẽt in generibus duobus primis difficilior est oratio, ac pluribus ad cãm inueniendam distinctionibus indiget. In reliquis duobus cum genus est causæ vnum vtrobiq;, tum vero quantitatis notitia certa.

Causæ continentes Vehementis, languidi, Mollis, & duri pulsus. CAP. 7.

VEhemens pulsus à facultatis semper robore fit, ac, quo sit vehementior, tãto robur significat maius esse facultatis: languidus ex facultatis imbecillitate, ac, quo sit languidior, hoc facultatem quoque imbecilliorem esse demonstrat. Haud aliter durus pulsus efficit ab arteriæ tunica dura, mollis à molli. Præterea quantitas pulsus duritiæ & mollitudinis, arteriæ declarat quantitatem duritiæ & mollitudinis. Sed vero, qui medius est inter durum & mollem, qui ẽt vocat moderatus, primus natura est inter eos, solusq; naturalis. At inter languidum & vehementẽ hac rõne medius est nullus: ꝙ languidus sit oriundus ex facultate imbecilla & à natura descifcente, vehemẽs autem ex firma & recte habente. Verum alio modo, vt ante retulimus, medius sit aliquis inter lãguidum & vehementem: modus aũt dignoscendi per tactum adhibitum est. Nam, cum à pulsu euertit, vehemẽtem eum vocamus: cum ille euertat pulsum, languidum: vbi neutrum fit, medium dicimus
B hunc fortitum locum esse inter languidum & vehementem: qui quidem non aliter, atque languidus, præter naturam est. Alterationes pulsuum quædam in remissionem & vehementiam & solæ fiunt frequenter, & ab vna causa: cum.n. tunica arteriæ vnà cum vsu in naturali constent statu, & non nihil facultatis contentio alterata sit, languidior hic, quàm vehementior priore, pulsus redditur: de alijs vero generibus cum eo nihil mutat: atque hoc pacto solæ fiunt & ab vna causa. Alio modo ab vna quidem causa, sed non solæ: nam, vbi dissoluta admodum facultas sit, vel contenta, vt non dum à causis alijs continentibus sit immutatus, mutari pulsus ab vna causa accidet, genus vero non vnum commutatum esse. Nam, si longe facultas imbecillior sit, non languidum modo, verũ etiam paruum pulsum creabit: &, quia paruum, statim ẽt crebrum: at robustissima cum vehementissimum, tum etiam maiorem excitat pulsum, simulq;, si nihil variet vsus, rariorem. Mutatio iam pulsuum in duritiam & mollitudinem siquidem ab vna causa procedat, omnino aliquod vna de alijs generibus mutabitur: quòd si sola constet, ex concursu plurium causarum constituit. Simul autem & sola & ab vna causa nequaquam fiat, nisi minimo planè spatio discesserit de natura, vt quàm minimo fiat pulsus durior, pari tamen magnitudine: at sic nec celeritas mutabitur, nec crebritas. Verum, apertior si fiat maiorq; durities, non poterit pulsus non esse minor, tantoq; ẽt
C crebrior, quanto minor. Si vero simul & durior facta sit tunica arteriæ, & calor increuerit, hoc pulsus moderato durior erit, quo arteriȩ tunica: at magnitudine æqualis moderato: modo, quantũ calor mediocritatem excesserit, tanto tunica arteriæ naturali fit durior. Qñ iam de his quoq; satis dictum est, quantum requirit præsens argumẽtum, deinceps de præcedentibus & externis duorum generum, quæ nunc explicauimus, causis agemus.

Causæ præcedentes, quæ Robur augent & opprimunt. CAP. 8.

CAusæ præcedentes, quæ robur facultatis augent, partim in ipso insunt corpore: ac humores quidam* sunt semicocti & crudi, qui iam concoquantur: & naturæ ad iudicationem impetus, nisi hic sit etiam in eodem genere: ad hæc ira: Partim extrinsecus adueniunt, vt vinum, cibus, exercitationes modicæ: & ẽt quæ intemperiem corrigunt ipsius corporis & cordis & arteriarum, siue illi cibi sint, siue potus, siue ẽt medicamenta. Dissoluunt vero facultatem* inedia, vigiliæ, solicitudines, mœrores: vacuationes immodicæ per aluum, vel per vrinas, vel vomitum, vel vterum, vel profluuium sanguinis: vehementes dolores, vel singulares, vt quem stomachicũ affectum vocant, qui syncopam inducit. His adiunge omnia, quæ cordis vel arteriarum creant intemperiem, siue in corpore illa contineantur, vt in succis, vel solidis partibus: siue foris etiam his antecedant:
D quippe hæc dissoluunt omnia facultatem, immodice humectando, desiccando, calfaciendo, refrigerando, digerendo. At vero, quæ causæ præcedentes & externæ pulsum duriorem efficiunt, supra exposuimus, cum de longo simul & angusto & humili dissereremus. Nihil est ergo, cur easdẽ hoc loco recenseamus: sed, tantum si mollis causas addiderimus, finem hic faciemus libri.

[margin: l.3.f. 11. t. 2. 5. fo. 280. b. c] [margin: ibidem. c]

[margin: * In græcis est, ἤ· μετά τινος ἰδιότητος γινόμεναι. i. cũ quadã proprietate euenietes.]

Causæ præcedentes & externæ Mollis pulsus. CAP. 9.

MOllem reddunt arteriam humidus cibus, ac frequentiores balneæ, somni multi, mollior vita, & voluptates: atq; hæc quidem intra septa manent naturæ. Præter naturam, in comate, lethargo, aqua inter cutem, & si quæ sunt alia, quæ arteriarum tunicas imbuunt larga humiditate, maximè pituitosa: de quibus infra, cum de morbis dicam, prolixius agam. Nũc iam tempus est, vt hunc librum finiamus, si in summam, qui in eo sit fructus, subduxerimus: est aũt hic. Præsentem dispositionem singularum causarum continentium pulsus primam indicant: qua cognita præcedentes & externæ causæ deprehenduntur †ipsius primæ† inter illas: atq; in hoc constat præteritorum præsagitio: futurorum vero ex ijs, quæ dispositiones comitantur, petunt præsagia. Quorum quemadmodum vnumquodque potissimum fiat, in sequentibus libris declarabo: prius in secundo tamen horum commentariorum, quod restat adhuc, instituimus persequi.

[margin: † Al. τῆς τροπῆς ἀυτῶν. i. mutationis ipsorum.]

Galeni

GAL. DE PRAESAGITIONE EX PVLSIBVS LIBER SECVNDVS

ARGVMENTVM LIBRI

Præſagitio ex pulſibus, Qui in Contractione arteriæ, in Tempore quietis, in Inæqualitate, in Ordine, ac in Ordinis perturbatione intelliguntur.

Quid Celeritas & Tarditas Contractionis ſignificent. CAP. 1.

DE primis quidem & quaſi maxime elementalibus pulſibus, qui in diſtentione arteriæ dignoſcuntur, diſſeruimus ſuperiore libro: nunc de reliquis, exor ſi à contractione, tractabimus. Habet quatuor hęc quoque genera pulſuum, quot ſcilicet diſtẽtio: velocior etenim & tardior; maior minor, vehemẽtior languidior, ſi naturam ipſam ſpecies rei, contractionis motus fit: & hercle ẽt F arteriæ corpus aut durũ efficit aut molle, quare & ob id pulſus durus vel mollis efficit: haud dignoſcas tñ horum generum, præter tarditatem vnam & celeritatẽ, vllum: immo ne has quidem vbiq; ſed in illis pulſibus, vbi ſenſu contractio animaduerti poſſit: vt in primo libro de pulſibus dignoſcendis docuimus. Iam ẽt in libro de vſu pulſuum arteriæ functionem demonſtrauimus contractionem eſſe non ſecus, ac diſtentionem: ũ traq; n. naturalis caloris tuetur mediocritatem: diſtentio veluti inſpiratio quædã exceſſum ardoris refrigerando, & ventilatione, quod extinguit, incendendo: contractio in modum expirationis fuliginem expurgando. Ergo celeritas contractionis indicio erit fuliginoſorum excremẽtorum ingentem colligi copiam, expurgariq; id temporis, quandocunque inueniat: tarditas contra, nec eius multum excrementi coaceruari, eoq; nec requirere euacuationẽ. Magna. n. copia per putredines humorum aceruatur, quæ febres accendunt neceſſario: cũ corpus bonos humores habeat, pauca omnino: in alijs ſtatibus, qui medij inter hos ſunt, pro portione ſingulorum ſtatuum: inter edendum & dormiendum, plus: per vigilias & inedias, minus. Eadem planè ratione pro ciborum natura: in illis, qui prauos humores gignũt, plus: ĩ his minus, qui probos. In febribus ad eundum modum, in acceſſionibus, plus: alijs temporibus, minus. Adeoq; plus ex craſſis & lentis G humoribus, cuiuſmodi pituitoſi ſunt, & quos appellant crudos: ex bilioſis minus; & melancholicis: medio modo ex ſanguine, qui. ſ. etiam putreſcit in inflammationibus: vnde oriunt febres, cũ alijs, tum illis, quarum adeo eſt immodicum incendium, vt cutem deurant, & affectum generent, quem carbunculum vocant. Eiuſdẽ ferè naturæ ſunt herpetes depaſcentes, quos appellauit Hippocrates ‖ edentes: ſcilicet in omnibus his affectibus putreſcunt humores. Alio aũt iam modo illi, qui putreſcunt in aſperis arterijs, ſucci: pulmonem. n. ſuo vitio contagiunt, ac putreſcit tpis progreſſu hoc ẽt viſcus. Ac contrahũtur in aſperas arterias vel per diſtillationẽ de capite, vel ex pleuritide, vel peripneumonia, vel pulmonis affectu, vel angina, vel ex empyemate tranſumpto. Originem hinc ducunt putredinis, ꝙ minus probe expuant: nã, vt ſunt vitioſi, & locus calidus, maturam deſiderant euacuationem. Subinde ẽt fit, vt, cum pulmonis rumpat vas aliquod, immittat ſanguinis in aſperas arterias aliquid: qui quidem putreſcens diuturnitate excitat tabem: quo ẽt deuenit celerius, quẽ vaſa exulcerata emittunt. In oĩbus his, quos collegi, affectibus, alijſq;, qui putredine ſint aliqua humorũ præditi, arteriarũ motus, quo intro ferunt, augeẽ & in quantitate, vt arctius illæ contrahant: ſed hoc quidẽ ſenſu planè non dignoſcas. At celeritatis clare animaduertiẽ incrementum facileq; viro experto in hoc opere, qui nec ingredi quidem ad experiendũ prius poſſit, ꝙ H quæ de dignoſcendo prodidimus, didicerit: quorum nos nihil ex priſcis medicis docuit vllus: ſed progrediunĩ quidam vſq; ad veriſimilem orationẽ, commentationes ſcilicet Herophilias quaſdã de pulſuum rhythmis conſcribendo: aliqui inanem loquacitatem vocant eam meditationẽ, penitusq; eam repudiant: veritatem aũt neutri cognouerunt, ꝙ. ſ. in celeritatem & tarditatem diſtentionis contractioniſq; reſpicere oportet, quarum multa valet vtraq; indicare: vti ſummatim nũc declarauimus, explicaturi poſthac, cum de morbis agemus, latius.

** In impreßis græcis eſt κινήσεως. i. motionis: in aliquibus manuſcriptis ẽ κράσεως i. tẽperaturæ.*

5. Aph. 22. Ext. ord. 39. d. Et in lib. de vſu humid. in fine.

A.l.3.f.10.1 c.19.fo.271.

Quid Crebritas & Raritas indicent. CAP. 2.

NVnc quidem ad crebritatem me raritatemq; cõuertam: quarũ duplex eſt vtraq; quòd etiam quietibus contigit arteriæ duplicibus eſſe, vni ab diſtentione ante cõtractionem, alteri poſt contractionem ante diſtentionem. At quiddam ambabus eſt commune, aliquid proprium vtrique: Commune, quòd duabus de cauſis abbreuiantur, vel quòd prior productus ſit motus, vel quòd ſequens anticipet: contra protenduntur, ſi vel breuior fuerit prior motus, vel ſi remoretur poſterior: Vtrique proprium, quod denotare ſolent: illud autem ab ijs planum eſt ſignificari, quod ex producto altero motu vel anticipante altero poteſt prodi: aut contra ex abbreuiato altero motu, & morante altero. Quando enim ſyncerus calor, pauciſſimiſq; inquinatus excrementis

diſten-

A distentionem concitat maiorem simulq; celeriorem: contra, qui confusus excremētis est putribus, contractionem: vbi ex {anticipatione &} magnitudine distentionis pulsus *crebrior fiat, calorem purum indicabit multum in corpore increuisse: vbi vero, ꝙ maturius incipiat contractio, impuri copiam atque excrementis referti caloris arguet. Nec aliter, cum rarior pulsus externa quiete sit, si quidem ob distentionis celeritatem, refrigeratum calorem demonstrabit esse: sin ob moram contractionis, fumosa imminuta esse excrementa: In quiete interna ē diuerso, si ex productione cōtractionis creber sit pulsus, suppullulare abundantiam fumosorum excrementorum: si ob maturiorem distentionis exorsum, auctum calorem esse. At vero, cum rarior in hac quiete pulsus est, si ob imminutam contractionem, pauciora annunciabit excrementa: imminutum calorem esse, si ob distentionis moram. Quod si coniuncta ambo sint, vt & protendatur motus prior, & alter anticipet, siue in externa hoc quiete, siue accidat in interna, compositum declarauerit affectum ex illis; quorum sigillatim significabat vtrunque. Itidē, si pulsus sit rarior, in vtra hęc coierint ambo quiete, contractus prior motus, & multum tardans alter, erit status tum quoque duplex atque compositus ex vtroque: quæ iam ante declarauimus: cum alteruter diminutus sit motus, tardet autem, ac multo post incipiat alter. Verum enimuero non perinde est aperta vtriusque quietis cognitio: ex B terna enim clare sentitur: internam vero ne obscure quidem, nedum euidenter, sensu dignoscas: at sola ad hanc aspires coniectura, si colligas ex impetu vtriusq; motus, præcipue in ijs pulsibus, in quibus clare sensus valet assequi cōtractionem. Ac de hoc quoque genere pulsuum, quantum refert ad propositum, diximus.

*Ταχύτητι est ī impressis cod. & multis ēt manuscriptis. aliqui tamen habent βραχύτητι. i. breuitate, et forte melius.

Quid Rhythmi annuncient. CAP. 3.

NVnc postulat sermonis series, vt de rhythmis exponamus: de quibus prolixius Herophilus disputauit, obseruationem potius & experientiam prodens, quàm rationalē docens methodum. Nam rhythmos pulsuum per singulas ferè animaduersos ætates conscribit, nec primum, quibus illos in naturis obseruauerit, nobis declarat: deinde ex ipsa institutione manifestus est, ꝙ confusam habuerit, nec distributam contractionis atque quietum notitiam. Nam, si contractionē in senibus vsque ad decem prima tempora extendi putet posse, planissime veram contractionem sensit nunquam. Hæc enim interim non tam diuturna est, quàm distentio: interim æque diuturna: interim, vt scribit ille, diuturna quidem est, non quintuplo tamē, vt autumat, sed paulo maior. Reliqua errata, & confusiones, inauditasq; absurditates, quibus scripta scatent Herophili de rhythmis dignoscendis, partim ex tertio commentario de dignoscendis pulsibus, partim ex illis, quæ C seorsum in Herophili artem de pulsibus scribam, cognoscas, licet. Nunc vero (quia nec historiam hac lucubratione, nec confutationem complector: sed, quæ perspexi, doceo) ad inæquales pulsus conuertam orationem.

Inæquales pulsus quid Significent: & primo de Intermittente. CAP. 4.

HOrum duplex est genus: quidam in vno ictu inæqualitatem habent: alij in aceruo, quam iuniores medici inæqualitatem solent appellare συστηματικὴν: σύστημα etiam. s. aceruum appellant. Igitur de inæqualibus pulsibus hoc in communi omnibus sciendum est, quod in secūdo libro de pulsuum causis ostendimus, ex oppilationibus eos, aut ex compressionibus instrumentorum, aut humorum abundantia ad facultatem quidem collata, aut ex cordis inæquali intēperie cōstare: incommodiorem porrò esse vnius pulsus inæqualitatem ea, quæ in aceruo consistit. Quinetiam haud quaquam moueri arteriam, quod vocat intermittere, siue in vnū pulsum, siue in aceruum inciderit, periculosum est, vt nulla omnium specierum alia, quæ inęquales sunt. At seorsum de vtriusque generis omnibus speciebus dicendum est: incipiendumq; à pulsuum collectiua inæqualitate. Meditemur vero orationem, primū in inæqualitate collectiua, ꝙ apertior inæqualitate sit vnius pulsus. Intermittentes pulsus facultas, vel ꝙ grauet ab humorum copia, creat, impedita, D quo minus motum debito tpe auspicet: vel per crassitudinem vel per copiam humorum, quę obstruat aut oscilla cordi vicinarum arteriarum, quā attrahit materiam rursusq; emittit: aut ex oscillis quodamtenus vniuersam vasorum capedinem. Sæpe etiam foris illis, quasi vinculum sit, copia eiuscemodi offunditur: non nunquam instar oneris grauat: interdum ēt spatia, in quibus distendunt, occupat. Est, cum inflammatio, vel scirrhus, vel alius id genus tumor, qui cingentia arterias corpora teneat, earum arceat distentiones: si vero ipsarum arteriarum tunicis tale quid insederit, maius est discrimen: at vero, si ipsius corpus cordis, hoc iā malū est extremū, etenim hi subito syncopa corripiuntur. At intemperies cordis non est perinde exitialis, immo vero inflammatione lōge mitior: cuius quidem imbecillitas facultatis comes est, pulsus languidus, præterq; eum affectum indicat nihil. Nam moderato cor præditum temperamento, pulsum ædit vehementē: prauo, languidum: ac est in vtroque excessus & defectus, prout maior vel minor sit temperamēti mediocritas, etenim latitudinem demonstrauimus habere, quam pulsus habent etiam non minus ex maiore vel minore intemperie. Verum paruum & languidum sola intemperies pulsum reddit, non statim inæqualem tamen: nisi cum humoribus facultas comparata contētis in ipso corde & in continentibus cum ipso arterijs venisq; robore ijs cedat: quod aliud nihil est, ac copia humorum facultate maior. In eiuscemodi. n. affectibus adiuncta necessario ad paruos ac languidos pul-

sus

ſus inæqualitas eſt. At,cũ debilitata duntaxat facultas eſt cordis, non degrauatur tamen ab humo- E
ribus,hic omnino pulſus parui ſunt & languidi ex facultatis imbecillitate: nulla vero illis adeſt ĩ-
æqualitas, niſi quando ipſum etiam corpus cordis inæquali intemperie detineatur: de qua paulo
Al. rariſsimis. poſt dicemus. Nunc ad intermittentes me refero, qui rarioribus finitimi ſunt, verum ab ijs ſecer
nuntur, quod rhythmum pulſus totum, intermittentes perdiderunt. Quòd ſi nõ vnius modo tempus
pulſus quieſcat, ſed diutius etiam, clarius is intermittere videatur: periculoſiorq́ꝫ hoc erit priore, quo
quieſcat diutius. Itaque cum duorum pulſuum tempus arteria quieſcat, neſcio, an ſuperſtes eſ-
ſe quiſquam poſſit. Vnius certe tempus pulſus aut paulo ampliùs ſæpenumero conſpeximus in
termittente motu arteriarum confirmatum hominem eſſe, præſertim cum ætatem ageret ſenilem:
quanquam hoc videri abſurdum poſſit: etenim, ſi vel ſua ſponte imbecillus ſenex eſt, laborantq́ꝫ
eius etiam ante valetudinis infirmitatem facultates, quem expectemus euentum, ſi ad ætatis imbe
cillitatem, altera acceſſerit ex morbo? Nempe hac de re non eſt periculoſum, ſed eò potius leue,
quòd imbecillæ facultates à paruis ſæpe cauſis, fiat, vt offendantur: at firmæ tantum deijciuntur à
maximis. Itaque, qui habitu ſunt valente, & admodum diu in morbos non inciderunt, periclitan
tur, ſi incidant: at vero imbecilli, quiq́ꝫ aſſidue obiecti ad omnes cauſas ſunt, facillime ſeruantur:
quòd ſcilicet de his nemo, cum à qualibet lædatur vel minima, expectet cauſam magnam: robur F
validorum omnem excipit cauſam paruam, vt à ſolis magnis vincatur. Quamobrem intermittẽ-
tes pulſus minus habent ſenes, quàm iuuenes, perniciales: mox pueri ab illis, quòd (quia cum con
coctrice facultate ſint validiſſima, tum corpore molliſſimo, atque facile perſpirabili) concoquant
digerantq́ꝫ per halitum intemperies inæquales, copiamq́ꝫ humorum, & craſſitudinem. Quare
etiam hi in minus periculum veniunt, quàm iuuenes, cum pulſus intermittant, duobus nomini-
bus: tum quòd facultate, quæ pulſibus præſidet, imbecilliore, quàm iuuenes, ſint, vt à minoribus
cauſis, ſicut ſenes, ſuperentur procliuius: tum quòd concoctrice firmiore, vt facile offenſæ corri-
In Prog. cõ. 1. t. 25. 4ª. 194. h gantur. His additur‖perſpiratus facilitas, non mediocre ad tollendos morbos momentum: quod
etiam Hippocrates confirmauit. Hæ ſi tibi rationes probantur, vtaris, licet: ſin ſecus, at, vt do-
cet experientia, rem ſcito ita, vt diximus, habere. Itaque præter cæteros in pulſibus intermittenti
bus iuuenes, minus his pueri, minime ſenes in periculum vocantur. Neque vero quicquam ha-
bet admirationis inæqualium pernicioſiſſimum eſſe intermittentem: nam cæteri quidem vitioſi
aliquatenus ſunt motus: at intermittens in motus poſitus eſt abolitione: ſiquidem, quo tempore
intermittit pulſus, tum nihil arteria mouetur. Ac ferè, quantum inter ſe ſanitas, mors, & morbus
differunt, tantum naturalis motus ab immobilitate, & prauo motu: quòd naturalis motus ſit in- G
ſtar ſanitatis, vitioſus motus morbi, & immobilitas imaginem referat mortis. Nam, qui in ipſis
functionibus ſtatuunt ſanitatem & morbum, non in corporis diſpoſitionibus, ex quibus functio
nes obimus, his non inſtar eſt ſanitatis, motus arteriarũm naturalis, cæterum aperte dicetur ſani-
tas: itemq́ꝫ vitioſus motus, non inſtar morbi, ſed ipſe ſcilicet morbus: ac immobilitas extinctio
quædam atque mors, ſiquidem integra diutius conſtet: nam, ſi hactenus procedat, vt vnius pul
ſus vel alterius videatur tempus quieſcere, inſtar veterni eſt, aut apoplexiæ cuiuſpiam, aut reſo-
lutionis actionum voluntariarum. Qualia enim hæc in aliud principium ſunt, quod ſedem habet
in cerebro: tale quiddam pulſuum eſt quies aduerſus principium quod in corde ſitum eſt. Et, vt
2ª. Aph. 42. Ex. ord. 18. b recte de illo eſt dictum,‖apoplexiam non poſſe fieri, vt propulſetur, ſi ingens ſit: ſin leuis ſit, non »
ſine magno negocio: ita etiam dicetur hic recte, quies pulſuum, ſi ſit diuturna, vt tollatur, non fie »
ri poſſe: ſin breuis ſit, non citra negocium. Porrò diuturna eſt, quæ excedit duorum pulſuum tẽ-
pus: breuis, quæ intra duorum pulſuum tempus manet. Quies vero temporum vnius pulſus in-
ter omnes intermiſſiones moderatiſſima eſt, multiq́ꝫ ex ea ſenes pariter & pueri euaſerunt, iuue-
num autem ne ex hac quidem vllus. Verùm longam raritatem quidam imperitia adducti, quòd
intermiſſionem exiſtimarent eſſe, ex hoc pulſus vitio quoſdam arbitrati ſunt iuuenes fuiſſe ſuper H
ſtites. Eſt quidem hęc quoque grauis, præcipue iuuenibus, non tamen planè exitialis: pueris
& ſenibus multo etiam leuior. Porrò autem mors à pulſibus intermittentibus repẽtina corripit,
non aliter, ac ab apoplexia: vtrobiq́ꝫ enim cordis calor extinguitur deſtitutus reſpiratione. At ra-
ritas quidem ab intermittente pulſu diſcernitur prolixitate temporis: interdum etiam, quòd rari-
tas interim habet æqualitatem coniunctam omnium ictuum: Intermittens autem pulſus neceſſa-
rio eſt inæqualis: nunc enim in trinis, nunc in quaternis, ac non nunquam in quinis ictibus, vel
etiam in pluribus intermittere inuenitur: & quieſcere vnum motus tempus aut etiam plura. Iam
ſimul cum illo aliquod mutatur aliud genus, conuerturq́ꝫ ad inæqualitatem. Et hoc etiam in rari
tatibus diuturnioribus eſt perpetuum, vt tardior, quàm par eſt, reddatur motus, nunc tanto, quã
to raritas, nunc plus aut minus, prout, qui id pulſus vitium concitat, comparatus affectus ſit. Eſt
autem eorum pulſuum ingens frigiditas cauſa generandorum, quæ occupet vel corpus cordis, vel
ſpiritum & ſanguinem, quem continent eius ſinus, vel partem aliquam vicinam. Atque, ſi corpus
ipſum cordis teneat ingens frigiditas, ita languidiſſimos reddit pulſus & tardiſſimos & mini-
mos, vt maxime hæc viget: quæ vero proficiſcatur ex parte alia, raritatem longius, quàm cætera,
quæ diximus, genera à natura auertit. Itaq; quidam in illis ſunt, qui, cum pulſus habeant non lon-
ge mi-

A ge minores iuſto,& tardiores,languidioresq́;,tamen è veſtigio pereunt. Mors aũt tum minus po-
teſt declinari, cum teneat frigiditas corpus ipſum cordis: repentina porrò & in altera differentia
fit. Ac moriunt̃ priores illi inter dormiendum potius, vt iam non amplius expergiſcant̃: alteri hi
cum illo modo: tum etiam inter loquendum non nulli eorum,vt imperitis commode videant̃ ha
bere,ſubito,vt qui animo deficiuntur,expirant: quorum quibuſdam ſimul prorupit ſudor, aliqui
bus non prorupit. Hoc ſymptoma atque hic affectus quoſdam ægrotantes, cum febre liberentur
præter rationem,ac etiam non nullos ſanos potiſſimum in ſenectute, arripit. Ac raritas quidem
pulſuum tantam habet perniciem: at intermittentes multo maiorem, ſiquidem generant̃ hi pro-
ducta raritate: ac,cum procurantur,reuertũt per raritatem ad priſtinam mediocritatem. Nemo.n.
fuit quiſquam,qui ab intermittentibus pulſibus alia ratione ſuperſtes eſſet, verum,quo modo di-
xi,omnes: producta enim primum admodum raritas excipit intermittentem pulſum,ab illa quies
fit etiam atq; etiam breuior,dum reditum ſit ad naturalem mediocritatem.

Crebri & Intercurrentes quid denotent. CAP. 5.

ILlis pulſibus,quos commemorauimus,aduerſantur alteri duo,raro creber, intermittenti inter-
currens: quos illis Archigenes arbitratur pernicialiores eſſe,à crebris falſus, ꝙ & præcedant &
B ſocij ſint ſyncopæ: atque ab intercurrentibus,ꝙ peripneumonicis interim, qui in ſtatu periculoſo
ſunt,accidant: non nunquam item febribus,in quibus oppilatæ vel compreſſæ ſunt principes ar-
teriæ. Atqui,ſi originem reſpicias horum pulſuum,vanam reperias ſententiam Archigenis: nam
intercurrens ex crebritate fit inæquali,ꝙ functionem obijt cor minus plenã, ac poſtularet vſus. Iã
id ipſum fit,vbi à copia humorum oneratum cor ſit,aut inſtrumẽta obſtructa, aut in arctũ coacta:
quæ quidem cauſę erant etiam intermittentium. At diſſident hac re inter ſeſe, ꝙ repugnat in in-
tercurrentibus & decertat cum noxijs cauſis facultas: in intermittentibus hoc piget illam facere.
Sanè iudicationem ſæpe pulſus intercurrentes attulerunt: eſt enim & veluti conatus quidam na-
turæ ad pugnandum paratæ. Quòd ſi qui ex eiuſcemodi iudicationibus extincti ſunt, non hoc ar-
guit maioris periculi eſſe affectum pulſuum intercurrentium,quàm intermittentiũ: multo.n.ma-
ior numerus perit ex intermittentibus, & item quoque ex valde raris, quàm ex crebris. Certe qui
dem febres omnes valde vrentes pulſum habent crebrum,quorum extra periculum quædã ſunt.
Qui vero in ſyncopa ſunt crebri,propter remiſſionem ſunt periculoſi, quæ perpetuo cõiuncta eſt
cum omnibus ſyncopis. Et vero languidiſſimi pulſus,ſi qui alij, periculoſi ſunt habẽdi: quales in
ſyncopa ſunt. Omnino attendere cõuenit extremitates in omnibus generibus pulſuum: nam exi-
C tioſas eſſe vel Archigenes fatetur. At, quæ ſit exitioſiſſima, nec ille, nec alius gnauiter expendit
quiſquã: & quidem in confeſſo eſt,quę pulſuum extremitas cæterarum pernicialiſſima videat̃,ge-
nus etiam illius exitioſiſſimum merito exiſtimandum reliquorum generum. Ita etiam,ſi,cum alte
rum alteri comparamus,extremitatem alterius inueniamus exitioſiorem, nõ immerito totum ge-
nus affirmemus exitioſius eſſe. At crebritas quidem ſumma non ſecus,ac ſyncopis, adeſt febribus
vehementer vrentibus,quæ non prorſus ſunt pernicioſæ. Raritas vero nunquã vacat periculo,ſi-
cut nec remiſſio,nec paruitas: ſiquidem tres hæ pulſuum differentiæ,cum ad ſummum perueniãt,
perpetuo periculoſę ſunt: at non magnitudo, nec vero etiam vehementia: ſed hæc omnium ſola
extremorum non modo libera periculo eſt,verum etiam ſummum commodum eſt, ſi dignoſcere
eam queas. Vltima magnitudo ,vbi coniuncta ſit cum mollitudine morboſa,periculum creat: ſin
cum ſalubri aliquo arteriæ ſtatu,tum nihil ei ſubeſt mali: millies.n.in febribus, tutis illis quidem,
at calidis & valde vrentibus,pulſus fit,cum robuſta facultas ſit,maximus. Quare nec ex compara-
tione extremorum pulſuum genus crebrorum oſtendas pernicioſius eſſe raris,vel genus intercur
rentium genere intermittentium. Cum vero huic orationi propoſita eſſet ſolorum horũ demõ-
ſtratio: nunc aũt etiam attigit obiter alia quędam genera: nihil eſt factum dãni, ꝙ acceſſoriũ, vt ſi
D inſtitutum ſit,perſecuta,ob oculos diſciplinam illam propoſuit de magno,paruo,vehementi, lan-
guidoq́; pulſu. Iam pręſtiterit ẽt, vt reliquam illis differentiã addamus tarditatis celeritatiſq́;. Vi-
det̃ enim & hîc quoq; velocium genus tardis eſſe ſecurius,ſiquidem extrema celeritas extrema tar
ditate: etenim ſumma tarditas,non ſecus,atq; raritas,tum incidit,cũ calor natiuus extinguit̃. Cele-
ritatis procedit incrementum ab vſu vrgente, atq; omnino à facultate valida. Archigenes vero ẽt
hic labit̃,qui formicantem pulſum habeat pro celeri: neq; is.n.pulſus prorſus celer eſt, neque ſum
mũ attingit crebritatis: nã leues eſſe crebritatis, magnitudinis,celeritatiſq́; extremitates hinc per-
ſpicias. Delige iuuenem ſanum, ac velociſſime iube currere: tres mox extremitates citra vllum in
cõmodum hominis vel præſens vel imminens deprehenderis. Duriſſimus iam pulſus (neque.n.
hæc prętereunda differentia eſt,quo ſit integer & abſolutus ſermo) perinde eſt,vt molliſſimus, pe-
riculoſus. Nã ex ſcirrho ille,aut inflãmatiõe inſigni viſceris, aut ex cõſtrictione per frigus, aut ex
ſiccitate ab ardentiſſima febre profecta,aut ex valida conuulſione: hic ex alto comate, & aqua in-
tercute leucophlegmatia,vnoq́; verbo ex immodica humiditate habitus gignit̃. Quare oratione
ſummatim repetita,ſermonis hic finem faciamus. Omnes pulſus, qui longe à naturali mediocrita
te diſceſſerunt,non ſunt boni: languidiſſimus vero & tardiſſimus rariſſimusq́; omnium peſſimi
ſunt: ab illis minimus, molliſſimus, duriſſimus: inde creberrimus: at non celerrimus vel maxi-
mus,

mus,sed sunt hi modicè periculosi: vnus vero inter omnes extremos optimus est, vehementissi- E
mus. Verum de his aliter sensit Archigenes, nec vllam tamen demonstrationem in sermone pro
tulit: quam.n.haberet? nec ei assentiebatur experientia: sed impositum ei est ab illis, quæ paulo
ante connumeraui. Cui ergo stat opera artis gnauiter obseruare,meditando ad ægrotos, quæ do
cuimus,expendat: quod quidem,certo scio,facient,qui veritatem colunt. Sed,q̄m satis hæc expli-
cauimus,nunc iam de inæqualitate in vno pulsu dicendum est.

De Intermittente in Vno pulsu. *CAP. 6.*

EST periculosissima hîc quoque oīum intermittēs. Hæc fit, vbi distētionem interpellat quies: cuius multæ sunt species,omnes illæ quidem periculosæ,sed mutuo plus vel minus dissidentes. Vbi enim vehementior secundus motus sit priore,commodius est: vbi languidior,periculosius. Iam tardior item,signum est periculosius: celerior,commodius. Hi.n.pulsus generant,cum simul & certat natura & impeditur ab insalubribus causis. Ergo cum reijcere illas quodāmodo valeat,atque veluti vinculo aliquo soluta motum à quiete præstet priore potiorem, signum est commodius: cum deteriorem,periculosius. Melior autem motus est vehemens & celeris, languido & tardo. At vero prior motus alterum nihil excellit penè in magnitudinis & paruitatis differentia: potest.n.in simili pariq; affectu,nunc præcedens quietem pars motus maior esse,nunc insequens, F nunc ambæ esse pares. Cæterum duritia & mollitudine nunquam distent arteriæ duo occursus,eō ꝙ maius spatium requirat ea mutatio, cum vel in collectiuis inæqualitatibus raro in vna consideratione pulsum offendas duritia & mollitie inæqualem. Vibratus tñ magis alter sæpe occursus,tū in vnius pulsus inæqualitate,tum in collectiua apparet priore: quocirca imperitiores fallat fortasse,quasi durior sit. Symptoma vero est vibratio duræ arteriæ, cum amplius cogitur vi distendi: atqui non fit tum re vera durior,sed violenter impulsa,vt distēdatur amplius,hoc habet symptoma. † Atque est quidem vibratus ꝫ occursus æquali deterior,nisi tunica arteriæ ex causa repētina induruerit: pessimus vero,cuius tempus quietis sit prolixius. Intermittēs in vno pulsu inæqualitas omnium inæqualitatum est incommodissima: causas.n.habet genere easdem,ac collectiua,sed deterior illa est multo: nam illa,si nihil aliud, at simplices motus confici præter vnum obstaculū permittit: hæc ne hos quidem pro lege naturæ obiri sinit,sed obstat,motuq; priuat arterias,non in tertio quoq;,vel quarto,vel pluribus ēt pulsibus,sed in ipso statim primo. Quæ igitur diximus de illa,hæc sunt ad hanc omnia transferenda,sed cum accessione,vnaq; hac diuersitate,ꝙ presentē mortem denunciat. In hoc genere pulsuum caprizans est,cuius exposuimus naturam, aliorumq; omnium in libro primo de eorum differentijs. G

†Legitur in antiquis. καὶ ἐστὶν ὁ σκληρώδης τε καὶ ὁ κλονώδης.i. Atque est quidē durus & vibratus.

Quid Significent pulsus,qui in Vna distentione Duos habent ictus. *CAP. 7.*

PORrò aliud pulsuum genus est in vna distentione inæqualium,qui in cōmmuni habēt binos ictus,cām tñ non habent communem. Cæterum horū sunt,vt declarauimus in secundo libro de pulsuū causis,tres,vnde generantur,causæ. †De duabus in illo libro diximus: nunc vero ēt cōmemorandi gratia dicemus de tertia: de qua tñ iam dictum est,inæqualem eam esse intemperiem ipsius corporis cordis,verum totam eius explicationem in hunc locum reiecimus. Nūc iam locus est eius declarandæ: atq; etiam reliquos oēs pulsus inæquales,quia oratio cohæret, qui ipsius corporis cordis succedant inæquali intemperiei,hoc sermone percurram: inducamq; hic rursus orationem ab apertissimis inæqualitatibus,quas collectiuas appellāt. Corpus cordis facultatem quā dam obtinet,quæ distendit & contrahit,nō temere illam quidem,nec fortuito à natura donatam, neque ociosam, sed,sicut alijs locis demonstrauimus, tuendi gratia innati caloris. Hæc in contractionibus fuliginosum excrementum effundit, in distentionibus allicit refrigerium. Itaque, cum ex æquo calidum,vel frigidum,vel purum,vel turbidū sit,omnes eius partes pari impetu ad functionem contendunt: vbi vero aliæ calidiores,aliæ frigidiores sint eius partes: ac hæ omnino mūdæ, illæ abundantia excrementorum confusæ: non eodem omnes impetu ad munus feruntur,sed H hæ anteuertunt,illę cunctantur. Atque hic maiorem numerum,& validius ad opus contendentē, pauciores imbecillidoresq; consequuntur: neque enim diuelli illæ,neque distrahi ab se mutuo,quę vnius instrumenti sint partes,possunt. Vt aūt plures & maiori vi ad actionem properātes,vniuersum cor excitant: ita contrà,vbi pauciores sint,quæ ad motum properant,quæ consistunt,plures: vniuersum in lōgiore quiete continent. Iam vero etiam motus qualitatem ex prepollentibus in se partibus comparat totum viscus: nā,calidiores si motui præsint,maturior simul,& celerior,maiorq; fit distentio: sin frigidæ,serior, tardior, atq; minor: ac subinde motus principatus maiori numero partium defert: sæpe etiam magnitudini vsus: quæ.n.mire quippiam desiderant,hæ expeditiores ad opus & intentiores sunt,etiam si numerum æquent non requirentium. Quum igitur lōge alteræ plures sint alteris, pro illarum ratione mouetur perpetuo viscus & agit: at,si paulo alteræ alteris vel plures sint, vel planè pares, non possunt perpetuo alteræ esse superiores,sed vicissim vincunt,atque vincuntur: itaq; varios efficiunt & inæquales totius visceris motus. Sint.n.exempli gratia,plures,at non multo,partes frigidæ calidis: hîc primam actionem necesse est minorem, tardioremq; esse: nec non quietē in harū victoria longiorem, quā si superarent calidæ. Iam ēt altera cordis actio vincentibus frigidis fiat: à qua iterum quies. Quin ēt tertia & quarta præterea actio

†Al. ex antiquis. De duabus sanè dictū quidē est ī illo libro, dicetur tamē & nunc cōmemorandi gratia: de tertia uero,cā,dictū quidē iam & hoc tātum est de ipsa, inæqualem &c.

& quies

A & quies ex frigidarum victoria obeatur, quid partes calidiores, quibus maiore pariterq; celeriore atque crebriore motu est opus, non'ne deficient eo, quo indigent? Itaq; interea fient calidiores, ac non nihil impartient caloris etiam vicinis: quo minus cordis primus status seruabitur, siquidem & plures fient calidiores partes, & magis, quàm antea, calidæ. Quod quia perpetuo fit, erit aliquãdo, cum hæ etiam victuræ contraria sint, vt & maturius se ad opus conferant ob vsus stimulum, ipsamq; reddant actionem celeriorem atque maiorem omnibus prioribus motibus, quibus præerãt frigidæ. Accidet igitur interea, vt, quæ excellebant, iusto fruantur refrigerio: quæ vero erant frigidiores, largius iam refrigerentur: itaq; diuturnitate immutetur iterũ totius cordis status, vt vincant frigidiores. Nam, cum abunde calidiores fruantur refrigerio, ipsæ vero frigidiores præter modum refrigerentur, vnaq; finitimis frigiditatem impartiant, non poterunt sic frigidiores non fieri plures: simulq; interim motum totius cordis necesse est denuo ad talium vsum fingi, fieriq; eius raras, tardas, & paruas distentiones, quales posuimus primo fieri. Proinde, quę retulimus paulo ante de illarum immutatione, hæc nunc commemorentur iterum: simulq; de reditu in pristinum statum, quæ diximus ante, ad memoriam reuoca: nam ita demum probaturum me puto tibi pulsuũ continentem variationem, dum intemperies illa in corde consistat. Eodem modo, postea quam ob B fumosorum excrementorum multitudinem intemperie inæquali viscus corripiatur, in collectiuã inæqualitatem motus pulsuum erumpet. Neque vero mirum est vel inæqualitatem vnius pulsus fieri ob cordis intemperiem: etenim partes arteriarum calidioribus eius partibus oppositæ, & calidiores fient alijs, & dilatabunt* magis, celeriusq; mouebuntur: frigidioribus oppositæ, & ipsæ erũt frigidiores, & mouebuntur tardius, & minus dilatabuntur. Cum vero oppositum fuerit totũ vas calidioribus cordis partibus, tum celerius mouebitur, tum magis distendetur hoc, quàm illa, quæ frigidioribus obiecta sunt. Et etiam præter cor, intemperaturæ quædam arteriarum peculiariores, inæqualitates illas commemoratas concitant magnitudinis, paruitatis, celeritatis, tarditatis, raritatis, crebritatis: quæ si longe de natura deflectant, etiam vehementiæ, & remissionis. Iam vero etiã, in ipso corde omnibusq; præterea arterijs, ex visceris illius inæquali intemperie plures in vna distentione motuum differentiæ prodibunt, partim illam ad celeritatem concitantium, partim sustinentium & morari cogentium adeo, vt etiã in medio interim ascensu subsistat. Id quod & illis vsu venit, qui in itinere vel alio quouis modo alteros cunctantes trahunt: retracti.n.ab illis inordinate frangunt impetum & interpellant, vt non eodem semper modo moueantur, immo resistant frequenter. Qui si obnitentes, ac retrahentes trahant, non modo eorum impeditur motus, vt vel tarC dius, vel nequaquam interdum procedant, verum ẽt retrahũtur aliquando rursum. Atq; hęc quidem cordi & arterijs omnia accidunt per inæqualem intemperiem.

Caprizans pulsus & Dicrotus quid denotent. CAP. 8.

CAprizans aũt ex genere est illorum quidem, qui in quiete intercipiuntur: non nunquam tñ eiusce modi cordis affectus consequitur: vt ẽt dicrotus, qui ex genere est intro retractorũ: comitatũ tñ non nunquam & ille cordis inæqualem intemperiem: atq; adeo, cum collectus sit in multis eius partibus ingens excrementorum fuliginosorum aceruus. Nam, si vnà contingat, vt quedã omnino sint præcalidæ, aliæ fumosa fuligine præfocentur, ad contrarios prosilient motus: vt alteræ distentionem moliantur, alteræ considant. Itaque, siue quia, dum distenditur arteria, partes, quæ contrahunt, actione sint functæ, succedet contractio interim distentioni vel citra externam quietem: siue quia, dum contrahiť, partes, quæ contrahunt, actione sint functæ †. Quorũ vtrunque pluribus modis fiet. Aut.n.planè vincet secundus motus priorem: aut aliquãtum retrahet, victor aũt prior modum institutũ complebit: Vt tres numero differentię fiant & in distentione & cõtractione, prima, cum distentionẽ, priusquã mensurã impleuit, contractio excipiat: altera, cum prorsus cõpletæ succedat externa quiete perdita: tertia, cum distentionem motus contrarius non dum absoD lutã retrahat, qui debilior redditus reliquum sinat cõpleri. Haud aliter etiam contractionẽ distẽtio nunc absolutã consequiť, nec permittit consistere: nũc ẽt, priusquã confecta sit, impeditã & victã excipit: non nunq̃ retrahit non nihil, superať tñ. Hi motus arteriarũ fiunt interdũ vel extra affectum cordis, aut propter earum inęqualem intẽperiem, aut facultatis imbecillitatem, aut propter duritiem tunicæ: de quibus & si sermonem iã ante habuimus in secundo libro de causis pulsuum, tñ hîc exponam, sed summatim: si huius primum admonuerimus, quod de inęquali cordis intemperie modo explicauimus, in hanc nos commentationem produxisse, cum ꝙ ẽt tũ inuestigaremus de ea & expenderemus lõga experientia, sicut alia omnia, quę dixi & sum dicturus: tum quòd nihil dum in illis commẽtarijs attulissemus de facultatis essentia. Neque enim prius hoc decretum, quã omnibus particularibus reperissem consentiens, pronunciare fui ausus. Nũc, quando essentiã facultatum adducti sumus nihil esse præter qualitatem temperamenti, omniaq; & in dignoscẽdo, & precognoscendo, & curando, conuenire cum hoc decreto animaduertimus, non absurde nos arbitramur fecisse, qui pulsus hîc comitantes cordis inequalẽ intemperiem explicauimus. In quibus sunt non nulli, vti dicebamus, qui etiam absq; illa constent. Itaque dicrotus quidam est pulsus vibratus, quem primo equidem vnum bis ferire putaui, verbis deceptus Archigenis, geminis ipsum mallei ictibus ad incudem assimilãs. Cum enim durum quiddam resultare ab altero duro statuissem,

*κατ' ἐυθυ`.

* dilatant.

† Additur ex antiquis. succedit distẽtio cõtractioni citra ẽternã quietẽ.

tuissem, à quibus adductus sum circa notionem rei in errorem, ex iisdem in dignoscenda ipsa sum E
lapsus. At, posteaquam incumbens semper & instans sedulo, vt contractionem dignoscerem, tandem arteriam manifesto sensi modo mollem & non vibratam considere aliquantum, moxq; distẽtionem conficere, posthac affectus obseruaui, qui habent eos pulsus: & tandem aliquando a multa obseruatione, hæc potui comperto, quæ nũc expono, affirmare. Sanè mihi videtur etiam Archigenes accurate pulsus bis ferientes obseruasse, sed parum bene eos declarare: & affectus, quos comitantur, ignorare. Neque enim ita nude eos, neque mallei geminis ictibus ad incudem assimilaret: neque præteriret, vnde procedant, originem. Id quod etiam nos multo post tempore assecuti sumus, nec non huius commentationis alia complura. † Tuq; rem esse ita comperies, si aliquam diligentiam inducas & studium ad opus conferre, quale nos adhibuimus: nam absque eo, nec cognoscere de illis quicquam veri valeas, & ipse operam ludas. Tres ergo affectus hactenus, originesq; bis ferientium pulsuum inuenimus: Vnam vibratorum, hac sola re ab illis distinctã, quod, cum breuem pulsus longitudinem habeat ex vtraque parte arteriæ, obscura vibratio sit: quamob rem dicrotus, non vibratus videtur: Alterã, in qua nõ vibratus est pulsus, sed arteria dura, adeoq; facultas imbecilla, vt à corporibus incumbentibus degrauetur, tamen aliqua parte sita ad cutem attollat libere: hanc enim cum solam sensu percipiant tangentes, erit aliquãdo pulsus dicrotus, vbi F
præ oneris leuitate exilientem illam partes vtrinque considentes nec consequentes retrahãt, à corporibus impositis grauatæ: quæ idcirco nec sensibilem concitant motum, nec, quẽ concitant, hũc concitant similiter parti arteriæ conspicuæ, cæterum cunctantem & morantem: interea enim fit, vt ab illis, quæ prius exiliit, retrahatur, cum dura est arteria, nam alioqui in eiuscemodi affectibus non fiat retractio. Atque hi quidem duo pulsus tum dicroti sunt, tum duri. Tertius, qui ex intemperie nascitur, haud est dicrotus, sed bis modo pulsans, neque necessario durus: quem si velit quis dicrotum appellare, nihil refert: hoc tantum meminerit, non esse similem corporibus duris, quæ à duris repercutiantur: sed, vt paulo ante diximus, concertantibus fit mutuo duabus facultatibus, & quæ distendit, & quæ contrahit cor. At, quibus in morbis, quibusq; de causis & affectibus ad inæqualem cor intemperiem deueniat, nihil est, quod nunc dicam, sed in proximis commentariis explicabitur. Tantum hoc loco satis sit, inæqualem intemperiem cordis, quæ quidem ipsum corpus teneat visceris, comitari pulsum bis ferientem: consequi etiam illum, qui perdidit externam quietem: ad hæc illum, cuius impeditur distentio. Præterea demonstrauimus illos, quorum motus interpellatur quiete, comitari omnes, inæqualem cordis intemperiem. Quin etiam citra interpellatam distentionem, qui inæquali repræsentantur tarditate & crebritate, planè etiam hi G
præter alias, à quibus gigni eos demonstrauimus, & hanc causam obtinebunt, de qua sermo habetur, inæqualem cordis intemperiem: si quando inter se adeo contendant calidæ partes cum frigidis, vt subsistere interim necesse habeant calidæ retentæ à frigidis: interim celerius frigidæ moueri à calidis attractæ.

† Al. ex antiquis. Tuq; huiusmodi res inuenire poteris, dummodo aliquam &c.

Vndosus & Vermiculans, quid annuncient. CAP. 9.

ALiud ad superiora genus est inæqualitatis in vno pulsu, quod non raro animaduertitur, nec in paucis affectibus: immo præter cætera frequenter, atq; in multis. Inuenitur hoc tum, cum arteriæ propinquior pars principio prius mouetur. In quo genere vndosus, atq; vermiculãs pulsus sunt, quos mollis arteria, & facultas non valida constituunt. Ac vermiculans non modo non validam, sed & infirmam facultatem denunciat. Vndosus interdum hoc ipsum dũtaxat significat, non firmam esse, non statim tamen infirmam: interdum etiam mediocriter firmã, cum præsertim decretorium sudorem promittit: in humidis enim inuenitur & pituitosis morbis, cum ipsa solida corpora nimia humiditate imbuta emollita sint: id quod potissimũ accidit in morbis lethargicis, & febribus quotidianis, illisq; etiam, quas † palustres & halituosas appellant. Iam etiam tardi- H
tatem, & raritatem, magnitudinemq; in his omnibus acquirit pulsus: qui si præterea altitudinem, & vehementiam nactus sit, decretorium sudorem significabit. Magis hic sperãdus est, si plures vehementes, & alti appareant, q̃ contrarii. Qui si æqualiter appareant, salubrem simul, & breui sudorẽ promittunt, maxime si indicia appareant concoctionis morbi: siquidem liquet vtique nec inflãmationem vllam, nec scirrhum, nec constrictionem ex frigore, nec immodicam siccitatem, nec affectum conuellentẽ corpus hominis, si vndosus sit pulsus, tenere, ꝗ nec indurescere in eo pulsu, nec tendi arteria possit: etenim molli omninoꝰ, vt modo dictum est, ea est opus: quo, cum robur, quod excitat & distendit, claudicet alicubi, illic hæc decidat, atque velut vndæ formã efficiat. At, dura & contenta ẽt sicubi, infirma, quæ ipsam attolit, facultate, cesserit, ea ipsa tñ pars vnà cum illis, quæ ex vtroque latere sunt, attollit. Proinde in dura arteria, ne siqñ reperias quidem eiuscemodi pulsum, vt prior semper eius pars prius distendatur, vndosus tum vel vermiculans fiet: verum potius inæqualitatem habebit, quæ consistit in prima & vltima parte arteriæ, quæ mouetur, tunicæ. Vndosi & vermiculantes cum hoc habent, tum vero cumulum obtinent quasi vndarum formã, qui in humidis occurrunt affectibus, cum nullum scirrhus viscus teneat, nec inflammatio. Verum enimuero & in aqua inter cutẽ, præcipue quæ anasarca & leucophlegmatias vocatur, talem perpetuo pulsum

† ἑλώδεις τε καὶ τυφώδεις.

A sum,reperies,nisi,quia induruerint scirrho quædam viscera,acciderit(quod frequens est)aqua intercus.Nam eã quidem,quam suppressa hæmorrhois,vel menstruorum suppressio cõmisit,attendimus exactos sæpe vndosos & vermiculantes pulsus comitari:quãdoquidem frequenter in eiuscemodi aqua inter cutem nullum indurescit scirrho viscus. Itaq;,vt de integro sermonẽ summatim resumam,vndosus pulsus ex humida molliq; arteria orit̃,simulq; ex facultate modice affecta: vermiculans ex molli quidem,verum ex debilitata insigniter facultate.Quamobrem ẽt sine febri bus ferè solet largis vacuationibus succedere,sanguinisq; profluuijs,& alui fluoribus,choleris,validis purgationibus,vomitibus vehementibus,vrinis copiosis,deniq; mensium immodicis profluuijs,ad hæc vacuationibus per hemorrhoidas,sanguinisq; ab vtero profluuijs.Iam fluorem etiam muliebrem,quẽ vocant,sudoresq; prauos,hic pulsus excipit:Et vero ẽt hos, quibus immodica humiditate computruit pulmo,id scilicet temporis,cum eorum iam laboret facultas. Verum,si quatñ eum affectum inflammatio consequat̃,additur illis durities,neque amplius vident̃ vermiculantes.Proinde nec hecticas,quas vocant,febres(in quarum numero marcidę sunt omnes,& quæ tabi sunt adiunctæ)consequuntur pulsus vermiculantes:consecuturi omnino,quod ad affectam attinet facultatem,nisi coniuncta hisce affectibus siccitas,arterias redderet duras.Attamen habẽt illi B prorsus huius generis pulsuum inæqualitatem, vbi fuerit insigniter facultas debilitata, ob quam in priore arteriæ parte diximus prius apparere motum:quod esse Erasistratus perpetuum confirmat:verum secus se res habere cernitur,vt nunc declarauimus.

Decurtati Quid significent. CAP. 10.

POst prædictos pulsus sunt illi, quos decurtatos appellant.Horum duplex est genus, alterum in vna distentione arteriæ,alterum in aceruo.Quod in vna distentione fit,facultatis imbecillitatem vnà cum corporis gracilitate arguit.Est autem admotis digitis arteria tangenda:deinde, si animaduertatur interea in arteriæ primis partibus maior pulsus,vel vehementior, vel vterque:in postremis minor,vel languidior,vel ambo:primus digitorum applicatorum est attollendus, perspiciendumq;,vtrum similem illi,qui ante erat,q; hic sustolleretur, sequentes digiti motum percipiant,an vehementiorem,& maiorem:nam languidiorem quidem certe,vel minorem,vbi eleuatus sit primus digitus,omnino sentire nequeas.Ergo,si motum similem digiti sequẽtes sublatum digitum sentiant,sua sponte arteria decurtatam distentionem habebat:quod nobis infirmæ facultatis erit vestigium,quã in illas docuimus ex corde influere.Nam,illa qñ bene comparata est, vsq; C ad finem arteriarum omnium contentio,quæ attollit eas,similiter permeat:at in pulsibus decurtatis paulatim exoluitur,tantoq; efficitur solito imbecillior, quantum est à principio remota.Quòd si eleuato tu primo digito,postea motum percipias,quàm antea,validiorem atque maiorem,declarat ille quidem etiamnum facultatis arteriæ debilitatem,sed minorem certe,quàm ille,quem prius diximus:quòd illic facultas exolueret̃ discedens à principio:hic maneat, quantum in ipsa est, par, sed grauata ab iniectis digitis imbecillius moueatur arteria:quod quidem minus habet periculi, neque enim ita ipsius cordis,vt arteriæ,quam tangimus, ostendit affectum:alterum ipsum potius debile esse cor significat,quòd protendere non perinde,ac prius, ab se actionem ad extremas vsq; partes animantis queat. Quare in hoc genere pulsuum,vt exquirere ad vnguem possis totum arteriarum affectum,varie admotis opus est digitis.Nam,arteriam digiti applicati si premant,abolitus esse pulsus in hisce affectibus apparebit:sin attingas leuiter, imaginem præbebit pulsus decurtati,& vel duobus duntaxat digitis,vel tribus,vel etiam quatuor occurrẽtis.Hoc ex gracilitate animãtis accidet & facultatis imbecillitate:quod quo fit gracilius,hoc plus arteria appareat:quo crassius, hoc minus:Et ex facultate item, quæ quanto est firmior,tanto plus:& tanto minus,quanto imbecillior est. Atque, in ea ratione tangendæ arteriæ cum sublato primo digito non iam similis D ad secundum pulsus permaneat,sed appareat maior vehementiorq;,est validior quidẽ cordis contentio,vt quæ ęqualiter vsque ad finem influat:sed onerata admoto primo digito arteria deterius, cum ille adsit,distendit̃, quocirca remoto illo,qui degrauabat, melius.Quòd si assimilis pulsus ad secundum digitum videat̃,ac videretur prius,quàm eleuaretur primus, decurtatus motus in ipsis arterijs est,& non in exploratione per tactum:id quod fit,cum,ex corde quę influit facultas,remittitur paulatim. Sin moueri arteria sublato primo digito probius videatur, nõ planè tñ similiter,vt ad primum digitum,ambos affectus denotat cõiunctos esse.Et sanè sic ferè solet fieri in eiuscemodi inæqualitatibus. Quare multi postea sunt pulsus respiciendi,comparãdiq; inter se accurate motus:etenim,qualis erat in prima applicatione,tales aliquãdo omnes fiunt. Sæpe vero minores redduntur & languidiores,in quibus pariter debilis est facultas. Sin deficiant prorsus, tum multo sanè magis declarabunt facultatis imbecillitatem. Atqui hic sunt summouendi omnes digiti, deinde spatio paruo interposito de integro admouendi:etenim inuenies plerũque, cum iterũ digitos admoueris, arterias pulsantes.Nam,si omnino pulsus abolitus videat̃ ẽt in hac applicatione, sciendũ est ipso illo tempore primam applicationem factã esse, quo arterijs vsu venit ad abolitionẽ pulsus tendentibus,paruã adhuc portionẽ motus retinere. Sed hoc,vt dixi,est rarum:nã ferè, si paulo post iterum tangamus,offendimus pulsantes. Quare declarat̃ illas, cum admotos digitos non fe-

rant,ad motus extremam remissionem deuenire: atque hoc in causa erat, cur nos pulsus lateret. E
Etenim bifariam & ipse aboletur pulsus,vel quia prorsus non pulsant arteriæ, quod extremũ ma
lum denotat: vel quia pulsant quidem,sed ita languide & parum, vt sensum fugiant. Sanè est hic
affectus,si remotus sit ab omni animi defectu repentino,grauissimus: sed vero multo etiam dete-
rior alter,in quo vere non pulsant, deterior autem multo,immo exitiosissimus & pessimus, nimi
rum demortuis iam arterijs. At vero,si diutius applicatis leniter digitis, vt palpent tãtum,recipro
cetur motus,is minus exitialis affectus est. Reciprocatur modo ad vltimam pulsus abolitionẽ, mo
do ad paruum pulsum & languidum: quamobrem vocantur etiam reciproci vtriq;, sed hoc inte-
rest inter hos,quòd illi decurtati sint reciproci,hi deficientes reciproci. In huiuscemodi æstimãdis
ita debemus partem componere,quamcunq; tãgamus, vt subter arteriam noster tactus sit: ita fiet
enim,vt q̃ minimum à digitis premantur & ab obiecta cute. Poterit autem re ipsa quilibet perspi
cere,q̃ hæc digitorum applicatio ad dignoscendum referat obscurum motum. Equidem non ra-
ro,cum admouissem superne digitos arterijs,nullum motum animaduerti: quem, vt primum con
uerti membrum,percepi statim. Omnium vero sunt pessimi, qui ab amisso motu minime reci-
procanť inuerso membro: minus his,qui iuerso illo videnť moueri: quibus etiam minus,qui sunt
decurtati,non tamen perdunt planè oẽm motum: iam etiam his minus reciproci decurtati,adeoq; F
si multis simul digitis occurrant. Cui equidem maxime animum aduertendum censeo, & attendẽ
dum accurate,qua sit corpus gracilitate. Nam,si corpore extreme gracili occurrat motus arteriarũ
pluribus digitis,non hoc facultatis robur,cæterum corporis efficit colliquatio: sed, cũ modice est
gracile,si tribus vel quatuor digitis occurrat motus arteriæ,non mediocre,vt in talibus, bonũ est:
videtur enim in agendo aliquid retinere contentionis. Numerus autem digitorum,quibus mo-
tus est occursurus,suus cuique arteriæ est: neque enim æque omnes extant & secundum cutẽ po-
sitæ sunt. Ad hanc rem magnopere refert naturam tenere ipsius ægroti: quibusdam enim sua spõ
te pulsus minor est,aliquibus breuior: vnicuique enim modus quantitatis ad suam naturam refe-
rendus est. Hæc si nos naturæ ipsius ægroti proprietas lateat,ex communioribus differentijs con-
iecturam facimus temperamenti corporis & habitudinis: ac in temperamẽto præsertim calidi &
frigidi differentiam respicimus: in habitudine, gracilitatis & corpulentiæ. Ac fit interdum,vt am
bæ inæqualitates pulsuum,tum quæ in vno pulsu,tum quæ in aceruo consistit, concurrant. Sæpe
quoque illa,quæ in vno pulsu consistit, non adest: quæ autem in aceruo,reperitur manifeste. At-
que,cur lateat inæqualitas vnius pulsus,causa duplex est: aut affectionis paruitas,aut ipsorum pul
suum breuitas. Nam, si affectio,quæ decurtatos in aceruo concitat,non perinde grauis sit, in vna G
distentione est æqualis, in pluribus autem decurtatam inæqualitatem acquirit: sin ingens sit affe-
ctio,breui autem pulsus quantitate,vt vni dũtaxat digito occurrat, vt verissimus sit certissimusq;
decurtatus, non perceperis eius inæqualitatem: pluribus enim digitis occurrat, oportet, quæ in
vno pulsu inæqualitas decurtata erit. Ex his igitur liquet vtrunque genus decurtatorum pul-
suum significare facultatis imbecillitatem: verum,quod in vna distentione est, ægroti etiam gra-
cilitatem corporis demonstrat: quod autem in aceruo est, posset non nunquam vel sine gracilita
te fieri. Magnitudinis noxæ in vtroque genere rationem docuimus inueniendę. Ac de decurtatis
pulsibus hactenus.

Contrarius Pulsus superioribus Quid denotet. CAP. 11.

SVnt,qui memoriæ prodiderunt reperisse aliquando se commemoratis genus pulsus contra-
rium. Nam in carpi arteria,quæ ferè solet tangi,apparuisse sibi aiunt latiorem pulsum ad infe-
riorem terminum,decurtatum illum quidem etiam, verum partem eius tenuiorem non deorsum
versam veluti ad digitos esse, sed superiorem regionem & secundum cubitum tenere. Equidem
arbitror illos homines, quos cum eiuscemodi pulsibus se inuenisse aiunt, non ob temporaneam
causam, sed propter natiuam conformationem partium secundum carpũ ipsos habuisse. Siquidẽ H
raro quidem talis conformatio,sed reperitur tamen, vt pars arteriæ, quæ ad carpum est, collocata
sub ipsam cutem sit: superna pars eius tota, quæ superior est,tecta sit maiore mole carnis: inferior,
quę ad ipsum carpum tendit,affatim demergatur in profunditatẽ. Hisce hominibus,non per mor
bum solum,verum etiam per sanitatem pulsus decurtatus videtur: superne quidem & ad cubitũ,
quòd angustiam habeat: inferne atque ad carpum,quòd latitudinem. At istos, qui de hisce pulsi
bus,vt insalubribus, scripserunt,rem parum diligenter attendisse apertum sit cũ ex alijs,quę prodi
derunt,tum q; non adscripserunt,quid denoteť. Scilicet hoc in aperto est,nihil eximium, quod ab
ijs pulsibus denoteť,comperisse,quippe qui ex natiua conformatione, nõ ex insalubri affectione,
proficiscantur. Quamobrẽ sæpenumero dixi nihil perinde facere ad dignoscendos pulsus,vt pul-
sus natiui,quẽ quisq; habet,notitiam. Etenim aliæ etiam arteriæ sunt,quæ contra,ac illæ,cõparatæ
sunt,vt sola cute in superiore regione sint intectæ: cũ vero descenderint ad carpum, demergãtur,
Itaq; horum etiam videť decurtatus pulsus. Aliorum itẽ natura circumnuens pulsus est & innuẽs
vtrinque præter communem naturam: quem non morbus, aut vlla deniq; causa præter naturam,
sed creat conformatio natiua. Quæ,nisi calleamus,qñ ex natura proficiscunť, in maximos errores
impingemus. Fit enim,vti docuimus,pulsus decurtatus in quibusdam ex causis præter naturam:
in

A in non nullis tamen inuenitur etiam ex propria conformatione: quomodo etiam innuens & circumnuens,quem vocant: atque hic quidem,si arteria ita sit conformata,vt eius pars duntaxat media nudæ subiecta cuti sit,partes autem vtrinq; altius demergantur. Fit ẽt ob imbecillitatem facultatis,quæ attollere onus nequeat: qui quando affectus ingrauescat, flexum in alto quendam pulsus repræsentat,non circuli figuram: quem flexũ non male Archigenes appellauit γωνίωσιν (quasi angulositatem dixeris) nam altitudo arterię non vt circuli iam figura,sed vt vertex trianguli mouet tactum. Et magis iam ei hoc accidit horrescenti & rigenti ex frigore, vel quomodolibet aliter induratæ. Itaq; hunc subinde est cernere initio grauium accessionum,cum refrigeratione inuadentium: non in his tñ oĩbus,vel solis,vt quidam putãt. Nam,si arteriarum durities flecti ægre queat, facultasq; imbecilla grauet vtrinque,perdit circuli veluti circunferentiã,refert aũt verticem trianguli,ꝙ propter duritiam arteria nequeat paulatim flecti,& ad profunditatem vtrinq; iclinari, sed vibret potius,q̃ flectatur per duritiam. Qui quidem illi affectus frequentes in accessionibus bene refrigerantibus sunt: accidunt tamen interdum sine inuasione accessionis: vt contra in accessiones,quæ non perfrigerant,pulsus talis prorsus non cadit. Sed,q̃m de his latius posthac statuimus dicere,præstiterit non diutius huic loco immorari.

B *Pulsus Tremulus quid significet.* CAP. 12.

PORrò ex horum etiam genere est pulsus tremulus, qui non perinde est conspicuus. Quando vero(vt in secundo libro de causis symptomatum declarauimus) imbecillitatem facultatis cõ sequitur tremor, necessarium est ideo tremulum pulsum etiam languidum simul & paruum esse: atq; hac de re fugiunt tremuli motus, qui, vt cognoscant, insignem distentionem requirunt. At tremulus pulsus imperitis interdum videtur vibratus: vnde adducunt sæpe eum vidisse. Verum hoc loco non requirunt hæc prolixiorem orationem,ꝙ secundo libro de causis symptomatũ,quid inter tremorem & vibrationem intersit,explicaui: ex quibus clare,qui pulsus vibratus sit, intelliges: et hoc ẽt, tremulum infrequentem esse,& apparere id temporis tñ,cũ nec facultas semel prostrata sit,atque arteriæ tunica mollis,habitudoq; corporis gracilis. Ita enim futurum est, vt nec pulsus magnopere parui sint,sed parum distãtes à naturalibus: nec plane languidi,sed vt innoxie applicationem ferant digitorum,quorum ad hos pulsus dignoscendos necessario opus est. Quòd si q̃n pulsus tremulus incidat,facultatem imbecillam,atque tunicam arteriæ renunciat mollem,& vero etiam corporis gracilem habitum. Sed de inæqualitate causisq; eam efficientibus hæc sufficiunt: etenim,si quid prætermissum sit,facile assequet,qui hæc,quæ nunc docuimus,diligenter edi

C dicerit,& illa,quæ in secundo libro de pulsuum causis exposuimus.

Quid Ordo & eius Perturbatio annuncient. CAP. 13.

REstat, vt de ordine, & eius perturbatione dicamus. Sanè videt quisque ordo perturbationi eiusdem generis præstare. Eiusdem generis addidi,ꝙ fieri possit, vt perturbatio ordinis ex altero genere præstet ordini alterius generis: Exempli gratia, qui magnitudine inordinatus est, vel celeritate,minus incommodus est intermittente in ordine aliquo. Item productus rarus, licet ordinem aliquem seruet,deterior est inæquali in vehementia & magnitudine & celeritate. At eiusdem generis ordo potior esse perturbatione videtur,propterea quod naturæ nostræ ordo cum primis familiaris sit. Non tamen ita absolute hoc pronunciandum est, sed hac adhibita distinctione: ordo fixam quodammodo causam & perpetuam esse,videtur indicare: perturbatio ordinis varian tem,nec in vna manentem vel magnitudine,vel specie,vel regione. Talis autem causa non perniciosior,sed incertior censenda est: potest enim hæc commigrando nunc in regionem ignobiliorẽ, nunc in nobiliorem se conferre: itaq; vel mortem repentinam,vel salutem afferre: ordo vero non inexpectatum habet,sed certum euentum. Ordo enim in incommoda inæqualitate,vt,exẽpli gratia,in intermittente,certo cum exitio coniunctus est: qui vero est in moderata, vt in inæqualitate

D magnitudinis & paruitatis,constanter est lenis. Perturbatio ordinis,si in nobiliorem partem causa migret, quæ concitat inæqualitatem, lenem potest periculosam reddere: & periculosam contra lenem, si hic quoq; trãseat causa in ignobiliores ex nobilioribus.

Nihil igitur certi,nihil firmi perturbatio ordinis habet: neque tale,quale ordo,vel bonum vel malum. Veruntamen, si cũ vehementia pulsus fiat aliqua ordinis perturbatio, siue æqualis siue inæqualis vehementia,cum signa coniuncta sint concoctionis, expectanda aliqua iudicatio est: multoq; magis, si huc alia signa iudicationis accesserint. Itaq; hac etiam re perturbationes ordinis antecellunt ordinibus, quatenus cum cætera omnia paria sint,ad iudicationem procliuior natura sit, in ordinis perturbationibus.

LIBER TERTIVS

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de Præſagitione ex pulſibus, Qui in proprijs Cordis & Arteriarum affectibus deprehenduntur.

Quid Superioribus libris actum, Quid hoc agendum: ac qui Corporum ſimilarium ſint affectus. CAP. 1.

HActenus, quæ vis inſit in vnoquoque pulſu, declarauimus: nunc de his age-
mus, qui paſſionibus ſunt peculiares. Paſſionem hic voco, quicquid præter
naturam ſit: ac peculiares cuiq; pulſus, tum qui perpetuo illum comitent, tũ
qui frequenter. Qm̃ aũt, quicquid præter naturã eſt, vt aliàs demõſtrauimus, F
aut affectus ſunt, à quibus primo functio lædit, aut cauſæ horum, aut ſympto
mata, dicã primo de affectibus. Et, qñ hos ẽt partim oſtendimus ſimilaribus
corporibus proprios eſſe, partim inſtrumentalibus, exordiar de ſimilarium
affectibus. Hi ſunt octo numero, ex intẽperie oẽs profecti: ſed inter eos hoc
intereſt, ꝙ quidã ſimplices ſunt, compoſiti alij. Simplices ĩtemperies ſunt, calor, frigiditas, ſiccitas,
humiditas: cõpoſitæ, frigiditas vna cũ ſiccitate, calor coniunctus cum ſiccitate, frigiditas cũ humi
ditate, calor cũ humiditate. Oſtenſum igitur eſt de hac intemperie in cõmentarijs de tẽperamẽtis:
explicauimusq́; quẽadmodũ interdũ ſanũ eſſe calidum et humidum dicamus, ac quemadmodum
morbũ, qui functionem aliquam immodica humiditate & calore offendat. Huius præterea admo
nẽdum eſt, pulſum per intemperiem, niſi affectæ arteriæ ſint vel cor, nunq̃ alterari: & poſſe etiã ar
terias nihil læſo corde affectas eſſe: at affecto corde, vt innoxię permaneãt arteriæ, haud fieri poſſe,
ſed in partem eas neceſſe eſſe venire intemperiei, vel maiorem, vel minorem. Igitur frigida & cali
da intemperies cordis, prompte permeat in omnes arterias: humida atq; ſicca, ægrius.

Caloris Intemperiei, qui pulſus peculiares ſint. CAP. 2.

EXordiar igĩt à caloris intemperie, in qua hoc primum diſtinguam, poſſe, quo hoc tẽpore fiat, G
vel naturaliter arterias comparatas eſſe, vel aliquid perpeſſas: idq́; aut oẽs, aut quaſdam. Quæ
in naturali ſunt ſtatu, ex æquo cordis intemperiem recipient: quæ vero pręter naturã affectę ſunt,
harum miſtus erit ſtatus, vt partim retineãt propriũ affectum, partim à corde accipiãt. Faciamus
primum arterias ab initio liberas eſſe omni iniuria, cum cor ĩcaluerit: deinde videamus iam, quos
hic affectus pulſus habeat neceſſario, & quos plerunque. Atque hoc rurſus in memoriam reuoce
mus in proximo nos libro explicauiſſe, & in opere ẽt de pulſuum cauſis, præpollenti calori pulſus
peculiares: eosq́; recenſeamus, vt ex ijs æſtimemus, qui huic affectui ſint perpetui, & qui ferè acci-
dant. Peculiares copioſo calori ſunt, magnus, celer, creber. At magnus non tm̃ calorem excellen-
tem, ſed & inſtrumenta requirit mollia, atq; facultatem validam: itaq; non erit calidæ intemperiei
perpetuus. Et celer item poſtulat firmam facultatem, ac inſtrumenta, quæ prõpte diſtendantur: ita
ne hic quidem perpetuus eſt. Nã creber quidẽ, ſi large vſui à magnitudine & celeritate ſatisfactum
ſit, nulla fiat rõne, ſiquidem hoc etiam oſtendimus: ſi non impleatur vſus, fiat. Proinde perpetuus
ne hic quidẽ eſt: quare nec ex peculiaribus ſit perpetuus vllus. At ex illis, qui peculiares ſunt, non
perpetui tñ, nũc maior vincet, nunc celerior, nunc crebrior. Nam, ſi calor ſolus increuerit, & in na-
turali ſtatu maneat facultas inſtrumentaq́;, cum mutatio eſt parua, magnitudo tm̃ pulſuum augeẽ: H
cum maior, etiam celeritas: cum inſignis, iam etiam crebritas. Hic animaduertendus eſt ẽt atque
etiam in vnoquoq; genere pulſuum exceſſus defectusq́;. Nam, ſi ad magnitudinem declinẽt plus,
q̃ ad celeritatem & crebritatem, non ita copioſum puta eſſe calorẽ cordis. Si vero ad tres illas iux-
ta, continuo tum maiorem in modum immutabuntur, tum largum prodent calorem. Quòd ſi ma
gnitudinem ſuperauerit celeritas, multo iã magis: ſi itẽ crebritas, adhuc magis. Si vero maximus
pulſus idemq́; celerrimus ſit & creberrimus, ſummum incremẽtum ſignificabit caloris. Sin celer-
rimus atque creberrimus ſit, non autem maximus, hoc, niſi facultas ſit imbecillior, vel arteria du-
† ἀδιόριςον. i. indefinitum. rior, nulla alia ratione accidat: at eſt pulſibus inſeparabilibus vtrunq; † perpetuo adiunctum: ꝯni-
hilominus cordis hic ẽt calorem monſtrat. Iã quoque, vbi ingens ſit crebritas, nec ſimul celeritatis
& magnitudinis par incrementum, calorem quidem etiam tunc oportet eſſe copioſum, ſed vel fa-
cultatis imbecillitatem, vel inſtrumentorum duritiẽ. Imbecillitati aũt adiunctus erit languidus, du
ritiei durus pariter & vibratus. Si durus citra vibrationẽ ſit, atq; ſumme creber, imbecillẽ facultatẽ
coniunctam multo calori nunciabit. Omnino vero hic languidus ẽt erit, & ſyncopæ oſtentabit pe
riculum. At commemorandum hic etiam eſt, qui fieri poſſit, vt calor cor teneat permultus, & va
leat facultas. Nam, ſi robur temperiẽ, imbecillitas intemperiem, conſequiẽ, intemperies in cor vnà

cum

A cum immodico calore inuadet: proinde debilitari facultatem oportebit. Qui tandem igitur, cum pulsus pariter & maximus, & celerrimus, & creber, vehemensq; sit, non modo calorem in corde amplum, verum etiam facultatis firmitatẽ eẽ diximus? nempe q cum alijs locis, tum in febribus dignoscendis aliud esse demonstrauimus incalescere & incaluisse. Nam, vbi corpus cordis à substantia calfiat, quã continent eius ventriculi, potest firma facultas esse: quod etiam est in causa, cur plurimũ, celerrime, & creberrime illi inspirent: ac maxime, celerrime, creberrimeq; pulsent repugnante adhuc calfacienti substantiæ corde, & foris alterã, q refrigeret, parẽ calori alliciente. Quòd si qñ succubuerit, atq; in eundem delapsum sit, ĩn quo est substantia, quam vẽtriculi continent, calorem, iam tum incaluit, nec posthac incalescit tm: cuius sequitur intẽperiem imbecillitas facultatis. Ac, si largius incaluerit, & per ipsum totum calor febrilis permanauerit, febrem excitat, quam hecticam vocant. Interim contra fit, ac nunc exposuimus, cũ substantia iusto frigidior sit, quã continent sinus: corpus aũt largius eius incaluerit: id quod his vsu venit, qui crudos frigidosq; humores & pituitosos aceruarunt, aut vehementissima ira concitati sunt, aut nimiũ vigilauerunt cum graui solicitudine, aut ob aerem pestilentem spiritu attractum offenso cordis corpore, deniq; ob venenosæ cuiuspiam ꝓprietatẽ qualitatis, quæ aliquo modo ad cor penetrauerit. Hæc ego com-

B memoraui, vt nequis in admirationem adducat, qui possit dominãte calore *uigere cordis robur. Itaq;, vnde digressi sumus, reuertamur. Cordis calor pulsus, vt diximus, variat. Verũ, quia specie duplex est, alter qdem à putredine humorum genitus, cuius qualitas acris & fumosa est: alter cum humiditate suaui existit, quãtitate sola à naturali statu remotus: ille prior cõstans & ægre solubilis est: hic nõ diuturnus, ac balneas, exercitationes, cibum calidũ, vini potum, animiq; affectus, verecundiã etiã, atq; iram comitatur. An vero in hoc genere sint vllæ febres, vt illæ, quas lassitudo, vel feruor, vel frigus, vel bubo, vel ira cõmittit, in controuersia est. De qbus et si in cõmentarijs de febribus longũ sermonẽ habuimus, tñ hic tm dicã, Calor, qui alterius generis est à natiuo, breuẽ hẽt *internã quietẽ, celeriorem aũt, q̃ pro distentionis portione, cõtractionẽ: qui aũt quãtitate sola variat, maiorem simul & celeriorem distentionem contractione: siquidem eiuscemodi calor querit solum refrigeriũ, quod ex distentione docuimus suppeditari. At fumosus, cũ hoc maius requirit, tũ vero multo maxime excrementorum expulsionẽ: quod munus erat contractionis: itaq; distentionẽ quoq; hic longe citatiorem reddet, & contractionem longe maxime. Qui eiusmodi non est, contractionem minime commutabit: distentionem autem hactenus, quatenus septa transilijt moderati tẽperamenti. Cæterũ inferius hæc amplius declarabimus, vbi de febribus tractatio fiet.

> * ἀκμάζειν. i. uigere est in ipressis: in aliquibus tamen antiquis habetur διαμένειν i. permanere.
>
> * Græce τὴν ἐκτός. i. externam.

C *Cor calidius & Arterias frigidiores Qui sequantur pulsus.* CAP. 3.

NVnc de arterijs disputemus, cum contra, ac cor, affectæ sint: cũ illud, inquam, calidius iusto sit, arteriæ autem frigidiores, q aut humores contineant frigidos, non dum putrescẽtes: aut, si qua polleat alia frigiditas, his tum necesse est ex suo proprio affectu refrigeratis esse, ac calfieri à corde. Quia vero & facultatẽ, quæ ipsas moueat, ab illo influentẽ habent: vnaq; est contentio, quę vnà cum corde distendat arterias atq; contrahat: quiddam, necesse est, motui cordis cõueniat cum motu singularum arteriarum, & aliquid inter eos intersit. Nam motuum prima exordia in idẽ incident tempus, siquidem ab illo facultatem citra omnem offensionem recipiant: at magnitudinẽ, & celeritatem, & vehementiam non ex æquo vtraq; obtinebunt: sed cor tunc singulis arterijs maiorem, celeriorem, vehementioremq; pulsum habebit. Etenim illæ motus principium à corde habent: rationem vero sui singulæ motus, prout cordi consentiant. Consentiunt autem, quæ simili sunt temperamento, quocunque modo cor agat: quæ contrario, quatenus ex illo immutatæ fuerint. Quocirca cõtingit aliqñ, vt arteria, quæ frigida est, sed à corde calefit, nec paruum pulsum, qui frigidæ est, ædat: nec magnum, qui calidæ: sed inter vtrunque mediũ, qui moderatus est & naturalis. Et celeritate ẽt moderata pulsus erit horum affectuum: itemq; vehementia moderata. Quod

D dico, clare intelliges, si altera manu eodem tẽpore cor, altera aliquam arteriam tãgas: principia.n. motuũ animaduertes vnà fieri: sed dissidebunt magnitudine, celeritate, & vehementia. Non nunquam accidet, vt arteriæ eõdem tpe non accipiant ex corde influentẽ facultatẽ: verũ, quę cordi propiores sunt, primæ: posteriores, quæ remotiores: quod potissimum accidit, vbi incidant in idem tẽporis arteriæ frigidiores & cor imbecillius. Quòd si ẽt ipsarum arteriarũ frigidiores sint partes, quæ longius à principio distant: quod in accessionibus quibusdã, & in febribus accidit lipyrijs: nõ solũ incipient maturius, verũ ẽt ipsum motum reddent celeriorem & maiorẽ partes cordi propinquiores. Ad hæc contentio per eos status in omnibus imbecilla vr̃, sed in remotioribus magis, ita vt in ijs pulsus languidior sit, quã pro natura superiorũ. Non nunquam percipit in corde huiuscemodi pugnantia temperamentorum: nam modo frigidius visceris corpus æquo est, & in ventriculis contenta substantia calidior: modo ẽ diuerso substantia frigidior, cor aũt calidius: vbi etiã pulsus fiunt moderatis similes, nam medius quodammodo status hic efficit ex duobus contrarijs conflatus. Qui sane affectus, vel optimos medicos fallunt: quod nunc quoq; in maxima peste etiã accidit. Quidã inde ab initio ad finem vsq;, alij per totum morbũ, probum pulsum habebãt, qui ꝑ parum deflexisset de natura: qui quidem præter cæteros periere. Animaduertimusq; eos primis statim diebus & pestilentia laborare, & pessime affectos esse ex acredine caloris, atque ipsa caloris

ſpecie,denique ꝙ pulſus parum præter naturam immutati,ijs in eo ſtatu perpetuo maneant: nam E
in ſpeciem præcipue hecticarum, quas vocant, febriũ incidunt huiuſcemodi pulſus. Si qui eſſent
inter ægrotos,qui ſe negarent febricitare,his febris occupato ipſo cordis corpore,planè erat †con-
firmata,&,vt ita dicam,} in habitu. Etenim febrium hecticarum duo hęc ſunt propria ſigna,ſi per
petuo ſibi illæ ſimiles ſint,nec inuaſionẽ vllam acceſſionis,nec incrementũ,nec vigorẽ, nec remiſ-
ſionẽ habeant: ſiq; febricitare ſe nõ percipiat ægrotus. Hos pulſus nihil eſt neceſſe maiores iuſto,
atq; interim ne crebriores quidem eſſe, at omnino celeres tamen. Itaque iure ſanè cenſuerunt plu-
rimi medici atque præſtantiſſimi celeritatem febricitantium pulſibus perpetuam eſſe. Sed de his
adhuc dicetur. Quod vero in ſermone præteriuimus,vbi aer,quem ſpirãdo attrahimus, infectus
putredine ſit,ac putredo corpus cordis attigerit,illi pulſus fiunt. Nec iam quicquam habet admira
tionis,ſi eos pulſus,quos memorauimus,tali affecti peſte habeant, nec ſi peſtilẽtem reſpirationẽ:
nec ſi omnino morituri ſint: quam enim excogites medicinam ad putredinem, quæ in corde ſit?
Nam quibus calor hic putredinoſus ad humores,quos continent cordis ſinus,magis deflexit, quã
ad corpus ipſum viſceris, multi horum fuerunt ſuperſtites. Deprehenduntur affecti hac peſte, ſi
febrem primum percipiant, deinde ſi non ęqualiter perpetuo febricitent,ad hæc ſi pulſum nõ ha-
beant præualidum: ſiquidem, qui intemperiei comites ſunt corporis ipſius cordis, imbecilli ſunt F
omnes. Habes pulſus,quos cor intemperatum calore creat.

† verba interpreti.

Frigidæ Intemperiei qui Pulſus peculiares ſint. CAP. 4.

INtemperaturæ frigidæ planè efficiunt contrarios,paruos,tardos,& raros: hosq; vel in tres pro
portione differentias commutant, vel aliquas earum,aut aliquam,plus vel minus: alias,aut aliã,
minus vel plus. At hic eodem modo,vt prius declarauimus,attendenda eſt,quæ deficiat vel exu-
peret. Primum crebritatem immutabit,deinde celeritatem,poſtea magnitudinem, ſiquidem illæſa
ſit facultas: nam, ſi quid hæc quoq; offenſa ſit, perſpicies illud ex propria pulſuũ & perpetua qua-
litate,quam remiſſionem appellamus,quæ ad paruitatẽ & tarditatẽ potius,ꝗ̃ ad raritatem, pulſus
immutat. Nam,cum facultas plurimũ laborat, etſi coniuncta ſit frigiditas,pulſus extreme quidem
parui fiunt, ſed non tardi extreme, immo non nunꝗ̃ moderatis ſimiles: crebritatẽ tñ non abijciũt
priſtinã,ſed ẽt adaugent. At,vbi paululum facultas debilitata ſit,& frigiditas vigeat plurimũ, lon-
giſſime ad raritatem pulſus deflectunt,minimum ad paruitatem, medio modo ad tarditatem. Eo-
dem etiam arteriæ modo,ſi in natiuo temperamento conſtent,mouebunt: nam,ſi, cum cor ſit frigi
dius,hæ calidiores æquo ſint,cordis pulſum tñ alterabunt,quantum de natura deſciuerint. Itaque
interdum ẽt ſimilis erit moderato pulſus arteriarum,quod ad magnitudinem & celeritatẽ attinet: G
cum cordis pulſus minor & tardior ſit. Iam hoc clarum eſt,vacare hoſce affectus febre, refrigerato
duntaxat ipſo corde ab ſuccis frigidis iiſdemq; lentis & craſſis. Sanè infrequens eſt hic affectus, tñ
incidit interim,præſertim cum contineantur in pulmone eiuſcemodi humores. Atq; in eiuſcemo
di affectu contingit ferè pulſibus ſimul eſſe inęqualibus per oppilationes,quas illi ſucci ſecundum
oſcilla moliunt̃ vaſorum ex corde enatorum. Verum arterię,ſi qñ fiat,vt perinde,atq; cor,frigidio
res iuſto ſint,augebunt remiſſionem eius motuum,in eodẽ retinẽtes genere: vt,cũ tardius cor,mi-
nusq;,& rarius,ꝗ̃ naturæ lex poſtulat, pulſet, illæ ẽt hoc pulſent tardius,minus,rariusq;,& vero ẽt
languidius. Accidit vero aliqñ iam frigidius iuſto cor eſſe ſimul & fumoſorũ plenũ excremento-
rũ: quo tempore pariter & minor & rarior fit diſtentio, contractio celerior. Videret̃ ẽt diutius ſe
arteria intro recipere,ſi in perpetuum eius motus percipi poſſet. Nunc ſenſum id præterit: at pro-
duci internæ quietis tempus vltra,quã par eſt, patet vel tangentibus. Hoc tempus conflatũ docui-
mus ex tribus eſſe temporibus,primo extremitatis contractionis,altero internę quietis,tertio prin
cipij diſtentionis. Ergo prolixe hoc tẽpus per illum affectũ producet̃: tempus vero externæ quie
tis,aut breuius,quã conueniat,erit,aut moderato aſſimile. Nam,cum ſtudeat ſemper pulſuum mo-
litrix facultas excrementa excernere,properetq; ad illam actionẽ,cuius hęc nomine illi data facul- H
tas eſt,†fit,vt quies minus ſit diuturna: quo modo illam ẽt,quæ alteram actionem præcedit, con-
tractionem inquã,extendit,quia cor,quod frigidius iam eſt,remiſſe ad actionem progredit̃ vnius
adhuc tñ gratia vſus ventilãdi,altero iã,qui maior erat, refrigerãdi amiſſo. Reliquus.n.tertius cor
in his ſolum affectibus excitat ad actionem, vbi moueat̃ magnopere animal, aut vacuatio accidat
larga,†arteriarum quidem admodum reſeratis externis oſcillis,vt in balneis,denique ſi quo modo
largiter ſit ſudatum: internis vero,in purgationibus,præterea in affectibus, vt choleris, inteſtino-
rum difficultatibus,ac cum vehemẽter vellicant̃ inteſtina. At vero, vbi ipſum corpus cordis inci
derit in intemperiem aliquam inæqualem,non poterunt pulſus cum ipſius cordis, tum omnium
animantis arteriarum in variam non degenerare inæqualitatem. Quin etiam collectiua,quam vo
cant,illaq; vnius pulſus omnium erit generum,quòd perpetua fiat in magnitudinem,paruitatem,
celeritatem, tarditatem, remiſſionem, vehementiam, crebritatem, raritatem mutatio. At in duri-
tiam & mollitudinem haud fiat continens vnquam mutatio: id quod ſępenumero declarauimus.
Non vibratus autem interdum & vibratus perpetua ſeſe viciſſitudine in hiſce affectibus exci-
piunt,adiuncta ad cordis intemperiem duritia,vel tentione arteriarum. Oſtendimus enim,ſi recte
memini, in huiuſcemodi affectibus, vbi magnopere cor contendat arterias diſtendere, vibratio-
nem

† Ex Græcis ita uertẽdum. fit,ut quies, q̃ actionẽ præcedit, minus ſit diuturna: quẽadmodũ ẽt fit, ut illa, q̃ alterã actionẽ præcedit, dilatationẽ inquã, ſit longior, quia &c.

† clarius. arteriarum oſcillis admodũ reſeratis, ad interna quidẽ, in balneis, & ſi qui alij quacũq; de cã ſudores multi effuſi fuerint: ad interna uero, in purgationibus &c.

A nem in motum incurrere: quo tempore facile dicrotus pulsus exoriatur. In qua distentione, multi sanè laboris est affectum planè explorare, quòd non intemperiem tantum cordis illa inæqualitas, sed & instrumentorum læsionem & copiam humorum comitatur. Nam, hæ inæqualitates postea quàm obstructionem sequunt cordis oscillorum, comitantur porrò etiam eius intemperiem inæqualem, non est procliue deprehendere affectum. Ergo pulsus, qui bis feriat, corporis visceris proprium est symptoma intemperiei (sicut probauimus in proximo libro) ac à dicroto distat mollitudine. Verum, si durities accesserit, iam etiam ex hoc dignotio labefactatur: etenim in dicrotum cõuertitur communem plurium affectuum. Vibratũ vero dicrotum generari docuimus, vbi pulsus qui absolute est vibratus, diminuta sit longitudo. Dicrotus vero non vibratus, æque est, ac vibratus, durus: sed talis per suam tarditatem efficitur & corporum onus incumbẽtium. Quocirca permultas vterq; hîc causas consequetur, numero tñ inter se facultatum, à quibus creantur, & occasionum differunt: permultos enim vibratus dicrotus, paucos non vibratus comitabitur. Ac cõmemorãdum quidem primum est, quot causis absolute vibratus succedat, quas ante omnes recensuimus: mox causam eius, quasi continentem, fit enim, vbi amplius cogitur distendi durũ corpus arteriæ, vel tensum: ad hæc tertium, ꝙ, cum facultatis imbecillitas huc accessit, aut conformatio natiB ua, vibratum pulsum demonstrauimus oriri. Iam dicrotus nõ vibratus fiebat ob duritiam arteriȩ, * tarditatem pulsus, & pondus corporum incumbentium ex vtraq; parte sensibilis motus: etenim in huiuscemodi affectibus, vbi ab vtraque parte medium, dum attollitur, retrahatur, rursusq; copuletur cum illis, generatur pulsus dicrotus. Hæ sunt illorum quasi continentes quædã causæ. Præcedentes autem multæ sunt cuiusque, quæ etiam expeditæ, & ad manum sunt habẽdæ illi, qui quicquam sit præteritorum exploraturus. Pulsus, qui bis ferit, ex inæquali proficiscitur ipsius corporis cordis intemperie. Tactu vero ad dignoscendam contractionem planè est opus exercitato: cuius si rudis sis dignoscendæ, nihil inter hunc pulsum tibi & illum intererit, qui in ascensu subsistit & quiescit paulisper. Dignoscetur, si quid habeat roboris: nam, qui vndequaq; est remissus, huius latet contractio. Sed fit plerunque, vt omnibus pulsibus, qui bis feriant, adsit contentio: neque.n. ad eam altitudinem perueniant, si omnino deficiantur contentione: aut, multo molliores sint, quã conueniat, necesse est, vt languidi simul & non parui appareant: qui quidem etiam in lethargicis affectibus animaduertuntur: at tum quiescentẽ paulisper, nequeas distinguere à bis feriente: proinde nec ipsos quidem affectus, ex hoc quidem discernere poteris. Aliud tamen est indicium, quo poteris: atq; hoc proprium est signum vitiosæ temperaturæ ipsius corporis cordis. Nec causa est, C quin breuitatis gratia, vt pulsum aliquem vel febrem hecticam, ita inæqualitatem nos hecticã, appellemus: si cui minus nomen probetur, stabilem illam vocet: stabilis est, si deinceps permaneat par. At vero, si cætera simul omnia indicia febrem hecticam esse declarent, multo hercle dignosces certius inæqualem intemperiem tenere visceris corpus. Sed hæc explicauimus in differentijs febrium. Omnia deniq; sunt reliqua animaduertenda, præsentia, præcedentia, & extẽrna. Nam, cũ peripneumonia, suppuratio, pleuritis, phthisis, deniq; aliqs illic abscessus exortus sit, vel asthma, * vel morbus quispiam ex destillatione, vel cruẽtum sputum, aut reiectio partis alicuius pulmonis, aut breuiter quoduis, vnde redundantia vel crassitudo vel lẽtor humorum obsideat pulmonem, accurate considerandum est, ecquid ex arteriarum obstructione pulsus inæqualis fiat. Sin horum nihil sit, ipsum est viscus explorandum, præsertim si anteacta ægroti vita nec crassis succis nec lentis videatur corpus implesse, à quibus aut foris offusis, aut obstruẽtibus arteriarum oscilla, inequalitas concitetur: nam, si quid horum, vti docuimus, vel inflammatio, vel omnino tumor præter naturam illic exurgat, aut affluentia humorum grauet facultatem, incidunt pulsus in inæqualitatem. Quare, si nec adsint indicia, quibus noscuntur hi affectus, nec hectica inæqualitas & stabilis duret, intemperies existimanda inæqualis in cordis corpore esse: quæ cum etiam sit duplex, altera in sucD cis eius proprijs, altera in partibus solidis: illa ex succis profecta, vnà cum totius corporis palpitatione fit: hæc ex solidis partibus, absque palpitatione. Quare, si quis hæc, quȩ retulimus, edifcere cum arte cupiat, quæ de hecticis febribus scripsimus, colligat diligenter ex commentarijs de febribus & libro de marcore. Atque his signis cordis inæqualis intemperies dignoscitur & distinguitur à similibus affectibus. Si qua sit alia itemperies visceris, vt aliam ipsum corpus temperiem habeat, aliam sanguis & spiritus, qui sunt in eius finibus, inæquales pulsus nunquam efficit: sed ex affectuum confusione pulsus medium quendam statum sortiuntur. Cõfusiones affectuum modo prorsus inter se contrariæ sunt, modo non prorsus. Prorsus dico affectus contrarios inter se, temperamento: vbi, quo calidior moderato alter sit, hoc sit frigidior alter: non prorsus, vbi alter plus altero deflexerit. Potest etiam, si eiusdem ambo generis sint, in quantitate esse differentia, cum vel calidius cor ipsum sit materia in finibus contenta: vel cum materia multum, cor autẽ parum, à naturali statu recesserit: & frigidius item corpus cordis potest esse, vel materia. Hi concursus non perinde omnes dignoscuntur conspicue: licet tamen interdum obscuros aliũde colligere. Prima commemorata mistio, in qua cordis corpus præter modum calidum est, materiæ autem frigidiores, differentijs tribus constat. Aut tanto illud calidius est, quãto hæ frigidiores: aut multo illud calidius, ꝗ̃ hæ frigidiores: aut minus illud calidius, quàm hæ frigidiores. Prima differentia pulsum

* dicrotum, est in græcis.

* Græce est ἀνώμαλον. sed forte legendum est ὁμαλόν. i. æquale.

repræſentat ad vnguem moderatum tum magnitudine,tum celeritate, atque crebritate: ad remiſ- E
ſionem autem tantum permutatur, quanto ſpatio naturalem temperaturam viſcus reliquit. Equidem animaduerti in hice ſubinde affectibus, inſigne etiam incrementum celeritati acceſſiſſe: non tamen hoc conſpicuum perpetuo eſt. Atque hoc, alterum indicium maius tibi videtur ſuppeditaturum: quantum enim corpus ipſum arteriæ deſciuerit à moderato temperamento, conijcere eſt ex celeritate: nam procliuius ad motum eſt calidius corpus, ſi reliqua ſint paria. Quare ſi, quòd corpus ipſum cordis in naturali ſtatu conſtans, vel à materia, quam continent ventriculi eius, aut conſuetudine pulmonis inflammati, vel alia quapiam parte vicina calfiat, pulſus refrigerij gratia ĩ magnitudinem, celeritatem, crebritatem commutentur, prima tum erit in magnitudinem mutatio, altera in celeritatem, tertia in crebritatem. Sin calidius ſit partibus ſe contingentibus, quæ in naturali ſtatu ſint, celeritas motus primum increſcit, deinde magnitudo. Vnde, cum pulſus manifeſtum incrementum celeritatis percipiamus, magnitudinis vero atque crebritatis nullam mutationem, magnopere in hoc corpore deſciuiſſe ad calorem cor cenſemus, vicinaq; ei ad frigiditatem. Iam ſimul pulſuum inſignis remiſſio & conſpicua in eiuſcemodi corporibus animaduertitur. Quòd ſi nec celeritas clara nec remiſſio ſit, exiguo calore corpus viſceris puta auctum. Hæ febres compluribus medicis imponunt: nimirum, quòd febre ipſi ſe liberos eſſe ægroti affirment: neq; F
febrem, quia parua eſt, † & quia viſcus incaluit, } corpusq; viſceris {calor} inuaſit, aduertunt. Sed de hoc frequenter diximus. Breuiter non eſt magna febris vlla hectica, maxime ſi paucum calorem viſcus habeat. Qui igitur calor in vniuerſum corpus deriuatur ex corde, hic ſenſum ſolus inducit ipſius inæqualitatis faſtidioſæ: quamobrẽ balneas deſiderant, vt alij faſtidioſi omnes & inæquales ex laſſitudine, vel aduſtione, lotione intermiſſa, vel exercitatione: & plerique ſcilicet lætantur balneo, recreariq; ſe dicunt: depulſam enim inęqualitatem eſſe totius corporis, nec magnopere quicquam ſe offendi, balneo referunt acceptum: & ſanè non læduntur forſitan horum quidam. Verum huius loci non eſt iſta meditatio: in febrium enim curationibus de omnibus his diſputabimus, ſiue ſeparatim viſum fuerit eas, ſiue in methodo medendi, tractare: nam ad præſens inſtitutum ſolam dignoſcendi viam tractabimus. Sanè videatur quibuſdam perplexa & incognita, ſi, quando nec differentia vlla pulſuum {à naturali ſtatu} deficiat, & ſe ipſe ægrotus febrẽ non dicat percipere: at inæqualitatem, quæ vna moleſta erat, balneis procurauerit. Et, vt rem difficiliorem faciam, ne ex vrina quidem petere in eiuſcemodi affectibus firmam notitiam ſemper licet: ſed eſt etiam ferè anceps, colore & ſedimento ſimilis naturali. Sexcentos tales in peſtilentia diuturna conſpeximus: vbi medicos cerneres nihilo plebe præſtantiores, immo vero imperitio- G
res multo non nullos experiente plebeo. Vulgus enim fere, ſi nihil aliud, at expirationem ægrotorum videas obſeruare: quæ ſi fœteat, peiorem caſum expectant. At illi quidem vſu tale ſignum in peſtilentibus febribus inuenerunt: tu non vſu modo, ſed & ratione æſtima. Iam os etiam attendunt. Quòd ſi illic aliquid coloris peſtilentis cernant, eos peſte confirmant laborare. Equidem medico hæc puto clariora eſſe, quàm vulgo: partim enim illi colorem eryſipelatoſum, partim colorem habent depaſcentibus herpetibus aſſimilem, diffuſum per plures partes ſcilicet, quàm à primo. Et, ſi manum thoraci exercitatus medicus admoueat in explorando febrili calore, ne tum quidem prætereat eum affectus. Inſpicienda porrò præ cæteris vrina eſt. Etenim conturbata quorundam eorum videtur eſſe & "aquoſior: ac non nullorum multo, quàm pro natura, tenuior, atque hæc quidem certiſſima eſt: nec non, quæ naturalibus "vndequaque ſimilis eſt colore & craſſitudine, hæc etiam ad ſecundam ſpem certiſſima eſt: quæ ſi ſublimamento probo ſit prædita, multo etiam eſt certior, ſi quidem ſedimentum ſit candidum, læue, & æquabile. Præcipue vero ſublimamentis animus eſt adhibendus: nam quædam, quæ ſubliuida quodammodo ſunt, latent: & item alia, quę aranearum latas telas referunt in modum lanæ congeſtæ. At, ſi quid tale animaduertas, aut nullum planè ſublimamentum innatare vrinis, in peiorem partem H
hæc interpretare: ſi contraria videas, quæ retuli modo, non poteſt fieri, vt male affectus homo ſit. Ex his igitur diſcernas, vtrum inæqualitate quapiam affectus ſit, an peſtilens morbus & exitialis, qui hecticam febrem habeat, eum prehendat: præterea ex ijs, quæ balneum conſequuntur, etenim cibum reſpuunt, & ſitiunt pręter modum, ac frigidam poſtulant. Etiam oculi illorum ſunt accurate inſpiciendi: nam inter lauandum manifeſte redduntur calidi & flammei: quidam poſtea tales permanent, quos planè ſciemus teneri peſte. † At in peſtilentia, qualis noſtra memoria fuit, & viget etiamnum, nunquam experiri quiſquam homo poſſit. Sciendum tamen non nunquam incidere ſine peſte has ipſas febres: vt de illis prodiderunt omnes inſigniores medici, vocantq; peſtilentes: de quarum tota natura diſputaui latius in differentijs febrium: nam hoc quidem loco, non quemadmodum quis optime febres dignoſcat, tractamus, ſed quemadmodum ex pulſu optime. Quinetiam dixi fortaſſe plus æquo de febribus ex ipſo cordis corpore excitatis: quare ad pulſus nos referamus, &, quod reſiduum eſt, de febribus hecticis perſequamur. Etenim ſunt, vt docuimus, peſtilentes non paucæ inde vſque ab initio hecticæ: diſtantq; ab omnibus alijs febribus, quæ ex magna putredine oriuntur. Præterea etiam mœrorem interdum ſequuntur & iram à primo quædam hecticæ. Aliter neſcio, an vlla febris inde vſque ab initio

† Hæc nõ ſunt in quibuſdam codi. antiquis.

A.l.4.f.1.t.4. 2.fo.434.d
A.l.4.f.2.t.1. 8.fo.446.b

† *At peſtilentiã, qualis noſtra memoria fuit, & viget etiamnũ, nunquã fiat, quæſo, ut homines experiantur.*

A initio fiat hectica. At temporis diuturnitate multis alijs succedunt, quas dilucide distinguit, etiam si cum alijs connectantur, sicut declarauimus, perpetua æqualitas, & alia, quæ in libris de differentijs febriū docuimus. Notitia aūt ex pulsibus, quomodo nuper diximus, initio adhuc atque primis diebus non facile paratur, cum speciem adhuc communem habeant cum diarijs febribus: verum elapso triduo iam clariores fiunt etiam pulsuum indicio. Siquidem aperte hæ celeriores, quàm deceat, pulsus habent: atq; vt inter eas nihil intersit aliud, febrili quidem certe calore manifeste secundum thoracem præditæ sunt: pulsusq; tanto sunt languidiores iusto, quātum calor creuerit. Hactenus de febribus, in quibus cor tanto, quàm natura postulat, calidior est, quanto, quam continet, materia frigidior. Materiæ addamus securitatis gratia corpora illa omnia, quæ cor attingunt: puta ex visceribus pulmonem, ex membranis cum illam, quæ cor vestit (περικάρδιον vocant) †tū quicquid thoracem prope cor intersepit. Etiam consuetudo huic visceri intercedit cum aere, quē continet tegumentum, quod cor circumijcit: nec non cum arterijs & venis, quarum penetrare maxima ostia cernis ad sinus eius. Hæc omnia nō aliter, atq; materia, pulsum cordis immutant, vocenturq; breuitatis gratia omnia, quæ recensuimus, vicina cordi.

†clarius, tum ex iis, quæ thoracem intersepiūt, quicquid prope cor est.

Qui sint Pulsus in ijs febribus, Cum cor calidius sit, quàm vicina ei frigidiora, vel è contra. CAP. 5.

B DEinceps de illis febribus dicamus, in quibus cor calidius est, quā vicina ei frigidiora: nam in huiuscemodi affectibus pulsus celeriores simul, & maiores, & crebriores, languidioresq; iusto erunt: longius tñ ad remissionem & celeritatem, minus ad crebritatem & magnitudinem, diuertent à natura. Stabilis & constans harum generatio est, vt cæterarum hecticarum. Quòd si nō ita longe viscus à natura desciscat ad calorem, vicina ei longius ad frigiditatem, minores pulsus in his & rariores erunt: celeritate vel similes erunt naturalibus, vel tardiores: similes, si non multo frigidiora vicina sint: tardiores, vbi multo longiore interuallo hæc ad frigiditatem à natura deflexerint, quàm ad calorem cor. Remissio hic etiam quantitati caloris respōdebit. At vero, si frigidius iusto sit ipsum cordis corpus: materia porro, reliquaq; vicina, illo calidiora: erunt & hic tres numero differentiæ: & variabunt pulsus in vnaquaq;, sicut superiores. Primum æque refrigeratū sit cor, vt incaluerunt vicina: tardior æquo erit is pulsus, si insignis fuerit alteratio. Huic respondet rēmissio: nam magnitudine nihil de natura decedet, nec vero etiā crebritate, quod animaduerti possit, aut insigniter. At, cum non multum de natura est discessum in vtranq; partem, difficillime, vt ante dixi, explorarē discrimen: atq; in his præsertim corporibus obscurum est, quorū ignoramus naturalem statum: nam, hunc si prius nouerimus, poterit ēt animaduerti breuis mutatio, si quis versatus sit in explorandis pulsibus. Vt autem paulo ante, cum visceris calidioris & vicinorum ei frigidiorum consideraremus pulsum, febrem diximus esse hecticam: ita nunc, si viscus sit frigidius omnino, quàm naturalis modus permittat, & vicina calidiora, febricitabit quidem homo, non hectica tamen, quam vocant, febre, sed vel diaria, vel ea, quæ putredinem humorum consequitur. Signa vero sunt propria vtriusq;. Diariæ quidem febris coniunctæ cum frigidiore corpore cordis, vbi ex æquo de natura vtrunq; deflexerit, pulsus nihil magnitudine à naturali differt: nec ēt crebritate penè quicquam, quod perspici possit: nec item celeritate, nisi vtriusq; insignis sit mutatio: lāguidior vero tanto erit, quanto viscus frigidius. Eius aūt febris, quæ ex putredine humorū fit, par quidem perpetuo est naturali & ipsa pulsus magnitudo: nō par aūt perpetuo vllum ex alijs generibus, sed, vbi parum quidem a natura recesserint, nihil, quod effatu dignū sit, à naturali pulsus euariat: vbi vero plus recesserint, aperte in contractione pulsus celerior fit, sicut superior in distentione: iā ēt clare in externa quiete crebrior & languidior apparet tanto, quantū refrigeratum est cor.

C

Contra, iam magis refrigeratū cor sit, quā vicina incaluerūt, ac febris sit diaria: horum pulsus manifeste languidiores erunt & minores, tardi non perinde aperte, sed quāto vicinis sibi frigidius sit corpus cordis: iam ēt rari ac parui pro portione erunt. At vero febris sit ex humorum putredine:

D horū pulsus languidus erit perinde, vt superior, sed illo ēt minor in distentione, tardiorq;: at contractio naturali celerior erit, ac magis ēt icidet id in illa tempora accessionis, in quibus est initium & incrementum: nam in vigoribus quidem minus, ac minus etiam in remissionibus. Porro aūt tertiū genus commutationis ponatur, hoc est, minus ad frigiditatem cor declinauisse, quā ei vicina ad calorē, ac febrem esse diariam: pulsus habebit hoc corpus tanto, quàm par est, imbecilliores, quāto corpus cordis sit intemperantius: atq; maiores & celeriores naturali, sed maiores, q; celeriores: adhæc crebriores erunt. Hæc omnia sunt accipienda pulsibus nec in duritiā nec in mollitudinē aperte mutatis: nā, si hic sint ēt mutati, discessus eorum ad mollitudinē, oīno magnitudinē & raritatem augebit, addet ēt & tarditatē: discessus aūt ad duritiem, contraria, nimirū paruitatē & crebritatē, addet interdum & celeritatē. Equidem iam oēs mihi videor febrium, quas ex pulsibus sumas, differentias percurrisse: siquidē sanè earū essentiam recte in cordis nimio calore posuimus. Iam īter febres affectus non paucos alios attigimus contrarios febribus, in quibus cordi affectus frigiditas est. Præterea de mistis affectibus diximus, quorum ex contrarijs inter se complicatis mistio cōstat. Iamq; transeundum alio mihi erat: sed, qñ in magnam dissensionem, nescio quo pacto, qui de pulsibus cōmentati sunt, inciderunt, propter eos visum mihi est, quæ hoc in libro iā tradidimus, i quo de febribus ex pulsibus dignoscendis tractaui, summatim repetere. Immo, si verum fatendum est,

potissimum hoc propter Archigenem statui facere: nam, cum habitus sit diligentissimus in com E mentatione de febribus, nihil nos prope, non aliter, ac Erasistratus, docet. Nempe eorum, qui nihil docent, duplex est institutũ: quidam ad proprietatem, quæ exprimi nequeat, confugiunt: alij proferunt quidem nomina, tñ nec, quæ significant, obseruant, nec, quã illis significationẽ attribuant, interpretant. Nanque durus pulsus, quem perpetuum Archigenes febricitantibus cõfirmat esse, nomen duntaxat est, nec rem denotat vllam, nec plane, nec liquido intelligi potest. De quo pulsu in libris de differentijs pulsuum latius disputauimus, & ẽt in libris de dignoscendis ijs: maxime autẽ in ijs commentarijs, quibus interpretamur simul & examinamus, quæ in libro de pulsibus Archigenes scripsit. Sed hic tñ etiam operæpretium est non nihil de ijs summatim exponere.

De propria Nominum Significatione, & metaphora. CAP. 6.

VT singula alia nomina apud omnes Græcos singulas res indicant, ita etiam, quæ occurrunt sensibus, his nomina quædam posuerunt, separatim, quæ differentias auditus significant: separatim, quæ differentias odoratus, vel gustus, vel tactus. Neq; scilicet alijs tribuunt albũ, nigrum, flauum, rufum, pallidum, fuscum, cæruleum, reliquaq; colorum nomina, præter quàm sensui visus obiectis: neque etiam alijs austerum, dulce, amarum, acerbũ, astringens, salsum, salsuginosum, præter quàm ijs, quę gustantur: nec iam vllis alijs calidum, frigidum, siccum, humidum, molle, durum, F verum ijs, quæ tanguntur, omnes attribuunt. Nam, si alio traducas hæc nomina, illa vsurpatio vocatur metaphora. Habent vero & alia item metaphoras ex similitudine aliqua & conueniẽtia: ex qua similitudine pedes, vertices, lateraq; montis dicuntur: nam, vt animalium infimæ partes pedes sunt, vertex omnium supremæ, sic in mõtibus permissum est poetis supremas partes vertices vocare, & infimas pedes. Si quis igitur, cum de animali loquatur, & pedes dicat vel latera, noluerit pedes more omnium accipere, neque latera, vt institutum est, sed ita dicat latera accipienda esse, quomodo de monte Brillesso dixit Callimachus, * λαγόνες.

Brillesi latera sunt oræ, quem tenuere. »

sane quàm ridiculus sit, duplici vtens & reciproca metaphora ab improprijs ad propria. Haud aliter, si, cũ de moribus aut vino durum dicitur per metaphoram, de corporibus, quę tangunt, disputans nolueris, vt solent omnes, nomen interpretari, verum sicut vinum dicitur durum, aut homo, aut mores. Huic simile est, si, cum sermonem habeas de rebus visibilibus, atq; album dicas, prohibeas ex omniũ instituto accipi, sed, quando febres aliquas Archigenes albas appellauit, ita esse etiã intelligendum colorem album. At, quemadmodum quidem non videbitur is sanus esse, si, quod proprie nomen colori tribuitur, transferre duplici differentia ad eum ab improprijs studeat, sic sa G ne, qui de tangibili corpore sermonem instituit, & per metaphoram vult nomen durũ accipi. Etenim in ijs omnibus fit orationibus, vt nihil auditores proficiãt, cum & prohibeant proprie dicto, nec quicquam intelligere aliud possint. Quem enim alium accipias colorem prolato albo, consueto prohibitus, & accipere ex metaphora albarum febrium iussus? Sic item durus pulsus, quẽ Archigenes in re tangibili induxit, nisi propriam significationem habeat, nimirum hanc vulgarem, sed vt ille ex metaphora vinorum vult, prorsus obscurus est atq; icognitus, talisq; vt si scindapsus dicatur. Etiam posset quoduis aliud nomen proprio febrium pulsui tribuere, & aliquid videretur dicere, apud homines.s. in distinguendis significationibus imperitos, simplices autem & ad id credendum adductos, virũ.s. senem, qui tam clarus esset, artemq; multum illustrasset, non facturũ vnquam, vt talẽ obscuritatẽ temere sermoni induceret, vt nomina proferret nullius significatiõis. Iã vero, si quis pulsum febricitantis amarum dicat esse: ac nomẽ amarum, vt ad gustum referimus, interim velit accipi: nihil sane, quod clarius intelligamus, habebimus, q̃ si acerbum, vel austerũ, vel acidum audiremus pulsum esse: q ex omnibus his res molesta & præter naturam repræsentetur, quę aũt sit illa, non declaret. Quanquam in eiuscemodi metaphoris à proprijs ad aliud nõ propriũ traductio fit, res & permissa omnibus & vulgaris: at in significatione duri pulsus, cuius author H Archigenes est, quæ nec concessa est, nec vsitata, nec omnino fuit, aut poterit esse, intelligere oportet nos significationem, ad illam, quę propria est, ex metaphoricis reuersos: qñ ita nomen quidem audias, at rem intelligas nullam. Verum quid sermonem de his producam, cum aliàs diffusius de his disputauerim? At superiora summatim repetamus, ac de omnibus febribus dicamus.

De Febribus per pulsus Dignoscendis. CAP. 7.

TRia esse in summa, genera illarum, alio loco docuimus: quemadmodum vero quodq; ex pulsibus dignoscatur, declarabo hoc loco. Omnes diariæ in magnitudinem, celeritatem, crebritatemq; pulsus, quantum in ipsis est, mutant: nam, si concurrat alius affectus, mistam oportebit esse mutationem ex illo, & hoc, qui comitatur febrem. Pari modo febres hecticæ pulsus in easdem differentias conuertunt, quantum in ijs est, ampliusq; in his mutatur celeritas. At, quæ ortæ sunt ex putredine humorum, in vigoribus vtrunque habent motum celerem & distentionis & contractionis: præterea crebritatem ex æquo mutant cùm externæ quietis, tum internæ: in initio accessionis non perinde, sed magis augent contractionis celeritatem: in incrementis cùm hanc, tum etiam externam quietem plurimum concitant, vt pulsus in illa creberrimus videatur. Habes pulsus, qui soli febrium per se proprij sunt: reliqui omnes, qui febricitantibus accidunt,

alium,

A alium potius affectum,quàm febres,sequuntur. Quorum etiam affectuum sunt duo genera, aut facultatis, aut instrumentorum vitium: quippe ad causas inueniendas, quæ mutant pulsum, tria hæc sunt animaduertenda, instrumentum, vsus, & facultas: demonstrauimus enim, quæ ex singulis horum generibus de natura deflectentibus accidere pulsibus oporteat. Quo minus est mirum, si inter sese præclari isti medici dissideant de febris proprijs pulsibus,errentq; omnes,vt qui nec genera partiuerint pulsuum, & profectas ex facultatis vel instrumentorum vitio alterationes pulsuum arbitrentur proprias ipsis febribus esse: Vt inuadentis accessionis quidã crebros & paruos, alij adhæc languidos,iam non nulli etiam inæquales,sunt qui tardos etiam,contra alij celeres,posuerunt indicia. Tametsi quædam febres incompressas, vt isti vocant, inuasiones faciunt, in quibus pulsuum prima mutatio in magnitudinem & celeritatem fit,mox his succedit augescentibus crebritas: reliquorum pulsuum, quos memoraui, in illis nullus apparet, nec initio accessionum, nec in incremento,nec vigore. Verum hos nec rigor, nec horror, nec ferè vlla inæqualitas, quin ne frigus quidem partium extremarum vel superficiei externæ, nec vellicatio aut grauitas aut compressio stomachi vnà incessit: plerosq; vero vel vnum de his vel plura comitãtur: nõ nullos paulo post vomitus, qui aperte declarat, ex eo, quòd in ventriculum vitiosi succi confluxerunt, B quosdam illorum vellicatos esse, alios compressos, aliquos nauseasse. Clarissime enim recedit in plerisq; initijs de tota superficie externa sanguis, confluitq; in viscera: vnde cõpressiones & obstructiones fiunt,distentionesq; arteriarum præcipuarum,propter quas initijs taliũ accessionum coniuncti sunt pulsus inæquales: quemadmodum etiam languidi ob stomachum & facultatem affectam. Ad hunc modum fiunt & parui,ob imbecillitatem facultatis,& ob frigiditatem: & iam tardi quoq; ex ingenti frigiditate. Verum contractionem perinde,ac distẽtionem,nullus horum tardam fecit: sed hoc perpetuum est,& præ cæteris propriũ inuasioni febris ex putredine humorum ortæ,vt arteriæ contractio efficiatur celerior. Et, si quis in cognoscenda cõtractione est exercitatus,perpetuum hoc & constans initij accessionis signum habebit, vbi contentione aliqua, vt frequenter admonuimus, pulsus præditus sit: nam in languidis contractionem docuimus digno sci non posse. Hoc igitur etiã atq; etiam exercitandum tibi est,siquidem cognoscere ad vnguem velis initium accessionis: quemadmodum autẽ ingrediẽda ea sit exercitatio,copiosissime in libris de dignoscendis pulsibus declarauimus. Certissimum est hoc signum, illiq; maxime est fidẽdum, aperte,cum inquiris, conspicuo. Equidem in multis,quorum antea pulsum nunquam tetigeram nec per sanitatem nec per ægritudinem,hoc fretus vno signo nunquam sum lapsus. Nam cæteris C quidem omnibus, siue frigescat totum corpus, siue os ventriculi (quem per abusum vocamus stomachum) siue deferatur sanguis in profundum vel ex mœrore, vel metu, vel alia de causa, similis tarditas est pulsus & in arteriæ distentione & contractione. Iam ei etiam coniuncta est in vtraq; quiete raritas: in solis vero inuasionibus febrilibus, vt distentio interim tardior fiat priore, certe contractio celeritatem nanciscitur. Adhæc restringit externas quietes, vt hic pulsus crebrior euadat: at non in interna,sed vel perinde, vt in priore,vel paulo rarior id temporis videtur. Comparanda vero est prior quies,quantũ ad tactum,præsenti: hocq; memoria tenendum,conflatam esse eam ex fine cõtractionis & initio distentionis,atq; ex interposita inter has quiete: tum expendendum,quantum vtrinq; ei ex parte motuum delitescente accessit: id quod expendendum est comparando cum contentione. Nam,si ęque pulsus contentus nunc sit,ac ante fuit,quanto tẽpus sensibilis quietis longius fiat,tñ etiam est putandum esse re vera protractam quietem: si languidior, quàm prius,effectus est,arbitrandum est & ob hoc partem absconditam esse motuum,quæ quieti,quã sentimus,ad verã inueniendam detrahẽda est. Nam, si paulo pulsus, quàm ante, languidior appareat, multo autem rarior,veram quietem puta esse productam: sin multo remissior,& rarior paulo,vt sensus iudicat,minime censebis protensam esse veram quietem: eodem modo,si,cum paruam re- D missionem assecutus pulsus est,insigniter tibi crebritas videatur aucta, contractam arbitrare verã quietem. Itaq;,in quibus languidior pulsus est factus, tempore,quo exploramus, animaduertendum est: in quibus vero pari est contentione,in his facile,vti diximus, si animum aduertas, interna quies dignoscitur. Proinde,cum nihil pulsus variet,nisi in contractione sit celerior,id habe initij accessionis signum perpetuum: simulq; fit hic pulsus in externa quiete crebrior, natura incũbente ad excremẽtum fumosum propulsandum: quamobrem celerius cõtrahebatur. Ac sic quidem celeritate tantum contractionis,cum primum id generatur, variare à priore pulsus videtur: paulo post etiam fieri creber in externa quiete, quòd citius arteria considere incipiat. At diariæ febres non habent hoc,quod putredine humorum vacent: nec iam etiam hecticæ,quòd,nisi alter cũ ijs affectus casu coeat,ne incipiãt quidem vnquam. Ita, in quibus prẽsertim febribus quæritur accessionum initium,tenere nos hoc indiuulsum signum debemus. Quòd si primo die, cum recens de sanitate homo in morbum incidit,pulsum tangamus, statim nobis genus etiam febris hoc signum ante oculos proponet: vnà enim inuadere cum febriũ accessione, quæ putredinis alicuius humorum comites sint, perhibent. Iam in differentijs febrium docuimus in eodem genere, quo hunc, pulsus esse, qui ab inflãmatione excitantur: sed à pulsibus ab humorũ putredine concitatis hi sola duritia discernentur, siquidem pulsuum ortorũ ex inflãmationibus durus est occursus. Quare, si durum

L. 4. f. 1. t. 2. c. 1. fo. 417. a

durum occursum, quem efficit contentio arteriæ, discernere ab eo vales, quem generat frigiditas E
& duritia, tres prædictæ hinc causas præteritas poteris, potum frigidæ, meracius vinum, inflam-
mationem: quam non solum ante causam fuisse accessionis, sed permanere etiam dicemus: frigi-
dæ atque largioris meri potum antecessisse eum quidem, sed, quem cõcitauit, affectum adhuc du-
rare. Ac indurescunt quidem ex nocuis frigidę potionibus arteriarum tunicæ; & ab vino immo-
dice poto desiccantur: nam, si neruorum simul principium lædat vinum, etiam intenduntur non
aliter, atque illæ, quæ conuulsionem prænunciant. In inflammationibus vero absque propria tu
nicæ duritia tenduntur, vocaturq́ȝ pulsus tum etiam durus ob vim ictus: non induruit tamen per
se arteria, quomodo cum vel desiccata sit aliqua ratione, vel magnopere perfrigerata, vel affectum
comparauerit scirrhosum. Atque hæc quidem sic distinguito: Quæ primo die nequaquam obti-
nent istud signum, à febribus putridis separabis, ac vel diarias censebis vel hecticas. At″febris he A.l.4.f.1.t.3.c.1.fo.431.h
ctica rarissima à primo existit: quin tamẽ id temporis possit nasci, nihil causæ est, sed vidimus etiã
non nunquam tales. Reliqua harum omnia signa alio in opere explicata sunt, vbi de differẽtijs fe
brium tractauimus. Quæ vero pulsus suppeditant, nunc persequemur. Nec magnus pulsus nec
† Additur in antiquis. οὐθ' ὁ μὴ σκληρός. i. neq; qui non sit durus. vehemens † cum hecticis febribus vnquam concurrunt, sed, si alterũtrum habeant horum, non
sunt hecticæ: si simul vtrũnque habeant, planè sunt diariæ, si quidem eorum contractio, quemad- F
modum diximus, non properet. Propria enim est eius, quæ consequitur putredinem humorum,
celeritas: cuius singulas differentias in commentarijs, quorum memini, sum persecutus. Hæ sunt,
vt summatim commemorem, omnes, quæ circulatim accedunt, atque omnes continuæ, vbi ter-
* quodpiam. * omnia. tium diem superent. Eiusdem generis sunt, quæ inflammationes comitantur. Ac in declinatio-
nibus celeritas contractionis dissoluitur, præsertim cum ad integritatem aut propè eam peruene-
rint: initio accessionum generatur, cum aliqua ratione humores incendantur: ac per incremen-
tum augetur: vbi prope iam attigerint vigorem, succensis humoribus feruescentibusq́ȝ, ingens
incremẽtum suscipit distentionis celeritas, contractionis permanet par celeritas: vbi iam vigeat
planè febris, in illa accessione ad summam celeritatem distentio peruenit, & diminuitur celeritas
contractionis. Verum plerique medici, præcipue qui sensu negant contractionem percipi posse,
longe absunt ab signo, quod exposuimus, omnium febrium ex putredine ortarum, initijq́ȝ in il-
lis singularum accessionum. Non nulli, sed sanè pauci, obscuram imaginem rei videntur conspe-
xisse: quamobrem adeo confuse atqȝ obscure scribunt, vt, qui conijcere valeat, quid dicant, sit ne-
mo. In his Archigenes est: quod videbis, si librum eius de pulsibus legere velis, & commenta-
rios de signis febrium, aut certe horum compendium: & vero nos etiam libros eius de pulsibus G
vnà cum interpretatione obscurorum locorum expendimus atqȝ examinauimus octo commen-
tarijs. At vero mihi quidã videntur optime dixisse (si adiecerimus sermoni quandam distinctio-
nem) pulsuum ex vtraqȝ parte mutationem initij accessionis esse nuntiam. Quam adiunctam di-
stinctionem volo, ea hæc est, si mutatio citra aliam occasionem acciderit. Occasiones autẽ partim
externæ sunt, non medicis modo, sed plebi etiam perspectæ, cibus & potus sumptus, quiuis mo-
tus, & animi affectus iratorum aut metu percitorum, aut angore aut quomodolibet aliter com-
motorum: partim ex ipso corpore originem ducunt, de quibus paulo ante verba feci, vbi horro-
ris, rigoris, refrigerationis, atqȝ confluentium in ventrem mentionem facerem. Nam, si laboranti
tale nihil acciderit, repentina, in quamcunque rem sit, mutatio accessionem præmonet: si celerior
maiorq́ȝ pulsus fiat, calorem ad arteriarum fontem suppullulare: si tardior vel minor, frigiditatẽ.
Itemq́ȝ consentiet crebritas cum caloris abundantia, contra cum frigiditate raritas. Et remissio ẽt,
quamuis alio ex symptomate oriatur, peculiaris est accessionum initijs: quòd in vẽtrem tum con
fluant humores vitiosi atqȝ offenso eius ore facultatem afficiãt. At pulsuum inæqualitas, quę ferè
inuadit vnà cum accessionibus, compressarum vel obstructarum modo arteriarum, aut copiæ hu -
morum ad facultatem relatę, est signum: quæ etiam ratione accessionis possunt accidere. Quę igi H
tur pulsuum mutationes fiunt, cum cordis calor augetur, vel confluunt intro humores, aperte hæ
videbuntur accessionis initium annunciare, siquidem, vt diximus, ab alijs occasionibus sint remo-
tæ: quę vero, cum crescit frigiditas, hę non ẽt necessario videbuntur febris accessionem nuntiare:
sed, si hic quoque alias omnes occasiones secludamus, declarabit frigiditas nobis iam iamq́ȝ febrẽ
iri accensum: suffocatur enim tunc, quòd materia, quæ in profundum confluit, mire sit frigidior,
vt periculum sit, ne semel principium extinguatur. Qualia exempla extra corpus multa conspi-
ciuntur, si quando materiam simul & multam, & quæ non facile succendatur, affatim in modicũ
ignem conijciamus: nam statim periculum est, ne extinguatur: si non extinctus sit, sed restiterit,
paulo post succendere totam materiam incipiet, caloremq́ȝ generabit, primo fumosum, tandem
etiam flammeum, dum prorsus deuicta materia puram excitet flammam. Nam, ab ea flãma quod
defluit, non fumus, sed fuligo est: Græcis duo nomina sunt αἴθαλος & λιγνὺς: vtrunque enim ma
teriæ adustum excrementum, quod in sublime fertur, significat: quod vero decidit, cinis & fauilla.
Ita finge in febribus, vbi aceruus materiæ humidæ initio accessionis ad cor peruenerit, pri-
mum mortis periculum esse: quod periculum maxima mutatio pulsuum in raritatem, tarditatem,
paruitatemq́ȝ prænuntiet. Nam, si his insignis rẽmissio successerit, extemplo peribunt: sin autem
abſit

A absit remissio, contendit natura hanc superare, atque arteriarum motum maiorem celeriorem crebrioremq; excitat, vt vterque motus celerior quidem fiat, sed clarius contractionis: increscatq; hic breui manifeste, dum augescat accessio: tandem, vbi materiam superauerit, calor quasi flamma incenditur. Atque hic est vigor accessionum, vbi fuliginosum excrementum expiratione & contractione arteriarum natura expellit: quod vero est veluti cineritium, non perinde, quia crassum est, potest excernere, sed per insignes quosdam meatus educit: hoc in partibus inflammatis pus est, in ipsis vasis sedimentum vrinæ. At de his in commentarijs de differentijs febrium latius diximus. Pulsus autem illas mutationes singulis temporibus accessionis, necesse est, habeant. Iam etiam in initio, vt diximus, non male quidam mutationem eorum in vtranq; partem statuerunt. Sed, ad omnimodam illorũ signorum certitudinem, danda opera est, vt scias discernere pulsuum omnes alterationes ex alijs occasionibus: in quas, quanquam vitet, frequenter incurrit Archigenes. Itaq; in verbositatem, & institutionis confusionem incidit, cum proprijs & perpetuis singulorum temporum signis commisceat ea, quæ frequenter consequuntur: quamuis in minimo situ sint, si methodo percipiantur: nam purum calorem motus distentionis declarat, atq; eum, qui est veluti fumosus, contractionis. Cæteræ pulsuum alterationes, aut ob facultatis aut ob instrumen-
B torum fiunt mutationem: quarum vtraq; ex causis quibusdam præcedentibus, quæ ferè alias etiã externas comitantur. Ac, quo sit sermo clarior, appellabimus, quæ ex corpore procedunt, causas, vnde vel facultas vel instrumenta alterantur, præcedentes: harum ipsarum, quæ positæ extra corpus induxerunt alterationem, causæ sunt externæ. Harum nos methodum omnem in alijs commentarijs, quos inscribimus de causis pulsuũ, exposuimus. Itaq; nihil miri est, si expedita hęc quis memoria complexus, meditatusq; via scientiam pariẽte ad prompte dignoscẽdos quosuis pulsus, causas interim, quæ pręcesserunt in ęgrotis, inueniat. Atq; hic quidem finem sermonis faciamus.

Pulsuum mutatio ex Intemperie siccitatis & humiditatis, Cordis & arteriarum. CAP. 8.

DE intemperie humiditatis & siccitatis, quæ cor teneat, ipsasq; etiam arterias, & singulas separatim, & omnes in communi, deinceps agam: de quibus etsi ante ego non nihil attigi, tamẽ orationis seriem, quæ tractari hæc separatim postulat, ac si dixissemus nihil, ita absoluemus. Nam cor, si siccius euaserit, quàm naturalis status fert, vnà omnes secum arterias alterabit: interim in vna hoc parte animalis arterijs, vel in pluribus accidet: est, cum sint cõtra quidem, ac cor, affectæ, quod ad se ipsas pertinet, arterię, sed tamen etiam recipiant eius affectionem, vt confletur illis me-
C dius quidam affectus in humiditate & siccitate: sicut ante in caloris & frigiditatis intemperie explicauimus. Causæ sunt præcedentes, quæ arterias indurent, aqua sulfurea, & aluminosa: & (ne multis) quæcunque vim habent exiccandi, non aquæ modo, sed & medicamenta, diu parti cuipiam corporis applicata: cuiuscunq; arterias hæc intemperies tenuerit, ipsum pulsum reddit duriorem. Maxime vero in plerisq; atrophijs, cum arteriæ partium nutritione defectarum fiunt duriores, tum pulsum creant duriorem. Cor ipsum ad intemperiem inducit victus, si diutius sicco vtaris: præterea medicamentorum exiccantium esus & potio, in quibus est vinum merum, defectus cibi vel alia quapiam de causa, vel ob famem publicam: interim etiam ob potum, vt in longis nauigationibus: adhæc immodicus labor, senium, solicitudo, tristitia, diutinæ vigiliæ, febris hectica, præ cæteris marcida. Hæc igitur, quę memorauimus omnia, nunc singula, nunc bina, nũc terna, nunc plura coniuncta cor siccius efficiunt, tantoq; quàm par est, duriorem pulsum, quanto sit siccitas maior. Causæ humidæ intemperiei sunt œdemata, quę partes diutius tenuerunt, aqua inter cutem leucophlegmatias, qui item cor alterat: deniq; omnia principum viscerum œdemata cum arterias humectant et cor, tum pulsus efficiunt molles. Pulsuum causę mollitudinis mediocris nec insignis hæ sunt: ciborum copia humidiorum, multum ocium, somnus longus, balneæ à
D cibo. Durorum pulsuum ante demonstrauimus esse paruitatem, mollium magnitudinem: iam etiam has cõsequi celeritatem & tarditatem, adhæc crebritatem & raritatem. Declarauimus præterea aliarum causarum coniugationes: causas nunc dico, primas & quasi continentes generationis pulsuum, vsum & facultatem. Itaque accidentium cordis ex intemperie nihil iam reliquum est. At non tamen tumores in illo excitantur, qui pulsus alterent in duritiem, quemadmodum in cæteris visceribus inflammationes & scirrhi: prius enim pereat homo syncopa correptus in illorum tumorum ortu. Omnia igitur, quæ cordi accidunt, quæ pulsus mutent, retuli: quamobrem hic finire hũc librum certum est mihi: ac progresso ad quartum, omnium aliarum corporis partium exponere affectus, quicunque intemperiem & tumorem præter naturam comitantur, ac qui singulos pulsus consequitur.

Gal.

GAL. DE PRAESAGITIONE EX PVLSIBVS

LIBER QVARTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Explicatur Præſagitio ex pulſibus, Qui reliquis affectis corporis partibus,
Tracto in conſenſum Corde, oriuntur.

Quid Tractandum hoc libro: ac de Communi præcepto animaduertendo in cordis & arteriarum alteratione. CAP. 1.

QVartus hic liber nobis eſt de præſagitione ex pulſibus. In primis duobus ſin-
gulorũ pulſuum poſitorum expendimus authores affectus. In tertio ſingu-
lorum affectuũ ꝓprios pulſus inueſtigauimus: cœpimus aũt ab ijs, quæ cor-
di accidunt, in quibus ſunt oẽs febres, vt in libris, quos de ijs ſcripſimus, pro-
bauimus. Quod reliquum eſt adhuc, aliarum oĩum partium affectus, quibus E
cor conſentiẽs cõmutat pulſus, oẽs ordine explicemus: cõtrahamusq́; in me-
thodũ eos, qũo ante fecimus alios. Atq; hoc primũ de oĩbus in cõi eſt ſcien-
dum, totius corporis pulſus prius, ꝙ̃ conſentiat cor parti prius affectę, in cõem alterationem, fieri
non poſſe, vt trahant: in parte aliqua, licet offenſionẽ cor nõ ſentiat, arteriarũ motus variare poſſe.
Poſteaq̃ iã huius admonuimus, primo loco inſtrorum reſpirationi ſeruiẽtiũ affectus exponamus;
deinde nutritiorũ, mox capitis, poſtea artuũ & propatularũ aĩantis partium, poſtremo genitaliũ.

Pulſus, quos creant Pulmonis affectus. CAP. 2.

AC partes animalis reſpirationi ſeruientes duæ duntaxat ſunt, pulmo & thorax: nutritionis
multo plura, ꝙ̃ duo inſtrã, iecur, ventriculus, inteſtina, lien, renes, vtraq; veſica. Celerrimam
cordi & oĩum maximam noxã dat pulmo: ſedem habet. n. omnium ei coniunctiſſimam, eiq́; vaſis
ꝙ̃ maxime affinis eſt, & confluxum habet per maxima oſtia in vtrunque ſinum. Quãobrem, ſi qñ
euaſerit ſolito calidior, continuo & cor calfacit: ſi frigidior ſit, nec hoc intercalatur: nam humidita- *ἀναβάλλεται.
tis & ſiccitatis intemperiem nõ perinde, ac illas, ſed citius ẽt has tamẽ, ꝙ̃ cætera inſtrã, cordi impar-
tit. Tũ plethorici in ipſo morbi, maxime cum eryſipelas vel inflãmatio inuaſerit viſcus, cordis ſta-
tim functiones alterant. Et affectus quoq;, quos in ipſo cõmittit fluxio pituitoſa, in cõſenſionem G
ſecum cor trahũt. Sed ab intemperie initium exordiendũ eſt, quę abſit à fluxione: ac primũ in ma-
nibus ſumã eam, quæ ob calorẽ fit. Ergo, ſi à pulmone excalfacto cor prauum calorem contraxe-
rit, pulſus efficit, qui comites eſſe vſus pulſuum amplificati ſolent: qui affectus ſi diuturnior ſit, in
periculum vocabit illud, ne in febrem hecticam incidat, cuius nos ante indicia declarauimus: atq;
perinde pulſus alterabunt, ſiue ſolũ per ſe cor intẽperatũ ſit, ſiue conſentiat pulmoni. Iam ẽt reſpi-
rationis forma in eodẽ erit ſtatu, ſiue febrili intemperie cor ſolum affectũ ſit, ſiue pulmoni conſen-
tiat. Maiorem tñ in toto ſinu thoracis ęſtũ percipiet, qui ex pulmone laborat: atq; calidã plane ani-
mam reddet, ſitietq́; ẽt altero magis, & calidioribus erit faucibus atq; lingua, eaq́; ferè ſicciore: ꝙ, ſi
malum ingraueſcat, inficiet lingua atro colore, quam omnino aſperam habebit. At, ſi pulmo ſit
refrigeratus, cor, quod ei conſentit, pulſus primo in eam adducet alterationẽ, quam ante conſequi
oſtendimus vſum, qui exoluitur: tẽporis longitudine, cum frigiditatem hecticam cõtraxit, pulſus
excitabit, quos huic, ſi polleat, attribuimus. Ac nimirũ cætera cõueniunt his, quibus ſolum cor eſt
refrigeratum, cum illis, quibus pulmo: alterum enim neceſſario alteri cõſentit: quibus vero refri-
geratus eſt primus pulmo, hoc habent extra ordinem, vt ſentiant frigidam reſpirationem. Iam, ſi
ſiccitate intemperatus pulmo fuerit, à primo pulſus pene nihil alterabit, tandem conſentiente illi H
corde duriores efficiet. His fauces, tametſi nihil ſitiant, prompte areſcunt. Humida intemperies
vuidas reddit fauces, ſitim extinguit, & tpe ad mollitudinẽ pulſus traducit. Habes pulſus ſimpli-
ces intẽperaturas: ex his cognoſce compoſitas: nam ad aliud propero genus, quod ex fluxione di-
xi oriri. Cõem habet hoc oĩum inæqualitatem pulſuum: obſtruuntur. n. facile & conſtringuntur
atq; comprimunt per eas fluxiones principes arterię: nec minus ob eã humorũ copiã, quæ ad fa-
cultatẽ refertur: ꝙ. ſ. tam cõiunctum pulmoni cor ſit, & cõfluxum habeat per magna oſtia. Ac in-
æqualitas quidem cõis eſt oĩum fluxionum, quæ impingũt in pulmonem, eaq́; nunc maior, nunc
minor eſt ꝓ craſſitudine humoris & abũdantia: minor, ex ſubtilibus & paucis: inſignior, ex craſ-
ſis & viſcidis copioſisq́; fluxionibus efficitur, ꝙ hæ obſtruant comprimantq́; ac grauent magis.
At alterationes pulſuum in cęteras differentias, ex calidioribus fluxionibus, quales ab copioſo ca-
lore: ex frigidioribus, quales excitari ante ab defectu docuimus: Duriores, ꝙ̃ oportuit, fiũt per ſic-
cam intemperiem & inflãmatorios atq; ſcirrhoſos pulmonis tumores: contra molliores ob œde-
matoſas affectiones. Iã nec reſpirationis vnum genus eſt per intemperiem & fluxiones. Frigida
intẽperies paruam, tardam, raramq; reſpirationem creat nõ aliter, atq; pulſus: at fluxiones frigidæ
pulſus ſimiliter mutant: reſpirationem nec paruã, nec tardã, nec raram reddunt. Quia enim coar-

ctatus

A ctatus pulmo est, paucus spiritus recipitur: qui ꝙ naturæ non satis efficit, fit vt altera actio statim celeris efficiat & magna. Quæ solæ dyspnœæ habent (quod declarauimus in libris, quos de ijs conscripsimus) vt thoracis distentioni quãtitas attracti spũs aduersetur: maxime.n. thorax dilatat, sed non attrahit spũs plurimum, vti cum apertus pulmo, nec obstructus esset. Genus igitur respirandi oẽs fluxiones idem habent: at non eadem oĩbus suffocatio, sed calidiores comitatur potius, qñquidem largiorem attrahi spiritum natura tum postulat: nam solam intemperiem nullum suffocationis periculum excipit. Iam pulsus ẽt prǣter superiores differẽtias in aliam incidit, ex eo, ꝙ fluxio nunc in ipsas impingat solas asperas arterias, nunc in læues & venas: vel ꝙ inter eas occupet cunctas intercapedines. Si arteriæ tm̃ asperæ sint oppletæ, nihil pulsus duritia variant: sin læues, quia totius aiãtis arteriæ intenduntur, pulsum efficiunt duriorem. Oedemata, tm̃ abest, vt indurẽt eũ, vt ẽt molliãt, diuturnitate arteriarũ tunicas humectãdo, nec quicq̃ intẽdẽdo: id quod in tumoribus inflãmatorijs & scirrhosis vsu venit. Quare noli iam noĩa expectare peripneumoniarũ, vel asthmatũ, vl' aliorũ pulmõis morborũ, cũ affectus teneas pulmõis: nã istitutionẽ p noĩa primã hẽre sigñãtiõis cõtrouersiã, alterã, numeri morborũ ignoratione, multis sępe locis declarauimus.

*In græ. dictio hæc nõ hẽtur.

*περὶ τὸ σημαινόμενον, est in impĩßis: in plerisq; ãtiquis ẽ περὶ τὸ ζητούμενον. i. rei q̃sitæ.

*ἄγνοιαν est ĩ textu: sed forte ἔννοιαν. i. notitiam, legendum est.

Pulsus, quos creat Thorax affectus. CAP. 3.

B SEd ad thoracis morbos eadẽ via et rõne progrediẽdum nobis est. Intẽperaturę easdem alterationes inducunt, ac paulo ante illæ pulmonis: tumores pro multitudine & genere singulorũ humorum, qui efficiant eos. Variãt aũt, ꝙ citius cor & magis pulmoni consentiat: minus atq; tardius thoraci. Alia præterea erit varietas, ꝙ interim affecta pars thoracis sit musculus, interim succingens costas tunica: maior siquidem tensio est, vbi duræ partes & spissæ intumescant: vnde etiã pleuritici semper duriorẽ pulsum, q̃ peripneumonici, habẽt. At æqualis est maxima ex parte pulsus in tumoribus, qui cõsistunt ad costas, non, vt in pulmonis tumoribus, omnifariam inęqualis: neq; enim magnis vasis neq; vicinitate propinqua cum corde coniunctus est thorax. De genere dyspnœæ hoc loco nihil necesse habeo dicere, vt in pulmone oportebat distinguere: nam modo cor offenditur primum, modo pulmo. Exposita est enim & facilis eius affecto thorace cognitio.

Qui Pulsus fiant affecto Iocinore. CAP. 4.

IOcinore affecto pulsus ex intemperie variant, vt superius docuimus. Si excitati sint tumores præter naturam, conueniunt fere ẽt in his, sed minus ex inflãmationibus indurescunt, q̃ ex thoracis inflãmationibus: & tanto quidẽ, quãto, q̃ ex pulmonis, magis. Nunq̃ ẽt ex thoracis vel iocinoris tumore fit mollis pulsus, eõ ꝙ nec inascitur his instr̃is œdema pituitosum. Cõpactior.n. tho-

C rax est, q̃ qui eam fluxionem admittat: iecur nõ compactius modo, sed & innata facultate alterat pituitam: at iocinori procliuius cor, etsi remotius, q̃ thorax sit, vinculo caue venæ consentit.

Septo Transuerso affecto, qui fiant Pulsus. CAP. 5.

COnsentit porro & septo transuerso præ oĩbus alijs thoracis partibus, ꝙ ex ipsa caua vena in hoc venæ inferuntur: tensionem vero nulla perinde alia pars infert arterijs, præcipue si neruosa eius pars affecta sit. Ac, si ab solis excrementis in ipso existentibus, citra febres intendatur, dolor & dyspnœa à primo consequitur: postea putrescentibus excrementis febricitãt: Si ex fluxione, quę incũbit in ipsum, oĩno, hęc sit vel flauę bilis vel calidi sanguinis & tenuis, oportet: nã crassum sanguinẽ & pituitam lẽtam pp dẽsitatẽ nunq̃ recipiat. Hi delirabũt necessario, pulsumq; habebunt insigniter durum, itaq; ẽt paruum: quia vero ambo hæc, & calor est copiosus, proinde creberrimũ quoq;. Pulsus iam affecto septo trãsuerso citra febrẽ, durus est & paruus: non multo tm̃ crebrior, sed vel admodũ parum, vel nulla ex parte, in eã incidit mutationem. At vero omnia, quę magnis pleuritidibus accidunt, rñdent symptomatibus partis neruosę septi transuersi, tum ꝙ succingens costas tunica multis neruis pręditа sit: tum ꝙ adhæreat septo transuerso, mẽbranisq; thoracẽ interseptientibus, per quas ad cor cõtinuat. Ac maximũ sanè indiciũ, exitialis pleuritidis est, si

D pulsus sit magnopere durus, itaq; paruus ẽt, & ob ambo hæc calorẽq; creberrimus: pleuriticus cũ tali pulsu nemo est seruatus vllus. Hi minus, q̃ quibus inflãmatum est septum trãsuersum, delirãt: propius.n. principium emittuntur nerui septi trãsuersi. Verum, qñ de pulsibus dicere institui, nõ est mihi in cæteris signis immorandum: in cõmentarijs.n. de locis affectis, latius de his diximus.

Qui Pulsus fiant Ventriculo affecto. CAP. 6.

VEntriculus affectus intemperie, pulsus ita, vt superiora, immutabit: ob tumorẽ vero quempiam, si is sanè in fundo cõstiterit, more aliorum: sin ad eius os is cõstiterit, pulsus ob neruorum multitudinẽ erit durior, non ita durus tm̃, vt ex septo trãuerso: multum.n. concedit huic, tametsi nõ cedat neruorũ magnitudine, sed quia hi nerui insigni sensu sunt præditi: molles sunt.n. et magni, atq; ex ipso principio sunt enati. Verum, quia carnosa est corporis substãtia, duritia inferior est & succingente & septo trãsuerso: quæ corpora cõtenta sunt, & dura, spissaq;, vnde, cum intumescunt, vehementius tendunt: præterea illorũ nerui non secus, atq; ipsa instr̃a, duri contẽtiq; sunt, vẽtriculi (vt diximus) molles. Quare ex septo trãsuerso & succingente tunica durissimi, itaq; etiam parui fiunt pulsus: ꝙ, si calor quispiam cum ijsdem, vt in inflammationibus & febribus, sit coniunctus, simul creberrimi. Ex ore ventriculi nunquã ita durus pulsus fit, ꝙ nec ipsi nerui, nec pars sit cõtenta: verum parui & subinde crebri, quia pp eximium sensum defatigatur q̃ primum

&

& deijcit facultas. Exposuimus.n.quos pulsus dolor,præsertim si facultatẽ lędat, efficiat. Ac,quẽadmodũ ob dolores, q afficiunt vẽtriculos, statim debilitat facultas,ita nec copiã humorũ sustinet ne paulisper qdẽ,sed degrauat & defatigat,pulsusq; efficit inęquales.Diximus in superioribus libris,facultatẽ copia materię degrauatã qui pulsus comitent,atq; ẽt qui debilitatã: quę offensiones facultatis cũ ventriculi os ambę comitent,iure pulsus reddit interdũ lãguidos, paruos,crebrosq;: interdum inæquales cũ in illis tribus, quæ memoraui,generibus, tũ vero in celeritate & tarditate. E

Qui pulsus fiant Affectis cæteris Nutritionis instrumentis. CAP. 7.

POrro in nutritionis cæteris instrũs,nihil iam laboris est, mutationes pulsuũ inuenire, si priora oĩa,quę exposuimus,quasi elemẽta respiciamus, vt nihil obiter prætereamus: quæ.n.propiora cordi sunt,& magnis vasis ei copulata, celerius & magis in consensionẽ trahent: q remotiora sunt,& paruis vasis affixa,minus & tardius.Eodẽ mõ,quæ dura & cõtenta, neruisq; pdita sunt plurimis duris,facile pulsus hęc efficiunt duros: q contra,molles: quæ sensu vigẽt,vtroq; incõmodo facultatem afficiũt.Quare nulla difficultate ipse inuenias tua sponte,quẽ quęque pars quibus in affectibus pulsum creat: Vt, exẽplĩ causa,vesica & vterus loco inter se nihil differũt, sed durior vesica & neruosior est,vnde pulsus inflãmata duriores facit,q̃ vterus: vterus celerius eos & magis conuertet in magnitudinẽ paruitatemq;,atq; reliquas drĩas,maiores enim arterias habet venasq;, & multo prius ex magnis dorsi vasis expullulant,q̃ quę inserunt vesicæ. Dolores vtrique instrũ, quatenus neruo ex æquo prædita sunt, pares sunt: quatenus spissius est & durius vesicæ corpus, maiores sunt huius. Etenim, qui obsepti in spissioribus corporibus & constipati sunt humores, hi maiorẽ dolorẽ,q̃ qui in rarioribus sunt & mollibus,concitãt: nimirũ qui tendant violẽtius,cuius comes erat doloris magnitudo. Hac rõne & via oĩum partium inuestigandæ sunt differentiæ. F

Qui pulsus fiant Partibus,quæ extra Inguina & Alas sunt, affectis. CAP. 8.

SEd exercitandi gratia drĩas ego explicabo aliarũ partium quæ sunt extra inguina & alas: qm̃ & his aliquid quidem a prædictis omnibus differens est, quemadmodum & inter sese mutuo particulatim: aliquid vero tum sibi mutuo,tũ cum prædictis cõe est.Nam,q̃ distãt multũ a corde, ambobus est cõe,magisq; inferioribus: sed inter se substãtijs & officijs differunt, sicut quiddã habent inter se & cũ superioribus oĩbus cõe,in oĩbus differentijs, quas commemorauimus. Etenim sunt in his ipsis quoq; quædã duriores & densiores,aliquæ rariores & molliores: atq; hæ pluribus & maioribus,illę paucioribus minoribusq; vasis & neruis, præditæ sunt: ac pars earum acutiorẽ sensum habẽt,pars secus. Diuersitatem vero in functionibus harũ partiũ ac pręcipue earum,quæ supra alas sunt, ignorat nemo. Crura.n.& manus actionum volũtariarum gratia condita sunt generę inter se similium: oculi,aures,lingua, menynges,ipsum cerebrũ, oẽsq; colli partes, lõge sanẽ dissident functionibus ab artuum partibus. Quocirca adiũctam esse par est suam cuiq; speciẽ symptomatũ,quæ non ex æquo pulsus alteret: Vt,sint licet eodẽ loci cerebrum,menyngesq;,ac cæteræ capitis partes, si inflammatæ illæ sint,febricitent,necesse est,& delirent: si aliæ, non necessario: nam musculorum temporaliũ inflãmationes,febres,deliria,spasmos,sopores frequẽter inducunt, si magnæ sint,non semper: neq;,cum paruæ sint,illa syptomata concitant. Cerebrum ipsum , vbi incurrerit in morbosam intemperiẽ, symptoma necessario, quod intẽperiei familiare est, inducit: in caloribus immodicis,si qñ soli hi per se steterint,delirium: si coniũcti sint siccitate,vnà cum vigilijs: quod.s.est proprium siccitatis symptoma, vt humiditatis altus somnus vel coma. Refrigerationis eius symptoma est perpetuum, fatuitas, quam vocant: si concurrat humiditas , ijs comes est cataphora: q̃ si multo, q̃ modus naturæ fert, humidius euaserit & calidius, cataphoram inducit coniunctã cũ vigilijs & delirio. Cuius oẽm speciem declarauimus alio in libro,qui est de comate,qd̃ descripsit Hippocrates. Vehemẽs aũt frigiditas cerebri,si accedat siccitas , motu priuat vniuersum corpus: non tñ hi comatosi sunt, sed sublatis oculis intuentur incõniuenter. Iam pulsus, pp quos hęc retulimus,si abunde sit calidũ cerebrũ citra siccitatẽ,in consistẽtia arteriæ sunt moderati & similes natiuis: magnitudine vero hactenus superant, & celeritate, & crebritate,quatenus morbosus calor natiuum excesserit. Si vero non modo sit calidius,sed & siccius pręter naturã,statim vtiq; ẽt menynx ipsa tęnuis,quæ tegit cerebrum,in eandẽ venit affectionẽ: †vnaq; cũ illa cuncti nerui atq; arteriæ pulsum duriorẽ nanciscuntur, q̃ eorum tunica contendatur atq; desiccetur: nam de cõsensu principiorũ disputauimus aliàs. Quod si ex biliosi humoris affluẽtia in calidũ & siccũ affectũ cerebrũ deuenerit,ẽt magis tendunt arteriæ. Ita,quẽ inducit calidus sanguis & quasi feruidus,siccitas minor & maior tensio cum ipsas menyngas corripit, tum neruos atque arterias. Biliosus vero succus,†si pallidus sit,‡ cuius hic mẽtionem facimus,quia tenuis est et subtilis,non perinde in mollibus corporibus inherescit: ita nec in tumorẽ attollit ea. Sãguis calidus sepitur arctius & obstruitur: quo excitat tumorẽ maiorem,& tẽsionẽ validiorem. Proinde ẽt atq; ẽt attendendum est arterię corpus,p siccitatem ne,an p tẽsionẽ,videat tunica durior: si ob siccitatẽ videat, alterutrũ est existimandũ obsidere cerebrũ,vel intemperiem calidã & siccã, vel copiam bilis: si ob tẽsionem,inflammationem: si propter ambo, ipsum etiam affectum puta cõflatum esse ex sanguineo & bilioso humore: qui perpetuo oẽs delirant. Differũt inter se,q̃,qui intemperie sola affecti sunt, modice hoc habeant,& infirmas oẽs voluntarias actiones: qui bilioso humore , non eas habeant G H

†Græ.legitur, σὺν αὐτῇ δὲ καὶ τὰ νεῦρα σύμπαντα, καὶ ἐκεῖνα καὶ αἱ ἀρτηρίαι σκληρότερον &c. sed forte legẽdũ est pro ἐκεῖνα, ἡ καρδία, vt ẽt apparet inferius: vt ita vertatur. unáq; cum illa cũcti nerui & cor: ac arteriæ duriorẽ pulsum habẽt, quod earũ tunica &c. loquitur.n.de cõsensu principiorũ, cerebri nimirũ & cordis.

†Al. hoc est pallidus.

A beant infirmas,& mirum in modum delirēt. Qui ex atra bile feruente ob putredinem hoc patiuntur, mente ferinè mouentur: quorum etiam sunt duri pulsus vtraq; de causa, siccitate et tensione: simulq; parui ob duritiem: et iusto celeriores, quia febricitant: etiā crebri, q non satisfiat vsui. Humidæ intemperaturæ cerebri, molles pulsus diuturnitate efficiunt, ac hominem comatosum: si ad illas accesserit febrilis calor, morbus appellatur lethargus: & pulsus est non mō mollis, sed & magnus. Si vero putrescens pituita ita cerebrum afficiat, erit tum etiam morbus lethargus: pulsusq; arteriæ contentæ speciē quandā prębebit, tametsi sit mollis. At magni in morbis hisce oībus hactenus erūt, quatenus auctus sit calor: celeritas aut omnino minima est, aut his nihil prorsus crescit: eodemq; crebritas modo. Hęc aūt vnà cum coloris copia omnia increscent. Si verò cōmisceatur ex bile & pituita affectus, nec prorsus vigilant, nec in profundo sunt comatę: sed in soporem deserunt, desipiuntq;, nec palpebras valent attollere: & breuibus, comatosi hi sunt & vigilantes: itaq; & pulsum habent ambigentem inter complicatos mutuo affectus. Sin frigiditas morbosa cerebrum afficiat, cum illi cor consentiat, minores tardiores atq; rariores ęquo pulsus erūt: ac, si absq; materia, sola intemperies cerebri sit, citra oēm tensionem: Sin aūt vnà cum materia, eaq; melancholica, fiet, vt arteriæ tendant, itaq; pulsus durior videatur: Si cū pituitosa non simplr, sed si crassa atq; glutinosa pituita sit, intēdentur: scirrhosos.n.tumores excitat hic humor: Si humida & flatuosa, abs qua generatur potissimum œdema, quod vocant, sine tensione mollis pulsus erit: Si cōfusa pituita & mista ex vtroq; illarum genere fuerit, simul mollis erit, & non nihil intentus: neq; hoc obscurum est, quin, si pulsus sit mollior, erit etiam maior, q̄ antea. Iam vero, quod genus illis aliorum symptomatum accidet, poteris per te ipse ex antedictis colligere. Mihi quidem non est consilium diutius hic immorari, cū illa in cōmentarijs de locis affectis prolixè explicauerim: nam nunc quidem non omnia indicia attendere, sed quæ ex pulsibus duntaxat cōparantur, proposui: itaq; pro cumulo & obiter alia quædam symptomata adiecimus aliena. Quare finem hic faciam de his dicendi, & me conuertam aliò, quod referat ad institutum: de quo tametsi longius egi in cōmentarijs de locis affectis, tamen, vt hic quoq; declarem, res postulat.

Meningibus affectis, Qui pulsus fiant. CAP. 9.

SVbtilis meninx, quæ cerebrum amplectitur, sola mihi nullum vnquam istorum affectuū subire videtur posse, nisi vnà cum cerebro: nec ēt cerebrum citra meningem: sed, siue citra fluxionem intēperies, siue ēt incubuerit fluxio in alterutrum horum, statim impartiri mea quidem sententia affectum oportet alteri. At dura meninx, quoniam longissime à cerebro dissita est, affecta C esse sola potest. Cuius affectus si insignis sit, vt cor ad consensionem solicitet & arterias, pulsus in modum cerebri affectuum alterabuntur: calidi.n.affectus vsum augent: frigidi cum hunc remittunt, tum arterias pedetentim indurant, præcipue eas, quæ corde sunt altiores: sicci intentum & durum pulsum reddunt: humidi mollem, attamen nō ita mollem & durum, vt cerebrum, sed magis quidem durum, minus vero mollem. Siquidem corpora sua sponte dura, quæ in affectus indurantes inciderunt, maximam contrahunt duritiem: sic, quæ natura mollia sunt, si in humectantes & liquefacientes incurrant, semel exoluuntur, mollescuntq;: sin dura arripiantur humectantibus affectibus, aut mollia indurantibus, nequaq̄ assequātur extremum contrarij sibi status. Hac ratione nunquam ob meningum œdema pulsus fiet ita mollis, vt ob cerebri & pulmonis: neq; ex cerebro & pulmone inflammatis perinde durus, ac ex meningibus. Verum his, qui duri per meninges sunt, similis ille est, q ob septum transuersum & tunicam succingētem. Qui cerebri & pulmonis gratia molles sunt, ita sunt molles, vt nullus alius. His præ cæteris vicinior est ille, qui ex iecinore & liene oritur, œdemate affectis: nam scirrho etiam hæc viscera obsessa pulsus satis duros efficiunt: minus, si inflāmata sint, q̄ si laborēt scirrho. Cerebrum & pulmo fortassis ne admittūt quidem scirrhum: duris enim corporibus & spissis hic affectus, non raris & mollibus, familiaris est.

D In cōi autem de oībus, quæ commemorauimus, licet non referamus sigillatim, sciendum est, affectus, si nimium frigidi sint & supra oēm modum, duros pulsus facere, alioquin non: præterea arterias viciniores in mollitudinem & duritiem transire magis, quę longe disiunctæ sunt à locis affectis, aut si interpositū sit cor, minus. Quod si teneas, nihil est, de cęteris morbis faciei, colli, artuum, q alia præcepta requiras. Nam pars affecta, si spissa & dura sit, pulsus efficiet duros, siue inflāmata, siue scirrho affecta, siue supra modū refrigerata solicitet arterias: si carnosior sit, eaq; vel inflammata sit, vel scirrho induruerit, duros quidem, sed minus superioribus: sin œdema habuerit, molles. Ac consentient arteriosis celerius vicinę omnes arteriæ & cor: venosis secundum has: tardissimè aūt neruosis: tpe.n. hæ & insigniter læsæ motum arteriarum immutant. Nil mirum ergo est abdominis & thoracis inflāmatis musculis facile comitari febres: quamobrem & pulsus fiūt magni, celeres, & crebri, sed durus illis pulsus vel conuulsiuus nunquā fit. Si vlnæ, vel tibiæ musculi inflāmati sint, maxime qua parte tendines egerminant, facile conuulsione corripiuntur: facillime etiam pulsus tenduntur ac indurescunt: thoracis etenim & ventris carnosi musculi sunt, neruosiores manuum & pedum. Adeoq;, si tendo aliquis in summis manibus vel pedibus inflammatus sit, prompte illis pulsus durus fit, prompte item conuelluntur. Iam vero admodum duri fiunt pulsus ex scirrho iocinoris, vel lienis: sed ijs, quibus ad eum modū sunt duri, nullum conuulsionis pericu-

periculum est. Ac,cum insigni lien scirrho affectus esset, frequenter conspeximus non consecutã E aquã inter cutem: iocinori vero succedit necessario: fitq; tum pulsus,mirũ,prȩditus signis vtriusque affectus, tum tunica ipsa arteriarum humidiore molliore q;, tum indicante aperte tensionem ex scirrho, atq; ita duriore. Ipsa sua sponte aqua inter cutem citra viscerum inflammationem pulsum non intendit: illa exoritur propter hæmorroidum immodicam vacuationem, aut insolitam suppressionem: itemq; menstruorũ suppressiones & immodicæ vacuationes aquam inter cutem gignunt. Vteri affectus mulierum, declarauimus ante,quemadmodum varient pulsus,cum vesicæ eum compararemus.

Testibus affectis Qui fiant pulsus. CAP. 10.

VNum etiam reliquum est,de testibus vt dicamus: nam hæ partes, etsi extra inguina sint, statim † febres propter vasorum vicinitatem accendunt. Etenim superne ab renum regionibus vena & arteria descendunt per peritonæi foramina ad testes,vasa sane magnitudine insigni: etiã ipsa tunica erythroides adnata peritonæo est. Quare merito, si hæc sit inflãmata, pulsus durus fit, ac proinde minor: ex testibus non ita durus & magnus, causâ febris. Quæ enim partes arteriosæ & venosæ sunt febres excitant magis: quæ neruosę,aut nullas omnino,aut paruas: at tetanos generant & spasmos. Omnia iam,quę instituera mus,absoluimus: nam singularum partium omnibus affectibus recensitis,declarauimus,quem quæque mutatio pulsum creat. F

† Addendum ex græcis. Vbi īflamatæ sũt.

Futura ex Quibus sint Præsagienda. CAP. 11.

NVnc ergo, quod in primis operæpretiũ est, compendiose hæc in pauca capita reducamus: nam præsentium cognitio,nihil aliud est,ac affectuum inuentio: cognitio præteritorum,nihil etiam aliud,atq; inuentio causarum,quæ affectus inducunt. Quare,si in his commentarijs oẽs affectus explicati sunt: oẽs autem causas effectrices partim in alijs commẽtarijs exposuimus, partim in superioribus de causis pulsuum: nihil iam desideretur ad præsentienda præterita vel præsentia. Nam futurorum sumi præsagia ex præsentibus etsi sæpe iam antè monstrauimus, tamẽ omnia nunc etiam summatim, necesse est, percurramus, hinc inducto exordio de euentis, quæ expectantur,dignoscẽdis. Vnum est ac primum quidem,quo erumpet morbus, ad exitium'ne, an ad salutem: alterum ab hoc, quo potissimũ hoc tempore accidet: tertium iam, qui'nam modus erit mortis & salutis. Hæc omnia ex affectibus præsagiuntur: ex ipsis enim,vt ostendimus, morbi genus,& facultatis imbecillitas vel robur dignoscitur: hęc si inter se conferantur,futura presentiuntur. Morbus enim cognoscitur ex loco affecto eiusq; affectu: facultas ex commodo temperamento,vel intemperie corporum solidorum: nam,si imbecillitates quædam ob spiritum animalem ac G cidant,breues sunt illæ,& symptomatum ratione consequuntur. Hęc si inter se conferantur, si facultas vigori morbi est sustinendo, oportet superstitem hominem esse, siquidem nihil erratum sit extrinsecus: sin autem sit impar,moriatur,necesse est. Tempus,quo vtrũq; horum accidet, ex his prȩscietur. Euadent,qui erũt superstites,illo tempore,quo morbosam affectionem semel superatura est natura: morient tunc temporis, quo facultatem morbus adeo prosternet, vt functio aliqua ad vitã necessaria pereat. Et vero etiã modus tum mortis tum salutis indidem præsciet. Functiones enim,quę ad vitam requiruntur,abolitæ,partim suffocant,partim vitalẽ facultatẽ prosternũt, partim proportione & vitalem prosternũt & suffocant. Vitalẽ facultatẽ suffocant affectus,qui ex thorace,pulmone,aspera arteria,gutture,faucibusq; procedunt: non nulli etiam ipsum statim cor occupant. Qui prosternunt facultatem, ex stomachicis,quos vocant,affectibus,vnde syncopa corripiuntur: ex iocinoris ẽt diuturnis, propter quos cibum non sentiunt: præterea ex longis doloribus, vel vehementibus: ad hæc ex omnibus hecticis febribus: breuiter corporis cordis ingens intemperies,quoquo modo,siue per se hęc inde ab intio,siue propter alia viscera cõstituatur, deijcit vitalem facultatem. Iam vero etiam animalis facultatis imbecillitates, cerebri ingenti intemperiei comitantur: eiusdem quasi suffocationes impletionibus eius ventriculorum, & obstructionibus meatuum, qui in eos penetrant. Proinde, cui mẽsura facultatis perspecta ad vnguem sit, locusq; affectus,& eius affectus, hic ad futura præsentienda est peritissimus. Quemadmodum vero dignoscendæ sint partes affectæ,in alijs commẽtarijs explicauimus: Ac, quomodo etiam illarum affectus,cum in illis,tum maxime in libris de iudicationibus,& ẽt in hac lucubratione: De facultatibus etiam sæpe diximus, multisq; locis: atq; ex actionibus cognoscuntur,& ex agentium intemperie. De cæteris facultatibus egimus alio loco: at de illa, quæ molitur pulsus, quam scilicet appellamus vitalem,& in his commentarijs verba fecimus non pauca,& faciemus etiam nunc. H

De Facultate Vitali cognoscenda: & de Iudicationibus per pulsus præsagiendis. CAP. 12.

CVm omnes pulsus per se languidi sint,infirma facultas est: quod per totum corpus fiet,cum ipsum cordis corpus intemperatum sit: in vna parte,cum sola illa pars. Vbi earundem arteriarum nunc languidus pulsus sit, nunc vehemens, facultas non est per se quidem imbecilla, sed abundantia humorum degrauatur. Solam autem nec in toto corpore hanc inæqualitatem, nec vna in parte, inueni vnquam,sed alia simul tria genera immutari,fieriq; inęqualia: tria'genera inquam, magnitudinis & paruitatis, celeritatis & tarditatis, crebritatis & raritatis: etenim magni

parui

A parui medij, celeres tardi medij, crebri rari medij, non aliter, ac languidi vehementes medij, facultatibus accidunt, quæ à copia humorum grauantur. Ac, si pulsus vehementes & magni numero contrarios vincant, minus facultas offenditur à copia: sin parui & languidi, magis. Et inæquales item in vno ictu, tum quos interpellato quiete motu, tum quos perpetuo manente, diximus fieri, hi omnes, si fines motuum validiores & celeriores efficiant, nunciant facultatem esse robustiorem omnibus, qui languidiorem et tardiorē efficiant. De differentia decurtatorum satis etiam est dictum. Cum ergo in tali statu pulsuum altus pulsus videatur, apertum est illum permagnum esse, vt ante diximus: declarabit etiam superiorem iam naturam copia esse. Languidus igitur pulsus nunquam altus est: cęterum magis & minus vehemens, quò altior simul & vehementior eua ferit, robur facultatis nunciabit, liberumq́ motum. Simul autem cum ea mutatione mutari prius* necesse est inæqualitatem, ac primum magnos & altos pulsus contrarijs multo plures fieri: deinde omnes ordine æquales: hi excretionibus, necesse est, iudicētur. Nec altos tantum & vehementes pulsus hoc comitatur, sed etiam magnos pariter & vehemētes: at certius & firmius, si alti sint. Hic contractionis motus est attendendus: semper enim abijcere inuenies eam, priorem celeritatem, & minus hoc & magis eam facere. Itaque discretio tibi hinc modi* iudicationis suppetit: melior enim iudicatio solet expectari contractionis celeritate plus remissa: &, si huc alia signa accedant concoctionis (quæ sum omnia complexus in commentarijs de iudicationibus) optimam iudicationem promittit hic status. Quòd, si contractionis celeritas parum sit remissa, aut* morbus haud dum videatur concoctus esse, expectanda quidem est iudicatio per excretionem, non tamen vndequaque probata: sed aliquid habebit malarum iudicationum aut vnum, aut duo, aut etiam simul omnia. At, si pulsus sit magnus & vehemens, nec pręcedat illa inæqualitas, non semper portendit excretionem. Altus semper quidem, sed, si non præcesserit inæqualitas, modicas excretiones spondet: copiosas, cum multas sequatur inæqualitates, quæ declarent facultatem copia onerari. Miraberis optimis iudicationibus altum vna & moderatū celeritate in contractione pulsum, præsertim consequentibus excretionibus, antecedere: & non in distentionibus arteriarum, cùm in se attrahant, sed in contractionibus, quando excernunt. Quod mihi videtur præcipue Archigenem adduxisse, vt putaret arterias in contractionibus attrahere aliquid in se ipsas, in distentionibus excernere: at fieri hoc non posse, in libro de vsu pulsuum docuimus. Quæ vero sit causa, quamobrem altus simul & celer in contractione pulsus promittat decretorias excretiones, hoc loco explanabimus. Non eadem est facultas vitalis, quā vocant, & nutritia naturalisq́: illius enim

C hoc vnum opus est, generatio pulsus: naturalis id, quod familiare est ad nutritionem, allicere, &, quod est alienum, excernere, preterea retinere alterareq́ familiare alimentum: ad nutrienda enim corpora postulat hæc omnia, sicut ad natiui caloris tuendam mediocritatem, distentionem & contractionem arteriarum atque cordis. Quam facultatem nec in stirpibus inuenias, nec in animalibus frigidis: cuius generis sunt ostrea, & quæ petris vel alijs duris corporibus adnascuntur: animalia calida, potissimum sanguine prædita, apertissimam hanc facultatem & vehementissimam obtinent. Hæc ergo in contractionibus pulsuum eijcit solum fuliginosum excrementum, quod obstiterit naturalis caloris mediocritati: sicuti in distentionibus, quod se refrigeret, allicit. Altera facultas nutritia conueniens attrahit alimentum, & incommodum excernit. Distincta igitur facultatum principia sunt, vt in commentarijs de Hippocratis & Platonis placitis ostendi: ceterum in singulis instrumentis inter se confunduntur. Nam arteriæ, quatenus nutriuntur, facultate nutritia gubernantur, cuius excernere alimenti excrementa munus est: sicuti alterius vitalis, fumosa excrementa expellere. Quando igitur hæc abundant, arteriæ maximam simul & celerem contractionem moliuntur. Quòd si fieri posset, vt digito intro in eas immisso, pulsus exploremus, percipiamus eas penitissime intro ferri: sed, quoniam hoc non potest, celeritas primum potissimumq́

D attendenda est: deinde contractionis quantitas, si probe ad eam dignoscendam sis exercitatus. Cū vero hæc excrementa nulla amplius sint, concoctiq́ sint humores, qui antea putrescebant, altera facultate naturali concoctorum excrementa excernit. Hæc per omnia membra permanauit animantis, perq́ carnem, & neruos, & ligamenta, ossaq́: non per solas arterias & venas est distensa. Atque hæc est illa facultas, quæ etiam iudicationes efficit: cuius quatenus participes arteriæ sunt, excrementum expellunt. Altera facultate pulsatrice, quam solæ hæ obtinent, in contractionibus fumosum excrementum excernunt, sicuti in distentionibus attrahunt refrigerium. Vsus nō perpetuo par vtriusque est, sed præpollentis vsus excellit non nunquam: itaque etiam ex se pulsum figurat, siquidem ei facultas respondeat. At vero, si fumosum excrementum præpolleat, plurimū contrahitur, distenditur autem non plurimum cor cum arterijs: sed hactenus dūtaxat, vt satis refrigerij ab extrema contractione suppetat ijs. Sin autem paucus admodum fuerit fumosus calor, copiosissimus vero mundus & purus & quasi flammeus, in distentione plurimum attolluntur: & contrahuntur eatenus tantum, quatenus satis fiat alteri vsui. Quare semper æqua magnitudine distentio est atque contractio, nisi, cum digitos casu admouerimus, repentina fiat mutatio. Interest autem hoc, quod nunc foras motus magis feratur, nunc intro: declaratq́, quemadmodum

dixímus,

*al. priorē.

*ἤθους. id est moris.

*aliter, et.

diximus, si ille, qui intro fertur, præpolleat, esse in arterijs fumosum quendam calorem: igneum E & purum, si ille, qui foras. Ob hanc sane causam altus pulsus excretionem significat, concoctis iam humoribus, qui inducebant febrem, comitans. Semper porrò omnis excretio naturæ lege perfecta sequitur concoctionem: etenim in ventre conspicitur natura excrementum à concoctione excernere. Cæteras omnes excretiones, quæ ante, quàm cibus coctus fuerit, fiunt, nunc quod vellicetur ab illis, quæ continet: nunc quia degrauetur: ante tempus concoctionis cogitur moliri. Haud aliter totius corporis facultas, postea quàm satis familiarem succum concoxerit singularum partium, tum demum excrementum excernit, nisi quid eam, vt diximus, iritet ante tempus. Copia excrementorum tum ex plethoricis signis, quę præcesserunt: tū ex pręsente flammeo calore præsentitur: ob quē ipsum calorē pulsus magni videntur, †& alti.} Quare sunt pessimæ excretiones, quæ pulsum nec magnum obtinent, & celerem in contractione ostendunt. Porrò autem, si etiā se plus intro recipiat, fumosi hic excrementi affluentis in primis est nuncius, atque ob id crudi morbi. Si præterea sit pulsus lāguidus, periculum est syncopes. Si vero pituitosior morbus sit, cum ab inæqualibus pulsibus mutatio fiat in plures vehementes & magnos, iudicatio erit per abscessum: maxime si diuturnus sit, magisque etiam cum adhuc hyeme, & in frigida ætate, natura, & regione. At, in quam potissimum corporis partē erupturus sit abscessus, non F est præsagire ex pulsibus. Sed, quod in commentarijs de iudicationibus diximus, spectandæ sunt inclinationes naturæ, quas etiam in libris de iudicationibus à modo motus diximus declarari. Cum enim pulsus omnino ad excretionem spectat, si adiuncta habeat profluuij sanguinis signa, de naribus sanguis profluet: his si careat, ex alia quapiam parte dispicienda est excretio. Sed de his omnibus satis in commentarijs de iudicationibus disseruimus.

† Græca quædā exemplaria manuscripta nō habent καὶ ὑψηλοί, i. & alti: alia tamen habent: sicuti & in libro. 1. de die. decr. ca. 7. habēt, sed motus plures alti & magni &c.

Galeni

GALENO ASCRIPTVS LIBER DE VRINIS

Iosepho Struthio Polono interprete.

Maxima diligentia restitutus græcæ fidei.

ARGVMENTVM LIBRI.

Quid ex Vrinæ Substantia, Colore, Odoreq; , ac Iis, quæ in ipsa continentur, in sanis & ægrotantibus iudicandum.

Galenus in primo cōmētario in librū de humoribus com. 1. dicit se librū vnū de vrinis cōscripsisse: sed an hic, ille sit, aliorum sit iudicium.

Quæ Primæ sint, ac præcipuæ Vrinarum Differentiæ. CAP. 1.

VRinarum differentiæ multæ quidem particulatim existunt: primæ tamē ac præcipue sunt duæ, humor scilicet, & † ea, quę humori inhærēt. } Humorem autem (græce χῦμα) voco id, quod re ipsa vrina est: à verbo κεχῦσθαι id est fusum esse, ipsum deducens: inhærentia vero ea, q̄ diuersimode in vrina apparēt. Rursus vero humoris ipsius differētię in totidem secantur partes: duæ siquidem sunt, substantia nempe, & color. Vtrunque autem horum in diuersa partiri licet: substātia enim alia est
C tenuis, alia grossa, alia mediocris. Eam vero, quę mediocris est, cum secundum naturam se habeat, diuidere non licet: cęterum tenuis & grossa bifariam diuiditur. Vrina quidem tenuis, aut mingitur tenuis, & permanet tenuis: aut mingitur tenuis, sed turbatur tandem, & efficitur grossa.

† παρυφιστάμενον. quā dictionē hic interpres vertit inhærentia, et residere, & sedimentum seu sedimen.

Quid indicet Vrina, quæ Mingitur tenuis & manet tenuis: & quæ Mingitur tenuis, sed turbatur. CAP. 2.

PRior quidem extremam indicat cruditatem, natura enim non dum coctionem tentauit: altera autem, quæ ex tenui reddita est turbida, indicat naturam iam primo aggressam esse coctionem. Et tenuis quidem vrina ita diuiditur, idq; quod diximus significat.

Quid significet, quæ Mingitur grossa & permanet grossa: & quæ Mingitur grossa, sed redditur clara. CAP. 3.

AT grossa simili modo aut mingitur grossa & permanet grossa: aut mingitur grossa, sed redditur tenuis. Prior quidem indicat vigorem agitationis, quæ est in humoribus grossis & flatuosis, cum qua adest vel affuturus est dolor capitis, propter conturbationem ac euaporationem humorum. Altera autem {cessare} ebullitionem grossorum humorum, sed tamen naturam incipere
D secretionem eorum, indicat. Et hæ quidem sunt humoris, quo'd ad substantiam, differentię.

Vrinarum Differentiæ à Colore. CAP. 4.

CVm vero in priore partitione mentionem etiā fecerimus drīarum, quæ à coloribus capiuntur, iam deinceps eas exponamus. Prima igitur est vrina alba, hāc sequitur pallida, deinceps rufa, quarta est flaua, post hanc rubra, vltimo nigra: & extremæ quidem sunt duæ, alba & nigra: reliquæ autem mediæ inter has. Est igitur pallida proxima albæ: rufa autem longius distat ab alba, propior pallidę: è diuerso autem, rubea proxima est nigræ, longissimè distans à rufa & à pallida: flaua autem peculiarem ac propriā habet mistionem, ita vt gemini coloris esse videat̄, partim rufi, partim rubei. † Quare in libro de crisibus non abs re hmōi vrinam ad splendorem vergere diximus: } splendorem enim à rufo, nitorem aūt à rubeo, accipit. Ergo ordine quodā mutuo à se inuicem vrinę hę coloribus differunt, alba, pallida, rufa, flaua, rubea, nigra. Fit aūt pallida, cum modicum cholerę, serosę humiditati accedit: rufa autem fit, qn̄ plus cholerae additur: rubea fit à sanguine: nigra vero à nimia exustione, & ab aliis causis, vt paulo post dicetur: alba aūt indicat extremam cruditatem. Hæ igitur sunt chymatis seu humoris, simplices differentiæ in substantia & colore. Reliquum est, vt complicatas cōnexasq; dicamus, quales scilicet sint: quę deinceps simul cō necti possunt, quæ item non possunt: &, si connectantur, quid significent.

† Quare & in libro de crisibus splēdētē ipsam appellauit Galenus: iure.n. splendet.

De Tenui & Alba Vrina. CAP. 5. E

SIt igitur vrina quo ad substantiã suã minime cocta, talis vero est tenuis: cui ita permanẽti tenui, annectatur color exquisite albus, vt sit ea tenuis & alba: hęc vrina multa significat. Aut.n. imbecillitatẽ virtutis ostendit, sicut in senibus, & in morbis diuturnis: in quibus vt plurimũ apparent vrinæ tenues & albę. Tales ẽt in non nullis, qui natura imbecilles vires habent, videntur. Interdũ significat obstructionẽ † renum, qd cognoscet ex dolore loci affecti: aut obstructionẽ hepatis, vt iis, qui quartanis affliguntur febribus: ob grossitie.n. sua melãcholici humores obstruẽtes vias, solẽt hmõi vrinas efficere. Indicãt vero tales vrinæ & aliud summũ malũ: si.n. in causonide & vrẽte febre appareat vrina tenuis & alba, significat phrenitim. Cum enim febris ipsa vrẽs indicium faciat plenitudinis & abundantiæ biliosi humoris, vrina vero nõ tingit, manifestũ est, q biliosus humor non retinet in vasis, sed leuitate sua cerebrum insilit. Si quidem igit nõ dum adest phrenitis, vrina existẽte tenui & alba, febre vero causonide, prędicimus phrenitim futurã: si vero adest phrenitis, vrina vero eiusmodi est, prędicimus mortem vt plurimum: neq3.n. poterit virtus cerebri seruari, cui ingruit tantus acutę mordacisq3 cholerę impetus. Hęc igit signat vrina tenuis & alba.

† *sicuti, cũ i nephriticis appa ret, indicat: et i quartãis simi liter, cũ in pri cipiis talis mĩgitur, obstructionem signi ficat.*

Quid significet Tenuis & Pallida. CAP. 6.

SIt iterum vrina, quo ad substantiam, cruda id est tenuis: quo ad colorem autem, modice cocta, F vt sit pallida: talis debilitatem virtutis significat. Quo ad colorem enim cõcoxit, quippe cum hoc facilius sit: non dum vero quo ad substantiam, propterea, q hoc difficilius est.

Quid indicet Tenuis & Rufa. CAP. 7.

SIt vrina tenuis, cui annectatur color rufus: talis melior quidem est priore, est tamẽ cruda, quo ad substantiam.

Quid indicet Tenuis & Flaua. CAP. 8.

SIt vrina tenuis & flaua: hæc non solum cruditatẽ indicat, sed ẽt defectum alimenti: id quod in iuuene ieiuno reperitur. Interdũ ostendit calorem multũ in profundo, biliosum succũ gignere, id quod in febre tertiana: indicat et vigilias, ac animi ptur bationes. † Hęc oĩa flaua vrina efficit.

† *Hæc oĩa flauã vrinam efficiunt.*

Quid significet Tenuis & Rubea. CAP. 9.

PRoponatur iterũ vrina cruda, quo ad substantiam tenuis, sed rubea: talis nunquam reperit. Si.n. rubeus color in vrina à sanguine fit, sanguis vero à coctione, coctio aũt substantiam ingrossat, manifestum est, q rubedo in vrina cum tenuitate consistere non potest. Quòd, si aliqñ reperiatur tenuis vrina cum rubore, color ille exquisite rubeus nõ est, sed est quiddam ichoroeides.

Tenuis Nigra. CAP. 10. G

VLtima autem est connexio tenuis & nigrę: hæc etiam nũquam reperitur. Color enim niger fit propterea, q melancholicus humor per vrinas purgatur: aut fit à frigiditate nimia, aut à nimia sanguinis adustione: hæc vero tria grossitiem sibi vendicant.

Quo modo Tenue cum Nigro non potest consistere. CAP. 11.

QVod autem tres, quas diximus, vrinę nigrę differentiæ, grossam sibi substantiam vendicẽt, manifestum est: in remissione enim febris quartanæ, & solutione melancholiæ, vrinæ apparent nigræ. Redduntur autem nigræ propterea, q humor nigræ bilis per has expurgetur, qui sua substantia terreus est & grossus: quare & vrinas efficit grossas. Simili modo & hæ vrinę, quæ ex assatione adustioneq; sanguinis nigræ fiunt, grossæ sunt. Si enim vstio nimia exiccat humiditatem sanguinis, constat, q etiam grossam efficit eius substantiam: quare manifestum est, q & vrinæ grossæ fient: à sanguine enim & coloris immutationem accipiunt, & substãtię vsti sanguinis grossitiem referunt. Frigiditas vero, quia ingrossat materiam, etiam vrinæ substãtiam faciet humori similem. Ita igitur vrinæ fiunt grossę, vt docui.

Grossa Alba. CAP. 12.

ET de connexione substantię tenuis cũ diuersis vrinę coloribus, hęc, quę diximus, sufficiãt. Su H perest, vt de altera substantię differentia disseramus. Sit igit vrina grossa, cui ita permanenti grossę color albus accedat: talis vrina magnã esse in corpore crudorum humorum copiã indicat.

Grossa rufa, Grossa flaua, Grossa pallida. CAP. 13.

PRoponatur grossa & pallida: hæc non potest in connexionem venire: neq; etiam grossa & rufa, neq; grossa & flaua, simul consistere possunt. Colores enim hi propter defectum materiæ fiunt ac debilitatem virtutis: grossa autem à contrariis fit causis. Quare manifestum est, q rufa, aut pallida, aut flaua, simul cum grossa permanere nequeunt.

Grossa Rubea. CAP. 14.

SIt vrina grossa & rubea, huiusmodi enim vrina reperitur: significat plenitudinem sanguinis, vt fit in synochis febribus.

Grossa Nigra. CAP. 15.

SIt grossa vrina & nigra: talis ẽt reperitur, & significat euacuationem humoris melãcholici: id quod multoties fit in declinatione quartanarum, & in solutione melãcholię. De vrinis vero nigris, q fiũt aut ab adustione, aut à frigiditate, postea dicemus. Et hę quidẽ sunt grossi cũ iis, quos diximus, coloribus connexiones. Iam vero incipiamus agere de iis, quę inhęrentia vocauimus.

De

A *De eo, quod Residet ab Vrina, & est Album Planum Inæquale.* CAP. 16.

Esto igitur primum album, supremum locum occupans, planum, sed inæquale, id est vno die coctum, postero die non coctum: tale debilitatem indicat virtutis, quæ non potest ex æquo omni tempore materiam concoquere.

Album Non planum Inæquale. CAP. 17.

Sit vero album quidem, & inferiorē locū tenens, non amplius tñ planū, sed diuulsum: hoc deterius est priore: illud.n. ostendebat naturā sustinere inæqualitatem multis interiectis diebus: hoc vero in vna coctione, id quod deterrimum est. Et, veluti Autumnus propterea malus esse dicitur, ꝙ est inequalis: si tñ inæqualis fiat quarto vel quinto quoq; die, minus est malus, si vero vna die, longe peior est: sic & sedimēta diuulsa peiora prioribus sunt, qm̄ indicant naturam in vna coctione defecisse ob distractionem: distrahitur vero natura à flatibus, qui inter succos intercursant, ac dirimunt continuitatem † eorum adeo, vt reddāt illos rebelles. Si igitur supponamus sedimentum habere se secundum naturam, quo ad colorem & locum, præter naturam autem in substātia, quis dubitabit longè deteriorem esse defectum substantiæ? }

†Ex græ. impfēsis ita vertēdū. succi, qui cōcoquitur. Qm̄ igitur supposuimus id, qd̄ inhęret, habeř se sj naturā, quo ad colorē & locū, pter naturā aūt in substantia, manifestū est, ꝙ in substātia illius, quod hæc ita habet, æqualitas, vel inæqualitas ē.

Non Planum Aequale. CAP. 18.

B Sit igitur prius, æquale diuulsum: tale proculdubio malum est: indicat enim copiam grossorum flatuosorumq; humorum in profundo, qui à natura extenuari non potuerunt.

Non Planum Inæquale. CAP. 19.

Sit aliud diuulsum inæquale, id est alio tempore tale apparēs, alio diuersum: hoc priore est melius: indicat siquidem flatuosos succos esse paucos, quos natura cito discutiet, et tenues reddet. Et mirum sane est inter opera naturæ æqualitatem malum esse, inæqualitatem bonum: quod merito sanè ita euenit: mala.n. si eandem perpetuo vim habeant, deterrima sunt. Sicut & pulsus arteriarum, si semper & continuo intermittens existat, deterrimus est: si vero aliquando intermittēs, aliquando non intermittens, minus est malum. Eodem modo sedimētum diuulsum inæquale, minus malum est sedimento diuulso & æquali. Et hæc quidem de hac cōplicatione dicta sufficiāt.

SVSPENsum Album Planum Aequale. CAP. 20.

Sit autem alia complicatio, hæc. Sedimē, quo ad colorem, sit coctum, et sit album, non obtinens tamen locum inferiorem, sed medium, planum in substantia, æquale in tempore: tale indicat coctionem, sed tamē non perfectam: id enim non est hypostasis, loco tñ solū differt ab hypostasi.
C Causa aūt diuersitatis loci est abundantia flatus, qui immiscet succis: si.n. flatus haud exacte per cōctionē fuerit extenuatus, sed ob crassitiē inclusus fuerit intra sedimen, flatus ipse trudit illud atque attollit, aut ad supremā superficiem, & tū vocatur nubecula: aut ad mediā regionem, quod tū vocatur suspensum. At vero, si nulli sunt omnino flatus, ipsum grauitate sua deorsum fertur, vocaturq; hypostasis. Et de suspenso quidem id mihi dicendum fuerat.

De HYPostasi & NVBecula. CAP. 21.

* Tria hæc igitur, quæ diximus, diuersa sunt tm̄modo situ: situs aūt variat̄ per flatū: flatus au-
* tem generatur coctione: coctio vero, quādo perfecta fuerit, flatū attenuabit & resoluet: pro
* pterea hypostasis perfecta perfectam indicat coctionem. Si autem ventositas illa præ grossitie
* extenuari resoluiq; non potuerit, relinquetur in humoribus: quæ erit vestigium coctionis humorum non æquidem perfectę, sed manifestæ & mediæ inter crudos & coctos. Hæc autem, si nō multa fuerit, propellet sedimētum ad regionem mediam: si multa, ad locum supremum, fietq; nubecula, †quæ etiam signum est coctionis: quodcunq; enim fuerit, quod ab vrina residet, coctionē significat, eam tñ minus bonam, si multum & grossum fuerit. } Clarum est igitur, ꝙ ex situ sedimentorū nihil plus discimus, q̄ modum & mensuram eorū, quæ indicantur. Si.n. nigrum erit id,
D quod residet, signū est malum: minus vero est malū, si solum id nigrū est, quod in medio iacet: ac multo minus etiam, si nubecula: si vero id, quod in infimo est, veluti hypostasis, lōge est pessimū.

† Et indicabit cōcoctionē, verū obscurā, qm̄ multa & crassa ē illa vētositas.

Sufficiant vero hæc dicta de situ, qui neq; bonum neq; malum significat, sed modum & mensuram boni & mali. Cum autem in eo, quod residet quatuor nobis considerāda sint, color scilicet, locus, substantia, & tempus: superest, vt de colore iam disseramus, cum de substantia, tempore, & loco, iam satis diximus. Color autem alius est naturalis ei, qd̄ residet, & est albus: alius pter naturam, qualis est niger {fuscus seu} liuidus, pallidus, rubeus: de quibus iam agamus.

COLor Rubeus quid significet. CAP. 22.

Sedimentum rubeum fit à sanguine ichoroeide: significat autem coctionis defectum, nōtamen mortem: cum enim succus is sit benignus & amicus naturæ, {magnum} periculum inferre non solet: quia vero indicat cruditatem, ob id etiam morbum diuturnum: id autem ex eo,
* quod dicturi sumus, intelliges. Humores quidam generantur ex phlegmate, sicut phlegma, & ichor: quidam generantur vnà cum sanguine, sicut flaua bilis & nigra bilis. Quando igitur in vrina sedimentū vř rubeū, indicium est, ꝙ ab ichore colorē accepit: ichor autem fit ante, quàm sanguis fiat (neq; enim natura perfectam sanguini tincturam dedit) manifestum est, ꝙ non dum coctus est: ad hoc autem tempore indiget natura, vt sanguis coquatur. Quid igitur significet sedimentum rubeum, iam diximus.

Quid significet Nigrum. CAP. 23. E

SEdimentum aũt nigrum aliqñ frigiditatis est indiciũ,interdũ caliditatis: discernet̃ vero alterũ ab altero hoc modo. Si antecessit liuidus,postea subsecutus est color niger, indicationem facit frigiditatis: si vero antecessit cr*o*ceus,subsequitur vero niger, caliditatẽ indicat.{Et quatuor qdẽ ĩ eo,qđ residet,inqsiuimus,colorẽ dico,& locũ,et subam,& tp̃s: oĩum ãt horũ syncrisin fecimus.} *χλωρὸν.

Quid significet Liuidum. CAP. 24.

LIuidum autem frigiditatem indicat & internitionem virtutis.

De SPeciebus VRInarum Oleaginarum. CAP. 25.

EX oleaginis vrinis alia est elæochroa,alia elęophanes,alia elæodes.Prima principium indicat colliquationis †adipis totius corporis,est vero ea colorem olei retinẽs: }Elæophanes aũt habet† aliqd magis simile oleo,qđ supra vrinã insidet: }signãtq; augmentũ colliquationis.Elæodes est,q̃ tota sui substantia,& vndẽquaque est,veluti oleũ: q̃ indicat statũ & summũ vigorẽ colliquationis. Sũt aũt hæ vrinæ ẽt ex colliquatione adipis renũ. Extãt tñ cautiones, qbus hoc discernas, quarũ meminit Hippocrates in aphorismo de resolutione adipis renũ, vbi dicit: ‖Quibus hypostasis pinguis,ac simul tota,ijs renũ vitiũ significatur. Ipsemet docuit discernẽdi modũ,cũ addidit ἀθρόον.i.simul tota: {In renum.n. colliquatione celeriter adipes excernunt̃: }in colliquatione aũt F totius corporis adipes colliquati paulatim,i.tarde,& nõ vniuersim,cum vrina exeunt. Quia.n.recipit̃ adeps à venis mẽbris vicinis,deinde ab ijs q̃ cõtinuant̃,& rursus ab alijs & alijs,& tãdẽ à renibus et à vesica,patet multo post tp̃e excerni: adipis vero ĩ renibus colliquati pp vicinitatẽ trãsitus celerrima est excretio, & nõ paulatĩ. Hoc igr̃ est,qđ dixit Hip.sil̃ tota.i.celeriter. Hęc de oleaginis.

† Nõ est in impressis græc.
† exquisitio mixtionẽ ol cum vrina.
*colore.
7a.Aph.35.E ord.56.e

Quid significet Hypostasis Oroboides. CAP. 26.

CVm autem caro ipsa liquatur,facit hypostases oroboides,id est similes orobis: quas vt bene discernas,animum aduerte ad coctionem,aut cruditatem, aut febrem acutam præsentem. Si enim adest febris,totius corporis est passio: si vero non adest febris,est vitium renum. Et rursus,si adest cruditas vrinarum,totius corporis vitium est: si coctio adest,hypostases vero orobinæ appareant,vitium indicat renũ. Nec sine causa cruditas incessit,qñ morbus est totius corporis: ea enim vasa, quæ coctionem conficiunt, male affecta sunt: in vitio autem renum cruditas nõ adest, renes enim non sunt instrumenta coctionis vrinæ. Hæc de colliquatione carnis & adipis.

Quid significet Hypostasis Petaloides. CAP. 27.

QVãdo solida mẽbra male sunt affecta,abraduntur primũ superficiarię partes, & reddũt vrinas petaloideas,idest squamosas: sunt tamen & hæ aliquando à vitio vesicæ. Discernes aũt G hoc ex ijs,quæ iam diximus de vitio renum: si,n.adfuerit febris,totius corporis est vitiũ: si nnn adfuerit febris,vitiũ est vesicæ: si cruditas adsit,totũ corpus est affectũ: si coctio adsit,vesica.

Quid significet Pityroides. CAP. 28.

QVando febris, p̃funda corporis vasa corripit ac dilacerat, hypostases fiũt pityroides, id est furfuraceæ,quæ strictiores quidem sunt squamosis,sed grossiores: id vero etiam vitium vesicę aliqñ indicat. Discernitur autem hoc eo,quo diximus,modo: si enim adfuerit febris, vitium est totius corporis: sin minus,vesicæ.

Quid significet Crimnodes. CAP. 29.

POsteaquam vero febris ipsa longe lateq; maiori vi, q̃ in superioribus vitijs, solida membra corripuerit,facit solidiora sedimenta,q̃ erant illa,quæ spẽm furfuris referebant,quę vocantur crimnodea{.i.farinæ siue etiam spumæ similia.} Hęc vero duo significant,aut cremationem sanguinis,aut liquefactionem solidorum nimiam. Et,si quidem alba fuerint,quæ resident,solidorum membrorum est vitium: si vero rubea extiterint,sanguinis crematio.

Quid significet Ichorosa vrina, & quæ Sandarachæ similis est. CAP. 30.

INdicat hepar esse vlceratum,cuius substantia dissoluitur. Et partes quidẽ huius sedimenti subH tiliores habent colorem ichorosum: crassiores autem sunt similes sandarachæ, quę vt plurimũ portendunt mortem infirmis: aut,si superuixerint,hydropem.

Quid significet Fœtida. CAP. 31.

FOetida vrina indicat putrefactionem & internitionem virtutis.

COMplicationes Humoris & Sedimenti. CAP. 32.

REstat vero nobis speculari de humoris vrinarij cũ sedimẽtis connexionibus,ac dicere, qd significẽt. Hę.n.cõnexiones,quas hucusq; explicauimus,erãt vt solius humoris vrinarij,quas prĩo loco edisseruimus: vel solius sedimẽti,quas scđo loco exposuimus: Nũc aũt & humoris & sedimẽti simul connexiones cõplicemus: & exponamus, quid significet q̃libet cõplicationis dr̃ia.

De Tenui & Albo. CAP. 33.

PRoponatur igitur primo vrina non cocti humoris,qui est tenuis: nec cocti coloris, qui est albus: in tali vrina nunq̃ potest existere sedimentum: tenuitas.n.significat defectũ materiæ ex qua fit id,quod residet. Ad hæc in tenui,quæ permanet tenuis, esse sedimentum, simulq; esse vrinam pallidam,aut rufam, aut flauam, est impossibile: in ijs.n.natura priuata nutrimento conuertit se ad colorem faciendum. Quare si volumus cõficere connexiones humoris vrinarij cum sedimentis,tenue abijciamus à proposito,proponamus vero grossum.

Grossum

A *Grossum Album Non planum* CAP. 34.

SIt vero vrina colore alba, substantia grossa: in hac potest residere sedimen, quod sit album, sed non planum, id est diuulsum: in talibus enim crudorum succorum cpia colligitur, quæ, licet coctionem coloris admittat, substantiæ tamen minime.

Grossum Rubeum Non planum. CAP. 35.

SIt alia grossa, cui inditus sit color rubeus: pallido.n. ruso & flauo ob eas, quas diximus causas, grossum connecti non potest: si igitur rubeo misceatur grossum (id quod sæpius accidit in synochis febribus) signum est cruditatis & in humore & in sedimento, tum quo ad substãtiam, tum quo ad colorem vtriusq; humoris scilicet & sedimenti.

Grossum Nigrum Non planum CAP. 36.

SIt vrina alia grossa & nigra: hæc non cocta est, nec colore, nec substantia tam humoris vrinarij, q̃ sedimenti. Et Hæ quidem sunt Connexiones vrinæ grossæ, quæ remanet grossa.

MEdiocris Substantia cum quibus Coloribus esse possit. CAP. 37.

SIt vero vrina, quo ad substantiã, mediocris, cui annectatur color aliquis: hæc alba esse non potest, si.n. alba est, cruda est. Esto tñ appareat vrina mediocris substantiæ, & alba: mirum profe-
B cto erit, quomodo natura mediocrem substantiam faceret, colorem vero non decoqueret, cum illud maioris sit negocij & difficultatis. Mediocre igitur cum albo consistere non potest: raro aũt cũ pallido, nisi abundans humiditas aliũde cholerae aduenerit. Color quoq; rufus aut flauus cum mediocri vrinæ substãtia non potest communionem habere: q, si aliquando habeat, in illis tamẽ nihil residet: proinde & has vrinarum cum hypostasi complicationes, vt inanes, omittamus.

Quæ VRinæ sunt Malæ. CAP. 38.

VIrides, seu liuidæ, nigræ, cruentæ, nimiũ grosse, rufe supra modũ, impmixtæ, rufe simul tenues, carẽtes hypostasi, praue sunt: fœtidæ, pingues, oleagine, & ee, q̃ excedunt copiam potus.

Nubeculæ & Hypostases Malæ. CAP. 39.

LIuidæ, nigræ, obscuræ, variæ, diuulsæ, & he, quas ante vocauimus crimnodes, sanguinolente, biliosæ, & exuste, phlegmaticæ, & fœtidæ: Vrinæ vero, in quibus nihil residet, sunt omnino prauæ. Hæ igitur species vrinarum significant plurimas causas diuersorum morborum, eorumq; augmenta, declinationem, discretionem, concretionem, coctionem, cruditatem, modum insuper periculorum, quæ futura sunt. Considerare autem medicus debet in his omnibus multitudinem & vim causarum ac exuperantiam, quo delictum omne euitetur. * ζοφώδεις.

C *De Differentijs Vrinarum in Hominibus sanis.* CAP. 40.

IN morbis febrilibus vtilissima est vrinæ indicatio. Qm̃ autem omne, quod est præter naturam, cognoscitur per id, quod est ẽm naturam, idcirco vrinarũ notitia incipere debet ab ijs, quæ secũdum naturam se habẽt. Optima igitur vrina est in ijs hominibus, qui sani sunt, & bonam corporis habitudinem sortiti sunt, subrufa aut subflaua, mediocris crassitiei, tali colore permanens, quali micta est: hypostasim retinens planam, æqualẽ, albam per oẽ tempus, multitudinem aũt pro mẽsura & rõne potus. In mulieribus tñ vrina secũdam naturã albioris coloris esse debet, q̃ in viris, habereq; hypostasim maiorem. In puerili vero etate necesse est grossiorem esse hypostasim, pp edacitatem puerorum & motus eorũ importunos ac inordinatos. Qñ autem Hippocrates dicit || hypostasim planã, vult significare non diuulsam, sed continuam: qñ dicit æqualem, vult significare tum eam, quæ per omne tempus similis est sui ita, vt, si vno die sit cocta, postero die non sit cruda: tum eam, que sedimentum & humorẽ vrinarium habet totum sibi æqualem. In vrina naturali cõsideranda sunt hec, substãtia, color, & ea, que humori adhærẽt, qualis est nubecula, suspẽsum, & ea, q̃ in fundo est, hypostasis: q si aliquid horum in vrina immutatũ fuerit, indiciũ erit cruditatis in venis. in Prog. cõ. 2. t. 26. 4ª. 200. b

Qualis Vrina Optima est in Aegrotantibus. CAP. 41.

D OPtima in egrotis vrina est ea, que simillima est vrine sanorum hoĩum, subpallida aut subflaua, habens hypostasim albam, planam, æqualem. Ab hac vero iam defecit, que suspensum habet album, planum, æquale. Adhuc vero magis deficit, quæ nubeculã habet albã, planam, æqualem. In quibus.n. flatus est in profundo grossus & incoctus, si paucus is fuerit, permittit materiam ad matellæ fundum deferri: si vero abundauerit, effert hypostasim ad superficiem summã vrinæ, & facit eam, quam dicunt nubeculam. Quanto igitur flatus præualuerit, & magis dissecuerit, ac magis in altum sustulerit hypostasim, tanto minus cocta dicetur esse vrina. In tertianis tamen exquisitis, & in ephemeris febribus, sola nubecula aut suspẽsum ad solutionem morbi sæpe sufficit: interdum sufficit & solus color vrinæ bonus.

Quòd Non omnis Hypostasis alba Bonum indicet. CAP. 42.

SÆpe autem albus color eorum, quæ in vrina resident, decipit idiotas ita, vt nesciant malam esse hypostasim, quæ illis vr̃ bona: ac ẽ diuerso bonam esse, quæ illis videtur mala. Accidit enim aliqñ, vt albus humor & crudus excernatur simul cũ vrina, ac in imo subsideat, instar bonæ hypostasis: aliqñ affecto hepate aut renibus pus cũ vrina excernitur, et subsidet, ita vt idoctos decipiat. Sed hoc discernet primum per dolorem, qui præcessit in renibus, aut in hepate, aut in aliquo mẽbro alio, quod solet per vrinas expurgari: deinde per fœtorem, quẽ obtinet pus. Crudus aũt humor discernetur à bona hypostasi per inæqualitatem substãtie eius, quod inheret: neq;.n. humor

crudus permanet ſibi continuus,ſed diuiditur in exiles & minutas partes veluti arenulas, neq; plaE
nus eſt omnino,ſicut vera hypoſtaſis. In bonis autem vrinis primũ, quod apparet, eſt nubecula: deinde facto aliquo deſcenſu apparet id, quod vocatur ſuſpenſum: in fine autem {poſteaquam iã carminata eſt} ſubſidet in ꝓfundo, facitq; hypoſtaſim,nimirum cũ iam perfecte cocta fuerit. At in crudis humoribus à principio ſtatim delabitur multitudo non pauca in profundum matellæ, interim & totius vrinę color eſt malus: deinde paulatim concocta & extenuata multitudo attollit̃ in mediũ humoris,facitq; ſuſpẽſum. Poſteaq̃ vero maximopere extenuata coctaq; fuerit, ĩſidet in ſuperficie humoris vrinarij,faciens nubeculã,quę idiotis ĩponit,vt opinent̃ morbũ labi in deterius.

F

GALENI DE CRISIBVS

LIBRI TRES

Nicolao Leoniceno interprete.

Denuo etiam ab Auguſtino Gadaldino ad optimorum exemplarium Græcorum veritatem multis in locis emendati

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de Temporibus Aegritudinum dignoſcendis, ſiue illa quidem præſentia ſint,ſiue futura: ac Signorum omnium Naturam explicat, quibus vniuerſa Iudicationis morborum Prænotio conſiſtit. G

Quid Hoc opere Agendum. CAP. I.

SIue ſubitam in morbo mutationem, ſiue ad meliorem ſtatum inclinationem ſolam, ſiue agitationem, quæ eas antecedit, ſiue omnem morbi ſolutionem, ſiue eam tantum, quæ bona ſit, Criſim velit quis appellare, non eſt mihi, niſi obiter, hoc in loco diſtinguere propoſitum: ſed, quo pacto hæc omnia quiſpiam optime præcognoſcat, percenſere inſtitui. Optimum autem prænotionis eorum principium, quod etiam futuri ſtatus: ſic autem appellatur vehementiſſimum totius ęgritudinis tempus.

Quot Morbi Tempora: ac Quibus ex rebus perperam à Veteribus ſeiungebantur. CAP. 2.

SVnt.n.oĩa eius tp̃a quatuor numero, principiũ,incrementũ,ſtatus,& declinatio. Quædã vero ęgritudines ob earũ malignitatẽ, atq; ob ægrotãtis imbecillitatẽ, ſtatim ĩ tp̃e incremẽti hoĩem H
occidunt: ſicut & quędam alię in ipſo ſtatu. An vero ẽt in declinationis tp̃e aliquis morbus poſſit occidere, nõ ſine rõne quæſitum eſt: ſed de hoc ꝓcedẽte ſermone determinabit̃. Has aũt quatuor partes quidã ẽt tp̃a vniuerſę ęgritudinis appellãt. Eãdem aũt ob cãm tp̃a etiam vocant vl̃ia, vt quę à particularibus differãt, in q̃ ſingulæ acceſſiones diuiduntur. Definiunt̃ aũt non dierum {vel horarum} (vt quiſpiã exiſtimauerit) numero: neq;.n.fieri põt, vt morbus, qui in quatuor diebus ſit finiturus, ęqualia habeat tp̃a partiũ cum eo, qui vſq; ad quadrageſimũ diem debeat extẽdi. Et oẽs quidem hucuſq; conſentiunt. Qũo aũt iudicare atq; diſtinguere hm̃oi tp̃a oporteat, nõ ẽt in hoc oẽs inuicem concordãt: ſed nõ nulli quidẽ, ſi anticipent aut ſubſequant̃ acceſſiones, conſiderãt: hi vero ad earũ longitudinem reſpiciũt: alij ad magnitudinem, quam ẽt vehementiam noĩant: quidam & hęc ipſa in remiſſionibus conſiderant: deinceps inuicem altercantur: cum liceat, quę diximus omnia, coniungere, ac præterea, alia, quę dicentur: hac enim via vix quiſpiam exquiſitam faceret conſtituti temporis coniecturam. Si vero quidpiam ex his indiſcuſſum pretermittat̃, tm̃ prę cognitioni nocebit, quantum vel magnitudinis vel virium, quod pretermittitur, obtinebit.

De ratione Status & Incrementi Vniuerſæ ægritudinis dignoſcendi. CAP. 3.

NVnquid igitur morbus augeatur, non ex eo tm̃ coniecturari oportet, ꝙ acceſſiones anticipent: ſed etiam earum lõgitudinem oportet annotare, & magnitudinem quoq;, ac morem,

{qui

A {qui cum symptomatibus, verbi gratia, vel sine his, euenit:} sicut ẽt in intermissione & declinatione hæc eadem existimo consideranda. Vocoautem intermissionem (Græce διάλειμμα) q̃n febris in quietem desierit: declinationem, oẽm eius partem, quæ statum ipsum subsequit̃ vsq; ad secundæ accessionis principium. Nã anticipatio sola per se ipsam non est sufficiens signũ incrementi, q̃ sæpe morbi proprietatem consequitur potius, q̃ eius incrementum: cum & quartani & tertiani & quotidiani quidam circuitus vsq; ad integram solutionem ita anticipare visi fuerint. Consueuerunt aũt medici, tales formulas typos'ue, anticipantes nominare: sicut alias vocãt tardantes, quæcunq; statim ab initio futuri temporis aliquid posterius assumũt. Sed & in his plus, q̃ proportio exigit, vel anticipare, vel subsequi, alterum incrementi, alterũ declinationis, videt̃ esse indicium: simpliciter aũt anticipare vel subsequi, neutrius. Conuenit aũt non solum aduertere, nunquid secunda accessio consuetam anticipauerit horam, sed nunquid ẽt longitudo temporis eadẽ, aut magnitudo æqualis: aut, quæ nunc adest, sit malignior aut simplicior. Hæc ipsa ẽt sunt in intermissionibus & declinationibus inspicienda. Longitudinẽ quidem temporis facillimũ est cognoscere: magnitudinem vero, quam & vehementiã vocant, & morem, quem ẽt modũ appellant, tũ ex propria morbi specie, tum ex superuenientibus ei symptomatibus spectanda censeo. Ex propria qui-
B dẽ morbi specie, ea, quæ propriam ipsius complent naturam, contemplando: veluti, exemplicã, in pleuritide, ad lateris dolorẽ pungentem, & febrem acutam, & tussim, & spirandi difficultatem: Ex superuenientibus vero symptomatibus, si multa, si diuturna, & valida, atq; maligna ẽt extiterint: aut contra, pauca, ac breuis temporis, & parua, & simplicia fuerint. Sic & intermissionis ac declinationis tp̃s, si longius præcedente, vel breuius: aut toleratu difficilius, vel facilius: aut si quod ex accessione symptoma remãserit, aut omnia cessarint. Si.n. ex ijs, quæ diximus, adsint peiora, morbus auget̃ manifeste: si vero meliora, declinat. Sit enim, vt accessio consuetam anticipet horam: longior ẽt fiat, atq; vehementior, malignior q; & cum multis prauisq; symptomatibus {perturbet:} sit ẽt, vt declinationis tp̃s breue fiat, neq; exquisite toleratu facile, neq; oĩno à symptomatibus accessionis liberum: neminem futurum arbitror, qui de hmõi ægrotantibus quærat, nunquid morbus in eis ad magnitudinem crescat. Rursus vero fiant oĩa his cõtraria, nimirum ipsius insultus initiũ tardet: longitudoq; accessionis ac magnitudo imminuatur: malignitas mitiget̃: & ea, quæ superueniunt symptomata, minora simplicioraq; fiant, vel neq; omnino superueniant: intermissio etiã vel declinatio toleratu facilis longaq; succedat, omniaq; deleat accessionis symptomata: nã & hæc manifestissima sunt declinationis indicia, sicuti priora augmenti. Cum vero, q̃ ad accessiones am-
C bas pertinent, æqualia fuerint: morbũ cõsistere demonstrant. Nunquid igit̃ plus, q̃ erat opportunum, à nobis est dictum? aut aliquid ab Hippocrate prætermissum, vbi docet, quo pacto quispiã
Epid sect. 1ª. ex circuitibus inueniat ægritudinis incrementum? Ait.n. ‖accessiones esse inuicem conferendas: si citius fiant, vel non: si in longius tempus, vel non: si deniq; magis, vel non. Hoc.n. verbũ/citius vel non/nihil aliud ostendit, nisi vtrum accessio horam consuetam anticipauerit, vel tardior facta sit: Illud aũt/in longius tp̃s vel non/nunquid longius perdurauerit tp̃s, an breuius: illud vero/magis vel non/reliqua oĩa, quæ à nobis explicata sunt, in se comprehendit: nam & magnitudinẽ, & morem ipsius morbi, & superuenientia ei symptomata, eorumq; insuper numerum, in eo, quod dr̃ magis ac minus, cõprehendi existimes: sic & declinationis (vt quæ & ipsa sit totius accessionis pars) magis ac minus ex eisdẽ inuenire oportet intẽtionibus. Incremẽti itaq; & ascensus & augmẽti (his.n. omnibus nominibus secũdum ægritudinis tp̃s appellant) si citius fiat accessio, si longiori tpe duret, si magis ẽt, indicia sunt: sicut his contraria, Declinationis signa ostendũt, si videlicet tardius fiat accessio, si breuiori tpe duret, sitq; omnino præcedente debilior: Statum vero indicant, si in eisdem permaneant ac persistant. Et quidem sæpe in morbis nullum sensibile tp̃s inuenit̃ huiusmodi, sed habente adhuc quarta (si ita contigerit) accessione indicia augmenti, quinta superueniet
D accessio, declinationis principium: q̃m videlicet status momẽtaneus extiterit adeo, vt nemo, cum adesset, agnouerit, sed, vt exquisite dignoscatur, primum declinationis tempus sit necessarium. Simile quiddam ẽt accidit in morborum augmẽtis: nam interdum prior accessio principium simul habuit & ascensum & statum, scilicet in prima sui parte principium, deinde ascẽsum, postremo vero statum: deinde secunda accessio manifeste visa est declinare. Sed præsente quidẽ secunda accessione, tunc demum cognoscere, qualis fuerit illa, quæ præcessit, præter id, q̃ vnusquisq; medicus id facere potest, rem etiam maximi momenti in vsu medicinæ destruit, præcognitionẽ scilicet, de qua plenius in libris de arte curatiua diximus. Generosi aũt medici, atq; arte Hippocratica digni est officium, futurum statum præcognoscere, cum omnem victus rationem ad ipsum inspiciens instituat. Eadẽ ratione principium morbi atque augumentum, non, vbi iam perfecta sunt, cognoscere, sed multo antea prestabit precognoscere.

De Ratione Primi morborum Principij dignoscendi. CAP. 4.

VIdeo tñ plurimos medicorum neq; præsentis etiam principij notitiam habere, sicut apprime admirabilem Thessalum, qui in principijs contrahere iubet, ẽt si morbus fuerit adstrictus, ac pro sui natura egens relaxatione: quo pacto vero quispiã ipsum principiũ agnoscat, tanquã rem notissimam, dicere prætermisit: sed hoc nõ paruam habet dubitationem. Nam, si primũ exquisite

insultum

insultum pro principio morbi totius statuere oportet, indiuisibile erit, atq; sine tpe: si vero primã E
accessionem, scimus hãc aliqñ & eius augmentum & statum in se ipsa comprehẽdere: præter id,
quod extra oẽm rõnem est, vt, qui in septem ad summũ diebus morbus finiri debet, & qui ad men
ses sex extendi, oẽsq;, qui in medio tpe terminantur, solam habeant primam pro principio acces-
sionem. Sicuti.n.neq; oẽs morbi augmentum aut statum aut declinationem æqualis habent tẽpo
ris, eodem arbitror modo neq; principium. Neq; tñ, si quispiam primam accessionem prẽterierit,
iam poterit principium circũscribere: nam, si secunda statim subsequat̃, quæ habeat augmẽti indi
cia, & post ipsam tertia & quarta, & sic aliæ deinceps oẽs: qui primam omiserit accessionẽ, tanquã
non principium: vel omne tp̃s medium vsq; ad statum diceret esse principiũ, atq; ita oĩno tolleret
ascensum: aut, vbi primo finiret principium, non haberet exprimere. Quæ'nam est huius dubita
tionis medela? Si quidem velint, quæ sunt ab Hippocrate scripta, perdiscere, facilis atq; expedita
esset ista doctrina: nunc vero prẽter id, q;, quæ sunt ab Hippocrate optimè tradita, nolunt addisce-
re: illa, quæ ignorant, damnare conantur. Sed illis quidẽ inueniri non põt ignorantiæ medela, no
1ª. Aph. 12. Ex. ord. 5.a bis vero perfacile. Inquit.n. ‖ Accessiones & constitutiones, morbi ostendunt, & anni tempora, & »
circuituum inuicem incrementa. Quòd quidem morborũ constitutiones, quandam veluti eorum »
ideã ac formã nominat, secundũ quã ex talibus & tantis constituunt̃ vniuersalibus tẽporibus, mi F
nima quispiam hac coniectura comprehenderet: Nam, cum in primo epidemiorum libro antea
1. Epid. cõ. 3. t. 10. 3ª. 120.a dixisset, ‖ Sunt aũt modi, & constitutiones, & accessiones harũ quarumlibet febriũ. deinceps sub- »
iungit: Statim.n. continua, quibus incipiens florescit, ac viget maxime, & ad difficilius attollit̃: cir »
ca aũt crisim, & simul cũ crisi, extenuat̃. Est aũt, cũ incipit, mollis ac latens: insurgit aũt atq; acerbat̃ »
singulis diebus: circa crisim aũt satis emicat. Ex quibus verbis manifeste ostendit se qualemcunq; »
ex totius morbi tpibus compositionem, morbi constitutionem nominare. Quo igit̃ modo mor-
bi, & anni tempora, & circuituum adinuicẽ incrementa, vniuersalia tempora morbi commonstra
bunt? nam hoc erat, quod quærebamus. Nam quartana aliqua febris inuadens nõ vtiq; habet ac-
cessionem primam principium: sicut neq; exquisita tertiana vsq; ad diem septimum, suum potest
principium extendere: eodem pariter modo & de alijs morbis iudicandũ. Nam febris ardens, &
morbus lateralis, & inflammatio pulmonis (Græci καῦσον, πλευρῖτιδα, & περιπνευμονίαν vocãt)
breuis tpis habent principium: morbus aũt comitialis, & articularis, & coxẽdicum, & renum pas
2ª. Aph. 25. Ex. ord. 16.a siones, longi tẽporis. Sic quidẽ à morbis ipsis. A tpibus aũt anni, hoc mõ: ‖ Æstiuẽ quartanæ ma »
gna ex parte breues sunt: autumnales vero longẽ, & præsertim quæ ad hyemẽ attingũt. Sic & oĩs »
morbus alius æstate quidẽ breuiorẽ, hyeme vero diuturniorẽ habet crisim: & principiũ sic æstate G
breuius, hyeme vero longius habebit: similẽ quoq; seruabit in alijs tpibus proportionem. Sic qui
dem & anni tpa morborum constitutiones prẽnunciant. Circuituum aũt incremẽta hoc modo:
2. Epid. sect. 1ª. Ait.n. ‖ accessiones esse inuicem conferendas, si citius fiant vel non: si in longius tẽpus vel non:
si magis vel non: nam, si hẽc omnia coniunxeris, ad exquisitam dignotionem propius accedes. Si
vero nihil ex istis animaduertens, putas posse morbi principium cognoscere, {vel ab ascensu di-
stinguere,} nunquam propè accedes ad veritatem.

De dignoscendis Morbi Temporibus ex Hippocratis sententia, potissimum ex Concoctione & Cruditate. CAP. 5.

NVnquid igitur hæc ad exquisitã temporũ morbi sufficiunt cognitionẽ? nequaq;, sed habẽt
aliquid quidẽ artificiosæ coniecturæ: tñ vero ab exquisita ratione deficiunt, quantũ illam,
quæ nullo modo est, superant. Quid vero illis additũ, exquisitam faciat præcognitionẽ, si totum le
1ª. Aph. 12. Ex. ord. 5.a ges aphorismũ, intelliges, in quo ita scribitur: ‖ Morbi aũt accessiones & constitutiones, ostẽdũt, »
& anni tpa, & circuituũ adinuicem incrementa, siue quotidie, siue alternis diebus, siue per maiora »
interualla fiant. Sed & ex ijs, quæ mox apparent, conijcere oportet: veluti in laterali morbo si spu »
tum statim appareat, incipientem morbum facit breuiorem: si vero posterius, longiorem: & vri- H »
næ, & alui excrementa, & sudores, vel bonam morborũ iudicationẽ vel malã, & longũ vel breuem »
futurum morbũ, post apparentia, commonstrabunt. Hẽc quidẽ ab Hippocrate in aphorismis scri »
1. Epid. cõ. 2. t. 44. & 45. 3ª. 111. h. Et. 112.a buntur: in primo aũt libro epidemiorum oẽs ‖ inquit coctiones excrementorum vbiq; esse oppor »
tunas, & bonos iudiciariosq; abscessus ostendere. Deinde subinferens inquit: Coctiones celerita- »
tem iudicij, & securitatem sanitatis, ostendunt: sed coctiones hæ quidẽ oẽs ijs adsunt, quæ coquũ- »
tur. Quæ'nã igit̃ hæc sunt? non alia sanè, q̃ illa, q̃ mox apparẽtia nominauit: nã, quæ propria sunt
morbi accidentia, simul cum morbo inuadunt, simulq; incipiunt: reliqua vero oĩa mox apparent.
Inuadunt igit̃ vnà cũ morbo laterali & febris acuta, & lateris dolor punctionis, & difficilis anheli
tus, & tussis: mox apparent aũt quædã, vt ipsi morbo propria: non nulla aũt, vt cõia oĩbus febrici-
tantibus. Vt propria quidẽ ipsius morbi, primũ quidẽ, si nihil educat̃ cũ tussi, quod sufficiens est
morbi coctione carentis indiciũ: secundo aũt, si educat̃ quidẽ, sed nõ bonũ. Est aũt & hoc duplex,
vnũ quidem, quod solũ caret coctione: alterũ vero, quod ẽt prauum existit. Ab his vero oĩbus id,
quod coctum est, separat̃, quod ẽt propriè sputum appellãt: neq;.n. quod sanguineum est, ac bilio-
sum, atq; spumosum, ita nominamus, sed potius quodammodo sputamen vocamus: cum vero ne
que sanguini, neq; bili pallidæ vel nigræ, commistũ fuerit id, quod tale fuerit, iam sputũ vocamus.

Quando

A Quando igit̃ hoc cito apparuerit, morbum facit breuiorem: cum vero nullo modo educitur, aut crudum, indicat morbum in longius debere protendi: si autem prauum educitur sputamen, periculum imminere significat: si aũt ẽt malignum fuerit, mortem minatur. Quid igit̃ sit sputũ, nunc non est opus exponere. Quæ vero propriè sputamina nominantur, ex his quæcunq; subflaua, & subrufa, & subpallida, & subspumosa, & tenuia existunt, solam cruditatem significant, nullum vero insigne malum prænunciant: quæ vero sine alia commistione sunt flaua ac rufa, crassa atq; spumosa, & viridia, viscosa, atq; rotunda, atq; his ẽt magis nigra, sunt praua. Considerãdum ẽt, quis sit eorum eductionis modus: nam, si facile expuant̃, constat quidem bona esse, contraria vero mala. Et quid oportet nos plura dicere, cum possimus verba, quæ in libro prognostico scribunt̃, apponere? ‖ Sputum oportet in omnibus doloribus, qui sunt circa pulmonem ac latera, celeriter expui ac facile, commistumq; videri vehementer flauum sputo. Neq; in dubio est, q̃ hoc loco Hippocrates sputum vocat id, quod secundum naturam se habet, cui flauum admistum esse oportere inquit. Verbum aũt illud/vehemẽter/non nulli quidem neq; omnino adiungunt: quidam vero ad cõmistũ referunt, vt sermo vterq; ita se habeat, commistumq; vehemẽter sputo, videri flauũ: vel flauũ vehemẽter, commistum videri sputo. Sed prior sensus est artificiosior: semper.n.inequales B omniũ {motus, &} eorum, quæ plurimum distant, complexiones damnat Hippocrates. Experiẽtia quoq; ita esse probat̃: neq; etiam ratio dubia est: nõ tñ eam nunc explicare foret opportunum. Quod aũt verbum illud/vehemẽter/ad commistum relationem habeat, ex ijs ẽt patet, quæ subiungunt̃. ‖ Si.n.(inquit) multo post doloris principium expuat̃ flauum, vel rufum, vel multã excitans tussim, vel non vehementer commistum, peius efficitur. Videt̃.n.in hoc loco Hippocrates, quæcunq; in secundo sermone dicuntur, ijs opponere, quę in primo dicebant̃: verbo quidem/celeriter/illa/multo post principiũ doloris expuatur: verbo/facile/illa/multã excitans tussim: illis vero/commistum videri flauum vehemẽter sputo/ impermistum simpliciter, ac solum flauum, tum quod ex vtrisq; commistum est, colore.s.sputi naturalis & flauo vel rufo, non tñ vehementer. Sed & post hæc subiungens manifestius dicet, suam adhuc mẽtem aperiens, his verbis: ‖ Nam flauum impermistum existens, periculosum (impermistum est aũt id, quod sputo non commiscetur) albũ aũt, & viscosum, & rotundũ, inutile. deinde rursus paulatim ad difficiliora sermone progrediẽs: ‖ Malum aũt, quod viride est valde, & spumosum. Ac deinceps addit: ‖ Si vero ita sit impermistũ, vt ẽt nigrũ appareat, omni alio peius est. Ex proprijs quidẽ morbi lateralis ita distinguere oportet. Sed præterea inspicienda sunt omnia, quæ sunt morbis acutis cõia, quæ deinceps cõnumerat, C ita scribens: ‖ Sunt aũt hæc bona, Facile perferre ægritudinem, bene spirare, & esse doloris expertem, & sputum facile expuere, corpus totum æqualiter calidum esse, & molle, & sitim nõ habere: vrinas autem, & alui excremẽta, & somnos, & sudores, quemadmodum scriptum est: hæc omnia, bona esse sciendum est. Hæc itaque sunt bona signa, tum propria eorum instrumentorum, quibus vis spirandi est demandata: tum communia omnibus alijs morbis acutis, continuatim ordine inuicem scripta. Atque ipsis adiungens subinfert: ‖ Mala autem sunt his contraria, Difficulter perferre morbum, spiritum magnum esse, ac crebrum, non cessasse dolorem, vix sputum expuere, vehementer sitire, totum corpus ab igne inæqualiter detineri, & ventrem quidem ac latera calida esse vehementer, frontem autem ac manus frigidas, & pedes frigidos: vrinas vero, & alui excrementa, & somnos, & sudores, quemadmodum scriptũ est: singula hæc mala esse cognoscere oportet. Scriptum autem est de his in eo volumine, quod prognosticon inscribitur, in quo similem in his singulis ipse tradit doctrinam, qualem & nunc in sputaminibus. Sicuti enim in his hoc quidem est coctionis signum, hoc vero cruditatis, hoc aũt mortis: &, quod coctionis est signũ si in principio statim appareat, propere salutem subsecuturam ostendit: quod aũt cruditatis: mor bum in longius tempus extendi debere: quod autem exitiale est, hominem moriturum significat: D &, si valde exitiale fuerit, cito: si vero remissius extiterit, in longo tempore: Eadem in vrinis ipsis & alui excrementis, & reliquis omnibus, de quibus est sermo futurus, distinctio est adhibita: etenim hæc omnia, non nulla quidem coctionis, non nulla vero cruditatis, & quædam etiam mortis, indicia sunt. Nigrum enim sputamen, præter id, q̃ crudum est, etiam mortem portendit: sic & vrina nigra non cruda solum, sed etiam lethalis est: est autem simpliciter cruda, quæ alba est ac tenuis, quam aquosam nominamus.

In Prog.cõ.2.t. 43.4ª.202.a

In Prog.cõ.2.t. 45.4ª.202.c

In Prog.cõ.2.t. 46.4ª.202.d

In Prog.cõ.2.t. 47.4ª.202.d

In Prog.cõ.2.t. 48.4ª.202.g

In Prog. cõ. 2. t.56.4ª.203.g

In Prog.cõ.2.t. 56.203.g

Quæ Prima sint apud Hippocratem Capita, per quæ Tempora Morbi intelliguntur: ac Aduersus eos, qui Principium morbi, primum ipsius Insultum appellabant. CAP. 6.

RVrsus igitur ad aphorismum redeamus, in quo ita scribitur: ‖ Accessiones autem & constitutiones, morbi ostendunt, & anni tempora, & circuituum adinuicem incrementa, siue quotidie fiant, siue alternis diebus, siue longius tempus intermittant. Sed & ex ijs, quæ postea apparuerint, coniecturam accipere oportet: velut in morbo laterali, si sputum statim morbo incipiente appareat, breuem futurum significat: si vero posterius, longiorem. Et vrinæ etiam, & alui excrementa, & sudores, & bonam & malam crisim habituros, & cito vel tarde finituros morbos, cum mox apparent, indicant. Nam hæc liquido sunt eorum omnium, quæ in prognosticis scribuntur, compendium: cum antiquus ille author sola capita eorum, quæ in eo libro particulatim scribuntur, in

1ªAph.12.Ext. ord.5.a

in aphoriſmos transferre tentauerit. Quæ nã igiẽ ſunt hæc capita? ſæpius.n.repetere, mihi vĩ me- E
lius, vt quis, etſi nunc erubeſcens, diſcat & morbi principium cognoſcere, & futurum ſtatum præ-
uidere: hoc eſt, vt ipſe dicit, forma morbi, & natura tẽporis, & acceſſionis circuitus, & quæ in mor
bis mox apparent. Erit aũt mihi ſermo in eodem exemplo, adhibita breui diſtinctione de nomini
bus, quibus, vt par erat, veteres vtebanẽ ad ſolũ mentis conceptũ explicandũ, cũ oĩ ſtudio incũbe-
rent ad exquiſitam rerũ cognitionem: iuniores vero ferè oẽs circa nomina ſuã conterunt vitã, mi-
nime de rebus ſoliciti. Principium igiẽ morbi, primũ inſultum indiuiſibilẽ primæ acceſſionis, ve
luti & ipſum nunc, quod ſine latitudine eſt, vocant: ſed & iã aliquod tp̃s latũ, quod ẽt in ipſo, nũc,
obſeruamus, qñ dicimus nunc eſſe hyemẽ vel æſtatẽ, vel aliquod aliud tp̃s. Quòd igiẽ in nullo ſer-
mone tali, qualis eſt is, quẽ antea ſcripſimus, aphoriſmus, & multi alij, qui poſtea dicenẽ, principiũ
2.Epid.ſect.1ª. vocet Hippocrates primũ illũ & indiuiſibilẽ morbi inſultũ, vnicuiq; liquet. ‖ Qũo.n.circa morbo- »
rũ principia conſiderandũ, ſi ſtatim morbus floreſcat, in eo ſignificatu dictũ, quiſpiã poſſet arbitra »
A 2ªApho.29. Ext.ord.16.f ri? Vel illud? [a]‖ Incipientibus morbis, ſi quid mouendũ vĩ, moue: conſiſtentibus verò, melius eſt »
conquieſcere. Et illud? [b] Si igiẽ in principio morbi facies talis erit. nam facies illa mortuæ ſimilis, »
B 1 Prog.cõ.1. t.8.4ª.191.e de qua iſta dicunẽ, neq; illo exquiſite principio morbi vnquã fieri potuiſſet. Eodẽ modo, cũ dicit:
C 1ª Aph. 24. Ext.ord. 10.e [c] In acutis morbis raro, & in principijs, vtendũ purgationibus. de principio intelligiẽ, quod ad tp̃s F »
latum extendiẽ. Multo magis cum ſcribiẽ: [d] Circa principia & fines oĩa debiliora, circa ſtatum for- »
D 2ª.Aph. 30. Ext.ord.16.g tiora. Neq; in alio ſenſu dictũ eſt, [e] In quorũ morborũ principijs nigra bilis vel infra vel ſupra exie »
E 4ª.Apho.22. Ext.ord.29.f rit, mortale. Eodẽ modo in libro de ratione victus, quæ ſeruaẽ in acutis morbis, in connumeratio- »
ne illorum vehementiũ accidentiũ ſubintulit: [f] Hæc autem ſi in principijs appareant, vehementiſ »
F de Vict.ra.in acut.com.2.t. 45.7ª. 123. d ſimum delirium oſtendũt: vt plurimum aũt moriunẽ. Eodem modo ſe habet ẽt in aphoriſmo, de »
quo paulò ante facta eſt mentio, vbi inquit: [g] Veluti in laterali morbo, ſi ſputũ ſtatim appareat in- »
G 1ª.Aph. 12. Ex.ord.5.a cipiente morbo, morbum oſtendit breuiorem. Neq;.n.dictio illa / incipiẽte / primũ exquiſite inſul »
tum hoc loco ſignificat, tum quia huic ſenſui rerum natura repugnat, tũ quia dicere non potuiſſet
/ poſt appareãt: qũo.n.differrent ab ijs, quæ ſimul inuadunt, illa quę exquiſite idem habent princi »
piũ inuicem & cum vniuerſo morbo? Poſt apparent aũt quædam ſtatim in prima die, quędã in ſe »
cunda, quædam in tertia, quædam in quarta, quædam, cum proceſſerit morbus.

Quid proprie Principium Morbi ab Hippocrate dicatur: ac de Indicijs, quæ ex Alui deiectione, Vrina, ac Sputo deſumuntur. CAP. 7.

PRincipium vero ſecundum latitudinem communi quadã & prompta imaginatione, in qua
nullum adhuc eſt artificium, in prima acceſſione continetur. Atq; idcirco quædam ſtatim, cũ G
1. Epid.cõ.3.t. 10.3ª.120.a incipiunt, ſtatum accepiſſe dicuntur: quemadmodum in primo epidemiorũ, vbi inquit: ‖ Statim »
enim continua eſt, quibus incipiens floreſcit ac viget. Nam verbum id / incipiens / hoc loco non di »
ciẽ de vero morbi tp̃e, alioqui repugnaret ei floreſcere atq; vigere, ſed de eo, quod ſubſequiẽ prin-
cipium exquiſite dictum, quod, vt plurimum, ad tertium extenditur diem. Omnino enim febris
hæc, vbi principium illud indiuiſibile fecerit, deinde hoc pacto incremento quodam vſa fuerit,
proprium recipit ſtatum, quædam in prima ſtatim die, quædam in ſecunda, {quædam in tertia:}
non tamen in primo inſultu primæ acceſſionis poſſet aliqua febris habere ſtatum. Sed, ſiue in pri
mo die, ſiue in ſecundo, iſtum habeat, atq; hinc vſque ad integram ſolutionem extendatur, nullum
ſenſibilem alterius acceſſionis inſultum accipiens, hæc ſtatim ab initio proprium habuiſſe ſtatum
diceretur. Et hoc eſt, quod ab Hippocrate dicitur: Statim enim continua eſt, quæ incipiens flore-
1.Aph.12.Ext. ord.5.a ſcit ac viget. Tale igiẽ eſt: ‖ Si ſputum in laterali morbo ſtatim poſt apparuerit incipiente morbo,
eum facit breuiorem.i.ante, q̃ ſecunda acceſſio inuaſerit: adhuc.n.lateralis morbus diceretur inci-
pere, non ſolum, qñ huiuſmodi acceſſio aſcenſum habeat vel ſtatum, ſed in tota declinatione, atq;
omnino ante, quàm ſecunda inuadat acceſſio, quæ vt plurimum in laterali morbo tertio fit die.

Quodcunque igitur coctionis ſignum poſt apparuerit, breuem & ſalutarem morbum futurum H
oſtendit. Tale quidem eſt ſputum, quod in morbo laterali apparet: nam cuiuſque partis in corpo
re ſuperfluitas, eam, quæ illi ineſt, diſpoſitionem oſtendit: ſi cocta quidem fuerit, ſalubrem: cruda
In Prog.cõ. 2. t.13.4ª.199.a autem, ægram. Ita igitur & illa ſcripta ſunt: ‖ Alui autem excrementa optima ſunt, quæ mollia »
ſunt, & cohærentia, & quæ eandem exitus horam ſeruant, quam in ſanitate habuerunt. Quantitas »
vero eſſe debet pro ratione cibi, qui aſſumitur: nam, ſi exeuntia talia fuerint, ventrem inferio- »
rem ſanum eſſe indicant. Et ſputum quoque, cum fuerit exquiſite ſimile illi, quod aduenit ſanis,
integram ſanitatem inſtrumentorum, quibus vis ſpirandi eſt demandata, ſignificat: ſi quo modo
autem impediatur, atque à naturali receſſerit habitu, tantum ea læſa eſſe demonſtrat, quantum ip
ſam formam naturalem amiſerit. Quod vero illi, quod ſecundum naturam eſt, maxime contra-
rium exiſtit, crudum eſt, magnamq; oſtendit membrorum patientium imbecillitatem: quòd ſi etiã
vitioſæ cauſæ aliquod ſignum habuerit, quemadmodum nigrum, pernicioſiſſimum hoc eſt. Ita
etiam in Vrinis ſe res habet. Nam & hæ, quæ ſanorum vrinis ſimillimæ ſunt, venoſum inſtru-
mentorum genus ſatis robuſtum eſſe demonſtrant: quæ vero crudiores ſunt, eiuſdem imbecilli-
tatem ſignificant: quæ vero maxime ſunt ſanorum vrinis contrariæ, hæ quidem omnino ſunt
crudæ, & maximam indicant imbecillitatem venoſi generis vniuerſi: quæcunque vero & ſu-
perantis

A perantis causæ prauitatem ostendunt,veluti nigræ, hæ sunt extreme exitiales. Hæc igitur tria signorum genera propriam cuiusque membri coctionem significant: inferioris quidem vētris excrementa,quæ secundum naturam se habuerint: venosi vero generis,vrinæ: instrumētorū autem duntaxat,quibus spiramus,sputamina. Sicuti vero hæc,locorum ipsorum,ex quibus excernūtur, indicia præbent,eodem,vt arbitror,modo & vrinæ renum & meatuum,per quos vrina defluit, & vesicæ,& penis. ‖ Sed vrinas quidē,quæ in harum partium morbis accidunt, in aphorismis separa tim Hippocrates scripsit: quę vero acutis assident ęgritudinibus,in prognosticis: qm̄ hic liber(vt iam sæpius ostendimus)de solis est morbis acutis. Et,cum in eodē libro compleuisset oēm de vri- 4^a.Aph.75.76. 77.78.79.80. 81.Ext.ord.36. a.b.c.d.e.f.g.h.
« nis sermonem,postea in fine subiunxit. ‖ Ne decipiaris aūt,si vesica quopiam vitio affecta, aliquā in Prog.cō.2.t.
« ex his vrinam reddiderit: neq;.n.totius signum,sed ipsius per se ipsam. Sicuti igitur vesicæ memi nit,facto in ea sermonis exemplo: ita & renes,& vasa deferentia vrinam,& penē,subaudire oportet. Maxima aūt ad hæc demonstratio sunt, quæ ab ipso in aphorismis sunt scripta: sicuti.n.vesice, 37.4^a.201.d
« ita & renum ægrotantium,signa conscribit. ‖ Quibus,inquit,in vrina crassa,carunculæ paruæ aut 4^a.Aph.76.Ex.
« veluti capilli exeunt,ijs à renibus excernūtur. Hæc igit̄ tria signorū genera,vt dixi, singula queq; ord. 36.b
coctionis præbent indicium: vrinæ quidē,eius,quæ fit in venis: deiectiones aūt,eius,quæ in ven-
B tre: sputamina vero,eius,quæ in spirādi instrumentis: neq; vnquam vsu contingit, quin bonum aliquod magnum ostendant coctionis indicia. Sanguinis aūt profluuia, & sudores, & tumores, qui iuxta aures fiunt,& reliqui decubitus,si in tpe quidē fiant opportuno, prodesse possunt: intēpestiua aūt,nihil iuuāt. Quō fit,vt mihi videat̄ hęc eadē innuere in libro de humoribus, vbi scribit:
« ‖ Decernentia in melius non statim appareant. Etenim nō hęc tantum,sed difficultas anhelitus,& de humoribus
« deliria,& lachrymæ,& vigiliæ,& comata .i.graues somni ,& tenebricosæ vertigines, & hallucina com.2.t.14. Et tiones (quas græce marmarygas dicunt)& anxietates,& oris ventriculi capitisq; dolores,reliq́ue 2.Epid.sect. 1^a.
casus atque dolores,qui singulis partibus corporis eueniunt,exigunt distinctionem,& qn̄ iuuent, & qn̄ noceant,& qn̄ non modo nihil prosint,sed etiam signa sint deterrima. Quemadmodū igit̄ principij vocabulum,nullum determinatum tempus significabat: eodem,arbitror, modo neq; id verbum αὐτίκα.i.statim: tantam vero temporis latitudinem obtinet,quantā & principij nomen. Liquet aūt,φ ēt sępius pro ἀμέλη.i.ilicet,aduerbio/statim/vtimur: veluti ī eo dicto videt̄ vsus Hip
« pocrates: ‖ Insunt aūt modi & constitutiones singulis hisce febribus: statim.n.cōtinúa est, quibus 1.Epid. cō.3.t.
« florescit ac viget.nam hoc verbum/statim/nihil significat,q̄ ilicet: quemadmodum,vt arbitror, in 10.3^a.120.a.
« libro de ratione victus,quæ in morbis acutis seruatur: vbi ita inquit: Nisi ‖ ergo quispiā curet,quā de Vict. rat. in
« C tum decet,sufficientem esse modum huiusmodi sorbitionis ptissanæ,sæpius nocebit: quibus.n.ci acut.cō.1.t.31.
« bus statim obseratus fuerit,ijs si quis nō subducto vētre sorbitionē dederit &c. id verbum/statim/ tale aliquid significat. Sunt aūt eius verbi significatus q̄ plurima exempla & apud oēs alios Græ-
« cos,& maxime apud Hippocratem. Ad alterum aūt transgrediamur. Cum.n. iquit,‖ Signa decre 2.Epid.sect.1^a.
« toria non statim appareant.hic/statim/q̄ primum significat, hoc est in principio morbi. Non sunt aūt eadem decretoria,& quæ coctionis indicia dicuntur: non.n.fieri potest, quin ista omnino vel bene vel male decernant. At vero coctionis signa salutem quidē hominis, non tamen per crisim oīno,futuram ostendunt: neq; enim,si subitam in morbo mutationem intellexeris crisim, neque si præcedentem perturbationem,necessario coctionis signa dictorū erunt: cum illud accidere possit,vt morbus in longiori tempore paulatim coctus,ad integram deueniat solutionem. Ostendet autem & in sequentibus adhuc manifestius,quomodo differant decretoria symptomata à coctionis signis: nunc vero hoc tantum ostendisse sufficiat,φ coctionis,quæ in spirandi instrumētis fit, sputa: eius vero,quæ in venis,vrinas: illius autem,quæ in ventre, alui excrementa, signa statuere oportet: Et φ in febribus omnibus (quoniam venosi generis sunt passiones,nā & arterias in hoc genere comprehendimus)ad vrinas præcipue attendere oportet: in ijs autem, qui laterali morbo
D afficiuntur,primum quidem sputamina,secūdo loco vrinas,quoniam is morbus omnino cum febribus iungitur: in passionibus autem ventris,si sine febre fuerint, sola alui excrementa inspicere oportet: si autem cum febre, etiam vrinas.

Quid differant Concoctionis Indicia,à reliquis,quæ Decretoria appellantur. CAP. 8.

PRoprium igitur vniuscuiusque morbi principium,coctionis signis determinatur. Differt autem ab eo, quod secundum latitudinem principium dicitur, quod nullum habet artificium, φ vltra tertium diem non extendi intelligitur: sicuti etiam in libro prognosticorum manifestissi-
« me ostendit. Nam,cū antea dixisset, ‖ Si in principio morbi talis fuerit facies, postea subiungit, Si In Prog. cō. 1.
« aūt longior morbus fuerit,q̄ triduanus, aut quatriduanus. principium secundum latitudinem ma t.8.4^a.191.c. Et nifeste nobis ostendens vsq; ad tertium diem extendi. Verū aūt vniuscuiusque morbi principiū, 192.d.t.9.
quod ēt partem ipsius esse diximus,vsq; ad multos quaternarios extendi contingit: tunc.n.primū finitur,cum coctionis signa apparuerint. Reliquum vero deinceps tempus vsque ad statum, iam alterum tempus est,quod augmentum & ascensus nominatur. Deinde post hæc status, qui est vehementissima totius morbi pars. Vltima vero omniū est declinatio. Coctionis igitur signa (sæpius.n.quæ vtilia sunt, repetere conuenit) nunquam male apparent: decretoria autem, est, vbi male: neque enim in augmentis,neque in principijs,sed in statibus,illa apparere conuenit. De ijs,

quidem,

quidem,quæ in augmentis ac statibus apparent,postea dicemus. Iam vero de ijs,quę videntur in E
principijs,dicamus,illud prius ad memoriam reuocantes,ꝙ in reliquo sermone,qui sequitur, duo
principij significata prętermittentes,& illud,quod est primi insultus, qui sine latitudine ē: & alterũ,
quod est primæ accessionis: de solo tertio differemus, videlicet cruditatis: nam & huius artificiosa
quædã dignotio,& magna ostendere natura apta est. Neq; igiť sudores,& vomitus, & alui excre
mẽta,neq; tumores post aures,neq; profluuia sanguinis,si hoc tpe appareant, vnquam per crisim
ægritudines finierunt. Hæc igiť iam ẽt,veluti causæ,morbos finire creduntur: quę vero,veluti ho
rum signa sunt indicatiua,deliria existunt,atq; vigiliæ,& somni graues,& dolores,& lachrymę,et
difficultates spirandi,& tenebræ oculis obortæ,& quæcunq; similia: etenim hęc,si absq; coctionis
signis apparuerint,sunt pessimarum dispositionum indicia. Hæc igiť vniuersa,& quæ vt causæ,&
quæ vt signa crisis sunt,non statim appareant,hoc est non in primo morbi tempore,qñ oĩno nulla
adest coctio: reliqua aũt tria,quæ coctionem ostendunt signa, ẽt si in prima protinus accessionis
hora apparuerint,ad bonum apparent.

Quo pacto Hippocrates Principium Morbi cognoscendum docuerit. CAP. 9.

RVrsus ergo repetentes dicamus: Hæc vniuersalia morbi tempora ex morbis ipsis primùm
coniecturari oportet,quantum extendi debeant: deinde ex anni temporibus,& circuituum F
proportione: & præter hæc omnia ex post apparentibus,in quibus prima & præcipua sunt signa
coctionis,ex quibus circũscriptum iã principium possis exquisite cognoscere. Ex hoc aũt futurũ
statum coniectura artificiosa,quam paulo post aperiemus,agnosces: voco aũt coniecturã artificio
sam,quæ propè ad veritatẽ accesserit. Sicut igiť non habeť exquisita principij cognitio ante,quàm
incipiat ascensus: ita neq; ascensus ante,quàm status inuadat. Exercitandum est & hoc in loco, vt
inuadentem statum cognoscamus,deinde vt præcognoscamus. Qm̃ vero & horum omniũ dux
est Hippocrates,æquum est,vt hoc in loco eius verba exponentes,sermonem trãsigamus. Præstat
verò fortassis, ante, quàm aggrediamur hæc facere,pauca quædã eorũ,quæ nuper diximus, appo-
nere. Quod.n.prius,tanquã morbi partẽ,principiũ inuenire quærebamus, vtrum æqualis sit tpis
in omnibus morbis,aut in singulis proprium tps habeat (de quo diximus Thessalũ,delirum illud
inuenisse præceptum,Oportet in vnoquoque morbi principio adstringere, ẽt si morbus ex cõstri
cta fuerit communitate) ‖ primus omnium Hippocrates diligentissimè ostendit: non tñ, quid ille
dicat,intelligunt,ob enarrationis breuitatem. In præsentia aũt sufficiat ex vno dicto prisci autho-
ris mentẽ explanare: nam & alia,nisi quis oĩno indiligens fuerit, simili modo quispiã inueniet. In
mediũ aũt adducemus istũ aphorismũ: ‖ Cocta medicari & mouere, non cruda, neq; in principijs, G
nisi turgeant. quod verbũ/turgere/propriè de animalibus dici consueuit,quæ ad coitũ rapiuntur:
translatũ aũt est ad eas,quæ properant & celeriter mouenť ægritudines,& præcipue cum laboran-
tis sensus ab inordinata humorũ & spirituum agitatione quodam modo iritať: nam in his tãtum
quispiam rationabiliter pharmaco in principijs vtereť,cum coadiuuantem habeat ad facilius attra
hendum, superabundantium humorum motum: quemadmodum,qui pręter id ꝙ omnino crudi
sunt,cum stabiles etiam & fixi sint, purgantium medicaminum tractibus difficulter obediũt. Sic
etiam illa dicta sunt: ‖ Quicunq; ea,q̃ inflammanť,statim in principio morborum soluere medica-
mento tentant,ab eo quidem, quod intentum est atq; inflammatum, nihil adimunt, neq;.n.cedit
cruda adhuc passio: quæ verò morbo resistunt,& sana sunt, colliquescere faciũt. Sed harũ rerum
cõtemplatio ad eos pertinet libros,in quibus de curandi arte tractatur. Quòd verò Hippocrates
vocet principium,totum illud tempus morbi,in quo omnino crudus est,iam liquet: nam,cum an
tea dixisset,ꝙ cocta pharmaco purgare oportet, subiunxit/non cruda neq; in principijs/ac si prin
cipium existat,quando crudus incoctusq; est morbus.

2.Epi.sect.2.1[a] aph.12.Ex.or. 5.a

1[a]Aph.22.Ext. ord.10.b

de Vict. rat. in acut. com. 4.t. 22.7[a].137.e.Et in epist. ad Democritum.

De Extremo Ascensu dignoscendo: ac de Vigoris in morbis acutis Perduratione. CAP. 10.

QVomodo igiť (nam rursus repetenda sunt,quę prius,cùm de ipsis loqueremur,omisimus) H
terminum aliquem quispiam ita manifestum præfiniet vltimæ parti ascensus,quemadmo-
dum fini principij? quo aliter,quam status indicia inspiciendo? Dicit aũt & hæc Hippo
crates in vno quidem sermone: ‖ In principijs quidem omnia sunt imbecilliora, in statu verò for-
tiora. In altero verò,hoc: ‖ Vbi quidem peracutus est morbus,statim extremos labores habet. Qũo
igiť hoc ipsum cognoscimus,ꝙ nunc fortissima sit ægritudo, & maximas habeat accessiones? Si
.n.simul atq; ex toto debeat fieri transmutatio (quod κρίνεσθαι.i.iudicari in præsentia vocabimus)
principium crisis,vltimum ascensus terminum esse statuendum est. Si verò paulatim, ad eas, quæ
fiunt in periodis accessiones,est attendendum: si enim ‖ citius,& longiori tempore,& magis(vt ip
se dicebat) fiant,liquet morbum ad statum ascendere,atque augeri: sicuti,cum ad cõtrarium muta-
tio subsequiť,cessat atq; declinat. Contingit aũt non nunquã duas accessiones, vbi maximè factæ
fuerint inuicem æquales,status tempus circumscribere: non nunquam vero vnam omnibus alijs
præcedentibus reliquisq; sequentibus esse maiorem. Ad tres autem extendi accessiones status tẽ-
pus,in morbis acutis non admodum accidit: in diuturnis verò,non modò ad totidem, sed lõgè plu
res. Ita quidem cognoscere oportet tempora vniuersalia,aut cùm fiunt,aut nuper facta: sed, quæ
futura sunt,alio modo.

2[a]Aph.30.Ext. ord.16.g.
1[a] Aph. 7. Ext. ord.4.d

2.Epid.sect. 1[a].

De

A puerorum,& quantitatem pulſus eorum exiſtimet,is profecto noſcet, Herophilum recte pronū ciaſſe,eorum pulſum ſatis eſſe magnum. Duo equidem tibi hæc genera pulſuū in arteriæ diaſtole occurrent,ſi eo,quo dictum eſt modo,digitos iniicies: alterum in quantitate longitudinis, latitudinis,& profunditatis: alterum in percusſionis tenore.[a] Vocareq; tibi licet eum,qui fortiter ictum percutit,quocunq; voles nomine. nam ſi & ἰσχυρὸν.i.fortem,& σφοδρὸν.i.vehementem, & εὔτονον.i.tenore præditum,& ῥωμαλέον,i.robuſtum nomines, nihil artis opera læſeris. vocamus aūt & nos ipſum,σφοδρὸν.i.vehemētem pulſum,ſuperiores noſtros ſequuti: & ſi potisſimum [b]vehementię notio ex fortitudine & celeritate eſt compoſita. Sed quoniam recta præcognitio non ex nominum ſed ex rerum exquiſita cognitione fit: nominibus quidem vnuſquiſq; vt velit vtatur,in rerum autem ſcientiam ſtudium adhibeat. Quemadmodum autem vehemens pulſus ſem per robur indicat facultatis: [c]ita durus vel tenſam eſſe arteriam,vel duram euaſiſſe. niſi forte quis dicat,& quod tenſum eſt corpus,ex eo quòd tenſum ſit,durū euaſiſſe.ita enim durus pulſus ſemper indicabit qualitatem quæ in conſtitutione tunicę arteriæ eſt. Apparet igitur talis pulſus ex phlegmonis vel obſtructionibus vel repletionibus vel tenſionibus neruoſarum partium, vel ex ſcirrhis non ſolum neruoſarum partium, ſed & aliarum ſi principes ſint. etenim iecur & ven-
B triculus & lien & vterus talem efficiunt pulſuum, vbi ſcirrhum contraxerint: fit etiam & propter validam refrigerationem & ſiccitatem. Et vbi ſanè tibi in primo ingreſſu pulſus videatur talem occurſus mollitiem non habere, qualem dum ſecundum naturam eſt habet: aliquem ex prędictis affectibus in homine eſſe exiſtima. Diſcernes autem qui nam ſit, tum ex aliis ſymptomatibus,tum ex cauſis quæ præceſſerunt, qualis eſt frigidus potus præter conſuetudinem,vel diuturna in aqua frigida mora,vel in aeri tali,ac præſertim nōn prius rarefacto corpore. Sed & quidam, vbi ferruum manu percusſiſſet,ac medii digiti tendonem,qui ad primum articulum eſt, contudiſſet,ex aliarum cauſarum concurſu febricitauit. ego vero, vbi eius pulſum aperte indicare tenſam eſſe arteriam inueniſſem,manumq; lana circumuolutam conſpexiſſem,quidnam eſſet in ipſa, interrogaui: ipſe vero nullam dixit rem in hoc ipſi ineſſe: percuſſus enim ex eo quòd quendam feriiſſet,ceratum ſibi familiare impoſuiſſe. ego igitur nullam aliam cauſam inueniens tenſionis ipſius pulſus, iuſſi vt curationem digiti immutaret, atq; ea, quæ ad tales neruorum affectus conuenit,vteretur. at vir ille,neglecto meo conſilio,nocte ſequenti cōuulſus eſt. [d] Phreniticis quoq; & pleuriticis,& quibus ſeptū trāſuerſum phlegmone laborat,durus pulſus apparet,tēſam eſſe arteriam indicans. quare vbi ambigua ſit horum affectuum adhuc incipientium dignotio, nō par-
C uam ex talibus pulſibus portionem ad eos dignoſcendos habebis. Si vero ad diutius iam ęgrotātem accedas,cū primum introductus es,ſi pulſus ipſius durus tibi videatur, obſerua lienis phlegmonen ſcirrhum iam contrahere: [e] indicabit autem ipſam & color faciei: ſicuti ſi & iecur aliquo tali morbo ſit affectum. proprius.n. ex vtriſq; viſceribus gignitur color, qui homini in arte verſato aperte indicat,vtrum eorum affectum ſit. Sed in præſenti non eſt de hoc ſermo. Quæcunque enim ex pulſu ad pręcognitionem ſunt vtilia,hęc nunc percurrere nobis eſt propoſitum. [f] Si igitur laborantem inuiſas non prius à te viſum,q in febrili morbo conſtitutus ſit ſine ſuperioris principii affectu,cum autem redieris,pulſus appareat durus: hic certe,dum tu abfuiſti, aquam frigidā potauit,vel autumnalem aliquem fructum refrigerantem ingesſit. Atq; hæc quidem fieri ſolere ſcito: Vehemētem vero cum inuenias & æqualem & magnum pulſum, ſimulq; arteriæ tunicā ſecundum naturam habere: maximum hoc ſignum ad laborantis ſalutem ſit. Nam celeritas vel tarditas in iis qui ita habent,nihil effatu dignum nunc indicabit ad ſalutem vel mortem. verum celeritatem quidem ex caliditate maiori fieri comperies: tarditatem autē,ex refrigeratione. Atq; hęc quidem per febrilem morbum in prędicto pulſu fieri non poſſunt. Celeritas autem frequentisſime fit,ac magna ex parte in febribus periculo prorſus vacantibus,ex quibus ſunt & legitimæ
D tertianę. magni enim ſunt in his pulſus & celeres in paroxyſmorum vigore,hocq; fit ob caliditatis copiam. Dictum autem eſt in [g] tertio de dignotione pulſuum & in primis partibus [h] ſecūdi, de celeritatis dignotione: Vbi oſtendi eos errare,qui diaſtoles magnitudinem nō conſiderantes, ex ſolo motionis tempore aliquid de tarditate vel celeritate pulſuum pronunciant. non.n. abſolute pulſus qui fit dum in minori tempore arteria dilatatur,eo ocior eſt qui efficitur dum in maiori tē pore arteria dilatatur. fieri enim poteſt,vt in breuisſima diaſtole,licet nōn celeriter moueatur arteria,breuis temporis fiat pulſus: ſicuti rurſus in maxima quidem diaſtole ſed celeriter arteria ſe mouente,multi temporis. Satius igitur dixi eſſe,vt motionis ῥοῖζον,hoc eſt impetum,non quantitatem temporis totius diaſtoles attendamus. Ac celer quidem ex caliditatis copia fit, valida nimirū exiſtente facultate: tardus autem,ex refrigeratione. Et ubi ſanè tardus ſimul & paruus & tenoris vacuus pulſus ſit,propè ad mortem veniunt. At in omnibus quę ita dicuntur,memento eius differentiæ quę in ætatibus eſt. Non enim ſolum puerilis phlebopalia hoc eſt venarum ſaltus, ſeni mala eſt: ſed etiam ſenilis, puero. Decem igitur temporum (quemadmodum [i] Herophilus metiebatur ipſos pulſus) ſi puerulo fiat aliquando ſpatium illud, quod inter duas eſt percuſſiones, refrigerationis extremæ,& ob id etiam extinctionis,eſt ſignum: ſicuti rurſus,ſi ſeni puerulorum pulſus,in quo tempus diaſtoles tempori ſyſtoles eſt æquale, accēſam eſſe naturam ſignificat. Sed hoc certe nunquam vidi: In puerulo autem ſæpe talis viſus eſt pulſus. Sanè ſenis pulſus, vbi ita celer fiat,vt tempus,quod inter duas eſt percuſſiones, decuplo ſit maius tēpore percuſſionis, eſt

A 3. diff. p. e 5. p. 61 h
B ibidē. p. 62 a
C 1. de p̄cog. ex p. c. 4 p. 107. diffuſe.
D 4. de cau. p. c. 14 p. 102 a b & 4 de p̄cogn. ex p. c. 5. p. 120 c
E 1. de p̄cogn. ex p. c. 4. p 107 f g
F ibidem.
G cap. 1
H cap. 1
I Vide ſupra c. 12

quidem & hoc rarum: Verum non vlterius adhuc procedit: prius enim moritur.ad hoc autẽ per E ueniens,ad eum quidem pl.. sum accedit,qui ætatis laborantis proprius est: deinceps autem ad rariorem.Quo in loco quędam etiam deceptio oritur ijs, qui circa pulsus non sunt exercitati. Quãdo à caliditate permulta,in celeritatẽ immoderatã (quatenus ad ętatẽ ſpectat) pulsus puenerit,corde in tali affectione adeo exiccato,vt & lethalem intemperiem habeat: necesse est hanc ipsam caliditatem ex tingui vnà cum ea quę secundum naturam est.Iure ergo hoc tẽpore tardior ipse pulsus fit. Ac aliquis,(vt dicebam) opinabitur ipsum ad naturalem statum redire: quamuis ad mortiferam refrigerationem iter habeat,non ad senilem temperaturam. At certe distinguere pulsus qui ad naturalem statum redeunt,ab ijs qui ad interitum tendunt,haud difficile est. languidior enim priore semper magis ac magis, efficitur pulsus eorum,qui perniciose se habent. Et huic pręcipue notę mentem adhibe in ambiguis omnibus affectionibus, non tres aut quatuor solas arterię diastolas considerans, sed, vbi in tot diastolis languidus fuerit, alias expectans. conspicitur enim interdum quintus vel sextus post ipsas tenore præditus. quod cum inueneris, scito facultatem non ex sua ipsius ratione infirmam esse,sed à multitudine vel obstructione vel compressione vel aliqua omnino angustia vel grauitate prohiberi ne valide moueatur: quemadmodum accidit fortibus hominibus,vbi vel à vinculis impediantur,vel ab oneris magnitudine grauẽtur. F Et vbi vnam illam diastolẽ,tũ tenore prẹditam tũ altam faciat, scito tunc naturam ad noxiorum humorum excretionem excitari. Cum ergo satis fortis quintus vel sextus intercurrat pulsus unà cum signis concoctionis per urinas apparentibus: poterit seruari homo: si vero sine concoctione natura ad excretionem impetũ fecerit,morietur dum iudicatur.[a] In peripneumonijs aũt pręcipue tales videntur pulsus.dico sanè non ſm eã solum inęqualitatem quæ in vehementia & languiditate,sed & ſm eã q̃ in magnitudine & paruitate,celeritate & tarditate conspicit. Dandumq; est ipsis multũ oxymelitis,quod acidiori sit tẽperamento,vnà cum alijs quęcunq; febrem minime accendendo,crassitudinem incidunt humorũ.Cum enim arteriæ q̃ cordi vicinę sunt, ab huiusmodi humoribus obstruantur, pulsus efficiunt inęquales non ea solum inæqualitate quam systematicã.i. congregatiuam vocant,sed ea etiam quę in vna est diastole: de qua dictum quidem iam & supra est: sed & nunc quoq; vobis ipsius mentionem faciemus: Sicuti sanè,dũ sermo nobis erat de pulsibus,qui inuasionibus febrilium paroxysmorum & incrementis assident, mentionem etiã earũ inæqualitatum fecimus,quæcunq; sępenumero in talibus temporibus fiunt secundum magnitudinem & paruitatem,celeritatem & tarditatem,vehementiam & languiditatem.

A 4. de cau p. c. 22 p. 101.fg

De pulsu Vibroso, Dicroto, Vndoso, Vermiculante, Capri zante, & Formicante. CAP. 22. G

B 1 de diff.p.c. 22.p. 61 f & 2. de p̃cog. ex p. c.6.p.111.f

C 2. de cau.p. c.6.p.52.g 2.de p̃cog. ex p. c.6. p.111 f & 3. de p̃cog. ex p.c.4. p.115 h

D in eisdem locis.

Differentia[b] autem pulsuum propter arteriæ tunicam eueniens,secundum quã mollis & durus pulsus inueniuntur,in neutro genere inæqualitatis apparet.dico autem neutrum, tum id quod in collectione multorum deinceps pulsuum conspicitur, tum id quod in vno solum pulsu: Verum tamen ꝓpter tunicam induratam fit quædam inæqualitas in diuersis arteriæ particulis,quando tum vsus generationis pulsuum vrgeat, tum facultas robusta fit.dum enim ipsa cogitur dilatare arteriæ tunicam quæ dura sit, vibrosus[c] efficitur pulsus. hic autem ipse, fit quandoq; etiam dicrotus,[d] quando ea arteriæ pars quæ apparet, (quippe quæ ab incumbentibus corporibus non grauet) in altitudinem eleuata prius fuerit, ab ijs autem quæ ab vtroq; ipsius latere sitæ sunt,in itinere tardantibus,retrahatur rursus intro propter tunicæ duriciem : postea rursus simul eleuetur. Ideoq; in ijs pręcipue fieri conspicitur talis pulsus, in quibus prolixitas contracta est: cum vero longa ipsa est,dicrotus pulsus nunquam visus est: quemadmodum neq; vibrosus, vbi breuis ipsa est.Etenim vibrosus similis est iaculorum & virgarum uibratui, cum per exiguas particulas arteria ita mouetur.subijcitur autem pulsus vibrosus vel quatuor digitis vel omnino tribus.quando autem vnus,vel duo tantum digiti motionem sentiunt,tunc inęqualitas partium arteriæ,quæ vtrinq; sunt,latet.præter hoc etiam euenit,vt pars quæ prius attollebat, à grauantibus H non reuellatur. omnes enim simili modo expositæ sunt,omnes simili modo liberatæ sunt à grauitate incumbentium corporum. Cum ergo hic pulsus & robur facultatis & copiam caliditatis indicet,iure aliquando crisim futuram nunciat.& quò magis vtiq; fuerit vibrosus, eò etiam magis crisim sperato: Vtrum autem bonam vel malam (semper enim huius esto memor) ex tractatione de crisibus addisces. Principalissimum autem in ipsis,est concoctio morbificorum humorum in febrilibus morbis.etenim & huius etiam perpetuo esto memor. quandoquidem ad superioris principij morbos concoctio humorum qui sunt in venis,non magnopere conducit. Periculum sanè quod ex ipsis imminet,quo modo præcognoscere oporteat, tum in commentarijs in prognosticum,tum in ijs quos de crisibus scripsimus,habes: Ex pulsibus autem tantum vtilitatis ad eorum morborum tum dignotionem tum præcognitionem,quantum ex duro & molli, capi potest. dictumq; a me superius de ipsis est.Est autem quidam vibroso pulsui,secundum quidem eam inęqualitatem quæ in diuersis particulis versatur,simillimus: contrarius autem secundũ tunicæ qualitatem: vibrosus enim,durus est: ille vero,non durus: immo & eo etiam ipso qui secundum naturam est,mollior existit. nominamus autem ipsum,[e] vndosum,prop terea quòd vndis similẽ habet inæqualitatem. Apparet autem interdum quidem tenore prẹditus moderate: interdum vero inter tenore præditos & imbecillos,medius. Dictum vero est, quòd εὔτονον. i. tenore præditum pulsum, σφοδρὸν. i. vehementem nominamus, superiores sequuti: quemadmodũ & ἄτονον. i. tenoris

E de p ad Tyr. c.8.p.43 g 1.de diff. p.c. 26 p. 51 h 2. de cau. p c.8 p. 93 c 1. de p̃cog. ex p c. 8.& 9.p.112.g

A ris vacuum, ἀμυδρὸν.i. languidum. Hic igitur pulſus, [a] vndoſus inquam, ſudorem vt plurimũ nunciat: ac tanto magis, quanto mollior quidem fuerit, non tamen tenoris vacuus. Si vero ipſi intercurrat altus, firmiſſimum habebis ſudoris ſignum. Semper enim hic aliquam excretionem ſignificat: cum vndoſo quidem vel abſolute magno nõ tamen duro, criticorum ſudorum: cum vibroſo autem, vel abſolute duro, mẽſtruorum potius, vel eruptionis ſanguinis è naribus, vel per hæmorrhoidas, vel aluo exturbata. quænam vero excretionum futura ſit, ex ijs, quæ in libris de criſibus ſcripta ſunt, diſcerne. Quando autem vndoſus hic pulſus, languidus fuerit, vermiculans fit, nomenclaturam hanc adeptus à ſimilitudine, quam cum greſſu vermis habet. [b] Tres enim hos pulſus, ſuperiores medici ab animalibus denominarunt, caprizantem, vermiculantem, & formicantem, ob motionis ſimilitudinem ita appellationem imponentes. Sed de caprizante quidem in fine [c] ſermonis oſtendet. De vermiculante vero mox dicetur, propterea quod minor quidem eſt vndoſo, languidus autem ſemper: & propter hoc facile tranſit in formicantem vires ſummopere imbecillas eſſe indicantem: quemadmodum & ille qui in priori arteriæ particula priorem motionem habet, quæ tanquam beſtiolę perreptantis eſſe videatur. verum huic nullũ proprium ac peculiare nomen poſitum eſt. fit igitur ipſe imbecilla exiſtente facultate: ac niſi prius ea roboretur,
B tranſit facile in formicantem, omnium pulſuum languidiſſimum & minimum, ideoq; etiam peſſimum: vt qui imbecillitatem facultatis propriam indicet, nõ ob copiam grauantem, vel compreſſionem, vel obſtructionem. Eſto autem tibi maximum indicium ad diſcernendum, quando facultas præ compreſſione vel obſtructione vel copia non poſſit arteriam in magnitudinem eleuare, ipſa ſcilicet ſecundum æqualitatem & inæqualitatem differentia. nam vbi ipſa ob propriam rationem infirma eſt, pulſus ipſe æqualis permanet per omnes deinceps diaſtolas: vbi vero ab alia cauſa impeditur quin motu ſecundum naturam moueatur, motio inæqualis fit. Sane vermiculans, & multo magis formicans, nunquam viſi ſunt collectiua inęqualitate inæquales ob propriã imbecillitatem facultatis fieri: quemadmodum certe & qui imaginem refert beſtiolę perreptantis: qualẽ pulſum apparere oportebat, ſi, qui à corde immittitur ſpiritus, dum per arterias fertur, cauſa fuiſſet diaſtoles. Oſtenſum autem eſt facultatis, non materiæ ſpirituoſæ, à corde per arteriarum tunicas diſtributionem fieri. & huius omnes dum participes fiunt, eodem modo, quo cor, ſe ipſas dilatare: trahentes vndequaq; vnde vtiq; poſſunt, quod ipſarum diaſtolen ſit repleturum. [d] Vt Eraſiſtratus autem dicebat, pulſus fit cum ſpiritus qui à corde immittitur, per arteriarũ cauitates fertur. Cum autem pulſus ſecundum diaſtoles quantitatem ſint ſeptem & viginti: vnus ex ipſis, qui
C vtiq; minimus ſit ſecundum tres dimenſiones, formicans nominatur: Huic autem accidit, vt & lãguidiſſimus omnium pulſuum ſit, ob idq; ipſum minimus: & quia minimus eſt, iccirco etiã frequentiſſimus efficitur. Cum enim, facultas extreme inualida ſit, minima ſecundum tres dimenſiones diaſtole fit, ipſius nimirum longitudine, latitudine, & profunditate in minimum contractis. Dicta etiam eſt cauſa, propter quam pulſus paruos vt plurimum crebritas comitetur, nimirũ ob inſtrumẽtorum defectum, habita ratione ad facultatem & vſum. [e] Quemadmodum autem in paruo pulſu non exigua ſecundum magis & minus exiſtit differentia: ita etiam & in alijs ſex & viginti, de quibus paulo inferius dicetur.

A 1. de p̄cogn. ex p c.9 p.112. h de criſ. c. vltimo p.144.d

B de his oĩbus pulſibus vide libro.d̄ p. ad tyr. c.7. & 8 p. 43 b & c.11.p.44.g. Et 1. de diff. p. c.26.27.28.29 p.51 & 52. & 2. de cau. p. c.8 p. 93 b c diffuſe, & 2. de p̄cogn. ex p. c.8. & 9. p. 112.

C capite 33. in fine.

D lib. 4 de dif. p. c. 17. diffuſe. & 2. de cau. p. c. 8. p. 93. c

E 1. de cau p. c. 11. p. 90. diffuſe.

[f] *De pulſibus qui in una diaſtole in diuerſis tamen arteriæ partibus inæqualitatem habent, ut Myuris, Myuris recurrentibus, Myuris deficientibus, Deficientibus recurrentibus.* CAP. 23.

NVnc autem addamus pulſus qui in vna diaſtole ſed in differentibus arteriæ particulis inæqualitatem habẽt: inter quos ſunt & qui myuri (quaſi muricaudas ſeu ſoricicaudas dixeris, alij decurtatos vertunt) vocantur, in parte quidem quæ cordi propinquior eſt, diaſtolen in tumorem eleuatam facientes: in longinquis autem, imminutam: ita vt tribus iniectis ipſi digitis, quanto primi digiti ad ſecundum motio minor apparet & latitudine & profunditate, tanto huius ad
D tertium: nimirum quod tenor facultatis arteriam mouentis, quam cor vniuerſis ipſis ſuppeditat, exoluatur. Interdum autem ſimiliter quidem occurrit iniectis digitis, pulſus: verum ſecunda motio languidior quàm prima apparet, & poſt ipſam tertia rurſus languidior quàm ſecunda: deinde quarta & quinta & vniuerſę conſequentes detrahunt, quouſq; ad abſolutam immobilitatem, vt ad noſtrum ſenſum, peruenerint: Deinde digitis ſublatis, paruaq; intermiſſione facta iterũ impoſitis, motio ſenſu percipitur. Interdum autem & ſine digitorum ſublatione, redit iterum motio, ita vt ſenſibilis fiat. Contingunt autem & talia circa pulſus ob facultatis infirmitatem, quæ iniectionem digitorum non ferat, ſed tanquã ab onere & vincatur & concidat. Quapropter & modeſtiſſime tunc tãgere debes, ex infernis potius arteriæ partibus digitos inijciens, manumq; laborantis conuertens. Si vero rurſus ſuperficietenus admodum tangas, ſecundum alterum modum motionem non ſenties, ob paruitatem diaſtoles. Accurate igitur te mentem adhibere tunc oportet quantitati diaſtoles, quam in digitorum applicatione inueniſti. atq; ita alternatim, interdum quidem remittere ac leuare oportet paululum, interdum vero comprimere: quãdoquidem recta talium pulſuum dignotio in exquiſita applicandorum digitorum ſymmetria cõſiſtit: propterea ꝙ ea quidem attrectatio quæ ſuperficiaria eſt, nõdum dignoſcat arteriæ diaſtolen, qñ exigua fiat: ea vero q̄ hac violentior eſt, obſcuret abſoluteq; perdat dignotionem motionis. Nonnulli talium pulſuũ qñ perdunt diaſtole paulatim imminuta, rurſus redeunt, vocamusq; myuros παλινδρομοῦντας.i. recurrentes. Si igitur, ad extremam breuitatẽ motionis perducti, rurſus ipſam auxerint,

F de his pulſibus vide 1. de diff. p. c. 11. p. 49 d 2. de c. p. c.9. p. 93 e, 2. de p̄cog. ex p. c. 10 p. 113. b d

hoc ipſum nunc dictum nomen habent, myuri recurrentes: Si vero ad perfectã immobilitatẽ re- F
dacti, illic ſteterint, nec amplius ſenſibilẽ motionẽ fecerint: tales, ἐκλείποντας.i. deficiẽtes nomina
mus. Si aũt & poſt immobilitatẽ rurſus inceperint iterũ moueri, & hos nominamus deficiẽtes re
currentes: cõſtat aũt oẽs tales pulſus fieri ob imbecillitatẽ facultatis, quæ interdum quidẽ ipſa ſola
ex propria ratione infirma ſit, interdũ vero & ab aliquam multitudinẽ vel compreſſionẽ vel ob-
ſtructionem arteriarum cordi vicinarum: ita vt mixta efficiatur affectio. Siq̃3 non omnino pul-
ſus in ipſis languidus, & paruus factus eſſet, manifeſte vtiq3 appareret inæqualitas in vna diaſtole.
nunc autem non apparet, ob humilitatem motionis, quam facit in diaſtole arteria. ideoq̃3 frequẽ
tes vt plurimum ſunt tales pulſus ſecundum illud genus frequentię, quod ijs, qui inſenſibilem
A 1. de diff. p. c.78. p.48 habent ſyſtolem, apparet.[a] Dupliciter enim diximus fieri & dici frequentem ipſum pulſum: vel
vbi primas ſyſtoles partes nos ſentimus, vel vbi nullo modo ipſa ſenſibilis eſt. Si igitur primas ſy-
ſtoles partes ſentimus: tempus quod eſt inter finem diaſtoles & principium ſyſtoles, rarũ vel fre-
B 1. de dig p. c. 5. p. 72. e f diffuſe. quentem facit pulſum.[b] Quoniam autem & tenoris quid & magnitudinis diaſtoles habere opor
tet arteriam, quò primas ſyſtoles partes ſentiamus: impoſſibile eſt in languidis paruisq̃3 pulſibus
ipſam nos vnquam ſentire: quare in his tẽpus internę quietis indignoſcibile erit. Et propter hoc,
totum illud quod conſtat ex hoc, & eo quod eſt ſyſtoles, & quietis quæ eſt poſt ipſam, & primarũ F
C ſupra c.6 diffuſe. partium ſenſibilis diaſtoles, inſenſibile exiſtens, vel frequentem vel rarum efficit pulſum.[c] Sed
de raro ac frequenti pulſu ſecundum quãtitatem externæ quietis, iam in ijs quæ ſuperius ſcripta
ſunt, oſtenſum eſt: De nũc autem dicto frequenti & raro, dicere iam tempus eſt, rememorantibus
D lib. 1. c. 5. p. 87. f prius nobis ea quæ in tractatione de cauſis pulſuum oſtenſa ſunt.[d] nam cauſam, vt quiſpiam di-
cat, ſynecticam.i. contentiuam frequentię pulſuum oſtendimus eſſe defectum diaſtoles: propter-
ea quòd, vbi magnus ſit vſus actionis, hoc completo, arteria moderato quieſcit tempore: non cõ-
pleto, autem vſu, cogitur ob diaſtoles defectum, ſecundam motionem maturius incipere. Quo-
niam igitur in paruis admodum pulſibus incompletus redditur vſus diaſtoles, quantum deeſt, id
natura explere coacta, ſecundam motionem maturius incipit. Quanto autem tempus quod eſt
inter diaſtolas, redditur breuius, tanto frequentior pulſus ipſe apparet. Deficiens autem redditur
vſus diaſtoles in paruis pulſibus, ob paruitatem. Et hoc ex neceſſitate ſequitur perpetuo: non,
quemadmodum in magnis, quandoq3. Copiam enim caloris in his eſſe oportet, vel abſumptio-
nem vitalis ſpiritus, vt frequens fiat pulſus. qua ratione rurſus, in quibus ſenſibilis eſt ipſa arteriæ
ſyſtole, tempus inter ſenſibilem finem receſſionis, & principium diaſtoles, breue redditur. Atq3
hoc quidem tempus contrahitur, natura ad diaſtolen properante, vbi opus eſt arterijs, vt aerem G
externum copioſiorem attrahant. & hoc fit, vt dixi, ob caloris copiã, vel ob ſpiritus abſumptio-
nem. Alterum autem tempus, quod eſt externæ quietis, per illas affectiones abbreuiatur, in qui-
E ſupra c. 13. diffuſe. bus natura feſtinat fuliginoſa & fumoſa excrementa in arterijs collecta euacuare.[e] Et propter hoc
in ijs quæ ſuperius ſcripta ſunt, firmiſſimum dixi eſſe ſignum inuaſionis paroxyſmorum febriliũ
ex putredine humorum euenientium, breuis quidem temporis eſſe externam quietem, velocio-
rem autem eſſe motionem ſyſtoles.

De pulſu Innuente Circumnuente'ue. CAP. 24.

AC de raritate quidem & frequentia pulſuum hæc ſint ſatis. Ad eos vero, qui paulo ante di-
ctis pulſibus ſunt congeneres, redeamus. Quidam ſanè eſt, qui altius habet medium, ſi lon-
F 2. de cau. p. c.10 p. 93. f 2. de p̃cogn. ex p. c.11. p.111. h gitudinẽ ſpectes: ea vero, quæ ab vtraq3 ipſius parte ſunt, humiliora.[f] vocamusq̃3 ipſum ἐπινενευ-
κότα.i. innuẽtem & περινενευκότα.i. circumnuentem. Videtur autem hic pulſus ex imbecillibus
facultatibus gigni, quando corporis conſtructio talis ſit natura, vt pauca quidem cutis eaq̃3 leuis,
medio longitudinis arteriæ incumbat: quæ vero ab vtraq3 ipſius parte ſunt, ſecundum longitudi
nem ex ſupernis & infernis partibus grauentur. Ob hoc enim ipſum & craſſorum pulſus, lõgitu
dine breuis conſpicitur, quãuis robuſtus ſit: gracilium autem longus, quãuis imbecillior exiſtat. H

G de horũ pulſuum generatione diffuſe tradit Gal. 1. de p̃cogn. ex p. c.3. p.106 [g]*De uigintiſeptem pulſibus qui ſupra in tabella deſcripti ſunt.* CAP. 25.

AC quodam modo iam rurſus oratio ad id quod paulo ante reiecimus, venit, hoc eſt, ad ſeptẽ
& viginti pulſus in tabella deſcriptos: quorũ generatio tanquam ex elemẽtis eſt ex nouem
pulſibus: quorum tres ſecundum longitudinem arteriæ cõſiderantur, tres, ſecundum latitudinẽ,
& tres alii ſecundũ profunditatem. Ex horum enim inter ſe commixtione vniuerſæ coniugatio-
nes oriũtur pulſuum ſeptem & viginti: quorum vna eſt ſecundum longitudinem, de qua nuper
dicere inceperamus, oſtendentes ipſam apparere ob differentiam tum corporis in craſſitie & te-
nuitate, tum facultatis in robore & imbecillitate, tum tertio caliditatis in multitudine & pauci-
tate: Si vero in duo capita ſermonem reducere velis: ob maiorem vel minorem diaſtolen quæ ſe-
cundum circulum arteriæ fiat: & ob tenuitatem & craſſitiem corporis. Quatenus enim ad ipſam
rei naturam attinet, omnium pulſus fiunt ſecundum longitudinem æquales: niſi ſi quando iam
morientium refrigerati ſint artus: videntur autem non eſſe æquales, ob corporum arterijs incum
H 1. de dign. p. c.8 p.73. g bentium inæqualitatem.[h] Eorum igitur qui diuturnis in morbis contabuerunt, arteria quæ ſecũ-
dum ſpinam eſt, pulſare conſpicitur, ſi manus ſuper cutim hypochondrij inijciatur: ac magis
etiam hoc ijs, qui natura ſunt graciles, accidit: & multò ſanè magis, vbi febricitauerint, vel vinum
biberint: propterea quòd eo tempore diaſtole ipſis in magnitudinẽ attollatur. E contra autem
craſſis, quamuis fortes facultate ſint, & præcalidi, breuis tamen fit pulſus ſecundum arteriæ longi-
tudinem.

A tudinem. quare gracilitas corporis maxime aliorum omnium ad pulsus longitudinem confert: secunda post hanc, fortitudo facultatis: tertia, caliditas. Contraria autem horum contrarium faciunt pulsum, quem dixi vocari breuem. Angustus autem pulsus fit ob angustiam circumpositarum regionum arteriæ, imbecillitatemq; facultatis, & refrigerationem, instrumentiq; duritiem, & cutis rugositatem ac crassitiem. Altus autem ob contraria, robur facultatis, caliditatem multam, instrumenti mollitiem, cutis tenuitatem & tensionem. Patet autem ex dictis, quod decimi quarti pulsus in tabella descripti, qui & longitudinem & latitudinē & profunditatem habet moderatā, vel oīa ſm naturam sunt: vel & aliqua ex subcontrarijs mistio in mediam cōstitutionem ducit diastolen: contingit enim laboranti tanto facultatem imbecilliorem esse aliquo tempore, quanto etiam fuerit habitu corporis graciliore. Ita vt quantum pulsus in breuitatem peruenit, ob imbecillitatem facultatis: tantum ex gracilitate ei addatur. possibile est etiam, vt quantum his defecit, tātum ob caliditatis copiam reficiatur: Rursus autem per cōtraria, viribus robustioribus redditis, quantum in longitudinem increuit pulsus, tantum etiam ob carnis copiam de eo detrahatur: possibile etiam est, vt qui in longitudinem, quatenus ad alias causas, auctus est, breuior euaserit ob refrigerationem. In his autem considerationibus aliqua ēt ratio duritiei tunicæ habēda est.

B Sed si, quantum ad hoc, secundum naturam se habeat, nec ad corpulentiam vel gracilitatem videatur mutatio facta esse: neq; in languiditatem & vehementiam conuersio aliqua, sed in his secundum naturam se habeat: si moderatus videtur secundum longitudinem & profunditatem & latitudinem, indicabit tibi neq; caliditatem esse copiosam in corpore, neq; absumptionem spiritus animalis. Atq; hæc quidem & ex eo quod nullam validam actionem laborās obijcerit, dignoscere facillimum est: In voluntarijs enim motionibus absumitur spiritus. Caliditatem autem in profundo corporis auctā, si cætera omnia moderate se habeant, ex pulsu solo præcognoscere potes. Respirationis enim mutatio non fit manifesta in talibus affectionibus, in quibus parum plus caliditatis ſm naturam in corde collectū est, alijs eodē modo se habentibus. Sed mētem hoc in loco adhibere oportet magnitudini & celeritati pulsus. primum.n. in magnitudinē crescit, vbi tunica arteriæ vel mollior sit q̄ status ſm naturam ferat, vel moderata: postea vero in celeritatem, aucta caliditate: Vbi vero prę duritie tunica arteriæ in magnitudinē notabilem nō possit distendi, tunc & incrementū pulsus in celeritatem, maturius fit. etenim vsus generationis pulsuū auctus, quousq; magnitudo diastoles sufficiens ipsi sit, nihil penitus sensibile, vel oīno parū, motionē in celeritatē alterat: Vbi vero maioris diastoles vsus requiratur, nō possit aūt tunica arteriæ extendi,

C ob duritiem, tūc celeritati multa accessio fit: Vbi aūt nec hoc satis sit, vibrosus efficitur pulsus, permanente nimirum facultate robusta.

Cur quandoque in pulsu magnum factum esse uideatur incrementum in latitudinem aut altitudinem, cum tamen breuissimum re uera factum sit. CAP. 26.

HAC omnes qdem in tabella descriptos pulsus singillatim percurrere longum iam esset, at methodū in ipsis pscribere cū exercitatione pstiterit. quod sane & in primo[a] de pcognitione ex pulsibus feci. Ante q̄ aūt ad hanc accedā, melius est de ipsis statuisse, aliqn breuissimū quidē incrementū vel in latitudinē vel in altitudinem vel in contraria fieri, multū tn̄ apparere, [b] qa nos pulsum q nunc apparet, cū eo q prius erat, comparamus. Hoc ergo & in crisibus euenire cōspicit, vbi post pulsum, q altus apparuerit, sudoribus multis eruptis, in cōtrariam ideam mutatio fiat, appareatq; humilis vnà & latus ipse pulsus, quapropter & à quibusdā medicis scriptū est latū pulsum cōspici sæpenumero in recens iudicatis. ipse.n. latior apparet in ijs q, vt dictū est, iudicati sunt: nō tn̄ re uera eo tpe fit latior sicut apparet: propterea quod prius qdem altitudo aucta esset, plus q̄ status ſm naturam exigeret: at tpe post crisim, ne eā ēt q̄ ſm naturā est, amplius seruet. ob euacuationem.n. regiones quæ arterijs circūpositæ sunt, laxæ euadunt: cū prius ipsas angustassent. & ob id

D pulsus vere latior apparet. apparet aūt multo latior q̄ re vera sit, altitudine in humilitatē collapsa: tū quia nullo modo in tumorē notabilē attollať diastole, tum ēt quia cutis quæ arterijs incūbit, laxa rugosaq; fiat: quo tpe, si cōuerso mēbro in infernis ipsius partibus arteriā statueris, neq; ita amplius humilis vt prius, neq; ita latus, pulsus apparebit. [c] Porrò & in hydrope, in quo totus habitus, quemadmodū in mortuis corporibus, intumescit, (qui sane hydrops multū differt à tympania vocato & ab ascite) pulsus lati apparent: ac psertim qn̄ arteriā tangimus, membro ſm supernā partem, nō infernā, collocato. Cōspicit ēt talis qnq; pulsus in lethargicis, q pessime affecti sint: effœminať.n. in his ipse corporis habitus: ita vt ob multā humiditatem ēt mollitiē laxū ac incōstans fiat ipsum ēt dorsum arteriæ, haud potens se ipsum cōtinere, neq; sublime se sustinere, sicuti dum ſm naturā se habebat. In his igiť, vt dixi, si ex infernis partibus membrum tangas, pulsus nō amplius tibi latus apparebit. Hoc aūt diligenter te animaduertere oportet, definireq; ac considerare quo modo figurato mēbro, applicationē manus feceris. vt plurimū.n. arteriam, q̄ ad carpū est, tangimus: interdū aūt aliquā ex ijs q̄ vel in tpibus sunt, vel in brachio. Perpedere pterea oportet ea q̄ pcesserunt, ac cū ijs quæ nunc adsunt cōferre: inspicereq; nūquid, ppter illa magis imutatus sit pulsus, q̄ re vera alteratus appareat. His igiť tibi i memoria habitis, eorū quæ sequunť, sermonē faciā.

Exercet methodum præcedenti capite promissam in pulsibus secundum omnes dimensiones diastoles, & secundum omnes corporis arteriæ constitutiones consideratis. CAP. 27.

ESto [d] vt ægrotantis cuiusdam nunc primum à nobis visi, pulsus in carpo manus appareat longior:

A cap. 3

B 2. de cau. p. c. 14 p. 94 c e diffuse.

C 1. de causis p. c. 14 p. 94 f & 4. de cau. p. c. 24. p. 13 e f

D 2. de pcog. ex p. c. 3. p. 106. b

gior: ita vt ad ſex vel etiam plurium digitorum iniectionē motio ſit ſenſibilis. Iam ergo cōſtat ne E
ceſſarium eſſe, hoīem hunc eſſe gracilem, impoſſibile. n. eſt, bene carnoſo exiſtente corpore, tā lon
gum fieri pulſum. Deinceps igiť cōſidera cōſtitutionē tunicæ arteriæ, ad ætatem habitūq; corpo-
ris ægrotantis reſpiciens. Pulſus. n. q in puerulis eſt, mollior eſt q̄ qui in adultis: qui in fœminis, q̄
qui in viris: q in natura mollioribus & albis, q̄ qui in cōtrarijs. Si igitur tibi multo durior q̄ is qui
ſ̄m naturam eſt, pulſus factus eſſe videatur, tumorē diaſtoles cōſiderato: tumorem autem nuper
nominabam motionem ſ̄m totius arteriæ circulum, cuius altitudinem & latitudinem cogitatio-
ne ſecamus. neq; n. in arteria, ſicuti in cubicis corporibus, latitudo ab altitudine diſtincta eſt. Cū
aūt talis ſit ipſe pulſus, oīno quidem neceſſariū eſt quādam eſſe affectionem ex ijs q̄ durū pulſum
A 2. de ꝓcogn. ex p. c. 4. p. 107. f g, & 1. de diffe. feb. c. 7. in fine, efficiunt.[a] Has aūt affectiones dediciſti, refrigerationem validam, vt corpus arteriȩ cōgeletur, vel
excedētem ſiccitatem, quemadmodum in maraſmis, vel alicuius viſceris ſcirrhum, vel maximam
phlegmonen, vel ſpaſmoſam affectionem in aliqua neruoſa particula. Sed & facies ſtatim tibi in
dicabit nūquid maraſmus ſit, an quid aliud. cōſentaneū eſt. n. maraſmū vt incurabilem eſſe, qn̄ ob
ipſum arteria tantā acqſiuerit ſiccitatē. Cauos igiť inſpicies oculos eorū q ita ſe habēt: vt in orbem
emineant oſſa, quæ ipſorū tunicas circūſcribūt. & quæcūq; alia in libro de maraſmo didiciſti. Sed
& eos q ita affecti ſunt, anteq̄ pulſus tāgas, dignoſcere tibi licet vel ex ſola facie. Cū aūt ipſe nō vi- F
deať talis, duritiē pulſus vt plurimū quidē inuenies ob lienē induratū ortā: iam vero & pp aliam
quampiā principē particulā. quā & tactu prompte cognoſces: ſymptomataq; ēt comitantur, quæ
clare has ab alijs diſtinguunt. Si. n. iecur ad tm̄ ſcirrhū ꝑuenerit, vt pulſum, qualē dixi, efficiat: hy-
dropum ſymptomata in facie iā tibi apparebūt. Si vero venter vel veſica vel inteſtinorū aliquod
patianť, diarrhœȩ hoc eſt alui profluuia indicabūt: Sicuti ſi diaphragma vel mēbrana ſuccingens,
ꝓpriæ eorū ſpirandi difficultates. didiciſti aūt earū ideas in cōmētarijs de difficultate ſpirandi. Si
vero nihil horū appareat, cōſidera an aliqua adſit ſpaſmoſa affectio. Ac in mulieribus inſpice, an
ſcirrhoſus hic affectus in vtero ſit. Cū aūt nihil tale appareat, refrigeratio valida ac recens vel ex
aquæ frigidæ vel vini potione. in illis. n. arteria vř ſtupefacta circa motū. Videť aūt in ijs q ita hn̄t,
vinū meracū exiccare eorū habitū: ſicut frigida aqua, congelare. Iam vero & fructus autumnales
tactu & facultate frigidi, durū pulſum efficiūt. At noxæ, quæ ab externis cauſis proueniunt, cele-
riter conquieſcunt, ſi nos laborantē calefaciamus: & ob id ēt pulſus vnà quieſcunt. ꝑſeuerāt autē
cū affectionibus quæ in corpore ſunt, ſi ipſæ curatu difficiles ſint. Si ergo longus pulſus vnà & du
rus ſit, cōſiderationes, vt dictū eſt, facies. Vbi vero moderatus ipſe ſit ſ̄m eam differentiā, quæ eſt
in duritie & mollitie, tunc inſuper quantitatē diaſtoles conſidera. ſi. n. arteria ſ̄m vtraſq; dimen- G
ſiones, lōgitudinē inq̄ & altitudinē, īſigniter dilateť, idq; nō ob recens alimentū, vel vini potionē,
vel lauacrū, vel aliquā aliā motionē euenerit, cōſtat certe hoīem febricitare. Si vero & celeritas &
frequētia vnà cū tali vehementia adſit, patet maiorem ēt eſſe febrē. Si aūt ſ̄m altitudinē & latitudi
nē moderatus ſit ipſe pulſus, & p̄ter celeritatem ſit ēt ſatis frequens, multā quidē eſſe indicat cali-
ditatē, imbecillā aūt facultatē. ſi. n. eſſet ualida, magnitudo vtiq; pulſibus ineſſet. Sed & pp hoc ip
ſum, velox ſatis fit & frequens, propterea ꝙ vſus ob diaſtoles paruitatem nō completur. Talis aūt
pulſus, languidus tibi oīno apparebit: Propriū. n. inſeparabile hoc ſignū in pulſibus eſt infirmȩ fa
cultatis: vt iā cætera oīa, q̄ facultatis imbecillitatē vel robur ſignificāt, ex abūdātia cōſidereň: qppe
ad exqſitā ſciam ſpeculationis pulſuū ſunt vtilia, cōprobata cōprobātiaq; ꝓcognitionē q̄ ex lāgui
dis & vehementibus pulſibus fit. Dictū aūt eſt ſuperius, ꝙ ob medicorū cōſuetudinē, vehemētes
hoc eſt σφοδρὺς noīo pulſus, eos q εὔτονοι. i. tenore p̄diti, ſunt: lāguidos aūt hoc eſt ἀμυδρὺς, eos q
ἄτονοι. i. tenoris ſunt vacui. Age. n. cuipiā qui in carnis incremento moderate ſe habeat, pulſus ap
pareat moderatus ſ̄m magnitudinē: tunica ēt ipſa arteriȩ moderate ſe habente in differentia quæ
eſt ſ̄m duritiē & mollitiē, quæ cōi noīe vocať cōſtitutio arteriæ: in tali pulſu virtutē valere oīno
dices, anteq̄ noſcas qūo in vehementia ſe habeat. neq; n. ſanè ſ̄m oēm tactus iniectionem, ſtatim H
vehemens dignoſcitur pulſus: ſed ſolū, cū arteriā cōprimimus. Superficiaria. n. attrectatio exquiſi
te quidem dignoſcit magnitudinē: at nullo modo vehementiā. Si vero cōpreſſerimus, aperte qui
dē vehementia apparet: quemadmodū ſanè & languiditas: apparet aūt vnà & ipſa magnitudo.
Cū. n. aſcendere in altitudinem ꝓhibeať arteria ob cōpreſſionem: ſimul quidē tenore p̄ditū facit
occurſum, ſimul vero imaginē quandā extenſionis in latitudinem: In quibus indicatio apparet
ꝓhibitionis aſcenſus in altitudinē ob cōpreſſionem. Verū qn̄ dura fuerit tunica arteriȩ, neq; tunc
maxima fit diaſtole. Et pp hoc, cū fuerit principis viſceris phlegmone, & pp ipſam pulſus durus:
ſi p̄ter hȩc, facultas q̄ arterias dilatat, robuſta ſit, vibroſus fit pulſus: Vbi. n. tū vſus diaſtoles auctus
ſit, tū robur vitali facultati adfuerit, dū violēter dilatať arteria, vibratio efficiť. Magna tn̄ ex parte
in talibus affectionibus nō eſt robuſta facultas: immo certe quiſpiā cōtentus eſſe deberet, ſi in cor
pore ob morbi longitudinē extenuato, facultas vel mediocrem tenorē haberet. pp hoc igiť neque
vibroſi ipſis pulſus fiunt. Iis ſanè qui vinū meracius vel copioſius biberūt, pulſus vibroſi qn̄q; ap-
parent: ꝙ & facultas roboreť, & febrilis caliditas augeatur. Atq; hi quidē pulſus, ſæpenumero cō-
ſpiciunť: raro vero, qui altitudinē quidē ſeruāt vnà cum latitudine, lōgitudine aūt ſunt breues: ra-
rius aūt ipſis ij, q & longitudinē vnà cū latitudine cōtrahunt: his adhuc rarius, q altus vnà & an-
guſtus & breuis ſit: q in ijs quidē, q̄dum ſani erant lōgū habebāt pulſum, ne fieri quidē pōt: in ijs
aūt q breuē, ex multitudine cōſiſtit, valida exiſtēte facultate. Quare ēt vt plurimū inȩqualis appa-
ret

A ret ẽm duo genera inæqualitatis. Sicuti.n.vehemens pulſus validę facultatis eſt ſignũ: ita poſt ipſum altus,qñ in lõgitudine breuiaẽ. Cõſtat igiẽ tũc neq; ob tenuitatẽ corporis ipſum in altitudinẽ aſcẽdere,neq; ob mollitiẽ tunicæ arterię. nã ſi ob hæc attolleret,breuis pulſus nõ eſſet. Magna ergo ex parte altus pulſus ſtatim ẽt latus eſt: ſin minus,at certe moderatus ẽm latitudinẽ. Anguſtatũ aũt hũc ipſum eſſe altiorẽq; moderato eſſe ſine collectiua inęqualitate, impoſſibile eſt: q̃ ẽt minores numero altos pulſus habeat q̃ moderatos ẽm ꝓfunditatẽ. Sed & ſecũdum vnã diaſtolẽ talis pulſus ſit inęqualis: ita vt abſolute altus vnà & anguſtus ſine inęqualitate, nõ admodum frequenter appareat. Et ſanè altus pulſus,licet ſecundum longitudinẽ mutilatus fuerit, nõ tñ tãtũ quantũ formicãs mutilabit.digiti certe vnius iniectionẽ explet,cũ formicans ne tertiã quidẽ totius cõpleat.Igiẽ altus ſimul & breuis lõgitudine pulſus,qñ durior vnà fuerit,dicrotus etiã ſimul euadit. Verũ nũq̃ à me viſus eſt lõgus vnà & dicrotus.ſed q lõgitudinẽ aſſumpſerit,ex p̃dictis cauſis vibroſus euadit.Cauſæ ſunt,copia caloris,& robur facultatis,& inſtrumẽti durities. nõnunq̃ etiã & ꝑ affectũ in morbis, ſitus arterię immutaẽ ac puertiẽ, intẽperie quapiã inæquali in tunicis ipſius vel circũiacentibus corporibus orta: vt alia quidẽ pars ſit exiccata, alia vero nõ: & alia quidẽ ſit indurata,alia vero nõ: & alia qdẽ ab aliquo circũiacentiũ corporũ attracta,ſit tenſa: alia vero de ſuo
B ſitu extruſa ſit. Sed hæc qdẽ ſunt rara. Quæ autem fiũt ob caliditatẽ vel refrigerationẽ totius mẽbri vnà cũ circũiectis partibus,aut humiditatẽ et multitudinẽ,aut defectũ & ſiccitatẽ,ea ſępenumero cõtingũt.Meminiſſe tñ oportet & eorũ q̃ raro eueniũt,vt qñ pueneris ad ęgrotũ, quẽ haud prius inſpexeris,ab ijs auſpicatus q̃ magna ex parte eueniũt,ad ea trãſeas, q̃ nõ admodũ frequenter conſpiciunẽ: atq; ita ad alia,vſq; ea q̃ rariſſima ſunt: quemadmodũ ſanè & in pulſu qui breuis ſecundum longitudinem & altus ſecundum ꝓfunditatem eſt,exemplũ tibi adeſt trãſitionis ab ijs quæ ſæpe ad ea quę rariſsime conſpiciuntur. Rationi igiẽ conſonũ eſt,vt qñ hic pulſus viſus fuerit,inſpicias prius quo modo ſe habeat homo ille in craſſitie. Si.n. bene carnoſus & pinguis ſatis ſit, pulſus ẽm rationẽ apparet.paruus.n.erit. Quare in immoderatis carnis incrementis,caro q̃ effundiẽ ꝓhibet dilatari vas quãtum ex natura poterat. ſed & longitudo ipſius,breuior fit: & latitudo, anguſtior: ꝙ à carnis multitudine cõprimaẽ.Eorũ aũt qui habitu ſunt graciles,in cęteris aũt robuſti,ſatis quidẽ magnã latitudinẽ & lõgitudinẽ pulſus habet: notabilẽ quoq; in altitudinẽ, aſcenſum: Adhuc ẽt magis,in quibus laxa eſt cutis,ꝑſpicuũ fit illud ſpatium,quod inter ipſam & arteriæ tunicam eſt,intercedit.Ex quo patet leuiora quidẽ corpora facile ſimul attolli ab arterijs dũ dilatantur: grauiora aũt,difficilius: quę vero admodum grauia ſunt,ea nullo modo moueri.

C *Pulſuum ab uſu una cum facultate profectorum coniugationes quatuor.* CAP. 28.

NVnc aũt de pulſibus dicamus ꝑ [a] qd ex mediocribus læſionibus facultatis ſimul & caliditatis,frequentes quidẽ fiant,parui vero non adhuc,neq; tardi,ſed moderati. Quatuor igiẽ cõiugationes diuerſæ oriunẽ: vel.n.ob caliditatẽ ſolã,vel ob refrigerationẽ alteranẽ. Et ẽm imbecilliorẽ vnà & calidã,ſi multũ quidẽ ab ambabus cauſis ſupereẽ,facultasq; ſatis imbecilla ſit, & calor igneus: parui & tardi pulſus & frequentiſſimi fiũt.Si vero mediocris ſit lęſio: ęque quidẽ frequẽtes,ſed moderati ẽm diſtentionẽ & motionẽ.[b] Secũda aũt cõiugatio ex imbecillitate & refrigeratione conſtat. in ipſa languidus quidem eatenus fit pulſus,quatenus etiã male ſe habet facultas: paruus itẽ & tardus,quemadmodũ & pulſus prioris coniugationis.non tñ ęque vt illi ad extremã frequẽtiam peruenit:niſi facultas extreme fatigata ſit: tũc.n.cõſtat minimũ in talibus fore pulſum,& intermittentẽ,& deficientem plerunq;. [c] Tertia vero cõiugatio alterationis pulſuũ eſt, augeſcente ſimul tũ caliditate tũ facultate: in qua vehemẽtiſſimi quidẽ & maximi, celerrimi tñ nõ æque fiũt pulſus: frequẽtiſſimi aũt magna qdẽ ex parte nõ euidẽter, qñq; tñ ſupra naturalẽ ſtatũ excedũt.hocq; fit,vbi caliditas plurimũ aucta fuerit.[d]Reliqua aũt cõiugatio alterationis ẽm hoc genus pulſuũ eſt,qñ in idẽ cõueniũt robur facultatis,& caliditatis defectus: fiuntq; hi moderati qui
D dẽ magnitudine: tardiores tñ,et admodũ rari,ac p̃ſertim cũ refrigeratio multũ p̃ualuerit.[e]Diſtẽtionis ſane ipſorũ quãtitas nõ impediẽ manifeſte nec euidenter,ob facultatis fortitudinẽ.Neq; vero tarditas ẽt multũ p̃polet,ob eãdem cãm: valens.n.facultas naturales motionis menſuras cõſeruat, q̃uis vſus nõ poſtulet.Magnopere etenim vſum eſſe exolutũ oportet frigiditate vehementer prępolẽte, vt pulſus euidẽter minor fiat.Magna tñ ex parte naturalẽ diſtĩtionis quãtitatẽ ſeruat vel parũ qd nec admodũ aperte fit minor: multo certe tardior q̃ minor,in refrigerationibus apparet.

Febrium per pulſus dignotio. CAP. 29.

REdeamus aũt ad p̃cognitiones q̃ in febribus fiunt.vt qualis ſit ſingularũ ex pulſibus dignotio,hoc in loco dicamus.[f] Ephemerę igiẽ oẽs in magnitudinẽ & celeritatẽ & frequentiam, pulſus,quantũ in ipſis eſt,mutãt.Par modo & hecticæ febres in eaſdem differentias alterãt pulſus, quantũ in ipſis eſt: & magis in ipſis immutaẽ celeritas. At q̃ fiunt ex putredine humorũ, in vigoribus quidẽ ambas habent motiones celeres,diaſtoles inq̃ & ſyſtoles: pari modo & frequẽtias ambas ęque alterãt: in inuaſionibus aũt nõ æque,ſed ſolũ intendunt ſyſtoles celeritatem: in aſcenſionibus aũt,cũ hanc quidẽ,tũ vero externã quietem plurimũ cõcitant: vt frequentiſſimus appareat ẽm ipſam pulſus.Et hi ſoli febriũ ſunt ꝓprij pulſus ex ſui ipſorũ ratione. Alij aũt alias affectiones magis ſequunẽ.Duo aũt ſunt genera taliũ affectionũ,vel facultatis,vel inſtrumentorũ vitium. ad tria.n.hęc reſpiciendo,cauſas q̃ pulſus immutant,inuenire oportet,inſtrumentũ,vſum,& facultatẽ.Animũ aũt diligenter hoc in loco adhibere oportet: ꝓpterea ꝙ differũt inter ſe ſapientes medici

A 1. de cau.p. c.8.p.88. diffuſe.

B Ibidem.

C Ibidẽ p.89.a

D Ibidem.

E Ibidem.

F 3. de p̃cogn. exp.c.7.p.117.h

ci de ꝑprijs febris pulſibus.errantq̃; cūcti,alterationes ipſas pulſuū quæ ex facultatis vel inſtrumē E
A Ibidē p.118 b torū vitio ꝑficiſcunt̃,ꝑprias ipſarū febriū eſſe arbitrantes.[a] Eſt aūt inſeparabile maximeq̃; ppriū inuaſionibus febris ex putredine humorū ortæ,vt ſyſtole arteriæ velocior fiat.& quicunq; in cognoſcēda ſyſtolē fuerit exercitatus,hoc habebit inſeparabile principij paroxyſmi ſignū,qn̄ pulſus aliquē habet tenorē.Quo mō aūt incipienda ſit exercitatio,copioſiſſime in 1°. de dignotione pul
B Ibidem d ſuū dictū eſt.[b]Equidē in multis multoties,quorū nunq̃ antea,nec dū valerent nec dū ęgrotarent, pulſus tetigerā,hoc ſolo ſigno fretus,nūq̃ lapſus ſum.Qñ igit̃ pulſus in alijs nō mutatus, celerior fiat ẜm ſyſtolē,principij paroxyſmi ſignū inſeparabile ſtatuito.fit aūt ſtatim talis pulſus,ēt frequētior ẜm externā quietē,incūbente natura ad ꝓpulſandū fumoſum excrementū: ꝓpter quod celerius cōtrahebat̃.[c]Ephemeris aūt febribus hoc nō adeſt: quia ſine putredine humorū fiūt: Sed nec
C Ibidem. ēt hecticis: qm̄ nec incipiunt unq̃: niſi caſu aliqua alia affectio cū ipſis coiuerit. Si aūt primo die, cū recens de ſanitate in morbum homo quiſpiā decidit,pulſum tāgamus: ſtatim ēt febris genus ab hoc ſigno indicabit̃.[d] Diſtinguunt̃ aūt q ex phlegmonis oriunt̃,ab ijs qui ex putredine humo-
D Ibidem. rū,ſola ipſa duritie: Durus.n.eſt occurſus in ijs qui ex phlegmone. Si igit̃ diſtinguere potes durū arteriæ occurſum ex tenſione ortū,ab eo qui ex refrigeratione & duritie fit: tres habebis ex hoc ꝑcognitiones cauſarū ꝑteritarū,potū frigidū,vinū meracius,& phlegmonē,quā non ſolū,cām q̃ F ante paroxyſmū extiterit,ſed quæ ēt ꝑmaneat,dicimus: frigidę vero & largioris meraci potionē, ꝑceſſiſſe eā quidē,ſed affectionem quę ab ipſa fit ſeruari. Ac indurant̃ quidē ex nocuis frigidę potionibus arteriarū tunicę: exiccant̃ aūt ex largioris vini potionibus. Hæc quidē ita diſtinguātur.
E Ibidem. [e] Quæ vero prima die nequaq̃ habent prædictā notā: eæ vel ephemeræ iudicādę ſunt,vel hecticę. Ac rariſſime quidē ſtatim à principio cōſiſtit febris hectica: nō tñ impoſſibilis eſt talis generatio ipſius.ſed viſę ſunt alicubi à nobis ēt tales. Ac cūctas quidē ipſarū notas ī tractatione de febriū dīia contemplamur: Quę vero à pulſibus ſumunt̃,nūc dicent̃.Neq; magnus neq; vehemens pulſus vnà cū hecticis unq̃ inuadit febribus. ſed ſi alterutrū horū inſit ipſis,non ſunt hecticę: ſi vero etiam omnia ſimul adſint,aperte ſunt ephemeræ.

Criſium præcognitio ex pulſibus. CAP. 30.

F 3.de criſibus c.vlti.p. 144.d His ita definitis,deinceps cōſiderandū eſt qd vnuſq̃ſq; pulſus in his ad criſim ſignificet.[f] Si igitur vndoſus ipſe pulſus fiat & mollis inſigniter,ſperare oportet ſudores. Durus aūt,vomitus magis q̃ ſudores ꝑmoſtrare ſolet.Nā altus,oīs excretionis eſt nota: queadmodū & vehemens. Magnus aūt ſi fuerit,motionis ad externa magis q̃ ad interna ſignū eſt.duplex aūt cū ſit vtraq;,ad externa qdē p ſanguinis eruptionem & ſudores,ad interna vero p ventrē & ſtomachū: vndoſus G quidē pulſus ſudores,magnus vero ſimplr̃,ſanguinis eruptiones ꝑmonſtrabit: motione vero ad interna ſuperante,vbi abfuerint uomituū ſigna,deiectione alui ęgrotus iudicabit̃: vbi adfuerint, p ſudores magis: ſi vero & hæc adfuerint,& vēter inſigniter ſubducat̃,p vtraq;.Inequalis aūt pulſus in plurimis fit criſibus,ac ꝑſertim,vbi aliquid certaminis & periculi habeant: multo vero magis,vbi bilioſi humores ad ventrē cōfluant: ſimulq̃; adſint alia vomituum ſigna, quæ ab Hippocrate dicta ſunt: & pulſus omnino inęquales fiunt,ꝙ mordeatur grauetur q̃; ſtomachus.

Qui pulſus fiant affecto Pulmone,Thorace, Membrana ſuccingente coſtas,Diaphragmate: Iecore, Liene, Ventriculo,Veſica,alijs Nutritionis inſtrumentis: Vtero: Cerebro,Membranis cerebri: Muſculis Thoracis,Epigaſtrij,Vlnarum,Tibiarum: Erythroeide tunica,& Teſtibus. CAP. 31.

G 1.dē ꝑcog.ex p.c.4.p. 107.d Q[g]Vonīā aūt ſubſtantia facultatis ſingularū particularū in bona cuiuſq; ipſarū tēperatura poſita eſt: (tūc.n.ꝓpriū opus ſtrenue ꝑficit,cū tēperatiſſima eſt: & ſanè male ēt agit,vbi intemperata reddita ſit: & eatenus male,quatenus intēperata ſit:) ideo ꝓpoſitū eſt nobis, deinceps dicere,qualis pulſus ſingulas aliarū corporis partiū affectiōes ſequat̃. Diximus aūt de corde,
H 4.de ꝑcogn. ex p.c.2.p. 119 f. diffuſe. vbi de febribus ſermonē habuimus.[h] Prope illud ſunt reſpiratorię particulę animalis. hę aūt ſunt pulmo,& thorax: poſtea alimenti inſtrumēta,hoc eſt iecur,et venter,inteſtinaq;,& lien,& renes, H & veſicæ ambę. Si igit̃ pulmo ſe ipſo fiat aliqn̄ calidior,ſtatim & cor calefacit.ſiq; frigidior ſit,nec hoc denegat.ſummatim,ſuas ipſius intemperaturas citius q̃ alia inſtrumēta cordi impertit. Cauſa huius rei eſt,ꝙ cordi maxime oīum eſt vicinus, perq; vaſa ei maxime affinis exiſtit, & p maxima oſtia in ambos ſinus cōfluxū habet.[i] Pulmoni igitur morboſe calefacto, cor cōcalefactū, pul-
I Ibidem. ſus efficit,qui ex vſu pulſuū aucto fieri ſolent. Si vero lōgiori tpe hoc accidat,periculū ipſi eſt,ne
K Ibidem. hecticā cōtrahat febrē.[k] Refrigerato aūt pulmone,cor cōpatiens,p initia quidē in eā alterationem
L Ibidem. ducet pulſus,quā prius oſtēdimus,dū vſus exoluit̃,cōſtitui. In [l] fluxionibus aūt cōe oīum eſt,ipſa pulſuū inæqualitas: obſtructioq; prōpte,et cōſtipatio,& cōpreſſio principaliſſimarū arteriarū ex talibus fit fluxionibus: nec minus ēt plenitudo,quę ad vires referẗ: ꝙ tā prope pulmonē,ſitum ſit cor,& p magna oſtia cōfluxū habeat.ac ex tenuibus qdē & paucis fluxionibus minor fit inęqualitas: ex craſſis aūt et viſcidis & multis,maior.etenim hæ obſtruunt,& cōprimūt,& grauāt magis.
M Ibidem. [m] Duriores aūt pulſus fiūt q̃ naturalis ſtatus exiſtit,ex ſiccis intēperaturis ac phlegmonoſis vel ſcir
N Ibidem. p. 120 rhoſis tumoribus pulmonis: quemadmodum ſanè et molliores,ob œdematoſas affectiones.[n] Sanè in pulſibus alia ēt qdā gignit̃ differētia ꝑter ſuperius dictas,ex eo ꝙ fluxio aliqn̄ qdē in ipſas ſolū incidat aſperas arterias,aliqn̄ aūt & in leues,& venas,vel,ēt intermedias regiones ipſorū vniuerſas occupet.ex aſperis.n.arterijs ſolis repletis,nulla ẜm duritię fit mutatio pulſibus: ex leuibus aūt arterię q̃ in toto aīali ſunt,dū tendunt̃,duriorē efficiūt pulſum.œdemata vero molliorē ipſum red dūt,

A dūt,tenſionē nullā facientia,quemadmodū in phlegmonoſis & ſcirrhoſis tumoribus euenit.[a] Ad taliū aūt intemperaturarū ſimilitudinē,thoracis ēt intēperaturę eaſdē faciūt alterationes: Tumores vero,ꝓ quātitate & idea ſingulorū,q̄ ipſos faciūt humorū. Tardius aūt thoraci cōpatit cor: Celerius,pulmone affecto. Pleuritici aūt duriorē ſemper habēt pulſum,q̄ peripneumonici. maior.n. eſt tēſio ex duris & denſis partibus in tumorē eleuatis. Aequalis aūt vt plurimū ex tumoribus coſtas occupātibus,eſt pulſus: ex ijs aūt,q in pulmone ſunt,inæqualis.[b] Iecore aūt ęgrotāte,ex phlegmonis minus duri fiunt q̄ ex thoracis phlegmonis,tanto quanto,q̄ ex pulmonis,magis. compatit aūt prōptius cor iecori remotius licet q̄ thorax iacenti,ob venæ cauæ cōionem.[c] Ex diaphragmate aūt male affecto citra febrē,durus q̄dē fit pulſus & paruus: nō tñ multū frequens,ſed vel oīno parū,vel nullo modo ad talē peruenit mutationē.[d] Maxima aūt nota pleuritidis pniciofę eſt,ſi durus admodū pulſus euaſerit,& ob id ēt paruus: & ob hęc duo et caliditatē,frequētiſſimus: Nullus.n. pleuriticus ex tali pulſu ſeruatus eſt. Dictū aūt mihi in iſagoge[e] eſt,pleuriticorū pulſum,celerē & frequentē nec valde magnū eſſe,& quia neruoſiorē duriorēq̄; efficit arteriā,tanq̄ ad vehemētiā vertat,inexercitatis imponere,q durā pcuſſionē à vehementi diſcernere nequeūt. Verū de his ſermonē ꝓtrahere hoc in loco nō oportet.[f] Ventriculus āt male affectus,intēperie q̄dē,eo modo

B quo p̄dictę partes,pulſus alterabit: Si vero tumor ī eius ore ſubortus ſit,durior pulſus erit ob neruorū multitudinē: nō tñ ita durus,vt ex diaphragmate.[g] Quemadmodū aūt ex doloribus oris ventriculi facultas celerrime fatigat: eadē rōne,nō ſuſtinet copiā ne quidē pauliſper: ſed grauatur ac fatigat,pulſusq̄; inæquales efficit.[h] Os aūt ventriculi dū facultatē vel grauatā à multitudine materię vel debilitatā habet: iure ēt pulſus efficit nōnunq̄ q̄dē lāguidos & frequentes & paruos, nonnunq̄ vero inæquales.[i] Ita & in alijs alimenti inſtrumentis inuenies mutationes pulſuū,ad p̄dicta reſpiciens. quęcunq̄;.n. dura & cōtenta & neruis plurimis duris p̄dita ſunt, facile hęc pulſus efficiūt duros: quę vero cōtrario modo ſe habent,molles.[k] Veſica aūt & vterus ſitu q̄dē nihil inter ſe differūt: durior tñ eſt & neruoſior veſica. quare vbi phlegmone laborat,pulſus magis q̄ vterus duros efficit. Alterabit aūt citius magiſq̄; ipſum in magnitudinē & paruitatē & alias differētias vterus.[l] Percurrā aūt aliorū inſtrumentorū intēperies,& primo exercitationis gratia intēperies cerebri.[m] Mentē ergo adhibere oportet cōſiſtentię arteriæ,vtrū à ſiccitate vel tēſione tunica appareat dura: deinde,ſi ex ſiccitate appareat,duorū alterū cēſendū eſt in cerebro exiſtere, vel intēperiē calidā & ſiccā,vel bilis redundantiā: ſi extēſione,phlegmonoſam affectionē: ſi ex vtriſq̄;,cēſere oportet & ipſam affectionē cōpoſitā eſſe ex ſanguineo & bilioſo humore.[n] Quicūq̄; aūt ex nigra bile,

C q̄ ob putredinē ebullierit,tale q̄d patiunt,duros habent pulſus ob ſiccitatē & tenſionē: ſtatim vero & paruos ob duritiē,& celeriores q̄; qui ſm naturā ſunt,qñ febricitāt: & frequentiores,ꝓpterea ꝙ vſus nō adimpleatur.[o] Humidæ aūt intēperaturæ,molles tractu tpis pulſus reddūt, & hoīem ipſum comatoſum. Si vero febrilis ipſis cōiungatur caliditas,lethargus nominatur ipſe morbus: fitq̄; pulſus nō mollis tm̄,ſed ēt magnus. Si vero ex putreſcēte pituita in cerebro, talis gignatur affectio: erit quidē & hoc modo morbus lethargus,habebitq̄; pulſus imaginē quādā tenſę arteriæ, q̄uis mollis ipſa ſit: & magni eatenus in eiuſmodi morbis oībus ſunt, quatenus caliditas aucta ſit: celeritas aūt vel oīno minima,vel nullo modo his intenditur: ita vero & frequentia.[p] Refrigeratione aūt morboſa in cerebro eueniente,qñ in ſympatheiā peruenit cor,minores & tardiores & rariores q̄ qui ſm naturā ſunt,pulſus fient: & ſi quidē citra materiā ſola intēperies ſit cerebri, ſine tenſione: ſi vero cū materia,melancholica quidē ipſa exiſtente,tendi arterias,& pp hoc duriorem apparere pulſum,cōtinget: pituitoſa aūt,nō ſimplr,ſed ſi quidē craſſa & viſcida ſit pituita,tendentur: ſi vero humida & ſpirituoſa,ſine tēſione mollis erit pulſus: ſi vero pmixta ſit,mollis ſimul & cū tenſione quadā.[q] Qm̄ aūt tenuis meninx nō vr̄ vnq̄ pati ullū ex p̄dictis morbis ſine cerebro,ſicuti neq̄; cerebrū citra meningen,& dura meninx quāplurimū diſtans à cerebro,pōt ēt ſola pati:

D ſcito,ſi affectio notabilis ipſius genita fuerit, corq̄; in ſympatheiā attrahaxerit, & arterias: pulſus perinde ac in cerebri affectionibus alterabitur: niſi ꝙ in mollitie & duritie, non eatenus mollē & et durū,quatenus cerebrū,efficiet: ſed multū quidē durum,parum vero mollē.[r] Quęcunq̄;.n. corpora natura dura indurantes ſuſceperūt affectiones, ad maximam pueniunt duritiem: quemadmodū & natura mollia,quę humectantes & fundentes affectiones receperūt, pfecte exoluta fiūt & mollia.[s] Si igit̄ affecta particula,dēſa et dura ſit,duros efficit pulſus: ſi vero carnoſa,ſi quidē vel phlegmone correpta ſit,vel ſcirrho,duros,ſed minus q̄ p̄dictę partes: ſi œdemate laboret,molles.[t] Muſculos aūt abdominis & thoracis,phlegmone tentatos,febres quidē facile comitantur: & pp hoc & pulſus magni fiūt & veloces & frequentes: durus aūt in ipſis abunde pulſus, vel ſpaſmoſus nunq̄; fit.[u] Muſculis vero cubiti & tibię phlegmone tentatis,& p̄ſertim qua parte ipſorū exoriūtur tendones,facile quidē eſt corripi & ſpaſmo: facillime ēt pulſus & tēdūtur,& indurātur: adhuc vero magis,ſi tendo aliquis ex ijs qui in extremis ſunt manibus vel pedibus,phlegmone tentatus ſit,prōpte quidē pulſus ipſis fit durus, prōpte ēt ſpaſmo corripiūtur.[x] Fiunt ēt abūde duri & ob iecoris vel lienis ſcirrhū. ſed ex his ita duris,nullū ſpaſmi imminet periculū. Ac lieni q̄dem cū ſcirrho magnopere eſſet affectus,vidimus ēt multocies nequaq̄ ſuperuenire hydropē: iecori vero neceſſario ſuccedit. tūcq̄; pulſus ambarū affectionū ſignis p̄ditus eſt,tunica quidē et humidiori et molliori,indicāte tñ aperte tenſionē ex ſcirrho ortā,& ob id ēt duriore. Hydrops aūt ipſe p ſe ipſum ſine viſcerū phlegmone,nullā facit in pulſu tenſionē. Quo modo aūt affectus vteri pulſus alterāt,

A Ibidē.cap.3. p.120.b

B Ibidem.

C Ibidem.c

D Ibidem.

E c.11.p.45.b & 4. de cauſ p. c.8.p.100.f

F 4. de pſcog.ex p.c.6.p 120. d

G Ibidem.

H Ibidem.

I Ibidem c.7.e

K Ibidem.

L Ibidem.c.8.f

M Ibidem h

N Ibidē p.121 a

O Ibidem.

P Ibidem.

Q Ibidē c.9.p. 121.b

R Ibidem.

S Ibidem.

T Ibidem.

V Ibidem.

X Ibidem.

A Ibidē c.10.e terāt,dictū eſt,qn̄ ipſum veſicę cōparabamus.[a]Si vero erythroeides tunica phlegmone tentetur, E
durus ſit pulſus & minor. Ex teſtibus aūt phlegmone tentatis,nō æque durus, & magnus ꝑpter
febrem.Et hęc quidem magna ex parte ab internis cauſis efficiuntur.

Traduntur dignotiones cauſarum externarum à quibus pulſus in magnitudinem uel paruitatem mutantur. C A P. 32.

M[a]Vltoties aūt & ab aliqua externa cauſa mutationes pulſuū fiūt,q̄ in hūc modū diſcernen
B 1.de ꝑcog.ex p.c.1.p.104.h dę ſunt.Ea quidē q̄ ex balneis & curſibus & frictionibus & alijs motionibus fit, breuis tē-
poris eſt:atq; ita celeriter ad priſtinā regreditur conſtitutionē.quare licet tibi, vbi pulſus tetigeris
atq; deinde aliquātiſper intermiſeris ac rurſus tetigeris,apertiſſime dignoſcere mutationem.[c]Ma
C Ibidem. gnitudo aūt pulſuū à vino & alimento orta,diutiſſime ꝑmanet, diſtinguiturq; ꝑ cōiunctā ipſi ve
hementiā.vehemens.n.nō minus q̄ magnus pulſus his fit.nūc aūt ſupponitur q dūtaxat redditus
ſit maior.nō igitur ab his alteratus eſt.[d]Iam & magnitudo ab ira orta, cū vehementia fit,q̄ alioqui
D ibidem. prudentē nō lateat,ſi in oculos & vniuerſum vultū inſpiciat. Ei vero qui irā velit occultare, inæ-
qualis pulſus fit:adhucq; ēt magis inæqualis eſt ijs,qui anguntur,& verecūdantur.[e] Magnitudi-
E Ibidē 105.a nis aūt incrementū,quod fit à ſemicoctis in corpore humoribus, qui coquuntur,alūtq; naturam,
ꝑinde vt ijs qui cibū ſumpſerūt,vnà ēt auget vehementiā. Eodem ēt modo ſi quis in ſole vel ad F
ignē calefactus ſit,cutis ipſis ſqualida,& nō humida,vt à balneis erit.[f]Atq; ij qdē ſubcōtrario quo
F Ibidem. dam modo affecti ſunt ac loti,quod ad mollitiē & humiditatē cutis attinet.mediū inter vtroſq; lo
cū obtinēt fricti & exercitati.[g]Hæ quidē ipſę ſunt artificiales dignotiones cauſarū q̄ pulſus in ma-
G Ibidem. gnitudinē & in ſanis & in ægrotis vertunt.[h] Externę vero,alię quidem ex indagatione, cū.ſ. inter
H Ibidem. inimicos aut inſidiatores aut malignos tētatores,cōſiderationes facitis:[i] Interdū aūt magnitudinē
I Ibidem.b adeptus eſt pulſus,vel quia medicamentū calefaciens ęgrotus ſumpſerit, vel adnotationis ratione.
In his quidē primū cōſiderare oportet paroxyſmi tp̄s,poſtea laborātis morē & cōſuetudinē. ſi.n.
aliquo alio tp̄e & nō paroxyſmi,magnitudinē pulſus ipſe aſſumpſerit, ꝓbabile eſt à calefacienti-
bus potius,nō paroxyſmi ratione factam eſſe alterationē: ſi vero in paroxyſmo, ꝓbabilius eſt ad-
notationis rōne.Diſtingues āt exqſite,ſi parūper intermittēs,rurſus tetigeris. Caliditatē.n.à medi
camento ortā,ꝑꝑ quā pulſus increuit,ſemꝑ magis ac magis exolui cōtingit ꝓgrediēte tp̄e: intendi
aūt eā,q̄ à paroxyſmo fit.[k]De cōſuetudine aūt & more,ſciendū,quoſdā quidē īſuetos eſſe formido-
K Ibidem. loſoſq; ad medicamentorū potiones,nōnullos aūt cōſuetos: Sil'r et de moribus. Quidā.n.īſidiato-
res ſunt,animoq; tenent, vt cūctos tanq̄ nihil firmi ſciētes redarguāt.quidā vero ſimplices ſunt &
modeſti.in his ergo ſuſpicandū nō eſt,quicq̄ clā factū eſſe:in inſidiantibus vero ſuſpicari oportet G
oīa.[l]In primo aūt de cauſis pulſuū libro oſtēſum eſt, vbi paulo augeatur caliditas,in magnitudinē
L Ibidem. quidē euidenter increſcere pulſum,in celeritatē vero nō euidēter: vbi amplius aucta ſit,magnitu-
dinē quidē aſſumere,ſed & in celeritatē euidenter increſcere,et aliquid ēt frequentiæ adipiſci: quē-
admodū vbi plurimū aucta ſit,& vſus generationis pulſuū ſupra maximā ſit diaſtolē, in magnitu-
dinē quidē nō increſcere,qn̄ ad extremū auctus ſit,ſed celeritati quantū pōt vnà cū frequētia adde
re: et vbi nō amplius celeritatē intēdere poſſit,frequētiā incitare.[m] Si vero ęgroto cuipiā,qui mino
M Ibidem. c rē,q̄ q ſ̄m naturā eſt,pulſum habeat,maior poſtea fiat ſine externa motione: huic caliditas amplior
priore facta eſt.[n]De minori aūt eadē eſt ratio.minor.n.ſe ipſo fit,vel facultate imbecilliori reddita,
N Ibidem c.2. p.105.f vel inſtrumentis durioribus,vel vſu exoluto.Sed neq; facultas imbecillior euaſit nūc,alioqui oīno
lāguiditas vnà cū paruitate eſſet: nec corpus arteriæ durius, ita.n.nō ſolū minor,ſed ēt durior eſſet
pulſus. ſupereſt ergo vſum tm̄ alteratū eſſe.Et ſanè ex maiori,q̄ ſit is qui ſ̄m naturā eſt,pulſu, talē
neceſſario factā eſſe uerſionem,notum eſt ijs,qui memoria tenent ea,quę oſtenſa ſunt in primo de
cauſis pulſuum libro. Nam & quæ ex naturali ſtatu in paruitatē fit verſio ob frigiditatem, ſtatim
etiam rariorem ipſum efficit & tardiorē: Et quæ ex magno ſupra modum aucto, moderati fit im-
minutio,ſtatim etiam celeritatis & frequentiæ aliquid detrahit: ꝓpterea q̄,qui multum ſupra na-
turalem ſtatū auctus ſit,in tribus generibus mutetur. Qui ergo de magnitudine tantum detra-
xit pulſus,cætera autem immutata ſeruat,paulo maior eſt eo qui ſecundum naturam eſt.hic.n.ſo- H
lus ex pauco caliditatis augumēto cōſtat. Aliorū vero,qui in magnitudinē alterantur, nullus,niſi
ſimul celeritatē aſſumat vel frequētiā,talis euadit.Qui vero vſq; adeo eſt alteratus à caliditate,vt nō
magnitudinē ſolū,ſed & celeritatē īmutet & frequentiā, cōtrariū iter tenebit ꝑ eaſdē gn̄e alteratio-
O Ibidem. g nes.[o]quare nō ſolū minor,ſed & tardior & rarior erit,q̄ prius.Dū āt calefit,magnitudo euidenter
primū,poſtea celeritas,deide frequētia ipſi aduenit: Dū refrigeratur,cōtra,raritas qdē euidēter pri
P Ibidem. h mo,ſecūdo tarditas,vltimo paruitas.[p]Tot.n.ſunt,q̄ refrigerationē efficiūt cauſæ,quot q̄ calefaciūt.
Etenim aer frigidus extrinſecus occurrēs,quēadmodū & aqua frigida,vel lauacrū,vel medicamētū
corpi inunctū,refrigerat: vel ēt lōga aliqua quies,et veluti latebra,frigidius efficit corpus: Et eorū
q̄ intro recipiunt,vt aer q inſpirat frigidus,& alimentū pituitoſum,& medicamentū aliquod frigi
dū,& aquæ frigidę vſus immodicus: Et ex animi affectibus,diuturnus timor: Et ex humoribus q
in corpore cōtinent, quicūq; frigidi tēperamēto,quieſcentes prius,cōmoti nūc ſint,aut oīno vali-
diores aliquo modo facti ſint calidis.Hęc aūt diſtinguere oportet eo modo,quo de cauſis calefaciē
Q Ibidem. tibus diximus.[q]Ipſa qdē eſſentia magnorū & paruorū pulſuū ſ̄m circulū arterię cōſiſtit,vbi lōgitu
do par perpetuo ſeruatur,non tn̄ apparet par,ſed aliqua pars occultatur. Ac dictum quidem eſt
de hac re in ſecundo de cauſis pulſuum libro,bis enim de eiſdem dicere non eſt neceſſe.

Quid

A *Quid indicet pulsus Rarus, Frequens, Intermittens, Intercurrens, Extremitas in singulis pulsuum generibus, Caprizans pulsus, Dicrotus. Inæqualitatem vel in situ partium, vel in motione consistere.* CAP. 33.

QVoniã aũt de magnis & paruis pulsibus qd significent dictũ est,[a] iã in p̃senti ad sermonẽ de frequentia & raritate trãseũdũ est.[b] Pura ergo & minime excrementosa caliditas, diastolẽ efficit maiorẽ simul & velociorẽ: q̃ vero putredinosis turbata est excremẽtis, systolẽ.[c] Vbi vero ex magnitudine diastoles pulsus fiat frequentior, auctã esse significat caliditatẽ multã in corpore purã: Vbi aũt, ꝙ maturius incipiat systole, impuræ & excrementosæ caliditatis copiã indicabit. Simili modo, si rarior pulsus fiat ẽm externã quietẽ: si qdẽ ex breuitate diastoles, refrigeratã esse in animali caliditatẽ ostendit: si vero, ꝙ tardet systole, minora reddita esse fumosa excrementa: Secũdũ internã vero quietẽ, ẽ cõtra. si sanẽ ex eo ꝙ ꝑducta sit systole, pulsus frequens euaserit, copiam subnutriri fumosorũ excrementorũ: si vero ꝑpterea ꝙ maturius incipiat diastole, auctã esse caliditatẽ: Rursus aũt ẽm hãc eandẽ quietẽ rarior cũ sit pulsus, si sanẽ ex eo ꝙ imminuta sit systole, pauciora reddita esse excrementa ostẽdet: si vero ꝑpterea ꝙ tardet diastole, imminutã esse caliditatem. A 2. de p̃cog. ex p. c. 2. p. 109 h B Ibidem. C Ibidem p. 110. a

[d] Duplex aũt est pulsuũ quies, lõgi qdem tp̃is, q̃ duorũ pulsuũ tp̃s excedit: breuis aũt tp̃is, q̃ est intra B duorũ pulsuũ tp̃s. Quies vero tẽporũ vnius pulsus, iter intermissiones est moderatissima: ac multi ex ea seruati sunt tũ senes tũ pueri: ætate aũt florẽs ex hac nullus. verũ ex ignoratione qdã lõgã raritatẽ, intermissionẽ esse opinãtes, existimãt seruatos esse quosdã ætate florentes ex tali pulsus prauitate. Est qdẽ & hæc grauis, ac præcipuè ætate florẽtibus: nõ tñ p̃niciosa oĩno: In pueris sanè & senibus adhuc ẽt magis mitis. Mors porrò repentina ex intermittẽtibus euenit pulsibus, quo modo ex apoplexia. extinguit̃. n. in vtrisq; caliditas q̃ in corde est respiratione priuata. Ac raritas qdẽ ab intermissione pulsuũ distincta est, ꝑlixitate tẽporis: Interdũ vero etiã, ꝙ raritas cũ æqualitate aliqñ cõsistat oĩum p̃cussionũ: intermittens vero pulsus necessario inæqualis fiat. interdũ. n. p tres, interdũ p quatuor, aliqñ p quinq; p̃cussiones, vel ẽt plures intermittere inuenit̃: & quiescere vnũ tẽpus motionis, vel ẽt plura.[e] Quæ igit̃ est in ipso cordis corpore refrigeratio magna, eatenus ẽt pulsus lãguidos efficit & tardos, & paruos, quatenus & ipsa dominat̃: q̃ vero ab aliqua alia parte ꝑficiscit̃, raritatẽ plus q̃ alia p̃dicta genera, à naturali statu amouet. Vbi ergo corpus ipsum cordis, refrigerationẽ suscipiat, mors ineuitabilior est.[f] Ac raritas qdẽ pulsuũ est vsq; adeo p̃niciosa.[g] Huic vero cõtraria est, frequẽtia: sicuti & intermissioni, intercursio. nã intercurrẽs pulsus ex inæquali fit frequentia, ꝑpterea, ꝙ sæpenumero actionẽ suã minus plene ac vsus postulat, cor obierit. Iã id ipsum C fit, vbi vel cor à multitudine grauat̃, vel instrumenta sunt obstructa, aut angustata. q̃ sanè opinor & intermittentiũ erãt causę.[h] Enimuero multoties intercurrentes pulsus crisim attulerũt. Est. n. veluti conatus qdã naturæ ad certamẽ se parantis. Quòd si ex huiusmodi crisibus perierunt qdam, nihil hoc facit, vt grauior sit intercurrentiũ affectio, q̃ intermittentiũ. multo. n. plures ex intermittẽtibus pereũt: Eadẽ ẽt rõne ex valde raris, q̃ ex frequẽtibus. Etenim febres oẽs perurẽtes frequentẽ hñt pulsum, cũ tñ aliquæ ipsarũ periculo vacent: Qui aũt in syncopis sunt frequentes, ob lãguiditatẽ, q̃ à nulla vnq̃ syncope seperat̃, sunt periculosi.[i] Præstiterit aũt vt cõsideremus de extremitatibus, q̃ in oĩbus pulsuũ generibus sunt. Ac extrema qdẽ frequentia nihilominus q̃ syncope laborãtibus, inest ijs, q perurenter febricitãt, nec ex toto tñ p̃niciose se habent. Raritas aũt nõ est vnq̃ sine periculo, sicuti nec lãguiditas nec paruitas. Etenim tres hæ differentiæ pulsuũ, cũ ad extremum p̃ueniũt, ꝑpetuo sunt p̃iculosæ. Extrema aũt magnitudo, vbi vnà cũ morbosa mollitudine cõsistit, p̃iculosa est: vbi aũt cũ aliqua salubri tunicæ arteriæ cõstitutione, nihil absurdi hẽt.[k] Vr aũt & velociũ pulsuũ genus minus periculosum ẽẽ q̃ tardorũ. si qdẽ extrema ẽt celeritas, minus q̃ extrema tarditas, est periculosa: extrema. n. tarditas sicuti sanè et raritas tũc accidũt, vbi inata caliditas extinguit̃, Incrementũ aũt in celeritatẽ & ob vsum vrgentẽ fit, & oĩno à facultate valida.[l] Archigenes vero & D hic ẽt fallit̃, q formicãtẽ pulsum suspicat̃ celerẽ esse. neq;. n. celer oĩno est, neq; ad extremũ venit frequẽtię: Sed oẽs pulsus q à naturali symmetria multũ recedũt, nõ boni sunt. At certe lãguidissimus & tardissimus, & rarissimus, oĩum est deterrimus: Post hos aũt minimus, & mollissimus, & durissimus: Postea frequẽtissimus. At nõ celerrimus, neq; maximus: sed hi sunt modice p̃iculosi. Solus aũt ex extremis optimus est oĩum, vehemẽtissimus.[m] Et sanè caprizãs pulsus ex genere est eorũ q quiete intercipiunt̃: inæqualibusq; cordis intẽperiebus interdũ superuenit: Sicuti & dicrotus ex genere qdẽ est eorũ qui itro retrahunt̃: comitat̃ tñ & ipse interdũ inæquales cordis intẽperies, & tũ magis, si fuliginosa excrementa multa in multis ipsius particulis sint.[n] Ipsa aũt inęqualitas cõsistit in situ partiũ, ex eo, ꝙ arteria sursum vel deorsum, antrorsum vel retrorsum, dextrorsum vel sinistrorsum, traducta esse videat̃: in motione vero, ex eo ꝙ citius vel tardius, maturius vel serius, uehementius vel lãguidius, diuturniori tp̃e vel breuiori, semp vel nullo modo, moueat̃: In singulis ãt partibus, ex eo ꝙ intersectus perspicue sit, ex qbus est & caprizãs: simili modo, ex eo ꝙ recurrit, ex qbus est & dicrotus.[o] Et caprizãs qdẽ est ex ijs q ẽm unã diastolẽ sunt inæquales: qñ q̃ post quietẽ est secũda motio, & ocior & vehementior priore sit[p]. Tradidimus aũt in tractatione de differentia pulsuũ huius nomenclaturę causam.[q] Ac ea quidem quæ in vno pulsu intermittit inęqualitas, grauissima omnium est inęqualitatũ. non finit. n. simplices motiones fieri secundum naturam: sed impedimento est, ac priuat motione arterias, non per tres aut quatuor aut per aliquos adhuc plures pulsus, sed in ipso statim primo: & mortem propinquam minatur.

D Ibidem, c. 4 p. 110. g
E Ibidem, h
F. Ibidẽ p. 111 a
G c. 5. p. 111. a
H Ibidem. b
I Ibidem. b c
K Ibidem.
L Ibidem.
M 2. de p̃cog. ex p. c. 8. p. 112. c
N Lib. de pul. ad Tyrones c. 7 p. 43. f
O Lib. 1. de differentiis p. c. 29 p. 5 1. d
P Ibidem.
Q 2. de p̃cog. ex p. c. 6. p. 111. f

Synopsin

Synopſin eorum, quæ hucuſq; dicta ſunt, in pauca capita redigit: docetq; quomodo præſagiendum ſit, quis erit morbi E
finis, ſalus an mors: quo tempore erit ſalus vel mors: quis erit modus ſalutis uel mortis. Et ex conſequenti tradit regulas dignoſcendi utrum uirtus uitalis ex ſua ipſius ratione infirma ſit, an à multitudine grauetur: & utrum criſis bona uel mala futura ſit: & num per excretionem an per abſceſſum. CAP. 34.

A 4. de p̄cogn. ex p.c.10.p.111 c — A[a]C ea qdẽ q̃ ꝓpoſita ſunt oĩa, iã finem habent. nã cũ ſingularũ particularũ affectiones cũctas
ꝑcurreremus, qualẽ nã pulſum vnaqueq; verſio faciat, declarauimus.[b] Nũc vero ĩ pauca capi
B Ibidem c.11 121. f — ta ſynopſin ipſorũ redigere conemur. Præſentiũ igitur dignotio, eſt affectuũ inuentio: p̄teritorũ
aũt dignotio, eſt inuentio cauſarũ, q̃ affectiones faciũt. Si igit̃ vniuerſæ affectiones à nobis abunde
diſtinctæ ſunt, traditæq; ſunt oẽs effectrices cauſæ in alijs tractationibus: nihil iã reſtare amplius vr̃
ijs q̃ neceſſaria ſunt ad p̄cognitionẽ vel præteritorũ vel p̄ſentiũ. Quod aũt futurorũ p̄cognitio ex
p̄ſentibus fiat, ſæpius quidem iã & ꝑ ea q̃ ſuperius dicta ſunt, oſtendimus: & nũc ẽt neceſſe eſt, vt
C Ibidem. — totũ ſermonem ꝑ capita ꝑcurramus, initiũ ſumentes à dignotione eorũ q̃ futura expectamus.[c] Ac
vnũ quidẽ & primũ eſt, quorſum terminabitur morbus, ad ꝑniciem ne an ad ſalutem. Alterũ ab
hoc, in quo p̄cipue hoc erit tp̄e. Tertiũ ab his, quiſnã modus erit mortis aut ſalutis. Omniũ aũt ho
rũ p̄cognitio ex affectionibus eſt. ex ipſis.n.(vt oſtẽdimus) & morbi idea, & facultatis infirmitas ac
D Ibidem. — robur dignoſcit̃.[d] Hęc aũt ſi iter ſe cõferant̃, ea q̃ futura ſunt, p̄cognoſcunt̃. Morbi.n. cognitio ex lo F
E Ibidem g — co affecto eſt: Facultatis aũt, ex eucraſia & dyſcraſia ſolidorũ corporũ.[e] Hæc aũt ſi inter ſe cõferant̃,
ſi quidẽ vigorem morbi ferre põt facultas, neceſſe eſt ſeruari hoĩem, ſi nihil extrinſecus ſit erratũ: ſi
vero nõ põt, oĩno moriet̃. Tẽpus aũt in quo p̄dictorũ vtrũꝗ erit, ex hiſce p̄cognoſcit̃. Qui ſuperſti
tes futuri ſunt, eo tp̄e ſeruabunt̃, ĩ quo natura morboſam affectionẽ ꝑfectiſſime ſuꝑabit. Morient̃
aũt eo tp̄e, quo morbus adeo erit naturæ ſuperior, vt aliqua ex actionibus ad vitam neceſſarijs pe-
reat. Et vero ẽt modus tũ mortis tũ ſalutis ex eiſdẽ p̄cognoſcet̃. Actionũ.n. ad vitã neceſſariarũ q̃
pereũt, nõnullæ quidẽ facultatis vitalis ſuffocationem inferũt, nõnullæ vero ꝓſternationem, non-
nullæ autem quid alterutri proportione reſpondens. Ac illę quidẽ, quæ ſuffocationem inferũt, ex
reſpiratorijs ſunt affectionibus: nonnullæ vero & in ipſo corde protinus conſiſtunt. Quæ vero
ꝓſternationem inferũt, ex ſtomachicis quas vocãt ſunt affectionibus, ob quas ſyncope corripiun-
tur: & inſuper ex iecoris affectionibus diuturnis, ob quas non aluntur: & ex doloribus diuturnis
aut vehementibus, itemq; ex hecticis oĩbus febribus. Aĩalis autẽ facultatis imbecillitates magnis
cerebri intẽperiebus comitant̃: Eiuſdẽ vero quaſi ſuffocationes, impletionibus vẽtriculorũ ipſius
& obſtructionibus meatuũ qui in ipſos penetrãt. Quare quicunq; exquiſite oĩa dignoſcit, hic ẽt
futura ꝑfectiſſime p̄cognoſcet. Ante omnia aũt vitalẽ facultatẽ quæ pulſus facit, q̃uo ſe habeat, di- G
F 4. de p̄cog. ex p.c.12.p.121.h — gnoſcere oportet.[f] Nõnunꝗ.n. ex ſua ipſius rõne infirma eſt, nõnunꝗ vero à multitudine grauat̃,
& tria inęqualitatũ genera cõſtituunt̃, ſm magnitudinẽ & paruitatẽ, ſm celeritatẽ & tarditatẽ, ſm
G Ibidem p. 122.a — frequentiã & raritatẽ.[g] Si ergo pulſus vehementes & magni, plures cõtrarijs exiſtãt, minus facultas
à multitudine fatigata eſt: ſi vero parui & lãguidi, magis. Ex pulſibus aũt ſm vnã ꝑcuſſionem in-
æqualibus, tũ quos interſecto quiete motu, tum quos cõtinuo ꝑmanente, diximus fieri, oẽs hi robu
H Ibidem. — ſtiorem eſſe facultatem indicãt, ꝗ̃ oẽs ij qui lãguidiorẽ & tardiorẽ motũ faciant.[h] In tali igit̃ pulſuũ
I Ibidem. — cõſtitutione, altus pulſus mõſtrabit naturã ſuperiorẽ iã eſſe multitudini.[i] Altior vero ſimul & vehe
mentior, tũ robur indicat facultatis, tũ motionẽ minime impeditã. Inſpicere aũt tũc motionẽ ſyſto
K Ibidem. b — les oportet: hincq; criſeos morẽ diſcernere.[k] Melior.n. criſis ſubſequi ſolet, celeritate ſyſtoles multũ
exoluta. Si vero & alia concoctionis ſigna q̃ in libris de criſibus ſcripta ſunt, adſint, optimã criſim
talis p̄mõſtrat cõſtitutio. Si vero celeritas ſyſtoles parũ exoluta ſit, vel nõdum videat̃ cõcoctus eſſe
L Ibidem. b c — morbus: fiet qdẽ criſis ꝑ excretionẽ, nõ tñ bona oĩno.[l] Sciẽdũ aũt eſt, nõ eãdẽ eſſe facultatẽ vitalẽ, &
nutritiuã naturalẽq;. illa.n. ſolũ pulſus gignit: naturalis aũt, et quod familiare eſt ad nutritionẽ, tra-
hit, & quod eiuſmodi nõ eſt excernit: vnaq; ẽt nimirũ retinet ac alterat id quod familiare eſt. Vita
lẽ certe nec in ſtirpibus eſt inuenire, nec in aĩalibus q̃ frigida ſint, vt ſunt oſtrea, et q̃cũq; petris vel q H
buſdã alijs ſolidis corporibus adnaſcunt̃. quęcũq; aũt aĩalia calida ſunt, et p̄ſertim ſanguinea, apertiſ
M Ibidem. d — ſimã & vehemẽtiſſimã hãc hñt facultatẽ.[m] Naturalis porrò facultas criſes efficit, & quatenus huius
ꝑticipes ſunt arteriæ, ſuꝑfluũ abijciũt. Per alterã aũt facultatẽ, pulſatricẽ inꝗ, cuius ſolæ arterię ſunt
participes, excernũt in ſyſtolis fumoſum excrementũ: quemadmodũ in diaſtolis attrahunt, quod
N Ibidem. — ipſas refrigeret.[n] Æqualis aũt ſemꝑ magnitudĩe eſt diaſtole ipſi ſyſtole, niſi forte quadã, digitis ad-
motis, repente mutatio fiat. In hoc tñ differũt, ꝙ modo q̃ ad interna fit motio ſuperet, modo q̃ ad
externa. ſiq; motio q̃ ad interna fit, ſuperet, fumoſam aliquã in arterijs eſſe caliditatem ſignificat: ſi
vero q̃ ad externa, igneã & purã. Ac ob hãc quidẽ cauſam pulſus altus excretionis eſt nũcius. Co-
pia vero excretionis tũ ex eo ꝙ plethorica p̄fuerint ſigna, tũ ex p̄ſenti flãmea caliditate p̄cognoſcit̃.
ob hãcq; eãdẽ caliditatẽ pulſus magni apparent & alti. Peſſimę igit̃ excretionũ ſunt illæ in quibus
O Ibidem. — pulſus nec magnus eſt, & velox in ſyſtole apparet.[o] Vbi vero incõcoctus exiſtat morbus, ſi pulſus
tenoris vacuus ſit, periculũ imminet ſyncopes. Vbi aũt pituitoſior morbus ſit, q̃n ex inæqualibus
P Ibidem. — pulſibus mutatio in plures vehementes & magnos fit, per abſceſſum erit criſis.[p] Vbi vero cũ pul-
ſu qui excretorius exquiſite ſit, vnà etiam adſint hæmorrhagica vocata ſigna, ex naribus ſanguis
erũpet: Vbi hęc ipſa abſint, ex alia quadam regione: quemadmodum in libris de criſibus per die-
xodum dictum eſt. Et hæc quidem ſunt, quæ de pulſibus in Synopſin redigere propoſueramus.

FINIS.

GALENI SYNOPSIS LIBRORVM SVORVM SEXDECIM DE PVLSIBVS.

Auguſtino Gadaldino interprete.

CENSVRA.

Galenus in fine libri Artis medicinalis hæc verba ſcribit. At vero in animo mihi eſt aliũ ſcribere librũ, veluti Epitomen quandã omnium horũ ſexdecim librorũ de pulſibus: quem inſcribã vel Artẽ de pulſibus, vel Iſagogen, vel Synopſin, vel Epitomen. In libro autẽ de proprijs Libris capite. 5. ait. Librũ etiam quẽdam alium vnũ, ſexdecim ſupradictorum librorũ de pulſibus Synopſin ſcripſi. Hunc autẽ eſſe eum librum, cuius ijs in locis Galenus meminit, prẹterq̃ φ & doctrinã ſcribẽdi ratio aperte videntur indicare: facile etiam hinc probari poteſt, Quòd auctor ipſius lectorem nõ raro ad Librum de pulſibus ad tyrones quem etiam quandoq; Iſagogen appellat, frequentiſſime ad Magnam illam tractationẽ de pulſibus quæ ex ſexdecim libris conſtat, ſæpe etiam ad Libros de criſibus & ad alios quoq; non paucos tractatus, releget: quos omnes libros ſicuti ipſe perpetuo ſuos nominat, ita Galeni eſſe germanos oĩbus eſt cõpertum: Quodq; ſæpius ipſe affirmet, eum præcipue ad expeditã rememorationẽ ijs fore vtilem, qui prius Magnam de pulſibus tractationem accurate perlegerint: & capite vndecimo dicat, ſtudioſos materiam de pulſibus ſicuti breuiſſimo ſermone ab ipſo conſcriptam habent in Iſagoge, abſolutiſſimo in Magna tractatione, ita medio inter vtroſque in hac Synopſi eſſe habituros.

Loci quamplurimi ſparſim in ſtudioſorum gratiam ſunt in margine adnotati, in quibus Galenus eadem in alijs ſuis de Pulſibus libris ſcripſerat.

In quo præſtent Diexodici libri Epitomis, & cur prius legendi ij ſint. Curq; Galenus hanc Synopſin conſcripſerit. Argumentum ſexdecim librorum de Pulſibus. CAP. I.

PLeriq; hominum appetunt quidem ſcientiam exquiſitam eorum, quæ quotidie diſcunt: viam tamen, quæ ad ipſam ducit, adire grauantur. Et ob id, cum ſermones per Diexodon .i. fuſam enarrationem, interpretatos, tanq̃ prolixos effugiant: nonnulli quidem Iſagogas ideſt introductiones ſeu inſtitutiones, vel Hypographas .i. ſubſcriptiones, vel Hypotypoſeis .i. ſubfigurationes, legũt: nonulli vero Epitomas .i. refectiones ſeu breuiaria, vel Synopſeis .i. cõpendia, vel Epidromas .i. trãſcurſus. Poſtea deinceps, cùm aliquando in homines artis contradicendi peritos incidunt, nec quæ ab illis dicũtur, ſoluere queunt, propterea φ nec eorũ ſolutiones diſcere voluerint, deſiſtunt à veris. Oportet ergo vt ipſi (hoc prẹcipue cognoſcentes, diexodicam nimirum doctrinã cæteris prẹſtare, φ non ſolum vera docet, ſed & ipſis demonſtrationes adiungit, & contradictiones, & earum ſolutiones) cũ ab huiuſmodi D doctrina deſtiterint, deſiſtant etiam diſputare cum alijs de veritate eorum quæ didicerunt. Non tamen ita faciunt. & ob id euenit, vt per totam vitam eorum ſentẽtię agitentur, veluti nauis fluctibus iactata. Demonſtrationes enim tanquàm anchoræ ſunt, vt ſcientiæ firmiter appellantur, non dimoueanturq́3. Ego igitur adhortor, vt diſcant quidem omnia perfecte vel ſtatim à principio, vel per hypotypoſin aut ſynopſin prius introducti: cum autẽ exquiſite didicerint, tunc & epitomas legant, quando paucis verbis eorum reminiſci voluerint, quæ antea prolixe didicerãt. Omnino ſanè decreueram nullius meæ tractationis epitomen facere, ſatius eſſe exiſtimãs, vt qui diexodos accurate perlegiſſent, ſibi ipſis epitomas facerent: Vtiles enim hoc modo tum epitomę tum ſynopſeis fiunt, iuxta proprium captũ vnicuiq3 ſcriptæ. Quoniam autem animaduerti alios mearum tractationum epitomas nõ recte facere: in quas dum incidunt qui diexodos legere grauantur, nõ parum læduntur: ob id coactus ipſe ſum ad hoc negotium peruenire, præter eã, quam ab initio habui, ſententiam. Ac primam quidem omnium, tractationem de Pulſibus, in ſynopſin redegi. Erat autem tota ipſius diexodus in quatuor partes diuiſa: quarum prima differẽtiam ipſorum, ſecunda dignotionem, tertia cauſas, quarta præcognitionem tradit. In prima ergo parte, quę eſt de pulſuum differentia, quo modo quis methodo inueniat pulſuum omnium numerũ, docetur: In ſecunda vero, quõ vnumquenq3 ipſorum dignoſcat. nã quidam ipſorũ difficulter dignoſcibiles, quidã indignoſcibiles ad tactum ſunt. Tertia pars, à quibus cauſis vnuſquiſq3 pulſus fiat, docet. Quarta autem [a] (cuius gratia oĩa hæc tractantur) de præcognitione, quæ per ipſos fit, eſt. A 1. de Dig. p. cap. 1. pa. 70. c

A pag.46. [a] *Argumentum proœmij Libri primi de differentia pulsuum, hoc est, cur rebus magis quàm nominibus in omni doctrina attendendum sit.* CAP. 2. E

CVm igitur in vnaquaque parte quatuor à nobis conscripti sint libri, ita vt vniuersi sint sexdecim: nunc, vt dicebam, in hoc synopsim ipsorum faciam, initio sumpto à prima parte, quæ est de differentia. In qua præpositum est proœmium, quod ostendit melius esse, rebus ipsis mētem adhibere, neglectis nominibus: Id quod non in hac tantum tractatione, sed etiam in alijs omnibus, faciendum censeo. Qui enim à rei substantia differentias, quæ in ipsa sunt, methodo inuenit, scientiam hîc habet firmam, rem quampiam nec prætermissam esse, nec superflue dictam. Iis autē qui à nominibus initium capiunt, incertum est, an aliqua pretermissa sit, an superflue addita. Sæpe enim vnum nomen plures res significat: sæpe vero vna res plures habet appellationes: nonnullæ autem nullo prorsus modo nominatæ sunt à principio: quòd vel non cognitæ fuerint superioribus, vel paucis omnino cognitæ. Periculū ergo est in ijs quæ æquiuoce dicuntur, ne aliqua res prætermissa sit: In multiuocis vero, ne nominum multitudini, rerum numerus æqualis esse videatur: In quibus autem nomen non est, ne res quidem ipsa non sit. Et ob id pretermisso eo quod à nominibus capitur principio, melius est, vt ab ipsa re auspicati, ad inquisitionē accedamus multitudinis differentiarum quæ in ipsa sunt. F

B 1. de dif. pul. cap. 3. p. 47. c [b] *Pulsum ab hominibus uocari, sensibilem diastolen & systolen arteriæ, duoq; prima huic motioni inesse, spatium per quod fertur id quod mouetur, et tempus in quo mouetur. Quatuor genericas differentias in diastole arteriæ considerari, Quantitatem, Tempus, Tenorem, & Corpus vasis. Et à quantitate viginti septem speciales differentias, à singulis vero alijs tribus tres tantum sumi.* CAP. 3.

ESt sane propositæ rei substantia, cavi & prolixi corporis, sensibilis tum diastole tum systole. Ac cauum quidem hoc corpus, vocatur à medicis arteria. Prædictam autem ipsius motionem vocant pulsum non medici solum, sed etiam vniuersi homines. & nisi hoc quis pulsum vocare voluerit, nihil vtique ad nos fuerint. non enim de nominibus altercaturi venimus: [c] sed quo modo quis ex sensibili arteriarum motione, futura præcognoscat. Siuē ergo pulsum, siue palpitationem, siue quodcunque aliud, vocare quis motionem ipsarum voluerit, nihil refert; dummodo præcognitio recte ex ipsa fiat, ad quam à principio properamus. Quænam igitur sunt, quæ motioni arteriarum ex necessitate insunt, primum considerare oportebit: Postea, siquid ex alijs quæ nō ex necessitate insunt, accedit. Insunt sane motioni arteriarum secūdum propriam ipsius rationem duo hæc prima, spatium, dico, per quod fertur id quod mouetur, & tempus in quo mouetur. [d] Ac spatium quidem motionis, quoniam secundum longitudinem & latitudinem & profunditatem fit, tres faciet simplices ac primas differentias, vnam secundum longitudinem, alteram secundum latitudinem, & tertiam secundum profunditatem seu altitudinem: vtroque enim modo nominatur. Si ergo pulsus qui nunc apparet, in altitudinem ascendat maiorem, quàm sit secundum naturam, altus vocabitur: quemadmodum sane cùm in latitudinem maiorem extenditur, quàm sit secundum naturam, latus: ita vero si in longitudinem maiorem quàm sit secundum naturam, tangentibus subijciatur, longus. Manifesti etiam sunt & qui his sunt contrarij, humilis, & angustus, & breuis. Qui vero secundum vnamquanque trium dimensionum secundum naturam se habet pulsus, symmetros, i. moderatus vocabitur secūdum illam dimensionem. Necesse ergo est vniuersas pulsuum differentias septem & viginti esse, quæ. s. subscriptæ sunt. G

C 1. de diff. p. cap. 1. p. 46. h

D 1. de diff. p. c. 4. pag. 47. e diffuse.

E Eodem. cap.

		[e] LONGITVDO	LATITVDO	PROFVNDITAS.
Magnus.	1	Longus	Latus	Altus
	2	Longus	Latus	Moderatus
	3	Longus	Latus	Humilis H
	4	Longus	Moderatus	Altus
Gracilis.	5	Longus	Moderatus	Moderatus
Gracilis.	6	Longus	Moderatus	Humilis
	7	Longus	Anguſtus	Altus
Gracilis.	8	Longus	Anguſtus	Moderatus
Gracilis.	9	Longus	Anguſtus	Humilis
Solidus.	10	Moderatus	Latus	Altus
	11	Moderatus	Latus	Moderatus
	12	Moderatus	Latus	Humilis
	13	Moderatus	Moderatus	Altus
Medius.	14	Moderatus	Moderatus	Moderatus
	15	Moderatus	Moderatus	Humilis
	16	Moderatus	Anguſtus	Altus
	17	Moderatus	Anguſtus	Moderatus
Gracilis	18	Moderatus	Anguſtus	Humilis

19 Breuis

Solidus.	A 19	Breuis	Latus	Altus
Solidus.	20	Breuis	Latus	Moderatus
	21	Breuis	Latus	Humilis
Solidus.	22	Breuis	Moderatus	Altus
Solidus.	23	Breuis	Moderatus	Moderatus
	24	Breuis	Moderatus	Humilis
	25	Breuis	Anguſtus	Altus
	26	Breuis	Anguſtus	Moderatus
Paruus.	27	Breuis	Anguſtus	Humilis

[a] Ita ſanè, cum hi ſeptem & viginti pulſus ſint, qui ſecundum quantitatem in tribus ſimul dimenſionibus conſiſtunt: Duo quidem ex ipſis habẽt nomina ab omnibus recepta medicis, primus in ipſis ſcriptus, & vltimus: nã alter magnus, alter paruus vocatur: Reliqua vero tota multitudo, nõ habet. Neq; n. qui ἰσχνοὶ.i. graciles, & qui ἀδροὶ.i. ſolidi ſeu turgidi dicuntur pulſus, unum aliquẽ
B ex tabella oſtendunt, ſed de multis generice prædicãtur. In quibus enim dimenſio ſecundum longitudinem reliquas duas excellit, hos omnes, graciles vocant: In quibus verò reliquæ duæ, hos omnes ex aduerſo illis, ſolidos. Ita vt & quintus in tabella, & ſextus, adhuc vero præter hos octauus, & nonus, & decimuſoctauus, graciles vocentur: Ex aduerſo autem his, ſolidi, decimus in tabella, & vndeuigeſimus, & vigeſimus, & præterea vigeſimuſſecundus, & vigeſimuſtertius. Ita vt generaliora ſint hæc nomina, & pluribus commmunia. Vocant autem & hos ipſos pulſus etiam alio modo: λεπτὸν quidem.i. tenuem eum, qui gracilis eſt: παχὺν vero.i. craſſum, eũ qui ſolidus eſt. Sed neq; eius qui ſecundum tres dimenſiones moderatus eſt (qui ſanè ſolus ex viginti ſeptem, eſt ſecundum naturam) proprium habemus nomen: verum oratione & hũc declaramus, ſiue moderatum eſſe dicẽtes in tribus dimẽſionibus, ſiue medium inter magnum & paruum, ſiue ſecundum naturam in quantitate diaſtoles, vel moderatum in quantitate diaſtoles, vel quomodo cunq; aliter maxime apertam ſperemus eſſe orationem. [b] Qui vero ſecundum tempus diaſtoles conſiſtunt, non amplius viginti & ſeptem, nec omnino multi ſunt: ſed quot ſunt differentiæ, quę ab vnaquaque triũ dimenſionum generice concipiuntur, tot etiam hos inuenies. Quemadmodũ enim in illis ſecundum longitudinem quidem, & moderatus erat & longus & breuis: ſecundum
C latitudinem vero, & moderatus & latus & anguſtus: ſecundum profunditatem autem, & moderatus & altus & humilis: Eodem ſanè modo in tempore diaſtoles, & moderatus in hoc gñe eſt & celer & tardus. [c] Aliud autem poſt prædicta eſt genus differẽtiæ pulſuum, quod ſecundum τόνον.i. tenorem ſeu firmitudinẽ eſt: in quo rurſus εὔτονοι.i. tenore præditi ſeu bene firmi, & ἄτονοι.i. tenoris uacui ſeu infirmi, fiunt pulſus: [d] & tertius quidam, amborum medius, non æque ac ſuperius dicti, ſecundum naturam & moderatus. Nã qui tenore præditus eſt, in hoc genere ſecundum naturam eſt. [e] increſcens autem ex nutrimento & vini potu & ira, ab eo quod ſecũdum naturam eſt recedit. Hunc ipſum etiã σφοδρὸν.i. vehementem nominamus, medicorum ſequentes conſuetudinem. quandoquidem ſcimus ab omnibus grçcis σφοδρὸν de eo qui celer ſimul & tenore pręditus ſit, vſitatius dici. [f] Quartum genus differẽtię in diaſtole arterię, fit ſecundũ ipſum corpus vaſis, quod vel durius vel mollius, quàm ſecundum naturam ſit, appareat. Erunt ergo & hîc tres pulſuum differentię, moderatus, durus, & mollis.

A Eodem cap.
B 1. de diff. p. c.4. p.47. d
C 1. de diff. p. c.6. p.48: b
D 1. de cauſis p. c.7 p 87. c
E ibidem diffu. 3. de diff. p. c. 5. p. 61. h, & 62 a
ibidem.
F 1. de diff. p. c. 3. p. 47. d, & c.6. p.48. b

Probat nullam aliam genericam differentiam præter iam dictas quatuor inueniri poſſe in diaſtole arteriæ, impugnando eos qui poſuerunt differentias pulſuum à re infuſa. CAP. 4.

D ALia vero nulla aut excogitari, aut experimento cognoſci poteſt eueniens nobis ſenſibilis paſſio ex corporibus quæ mouentur: Ita vt in prædictis quatuor generibus vniuerſæ pulſuum differentię, quæ ſecundum diaſtolen arteriæ conſiderentur, circunſcribantur. [g] Quod enim eſt in ipſis ĩfuſum, nec quantũ nec quale ſit, ſenſu dignoſci poteſt: Alioqui certe ceſſaret illa quæſtio, An vacuæ ſanguinis ſint arterię, ſi ſanè dici poſſet, non ſolum ſanguinem cum ſpiritu eas cõtinere, ſed qualem etiam ſanguinem ipſę contineant, vtrum ſeroſum ac tenuem, an craſſum & uiſcidum, an horum medium, qui certe eſt ſanguis ſecũdum naturam. Quamquam ſanè aliqui affirmarunt, huius quoque dignotionem, ſenſibilem eſſe: quemadmodum etiam de ipſo ſpiritu, qualis nam facultate ſit is, qui in arterijs continetur. Nonnulli vero his etiã abſurdiora ſcribunt, quendam alium, vltra prædictos pulſus, introducendo, quem ipſi πληρῆ.i. plenum appellant, [h] atq; huius generis tres faciunt differentias: nominãt autem hunc quidem plenum, hunc vero vacuum: medius aũt vtrorumq;, nullum peculiare nomen ſortitus eſt. Hos ergo ſi redarguere velis, bifariã aduerſus ipſos ſermonẽ diuides: primo circa ſignificatũ τῆς πληρότητος.i. plenitudinis, poſtea circa ipſius dignotionem. in vtroq;.n. oſtẽdimus eos non parũ errare: circa ſignificatũ quidem, non in hoc tantum genere pulſuum, ſed etiam in alijs, in [i] ſecundo & [k] tertio de differentia pulſuum libro: circa dignotionem vero, quæcunq; quidem in plenitudine errant, in [l] quarto diximus libro de pulſuum dignotione: quæcunq; autem in alijs omnibus, in libris ſuperioribus. Nunc autem, quoniam id duntaxat, quod vtile ad artem eſt, doceo, prætermiſſa aduerſus eos, qui aliquo modo

G 4. de dign. p. c.2. & 3. diffuſe.
H 1. de diff. p c.6. p.48. h
I in toto ferè libro.
K cap.6.
L cap.2. & 3.

in ipſa errarunt, redargutione, (hoc.n.vt dixi, in epitomis & ſynopſibus ſpectamus :) tempus eſt E ad alias pulſuum differentias, quæcunq; vtiles ſunt, tranſire.

Syſtolen quomodo alij ſenſibilem eſse exiſtimarint, alij inſenſibilem: ac quos utriq; ſingulatim, raros, frequentes, & medios pulſus nominarint. CAP. 5.

A 1. de diff. p. c.7. & 8.

E[a]Xcipit autem nos maxima diſſenſio medicorum: cum nonnulli quidem arbitrentur ſenſibilem eſſe ſyſtolen arteriæ, nonnulli vero inſenſibilem. Ac illi quidem qui ſenſibilem putant ipſam eſſe: inter finem diaſtoles & principium ſyſtoles quieſcere breui tempore aiunt arteriam, proportione habita quieti illi reſpiratoriorum inſtrumentorum quę poſt inſpirationem fit ante expirationem: eodem modo & poſt ſyſtolen ante diaſtolen quieſcere rurſus, quemadmodum etiam in reſpiratione quies aliqua fit reſpiratoriorum inſtrumentorum in expirationibus ante inſpirationes. Si ergo tempora quietum ſint maiora quàm ſit id quod ſecundum naturam eſt, rarum nominant pulſum: ſi minora, frequentem: Vt duæ ſint raritates & frequentiæ, altera externa poſt diaſtolen ante ſyſtolen, altera interna poſt ſyſtolen ante diaſtolen. Quicunq; vero ſibi ipſis inſenſibilem eſſe aiunt ſyſtolen, totum hoc tempus, quod vtiq; ſit inter ſenſibiles motiones, ei quod ſecundum naturam eſt, comparantes, ſi minus ſit, frequentem: ſi maius, rarum nominant pulſum: ſi æquale ei quod eſt ſecundum naturam, moderatum. Dictum autem eſt F mihi in [b]primo de dignotione ipſorum, abunde de hac diſſenſione: [c]quod q; diu & ipſe non ſentiebam ſyſtolen: [d]quod q; omnium pulſuum non eſt ſenſibilis: oſtenſum quoq; eſt quorum nam eſt ſenſibilis, & quorum non: [e]ac præterea quomodo vtiq; quis ſe ipſum exercere debeat in ſyſtole dignoſcenda. Sed hęc quidem paulo poſt dicentur.

B cap.3.
C cap.1 p.70. e f, & c. 3. p. 72 a b
D cap.5.
E cap.6.
F 1. de diff. p. c.8.9. & 10. diffuſe.

[f]Rhythmi ſpeculationem fieri ex collatione temporis diaſtoles cum tempore ſyſtoles. Inæqualitatem eſse vel in pluribus pulſibus, tuncq; aut inordinatam, aut ordinatam: uel in vno tantum pulſu, tuncq; aut motu remanente continuo, aut interrupto. CAP. 6.

NVnc vero reliquas differentias pulſuum percurro: primã quidem eã, quæ eſt rhythmi, muſicorum ſpeculationi ſecundum quid communicantem: ſecundam vero eam, quæ eſt inæqualitatis & inæqualitatis: & tertiam eam, quæ eſt ordinis & inordinationis. Ac rhythmi quidẽ ſpeculatio fit, vbi inter ſe conferuntur tempus diaſtoles & tempus ſyſtoles: Inæqualitatis autem, vbi corrumpitur ſecundum quid continuata paritas, alias ſecũdum aliud genus pulſuum, vel etiã duo, vel etiam plura. Quoniam autem aliquando corrumpitur quidem continuata ipſa paritas, & ob id inæqualis ipſa motio apparet, quemadmodum in planetis ſeu errantibus aſtris, inuenitur tamen aliqua in circuitibus paritas, quemadmodum in illis ipſis planetis: propter hoc ordinatam G quidem eſſe dicimus ſicuti planetarum motionem, ita etiam pulſuũ qui per circuitus, pares ſunt: inordinatam vero eſſe, quando nec paritatem in circuitibus ſeruet, pari pulſuum multitudine factam. Veluti, ſi poſt tres magnos pulſus, quartus videatur paruus, & hoc continuata ſemper ſerie, ordinatum quidem aſſeres eſſe talem pulſum, inæqualem tamen: corrupta enim paritate, ordo quidam ſeruatur. in quibus autem pulſibus nec ipſe ſeruatur, hos non ſolum inęquales, ſed etiam inordinatos nominamus. Ac quòd nos quidem recte vſi ſimus pulſuum nominibus, conſeruantes quemadmodum in alijs ita & in his græcorum conſuetudinem, in [g] ſecundo, & tertio de differentia ipſorum oſtenſum eſt. concedimus tamen, vt quomodocunq; quis velit nominet, dummodo rerum differẽtia ſeruetur, ac oratione declaretur: quò diſtincta ac clara fiat doctrina. Traditæ etiã ſunt in primo de differentia pulſuum, inæqualitates ſecundum vnam motionem, aliquę quidem continua ipſa permanente euenientes, aliquæ vero quiete intercedente, de quibus poſt hęc dicetur. Nunc autem ad ſyſtoles ſermonem perueniam, qui maxime neceſſarius eſt ad pręcognitiones. quandoquidem doctrina etiam de frequenti & raro pulſu cum doctrina de rhythmis variatur, ac vnà commutatur. Cum ergo plura de ipſis dicta ſint in [h]primo de differentia pulſuum, ex ipſis hũc in locũ q̃ maxime vtilia ſunt, trãsferentẽ: in quibus exercitatus quis, vim doctrinę opere H percipiet: qñ ipſe quidem ea quæ in ægrotantibus euentura ſunt, pręcognoſcet: ſinguli vero alij medici ex diuinatione quadã, non ex medica ſpeculatione, eorũ præcognitionẽ fieri arbitrabuntẽ.

G per totos ſe re libros.

H ca. 8. 9. 10. 30. 31.

De dignoſcenda quantitate diaſtoles & ſyſtoles. CAP. 7.

SAnè incipies à quantitate diaſtoles dignoſcenda: hoc autẽ tibi inerit, ſi ſuperficietenus digitorũ iniectionem feceris: & magis, ſi ex infernis [i] partibus arteriæ. ſuperius.n. tactũ inijciens, fortaſſis alicubi grauabis qñq;, ac premes ipſam, niſi valde admodũ mentẽ adhibeas, vt exquiſite digitos applices, omni compreſſione euitata. Iniectio autem, quæ ex infernis fit partibus, magis poteſt coniectare: propterea quòd nullo modo comprimatur arteria. Quantum autem ipſas cõpreſſeris, tantum etiam diaſtoles tumorem impedies, ac præſertim quando tenoris vacuus fuerit pulſus, quemadmodum in [k] lethargicis: quorũ ſi arteriam digitis compreſſeris, pro maximo minimus apparebit.[l] Si vero, vt dictum eſt, penitus imbecilla fuerit vitalis facultas, cum arteriam cõpreſſeris, ſine pulſu laborans videbitur.[m] Cõtrarium autem in eutonis. i. tenore prędítis pulſibus fit: quos & σφοδροὺς. i. vehementes nominamus. renititur enim arteria comprimendo, magis q̃ moderate inijciendo digitos, indicans robur mouentis ipſam facultatis. Quare, vbi tum cutis laborantis fuerit dura, tum arteriæ tunica eodẽ modo fuerit affecta, pulſus qui tenore præditi ſunt, carnem iniectorum digitorum vnà cum cuti euertũt: quemadmodum ſi etiam externũ aliquod durum corpus molli cuti apponas.[n] In hoc enim ipſo durum à molli diſcernitur: quòd durius in

I 1. de dig. p. c.7. diff. p. 73. c
K 1. de dig. p. c. 1. p. 71. a
L 1. de dign. p. c. 5. p. 72. e
M ibidem.
N 1. de diff. p. c. 7. diffuſe. p. 63

mollius

A molliꝰ ingrediatur. Quod autem tenore præditum ſimpliciter eſt ſine duritie, habet quidem vt euertat: vt vero veluti conſtringat ac contundat, non habet. Intelliges autẽ quod dico, apertius & in violento venti impetu, & in moderata lapilli impoſitione. ventus etenim nos & arbores ſæpenumero haud exiguas euertit: lapillus autem cuti impoſitus conſtringere & comprimere ipſam poteſt, euertere autem membrum totum non poteſt. Quod enim ſine cõpreſſione euertitur, regionem in qua prius erat, deſerit: quod autem à duriori conſtringit, cedens in ſe ipſum, id quod durum eſt excipit, nequaquam ſedem quam prius habebat, deſerens. Ita ergo & in arteria durũ pulſum à vehementi diſtingue: Durum nãq; veluti lapidem vel lignum ſenties occurrere, qui ab innixu vincitur, niſi vehemens etiam ſit: Vehementem vero è cõtra, tenore magis prēditũ ſi innitaris, conſpicies. Cũ ergo prius in his diſtinguẽdis te exercueris, ad ſyſtoles dignotionem accede, prius te ipſum exercẽs in pulſibus,[a] qui & magni ſint & vehemẽtes & duri. Si enim hos moderate premas, licebit tibi primas ſyſtoles partes ſentire. Quicquid igitur cedẽtis cutis euertebat, ac veluti cauabatur occurrente arteria, illud ea recedente inſequitur vſq; eam quæ ſm naturam eſt tum ſedem tum conſtitutionẽ. quare tanto tẽpore ſyſtolen ſenties, in quanto hoc ipſum fit: reliquum aũt ipſius totũ, indignoſcibile tibi erit. Poſtq̃ aũt te in eiuſmodi pulſibus exercueris, ad magnos

A 1. de dig. p. c. 5. p. 72. & g diffuſe. & ſequen. capitibus. & 3. de dig. p. c. 3. p. 81. diffuſe.

B ſimul & vehementes tranſi, quãuis ſint non duri: poſtea ad vehementes, quãuis ſint nõ magni.[b] Mollem vero te habere oportet tactum, naturaq; bene ſentientem: etenim citius ab arteria violenter occurrente, eiuſmodi tactus euertitur: & quæ in ipſa ſunt paſſiones, magis ſentit. Dictũ aũt eſt fuſiſſime[c] in primo de pulſuũ dignotione, quonã modo potiſſimum circa ſyſtoles dignotionẽ te exercere debeas. Si vero nequaquam tibi ipſi perſuaſeris, exquiſite primas ſyſtoles partes ſentire: verũ indignoſcibilis oĩno tibi ipſa videatur, vt qui cutim durã vel difficulter ſentientẽ habeas: ſcias certe ad multas præcognitiones ex hoc te læſum iri: quas procedente ſermone audies. verũtamen ego tibi aliquam cõſolationẽ ad operum vſum porrigã. Oportebit. n. te, totum illud tẽpus, in quo nullam ſentis motionem, in memoriam reponere, quantũ ſit in vnaquaq; ætate. Cũ aũt non exigua ſit differentia hoĩbus inter ſe mutuo in quantitate tẽporis quietis, hortor te vt familiares illos, quos opinaris aliqñ ægrotantes te eſſe inſpecturũ,[d] ſæpius dum ſani ſunt, tangas eo ſanè tẽpore, in quo corpus nullam extrinſecus ortam motionẽ habet, ex ambulationibus, vel curſibus, vel lauacro, vel lucta, vel paſtu, vel potu, vel agonia, vel ira aliqua, vel timore: memorięq; reponens quantitatẽ temporis quietis, illi cõpares id quod aſſidue conſpicitur. deinde ſi maius fuerit, eum pulſum voces rarum: ſi minus, frequentẽ: ſi ei, quod ſm naturam eſt, æquale, moderatũ.

B 1 de dig. p. c. 7. p. 73. d

C cap. 7.

D De pulſ. ad Tyr. c. 9. p. 44. a

C Quẽadmodum aũt non poteſt totum tẽpus ſyſtoles ſentiri: ita nec diaſtoles. oſtenſum aũt & hoc eſt in primo de dignotione pulſuũ. Verum celerem & tardũ pulſum licet dignoſcere ex eo, quod de diaſtole apparet. Dictum autem & de hoc eſt tum in[e] ſecundo de dignotione pulſuũ in principio, tum[f] in tertio diffuſiſſime, in quo etiam rhythmorum doctrinam[g] inutilem oſtendi: Satis. n. nobis eſſe ad prēcognitiones celeritatem ſolã vel tarditatem dignoſcere motuum arteriæ: quemadmodum etiam & ipſarum quietũ tempus quãtum ipſum ſit, per quod rarus & frequens pulſus fit. Diſces autem hoc in ſequentibus, vbi de prēcognitione ex pulſibus ſermo mihi erit.

E cap. 1.

F cap. 1.

G ca. 3. p. 81.

De dignotione magnitudinis et paruitatis pulſus ac cæterarum differentiarum quæ in diaſtole conſiderantur. CAP. 8.

NVnc de magno & paruo pulſu, ac de cēteris, quicunq; ſecundum quantitatem diaſtoles intelliguntur ac dignoſcuntur, vbi quicquid vtile eſt adiecero, ad cauſas ipſorũ tranſibo. Etenim in his pulſibus alia quidem cõmunis eſt mẽſura, quę in frequenti latitudine ſumitur: alia vero in vnoquoq; homine peculiaris. In communi quidem,[h] moderatus ſecundũ quamlibet dimẽſionem ipſe pulſus erit: Et dignoſcetur, ſi eum ad arteriæ[i] tumorem metiaris. nomino autẽ nunc tumorem (hoc eſt ὄγκον) ipſam quę in orbem eſt, circunſcriptionem: Aeque vero ac hic, & qui ſu-

D pra vel infra moderatos ſecundum vnamquãq; dimenſionem ſunt: Peculiariter autem in vnoquoq; homine, ex tactu, quem in illo & prēcognoueris, & memoriæ teneas. Dictum autẽ de his pulſibus eſt in ſecundo de dignotione ipſorum.[k] quam ſanè tractationem nemo ante me ſcripſit, ipſam per ſe ſeperatim ac ſolam diſtinguendo: ſed paucas alicubi res extra ipſius inſtitutum alius aliam aggreſſus, diſcordes in ipſis fuerunt.[l] Pueri igitur pulſum Herophilus quidẽ ſatis magnum eſſe ait, Archigenes vero paruum. Sic ſanè &[m] formicantẽ, celerem eſſe ait Archigenes, Herophilus autem non celerem. Errorum aũt cauſas in ea tractatione diximus. Quare tibi in primis in eã eſt accurate incumbendum, ſi tum dignoſcere tum præcognoſcere velis differentias pulſuum, ſicuti nos facere vidiſti.[n] Nihil enim eſt in arte, quod diuturniore exercitatione indigeat, maioreq; vim habeat, quàm pulſuum dignotio. Vbi. n.[o] Archigenem errare oſtendimus, non in celeritatis ſolum ſed etiam magnitudinis dignotione: quam poteris tu ſpem habere ſcientiæ ipſorũ, niſi ratione quidem primo in quatuor libris de dignotione, poſtea vero vſu ac exercitatione, veritatem quæ in ipſis eſt, ediſcas? Tanq̃ igitur tu ita facias, capita eorum, quæ in ipſis dicta ſunt, quẽadmodum in prædictis differentijs, ita & in alijs dicam. Cum. n. diaſtole ſenſibilem habeat omnibus motionem, vbi ſuperficietenus palpaueris, arteriam ſine vi cõprehendẽs, & magis, vbi ex infernis partibus: exquiſita fit ipſa magnitudinis dignotio. Vtrum autem vehementer, vel obſcure, & æqualiter, vel inæqualiter mota ſit, firmiter ac exquiſite cognoſcere impoſſibile eſt per prædictam tactus injectionem. verum oportet ſenſim arteriam premere. ita. n. diuturniori tempo-

H 2. de dig. p. c. 3. in fine & c. 4. per totum.

I 2. de dig. p. c. 4. p. 79. d

K 1. de dig. p. c. 1. p. 70. c

L 2. de dig. p. c. 2. p. 77. e, & c. 3. p. 78. h

M 2. de dig. p. c. 1. p. 55. d

N 2. de dig. p. c. 1. p. 70. c d e

O 2. de dig. p. c. 1. diffuſe.

re diastolen sentis, quàm dum sine ui digitos ipsi iniĳciebas, non tamen aut celeritatis aut tar- E
ditatis dignotio manifeste apparet, nisi presseris (licet ē parumper) cutim, quæ super arteriā incū
bit. Si aūt ita feceris, nonnunq̃ quidem æquali celeritate, nonnunq̃ vero inequali, tibi videbitur moueri: ac nonnunquam quidem primas partes motionis vel medias, tardiores facere, nonnunquam aūt ē contrario: ita sanè etiam celeriores, nonnunq̃ quidē postremas partes, nonnunquā vero quæ ante has sunt, vel quę sunt omnium primę: & sanè ēt vehemētiores & languidiores, secundum eandem rationem. Ideoq; & arteriæ ascensionem quiete interceptam senties, ita vt consistere videatur: & secūdam appulsionem, postquam constiterit, nonnunquam quidem validiorem, vel celeriorem: nonnunq̃ autem imbecilliorem, vel tardiorem priore. Cū aūt multæ ēt sint in hoc genere particulares differentię, vniuersas habes ī primo libro tractationis de pulsibus scriptas. Sed hîc quoq; tibi quod vtile est, vnà cum ĳs quę ex ipsis indicātur, dicere quàm breuissime conabor in sequētibus sermonibus. Similiter ēt de aliĳs, quæ nūc pretermissa sunt, curiosius à medicis inquisita, in parte prognostica huius tractationis audies. Nunc autem tantum dixisse satis est, Quicunq; hunc librum ante magnam tractationem legit, posse quidem illum ad artis opera, neq; prima ipsius parte quæ de differentia pulsuum est, neque ea quę de causis est, egere: habebit enim earum vim, & hoc in loco comprehensam. At certe diagnostica & prognostica tractatio, F vtilissimæ ad artis opera sunt, si per diexodum non per epitomen scriptę legantur. Rectè igitur feceris, si huic soli doctrinę non cōfideris: quæ certe ad expeditam rememorationem vtilis ĳs est, qui accurate ea, quæ per diexodum in illis scripta sunt, didicerint. De dignotione vero celeritatis pulsus (in qua Archigenem errasse monstrauimus) nō potest firma dignotio sumi, nisi tractatio de pulsuum dignotione non obiter legatur: in qua ostenditur non nudo ac solo motionis tēpore distinguendam esse celeritatem à tarditate, sed & ascensionis quantitatem considerandam esse. Nam si soli tempori mentem adhibueris, formicantem quem vocāt pulsum, celerem esse opinaberis: qui nō celer, sed oligochronios.i.exigui temporis est: vt qui minimam habeat diastolē, neq; .n. contingit multo tempore breue spatium pertrāsiri, quamuis tardum fit id, quod mouetur. Testudo .n. in minori tempore cubitum peragit, quàm parasangam equus: sed lationis [a] impetus (quē ῥοῖζον græce dn̄t) nō est æqualis amborū animaliū. Assuescere igit̄ te oportet, vt celeritatē & tarditatē tēporis dignoscas. Ac de hoc quidē, sicuti dicebā, in [b] tertio de dignotione libro copiosissime dictū est, & in prima parte [c] secundi. De systole aūt in primo [d] absolutissime scriptū est: vbi ostendi in languidis pulsibus ipsam dignosci minime posse, ac p̄cipue qn̄ tunica arteriæ mollis est: in vehementibus aūt pulsibus posse, & in ĳs qui mediĳ sunt vehementia & magnitudi G ne. De mollitudine aūt arteriæ nihil oportet definiri in vehemētibus pulsibus. nunq̃ .n. idē pulsus vehemēs simul est & mollis: sed vel durus, vel moderatus ac f̄m naturā in hoc genere. In vehemētibus igitur pulsibus si leniter arteriam premas, senties vtrū statim recedat ad systolen, externam quietem brachychronion.i.breuis temporis faciens: an longiori tempore q̃ f̄m naturam sit, quiescat. & vtrum motio ipsius dum contrahitur, motione quæ f̄m naturam est, celerior sit, an tardior. plurimum enim ex hac dignotione ad præcognoscendū iuuaberis. quod in quatuor libris habes.

A 3. de dig. p. c. 1. p. 80. a
B cap. 1
C cap. 1
D c. 5. diffuse & aliĳs.

De triplici genere causarum pulsuum, Continente (de qua nonnulla notatu digna) Antecedente, & Procatarctica. De vsu Diastoles & Systoles. CAP. 9.

CAusas [e] autem, tum quæ pulsus faciunt, tum quæ alterant, alibi percurrimus. illic autem ostēdo, [f] primas quidem, quæ veluti συνεκτικαὶ.i.contentiuæ seu continentes ipsorum sunt causæ: secundas autem, quę προηγουμέναι.i. præcedētes: & tertias, quæ προκατάρχουσαι.i.præincipiētes, quas sanè προκαταρκτικὰς etiam nominant. Constat autem differre nihil, siue fœminino genere dicas αἰτίας, siue neutro αἴτια. Meminisse sanè præ omnibus oportet, quēadmodū diximus, nominare nos quandoq; contentiuā causam, nō proprie certe, sed appellatione abutentes. [g] Causam .n. quæ proprie contentiua dicitur, neq; nominauit quispiā alius ante Stoicos, neq; esse con- H cessit. Quę vero à nobis veluti cōtentiuę dicunt̄, generationis cuiusdā, nō hyparxeos hoc est subsistentiæ, causæ sunt (ostensum est .n. neq; alterius cuiusdam rei causam priorem vllā esse, nisi generationis). sed nō oēm generationis cām, nominamus (ēt nomine, vt dixi, abutentes) contentiuā, sed illam duntaxat, quæ factiua est eorū quæ essentiam in fieri obtinent, vt saltationis, pugnæ, luctæ, cursus, omnium deniq; actionū. motiones .n. sunt actiuæ: ob has vero & passiuę motiones in fieri subsistentiam habent. Cum igit̄ talis quoq; sit & in pulsibus subsistētia: causæ factiuæ, tres ostensæ sunt, facultas quæ mouet arterias, corpus ipsum vasis, & vsus propter quem mouet̄. Ostēsum est aūt in [h] libro de vsu pulsuum, (vt totū breui summa complectamur) vsum ipsum pulsuū, innatæ caliditatis esse custodiā. Cum .n. duæ sint pulsus partes, diastole & systole: Diastolen quidē refrigerandi gratia vt plurimū fieri ostendimus: raro tn̄ qnq; ventilandi, & accendendi: quemadmodum & portionem aliquam ipsius exiguam, gratia nutriendi spiritū qui in cerebro est: Systolen vero, effundendi gratia ea excrementa, q̃ veluti fauillosa sunt ac fumosa. Nam q̃ ex frigidioribus ac humidioribus humoribus, (qui vel à caliditate innata conficiuntur, vel ab ea quæ p̄ter naturā est, putrefiunt,) in ambientem aerem p̄ transpirationem sensui occultam effluunt, fumo assimilant̄: quæ vero à calidis vel siccis, fauillæ ac fuligini. Ac frigidus quidē est humor, qui proprie ὠμὸς.i.crudus nominat̄: humidus autem et frigidus, ipsum φλέγμα.i.pituita. Plerūq; tn̄ vna appellatione vtrosq; humores cōprehendimus: & tum φλεγματώδεις tum φλεγματικοὺς.i. pituitosos nomi-

E 1. de cau. p. c. 1. p. 87. f g h. 2. de cau. p. c. 1. p. 91. h
F 3. de p̄cogn. exp. c. 8. p. 119 d
G Adu. Iulianum c. 6. extr. ord. p.
H cap. 3. & 4. 2. de præcog. p. c. 1. p. 109. f

A nominamus. Atræ vero bilis humor, ſiccus eſt: pallidæ autem ac flauæ, non ſiccus ſolũ, ſed & calidus. Aeruginoſa autem bilis, media inter hos eſt. Cũ aũt & bilis atra tũ generatione tum facultatẽ duplex ſit: (qñquidem & ex flaua bile ſuperaſſata fit, et ex craſſo ac veluti limoſo ſanguine, qui ꝓportione reſpondet fæci q̃ in vinis eſt:) æruginoſæ ſanè bilis generatio in pallidæ mutatione fit,

[a] Quando Diaſtoles vel Syſtoles uſus augetur, qui pulſus gignantur. CAP. 10.

CVm ergo caliditas copioſior in animalis corpore aucta fuerit, maior euadit vſus diaſtoles arteriarũ: Cũ aũt fumoſum vel fuliginoſum excrementũ, ſyſtoles. Vbi vero ipſe vſus incremẽtum obtinet, celeritas illic & magnitudo augetĩ ſpacij quod percurrit corpus arteriæ, dum ipſum vel dilatatĩ vel cõtrahitur. quare maior quidem pulſus erit, dũ ipſa dilatatur, aucta ſimplr̃ ipſa caliditate: plurimum aũt recedet ꝑ ſyſtolas, ubi fumoſum vel fuliginoſum effunditĩ excrementũ. Ac diaſtoles quidem magnitudo vt ſenſu dignoſcatur, facillimum eſt: ſyſtoles aũt, impoſſibile. Oſtẽſum eſt enim in libris [b] de pulſuum dignotione, plurimã ſyſtoles partem ſenſum effugere. Celeritas igitur ſola receſſionis, vnà cũ breuitate internæ quietis, indicabit tibi multitudinem excremẽtorũ, q̃ in arterijs ſunt. Oſtenſum.n.eſt in libris de cauſis pulſuum, naturam ad ſyſtoles actionem feſtinare, vbi ab excrementis ſuffocatur. feſtinatio aũt tum externam quietem abbreuiat, tum ſy-
B ſtoles celeritatem auget. Oſtenſum eſt etiam arteriam, quæ mediocriter in corporis conſtitutione ſe habeat, primo quidem magnitudinem augere, vbi nimirum caliditas intendatur: ſecundo uero, celeritatem: qñ aũt ſatis ignita fuerit, magnos ſimul & celeres efficere pulſus: ſi aũt plurimum, etiam frequentes: vbi aũt copia quidem caliditatis nondum aucta ſit, fumoſa aũt & fuliginoſa excrementa redundent, celeritatem quidẽ nõ magnitudinem accedere, cõſtringi aũt frequentiã, velocioremq; manifeſte apparere arteriæ motionẽ, dũ in ſe ipſam coit. Et hoc eſt minime oĩum fallax ſignũ incipientis inuaſionis paroxyſmi, vbi nulla prius occãſio in laborãte extiterit. Ac apertiſſima qdẽ eſt in ijs, quorũ pulſus prius noueramus: difficilior aũt in alijs: multaſq;, vt memoriæ mandetur, requirit communes menſuras eorum corporum, quorum pulſus tetigeramus. Cum enim præcipue in quantitate cognitio ponatur, hæc non eadem eſt omnibus.

A 1. de cauſ. p. c. 4. p. 87. b. 2. de precog. p. c. 2. p. 109. h, & 110. a

B 1. & 2.

Communes pulſuum menſuras in beneualentibus in unoquoque genere ſpectandas eſſe, vt pulſus præter naturam cognoſcantur. CAP. 11.

MEntem ergo adhibere oportet menſuris cõmunibus beneualentiũ, vt cũ ſupra has aliquod genus pulſuum appareat, ꝑter naturã illud iudices, ac alicuius affectionis ſignum eſſe cenſeas. Quoniam aũt latitudinem habet cõis hoĩum menſura: ſatius eſt non ſimplr̃ in oĩbus, ſed per
C ſpecies & differentias conſiderare cõmunes pluriũ hoĩum menſuras in vnoquoq; genere pulſuũ. Communes aũt hæ menſuræ, vniuerſim quidem, in caliditatem & frigiditatem, gracilitatẽ & craſſitudinem reducunĩ: particulatim vero eæ ipſę ẽm ętates, & naturas, & ambientis aeris conſtitutiones, in anni temporibus & regionibus. De his aũt didiciſti [c] in eo libro qui de pulſibus ad Tyrones ſcriptus eſt: quem ſanè librum melius eſt, vt ante hunc legas. Dicentur tñ & nũc quę in eo ſcripta ſunt, quò nihil deſit ex neceſſarijs in hac, q̃ præ manibus eſt, tractatione: Habeantq;, qui laboris ſtudioſi eſſe volunt, breuiſſimo quidem ſermone cõtenta, quæ prima ac maxime neceſſaria ſunt, in iſagoge: abſolutiſſima autẽ diexodo, q̃ in magna tradita ſunt tractatione: medio autem inter vtroſq;, quæ nunc dicuntur.

C cap. 9

Herophili ſententia de Diaſtole & Syſtole ac de Rhythmis examinatur. CAP. 12.

AC ſcriptæ quidem ſunt etiam ab Herophilo menſurę, q̃ſunt ẽm tempora, diaſtoles & ſyſtoles, ætatum cauſa, rationem in rhythmos redigẽte. Quemadmodum.n. illos muſici ẽm quoſdam determinatos temporum ordines conſtituunt, cõparantes inter ſe arſim & theſim: ita quoq; Herophilus, arſi quidem diaſtolen proportione reſpondere ſupponens, theſi vero ſyſtolẽ: auſpicatus à nuper nato puerulo, obſeruationem fecit, primum tempus ſenſibile ſupponẽs, in quo dila-
D tari arteriã cõperit: æquale aũt ipſi & ſyſtoles tẽpus eſſe ait, haud magnopere de vtraq; quiete determinans. Quibus.n. inſenſibilis eſt ſyſtole arteriæ, ijs in duo tempora vniuerſa rhythmus ipſius pulſus diuiditĩ, [d] hoc eſt: in tẽpus ſenſibilis motionis, qñ arteria dum dilatatĩ, noſtrum tactum percutit: & in reliquum totum tempus quod componitur tum ex externa quiete, & ſyſtole quę poſt ipſam eſt, tum ex quiete rurſus quę poſt illam eſt, & ex primis diaſtoles partibus, quæ ſanè & ipſæ ſunt inſenſibiles. Et ob id pulſum in percuſſionem & interuallum partiuntur: in interualli quantitate, frequentiam & raritatem ponentes: quemadmodum in percuſſionis quantitate, celeritatem & tarditatem. Quatenus igitur æqualis rhythmi eſſe pulſum in nuper natis ait Herophilus, eatenus ẽt dignoſcere mihi viſus eſt principiũ ſyſtoles: quatenus vero rurſus vſq; ad decẽ tempora prima extendit ſyſtolen arteriæ ſenũ, eatenus nõ amplius dignoſcere uiſus eſt: ſed diaſtolẽ, ſenſibilibus motionibus agnoſcere: (quas, quia noſtros digitos percutiunt, dignoſcimus) ſyſtolẽ vero, totum id quod reliquum eſt, ponere, in quo motionem nõ ſentiebat. Sed de Herophili quidem circa pulſus arte prætereundum eſt.

D 1. de diff. p. c. 7. p. 48. c d

Quòd Syſtole vix aut nullo modo dignoſcatur in pueris nuper natis: progreſſu autem ætatis, quatuor tẽpora pulſus ſemper augeantur. Quòd ex modo Syſtoles & Diaſtoles, tum febrium inuaſiones tum putreſcentium humorum ſpecies dignoſci poſsint. CAP. 13.

NVnc aũt quicquid ad artis opera ex lõgo experimẽto memoriæ gratia ſumere vtile eſt, dicetur. Cũ.n. puerulos tangerem nuperrime natos, in paucis potui aperte dignoſcere princi-

pium

plũ fyſtoles, quod ſa ne arteriæ ἀποχώρησιν.i.receſſionẽ, & ἀπόστασιν.i.abſceſſionẽ, noĩo. tũc.n. E
abſcedens à noſtro tactu, in profundũ corporis recedit. In qbus aũt nõ poteram aperte digno-
ſcere receſſionem, in ijs tempus ſenſibilis motionis, quã, dũ nobis occurrit arteria, facit, addito ẽt
tpe externæ quietis, aliqñ quidẽ æquale viſum eſt mihi reliquo toti, aliqñ aũt minus. In quibus
aũt nullo modo dignoſcibilis erat ſyſtole, in ijs totum illud reliquũ tempus, quod interuallũ no-
minant, apertiſſime quidem maius erat, q̃ id ſolũ quod in ſenſibili diaſtole poſitum eſt. Deinceps
vero ſemper p totum illud tempus, quod eſt inter primã diem in qua puerulus genitus eſt, & ex-
tremam in qua tranſactis oĩbus ætatibus obijt: tẽpora oĩa aucta ſunt: q̃ ſanè quatuor quidẽ ſunt,
non eadem tñ ſm ſubſiſtentiam, & ad noſtrum ſenſum. Ac illa quidem tempora, q̃ ſm ipſam re-
rũ naturam ſunt quatuor, ex duabus motionibus & duabus quietibus conſtant: motionibus qui
dem, diaſtole & ſyſtole: quietibus aũt, tum externa q̃ fit poſt diaſtolen ante ſyſtolen, tum inter-
na q̃ fit poſt ſyſtolen ante diaſtolen. Illa vero, q̃ ad ſenſum ſunt, quatuor & ipſa ſunt: Primum q-
dem, quo plurimum de diaſtole perſentit. qñquidem oſtendi in libris de dignotione pulſuũ, eius
principium à ſenſu percipi nõ poſſe: Deinceps aũt tempus externæ quietis totum ſenſibile, ſi ſa-
nè qs receſſionem perſentiat: Ab his tertium tẽpus ſyſtoles ſenſibile. nam q̃ poſt receſſionem ip
ſius ſunt, inſenſibilia oĩa eſſe oſtenſum eſt: Quartum aũt eſt ab his tempus, cõpoſitum tum ex vlti F
mis ſyſtoles partibus, tum ex interna quiete, tũ ex primis diaſtoles partibus. Oĩa igitur, vt dixi, tẽ-
pora, prolongantur progrediente ætate: q̃ longo quidem vſu, memoriæ mandari poſſunt, oratio-
ne aũt explicari non poſſunt. Neq;.n. quantũ ſit primum tempus, quod in nuper natis dixi nos
inuenire, neq; quantum procedente ætate augeatur, oratione doceri põt. ſed hoc quiſq; ſua dili-
gentia indagare debet: ita vt multos qdem pueros tangat, multos ẽt adoleſcentes, multos itẽ æta
te vigentes, & declinantes, & ſanè ẽt ſenes. Hoc.n. duntaxat modo poterit communem latitudi-
nem menſurarum, memoriæ mandare. Poſt quã menſuram, licet nondũ prius laborantem tetige
A 3. de pcogn. ex p. c. 7. p. 118 diffuſe. rit, dicere tñ poterit, eum p̃ter naturam ſe habere. [a]Cõtrahit.n. tum externa quies in inuaſionibus,
tum receſſionis tempus. Diaſtole ſanè p has ipſas inuaſiones, tpe videtur breuis. Atq; vbi hæc in
ueneris, copiam mihi cogita adeſſe caliditatis in corde, & excrementa veluti fumoſa multa, ob q̃
natura externam quietem abbreuiat, ad eorum excretionẽ & ad ſyſtolẽ p quã excretio fit, feſtinãs.
In biliosis aũt febribus, cuiuſmodi eſt & exquiſita tertiana, diaſtole multum à naturali ſtatu in ma
gnitudinem & celeritatem excedit. externam aũt quietem & celeritatem receſſionis, haud ppor
tionalem obtinet magnitudini & celeritati diaſtoles: ſed plurimum deficit. Quare ſi principium
ſyſtoles aſſuetus es dignoſcere, non ſolum inuaſiones paroxyſmorũ febrilium agnoſcere poteris, G
ſed & ſpeciem putreſcẽtium humorũ, ex quibus vt plurimum febriles ægritudines conſiſtũt. Ra
ræ enim ſunt hæcticæ: in medio autem ambarum ſecundum numerum ſunt quę ephemeræ. i.
B 4. aph. 55. diarię ab [b]Hippocrate vocantur. in quibus, vt dixi, cognito ſyſtoles principio, in lauacrum ſtatim
laborantes perduces.

Diaſtoles uſum inſpirationi, Syſtoles expirationi reſpondere: ex earumq; comparatione magnitudinem læſionis cognoſci poſse. Pulſus arrhythmos, vel ecrhythmos eſse, uel pararhythmos, vel heterorhythmos. CAP. 14.

SVperuacaneum igitur eſt tempus diaſtoles tempori ſyſtoles comparare, ſiue ſentiat quiſpiã ſi
ue nõ ſentiat primas ſyſtoles partes. Cũ.n. ſciueris alterum quidẽ eſſe animali diaſtoles vſum
ſicuti ſanè & inſpirationis, alterum aũt vero ſyſtoles ſicuti & expirationis: ex vtriuſq; alteratio-
nibus affectionem corporis inuenies. Pari modo & in ijs, qui ſe exercent, vel alio quouis modo
C 1. de vſu p. c. 2. & 3. ſe vehementer mouent, diaſtole & maior fit & celerior. [c]Didicimus.n. augeri vſum diaſtoles ar-
teriarum in pulſibus ſicuti ſanè & thoracis in inſpirationibus, cũ vel conſumptio fit multa ſpiri-
tus, vel caliditas larga collecta fuerit in toto animali, vel principaliſſimis, vel plurimis partibus,
ac p̃cipuè ſanè in corde. Ita vero et intẽdi vſum ſyſtoles arteriarũ in pulſibus didiciſti, ſicuti & tho H
racis in expirationibus. natura enim in ambabus motionibus feſtinat, vt turbatum effundat ſpi-
ritum, aliquando quidem veluti fumoſis, aliqñ aũt veluti fuliginoſis excrementis adſimilatum.
Ac fuliginoſum quidẽ excrementũ eſt, quod à lucernis, fumoſum vero, quod à uiridibus lignis at
tollit. Et gignit quidẽ fuliginoſum, cp q̃ in flammã conſumit materia, perfectè cõbuſta ſit: ſicuti ſa
nè & vaporoſum, ex humida ſubſtãtia vtili, quę attenuet: fumoſum vero ex ambabus mixtis: ma
teriã quidem habens ex terreſtri & aquoſa ſubſtantia commixtam: mutationẽ vero nõ exquiſitã
D 3. de pcogn. ex p. c. 7. p. 108 b quemadmodum fuligo, ſed adhuc incipiẽtẽ. [d]Quòd autem nihil differat, ſiue αἰθάλην.i. fauillã, ſi-
ue λιγνύν.i. fuliginẽ nomines, itemq; ſiue αἰθαλῶδες.i. fauilloſum, ſiue λιγνυῶδες.i. fuliginoſum,
arbitror te non ignorare, ſi modo in græcorum vocibus fueris enutritus. Dum vero compara-
tur tempus diaſtoles tempori ſyſtoles, ſicuti Herophilus cenſebat: cognoſci poteſt tum quòd p̃-
ter naturam ſe habeat laborans, tum præterea quòd multum vel parum præter naturam ſe ha-
beat. Magnæ etenim rhythmorum qui ſunt ſm naturam in eos qui præter naturam ſunt, euerſio
nes, magnam ſignificant læſionem: minores vero, minorem. Ac exiguam quidem euerſionem
E ca. 9. p. 48. g indicant pulſus pararhythmi: maiorem heterorhythmi: maximam, echrythmi. [e] Meminiſtis
enim in libro primo de differẽtijs pulſuum Ecrhythmos noĩari pulſus, qui nullius ætatis rhyth-
mum habent: Pararhythmos, qui proximæ ætatis: Heterorhythmos autẽ, qui alterius cuiuſdã,
non proximæ. Ex his ergo iam dignoſci poteſt læſionis magnitudo: non tñ, quænam ſit affectio
à qua

A à qua mutatio pulſuum facta fuerit, ex hac certe contemplatione cognoſci poteſt: cũ prætereà difficilis ſit temporũ,quæ in rhythmo ſunt, enumeratio. At via,cui nunc inſiſto, & cognitu facilis eſt,& naturam affectionis quæ nam ſit,non magnitudinem læſionis ſolã docet: quin & hac ipſa via remedia inueniuntur,vt in methodi curatiuæ tractatione oſtenſum eſt.

Pulſuum differentiam ex ijs quæ ſecundum naturam ſunt. CAP. 15.

HIs igitur à nobis prius definitis,dicamus iam ea,quæ in [a] Iſagoge ſcripta ſunt de ea quæ ſecundum naturam eſt in pulſibus differentia. ſunt autem hæc. Ac viri quidem mulieribus vt plurimum multo tum maiorem tum vehementiorem habent pulſum, tardiorem autem paulo,ſatisq; rariorem. Qui vero natura ſunt calidiores,maiorem & celeriorem & frequentiorem multo,vehementiorem autem non multo. Qui autem ſunt graciliores, maiorem quidẽ & rariorem multo,tardiorem autem & vehementiorem paulo. Ac natura quidem ita variantur. Porro p ætates etiam mutantur hoc modo. Pueruli quidem nuper nati pulſus frequentiſſimus: ſenis autem rariſsimus: qui vero intercedunt,proportionem habent omnes, prout puerulo vel ſeni ꝑpinquiores ſunt: Eodẽ modo celerrimus quidem pueruli, tardiſsimus autem ſenis: aliarũ vero ætatũ pulſus inter hos ſunt medij. Multo aũt maior eſt ꝙ in raritate eſt differẽtia ſenis ad pue B rulũ, quã ꝙ in tarditate. In ea vero differentia quæ in magnitudine & vehementia eſt, maximus quidem,quantum ad ætates pertinet,eſt vigentium: minimus,ſenum: medius autem ipſorum, paulo maior,eſt pulſus puerulorum. Et vehementiſsimus quidem, pulſus vigentium: languidiſſimus ſenum: medius autem ipſorum, pulſus puerulorum. Ac ita quidem in ætatibus pulſus mutãtur. Per anni autem tempora, veris quidem media maximos ſanè & vehementiſsimos faciunt,quantum ad anni tempora attinet,celeritate autem & frequentia moderatos: eodẽ modo & autumni media. Progrediens autem ver, aliquid de magnitudine & vehementia detrahit, celeritati autem & frequentiæ addit. & tandem, vbi iam ſuperuenerit æſtas,languidi,& parui, & celeres,& frequentes fiunt. Autumnus autem progrediẽs de omnibus detrahit,magnitudine inquam,celeritate,vehementia,& frequentia: Ita vt hieme ſuperueniente,in paruitatem & tarditatem & languiditatem & raritatẽ mutati ſint. Aſſimilãtur aũt prima quidem veris, poſtremis autumni: poſtrema aũt æſtatis,primis autumni: & prima quidẽ æſtatis,poſtremis æſtatis: prima autem hiemis,poſtremis hiemis. quare quæ à media æſtate & media hieme æque in vtranq; partem diſtant,ſimili modo mutantur. medium autem æſtatis partim quidẽ ſimili modo, partim vero cõtrario ſe habet cũ medio hiemis. parui.n. & languidi in vtriſq;: celeres vero & frequentes æſtate: C tardi & rari hieme: nõ tñ ita parui æſtate, vt hieme,ſed minus æſtate: nec ita lãguidi hieme, vt æſtate,ſed minus hieme. Atq; hę quidẽ ſunt pulſuũ ꝭm anni tpa mutationes. Secũdũ aũt regiones eodem modo,quo ꝭm anni tempora: in valde quidem calidis,ſicuti media æſtate: in ualde autem frigidis,ſicuti media hieme: in temperatis,ſicuti medio vere. ad harũ vero proportionem,in ijs quę interiacent. Porro ex alijs quoq; ambientis nos aeris conſtitutionibus,quę calidæ ſunt, calidis anni temporibus: quę frigidę,frigidis: quæ mediæ,medijs ipſius veris aſsimilantur.

Res ſecundum naturam in ægrotante conſiderandas eſſe,quo exquiſita affectionis cognitio habeatur. Quæ ſint ſigna inuaſionis febrium. Quod ſignum certum ſit febris ex Themiſone. CAP. 16.

CVm igitur ad ægrotantem,quem non prius videris,accerſitus ingrederis,Conſidera primũ quidem,an mas,vel fœmina ſit: ſecundum,ætatẽ: deinde,ambientem qualis nam ſit: ad hunc enim reducitur & tempus anni,& regio, & conſtitutio: poſtea, propriam ipſius naturam: Atq; vbi omnia compoſueris, coniectaueriſq; qualem nam pulſum,dum ſanus erat,ipſum habere veriſimile erat: magnitudinem euerſionis in ſtatũ præter naturam cognoſces. Si vero & alia,quæcunq; in commentarijs de criſibus dicta ſunt,propriæ pulſuum tractationi adieceris, propè accedes ad exquiſitiſſimam cognitionem totius affectionis quæ in ægrotante eſt. Vt,verbi gratia, in D adnotationibus,quas ἐπισημασίας vocãt: Cũ ergo quempiam inſpicis,ambiguitatem alijs ſignis diſtingue. Quorum vnum quidem eſt ac primũ, vt manum quæ mediocriter calida ſit,ſuper thoracem imponas,ac caliditatis qualitatem cõſideres. Nam vbi eam,mordacem inueneris, febrire dices laborantem: licet nondum ex pulſu hoc firmiter cognoueris. Si vero perfrigeratus quodã modo thorax appareat, (perfrigeratur autem quandoq; vnà cum vniuerſo corpore in quibuſdam adnotationibus) non oportet vt ſtatim manum eleues: ac affirmes hominem ſecundum naturã ſe habere: ſed permittere debes, vt manus ſuper thoracem diutius inhæreat: in hocq; animaduertere,an aliqua acris caliditas ex profundo exurgat.[b] Hoc enim ſolum ſatis fuit Themiſoni, vt certum ſignum eſſet,hominem febricitare,ipſa ſcilicet quæ ex profundo attollitur caliditas. At tuſſicula etiam quędam exigua,ſubaſpera, vnà cum perfrigeratione inuadens,& oſcitatio, & pandiculatio,& dolor quidam,& cataphora in ſomnum,nõ ſimpliciter febrem, ſed inuaſionem adnotationis eſſe ſignificabit. Atq; hæc quidẽ extrinſecus.[c] In pulſibus aũt nõ ſolũ pdicta ſigna notæ ſunt inuaſionis febriũ,ſed ſi & ipſi intermittant, vel aliã inęqualitatẽ,aut inordinationẽ habeant.

A cap.9.p.44. a b c

B 1. de diff. p. c.7.p.33.h

C 3.de ꝓgn. ex p.c.7. p.118 diffuſe.

Inæqualitatem,quæ in vno pulſu eſt, nunquam inueniri in mollitie & duritie arteriæ: Quæ in pluribus pulſibus,ſæpiſsime in frequentia & raritate conſpici. Rarumque pulſum inæqualem,ſiue ordinatus ſiue inordinatus ſit,facile deſinere in intermittentem: curq; malus is ſemper ſit. CAP. 17.

D[d] Væ enim cum ſint genere inæqualitates,altera in vna diaſtole pulſus,altera in collectione, multis deinceps pulſibus inuicem collatis: de priore dicam quæ in collectione eſt,quæq; à plurimis

D 2.de cau.p. c.1.p.91 a.b.c. de ꝓgn.ex p. c.4.c

plurimis medicis systematica .i. cõgregatiua vocat. Facilius enim dignofcitur, & in pluribus ad- E
notationibus apparet. Quatuor autem cum fint differentiæ pulsuũ in diaftole arteriæ, vna in ma
gnitudine & paruitate, fecunda in celeritate & tarditate, tertia in vehementia & languiditate, &
A 1.de diff. p. c.22.p.51.f.&2 de pcog. ex p. c.6.p.111.f quarta in duritie & mollitie: [a] In hac fanè poftremo dicta differentia nunquam visus eft pulfus
inæqualis: In alijs autem tribus, plurimę in ijs qui ex putrefcentibus humoribus febricitant, inæ-
qualitates confiftunt. Et quæ in frequentia & raritate eft differentia pulfuum, & ipfa admodũ fre
quenter in ægrotantibus confpicitur. & vna fanè ipforum idea facile tranfit in intermittentem
pulfum, in ambabus nihilominus inæqualitatibus tum inordinatis tum ordinatis. Efto enim quæ-
dam inæqualitas in genere frequentiæ & raritatis, quæ poft quatuor frequentes vel moderatos,
quintum rarum habeat: & hoc deinceps confequenter fiat, feruato femper ordine, temporeq; ra-
ritatis aucto: Talis pulfus, fiue inordinatus fiue ordinatus fit, nõ poft multas periodos erit inter-
mittens. Non multum autem intereft, ordinatã effe inæqualitatẽ vel inordinatam, ad hoc vt ho-
mo feruetur vel pereat. Sępenumero .n. vidimus poft quatuor pulfus fiue frequentes fiue medios
inter rarum & frequentem, quintum rarum fieri: poftea confequenter fecundum eandem perio
dum, decimum & decimum quintum & vigefimum. Adhuc vero magis, cum quintus factus
fuiffet rarus, nonum vidimus rarum vel quartumdecimum vel quempiam alium, non feruata F
periodorum paritate: fed raro pulfu inordinate intercurrente. In huiufmodi igitur pulfibus neq;
experientia manifeftam differentiam ad falutem vel mortem vel morbi longitudinem aut breui-
tatem, per inordinatas & ordinatas inæqualitates, docuit: neq; ratio. In æqualibus certe non par-
ua eft ab inæqualibus differentia, falutis gratia. Potius autem tãtas differentias cõparare nõ opor-
tet. nam qui æqualis eft, fecundum naturam eft: qui autem eft inæqualis, non folum præter natu-
ram eft, fed ẽt grauis. Ac in adnotationibus iã minus erit prauus: in incremẽtis aũt, magis: adhuc
B 2.de pcogn. ex p.c.4.p.110 e,&111.a vero magis, in vigoribus paroxyfmorũ: at in declinationibus, deterrimus. [b] Sed .n. pulfum pluri-
mo tempore quiefcentem deficiens excipit, raritate fiue inordinate fiue ordinate aucta. nullam .n.
in hoc dixi magnam effe differentiam vel experientia vel ratione compertam. Rationem nunc
intelligo, eam quæ dogmatica eft: per quam ex rerum natura excitati, præcognitiones facimus.
Dictum autem & prius eft, eiufmodi rationes non admodum repofci oportere in epitomaticis
tractationibus. Nam fi cum ijs, quæ ad rem propofitam vtilia funt, caufas quoq; eorum quæ fiũt,
audire quis voluerit, nihil de magna tractatione detrahetur: in qua quatuor quidẽ funt libri cau-
farũ quæ pulfus alterant: quatuor item præcognitionis quæ ex ipfis habetur. Minime igitur bo-
na eft ipfa pulfuum raritas, fiue æqualis fiue inæqualis fit: multo autem deterior eft, quando in G
C 2.de cauf.p. c.1.p.91.b.&c. 92 b.2.de præcog.ex pul,c.4. p.110.c,& 111.b termittit. [c] fit .n. vt oftenfum eft, virtute vitali ab humorum multitudine grauata, vel quibufdam
arterijs à craffitie vel vifcofitate obftructis. fit etiam & ob phlegmonen magnam, conftipatis ea-
rum cauitatibus: vel aliqua re extrinfecus comprimente, vel grauante, vel quomodocunq; angu
ftãte. Ideoq; in adnotationibus potiffimũ fiunt in multis ipfæ pulfuum inæqualitates, recedente
ad profundum fanguine. Hi ergo pulfus affectiones nuper dictas indicant: refrigerationem au-
tem validam, rarus. nam qui alia de caufa euenit, non eft perniciofus. Ab ambiente enim, per
hiemem, tales pulfus fiunt: & ob alimentũ in ventriculo in pituitã verfum in oĩbus qui bulimo
D 2.de pcogn. ex p.c.4.p.111. a laborant. At fi in febribus periculo nõ vacantibus, raritas pulfus fiat, intermorientis innatæ cali
ditatis eft fignũ. [d] Nonnulli vero qui ita affecti funt, cibũ appetũt: fiq; obtuleris, prõpte comedũt:
ita vt, qui vident, exiftiment eos falubriter fe habere. Intereunt fanè ftatim nõnulli quidem in tpe
adnotationis, cataphora detenti: aliqui vero fine cataphora vehementer refrigerati, nõ amplius re
caluerunt. Nõ folũ aũt, vt dixi, genus hoc inæqualitatis in inuafionibus febriliũ paroxyfmorũ cõ-
tingit: fed ẽt genus inæqualitatis in magnitudine & paruitate, in celeritate & tarditate, in vehemẽ
tia & languiditate. Animaduertere autem diligenter oportet in oĩbus ipfis, quinã plures fint. con
ftat .n. quod qui plures funt, grauius habent periculum. vt qñ quatuor languidos quintus fequit
vehemens, vel mediocriter tenore præditus: melius enim longe eft, quatuor vehementibus quin
tum intercurrere languidum. Cũ autem omnes deinceps lãguidi apparẽt, fi fanè in aliquo alio- H
rum generum vel aliquibus inæqualitatem inuenias, arteriam diutius tange, obferuans ficubi vel
vnus appareat vehemens. Quando vero æqualiter prauus in omnibus generibus eft, fcias non pro
cul à morte eiufmodi ægrotãtes abeffe: Æqualiter autem prauus eft pulfus, qui languidiffimus
& frequentiffimus eft. nam celerrimus nunquam fit cum languidiffimo: tardiffimus autem vnà
& languidus fi fiat, mirarer vtiq;, fi non frigiditate iam extremorum ægrotus laboraret. Sanè
qui languidus vnà eft & magnus, neceffario etiã mollis eft. foletq; vnà cum lethargis & alijs ca-
taphoris adeffe: ob humiditatem multam vel ventriculi & præcipue oris ipfius, vel cerebri, vel al
terius cuiufuidam principis particulæ, vel etiam totius corporis, talis redditus. Ac facile quidem
curari poteft, qui ex ventriculo & ftomacho fit: difficillime autem, qui ob cerebrum languidus
vnà & mollis fit: adhuc vero magis, qui ob totum corporis habitum qui in œdematofam affe-
ctionem peruenerit, vel ob aliquod ex principibus vifceribus. Nonnunquam vero multos dein-
E 2.de cau. p. c.3.p.92 a 2.de pcog.4. & 5.p. 11. diffufe. ceps raros vnus infequitur frequẽs, vel ordinatus vel inordinatus: fitq; fæpenumero talis pulfus,
quem peculiariter παρεμπίπτοντα .i. intercurrẽtem nominamus: [e] qui contrario modo ac inter-
mittens conftituitur: ille etenim extenfa raritate, hic autem contracta fit crebritate. Et vbi cum
vehementia talis fiat, criticum eft fignum. Intellige autem ex me crifim in omnibus eiufmodi fer
monibus,

A monibus, subitam in morbo mutationem, non perpetuo in bonum terminantem. Fit autem talis crisis, vel per excretionem, vel per decubitum. quā sanè crisim ex alijs signis dignosces, quæ in libris de crisibus dicta sunt, siue bona sit siue praua. Hi igitur oēs pulsus in adnotationibus fiūt: & nonnulli ex ijs qui in vna arteriæ diastole inæquales sunt. de quibus iam dicatur.

Causæ inæqualitatis in vno pulsu. CAP. 18.

EX[a] inæqualibus arteriæ diastolis, nonnullæ quiete intersectam habent motionem: nonnullæ continuam quidem, at non similarem. De prima igitur dicam, quæ quiete intersecatur, nam & manifesta est ipsius dignotio: cū quilibet, nisi omnino asininus sit, cognoscere possit, quādo contigerit, vt arteria dum dilatatur, parumper stet: tum ita reliquum diastoles addat. quod sanè in paruis vel humilibus pulsibus fieri non potest. Manifestum igitur ex hoc ipso est, neque vsum diastoles esse exolutum, neq; facultatem infirmam esse: scilicet in hoc ipso solo, quod nunc dictum est, euersione in statum præter naturam facta. Quod sanè non minime & in alijs omnibus meminisse te oportet. Per id enim solum quod subinde docetur, tum dignotio, tum præcognitio fit, alijs omnibus secundum naturam se habentibus, vel paruam omnino mutationem adeptis. Porrò, quod nūc diximus, verum est, quando arteriæ tunica secundum naturam se habet. nā B vbi ipsa immodice mollis reddita fuerit, (qualis in lethargis & quibusdam alijs cataphoris conspicitur) non est verum à robore facultatis maximum pulsum effici, & ab vsu vel aucto vel omnino non imminuto. Si enim à duobus his solis fieret magnus pulsus, augumento inquam vsus, & robore facultatis, nihil amplius addere sermoni oporteret. Nunc autem, quia considerare etiā oportet arteriæ tunicam, non verus erit sermo, simpliciter prolatus. Meminisse enim te oportet eorum quæ dicta sunt in primo[b] de causis pulsuum (qui liber sæpius legi debet, vt qui fundamēta totius speculationis pulsuum contineat, sine quibus nec constitui nec cognosci quicquam aliud potest) Causas enim vt quispiā dicat συνεκτικὰς. i. cōtentiuas, vel προηγουμένας. i. proximas generationis pulsuum, in tribus his generibus esse ostendi: vsu, propter quem arteria mouetur: facultate, quæ mouet: & tunica. Alia enim omnia quæ pulsus alterāt, per hæc media mutationem faciunt. Vbi igitur arteriæ tunica secundum naturam se habet, in diastole vero quies aliqua facta, inæqualitatem efficiat: tūc & robur facultatis est, & vsus diastoles magnę. Ostensum sanè est vsum generationis pulsuum augeri ob caliditatis multitudinem, vel spiritus animalis inanitionem. inanitur autē spiritus ijs, qui se exercent in ministerium motionum, quæ per musculos fiunt. Vbi igitur, vt dixi, tā vsus generationis pulsuū auctus fuerit ob quālibet causam, tū facultas, quæ in corde est, à qua arteriæ mouenī, ex sui ipsius ratione valens pmaneat, at grauetur à multitudine humorū vel crassitudine arterias magnopere obstruente vel premente: inæqualitates in vno pulsu fiunt, quiete continuitatem diastoles intersecante. Quo sanè loco hortor te, vt duabus motionis partibus mentem diligenter adhibeas: ex te ipso considerans tum languiditatem & vehemētiam, tum celeritatem & tarditatem. fiunt enim in his vtrisq; nouem differentiæ, vt in primo[c] de differentia pulsuū dedicisti. Indicant autem præter ea, quę de affectionibus dicta sunt, quomodo vitalis facultas se habeat. Vbi enim ambæ motiones infirmæ sint in pulsibus, extremū est periculum: Vbi robustæ, salutis est spes. Si vero ambæ in medio quodam modo sint infirmitatis & roboris, in medio indicant consistere hominem perniciei, & salutis. Si autē priori motione languida existente, ea quę post quietem est, robusta appareat, deterius quidem hoc est, quàm si duæ motiones fortes existerent: minus vero malum, quàm si languidę essent. Si vero è contrario appareat, vt prior sit valida, quæ post ipsam est, infirma: non bonum est. melius. n. est, vt posterior motio priore sit pstātior.

A 2. de cau. p. c. 4. p. 92. b diffuse & 2. de p. cog exp. c. 6 p. 111 e f

B cap. 1

C cap. 14

Ordo nouem inæqualitatum in vno pulsu. CAP. 19.

D[d]Einceps igitur ordinem narrabo nouem harum inęqualitatum, à mitissima ipsarum auspicatus: postea paulatim per medias ad pessimam perueniens. Ac mitissima quidem omniū D est, quæ motiones ambas tenore præditas habet: Secūda, quæ priorem quidem mediam, robustā vero posteriorem: Tertia, quæ priorem tenore præditam, mediam vero posteriorē: Quarta, quæ ambas habet medias: Quinta, quæ priorem quidem inualidam, posteriorem vero fortem: Sexta, quæ priorem inualidam, mediam vero posteriorem. Septima, quæ priorem robustam, infirmam autem posteriorem. Octaua, quæ priorem mediam, infirmam vero posteriorem. Nona, quæ pessima omnium est, quæ ambas infirmas habet. Coiugationibus autem in robore & infirmitate prædictarum duarum partium motionis consistentibus, proportione respondent coniugationes in celeritate & tarditate consistentes. Melior etenim est in eiusmodi pulsibus celeritas tarditate: non tamen tanto melior, quanto vehementia languiditate. Aperte enim qualitates ipsæ pulsuum, differentias facultatis in robore & infirmitate indicant. Constat autem maximam quidem spem esse salutis ex facultatis robore: minimam autem, ex infirmitatibus. Sed ad proportionem quandam cum ijs quæ dicta sunt, comparatio tibi fiat in differentijs secundum tarditatem & celeritatem. vt Prima quidem media coniugatio fiat, in qua ambæ motiones celeres sint: Secunda autem, in qua prior quidem media, celer autem posterior: Tertia, in qua prior quidem celer, media autem posterior: Quarta, in qua ambæ mediæ sunt: Quinta, in qua prior tarda, celer posterior: Et post ipsam sexta, in qua priori existente tarda, posterior media fiat: Septimæ autem coniugationis prior quidem motio velox, tarda autem posterior: Octauæ media quidem prior, tarda autem posterior: Vltima harum est nona, quæ tardas ambas motiones habet.

D 2. de cau. p. c. 4. p. 92. d diffuse.

Con-

Coniugationes omnes inæqualitatum in vno pulsu considerandas esse. Quæ concurrant ad bonam, uel malam crisim faciendam. CAP. 20. E

INspicere itaq; te oportet ad ambas differentias, menteq; considerare earum complicatio nes. Quandoq; enim quæ in tarditate & celeritate consistit coniugatio, grauis redditur: melior autem, quæ in robore & imbecillitate est. Ex tali igitur complicatione, & [a] qui caprizans nominatur pulsus, gignitur: in quo posterior particula motionis, robustior & valentior est priore. Fueritq; hic, pulsuum qui secundum diastolem arteriæ quiete intersecantur, modestissimus: & vbi cũ ipso iuncta fuerit aliqua morbi concoctio, crisim bonam annunciat. Quemadmodum autem cõiugationes quæ in vehementia & languiditate, celeritate & tarditate consistunt, cõsiderare in huiusmodi pulsibus maxime est necessarium ad præcognitionem: sic etiam eam quę in magnitudine & altitudine versatur. Quód enim non contingat ex humilibus esse pulsibus eum, qui quiete intersecatur, dictum est prius: ad quantam vero altitudinem perueniat, considerare conuenit. Potest enim aliquis recessisse quidem ab humilibus, adhuc tamẽ medius esse: vel paulo altior medio esse, non tamen perfectam habere altitudinem. quam si habeat, omnino annunciat, naturam ad crisim excitari: nõ tamen bonam omnino fore hãc crisim ostendit, nisi & alios scópos habeat morbus ad bonam crisim, quos in tractatu de crisibus diximus: inter quos is est tum maximus tum tutissimus scopus, qui à morbi concoctione sumitur: post ipsum vero, qui à laborãtis robore. duos nanq; hos scopos, in pręcognoscenda salute vel morte, habendos esse didicisti, fortitudinem inquam virtutis, & concoctionem morbi. citra enim omne periculum, tutissimeq; se habent ipsi laborantes, vbi hæc ambo adsunt: pernitiosissime, vbi neutrum: in medio, quando alterutrum. Dũ autem hæc magis vel minus inter se coniunguntur, spem quoq; salutis vel expectationem mortis & augent & minuunt. Quod igitur dicebam vtile esse, vt in languiditatem & vehementiam, celeritatem & tarditatem partium motionis in eiusmodi pulsibus inspiceres: ita etiam magnitudinem ipsorum & paruitatem inspicere expedit: & magis sanè humilitatem & altitudinem: et si non sine aliis duabus dimensionibus fiant. Propter hoc igitur nec in perfrigerantibus admodum inuasionibus paroxysmorum tales apparent pulsus. humiles enim hoc tempore & parui reddun tur. Ac ea quidem, quæ ad artis opera excitant, iis, qui diexodos legunt, dicta sunt. F

Iterum, quot sint pulsus in diastole arteriæ considerati: quæ in singulis ipsorum sit affectio, & quæ ex ipsis præcognitio fiat. CAP. 21.

NVnc vero rursus sermonem ab initio resumentes, dicamus quot sint pulsus qui in diastole arteriæ conspiciuntur: quæq; in singulis ipsorum sit affectio à qua fiunt: & quæ præcognitio ex singulis ipsis fiat. Iniicere autem te volo super arterias digitos, qui molles sint: primumq; nec superficietenus tangas, nec violenter premas. postea, si ipsos vehementer ab arteria, dũ dilatatur, percuti sentias, adhuc etiam magis comprime: si vero dum hoc facis, motus euadat insensibilis, omnino superficietenus tange. Validam etenim facultatem pulsus ille indicat, qui pressioni resistit: inualidam autem, qui decidit ac vincitur. Nonnullos igitur, maximos esse cõperies, si superficietenus tangas: parui tamen, si presseris, apparent: quandoq; etiam nullo adhuc modo seruantur, sed penitus abolentur. ita vt ex pressionis quantitate, quantitas etiam tum imbecillitatis tũ roboris facultatis tibi dignoscatur. quod eorum, quæ in pulsibus sunt, maximum existit bonum. Si ergo aliquando inueneris in homine febrili morbo laborante, vnà cum signis cõcoctionis, validam facultatem: citra omne prorsus periculum hunc esse scito, & cito morbum solutum iri. Si vero valida quidem fuerit facultas, nullum autem in humoribus signum concoctionis appareat, in tempore diuturniori ægrotaturus seruabitur: Recordantibus nobis ea, quæ etiam sine mea admonitione, ii, qui mentem habent, sciunt: omnia. s. quæ ad præcognitiones spectant, intelligi debere, si ægrotantes non errauerint, aut nulla noxa extrinsecus euenerit. Magnam vero dixi habere vim in morbis febrilibus robur facultatis arterias mouentis, quam & vitalẽ nominamus. quandoquidem sæpenumero, vbi periculum sit ob neruosum genus, non magnopere confert vitalis facultatis tenor, sed tunc inspicimus quo modo animalis facultas in robore se habeat. Ac melius quidem est ambas valentes esse, & præter ipsas tertiam, quæ naturalis appellatur: cuius principium est iecur: quemadmodum sanè vitalis, cor: animalis autem, cerebrum. Principatum autẽ tenet in vnaquaq; morbi specie ad præcognitionis stabilitatẽ, robur ipsum proprię facultatis affectarum partium. Validi igitur pulsus tenorem, qualis sit, premendo dignosces. vnàq; cum ipso magnitudo etiam diastoles apparet, exquisiteq; dignoscitur. firma etiam magnorum pulsuum fit cognitio, si superficietenus tangas. Scito autem maximum pulsum illum esse, quem secundũ multas arterię partes tangere possis, seu ẽm longitudinẽ, latitudinem, & profunditatem: sicuti & longum, qui secundum longitudinem superat: latum, qui secundum latitudinem: & altum similiter, qui secundum altitudinem, quæ & profunditas dicitur. Quemadmodum autem in toto primo de dignotione pulsuum libro de sensibili systoles parte & insensibili monstratum est: ita etiam [b] in secundo, de differentia, quæ in magnitudine & paruitate consistit: vbi ostendo quantitatem diastoles cum quantitate circuli arteriæ comparandam esse, quo id, quod quæris, inuenias: nec quærendam esse ad quantam magnitudinem attollatur arteria latissima, angustissimæ collata. Hac eadem ratione & in pueris nonnulli dicunt pulsum esse paruum, diastolen non cum capacitate arteriæ, sed cum ea quæ est vigentium, comparantes. nam si quis quantitatem circuli arteriæ pue- H G

A 1. de diff. p. c. 29 2 de cau. p. c. 7. p. 93. b

B cap. 2. & 3. diffuse.

A *De Futuris Temporibus Morbi dignoscendis: ac primum de Concoctione & Qualitate, quæ inest in Alui excrementis.* CAP. 11.

QVi vt magis clarescat audientibus, necesse est prius dicere aliquid de alui excrementis, & de vrinis, sicuti prius diximus de sputaminibus. ‖ Alui igitur excremẽtum optimum (ait Hippocrates) est, quod molle atq; coniunctum est, quodq; ea ora exierit, qua tempore sanitatis consueuerat: quãtitate vero quę sit pro ratione cibi assumpti. Hoc in loco, ab ipsius cõsistentia, & quantitate, & tpe excretionis, facit dignotionem. Quia vero inferiorem ventrem sanum ostendunt huiusmodi excrementa, idcirco subiungens inquit, ‖ Tali enim existẽte deiectione, inferior venter sanus est. Nunc vero inferiorem ventrem vocat ad dñam thoracis. Propterea igitur neq; coloris meminit excrementi, quoniam nullam vim habet ad inferioris ventris dispositionem exquisite indicandam. Nam, ꝙ id excrementum sit bene concoctum, sufficiunt indicia prædicta, ꝙ videlicet sit molle, atque coniunctum: & non anticipet tempus naturale, neq; posterius exeat: & eius quantitas sit pro ratione ciborum assumptorum. Sicuti vero, si hæc omnia adsint, omnino concoctum est: ita non etiã, si horum aliquid non adsit, omnino incoctum est: fieri enim potest, vt ipse quidem vẽter circa proprium opus robustus sit, sed vel pp vehementem adiacentium partium caliditatem exugatur atque exiccetur, quod bene concoctum fuerit: aut propter distributionis imbecillitatem humidius, q̃ oporteat, egeratur. Quod quidem molle & coniunctum est, cõcoquendi vim validam esse liquido ostendit, ac digestionem optime fieri, ac præterea nullã ventris partibus inflãmationem inesse. Si cui vero id verbum lęue prætermissum esse vr̃ (nam quod bene concoctum sit, id protinus etiam læue esse oportet) hic non recte discernit: nam, quod coniũctum est, fieri non potest, quin etiam læue non sit: nam vnitum oportet esse in partibus omnibus, & veluti vnum existere exquisite. Si vero aliquæ quidẽ eius partes integræ & asperæ & duræ viderẽtur, aliquæ aũt humidæ & aqueæ, quomodo hæ forent simul iũctæ? nã hoc pacto adinuicem dissoluerentur: & asperæ quidem & duræ partes seorsum consisterent: humidę aũt tanq̃ aqueæ & tenues adhuc remanentes non possent solidis alligari, neq; vllam per se cũ illis habere cõionem, circunfluentes vero vndequaque & defluentes, inęquale neq; vllo pacto coniunctũ facerent excrementum. Quod quidem tale est (dico autẽ molle atq; coniunctum) oĩno ventris sanitatem ostendit: sed simul etiam illud indicat (vt dixi) nullum ex ijs, quę circũiacent, membris aliquo modo pati: & digestionem optime fieri, nam, vbi ipsa non integre fieret, omnino humidum esset excremẽtum.

Si vero excretionis seruetur tempus, quod fuerat in sano corpore, ex eo liquet neq; coctionis tarditatem adesse, neq; vllum potentiæ vel retinentis vel expellentis errorẽ: nam, si tardius, q̃ oporteat, excernat, coctionis, aut motus, quo per intestina defert, tarditas ostenditur: si aũt citius, potentiæ retinentis debilitas: neq; enim id euenit propter robur alteratricis, cum fieri non possit, vt, qui ægrotat, acute præsertim, ventrem habeat robustiorem, q̃ sanitatis tpe: cum bene cum eo agatur, si non multo sit imbecillior. Si vero cum aliquo morsu celeriter exeat, id ex iritatione quapiã contingit, neque robur aut imbecillitas aliqua exinde significatur. Sed, si sine morsu aut aliquo alio symptomate in tempore opportuno excernatur, tres ventriculi vires vigere demonstrat, alteratricem, retentricem, & expultricem. Quo'd vero quatuor sunt naturales vires in qualibet nostri corporis parte, alibi ostendimus: neque nunc oportet aliquid horum ita incidentium demonstratione perdiscere, qm̃ de his singulis separatim scripsimus. Reliquum est igitur, vt ostẽdamus oportere alui excrementa, quæ emittuntur, ad ea, quę intus assumunt, seruare ꝓportionem. Excrementum igit̃ molle, atq; coniunctum, & quod horã, qua excernebatur sanitatis tempore, seruat, nisi ẽt seruauerit ad ea, quę intus assumuntur, conuenientẽ proportionem, aliqua eius pars intra cęcum, & id quod vocat̃ colon intestinum, retinet̃, aut in alijs tenuibus inuolucris. Non est autẽ hoc neq; sicuti signum, neq; sicuti causa, bonũ: sicuti signum quidem, qm̃ vim expultricem nominatam ac D propulsoriam, debilem esse significat: sicuti causa autẽ, qm̃ ibi quędam superfluitates intus remanent, quas potius emitti oportebat: adeo vt, quod habet hæc omnia prædicta signa excremẽtum, firmiter indicet inferioris ventris sanitatem. Quo'd, si ex his vllum deficiat, non nunq̃ ipsius vẽtris aliquem affectum significat, aliqñ autem digestionem esse offensam, aut aliquod circunstantiũ organorum nõ esse sanum, aut aliquod symptoma dominari, sicuti & in morsu dicebatur. Quod nã igitur erit exquisite secundum naturam se habẽs excrementum? quod neq; in ventre, neq; in circunstantibus organis aliquod erratũ esse significat. Tale aũt est, quod præter ea, quæ prædiximus omnia, etiam illa duo recipit, quæ Hippocrates ipse scribit deinceps in hũc modum: ‖ Subrufum aũt erit, & non admodum fœtidũ. Si.n. rufum purum, vel nullo modo subrufum extiterit, sed etiã secũdum ciborum colorẽ, alterum duorum significat, scilicet plus rufæ bilis in ventrem defluere, aut nihil omnino: horũ vero primum quidẽ, si circa initia fiat, biliosiorem morbũ ostendit: si vero declinationis tempore, corpus integre expurgari. De his quidem in sequentibus exquisitius dicemus. Incoctum aũt excremẽtum est tenue, & albũ, & asperũ, & humoris expers, & comestorum seruat qualitatem. Tertium præter hæc est excrementorũ genus, qđ non ex ciborũ fit dispositione, sed ex confluentibus ad ventrẽ ex toto corpore superfluitatibus, quod aliquid potest indicare: veluti id, quod paulo antea rufum purũ dicebamus. Sed hoc quidẽ, qñ rufæ amaræq; bilis humor im-

in Prog.cõ.2.t.13.4ª.199.a

Ibidem.

in Prog.cõ.2.t.17.4ª.199.e

impermiſtus & m[illegible]tus ad ventrem fluxerit,exiſtit: Viride autem, eſt æruginoſæ bilis indicium: E
ſicuti Nigrũ,vel atræ bilis,vel ſanguinis cuiuſpiã in eo loco peruſti: ſi aũt, veluti Liuidum quod-
dã in excremẽto apparuerit,vbi non fuerit tale aliquid intus aſſumptum, partiũ infernarũ validũ
frigus ac velut mortificationem indicat: ſi vero Pingue, vbi non fuerit tale aliquid aſſumptũ,pin
guis colliquationis eſt ſignum: quinetiã Viſcoſum, niſi & hoc ex cibi natura tale ſit,colliquatio-
nis eſt indicium: Sed,quod quidem pingue eſt,ex pinguedine fit liquefacta: quod vero viſcoſum
ex ipſis ſolidis animalis partibus contabeſcentibus,quare multo grauius. Et quidem,quod Fœtet
vehementer, ſi etiam hoc ex cibo non accidat, vehementem putrefactionem oſtendit. Vt autem
ſummatim dicamus,in omnibus,niſi pro cibi qualitate talia fuerint excrementa, ita oportet affe-
ctionem conſiderare: adeo vt, ſicubi hoc taceatur, ſubintelligere tamen oporteat(&,quęcunq; ab
Hippocrate in prognoſticis dicunt̃,ita dicuntur)ſemper diſtinguẽtibus nobis,ſi quid ob aliud ali
quid,non propter ægritudinem fiat. Reliquum eſt,vt de ſtridẽte,& ſpumoſo, & vario dicamus.
Stridens quidem ab eo,qui inſit,ſono,cum excernitur,noĩatur: indicat autẽ ipſum excrementum
flatum cum tenui humiditate hr̃e permiſtum,organa autem in vnum coacta atq; in auguſtum re
ſtricta. Spumoſum vero fit (ſicuti etiam in exterioribus accidit) cum.ſ.feruor ineſt,vel aliquis fla-
tuoſus ſpiritus humiditate cõmiſtus eſt. Primum,immoderatæ caliditatis corpus colliquantis: ſe- F
cundum vero eſt inæqualis perturbationis effectus. Varium aũt,varijs corpus affectibus detineri
indicat: ob hoc igitur & diuturnũ & malignũ exiſtit: multi.n.varijq; affectus ad coctionem lon-
giori indigent tp̃e,periculumq; afferunt multitudini ęquale: nam ſimplex affectus facilius cõco-
quitur,& minus eſt,q̃ multiformis,periculoſus. Sic quidem de excrementis iudicare oportet.

De Vrinæ dignotione. *CAP.* 12.

DEinceps de vrinis dicamus. Ex his igitur illa optima eſt,quæ vrinę ſanorum eſt ſimillima:
quæcunque vero non eſt talis, vel ſimpliciter incocta eſt, vel præter hoc & pernicioſa. Co-
ctum autem & incoctum nomine quidem ſunt vnum, ſicuti & genere: plurimam vero in eo, ꝙ
magis aut minus, differentiam habẽt. His igitur etiam manifeſtos terminos tentemus apponere,
quibus,quod eſt in medio,ſecernatur. Quæ quidem optime eſt cocta,in ijs, qui ſupremum ſani-
tatis obtinent gradum,conſiderare oportet: talis enim eſt ſubrufa,& ſubflaua, magiſq; ſubrufa,q̃
ſubflaua: ſtatim vero & hæc mediocrem craſſitatem habet. Nam, quæ hac ipſa craſſior eſt aut te-
nuior,coctionem imperfectam ſignificat: ſiquidem altera non dum in humorem conuerſa eſt,al-
tera vero adhuc conturbata eſt. Hoc autem intelligere licet ex ijs,quæ tenues ac puræ excernũtur,
poſthac vero vel remanent ſemper tenues, aut paulo poſt conturbantur,qm̃ vtræque coctione ca G
rent: eo autem differunt, ꝙ altera non dum concoqui cœpit: alteri vero, qm̃ flatuoſi ſpiritus ipſi
permiſti ſunt, perturbatio quædam, veluti in nouis vinis adhuc ferueſcentibus, ineſt. Nam,cum
triplex ſit vrinarum turbidarum differentia,quia vel,cum tales mictę fuerint,paulo poſt reſident:
vel ſemper ſimiles permanent: vel purę quidem minguntur,poſtea vero conturbant̃: praua qui-
dem ex dictis tertia,mitis autem prima,media vero inter vtranque ſecunda. Quoniam,quę ſtatim
quidem reſidet,parum aliquid inæqualis turbulentiæ ſupereſſe demonſtrat: quæ vero ſemper ma
net ſimilis,vigere adhuc, quæ eſt in ſanguine, agitationem oſtendit: quæ vero extra conturbatur,
debet incipere cõcoqui,quare optimo iure ea peſſima eſt,nam & longiori tempore & virtute for-
ti indiget ad coctionem. Sed,quæ turbulenta mingitur,ſtatimq; ſubſidentiam bonam habet,mor
bum haud ita multo poſt concoquendum ſignificat, atq; idcirco mitior. Medio autem loco ſe ha
bet ſecunda: nam ea, vt quæ vigente fit conturbatione, quantum malitia differt ab ea, quæ adhuc
futuram perturbationem ſignificat,tantum ſuperat eam,quæ iam quieſcentem obtinet. Quæ ve-
ro ad ſummum incocta eſt,has omnes vincit: eſt autem aquoſa exquiſite, neq; iã coqui incipiens,
qualis turbulenta: neque in ſpe,vt coqui debeat,ſicuti quæ paulo poſt perturbatur: ſed veluti de-
ſperatæ coctionis accidens: quæ talis eſt, venoſi generis paſſio exiſtit, qualis eſt in ventriculo ex- H
trema ipſa cruditas. Cum vero etiam ſtatim tranſcurrit, vocatur à non nullis hydrops in matel-
lam, alij diabetem appellant, quidam vero alius antiquus in vrinas profluuium nominauit: ſed
de nominibus alibi conſideretur. Hæc igitur paſſio talis eſt, qualis circa aluum læuitas inteſtino-
rum,mortificatio (vt diceret quiſpiam) vtriuſque virtutis, & retentricis & alteratricis: at hæc in-
ter oẽs vrinas crudas peſſima exiſtit. Sed poſt ipſam eſt aquoſa,quæ, quantum quidem ad crudi-
tatẽ attinet,priori ſimilis eſt: ſed,quia nullũ aliud malum cõmõſtrat, minus pernicioſa: illa.n.non
modo virtutis alteratricis (ſicuti alba & tenuis) ſed & retentricis imbecillitatem ſummam ſignifi
cat: hæc autem alterius ſolius, alteratricis. Quanto autem plures inſtrumentorum cuiuſq; generis
actiones & vires impeditæ fuerint,aut ex toto perierint,tãto deterior eſt morbus: atq; idcirco peſ-
ſimum eſt in vrinas profluuium, qm̃ duplex eſt vitium. Praua autem ſufficiẽter eſt,quæ tenuis &
alba eſt,ſicuti aqua: nam ſimplex quidem eſt diſpoſitio,ſed vltimæ eſt imbecillitatis indiciũ. Huic
proxima eſt altera vrina, quæ in multis apparet morbis, vt videatur miſtam habere formam vini
abunde tenuis atq; albi: eius autem generatio eſt ex ea, quã nuper diximus,alba & aquoſa,vt quę
paucum ichorem ex bili rufa ſuſceperit, nam, & ſi exterius in aquam puram ochræ parum, vel
ipſius etiam bilis inieceris, talis tibi aqua repræſentabitur: hæc quidem vrina proxime accedit ad
crudam.

Diff. sympt. c. 6. et de loc. aff. cap. 3.

A crudam. Post hanc est subpallida: pallida vero iam et subrufa est: si enim in aquam inieceris vel rufi coloris parum, vel pallidi multum, simile tibi videbitur: hæc vero, quantum ad colorem attinet, concocta iam est: oportet autem tm̃ eam discedere sua crassitudine ab aquosa, quantum colore, siquidem bene concoqui debeat. Optima aũt omnium vrina, subrufa ac subflaua est: quemadmodum & antea diximus: veluti si etiã extra tale quid facere velles, sanguinis serum ac bilem rufam aquæ permiscens. Sermone aũt non possum exprimere mistionis quantitatem, sed vel ab altero oportet addiscere de optima vrina, aut per te ipsum experientia percipere, qualis sit vrinæ secundum naturam se habentis forma, eã in sanis corporibus perquirendo. Nã, cum adhuc coquit̃ sanguis, vrina, quæ mingit̃, leuem & æqualem & albã subsidentiam ac multam facit: iam vero perfecta coctione color quidem vrinæ intendit̃, minus autem subsidet: &, si longiori post hoc tpe hominem a cibo prohibueris, videbis ipsam fieri continuo magis rufam. Nam & in cõmentarijs de potentijs naturalibus ostendebat̃, quicquid alimenti supra modum calefit, & præsertim si pingue fuerit & dulce, verti in amaram bilem. Qm̃ vero & flauam & rufam & pallidam nominãt huiusmodi bilem: pleniq; sunt medicorum libri, in quibus hoc vel illo modo appellatur, sicuti in quibusdam indifferẽter: melius est hoc in loco illud rursus annotare, vt exactius quis dicta assequat̃,
B ꝙ rufus color ad flauum proxime accedit: in hoc aũt differunt, ꝙ alter magis ad albũ, alter ad splendidum, vergit. Nam & amara bilis aliqñ rufa apparet, aliqñ flaua, sæpius autem & pallida tibi videt̃ esse: si quidem albior & turbulentior facta sit, rufa: si vero splendens sit & purior, flaua, nam, quod veluti igneum in bile splendet, ipsam reddit flauiorem. Quantum vero flauo rufum est albius, tm̃ illo pallidum: quantũ rursus minus album est flauum, q̃ rufum, tm̃ flauo rubicundũ: quia & sanguinis color non nunq̃ flauior existit, non nunq̃ rubicũdior apparet: vnde & sanguinem ipsum aliqñ flauum, aliqñ rubrum dicunt. Nunq̃ vero sanguis maxime flauus eundem habet cum bile flauissima colorem: sed est illa quidẽ flauior, sanguis vero rubicũdior: nã, qui apprime flauus est color, medius est inter bilem ac exquisitum sanguinem in ijs, qui secundum naturam se habuerint: quare, si vterq; humor in ipso coniungat̃, nunq̃ fiet exquisite flauus, sed se ipso tm̃ magis flauus. * Hæc igit̃ causa est, vt appellationes confundant̃. Quantum aũt ad vsum refert, facillimũ inuenire est, ꝙ vrinarum, quæ secundum naturam se habent, terminus est in optime sanis corporibus primum exquisitæ coctionis sanguinis tps: &, qui hanc fuerit contemplatus, deinde veluti regulam aliarũ vrinarũ sibi statuerit, quæ nam ipsam mutent dispositiones, facile inueniet. Nam, si colorem exquisite seruauerit, subsidentiam vero albã & læuem & æquale & multã fecerit, sic qui-
C dem coctionis ẽt signum exquisitũ fuerit: plus aũt de humore, qui crudus nominat̃, euacuari demonstrat. Propterea & in pueris omnibus fere, & perfectã ætatem habentibus, qui ociosam vitã degunt, aut quouis alio modo repleti sunt, satis multam vrinę habent subsidentiã: qm̃ in his omnibus plus est de inconfecto & crudo humore, his quidẽ propter desidẽ vitam, illis vero propter satietatem, pueris vero & ob satietatem (voraciores enim sunt) & ob id ẽt, ꝙ vna ventriculi operatio non potest duobus simul sufficere, augẽdo scilicet atq; alendo: ante q̃ ergo in ipso sufficienter alimẽtum coctum sit, ipsum ad se corpus trahit, atq; hinc fit, vt plurimũ crudi humoris coaceruet. Hæc quoq; causa est, vt ijs, qui ex ocio & repletione febricitant, si sanitati restitui debent, necessario plurimũ subsideat: contra ijs, qui ex inedia & labore, rufæ quidẽ & biliosę vrinę sunt: soluitur.n. morbus prius, q̃ aliquid subsideat, plerunq;, sufficit.n. in his & nebula alba & suspensio bona, talis aũt est alba & læuis & ęqualis: nam & ex ipsis sanis, qui multũ laborant, & pauciori cibo vescuntur, sunt vrinæ biliosiores. Quare neq; simpliciter Hippocrates vituperauit vrinam rufam, sed, qñ simul cũ rubedine habuerit subtilitatem: ita igit̃ inquit: ‖ Donec rufa fuerit vrina ac
« tenuis, morbum crudum significat. Liquet aũt, ꝙ neq; aliquid subsidet huiusmodi vrinis: neq;.n.
« contingit, vt, quæ tenuis sufficienter fuerit, vel si multo tpe quieta steterit, aliquã recipiat secretio
D nem, adeo vt crassior pars, quæ in ipsa pendebat, subsideat, tenuior vero superferat̃: nam hoc solum aduenit ijs, quæ aliquam crassitudinem habent. Non tñ, si etiam mediocriter crassa fuerit, & breue quicq̃, quod subsideat, habuerit, iam cocta erit: si enim vel farinę hordei crassiori, vel squammis, vel furfuribus, similes subsidentias habuerit, vel nigras, vel virides, vel liuidas, vel fœtidas, pręter id, ꝙ, quæcunque tales sunt, cruditatem habent, etiam alioquin sunt perniciosæ. Nam Farinæ hordeaceæ crassiori similes, duarum sunt dispositionum indicia, grandis scilicet colliquationis, & caliditatis æstuosæ, quæ sanguinem adurit. At, quæ squammas repræsentant, sunt vasorum partes superficiales, quę scilicet omnino resoluuntur, ac colliquantur. Ita et Furfureę, pręter quã ꝙ, quantum hæ crassiores ac minores sunt, tm̃ squãmis similes, latiores ac tenuiores his sunt. Nigræ vero subsidentiæ vel excedentem caliditatem atq; igneam ostendunt, vel ex frigiditate vehementi mortificationẽ: sic.n. & extrinsecus nostri corporis partes nigro affici colore videmus, partim scilicet ex nimio calore, vt qui se Soli æstiuo exposuerunt: partim ex vehementi frigore, & veluti mortuas, quemadmodũ in senibus aut quibuscunq; alijs supra modum refrigeratis. Ipsarum itaq; totarum vrinarũ color niger: atq; ẽt eorũ, quæ in ipsis suspenduntur: aut earũ, quæ supra vehunt̃ nebularũ: ad easdẽ cãs refert̃, calorẽ.s. immoderatũ, aut mortificationẽ ex refrigeratione vehementi. Pessima igitur est tota vrina denigrata, adeo, vt neminem vnquã seruatum viderim ex ijs, qui

* Al. sanguis.

lib. 2. prognost.

in Prog. cõ. 2. t. 30. 4a. 200. h

lib. 2. progn. 29.

talem vrinam min[...]runt: minus vero perniciosa, si solum id, quod subsidet, nigrum fuerit: atque E
adhuc minus, si solum id, quod in medio iacet: ac multo minus etiam, si nebula. Color vero Viri-
dis fit in transitu ad nigrũ, & est quoddam veluti procemium nigri: nam, si morbus malignus fue
rit, & vomitionibus, & alui deiectionibus, & vrinis viridibus, postmodũ nigrę superueniunt. Co
lor autẽ Liuidus est solius frigiditatis effectus: Odor vero grauis, putrefactionis. Quod si veluti
Oleum mingatur, colliquationis est signum. Tales quidem vrinæ prauæ sunt. Quę aũt bene co
loratæ sunt, & subsidentias habent albas, & lęues, & ęquales, aut nebulas quasdam, aut suspensa si-
milia, oẽs vrinas bonitate præcellunt, maxime aũt in quibus subsidentia talis fuerit: secundum bo
nitatis obtinẽt locum, in quibus suspensa talia sunt: tertium, in quibus nebulæ. Hæ igitur coctio-
nis signa sunt: reliquæ vero oẽs partim cruditatem, partim perniciem portendunt. Nam, quæ al-
ba est, & quæ tenuis, & quæ turbulenta, cruditatem: at, quæ farinæ hordei crassiori, aut squammis,
aut furfuribus similis est, quæ nigra, aut viridis, aut liuida est, aut oleaginea, aut fœtida, perniciem
significat. Quæ aũt subrufa, aut subflaua est, adhuc aũt tenuis: qua quidẽ tenuis, cruda existit: qua
vero talem habet colorẽ, iam coquitur: est aũt media inter eas, quæ sunt exquisite crudæ & coctæ:
sicuti & quibus alba quidem sunt & læuia quæ suspensa sunt, diuulsa vero & minime continua.
Hoc vero etiam in subsidentibus cõtemplari oportet, si non modo alba sint & læuia, sed si omni- F
no ęqualia, & quia ĩ nulla parte diuulsa sint, & quia omni tempore talia sint: nã, si alternatim min
in Prog.cõ.2.t.26.vsq; ad.37.4a.200.b
gatur pura in subsidentibus, semicoctum esse morbũ ostendit. ‖De hisce igiẽ omnibus admirabi-
lis Hippocrates primus oĩum, quos scimus, optime docuit: & ꝙ in viris quidem & mulieribus ni
græ vrinæ pessimæ sunt, in pueris aũt aquæ similes: nã in his magis consuetę crassiores, in pfectis
aũt magis rufę: quod vero maxime contrarium est consuetis, perniciosum. Sed & de subrubenti-
bus vrinis, & statim habentibus subsidentiam subrubentem ac læuem, recte dixit, ꝙ sunt quidẽ sa
tis salutares, sed diuturniores ijs, quas paulo ante semicoctas nominaui: sanguinis.n. serosa super-
·pregn. 27.
fluitas istas intingit: oportet aũt non modo hanc, sed ẽt aliquid rufę bilis admisceri. Si vero calor
naturalis adeo est imbecillis, vt neq; rufam generet bilem, neq; sanguinem exquisite coctum, sed
adhuc serosum, atq; humidũ, ꝙ quidem ad sui coctionem tpe egeat, est manifestum: ꝙ vero hęc di
spositio sine periculo sit, materiæ natura commonstrat, quæ neq; tenuis aut aquæ similis est, neq;
integre crassa, sed neq; acris quidem aut putrida, sed vtilis existit & prope naturam sanguinis.

Vt Vigorem & Reliqua morbi Tempora præsentiamus, ad Signorum naturam exacte dignoscendam. CAP. 13.

SEd, postq; etiam de vrinis, quantum ad præsentia erat vtile, omnino dictum est, reliquum est, G
vt dicamus (quod polliciti sumus facere) præcognitionem status atq; aliorũ temporũ morbi.
Ergo, si vnum quidem aliquod tale signum, aut etiã plurium collectio, firmiter indicare posset id,
1.Apho.1.Ext.ord.2.b
quod futurum est, neq; ipse Hippocrates dixisset‖artem longam, neq; nostri temporis medici ad-
mirarẽtur, si possibile est in præcognitionem medicinalem eiuscemodi omnia venire. Quoniam
vero neq; signum vllum ita fidele est, vt exquisite ostendat singula ex futuris tẽporibus: sed neq;,
quæ secundũ concursus quosdã signa sunt cõplicata, sola possunt experientia iudicari, multi enim
numero hoc pacto concursus fierent, adeo vt nemo eos posset enumerare, neq; obseruare, neque
memoria tenere: idcirco necessarium est signi cuiusq; naturam exquisite considerare, si quis vult
recte præcognoscere, vt ex vi vniuscuiusq; præcognitionẽ faciat. Neq; enim quę plurima sunt,
illa oĩno paucioribus sunt potentiora: sępe enim signũ vnũ forte multis debilibus fidelius existit.
in Prog.cõ.3.t.37.4a.211.c
Hæc igitur ẽt admirabilis dicebat Hippocrates in libro prognosticorũ: ‖Signa oportet ediscẽrẽ »
oĩa, iudicare vires eorum, inuicẽ comparantẽ. Quare & rationabiliter secundum vires eorũ tradi- »
dit disciplinam, non simpliciter, deinceps bona signa connumerans, deinde rursus mala, annotãs
autem in appellationibus vniuscuiusq; naturam, perniciosum & graue nominans, & grauius, &
grauissimum, & minus graue, & magis graue: sic & prauum, & prauius, & prauissimum, & mor H
tiferum quoq; per Iouem, & malum simpliciter, non nũquam vero valde adijciens vtriq; signorũ
generi, & ijs, quæ nũc dicta sunt praua, & ijs, quæ bonum aliquod ostendunt. Nam & in illis hoc
quidem optimum dicit, hoc vero bonum simpliciter, hoc autẽ magis, hoc vero minus. Tale vero
est & quod dicit {bonum} valde, {&} magnam habere vim ad salutem. Non nunq; vero nihil ex
his addens, ꝙ temporis indicium erit, & longæ solutionis meminit, nobis, vt arbitror, de hisce om
nibus ratiocinandũ relinquens, quæ neq; oĩno praua sunt, neq; penitus extra periculum, sed cum
vi quidem forti salutaria: cũ debili autem, periculosa. Hęc igitur non solum legẽda sunt in Hip-
pocratis libris, sed & memorãda sæpius atq; obseruanda in ægrotantibus: nam ex continua inspe
† Manuscripti græci codi. legũt, vt Leonicenus: ex impressis autẽ, ita alij vertũt. eò ꝙ alternatĩ mõ ꝑpeilla, mõ procul, repta sunt.
ctione exquisitam eorum potestatis habemus notitiam. Semper autem mente reuoluere oportet
ac considerare, quæ nam sint signa optima, quæ pessima, & quæ in medio confinio horum veluti
gradus quosdam habentia, non nulla quidem optimis, non nulla vero deterrimis proximiora: &
quæ quidem minus, quæ vero sint magis †proximiora vel remotiora: } & quæ nã equisite media
ponẽda sint inter bona & mala signa. Deinde considerandum, quę nam semper mala sint, & quæ
continue bona: & quę nam in totius morbi temporibus permutentur, cum aliquando bona fiãt,
aliqñ mala, & non nunquam fida, non nunq; vero infida. Etenim hoc ab Hippocrate dictum est
admi-

A admiratione dignum, ‖ Quod ijs, quæ non fm rationem leuant, non oportet credere, neq; vereri valde mala, quæ venerunt contra rationem. Quod nisi quis nouerit, nequaquam poterit manifeste præcognoscere: sed aliqñ instante crisi nihil à vulgari quopiam differre videbit, sed simul perturbabitur ac compauescet de futuris: non nunq; vero existimans liberatum esse à morbo ægrotantem, atq; ei victus libertatem permittẽs, magni alicuius mali occasionem afferet. Oino autẽ male victum instituet, futurũ statum non præcognoscens: nisi quis.n. ad hunc respiciens statũ, ab initio victus modum adhibuerit, fieri non potest, quin magnum malum aliquod afferat ęgrotanti. 2.Aph.27.Ext. ord.16.b

De Signorum generibus, ac De singulorum natura. CAP. 14.

HÆc igitur iam nos dicamus, quemadmodum proposuimus, singula per genera diuidentes. Et primum, q; signorum omnium triplex est differentia, trãsigamus, deinde singulorum vires; postmodum quo pacto quispiam morborũ tempora præcognoscat. Triplex quidem signorum omnium natura qualis sit, mihi antea dictum est: sed nihil deterius est nunc repetere, q; non nulla quidem cruditatis & coctionis, quædam mortis & salutis sunt signa. Hęc quidẽ duo sunt genera: tertium autẽ & aliud genus est, quod crisibus adiacet. Coctionis igitur & cruditatis signa, alui excrementa, & sputamina, & vrinas statuere oportet. Mortem autem atq; salutem portenden B tia sunt, quæ vnà cum istis excernuntur, & quę per totum apparent corpus, de quibus latius in libro prognosticorum Hippocrates scribit. Sanè ad crises, aliquid quidem valent & non nulla ex his: est tamen proprium atq; præcipuum eorũ genus, quod totum in sequentibus explicabimus. At cruditatis & coctionis signa semper stabilem habent propriam potestatem, siue statim in primo die, siue in sequẽtibus, apparuerint. Modi autem morborum signa tripartita sunt: nam quędam (vt supra dicebatur) in vrinis & alui excrementis & sputis apparent: quædam in dispositione totius corporis inueniuntur: quædam in naturalibus & animalibus videntur operationibus: hæc vero non omnia fidelia sunt in omnibus morbi temporibus, sed deinceps ipsa diuidemus.

Criticorum autem accidẽtium duplex quidem natura est, quoniam aliqua sunt tanq; causæ & signa, aliqua tanq̃ signa solum. Infida vero est vniuersa eorum natura, & contraria significans & faciens in diuersis morborum temporibus. In his autem totum est præcognitionis certamen: nam in alio quidem tempore secundum aliam dispositionem critica sunt: secundum vero aliam aliquã dispositionem, vel morbi tempus, accidentia vel signa praua fiunt, critica vero neq; omnino sunt. De hisce vero ab Hippocrate etiam sæpius dictum est: sufficit autem in præsentia vnius dicti ex "secundo Epidemiorum libro meminisse: ‖ Decretoria, quę non decernũt, quædam mortalia sunt, 2.Epid.sect.1ª. C quædam vero difficulter decernũt. Hoc vero haudquaq; inest coctionis aut cruditatis signis, sed ex his singulum, vnum atq; idem semper significat: vt, verbi gratia, vrina, quæ bene colorata est, & albam & læuem & æqualem habet subsidentiam, coctionis est signum: tenuis autẽ, & quæ nullam subsidentiam habet vrina, semper est cruditatis signum. Et, quæ quidem coctionem significat, bona est semper: quę vero cruditatem, non bona: si quidem eorum, quæ prius diximus, recordamur. Si tamen capitis dolorem, aut delirium, aut vertiginem tenebricosam, aut difficilẽ anhelitum, aut anxietatem, aut grauem somnum inspexeris, nihil in his stabile, neq; bonum neq; malũ poteris præcognoscere: secundum eandem rationem neq; sudores vel vomitus, aut vẽtris aut vrinę multum profluuium, aut sanguinem de naribus vel de vulua vel de hæmorrhoidibus emanantem, aut parotidas, aliosq; decubitus. Hęc enim omnia & decernentia & non decernentia sunt, secundum duplicem modum, aut quia nullo modo decernunt, aut quia male. Nam colli dolor, vel temporum grauitas, vel hallucinationes, atq; tenebricosæ vertigines, & capitis dolores, & lachrymarum inuoluntarius effluxus, faciesq; vnà cum oculis rubens, aut inferius labrũ agitatum, vel vigiliæ aliquę, vel somnus grauis, sunt tantum signa crisis aliquando: sicuti & creber anhelitus, quẽ asthma Græci vocant, & quædam anxietas vel difficultas anhelitus, & præcordiorum sustractio, D & stomachi fastidium quoddam, vel nausea sufficiens, & æstus, & sitis vehemens, & oris vẽtriculi dolor, & non posse ferre decubitum, & delirare atq; exclamare. Fiunt igitur & hæc sępius iam imminente crisi indicia. Alterum genus non solum signorum decretoriorum, sed ẽt causarum, obtinet vicem. Sunt vero hæc, vomitus, & excremẽta alui, & multitudo vrinarum, & sudores, & sanguinis eruptiones, & parotides, atq; alij decubitus. Contingit autem neq; in primis accidentibus, quæ tantum sunt signa crisis: neque in secundis, quæ & signorum & causarum vim habent: crisim ex necessitate sequi. Alterum vero genus est signorum simul atq; accidẽtium, quod neq; decretorium nominatur, quoniam neq; ostendit, neq; facit crisim: neq; omnino fidum est, sicuti coctiones, neq; infidum ex toto: sed est inuenire inter ea, quędam bona semper, quædam autem mala: atq; hæc quidem esse talia vt plurimum, oibus inest. ‖ Mente igitur constare, atq; ad ea, quæ offeruntur, bene se gerere, bonum: ‖ bonum etiam facilis anhelitus, & facilis tolerantia, & pulsuum bonitas, & facies simillima sanis, decens accubitus, & totius corporis æqualitas, & quæcunq; alia Hippocrates in prognosticis scribit. ‖ His contraria, mala, hoc est difficilis tolerãtia, pulsuum malitia, & spirandi difficultas, & maxime quę per frigidi spiritus expirationem fit: atq; alia multa, quę in prognosticis ab Hippocrate dicta sunt, manifeste definiente signi cuiusq; potẽtiam: quæcunq; enim simpliciter bona & mala nominat, sæpius talia existunt. 2.Aph.3.Extr. ord.17.a in Prog.cõ.1.t. 5.4ª.190.g. Et.193.c.t.13. Et.194.h.t.24. 25.Et.cõ.2.t. 56.203.g

Signa, quæ à Concoctione sumuntur, Fidam, ac certam præbere Præcognitionem. CAP. 15. E

AT, quę ab eo optima & pessima dicuntur, & quibus præsertim adiunxerit id verbũ κάρτα.i. valde, talem vim habent, ꝙ semper vnũ quoddam ostẽdunt, aut raro nõ indicãt. Hac igitur existente inter signa differentia, si quidem impossibile est distinguere, qñ signa decretoria crisim ostendunt: vel quando ea, quæ decernunt accidentia, bonam aut malam afferunt crisim: frustra ea

2ª. Aph. 27. ex. ord. 16. b

verba pronunciasset Hippocrates: ‖ His, quæ non rationabiliter leuant, non oportet fidere, neq; vereri multum mala, quæ fiunt præter rationem: frustraq; nos de crisibus tractare instituissemus. Si vero neque aliud quicquam ex omnibus, neq; hęc, ab Hippocrate frustra dicta sunt, erit omnino aliquod signum fidum, quo id, quod secũdum rationem est, ab eo, quod præter rationem, separatur. Sed quid'nam hoc sit, libenter audirem ab ijs, qui veterem negligũt medicinam: nos.n. credimus verum id esse, quod ab Hippocrate dicitur, ꝙ ‖ Coctio, crisis celeritatem, & salubrem securitatem significat: cruda autem, & incocta, & in malos conuersa abscessus, crisium defectum, aut vehementes labores, aut mortes, aut eorũdem malorum reuersiones. Vnde & principij tempus, sicuti etiam diximus antea, non alio quopiam distinguimus. Illi autem nullum nobis principij indicium dederũt: atq; ob id nequeũt distinguere, qñ exitialiter quispiam se male habet, vel delirat: & qñ imminente iam crisi: at similes vulgaribus sunt, neq;, quem finẽ ea, quę fiunt, sint habitura, prę- F noscentes, neq;, quid facere oporteat, inuenientes. Sed de his quidem etiam iterum dicetur.

1. Epi. cõ. 2. t. 45. 3ª. 112. b

Quo pacto summus Morbi Vigor possit Prima die præsentiri. CAP. 16.

QVomodo vero, etiam si non dum adsint vniuersalia morbi tempora, quispiam ipsa prænoscere queat, cum maxime ad vsum artis sit necessarium, hoc iam transigemus. Propositum enim est statim à primo die saltem tãtum cognoscere, ꝙ vel in primo quaternario, vel in secundo morbus decernetur: nam, vtrum in decimoquarto vel vigesimo die illud fiat, non dum liquet. Verum ex hoc haud magna sequitur in victus rõne mutatio, quemadmodum si quarto vel quinto die crisis affutura esset, ac talem aliquis victum institueret, qualis, si quadragesimo die morbus finiri deberet, institueretur: hoc enim maxime esset absurdum. Et, quicunq; medicus primo vel saltem secundo die non præcognoscit morbum, qui extra primum septenarium nequeat extendi, hunc permultum erraturum fit verisimile. Si igitur semel vel bis tali errore delinqueret, venia dignus foret: si vero putet nullam esse futuri status præcognitionem, hic nec minimam medicinæ artis partem est assecutus. Ego vero tãtum absum, vt, quod futurum sit, penitus incognitum putem, vt sæpe de eo certissimam haberi scientiam existimem. Quid enim si aliquis primo statim die nullum habẽs signum periculosum, verum insuper omnia salutaria: acute quidem febricitet, G vrinam autem mingat bene coloratam, ac mediocriter crassam: an non in propatulo est medico, qui in artis operibus est exercitatus, hunc in primis quatuor diebus crisim habiturum: & eo magis, si nebula aliqua, vel suspensio bona ibi afforet: atq; etiam tanto plus, si bona subsidentia? Sed

In Prog. cõ. 3. t. 56. 4ª. 203. h

hoc quidem breuiter dictum est, non tñ breui tempore disci potest: ‖ omnia enim & bona & mala signa cognoscere oportet, qui id certissime sit præcogniturus, quẽadmodũ horum habẽs scientiam aiebat Hippocrates: ‖ Et mitissime febres, quæ cum signis securissimis fiũt, quarto die finiũt, vel prius: at, quæ malignissimæ sunt, & cum signis grauissimis accidunt, quarto die occidunt, vel antea. mites quidem nominans contrarias malignis: &, ꝙ neutræ quartum transcendunt diem, sed hæ quidem omnino soluuntur, hæ vero interficiunt, ostendens. Sicuti igitur, quę omnia habet signa tutissima febris acuta, in prima priodo decretoriorum dierum solutionẽ habet, sic, quæ isti proxime adiacet, diem septimam non transcendet. Sed quæ'nam est hæc? illa videlicet, cui nõ omnia sunt tutissima signa. Dictum igitur est & antea, ꝙ non idem sit superlatiue & simpliciter dicere quicꝗ: non igitur securum & securissimum, neq; malignum & malignissimũ, neq; graue & grauissimum, eandẽ vim habent. Sit iam à primo statim die febris acuta, sed non supremè, simplicissimaq;, & cum tutissimis signis, verũ simplex & cũ signis tutis (quam Hippocrates εὐήθη.i. H mitem nominat: ego hanc clarioris doctrinæ gratia simplicem voco, fugiens ęquiuocationẽ) hęc febris ad secũdum quaternarium progredietur: nunquid vero vel quinto die vel sexto vel septimo iudicabit, procedẽte sermone determinabitur. Eodem mõ & maligna, & cum grauibus facta signis: nam & hęc, quantum abest à malignissima & cum grauissimis signis adueniente, tanto & mortem afferet tardiorem. Si quis simplices & simplicissimas, & malignas ac malignissimas febres distinguere nescit, neq;, si recte aut secus de his Hippocrates dixerit, vnquã poterit experientia perpendere. Quo'd, si neq; signorum vires intelligat, sed simpliciter opinet hæc quidem bona, illa vero mala tantummodo esse, adhuc magis, tanꝗ vetulæ cantilenam, quæ ab Hippocrate scripta sunt, leget. Ego quidem talibus ab his commentarijs censeo abscedendum: at, qui libros prognosticos Hippocratis accurate legerũt, istis deinceps verba faciam. In primo quidem die (sic vero me vbiq; intelligas, totũ ex die & nocte tempus in viginti ac quatuor horas partitum accipientem) vrina qdẽ sit exquisite aquea, febris vero debilis: hęc ergo in longũ tps protrahet: sed, ꝗtum hoc erit, in primis diebus cognosci non potest: neq; cognitu vtile est, nã, cuius gratia tali egemus præcognitione, iã id habemus, victus.s. formam conuenientem constituere, cum status post multos dies sit subsecuturus. Singulis quidẽ quaternarijs signa diligẽter obseruans, etiã ipsum status

Ibidem. 206. h t. 2.

tempus,

A tempus, exquisite poteris præcognoscere. ‖ Oportet enim (inquit) a primo die considerare, & in singulis quaternarijs adiectis animaduertere: neq; te latebit quo se morbus conuertet. Hęc quidē etiam in sequētibus, pluribus ac diligentius exequemur. Ad primi vero temporis pręcognitionem (quod principiū vocant) inquantū extendet tempus, iam magnū aliquid ostensum est in primo die fuisse acceptum, qđ sequenti die adhuc manifestius est distinguere. Similiter. n. & febre & vrina manētibus, non solum ꝙ nō dum morbus ascensum inceperit, dicere possumus, sed ꝙ neq; ante septimum diē sit incepturus: didicisti. n. ꝙ extreme cruda est aquosa vrina. Quare nō solum præsens iā principij tempus internoscere datur, verum etiam sępius pręcognoscere, quo finietur. — in Prog.cō.3.t. 6.4ª.207.d

Qui morbi Citam, qui Tardam præbeant Temporum præcognitionem: & quæ sit Perfecta, quæ Imperfecta Concoctio. CAP. 17.

IN his quidem adeo diuturnis satis longum est principij tempus, in peracutis extreme angustum. Nā, si statim in prima die in vrinis appareat aliquod signum coctionis, iam hīc principiū transgressum est. Nūquid igit̄ neq; omnino incepit: an hoc quidem impossibile? neq;. n. fieri potest, vt morbus aliquis proprium statum recipiat non præcedente principio & ascensu. Extreme breue vtrunq; horum temporum sæpius fieri cōtingit, adeo vt in primo die morbus ad statū per-B ueniat. Ita igitur acuti principij ne præcognitionem quidē finis inquirere oportet, sed satis putare, si, dum adest, cognosci possit: &, cū primum ad ascensum conuertit̄, manifeste deprehendatur. Est autem cōis talium principiorum atque ascēsuum cognitio cum primis accessionis partibus: idem. n. & eius & vniuersi morbi principium atq; ascensus, nam neque ipsa statim incipit a statu. Hoc. n. non modo nemo vnq̄ vidit, sed neque etiam cogitatione assequi potest, febrem videlicet acutam statim in primo insultu in statu consistere, ac si fulmine foret homo percussus. Quomodo igitur in primo die febris in statu consistere cognoscetur? quomodo aliter, q̄ si statim habuerit signa coctionis? Tale. n. quiddam accidit circa humorum crudorum coctionem, quale etiam partibus, quæ inflammationem patiuntur, aduenit. Ita autem & de his quodā in loco inquit Hippocrates: ‖ Circa puris generationes, dolores ac febres contingūt, magis q̄ vbi iam est generatum. — 2.Aph.47.Ext. ord.18.h

Quemadmodum igitur iam suppurata inflammatione non cōtingit febrem adhuc in statu esse, aut dolorem obuiare: eodem modo, neq; si quicq̄ in vrinis subsidat exquisite bonū. Nebula quidem sola, aut quibusdam bonis suspensionibus factis, status tempus non dum adest: ac multo minus, cum hæc ipsa defuerint, præterq̄ si biliosus valde morbus extiterit. Quicunq; igit̄ ijs omnibus, quæ a nobis dicta sunt, sæpius in ægrotis mentem diligenter adhibuerit, hunc nullū vnq̄ la- — 4. acutor. 43.

C tebit tempus: sed, si quidem acutum fuerit, & dū præsens erit, exacte cognoscet, & statim subsecuturum præcognoscet: si vero diuturnum, ex multo vtiq; tempore coniecturabit, ac propius accedēs, manifestius etiam præcognoscet. Nam in vniuersum oportet cognoscere, ꝙ, nisi manifestum appareat indicium coctionis, totum illud tempus intermedium, est principium morbi. Quātum igitur adhuc præsentibus deficit ad manifestum illud coctionis indicium, & a morbi motu, & natura, & tempore anni, & regione, & ætate, & temperatura ipsius laborantis inuenies. Nam, si morbus natura longus extiterit, quemadmodū (exempli gr̄a) febris amphimerina, & videatur tarde in hoc ægrotante moueri, ac quodam modo succendi ac suffocari, & tp̄s anni fuerit hyems, & regio frigida, ætasq; atq; natura laborantis ad frigidum declinauerit, multum interim tp̄s erit necessarium ad manifesti signi generationē: quod totum tp̄s principio erit contribuēdum. Sit igit̄ ita, vt hyberno tp̄e incipiat febris amphimerina in corpore ita se habente, quēadmodum nunc diximus, vna cum exquisite crudis & aquosis vrinis: non mō neq; intra septimū, sed neq; ēt decimū quartum diem, quispiam habere posset manifestū coctionis signū: sic aūt appello ea, quæ inter debilis sunt & perfectę coctionis indicia. Perfecta igit̄ coctio est, qn̄ in vrinis subsederit aliquid albū & læue & æquale et cōtinuū: Debilis autem coctio est, qn̄ ex aquosa mediocriter subpallida facta

D fuerit: & quidē, si turbulenta apparuerit, & talis permanserit, hæc quoq; obscuræ & debilis coctionis est signum: et rufa etiam ac tenuis ex eodem genere est. Sed nihil horum iam principium esse finitum ostendit: hęc. n. manifestius indicium semper expetunt, vel solam nebulam albam, aut suspensionem æqualem continuam atq; albam. Et quidem & rubens nebula, & subsidentia talis, & sine subsidentia bene colorata vrina, & crassitudine mediocris, principium finijsse ostendit.

Exemplo Lateralis morbi indicatur, Quo pacto Tempora Ægritudinis ex debili manifesta ac perfecta concoctione intelligantur: atq; ea de re explicatur Hippo. Locus de Anaxione, qui eo morbo laborabat. CAP. 18.

SIc & in laterum & pulmonum passionibus ea, quæ proprie sputamina vocātur, vrinarum subsidentijs assimilantur: nihil vero omnino expuere, sed tussim tantummodo siccam habere, tale quiddam est, quale in vrinis extreme crudū, quod aquosum nominamus. Quod, si ab eo, quod est nihil expuere, ad expuere, verum liquida & omnino cruda, fiat transmutatio, liquet, ꝙ debilis & obscura oīno est hmōi permutatio, et non dum est finitum primum ægritudinis tempus, quod principium diximus nominari. Quando igitur hoc quidem cessabit, atq; integre ad augmentum morbus conuertetur: quando cœperit expuere pauca cocta, reliquo vero omni tempore ab hinc vsq; ad statū, semper eo plura ac meliora atq; facilius expuēte. Cum vero exquisite cocta fuerint,

& multa,& ſine difficultate educta,tunc ſtatus eſt tempus.Quando verò ſimiliter quidem exqui E
ſite cocta,et ſine moleſtia educta: eorum aũt multitudo minuta fuerit,dolorq; non amplius affue-
rit: tũc ſtatum ceſſaſſe,iudicare oportet, ſubſequitur.n.declinatio. Supponamus igitur ęgrotum
aliquem à morbo laterali habitum, neq; expuentem aliquid, & vrinas mingentem tenues quidẽ,
ſed bene coloratas: circa vero diẽ vndecimum expuere quędã incipiat,verũ liquida & cruda: hũc
quidẽ,ꝙ nemo diceret ante diem vndecimum eſſe in alio morbi tpe, q̃ in pricipio,oĩbus eſt mani-
feſtum.In vndecimo vero fortaſſis videret̃ cuiq; manifeſte trãſgreſſus: verum nõ ita ſe hẽt,nã dies
vndecimus quartidecimi index exiſtens, ſecundi tpis ægritudinis manifeſtum ac certum princi-
pium illum habiturum præmonſtrat.Obſeruabis igitur diem decimumquartum,ſi præoſtẽſis ab
vndecimo concordat: & poſt hũc rurſus decimũſeptimum, qm̃ & hic vigeſimi eſt index: quem-
admodum in libris de diebus decretorijs diximus. Age iam hoc die ſupponamus expuere pau-
ca quidẽ,ſed cocta: huic in die vigeſimo poſſibile eſt aliquã aduenire criſim,non tñ perfectam,ob
talem cauſam,qm̃ non eandem vim habent neq; inter indices primi cum poſterioribus, neq; pri-
mi decretorij cum vltimis decretorijs: at valentiores quidem primi ſunt, in longum aũt iam pro-
tracta ęgritudine imbecilliores reddunt̃.Oportet igit̃ procedẽte morbo, & tum præcipue, qñ ad-
modum crudus extiterit,magnã fieri tranſmutationem,vt ſecura criſis ſperet̃. Magna aũt eſt per- F
mutatio, cum perfecte cocta mingũtur atq; expuuntur: talia vero non ſupponebantur in die de-
cimoſeptimo affuiſſe: quare nec fieri poteſt,vt hic ęgrotus in die vigeſimo liberetur,& perfectam
criſim habeat: ſed mutationem aliquam effatu dignã fieri ſat eſt, poterit enim in aliquo ex ſequen
tibus decretorijs diebus integra ſolutio aduenire. Nũquid igitur ſolum ſuppoſitio quædam eſt
hic ſermo: vel eſt viſus etiam talis ęgrotus? Mihi quidem habere hæc omnia,quæ nũc diximus,il
le vr̃, de quo ſcribit Hippocrates in tertio epidemiorum,ille inquam ęgrotus à peſtilenti conſtitu
3.Epid.cõ.3.t. 79.3ª.150.b tione ordine octauus.Ita autem oĩs ſermo ſe habet: ‖In Abderis erat Anaxion, qui habitabat cir- »
ca portas Thracias.Febris acuta inuaſit hominẽ: lateris dextri dolor cõtinuus aderat: tuſſis ſicca, »
neque expuebat primis diebus: ſitibundus erat,& peruigil: vrinę bene coloratæ,tenues,& multę. »
Sexto die delirauit,à concalefactionibus nulla fiebat doloris remiſſio.Septimo die grauius ſe ha »
buit: nã & febris intendebat̃,neque dolores minuebant̃,& tuſſes infeſtabãt: difficilemq; habebat »
anhelitum.Octauo die venam in cubito ſecui: ſanguis multus effluxit, qualem oportuit: dolores »
remiſſi ſunt,tuſſes tñ ſiccæ inſequebant̃. Vndecimo die febres minores factæ ſunt, parum circa ca »
put ſudauit: tuſſes,&,quæ exibant à pulmone,humidiora erãt.Decimoſeptimo cœpit quędã pau »
ca cõcocta expuere: leuatus eſt. Vigeſimo ſudauit,febre liberatus eſt: poſt criſim leuatus eſt: ſiticu G »
loſus vero erat,neq; à pulmone bonę erãt expurgationes. Septimo et vigeſimo febris redijt, et tuſ »
ſijt: eduxit cõcocta multa: vrinis ſubſidẽtia multa,& alba: ſine ſiti reſtitit, & bene ſpirãs factus eſt. »
Quarto & trigeſimo die ſudauit ꝑ totũ corpus: ſine febre reſtitit: atq; ex toto iudicatus eſt. Huic »
ſanè et alia, quẽadmodum ſuppoſuimus,vident̃ aduenĩſſe.Et de vrinis,q̃uis non pluries (quem-
admodum conſueuit in alijs ægrotis)ſed bis ſaltem mẽtionẽ faciens,in principio ꝙ tenues eſſent:
in ſeptimo & vigeſimo die ſubiungens, Vrinis ſubſidentia multa,& alba: palam facit tũ primum »
exquiſite coctas vrinas minxiſſe: propterea igit̃ (vt & antea dixi) in die vigeſimo criſim quandã »
habuit,ſed imperfectam quidem,qm̃ in decimoſeptimo cœpit quędam cocta expuere: non tamẽ
integra criſis ſubſecuta eſt,qm̃ neq; exquiſita coctio vrinarũ,aut ſputorum: propterea igit̃ inquit,
Erat aũt ſiticuloſus,atq; ex pulmone non erant bonę expurgationes. Hic igit̃ nobis ad memoriã »
2.Aph.12.Ext. ord 12.d.Et.2. Epi.ſect.3.Et 4.Epi. reuocans, quod recte dictum eſt,‖Quæ relinquũtur in morbis poſt criſim, reuerſionem facere cõ »
ſueuerũt, de ſeptimo ac vigeſimo die lege enarrationem,quæ ita ſe habet: ‖Septimo & vigeſimo »
redijt febris,tuſſijt,eduxit concocta multa,vrinis multa ſubſidentia alba,ſine ſiti reſtitit.Nam cum »
3.Epid.cõ.3.t. 79.3ª.150.b antea dixiſſet, ꝙ in tempore intermedio poſt vigeſimum diem & ſitis remanſit, & à pulmone nõ »
erant bonæ expurgationes, deinceps inquit, ꝙ in ſeptimo & vigeſimo die facta reuerſione febri- H
citauit,ſine ſiti autem reſtitit, & bona expuere cœpit, in vrinis ſubſidentiam habebat multam, at-
que albam. Hoc igitur eſt, quod prius dicebatur, ꝙ videlicet in morbis febrilibus tale quid acci-
2.Aph.47.Ext. ord.18.h dit,quale in ijs,quæ ſuppurant̃,inflammationibus. Sicuti.n.ibi,‖cum generatur pus,& dolores &
febres præcipue contingunt: ita & hic, dum concoquuntur humores, qui febrem inducunt. Sic
igitur & in Anaxione,quantum ex prima illa criſi defecta relictum erat, hoc rurſus efferueſcẽs in
coctionis tempore,illam,quæ anteceſſit ſecundam criſim, febrem generauit. Hoc vero à naturali
calore,non aũt febrili,proueniſſe,dierũ natura non minime indicabat: primum.n.vndecimus bo-
nam ſed obſcuram incepit coctionem: deinde decimusſeptimus ſignum coctionis manifeſtius
oſtendit: deinde vigeſimus criſim imperfectã: poſt hũc verò ſeptimus & vigeſimus integræ co-
3.Epid.cõ.3.t. 79.3ª.150.b ctionis indicia dedit.Propterea ſubinferẽs inquit: ‖Quarto & trigeſimo die ſudauit per totũ,ſine »
febre reſtitit,atq; ex toto iudicatus eſt. Liquet.n.ꝙ ĩ trigeſimoquarto die,qui ſeptimus eſt poſt ſe- »
ptimũ & vigeſimum,cõcoctæ ſunt ſimul & excretæ oẽs ægritudinis cauſæ: per vrinas quidẽ,quæ
febres faciebant: ꝑ ſputamina vero, quę thoracẽ infeſtabãt. Oportet aũt huius meminiſſe ſermo
nis & ob præſentia,& ob illa,quæ dicẽda ſunt: & hæc tria inuicẽ differre arbitrandũ,& obſcurã co
ctionem,& manifeſtam,atq; perfectã: obſcura.n.in vndecimo,manifeſta vero in decimoſeptimo,
perfe-

A perfecta vero in vigesimoseptimo facta est: post quem ĩ omnibus septem diebus morbus solutus est: & totum hoc tps status fuit: quemadmodum & in sequentibus manifestius ostendemus. Hoc igitur sputum, quod septimo & vigesimo die apparuit, siquidẽ in primis morbi diebus apparuisset cũ vrinis bonã subsidentiã habentibus, fieri non potuisset, quin in prima septimana morbus iudicaretur. Primos voco dies ægritudinis, quos primus præfinit quaternarius.

De dignoscenda Primi Temporis morbi Perduratione. CAP. 19.

ET primum igĩt morbi principium iuxta secundum significatum, in hoc circũscribi tpe prius dicebam: & hoc est, quod inquit: In || lateralem morbum patientibus sputum si statim appareat incipiente morbo, ipsum breuiorem facit. Nã, cum principiũ triplex dicat, secundũ vnum qui dem modum de primo insultu, qui simplex est, & latitudine caret: secundum alterum vero de eo, quod ad tertium extendit diem, quod solũ mihi somniare vr Thessalus: & præter hæc ẽt id, quod tanquam pars accipit totius morbi, quod manifeste coctionis signa definiũt: de omnibus his Hippocrates verba facit, quemadmodum ex ijs, quæ antea scripsimus, liquet, & in sequentibus commentarijs manifestius ostendetur. Quòd vero iuxta secundum significatum principium ostenderit, cum dixit id sputum, quod in lateralem morbum patientibus apparet in principio, breuiorem facere, neminẽ latere arbitror: sed hoc ẽt in sequẽtibus distinguemus. Quo pacto vero quispiam aut iam præsens atque perfectum id, quod tanq̃ totius pars morbi principium accipitur, cognoscere queat, aut iam finiturũ præcognoscere, mihi iam videor demonstrasse. Nã iam perfecti principij manifestum & firmum est signum, coctio manifesta: Finituri autem, & ipsius morbi natura, & tps anni, & ætas laborantis: ex superabundanti aũt & regio, in qua ægrotat: & modus eius, qui antecesserit, victus, cũ non dũ morbo correptus esset. Specialiora vero indicia futuri finis primo ægritudinis tempore, coctionis indicia sunt. Et, quo pacto hæc præcognoscere oporteat, q̃n maxime futura sint, dicetur quidem diligentius & in ijs, quæ sequunt: dicetur autem & nunc, q̃ considerare oportet, quantũ distant præsentia cruditatis signa ab ijs, quæ aderunt in manifesta coctione: & quis nã sit in morbo motus, hoc est, vtrũ acute, aut tarde, ac veluti succensus moueat. Vtilissimũ vero ad hæc, immo vero summopere necessarium est exquisite scire dignoscere, quantũ inuicẽ superant ac superant & coctionis & cruditatis signa: nã & cruditatis signa non paruã inter se habent differentiã, adhuc aũt magis & coctionis. Si quidẽ integræ cruditatis indicia in primis quatuor diebus permaneant, longũ erit huic morbo principij tps: si vero obscuræ mediocriter in ipso apparuerint, longũ quidẽ & hoc erit, sed non priori similiter: si aũt parua fuerint cruditatis signa, futurum ẽt principij tps paucum erit. His addenda sunt & illa, quæ ab Hippocrate dicta sunt longioris tpis esse significatiua, de quibus in sequentibus nobis plenior erit sermo. Nunc vero gratia exempli, huius aphorismi meminerimus: Frigidi || sudores cum acuta quidem febre, mortẽ significant: cum mitiori vero, morbi prolixitatem. Nam, si in primis diebus, præualentibus adhuc cruditatis signis, aliqua talia signa apparuerint, principij tẽpori addent: & liquet ẽt, q̃ tps ascensus longius erit: atq̃ eadem ratione status post multum tempus occurret: sic autem & morbi solutio.

1ª Aph. 12. ext. ord. 5. a

4ª. Aph. 37. Ext. ord. 32. b

De reliquorum Temporum Perduratione: ac quid Sequentibus Libris est agendum. CAP. 20.

QVare non solum primi tẽporis in primis diebus aliquã habebis artificiosam coniecturã, sed ẽt sequentium. Exquisitius aũt & magis ipsa p̃cognosces, si succedentibus quartanarijs mẽtem adhibueris. Nam primus, qui obscurum coctionis signum ostendit, ipse manifestius reliquum principij tempus indicabit: cum iam hoc tibi sine vlla dubitatione constabit, q̃ vniuersum illud tempus, in quo nullum est manifestum coctionis signum, primum est ex quatuor morbi temporibus, quod nos principium nominamus. Nã, si ad hoc respexeris, nihil erit amplius difficile inuenire, si in tot primis diebus ab ijs, q̃ primo die apparuerunt, tot iã abscesserint, quot adhuc erũt reliqua transigenda vsq; ad manifestã coctionẽ. Inde aũt ascensus incipit, sed in hoc vel aliqua defecta crisis apparebit, quemadmodum paulo antea in ægroto, qui lateralem morbũ patiebatur, ostendi: vel, si morbus expectauerit integrum statum, sic & crisis integra erit. Sæpius vero neque vlla fit crisis in status tpe, sed paulatim morbus soluit, longo tempore coctionẽ recipiẽns. Quo pacto aũt, antequam fiant hæc, futura præcognoscere oporteat, in sequentibus cõmentarijs explicabit: nam in ipsis liquido ostendam, q̃n in ascensibus, q̃n ẽt in statibus, morbus crisim habeat, & q̃n sine vlla oĩno crisi paulatim coctus dissoluat. Et clarum est, q̃ huiuscemodi solutionẽ, neq; crisim nomino: si qua vero vniuersa fiat permutatio, & multo magis adhuc eam agitationem, quę ipsam præcedit, ita appellare consueui. Equidem harũ quoq; præcognitiones in sequentibus dicam. Melius. n. est non solũ, q̃ in hoc tpe integram morbus habebit solutionẽ, sed ẽt, vtrum cum magna aliqua certatione, vel sine vexatione atq; periculo aliquo, intelligere. Hęc igit omnia in sequentibus commentarijs ostendentur, & præterea bonarum & malarum crisium præcognitiones, perfectarum quoq; ac imperfectarũ. In horũ vero omnium principio præponam ipsorum morborum inuadẽtiũ dignotiones. Q̃m. n. & ab ipso morbo diximus oportere q̃dã de tpibus vniuersalibus nosse, ac pręterea à tpe anni, & ab alijs, quę diximus: nisi eorũ omniũ statim à primo die aliquã habeamus cognitionem: simile quiddã multis medicorum iuniorum patiemur. Nam, sicuti illi vtrunq; igno-

ignotorum,alterum per alterum monſtrare conanẽ,vel quod notius eſt, per id, quod minus notũ E eſt: ſic & nobis accidet,niſi vniuſcuiuſq; morbi formã ſtatim à primo die aliquo modo dignoſcamus. Optimum igitur eſt,ſi in ipſo primo die dignoſcamus,& hoc millies iam fieri poſſe probauimus,& tertianos & quartanos & quotidianos circuitus in primo ſtatim die agnouimus: ſi vero aliquando in hoc manifeſte dignoſci non poſſit, tũc coniecturam aliquã artificioſam habebimus, ex qua bonam victus rõnem inſtituere incipiemus: exactam autem notitiam aſſequemur in ſecũdo die,vel omnino in tertio,vel in quarto. Et hoc igiẽ ipſum melius fuerit oſtẽdere,& præbere indicia eorum,quorum à primo die ſtatim exquiſitam poſſumus habere cognitionem: eorumq; ẽt, quæ coniectura quadam non inartificioſa dignoſcere ſperamus: ſed exacte in tertio & quarto diſcernimus. Rurſus igitur ab his primo auſpicati in ſecundo libro, reliqua ẽt ſingula,quæ promiſimus,conuenienti ordine proſequemur.

GALENI DE CRISIBVS
LIBER SECVNDVS

F

ARGVMENTVM LIBRI

Oſtendit, Quibus indicijs Morborum Naturam cognoſcamus, ex qua potiſſimum Præſens,ac futura in ipſis Mutatio præſentitur.

Quid Agendum hoc libro,ac quales Auditores adhibendi. CAP. 1.

DIctũ quidẽ & iã antea eſt ab initio,ſed & nũc ẽt melius eſt cõmeminiſſe, ꝙ, ſiue vniuerſam in morbo trãſmutationẽ,ſiue ſubitã tm̃,ſiue bonã,ſiue eã, quæ antecedit oẽs veloces alterationes, conturbationẽ,quiſpiã velit nominare criſim,non meũ eſt hoc in loco propoſitũ definire: ſed, quo pacto optime quiſpiã has oẽs iã præſentes dignoſceret,& futuras adhuc præcognoſceret, id eſt huiuſmodi ſermonis ĩſtitutũ.† At,cũ id,quod eſt maximũ ac ſummopere neceſſariũ ad hæc oĩa,iã oſtẽderimus, morborũ.ſ.tẽpora iã p̃ſentia cognoſcere & futura præcognoſcere, deinde cuiuſq; ægritudinis cognitiones ac præcognitiones annotauimus. Et,qm̃ eas ex multis fieri demonſtrauimus, quorũ vnũ eſt ipſius ægritu- G dinis natura, quo pacto & hãc optime quiſpiã poſſet internoſcere, ad hunc ſecũdũ librũ tradere diſtuli. Si quiſpiã nobiſcũ affuit in curatione ęgrotãtium, ex prima acceſſione & quotidianã febrẽ, & tertianam,& quartanã,& ſemitertianã,& eam,quæ ab ardore καῦσος appellaẽ,plurimoſq; alios morbos prænoſcentibus,ex ipſo opere huius contẽplationis habuit experiẽtiã: ꝙ,ſi nunq̃ talibus prædictionibus interfuit,æquũ eſt hunc neq; admirari de ijs,q̃ dicemus, anteq̃ veritatẽ in ipſis experiaẽ,ſed neq; ẽt damnare,priuſq̃ vniuerſum ſermonẽ noſtrum auſcultauerit, atq; vſu ipſo explorauerit. Audire quidẽ atq; intelligere ea,quæ dicunẽ, omnibus cõe eſt,ita.n.à me clare explicabũtur,vt neminẽ latere poſſint: ſermones aũt noſtros experientia cõprobare, ſiquidẽ nobiſcũ futurus eſt,illi erit q̃ facile: ꝙ ſi ipſe per ſe ipſum explorare voluerit,non æque expeditũ. Verum & in pulſuũ differentijs exercitatũ eſſe oportet,atq; oĩum artis operationũ ſufficientem habere experiẽtiã: veram.n.ſpeculationẽ,non ex ijs, quę male iudicanẽ,ſed ex ijs,quæ recte pertractanẽ,cõprobari fit veriſimile. Hos igiẽ ſolos ad diſciplinã,atq; eorum,quæ docenẽ,iudicium ſermo noſter admittit: reliquos vero,qui medicinę artem adeo dedecorarunt,vt eã ſex menſiũ fecerint diſciplinã, hos neq; iudices,neque diſcipulos adhibet,alterum.n.non poſſunt,alterum nolunt.

† *Al. ex antiquis. At,cum maximũ ac sũmopere necessarium ad hæc oĩa iã demonſtrauerimus, tũ dignoſcere præſentia iam morborũ tẽpora,tum præcognoſcere futura,deinceps uniuſcuiuſq; tẽporis tũ dignotiones tũ præcognitiões ſcripſimus. & ita uetus ĩterpres: et ita uidetur legẽdũ, neq;.n. ĩ primo lib. de criſibus,tradidit de cognitione uel præcognitiõe cuiuſq; ægritudinis, ſed tẽporis ægritudinum.*

De adhibenda Diligentia in Natura Morborum tum Simplicium, tum Compoſitorum dignoſcenda. CAP. 2.

H

DIcendum iam igiẽ, quo pacto quiſpiã in primo die morbi naturã exacte dignoſcat. Diẽ autẽ per totum hunc ſermonẽ noſtrum in eo accipiemus ſignificatu,vt non ſolum lucem, ſed noctem ẽt complectaẽ: ſicuti & menſem ex triginta diebus conſtare dicimus,non id tp̃s tm̃, quo Sol ſupra terrã ferẽ,appellantes diẽ, ſed ẽt illi tp̃s noctis adijcientes: ſic.n.annum quodammodo dicimus trecẽtos & ſexagintaquinq; dies cõplecti. Sicuti aũt de diei noĩe & de eius ſignificatu diſtinximus,eodẽ,vt arbitror,modo de ægritudine oſtendere oportet,ꝙ eſt diſpoſitio quædã præter naturã lædens operationes,& ꝙ duplex ſæpe vnà conſiſtit. Hæc vero vtraq; in libris de morborum differentijs ſunt demonſtrata. Simplicẽ itaq; diſpoſitionẽ nemo,qui perſpicaci ſit intelligentia, ĩ primo die ignorabit,habet.n.propria indicia: eam vero,quę commiſta eſt,non oĩbus per initia cõtingit agnoſcere. Neque vero abſurdum eſt ad duplicis diſpoſitionis cognitionem duobus opus eſſe diebus: ſicuti,ſi triplex fuerit,tribus: at vero vnã ſimplicem ignorare diſpoſitionẽ abſurdũ & maxime turpe. Oportet itaq; in omnibus ſimplicibus diſpoſitionibus exercitari,vt ſingulas ſeorſum & iam perfectas noſcamus: nã,niſi in hoc accurate antea laborauerimus, neq; incipientem & paruã adhuc exiſtẽtẽ agnoſcemus: ſicuti neq; oliuã vel ficũ vel q̃rcũ nuper terra pullulãtẽ poteris

A vnquam internoſcere, ſi iā perfectas plantas ignoraueris: Quod vero hoc ēt maius eſt, neq; ipſas iā perfectas ſimpliciter cognoſcere ſufficit: ſed, niſi iā perfectas ꝓcognoueris, nullā ex ijs, q̄ nuper natæ ſunt, ſeparatim internoſces: nō tñ neq; ſtatim, neq; q̄ primū, cū in iſtas incideris: ſed, ſicuti ex perfectis ſingulas non ſemel neq; raro conſpicatus, ſufficiens ad prompte cognoſcendū factus es, eodē (arbitror) modo te oportet & ex ijs, quæ nuper natæ ſunt, ſingulas non ſemel neq; bis ſed ſæpius contēplando, ſufficientē ipſarum habere notitiam. Quare, ſi quid eorum, quę in hoc loco ſcribunt, ad exercitationem referre tentaueris, prima aūt te experientia fefellerit, nō propterea ſtatim deſperaueris, quaſi id aſſequi non poſſis: neq; à meditatione recedas prius, quā ſæpeſſime in eadē exercitatione perſtiteris. Neq;.n. qui ſagittandi artem meditatione aſſequi ſtudent, licet ſæpius in principio aberrent à meta, vides ob id ſuum exercitium intermittere, aut propter aberrationē animo contriſtari. Qn̄ igitur ſagittandi artem, minimam exiſtentem, adeo vt ēt à mancipijs commode pertractetur, nemo ſtatim incipiens aſſequi integre poteſt, quid de arte Aſclepiadum exiſtimare oportet, quę tam multa indiget contemplatione, & tam exquiſita ac laborioſa in operibus exercitatione? Si quidē vnus ex eorum numero fueris, qui pro rebus pulcherrimis atq; honeſtiſſimis laborare inſtitueris, primum omnia, quæ dicent in ſingulis morbis, diligenter perdiſces: deinde in
B ipſis operibus exercitaberis: deinde ita de his ferre ſniam tentabis, nunquid vere aut falſo dictum ſit. Quod ſi (vt diximus) otioſam & ſecordem vitam egeris: vel laborioſam quidem, ſed circa deteriora, diuitias honorem & ciuilem potentiam veritati præferendo: melius tibi fuerit neque hanc cōtemplationem attingere, ne in plenum cœno puteum aquam puram infundas: nam & aquam deſtrues, neq; puteum quicquam iuuabis. Simplicem igit morborum ſingulorum diſpoſitionē (iam.n. ad veritatis amicum me conuerto) primo ipſam per ſe ipſam cognoſcere ſtudeas, ac circa hoc te exerceas, non ex ijs ſolū, quæ ipſi extrinſece adiacent, qualis eſt contēplatio multorū: ſed primū quidē ac maxime ex ijs, quæ ſecundum propriam inſunt ſubſtantiam: deinde iā ex ijs, quæ ſæpius accidunt: Veluti in ea febre, q̄ tertiana nominat, nō hoc tm̄ aduertas, ſi tertio quoq; die fiāt acceſſiones in infebricitationē deſinentes: nā, ſi duæ tertianæ fierent, aut duæ quintanæ: duæ quidē tertianæ quolibet die, per tertiū aūt duæ quintanæ, accendunt: quare vel duas tertianas vnam putabis quotidianā, vel duas quintanas vnā tertianā. Sed formā ipſam febriū te inſpicere iubeo: neque.n. in inſultibus acceſſionū ſimiles ſunt, neq; aſcenſibus, neq; ſtatibus, neq; remiſſionibus, neq; in caloris qualitate, neq; in motu arteriarū, neq; in ijs, quæ ſuperueniunt, accidētibus. Si ergo neq; tertianā ipſam per ſe ipſam, neq; quotidianā, vnq̄ inſpicere licuiſſet, incerta foret earū dignotio: ſed,
C qm̄ & tertianā ſeparatim dat cōtēplari, exorſam, & progreſſam, & perfectā, & ſolutā: eodemq; modo quotidianam: non admodum difficile eſt ab vna quotidiana duas tertianas diſtinguere.

De Tertiana Exquiſita, acceßione prima Dignoſcenda, ac à reliquis morbis ſeparanda. CAP. 3.

AGe igit primū incipe exercitari in veris atq; exquiſitis typis. Neq;.n. aliud quicquā fruſtra ſcripſit Hippocrates, neq; illud ēt, ꝙ exquiſita tertiana in ſeptem circuitibus, quod longiſſimum eſt, iudicat. Quæ nam igit eſt hæc tertiana exquiſita? nullū.n. eius indicium ſcripſit Hippocrates tale, vt ēt vulgaribus eſſet manifeſtum. Sed, ſi ego te manuduxerim, facile intelliges, quā vocet exquiſitam tertianam: ſi vero te per volumina circumuolui permiſero, ante quā commode introducaris, non modo nihil vtile diſces neq; de tertiana, neque de aliquo alio morbo, ſed infinita erunt, quæ obaudies. Cū igit legeris in aphoriſmis, morbos, qui tpe æſtiuo maxime abundant, eſſe febres continuas, & adurentes, & tertianas plurimas: primum aduerte, ne hoc ipſum male accipias: ꝙ æſtatem intelligit, non quæ præter naturam ſe habet, qualem aliqñ ait fuiſſe in Cranone, cum pluuiæ violentæ per æſtum toto tempore deſcēdiſſent. Sed, ſi ordinem aliquem ac modum in ſingulis temporum ſtatibus annotaſti, tu nunc ad memoriam reuoca, quòd hyems quidem præ
D omnibus anni temporibus humidiſſima eſt ac frigidiſſima: contraria vero æſtas ipſi eſt calidiſſima atq; ſicciſſima. Si vero contra, hyems quidem ſicca, ęſtas vero humida fuerit, temporum ſtatus haud ſecundum naturam ſe habet. Neque igitur æſtiuæ ægritudines tpe æſtatis tunc abundabūt: neq;.n. exiſtimare debes, ꝙ propter anni temporum appellationes, ſingulæ ægritudines accidant, tales. ſ. vel tales, ſed propter ambientis aeris temperaturam: nam, qualem hic naturam habet, ita ēt nos afficit. Secundum hoc igitur aiebat Hippocrates, Cum ver autūno ſimile factum fuerit, autumnales ægritudines expectare oportet. Calidam autem & ſiccam temperiē æſtatē habere oportet, quando exquiſite ſuam naturam ſeruauerit. Sed, ſi hoc ita ſe habeat, liquet, ꝙ æſtas, quæ maxime talis exiſtit, plurimas afferet febres tertianas. Nūquid igitur ſtatus temporis calidus & ſiccus magnū prouentum febriū tertianarū efficiet: regio aūt calida & ſicca non ēt plus, q̄ frigida & humida, earundem ferax erit? hoc ēt omnino clarum eſt. Sed non'ne & ægrotantis tēperatura? hoc quoque eſt neceſſarium. Quòd ſi victu calidiori ac ſicciori ēt vſus fuerit, hoc eſt laboribus atq; vigilijs, & curis atque triſtitijs, cibiſq; paucioribus ac bilioſioribus, nō'ne etiam in his ipſe ſe ipſo bilioſior reddetur, & ideo calidior & ſiccior? nam, quòd ex cauſis calidis ac ſiccis flaua bilis aggregari conſueuerit, didicimus ab Hippocrate tum ex multis alijs, tum ex ijs, quibus eam abundare æſtate dicit. Hæc à me dicta ſunt, & iam tertianæ febris generationem didiciſtis. Quæ enim in æſtatis

tempore,

4.Aph.59.Ext. ord.33.g,

3.Aph.21.Ext. ord.24.c

2.Epid.Sect.1ª.

3.Aph.4. Extr. ord.10.c

tempore,eoq; præcipue calido & sicco aduenerit,cum ẽt regio talis fuerit, & laborantis natura si- E
milis,& victus,qui antecessit,ad idem spectauerit, hæc potest esse febris tertiana.Et nos quidẽ huc
usque biliosam febrem sermone genuimus, non dum aũt tertianam,& id iure.Nã, si febres conti
nuas & adurentes (quas Græci καύσους vocant) & tertianas plurimas & æstas ipsa,& aliæ,quas an
tea commemorauimus,causæ singulæ faciunt,communis est vsq; ad hæc cum febribus adurẽtibus
tertianæ generatio. Sed & hoc ita se habere vr̃: & ipsa tertianæ accessio ab acutissimis maximeq;
adurentibus febribus nullo modo relinquit: sed hoc differt,q̃ in hac per totum corpus bilis defer-
tur,atque ideo vehemens fit rigor,bilisq; superuenit vomitus, vrinæq; ac sudores biliosi sunt, di-
ctum vero de his alibi est: in aliis vero adurentibus febribus,quæ nullam habent intermissionem,
flauæ bilis humor in vasis vnà cum sanguine contineri ostendebat. Atque hæ ipsæ à tertianis dif-
ferunt,quamuis eundẽ,qui eas facit,humorem habeant,q̃ in his quidem intra venas continet: in
illis vero,cum vehementer moueat,per singulas corporis partes disseminatur, quò fit, vt delatio-
nis impetu ipsa per se ipsam expurget.Eadem causa est,cur febris ex sudoribus atque vomitibus fi
niatur: in adurentibus autem febribus singulæ accessiones ad infebricitationem non perueniunt,
q̃m,qui earum causa est,humor non expurgatur. Sed, q̃n in his bilis vehementius agitatur ac ve-
luti efferuescit,cumq; impulsa à natura inualescente,per totum corpus vadit,tũc rigor superuenit, F
4. Aph. 58. Ext. ord. 33. g & febris soluitur: nam || à febre adurente (inquit Hippocrates) habito,superueniente rigore, solu- »
tio. Quòd vero non modo causa frigida,sed & acris & calida rigorem faciat, in libro de causis ac- »
cidentium ostendimus,addentibus nobis eos,qui calido atq; acri medicamento vlceri imposito ve
hementer morsi sunt,atque inde rigorem experti: & qui superfluitatibus pleni fuliginosis,deinde
balnea ingressi,horruerunt. Sic enim & febricitantes, & qui vehementem cruditatem patiuntur,
& omnes,quorum corpus superfluitatibus acribus redundauerit,siue balneum, siue loca vehemẽ
tius à Sole calefacta,ingressi fuerint,siue quocunque alio citato motu agitentur,statim quidem vi
demus horrere,&,si diutius in eisdem perstiterint,ad rigorẽ concussumq; perduci: q̃m scilicet,vbi
ad balnea atq; exercitia ventum est,qui interim humores conquieuerant, vehementius mouean-
tur: hi.n.oẽs agitati, & per sentientia corpora violenter delati,stimulant,pungunt, ac feriunt, atq;
hinc sensum inæqualem,rigorem,concussumq; inuehũt. Hæc quidem igitur alibi dicta sunt. Ter
tiana vero febris,quę ex flaua bile mota ortum habet, rationabiliter statim ab initio rigorem affert
non mediocrem,hoc ipso primum à quartanario rigore differentẽ,quoniam pũgi videtur ac vul-
nerari corpus, talis.n.est in tertianis febribus rigoris sensus: sicuti in quartana febre vehemẽtem
frigefactionem habet,qualis per gelu tempore hyberno sentit: nam & illud ostensum est,quòd in G
quartana febre atra bilis redũdat,sicuti in quotidiana,pituita. Tertianam itaq; exquisitam febrem
fieri non contingit sine rigore vehementi pungente ac feriente carnem.Quartana aũt febris non
primo statim die cum rigore inuadit vehementi,nam progrediente ipsa atq; aucta,vnà ẽt rigor au
getur,sensusq; ægrotantibus adest,non quasi pungantur, sed refrigerentur & veluti contundãtur
vsque ad ossa: nam ita eos audire licet dicentes,quòd videantur ostocopo.i.ossium lassitudine,de-
tineri,& carnem habere confractam imaginentur.In quotidianis autem non antecedit rigor,neq;
statim ab initio,neque in progressu,sed solum perfrigeratio. Nunquid igitur hæc sola sunt tertia
narum febrium indicia: vel neq; ẽt pulsus vllam habent cum quartanis similitudinem? hæ enim
paruos & obscuros & tardos & raros adeo pulsus faciunt in inuasionibus, sicuti nulla altera dispo
sitio: tertianis vero parui quidem ac obscuri, tardiq; ac rari,cũ inuadunt, pulsus necessario adsunt.
Verum tarditas ac raritas non parum ab iis abest,qui in quartanis accidunt: nam in quartanarum
principiis videbitur tibi arteria quodammodo esse alligata, atque ad interiora retracta,neque libe
rum habere ascensum: in tertianis vero neque aliquid tale percipitur, tarditasq; propè accedit ad
eum,qui secundum naturam est motus.Cum vero quartanæ febres inuadunt, quãuis ægrotus iu-
uenis fuerit, talis fit motus arteriæ,qualis in ætate decrepita. His igit omnibus legitimæ tertianæ H
deprehenditur accessio: ac præterea certus ordo,atque æqualitas pulsibus inest: neque.n.in his ali
qua in vno motu adest inæqualitas,neque ẽt in collectione: quamuis hoc rarũ sit, & quod paucis
accessionum principiis solet accidere. Iam igitur hæc febris,cum primũ inuadit, neminem eorum
latebit,qui sæpius ipsam sunt contemplati: sed adhuc minus in iis, qui vocantur ascensus atq; aug
menta: nam æqualem & liberam habet celeritatem,statimq; ad magnitudinem atque vehementiã
excitatur,hisq; omnibus frequentiam respõdentem: neq; ipsi vllum adest inflammationis signũ.
Iam igitur & sitim inuehit,& hominem exurit: & paulo post in vigore consistit: calor æqualiter
quaq; versus extendit, nihiloq; plus thorax extremitatibus calet: &,si manum imposueris,in pri-
mo occursu quidẽm fit calor multus atq; acris, quiq; veluti quodã cum vapore efferat: paulò post
vero à manu superat,non vti in febribus malignis adurentibus accidit: contrà.n.illæ grauiores ac
molestiòres,quanto diutius perdurant,apparent. Et iam bibendi tẽpus adest ægrotanti: & statim
post potum plurimus vapor calens per cutem exhalat,sudoris nuncius, bilisq; superuenit vomi-
tus,venter've soluit,& biliosum mingunt. Nũc ergo vel quiuis exquisitã tertianã agnoscat. Sup
uenit.n.sudor vaporosus ac calidus,queãdmodũ ĩ balneis: totũ vero ipsis corpus ęqualiter sudat:
talisq; ẽ pulsus,qualis in iis,q bene valẽtes exercitant & balneant, velox.s.ac magnus et vehemẽs
ac

A ac frequens: erat aũt & ſtatim ab initio æqualis: ſed præter hæc omnia etiam ad febricitationem deſinit, vniuerſum acceſſionis tp̃s vltra xij horas non extendens, nam hoc tẽpus longiſſimum eſt in veris tertianis: ſæpius aũt aliqñ ſeptem horas acceſſio continet, non nũquam citius aut tardius, ſed non multo, finitur. Hanc quidem febrem ſi non dum noueris tertianam, ſed expectaueris deli-ram illam appellatam diatritum, iam neq; eſſes Theſſalicus aſinus, ſed potius lapis. Si vero ẽt ipſo ægroto mingente, vrina ſubrufa vel ſubflaua, & craſſitudine mediocris, apparet: ac paulo poſt vel albam nebulam vel ſuſpenſionem bonam fecerit: iam non ẽt lapis ſimpliciter fores, ſed is, qui molaris appellatur, ſi quidem hanc tertianam eſſe ignoraueris, & exquiſitam tertianam, & quæ vltra quartũ circuitum non progredieť: rufiore vero vrina exiſtente, neq; ſuſpenſione aliqua neque nebula in primo circuitu apparẽte, ad ſeptem circuitus extendetur. Inter omnes autem tertianas illa ſimpliciſſima eſt, quæ, cum omnia illa nuper à me dicta exquiſitæ tertianæ ſigna cõmonſtrauerit, in vrinis etiam ſubſidentiam albam & læuem & æqualẽ ſtatim in primo fecerit die: neq;.n. hæc vltra tertium progredieť circuitũ. Age igiť, poſtquã diximus omnia exquiſitæ tertianæ ſigna, quãdam veluti ipſius genealogiam per capita facientes iam ad aliud trãſgrediamur. Acceſſio quidem incipit cum vehemẽti rigore, faciens, quales diximus, pulſus: deinde paulo poſt augeť, properatq;
B ad ſtatum cum ijs, quæ diximus, omnibus: deinde ſoluiť eo, quo diximus, modo. Ipſius vero generatio & tempeſtatem aridam & calentem requirit, &, vt ſummatim dicam, æſtiuum tẽpus: ætatem iam conſiſtentem: & naturam billoſam, quæ in laboribus, vigilijs, curis, & inedijs extiterit: &, ſi libet, his ẽt adde id, quod conſueuit Archigenes propter lapideos iſtos methodicos adſcribere, ſit ſ. vt preſens tempeſtas multas tertianas populariter tulerit: vt artificioſis indicijs vulgarem quidẽ, veram tamen, coiecturam adiungens, fidem præcognitionis adaugeas. Nunquid per Deos nõ dũ ẽt dicemus hanc eſſe tertianam, ſed lanificorum diatritum expectabimus, quam delirus Theſſalus inter mulieres educatus ſub patre flagitioſe lanas pectente, male audebat dicere, in Hippocratẽ & reliquos medicos veteres ſuperbe inuehens? Qui omnia medicinę theoremata ſtãtia ac firma pronunciauit, tertianam febrem inuadentem nequit agnoſcere, ſed diatritum expectat: hoc ſiquidem admirabile eſt, quæ quidem non erant certa, hæc certa dixit eſſe, omnia autem quæ vere certa erãt, ignorauit. Sed huius quidem vetulæ nec meminiſſe conuenit.

De Exquiſitæ Quartanæ dignotione. CAP. 4.

POſtquã vero exquiſitam tertianam iam patefecimus, ad exquiſitam quartanã tranſire tp̃s eſt. Cuius principium quale ſit, iã diximus antea, ꝙ videlicet nihil ſimile habeat in rigore ac pul-
C ſibus cum tertianæ circuitu: nunc reliqua trãſigamus. Sed neque illud ratione caret, vt pulſus, qui in acceſſionibus ſunt, quamuis antea memoratos, iterũ repetamus: ſi.n. cognoueris pulſum ęgrotantis naturalem, vel in altero ipſius morbo per initia acceſſionis affueris, nihil amplius expectabis, quin febrem inuadentem quartanam eſſe pronuncies, nam eximia quædam ad tarditatem ac raritatem conuerſio fit. Ego quidem non nullos meos familiares, quorũ pulſus exquiſite cognoueram, iam ingruente acceſſione contemplatus, ꝙ tale principium nullius alterius, quã quartanę febris, fore contingeret, pronunciaui, atq; id euẽnit. Tu vero, ſi artis, quæ circa pulſus verſatur, magnam nõ habes peritiam, deinde raritas ac tarditas eorum te moueat, ſecurius tñ ac exquiſitius velis diſcernere, pręcepta Hippocratis hoc i loco ad memoriã reuoca, qui tpe æſtiuo tertianas febres, autumnali vero quartanas abundare dixit. Primũ vero hoc ipſum cõſydera, nunquid autumnus frigidã & ſiccam & inæqualem habuerit temperaturam, & tunc magis ſperabis quartanos circuitus in ipſo fore frequentiores: poſt hęc, ſi regio ipſa talium febrium ſit ferax: & ſi ęgrotantis natura atrę bili obnoxia ſit: taliſq; ratio victus anteceſſerit, quę huiuſmodi humorem aggregauerit: & ſi eo tpe quartanæ febres populariter fiant. Hæc aũt cũ illis, quæ deinceps diceñt, obſignabis, ſi homo lienoſus fuerit, vel febres erraticas paſſus fuerit, vel ſi augmentũ & ſtatus maxime cõtraria fue
D rint tertianis febribus & ſecundũ caloris motum & pulſuum, & præter hæc omnia ſi tenues & albæ & aquoſæ vrinę fuerint: hę.n. omnino tertianarum vrinis diſſimillimę ſunt. Tertianã quidem à quartana, qui primo ſtatim die neſcit diſtinguere, neq; omnino medici mereť nomen.

3. Aph. 21. 22. ext. ord. 24. c. e

De Quotidiana. CAP. 5.

QVotidianã aũt à tertiana diſcernere facilius eſt: neq;.n. primo ſtatim die cum rigore inuadit, ſed et, ꝑgreſſu tp̃is ꝑfrigeratio potius, ꝗ̃ rigor, ipſis aduenit: neq; vllus ordo aut æqualitas pulſibus aſſidet, cũ primũ acceſſiones fiunt. Nouimus aũt, ꝙ & in augmentis, motus velocitas, magnitudo atq; vehementia, quę oĩa tertianis perſpicuo adſunt, quotidianis nõ adſunt: ſed neq; deurunt laborantes, neq; denudare corpora, & pallia iactare cogunt, neq; multum aut frequenter reſpirare, ac veluti flãmã ex ore efflare, frigidũq; potũ expetere: verum iſti, cũ febricitant, minime ſitiũt, vrinæq; ipſis in primis diebus tales ſunt, quales quartanis incipiẽtibus adſunt: atq; in primis diebus minime ſudant, ſed progrediente tpe hoc ẽt illis aduenit. A tertiana quidẽ adeo manifeſte differt, vt nihil cum ea ſimile habeat. Ad quartanã aũt propius accedit: ſed & ab hac differt manifeſte, primum quidem & maxime pulſibus, quos in ægrotis familiaribus quiſpiam exacte deprehendat: ſed & rigore etiam, atq; alijs extrinſecis omnibus, propter quę accidit: nam & natura eget humidiore, vitaq; ocioſa, & cum repletionibus: ſic igiť & in pueris maxime exuperat: ac

perrarum

perrarum est, qu[...] & os ventriculi vel hepar in ipsis male afficiat: sed & cruditates antecedũt plurimæ, & coquendi moræ, & acidi ructus: &, cum primum febrire incipiunt, præcordia vltra naturalẽ habitum ex toto intumescunt, magna vero ex parte inflant, ac distendunt: color his cum palliditate albus ẽt cũ accessio ad statum venerit: taliumq; ægritudinum hybernũ tps ferax est, & status temporis humidus, & eiusdem naturæ locus: & accessionũ principium sub vesperam inuadit. Ita quidem quotidiana, tertiana, & quartana, primo die inuicem discernuntur. E

De dignotione Febrium Simplicium Continuarum. CAP. 6.

AT vero continuas quidem, sed quæ idem genus cum prædictis habent, quispiam exercitatus neque in primo die agnoscere ac inter sese distinguere impos erit: secundo vero, neque si etiam fuerit imperitus, si quidem mentem adhibuerit. Dico aũt febres cõtinuas idem habere genus cum singulis intermittentibus: cũ tertiana quidẽ exquisita, exquisitam ardentẽ: cum quotidiana vero eam, quę quolibet die facit accessionem, sed nunquã desinit ad infebricitationẽ: sic & cum quartana illam, quæ quarto quoq; die similiter. Nam exquisita febris ardens, cũ omnia alia feruet exquisitæ tertianæ indicia, eo solo differt, ꝙ neq; cũ rigore inuadit, neque ad infebricitationem desinit. Quæ vero quotidie accessionẽ facit, qñ & anni tps, & aeris statum, & ætate, & natura corporis, & victus rõnem antecedentẽ, ac preterea pulsuũ formã, caloremq; eundẽ habuerit cũ exquisitis F quotidianis, non peruenerit aũt ad infebricitationem, idẽ genus cũ illis obtinet. Eodem modo, & quæ quarto quoq; die accessionem facit, ad infebricitationem aũt non desinit, eiusdem est generis cum quartana: & palam est, ꝙ neq; rigor in ea accessiones antecedet, neq; sequet sudor: sicuti ẽt in febre ardenti horum neutrum, neq; statim ab initio, neq; deinceps vsque ad crisim, fieri potest. In his igitur dignoscendis quispiam prius se exerceat, atq; inuicem distinguere studeat simplices atque impermistas, alijs, quæ sint diuersi generis febres: quas ob hoc ipsum legitimas atq; exquisitas veteres medici nominarunt. Nam, quæ ob solam flauam bilem febris accendit sine aliquo visceris affectu, si quidem manente adhuc intra vasa bile accendat, exquisita febris ardẽs est: si vero per totum corpus deferat, tertiana. Sic &, si ab atra bile fit febris, cum mouet, quartana est: cũ firmata est, illa, quæ quarto quoque die excrescit. Sicuti, si ex pituita ortum habeant, vel quotidianæ sunt, vel quæ singulis diebus accenduntur. Nam, quæ ad infebricitationem desinunt febres tertianæ, quartanæ, & quotidianæ, eandem hypothesim cum continuis, de quibus diximus, habent: vno solo inter se differunt, ꝙ per venas, vel per totum corpus in eis deferuntur humores: quare & reliqua ipsis comparia adsunt: ꝙ vero cum rigore, vel non cum rigore, & vomitibus quibusdam vel sudoribus fiunt, & sine his, differentiam habent. Continuam quidem nomino febrem, quæ ad infebrici- G tationem, antequam ex toto soluat, non desinit, etsi declinatio aliqua sensibilis appareat. Cũ vero neque declinatio aliqua sensibilis fiat, semper vero à primo principio febris vsq; ad crisim similis perseuerauerit, erit & hęc ex genere febrium deurentium: ab ijsdem vero acutie differt. Sed neque in primo die neq; in secundo possibile est huiusmodi febrẽ pręnoscere, neq; alioqui est vtile: sufficit. n. genus agnoscere, ꝙ. s. biliosa sit atq; deurens, & peracuta: neq;. n. si ẽt synochum ipsam nominaueris (vt quidam medici faciunt) appellationis rõne à febribus deurentibus toto genere differet: sicuti neq; ob id, ꝙ tres synochi differentias agnoscentes, propriũ singulis ipsarũ nomen imposuerunt, has quidem ἐπακμαστικὰς. i. increscentes, illas vero ὁμοτόνους & ἀκμαστικὰς. i. in eodem vigore atq; tenore perseuerantes, alias παρακμαστικὰς. i. decrescentes, nominantes. Iã ex hac diuersitate appellationum differre secundũ genus est existimandum: quare neq; ad pręsentẽ tractatũ eorũ dignotio plurimũ cõfert: hæ. n. oẽs in prima septimana iudicant. Hîc vero in præsenti est necessarium aliꝗ totius morbi constitutionis ac crisis in primis diebus assumere cognitionem. Si. n. tertiana pura fuerit, intra septimũ circuitũ: si vero exquisita febris ardens, intra primã septimanam necessario iudicabit. Omnino aũt diuturnæ sunt & quotidiana intermittens, & illi adhærens cõtinua, sicuti & quartana, & quæ per quartũ excrescit. Quare tria erunt vniuersa simpliciũ febriũ genera: singula vero ipsorũ in duas primas differentias secabunt: vel. n. intermittentes, vel continuę H febres erunt: & primo die dignoscent, aliæ statim in primo accessionũ insultu, aliæ vero in ascensu, quædam in vigore, quædam in primis declinationibus, vel febre vacantibus intermissionibus.

De ratione Compositarum & commixtarum Febrium dignoscendarum. CAP. 7.

QVod si morbus compositus fuerit, non æque facile dignoscetur: at hîc maxime intelligentia atque exercitatio est necessaria. Intelligentiam igitur propriam suapte natura possidens, vel minime possidens, quispiam accedet: exercitationem autem ea, quę nunc dicetur, meliorem nemo reperiet. Oportet enim adhæc exercitari, vt simplicem febris speciem agnoscat, atque ita deinceps ad compositas transgredi. Dupliciter vero genus febris compositum constituitur, in prima quidem sectione; vel quia eæ, quas diximus, febres citra alicuius membri passionem commiscentur: vel quia ex membri cuiuspiam inflammatione accenduntur. Nam in vtraque harum differentiarum alteram rursus sectionem fieri contingit. Nam, quæ citra membri passionem consistunt, dupliciter commiscentur: aliquando implicatæ, non nunquam vero (vt quis dixerit) per se totas confusæ: sic membra quoque inflammata: nam & ex ipsis quædam quidem veluti cõplicant tantummodo, quædam vero veluti confusionẽ quandam habent dispositionũ. Primum igitur

A igitur exercitari oportet ad hoc, vt complicationem cognoscamus, deinde ipsam confusionem, à febribus incipientes. Febres quædam complicantur vnius generis cum alijs eiusdem generis, vel vnius speciei cum alijs eiusdem speciei: contingit vero non nunquam, vt ẽt differentes. Nam quotidianæ tertianis, & his quartanæ, &, quæ eandem speciem seruant, inuicem plerunque complicantur: quò fit, vt idem homo tres habeat quartanos circuitus: sed hos quidem non est admodum difficile agnoscere. Quandoque vero aliqua ex intermittẽtium genere cum continua, difficillimam vixq; explorabilem facit mistionem: de qua deinceps dicemus, si prius oẽs, quas proposuimus, simplices differentias transegerimus. Nam, sicuti febres, ita & patientia loca mistionem recipiunt, vel quia differentia membra propriam singula febrem accendunt, vt exempli gratia, lien & iecur: vel quia dispositio mixta, veluti inflammatio cum erysipelate, aut erysipelas cum inflammatione, miscet. Sed in his omnibus mistionibus dignoscẽdis exercitari oportet, qñ iam exquisite oẽs earum formas simplices tenuerimus. Alia.n. est forma febris phreniticę, & peripneumonicę, & pleuriticę, & hepaticę, itidem & aliarum omnium febrium, quæ ex inflãmantis quibusdã particulis accenduntur. Sed & aliæ rursus formæ sunt earum, quæ ex erysipelatibus accidunt. Et febris ardens maligna, vel pulmonis, vel hepatis, aut vẽtriculi erysipelatibus superuenit. Distinguere autem oporB tet in singulis ægrotantibus, primum quidem, si sine loci passione sit febris, vel ex humorum putredine, vel quia solus spiritus sit alteratus: deinde, si membrum affectum febris sit causa, & quę nã sit eius dispositio. Vbi vero horum notitiam exercitatione comprehenderis, tunc eorum omniũ mistionem inuenies.

Cur abstinuerit Galenus ab Enarratione Singulorum morborum: ac Vnde ea doctrina sit petenda. CAP. 8.

NVnquid igitur à me nunc exiges, vt vel de patientibus locis, vel de omni febrium complicatione, recenseam? at ipse rursus operis damnabis prolixitatem: hoc enim admirandum plurimi hominum patiuntur, vt pauca discere expetant, & nihil prętermittere. Decem igitur Archigenis de febrium significatione volumina cum dicunt esse longa, solum legere compendiũ instituunt, neq; hoc ipsum oẽs: sed sunt, qui & eo aliquid breuius postulent: sunt, qui & illũ dãnẽt, qm̃ librum integrum de febris notione conscripserit, atq; ideo hunc nolũt attingere: neq; quicquam audire aut discere, quantum Erasistratus in febris notione aberrauerit. Cum vero exigunt sibi aliquid de febribus enarrari, primã statim differentiam non admittunt, ꝙ videlicet quędã ex locorum passione, quædam aũt sine illa, consistant. Idem aũt circa crises patiunt, si quid pretermissum fuerit, C reprehendentes, verborum tñ damnantes prolixitatem: quamuis hæc, quam accusant, duplex sit, veluti hoc loco distinguam: quarum vtranq; cum ipsi vituperent, magis tamen sermonũ carpunt breuitatem: hanc quidẽ, vt quæ aliquid ex ijs, quæ sunt necessaria, prætermittat, vel saltem obscuram tradat doctrinam: prolixitatem vero, quæ omnia enumerat opportuna, atq; vnà falsas aliorũ opiniones refellit, longas esse nugas autumãt: eosq;, qui solum vtilia docent, collaudant: rursusq; aduersus eos, qui hæc tantum dicunt, obijciunt contrarias aliorum opiniones: temeritatemq; reprehendunt, si sine demonstratione simpliciter proferentibus sibi fidem velint adhiberi: neq; vero ẽt illos tolerant, qui in docendis vtilibus sermonem extendunt. Quare neq; mirãdum, si eos, qui de crisibus sermones habent, eodem modo accusabunt, breuitatem quidem vituperando, vt quæ obscure doceat, & multa prætermittat: neq; plura audire sustinendo, atq; insuper, quæ paulo ante dixi, reprehendendo. Nam & de patientibus locis Archigenes tres libros conscripsit, optime quidem omnium, qui circa eandem materiam ante fuere versati: hæc igit si in præsentem tractatum transferre tẽtarem: atq; his præterea addere, quæ à nobis inuenta sunt: prolixitatem operis accusabunt: &, si ẽt de febrium differentijs oĩa hoc loco transigerẽ, multo ẽt magis viderer ipsis esse prolixus. Quòd igitur nullus scribendi modus mordacitatem possit effugere, tam est antiquum, ꝙ ẽt D Plato huius rei meminit. His aũt ita se habentibus, mediam sermonis formam eligere optimum mihi visum est. Quid aũt est medium? quod ego nunc mihi videor attingere, omnia illa demonstrans, quæ oportet eum de necessitate cognoscere, qui rectè preuisurus sit morbi solutionem, qualis & quo tempore futura sit: non omnia quidem hoc loco transigens, sed ea enarrans, quæ à superioribus obscure sunt tradita: quæ vero prætermissa, hæc addens: quæcunque autem manifeste ac recte sunt à veteribus scripta, transcribere, aut ijs, quæ sunt ab eisdẽ male dicta, contradicere, vt longum opus euitare valeam, supersedi. Postquam igit, dum in primo libro aphorismum Hippocratis exponeremus, ibi ostendimus, ꝙ ex ipsius morbi natura non paruam liceat occasionem accipere ad futura prænoscenda: mirum vero multis videat, si in primo die quispiam morbi speciẽ agnouerit, quod nos demonstrare tentauimus difficile quidem forte esse, non tñ impossibile, viãq; qua hoc facere oportet, exposuimus: hìc mihi à sermonis prolixitate abstinere visum fuit, atq; eos, qui vellent hæc exquisite cognoscere, in Archigenis commentarijs de locis patientibus exercitari iubere, atque insuper in commentarijs de febrium significatione & typis. Nam & forte nos in eosdem typos tractatus ædemus, vt ea, quæ à veteribus inuenta sunt, transigamus: ac quædã, quæ nõ recte scripta sunt ab Archigene, subtrahamus, omniaq; dilucide aperiamus. At in præsenti in illis oportet exercitari.

In

In Quot ad summum Diebus Commixtæ Febres dignoscantur : ac quot sint Genera Febrium. CAP. 9. E

RVrsus igitur, quantum huius interest operis, repetentes transigamus. Interest autem viā tradere exercitationis de compositis morbis, qualem nuper de simplicibus fecimus. Exquisitas enim febres, siue intermittentes sint, siue continuæ, statim per initia noscere datˀ: quæ vero ex mistione aliarum variantur, atque adulterantˀ, difficile quidem est in die primo, non tamen impossibile, agnoscere: plurimas quidem in secundo vel tertio vel omnino quarto die exquisite possumus inuenire. Nulla.n. est neq; species, neq; genus morbi, quod circa tertiam vel omnino quartā diem, cuius naturæ sit, non euidenter innotescat. Inuadat igitˀ febris aliqua horrida simul, atq; omnino inæqualis in pulsibus, atque in eo, qui per totum corpus sentitur, calore, vt sæpe propius statum esse existimetur, vel medium augmenti obtinere: rursus vero horrida fiat, & pulsus minores & obscuriores ac tardiores & rariores habeat, & calorem quidem ab extremis partibus recedentē, circa vero ventrem atque thoracem redundantem: hanc non absque ratione quispiam hemitritæum.i. semitertianam fore speret, vel potius iā esse: à multis vero in tertio die noscetˀ. Sed hęc quidem mista est ex biliosa & pituitosa febre, de quibus antea sermo habebatur, non iam inuicem cōplicatis, sed per se totas cōfusis. Quæ autem ex complicatione fit, quadrupliciter consistit, vel tertiana quotidianæ commista: vel ea, quæ quotidie accessionem habet continua, illi, quæ per tertiū F continua est: vel tertiana ei, quæ singulis diebus accessionē facit, continuæ: vel quotidiana ei, quæ per tertium diem continua est. Nec vlla ex his mistionibus in primo die exquisite cognoscitˀ: secūdo vero instanti die agnoscere facile est, ac multo magis tertio: raroq; est, vt quarta dies ad id sit necessaria. Fiat enim (si ita contigerit) in primo die accessio vnà cum rigore, deinde calida atque deurens febris accendatur, stomachi fastidium afferens, ac sitibunda, atque ad statum celeriter properet, pulsus æquales habens, magnos atque veloces, vehementesq; atque frequentes: sit autem vnà cum pulsibus & calor æqualis omnino: deinde cum vomitu & sudore finiatur, & quædā infebricitatio succedat: iam manifestum est hmōi accessionem esse tertianæ periodi propriam. Fiat aūt & in sequenti die quotidianæ accessio (neque enim de eisdem millies dicere est necessarium) hic mētem adhibere oportet ad horas accessionum, vt aliquid de die tertio prænoscas. Nam, si tertianæ febris accessio circa primam horam fieri debeat, circa vndecimam autem quotidianæ, sic quidē manifesta erunt vtriusque principia: & magis, si longiori interuallo disiungantur. Si vero ūtraq; eādem hora inuaserit, erit omnino mista accessionis forma: & ei, qui diligentius inspicere quiuerit, quædam apparet facta cōfusio quotidiani & tertiani circuitus: distinguit aūt eos manifeste quartus dies, cum tamen ab artifice ēt in secundo cognosci possint. Adhuc aūt perceptione difficilior G est intermittentium cum continuis mistio, vt pluribus omnino impossibilis videatˀ: simul.n. & febrem intermitti, atque haud sine febre hominem esse, ex tali accidit commistione: quo nihil minus possibile esse vrˀ: sed, si quis & hic exquisite possit cognoscere vtriusq; febris naturam, manifeste comprehendet, ꝙ neq; huiuscemodi mistio est impossibilis. Nuper igitur quędam muliercula in paribus diebus horridam accessionem habebat, semitertianæ exquisitæ propriam: in imparibus vero, mane alteram quandam, ea, quæ præcesserat, longe minorem: vt altero die semitertianæ febris accessio super accessionem aduenire videretur, quod in tali febre fieri consueuit: circa octauam vero horam diei altera inuadebat accessio cum rigore vehementi, omnia tertianæ febris indicia exquisite afferēs: iam vero hæc confracta sudoribus ac bilis vomitibus hora tertia noctis, mox extendebatˀ ad diei paris horam secundam: &, cū iam infebricitationi appropinquaret, rursus horrida atque inæqualis illa accessio succedebat, quam in paribus diebus fieri diximus: deinde per totam diem maligne compressa, ac deinceps adaucta, vix occidente Sole ad statū perueniebat: ac declinare incipiebat hora quarta noctis: deinde mane rursus super abundantes reliquias additū augmentum non valde inæquale vsque ad octauam horam intendebatur: &, cum iam manifeste statum obtinere febris videretˀ, iam febrem hanc febris exquisite tertianæ accessio altera suscipiebat. H Hanc nos febrem statim die secunda ex complicatione semitertianæ febris atq; tertianæ factā agnouimus: longe vero certiorem tertius dies præbuit cognitionem. Atque in spem venimus, alterum circuitum, qui erat tertianæ febris, cito finem habiturum, alterum in longius tempus debere protēdi: quod ēt contigit. Et tunc aperte visum est in reliqua parte ægritudinis solam superesse semitertianam, quæ principium quidem totius circuitus in pari die faciebat, in die vero impari superaccēdebatˀ. Tales quidem mistiones nō est vniuscuiusque dignoscere. Si qua vero febris in primo die exquisite tertiana deprehensa, deinde die sequenti similem priori omnino fecerit accessionem, hęc longe tolerabilior est, duplex existens tertiana. Sic aūt & duæ & tres quartanæ sæpius inuicem cōplicantˀ, quas accessionum forma à quotidianis distinguit: neque enim, ꝙ singulis diebus accessio fiat, hoc sufficiens signū est ad febres quotidianas indicandas, sed febris ipsius & accidentium forma. Oportet igitˀ in vnaquaque re primum τεχνωθῆναι.i. artificem fieri (quemadmodum nominabat quidam ex nostris præceptoribus) deinde sic ipsa aggredi opera. Artificē aūt fieri est quidē primū & maxime totius artis subiectę materiæ simplices vires agnoscere, mox ipsarū ēt mixtiones, quot & quales sint: nā de medicamentorū cōpositione atq; vsu eadē est doctrinæ via, quemadmodū ī cōmētarijs de ipsis scriptis ostēdimus. Cū aūt duplex materia medicis adsit, altera ī qua ad

uenit

4. fib. c. & 2. decin.

Diff. feb. c. 2.

A uenit finis, quæ est ipsa hominum corpora: secunda vero auxiliorum, à quibus vel ex quibus fit finis: ea quidem, quæ est de medicamentis tractatio, ad secundam materiam attinet: at, quæ nunc instat, ad primam. Nunc.n. discere oportet in ijs, qui de febribus sermones habentur, ꝙ tria sunt oia, quæ ex humorum putredine febrium accenduntur genera: quædam enim ex flaua bile, hæcq; plurimæ sunt: quædam vero ex atra: quædã ex pituita consistunt. Hic vero sermo haud parui momẽti est, quid nam patientibus dictus humoribus, febris accendat, neq;.n. his secundum naturam se habentibus. Sed in hoc sermone etiam illud ostensum est, ꝙ non sit admiratione dignum, si ex frigidis natura humoribus putrescentibus febris accendit: & ꝙ omnis aliarum febriũ varietas ex horũ fit commistione: sed & quæ ephemeræ & hecticæ febres dicuntur, alia duo genera sunt, ab ijs, quę acutæ febres nominantur, separata: & ꝙ febris acuta vel aliquo dictorum humorum putrescente, vel membro inflammationem patiente, generatur: & ꝙ inflammationis vocabulũ non secũdum antiquam consuetudinem sit audiẽdum. Hęc vero omnia multis digna admiratione videnť: quę admodum & id, quod paulo ante dicebamus, si queat vnquam intermittens cũ continua cõmisceri: sed nihilo minus hoc, si nulla infebricitatione ægrotanti adueniente, solum intermittentes misceanť. At & hoc manifeste ostendimus non tertianis tñ vel quotidianis intermittentibus, sed etiã

B quartanis accidere: cũ.n. plures inuicẽ complicanť, siue eiusdem generis sint, siue diuersi, secunda sæpenumero anticipat aduenire, anteq̃ prima in infebricitationem desierit: deinde rursus tertia ei dẽ succedit, antequã & hęc ad infebricitationẽ perueniat. Hoc vero maxime accidit in longioribus accessionibus: nam in ijs, quæ intra primũ interstitium desinunt (ita autem vocant duodecim horarum spatium) vel multos necesse est complicari circuitus, vel eã, quæ ex intermittentibus cõponit, febrem, impossibile est ad continuitatem peruenire. Multas vero earum, quæ ita complicanť, febrium medici, qui circa talia non sunt exercitati, si quidem acutiores videantur, omnes vocãt semitertianas: si vero tardius moueantur, erraticas. Cum enim semel potestatem acceperint putandi in semitertianis suppressiões multas fieri, & in erraticis inordinata principia, omnes sic febres, in quibus non inueniunt compositionem, semitertianas vel erraticas appellant, cum tñ sępius manifestissimam habeant proportionis similitudinem. Sicuti adolescẽs, qui circa autũni finẽ, cum in Prima die circa quintam horam cœpisset febricitare vnà cum rigore breui, deinde, cum paululũ sudasset multo vesperi, mox circa horam septimam noctis, priusquã exacte febris desisteret, febricitare rursus incepit cum rigore breui: deinde paulum sudauit in Secũdo die, ac circa decimam horam iterũ similiter accessionem habuit, & statim similiter sudauit in nocte: deinde Tertia die hora

C secunda cœpit febricitare simul cum rigore, anteq̃ prioris diei declinatio in quietem desineret. Nobis igitur omnem febris formam diligenter considerantibus, visa fuit trium complicatio tertianarum: nam, & quæ primo die cœperat hora quinta, & quæ sequenti nocte rursus hora septima, & quæ in secundo die hora decima, & pulsus & caliditatem omnia propria tertianis habebant, sicuti etiam rigores atq; sudores. Nulla vero ex his ad quietem perueniebat, qm̃ sequentis ipsam tertianæ accessionis principium anticipabat: sic vt, si nulla alia febris successisset, horis tribus aut quatuor homo sine febre perstitisset. Trium vero tertianarum complicatio in secundo statim die nobis visa est manifeste: quòd autem anticipando accessiones facerent, tertio die primum cognouimus, nam hora secunda febris inuasit, non quinta, quẽadmodum in primo: tertiani vero circuitus indicia omnia, ijs, quæ in primo die apparuerãt, attulit manifestiora. Ab hoc vero die deinceps obseruantes, oẽs inuenimus accessiones duabus aut tribus horis anticipantes. Quare & illa, quæ primæ proportione respondebat in circuitus successione, quinto die oriente Sole facta est: septimo vero multo celerius, veluti circa horã noctis nonam: deinde, quę post hanc, secundum eandẽ proportionem in hora noctis septima: &, quæ secuta est, hora quarta: atq; ab hinc rursus, quæ successit, quarta: & quę post hanc, quinta: deinde iterum sexta: deinde octaua hora, accessio à principio

D decima facta est. Secundum vero similem huic proportionem & aliæ duæ post septimum periodũ non solũ non anticiparunt, sed etiam tardius aduenerũt: qñ & mihi & reliquis omnibus manifeste apparuit, qui semitertianam febrem esse putarunt, quantum sua opinione aberrassent. Nam accessionum prolixitate ad octo horas contracta, ipsoq; accessionis insultu non amplius anticipãte, sed potius retardante duabus iam horis, tunc accessiones ad infebricitationem perfectam deuenerunt. Et sic iã paulatim à longitudine dementes, cessauerũt, primum quidẽ quæ leuissima erat, deinceps quæ magnitudine secunda erat, & tertia vehementissima inter ipsas: quod & ipsum nõ mediocre fuit indicium, ꝙ statim ab initio tres tertianæ extitissent. Sed, cuius gratia hæc oia dicũtur, ad hoc rursus redeo, ꝙ oporteat exercitari, vt exquisite noscamus oẽs simplices dispositiones, adeo vt, cum solæ consistunt, primo die facillime ipsas agnoscamus: inuicẽ vero & sibi ipsis cõplicatas, etiam si non in primo die, saltem in secundo vel tertio vel omnino quarto, exacte discernamus. Nos igiť haud quaquam latuerunt tres istæ tertianæ in secundo die, non ob aliã causam, nisi ꝙ earum naturam exquisite noscebamus. Tale enim quid accidit in morborum notitijs, quod nobis omnibus in tota vita contingit: nam eos amicos, qui nobis familiarissimi sunt, ex longo interuallo statim ac primo intuitu agnoscimus: si vero quempiam semel aut bis tñ viderimus, vel sępe quidem, non tñ continue, non iam æque istũ, neq; ex longo interuallo, neq; primo intuitu statim,

agnoſcimus,ſed non nunquã diu ambigimus ac dubitamus,nũquid iſte, Coriſcus an Socrates ſit. E Ita & in morbis res ipſa ſe habet: ſinguli propriũ habent characterẽ,quem quiſpiam ſæpius contẽplatus,prompte dignoſcit,ac præcipue cũ ſimplex ac ſolus fuerit. Earũ igiẽ febrium,quę ſine loco patiente ex humoribus quibuſdã putreſcentibus accẽdunẽ,tres ſunt primi ac ſimplices caracteres, & earũ ſcilicet,quæ ex pituita,& quæ ex atra bile,& quæ ex flaua,ortũ habẽt: quas ſi quiſpiã exqſite dignoſcere ſtuduerit ſingulas ſeorſum ac ſolas,iã nõ amplius difficulter earũ miſtiones iueniet.

De Febribus, quæ ex patientibus Locis accenduntur: & Quo pacto ex vno indicio multa poſſunt demonſtrari. CAP. 10.

EArum vero,quæ ex locis inflammationẽ patientibus accidunt,iam forma compoſita eſt: quædam.n.loci indicia præ ſe ferunt: quædam aũt eius,ob quam conſiſtunt,cauſæ: Veluti in morbo laterali,locus quidem patiens eſt membrana,quæ coſtis ſubtẽdiẽ: &,cum inflammata ſit,neceſſario dolorem inuehet,qm̃ neruoſa eſt,ſed hunc pungentem & longe extenſum,qm̃ pars illa, quæ patiẽ,membrana eſt: tales.n.ſunt ſentientium membranarum dolores.Et quidem,qm̃ eadem pars vnum eſt ex ſpirandi inſtrumentis,neceſſario animal difficilem habebit reſpirationem.Quoniam aũt cordi proxima eſt,facile aliquid inflamminis ei impartiet: ꝙ ſi hoc eſt, febricitabit animal. Sicuti,qm̃ pulmoni proxima eſt,facile ſuum illi communicabit affectum: cũ præſertim adeo rarum F ac molle ſit membrum, ac omnem ſubſtantiam humidam facile poſſit admittere. Tuſſiet igiẽ ſtatim homo,non tamen omnino ſtatim ſpuet: ſed, ſi quidem multum ac craſſum ab inflammatione defluxerit,cum tuſſi expuet: ſi vero paucũ & tenue,iritabitur quidem neceſſario, ita vt tuſſis moueatur,non tñ expuet,antecꝙ collectum ſimul atꝙ concoctum ad multitudinem craſſitudinemq́ꝫ peruenerit. Sed hoc quidem ipſius diſpoſitionis indicium eſt,non aũt membri patientis.Nam, cũ paſſio exquiſite anguſta fuerit,& veluti alligans in ſe ipſa vniuerſum fluxum cohibuerit, tũc facit morbos laterales,qui aptyſti.i.ſine ſputo nominantur: ſed,cum ſatis relaxata fuerit, atqꝫ ad pulmonem dimiſerit,tunc iſti magis tuſſiunt atqꝫ expuunt: hoc igitur formam inflammationis, non aũt patientem indicat locum. Nunquid vero magis pituitoſus ſit vel bilioſus humor is,qui inflãmationẽ facit,ex ſputaminum forma cognoſces: nam & ſpumoſa,& flaua,& rufa,& rubra,& pallida, & nigra expuunt.Ex ijs vero,quæ quidẽ ſpumoſa ſunt,fluxum magis pituitoſum oſtendunt: flaua aũt,bilioſum impermiſtum: quæ vero rufa ſunt,amaram quidem & iſta referunt bilem,ſed nõ paucam ſeroſam ſuperfluitatem cum bile commixtam eſſe ſignificant,& multo ampliorẽ,qñ pallida quis expuerit: ſic & nigra melancholicum fluxum oſtendunt: ſicuti, quæ colore magis quodã modo rubida ſunt,plurimũ quidẽ ſanguinis,minimum aũt amaræ bilis in eo,qui inflãmationẽ fa- G cit,humore contineri ſignificãt: atqꝫ ideo inter omnia ſputamina, hæc ſunt mitiſſima, ſicuti nigra omnium pernicioſiſſima.Et quidẽ in hiſce omnibus accidentibus magnitudines, diſpoſitiõis magnitudinem indicabunt: breuem aũt diſpoſitionem indicabũt accidentiũ paruitates. Non igitur oĩum oĩa,{propria} indicia ſunt,ſed ſingula vnũ quoddã peculiare demonſtrãt.Nã, quæ & duorũ vel trium rerũ ſignificatiua eſſe videntur,ſi ea diligenter perquiſiueris, altero quidẽ ſuorũ accidentium patientẽ locum,altero vero diſpoſitionẽ,altero ipſius magnitudinem, altero eorũ aliquẽ caſuũ,qui ſubſequuntur,ſignificare reperies. Pulſus igitur laterali morbo laborantiũ, hæc omnia indicat,ſed non eodem modo oĩa: ſed,qua quidẽ vnà cũ tenſione durus eſt, neruoſum eſſe locũ patientẽ oſtendit: qua vero ſerræ ſimilis eſt,diſpoſitionẽ eſſe inflãmationẽ: qua vero velox ſimul & frequens ac magnus,ad inflammationẽ cõſequi febrẽ: qua vero ſingula,quæ diximus, maiora aut minora exiſtunt,vel magnã eſſe vel paruã oſtendunt diſpoſitionem. Mihi vero hęc exẽpli gratia dixiſſe ſufficiat: neqꝫ.n.nunc de locis affectis agere propoſuimus,ſicuti neqꝫ de febribus,vel typis, vel cauſis. Sed horũ ſingulorũ memini, ſimul qdẽ viã quandã volẽs oſtẽdere,qua ſit in ipſis exercitãdũ,quã ſi quis habeat(& ſi nos propriũ de ijs,quæ diximus,tractatũ non ſcripſerimus) poſſit per ſe ipſum ex ijs,quæ ab alijs ſcripta ſunt,ſi modo perſpicaci ingenio fuerit, & diligentiã adhibuerit, H id,quod ſupereſt,inuenire: ſimul aũt & vtilitatem ſingulorũ,quæ dicta ſunt,oſtendere volens,cõmemoraui & febrium differentias,& typos,& diſpoſitiones,& cauſas,ipſasq́ꝫ patientes partes.

Febrium Diuiſio: & Quid vnumquodq; genus ſuapte natura portendat. CAP. 11.

NAm in his omnibus exercitatum eſſe oportet, qui debeat diligenter in primis nouiſſe diebus ægritudinis formam. Vel.n.ſimplex eſt febris,vel compoſita,vel cum loco patiẽte †,vel ephemera,vel hectica. Quòd ſi ſimplex fuerit omnino,humoris indicia affert, ex quo genita eſt: ſi vero compoſita,ex quot ſimplicibus febribus compoſita eſt, totidem numero humorũ multitudinem indicabit. At, ſi hoc indicet, illud etiam ſignificabit,nunquid morbus diu durabit,an cito finietur: nam, ſi humor pituitoſus extiterit, neceſſario diuturnus erit: longe vero magis, ſi atræ bilis naturam afferet: at, ſi ad flauam bilem pertinebit,non erit diuturnus. Sic & locus patiens,qui quidem motu multo exercetur, calidusq́ꝫ eſt ac rarus, & principatum gerit, acutiorem morbum futurum portendit: qui vero neque in motu continuo eſt, frigidusq́ꝫ ac denſus & ſine principatu eſt, ad longius tempus extendi debere ſignificat: Eodem modo & diſpoſitio, ſi quidem difficilem motum habuerit,frigidiorq́ꝫ fuerit ac denſior, diu duraturum: ſi autem facile moueatur, calidiorq́ꝫ fuerit ac rarior,cito ſolutum iri.Eodem modo & de cauſis iudicandum eſt. Quare,ſi quis

† Antiquus interpres addit, uel ſine loco patiente.

dili-

A diligenter agnouerit totam morbi hypothesim, non paruum habebit ad prænoscendū momentū. Eas igit, quæ cum magno & cito se inclinante certamine fiunt morborum solutiones (quas præcipue crises nominari dicebamus) febrium earum, quæ ex calidis humoribus accenduntur, proprias esse est existimandum: post has, earum, quæcunq; membrorum sunt principatum habentium faciles mobiles & calidæ dispositiones. Ephemeræ vero & hecticæ febres, & sine magna perturbatione, & minime subitas faciunt permutationes: sed, quoniam & has per abusionem aliquādo crises appellant, de istis ēt deinceps aliquid dicetur. Nunc vero finem imponere statuimus præsenti sermoni, ad vnum omnia, quæ ante diximus, caput redigentes.

Epilogus eorum, Quæ hactenus ostensa sunt. CAP. 12.

SVbitas in morbis transmutationes si velis prænoscere, necessarium tibi prius est, principij & ascensus ac status & declinationis habere dignotionem & prænotionem. Hæc autē dignosces & ex ægritudinis forma, & regione, & anni tempore, vnà cum illis, quæ his correspondent: ex circuituum etiam proportione, atq; etiam ex mox apparētibus. Ex morbi quidem forma, ad has tres simplices & primas febres inspiciens, ad eam. s. quæ ex pituita, & quæ ex atra bile, & quæ ex amara generat. Prius igitur in ijs dignoscendis exercearis, quæ exquisitæ sunt, atq; legitimæ: sic. n. aliquā B do poteris etiam compositas inuenire. Tunc vero exquisitæ sunt atq; legitimæ, quando & ætas, et anni tempus, & regio, ac constitutio, naturaq;, atq; ea, quæ antecessit ratio victus, præsentia quoq; accidentia, & omnia simpliciter, quæ antea dixi, humoris formæ conuenerint. Manētibus igitur in venis humoribus, continuæ ex ipsis febres generantur: si vero moueantur ac per totum corpus deferantur, hæ, quæ cum rigore atq; horrore incipiunt vehementi, cum sudore vero omnino ad in febricitationem desinentes. Est aūt ex ipsis tertiana quidem, & quæ per tertium accendit, breuis tēporis: sicut quartana, & quæ per quartum accendit, longi: minus vero, quā hæc, lōga, quotidiana, & quæ singulis diebus facit accessionem. Si has noueris expedite discernere, haudquaquā difficulter eas, quę ex quorundam locorum passione consistunt, inuenies. Nam in omnibus inflammatis particulis humorum impactio, quæ locum bene difflari prohibet, statim quidem humores putrefacit, simulq; calorem quendam prauum excitat, qualis & in reliquis omnibus putrescentibus oritur. Huius igitur caloris character, cum simplex fuerit, earū alicui, quas diximus, febrium {simplicium} necessario assimilatur: vel potius (si verū velimus dicere) vna ex illis est, vel ad amarā bilem, vel ad atram, vel ad pituitam attinens. Audiuisti autem Hippocratem quodam in loco dicentem, q hos vocant acutos morbos, quorum febres maxima ex parte continuæ sunt. Quare, si seor- C sum ac per se singulas febres nosse meditaberis, haudquaquā difficulter, neq; cū pulmonis, aut splenis, aut hepatis, aut ventriculi, aliqua inflammatio affuerit, formam ipsius agnosces: totiusq; morbi, vsq; ad solutionem, longitudinem præcognosces. Omnino. n. fluxus, qui inflammationē efficit, vel flauæ bilis est, vel atræ, vel pituitæ. Si igitur impermistæ multæq; flauæ bilis fuerit, tūc facit erysipelata, & eos, qui herpetes nominant: sicuti nigræ cancros & phagedænas, aut elephātes, aut aliquem ex his adeo curatu difficilibus morbum: quæcunque vero ingruente pituita in tumorē attolluntur, hæc œdemata nuncupantur. Simplex igitur & solus vnusquisq; horum, quos diximus, humorū, quālibet harū, quas commemorauimus, facit exquisitam ægritudinē. Sanguini vero permistus atq; confusus, deinde in particulam aliquā incumbēs, vel scirrhosas vel œdematosas vel erysipelatosas facit inflammationes: scirrhosas quidem melancholicus: erysipelatosas vero, biliosus: œdematosas, pituitosus. Cum vero ipse secūdum naturam se habens sanguis, impactus in loco fluxioni obnoxio putruerit, hic quidem affectus inflammatio est: simplex vero ex ipsa febris accendit, similis maxime ephemeris, quæ ex † inflammationibus inguinum} accidunt: nam & inguinis inflammatio ex bono sanguine fit. Liquet autem, q, cum hic putrescere cœperit, non amplius bonus remanet, sed iam ad amaræ bilis naturam transit. Atq; in hoc illud seruat, triplex esse D genus vniuersum simplicium febrium: quæ. n. ex sanguine putrescente fit, iam quodāmodo biliosa est: si sane in naturalibus sermonibus recte ostensum est, q sanguis ex moderato calore generat, flaua aūt bilis ex maiore, atra vero ex sufficienter immodico. Quicquid igitur pingue & tenue in sanguine est, fit flaua bilis: crassum vero, ac veluti fex, qn immodice calefactum exaruerit, atra. Flaua ēt bilis qnque in atram conuertitur, cum assata fuerit: duplex etenim eius generationis modus ostensus est. Oēs igit, quæ ex particula aliqua affecta febres accēduntur, vnum aliquem ex dictis vel simplicem vel compositum habebunt characterē: simplicē quidē, qn vnus aliquis sufficienter præualuerit ceteris: nō simplicem vero, qn cōmisti alterius potentia apparuerit. Non nunquā aūt non solus apparet, sed ex æquo dominat: & non nunq; tres simul viribus equales cōmiscent. Sed, sicuti, qui scit & vinum & mel & aquam seorsum exquisite discernere, neq; horū ignorabit temperaturam: eodem (vt arbitror) modo neq;, qui facultatem habuit eas, quas antea diximus, febres singulas exquisite noscendi, earum mistionem ignorabit. Quare in oībus talibus principio illud optimum est, tres istas febres posse exquisite discernere, quotidianam, tertianam, & quartanam: similes. n. ipsis omnino sunt continuæ eiusdem generis adiacentes. Non igitur ad plures atq; obscuras intentiones, sed ad paucas & manifestas, oēm tibi redegi exercitationē: in his. n. exercitatus, haud quaquam difficulter in primis diebus characterem ægritudinis perspectum habebis.

de Vict. rat. in morb. acut. cō. 1. t. 8. 7ª. 108. h Et 1. Epid. cō. 3. t. 3. 3ª. 118. f

† *bubonibus. & itelligitur de oībus glandulis inflamatis. et sic ubiq; inferius.*

De Dignotione Febrium Ephemerarum. CAP. 13. E

DVo quidem genera febrium quo pacto quispiam ab initio cognoscat, exposui: dico autem duo genera febrium, & quod occasione membrorum quorundā patientium, & quod ex putredine humorum tantummodo accenditur. Reliquum est, vt de tertio febrium dicamus genere, quas ephemeras appellari dicimus. Sunt aūt hæ tantummodo spiritus passiones, absque humorū putredine, aut membri inflammatione, nisi inflammatis inguinibus accidant. Earum aūt generationis occasiones sunt, vigiliæ, ac cruditas, & tristitia, & timor, & ira, & curæ, deustioq; ac refrigeratio, lassitudo, & ebrietas, & quæcūq; similia sunt. Quomodo igitur & has in prima die cognoscere oporteat, deinceps exponam. Communiter quidem omnium pulsus ad celeritatem & frequentiam promouetur, & sæpenumero ad magnitudinem: exquisite autem seruat eam, quę secundum naturam, & æqualitatem atque mollitiem & ordinem. Sic & vrinæ, non nullæ quidem suspensiones, non nullæ vero subsidentias bonas habent, quædam autem nebulas: omnes vero bene coloratæ sunt: sicuti & calor in omnibus vaporosus est, sed quibusdam statim quidem ī primo cōtactu, quibusdam vero posterius. Atq; omnibus ipsis absunt maligna accidentia, de quibus docuit nos Hippocrates in Prognostico. Hæc igitur communia signa sunt omnium febrium ephemerarū: propria vero singulis, quæ à me dicta sunt ēt in primo libro artis curatiuæ ad Glauconē: nunc vero inchoabo sermonem ab affectibus animæ, à cura, & timore, & ira, & tristitia. Si quidē remanētibus adhuc animi affectibus consideratio fiat, ex pulsibus maxime tentandū est facere dignotionem, quemadmodum in libris de pulsibus scriptum est: post autem etiam ex alijs inuestigandum. Quod si illi quidem affectus sedati fuerint, dispositio vero remanserit, debile quidem & hic in pulsibus indiciū inuenies illarum, quæ febrem antecesserunt, passionum: tibi autem ēt sine pulsibus reliqua omnia sufficient. Communiter enim omnibus vrinæ rufiores. Adest aūt ijs quidē, qui ob tristitiam febricitant, acritudo potius, quàm multitudo caloris: sicuti ijs, qui ob iram, contrario modo. Sed & tenuitas corporis in ijs, qui tristitia, quàm in ijs, qui cogitationibus vexati sunt, manifestius apparet, & oculorum concauitas, & quædam insolita decoloratio. Et hæc quidem cōmunia omnium etiam aliorum, qui quocunque modo cogitationibus impliciti fuerint, indicia sunt: sed præcipue ex oculis discernendi sunt: licet enim ex his ēt in sanis animi affectum cōijcere, in ægris autem manifestissima signa sunt ei, qui inspiciendi habeat facultatem. Sic quidē illos, qui propter disciplinas aut propter meditationem aliqua cogitauerunt, ab ijs, quos tristitia corripuit, discernere oportet. Eos autem, qui nimium vigilarunt, distinguit & decolorationis modus, nam subtumida ipsis facies inest: & oculorum motus mānifesti, vix enim attollūt palpebras: & humiditas oculorum, sicci enim contristatis fiunt, & cogitantibus. Concauitas vero commune omniū accidens est, tristitiæ, vigiliæ, curarum, non tamen & iræ: huic.n.neq; oculorum concauitas, neq; decoloratio manifesta: & calor ēt amplior, & qui celeriter ex profundo efferat: & pulsuum magnitudo nō diminuitur, quemadmodum in vigilijs, tristitijs, & cogitationibus. Quare iram quidē ab ipsis valde manifeste distingues: illas vero inuicem, quemadmodum antea diximus. Eorum vero, qui ex lassitudinibus febricitant, cutis est siccior, plusq̄ in aliqua alia febrium ephemerarum. Sed hoc quidem omnibus, qui ex lassitudine febricitant, commune est in eo accessionis tempore, quod vsque ad statum protendit: at eo tempore, quod statum sequitur, plurimis quidem, quicunque nō supra modum fatigati sunt, humiditates quædam vel vapor calidus ex profundo attollitur: quibusdam vero ēt in ijs, quæ statum subsequuntur, temporibus siccitas remanet. Fit vero hoc maxime ijs, qui supra modum fatigati sunt, vel deusti, vel refrigerati vnà cum lassitudine. Et pulsus ēt non eodem modo in vtrisq; se habent: parui.n.ijs, qui supra modum sunt fatigati: magni vero alijs sunt. At, quæ ex densata cute febres oriunt (densatur aūt vel frigefacta, aut qualitate acerba subito ipsam inuadente, veluti accidit eis, qui aqua aluminosa se balnearunt) hæ solū ex omnibus febribus passio adstricta sunt. Licet aūt ipsas ex tactu dignoscere, sicuti & aridas febres, quæ ex lassitudine fiūt: neque enim vel harum densitas tactum lateat exercitatum. Sed & caliditatis motus in ijs quodāmodo inaugescit: nam in primo manus iniectu mitis apparet, acrior vero postmodum euadit, si perduraueris. Sed neq; vrinæ rufæ in talibus, neq; corporis moles collapsa, quare neq; oculi cōcaui & sicci apparent: sed sunt, qbus & humidiores & prominentiores, quàm secundū naturā, esse videbūtur: pulsus vero non, quemadmodum in tristitia & curis & vigilijs atq; immoderatis exercitijs, minores. Earum vero febrium ephemerarū, quæ ex inflammationibus inguinum accēdunt, pulsus maximi sunt, & veloces, atq; frequentes, calorq; plurimus, & post statum statim ex profundo humiditas quædam attollitur calida quidem, sed suauis, nam acrimonia & mordacitas minime oīum his febribus adest: & rubida facies maxima ex parte ipsis inest, & in maiori tumore, & vrinæ subalbæ. Communis vero his febribus ephemeris inest æqualitas pulsuum: nam ex ipsis paucæ admodum eam, quæ secundum vnam percussionem est, inæqualitatem ostendunt: sed neque hæ valde manifeste, neque liquido. Dicta a me sunt & ipsa febrium ephemerarum indicia. De hecticis autem non est præsentis temporis sermo: nulla.n.earum in primis diebus, sed in progressu tēporis fit: quare de his quidem in sequentibus differemus, hic vero libro finem faciemus.

F and G and H are marginal section letters beside the lines: "nunc ve- F" (ro inchoabo), "humiditas ocu- G", "passio ... ne- H".

Galeni

GALENI DE CRISIBVS LIBER TERTIVS

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de Fine omnium tum Salubrium, tum Lethalium Morborum: Ac de futuræ in eis Crisis temporis & modi Præcognitione.

In Morbis Sex inesse Genera Mutationum: & Quo pacto singulæ ipsarum appellentur. CAP. I.

PRopositum nostrum est, sicuti & prius dicebat, omnis in morbo mutationis præsentis quidem dignotiones, futuræ vero prȩcognitiones, dicere. Quia vero sex modis istæ fiunt, tentandũ est de singulis separatim scribere, hac prius
B facta memoratione, ꝙ sex sunt in morbis mutationũ differẽtiæ: vel. n, subito ad sanitatem veniunt, vel subito interimunt, vel paulatim horum vtrunq; cõtingit, vel mistim. Paulatim quidem, vel scilicet morbo marcescente, vel ægri viribus dissolutis: mistim vero, qñ subita quidem aliqua ad melius vel peius commutatio facta fuerit, deinceps vero vsq; ad omnimodam solutionem vel mortẽ reliquum totũ emarcuerit. De prima igit̃, quæ repente fit, permutatione dicamus, qm̃ omnium, quas antea diximus, optima est: atq; ideo ipsam per excellẽtiã crisim nominant, qm̃ natura, quæ præter naturam sunt, superante exquisite perficit. Ex alijs aũt permutationibus, quæ quidem ad subitam mortẽ, mala crisis est: quæ vero aliquam effatu dignam faciunt mutationem, non tñ integrã solutionem, imperfectæ crises vocantur: sicuti & quæ sensim marcescẽte vel virtute vel morbo contingunt, & hæ solutiones simpliciter, non crises nominantur.

Quæ Indicia Præcedere soleant Excretiones & Abscessus iudicatorios. CAP. 2.

SOla igitur subita ad sanitatem conuersio, simpliciter crisis nominatur. Et quidẽ omnino fit ꝑ manifestas quasdam excretiones, aut effatu dignos abscessus: quicũq;. n. aliter quieuerint, malignius retrocedunt. Antecedit aũt huiusmodi excretiones & abscessus non mediocris perturba
C tio in corpore ægrotantis. Nam & difficiles tolerantiæ, & vigiliȩ, & deliria, & graues somni, & difficiles anhelitus, & vertigines tenebricosæ, & difficiles sensus, dolores capitis, colli, & stomachi, & multorum aliorum membrorum: non nullis vero aurium sonitus, & vani ante oculos apparent splendores, & lachrymæ inuoluntariæ effluunt, & vrina retinetur, & labrũ agitat̃, aut aliquid aliud tremulum fit, obliuio, & præsentium ignorantia, & vehemens accidit rigor, & plurimum accessio consuetam anticipat horam, & multus æstus, sitisq; intolerabilis sequit̃: clamant, & saliunt, sicuti furentes, neq; possunt in eodẽ situ recũbere: deinde repente multus sudor erũpit, aut vomitus aliquis non paucus insequitur, aut venter subito soluitur, aut abundans fit fluxus sanguinis: aut hæc omnia simul contingunt, vnde non paruus inuadit timor inspicientes. Et quispiã homo vulgaris, cũ istis adesset, ipsa re cogente ita pronunciauit, ꝙ iudiciũ tunc de vita ægrotantis ageret: neq; n. medicorũ aliquis primus inuenit id nomen, sed oĩno necessariũ fuit, vt, qui præsens esset, conturbaret, atq; ideo exclamaret, & crisim id est iudiciũ, rẽ ipsam noĩaret. Decet aũt medicũ generosum neq; turbari, neq; futurum euentum ignorare: melius aũt fuerit, si se ad prenoscendã futurã crisim exercuerit: neq;. n. ista dignotio, quæ habet̃ de præsentis crisis euentu, multũ distat à præcognitione eiusdem futuræ, sed ex eadem contemplatione vtraq; perficitur.

D *De Præsentis optimæ Crisis Indicijs: & Quæ ex quibus locis Excretiones & Abscessus, quos & quarum partium morbos finire soleant.* CAP. 3.

ETiam hæc omnia dicta sunt, partim quidem in primo libro de diebus iudicatorijs, partim in duobus libris, qui istum antecedunt: dicã vero & nunc omnia summatim, quæ & præsentem crisim, quo euasura sit, ostendunt, & futuram præmonstrant. Primum quidem & maximũ inter oĩa est cõsiderare coctiones ex vrinis, & alui excrementis, & sputaminibus: siquidem ego, millies cum, dũ crises fierent, interessem, neminẽ vnq̃ vidi intereuntẽ, qui præcedentibus coctionibus crisim habuisset. Non tñ æqua oĩum signorũ dignitas existimanda est, sed in morbis quidẽ thoracis atq; pulmonis præcipue sputamina sunt animaduertenda: non tñ vrinarũ contemplatio negligẽda: sed & alui excrementa sunt inspicienda. Si vero tm̃ febricitẽt sine alicuius visceris passiõe, aut cũ inflãmatione hepatis, vel renũ, vel vesicæ, vel splenis, maxime vrinis animũ oportet adhibere: sicut, si circa ventriculum passio sit, primum excrementis alui: deinde neq; vrinæ sunt negligẽdæ. Semper. n. cũ febris affuerit vel ex sola humorũ putredine accensa, vel ex membro inflammationẽ patiente, præcipue vrinas inspiciendas censeo, atq; inde coctiones agnoscendas, sicuti & prius definiuimus. Primũ quidẽ & maximũ instantis bonæ crisis indiciũ sunt coctiones. Secundũ aũt, ꝙ ab aliqua die indicatoria antea indicet̃, cui annexa est diei iudicantis potentia. Deinceps aũt inspi-

cere oportet & ſpẽm morbi,& morem: ſpẽm quidẽ,ſi tertiana,vel quotidiana,vel febris ardẽs, vel E
pleuritis,vel peripneumonia: morem aũt,ſi moderatus & mitis ,vel prauus atq; malignus. Dein-
de ſi formæ morbi excretio reſpondeat. Si.n.ſit febris Ardens, vel ſanguis è naribus profluet, vel
poſt vehemẽtem rigorẽ ſudor multus & calidus per totũ corpus emanabit, aut per vomitum aut
per aluum bilioſa excernent.Ita & Tertiana vomitibus, & excrementis alui bilioſis,& ſudoribus
multis toto corpore fluentibus,iudicabitur. Plurimũ aũt pituitæ in Quotidianis febribus excerne
tur,& multi in toto corpore ſudores fient. Iudicat aũt & Phrenitidem ſudor bonus,& præcipue ſi
ex capite multus & calidus fluxerit,ſudante ſimul reliquo corpore: contingit aũt aliqñ,ꝙ ẽt p̃ ſan-
guinem è naribus fluentẽ phrenitis iudicatur. Non tñ Lethargus aut Peripneumonia fluxum ſan
guinis amant. Inter ipſas aũt Pleuritis medium obtinet locum: minus enim,q̃ febris ardẽs et phre
nitis,magis aũt,q̃ peripneumonia atq; lethargus, profluuio ſanguinis ſoluit̃. Soluit aũt Lienis &
Hepatis inflammationes ſanguis è naribus profluens,cum hęc viſcera vnà cum acutis febribus ha
bent inflammationes. Et oẽs,quæ in Præcordijs fiunt calidæ atq; acutæ inflammationes, fluxu ſan
guinis iudicantur. Oportet aũt per directũ fluere ſanguinem,ex dextra quidẽ nare, hepate patien
te,vel locis in dextris præcordijs poſitis: ex ſiniſtra aũt,liene, & locis vicinis.Iuuat aũt & ſudor bo
nus oẽs,quæ ſunt in præcordijs,inflammationes calidas & acutas. Hepatis vero Deuexæ quidem F
partes inflammationem patientes tribus præcipue modis criſis obediunt, fluxibus ſanguinis è na
re dextra,& ſudoribus bonis,& vrinis abundantibus: Conuexæ aũt partes excrementis alui bilio
ſis,atq; ſudoribus,non nunquam vero & vomitibus: magis aũt expetunt per vrinas expurgari, q̃
deuexæ hepatis partes,omnia ea,quæ vel in partibus renum vel veſicæ laborant: ſicuti loca, quæ
ad Thoracẽ & Pulmonẽ pertinẽt,ſputaminibus. Sudores vero omnibus Febribus proprij ſunt,
& præcipue incendentibus.Iuuant aũt non parum & efferuẽtes Inflammationes,qñ (ſicuti & an-
tea diximus) vnà cum coctionibus emanauerint.Iudicant aũt & Quotidianas febres,ſimul vomiti
bus atq; excrementis alui pituitoſis adiunctis: Et Quartanas ẽt, ſi atra ſimul ac varia excernũtur:
Semitertianas vero,ſi bilioſa ſimul et pituitoſa.Iudicãt aũt Parotides,Lethargoſq;,et reliquos oẽs
capitis affectus. Alijq; decubitus,oẽs Febres Diuturnas ſecure iudicare cõſueuerunt. Sed non dũ
de diuturnis morbis dicere propoſuimus: nam Repentinæ mutationes acutorum ſunt: quarum
optimã,qualis ſit,nunc enarramus,ꝙ videlicet omnino ſine coctione non eſt,et ꝙ in aliquo die iu-
† Al. excretionis ſpeciem. dicatorio ſit,ac præterea ab aliquo indicatorio præiudicata fuit,et ẽt † criſis motũ} facit morbo cõ
uenientẽ. Præter hæc aũt hortor hoc loco,vt ægrotantis ætatem,atq; naturam,nec non anteceden
tem victum,locumq; in quo ægrotat,et anni tẽpus, atq; præſentem temporis ſtatum,cõſideres. Si G
enim,quemadmodum morbus forte eſt bilioſus,hæc ẽt ſingula æque bilioſa ſint,oportet bilẽ criſi
expurgari: ſicut,ſi pituita ſuperabundauerit, pituitam oportet euacuari: varijs aũt humoribus ſu-
perfluentibus, variam etiam oportet eſſe euacuationẽ. Cum vero hæc vniuerſa bene tibi fuerint
explorata,tunc euentus iam tibi ſunt conſiderandi. Si enim,dum ęgrotans iudicat̃,febris ſoluatur,
atq; alijs accidentibus liberetur,et melius fuerit coloratus pro ratione euacuationis, cum meliori-
bus pulſibus,et ad ſurgendum robuſtior,hæc optima criſis eſt: ſi vero ex his aliquid deſit, tantum
ab optima deficit,quanta eſt eius,quod deficit, vis.

De Futuræ Criſis optimæ,ac Diei,in qua Soluendus aut iudicandus eſt Morbus, præcognitione. *CAP. 4.*

SIc quidem dignoſcere oportet optimã criſim præſentem: futurã vero,hoc modo. Morbi na
tura conſideranda eſt,an ad amarã bilem pertineat,vel atram,aut pituitã,vel nr̃ſtas hẽat ſigni
ficationes: ſcripta aũt ſunt in libro præcedente horum indicia. Poſt hoc aũt,tp̃s anni,& laborãtis
ætas,& temperatura,& quæcunq; alia eius ordinis ſunt: de quibus paulo ante ſermonem habui-
mus: vnde facta de vno mentione,reliquorum ẽt,ſi vel ſilentio prætermittantur,meminiſſe opor-
tet,nam longũ eſſet oĩa ſemper percurrere. Poſt hæc aũt,acceſſionum circuitus ſunt conſiderãdi, H
ſi vel per tertiũ,vel per quartum,vel per ſingulos dies eueniant: vel nullo modo eueniãt, ſicuti in
ijs accidit febribus,quæ proprie ſynochæ nominantur. Si.n.properauerint, ac ſemper proportio-
nabiliter anticipauerint horã,& multo vehementius infeſtauerint, & per tertium occurſauerint,
cito criſim ſubſecuturã denunciant: ſi vero lente moueant̃,atq; eádem inuaſerint hora,& ſingulis
diebus fiant,poſt longius tp̃s criſim futurã denunciant. Præterea(quod ſanè maximũ eſt)coctio-
nes inſpicere oportet, & harũ præcipue effatu dignis tranſmutationibus mentẽ adhibere. Si.n.in
diebus indicatorijs fiant,indicia ſunt,ꝙ ſequentes iudicatorij dies ægrotũ morbo liberabunt. Sũ-
matim.n.(vt in præcedentibus ſermonibus diximus) vniuerſa morbi conſtitutio per quatuor di-
cta genera manifeſtatur: de quibus diximus Hippocratem in aphoriſmis diſſeruiſſe, in hunc mo-
1.Aph.12.Ext. ord.5.a dum: ‖ Acceſſiones aũt & conſtitutiones oſtendũt morbi: & anni tempora: & circuituũ adinuicẽ »
incrementa,ſiue quotidie,ſiue alternis diebus,ſiue longiore tẽpore,fiant. Deinceps ita inquit: Sed »
& ex poſt apparentibus: veluti in morbo laterali,ſputum ſi ſtatim ſuperueniat, incipiente morbo »
quidem breuiorem facit: ſi vero mox apparuerit, longiorem. In primo autẽ libro de ſignis mox »
apparentibus,quę quidem ſigna morbi coctionem oſtendunt,plurima diximus: &,quo pacto ab »
ijs, quæ ſigna & accidentia iudicatoria vocantur, differant, explanauimus. Si igitur ea memoria
retines,

A retines, spero te facilius præcognoscendi ac dignoscendi optimæ crisis facultatem ex hoc sermone adepturum. Reliquæ enim crises coniectura quadam artificiosa præcognoscuntur: optimam vero crisim (quam etiam solam crisim simpliciter vocari diximus) non per coniecturam, sed firma pręcognitione comprehendes: omnia.n.signa in talibus morbis statim ab initio secura videntur.

Cum igit̃ talia integre fuerint, in primo quaternario crisim futuram denunciãt: sicuti Hippocrates in prognostico hisce verbis ostendit: ‖ Mitissimæ.n.febres, quæ securissimis signis fiunt, quarto die finiunt̃, vel prius. Neque.n.contingit febrem omnia signa securissima habentem, neq; illã in qua sunt omnia maxime perniciosa, alteram quidem non solui, alteram autem non occidere in primo quaternario ægrotantem: veluti, si hæc quidem parum ab extreme perniciosis discesserit, illa vero à maxime salubribus, huiusmodi febres septimum diem non cõtingit trãscendere. (in Prog.cõ.3.t.2.4[a].206.h) Si vero crisis vehemens & cum conflictatione futura sit, aut potius moderata: vel neq; crisis omnino, sed solutio simpliciter: non amplius ex perniciosis signis & salutaribus, sed potius ex alijs, præcognoscitur. Duo autem sunt & horum genera, magnitudo, & motus morbi: in quibus primis diligenter oportet exercitari, vt ipsa noscamus, & facile à more ac idea morbi distinguere valeamus.

Sed, ideam ipsam quo quidem pacto dignoscamus, in secundo volumine diximus: nam tertiana,
B & quotidiana, & quartana, & semitertiana, & pleuritis, & peripneumonia, & phrenitis, sunt species morbi. Si vero benignus, aut malignus sit morbus, ex subsequentibus ipsum accidentibus noscitur: quæ omnia fere Hippocrates in prognosticis enumerauit. In his aũt annumerare oportet coctionis & cruditatis signa: magnitudo vero, & motus morbi, ab his diuersa sunt. Debiles quidem & paruæ febres quandoq; valde malignæ sunt: & aliæ calidæ atq; incendentes, vt stomacho angustiam & calorem & sitim intolerabilem afferant, nihil tñ habent non nũquam periculosum. Dictum autem & prius est, quòd, siue vehementiam, siue magnitudinem morbi quispiã velit nominare, nihil differt. Ab hisce vero omnibus differt motus, & ex tempore partium accessionis comprehenditur. Cum.n.vnaquæque accessio quatuor habeat partes, principium, augmentum, statum, & declinationem: vel has omnes breui tempore febris percurrit: vel tardo: vel non nullas quidem citius, non nullas vero serius. Si omnes igitur celeriter peragat, manifestum inde fit, ꝙ ad crisim properat. Et omnino huiuscemodi febris est de numero intermittentiũ: neq;.n.contingit, vt illa, quæ omnes celeriter peragat, amplius continua permaneat: sicuti neq; vt, quæ in omnibus partibus prolixitatem seruat, sit intermittens. Liquet aũt, quòd eam quidem, quæ ad infebricitationem desinit, voco intermittentẽ. Continuæ vero febris, omnino conuenit, vt pars aliqua aut duæ
C vel omnes longæ sint. Eius quidem, quæ proprie synochus nominatur, longus est status: magis autem tota hæc febris status est. Eius vero, quæ non est synochus, non tamen desinit ad infebricitationem, cum status alijs temporibus longior existit, motus est velox: ꝙ si breuior, tardus est motus. Cum igitur morbi idea & magnitudo & motus & mos fuerint distincti: & idea quidem ex proprijs accidentibus cognita, magnitudo vero ex eorundem quantitate, motus vero ex tempore accessionis partium, mos autem ex accidentibus superuenientibus, his quoque adiuncta consideratione temporis anni, & naturæ, & regionis, & similium: nunquid morietur æger aut saluabit̃, ad hæc tria respiciens inuenies, ad ideam, & morem, & magnitudinem: sed maxime morem inspicere oportet. Vtrum vero per crisim terminabitur morbus, aut non, primum quidem ex motu ac magnitudine inspicies: deinceps autem ex idea ipsius: deinde ex anni tẽpore, & ex alijs, quæ eiusdem sunt ordinis: & ex superuenientibus quidem accidentibus, non omnibus, sed ijs, quæ paulo ante memoraui, quæ vel vnà cum crisi ab initio inuadunt, vel paululum anticipant: quæ ipsa iudicatoria signa proprie nominamus. Nam, cum superuenientia accidentia trifariam diuidantur, in ea scilicet, quæ morem morbi natura ostendere apta sunt: & in ea, quæ affuturam proxime crisim denunciant: & quæ non solum signa, sed etiam causas crisis posuimus: primum quidẽ ex his sim
D plex est genus, nam quædam ipsorum praua, quædam vero bona, perpetuo existunt: secundum vero & tertium non semper neque idem facere, neque ostendere, aptum est, sed secundum morbi tempora variatur. Diximus autem latius de omnibus his in primo libro. Doctrinæ igitur manifestioris gratia, ducatur ad exemplum aliquis ægrotus, qui primo die habeat signa manifestissima salutis: huic enim omnino in primo quaternario finietur morbus. Vtrũ vero per solutionẽ vel crisim, magnitudine & paruitate distinguitur: siquidem magni iudicantur omnino: qui autem parui, soluuntur solum. Sed dies crisis ex motu inuenietur. Nam, si febris synochus fuerit, ac nullus error acciderit (nam semper huius oportet meminisse) in quarto die sperandum est crisim futuram. Si vero continua fuerit, magnitudinem ac motum inspicere oportet. Cõtingit enim in tertio vel quinto die crisim fieri: in tertio quidem, si morbus sit magnus, ac motum velocem habeat: in quinto autem, si neque valde magnus sit, neque velociter moueatur: oportet enim crisim in idem tempus concurrere cum accessione. Et ita raro accidit, vt *leuiori die fiat crisis: vt videatur bis tñ Archigenes in toto tempore vitæ suæ id obseruasse, ego vero ad hãc horam semel solum. Et causa est (queadmodum diximus in libris de diebus iudicatorijs) vt crisis sæpius ex quarto die ad tertium & ad quintum transmutetur. Nam morbus, qui tam subito crisim habet, omnino peracutus est: in omnibus aũt morbis peracutis necessarium est febres vel synochos esse, vel con-

*Al.quarto.

tinuas quidem, sed quæ per tertium exacerbantur. Synochi quidem raro eueniunt: & vbi nullus E
sit error, in quarto finiuntur per crisim, natura proprijs circuitibus ad crisim perueniente: rarum vero etiam est, vt nullus sit error. Continuæ aũt febres, quæ in accessionibus crisim habent, tertio die vel quinto rationabiliter finiuntur: nam, si quãq; etiam quarto iudicentur, ratione eius accessionis, quæ tertio die fit, id patiuntur: quæ.n. circa horam vndecimam, si ita contigerit, diei tertij accessio inuadit, vel tertia nocte, vel quarto die inuehit crisim. Cũ igitur primo die (rursus enim eadem repetenda) signum aliquod coctionis manifestum apparuerit, reliquis ẽt omnibus periculũ nullum portendentibus, tunc proculdubio sciemus, ꝙ in primo quaternario morbi solutionem subsequi sit necessarium. Quòd si etiam eius magnitudo ĩspecta sit, vlteriorem habebis notitiam, ꝙ cũ crisi finiet. Ex morbi autem motu te sperare oportet, ꝙ crisis vel tertio die fiet, vel quarto, vel quinto: si quidem celer sit motus, tertio: si vero quodãmodo tardior, in quinto: si vero febris fuerit synochus, in quarto. Adiuuat motus celeritatem, morbi magnitudo, & anni tempus, & regio, & ætas, & quæcunq; alia amaræ bili conueniunt: tarditati autem motus, insunt contraria. Æstate enim adolescẽs natura calidior, post inediam & labores, & cibos & potus biliosos, tertiana crisi occupabitur, & præsertim si is, qui antecesserit, temporis status admodum squalidus extiterit, & præsens etiam: & locus, in quo ægrotat, fuerit natura calidior: si vero & tertianę crises tunc abundauerint, adhuc certior est coniectura. Quòd si omnia contraria conuenerint, & motus morbi tardior, F
neq; magnitudo valde effatu digna, & tps anni fuerit hybernum, æger autem vel natura pituitosior, vel iam declinantis ætatis, sperandum est crisim ad quinti diei accessionem perventuram: adhuc autem magis, si locus natura frigidior atq; humidior extiterit, & præsens temporis status consimilis, & quintanę crises abundauerint: & reliqua his proportionabilia, veluti ocium, repletio, & esus ciborum pituitosorum à plurimo tempore. Rursus igitur alius ægrotus subijciatur, qui nullum habeat signum coctionis manifestum, neq; in primo die, neq; in secũdo: neq; tñ perniciosum, sed omnino omnia sint citra periculum: saluabitur quidem & hic, sed in primo quaternario non liberabitur integre. Oportet igitur mentem diligenter adhibere, nunquid aliquod signum manifestum coctionis ostendat: nam, si hoc fiat, necesse est, vt in septimo die æger liberet, modo interim nullus error admittaẽ. Si vero per crisim vel sine crisi salus sit secutura, hoc ex morbi magnitudine noscitur. Liquet enim, quòd, si magnus fuerit, omnino per crisim morbus finietur: quòd si etiam motus velocitas adiungatur, multo magis id fiet: vt, si etiam aliquis error, non magnus tamẽ, circa ęgrotantem factus fuerit, sperandum etiam & ita sit crisim in septimo euenturam. Quòd si non multum velociter moueatur, aliquis vero error circa hominem interim fiat, ad nonum diem crisis G
transfertur. Rursus itaq; supponamus aliquem salubri morbo laborare, qui die septima aliquod coctionis signum habeat manifestum: hic, si morbus magnus extiterit, & celeriter moueatur, vndecimo potius, q̃ decimoquarto die, crisim patietur: quòd si minor fuerit, neq; celerem motum habuerit, decimoquarto magis, quam vndecimo. Simul vero cũ alijs est distinguẽdum, si & iuuenis fuerit, & natura biliosus, & tps æstiuum, & in loco calido ægrotauerit: & prior victus, & quæcunque præsenti attinent statui, ad calidius declinauerint: omnino iste die vndecimo crisim habebit: quemadmodum, si omnia contraria ijs, quæ dicta sunt, affuerint ægrotãti, in quartodecimo. Quòd si non nulla quidẽ affuerint, non nulla vero non, atq; interim aliquis error inciderit, fieri non põt, vt crisis die vndecimo subsequaẽ: sæpius vero nec die decimoquarto, q̃n magis fuerit erratũ. Sed, si nullus error acciderit, mista vero fuerint accidentia, hic opus erit medico exercitato ac perspicaci, vt ea, quæ vim maiorem habent, signa distinguat: & illi, quæ ab ipsis ostenditur, crisi fidem adhibeat certiorem in hisce adeo ambiguis præcognitionibus. Si autem neque in ipso septimo die, in alijs certe inter septimum & vndecimum, id quod futurum est, exquisite discere licet. Nam, si magnitudo vel velocitas motus morbi in eisdem diebus intendatur, ac coctionis signis effatu digna accessio facta fuerit, huiusmodi ægrotus die vndecimo crisim patietur: sicuti, si cõtra se habuerint, H
in quartodecimo. Subijciatur rursus ægrotus, qui in morbo salubri in primis diebus tardiorẽ febris motum habeat, neq; cum nimis vehementi calore, veruntamen adsint cruditatis signa: ꝙ quidem intra quartumdecimum diem hic nõ liberabitur morbo, iam manifestum est. An vero in illa ipsa die, vel postea, ex morbi temporibus distinguendum est: nam Principij quidem signa si diu permanserint, diuturnum fore morbum significant: Augmenti vero si in quarta vel septima die apparuerint, sperandum est aliquid in quartodecimo: sed in vndecimo determinabitur. Nam, si hæc tria in eo die coniuncta fuerint, & motus velocitas, quæ sufficiens sumpserit incrementum, et febris magnitudo, ac præterea manifestum coctionis indicium, fiet crisis in quartadecima: adhuc autem magis, si & anni tps, & ætas, & ægrotantis natura, & quæcunq; alia his sunt proportionabilia, ad crisis celeritatem contulerint. Si vero solum manifestũ coctionis signum die vndecima appareat, neq; tñ morbi magnitudo, aut motus velocitas, festinauerint: tunc vltra diem decimũquartum crisis differetur. Sed, si quidem anni tps, & ætas ægrotantis, & quæcunq; alia his sunt proportionabilia, ad frigidius declinauerint, sperandum non est morbi solutionem ante vigesimũ diẽ secuturã. Quòd si mista quoquo modo signa affuerint, & dies decimusquartus coctionẽ insigniter auxerit, die decimoseptimo crisis occurret. Si vero neq; die quartodecimo aliquid nouatũ fuerit,

A tunc ad ſeptimumdecimum diem eſt reſpiciendum: ſi.n.in eo aliquod ſignum apparuerit,id fidiſ
ſimum erit,quamuis valde exiguum fuerit,vigeſimoq́ʒ die criſim futuram præmonſtrabit.

Quòd maxime faciat ad Criſis Præcognitionem, Futuri Status morbi prænotio: ac Non poſſe hominem morbi vi, in declinatione ipſius interire. CAP. 5.

QVòd vero hæ criſes vniuerſæ, quas numeraui, omnium optimæ ſint, hoc eſt ſecuræ atque
perfectæ & certæ,ſi quis ea oĩa, quæ à principio dicta ſunt,aſſecutus eſt,nulla amplius ege-
bit demonſtratione. Cum.n.poſt ſigna optima atque exquiſitam coctionem factæ fue-
rint,neceſſe eſt,vt optimæ ſint: quoniam & ſola coctio criſis celeritatem,& ſalubrem ſecuritatem
oſtendit: neqʒ.n.vel animo cõcipi poteſt, ꝙ poſt morbi exquiſitam coctionem criſis mala ſequa-
tur. Exquiſita vero coctio fit tempore ſtatus: atqʒ idcirco ab initio ipſo nos admonuimus,nulli al-
teri exercitationi tam eſſe intendendum, ꝙ̃ ad morbi ſtatum prænoſcẽdum. Nam,ſi forma victus
ad illum inſtituitur,& criſis optima in illo fit,atqʒ omnium criſium ipſa eſt regula (quæ enim huic
proximior eſt, altera magis diſtante potior ſemper eſt) in nulla re adeo exercitandus eſt medicus,
quãtum in ſtatus præcognitione. Eſto igitur, vt in die quartodecimo ſpes ſit fore ſtatum, & aut
ob morbi magnitudinem,vel motus velocitatem, vel propter aliquod aliud extrinſecũ iritamen-
B tum criſis die vndecimo anticipet: neqʒ ipſam perfectam, neqʒ omnino bonam, quimus ſperare:
ſed hoc tempore omnino timẽdum eſt, pręſertim ſi neqʒ in totum morbus periculo vacat. Quòd
ſi ſalubris apparuerit, verendum eſt, ne criſis vel cum grauibus fiat accidentibus, vel nõ perfecta,
vel omnino reuertatur: adeo magnam habẽt vim coctiones, ac propterea etiam morbi ſtatus. Et
quidem, ſi morbi in hoc tempore criſim non habuere,fieri non poteſt, vt in declinatione habeãt:
quicunqʒ enim ſtatus tempus ſemel præterierint,hi ſine criſi perſeuerant,& paulatim ſoluuntur.
Et nullum eſt mortis periculum tempore ſtatus elapſo,quantum iudicio aſſequi poſſum: & tamẽ
quidam ſunt, qui putant ſe vidiſſe ægrotos in declinationibus perijſſe. Sed, ſi experientiæ vel ra-
tioni credere oportet,noui ipſos alia ratione, ꝙ̃ morbi,interijſſe: omnes ſiquidem erroribus inte-
riere, pręcipue quidem ſuis ipſorum: ſed & aliquando medicorum. Sic quidem experientia teſta
tur neminem vnquã vi morbi in declinationibus perijſſe: Sed adhuc magis ratio: neqʒ.n.poſſibi
le eſt, vt, poſtꝙ̃ cauſæ morboſæ iam coctæ ſunt, ac iam natura ſuperauerit, æger moriatur, modo re
cta curatio à medicis adhibeatur. Vbi enim natura ſuperior euaſit, & debellauit, & reſtitit vehe-
mentiori morbi conatui,&,quę infeſtabant,expugnauit (hoc.n.eſt ipſa coctio) fieri nõ poteſt, vt
deinceps ſuccumbat. Quòd, ſi à morbo natura non vincatur, mortem ſubſequi nullo modo con-
C tingit, ſiquidẽ nihil aliud mors eſt, niſi omnimoda naturæ proſtratio: vbi vero ipſa perdurat do-
minatur ac vincit, hominem neceſſe eſt liberari. Ex omnibus igitur nos ratio cogit, in id, maxi-
me eſſe incumbendum, vt eam morbi partem prænoſcamus, quam ſtatum vocant: nam, ſi mori-
turus eſt æger aut non, nemo præcognoſcet, niſi ſtatus tempus præcognouerit. Tunc enim pri-
mum mori ægrotãtem eſt neceſſarium, qñ vires morbo ſuccubuerint: ſiue autem vires, ſiue natu-
ram dixero, idem te nunc intelligere oportet: & quidem, vtrum prius ſuperabitur, ſciri non po-
teſt, ſi futurum penitus fuerit incertum. Nam, ſi criſis intra vnũ diem eſſe debeat, ſaluabitur æger,
antequam vires à morbo proſternanẽ. Si vero ante viginti dies (ita.n.cõtingat) non poſſit ſtatus
aduenire, fieri poteſt, vt interim natura fatigetur, adeo vt, cum ægroti omnino ſimiliter habere vi
deãtur, alter quidem ſaluet, alter moriatur, ob ſtatus futuri tempus. Si quis vero nos alium modũ
ſciret edocere, quo morituros à ſaluandis poſſemus diſtinguere, nõ eſſet fortaſſis ad hoc ſtatus ne
ceſſaria præcognitio: ſed, cum alia via, ꝙ̃ nuper dicta, inuenire nequeamus, ægrotis ſimiliter habe
re apparentibus, quis ſaluabitur, quiſ́ve morietur: maxima ex hoc præcognoſcendi ſtatus neceſ-
« ſitas oritur. Hippocrates igiẽ ita inquit: ‖ Coniectura aſſequi oportet, an æger cũ eo victu vſqʒ ad 1.Aph.9. Extr.
« morbi ſtatum perdurabit: & vtrum ipſe prius deficiet, neqʒ cum eo victu perdurabit: vel morbus ord.4.g
« D antea finietur, & obtundetur. Vidẽtur quidem & Diocles & Pliſtonicus & Praxagoras & Philo
timus, atqʒ omnes, vt ita dixerim, probatiſſimi medici nihil aliud melius inueniſſe ad iudicãdum,
nũquid ęger ſaluabitur, aut morietur: qui vero omnia bona artis deteriora fecerũt, ij neqʒ aliquid
aliud ſapientius excogitauerũt, & hoc maxime neglexerunt. Quis.n.eorum eſt, qui aut morbi ma
gnitudinem, aut naturæ robur cognoſcere ſtudeat, aut futurum ſtatum pręcognoſcere? Et quidẽ
ſine horum trium exacta dignotione nihil de ſalute inueſtigari contingit, non magis, ꝙ̃ hoc, nun
quid aliquis portando oneri ſufficiat, ſciri poteſt, hominis robore, oneris magnitudine, & vię lon
gitudine antea non perſpecta: nam ægri vires portanti onus, morbus vero oneri, tempus autem,
quod vſqʒ ad ſtatum extenditur, longitudini viæ reſpondet. Quo pacto igitur de ægrotante ſciri
poteſt, nunquid ſufficiat, ſi nulla ſtatus pręcognitio habeatur? Ex omnibus igitur ratio cogit nil
tam ſtudioſe eſſe diſcendum, ꝙ̃ futuri ſtatus prænotionem. Si.n.neque cõueniens victus adhibe-
ri poteſt, ſi hic nõ præcognoſcatur, neque de ęgri ſalute vel morte alio modo manifeſtam haberi
notitiam contingit. Sed neque de criſi, nunquid futura ſit, aut oĩno non erit: &, ſi fiat, qñ & qualis
erit: ſciri poteſt, ſi præcognitio ſtatus non habeatur. Quare maximum hoc erit artis opus, & cæte
ris oĩbus anteferendum, ad præcognoſcẽdum futurum ſtatum exercitatio. Sed, quomodo hoc fie
ri poteſt, antea diximus: nunc vero, quod nuper dicebamus, repetendum.

Epilogus

Epilogus eorum,quæ Faciunt ad Salutem,vel Mortem prænoſcendam. CAP. 6. E

SI cognouerimus ex magnitudine morbi, & viribus ægrotantis,& tpe ſtatus,nũquid liberabit aut morieť, colligere ita aliquid poterimus de criſis tpe, & mõ. Si quidē morbus ſalubris inueniatur, & neq; eius acumē,neq; magnitudo feſtinēt,neq; error aliquis circa ęgrotum admittať, ſtatus tp̃s,criſis expectat: & hęc quidem optima criſis eſt,fit.n.morbo iam cocto. Si vero vel propter morbi magnitudinem, vel motus celeritatem, vel propter aliquod aliud iritamentum ante ſtatum criſis venire cogatur,tanto hęc optima deterior erit,quãtum ſtatum anticipauerit. Quo'd, ſi neq; vſq; ad ſtatum ſufficere poſſit,neceſſarium eſt ægrotantem ex hoc morbo interire, non tñ oĩno prope ſtatũ: cõtingit.n.& multo celerius, & ſtatim circa morbi totius initia. Criſis.n.vel in ſtatu,vel parum ante ipſum fit: Mors autem in tribus temporibus,principio,augmēto & ſtatu.

De Tribus Conualeſcendi,& Quatuor Moriendi modis. CAP. 7.

CVm vero res plures ſint,cõcedant mihi ſophiſtæ,manifeſtioris doctrinæ gratia ſingulis proprium nomen imponere.Et,ſi hoc ipſi non conceſſerint,lõge eis valere iuſſis(neq; enim ipſis,ſed ijs,qui veritati ſtudent,hic ſermo componitur)ita conſideremus. Si quis ſubito morbo liberatur, omnino huic aliqua euacuatio effatu digna contingit vel per vomitum, vel per ventris exonerationem, vel ſudores, vel vrinas, vel ſanguinis è naribus profluuium, aut ex ſede per hæmorrhoidas, aut in mulieribus per purgationem menſtruorum. Sed & parotides non paucos in tēpore opportuno liberarũt, & ad genua & ad pedes & ad aliud quodpiam membrum ignobile decubitus.Et quidem antecedit his oĩbus atq; aſſidet non modica in ægrotantis corpore perturbatio: delirant.n.& difficilem habent anhelitum,& ſtomachi anguſtiam,atq; alia, quę prius diximus,patiuntur. Vnus quidem hic modus eſt morborum ſolutionis,quem non modo nos criſim noĩare inſtituimus manifeſtioris doctrinæ gratia,ſed oẽs etiam,qui nos anteceſſerunt,eodem nomine criſim nominabant. Alter vero modus eſt, qui hæc quidem omnia ſeruat, vno autem tantummodo differt, quia non integre à morbo liberat. Nominatur vero & hic non nũquã quidem criſis ſimpliciter,ſicuti & prior: aliqñ etiam cũ additione, criſis imp̃fecta, vel criſis defecta. Quicunq; autē morbi paulatim finiuntur, ſolui quidem in præſentia dicuntur,per criſim autem finiri nequaquam: ſ quis aliqñ per abuſionem hoc ẽt criſim noĩari dixerimus. Sed nunc ſingulis trium eorum,quæ diximus, claritatis cauſa ſit proprium nomen impoſitum: Criſis quidem ſimpliciter, morbi ſolutio ſubita: Defecta vero criſis,ſubita morbi diminutio: Solutio aũt ſimpliciter, quę in lõgiori tempore & paulatim facta eſt. Sicuti vero vel effatu digna euacuatio vel oĩno decubitus cum veloci perturbatione neceſſario in criſibus fiunt: ita in ſolutionibus neq; agitatio aliqua, neque euacuatio,neq; decubitus accidunt. Tres quidem hi ſunt modi cõmutationis morborũ,cum à morbo liberari debet ægrotus. Tres vero alij proportionaliter oppoſiti iſtis exiſtũt, cum moriturus eſt: Vel enim ſubito moritur vnà cum turbatione & agitatione, & quibuſdam excretionibus vel decubitibus effatu dignis: Vel mortem non ſubijt quidē ex iſtis, ſed multo deterius euaſit: vocenť aũt hæ duæ criſes non bonæ, cũ nihil referat,ſiue hoc modo, ſiue malas criſes,nominemus: ſeorſum vero, prima quidem perfecta, ſecunda vero imperfecta: Tertia vero ſpecies malæ permutationis,quę paulatim fit vſq; ad mortē,maraſmus.i.marcor, noĩetur. Hæc igitur tria alijs tribus oppoſita ſunt. Quartus modus eſt ſubitę mutationis ad peius,ſine magnis excretionibus vel decubitibus: quã neq; criſim appello. Quo'd igiť hunc modum ab alijs differre dicimus,quos cum agitatione ac perturbatione & effatu dignis excretionibus aut decubitibus fieri dicebamus, vnicuiq; manifeſtum eſt: differt.n.ſine his fieri accidẽtibus, quæ prius iudicatoria nominauimus, atq; abſq; excretione vel decubitu: & fieri cũ illis. An vero recte vel nõ, huic mõ mortis,nomē criſis detrahimus, hoc eſt de noĩe,nõ autem de re ipſa,contendere. Ego aũt quatuor modos docui inuicem differentes,& ſingulis proprium nomē manifeſtioris doctrinæ gratia,imponẽdum cenſui. Si quis vero melius vel manifeſtius ſcit nominare, de eius nuncupatione minime diſceptauerimus: docere vero vtile aliquid haudquaq; in iſto conſiſtit,ſed in dignoſcendo hos ſingulos modos,cũ adſint,& futuros prænoſcendo. Neq; ẽt,ſi horum modorũ cauſas explicare tentarem,deinde quiſpiã eiſdē cauſis tanq̃ non recte habẽtibus contradicens, putaret ſe aduerſus ipſos modos diſſerere,recte opinareť. Cognoſcere.n.q᷑ tot ſunt modi,quibus ſanentur aut moriantur ægrotantes,ac q᷑ dictis nominibus nominantur, atq;,vbi præſentes fuerint,ipſos dignoſcere,futuros vero præcognoſcere, hæc ipſa ad medendum conferentia ſunt: atq; expedit quidem nomina concedere,dignotiones vero ac præcognitiones experientia explorare. G H

In Aſclepiadem & reliquos Sophiſtas, qui Naturalia principia negantes,Criſibus, & reliquis naturæ operibus detrahebant. CAP. 8.

SI vero conantibus nobis,vnde hæc inueniamus,edocere, quiſpiam in contradictionibus exercitatus,qualem habitum admirabilis Aſclepiades acquiſiuit,impediat,ac ſermonem meum interrũpat,meminiſſe oportet,q᷑ hic iſtud agens,non rem ipſam,ſed quæ de ea verba dicuntur,cauillať. Neq; enĩ, q᷑ nullæ repentinæ turbationes fiant aliquando circa corpus ægrotantis,poteſt aſſerere Aſclepiades: neq; q᷑ ſæpius poſt ipſas effatu dignæ excretiones non eueniant: neq; quo'd magna ex ipſis non ſit facta in ægrotantibus permutatio: neque q᷑ huiuſcemodi res, non vocetur criſis:

A crisis: sed, quod certante natura contra causas morbos facientes ista non fiant, hoc demonstrare tenta
bit, non parum quidem etiam hac in parte deliràs propter admirabiles tumores atque meatus, quos
ipse supposuit: Quorum causa neque nouit potentias illas, quibus animal gubernatur: neque quod hę
omnia ad salutem faciunt tam in sanis, quàm etiam in ęgrotantibus: neque quod ipsæ sunt, quę morbos iu-
dicãt. Sed, cũ possit quidem in rebus sensui occultis huiuscemodi sermo nugari, nihil tñ, quod ad
artẽ medendi pertineat, attingit: neque enim dignoscere nos crisiũ modos, neque prænoscere, talia so
phismata prohibent. In multis quidem igit sępius delirabit Asclepiades, & quicunque non norũt
naturas esse morborum medicatrices: at nunquam poterunt modum salutis aut mortis præcognosce-
re. Atqui quo pacto turpe non est medico, instãte crisi, more vulgarium perterreri, quẽ decuit nõ
solum præsentem crisim, quorsum euasura esset, intelligere, sed etiam futuram præcognoscere?
Equidem hîc omnia, quæ ad crisim attinent, vel futura prænoscere, vel iam præsentia dignoscere,
ex alijs principijs haud inuenio, quàm ex ijs, quæ supposuit Hippocrates. Etenim, quod ea, quæ sunt in 1. Epid. cõ.2.t. 46.4ª.112.c.Et 1.Aph.22.Ext. ord.10.b.Et in libr. de humo.
corpore, concoquantur vel non concoquantur, Hippocraticis, non autẽ Asclepiadicis, dogmati-
bus cõgruit. Et, quod natura multas potẽtias habeat, per quas animal gubernatur, vnum quoddam
est Hippocraticum dogma, & sine hoc præsentem contemplationem scientia comprehendere mi
B nime possumus. Neque enim numero infinitos expectare oportet signorum concursus, tanquã in In libro de alimento.
singulis ipsorum propriam obseruationẽ assequi possimus, sed potius omnia particularia ad hanc
vnam redigere intentionem: de qua verba faciens, coactus sum facere de sophistis mentionem:
qui non modo nihil opportunum inuenire student, sed etiam, quę bene inuenta sunt, conãtur fa-
cere deteriora. Et tñ melius foret, cum nos intuẽtur & diem ipsum, in quo crisim morbus subibit,
prænoscentes: atque insuper crisis modum prædicẽtes: ac iam præsentem etiam, quem finem sit ha-
bitura, dignoscentes: tali contemplationi discendæ intẽdere, ex qua huiuscemodi facultas compa-
ratur: neque more vulgarium perterreri, quorsum euasurus sit morbus, ignorantes. Ego quidem
sæpius expertus sum tales medicos, qui de præcognitione nostra sunt admirati, quando in ęgrotis
succedentem inspexerunt, atque discere satagentes: sed, qñ quispiam ipsos docere cœperit, aut quip
piam de coctione aut naturæ robore disseruerit, vel de re aliqua alia, sine qua de crisi contempla-
tio consistere nequit: Quõ, inquiunt, mihi suadebis, quod sit natura quædã? vel quod omnia agat ad ani-
malium salutem? vel quod eadem natura expellente superfluitates quidam a morbo liberantur? vel
quod calidum in animalibus sit efficacissimum? vel quod ex calido, frigido, sicco, et humido, corpora ani
malium sint temperata? Aduersus quos ego dicere soleo: Tu quidem ô vir, cœpisti tanquã discipu
C lus, audis autem tanquàm cõtradictor. Neque enim tibi sufficit artis operum, quorum te cœpit admira-
tio, doctrinam perdiscere, sed etiam eius principia iudicare conaris non solum vt medicus, sed etiã
vt naturalis: & tñ tibi satius fuisset contrario modo de principijs iudicare: multo enim pręstare ar
bitror, miranda opera, quæ ex illis principijs sequuntur, inspicientem, ab eisdẽ operibus fidem ali-
quam de ipsis principijs assumere. Fides siquidem artium contra se habent, quàm inuẽtiones: credun
tur enim ex operibus, inueniuntur ex principijs. Mihi quidem opus aliquod artificiosum inueni
re est impossibile, nisi veris vtar principijs: quare mihi necessarium fuit naturalem scientiam dili-
genter perdiscere: tibi vero, iam artis operibus adinuẽtis, viam discere sufficit. Quare, nisi tibi sup
petat tempus, vt tanquàm naturalis, omnia discere possis, tantum saltem tibi ratiocinari adsit, quod nulla
altera via sit præter istam, quæ te faciat futuri præcognitorẽ: & quod nulla necessitas vrgeat ad prin-
cipia scientiæ comprehendenda, cum iam frui possis ijs, quę ex scientia proueniunt. Qui enim pri
mus studuit hæc inuenire, magno in periculo fuit, ne frustra tempus cõtereret: neque enim verum
aliquod ex falsis principijs cõtingit inueniri. Sed, cum tu ab inquirendi labore sis liber: &, quæ iã
bene inuenta sunt, addiscere concupiscas: superuacaneum foret principiorum scientiam comple
ctĩ, si præsertim ad hęc tempus minime suppetat, neque cupido te teneat aliquid eorum, quæ desint,
D inueniẽdi, sed tibi solum sufficit inuentis recte vti. Tu itaque supponens aliquam esse vitalem po-
tẽtiam, stude, vt agnoscas eius ita in robore, sicuti in imbecillitate, dispositionem. Vbi vero in his
exrecitatus fueris, stude deinceps omnes morborum tam in magnitudine, quàm etiam in more, diffe-
rentias prompte dignoscere, & post hæc futuri status præcognitionem perdiscere. Vbi vero hæc
omnia didiceris, tunc te exerceas in comprehendendo per exquisitam coniecturam, quãtum mor
bum, quantum virtutis robur, quãto tempore possit perferre: multũ vero ad hoc te adiuuabit in
operibus exercitatio. Prius vero, quàm ea omnia, quæ dixi, diligenter didiceris, nihil ęgrotos intuen-
do proficies. Sed quomodo hęc omnia perdiscere oportet? non aliter, quàm sicuti prius a nobis
dictum est. Etenim, quod oporteat & magnitudinem morbi inuenire, & morem, insuper etiam
statum, exacte recensui. In vnaquaque autem potẽtia vel imbecillitatem vel robur in alio libro, vbi
de multitudine agitur, antea narraui. Ex illo igitur eorum dignotiones exquisite discere oportet,
vti vero ad medendum, vt in alijs edocui: neque minus & nunc ad eam, quæ habetur de crisibus,
contemplationem.

Quibus Morbi temporibus Salutem vel Mortem Contingat euenire. CAP. 9.

SIcuti enim, qui omnia signa bona prę se fert, in primo quaternario integre liberabitur: eodem
(vt arbitror) modo, qui omnia mala, hic intra primũ quaternarium morietur. Sed, qui quidem
liberatur

liberatur, omnia morbi tempora vniuersalia pertransit, principium, augmentum, statum, & decli- E
nationem: q̃q̃ non nullis fieri non videatur declinatio, vbi repentinæ crises aduenerint: nam pau
lo post de istis dicetur. Moriturus aũt ad declinationis tempus pertingere minime poteſt: non tñ
neceſſario etiã ad ſtatum perueniet, contingit.n.ipſum in augmenti & principij etiam tp̃e mori:
criſim vero ſubire non eſt neceſſarium, & maxime ſi in principio morbi moriatur. Hoc aũt acci-
dit, vbi natura plurimum à morbo ſuperatur: tũc.n.neq; certare aduerſus ipſum aggreditur: ſine
certamine aũt criſis nõ ſit. Hic igitur eſt quartus modus mortis, qui nulli ſalutarium aſſimilatur.
Nemo ſiquidem ſubito morbum euaſit ſine criſi: multi vero ſine hac ſubito intereunt: plurimiq;
in acceſſionum principijs, illi præſertim, qui propter materiæ multitudinem, vel craſſitiem, aut
inflammationis magnitudinem, exitialiter laborant: in declinatione vero propter virium imbe-
cillitatem moriuntur. Hoc ſiquidem plus, q̃ quicq; aliud, pro veriſſimo haberi oportet, q̃ in acceſ
ſionum particularium declinationibus plurimi pereunt: quod non nulli videntes, idcirco opinan
tur etiã vniuerſalis declinationis tp̃e poſſe aliquem mori. Verum non ita res ſe habet: vbi.n.mor
bi ſtatus præterierit, natura quidem iã ſuperior euaſit, neq;.n.aliter morbus declinaſſet: nullus au-
tem modus mortis tunc aduenientis excogitari poteſt, præterq̃ ex errore. Sed de hoc haudquaq̃
nunc conſiderare propoſuimus, ſed an morbi ratione mori contingat. Neq; igĩt hoc vidi vnquã F
fieri, neq; id inuenit ratio: ſed particularibus acceſſionibus declinantibus multos ſæpiſſime inte-
rire vidi. Neq; rationem ſequentibus, mirum videtur naturę vim imbecillam in principio quidẽ
acceſſionis & augmento et ſtatu poſſe perdurare, cum adhuc habitus ipſe in vnũ veluti cõpreſſus
contineatur: tp̃e vero declinationis è contrario ſe mouẽte calore, hoc eſt à medio ad extrema re-
trocedẽte, naturę habitũ ſpargi atq; diſſolui. Horum itaq; non nulli ſubita morte opprimunt, vt
præſentes exiſtimẽt deficere aio eos potius, q̃ mori: quidã vero paulatim, non ſubito interierunt:
incipiẽtes quidem oẽs à ſtatu acceſſionis: ita vero latẽt multos, vt admodum celeriter, ac citius, q̃
ſperaſſent, à ſtatu ad declinationem tranſire videant. Sed manifeſtiſſime ex pulſibus cognoſcun-
tur: neq;.n.paruo interſtitio differunt, qui mortis rõne citius, q̃ ſperabatur, ad quãdam falſam de-
clinationem perueniunt, ab ijs, qui vere declinant: in vtriſq; enim ſubito febrilis calor diſſoluitur,
fit vero hoc ex cauſis maxime contrarijs, ſiquidem naturæ robori maxime contraria eſt imbecilli-
tas. Vehementior igĩt fit continue magis pulſus & æqualior atq; ordinatior in bona declinatio-
ne, expellit.n.natura fortius oẽm ſubito febrilẽ calorẽ: Debilior vero atq; inordinatior & inæqua
lis eſt pulſus in mortalibus declinationibus: nam vnà cum alijs tũc calor febrilis expirat, atq; hinc
ſpecies melioris exoritur: deinde paulò poſt, vel cum ad leuandum ventrẽ ſurrexerint, animi defe G
ctum incurrunt: & non nulli pauco ac tenaci ſudore effuſo moriũtur vel ẽt ſine ſurrectione. Sic
quidem in particularium acceſſionum declinationibus ſine criſi moriũtur: in principijs vero ꝑ-
pter ſubitum humorum ad interiora motum, veluti ſuffocata atq; extincta natura, non aliter, q̃ ſi
lignorum viridium aceruum ſuper flammas paucas affatim conijcias. Reliquus eſt igitur mor-
tis ſine criſi modus, exitialibus morbis tp̃e ſtatus à vehemẽtia acceſſionis natura ſuperata. Sic &
in augmentis plerunq; moriuntur, non alio mõ, q̃ ſtatus rõne: omnino.n.qñ à vehementia mor
bi natura ſuperatur, rõne ſtatus moriunt. Contingit vero aliqñ & in augmẽtis acceſſionum, ſed
rarius hoc accidit: atq; idem eſt modus cum illo, qui fit tempore ſtatus. Tres igitur ſunt oẽs mor-
tis modi ij, qui ſine criſi moriũtur. Primus quidem in principijs acceſſionum: qui in magnis in-
flammationibus plurimum contingit, quæ membra occupant principalia: vel ob humorum mul
titudinem craſſitudinem ac tenacitatem, qui ſubito intro confluunt, vt ſpiritus meatus exacte ob-
ſerent. Alter vero iam tempore ſtatus, à morbi vi natura ſuperata. Alius vero iam reliquus in de-
clinationibus, qui rariſſime accidit, vigore vitali ſoluto. Horum vero nullus contingit cum criſi,
neque enim morbum depellere in hmõi mortis modis ab initio natura tentauit: vbi vero tenta-
uerit, ſed ſuccubuerit, malam criſim, talem euẽtum appello: & fit oĩno vel cum excretionibus, vel H
abſceſſibus effatu dignis, ſimul cum reliqua omni perturbatione, de qua diximus antea.

Criſis ad Mortem præcognitionem, Summa arte atq; prudentia indigere: & Qua ratione ipſam intelligere contingat. *CAP.* 10.

HVIuſmodi vero criſium præcognitiones minus ſtabiles ſunt, & valde prudente & arte in-
ſtructo atq; exercitato medico indigent: primum quidem nunquid futuræ ſint: ſecundo an
hoc die certo: deinde ſi ſtatim hominem interficient, vel tantũmodo nocebunt. Sed prius exerci
tari oportet in optimarũ criſium pręcognitione, de quibus prius locutus ſum: deinde in ijs, quæ
nõ ſunt optimæ, bonæ tamen: ac deinceps ad malas deſcendere. Sicuti enim in his eſt plurima in-
certitudo & coniectura, ita in bonis ſcientia & firmitas præualet. Determinati ſiquidem ſunt atq;
ordinati naturæ motus, cũ valida fuerit, & materiæ dominatur, & ſuis proprijs rõnibus operatur:
indeterminati vero atq; inordinati, atq; ideo incogniti, qñ ſuccumbit. Sed, ſi quidem integre ſu-
peratur, neq; ab initio criſim facere tentat, neq; omnino reſiſtere: & ſi paulum omnino ſurgat ad
pugnam, ſtatim ſuccumbit. Cauſa vero huius intempeſtiui aſſultus eſt morbi violentia, iritatrix
quædam exiſtẽs, & acuta: videtur ſiquidem natura nihil hmõi poſſe tolerare, ſed ſtatim properare
ad expellendum id, quod infeſtat: Sicut & ex ijs, quæ ventrem aut ſtomachũ mordent, torquent,
frige-

A frigefaciunt,et grauant,ſiue quouis alio modo ſtimulant,licet aperte inſpicere: quæ.n.ſupernatãt per vomitus expellere tentat: quæ vero inferiora occupãt loca,per ſedem excernit: Et hoc eſt quidem maximum ſignum criſis intempeſtiuę. Quæ.n.in tpe opportuno fiunt(quod ſanè idem eſt, ac in ſtatu & coctionibus) ẽt ſi nullũ adſit iritamentum,in calidis & magnis morbis videmus accidere: Quæcunq; vero ‖ προεκρήγνυνται.i.prærumpunt (vocat aũt ſic Hippocrates omnia, quæ ante ſtatum ad criſim ruunt)ob aliquod iritamentum id patiũtur: & tanto deterior fit criſis,q̃ illa,quæ in ſtatu fit, quanto magis anticipauit. In exitialibus autem morbis eodem modo res ſe habet: neque.n.criſis ſtatus tempus expectat, aut admodum raro: ſed maxima ex parte in augmẽtis interficit,vel in principijs. Et, ſi aliqua dies indicatrix futuram criſim præoſtenderit, ſimul & malam futuram præoſtendit. Age.n.in quarto die viſa ſit primum nebula in vrinis nigra,vel ſuſpẽſio nigra,vel tale aliquid huiuſmodi: ſint vero & omnino alia ſigna & accidentia pernicioſa: morietur quidem omnino hic ægrotus. Sed, ſi in imparibus quidem acceſſio facta fuerit, ſeptimo die criſis accidet: ſi vero in diebus paribus, in ſexto. Certiorem vero tibi expectationem faciet morbi motus: ſi.n.acute moueatur,criſim accelerantem conſignificat,hoc eſt,in ſexta venturã: ſi vero tarde, ad ſeptimam differetur. Cum vero dies indicatrix nullum de mala criſi futura ſignum oſtenderit,

In libro de humoribus.

B neq; eius præcognitio facilis eſt: oportet tñ hic animaduertere ea, quæ à me dicẽtur ſigna. Eſt autem primum & maximũ in morbis mortalibus ſignum, q̃ ſine criſi mors ſit ſubſecutura, virium imbecillitas,nã virtus ita proſtrata,ad pugnam contra morbum non excitatur: ſecundum vero,ſi nullum adſit ſignum, vel minimũ,coctionis: & præter hæc,ſi magnus ſit morbus, atq; malignus, *atq; etiam celeriter moueatur: cum.n. hęc affuerint, omnino abſq; criſi mors ſubſequetur. Mortis autem dies præcognoſcitur, quanto ſuperat morbus naturam, conſiderando, & grauiores acceſſiones inſpiciendo. Si.n.effatu dignus fuerit exceſſus, & parum reſiſtere adhuc vis naturæ videatur,mors cito ſubſequetur: ſi vero cõtraria affuerint,tardius. Sit igitur gratia exempli multus quidem exceſſus, non tñ manifeſtus, an ad vnum diem vel duos extendi poterit: hoc vero diſtinguetur acceſſionum circuitibus: quo enim die debet acceſſio fieri, in illo morietur. Et, qua eiuſdem diei hora accidet,iam eſt dignoſcere facile,ſi meminerimus in vniuerſum eorum, quæ paulo ante diximus, in quibus morbis principia acceſſionum maxime afferũt mortem, in quibus vero ſtatus & declinationes. Particulatim vero in ſingulis ægrotantibus pręcedentium dierum recordatio tibi plurima commonſtrabit. Si enim ex ipſa morbi idea quiſpiam nequeat prænoſcere, in qua parte maxime acceſſionis morietur: ea,quæ in prioribus diebus contigêre, ad memoriam re-

*Quamuis in græ.impſſo legatur negatiue,antiqui tamẽ legũt affirmatiue,ut Leonicenus. et ita ẽt uetus ĩterpres.

C uocans,qua maxime eorũ parte grauiſſima atq; exitialia accidentia ſuſtinuerunt,hic etiam poterit de futuris coniecturari. Sit rurſus vere cognitum, q̃ morbus ſit exitialis,& non multa viriũ proſtratio: primum ex hoc conſtat mortem non eſſe propinquam: deinde inquirendum eſt, ſi poſſit fieri criſis. Huius vero inuentio habetur ex contemplatione virtutis,quomodo ſe habeat, atq; ipſius morbi motus,ac præterea ſignorum coctionis. Si enim virtus robuſta fuerit, & morbus velociter moueatur,& aliquod ſignum coctionis affuerit, non extra rationem eſt, q̃ natura tẽtabit criſim. Quòd, ſi virtus quodammodo labet, ac morbus tardum motum habuerit, nullumq; affuerit coctionis ſignum,in hoc ſubſequi criſim non contingit. Quòd autem,ſi morbus ſit fortior virtute,non neceſſario virtus ipſa ſit debilis,nos alio oſtendimus libro: atque inde diſcere oportet propria ſigna virtutis imbecillis: omnia enim ſimul tranſigi non poſſunt,omnium autem meminiſſe ſimul,& nihil prætermittere ex ijs,quæ ſeparatim aliquis didicit,ſed omnia in ſingulis ægrotantibus memoria complecti,nihil difficile,nedum nõ impoſſibile. Rurſus igitur memoria repetentes ea,quæ in præcedentibus diſſeruimus, ad ſequentia trãſeamus. Diximus optimas criſes in ſtatibus fieri: in augmentis vero,ſi ſalus ſit ſubſecutura, vel imperfectas vel non ſecuras: In morituris autem vel ſubito interimere,vel magnã ad peius facere mutationem: In principio autem mor-

D bi non fieri criſim: Eſſe vero optimarum criſium exquiſitas præcognitiones: aliarum quidem cũ coniectura,& maxime cum fuerint criſes ἄσημοι.i.ſigno carentes: ita autem noĩari diximus,quæcunq; à nullo dierum indicantium antea fuerint indicatæ. Sed & has,etſi non multo prius tempore, ſaltem paulo poſt futuras, præcognoſci oportere aſſeruimus: futuram autem præcognitionẽ ex eo,q̃ vrgeatur ac vehementer iritetur natura à morbo,atq; ex ſubita præter rationem circa corpus facta perturbatione. Omnino enim fit aliqua nouitas,quando criſis futura eſt,vel circa reſpirationem,vel circa mentem, vel auditum,vel viſum,vel ferendi facilitatem,vel circa aliquod eorũ, quæ iam ſæpe diximus, quæ ſane vno nomine ſummatim iudiciaria accidentia & ſigna appellamus. Quinetiam,quod ab Hippocrate in in aphoriſmis dicitur: ‖ Quibuſcunq; criſis fit, his nox moleſta,quę antecedit acceſſionem: eſt ipſum,quod nũc nos dicimus. Quando igĩt in morbo criſim oſtendente,etiam nox moleſta fuerit, & poſt ipſam acceſſio citius inuaſerit cum quibuſdã inſolitis accidentibus,neceſſe eſt in eadem acceſſione fieri criſim.

2.Aph.13.Ext. ord.12.e

De Modo futuræ Criſis præcognoſcendo, atq; Ea de re Hippocratis authoritates,ac indicia ex pulſibus,quæ ab ipſo fuere prætermiſſa. CAP. II.

QValis aũt erit,hoc eſt vtrum per ſanguinis fluxum,vel vomitum, vel ſudores, vel per aliqđ aliud ex ijs, quæ ſæpe antea enumerauimus, deinceps explanare tentabo. Hic quoque initium

initium faciemus ab eo, qui nobis omnium fuit dux atq; auctor optimarum disciplinarum, qui in E
primo libro epidemiorum scribit in hunc modum: ‖ Circa caput & collum, & dolores & grauitates, cum febribus & sine febribus. In phreniticis quidem neruorum distẽtiones, sed & æruginosa euomunt, & quidam ex his cito intereũt. In febribus autem ardẽtibus, atq; alijs, quibus adest colli dolor, & temporum grauitas, & tenebræ oculis oboriuntur, vel præcordia intenduntur absq; dolore, his profluuia sanguinis fiunt è naribus. Qui vero totius capitis grauitates, & oris ventriculi morsus, ac stomachum anxium habent, isti biliosa & pituitosa euomẽt. Magna vero ex parte pueris in huiusmodi affectibus accidunt neruorum distentiones: mulieribus vero & hæc, & ex vuluis labores: senioribus vero, & in quibus iam superatur calor, paraplegiæ, atq; furores, { & atræ bilis morbi, } & oculorum priuatio. In libro aũt, qui prognostica inscribit, rursus Hippocrates ĩ hunc modum scribit: ‖ Quæcunq; autem febres protrahuntur, salue affecto hoĩe, neque dolore ex inflammatione ægrum habente, neq; ex alia occasione manifesta, huic expectandus est abscessus cum œdemate atq; dolore ad vnum aliquem ex articulis, & præcipue ex ijs, qui in inferioribus locis sunt. Magis vero fiunt & in minori tempore huiusmodi abscessus iunioribus nõ dum xxx annos natis. Statim autẽ attendere oportet ad abscessum, si vigesimum diem febris trãsgressa sit. Senioribus vero minus fiunt, febre etiam diuturniore existẽte. Oportet autem expectare talem ab- F
scessum, cum febris continua fuerit: in quartanam vero finituram, si intermittens fuerit, & more erraticæ inuaserit, atq; omnia hæc agens autumno appropinquauerit. Sicuti vero ijs, qui sunt iuniores xxx annis, abscessus fiunt: sic ijs, qui xxx annos habent, vel etiã senioribus, quartanæ accidunt. Abscessus vero scire oportet magis hyeme fieri: ac tardius desinere, et minus reuerti. Sufficiunt quidem hæc, & valde manifesta sunt, quæ de abscessibus dicta. Adiungenda aũt sunt ipsis ea deinceps, quæ de excretionibus inquit, in hunc modum; ‖ Quicunq; autẽ in febre non mortali dixerit se dolere caput, aut aliqđ tenebrosum apparere ante oculos: si oris ventriculi morsus huic acciderit: vomitus biliosus subsequetur. Si vero rigor inuaserit, & partes, quæ sunt infra præcordia, frigidæ fuerint, celerius adhuc aderit vomitus. Si vero ẽt aliqd biberit aut comederit circa hoc tempus, multo etiam citius euomet. Ex ijs vero, qui primo die dolere cœperint, quarto die grauãtur magis, quàm quinto, septimo vero die liberantur: plurimi vero ipsorum dolere incipiunt tertio die, conflictantur aũt quinto maxime, liberantur autẽ nono aut vndecimo die. Quicunq; vero quinto die dolere cœperint, & alia secũdum rationem priorem ipsis affuerint, quartodecimo euadunt. Fiunt aũt hæc viris quidem ac mulieribus in tertianis præcipue: iunioribus vero fiunt quidem & in his, magis vero in febribus continuis & legitimis tertianis. Quicunq; vero in huiusmo G
di febre caput doluerint, loco aũt tenebrosæ alicuius ante oculos apparitionis, visus hebetetur, vel quidam splendores ante oculos videantur: pro oris ventriculi vero morsu in pcordijs aliqua fiat extensio vel ad dextram partem, vel sinistram, neq; cum dolore, neq; cum inflammatione: his sanguinis fluxus è naribus pro vomitu est expectandus: idq; magis in iunioribus xxx annis: minus vero in ijs, qui iam xxx annos habent & seniores sunt, cum in ijs vomitus sint expectãdi. Et hæc quidem sufficiunt. Preter hæc autem & illorum nihilominus meminisse oportet, quæ in eodem libro scribuntur ab Hippocrate: ‖ Capitis aũt dolores vehemẽtes atq; continui cum febre, si quidem aliquod signum mortale affuerit, valde est exitiale. Si vero sine his signis dolor vltra vigesimum diem pgrediatur, & febris detineat, expectare oportet sanguinis fluxum è naribus, vel aliũ abscessum ad inferiores partes. Sed, dum recens dolor fuerit, expectare oportet sanguinis fluxionem per nares, vel suppurationem, multoq; magis, si dolor circa tempora & frõtem appareat. Magis vero expectare oportet sanguinis fluxionẽ in ijs, qui iuniores sunt xxxv annis: in senioribus vero suppurationẽ. Et etiam in sermone de peripneumonicis ita inquit: ‖ Quibuscũq; abscessus fiunt ex pulmonis morbis, circa aures, & suppurantur: vel ad inferiora loca, & ad fistulam perueniunt: isti euadunt. Deinde subinferẽs inquit: Considerare autem oportet & talia hoc modo. Si H
febris detinuerit, & dolor non cessauerit, & sputum non processerit secundum rationem, neque alui excrementa biliosa fuerint, neq; facile dissolubilia & impermista fuerint, neque vrina multa valde, & multam habens subsidẽtiam: reliqua aũt signa salutem significauerint: his oportet & tales abscessus futuros sperare. Fiunt aũt non nullis quidem ad loca inferiora, quibus aliquid phlẽgmones* affuerit circa præcordia: quibusdam vero in superioribus, quibus præcordia & mollia & sine dolore perseuerauerint. Vbi vero aliquod tps difficilem anhelitum habuerit, absq; alia occasione quiescet. Quinctiam de œdematibus circa præcordia verba faciens, ita inquit: ‖ Significãt aũt huiusmodi œdemata, in principio quidem, mortis nõ multo post secuturæ periculum. Si vero pcesserit vltra viginti dies, & febris detinẽs & œdema nõ subsidens, ad suppurationem conuertit. Fiũt aũt his in prima piodo & fluxus sanguinis ex naribus, & fortiter iuuãt. Sed ĩterrogare oportet, an doleant capite, aut oculi caligent: si quid.n.horum affuerit, huc vergit. Magis vero fluxum sanguinis è naribus expectare oportet in ijs, qui iuniores sunt xxxv annis. Et hæc quidẽ ẽt in prognosticis ab Hippocrate dicta sunt, indicãtia modos, secũdũ quos crisis fit: ‖ Quicũq; aũt mingũt vrinam tenuem ac crudam multo tpe, si quidem alia ipsis signa salubria affuerint, his abscessum expectare oportet ad loca, quæ sub septo transuerso sunt. Hæc quidẽ in prognosticis breuiter dicta

Marginal notes:

1. Epid. cõ. 2. t. 52. vsq; ad. 59. 3ª. 112. h

in Prog. cõ. 3. t. 23. vsq; ad. 30. 4ª. 209. f. g. h. &. 210. a. b. c. d

Ibidẽ. t. 30. vsq; ad. 34.

Aliter, uel.

Ibidem. t. 11. & 12. 208. f. g

in Prog. cõ. 2. t. 64. vsq; ad. 67. 204. h

* phlegmatis. quid aũt significet hoc in loco phlegma, vide. 2. progn. cõ. 66. & in expla. linguarũ Hip. & hoc in libro paulo inferius.

in Prog. cõ. 1. t. 30. vsq; ad 34. 196. a. b. c. d

in Prog. cõ. 2. t. 34. 4ª. 201. b

A ɾta ſunt ab ipſo futurum criſis modum prædocente. Addit vero ipſis multa particulatim & in li-
bro prædictionum,& epidemiorum, Veluti,ꝙ [a] ‖retẽtiones vrinæ,ante rigorem: & ꝙ [b] oculi prę
rubri, ſanguinis fluxum monſtrant. Eodem modo & de [c] oculis lachrymantibus,& de [d] malis ru-
bidis,& de ipſa [d] nare. Ac præterea,ꝙ [e] labrum inferius agitatum,futurum vomitum ſignificat. Et
ꝙ [f] ſomnus grauis cum dolore capitis,& ſurditas ſtatim adueniens,ſunt ſigna parotidum. Et mul
ta huiuſcemodi alia particulatim ſcribit,quæ omnia potentia continentur in ijs,quæ in libro pro-
gnoſticorum ſcribuntur. Summatim enim, nihil aliud oportet conſiderare in modo criſis præter
naturæ inclinationem,quam manifeſte oñdit Hippocrates in prognoſticis,[g] partim quidem oris
ventriculi morſum atq; rigorem memorans, in quibus vomitus ſubſecuturus eſt: partim ſpirãdi
« difficultatem,& oculorum hallucinationes,in quibus profluuium ſanguinis è naribus expecta-
« tur: ac præter iſta,diſtinguens de vrinis & alui excrementis, in quibus inquit: [h] Neque biliosa fue
« ritnt alui excrementa,neq; facile ſolubilia,& impermiſta,neq; vrina multa valde & multam habẽs
ſubſidentiam. Si quid enim tale fuerit,manifeſtum eſt,quo'd huc repit ægritudo,et per iſta expur-
gatur: cum vero huc non repit,& protrahitur morbus,cum ſignis tamẽ ſalubribus, futurum ab-
ſceſſum expectare oportet. Coniecturare autem in his oportet naturæ motum. Ad [i] loca ſiqui-
B dem inferiora futuros abſceſſus inquit ijs,quibus circa præcordia aliquid phlegmonẽs,id eſt inflã
minis,atq; caloris affuerit,qm̃ ad inferiora repãt ij, qui peripneumoniam humores efficiunt: hũc
ſiquidem ſermonem veluti ad exemplum in peripneumonicis Hippocrates tranſigit. Vbi vero
non repunt ad inferiora,præcordia quidem mollia & ſine dolore erunt ſemper, æger vero ad ali-
quod tempus difficilem habebit anhelitum ſine occaſione manifeſta. Et manifeſtum eſt, ꝙ huic
in ſuperioribus abſceſſus ſubſequi eſt neceſſarium,hoc eſt circa glandulas,quę ſunt poſt aures: ſta
tim enim ipſi & aliquod aliud ſignum aderit ex ijs, quæ in ipſo capite accidunt,veluti grauis ſom
nus, & ſurditas repentina ac præter rationem, aut grauitas capitis & temporum,aut tale aliquid
aliud. Nullum igitur indicium deficit modi futuræ criſis: ſed omnia ab Hippocrate exceptis pul
ſibus dicta ſunt. Multi vero priſcam breuitatem aſſequi minime conſueti,quædam deficere arbi-
trantur. Nos igitur altero ſermone manifeſte eadem ipſis dicamus: forte enim, ſi hoc mõ didice-
rint,neque impoſſibile eſſe arbitrabuntur præcognoſcere modum futuræ criſis,neque adhuc cir-
ca exercitationem torpebunt. Cvm igitur,ꝙ criſis aderit,ex ijs,quæ diximus,præcognoueris: de
inceps,qualis futura ſit,hoc modo diſtinguendum eſt. Primum quidẽ,ſi acutus & calidus ſit mor
bus,& ſi criſis fiat in primis periodis: neceſſe eſt enim in talibus criſibus non abſceſſum,ſed excre
C tionem ſubſequi. Secundo aũt loco,ſi diuturnus & tardus: nam hi per abſceſſus quieſcere cõſue-
uerunt: tum præcipue cum vrinæ tenues & crudæ longo tempore exierint. Si.n.multæ, & mul-
tam ſubſidentiam habuerint,rationabile eſt morbum potius paulatim debere coqui, non per ab-
ſceſſum terminari. His pręfinitis deinceps conſiderandum eſt,ſi quidem per excretionem debet
iudicari, nũquid profluuium aliquod ſanguinis,vel vomitus,vel ſudor, vel alui ſubductio erit: ſi
vero per abſceſſum,quod membrũ,vel quis articulus,abſceſſum ſuſcipiet. In ijs ergo,qui per ex-
cretionem debẽt iudicari,dupliciter diſtinguere oportet,& futuræ excretionis ſignis, ſi affuerint:
& aliorum,ſi non affuerint: certius enim ſperabis eum,qui ſemper præoſtenditur, modum excre
tionis,ſi nullum te aliud diſtraxerit. Me igitur oportet proprium vniuſcuiuſq; dicere: te vero in
ægrotantibus nõ hoc ſolum inſpicere, ſed & ſingula alia conſiderare. Si igitur præter rationem
aluus comprimitur, vel vrinæ, iam prope criſi exiſtente rigorem ſperare oportet. Si is adueniat,
diſtinguendum eſt,nunquid ſudor poſt ipſum ſequatur,vel vomitus,vel ſubductio vẽtris, vel ali
qua horum,vel omnia. Et primum quidem ad morbi ideam eſt inſpiciendum. Si.n.exquiſitæ in-
cendens fuerit, ſtatim certior erit & rigoris præcognitio: quod.n.incendit, bilioſum eſt. Dictum
eſt autem in præcedentibus,ꝙ humor iſte,quando vehemẽtius mouetur, rigorem facit. Poſt hęc
D aũt & illud conſiderãdum eſt,nunquid vrinis tm̃,vel ẽt aluo compreſſa, riguit. Si.n.ambobus,ne
ceſſario ſudor multus ſubſequitur. Si vero vrinis ſolis, conſiderare oportet, nunquid alui excre-
menta plura,q̃; priora,vel pauciora,ante criſim exierint: ſi.n.plura manifeſtius, motus naturæ ad
hunc locum eſt agnoſcendus: ſi pauciora, ad ſudores. Si vero & vomitus ſigna affuerint, per has
ambas excretiones iudicabit̃: & vel magis per earum alteram,quę magis pręualebit: vel ęque per
vtranque,qñ æqualia quodammodo indicia affuerint. Si vero ſigna vomitus non affuerint,ſolos
ſudores expectare oportet: & magis,qñ ægrotantes delirauerint increſcente acceſſione,& partes
exteriores calidiores ac rubidiores extiterint, & vapor quidã calidus exeat, qualis antea non ade-
rat. Quo'd,ſi pulſus vndoſus fiat, & inſigniter mollis, adhuc amplius ſudores expectare oportet.
Durus aũt pulſus,vomitus magis,q̃; ſudores,præoſtendere ſolet: altus.n.omnis excretionis indi-
cium eſt,ſicuti & vehemens. Si vero magnus fuerit,motus ad exteriora potius,q̃; ad interiora, ſi-
gnum exiſtit. Cum vero vterq; duplex ſit,hic quidem,qui ad exteriora, per fluxum ſanguinis, at-
que ſudores: alter aũt ad interiora,per aluum & ſtomachum: vndoſus quidẽ pulſus ſudores, ma-
gnus aũt ſimpliciter fluxum ſanguinis præoſtendet. Motu vero ad interiora ſuperante, cum non
aderunt ſigna vomituũ,per ventris excrementa criſis fiet: ſi vero affuerint, per vomitum potius:
ſi vero ea affuerint,& venter inſigniter ſubducatur,per vtraq; fiet criſis. Inæqualis autẽ pulſus in
pluribus

A 6. Epi. cõ.1. t.10.3ª.156.g

B 1.Pror.cõ.3. t.45.4ª.185.f

C 1.Epi.cõ.2. t.80.3ª.116.a

DD Malas nareſq; rubicundas monſtrare ſanguinis fluxũ nõ memini me legiſſe apđ Hip.neq; in libris Pręđict.neque Epid.ſed đ maxillarũ rubore leges.1. Epid. cõmen.3. t.31.3ª.126.h. atq; ẽt.4. &. 5. &.7.quin & in Coacis quoq; ꝓnotiõib. Ac ĩ ipſis Coacis legit̃ ſñia de ruborib. circa naſum: ſed planè alui humeſcẽtis, non ſanguinis profluuij, ſigna ſunt.

E de Vict.rat. in morb. acut. com.2.t.44.7ª. 122.f. At vomitum id ſignificare,ibi ab Hippo.non adſcribit̃: ſed à Gal.ĩ fine explan. illius cõtextus.

F 1.Pror.c.3.t. 76.4ª.188.g

G ĩ Prog. c.3. t.30.& 33.4ª. 210.e. 211.a

H ĩ Pro. c.2.t. 65. 4ª.204.h

I Ibidem.t.66. 205.c

*Phlegmatis.

pluribus quidem crisibus fit, & præcipue cum non fiunt sine pugna & periculo: multo vero ma- E
in Prog.cō.3.t.30.4ª.210.e
gis, cum biliosi humores ad ventriculum confluunt; perstantibus etiam alijs ‖ vomitus signis, quę Hippocrates scripsit: tunc & omnino pulsus fiunt inæquales, cū stomachus iam grauatur ac mordetur. Sed signa ex pulsibus sumpta Hippocrates, vel quia non nouerat, vel quia non magni momenti existimauit, idcirco non est executus. Vomituum autem signa sunt oris ventriculi morsus simul cum dolore capitis, & vertigines obortæ, cum ijs, quæ obijciūtur oculis, tenebrosis, & cum agitatione labri inferioris, & multo ac tenui sputo defluente. Hæc vero omnia accidunt, cum biliosus & mordax humor in ventre ac stomacho collectus fuerit, & ventriculi os momorderit (quod etiam prisci cor nominabāt) et cum ipso totum stomachum intus atque infra distraxerit: vnde & labrum in ipsis agitatur, & sputum tenue defluit, & tenebrosa quædam oculis obuersantur, & hallucinantur, & vertiginem patiuntur, & caput dolent, euaporante re aliqua ex humore bilioso, & præterea facta in neruis compassione. Propria vero signa profluuij sanguinis, quidam fulgoris motus oculis apparentes, quoniam humor est flauus: obtusiones autem, quoniam multus & totus simul elatus ad superiora spiritus meatus obserat. Ita autem & oculi lachrymantur, ob fluxus multitudinem: quod etiam accidit in inflammationibus oculorum. Eodem modo rubidi aliquādo videntur, cum malis non nunquam, & naribus. Proprium vero signum sanguinis fluxus è naribus, est etiam præcordiorum tensio sine dolore: nam & hoc nō paruum indicium est sanguinis ad superiora tendentis, sicuti etiam difficultas anhelitus: nam & hæc sanguine transeunte in thoracem fit. Si vero præcordia cum dolore extendantur, nō fluxum sanguinis futurum, sed aliquam ibi adesse inflammationem significant. Sed & dolores capitis, quamuis commune signum existāt vomituum, & fluxus sanguinis: qui tamē velut mordaces sunt, vomituum: qui vero quodammodo grauantes atque extendentes pulsantesq; & calidi, sanguinis fluxum proprie significant. Sic etiam viscerum in præcordijs existentium inflammationes, causæ sunt vna ac signa sanguinis fluxuum, quādo morbus per excretionem debet terminari. ‖ Quod, si ad latus diuersum sanguinem fluere non est bonum: secundum directum vero est bonum, vt docet Hippocrates, & experientia monstrat: iam tibi facillimum est narem, ex qua fluxurus est sanguis, prædicere, vbi causam iam fluxuri sanguinis inueneris. Dextra enim præcordia ex dextra nare bonam crisim afferunt, sinistra vero ex sinistra. Didicisti vero prius & bonarum & malarum crisium signa. Quid igitur difficile est narem, ex qua profluet sanguis, prænoscere cum membrum patiens possis exquisite dignoscere: & crisis morem non ignores: & signa, quę fluxum sanguinis indicant, sint euidēter manifesta? Præter hæc omnia & ętas, & tempus anni, & regio, & ægrotantis natura, futurum sanguinis fluxum possunt manifestare. Sanguinis igitur fluxus & vomitus propria & manifesta sunt signa: post hęc vero sudorum. Si vero per excretionem alui crisis sit subsecutura, manifestum quidem nullum est signum, nec proprium: sed ex eo, ꝙ adsunt quidem crisis signa, desunt autem vomituum vel fluxus sanguinis vel sudorum, colligere licet: Quanquam, etiam si nullum horum signorum adsit, non dum hoc tantum, sed etiam per hęmorrhoidas crises fieri contingit, & mulieribus per menstrua. Non tñ est impossibile oīno distinguere. Grauitas enim lumborum effatu digna, & dolor, & tensio hic menstrua antecedit: hęmorrhoides vero non omnibus consuetæ sunt: quibus autem sunt consuetæ, in his solis non facile quis distinguet. Alijs autem omnibus, quādo affuerint signa coctionis & crisis, vomitus vero signa nō affuerint vel fluxuum sanguinis vel sudorum, omnino vēter perturbabitur. Ita quidem distinguere oportet tum propria, tum cōmunia modorum crisium indicia, in hisce.s. morbis, qui per excretiones iudicādi sunt. Si vero ad abscessus conuertantur, communia quidem omniū indicia sunt, salutariter se habente ęgro, ꝙ neq; morbus soluatur, neq; vrina multa & multam habēs subsidētiā, sed cruda & tenuis appareat: Propria vero (vbi morbus non fuerit valde diuturnus) si subita difficultas anhelitus laborāti superueniēs, mox quiescat: eamq; grauitas capitis ac dolor subsequatur, & grauis somnus, ac surditas: huic in H glandibus post aures necesse est abscessus fieri. Si vero morbus iādiu durauerit, neq; vllum ex his signis affuerit: sed in aliquo ex locis inferioribus vel grauitas vel tensio vel inflammem vel dolor apparuerit: huic abscessus ad partes inferiores est expectādus. ‖ Exemplum vero
in Prog.cō.2.t.67.4ª.205.d
vtriusq; abscessus ex vno morbo assumēs Hippocrates in prognostico, qui possunt eius sermonē diligenter inspicere, edocuit, quo pacto oporteat de omnibus abscessibus ratiocinari. Quare mihi visum est hoc in loco facere præsentis sermonis finē. Si quis.n. dictis ab Hippocrate, hæc, quæ modo scripsimus, addiderit: nō dum vero artem habet pręnoscendi crises: in libro sequenti, qui vltimus erit propositæ tractationis, spero ipsum id, quod deficit, cogniturum: prudētibus enim & hęc possunt sufficere, neque quarto egent tractatu.

Galeni

GAL. DE DIEBVS DECRETORIIS LIBRI TRES

Ioanne Guinterio Andernaco interprete.

Ab Augustino Gadaldino accurate emendati.

ARGVMENTVM PRIMI LIBRI

Enumerantur Iudicatorij Dies: Vis ipsorum ac facultas ostenditur: Via quoque ac ratio ipsorum Prænoscendorum explicatur.

Qui Morbi facta crisi Reuerti soleant: ac de Indicijs Iudicatorijs. CAP. I.

QVò solutiones morborũ, qui non paulatim imminuti fuerunt, verũ subito finierunt, fidæ sint, excretio quædã copiosa, vel abscessus insignis, requiritur: nam, qui morbi citra hæc quieuerunt, in ijs recidiua timen-
C da est. Quare animũ diligenter adhibere conuenit, ægrumq; in oĩ custodia tenere, nihil eorum, quæ ijs, qui fideliter sanati sunt, vel in cibo vel in potu vel balneis vel motu vel deniq; in alijs quibuslibet cõcedimus, agere ipsum permittentes. Si nanq; morbus, qui quieuit, exiguus fuerit, forsan ob tã exactã victus rõnẽ prorsus subsederit, vt postea nunquã reuertatᷣ: si vero malignior existat, ẽt tunc, cùm hoc viuẽdi mõ vsus fueris, redibit, non tñ cũ summo discrimine. At, si neglexeris, parumq; studiose animũ aduertas tanq̃ fideliter soluto, multo grauior, q̃ à principio, euadet. Itaque morbi cuiusdã magni & vehementis solutionem firmã signa, quæ ‖ λυτήρια. i. solutoria, vocat Hippocrates, præcedere oportet: Partim sudores bonos ex toto corpore manantes, vel vrinarum copiã, vel alui recrementorum, vel vomituum: Partim sanguinis ex naribus profusionẽ, vel aliam quandã eius euacuationẽ, velut ex ani venis fluorẽ, quas αἱμορῥοΐδας appellant, vel ex vtero: Partim in glãdulis, quæ auribus subiacent, abscessus, aut in alia quadã ignobili particula, aut in articulis. Cęterum, quibus nullo hmõi signo apparente morbus finijsse vr̃, de his Hippocrates vndequaq; admirabi-
" lis, cõi quidẽ sermone hunc in modũ pronunciauit: ‖ Quæ sine signis finita sunt, ferè reuertuntur.
D mẽbratim vero in aphorismis, & opere prognostico, nec minus ĩ epidemijs perdocuit, Quorũ nã recidiua exitialis sit, quorũ minus: Itẽ quæ nobis curare licet, & prohibere, ne reuertantᷣ. De his sanè in alijs commentarijs sñiam ipsius explicauimus. At nunc de ijs morbis, qui simul cum signis solutorijs desierunt, qui sanè & iudicati esse dicunᷣ, verba facienda esse censeo, illis, qui boni quippiam de decretorijs diebus intellecturi sunt, cognitu necessaria. Etenim nunc in his excretiones vel abscessus, non mediocris p̃cedit in ægri corpore perturbatio. Hic siquidẽ frequenter spiritum subito difficilius trahit, vel delirat, vel caliginem vel splendores ob oculos versari putat, vel lachrymas fundit, vel oculos rubentes habet, vel tpa grauia, vel in ceruice dolores percipit, interim vel capite dolet, vel nigra quędã seu obscura oculis offundi queritᷣ, vel cardiogmo. i. oris ventriculi morsu laborat, vel inferius labrũ quasi tremulũ ac intro contractũ habet, vel rigore vehementi cõquassatᷣ. Quinetiã plerisq; hypochondriũ attrahitᷣ, ijdem implacidi sunt, exiliunt, frigidam expetunt, & vri se magis, ac antea, dicũt. Non nullis ipsorum accessio quoq; maturior incipit, & longior vehemẽtiorq; euadit. Ad hæc cωma, aut aliud quoddã atq; aliud symptoma occupat. Atq; hîc iam vniuersos, qui adsunt, in metu esse maximo videre licet, audireq; dicentes, q̃ æger nihil ab ijs, qui in foro de morte iudicanᷣ, differat. Vnde mihi quidã medicorũ ne adfuisse quidem hmõi ęgrotantium perturbationibus videnᷣ: vel non inquirerent, quid iudicationis vocabulo significaretᷣ, neque, an

In Prog. cõ. 3. t. 22. 4ª. 209. e. Et ĩ Coacis pręnot.

Hæc sñĩa cũ ea cõgruere vr̃, q̃ legitᷣ 2ª Aphor. 27. Ext. or. 16. b Et 2. Epi. sec. 1ª. Quæ p̃iudicata sunt, si crude iudicata fuerĩt, recidiuæ fiunt. Et 4. ẽt. Qui nõ sincere iudicabanᷣ, recidiuabant. Similiter 2. Prorrhetic. Recidiuas aũt expectare oportet ijs, quibus melius habere cõtingit, neq; ĩ diebus iudicatorijs, neque signis bonis cõspectis.

res ita fieri posset, vel minus. Vtrum.n.morborū quasdam subitas solutiones cum excretione aliqua, vel abscessu, fieri dubitant: an hoc quidem vidisse se profitent, alia vero symptomata, quæ ante paulum recensui, adesse ipsis ignorant? An hæc quoq; intelligunt, non aūt id, quod accidit, iudicationem appellandā esse prædicant? quod si est, non de re, sed noīe disceptatio est. Nā fateri nō cognoscere, turbationes quasdā subitas oboriri ægro, cardiogmo laboranti, vel exilienti, desipienti, aliaq; id genus patienti: tum paulopost in eis vel sudore, vel sanguinis profluuio, vel alio quodam simili eueniente, securā morbi solutionem consecutā esse: hoc vel à contentione vel à dementia extrema nihil distat: siquidem hæc non inter ea numerant, quæ raro cōtingunt, sed quæ potius quotidie apparent. Nos sanè turbationē in morbo adeo subitam, iudicium seu crisim appellamus: atq; finire ipsam plerunq; ad salutē, interim ad exitiū ægrotantis, affirmamus. Si porrò quis aliud quippiam, non hoc, iudicium esse dicat, & deinde contentiosus sermoni meo obstrepat, is opinionē suā, non me, reprehendit. Præstabat igit̄ scientes, quid tādem sibi velit ipsum vocabulum, de re sermonem eos instituere. Sed horum inscitiæ ac contentioni ne Æsculapius quidem ipse mederi possit. E

Atq; hæc mihi plura, quàm decebat, aduersus illos dicta sunt. Cæterum, quibus artis opera curæ sunt, cum illis iam de proposita hîc consideratione differam.

Eandem inesse Differentiam in Diebus Indicatorijs, quæ in ipsis Iudicationibus. CAP. 2. F

IVdicia.n.seu crises ipsæ omnibus diebus accidunt, sed neq; pares numero, neq; ex æquali fide. Hoc intercedit discriminis inter illas, q̄ aliæ bonæ, aliæ malæ, eueniant: quædā cum pluribus, & difficilioribus symptomatis, & maiore certamine: non nullæ statim ab initio tuto inuadūt. Quinetiā in hoc plurimum differunt, q̄ hæ deficientes, illæ perfectæ sunt: nec minus, q̄ aliæ certis statutisq; diebus indicatæ prius, fiunt: aliæ repente & ex improuiso non idiotis modo, sed ēt artificibus, eueniunt. Tot sunt iudiciorū differentiæ: tot ēt dierū decretoriorum. In duodecimo.n. & decimo sexto nullum vnq̄ iudicatum vidi. In septimo, ne vel numerare oēs adhuc possum. In sexto iudicant, sed cum difficilibus symptomatis, & periculo maximo: ad hæc absq; fide, imperfecte, obscure, sine notis, & ad malum. Cum igit̄ non solū mihi tot annis obseruanti huiusmodi, quædā dierum differentia, sed Archigeni ēt in artis operibus diligenter admodū versato, inuenta sit: insuper hoc superiori, Tarentino Heraclidi, qui ex experientia speculationem collegit: postremo ēt Philotimo & Diocli alijsq; veteribus: tum ante hos vniuersos Hippocrati diuinissimo: quomodo nō quis iure in dierum numero differentiam quandam statuat? Nam, quòd in tot annis septimū iudicantem subinde simul & absolute, fideliter, tuto, manifeste, conspicue, & salubriter: sextum ē contrario viderim: non paruum quoddam discrimen ostendit. Porrò, quòd ego quidem nūquā duodecimum viderim iudicantem: alius aūt quispiā raro simul & imperfectē, infirmiter, cum periculo, obscure, sine signis, & malè: neque hoc exiguam dierum differentiam indicat. Multi siquidem morbi sunt, qui in septimo die iudicantur absolute pariter & secure, tuto, aperte, cum bonis signis, & dextre: In duodecimo rari quidem adeo, vt nobis visi sint non dū: &, si cui aliquando ante nos in duodecimo die crisis euenisse visa est, vel imperfecta vel infida vel periculosa vel obscura vel sine signis vel omnino ad malum accidere visa est. Voco Imperfectam iudicationem, cum ex morbo quippiam relinquitur: Infidam seu incertam, cum morbi recidiua contingit: Periculosam, quę cum symptomatis grauibus accidit: Obscuram, quæ citra excretionem, vel abscessum quempiam euidentem, éuenit: Sine signis fieri dicitur, quæ à nullo priore die indicata est: Mala, quòd in ęgri perniciem omnino desinat, non opus est, vt dicam. Rursus Absolutam voco, quæ nihil relinquit morbi: Fidam, firmam, securam, quæ non amplius redit: Tutā, q̄ sine periculosis symptomatibus accidit: Sic Manifestam, cui excretio quædam, vel abscessus insignis ac conspicuus, adest: Cū bonis signis accidit, quæ à contemplatorio prius indicata est: Bonam esse, quæ ad sanitatem desinit, non puto quempiam latere. Verum, si hæc ita apparent, maximam esse dierum inuicem differentiam nullus reclamabit. G H

Aduersus Eos, qui, quòd Authores dissentirent, & Iudicatorij Dies non easdem vires obtinerent, Vniuersam ipsorum doctrinam euertebant. CAP. 3.

DIcet forsan aliquis nihil verum esse eorum, quę diximus: sed nos argentū à iudiciarijs diebus accipientes, ipsos in res medicas introducere, tanq̄ nothos quosdā pueros germano veroq; generi assimilantes. Qua enim re moti alia, quàm argento, contra euidentia mentiremur? non.n. genere iudiciarij nobis conueniunt, neque ciues aut familiares sunt, vt ipsis sine mercede subueniamus. Quid nanque vel melius esset, vel illis, vt decretorij esse putentur: vel nobis, si, vt sunt, ostēderimus? At, quemadmodum alia quoque per experientiam cognita indicamus libere, iniquissimum esse putantes veritatem occultare: sic & dierum differentias, quas crebro spectauimus, dicimus, vti vidimus. Cum autem optimos medicos simul & homines (ambo enim sunt Diocles & Hippocrates) item alios, quorum prius mentionem fecimus, eadem de ipsis pronunciasse inueniamus, adhuc etiam magis, vt puto, confidimus, tanquā vera dicentes. Verū non consentiūt vniuersi hi (inquiunt) de iudiciarijs diebus: sed hi plures, illi pauciores esse dicunt: Item quidam hos, quidam illos iudiciarios esse pronunciat: non eosdem vniuersi, sed vt cuique sua est opinio. Quid igitur per deos, quæso, ad illos dicas? num, in quo dissensum est, hoc omnino non esse dicitis?

Atqui

A Atqui non dum conueneritis: nam, ꝙ accuratiore experientia inquisitione & iudicio huiusmodi opus habeant, apud oēs in confesso est. At, ꝙ nullus eorum, qui dissentiũt, vera nunciet, nõ modo non vos ò eximij decretoriorum calumniatores, sed ne Pyrrhoneam quidē dubitationem professi, recipiunt, qm̃ hi dissensionem ἀνεπίκριτον. i. quæ diiudicari nequeat, non simpliciter vniuersam quamlibet, ignoratæ rei signum esse aiunt. An igit̃ impossibile est diiudicare, quis de diebus decretorijs vera, quis falsa, dicat? An possibile quidē, sed non facile, siquidē & tp̃s longũ & diligentiã accuratam desiderat? Nã morborũ initia qñq; sunt obscura: &, vtrũ, in quo quis die crisim inchoauit, tum esse decretorium, suspicandum sit: an in quo primum solutus est morbus: considerationem quandam desiderat. Alius. n. quispiam alterũ ipsorũ, arbitror, alius alterũ, suspicabit̃: forsan ẽt aliquis neutrũ, sed, in quẽ plurimũ iudicij tp̃s peruenit, eũdē esse decretorium dicet. Qñ igit̃ ad hoc ẽt nobis opus est, vt frequenter ipsa inspexerimus, erat aũt hoc in diebus quibusdã impossibile, qui raro iudicant, vel casu quopiam: nõ. n. impossibilis est hypothesis: si quis raris diebus incidat primis: dein prius, quàm longum iudicium expectarit, de ipsis tanquã decretorijs ferat sententiam: ex huiusmodi vniuersis necessariũ est veram dierum iudicij historiam turbari. Si etenim, in quo quis iudicatus est, eum decretorium diceremus, facillima sic eorum cognitio euaderet, &
B propè omnibus esse decretorijs liceret: Qm̃ vero non satis est raro iudicantem vidisse, verum crebro: tum vt crisis sit (quemadmodũ recensui) bona perfecta secura manifesta, ad hæc tuta, & prius indicata: constat vniuersum in soriticam dubitationem incidere. Si enim quædam ex his, quæ dixi, adsint, quædam absint: & præsentia æquentur absentibus, vel exiguus aliorũ sit excessus: liquet nos de huiusmodi die addubitaturos esse, decretorium, an non, appellare oporteat: siquidē omnibus, quæ dixi, præsentibus, vel plurimis & maximis, adhuc dubitare summa est stultitia: quemadmodum si nullum ipsorũ, vel omnino pauca leuiq; potentia prædita adfuerint, etenim hic ex non decretorijs numerandus est. Quòd si parua quædam eorum, quæ ei adsunt & non adsunt, differentia sit, manifestum est nos in dubitationem venturos, vtrum ex decretorijs hic referẽdus sit, an minus. Ego itaq; ipse ab adolescentulo quidem dies decretorios obseruare incepi, vt ex mea ipsius experientia de ipsorum dissensione diiudicarem: non tamen iam sanè possum de quibusdam clare pronunciare, quantum ad præteritam memoriam spectat. Tale ẽt Hippocrati, viro nimirũ veraci, diu admodum accidisse vr̃, si quid ex ‖ primo epidemiῶn cõiecturare oportet, vbi multos dies in vnum congessit, quos in prognostico & aphorismis circumcidere vr̃. Demonstratum aũt nobis est alibi, nec iam minus ex sequentibus clarũ euadet, prius epidemiῶn libros Hippocratẽ scri- 1. Epid. cõ. 2. t. 83. 84. 85. 3ª. 116. c. Et cõ. 3. t. 14. 120. d 2ª. Aph. 24. Ex. ord. 15. g in Prog. cõ. 3. t. 3. 4ª. 207. b
C psisse, dum theoremata adhuc experimentis exploraret, nec generatim sñiam de eis proferre auderet. Quamobrem ij, qui dies iudiciarios tollunt, tanq̃ non existentes, qm̃ de illis inter medicos nõ conueniat, non adeo in artis operibus animum aduertisse mihi apparent. Nam, si aduertissent, nõ solum in quibusdam diebus discordare scribentes de ijs, sed ẽt in plurimis conuenire vbi considerarint: & deinde experientiæ suæ meminerint: inuenirent nimirum alterius esse naturæ illos, i qui bus consentiunt, alterius illos, vbi discrepant. Quis enim vel septimum, vel vndecimum, vel decimumquartum, vel alios quosdam similes, non dixerit esse iudiciarios? nemo, opinor: apparent. n. omnes tanquam vno ore de ipsis pronunciare. Atqui, si de omnibus inter scriptores conueniret, forsan ipsis oĩbus ordine liceret sine iudicio & inquisitione veritatis imitari aliquē, qui primus de iudiciarijs diebus disseruit: cum autem in plurimis discordant, non adhuc huiusmodi quid cogitare licet. Sed mihi mirari succurrit viros ob veritatis acquirendæ studium. Nempe, ꝙ non eosdem vniuersi dicant, sed in quibusdam discrepent, neq; temere neq; sine ratione mihi facere vident̃. At, qui dies notas iudicationum vniuersas conseruant paulo ante à me scriptas, in ijs vniuersi pari modo conscribunt: qui vero ambiguitatem aliquam ac dubitationem habent inde, ꝙ non nullæ eis notæ adsunt, quædam non, haud ita simili modo ab omnibus scribunt̃. Vnde conijcere est nõ ob
D scure decretoriorum dierum naturam quandam esse propriam, eximiam. Quos. n. seorsum vnusquisq; nostrum ad talium experientiam deueniens, iudiciarios pronunciauerit ex eo, ꝙ vniuersas iudicationum notas conseruent, eosdem apud illos quoq; in confesso esse inuenias: sicut ẽt, quos experientia nemo potest iudicare, de his esse dissensionem. Nullum igit̃ ego his maius indiciũ de iudiciariorum dierum natura existimo, quàm ꝙ de ijs, qui omnes iudicationum notas habent, has quoq; apud illos reperias, omnesq; conuenire: de quibus quis dubitet, de ijs dissentire: nam in talibus controuersia fidem ijs qui in confesso sunt, firmam astruit. Præstaret ergo sophistis cauillos aliquando odio prosecutis, de illis, qui omnes habent iudicationũ notas, omnibusq; in confesso sunt, prompte sñiam dicere, & de reliquis considerare: qñquidem propter dubitationem, quæ in paucissimis est, certitudinem in plurimis adeo conspicuam peruertere extreme absurdum est. Age igit̃, nos, si veritati studemus, ipsorum iudicio integre manum admoliamur: & primos sanè tanquã regulas quasdam, omnes iudiciorum notas habentes, apponamus: secundos, his proximos: deinde tertium quendam & quartum ordinem statuamus, & cuiusq; dignitatem indicemus. Etenim huiusmodi cognitio ad curationes morborum & solutiones non leue momentum adfert: ne videlicet ijs timeamus, qui fidis diebus iudicati sunt, aut tenuem victum præbeamus: néve perfidis diebus iudicatos parum diligenter obseruemus.

De Viribus Dierum Iudicatoriorum: ac primo quidem de Quarti, Septimi, & Sexti natura. CAP. 4. E

PRimum itaq; omnium dierum decretoriorum Septimum dicimus, nō numero videlicet & ordine primum, sed potentia & dignitate: omnes.n. summatim decretoriorum notas occupat. Etenim plurimos iudicat & absolute, item cum manifesta excretione, vel abscessu, sine periculo vehementi: & vt plurimum quartus eum prænunciat. Nam, si vrinæ in illo plane, vel sputi, vel deiectionis, vel appetitus, vel mentis, vel sensus, vel alterius cuiusdā similis, manifesta contigit mutatio, illam vt nō similis in septimo iudicatio comitet, quomodo fieri posset: bona, si ad salutē: mala, si ad peiora pertendat? Plerunq; igitur bona iudicia eueniunt in die septimo: etenim hoc ei præter cæteros accedit, q̄q; non nulli etiam in eo moriuntur, & euidenti conuersione ad peiora pergētes, in sequenti quodam decretorio intereunt. Sextum aūt diem, quanto pauciores in eo iudicantur, quàm in septimo, tanto quoque maligniorem inuenio, vt qui ferè ex aduerso natura septimo oppositus sit. Etenim, qui in quarto ad peiorem statum recidunt, pleriq; sexto moriūtur. E cōtrario rursus, si bona conuersio contingat, septimum crisis expectabit. Et, si raro interim ad meliora conuersionem in quarto die euenientem sextus excipiens iudicarit, incredibile est, quanta cū perturbatione periculo & metu hoc fiat, quasi æger statim adeo fato sit functurus. Nam, si in delatio- F nem animi, q̄ cataphoram dicunt, incidant, sopori graui, quē caron appellant, simile quid ipsis obuenit: fiuntq; tum oīs sensus, tum vocis, expertes: &, si quæ excretio proueniat, animo consternantur, pulsus ipsorum concidunt, color abit, tremunt, collabunt. At septimus dies semper pro excretionis portione reficit ipsos magis ac recreat. Atque igitur sexto die maligna, acria, fœtida magna ex parte tū deijciunt, tū vomunt. Sudores rari quidē, qui æquales & toto manantes corpore, & calidi: quales, si qn̄ oboriunt, sæpenumero intercipiunt. Timor inuadit spectantes eius rei ignaros. Interdum parotides malignæ, vel ēt arquatus, vel alius quidam abscessus, alterū certamen quo discutiat, requirens, emergit. †Ex vrinis iudicas? nec interim in his boni quippiā inueneris: etenim crudæ, decolores, tenues, boni nihil, quod subsidet, habentes, sed nunc quasi testaceum, nunc arenosum: in totū, inæquale, incoctum, ipsa copia tantum in sexto die, quibus apparet, conducens. Atq; hęc huius diei moderatissima leuissimaq; sunt opera, si quis saluari debet: plurimos aūt confestim in syncopen coniecit, vel suffocauit largo sanguinis profluuio, vel euacuatione parum moderata, item vel quadā catoche, vel insania, quam μανίαν græci appellant: alios in manifestam perniciē iniecit, arquatos inducens, parotidas non bonas excitans, & marcoribus insanabilibus interim inuoluens: demum quod mali genus non adfert? Mihi equidem frequenter in mētē venit Septimi diei G naturam Regi assimilare, Sexti vero Tyranno. Ille siquidem prouidet, tanq̄ bonus aliquis princeps, ijs, quos iudicat, vt vel supplicij partem adimat, vel illustret victoriam: Sextum vero diē è cōtrario finxeris vel perniciē illius, quem iudicandū accepit, gaudere, vel salute dolere, querereq; vbi animum expleat, & male ægrum, qui in ipsum incidit, tractet, & longa punitione inuoluens exerceat. Agē igit (sermo.n. hic mihi sistat prius, q̄ aliorū dierū decretoriorum naturā explicē) si quis roget me de septimo die, an decretorius sit: dein, vbi hoc affirmarim ex parato, de sexto rursus quęrat: quid ei respondero? Nam, si eadē huic quoq; appellationem imponam, putabit forsan aliquis natura ipsum septimo assimilem me existimare: si vero natura contrariū, ideoq; ex decretorijs diebus exemerim, forsan opinabit eodem genere cum duodecimo & decimosexto comprehendi: de quibus antea dixi, nunq̄ me videlicet vidisse ipsos iudicantes. De his sanè, quid sentiam, prompte, vt de septimo dixi, enunciabo. Illos.n. q̄ nullam decernendi notam habent, non decretorios dicā: hunc, quia oēs habet, decretoriū esse: de sexto non tam absolutam enūciationem statuere possum, decernit etenim frequenter de morbis, sed dolose & praue. Quapropter, si quis me cogat de ipso ferre sententiam, non longa oratione vsus, vt paulo ante, cum vniuersam eius naturā recenserem, sed summam complectēs, sextū diem malum esse decretorium dixero, quemadmodum septimum H bonum. Nō tñ sic conuenit simpliciter atq; angusta oratione de re non simplici pronūciare. Nā præter alia medicorum pleriq; rei ipsius obliti, de nomine contendunt: non nulli subitam in morbo mutationem iudicationem appellant: quidam, nisi bene ęgro cesserit, tale crisim non vocitant: aliqui horum vtrunq; iudicij opus esse aiunt. At iudicium ipsum, perturbationē (quā σάλον gręce dicunt) facientē conspicue mutationē in morbo acuto, ex ipsa videlicet morbi natura prouenientē, non extrinsecus, esse arbitrant. Deinde multum ac diu de significato cōtendunt: neq; id ipsum intelligentes, tanq̄ à rebus medicis desciscentes, vel dialecticis vel grāmaticis vel rhetoribus cōuenientē speculationē recipiunt: siquidē dialectici munus est de nominum rectitudine disputare: Rhetorum & Grāmaticorum est inspicere nomen, an latinis in vsu sit. Atq; hęc non nulli medicorum factitant, tantam vel dialectices vel grammatices vel rhetorices cognitionem ac intelligentiam habentes, q̄tam asinus lyræ. Hi ergo medicorū res omittentes, & aliena male tractantes, vtrobiq; grauiter peccant. Nos sanè, qūo quis medicis nominibus optime vtat, alibi mōstrauimus. In pręsenti commētario dierum naturam interpretari statuimus, sophistarum nugas alijs relinquentes, qui artis opera parum curant, sed nugantur, velut in adolescentium diatribis. Dicetur tamen nō nihil in sequētibus etiam de prædictis nominibus, vt illorum cauillos quis possit diluere, homonymias distin-

† Si uero & per urinas quādoque iudicet, nec ipsas bonas inueneris.

A distinguens. Nunc aūt prius ipsam vtilitatē explicemus, quemadmodum in oībus cōmentarijs fecimus, vt hunc iam tenens, eoq; fruens, ex abundantia, sophistarum nugas reprehēdere cōdiscas. Nam, vt alia sine longa ipsorum nugacitate, artis candidati possunt ediscere, oēm ad amussim dierum naturam ex ipsa doctrina opere possunt cōsequi. Atqui in totum ab eorum loquacitate tam vulgata abstinere impossibile est: postremo quoq; in priore sermone vel inuiti ipsam attigimus.

De Ordine Dierum Iudicatoriorum ad Vigesimum vsq; diem. CAP. 5.

PVta itaq; illa vice procemij alicuius propter speculationis celebritatem mihi esse prælibata: vtilitatem autem ipsam & præstantiam ad artis opera, nunc deinceps dicere vniuersam tempus postulat. Quod quidem vtilitas sit, etiam sine appellatione ostenditur: q autem veritas, non statim apparet, sed ex ipsis rebus iudicationem expectat. Quare lectores hoc adhortari opportunum est, vt, postq̃, quemadmodum & nos oīa hic scripta multo tempore iudicauimus, ipsi quoq; in ægris eadē explorauerint, tum audeant de dictorū veritate sententiam proferre, prius autē non. Rursus igitur initiū faciamus ab ijs, quæ à principio libri incepimus: dicamusq;, quæcunq; quidem prius dicta sunt, per capita resumētes, vt solū memoria teneantur: quæcunq; vero nō dum diximus, enarratione fusa interpretemur. Hæc aūt dicta sunt: Morborū solutiones, quę subito, vniB uersimq; fiunt, excretionem quandam vel abscessum euidēter requirere: Dierum vero, in quibus eueniunt, naturas esse differentes: etenim Septimum & frequenter soluere, & perfecte, & cū fide, & salubriter, & sine periculo, & clare, & cum bonis signis: Sextū frequēter quidem & ipsum, sed non septimo similiter: nam & pauciores ipsum iudicare, & solutionis modo plurimum differre: neq; enim bonas salubresq; ipsas esse, verum malitiosas plurimas: neq;, si bonas solutiones, oīno & perfectas: immo neq;, si perfectas, statim etiam cū fide, quia non nunq̃ morbus reuertit, exacte licet solutus esse videatur. Quinetiam cū periculo & obscure sextum diem iudicare, idq; ei maxime propriū esse, hoc quoq; diximus. Attamen sine signis iudicium nō omnino sexti propriū est, sed quartus ipsius, vt etiam septimi index est. Hæc igitur prefati sumus: quę restant, nunc adijciamus. Septimi naturam decimusquartus maxime imitatur. Proximi his sunt nonus, vndecimus, & vigesimus. Prope hos vero decimusseptimus, & quintus, post hos quartus, hūc sequuntur tertius, & decimusoctauus. At sexti naturam nullus exacte aliorum dierum imitatur. Si aliqñ autem in octauum diem vel decimum subita morbi solutio incidat, similis ferè ei est, quę in sexta accidat: verum raro in his soluitur, nec cū fide, nec bene, nec perfecte: insuper ad hæc obscure simul & citra notas: vnde alterius esse naturę ipsi cū supra dictis ostenduntur. Quēadmodum in his morbus C subito nō soluitur, ita nec in ijs, quos statim recensebimus, duodecimo, sextodecimo, & nonodecimo. Medius inter hos ordines dierum subito non soluentiū, octaui dico, decimi, duodecimi, decimisexti, deciminoni, quos iam retulimus: & tertij, quarti, quinti, sexti, septimi, noni, vndecimi, decimiquarti, decimiseptimi, decimioctaui, vigesimi: Decimustertius maxime videt mihi esse positus, nec scilicet ita reijciendus, sicut hi, qui secundæ sunt notæ: nec ita soluere morbos natus, sicut ij, qui primæ sunt notæ. Hmōi quædam dictorum dierum ad vigesimum vsq; differētia est. Reliquas ordine deinceps dicturus sum, hoc primū in memoriā reuocato, quod ante paulū promisi. Nam, quantum ad artis opera attinet, longo ad inuentionem tempore opus est, breuissimo aūt ad doctrinam: quicquid est aliud reliquum, vel sophistarum nugæ vel aduersus hos cōtrouersia est, etsi hæc quoq; deliramentū sit, præstaret. n. ipsos despicere: pp iuuenes tñ, qui aliqñ cauillationibus circūuenti, à naturali ratiocinatione recedunt, necessario locum habet. Igit̃, quid proposuerimus, manifeste iā liquet. Nam sine noībus etiam his, iudicari, iudicatum esse, iudicium, & decretorium, dñas dierum interpretatus sum: non à ratione quadā, vel dogmate abditorum, eas introducens, verū ex solo diuturno vsu speculationem constituens. Porro, quicunq; hoc omisso, vel qūo iudicationē diffinire conueniat: vel quæ ratio sit, cuius occasione non ęque in vniuersis prædictis D diebus iudicia fiūt, disquirit: sophistis controuersiæ ansam præbebit: qui huiusmodi sermonibus contradicentes, rem ipsam se subuertere putant: Veluti si quis videndi causis, quas philosophi dicunt, reclamans, se visum sustulisse credat: vel si quis, de motu quid dicat, non habeat, vel de loco, tempore, generatione & corruptione, cū sermonibus res quoq; sustulisse arbitretur. Talis est. n. de iudicio & decretorijs diebus sophistarū dicendi facultas: qui euidens ipsum sanè amouere nō possunt, significata vero trāsponunt, & ad diffinitiones quasdam reclamant, postremo placita de natura numerorum proscindunt. Quanq̃ à nobis nuper scripta doctrina nihil horum attigit: atque huius rei gratia sophistarum os obturat, vtilitatem vsumq; breuiter edocet. Pari modo dierum post vigesimum differentias compendiose tractassem, nisi ratio quædam necessaria obstitisset: quam & ipsam Empirici, qui nihil aliud recipiunt, nisi euidenter apparentia, accurate nouerunt: non tamen qui primum artem recipiunt.

De quintodecimo quid dicēdum, cū nullā hic de eo mentionem haberi videamus?

Solutio Rationum, quæ Morborum Initium, quasi Inexplicabile ostendebant. CAP. 6.

HÆc aūt ipsa rō, ea est, quę inquirit, quod nam tādem sit morborū principiū. Etenim vigilāt, cibos fastidiunt, capite grauantur, segnes & ad motum pigri fiunt, toto corpore lassitudinē sentiunt, aliaq; id genus infinita patiunt̃ plurimi ęgrotaturi. Atq; hæc primo adueniunt modice, verum semper magis augescunt paulatim, obambulantibus iam, & consueta facietibus. Posteaq̃

vero nimiſquam diſplicere ſibi cœperint,ac ab affectu victi primum fuerint,tunc decũbunt. Vn- E
de perſpicuum euadit, morbi principium ſtatuere conueniens, nõ leuioris eſſe negocij: quippe
ad amuſſim primum,inſenſibile eſſe: vbi iam decubuerit,nõ morbi, ſed decubitus,eſſe principiũ.
Etenim, ꝙ fortiores quidam ſunt maliq́; patientes, item ꝙ detinentur aliquo ciuili negocio, lon-
giusq́; eunt,& procul à domo deducunt,atq; ob alias huiuſmodi cauſas, poſſit quis non dum de-
cumbere,ſed male affectus quidẽ eſſe: ſi mollis quiſpiam animo, imbecillis,timidus,& de quamli-
bet leui cauſa ſuſpicioſus, ſtatim decumbit. Cuius igitur decubitus morbi initium putandus,ne-
mo facile inuenerit. Atqui,ſi neq; primum exacte principium capere licet: neq; decubitum,mor-
bi initium cõſiſtere, ratio eſt: cõſtat neq; aliud tempus aliquod,vel ante decubitum,vel poſt eum.
Siquidem priora omnia inique capientur primo principio neglecto: quæ poſt decubitum ſunt,
multo iniquius,ſi neq; huius tempus morbi exordium eſt. Huiuſmodi quidem ſunt addubitatio
nes. Porrò ipſorum ſolutiones diuerſæ ſunt: Prima & maxima, Multos morbos repente inuade
re,vel ſimul cum rigore, vel dolore vehementi, nullo planè ſenſibili ſymptomate eos prægreſſo.
Morbis itaq; alijs,in quibus obſcura principia ſunt,omiſſis,decretorios dies in manifeſtiſſimis ex

1. Epi. cõ. 3. t. 25. 3ª. 124. e
1. Epid. cõ. 3. t. 19. 3ª. 121. e
3. Epi. in hiſtoria Hippoſthenis.

periamur. Etenim & cœnatis facillime pleriſq;, & exercitatis, lotiſq;, ſubito morbus aduenit,
quẽadmodum Hippocrates quoq; de multis ægris ſcriptum reliquit: Vt idẽ author de alijs ægro- F
tis ſcribere conſueuit,ꝙ, priusq̃ ægrotare inciperent, ſtando in erectum fatigabantur. Et quidem
hoc ipſum dicentes, anteq̃ morbus incepiſſet, inſcij ac imprudentes veritatem confitemur: nam
morbi initium tempus illud ipſis putandum eſt, cũ manifeſto febricitare incipiẽtes decubuerint.
Non enim idem ſunt capitis dolor,& febris: ſicut nec vigilia, & cibi faſtidium, & totius corporis
grauitas,vel laſſitudinis ſenſus: verum ſingula hæc,diuerſa quædam à febre exiſtẽtia, febrem de-
nunciant. Tu igitur ò ſophiſta mentem his aduerte. Febris inuadens,maximeq́; acuta, neq; nos
neq; idiotam quemlibet latere poteſt. Finge autem, ſi voles, latere nos quoq;: ſed mirarer, ſi diu-
tius hora ægrotãtem, licet omnino ſenſus expers ſit, latuerit. Putet itaq; inuaſiſſe hora decima: ſit
autem verum initium,quod non decima,ſed nona hora contigerit: quid hoc ad dies decretorios?
In hoc artis medicæ opera nimis, vti vides, pereunt, ꝙ ægrotantium non nullos hora vna latuit.
Hippocrates ſanè medicorum omnium diligentiſſimus,vniuerſa hæc cum obſeruaſſet, quemad-

1. Epid. cõ. 3. t. 26. 3ª. 124. g. Et 3. Epi. cõ. 3. t. 82. 3. 150. f. Et. 151. b. t. 84.

modum,ꝙ complures repente nullo prius oborto ſymptomate,quidam ſtando in rectum fatiga
ti, febricitare inceperunt, memoriæ prodidit: ita iudicationes euenientes à primo die, quo febri-
citauit homo,non ab illo, quo capite doluit vel huiuſmodi aliud quippiam paſſus eſt, accurate in-
ſpexit, quoniam in huiuſmodi principijs decretoriorum dierum experientia medicis eſt. Porrò G
tu,ſi principia ratione contemplabilia vis inſpicere,forſan ἀειπαθείας id eſt perpetuæ inualetudi-
nis,placitum attinges: at non Aſclepiadarum medicina talis eſt. Ratione ſiquidem contemplato
rias illi febres neq; dignoſcere neq; curare dignati ſunt: ſenſiles aũt & claras, & potiſſimum cum
acutæ ſint,in quibus & decretoriorum dierum contemplationem requirimus, neq; idiotam quẽ-
libet,neq; medicum, latere poſſunt. Quid iam tibi vis? an in ijs,qui ſtatim decubuerunt, obſerua-
tionem facere, vel qui ſtando in erectum defatigati ſunt? Hippocrates etenim in vtriſq; faciens,
eoſdem de ambobus decretorios pronunciauit: non vbi primum capite doluit, ſed cum primum
febricitauit, morbi initiũ conſtituens. Ita ẽt ſinguli alij,quibus ars curæ eſt,nõ ſermones falſi pro-
babiliter contexti. Iam quidem morbi principium medicis facillime cognoſcitur. Siquis vero ſe
ipſum ab hac appellatione eximit, non dumq́; perſuaſum habet: tum nugari non ſolum nos, ſed
etiam Hippocratem,Dioclem, reliquoſq; alios, quorum prius mentionem fecimus,exiſtimat: is
Cadmeam victoriam vincat.

De Facultate Dierum Iudicatoriorum aduerſus Sophiſtas. CAP. 7.

NOs enim ſophiſtas reprehendere nunc non inſtituimus, quoniam ſuperuacuum: verum
ijs, qui veritatem ſectantur, ſpeculationem noſtram impertimus. Ponamus iam huiuſmo H
di quẽdam ęgrum clarioris doctrinæ gratia, qui decima diei hora acuta febre conflictari incipiat:
vnde ſophiſtis quærere iubentes principium ratione contemplatoriũ, ipſi,ſecundum diem,an ali
quod aliud initium acceſſio altera in ipſo faciat ſenſibile & clarum, obſeruabimus: Dein eodem
modo tertium, vt ſiue per triduum ſiue quotidie fiant acceſſiones,cognoſcamus: hoc autem ma-
gis,ſiue in paribus ſiue in imparibus diebus vehementius intẽdatur. Eſto febris cõtinua,per tri-
duũ vero acceſſiones: tertio quidẽ die,hora vndecima: quito,noctis hora prima acceſſionem ha-
beat: ſeptimo noctis hora tertia: ſemper enim acceſſionem duabus horis poſt venire ſtatuamus:
quapropter etiam noni diei noctis hora quinta, vndecimi ſeptima, fiet acceſſio. Sunto iam huic
alia ſimilia per vniuerſum morbi decurſum à principio ad vſq; noctem vndecimam. Vndecimo
vero die coloratiores ſimul vrinæ reddantur, & quaſi albæ nubeculæ in ijs innatent, prius nõ vi
ſæ. Hĩc non mediocris ſpes eſt verè medicis morbum in decimoquarto die diſcuſſum iri: euenit
tamen ſubinde ſolutionem in dierum quendam ſequentium incidere. At,hoc quo pacto fiat,ſer
monis de iudicijs proprium exiſtit, eaq; de cauſa in illo dicemus: nunc autem de decretorijs die-
bus diſſerere propoſuimus. Cuius autem gratia exemplum requirebam, propius venire appa-
ret. Inuadat enim quotacunque hora decimætertiæ noctis acceſſio cum totius corporis concuſ-
ſione,

A sione, quam Græci ῥῖγος nominant: fieri siquidem potest, vt horam consuetam præoccupet, aut non præoccupet: ambo enim eueniunt, magis tamē alterum, vt præoccupet, cum crisis futura est. Sit iam quoque molesta grauisq;, si placet, tota nox decimatertia facta, quo certius firmiusq; iudicium fore speremus: qm̄ impossibile est eum, qui tam grauiter laborarit in accessione, quæ decimatertia nocte incepit, nō iudicari. Iam vero, vt nihil indefinitum sit, fingamus noctem grauem: inuadat accessio hora octaua cum vehementi corporis concussione: nullumq; aliud ex ijs, quę in crisibus superueniunt, symptoma adsit: pulsus fiat inordinatus, inæqualis: sed motus plures, elati, & magni appareant: huiusmodi æger, vbi accessio cum corporis concussione inuadens vigorem suū receperit, sudare statim decretorio modo in decimoquarto videlicet die incipit: sic enim euenit, si decimatertia nocte hora octaua accessio inuadat. Itaque iam facilius pro euacuationis ratione spiret moueatq; sese, & pulsus ædat meliores: tū facilis toleratio ista comitetur: & toto die vniuersum corpus æqualiter infudet: dein ad vesperam in totum febri leuetur: talis ęger tuto iudicatus est. Procedente tempore paulatim ipsum recreare cibis & reficere conuenit: nihil etiam timere, dies enim fida fuit, omnesq; decretoriæ notæ concurrerunt. Nempe, ꝙ vndecimo die in vrinis quid iudicatorium apparuit, signum est iudicij, quod εὐσημον. i. cum bonis signis, merito nuncu-
B patur: item nox grauis, quæ accessionem præcedit, & insultus cum concussione, pulsuum commotio decretoria, sudores boni: Atq; ob hoc, clarum iudicium merito nominatur: ꝙ sine symptomatibus horrēdis euenerit, tutum: quinetiam perfectum, quod febrem perfecte discussit: bonum ob hoc ipsum, & ꝙ sine periculo. Quod igitur iudicio testimoniū afferendum relinquitur? huic mihi animum adhibeas, ꝙ fidele est iudicium, securum, & à metu de morbi recidiua remotum. Vnde hoc accepimus? nempe ꝙ alia singula ex vno quopiam, vel etiā duobus, vel pluribus quidem, sed non ex vniuersis factis, oriuntur: verum ꝙ cum fide, omnibus, quæ commemorantur, indiget: in quibus diei quoque natura est, nam, si alijs omnibus, quę retuli, euenientibus, crisis in decimumquintum incidisset, non perinde secura esset. Fides igitur exquisita iudicij à die sigillatur, ac obsignatur: atq; hic Decretoriorum dierū est vsus. At, si quis solos ipsos omne posse existimet, is non solum plus ignorat, q̄ cognoscit: immo sophistis etiam, contradicendi occasionem exhibet. Dicunt igitur statim: Si fidem in morborum solutionibus decimiquarti diei natura præberet, fidum ipsum esse vel sine multis sudoribus & salubribus oporteret. Qūo autem sermo nugax sit, ego ne vel ostendere prorsus volui, sed singulos medicorū scholam frequentantes tantum prius eruditos esse, quàm frequētarent, vt saltem cauillos ac captiones adeo manifestas possint co-
C gnoscere. Huiusmodi siquidem nugacitas omne peruertit auxilium, neque venę incisionem nō nunquam auxiliari demonstrans: si nanq; auxiliaretur, cur tandem non statim eos, quibus vena incisa est, in balneum dimittimus audacterq; nutrimus, verum in lecto cōtinemus & tenui victus ratione fouemus? quid, ꝙ nec cataplasma apponimus? etenim hoc repletos, lotos, & ebrios iuuat: quin nec clysterem, neq; ex omnibus aliud quodlibet: similis nanq; loquacitas est. Sed, quoniam artem tam mirabilem ac magnam pro Asclepiadis veteribus Lanifices & Telonæ tractant, oportet videlicet nos quoq; eam oppugnatam vindicare: dicereq;, Si vna quæuis causa vnius rei efficiens esse, & vnū quoduis signum vnius rei index esse, dicatur: ac quispiam ostēdat hāc ipsam causam & hoc ipsum signū minime præstare posse id, quod de ipsis enunciatum fuerat, vt quæ alterius præsentiam semper requirāt: pulchre opinionem reprehendet: Si vero aut facere, aut indicare simul plura coeuntia, hoc aliquid dicatur, nugax est, qui seorsum ipsorum vnūquodq; aggreditur: non enim vnumquodq; ipsorum priuatim tanquam nō sufficiens, sed vniuersa simul, subuertere cōuenit. Dixeris equidem sic, puto, etsi decem aliqui pondus quodlibet attollere possint, singuli vero priuatim nullum possint, ad operis totius absolutionem vnum inferri. Quid iā vis? vtrum decretorios dies fidæ morborum solutionis esse causas, an signa? in vtrisq; siquidē sophis-
D ma prompte deprehenditur. Vis, prius causas statuamus: quemadmodum & venę sectionem, & clysterem, & cataplasma, aliaq; singula præsidia causas sanitatis esse dicimus? verum, vt illorū nullum adeo validum erat, vt sine alijs restituat sanitatem, ita nec decretorius dies. Rursus igitur, si tibi vr̄, non causas, sed signa dicamus, qualia in vrinis, alui recrementis, sputo, atq; huiusmodi alijs vniuersis cernuntur: sed nec illorum vllum solū poterat vel salutem vel mortem indicare. Atqui, si neq; vt cās, neq; vt signa, decretorios dies censeā semper solos aut facere aut indicare idem, verū cum plurium congressu, nullam adhuc rationem sophisma ipsorum habebit. Non. n. hæc decretoriorum dierum recta exploratio, ꝙ etiam sine alijs signis decretorijs fidi sint: verum alia quędā, quæ sane re vera, est. Nam, si alijs vniuersis indicijs eodem modo habentibus, decretorius dies solum destituatur, multum à iudicij fide tolletur: ꝙ si vero alijs decernendi signis non admodum completis, decretorium ipsis diem apposueris, solutionis securæ spes quædam affulget. Iam vero, si hoc etiam solum decretorijs diebus adsit, nempe cū ipsis frequenter vel plurima & maxima decretoria signa vel etiam vniuersa concurrere, æquum videlicet esset huius tantum occasione propriam quandam decretoriorū dierum naturam esse putare. Cū igitur ad hoc à se ipsis quoq; aliquid adferunt in medium, non multo sane magis ipsos ab illis, qui nihil inferunt, neq; multis iudicandi signis concurrunt, separabimus, ceu propriam illi, hi vero propriam, naturam habeāt? mihi

quidem etiam admodum videtur. Itaq; rursus à sophistis, qui artis optima conspurcant, receden- E tes, memores præscriptæ paulo ante hypotheseos, claritatis doctrinæ gratia, ægrum illum, quem continue febricitantem, per triduum accessionem experiri, ad diem vndecimum deducentes sermone, decretorium in vrinis posuimus signum habuisse, deinde quartodecimo iudicatum esse: Nunc haud ita sic, sed iniudicatum adhuc, in decimamquintam noctem accessionē, quæ in ea atcidit, deducentes, similiter cum totius corporis concussione inuadentem, pari modo sudore iudicari fingamus in die sextodecimo, vt euidenter cognoscamus, quantā virtutem dies decretorius obtineat. Primum etenim neq; probe sudauerit hic ægrotus, neq; perfecte in illo die febris eum dimiserit: q͂, si aliquid vtiq; præter opinionem euenerit, sine fide omnino crisis est: itē, si æger quid peccet, morbus denuo reuertetur.

De Regulis, quibus comprehenditur Dies Iudicatorius, quando Iudicium ad Multos dies videtur pertinere CAP. 8.

ITerum ergo protrahentes eundem ægrotum, quarto die signū decretoriū habuisse ponamus, quemadmodum paulo supra vndecimo statuimus: huic crisis septimo expectanda est. Contemplatorius enim in secunda septimana, vndecimus: in prima, quartus: & indicare natus est, sicut vndecimus quartumdecimum, ita quartus septimū, qualis nam erit. Fiat autem accessio in se- F ptima nocte hora tertia, sicut prius statutum est: item concussio, pulsuum mutationes eueniant: nocte iam finiente sudare incipiat: postea toto deinceps die octauo pulchre sudet: postremo febri leuetur ad vesperam. Hic rursus animum mihi aduertas: cuius enim gratia ęgrum produxerim, non paruum est. Siquidem in prima hypothesi decimatertia nocte accessionem expertus more decretorio, deinde quartodecimo febri liberatus, non decimotertio sed decimoquarto, iudicatus esse dicebatur: nunc autem, sudores licet ex morbi solutione in octauum diem totum exciderint, tamen septimo die hic iudicatus dici queat. Adhibendus enim animus est neq; simpliciter accessionum principijs, etiamsi cum decretorijs notis inuadant: neq; cum primū sudare, vel alio quouis pacto inceperint iudicari: etenim hoc solum fidem non habet: immo nec cum primum febris decessit: quin nec duo coeuntia reliquo maiorem potentiam necessario habent, etenim tria conuenientia omnem quæstionem tollere conspicuum est. Dico autem, si in vno aliquo die accessio cum signis decretorijs inuadat, & iudicium incipiat, & perfecta solutio sequatur: si quidem partitionem fecerimus, distinguetur primum & maxime diebus, quos indices & contemplatorios appellāt. Si nāq; vel quarto vel vndecimo indice facto crisis quolibet modo attigerit vel septimum vel decimumquartum, illorum ipsam crisim esse arbitrari oportet. Porrò, si perfecte iudicium ex- G tra illos dies cadat, vt neq; in illis incipiat neq; compleatur, constat non adhuc esse dicendum, morbum in septimo aut decimoquarto iudicatum, verum in alio quopiam die, qui totam crisim in se cōprehendat. Et, si tamen nullo indice prius habito crisis subito contingat, duos attingens dies, ad notas has respiciens distingues, vtrius nam sit, nēpe ad accessionum analogiam, ad dierum naturam, ad decernēdi temporum numerum, ad ipsum iudicij tempus. Ad accessionum analogiam sic: imparibus diebus si æger magis laborarit, proprium magis diei imparis iudiciū: quemadmodum, si paribus, illius proprium: nam in accessionibus plurimum iudicia contingunt. Cæterum ad dierum naturam hoc pacto, si ambigas, vtrū noni diei vel decimi sit iudicium: si enim salubre, ac bonum, perfectum, sine periculo, noni magis est: si imperfectum, malum, & periculosum, decimi. Ad numerum decernendi temporum: quoniam hæc tria erant, decretoriæ accessionis initiū, decretoriæ motionis principium, finis ipse iudicij: qui dies tempora duo accipit in sese, magis iudicium sibi vendicat. Sic &, ipsum tempus iudicij vtra die fuerit longius, illi magis iudicium attribuendum est. Si igitur quatuor quidem hæ notę vno die introducantur, huic tu quoq; iudicium attribues: &, si vna ex his relinquatur, sic quoque adhuc adscribes, sed iam & alterum ipsius crisis participem fieri putabis: si vero æquales notæ fuerint, iudicium quoq; vtriusq; diei cōe esse cense- H bis. Interim vero nō duos modo, sed tres ēt dies, iudicium attingit. Iterum igitur hic mediā, quantum ad temporis longitudinē attinet, præpones: non tñ vniuersum ei concedes, sed Primum quidem, si absq; indice & contemplatorio die crisis fuerit, considerandum est, q͂m diximus maximam hoc potentiam habere: Secundo regulis quoq; alijs, quas modo enarrare desii, vtendum est, nempe accessionum collatiōne, dierum natura, decernendi temporum numero, & ipso iudicij tpe.

De Prima ac Secunda Die: & de nomine Crisis vel Iudicij. CAP. 9.

QVoniam vero de his abunde satis diffinitum est, reuersi denuo, vti prius vsq; ad diē vigesimum, ita iam post illum decretorios enumerabimus: tantūmodo prius relatis iā adijciētes, quantum ad præsentem disputationem conducit, item ne vlla iam cōmemoratis quæstio desit. Quid aūt hoc est? De primo die in morbis, & secundo, non diximus in superiore sermone, etsi Diocli hi quoque decernere de morbis visi sunt. Quomodo igitur de hoc intelligendum sit, distinctione docebimus. Nam, si præceps ac subita in ægrotantis corpore perturbatio, morbi solutionē præcedens, crisis siue iudicium nominatur neq; primum diem neque secundum decretorios esse censebimus, quia illa velut fluctuatio, quę solutionē pręcedit, nequaq̄ in his est cōspicua:

si

A si vero solutionem simpliciter,iudicium voces, hi quoque erunt decretorij. Certe oẽs febres diariæ solutionem partim in primo statim die,partim in secundo,nanciscuntur. De significatu igitur quæstio hic magis est,quàm de re ipsa: ipsam enim rem,liberari videlicet plerosq; febribus in primis statim diebus,nemo ignorat. Ad hoc genus quæstionis pertinet illud quoque, an, cum perturbatio facta in morbi solutionem finierit,crisim esse factam dicendum: an,cum insignis quæpiã mutatio acciderit. Quinetiam,ipsum solutionis nomen vtrum, cum ad sanitatem æger reciderit, duntaxat inferendum sit: an etiam,vbi mors secuta,adhuc morbum sic quoque solutũ fuisse dicendum sit: magnam inquisitionem obtinet. Cum vero huiusmodi disquirendi otium suppetet,rursus exponemus. Nunc autem in hoc priore commentario solam ipsam vtilitatem commonstrare proposuimus,quam & sine demõstrationibus logicis ex hypothesi colligere possum. Fingamus enim perturbationem ante exactam solutionem,crisim simpliciter appellari: aliarum nulla crisis absolute,verum quæ ad perniciem tendit, mala crisis totum hoc nominetur: quæ insigne quidem momentum attulit,morbum vero non soluit perfecte,deficiens appelletur: alia, quæ insigniter ad peiora declinat,imperfecta simul & mala. Sic quidem,cum singulas res priuatim absolute clareq; indicare voluerimus. Interdum vero interpretationibus defectiuis appellatis vtentes,iudicia nominamus vniuersas quatuor differentias,citra appositionem mali,vel imperfecti. Atque hanc deficientem interpretationem apud omnes homines satis in vsu esse,alibi declaratum est copiosius:
B sed nunc quoque dicemus,quantum ad præsens institutum est. Chœnicem sanè,& cubitum, & pedem,aut aliam quandam mensuram,neque cum maior,quàm par sit,existat,neque cum minor iusto,eodem appellasse vocabulo conuenit, quoniam quantitatem aliquam certam vnumquodq; tale nomen indicat: attamen est,cum chœnicem minorem maioremq; , ac conuenit,nũcupamus: similiter cubitum, pedem, & alias quasque mensuras. At,cum exacte interpretamur, non cubitũ simpliciter,sed magnum cubitum aut paruum,nominamus: absolute vero,solum iustum. Aliquãdo non nulla secundum vehementem excessum,generis totius appellationem sortiuntur: quemadmodum etiam apud poetam scribi dicimus,alium præter Homerum, neminem intelligentes,infiniti licet alij poetæ sint. Huius farinæ est,quod dicitur apud Comicum: Et rarum est,vt,qui homo,sit homo. Nam agrestem,belluinum,amentem,rusticum,non secundum hominis naturã esse putantes,ad integros in ea natura & consummatos nomen transferimus. Siue igitur sic per excessum quendam iudicij nomen dicimus,siue iuxta priorem rationem,alterius temporis est disputatio. Quod autem ad medicinæ opera momenti afferat,iam colligere est ex præscriptorum nomi-
C num hypothesi. Quod.n.omnes iudiciorum notas habet,iudicium absoluto sermone vocatˉ: alia, cum appositione nominis appellabuntur. Iam,si non subitæ mutationis perturbationem,verũ solam ipsam mutationem voluerit quispiam iudicationem nominare,bona quidẽ simulq; perfecta solutio,simplici sermone crisis vocabitur: reliquæ cum appositione omnes.

De Iudicatorijs Diebus,qui post Vigesimum enumerantur. CAP. 10.

Proinde qui post vigesimum diem decretorij: hoc enim vnã mihi propositum est percensere. Archigenes sanè Dioclesq; vigesimumprimum ante omnes potissimum primo loco dignantur: etenim Archigenes ipsum vigesimo præponit: Mihi tamẽ aliter visum est,sicut & Hippocrati: ostendetur autem id in sequentibus. Simili modo etiam de vigesimoseptimo habet: si quidem ego hunc etiam vigesimooctauo antepono,illi postponunt. Habet autẽ trigesimusquartus potentiam mentione dignam,atque hoc magis quadragesimus. His minus decernunt vigesimusquartus, & trigesimusprimus: & multo his adhuc minus trigesimusseptimus,ita,vt in dierum decernentium,& eorum,qui non decernunt,medio collocatus esse videatur,& magis ex non
D decernentibus esse. Porrò alia tota dierum multitudo inter vigesimum & quadragesimum, decernendi omnino expers est: audi ipsos, iam tibi referuntur: Vigesimussecundus, vigesimustertius, vigesimusquintus,vigesimussextus,vigesimusnonus,trigesimus, trigesimussecundus, trigesimustertius, trigesimusquintus,trigesimussextus, trigesimusoctauus, trigesimusnonus: vniuersi duodecim sunt. Et vsque ad quartumdecimum quidem magnæ sunt perturbationes in morbis. Proximo loco succedunt,quæ vsque ad vigesimum habentur. Quæ post hunc ad quadragesimum succedunt,paulatim vehementiam efficaciamq; remittunt. Adeo vt, qui post quadragesimum sunt omnes,prorsus langueant,cõcoctione potius & abscessibus,quàm excretionibus,morbos finientes. Accidunt in his quoque per excretiones interdum iudicia,sed raro,nec magnam habent vehementiam: & frequenter pluribus diebus iudicia complẽtur, maximecum in abscessum finiunt. Atque alios quidem,qui post quadragesimum habentur,Hippocrates planè contemnere videtur: sexagesimi tamen,& octogesimi,& centesimiuigesimi rationẽ habet. Ab his alios quidem septem mensibus,alios septem annis,finiri ait: alios vero,vt verisimile est, in binis annorum hebdomadis & ternis. Nõ desunt,qui etiam quadragesimisecundi,& quadragesimiquinti, insuper quadragesimioctaui,& quorundam aliorum dierum, meminerũt: de quibus vniuersis sermo nobis futurus est.

in Prog.cõ.3.t.3.4ª.107.b

Quæ

Quæ Errata, Crisis Diem protrahere aut accelerare soleant: ac de Vsu & ratione Diei Iudicatorij prænoscendi. E
CAP. II.

ITaque plurimis medicis impossibile videtur præsagiri diem, quo de morbo decernetur: re ve-
ra tamen impossibile non est, si quis accurate Hippocratis speculatione lecta, artẽ tractare stu-
deat. At vel, si prius, quàm edidicerit, apud ægrotos versetur, nihil amplius aget, quàm operam fru
stra ludet: vel, si ipsam diligenter didicerit, operari vero neglexerit, longè quidem altero, qui non
antea didicit, melior, abest tamen permultum is quoque à perfectione. Quapropter, qui præscius
esse cogitat diei de morbo iudicaturi, huic in primis ex amussi cognoscenda sunt, quæ Hippocra-
tes in opere prognostico tradidit: deinde quæ de constitutionibus in alijs libris memoriæ prodi-
dit: postea de ætatibus, naturis, anni temporibus, & locis, quorum non nulla etiam in prognostico
perdocuit: vbi iam hæc edidicerit, pulsuum cognitionem adiungens, facili negocio iudicij diem
prænoscet: Vbi, si quidem morbus acutus nullum periculosum signum referat, & quarto die eui-
dens quædam concoctionis nota comparuerit, septimo crisis futura est. Atque hæc breuibus iam
explicata sunt, longe verissima. Porrò, si quis lethalia signa, periculosa, & salutaria ignoret, nihil
ex hoc sermone promouebit: quanquam, si hæc quoque cognoscat, coctionis autem notas igno- F
ret, etiam nihil hinc frugis relaturus est. Huius rei gratia Hippocratis præsagiorum opus relegen
dum præcepi. Nam periculosis symptomatis præsentibus vna cum { aliqua } concoctionis nota
quarto die apparente, iudicium, si paribus diebus accessio fiat, sexto expectandum est: quòd si hũc
excesserit, octauo: si in imparibus, septimo: Bonis signis apparentibus, septimo die morbus discu
tietur: etenim Lethalia signa cum notis concoctionis nunquam euenerint. Hæc autem non mi-
nus, quàm periculosa & salutaria, inspiciẽda sunt: quia, si quarto apparuerint, septimo aderit mors.
Dictum autem est hoc nominari crisim malam. Animum hic aduertas, necesse est, lethalium si-
gnorum tum magnitudini, tum copiæ. Si nanque multa magnaq; die quarto euenerint, accessio-
nibus distinguendum erit de morte futura: ad hæc cognoscendum hominem sexto die moriturũ
esse, modo accessio diebus paribus facta sit: si imparibus, septimo. Interdum sextus hominem iu-
gulat, etiam si accessio contigerit in imparibus, propter morbi celeritatem & magnitudinem, &
symptomatum in quarto die euenientium copiam. Quamobrem accidentium magnitudo, quæ
ex potentia sumitur, exacte dignoscenda est. Verum, quomodo hæc ab illa, quæ ab imaginatione
æstimatur, distinguenda veniat, in libris de crisi narratur. Omnia in omnibus confundere & con
turbare non oportet, sed, quantum ad dies tantum decretorios propriè pertinet, huc transferendũ G
est. Cum enim accurate admodum acutos morbos obseruassemus, quartum diem septimi esse in-
dicem ex sua natura deprehendimus. Ex sua natura, inquam, hoc est, si nullum rarum & magnũ in
cidat vel extrinsecus, vel ex ipsa morbi conditione, vel etiam ægrotantis habitu, quartus omnino
septimum indicat. Cæterum, siquid extrinsecus præter opinionem accidat, quo de postea mentio-
nem facturi sumus: vel morbus vehementer, vel obscure, ad iudicium propellatur: & ægrotantis
vires aut validæ, aut imbecilles extiterint: attendendum est distinguẽdumq;, æger periturus'ne sit
ante diem septimum, an post hunc de ipso decernetur. Siquidem, vbi malum aliquod extrinsecus
præter spem euenerit: & morbus non simpliciter acutus, verum peracutus sit: ad hęc vires ęgri im
becillæ: signum malum, quod in quarto die apparuit, septimum diem non expectat, verum sexto
æger huiusmodi morietur, præsertim si paribus diebus accessiones acceperit. Quòd si nihil extrin
secus erratum sit, & morbi motus haud ita præceps ac velox, & æger validus, si quidem manifestũ
in quarto die malum indicium fuit, septimo interitus comitabitur: si vero obscurum, excedet hũc
quoque. Iam vero, si accessiones paribus diebus contigerint, octauo: si imparibus, nono æger de-
cedet. Quæ porrò manifesta, quæ obscura indicia vocitem, in libris de crisi exactius monstratum
est: quinetiam in hoc, sermone procedẽte indicaturi sumus: prius autem ad reliquas distinctiones H
reuertor. Appareat.n. euidenter bonũ aliquod in quarto die signũ: et nullius periculi circa ægro
tum sit suspicio: fieri non potest, quo minus septimo die fiat iudicium, si nihil extrinsecus pec-
catum fuerit. Quæ'nam igitur sunt, quæ committuntur peccata? quædam sanè ab ipso ægro-
to videlicet: quædam à medicis his admirandis, putantibus, nisi quis introgressus ad ægrum, de-
inde succingens se vel cataplasma imposuerit, vel perfuderit, adusserit, vel clysterem indiderit, vel
venam inciderit, vel cucurbitulas adiunxerit, vel confricuerit, vel nutriuerit, aut huiusmodi aliud
factitauerit, nihil ab ipso gestum esse artificiosum: hi enim, quoties ad ægrum accedũt, toties pec-
cant. Non igitur iudicium in septimo die, ad quem paratum erat, fieri potest, tot interea errori-
bus admissis: quandoquidem naturæ motus statutis periodis pro sui ratione contingit: interim
ab exterioribus peccatis circuitus seruare prohibetur. Sic itaque Hippocrates vndequaq; admi-
In libr. de Alimento. [illegible] rabilis inquit: ‖ Natura omnino sufficit. Peccatur in hanc extrinsecus cataplasmate, inunctione, »
1. Epid. cõ. 2. t. 51. 3ª. 112. f & totius & partis inspersione. Sic etiam medicum ‖ naturæ ministrum appellat, re vera medicum,
non pharmacopolam quendam ex triuio: tãtum.n. hic à iusta naturæ ministri appellatione abest,
vt etiam maxime contrarium nomen ipsi magis conueniat, inimico videlicet & naturæ ipsius, &
ægrotantiũ hosti iure appellato. Quapropter nos merito, cum quispiã de ægro aliquo euentum

A iubet prędicere, cum distinctione id facimus, dicentes: huic morbus soluetur isto die, primum si victus ratione à nobis, non alio quodam medico, regatur: deinde si nihil ipse peccet, & faciat, quæ iniunguntur, omnia: postremo si nullus magnus extrinsecus error admissus fuerit. Quæ iam exteriora peccata sint (quoniam hoc quoque diffinire pollicitus sum) opportunum erit dicere: Vt, si æger incendio domus accidente, aut latronibus inuadentibus, aut fluuio inundãte, subito cogatur fugere, quanta ei noxa aduenerit, quorsum attinet referre? Simili modo, si tegmen aliquod delapsum vel parietem sentiẽs extimescat simul & fugam repente moliatur: item, si per tegulã quippiam defluat, vel pluuia copiosior oborta capiti ægrotantis incidat, vel alius ẽt quomodocunque ipsum irrigauerit, vt locum mutare, vigil esse, & timere cogatur: & hoc non mediocrem ipsi offensam inducit. Eodem pacto vicinorum tumultus, vel alia quædam talis vigiliæ causa eueniens, aut nuncium aliquod triste, pro noxæ ipsius magnitudine etiam prædictionis perfectionem corrumpit: Vigiliæ siquidem propter ipsum morbum intra prædictionem & crisim ægris aduenientes, nihil præsagia offendunt: Quæ vero extrinsecus inopinata veniunt, horum nihil medicus præcognoscit: vnde nec futuram inde offensam conijcere potest, nec prædictioni secũdum morbi rationem factæ adijcere. Hæc itaque ipsa Hippocrates statim in aphorismorum principio præcipit B inquiens, ‖ Oportet non solum ipsum, quæ res postulat, facere, verum etiam ægrum, assidentes, & exteriora. Si nanque, ait, disquirere quippiam & indagare ex nostris cogitas, ipse primum opportuna facito vniuersa. Deinde æger in omnibus præcipienti obtemperet, nihilq; ex intemperantia peccet. Postea ij, qui adsunt ei, nihil erroris committant, vt vel iram ob delicta concitent: vel tristitiam ex intempestiuis nuncijs afferant, vel offensam quòd imperfectius in re administranda se gerant: sed apparatus omnis ante iudicij tempus prompte statuatur: obsonia pulchre parentur: ministerium inculpate exhibeatur. Insuper quartum genus eorum, de quibus rationem habendã iussit, apposuit: nominat ipsum vno complexus nomine, Exteriora, multiforme licet existat: atq; hoc culpa vacet: etenim pluuiæ, tonitru, fulgura, vicinorum tumultus, canum latratus, insultus latronum, domus ruina, defluens aqua, fluuius irruens, incendia, ictus, atque eius generis vniuersa exterioribus attribuuntur. Hæc igitur quatuor genera, quorum partes etiam sunt diuersæ, dum naturæ motus impediunt, subinde circuituum ordinem corrumpunt: quoniam, vbi quartus dies euidens iudicij signum attulerit: si neque medicus quid peccauerit, neque æger, neque ministrorum quisquam, immo si neq; extrinsecus error admissus sit: septimo die necessario crisis futura est. Ex quo innotescit non alium quendam esse, qui exacte præsagibit, alium qui rectam victus rationem C instituet, sed in eundem vtraque conuenire necessarium, nisi alterum ab altero corrumpẽdum sit. Quòd sanè peccatum in victus modo, quodlibet (sic autem nunc nomino vniuersam morbi curam) iudicium impediat, abunde ostendimus: quòd autem nec victus ratio proba sine status morbi & crisis præsagio institui possit, in medendi methodo declaratur. Si igitur hęc mutua opera perpetuo indigent, non alius quispiam medicus recte curauerit, alius exacte præsagiet: verum, quicũque optimus fuerit, is præsagiet vnà & curabit. Sed de huiusmodi in alijs cõmentarijs plenius tractamus. Nunc, quod ab initio statueramus, ad id reuertemur. Quartus dies, cum clarum aliquod indicium bonum afferat, septimo die iudicium fore innuit, nullo (vt diximus) errore interea commisso. At, si quis contingat, magnitudo eius inspicienda est. Si etenim exiguus extiterit, erit etiam sic iudicium septimanũ, verum aliquid de iudiciorum bonitatibus ipsi deerit: dictũ est aũt in prioribus, quòd perfecte, salubriter, sine periculo, & similia, bonis adsunt iudicijs: Si maius sit erratum, in septimo die crisim fieri adhuc non permiserit. Animus itaque diligenter adhibendus est hic omnibus, & offensæ magnitudo signis colligenda: nam interpretari ipsam nõ solum difficile, sed prorsus etiam impossibile: artificiosum vero discipulum reddere, vt hæc quoque ex amussi perdiscat, possibile: sed huius temporis non est, magis ad speculationem de crisi pertinet. Quare rur D sus ad sermonis reliquum redeamus, primam hypothesim in memoriam reuocantes. Quippe positum erat decernendi signum manifestum & validum, in quarto die morbi & acuti & natura salubris euenisse: Deinde nullo quidẽ errore commisso bonam omnino crisim ad septimum diem futurã indicari: Si porrò leuis planè contigerit, ita quoque in septimo euenturam, non tamen exacte bonam: Si vero fuerit magnus, vt à septimo in sequentiũ aliquem crisis recidat, attendendum esse noxę magnitudini iubemus: nam exacte huius regula deprehendet clare, an in nonum diem, siue vndecimũ, crisis delabetur. Itaque morbi, qui prorsus sine periculo sunt, ob delicta diuturni esse solent. Qui incolumitatem pollicentur, non tamen sine periculosis symptomatis, ob errata lethales fiunt. Quinetiam illi, qui omni periculo vacant, multis magnisq; deinceps erroribus commissis, in lethalium naturam incidunt. Nec mirum esse puto. Cum enim in sanis delicta grandia morborum lethalium causæ fiant, quid in ægrotis expectandum est? Proinde iam clarum est indicum & decretoriorum dierum sermonem, quem Hippocrates nos docuit, non examinari ab alio quodam in apparentium consensu posse, quàm qui ex æquo par illi victus instituendi artifex est: hic enim solus errorum vim disquirit, pernoscitq;: tum solus offensæ magnitudinem & diei iudicaturi delapsum intelligere potest. Quemadmodum vero in morbis periculo vacantibus iudicia tantum remorantur, quantam ex peccatis interim noxam ægri acceperint, ita in lethalibus præue-

1. Aph. 1. Ex ord. 2. b

præueniunt. Si enim, cum dies quartus in lethali morbo signum lethale indicarit, in septimũ diẽ mala prædicetur crisis: peccatum vero non ita exiguum interea temporis contigerit: septimũ diẽ crisis nõ expectabit, sed interim morbus iudicio malo videlicet finietur. Sed, an quinto vel sexto, tum ex ipsius morbi celeritate, tum ex offensæ magnitudine, tum ex accessionum figura diffiniet. Quippe, quando in imparibus ipsæ fiunt, morbus peracutus est, & peccata non admodum exigua in ipso quarto videlicet, miraculum non est in quinto hominem interire. Quãdo in paribus accessiones eueniunt, nec morbus peracutus sit, nec erratorum magna offensa, sextũ expectat. Huiusmodi aũt omnia indicum & decretoriorum dierum speculationem confundunt: cum pauci medici rectè victum præscribãt: pauci ægri obtemperẽt: pauci suũ ministerij munus legitime obeãt: pauciores adhuc, quibus nihil externi aduersatum sit. Quapropter medicum tum accurate curandi, tum præsagiendi, peritum esse conuenit: accurate vero etiam læsionis magnitudinem discernere, vt, & si aliquando iudicij diem prædicat, sed interea temporis offendi ægrum contingat, mutare ipse prædictionem exacte possit. Hinc perspicuum euadit, ꝙ quicunq; animo pusillus humilisq; fuerit, non solum non singula, quæ recensuimus, in ægris cognoscere studet, sed ne speculationem quidem ipsam ediscere sustinet. E

Quòd magna ex parte Horam ipsam Salutis & Mortis medicum Prædicere contingat: ac de Diligentia in Prædictione adhibenda. CAP. 12. F

AT generosus aliquis veriq; amator, tum qui labores in optimis quibusq; rebus nõ refugiat, neque theorematum difficultatem neque temporis prolixitatem neque exercitij laborẽ veritus, ad commemoratorum perfectionem veniet: vt non solũ diem firmiter aliquando possit prędicere, sed etiam horam ipsam, in qua ægrum quempiam liberari vel mori necessariũ est. Posteaquam enim diem aliquando, verbi gratia, mortis cognoueris, considerandum est inde, in quo potissimum accessionis tempore æger maximè grauetur. Si etenim statim inuadente ea refrigeretur vehemẽtius, vt vix ad calorem reduci possit: color diutissimè absit: pulsus exiguus, aut nullus, aut malus appareat: motus pigritia, vel etiam somnus veternosus, aut aliud quippiam: hoc maxime tempus considerandum est. Quòd si hoc quidem moderatum fuerit, in statu autem vel delirantẽ, † vel cum impetu exilientem, vel dissolutum } videas, aut febris magnitudinem non tolerantem, sed vehementer inardescentem, vertigine laborantem, capite dolẽtem, cordis id est stomachi morsu laborantem, vel id genus alijs, hoc maxime tempus esse suspicari conuenit. Porrò, si principio accessionis vigoreq; mediocriter euenientibus, declinatio quædã, animi deliquia, sudores inæquales, frigidos, vel circa caput solum vel ceruicem vel pectus inferat: pulsus obscuros exiguosq; efficiat, & his similia: hoc præcipue tempus obseruandum est, sciendumq; manifesto in pessimo accessionis tempore hominem moriturum. Atqui, si hoc diffinitũ cognitumq; aperte sit, nullum adhuc est negocium mortis horam dicere: quippe cum secundus dies, exempli gratia, & quartus vehementiorem accessionem adferat, quàm primus, tertius, & quintus: ad sextum diem mors præmonstrabitur: appareat vero pars accessionis grauissima in ipsius insultu, eaq; sexta hora, in hac moriturum hominem non est operosum dicere. At hoc non dico, vt quis putet nũquam tali speculatione fretum falli posse: verum maiore ex parte veritatem assequi, non probabili sermone, sed re ipsa, ostendimus. Illud autem noui certò quosdam, qui optimis inuidẽt, facere: volunt enim futurum nos semper prædicere, licet nullum interim signum firmum habeamus, quanquam aruspicibus auguribusq; denuo augurari immolareq; concedant. Deinde simul quidem obstrepunt nobis, tanquam maiorem, quàm hominibus conueniat, speculationem appetentibus: simul vero in operibus tam acerbe prædictiones inquirunt, vt nulli vates ita inquirant. Atqui non illos respicere, sed veritatem ipsam & signorum facultates diligenti exercitio pernoscere, oportet: &, vbi hę tuto definiri possunt, prædicere conator: si autem quid obscurum fuerit, sequentem diem expectare oportet. Porrò, si nihil in ipso firmiter præsagire possimus, satius est tacere, quàm temere pronunciantem falli. Ego sanè ex tali securitate motus haud noui me in prædictione lõgo tempore errasse, etsi in primo statim febris initio subinde de tota ipsius natura pronunciauerim, vel tertianam esse hanc inuadentem febrem inquiẽs, vel quartanam, vel quotidianam, vel harum quidem nullam, continuam vero & acutam aliquam, quartum diem non excedentem. Verum in omni principio futurum cognoscere non licet, † nisi quis ex amussi morbi speciem perspectam referat: } & hoc ad opus de crisi pertinet. G H

† Vel cataphora tentatũ, vel inquietatum.

† nisi si quod principium ex amussi morbi spẽm perspicue ostendat.

De Via ac ratione Iudicatorium Diem in Acutis ac Longis morbis prædicendi. CAP. 13.

ITerum igitur ad institutum reuersi, dicamus: Si quis primo die acuta febre infestetur, nullum autem periculosum signum ipsi adfuerit, sed in vrinis aliqua concoctionis nota inuenta fuerit, non extra quartum diem morbus soluetur. Quinetiam, si multa lethalia primo die statim deprehẽdantur, morietur planè non extra quartum diem. At, si acute febricitet, nullum vero lethale adsit, immo nec aliqua concoctionis nota, fieri non potest, vt hic quartanus decedat. Distinguendum hîc rursus est, vtrum, sicut nulla concoctionis nota adest ei, eodem modo neque temporis longi

vlla:

A vlla: an, præter quod concoctionis indicia desunt, etiam temporis signa adsunt. Si nanque, vt concoctionis, ita temporis omnino signa absint, in secũdo quaternione morbus statum accipiet. Quod si longi temporis indicium adfuerit, excedet omnino secundum quaternionem, hoc est diem septimum. Cæterum, quantum extendetur, hoc nõ licet statim ab initio cognoscere: sed in sequentibus diebus distinguetur. Tãtum autem ex hac prænotione ad probam victus rõnem præcipiendam acquires, quod cognosces scilicet tantum alimenti modo conuenire, quantum statu post futuro. ‖Cum.n. morbus peracutus est, statim etiã extremos labores habet: in quo extreme tenuissima victus ratione vtendum est: cum autem secus est, paulo pleniorem victum tantum admittere conuenit, quanto morbus extremis mitior clementiorq; sit. Extrema, statum morbi appellat: siquidẽ peracutum quoq; morbum extremos labores statim habere dicit, hoc est accessiones & symptomata: id autem aliud nihil est, quàm morbum vigere. Talis sane morbus, qui statim à principio secundum quaternionem excessurum se indicat, secundo & tertio die accuratius à te intelligetur, in quantam temporis prolixitatem extendetur: In quarto vel proxime conieceris futurum statum, & crisim: nam, si cruditatis signa & temporis, nihil mentione dignum referunt, etiam tertio quaternione longius ægritudo extendetur. Enimuero, si claram aliquam mutationem faciat, non tamen iam signum aliquod concoctionis in primo quaternione appareat, in tertio quaternione crisis expectanda est. At, si crudus adhuc videatur in septimo die, non tamẽ insigne quoddam & magnum temporis indicium habens, sperandum in quartum quaternionem, hoc est in decimũquartum diem crisim eius extensum iri: diffiniendum verò est exacte in vndecimo: vt enim quartus septimi, sic vndecimus decimiquarti index est: Vbi enim clarum aliquod & fidum ad amussim signum concoctionis iam eo die antea innotuerit, in decimoquarto iudicium fore ait: obscurum si eueniat, alijs iam attendendum est. Si nanque morbus celerem motum obtineat, & aliorum nullum obstet, forsan ẽt decimusquartus decernet: sin minus, in decimoseptimo crisis erit: at, si nihil in vndecimo prorsus ante fuerit indicatum, in decimoquarto iudicium esse nequit. Considerandum autem hic totius morbi motus, aliaq; symptomata omnia & indicia, vtrum decimoseptimo, vel ẽt decimooctauo crisis speranda sit, an longius progressura: interdum enim in his quoq; iudicatur, plerunq; vigesimo, interim vigesimoprimo: Index autem amborum est decimusseptimus, & magis vigesimi: decimusoctauus autem solius vigesimi primi. Porrò, si morbus quispiã mox ab initio non adeo celeriter moueatur, sed velut comburens inuadat: & alia signa longioris temporis adsint: huius statum præsagire in principijs nemini licet: verum, quod non intra decimumquartum diem crisim accipiet, liquido constat: quousq; vero extendetur, non constat, sed distinguere oportet prius, periculosus'ne sit, an non. Si periculosus est, & præterea vires ægri imbecillę, mors ante, quàm in longum extendatur tempus, præuertet: si periculo vacat, procul omnino crisis est: non enim fieri potest, vt celeriter iudicetur morbus, qui præmonstrarit notam longi temporis. Quantum igitur tempus ad amussim ei accedet, non modo non primo die, aut secundo, aut tertio, sed ne quarto quidem inuenire absolute sperãdum: verum in decretoriorum dierum sequentibus periodis perspicuum fiet. In secundo quidem quaternione latior est coniectura, in tertio ac curatior. Quod si enim ad septimum vsq; diem cruditatis & temporis indicia vehemẽtiora compareant, ante vigesimum diẽ crisis esse non potest: si moderatiora eueniunt, aut permanent æqualia, potest. Itaq;, si ante vigesimum diem decerni non posse, manifesto noueris, idq; temporis notis vehementibus, inspice tertium quaternionem: &, si adhuc temporis cruditatisq; signa in hoc intendantur, procul à vigesimo die crisim productum iri spem habeto: Æqualibus signis manentibus, hic quoq; post vigesimum venturam dicere licet: diem vero ipsum cognoscere iam nõ est: tertius autem & quartus quaternio eum indicabit. Si nãq; semper magisq; cruditatis signa exoluantur, primo post tertiam septimanam quaternario crisim morbi sperato: si nulla insignis mutatio fiat, in quartam hebdomadem progredietur. Qui autem morbi ad decimumquartum crudi omnino sunt, & tardius quodammodo mouentur, non citius quadragesimo iudicatur. Post quadragesimum vero iudicia dissolui: & lentis concoctionibus magis, quàm subitis mutationibus, morbos solui, & nobis quidem prius dictum est: & alijs omnibus, qui artis opera in obseruatione habent, sic videtur, vt ẽt Archigeni. Accidunt quidem aliquando in his quoq; pręcipites mutationes, quemadmodum in ægris ab Hippocrate descriptis inuenias: præsagiendi autem ipsarũ methodus hęc est: In summa.n.‖signorum vires cognoscere oportet, sicut Hippocrates ẽt præcepit, si quis præsagiẽdi peritus exacte futurus est. Pleriq; medici, qui hmõi speculationẽ audent attingere, ad signorum numerũ, non potestates, respiciunt. Sed hęc & in opere de crisi tractantur. Tps autem fuerit discordiæ sermonem aggredi, & experientia ac ratione eum explorare: has siquidem alibi etiam ostendimus omnium, quæ in medicina disquiruntur, esse iudices.

1ª.Aph.7. Ext. ord.4.d

*σμυχόμενον.

in Prog.cõ.3. t.37.4ª.211.c

Galeni

GALENI DE DIEBVS DECRETORIIS
LIBER SECVNDVS

ARGVMENTVM LIBRI.

Experientia ac Ratione vim explicat Dierum Iudicatoriorum: Indicat item illorum Ordinem & proportionem: & Qui quos ad morbos pertineant.

Quid Hoc libro Agendum CAP. 1.

QVantum sanè ex diebus decretorijs medicinæ operibus commoditatis adueniat, superiori commẽtario vniuersum ostendimus: cur aũt non omnes eodem modo de oĩbus scripserint, dictũ est hoc quoq; antea: at, quo pacto non nulli ipsorum errauerint, alij recte senserint, nõ dum exposuimus. Hoc itaq; primum nunc repetendum: deinde causa explicanda erit, qua de neq; oĩum F
dierum numerus est decretorius, neq; decernere nati eandem habent oẽs potentiam. Porrò, cum vniuersæ medicinæ artis speculationes, aliæ experientia, alia rõne, aliæ vtroq;, inueniantur probenturq;, conabimur hîc quoq; ambobus instrumentis erratũ deprehẽdere: rectè scriptum laudare, approbareq;. At, q̃m mentiri forte cuipiam videar, si ex ęgris à me obseruatis prædictos dies ab experientia commendari tibi persuadere coner, satius esse duco illos, quos Hippocrates, vir, vt cæteris fide dignior, ita omnium consensu decernendi peritissimus, animaduertit, sermoni apponere: & primum quidem cõfusum ac indefinitum experimento (cuius & antè memini) ad definita reducam.

Hypotheses, Vt Dierum Iudicatoriorum Vis, Experientia ac Ratione comprobetur. CAP. 2.

DIctum est in ipsis, primum vnum certe, dierum puta decretoriorum inquisitionem in omnibus deinceps ægrotis fieri non esse necessarium: illos tantum numerandos probandosq;, in quibus nec ipse medicus, nec ęger, quid peccauerit, immo nec assistentes: aut etiam extrinsecus offensa quæpiam obuenerit: Deinde morborum initia non ex ratione quapiam, sed ex ipsa euidentia capienda, cum primum æger ipse manifesto sensit morbum sic eum inuadentem, vt pręsentem quempiam medicum de hoc consulere desiderarit: Tertium, cum in plures se ordine consequen- G
tes dies, crisis partita sit, cuius propria dicatur, posse dignoscere. Nisi enim quispiam his definitis experimento decretorios dies disquisiuerit, vehemẽter errabit: & quidem in Experientia ipsa iudicium tale est: Ratione vero quemadmodum iudicari experientiam conuenit, post hæc enarrabo. Naturalem esse conuenit, qui hæc iudicet: & persuasum habere, ‖ naturam prorsus sufficere: & summa quadam prouidentia corpori nostro prospicere: item proprijs etiam motibus ordinatis, si quid aliud, ita & ipsam vti. Horum quædam ex libris de particularum vsu ratiocinari licet (ostensum enim est ibidem summũ naturę in animali fingendo artificium) quędam in conceptuũ incremento, perfectione, & partu. Nam cuiusq; animantis conceptui suum generis, statutum tempus exacte seruatur, natura videlicet ordinatos motus semper habente. Sic etiam post æditionem seu partum vnũquodq; animans increscit, absoluitur, & declinat pręfinitis temporibus. Iam vero, qui libros de naturalibus facultatibus perlegerit: itẽ alios vniuersos, quos particulatim de singulis naturalibus actionibus conscripsimus: persuasum, opinor, habebit, quantum prouidentiæ simul & ordinationis, naturæ motus habeant. Si iam hæc crediderit, mireturq; artificium pariter & ordinem naturæ, recordatus iterum, quantum ipsa superetur prouidentia & ordine à Cœlestibus, inordinationem quandam, puto, substantiæ nostrę motui connatam tribuet. Atq; pulchrum H
omne, quod hîc pulchrum sit atque etiam ordinatum et artificiosum, ex supernis innasci dicet: inordinatum & erraticum ex materia, quæ hîc versatur, prouenire. Atq; hęc primus omnium, quorum memoria ad nos péruenit, Græcorum Hippocrates credidit: post eum philosophorum præcipui. At, nisi sermo in longum proueheretur, demonstrationes forsan, quas dicunt, ad fidem prædictorum dogmatum adduxissem. Verum hæc pręsenti sermoni sufficiunt. Expedit igitur medicum, qui Hippocratis arte dignus futurus est, si quid aliud † hoc certe persuasum habere, experientiam iudicare, naturam rem quãdam esse ordinatam: }- &, cum materiam superauerit, proportionibus quibusdam definitis, et periodis ordinatis, motiones ipsius fieri. At, quę pręter rationem incidunt aliquando, ordinemq; confundunt, tunc ipsi obueniunt, cum non planè materiam vicerit, sed impeditur, prohibeturq; suis proportionibus moueri. Hoc enim si tibi persuaseris, ac dein experientia perdidiceris septimo die crisim esse tutam simul & perfectam, sine periculo, cum bonis signis, & crebram: ad hæc ei, quæ decimoquarto éuenit, assimilem: insuper quartum diem septimi esse indicem: vndecimum vero decimiquarti: subibit statim de septimo considerare quippiam. Vbi enim prima hebdomade bifariam diuisa, quartus sectionem recipiens, qualis finis futurus erit, prænunciat, & secunda similiter, qũo non quis intelliget septimanam quanque perfe-
ctam

In libro de mento.

† hoc ce persuasũ h tẽ, naturã quandã ess dinatã, ac dicandã ex riẽtiam ac dere.

A ctam quandam esse periodum, cum medium ab vtroq; extremo ex æquo distet, & propterea quoque ad ambo communionem similem obtineat? Nam quartus morbos, qui primo die non cessarunt, soluere conatur: vndecimus rursum, quos septimus nõ discussit. Quòd, si morbus maior sit, ꝙ vt quarto die crisim accipiat, dies quidem quartus præparat, finem vero imponit septimus. Pari modo, qui septimo non desierunt, vndecimus dies soluere molitur: atq; sic vel ipse decernit, vel ipsi decimoquarto præparat. Ego quidem hîc in speculatione sisto. Numeri vero an ipsi agere nati sint: an ordinatos motus sequantur non agentes ipsi, verum substantias, quę in tẽporis quodam spatio agunt, comitantes: philosophis considerandum relinquo. Cum ergo id quis ceperit, quod vtrisq; cõmuniter in confesso est, videlicet Cœlestes substantias semper suis motus proportionibus vsas apparere: iam vero & in terrenis animantibus, quando exacta fruuntur valetudine, aliud aliam impraegnationis, partus, incrementi, perfectionis, vigoris, inclinationis, & dissolutionis numeri, proportionem possidere: crediderit nimirum & decretorios dies numerum quendam ordinatum habere: interim hunc in morbis ex dispositionibus naturæ contrarijs confundi. Nam, si (vt ante dixi) ad experientiam deuenerit, septimanas nimisquam potẽtes inueniet: proximè his quaterniones: inspiciet aũt dies intercalarios, tertium puta, quintum, sextum, nonum, qua B ratione fiat, vt decernere possint. Ad hæc magis inquiret, inuestigabitq; diem septimumdecimũ, decimumoctauum, vigesimum, vigesimumprimum, omnesq; deinceps his respondentes. Si etenim in || vigesimum diem tres septimanæ finiunt (vt Hippocrates arbitratur) oportet indubie decimumseptimum vigesimi esse indicem: excidere autem è primo dierum decretoriorum ordine decimumoctauum & vigesimumprimum. Porrò, si integræ hebdomades connumerandæ sunt, decimusoctauus vigesimiprimi index erit: rationem vero nullam decretoriam habebũt decimusseptimus & vigesimus dies. in Prog.cõ.3.t. 3.4ª.207.b

De Diebus Iudicatorijs ex Hippocratis obseruatione primo libro de Vulg. morbis. CAP. 3.

PRimum itaq;, quo modo experientia hos commẽdet, percenseamus, deinde sic ad rationem perueniamus. Cæterum experientiæ mentionem ab Hippocratis sententia sumemus, auspicati à primo libro de morbis vulgaribus. Scripsit itaq; de morbis, qui ex secunda aeris mutatione prouenerunt, hunc in modum: || Febres ardentes paucissimæ ortæ sunt, minimeq; his obnoxij laborarunt: neq; enim sanguinis profluuium, nisi exiguum adeo, idq; paucis accidit: neq; deliria: reliqua omnia facilè tulerunt. Crisis conuenienti admodum ordine plurimis his contigit decimoseptimo die cum remittentibus. Dein ad finem tertiæ constitutionis, exquisitius adhuc de ijs, C qui decimoseptimo die iudicati sunt, ita pronunciat: || Quæ circa iudicia, vnde cognoscimus, similia, aut dissimilia sunt. Quippe fratres duo Epigenis eadem simul hora febricitare inceperũt: decubuerunt iuxta theatrum. Natu maioris morbus sexto, iunioris septimo die, iudicatus est: remisit diebus quinque {alteri, sex alteri.} Inde eadem vtrisq; hora simul reuersus est. Post vniuersus morbus vtrique pariter decimoseptimo die in crisim incidit. At hoc nõ dum fidei satis forsan habet, quò decimumseptimum diem ordini decretorio numerandum esse, credamus, ꝙ duos iudicauerit. Adhibeamus igitur animum ijs, quæ deinceps dicuntur: || Plurimis sexto die iudicium de morbo euenit. Remissiones eius diebus sex durarunt. A reditu quinto die crisis subsecuta est. Hoc iam memoratu dignum est, si & in secunda aeris constitutione septimodecimo nouit permultos ad iudicium peruenisse. Item in tertia non solum fratres duos, verum etiam alios complures sexto die crisim sustinuisse primum ait: deinde febrim eis, sex diebus remisisse: postea crisim accessisse die quinto, hoc est decimoseptimo à morbi exordio. Sed his subiungit: || Quibus septimo die crisis aduenit, septem quoque diebus remissiones habuerunt: post recidiuam tertio iudicati sunt, hoc est hi quoq; in vniuersum decimoseptimo. Post hęc rursus: || Quibus iudicium quinto die obuenit, & febris septem diebus remisit: deinde reuersa triduũ eos exercuit: rursus die vno D remisit, altero redijt: & his decimoseptimo die de morbo iudicium cõtigit. Quinetiam alios quosdam sexto die crisim passos scribit: sex item diebus morbum remisisse: dein reuersum tribus diebus occupasse: postea remisisse rursus die vno: altero ipsius recidiuam accidisse, idest decimoseptimo, in quo iudicium factum fuit. Verum alios quosdam sexto die iudicatos esse commemorat: vij diebus morbum cessasse: post hoc repetijsse: & iiij die, hoc est in summa xvij, crisi fuisse discussum. Cęterũ non contentus toto hoc sermone Hippocrates, & si eo ipso posset magnopere ostendere decimiseptimi diei fortitudinem in iudicio, intulit, || Nulli ægroto hac ratione recidiuam esse factam cognoui. Quare non solũ frequẽter decernere decimusseptimus, sed etiã firmiter idoneus est. Non igit̃ est ex decretorijs coincidẽtibus, sed validis & primis annumerari debet. Atqui, si ex illis est, proportionẽ quãdã ad decimumquartũ seruare, rõni est consentaneum. Si itaq; coniũctũ, quaternionem cogitaueris & cõseruatũ, vt in xiiij incipiat, in decimumseptimum desinat, habuerimus sic cõseruatã periodum. Si porro disiunxerimus, vt decimusquartus secundæ hebdomadis finis sit, incipiat aũt à decimoquinto tertia, nõ ad decimũseptimum sic, verũ ad decimũoctauum, primus tertiæ hebdomadis quaternio perueniet. Atqui, si hoc verũ est, tertia septimana in vigesimumprimum necessariò finiet: quẽadmodum, si ẽt decimũseptimum statuerimus primi in tertia septimana quaternionis finẽ esse, ad vigesimũ diẽ huius septimanę finis producet̃. Merito igitur Hip-

Marginal notes: 1. Epid. cõ.2.t. 16.17.3ª.109.f.g — 1. Epi. cõ. 2. t. 82.83.3ª. 116. b.c. — Ibidem. — Ibidem. — Ibidem. — Ibidem.

Hippocrates putauit, ſicut decimumſeptimum experientia inueſtigauit, ita & vigeſimum experientia explorandum. Cum.n.decretorius inuentus ſit, maximum decimiſeptimi diei teſtimoniũ erit: vbi ex decretoriorum dierum numero deciderit, vel planè à vigeſimoprimo ſuperetur, quęſtionem non exiguam mouebit. Rationi ſiquidem minime cõſonum eſſe vr̃ xvij quidem fortiorẽ decimooctauo, vigeſimũ vero imbecilliorẽ vigeſimoprimo eſſe. Quapropter poſt illa, quę de xvij in primo libro epidemiωn ſcripſit, de xx hũc in modum ait: ‖ Quibus parotides orte ſunt, xx die criſim habuerunt. Extinctæ autem ſunt oĩbus, quibus in pus verſæ non ſunt, verum ad veſicam declinarunt. Atq; de hoc ſatis. Iterum deinceps ait, ‖ Quibuſdam ſeptimus dies iudicium attulit, nouem diebus remiſſiones fuerunt: poſt repetitionem morbi quarto die criſis aduenit, in vniuerſum videlicet xx. Ad hos deinceps addit non nullos, ‖ quibus vij die criſis apparuit, ſex diebus remiſſiones, mox repetitio morbi, deinde ſeptimo iudicium, ſummatim xx. Poſtea paululũ progreſſus: ‖ Sunt, ait, qui xi die criſim exceperunt, repetitionem xiiij, criſim abſolute xx. His deinde ſubnectit: ‖ Si vero, inquit, non nulli irriguerint in xx, his iudicium quadrageſimo contigit. E

1.Epid. cõ.2.t. 84.3ª.116.c

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem. t.85.

Ibidem.

De Diebus, Qui reliquis libris Hippocratis obſeruantur: & Quo pacto ij per Integras hebdomadas nequeunt numerari. CAP. 4. F

* Al'. trigeſimũ quartum.

†ut qui tũ hæc ipſa ſcripſerit, q paulo ante citaui: tũ vero p̃ter hæc, in tertia quidẽ conſtitutione hoc ferè modo.

A Ibidẽ.115. c.t.76.

B 1.Epi.c.3.t.20 21.22.3ª.122 a.b.c.d.f.g

C Ibidẽ.123.a. t.23.

**† Poſt hãc vero Sextũ ordine Cleonactidẽ cõmemorat, in narrõnis calce hæc ſcribens.*

D Ibid.124.h. t.27.

†† Sic ex græco vertẽdum. certe & illic ægrotos quidẽ in cõſtitutione enarratos, vna ſumma cõplectẽs, dixit oẽs ferè, qui ſuperſtites fuere, octogeſimo iudicatos eſſe: ex particularib. ãt, quorũ noĩatim meminit, aliquos quidẽ ĩ quadrageſimo iudicatos eẽ dicit: et per Iouẽ nõ nullos ipſorũ haud ignobiliter nec ſine ſignis: ut tertiũ à principio libri ſcriptum in Dealcis hor to decũbẽtem.

Vides hîc, arbitror, rurſus viri diligẽtiam. Nouit.n.ꝙ, ſi quis validis decretorijs, hoc eſt qui in quaternionibus & ſeptimanis augentur, decimumſeptimum aſcribat, cogetur ſtatim vigeſimum & quadrageſimum attribuere, quemadmodũ & vigẽſimũquartum & xxxi: ſi vigeſimũ apponat, ſtatim nimirum cogetur & xiiij, xvij, & quadrageſimum adijcere: quinetiam, quadrageſimum ſi quis valide iudicantibus attribuat, liquet etiam xvij, & xx, eſſe annumerandum. Etenim vſq; ad decimumquartum nulla de diebus eſt inter medicos diſſenſio: verum ſequentium hos ordo totus ab illis confunditur, quia non nulli non adeo experientiæ mentem, ſed rationi ſoli, adhibent: quo factum eſt, vt integras hebdomadas putent eſſe complicandas. Poſtea, cum ſic vigeſimumprimum fortibus decretorijs adiungant, neceſſe eſt ideo decimumoctauum quoq; & quadrageſimumſecundum, eos aſcribere: hunc quidem, vt ſeptimanas ſex complentem, illum, vt vigeſimiprimi indicem. Porrò hac ratione decretoriorum dierum exploratio magnam operam non deſiderat. Si nanque totus dierum à decimoſeptimo ordo validior appareat, bifariam ſinguli dies fidem habebunt, ex proprijs experimentis, & aliorum teſtimonio. At, ſi rurſus à decimooctauo numerus frequẽter decernere inueniatur & perfectè & firmiter, tum, qui ſeptimumdecimum ſequitur, imbecillior apparebit. Quod cum intellexiſſet Hippocrates, omnes omnibus contulit, G decimumſeptimum (hinc enim diſcordiæ initium inter medicos ſubortum eſt) decimooctauo, vigeſimo vigeſimumprimum, pari modo vigeſimumquartum vigeſimoquinto, rurſus vigeſimũſeptimum vigeſimooctauo, & trigeſimumprimum trigeſimoſecundo, trigeſimumquartum trigeſimoquinto, quadrageſimum quadrageſimoſecundo. Quem vero ordinem experientia probet, in epidemijs indicauit, †eadem ipſa aſcribens, quę paulo ante citaui, alijſq; in cõmentarijs: atq; tertiæ conſtitutionis mentionẽ faciẽs hoc ferè modo ſcribit: }ª ‖ His frequẽter vndecimo die criſis áduenit: ſunt, quibus vigeſimo contingit. Dein ęgris noĩatim citatis, ᵇHerophontem ordine tertium poſt tres aeris ſtatus ſcriptum, decimoſeptimo die iudicium accepiſſe ait: ᵇ Quartam, Philini vxorem vigeſimo die mortem oppetijſſe. Poſt hanc, Epicratis vxoris meminit, de qua ad finem totius hiſtoriæ hęc verba apponit: ᵇ Quadrageſimo bilem modicam vomuit: octogeſimo febris perfectè iudicata eſt. *†ᶜ Sextũ ordine, Cleanactidem in libri huius calce adducit: }ᶜ Octogeſimo, rigore infeſtatus eſt, febris acuta eum prehẽdit, ſudor multus ſubſecutus, in vrinis rubrum & lęue reſidebat: perfectè iudicatus eſt. ᵈ Decimus æger eſt Clazomenius, quem & ipſum quadrageſimo, die liberatum per criſim eſſe ſcribit. Atqui dies quadrageſimus ex ordine decimiſeptimi eſt, quemadmodum octogeſimus: conueniebat autem quadrageſimumſecũdum eſſe decretoriũ. H

Quòd, ſi dierum computatio ſecundum ſeptimanas integras fieret, non quadrageſimus, verum quadrageſimuſſecundus, dies decretorius inueniendus erat: ſic non octogeſimus, ſed octogeſimuſquartus. Quare decimiſeptimi diei ordinem altero longe fortiorem eſſe nemo ignorat, non ſolum ꝙ multos in eo criſim accepiſſe recẽſet Hippocrates, ſed ꝙ nec decimioctaui, nec vigeſimiprimi, nec vigeſimiquinti, nec vigeſimioctaui, immo nec trigeſimiſecundi, nec trigeſimiquinti, nec quadrageſimiſecundi, ſed ſexageſimitertij, nec octogeſimiquarti meminit. Nam in tot ægrorum catalogo, quos partim nominibus proprijs adduxit, partim ſumma quadam comprehendit, in vnoquoq; aeris ſtatu, nullum ex commemoratis diebus decretorium eſſe inuentum, alterius ordinis euidentem excellentiam indicat. Cum enim ex hoc ordine multi, ſæpe perfectè firmiter bene recte inueniantur iudicaſſe: ex altero ne vnus quidem in toto primo epidemiωn libro, qui tuto decreuerit, nedum perfectè vel ſalubriter, vt non occidat: inſignem alterius eminẽtiam eſſe putabimus. An igitur in primo ſic, in tertio aliter ſcriptum reliquit? ††Nã & illic, ex ſecũdo aeris ſtatu ægrotantium mentionem faciens, in ſumma dixit omnes ferè ſuperſtites octogeſimo iudicatos eſſe: & per Iouem non nullos ipſorum haud ignobiliter nec ſine ſignis: vt ægrum tertium, quem in libri principio deſcripſit, in Delearcis horto decumbẽtem. } Quid enim ait? Quadrageſimo

« Agesimo ‖ die pituitosa recrementa, alba, & copiosa deiecit: largiter sudauit per totum: absolute iu- 3.Epid. cō.1.t.
« dicatus est. Quosdam vero, qui in longum nimis morbum inciderant, similiter & ipsos ratione 29.3ª.134.d
vigesimi diei multiplicati, crisim accepisse: quemadmodum nonum ægrum ex aeris statu Hero-
python, ‖ centesimo & vigesimo die de morbo iudicium perfectum habuisse, refert Hippocrates. 3.Epid.cō. 3.t.
Sic aliquos vigesimoquarto die, & vigesimoseptimo, item trigesimoquarto, iudicatos esse bene si 80.3ª.150.d
mul & tuto & perfecte, memoriæ prodidit: In vigesimoquarto sanè decimum ex aeris statu egro-
« tum, hoc fere modo scribens: ‖ Vigesimoquarto die vrinam misit copiosam, albam, in qua multū Ibidem. t.81.
« subsidebat: sudores calidi è corpore toto manabant: vnde febris discussa est. ‖ Vigesimoseptimo Ibidem. t.78.
die puellam in Abderis: sed & ipsam sudore largo prorsus febre liberatam esse refert. hanc autem
post aeris constitutionem ægrotasse septimam commemorat. Porrò trigesimoquarto die octauū
ex aeris statu ægrum ‖ Anaxionem, sudore quoque ipsum febre prorsus leuatum fuisse percenset, Ibidem. t.79.
fidamq; ei crisim obtigisse. Cæterum nullus hoc libro in altero quodam decretoriorum dierū or
dine crisim accepit: verum ‖ Dealcis vxorem in vigesimoprimo decessisse commemorat: nec vllū Ibid.151.t.86
in aliquo die, qui in decimioctaui secta continetur, superstitem mansisse. Dicitur itaq; secundo si-
gnificatu, vti prius interpretati sumus, non solum superstes, verum mortuus etiam, crisim accepis-
B se. Sed, vt retuli, non modo in eis diebus nemo seruatus est, sed ne mortuus quidem, si Dealcis vxo
rem excipias. In altero ordine complures seruati: quamuis non nulli etiam vita defuncti: quemad
modum ‖ mulier, quæ Cyzeco binam fœmininam prolem peperit, decimoseptimo die perijt. Ibidem. t.85.
‖ Adolescēs autem in Melybea, omniū postremus ab Hippocrate citatus, vigesimoquarto interijt. Ibidem. t.87.
At ‖ Hermocrates secundus à principio, vigesimoseptimo die fatis concessit. ‖ Apollonius autē in 3.Epid.cō. 1.t.
Abderis decumbens, decimustertius ex aeris intemperie egrotus scriptus, trigesimoprimo perijt. 5.3ª.130.h
Vt igitur septimo die & vigesimo complures iterire vidit, quippe cum dies ij, qui validam virtu 3 Epid cō.3.t.
tem habent, non modo feruent, sed etiam interimant interim: sic vnumquenq; eorum, quos recē- 84.151.b
sui, conspexit nunc seruantem aliquos, nunc occidentem. Iam vero secūdum ex circumfluí aeris
statu ægrū octogesimo interijsse ait, & primū centesimo vigesimo: sicut arbitror & vltimū laborā
tem ante pestilentem constitutionē, decimoquarto die mortuum esse: tres autem ante ipsum, septi
mo die perijsse. Quid opus est multis verbis? nullum enim {alium} nec in primo, nec tertio epi-
demiωn libro, vel superstitem vel mortuum in ordine dierum, qui à decimooctauo numerant, in-
uenies: sed oēs, qui intra septimumdecimum iudicati sunt, iudicium habuere in diebus, quos vni-
uersus medicorum chorus decretorios esse consentit. Porrò, qui decimumseptimum excesserunt, il
C lorum vnus tm̄ vigesimoprimo interijt. Proinde hæc sufficiunt ad demonstrandum Hippocra
tem non rōne quadam persuasum, vt decimumseptimum decretorium esse statueret, vigesimo au
tem primo efficaciam adimeret, sed vsu & experientia doctum, causam inquisiuisse. At, qm̄ secun
dus, quartus, & sextus epidemiωn liber, vel ipsius Hippocratis est, vel eius filij Thessali, pauca etiā
inde sumemus. Inueniemus siquidem & hîc in secundo, vigesimum & quadragesimum decreto-
rios esse ab illo positos, sed nec vigesimumprimū, nec alium quemuis ei respondentem. In quarto,
morborum adeo acutorum mentionem facit, vt raro videlicet ad vigesimum peruenerint, proces-
serint aūt semel vlterius, vsq; ad vigesimumquartum. Vnde iam vigesimum & vigesimūquartū
iudicasse de morbis licet intelligere, non tū alterius ordinis quenquā. Quinetiam in sexto epide-
miωn paucos tum ægros, tum aeris status, commemorat: neq; hîc quenquam in alterius secte die-
bus iudicatū esse nouit. Si iā & quinti libri meminisse conuenit, cuiuscunq; fuerit, hîc ēt quinqua
ginta sunt vniuersi ægri: nullus autē ipsorum vel decimooctauo, vel vigesimoprimo, vel, vt sum
matim dicam, in alio quodā huius generis die iudicatus est. Cum igitur ipsa experiētia decimūse-
ptimum, & vigesimū diem, insuper, qui ipsis respondent, vniuersos decretorijs apponat, nō nulli
medici, qui non adeo euidentibus animum aduertunt, ad perfecte hebdomadis numerū, tanquam
D ad faciliorem viam, deuenerunt. Deinde, cum ēt iudicatum aliquem in vigesimoprimo conspexe
rint, multo sanè magis opinionem suam confirmarunt.

Dies Iudicatorios in Euacuationibus, quæ duos, aut tres dies occupant, ac in Longis etiam Morbis obseruari. CAP. 5.

Etenim, vt discernas, cuius nam diei proprium sit iudiciū, cū in plures partitum fuerit, distin-
ctione opus est, quemadmodum in superiore libro demonstratum est. Contingit autē mor
bis inueterascentibus & iudicia vehementiam perturbationis, & alterationis breuitatem, remit-
tere, & ad duos sæpe dies vel tres extendi. Promptum est igitur in hoc crisim, cuicunque ex tribus
diebus volueris, attribuere. Multi siquidem medicorū ne vel numerare quidē post decimūquartū
dignantur, quot iam diebus æger decumbat, præsertim si, dum febris soluta interea esse videatur,
denuo repetat. Non nulli vero, etsi numerauerint, iudiciorum in plures dies partitionem indistin-
cte & temere, cui dierum volunt, annumerant. Quapropter ēt Hippocrates in ægrotis aliquando
quidem septimo dicit, vel vndecimo, vel decimoquarto, iudicatum esse morbum: interim vero cir
ca vigesimum, vel quadragesimum, vel alium quempiam: sicuti, exempli gratia, in prima & secun
« da constitutione primi epidemiorum. In prima. n. ait, ‖ Iudicabantur aūt, quibus inter hos breuissi 1.Epid. cō.1.t.
« mi essent, circa vigesimum, plurimis circa quadragesimū, multis circa octogesimū. In secūda vero 36.3ª.107.b

1.Epid. cō.2.t. 33.3ª.111.a constitutione,‖Quibusdam vero,inquit,ipsorum iudicabantur,ijsq́ȝ paucis,quibus breuissimi ef E »
*al. octogesimum. sent circa *vigesimum.In tertia aūt, ‖ Sanguinis, inquit,parum erumpere cœpit circa vigesimum »
quartum: & in sanguinis eruptionē fiebant abscessus Antiphonti Critobuli filio: quieuit,& per- »
fecte iudicatus est circa quadragesimum. Sed horū verborū ab initio statim non memini,cū ex pri
Ibidem 114.d. t.67. mo epidemiωn quoque apponerē,melius esse ratus oēs dies, qui exacte soli de morbis decernere
visi sunt,prius exponere. Huius rei gratia nec in ipsius vsquam commentarijs in totū scriptū est,
†circa quintū aut septimum aut nonū diē, ullū iudicatū esse, sed simpliciter uel quinto,uel septimo, uel nono die. †quintū,aut septimum,aut nonū diem,de vllo morbo iudicasse,sed simpliciter vel quintum,vel se
ptimū,vel nonū: subito.n.& vniuersim hi iudicant.Quanto aūt vlterius morbi excedunt,diutur-
nioresq́ȝ fiunt,perturbatio sanè,quæ præcipitem alterationem præcedit,conquiescit.Iudicia vero
paulatim venientia duos aut tres dies maxima ex parte occupant. Sicut.n.plurimi longi affectus
neqȝ cū excretione dissolui consueuerunt,sed vel abscessu vel concoctione: ita nec,vbi cū manife-
stis excretionibus vel abscessibus ipsorū solutio contigerit,vno duntaxat die perficit. Vnde medi
corum quidā diuturnos morbos nequaquā iudicari inquiunt: siquidem non solutionē sermone
absoluto crisim esse,sed vel subitam,vel quæ ipsam præcedit cōmotionē. Verum,ꝙ iudicij signifi
catū non exacte disquisitum perpetuo seruatur: sed solutionē ipsam tm̄,quomodocunqȝ fiat,com
plures medici iudicium appellant: ex ipsis Hippocratis libris discere cuiuis est integrum, maxime F
vero & ex ijs, quæ veteres alij pertractant. Sic igitur & Diocles primū diem decretorijs annume
rat,manifesto indicans nihil se aliud,iudiciū,quā morbi solutionē,nominare. Fiet aūt perspicuum
ex ipsius verbis,quæ hunc in modum habent: Quarū febrium causæ neqȝ in ipso corpore vacua- »
tæ ac imminutæ dissoluuntur,neqꝫ exiccantur,neqꝫ subito crudæ educuntur, temporū vero perio- »
dis quibusdam coctæ apparent,per summa quidem extantes,nocte & die iudicant.Nam paucissi »
mo tempore causæ ipsarum discutiunt: quippe putrescentes & in pus conuersæ: ad hæc lac, & ca- »
ro omnis absoluta: breuiter omnia,quæ in corpore tum fiunt,tum mouentur & speciatim alteran »
tur,in hoc tempore primum apparēt. Atqꝫ hæc Diocles. Hippocrates aūt non semel neqȝ bis,sed
frequenter admodum in primo epidemiωn,& potissimum in tertio,morbi solutionem crisim vo
cat,nulla neqȝ excretione,neqꝫ abscessu euidenter pręgresso.Non tn̄ huius gratia putandū est diu-
turniores morbos sine quauis manifesta excretione iudicari,quemadmodū neque plures dies ne-
1. Epid. cō.3.t. 23.3ª.123.a cessario assumere.Itaque‖octogesimo crisim quendam accepisse in primo de morbis popularibus
Hippocrates commemorat,aitq́ȝ rigore ipsum fuisse correptum,acuteq́ȝ febricitasse,& sudasse lar-
giter. Apposui autem paulo ante sententiam,cum Cleonactidę in primo epidemiωn sexti ordine
scripti mentionem facerem. Inuenias autem alios quoque ægros hoc sermone iā mihi citatos, itē G
quos nequaquā apposui,iudicatos euidenter die vno per excretionem in procedente diuturnoq́ȝ
morbo. His igitur maxime aduertendum est, vt quæ dierum decretoriorum ordinem exacte do-
ceant. Si enim Cleonactides hic,postquā octogesimo cū totius corporis concussione, hoc est rigo
re fuisset infestatus,acuteq́ȝ febricitasset,per sudorem iudicatus est,liquet vigesimi numerū nō me
diocrem quandā potentiam obtinere. Hoc enim multiplicato octogesimum, sicut & quadragesi-
mum,& sexagesimum,ad hæc centesimum,& centesimumuigesimū, fieri contigit. Reperies aūt
alios ægros,decimumquartum egressos,per excretionem in epidemiωn libris iudicatos fuisse: quo
rum non nullos iam protulimus. Qui autem eos, qui subitam fieri crisim vltra quadragesimum
non putant, arguunt, etiam decretoriorum dierum ordinem ostēdunt. Quòd etenim solutio,quæ
per certamen & commotionem fit,in morbis diuturnis paulatim exoluatur, pulchre dictum est:
at,non amplius subitam eorum mutationem vno die fieri, non recte dictum est. Cum enim rigor
vehemēs simul cū accessione antea non factus inuadat, & febris acutissima vehementissima cali-
dissima & toleratu difficilis accedat, sudorq́ȝ copiosus è corpore manarit, febre hominem pror-
sus liberans, si quis hoc crisim non esse dicet, manifeste contentiosus est. Ego sanè id genus ho-
minibus contradicere diffusius non consueui: sed illud, quod accidit, magis cognoscendum esse H
mihi proposui. Hoc enim nobis obseruantibus plerunque apparuit,atque in ægris ab Hippocra-
te scriptis inuenire licet, huiusmodi morborum longiorum solutiones non, cum deinceps nulla
ex parte intersecantur,incidere,at cum,vbi soluti esse videntur, iterum secundo recidiuā incipiūt.

Contingit autem sæpe diebus quibusdam decretorijs recidiuas incipere: &, cum numerum ali-
quem decretoriorum excesserint,denuo in alio quodam decretorio die iudicari. Hac ratione om-
nes particulares acuti fiunt: postquam vero omnes coierint, diuturni. Interdum interualla ipso-
rum numero quodam decretorio circumscribuntur,veluti si quis vndecimo die iudicatum imper
fecte,decimoquarto morbus repetat: deinde vigesimo rursum die iudicato parum integre,recidi-
ua vigesimoseptimo adueniat: inde postea acute ægrotans, quadragesimo iterum iudicetur. Hæc
igitur quisque in ægris ipse videbit, qui diligenter eis assidere voluerit: ad hæc in ægrotis ab Hip
pocrate citatis contempletur. Porrò,quòd decimusseptimus decimooctauo, & vigesimoprimo
vigesimus, fortior sit æstimandus,per Hippocratis experimenta demonstratum est. Si autem mea
quoque deinceps recensuerim,longior quidem sermo erit, cæterum fidei nihil magis habebit: si
etenim quispiam & ipse,quæ ægris accidunt,obseruare velit, & ab Hippocrate dictis credere, is
nihil adhuc nostra experientia indigebit. At, si vel sophismata euidenter apparentibus digniora
esse

A esse, quibus credatur, existimet, vel Hippocratis dictorum nullam rationem curamq; habet, talis non modo nihilo plus frugis ex nostra narratione reportabit, sed etiam irridere ipsam conabitur: huiusmodi vero frequenter dixi despiciendos esse. Si vero veritatis studiosus quis existat, sophista rum nugis relictis ad experientiam ipse veniens, cum octoginta vel mille ægros conspexerit, hūc indubie noui non alia de diebus decretorijs pronunciaturum, quàm Hippocrates indicauit.

Differre inuicem Natura ac Vsu, Iudicatorios dies, qui per Quaternionis circuitus numerantur: & qui Inter ipsos coincidunt: & Ea de re Hippocratis testimonia. CAP. 6.

CVm enim decretoriorum dierum tum vsus, tum natura, duplex sit, Hippocrates quoque duplicem eorum doctrinam instituit, in aphorismis quidem & prognostico, eorum, quæ secūdum quaterniones & hebdomadas inuicem complexi sunt, mentionē faciens: in primo aūt epidemiωn non horum modo, sed etiam aliorū omnium coincidentium. Quorum causam coincidentię in sequentibus dicturi sumus: nunc autem, ꝙ & natura & vsu inter se mutuo differunt, ostensuri sumus: Natura sane, quod omnibus pulchre euenientibus, ad quaternionis circuitus, iudicia maxima ex parte perueniunt: erratis aūt quibusdam, in coincidentes recidunt: Vsu, ꝙ ad futurę crisis cognitionem, quaternionis circuitus sufficit. Ad iam factam vero crisim iudicandam oēs semper B sunt cognoscendi: vt, verbi gratia, tutiorem esse crisim, quæ nono, q̄ quæ octauo die, accidit: minus fidam, quæ octauo, q̄ quæ nono, contingit, iudicemus. Proinde fides iudicij vel fallacia, {hoc est certitudo vel incertitudo,} ad bonam victus rationem iudicatis morbo præscribendam conducit: præcognoscere vero, qn̄ potissimum accidet, ad non dum iudicatos necessarium est. Dicet ita que in procedente sermone de hoc ēt non nihil: sed vniuersus sermo ex curandi methodo pendet. At nunc de decretoriorū dierū vsu nihil, nisi obiter, dicemus, sed omnem eorum potentiam interpretari festinamus. Satis est ideo ad præsentem disputationem, si Hippocratis verba commemorans, ad sequentia iam descendam. In prognostico sane hoc modo scribit: ‖ Febres, siue sanus ab his quis euadat, siue pereat, æquali dierum numero iudicantur. Vt enim saluberrimæ febres, quæ videlicet tutissimis fulciuntur notis, die quarto vel antea iudicari solent: ita malignissimæ quæq; & quibus periculosissima signa adsunt, die quarto vel citius interficiunt. Primus itaque earū insultus ita finitur, secundus quaternarius in septimū diem producitur, tertius in vndecimū, quartus in decimumquartum, quintus in decimumseptimū, sextus in vigesimum. Hi aūt ex acutissimis morbis per quatuor in viginti, ex additione, perueniūt. Verum huiuscemodi supputatio per dies integros nimirū fieri non pōt: quippe cū nec annus, nec menses ipsi, integris numerentur diebus. C Deinde eadem rōne atque additione primus circuitus ad quatuor & triginta, alter ad quadraginta, tertius ad sexaginta dies perueniet. Hæc quidem ex prognostico verba sunt. In aphorismis, cū prædixisset ‖ acutos morbos in quatuordecim diebus iudicari, mox infert: ‖ Septimorum quartus index est, alterius septimanę octauus initium. Contemplatorius autem rursum vndecimus, hic.n. quartus secundæ septimanæ, Contemplatorius iterum decimusseptimus, hic enim quartus est à decimoquarto, septimus aūt ab vndecimo. Atq; in his duobus commentarijs oēs dierū decretoriorū circuitus hebdomadis & quaternionibus adscribit. At in primo epidemiωn omniū deinceps meminit hisce verbis: ‖ Est aūt primus decretorius circuitūum, qui paribus diebus decernunt, quartus, sextus, decimus, decimusquartus, decimusoctauus, vigesimus, vigesimusquartus, vigesimus octauus, trigesimus, trigesimusquartus, quadragesimus, sexagesimus, octogesimus, centesimus, cētesimus vigesimus. Eorum, qui imparibus circuitibus iudicant, primus est tertius, quintus, septimus, nonus, vndecimus, decimusseptimus, vigesimusprimus, vigesimusseptimus, trigesimusprimus. Hippocrates igit oēs hoc sermone decretorios dies manifesto comprehendit: recordationi siquidem ac memoriæ præparatio hæc conuenit. Demonstratum.n. nobis sæpius est, epidemiorū libros prognostico prius & aphorismis scriptos esse, ꝙ memoriam rerum prius obseruatarū sug- D gerant. Itaq; in hoc commentario oēs decretorios dies per seriē conscripsit: in illis eos tm̄, qui maximam virtutem habent, & naturæ suæ ratione perfecti sunt (sicut in sequentibus ostendet) & insuper non mediocrem vsum ad futuri status iudicijq; prænotionē exhibent. Cur igit̄ Hippocrates non vnam in omnibus libris decretoriorum dierum doctrinam tradiderit, iam liquido constat. Nec obscurum, cur alijs medicis de hisce diebus cōtrouersia suscepta sit. Alij etenim, ꝙ duplex eorum natura sit, non plane cogitarunt: alij nequaquam obseruarunt, sed rationi totum concessere: non nulli vsu ipsos deprehendere conati sunt, verum duplici nomine falsi sunt, vel ꝙ nihil omnino ante experientiam diffinierint, vel inconsultius sententiam protulerint.

In Prog. cō. 3. t. 1. vsq; ad 6. 4ª. 206. d. Et 207. b. c.

2ª. Aph. 23. 24. Ext. ord. 15. d. g

1. Epid. cō. 3. t. 14. 3ª. 120. d

Iudicatorij Dies à Galeno obseruati, aduersus Sophistas. CAP. 7.

POrrò nobis, quæ distinguenda veniant ante experimenta, dictum est: item de diebus decretorijs ferre iudicium non properandum esse, donec in multis ægris, annis compluribus, accurate quis obseruauerit: nam præter alia etiam annalium constitutionum permultæ quædam differentiæ sunt. Ergo in tota æstate interim plures, quàm quadringentos homines, acute ægrotantes vniuersos, vel septimo, vel nono die, crisim habuisse conspexi: in alio rursus anno quosdam decimoquarto, quosdam vigesimo, plurimos post morbi reuersionem: in alio permultos sanguinis fluorem quinto habuisse, perfecte septimo vel nono die iudicatos esse. Vidi ēt in autumno aliqn̄

omnes vndecimo iudicatos: sed hic quidem autumnus bonã crisim attulit: in alio aũt oĩbus sexto E die non bonum iudicium accidit. Quapropter ẽt magis subit mihi mirari eos, qui plane nullum ĩ diebus discrimen, verũ eiusdem oẽs dignitatis, esse arbitrantur. Toti siquidem status frequẽter vel æstiuorum, vel autumnalium morborum, vnam iudiciorum speciem obtinent: quemadmodũ in his, quos Hippocrates conscripsit, manifestum est. In quibus, si quis non omnino segnis est, interdum sane alium decretoriorum dierum sæpius iudicantẽ videbit, quã alium: nõ tñ octauum, duodecimum, aut decimumsextum, aut huius notæ aliquem. Apparent igit sophistæ in vtrisq;, quæ vniuersam medicinam constituerunt, errare, experientia nempe, & ratione. Neq;.n. in quibus experientiæ vsus est, ipsam expectãt, sed, vt cuiq; in mentem venerit, nugant, neq; euidenter apparẽtium causas inueniunt. Huius rei gratia alius ex eis nec decretorium diem, nec oĩno iudicium esse confirmat: alius iudiciũ quidem esse quoddã, non tñ ẽt dies decretorios concedit: tanquã rõne magis, q̃ experientia, decretorios dies & iudicia inuenire conueniat: vel quasi peiores existant illi, qui per experientiam vtraq; se didicisse confitent. Nobis sane, qui post Herophilum, Xenophõtem, Asclepiade nati sumus, forsan in viros illos vel inuidia vel contentio quædã esse possit. Sed, quæso, vnde nam in mentẽ venit ei, qui primo accurate ipsos per experientiam inuenerit, quemadmodũ epidemiorũ libri testant, vt præcognosceret sophistas tales quosdã in posterum futuros, cũ nõ F dum vlli his similes Hippocratis temporibus extiterint, verum singuli pro viribus artẽ iuuare, in ueniréq; aliquid, non deprauare recte inuenta, studerent? Quinetiam medicos, qui ab experientia empirici nominant, videre licet tanq̃ cões quosdam omnium dogmaticorum hostes, inquirẽtes, quod mentiant: non tñ aut decretorios dies aut iudicia tollentes, sed veluti & aliud quippiam maxime euidens, hæc quoq; ambo statuentes. Satis mihi iam est sophistarum nugantium.

Epilogus Eorum, quæ dicta sunt de Ordine Dierum Iudicatoriorum. C A P. 8.

QVin magis ad dictorum cohærentiam denuo reuertor, prius vniuersis, quæ prædiximus, in summam vnam redactis. Decretorius itaq; fortissimus omnium est dies septimus: prænũciat eum dies quartus, hæc duo habens, vt decretorius minor sit, & septimi index. Deinde vndecimus & decimusquartus eandem proportionem & naturam inuicem conseruant, quam cum septimo quartus. Deinde frequenter quidem decimusseptimus ad vigesimum, raro autẽ decimusoctauus ad vigesimumprimum, candẽ rõnem habet, quam cum septimo quartus, & vndecimus cum decimoquarto. ‖ Hi ergo, vt Hippocrates dixit, per quatuor aucti ad viginti perueniũt. Coincidunt eis nonus, quintus, & tertius. Plurimos quidẽ nonus iudicat: secundã vim obtinet quintus: & post hunc tertius. De sexto prius diximus, vt malo decretorio. Decimustertius certe G oĩum decretoriorũ imbecillimus: oĩum vero, qui non decernunt, fortissimus, tãquã in medio quo dã vtrorunq; virtutis situs. Cũ vehemẽtissima itaq; pugna sunt crises, sicut ẽt antea diximus, quę vsq; ad decimũquartũ diẽ veniunt: cũ minori, quæ ad vigesimũ vsq; pertingunt: inde vsq; ad quadragesimũ adhuc ẽt magis earũ vehementia exoluit: ab illo aũt die perfecte exoluta redditur.

In Prog. cõ. 3. t. 3. 4ª. 207. b

De Proportione Dierum Iudicatoriorum, qui per Quaterniones & Septimanas enumerantur. C A P. 9.

PRoportio aũt dierum decretoriorũ perpetuo seruat: Vt.n. decimusquartus & secundæ septimanæ finis est, & tertiæ principiũ, ita trigesimusquartus quintæ terminus est, simul & sextæ initium. Quare tres septimanæ viginti diebus semp describunt: ideoq; sexagesimus, vti prius declaratum est, non sexagesimustertius, decretorius fiet. Pari modo octogesimus, {& centesimus,} & centesimusvigesimus. Vt.n. iudiciorũ vehementia paulatim procedente tpe exoluit, ita & ibe cilles decretorios obscurari plane accidit: solos aũt semper persistere, qui perfectum decretoriorũ numerorũ circuitum describunt. Videtur aũt (vt per experientiam licet condiscere) primus circuitus perfectus esse, qui viginti diebus constat. Si etenim semper per coniugationẽ septimi numerus procederet (vt in primis duobus habet) esset hac quoq; rõne hic septimus perfectus primus cir H cuitus: qm̃ vero secundus a primo disiunctus est, & tertius secũdo cohæret, liquet proportionem, quæ ab initio statuebat, non adhuc post decimumquartũ diem conseruari: attamen post vigesimũ diẽ idem circuituum ordo perpetuo cõsistit. Respondebit ergo trigesimusquartus decimoquarto, quippe qui ex duabus septimanis disiunctis fiat: & quadragesimus vigesimo, vt qui tertiã hebdomade coniunctã expleat. Quare hoc ipsum Hippocrates nos docens in prognostico, vbi de vigesimo die verba fecerit, deinceps inquit, Post ‖ hos eadẽ rõne, eademq; additione, primus ad quatuor & triginta dies peruenit. Primum.n. dixit trigesimũquartum post vigesimum, vt circuitum, non vt diẽ decretoriũ: qm̃ & vigesimusquartus, & vigesimusseptimus, & trigesimusprimus, post vigesimũ est decretorius. Sed, qm̃ de minoribus periodis (sunt aũt quaterniones) abunde satis docuit, ad hæc septimanas ipsas exposuit, reliquos statim duos circuitus voluit simul doctrinæ cã adijcere, nẽpe & ex duabus septimanis cõpositũ, & illũ, qui tribus constat: verũ, qui duas continet, velut ĩperfectũ quendã: qui tres, exacte perfectũ. Siquidem iã quadragesimũ, sexagesimũ, octogesimũ, {centesimũ,} & centesimũ vigesimũ, ex vigesimo sæpius aucto fieri contigit. Hoc igitur ipsum & non aliud perfecti circuitus est indiciũ, vel cõpositi semper & sæpius in se aucti, q̃ aliũ non magis requirat. Atqui nec vnus eorũ, qui vigesimum præcedunt, hoc obtinet: nã, septimus si per se semper

In Prog. cõ. 3. t. 5. 4ª. 207. c

A ſe ſemper auctus ſit: ad vigeſimumq; primum, vigeſimumoctauum, & trigeſimumquintum, &
quadrageſimumſecundum excideret: decimusquartus pari modo vigeſimumoctauum faceret,
& quadrageſimumſecundum: Sed & ipſe quaternio, ſi eius compoſitionem in ſe faceret, octauũ,
duodecimum, & decimumſextum, ſortes decretorios efficeret. Quapropter ipſe quartusne perio
dus quidem euidenter eſt, ſed periodi velut dimidium: etenim ſeptimana dupliciter diuiſa quar-
tus ſectionem accipiens, primi quaternionis terminus eſt, ſecundi initium. Forſan quis ſeptima-
nam hanc iam perfectũ circuitũ eſſe putauerit: non.n. & in hac ſeptimũ diem ſecundæ ſeptimanæ
initiũ eſſe contingit: ſic.n. ad decimumtertiũ, non decimũquartũ, terminus eius perueniret. Sed,
cũ rurſus decimusquartus, terminus ſimul ſecundæ ſeptimanæ, & tertiæ principium ſit, nõ adhuc
perfectus circuitus ſeptimana ſic fuerit: bis.n. ſe ipſum multiplicauit, ter non potuit. Atqui, ſi pro
pter duas priores hebdomadas ex diſiunctione factas, integrũ quendã circuitũ putare ſeptimanã
conuenit: pp tertiã vero coniunctam, non ẽt integrum: vel omnino in dubitationem ſermonem
incidere neceſſe eſt: vel ſeptimanam primũ quendam ordine & ſimplicem circuitum putandã eſ-
ſe, qui vero ex viginti diebus componitur, ſecundum ſimul & compoſitum & perfectum.

De Iudicatorijs, qui Acutis Morbis congruunt: ac quòd Vnicuiq; dierum Circuitui
B *Proprius morbus reſpondeat.* CAP. 10.

MOnetiam hic ſermo nos conſiderare, quis horũ dierum de acutis morbis decernat. Cum.n.
Hippocrates in aphoriſmis‖acutos morbos in quatuordecim diebus decerni dicat, magnã 2ª.Aph.23.Ex.
inde nugandi occaſionem ſophiſtæ arripuerunt: atqui ſine illorum nugis omnibus & iudicia oĩa ord.15.d
præſagire, & iam facta explorare potes. Nam, ſi morbum, exempli gratia, vigeſimo die iudican-
dum eſſe præſagiens, victus rationem ei congruam inſtituas, magnum ægro præſidiũ adferes. Li-
cebit aũt tibi & acutũ & diuturnũ ipſum vocare, cum nulla vel commoditas vel offenſa ex appel-
latione ægro adueniat. Fingamus.n. acutum huiuſmodi morbum vocari, omnibus, quæ ad victũ
ægri pertinent, recte adminiſtratis, quid inde peius vel melius erit? rurſus diuturnũ ipſum, ſi pla-
cet, appella, vt nihil ex hoc vel iuuari vel offendi ęgrum intelligas. Quemadmodũ igitur & in alijs
pluribus ſophiſtæ de nominibus contendentes diſſentiunt, tempusq; diſcentiũ conterunt, ſic quo
que in acutorum longorumq; morborum diſtinctione. Nam, ſi verũ fateri oportet, non duæ tãtũ
morborum differentiæ, ſed permultæ admodum putãdæ ſunt: ſiquidem quartana febris in tot an-
nos incidit, quot alia diebus iudicata eſt: ad hæc alius quidam morbus in menſes multos durauit.
Hæc igitur prima differentia triplex: partim enim morbi Diebus, partim Menſibus, partim An
C nis totis iudicantur. Membratim rurſus in morbis, qui ad menſes, perueniunt, non ſimile exiſtit,
duorum videlicet menſium vel ſeptem ſolutionem fieri. Ita, cum dierum vel annorũ numero mor
bi ſoluuntur, permagnum diſcrimen exiſtit: quid.n. ſimilitudinis vel tertio vel vigeſimo die iudi-
cium ſubijſſe, itidem vigeſimo vel quadrageſimo? Iã vero, ſi naturalẽ ipſorum differentiam inue-
nire moliaris, quot dierũ decretoriorum circuitus ſunt, tot quoq; morbi ſtatuendi erunt. Itaque, ſi
alterius naturæ eſſe dicas (quemadmodum ſanè eſt) non poſſe primum quaternionem ſuperare:
alterius, ſeptimũ non excedere: ita & vndecimi, decimiquarti, decimiſeptimi, vigeſimi, omniumq;
deinceps decretoriorum proprius cuiuſque morbus exiſtimandus eſt.

De Morborum & Dierum Iudicatoriorum Differentijs, quibus Victus ratio recte inſtituitur. CAP. 11.

PRæſtat tñ doctrinæ gratia maioribus eos terminis comprehendere, ne plurimi fiant: verum
non ita magnis rurſus, vt multum differentes inter ſe mutuo collocentur. Vnde neceos lau-
do, qui duas vniuerſas morborum ſpecies ponunt, neq; vtranq; deinde diuidunt: nec illos probo,
qui tot eſſe dicunt, quot dierum decretoriorum circuitus. Quæ igitur præſtãtiſſima doctrina fue
rit, maximeq; artis vſui idonea? puta ſi quis ſophiſtarum medicorum accurate medicinam tracta-
re conetur, ſublimi illa ſede relicta, in qua magni regis cuiuſpiam inſtar ſedens adoleſcẽtes remo
D raſ, hunc ſatis noui ex ipſa re vtilitatem edoctum iri. Sicut igitur & Hippocrates in omnibus ad-
« mirandus, ab ipſis euidentibus ſermonem capiens, hæc aliqñ ſcribit: [a]‖ Vbi peracutus morbus ẽ, A 1ª.Aph.7. Ext.ord.4.d.
« ſtatim etiam labores extremi adſunt, & extreme tenuiſſimo victu vtẽdũ eſt. Interdum ita ſcribit:
« [b] Acuti morbi quatuordecim diebus iudicantur. Deinde rurſus: [c] Hi ergo per quatuor aucti ad vi B 2ª.Aph.23. Ext.ord.15.d
« ginti perueniunt. Iterum poſtea: [d] Spirandi facilitas maximam vim ad ſalutem habere exiſtimãda
« eſt in omnibus morbis acutis, quibus febris copulatur, quiq; quadraginta diebus iudicanẽ. Quin C ĩ Prog.cõ.3. t.3.4ª.207.b
etiã [e] ſexageſimi, octogeſimi, & centeſimi, & centeſimiuigeſimi rurſus meminit: atq; his denuo re D ĩ Prog.cõ.1. t.25.4ª.194.h
« lictis, [f] æſtatis morbos hyeme ſolui ait, hybernos æſtate. Quin & hoc modo inquit: [g] Plurimi pue-
« rorum affectus diebus quadraginta iudicanẽ: quidam ſeptẽ menſibus, aliqui ſeptem annis, nõ nul E 1.Epid.cõ.3. t.14.3ª.120.d
« li ad pubertatem vſq; perueniunt. Hæ oẽs ad doctrinã ſimul clariorem, & ægrorũ vſum admodũ
vtiles ſunt differentiæ: etenim ſua cuiuſq; victus ſpecies eſt. Cognoueris aũt maxime ægrũ ipſum F 3.Epid cõ.3. t.88.3ª.151.h
in his omnibus, ſi hypotheſin ſermoni adiecero. Adoleſcens ergo quis valido morbo correptus
« ſit, qui in primo quaternione iudicabit: aphoriſmum in hoc maxime illum imitandũ puta: [h] Cum G 3ª.Aph.28. Ext.ord.25.h
« peracutus morbus fuerit, ſtatim ẽt extremi dolores adſunt, & extreme tenuiſſimo oĩum victu vtẽ H 1ª Aph.7. Ext.ord.4.d
dũ eſt. neq; alimentũ quoduis huic adhibueris, nec melicratũ, aut huic ſimile, immo ẽt ab aqua, cῷ
tũ poteſt, abſtinere iubeto. Hunc ipſum adoleſcentem, vbi ſeptimo die criſim habiturũ ſtatueris,

paululum prædictam victus rationem immuta, vel mulſam exhibens, vel aliam huiuſmodi quan- E
dam ‖ potionem morbi naturæ familiarem: vt Hippocrates præcepit. Ipſe autem & hæc inuenies
partim à ſignis quibuſdã, † velut temperamento, conſuetudine, & ætate: ⁊ quædam ẽt ægrum in-
terrogabis, an valido ſit ventriculo, qui longam inediam ferre poſſit, an cito offendatur & facile
ſoluatur. Sic etiam habitum hominis conſiderans, quædam ipſe ex iis, quæ in opere de tẽperamen
tis didiciſti, inuenies: alia ex ægro rogando, ſunt.n. quidam ad reſolutionem faciles, atq; ideo diu-
turniorem inediam non ferunt, licet viribus validi antea fuerint. Si iam tibi tale quippiam inter-
roganti, & per te ipſum conijcienti appareat, & æger facile diſſoluatur, facileq; ſtomachus eius of-
fendatur, ptiſanæ cremorem exacte percolatũ quotidie modice exhibebis, memor rurſus hic eius,
quod Hippocrates dixit: ‖ Sed aliquid tum conſuetudinis gratia, tum ẽt ne vaſorum magna fiat »
inanitio, ingerere conuenit. At, vbi ſeptimus dies inſtet, nequaq; ægrum nutrire conuenit, ſed an- »
te vnum diem, vel antea, minus exhibendum eſt. Atq; hæc nos ad amuſſim ſenex ille in opere de
victus rõne in morbis acutis perdocuit. Si quidẽ adoleſcẽti tertio aut quarto die morbũ iudicatũ
iri ſpes ſit, nullum ſtomachi vitium, aut habitus inanitionem ſuſpicare. Ad hæc ſi, præterquam ꝙ
iuuenis ſit, etiam validiſſimas vires habeat, longam facile inediam tolerare fateatur, & ægre diſſol-
ui tibi appareat: inſuper nullus eiuſmodi morbus adſit, vt oxymeli aut mulſam requirat: is omni- F
no ad ſeptimum vſq; diem à cibis abſtinere poteſt. Quòd ſi ad tertium vel quartum quaternionẽ
criſis futura videatur, non ita abſtinere poteſt, nec ſola potione ſeruari. Quapropter nõ parua quę
dam victus mutatio, nec morborum ideo exigua differentia.

de Vict. rat. in mor. acu. cõ. 3. ubi tractat uini, mulſę, oxymelitis, & aquę facultatem.

† Nõ eſt in antiquis Græcis, neque ĩ veteri tralatione.

de Vict. rat. in mor. acu. cõ. 1. t. 21. 7ᵃ. 112. d

Qui Peracuti, qui Acuti, apud Hippocratem Morbi, qui Diuturni, & quæ ipſorum Differentiæ. CAP. 12.

VOcẽt iam Peracutus morbus, qui ad ſeptimum vſque diem extenditur: qui lõgius procedit,
ſimpliciter Acutus. At hîc quoque differentiæ in peracuto memoria tenendæ ſunt: etenim
Exacte Peracutus is eſt, qui quartum diem attingit: Nõ Exacte, qui ad ſeptimum vſq; producĩ.
Eadem ratione inter acutos alius Exacte Acutus, qui ad vſq; decimumquartum porrigitur: Non
Exacte vero, qui ad vigeſimum vſq; durat, quãquam & ipſe acutus ſit. Adhuc aliud morborum
genus, quod Ex Delapſu acutum, ad quadrageſimum vſq; diẽ peruenit: ſatius enim eſt ita vocare
ipſum, ꝙ acuto quodam imperfecte iudicato intra diem vigeſimum, deinde vehementia eius con
fracta, reliquum eius intra quadrageſimum diem ſolui conſueuit: Nõ nulli aũt ſtatim ab initio ve
lut prohibiti, tardeq; moti, & nullã iterea ſubitam mutationem moliti, ad quadrageſimum produ-
cuntur. Duplex aũt horum quoq; natura eſt: Vel.n. acceſſionum remiſſiões in exactam integri G
tatem finiunt, Vel continua febris ſemper perdurat. Atq; hmõi morbi de acutorum natura obtine
re videnĩ: alij vero manifeſto iam ſunt diuturni. Porrò Archigenes multis nominibus & diuer-
ſis laudandus eſt, maxime vero ſi ſtudium eius, artis tractandæ medicæ cognoueris, quoniam non
tpibus ſolis nudis, ſed & motu, & natura magis, acutum & non acutũ morbũ appellauerit. Nam,
cum ſegni lentoq; motu cũ interuallis à febre remiſſis ad quadrageſimum vſq; extendiĩ, nemo ſa
nę mentis acutum, inquit, nominauerit: etenim, ſi ante quadrageſimũ ceſſet, hmõi exiſtens, iã diu-
turnus eſt. Alios vero morbos breues quidẽ vocat, ęquũ aũt eſſe dicit, nec acutos nec diuturnos ap
pellari: quemadmodũ paruas has & à periculo remotas febres, quas nõ diuturnas eſſe nemo igno
ret, etſi ab acutorum natura receſſerint: nam acutũ eũ eſſe ait, qui cũ velocitate periculoſus eſt. Vi
des igitur nos, cum ſolutio interdum eandem temporis præfinitionem habet, vel acutum morbũ,
vel non acutum, nuncupare: eodem modo qñq; alium acutum, alium diuturnũ, ipſo motu ſolo di
ſtinguentes. Noui igiĩ complures ad quadrageſimũ vſq; diem continua febre conflictatos eſſe: ita
voco eam, quæ nunquam ad integritatem deſinit, ita, vt hmõi morbum non fuiſſe diuturnum di-
cere poſſimus: non tñ ſimpliciter acutum nominare ratio eſt. Sed.n. qm̃ ex decidentia acuti, exa-
ctæ ſolutionis terminum habent longiſſimum, diem quadrageſimum: nõ nulli vero cõtinua ſem H
per febre ad hunc vſq; extenſi ſunt: Ponatur & hoc tp̃s, aliqñ iam diuturnorũ manifeſto affectuũ,
eorum, inquam, qui interuallum habent, ſicut antea diximus: aliqñ acutorũ eſſe decretoriũ. Itaq;
Hippocrates in prognoſtico his verbis vtiĩ: ‖ Facilis aũt ſpiratio in omnibus acutis morbis, qui- »
bus febris copulatur, quiq; intra quadraginta dies iudicari ſolent, admodum magnum ad ſalutem »
momentum habere putanda eſt. non enim ſimpliciter / acutis / dixit, quamuis dicere potuiſſet, ſed »
cum additione hac, nempe / qui intra quadraginta dies iudicari ſolent / tanq; acuti quidam ſint, qui
pfectæ ſolutionis gratia ad eum diem prolõgenĩ. Acuti ergo ſimpliciter, nõ vtiq; vltra decimum
quartum diẽ progrediant̃ non iudicati: Qui vero in quadrageſimũ excidunt, interim hi ipſi ſunt,
qui intra decimũquartũ diẽ imperfecte prius iudicati fuerant: interim, quorũ paulo ante memini,
nõ frequenter adeo euenientes: quinẽt tertiũ genus illorũ eſt, qui manifeſto iã tardi, acutis oppoſi
ti, quadrageſimũ diẽ habent decretoriũ: ſed de his poſt paulo dicturi ſumus: Cęterũ vniuẽrſum p̃
dictũ genus, acutũ nominet̃ ex decidentia, quã Græci μετάπτωσιν vocãt. Oſtẽſum nobis eſt tũ ali-
bi, tũ in tertio de ſpirandi difficultate potiſſimum, ꝙ in prognoſtico & de ſimpl̃r acutis diſſerit, &
ad hæc de iis, qui ex illorũ decidentia fiunt. Cũ igiĩ in vniuerſum quidẽ ad calcẽ libri pronunciet,
Hæc aũt dico de acutis morbis, & qui inde proueniunt: mẽbratim vero de aqua inter cutem hunc »

In Prog. cõ. 1. t. 25. 4ᵃ. 194. h

ſermonem

« A sermonem proferens: || Aqua inter cutem,si ex acuto morbo cœpit,omnis mala est. pari modo, cū « de purulentis tabidisq; vocatis affectibus,item de ijs,qui ex abscessu in longū tps porrigūtur, ver ba faciat,clare innuit propositi se non oblitum esse,morbos,qui ex acutis diuturni fiunt,cōmemo- « rās. Sic ergo & illa dicta sunt, || Reliquæ aūt vomicæ magna ex parte rumpuntur: sed aliç in die vi « gesimo,aliæ trigesimo,aliæ quadragesimo,non nullæ ad sexagesimum vsq; perueniunt. Quinetiā in dierum decretoriorum enumeratione,qui in prognostico recensentur,ad || sexagesimum vsque diem non ab re processit. Quoniam enim non de acutis solum,verum etiā de ijs, qui inde progre- diuntur,sermonem instituit,nec inepte (puto) tum in ipsis decretorijs, tū in doctrina de abscessuū ruptura,sexagesimi diei commeminit. Qui ergo hanc doctrinam non intellexerūt, ij nequicquā ac frustra quæstiones in his texunt,dissentire putantes cum ijs,quæ in aphorismis tradiderit, mor- bos inquiens acutos quatuordecim diebus iudicari: quasi ipse Hippocrates nō accurate sermone indicasset aliam esse naturam acutorum ex decidentia,quā illam, quæ absolute acutos respicit. Lō ge.n.secus est,quàm illi putant: qm̄,si non acutorum duplicem naturam cognouisset,aliam abso- lute acutorum,aliam ex decidentia, non sanè distinxisset appositione suam sententiam,verum sim « pliciter dixisset, || Facilis spiratio in acutis morbis valde magnum ad salutem momentū habere pu B tanda est. Nunc aūt,cum huiusmodi dictionem simpliciter acutos indicaturam sciret, non tñ ita: verum cum his ēt alia complecti vellet: non sine rōne apposuit, primum/quibus febris copulat/ non adscribens,continua,quod absolute acutorum erat proprium: deinde/qui intra quadraginta dies iudicantur/perinde ac si alij quidam acuti sint,qui diebus quadraginta non iudicent. Quare vndequaque morbi naturam,quo de in prognostico tota disputatio est, clare distinxit Hippocra- tes & demonstrauit. At interpretes luculenter dicta,obscura reddere moliuntur. Quòd ergo no- minis appositione quæstionem,quam contexunt,soluere conent,condonandū est: at hoc faciunt, qui ita scribunt: Facilis spiratio in omnibus acutis morbis,quibus febris copulat, quiq; intra qua- draginta dies iudicantur, magnam sanè vim ad salutem obtinere censenda est. Non nulli ēt non adscribunt/quiq;/inaudiendū esse dicentes: vt sermo eius duplex fiat,alter de acutis morbis, quos in aphorismis exposuit: alter de alijs,qui febrem iunctam habent,& quadraginta diebus iudican- tur. Quòd vero nec in aphorismis decimumquartum diem decretorium, sed illic quatuordecim oēs decretorios dies Hippocratem pronunciasse arbitrentur (esse enim tot,si quis à tertio, qui pri- mus omnium decernere natus est,ad quadragesimum vsq; numerauerit) non paruam reprehēsio nem merent. Neq;.n.vt medici hoc dicunt,nec vt qui numerare sciāt aut legere. Nam, si medici es- C sent,primum sanè nullum exacte acutum morbum ad quadragesimum diem,non prius iudicatū, peruenire scirent: deinde ne quatuordecim quidem numero esse ad quadragesimum decretorios. In hoc aūt ne vel numerare ipsos nouisse quis iure dixerit: plures nanq; sunt,ac quatuordecim, ijs sanè, qui veritatem ipsam rerumq; euidentiam inspiciunt: itē id,quod Hippocrates in primo epi- demiωn scriptū reliquit. Superius verba ipsius apposui, quibus decretorios dies vniuersos edo- cet: vbi,si quis numerare didicit,plures indubie ad quadragesimum diem euenientes, quàm qua- tuordecim,inueniet. || Si quis autem solos eos,qui per quaternionem computant,numeret (forsan enim errare deprehensi,ad hoc rursus deueniēt) pauciores sanè hi sunt, ac quatuordecim. Quòd aūt ne legere quidem nouerint,qui hmōi effutiunt,sic maxime disces. Si igit in prognostico qua- dragesimū diem decretoriū esse acutorū dixisset,deinde in aphorismis || quatuordecim diebus sum matim eos iudicari,tunc nimirū tale quippiā cū illis considerare licebat: at, cū in opere prognosti co quadraginta diebus iudicari eos dicat, & in aphorismis quatuordecim, maxime ridiculū est sen tentiā eius alibi aliter inaudire. Meliores his sunt, qui non sermones cōsentientes, verū alterius cu iuspiam aphorismos esse,alterius prognosticon,demonstrare conant: sed hi ob animi magnitudi- nem sunt nobis miraculo. Quòd iam vtilitatem huius doctrinæ semper inspiciens Hippocrates, D simpliciter quidem acutos quatuordecim dierum terminum habere recte dixit: ex decidentia ve- ro acutos, nunc quadragesimum nunc sexagesimum diem assequi: abunde ostendimus.

In Prog.cō.2. 1.4ª.197.e
In Prog.cō.2.t. 77.4ª.203.h.
in Prog.cō 3.t. 3. usque ad 6. 4ª.207.b c
in Prog.cō.1.t. 25.4ª.197.h
1.Epid. cō.3.t. 14.3ª.120.d
2ª.Aph.23.24. Ext.ord.15.d.g

Quo pacto Acuti Morbi, nunc in xiiij, nunc in xx diebus, dicantur Iudicari. CAP. 13.

SCiendum aūt est communiter de oībus eiusmodi notæ,ꝙ,quæ ex quantitatis cuiusdam in par- ticulas diuisione fiunt,sorεticam dubitationem comitem habent. Itaq; sic diuidendū est, vt nec particulæ multū alioqui differentes,sibi mutuo coniungant, quod, dum quæuis in pauca secatur quantitas,accidit: nec adeo multas feceris,vt doctrinæ vtilitas excidat. Quamobrem, si quid opti- me diuidi possit,Hippocrates præter ceteros hoc mihi fecisse vr̄. Primū,peracutos ad septimū vsq; diē peruenire demonstrat,in quibus (vti dixi) in aphorismis[a] || tenui admodū victu tractādos esse præcipit: deinde in commētario de victus ratione in morbis acutis,[b] quosdā in omnimoda inedia seruandos esse vsq; ad diem septimū: postea vero[c] quartumdecimū absolute acutis terminum sta- tuit: post hæc ad[d] vigesimum procedit: rursus alterius spēi morbū ad quadragesimū,alterius itidē ad sexagesimū: postremo decretoriorū dierum supremum finē[e] centesimum & vigesimū diē con stituit,quatuor videlicet mensium tempus: deinceps alios mensium decretoriorum numero, alios annorum,solui scribit. Atq; hæc doctrinæ vtilitas est. Coincidunt aūt non nullæ quæstiones lo- gicæ,quæ consolationē requirunt,sicut & hæc (opinor) ꝙ morborū,qui apud oēs acuti habent,nō nulli decimūquartū diē excedere videant: ideoq; Diocles ēt non decimumquartū,sed vigesimum

A 1ª. Aph. 7. Ext.ord.4.d
B de Vict.rat.i mor.ac.cō.1.t. 44.7ª. 114. h
C 2ª.Aph. 23. Ext. ord. 15.d
D 1 Progn.cō. 3.t.5.4ª.207.b
E 1.Epid.cō.3. t.14.3ª.120.d

primum, terminum eius posuit. Atq; hic quidē errauit vigesimūprimū magis, q̃ vigesimū, termi- E
nū ipsis præstituens: q̃q̃ non oīno falsus sit, quartūdecimū excedendo, nā quosdā, qui acuto mor-
1.Epid. cō.3.t. 20.3ª.122. b. bo laborarant, ‖ decimoseptimo & ‖ vigesimo iudicatos esse cognouimus: vti apud Hippocratem
Et 3.Epid.cō. 2.t.2.3ª.135.c quoq; in ipsis epidemijs inuenire licet. Qūo igit̃, si hoc ita habet, & quidam acuti morbi ‖ decimū
quartum diē excedere videnť, terminū ipsis hunc diē in aphorismis constituit? promptum quidē
1.Epid.cō.3. t. 21.4ª.122.d erat dicere: hoc rarenter, illud sæpissime, accidere cōsueuit. Quinetiā Hippocrates aliq̃n solum id,
quod creberrime oculis vsurpatū est, nihili faciēs, id, quod raro euenit, pronunciat. At profundio-
2ª.Aph.23.Ex. ord.15.d rē q̃dā habet sn̄iam pronunciatū, si quis ipsum cōmode disquisierit. Qui nanq; ad decimūseptimū
diē aut vigesimū prorsus acuti morbi exciderunt, hi plane inceperunt, tanq̃ submersi, lento motu
grauiq;: deinde alij in primo quaternione, alij in secūdo, exacte acutorū motū recipientes, ad deci-
mumseptimū & vigesimū exciderunt: quanq̃ & hi intra decimūquartum suū iudicati sint, nam i
dierū primo quaternione vehementiā incipientes, deinde decimoseptimo iudicati, decimūquartū
suum diē non excesserunt. Nouit hoc quoq; Diocles ipse, & alij prope oēs veteres. Phreniticos
sane à primo die statim non adeo fieri ait. Igit̃, si quis phrenitide quinto die laborare cœperit, & se-
ptimodecimo iudicatus fuerit: vel inceperit septimo die, & iudicatus fuerit vigesimo: nulli dubiū
hunc intra decimumquartum suum diē crisim sustinuisse. In hoc iam maxime ēt vigesimum diē F
ambiguitatē adferre puto, quippe qui potentiæ ancipitē naturā habeat, tum ꝙ sæpe post primos
dies morbos acutos factos iudicet: interim de prius iudicatis iterū decernat, nullus enim à primo
die acutus in hunc illabit̃, qui non prius iudiciū expertus sit. Quod si in priore quodā die imperfe-
cte iudicatū, sic prorsus discusserit, non impedit, quo minus acutorum morborū decimusquartus
dies terminus existat. Qui vero ab initio submersi lentiq; appareāt, & inde ad quadragesimum ta-
les ꝑdurātes, rursus intendanť, hos iure diuturnos appellaueris: Quēadmodū acutos quidē mani-
festo, sed qui ante vigesimū non secure iudicati sunt, deinde remiserint: post hæc reuersi, mox rur-
sus acuti facti fuerint: nouissime quadragesimo die iudicati: dubitaueris, absolute ne, an ex decidē-
tia, acuti nominādi veniāt: imo magis, an diuturni: Quippe in ambiguis & obscuris certū iudiciū
quærere nō oportet: nā pro rerū natura sn̄iam semꝑ pronunciare conuenit: vbi vero rerū natura
simplex prorsus est, ibi & manifesto & simpl'r pronūciandū est: q̃m & Hippocrates in ipsis apho-
rismis, cum decimumquartum diē acutis morbis finē statuisset, statim ēt decimiseptimi his verbis
2ª.Aph.24.Ex. ord.15.g meminit: ‖ Contēplatorius rursum decimusseptimus est, hic.n. quartus à decimoquarto, septimus
ab vndecimo est. significat nanq; hic vigesimū, tanq̃ secundum quendā acutorū terminum. Quo-
niam vero hic liber magnam satis prolixitatem modo habet, finire ipsum iam cogito. Quod de G
dierum decretoriorum speculatione reliquum est, id vniuersum in tertio exequar.

GALENI DE DIEBVS DECRETORIIS

LIBER TERTIVS

Nunc Primum summa admodum cura Quamplurimis in locis emendatus.

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de Cœlesti ac de Materali causa Dierum Iudicatoriorum, ex quibus & ipsorum Ordo & Facultas pendet vniuersa.

Quid Ostensum superioribus libris, Quid Hoc agendum. CAP. 1.

QVi iam causas, cur nō in oībus diebus morbi iudicenť, considerare melius esse duxerit, is hæc sibi cōposita esse cēseat. Et quidē inuētionis dierū decretoriorum principia fateri cōuenit, quēadmodum ēt superiore cōmētario dictū est. H Sunt aūt genere duplicia, nēpe experimentū, & ratio. Experimentū sane, ꝙ non omnes sil'r dies de morbis decernāt, euidens affert testimonium: quodq; circuitus septimani validissima sint virtute ꝑditi: post hos quaternarij: quidam vero extra hos coincidant: immo ꝙ nec oēs septimanæ inuicē separenť, sed aliquę ipsarū etiā coniunganť: nec oēs quaternarij, sed ex ijs quoq; alij seiunganť, alij cōiunganť: insuꝑ ꝙ acutis morbis impari dierū numero, lōgis pari, iudicia maxima ex parte accidāt. Omnia hmōi, quæ prius recensui, experientia satis approbat. Porro causas horū Ratione nobis indagātibus, duo prima oīum, quæ fiūt, primordia esse statuēda videntur: Inordinatū videlicet, qd̄ ex hac mūdi materie proficiscit̃: Ordine vero quodā ornatuq; ꝓcedēs semꝑ, qd̄ cœlestibus originē fert acceptā: oīa siqdē in hoc orbe ab illis decus ornamētumq; capessunt. Atq; iā & nūc ex his duobus pricipijs, q̃ ex expiētia cognita sunt, et rō suppeditauit, oīum, q̃{rōne et ex periētia ipsa}ʽi diebus decretorijs ītelliguntͤ, cās iuenire conabimur, hinc facto sermonis exordio.

De Vi Astrorum in Hæc inferiora corpora: & maxime de Solis & Lunæ actione. CAP. 2.

OMnium certe superiorum Astrorū potentia fruimur: verum, qui maxime hunc orbē exornat, et concinnat, & disponit, ē Sol: quippe veris, æstatis, autūni, & hyemis, author alius ne-

mo

A mo extat: nec alius tam manifestò vel ex terrestri limo animalia generare potest, neq; fruges maturare, neq; ad coitum & generis propagationem animãtia ꝓuocare. Magna sanè & Lunæ opa in hãc rerum substantiã apparẽt, verum Solis effectibus posteriora. Etenim mẽses hæc perpetuo disponit: idq; euidenter adeo in marinis animalibus: q̃q̃ & hoc ipsum Solis beneficio habet. Nouum.n.ipsa lumen sortitur, cum Sole primum fruitur: Tãta vero eius portio semper illuminata est, q̃tam Sol aspicit: Prorsus aũt deficit, lucisq; expers redditur, vbi terra suo interuẽtu ipsam obtenebrat. Quapropter, vt illa distat à Sole oẽs mutatiões suscipit: etenim Plena est, cum diametra est: Æqua portione diuisa seu semilunaris, græce dichotomos, cũ quadrãgula est: Vtrinq; gibba, cùm triãgula: & Falcatã spẽm refert, vbi sexãgula est: Atq; tũc primum Noua est, cum post Solis cõgressum apparet: Obscurata omnino, cùm Solis lumine circumuallat̃. Igitur fructus auget, incrassatq;: animantia implet: ad hæc menstruorum statum tp̃s mulieribus cõseruat: item comitialium circuitus custodit, inde, ꝙ Solis plus vel minus participat. Omnia siquidem, quæ facere nata est, vbi falcis figuram repræsentat, languida fiunt: valida omnia, cùm plena fuerit. Quapropter & fruges ĩterea adauget maturatq; celerrime: mortua corpa putrefacit: somnoq; sopitis sub eius lumine, vel aliter diutius immoratis, pallorem & capitis grauitatem conciliat. Vt igitur Luna So-
B lis auxilio in omnibus indiget, ita Sol ad nullam rem maximam, vel alterius cuiusdam astri, vel ipsius Lunæ, operam desiderat. A nullo.n.impeditur, quo minus æstatem faciat, cum in vertice nostro constiterit: aut frigus adducat, si humilis feratur: aut æquinoctium vtrũq; disponat, si mediocriter obliquus sit: Sed ipse velut Rex quispiã maximus est: Luna vero vt Hyparchus (quasi sub principem dicas) non exiguus: inter illum enim & nos media constituta, terrestrem regionẽ merito gubernat, non potentia cęteros planetas, sed vicinitate, exuperans. Huius rei gratia omnino frigus locum nostrum occupat, cum Sol ad hyemalem plagam declinauerit: tunc calor omnino nos exercet, vbi supra verticem nostrum, aut propè ipsum fertur. Luna vero particulares cuiusq; mensis dies disponit, paruę mutationis facultatem habens: [a] † eamq; non simpliciter ex se, verum ex Solis aspectu consequitur.

Quo tempore, Lunæ actiones Fortiores aut Imbecilliores existant. CAP. 3.

VEhementiores itaq; mutationes eueniũt, vbi ipsa cum Sole coit: insuper in apparitionibus plenilunij: minores his contingunt, dum dichotomos seu dimidia apparet: imbecillę, dum vtrinq; gibba, & falcata, videtur. [b] † Nam validissima eorum, q̃ prius erant, mutatio committitur dum Luna cũ Sole coit ac eius lumine circũuallat̃, quippe, q̃ prius apparebat, nunc nulli cõspicit̃.
C Dein diametra Lunæ statio tanq̃ distinguens, in binasq; partes secans cõtrarias maxime Lunæ dispositiones, aliarũ oĩum est validissima: ꝙ vero dispõ incremẽtum, diminutioni maxime sit cõtraria, ostẽdere nõ est opus: Deinde post hũc cõgressum, & plenilunium, duæ dichotomi, medium utraq; secans, augmenti tp̃s prior, diminutionis altera. At oĩum extremæ imbecillimęq; aeris nos ambientis conuersiones in falcatis & in vtrinq; gibbis apparitionibus fiũt: magis autẽ in vtrinq; gibbis, nulla siquidẽ in eis magna mutatio, sicut in falcatis, apparet. Quare nec Aratus male ipsas neglexit, tanq̃ imbecillas existẽtes: cõuenitq; eos laudare, q de eis scripserint, tanq̃ ne vel minimũ quidẽ omittẽtes. At in pleniluniјs cõuersiones, & his adhuc magis in cõgressibus, propriũ hoc p̃ter cęteras habẽt: illa siquidem celerrimas statim mutationes faciũt: cõgressus vero, [c] inęquales & diuturnas, quid.n.ante Lunã apparẽtem manifesto pronuncies, nõ est. Longũ aũt hoc tp̃s occultationis est, integri ferè signi spatiũ explẽs: mutationẽ vero ex incremẽto ad diminutionẽ, pũctũ exacte definit, liquetq; hoc Lunã momentaneo tp̃e pertrãsire. Itaq; vere celeres plenilunij mutationes sunt: diuturnæ, coniũctionales: nã occultationis tp̃s sibi ipsi simile est, & primæ apparitionis tp̃s, occultationi vicinũ est, tum ꝑꝑ paruitatem eius particulæ, quæ de tota Luna apparet, tum ob luminis imbecillitatem, tum ob breuitatem temporis, quo supra terram fertur.

D *Quo tempore Luna In nos Agere incipiat quotq; diebus.* CAP. 4.

[d] † TVta igitur crisis euadet, cum in toto mense status in secundo die accidet: quo primo & manifesto Luna, & longo satis tp̃e, super terrã iam apparet, & lumẽ sensile de se mittit, ad hæc vmbram euidenter ostendit. Primus aũt dies tandiu Lunã supra terram vagantem habet, quandiu is adhuc quoq; Solis lumẽ, quod post occasum est, retinet: quare in hoc Luna simul cũ Solis lumine occidit, sępe vero & prior est occidua: primũ vero manifesta in secundo die apparet, nũc quidẽ magis, nunc vero minus: Atq; hoc ei accidit [e] † tum longitudine à Sole recessus, qui ob peculiarẽ Lunæ motũ fit (non.n.ex ęquo semper mouet̃) tum ꝑꝑ latitudinis immutationem, tum ꝑꝑ signorum occasum non æquali tp̃e euenientẽ, insuper ob p̃teriti congressus tp̃s. Vnde nõ semper vnũ tẽpus est, quo clare Luna conspicitur: [f] † sępissime aũt triduo in coitu Solis remorata, planè inuisibilis est, quo non dum hæc terrena immutare põt. Et quodam modo tp̃s, tũ peculiaris eius circuitus, tũ in nos actionis, in idẽ recidit: etenim circuitus vicenis diebus septenisq;, & tertia ferè diei parte peragitur, in tanto.n.tp̃e totum Signiferi circulum percurrit: at, quo nobis lucescit, circuitus, ꝙ is quoque eidem conueniat numero, planè intelliges, si occultationis tempus de toto menstruo eximas. Quòd autem menstruum tempus non omnino triginta diebus constet, sed minus vnius diei ferè dimidio, Hypparchus integro vno libro demonstrauit. Quin & vulgus iam pro-

pè

A † Antiqua tralatio addit. quando cõparatur dominio Solis.

B † Additur in ãtiquis græ. καὶ τοῦτο εἰκότως. i. hocq; merito. & ita uetus interpres.

C Antiqua tralatio hẽt, æquales.*

D † Ex græco ita uertẽdum. Certũ ergo iudicium cõstitutionis ĩ toto mẽse futuræ, in secundo die perficitur, quo primo & cætera. uetus tralatio. Quod ergo accidit de mutatione ĩ mẽse toto, ẽt non distĩguitur nec declaratur ostensione certa, nisi ĩ die secũda post apparitionem Lunæ, & ẽ prima hora. &c.

E † Clarius: pro quantitate distantiæ à Sole: hæc aũt ipsa quantitas distantiæ, tum propter peculiarẽ Lunæ motũ fit (nõ.n. etc.

F † Clarius. ut p̃lm tamẽ tribus diebus, qui circa congressum sunt, planè inuisibilis fit, ĩ quibus non dum & c.

pè vniuersum nouit mensiũ aliũ, quem κυλλὸν græci noĩant, quasi mutilũ & imperfectũ, dies vi- E gintinouem obtinere: alium, nẽpè absolutum, triginta. Nam vniuersos amborum dies quinquagintanouem esse oportet, siquidem vterq; oĩno triginta, minus dimidia diei parte continet.

Mensem & Inferiora omnia per Septimanas à Luna immutari. CAP. 5.

QVemadmodum igitur annum integrum Sol disponit, ita Luna mensem, ĩmutatione per septimanas ei accidente. Nam à prima apparitione ad dichotomum, & ab hac ad pleniluniũ, vtrũq; quidem per se tp̃s dierũ est septẽ, ambo vero simul quatuordecim. Simili modo, si inde, vbi ipsa æquali portione mẽsem diuidit, vsq; ad secundam dichotomum connumeraueris, septem & hos inuenies dies: reliquos etiam, qui vsq; ad absolutã Lunæ occultationẽ sunt, septẽ.

Cęterum aera nos ambientẽ magnas suscipere mutationes, dũ Luna primum occultaĩ, & rursus primũ apparet, nemo mortalium ignorat: maxime ij, quibus hoc studij est, agricolæ & nautæ, qui ϛάσιν. i. statũ aeris tunc vocant, cũ Luna primũ apparẽs, ſm aliquẽ ventum stet. Quãobrem Aratus quodã loco verissime scribit de Luna, vbi primum post coitionẽ apparuerit, hoc mõ inquiẽs.

Cynthia si cornu, quod se sustollit in altum, »
Incuruum specie velut annuat, adfore cœlo »
Sæua procellosi prædicet flabra Aquilonis. F »
Rursus eo veniet pluuius Notus, hanc vbi partem »
Ponè supinari conspexeris, inq; recliuem »
Sponte habitum: verum si lumen tertius ortus »
Proferat, atq; Deæ conuoluat circulus oras »
Suffusus rutilo, mox tempestate sonora »
Spumosum late pelagus canescere cernes. »
Quinetiam hæc in eodem libro scribit: »
Non vnum deprehensa diem tibi signa loquuntur. »
Sed, quæ signa nouo dederit nox tertia motu »
Quartaue, sustollat medios dum Cynthia vultus, »
Durabunt cœlo: Medio quæ edixerit ore, »
Altera prouisæ signantur tempora Lunæ. »
Illa dehinc, donec germani luminis igneis »
Accedat Phœbe, mensis postrema notabunt. »

Non ad oẽ tp̃s, quod ab initio est vsq; ad finẽ, primę apparitionis signa sufficere ait: sed dichoto G mos & plenilunia mutationes quasdã afferre. Omnis aũt velox mutatio, Crisis appellatur: & statum quidem in Luna falcata potissimum, dicunt: deinde ad plenilunium transferunt similiter vocantes, hoc enim validas vires etiam obtinet: hoc autem imbecilliores quidem sunt semilunares stationes, attamẽ & hæ quoq; de aere decernũt. Quare mẽsem à Luna immutari ſm septimanas, iam est perspicuum. Quòd aũt alię res vniuersæ inde quoq; mutanĩ, oĩbus non perinde constat: sed ijs, qui hmõi accurate obseruarint, in confesso est. Ad hæc post seminis conceptionem oĩs impregnatio: Insuper nihilo minus hac & post partum adauctio: Item oẽ actionis initium, magnas alterationes in septimanos circuitus obtinet. Quæ nãq; quotidie oĩbus, quæ subsistunt, incidunt, horum causam Luna habere obseruata est: maximeq; in tetragonis et diametris stationibus ea immutans. Nam, si Luna in Tauro existẽte semen concipiaĩ, vel partus, vel oĩno alterius cuiusdam principium cõtigerit, magnas eius mutationes faciet, qñ Signiferũ percurrẽs, in Leone, Scorpio, & Aquario fuerit: Verum ĩ Leone tetragonos. i. quadrata statio, septimanę vnius existit: In Scorpio diametra duas septimanas habet: Ita quoq; in Aquario secunda quadrãgularis statio in tertiã septimanã procedit: idq; necessario, q Luna (sicut ante diximus) vicenis diebus, septenisq;, & particula quadam adiecta, maxime tertia diei parte, vniuersum Signiferi ambitum peragit. Si nãq; ĩ H toto tempore totum orbem pertransire oportet, constat quartam ipsius partẽ in septem prope diebus eam expedituram. Proinde huius te admodum meminisse ad futura conuenit, nempe Lunæ transpositionem tetragonon non diebus septem integris circumscribi.

Qui Salutares aut Infesti dies Sanis aut Aegrotis futuri sunt, ex Luna prænunciari posse. CAP. 6.

POrrò illud denuo repetendum est, quod nos quoq; obseruantes verissimum semper esse cõperimus, ab Ægyptijs astronomis inuentum, Lunã non mõ ęgris, sed ẽt sanis, dies, quales tãdẽ futuri sint, posse prænunciare. Si etenim ad planetas tẽperatos steterit (quos iã & ἀγαθοποιὺς græci nominant, salutares latini) faustos ac bonos dies producere: si ad intemperatos, graues molestosq;. Fingamus enim homine quodã nascente salutares planetas in Ariete, malignos in Tauro esse: is homo nimirũ, cũ Luna in Ariete, Cãcro, Libra, & Capricorno fuerit, pulchre deget: cũ vero Taurũ ipsum, vel tetragonũ aliquod vel diametrũ signũ occupat, male tunc & moleste vitã trãsiget. Atq; iã morborũ initia huic, cũ Luna in Tauro, Leone, Scorpio, & Aquario fuerit, pessima: sine piculo aũt et salutaria sunt, cũ Arietẽ, Cãcrũ, Librã, & Capricornũ, Luna pmeat. Ad hęc alterationes magnas: quas ĩ tetragonis & diametris p septimanas fieri diximus: in lethalibus qdẽ morbis lethales & ipsas, in salubribus bonas, euenire necesse est. Quãobrẽ Hippocrates etiã dãnat

maxime

A maxime‖immutationes, quæ in diebus decretorijs ad peiora declinant: quippe ꝙ lethalis morbi symptoma sit, quemadmodum (vt arbitror) benigni, contrarium. Quòd, si quis & huius ipsius causam, cur quadratæ & diametræ stationes sint potentissimæ, quærat, is longissime à proposita disputatione digreditur. Nam in præsentia non primas causas oium, quæ ad astronomiã pertinẽt, sed quæ proposito nostro vtiles sint, inquirere cogitamus. Vtiles autem causæ sunt, quæ septimanæ naturam interpretantur: rursus igitur eas in summam colligamus. Lunæ tetragonæ & diametræ stationes in principijs bonis bonas faciunt alterationes: in malis, malas. Atq; hoc, preterquã ꝙ astronomis in confesso est, integrũ est & tibi obseruare. Sin aũt hmõi nec obseruare volueris, nec ijs, q obseruarũt, fidẽ adhibere, indubie sophistarũ vbiq; nũc obstrepentiũ aliquis es, qui ratione manifesto apparẽtia nos approbare postulãt, cũ è cõtrario ex euidẽter apparẽtibus, de abditis rõcinandum esset. Ita suo quæq; res principio, circuitus sequentes vniuersos consonos habet.

[1. Epi. cõ. 2. t. 25. 3ª. 110. c]

In Acutis Morbis summam Vim obtinere Septimanas: in Diuturnis Ortus Syderum, quibus anni tempora Variantur. Itemq; in illis Coincidentes plures inesse Iudicatorios, in his Circuitu magis Septimanarum fieri Iudicationem. CAP. 7.

Circuituum vero alij numero quodam dierum constant, alij mensium. Iam vero, qui dierũ numero cõstant, septimani sunt, & Lunæ mõ incedunt: qui aũt mensiũ, ad Solẽ referũtur, eodẽ modo euenientes. Iterum.n. ab Hippocratis verbis initium sumendũ est,[a]‖æstiuos morbos dicentis hyeme solui, hyemales æstate. Hoc quidem longorũ morborum, & quasi dicas annalium iudicij statum tps est, quemadmodũ acutorum decimusquartus dies. Tẽpus enim, quod à mẽsis principio ad vsq; plenilunium est, totius lunaris circuitus dimidium existens eandem rõnem hẽt cum interuallo, quod ab hyeme ad æstatem vsq; intercedit: quinetiã à plenilunio ad vsq; occultationẽ tps, spatio, quod ab æstate ad hyemem vsq; porrigitur, proportione respondet. Sed horum vtrũq; bifariam sectũ, in acutis morbis septimana est: in diuturnis clarissimorũ syderũ exortus: quorum ratione ver, æstas, hyems, & autumnus describũtur. Non etenim pari dierum numero hec secundum vllius astronomi sententiam diuisa sunt, verum manifestis circunflui aeris mutationibus distinguuntur. Rursus & alio modo. Quemadmodum septimana acutorũ morborum decretoria est, sic tpis annui mutatio diuturnorũ morborũ erit solutoria: vt in hyeme quidem cõstitutũ morbũ ver soluat: in vere conflatum, æstas: simili rõne per æstatem contractum, autumnus: in hoc paratum, hyems. Ceterum singularũ partium bifariam diuisarum partes mẽsis quaternionibus pro portione respondẽt. Quin astrologis etiam dr, quem in modum anni tpis cuiusq; & initium & finis, syderum clarorũ, ortu & occasu describitur, in eundem quoq; cuiusq; medietas, alterius rursus syderis exortu distinguitur. Itaq; vniuersas particulares morborũ mutationes, vel tanq̃ ad proprium ipsorum principium, vel tanq̃ ad ambientis nos aeris cõuersionẽ, euenire necesse est. Quæ igitur ceu ex proprio ipsorũ principio fiunt, Lunam sequuntur: quæ vero ab aeris nobis circunflui cõuersione, in toto quidem anno Solẽ, in singulis aũt mensibus Lunam.[a]† Hinc iam accidit mutationes validissimas esse, quæ videlicet cuiq; per septenos dies proprie contingunt: q̃uis etiã ipsis quodãmodo cõmisceant, quas aer excitat. Quare merito inde, ꝙ semper eodẽ mõ accidat, in id, vt in plurimis morbis fiant, decidũt.} Adhuc aũt magis ipsarũ ordinẽ perturbat accessionum violentia crises prærũpere compellẽs, vt in sermonis processu dicemus: Ad hec varius in egrotos admissus error tũ ab ipsis medicis, si medici appellãdi sunt, nõ artis corruptores, qui hoc seculo ꝑ multi sunt: tũ nihilominus ex ijs, q̃ laborantes peccãt: quin & pp ministeriũ q̃nq;: & pp aliquod eorum, q̃ extrinsecus accidunt, vt ꝓrius diximus. Igit̃ septimanorum circuituũ virtutẽ mirari cõuenit, si tot causis eos interrũpentibus, multo tñ alijs fortiores inueniunt̃. In acutis quidẽ morbis coincidentes decretorij plures sunt, qm̃ & corpus mutationi accõmodum est, in motu & perturbatione vehemẽti cõstitutum: in longioribus, via & ordine magis septimanarũ circuitus ꝓcedit.

[a 1. Epi. cõ. 3. t. 88. 3ª. 151. h]

[* ἐπισημασίαι quæ tam de occasu, quàm de ortu intelliguntur. Vt habetur à Gal. 1. epide. sect. 2ª. cõ. 2. & alibi.]

[** apparitione.]

[A † Clarius. Hinc iã accidit Validissimas quidẽ mutationes eẽ, q̃ cuique propriæ cõtingunt, q. s. per septimanas fiũt: uerũ tamen ẽt ipsis quodãmodo cõmisceri, q̃ ex ambiẽte eueniunt: quare merito ab eo euẽtu decidũt, qui perpetuo eodẽ mõ fit, ĩ eũ, qui ut plurimũ] decidũt. &c.

[b 1. Epi. cõ. 3. t. 14. 3ª. 120. d]

[B † Clarius. quippe qui, ubi per initia operis prognostici scriptũ est de facie emortua, (iudicatur in die et nocte, si ob has cãs talis facies sit) nõ intelligũt, uerbũ, iudicatur, loco, &c.]

Primum Diem Inter iudicatorios non enumerari: & quæ Causa Dierum Coincidentium. CAP. 8.

Qvapropter ab acutis denuo incipiamus omnium consequẽter decernentium dierũ causas inuestigãtes. Iam quidem in primo febres diarias solui contingit, non tñ iam cum certamine, & perturbatione effatu digna, q̃q̃ non nulli Hippocratẽ[b]‖ quoq; dies decretorios in epidemiων primo enumerãtem & primi meminisse putant, duplici noie errãtes: Circuitus. n. primus, & nõ dies primus, manifesto scriptus est in parium impariumq; dierum catalogo. Quemadmodum igitur in parium enumeratione primũ circuitum præfatus, quartũ dic̃ inducit: ita in mẽtione imparium, tertiũ. Adhuc vero magis ignorãt,[b]† ꝙ à fronte operis prognostici descriptum reliquerit[c]‖ de facie emortua, Quòd, si ob hmõi causas hęc faciei species orta est, vna die nocteq; iudicatur, non intelligentes loco verbi/probatur & cognoscitur/dictum esse. Hos igitur missos faciamus. Principium autem dierum, qui cum agitatione quadam acute morbos mutant, tertium à principio statuere oportet, veluti prius etiam dictum est: qui nullam iam cum prima septimana communionem habet, sed ex coincidẽtibus existit. Siquidem quaternio, quòd septimana in duas partes secta, absoluitur, ideoq; permagnã facultatem obtinet, in priore sermone dictus est.[c]† Tertius vero & quintus licet alia nulla ratione, quàm ꝙ iudicia cum accessionibus fiunt, coincidant, non

[c In Prog. c. 1. t. 8. 4ª. 191. e]

[C † Decernũt autẽ nõ minus quarto die tertius & quĩtus (licet coĩcidãt) nulla alia rõne, quàm quòd iudicia cũ accessiõibus fiũt: hoc. n. ipsũ. etc.]

non minus quarto die decernunt: qm̄ hoc ipſum & ab experiẽtia teſtimonium habet: & rõne cõ E
templãtibus non obſcura eius cauſa eſt. Nam perturbationis violentia naturam ea,quę moleſtãt,
etiam ante tp̃s propulſare compellit: quippe virtus ipſa eſt alienorum expultrix: quemadmodũ
in opere de naturalibus facultatibus antea demonſtratum eſt. Tempus aũt actionis poſt finẽ alte-
ratoriæ facultatis eſt: tunc enim functionẽ obire,oĩbus ſecundum naturam abſolutis, oſtendebat,
cum illa ab actione deſtiterit. Verum ante perfectam coctionem interim,quæ oſtendunt,amoliri
cogitur: vt interdum cõcoctione iam abſoluta moratur adhuc, & lente propter imbecillitatẽ mu-
nus ſubit. Vtrunq; aũt in ventriculo clare licet contemplari: inſtigatus enim,concoctionis tp̃s nõ
expectat,ſed protinus etiam idoneum cũ eo,quod moleſtat,excernit: &,vbi iam ſatis concoxerit,
interdũ lente ac cunctanter ſuperfluum imbecillitatis vitio expellit. At, cum naturali habitu frui-
tur, perfectæ concoctionis tempus, ipſius recremẽtorum expulſionis terminus eſt: quem neque
præuertit,neq; præſentem adhuc moratur. Cæterum,vt in vẽtriculo,ſic in ſingulis totius corpo-
ris partibus alienorũ expultrix facultas eſſe oſtendebatur: quæ meo ſanè iudicio & criſim in mor
bis efficit: atq; propterea optimæ fiũt criſes, cum iam oĩa in animantis corpore concocta fuerint.

In libro de hũ moribus.

Præuenire aũt criſim, quod Hippocrates‖προεκρήγνυσ϶αι, quaſi dicas prærumpere, appellare con-
ſueuit,malum eſt: nam idonea ſimul cum ijs, quæ lędunt,excernũtur: ſitq; hoc natura incitata vel F
ab exteriore quodam,vel ab ijs, quę in ipſo corpore detinẽtur. Extrinſecus igitur eſt medicus,qui
parum recte quippiam fecerit,æger,famuli, atq; alia,quæ proprie exteriora noĩantur: In ipſo autẽ
corpore ſunt morbi ipſi,eorumq; cauſæ,et acceſſiones. Conſidera iã mihi tale quid in natura ac-
cidiſſe,quod hominibus infirmis contigit: qui à fortioribus quibuſdam intempeſtiue ad congreſ
ſum irritati,imparati,pugnando ſuperantur. Quinetiam onus deponere quis volens, interim vel
inuitus cum eo concidit. Item vehementius quis currens,deinde ſe ipſum retinere nequiens,inui
tus in conuallem delatus eſt. Omnia hæc exempla ſunt malorum iudiciorum: de quibus in ope-
re de criſibus copioſius dicturi ſumus. Sed nunc quoq; neceſſariũ dicetur,cũ inſtituerim,quid nã
verbo προεκρήγνυσ϶αι Hippocrates ſibi velit, interprætari. Etenim fieri non poteſt, vt, qui de die-
bus decretorijs quippiam referre aggreſſus ſit, nihil de criſi etiam dicat: vel qui de criſi doceat, nõ
etiam de diebus decretorijs verba faciat. Verum ſermo ad propoſitam inſtitutionem ſemper reuo
candus eſt: & tantam adhærentium mentionem facere oportet, quanta neceſſaria eſſe videtur.

Vnum iam ex illis,quę naturam ſtimulant,& veluti prouocant,acceſſio eſt, nullam quietem nec
moram concedens,verum incitans mouensq;, &, veluti dixeris,pugnam indicens. Vnde acuto-
rum morbum in diebus imparibus iudicium contingit,in his enim & acceſſiones ſunt. Quæ igi- G
tur cauſa ſit,ob quam in acutis morbis tertio quoq; die plurimum acceſſiones fiant, in longis au-
tem vel quotidie,vel quarto quoq; die, nõ promptum eſt inuenire: nec in præſentia diſquirere ne
ceſſarium. Quod vero ſic eueniunt,oculis vſurpare licet,{& ad præſentia rõnem ex principio ha
bet:}ſi enim ponamus,vt etiã apparet,ſecũda ab initio acceſſio ad tertiũ diem delabetur,tertia ad
quintum,quarta ad ſeptimum, quinta ad nonum: oẽs aũt in impares incidunt. Cum ergo natura
non conuenienti ſemper tempore de morbis decernat,ſed concitata plerunq; aliàs ab alijs cauſis,

† Ex græ. ita uertendũ. inter quas, q̃ frequẽtiſsime in morbis acutis euenit, eſt ipſa acceſsio (oſtenſa &c. & ita uetus interpres.

† a quibus acceſſio in morbis acutis maxime continua redditur.(oſtẽſa vero eſt in impares inci-
dere) in imparibus acutorum morborum plurima iudicia fieri ratio eſt. Non ꝙ dies ipſi primariã
decernendi virtutẽ non habeant(ſemper.n.huic animũ adhibere oportet) ſed quia per accidẽs ali
quod ſic eueniat. Prædixi aũt, opinor,manifeſto iam hoc accidens: ſiquidem ratione,qua morbo-
rum iudicia frequentiſſime in acceſſionibus accidunt, hæ aũt in dies impares incidunt, eadem in
morbis acutis imparibus diebus criſes contingunt. At,ſi dierum numerus ipſe decernẽdi faculta
tem haberet, non frequenter diebus imparibus, raro paribus,verum perpetuo imparibus, nunq̃
paribus,de acutis morbis iudicium fieri oporteret. Neq; enim ſeptimi vel quarti numerus, criſis
author eſt: ſed,ꝙ Luna innouante et imutante terrena,motuum quoq; circuitus ad hos principes H
numeros venire contingat,merito in ipſis tanq̃ ſtata alterationũ tp̃a inueniuntur. Quippe non à
numeris,ſed à Luna mutationes terrenis adueniunt: at,cũ in motu mutãs conſiſtat, tp̃s mutatio-
nibus neceſſario cõiunctum eſt,quare ẽt numerus neceſſario. Non igitur, ꝙ oĩs par numerus fœ
minã, impar maſculũ, referat, acutorũ iudicia imparibus diebus accidunt: neq;.n.impar abſolute
pari fortior eſt: neq;,ſi fortior,iam fœmininus imbecillior: neq;,ſi fœmininus quidẽ hic,maſculus
aũt alter ſit,acutos morbos in maſculis numeris iudicari, diuturnos in fœmininis, rationi conſen
taneũ eſt. Oĩa ſiquidẽ,q̃ de numerorũ virtute nugant̃,tã facile abſurda eſſe deprehẽdimus, vt mi-

† an Pythagoras ille ita & ſimul ſapiẽs eſſet uir, & ſimul tantũ poſſe numeros exiſtimaret.

hi ſubinde mirari ſubeat†Pythagorã illũ tam ſapientẽ virũ numeris tm̃ tribuiſſe.}Atq nũc aduer
ſus ipſos ẽt nobis nugari nõ vacat: nã ſatis eſt ad rẽ inſtitutam terrena Lunã alterare,& in ſeptima
nis potiſſimũ magnas parere mutationes: poſt in quaternionibus exiguas: ad hęc criſim acceſſio
ne plurimũ indigere: itẽ acceſſiões tertio quoq; die in morbis acutis euenire: his etenĩ ſubiectis,
acutos morbos in ĩparibus diebus magis ad iudiciũ tẽdere neceſſitas erit. Huius rei gr̃a tertius &
q̃ntus merito decernũt,nõ ex lunari circuitu decernẽdi potẽtiã ſortiti,ſed vel ꝙ ob violentiã acceſ
ſionis tertius criſim quarto die futurã p̃uertat: vel &,p Iouẽ, ꝙ natura, dũ quarto die laſſa nec in-
citata conquieſcit,quinto ad iudicium commoueatur: nam hic vero decretorio tardius venire, ter-

tius

A tius paulo magis anticipare conſpicitur: atq; ambo criſim obtinuiſſe, ꝙ vicini ambo vere decretorio, acceſſiones ſuſceperint. Iã vero & nonus inter duos decretorios ſeptimũ & vndecimũ medius, vel non factum in ſeptimo die iudicium, vel vndecimo futurum, ipſe ſibi vẽdicat: rarius quidem ſeptimi, ſæpe vndecimi, criſim aſſumit. Etenim ſeptimi diei propria criſis, non ad nonum, modo pauci errores cõmiſſi ſint, vnq̃ peruenerit: ſed hoc libris de criſibus declarabimus: vndecimi vero, è contrario, cum & exacte omnia geſta ſint, & violenta noni diei acceſſio inuadat. † Porrò iudicia in huiuſmodi diebus ꝓpter acceſſionum vehementias incidere clariſſime demonſtrat, ꝙ videlicet in diuturnis morbis non ſimiliter eueniunt. Sicut.n. acceſſionum vehemẽtia, ita dierum quoq; coincidentium numerus, in illis exoluitur: † ſic rurſus acceſſionis vehementia criſim alio, q̃ ſtatu, tp̃e fieri compellit. Quare in omnibus ferè diebus peracutos morbos iudicari, videre licet, qm̃ vltimus ipſorum dies decretorius eſt ſeptimus: & ante hunc nõ quartus modo, ſed ẽt tertius, quintus, & ſextus aliquãdo, decernunt. Quin & de primo, an decerneret, inter medicos, vt dicebatur, quæſitum eſt. Reliquus itaq; ſecundus ordine decretorio indubie elapſus eſt: ſi autẽ, ſi vis, & primus: Sed tertius, quartus, quintus, ſextus, ſeptimus, oẽs decernũt. Ac oẽs dies poſt morbi principium in peracutis, propter acceſſionum vehementiam decernere videntur. Ergo ſextus
B ẽt, etſi nec inter decretorios, qui circuitu conſtant, nec impari numero aſcribatur, tñ & ipſe perſæpe decernit: qm̃ intra peracutorum terminũ continetur. Vniuerſi aũt tales morbi, alterum duorum habent: vel ſynochon.i. febrem continentem (ita.n. appellant, quæ à prima conſtitutione eundẽ tenorem ſine manifeſta declinatione ad criſim vſq;, vti diximus, ſeruat) vel febrẽ aliam, quę etſi manifeſtas habeat declinatiões & acceſſiones, non tñ tertio quoq; die manifeſtas tm̃ habet, verum in ipſorum dierum quoq; medijs, quemadmodum & ſemitertiana. Proinde Prima peracutorum differentia, velut vna quædam eſt acceſſio: quamobrem nihil, quãtum ad acceſſionẽ pertinet, impares paribus præſtabũt, cũ febris ſingulis diebus æqualis exiſtat: Secunda, etſi per triduũ magnas habeat acceſſiones, & veluti principia circuituum, tamen medius ipſorum dies tãtam & ipſe in peracutis morbis acceſſionem frequenter affert, vt etiam magnis aliorum quorũdam morborum acceſſionibus nihilo ſit inferior. Cum igitur morbus velut ad ſeptimũ feſtinat, & ſecundum ipſius rationem in eodem iudicãdus eſt: mediæ vero acceſſionis magnitudo naturam ad criſim ante ſuum tempus venire compellit: vel extrinſecus aliquid euenit, ipſam iritans: ſic criſis ſexto die prærumpet. Atq; hæc tanto peior eſt ea, quæ ſeptimo futura erat, quanto magis ipſam præuertit. Peſſima vero criſis ſecundum aliam rationem ſexto die accidit: quam in opere de iudi-
C cijs plenius enarrabimus: quippe ad illud proprie pertinet bona malaq; iudicia diſtinguere: hîc tm̃ de diebus decretorijs diſſerere ſtatuimus. Sed, quia ſemel de ſexto die vniuerſa dicere parauimus, hoc quoq; adhuc ſummatim adiungemus. Inuadunt quidam morbi, ſecundum diem primo grauiorẽ habentes, quartum tertio, & totas acceſſiones in diebus paribus: qui longorũ quidẽ morborum naturã, quemadmodum in cõmentarijs de criſibus oſtendemus, habent: iudicium tñ preuertunt, vt acuti, propter acceſſionis vehementiam: hi ẽt ſecũdo die interficiunt, & quarto, ſed ſexto plurimos. Etenim in ſecũdo die natura quodammodo valida adhuc eſt: item in quarto adhuc valida magis, q̃ in ſexto, ſed non dum in certamen venire audet: at in ſexto acceſſionis vehementia frequenter eam ad certationem prouocat. Quare alterum è duobus ſuſtinet: vel in ea cõcidit, & prius, q̃, quæ offendunt, excreuerit, extinguitur: vel plurimum ex eis propulſat, reliquum vero adhuc non poteſt, verum imbecilla & defatigata prorſus cadit, & languida iacet. Deinde, ſi quo modo poſtero tp̃e recreari ac refici potuerit, paulatim morbum cõcoquit: ꝙ ſi morbi reliquię eius robore maiores ſint, tandiu æger ſuperuiuet, q̃diu natura adhuc ſufficere poteſt: morietur tñ poſtea. Iam vero de diebus coincidentibus abunde dictum eſt.

† Ex cod. quidẽ græ. poſſet uerti. Porrò propter acceſſionũ vehementias hmõi coincidere dies clariſſime demõſtratur, quòd videlicet in diuturnis morbis non ſimiliter euenit. ex veteri tamẽ tralatione ita uertit Andernacus.

† Adeo autẽ ſanè violenti quid hẽt, vehemẽtia acceſſionis ad criſim, ut in oĩbus ferè diebus, peracutos morbos iudicari videre liceat: nam ultimus ipſorũ dies, qui eſt ſeptimus, iudicãdi uim obtinet et ante hũc nõ quartus modo ſed & tertius & quĩtus & ſextus criſes quãdoq; excipiunt.

Cur Vigeſimus fortior Vigeſimoprimo: & quòd Septimanæ, ac Cætera tempora Iudicatoria,
D *Integris diebus nequeant numerari.* C A P. 9.

CVr autem & vigeſimus & vigeſimusprimus, multo magis vigeſimus, decernat, explicabo. Primũ, qm̃ huiuſmodi morbus diuturnus iam eſt, ipſas acceſſiones dies pares excipiũt: deinde, ꝙ ſeptimana non integris ſeptem diebus conſtet (veluti prius expoſitũ eſt) nouit hoc quoq;
" Hippocrates. Cum.n. dixiſſet in opere prognoſtico, ‖ Hi ergo ex acutiſſimis morbis per quatuor in Prog. cõ. 3. t. 3. 4. 207. b
" in viginti ex additione perueniũt: his ſubiungit: ‖ Verum hmõi ſupputatio per integros dies ni- Ibidem.
" mirum fieri nõ poteſt: quippe cũ nec annus nec mẽſes ipſi integris diebus numerari poſſint. Vt igit̃ annus ad trecentos ſexagintaquinq; dies particulam diei, maiorem quarta, adiectã habet: tũ mẽſis ad triginta dies abſoluendos vnius dimidium deſiderat: ſic & ſeptimana, ſexta maxime diei parte, vt ſeptem integros habeat, indiget. Quamobrem fit, vt tres ſeptimanæ non vnum & viginti dies integros, ſed minus ferè tota dimidia parte vnius cõſequant̃. Ob quod, ẽt numerum hmõi non magis viginti, q̃ vni & viginti diebus vicinũ, vtriq; parti conuenire videas, Nam, cũ totus lunaris circuitus ſeptẽ & viginti diebus & adhuc tertia vnius parte abſoluat̃, ideoq; ſeptimana q̃libet ſeptẽ diebus minus ſextante cõſtet, tres ſeptimanæ viginti dies & dimidium habebunt. † Qm̃ igit̃ vigeſimus exactã periodũ propinq̃ ſibi vendicat, tales iam morbi inueteraſcũt, & acceſſiones paribus diebus accipiunt: quorum vero acceſſiones in imparibus eueniũt, horum & iudicia ad vigeſimum-

† Igitur vigeſimus exactã periodũ propinquã ſibi uendicat, quoniam tales, &c.

A † et in idē utrosq́, & cet. ita uetus iter.

B † Nā, cum propriæ cōmunis admisceatur, sitq́, paulo breuioris tēporis, ita quoque aliquid de septimanæ numero cōfringi, & ueluti i medio quodā proprii et cōis cōsistere, necesse est: uoco autē propriū, qui ex Signiferi circuitu proficiscitur, nā is cuiq; nostrū uirtutē affert: cōem, qui ex circuitu mēstruo fit, quē supra et c.

C † Alii legūt, plus quarta parte vnius diei de septimana demat.

* Al. quarta.

D † Al. Sumatur eni ex uiginti sex diebus & dimidio, et ex unius diei tertia & duodecima parte, pars q̄rta: erit sane tp̄s dierū sex & dimidii & quintæ partis, & particularū aliarū minorū isuper adiectarū, q̄ sunt, primùm sexagesima, dein.

E † ēt quadragesimaoctaua parte.

F † Addendum, & quadragesimao-ctaua.

‖ in Prog. cō. 3. t. 4. 4ª. 107. b

** Audaciā esse.

gesimumprimū delabūtur. Non solum aūt Lunæ circuitus, sed menstruū etiam tp̄s apparitionis, virtutem quandā in nos possidet, vti prius docuimus: ipse etenim Signiferi circuitus accōmodatissimus est vnicuiq; rei proprijs principijs: menstruale vero tp̄s, quo Luna conspicit, ambiētem nos aerē immutās, oībus ex æquo hominibus cōem effectum ostēdit. Demonstratū est aūt & hoc tp̄s viginti & septem dies propemodū continere: ideoq; septimana eius minor adhuc prius dicta merito euadet. Siue. n. à triginta, tres illos, qui circa coitionem sunt dies, in quibus nihil adhuc de aere decernitur, auferre cogites: siue à vigintinouē & dimidio, reliquū tp̄s, quo Luna manifestū de se lumē præbet: priore mō septē & viginti dies, altero vigintisex & dimidiū, habebit. Q̄m ergo mutationes corporibus nr̄is accidere diximus, quasdā proprias, quasdam cōes: proprias, quæ tanq̄ ad propria principia spectent: cōes, quæ ad communem ambientis vsum: [a] † ad eūdem modum vtrosq; Lunę circuitus fieri contingit, & cōes proprijs paulo breuiores esse: {Atq; sic iam ex septimanę numero quippiam auferetur. [b] † Nam, si propriæ cōis admisceat, sitq; paulo diuturnior, ita quoq; septimanam imminui, & veluti in medio quodam proprię & cōis cōsistere, necesse est. Voco aūt propriam, quę ex Signiferi circuitu proficiscitur, nam is cuiq; nostrum virtutem affert: cōem, ex menstruo tp̄e ortam, quam supra recensui nequaquā septē & viginti dierum esse. Nam, si à mēstrui tp̄e exacto, quod ad triginta dies integros vnius dimidiū maxime requirere dicebatur, tres qui circa coitum sunt, dies ademeris, reliqui videlicet vigintiseptem minus diei dimidio erunt. Itaq; hoc tp̄s non mēstruale totum in septimanas diuiditur. Quare cōe tp̄s septimanæ, quod aerem immutat, minus erit eo, quod singulis est propriū: q̄q̄ & hoc virtutem habere dicebatur, ideoq; non nihil ex alterius septimanæ tp̄e cōfringere: vt medium vtriusq; tp̄s, quod velut mistum ex eis est, [c] † plus sexta parte septimanę demat. Ac exactam quidē vel misturam vel ablationem Deus tm̄ nouit: quantum vero humana coniectura indipisci licet, præstat circuitum earum cōem, medium inter vtrasq; collocari. Cum ergo apparitionis manifestæ & efficacis tp̄s, sit dies vigesimussextus & dimidius: Signiferi vero circuitus expleāt vigintiseptem dies cū tertia vnius parte: liquet medium ipsorum fore vigesimūsextum diem, ad hęc dimidium, & tertiam maxime et duodecimam vnius diei partem. Siquidem, vbi vtroq; tp̄e coniuncto dimidium acceperis, medium ipsum inuenies. At hoc tp̄s medium à vigintiseptem diebus duodecima maxime vnius diei parte deficit: quia, si in quatuor ipsum diuidas, exactum septimanæ tp̄s offendes, non sextā modo vnius diei parte, sed ēt maiore indigēs. [d] † Sumatur. n. ex vigintisex diebus & dimidio pars quarta, & ex vnius diei tertia & duodecima: erit autem tp̄s dierū sex dimidij quinta pars, & particulis alijs minoribus insuper adiectis, quæ sunt sexagesima prima, dein centesima vigesima, ducentesimaquadragesima. Idem tempus & hoc dici possit dierum sex, & dimidij, & sextæ partis diei, & vigesimæquartæ, & quadragesimæoctauæ. Abest aūt huiusmodi tēpus à septem diebus vnius diei quadrante, &, si exacte computes, [e] † sexagesima parte, centesima vigesima, & ducētesimaquadragesima.} Quæ cum ita se habeant, tres septimanæ viginti diebus, & sexta vnius diei parte, [f] † comprehendentur. Proinde, si hunc in modum exacte rationem ineamus, trium septimanarum numerus paululum viginti dies excedet: atq; his multo magis, q̄ viginti & vni, erit proprius. Iam sanē ostendi secundum rerum veritatem, & ‖ Hippocratis sententiam, nullam horū supputationem per dies integros fieri posse, hoc est absolute citraq; fracturam, neq; septimanam, neq; quaternionem, neq; mensem, neq; annum, neq; alium quemuis numerum.

E

F

G

Quibus & Qua de causa Tertium hunc de Diebus Indicatorijs librum Galenus composuerit. CAP. 10.

QVi iam disputationis huius subtilitati succenset, ac difficilem eam existimat, hunc nemo ipsam addiscere cogit: verum primus huius operis liber ei sufficit. Quo'd, si non laboris fugi tantior sit, secundum quoq; adijciat, à tertio autem abstineat. Nos siquidem hæc paucis planè, ijsq; inuitò, scripsisse affirmamus. Vos ò Dij immortales nouistis, vos in testimonium voco, hæc me amicorum quorundam precibus vehementer adactum scriptis mandasse.

H

Aduersus eos, qui Nugantur de Numerorum Dignitate. CAP. 11.

NAm stulti nimirum essemus, si huiusmodi sermonē vulgo cōuenire arbitremur: quoniam illi vnionem, matris expertem, dualitatem nūmērum inaudire suauius est: & alia ratione vnitatem formam esse, dualitatem materiam infinitam: deinde trinitatem absolutam harmoniā, vel perfectum numerum, et primum, aut solidum, aut planum. Quicquid. n. in mentē ipsis venit, dicunt, alij aliud, & Mineruam aliquem numerū appellant, alterum Dianam, alium Apollinem. Quemadmodum igitur hoc nō ignoramus, ita dicere dedignamur, cum nullam demonstrationē scientificam hmōi placitis adducere queamus. Et amicis frequēter ipsa re ostendimus, hmōi frigidis sermonibus vtēti, siue quęcumuis numerum laudare siue reprehendere voluerit, procliue esse. Nā periculū est, ne eò stupiditatis veniat, qui hmōi nugant, vt, cū vel de septimana, vel de alio quouis, dixerint, nō cōtenti solis hmōi ineptijs, addāt Pleiadas septem, & vtraq; Vrsam ἑπτάς ερον idest septistellam: etenim sic nominat: immo & Thebarum ἑπτὰ πύλων, quasi dicas, septiportarum, meminerunt. At quid ad rem propositam spectat, si Pleiades septem sint, Dionem laterali morbo laborantem septimo die de morbo iudicium sustinuisse? etenim alia's nono, alia's decimo

die

A die crisim habuit. Quid aũt similitudinis est, si septẽ Nili sint ostia, Theonẽ pulmonis vitio ægrotantẽ, septimo die iudicatum fuisse? nam aliqñ quarto, interdum quinto, morbi iudicium accepit. Verũ, vt in aliis omnibus duplex vitij cuiusq; ac prauitatis natura est, excessus & defectus: ita hîc quoq; Non nulli eos, qui veritatem de septimana dicere conãtur, prorsus auersantur, quippe qui sermonẽ quẽlibet summo odio, prosequunt: Non nulli in tantam nugacitatẽ incidũt, vt ẽt ea, quę ad rẽ nihil pertinent, cõmemorẽt: vtriq; Vrsæ, inquiunt, septẽ stellę sunt: primũ sanè verum non est, sed hoc extremam eorũ inscitiam coarguit. Esto iã verũ, sed neq; Bootes, neq; qui per ipsas Vrsas trãsit Draco, septẽ stellas obtinet. Pari modo nec Corõna, nec Ophiuchus, nec Cãcer, vel Leo, *Engonasis. nec oĩno vllum ex duodecim signis, in quibus planetę ferunt: Etsi illa, terrena exornare atq; ẽt disponere non astronomis modo, sed ẽt philosophis clarissimis, in confesso habetur. Quamobrem nec recipiendi sunt nugatores: nec cogendi, qui huiusmodi speculationem semper refugiunt.

Quæ Hactenus monstrata sunt: & cur Quaterniones aliqui Cæteris necessario iungantur, aliqui separentur. CAP. 12.

A Me itaq; veritatem ipsam, quantum homini licet, inuẽtam esse puto: quam quidem & Hippocrates prius cognouerat, sicut & præscriptis verbis indicauit: vulgare aũt medicorum genus

B præ segnitie eam subticuit. Enimuero nec aliud quippiam ab Hippocrate frustra scriptũ inuenio, nec illud, q‖ vlla horum computatio totis diebus fieri nequit: Atq; principium non astronomis tm̃, vel naturalibus philosophis, sed agricolis quoq;, & nautis, hominibusq; omnibus recepium assumi, Lunam videlicet terrestrem plagam, veluti Hyparchũ quẽdam magni regis Solis, gubernare. Huiusce circuitus dies decretorios sequi monstrauimus: ad hęc coincidẽtium dierum causas indicauimus: item, cur tres septimanas ad vigesimum, non ad vigesimumprimum, potius Hippocrates voluerit deducere. Cęterum his demonstratis, nullum adhuc negociũ est, inuenire, quare primam septimanam à secunda separet, hanc autem tertiæ coniungat. Neq; enim secũdam primæ, crisi ad quartumdecimum diem perueniente, coniungere ratio postulabat: neq; tertiam à secũda remouere, cum vigesimus magis, q̃ vigesimusprimus, iudicia excipiat. Quoniam vero inter septimanas ipsas duę quidem primæ separantur, tertia vero copulatur, perspicuum est quaterniones quoq; non nullos necessario coniungi, alios separari. Itaq; secundus quaternio & primus coniungentur, q vnius septimanæ primę bifariam diuisæ particula vterq; sit: tertius à secundo disiungetur, quoniam & septimana secunda à priore separata est. Tertius autẽ quarto copulabitur, qm̃ secundæ septimanæ vterq; particula est. Hic itaq; rursum quartus propter tertiam septimanã

C secũdæ coniunctam, quinto copulabitur. Adiungetur etiam sextus quaternio quinto, in decimoseptimo die, tanq̃ tertiæ septimanæ pars vterq; existens.

Quis Proprie Acutus morbus, quis Tardus, quis Breuis, quis Longi temporis dicatur. CAP. 13.

QVapropter ad bonam victus rõnem instituendam vtilissimum est iudicij tẽpus præcognoscere: num vero acutum, vel diuturnũ, vel alio mõ, morbum noĩare cõueniat, qui vigesimo die, verbi grã, iudicandus est, id nihil ægro præsidij affert. Poteſt.n. quispiam ne locutus quidem, immo qui nec prorsus cogitauerit, qui nam ipse vocãdus sit, probum victus modũ ęgro instituere, modo nihil ex aliis præterierit, quæ huc cõferre videntur. Iam sanè veritatem simul & vtilitatem exposui: sophisticarũ autem nugarum finis iam esto post hęc ostendentibus nobis hoc in loco, quãtum pleriq; medici ea, quæ conueniant, ignorent. Putãt.n. acutum vocari morbũ, qui celeriter iudicatur: contrarium huius, diuturnum. At veritas nõ ita habet: Est siquidem morbus *Græ. κρινόμενον. sed forte legendũ κινούμενον. i. mouetur quidam breui tempore durans (græci brachychronion appellant) non tñ omnino acutus: Huic cõtrarius est morbus diuturnus, vel multo tpe durãs (græce chronios vel polychronios) vel quõcunq; aliter quis vocare ipsum malit: Acuto alia morbi natura nullũ propriũ nomen sortita, op-

D posita est, idq; merito euenit: nam acuti morbi (qui, vt Archigenes quidem describebat, cum velocitate est‖ periculosus: vt Hippocrates aũt, cũ febre‖ continua euenit) accidẽs necessario erit, vt celeriter iudicẽtur: etenim ex motus specie acutus nuncupatur. Quiescere aũt celeriter ipsi est necesse, vt qui ad proprium finẽ properet: nam idem est celeriter moueri, ac ad terminũ confluere. de Vict. rat. in morb. acut. cõ. 1. t. 8. 7ª. 108. h Erit iam oĩno brachychronius: alia tñ atq; alia ratione & acutus & brachychronius dicetur: nam *Græ. κρίνεσθαι. sed forte κινεῖσθαι. i. moueatur. propter motus celeritatem acutus: q vero diu morari is, qui celeriter mouetur, non potest, brachychronius appellabit. †At ei natura alia morbi cõiuncta est: ⁊ multæ siquidem febres diariæ ex frigore quodam, vel adustione partium exteriorũ, vel labore breui, vel vigilia, vel tristitia, vel ebrietate, vel ira, vel id genus similibus, proueniunt, paruæ simul & breues, & periculis prorsus vacuę: atq; nemo has vel idiota vel medicus acutũ morbum vocare consueuit. Itaq; acutus à brachychronio morbo clare in his ipsis distinctus est: Tardus autem cum polychronio seu lõgo confusus est, q̃q; non eandem notionem obtinet: siquidem acutus tardo, oligochronios. i. exigui tẽporis, polychronio oppositus est. Omnis ergo acutus planè exigui tẽporis morbus est, & omnis diuturnus necessario tardus: non tñ, si breuis temporis, acutus statim est: neq;, si tardus, longi temporis. Proinde ex tali immutatione non admodum manifesta compluribus medicis, non appellationes tantum, sed rerum quoq; ipsarum dignotiones, confusæ fuerunt.

†Al. ex antiquis. At ei proxima ẽ natura alia morbi brachychronij quidẽ, non tamen acuti: et ita uetus interpres.

Galeni

GAL. IN PRIMVM PRORRHETICI LIBRVM HIPPOCRATI ATTRIBVTVM COMMENTARII TRES

Ioanne Vassæo Meldensi interprete.

Plurimis locis ad veterum Codicum Græcorum fidem ab Augustino Gadaldino nunc rursum emendati.

CENSVRA

Ex multis, quæ habet Liber falsa, diminuta, empirica, & quæ ad vniuersales prædicendi regulas reduci nequeant, non esse Hippocratis existimatur. Est tñ Authoris, eiusdem cum Hippocrate artis, & ex Galeni commentarijs, multis summæ vtilitatis documentis refertus.

ARGVMENTVM

Totus ferè hic Liber in Delirij & Spasmi Prædictionem expenditur, vt etiam habetur à Gal. com. xxi tertij huius commentarij 182 f. G

COMMENTARIVS PRIMVS

** Sunt, qui putant hic deesse principium.*

NOn tamen ẽt Herophili sñiam, qui τὴν πρόγνωσιν .i. pręsensionẽ pręcognitionẽ ve, ἀπὸ τῆς προῤῥήσεως .i. à pdictione, certo & incerto distinguere conať, probare oportet: pręsentimus siquidẽ mõ vtroq; & pręd icimus, veluti & cętera oĩa, omni in arte. Imbres siqdẽ siccitatesq;, & frigora & ęstus, & vẽtos & ventorũ trãquillitates, quibusdã ex signis pręsentiũt tũ nauium rectores, tũ rustici: atq; interdum quidẽ tum exacte tũ certo, interdũ & ad pbabilẽ vsq; expectationẽ. De signis autẽ hmõi cum alij pleriq;, tum Aratus in libri, eorũ quæ in aere conspiciũtur, calce scripsit. At quo nã quis pacto futura pdicere valebit, nisi ea pręcognouerit? Quod sane demõstrauit ẽt Hippocrates in exordio prognostici, ita scribens: ‖ Præsentiẽs. n. & prædicens coram ægris. Præsensio aũt in anima est nostra: Prædictio vero eorum, quæ sunt præcognita, per vocem efficitur: constatq; non alia quidẽ in anima nos opinari, alia vero prædicere. Cętérũ, quo nam pacto liber inscribatur, cæteris, qui opera artis nõ valde curauerunt, peruestigandum relinquẽtes, † quæ in libris singulis sunt cõscripta, ipsi contemplemur: q̃ũ in alijs quoq; fecimus, q̃uæ antea exposuimus, alijs quidem distinctiones aliquas necessarias à scriptore prætermissas adijcientes, alia vero non esse vniuersalia demonstrãtes, quamuis dictionis charactere forma ue, tanquam de eiusmodi, author differere videatur. H

in Prog. cõ. 1. t. 2. 4ª. 189. c

† ipsi quæ in libro sunt cõscripta singula.

** quos.*

† Forte clarius. ut nec ipsi ægrotanti conspicue appareat, par sane ẽ, ut ab illo quidẽ tanquã futura præcognoscatur, à nobis aũt tanquã iã facta cognoscatur: quãdoquidẽ res hæc. Vide etiã ĩfra cõ. 5. in fine.

Qui Comatosi inter initia fiunt, cum capitis, lumborum, hypochondrij, colliq; dolore vigilãtes, phrenitici ne existant? Stillatio è naribus his perniciosa, tum aliàs, tum si quarto cœperit die.

Cõplura veterũ exẽplaria verbo /phrenitici/ verbũ /existãt/ nõ hñt adiectũ. Hinc exorta est qõ, vtrũ ne eos, qui ita habẽt, quis iã phreniticos appellabit, an fore expectabit. Adiecto vero verbo /existãt/ atq; in hũc modũ simul scripta oỡne /phrenitici ne existãt? qõ est, an, qui ita affecti sunt, iã phrenitici sint, vel nõ sint. Qõni aũt eiusmodi iã & alia quædã nõ momẽtanea annectitur qõ, quam & de febriliũ accessionum principio mouerunt. Nempe in illis rõni consentaneum esse videtur, non postea venturam præcognoscere nos accessionem, sed incipientẽ iam dignoscere ex alteratione pulsuum. * Qm̃ vero non dũ insignẽ acceperit magnitudinẽ † vt ægro quidẽ tanq̃ dicenda conspicue videatur, à nobis vero vt tanq̃ iã facta cognoscatur, res hæc non aliter, q̃ plantæ recens è terra ortæ, dignoscitur: quas rusticus quidam, vel qui in plãtis oĩbus dignoscendis est peritus, confestim internoscit: cæteris vero incognitæ manent. Agros siquidem herbas germinatione simillimas

A ne ſimillimas ſæpius ferre conſpicimus: quas nos quidem nõ internoſcimus, ruſtici vero interno uerunt, quid'nam ſcilicet ex his hèrba ſit, quid triticum nuper enatum, quid hordeum, quid zea, & quid'nam aliorum vnumquodq;. Ad hũc quoq; modum res habet in arboribus: nempe et eas, cum oĩbus ſuis partibus abſolutæ ſunt, vniuerſi cognoſcimus: cum vero enaſci incipiũt, omnino à paucis cognoſcuntur. Sermo igitur hic, veluti admodum probabilis, recipiendus eſt. Sed deinceps eſt inquirendum, quid'nam per phrenitim oporteat intelligere. Nempe Hippocrates in libris epidemiorum, vt in eorum docuimus commentarijs, ‖ continuam eam, quæ cum acuta febre eſt, dementiam, phrenitim appellare videtur: continuam aũt dixi, quia non nũquam in vehementium febrium vigoribus deſipientiæ ſuperueniunt, ſed in declinationibus confeſtim deſiſtunt. Μαίνεσθαι ſiquidem id eſt inſanire, oẽs homines dicunt eos, qui deſipiũt citra febrem: φρενιτίζειν vero, qui cum febre id patiuntur: Quod vero in febris vehementis vigore accidit, appellãt & παρακόψαι, & παρενεχθῆναι, & παραληρῆσαι, & παραφρονῆσαι: phrenitim vero non appellãt, niſi febriat æger & continue deliret. Continuitate igitur dementiæ, quodq; ſimul cum febre fiat, phrenitim agnoſcemus: nihilo vero minus phreniticos eſſe dicimus, quicũq;, comatoſi cũ ſint, nõ ſapiũt, ſed delira loquunt̃, atq; à præſentibus expergefacti ſtupefactis ſimiles vñr. In hũc itaq; modum, & in

*B epidemiorum tertio ita ait, ‖ Nullus aũt phreniticorũ vehemẽter inſaniuit, vt in alijs, ſed alia quadam veternoſa in ſomnũ delatione capite grauati moriebantur. Sermonem itaq; hunc tanq̃ maxime probabilem recipio, vocariq; oẽs ab Hipp. phreniticos exiſtimo, qui mente læſi cõtinue fuerint, quo modo & qui inſaniunt, ſola febre ab his diſcrepantes. Sed, qm̃ his magna ex parte inſit, vt palpebris apertis vigilẽt, ob id quàm plurimi medicorum vigiliam etiam huiuſmodi inter ea, quæ phrenitidem indicant, ſcripſerunt. Dixi, huiuſmodi, qm̃ & cum comate vigiliæ fiãt, vt Hippocrates ipſe in epidemiorum tertio oſtendit, inquiens, ‖ Prehendebat aũt eos vel coma continuũ

" non ſomniculoſum, vel peruigiliũ laborioſum. Vt coma ſit in ſomnum delatio, nequeuntibus, qui ab hoc occupantur ſymptomate, vigilantium munia obire, ſed tum palpebras claudere cupiẽtibus, tum dormire ſperantibus. Contingit aũt interdum horum quibuſdam, vt clauſis palpebris dormire nequeant, ſed plurimum vigilent: quod Hippocrates coma non ſomniculoſum appellauit. De eo autem, quod per vocabulum coma ſignificatur, librum habes integrum noſtrum: in quo pluribus teſtimonijs Hippocratem cataphoram omnẽ id eſt ad ſomnum delationem, coma appellare demonſtrauimus. Quo fit, vt in præſentia eoſdem comatoſos & vigilantes dici mirum non ſit. Si.n. comatoſi quidẽ, ſed abſq; vigilijs fuiſſent, non quæſiſſet, phreniticos'ne eos vocare

C oporteat, vel iã exiſtẽtes vel futuros. Perpetuo ſiquidẽ ita me audias ob ea, quę primã rerum oium generationem, non ſolarum affectionum, prægrediuntur. Iam vero, ſi neruoſæ partes male cũ vigilia ſine comate inter morbi initia affectæ fuiſſent, nec ita quidẽ quæſiſſet, an phreniticos eos appellare opus ſit. Nempe, qui ſine vigilia comatoſi exiſtunt, nullo pacto ſunt phrenitici: at, qui ſine comate peruigilant, ſi id per initia cum prædictarum partium dolore perpeſſi fuerint, de neceſſitate phrenitici exiſtunt. Si vero vigilia comati annexa fuerit, ambiguitatem res habet: Atq; ob id in orone, ἆρα cõiunctionem, ideſt ne, adiecit: qua tono circũflexo vtimur, cũ de quibuſdã rebus addubitamus. Quod aũt & in ſequentibus memoria tenere cõmodũ exiſtit, id ſemel intellectum perpetuo habere in promptu debemus: & quæ pp cauſarum externarum aliquã facta ſint, & quæ morbi rõne ſuperueniãt, diſtinguentes. Nam, ſi quis, vbi cõtente ambulauerit, vel alia ex actione laſſitudinẽ ſenſerit, vel & vna cum his exuſtus fuerit, ſimul febrire cœperit, capite item dolere & lumbis hypochondrio & ceruice, nullam magnam profecto ex his accepturum te vel ad futurarum, vel iam natarum affectionum diſcretionem, ſperaueris notam. Verum, ſi abſq; externa cauſa prędictas partes infeſtauerint dolores: ſi vigiliæ quidem ęgro contigerint abſq; ea, quę in ſomnum fit, delatione: deliraturum eum ſperabis. Quo'd ſi vna cum comate coniungantur, tũc diem

D vnum expectes, in quo, motionem ægritudinis dignoſcas, oportet. Phrenitis ſiquidem, quæ exquiſita eſt, & nulli alteri morbo permiſcetur, fit, cum bilis flaua locũ, in quo princeps animæ pars reſidet, prehenderit: Lethargus vero, cum locum eundem humectarit dilueritq; pituita: nã, quæ partibus in alijs ex bile & pituita noxæ cerebrum ipſum ad ſympathiam trahere poſſunt, cõtinuæ hæ non ſunt. Quoties igitur vterq; humor cerebro moleſtus fuerit, prehendunt contraria hominem ſymptomata, ita vt tum vigilet, tum leniter in ſomnum deferatur. Cum vero & ad ſomnum defertur ſimul & deſipit, miſtam ipſi permanere affectionem eſt putandum. Non nunq̃ & in horum alterum res ita deflexit, vt vel bilis, vel pituita ſuperior ſit, ægerq; reddatur aut phreniticus exquiſite, aut lethargicus. Ego vero, quoties ad finem vſq; tum deſipientia tum coma perſiſtunt, affectionem hanc ex phrenitide & lethargo miſtam appello: quidam Typhomanian vocauerũt, vt et in libro de ‖ morbis ab Hippocrate ſcriptũ eſt. In tertio vero epidemiorũ (vt paulo ante dixi) phreniticos oẽs appellat, qui continue deſipiũt cũ febre. Iã reliquum eſt, vt quæramus, quam ob cauſam dictionis principio dixerit, Qui comatoſi inter initia fiũt. in calce autem, Tum alias, tum ſi quarto cœperit die. Nempe principij nomẽ indicat quidem & primum morbi ingreſſum inſultumq;: indicatq; & eum, qui ſecundum latitudinem ad tertium vſq; vel quartum extẽditur diem: indicat præterea & primũ morbi tempus, cum morbum in quatuor diuidentes tempora, cõſtare

3.Epid. cõ.3.t. 45.46.3a.144.e

3.Epid.cõ. 3.t. 45.3a.144.e

3.Epid.cõ. 3.t. 39.3a.144.b

‖Typhomania apud Hip. in libris, qui d morbis inſcribunt̃, nõ memini legiſſe: ſed de ipſa affectiõe lib. 1. de mor. circa finem (vbi ipſe Hippo. agit de phrenitide) vñ neſcio quid innuere: verũ ibi deeſſe aliquid arbitror, & ea de cã in Aldia æditione appoſuerunt aſteriſcum. Lib. ãt. 4. Epid. ĩ hiſtoria in Attici puero legitur τυφλομανίη ĩ græcis cod. ĩpreſſis addito λ: ſed hic apud Gal. & in lib. de Comate, & in explanatiõe ling. Hip. ſcribit̃ τυφωμανία ſine λ: & in lib. cui titulus ẽ, finitiones medicę Gale. aſcriptę, ſcriptũ eſt, non typhomaniã, ſed typhoniam eſſe vel lethargũ delirum, vel delirium lethargicum.

ex principio, incremento,ſtatu,& declinatione,pronũciamus. Sed de his ex principij nomine ſi- E gnificatis in primo de iudicationibus eſt demõſtratum. Nunc aũt, in quo ſignificatu dictum hoc nomen ſit,cõſideremus. Arbitror equidem Hippocratem in prima dictionis parte ἀρχὴν.i.prin cipium dixiſſe,morbi totius ingreſſum,qui ſecundum latitudinem intelligitur: In calce autem cũ ait, tum alias,tũ ſi quarto cœperit die, dicere tunc ἄρχεσθαι.i.incipere,prædicta ſola ſymptomata, ęgro iã quatuor ante diebus febre correpto,vt in eo,quod ẽm latitudinem ſumitur, principio generentur tum coma, tum vigilia,tum partium neruoſarum dolores.Nẽpe primo vel ſecundo die præ copia ſanguinis,qui pp bilis permiſtionem acrimoniam quandam mordacem habeat,poteſt reddi idem ęger tum comatoſus,tum vigilans,grauata quidem ob ſanguinis copiã cerebri faculta te,ſed a bile vſq; adeo irritata,vt ſomnus inhibeatur.Quarto vero die copia iam imminuta, & præſertim ſi medicus eam vacuare præuerterit,atq; acrimonia cocta,deſinere vtrũq; ſymptoma, tũ co ma,tũ vigilias par eſt. Si ergo, quo tpe ceſſaſſe debuerũt,ea fieri videant,bilẽ vel pituitam cerebrũ inuaſiſſe,non ſanguinis copiam,id cõmonſtrat. De potentia aũt quarti diei in libris de diebus iu dicatorijs eſt dictum,cũ inibi mentem Hippocratis explicaremus,qũo & in prognoſtici cõmenta rijs: Nẽpe hũc ait‖indicem ſeptimi eſſe: quod eſt,eã habere naturã, vt, qualiſ'nam ſeptimus futu rus ſit,indicet. Cum ergo ſignum malũ, quarto apparuerit die, malus de neceſſitate ſeptimus eſt F futurus: ſi vero ſalubre & bonũ, ſeptimus bonus erit: nam proportione virtutis ſigni, tũ magis, tum minus vel bonum vel malũ fore ſeptimũ ſequens eſt.Quæ aũt ſigna magis minuſq; tũ perni cioſa tum ſalutaria exiſtũt, in prognoſtico oſtenſum eſt. Septimum igitur proportione quarti,ma gis minuſq; tum bonum tũ malũ fieri cõtinget. Cũ itaq; ſtillatio e naribus ſemper malũ ſignum ſit,abſolutiſſima morbi malitia ſignificat,ſi quarto fiat die: vt ſiquidem natura collectam in cerebro abũdantiam conata eſſe,vt expelleret, ſed nequiuiſſe. Talium aũt ſignorum genus deterrimũ eſſe conſtat: nẽpe quę vel Tubercula vel puſtulæ ex imo ad cutẽ enata recurrerunt, grauiſſima om nium exiſtũt: Sudores quoq;,qui cœperũt quidẽ,ſed protinus ceſſauerũt,praui ſunt: Deiectiones item,& q̃ per†ſanguinis eruptiones,} vel in mulieribus per vterũ vacuant: oĩa ſiquidem hæc deteriora his ſunt,quę nullo apparẽt pacto,ſi,vbi cœperint,ceſſent. Contingit.n.interdum coquen tem adhuc contriſtantia naturam nõn dum ad horum expulſionem excitari: in illis vero, quæ cœ perunt quidem,ſed protinus deſierunt,apparet veluti excitatio quædam, conante natura excerne re,quæ moleſta ſunt,atq; ita ob imbecillitatem,quod propoſuerat,perficere nequeunte.

* *forte,&c.*

2ª.Aph.24. Extra. ord. 15.g

† *Al. hæmorrhoidas.*

2 *Ventris valde Rubens Proluuies mala quidem in omnibus morbis,non minime vero in prædictis.* G

Signorum ſingulorũ vires docet in prognoſtico Hippocrates: vultq; in calce libri viribus dictorum ſignorum æſtimatis perpenſiſq; id eſt inter ſe collatis,fieri ita prænotionem. Nẽpe ſigno rum quædam ὁμοειδῆ id eſt ſpeciei eiuſdem, exiſtunt(cum autem ὁμοειδῆ dico,quaſi & ὁμογενῆ id eſt eiuſdem generis, iam dixerim, ita me audias) alia vero neq; genus habent idem neq; ſpeciem. Speciei ergo eiuſdem ſunt,quæ in vna aliqua fiunt affectione.Quæ quidẽ per ſputa excernũtur, affectionis tum pulmonũ,tum thoracis,tum aſperæ arteriæ,tum gutturis,atq; (vt in ſumma dicã) reſpirationi ſubſeruientium inſtrumentorum ſigna ſunt: horum autẽ ipſorum, quę & in reſpiratione vitium per ſe & primum cõtraxerunt: nam ab his ſeparantur,q̃ per conſenſum afficiuntur. Cerebri quoq; & mẽbranarũ ipſum tegentiũ,quõnam afficiantur mõ,ſigna ſunt, per ea quidem, q̃ excernunt, q̃ per nares & palatum vacuant: per functionũ vero lęſionẽ, quæ in cataphoris, vel vigilijs,vel deliriretijs,vel cõuulſionibus,vel totius corporis tremoribus viſunt. Si quis igitur ſimul tum deſipiat,tũ conuellat,q affectio ea grauior ſit,q̃ ſi alterum illorum dũtaxat fuerit,liquido conſtat oĩbus: pari modo ſi difficulter ſpirans protinus & nigra expuat. Sed forſan hęc nũ recte inter ſe quis permiſcuerit iuxta eam,quę in libris eſſe debet, doctrinam: ſufficit.n.cuiuslibet virtutem receſere permiſſa diſcentis arbitrio omnium in ægrotantibus contemplatione. Signorum H aũt diuerſi generis connexio prorſus inutilis eſt, & cũ in libris ſcribitur,& cum in exercitationem per eam,quæ ſermonibus fit,conuentionem venit. Nempe definita cuiuſq; ſimplicium virtute ſa tis eſt poſtea ſemel duntaxat dicere,quod dixit Hippocrates,‖perpẽdendas ſcilicet ſignorũ vires, conferẽdaſq; inter ſe,vt de ęgrotantibus quippiam enuncietur. Si quis autẽ ſignum malum eſſe vrinas nigras dixerit: adiecerítq; & peius eſſe,ſi nigra quoq; expuerit: & deinceps hoc rurſum pe ius,ſi & nigra deiecerit, atq; ſi inter initia id contigerit: præterea & peius adhuc eſſe, ſi quarto id fuerit die: adiecerítq; et his,tum quod in exordio prognoſtici eſt ſcriptum,‖tum faciem,illã,quam priuatim mortiferam medici appellant: vanã ſane ſignorum permiſtionem ſcripſerit. Nullus ſiquidem ita amens, vt non intelligat minus male eum habere cuius pulmonẽ vel thoracẽ morboſa vrget affectio: deterius vero eũ,cuius partem vtrãq; fatigat: ſicuti & adhuc deterius, quem vnà cum his ventris exercet affectio: atq; adhuc deterius,quem vel iecoris vel cerebri affectus premit. Quæ igitur vniuerſi vel non ſcripta norunt,ea fruſtra temereq; ſcribũtur: niſi quis vel chartas vel tempus perdere voluerit: quod ppetua ſeruari memoria velim. Sed ad inſtitutum redeamus. Ca pite dolẽtibus non abſq; rõne lumborũ dolores, ceruicisq;, & hypochõdrij adiecit: nempe pluribus generis eiuſdẽ ſimul factis ſignis non ſolũ ſpecies vel genus affectionis cõpertius erit,verum quoq;

in Prog.cõ.3.t. 37.4ª.211.e

in Prog.cõ.1.t. 6.7.4ª.191.a.b

A quoq; & magnitudo ipsius dignoscetur. Cum autem desipientiæ coma adiunctum fuerit, eaq; cerebrum male habere demonstrent, securior nostra erit cognitio, videbiturq; affectio maior. Cum vero & è naribus stillatio accesserit, iam nō securiorem cognitionem esse dixerim, sed sciētificam & certam, cū signa victā à morbo cerebri facultatē commonstrent. Quod si & quarto die factum esse, id adiectum fuerit, certissime ita cerebrum in magna quidē esse affectione constabit, sed perniciose hominem habere. Quibus si adiecerit quis frigidū cum è naribus, tū ex ore expiratū, perniciosum quidē in oībus est, non minime autem in prędictis: & verū quidem aliquid enunciabit, sed doctrinæ, qua liber pollere debet, superuacaneum: Quo mō & si his adiecerit nigra sputa: nēpe & hæc quidem mala sunt, sed alterā à prædictis commōstrāt affectionem, veluti & vrinę: nam & hæ, si nigræ fuerint, vitiosam præstāt notam, affectionem tñ aliā ostendunt. In prognostico igitur seorsum signorum singulorum virtus declaratur: atq; eorum, quæ affectionem vnā indicant, concursus aliqñ est scriptus, vt in exordio quidem in ea facie, quæ mortē portendit, infra vero in suppurationibus, hyderis, & alijs quibusdam: in hoc aūt libro sæpius in vna diuersi generis signorum concursione complura superflue implicantur. Valde rubens igitur proluuies, quę in iecoris fit affectionibus, perperam hoc in loco cerebri vitijs adiuncta est: est sanè & ea per se non bonum
B signum, iocinoris scilicet imbecillitatem ostendens: sed adiecta cerebri affectioni, duas ob valentes affectiones periclitari hoīem prænunciabit. Sed quid nam hoc? nam si pleuritis & peripneumonia vno fiant tpe, periculosius id existit, ꝙ̄ si horum alterum duntaxat factum sit: nec minus, si præter hæc dysenteria quoq; æger vexetur, aut quæuis alia cū his oboriatꝰ affectio. Sed nemo permistiones huiusmodi, in libris docet. Ventris autem περιπλύσεις ἐξερύθρως idest proluuies valde rubētes, appellat tenuium substantia humiditatum deiectiones, vt si quis ventrem sanguine conspersum aqua abluerit, aquamq; excreuerit: sic & biliosa dr̄ proluuies, cum, quod excernit, tale apparet, quasi ex aqua & pauca bile mistis fiat. Imbecillitas autem retentricis facultatis est hepatis, atque vt plurimum sanguificę symptoma comitatur: hoc autem superfluis, quæ reuomuntur, proportione respondet. Nam, cum ventris concoctio inculpata fuerit, nullum symptoma hmōi subsequitur: cum vero ob copiam, vel corruptionem, vel & superfluas humiditates non valde vtiles in ore ventris relictas, grauatus venter, ad horum excretionem insurgit, vomitum facit. Tale quippiam, & cum sanguis in iocinore generatur, contingit: atq; ob id cruētę interdum fiunt deiectiones: interdum autem & impense rubētes proluuies, aquoso scilicet simul & cruento ichore ex hepate in ventrem confluente: vel modico sanguine tum acri tum mordente & velut semicocto te-
C nuibus & aquosis humiditatibus permisto, atq; colorem illis præstante.

3 *Densæ Linguæ, atq; Aridæ, Phreniticæ.*

Scriptum esse τραχεῖαι idest asperæ, non δασεῖαι idest densæ, erat melius. Nam, cum lingua cō natam ex tum vasis tum glandulis, quas à fundenda saliua σιαλοχόους vocāt, humiditatem habeat: primus quidem ipsius defectus densam eam facit: maior vero asperam: immoderatior autem siccitas perrumpit eam non secus, quàm pinguem terram diutini squalores: quapropter, vt lingua sicca simul & densa sit, fieri non potest. Melius est igitur, vt retuli, asperam scribere. Quare alterū est è duobus: nempe aut scriptor neglectim enunciauit: aut, qui primus adscripsit dictionem, vitiauit. Talis vero lingua siccitatis immoderatæ nota est: quo fit, vt & ardentibus superueniat febribus: Hocq; docuisse ei, qui secūdum prognostici legem ad doctrinam accedit, fuerit satis: nam, qui discit, siccam linguam ratione eadem fieri intelligit tum in huiusmodi febribus, tum in phrenitico: siquidē & phrenitica affectio, quam flaua bilis parit, calida & sicca est. Præstat igitur mea sententia dictionem vitiatam esse affirmare, quomodo & alias multas ita vitiatas esse demonstrauimus apud plerosq; me superiores veteres, non medicos modo, verum quoque & philosophos
D & grammaticos & rhetoricos. Sunt tamen ex libri expositoribus, qui hoc ipsum defendere sunt conati, linguas densas dici, quæ densam efficerent vocem, affirmantes: nempe voces quasdam ita appellari aiunt, à quibus, qui eas proferunt, δασυστόμους idest densi oris, appellitari dicunt. Voces ergo huiusmodi cum sicca lingua phreniticas esse aiunt, perinde quasi scriptor dicere non potuisset *densæ voces cum sicca lingua phreniticæ. Sed pro vocibus linguam dicere extraneum est: nēpe & hoc pacto quis dixerit tum graues tum acutas, tum paruas tum magnas linguas, vbi vel grauem vel acutam, vel magnam vel paruam indicare vocem voluerit. Adde, ꝙ neq; voces vllas densas appellari audierim, quemadmodū nigràs & albàs audiui, per metaphoram quibusdam ita appellantibus: proinde nec noui quidem, quas nam vocent densas. Raucas quidē & nigras, in libro de voce, propter voci deputatorum organorū humiditatē fieri ostendi. Densas vero si alias quasdam præter has dicāt, explicare debuerunt: & si ex his aliquas voces, sanè eiusmodi ob humiditatē potius, non ob siccitatē fiunt: sicuti tum acutæ tum clangentes, ob vocalium instrorum, quę circa guttur sita sunt, ariditatem. Cæterum linguam nō vocale, sed dialecticon idest locutionis, instrumentum, esse constat: atq; ob id, cum ea patitur, balbutiem blesitatemq; in locutionibus fieri contingit, & non raucam habere vocem vel nigram: cuius generis esse quosdam suspicor eas existimare, quas ipsi appellant densas. Ego enim, vt retuli, neminem, qui ita vocaret, audiui:

*De uoce nigra vide etiam libro.4. de locis affectis ī fine sexti capitis, hac classe pagina.26.f. quanquā iterpꝭ uerterat, obscura. * de alba autē vide lib. 3. de differētiis pulsuū ca.ult. hac classe pag.63.g

tametsi plerosq; medicos audiuerim dicentes, palpebras densas, quæ asperitatem quandam exi- E
guam haberent, sicuti est densa lingua: nẽpe absolutas densitates in palpebris non amplius den-
sitates appellant, sed asperitates: proportione igitur linguæ asperitati hæc respondent.

4 *Vrinæ in Turbulentis vigilibusq; Decolores, nigræ, sublime petentes, atq; in* [a] *sudóribus, Phreniticæ.*

A* ἐφιδρῶσιν. *huius at uerbi* ἐφιδρῶν, *quẽadmodũ et* τῆς ἐφιδρώσεως, *frequẽtius mẽtio fiet & declaratio in hoc opere.*

B † *Ex græcis ĩpressis. ob sermonis. n. breuitatẽ recessisse à mochlico, qui cõiter receptos Hippocratis libros: nec solũ ab ipso sed & ab aphorismis.* ex antiquis ãt. nã ob sermonis breuitatem mochlicũ aiũt à propria enũciatione recessisse librorum, qui Hippocratis esse concessi sunt, & nõ solũ aliorum, sed & aphorismorũ quoque. & c.

C † *cũ ipsa cã, quæ phrenitidem facit, aliqua in re ipsæ communicant.*

D † In ĩpressis codi. ἀλόγως .i. præter rõnẽ legit. interpres vr̃ legisse, οὐκ ἀξιολόγως.

Solœco in dictione participant non paucæ libri huius orationes: vt ob eam rem iure suspicati
quidam sint librum Hippocratis nõ esse: [b] † nẽpe & ob sermonis breuitatem reiectus erat, mochli
co quidem inter libros Hippocratis confesso receptoq;: neq; eo solum, verũ quoq; & aphorismis
ipsis: qui quanq; maxima cũ breuitate enunciẽtur, non tñ, quod solœci particeps sit, in ipsis repe-
rias: adde, ꝙ enunciationes adeo excellunt, vt planè dicant grauem eius libri authorem esse. Præ-
sens vero liber alienam in multis orationibus habet enunciationem: Vt cum in præsenti dictio-
ne de vrinis ait: nempe hoc pacto improprie dictum est/sublime petẽtes/cũ, quæ vrinis inuehun
tur, dici ita debeant, non vrinæ ipsæ. Ob eã causam non nulli permutata dictione ita scripserunt:
Vrinæ in turbulentis vigilibusq; decolores, nigris sublime petentes. Sed proculdubio reperit &
in ea scriptura solœcophanes, etsi q̃ maxime vitare ipsum videant, qui dictionẽ permutãt: nẽpe
hęc orõ/sublime petẽtes/manifestã ad vrinas relationem hẽt. Hæ igitur ipsę & phreniticę dicun F
tur, id est phrenitim vel significãtes, vel facientes: ꝙ faciãt, non consentaneũ videtur: ꝙ significẽt,
nõ vacat ratione. Quòd si significẽt, [c] † phrenitidem cũ effectrice causa quadãtenus cõicare signi-
ficant. Demonstratum aũt est nigras vrinas ob serum bilis atræ vnà cũ excremẽtis aquosis emis-
sum, procreari. Gemina vero bilis atræ existit generatio: nẽpe vel flaua bile supra modũ exusta
assataq;, vel crasso sanguine: supra modum autẽ assatur ꝑꝑ vehementem caliditatem. Iure ergo in
febribus, quæ causi appellant, & phrenitidibus, tales meiũtur, cũ tum calidæ tum siccæ affectiones
eiusmodi existant. Inter vrinas autem, quæ per se totas nigrę sunt, deteriores his habent, quę enęo
rema duntaxat nigrum hñt: in præsenti tñ dictione, neq; hoc aperte distinctũ est, an vrinas totas
nigras dicat, an sola enæoremata. Vult aũt dictionis huius author, quicunq; fuerit, vrinas hmõi,
cum in turbulẽtis vigilibusq; apparuerint, phrenitidem indicare: Vt ταραχώδεις id est turbulen
tos, eos intelligamus, qui [d] † non insigniter turbantur, quod offensa leuiter mente fieri cõsueuit:
adaucta vero hmõi, quæ exigua fuerat, offensa, non ταραχώδεις simpliciter, sed iam παραφρονοῦντες id est desipientes, tum dicũtur, tum sunt. De vigilia autẽ quid attinet dicere, ꝙ ex phreniticis
symptomatis vnum sit? Superuacaneum præterea in dictione est verbum hoc/decolores/in vri
nis, cũ per nigras consignificatũ sit. Quod vero dictum est/in sudóribus/ostendit quidẽ sudores G
circa caput fieri, præ copia ipsum conflictari indicantes: sitq; inter cætera & hoc phreniticum si-
gnũ: improprie tñ enunciatũ est, cum, quid'nam intelligere oporteat, excogitare nequeamus, vbi
dr̃/in sudóribus/an vrinas, quanq; ipsa totius enunciationis sequela hoc videatur maxime verisi-
mile intellectu: an affecta corpora: an ꝑter hęc & affectiones. Sed, quouis mõ quis intellexerit, ꝙ
enunciatio impropria non sit, effugi non potest. Omissa igit̃ ea, quouis modo habuerit, scripta cõ
sideremus. Vigilię igit̃, & turbationes ęgrotantiũ re vera sunt phreniticæ: vrinę vero, et sudóres,
nullo pacto. Nempe, qũo succi tum arteriarum tum venarum habeãt, vrinæ indicant: signa vero
phrenitica, cerebri ostendunt affectionem. Pari modo sudores, aliarum quarundam affectionum
notæ existunt, de quibus mentionem sæpius fecimus, non tñ cerebri affectionẽ sufficienter mon-
strare possunt. Sunt sanè non nulli ex ijs, qui librũ hunc exposuerunt, qui ex scriptis in libris epi
demiorum ægris desipientes colligãt, quibus pati quippiam cõtigit eorum, quæ hic referunt, tum
symptomatum tũ signorum, vel in deiectionibus, vel vrinis, vel vomitibus, vel sudoribus, vel pu
stulis, vel sputis, vel partem aliquã infestantiũ: Cũ sanè talia signa phrenitica nõ sint, quanq; ęgris
de necessitate insint, fieri siquidẽ non poterat, vt talis vel non talis vrina in his non inueniretur:
Pari modo, & de sputis deiectionibusq; & cæteris omnibus est dicendum. Si igitur in ęgro quo- H
piam deiectio eiusmodi vel tale aliud quippiã vnà cũ signis phreniticis visum fuerit, atq; deinde
æger phreniticus reddatur, perperam quis ea omnia phrenitidis indicatoria esse pronunciauerit.
Necesse est. n. vt proprijs morborum signis alterũ è duobus insit: nẽpe vt vel perpetuo, vel solis,
contingant: cum aũt neq; solis insint, neq; perpetuo, propria illorum non sunt. Ob eam causam
phreniticorum signorũ ea sunt certissima, q̃ ꝑpetuo, & solis ĩsunt phreniticis. Deinde ab his, quæ
perpetuo quidem, sed nõ solis: Quæ in suis tractationibus distincte sunt tradita à nobis: demon-
stratumq; neq; in vrinis, neq; in deiectionibus, neq; in sudoribus, neq; in sputis, neque in vomiti-
bus phrenitica esse signa. Cõsueuerunt aũt libri interpretes propemodum oẽs, vt dixi, adnotare
ex epidemijs ægros, neq; solum in præsenti dictione, verum quoque & similibus huic omnibus.
Eam ob causam, qui sese eorum æmulos præstant, ij apud ægros quotidie multa quidem effutiũt:
sed, quantum ad prænotionem attinet, idiotis conspiciuntur similes: nempe, ꝙ in oĩbus progno-
sticis speciei morborum signis in affectorum locorum methodo exercitati esse debeant, est perpe
tuum. De ea autem methodo à me seorsum scriptum est, veluti & de ijs, quæ iudicationes signi-
ficant. In quibus parum exercitati quidam veterum libros exponere audent, planè ignorantes, ꝙ
bonum enarratorem oporteat esse idoneum prius iudicare, quæ bene & quæ perperã ab authore

dicta

A dicta ſunt, ne ijs, quæ perperam dicta ſunt, patrocinatus, opinionem vel ignorantiæ vel conten-
tionis reportet. Verum, quoniam non in hac dictione ſolum, ſed etiã per librum totum inſerunt,
quos ex epidemijs collegerunt ægros, præſentem ſermonem totum ad finem vſque perducere ſa
tius eſſe arbitror. Quòd ſi quis prolixitatem moleſte tulerit, proprium dictionis huius ſermonẽ,
non libri totius cõem eſſe exiſtimans, vbi à nobis audierit, quó nam pacto expoſitoribus quidem
in omnibus ferè dictionum expoſitionibus, quas perperam in mediũ afferunt, non prolixus mo
do, ſed ediſcentibus etiam ipſis nocuus ſermo ſit: quæ vero à me nunc ſemel dicta, & commodiſſi
ma ſint, & dicendorum omnium breuem compendioſamq́; faciant explanationem: deſinet certe
prolixitatem incuſare, habebitq́; mihi gratiam tum ob eorum, quæ oſtenſa ſunt, vtilitatem: tum
ob eorum, quæ dicentur, breuitatem. Erit aũt ſermo, tanq̃ in exemplo phrenitidis, ſed morborum
omnium communis. Quoniam igitur phrenitica ſigna omnia methodo inuenire propoſuimus,
ab affectiõis notione exordiemur: nempe, ꝙ optimum omnium dicendorum principium ſit, rei,
quæ inquiritur, notio, in libris de demonſtratione eſt oſtenſum. Cum ergo phrenitim mortales
oẽs eam appellitent affectionem, in qua φρένας id eſt mentem, lęſam eſſe videant, quam tum νοῦν,
tum διάνοιαν id eſt intellectum & intelligentiam, etiam vocant: prius, qua corporis in parte ani-
B mæ intelligentia ſit, inuenire oportet: id quod primum in libris de Hippocratis & Platonis pla-
citis demonſtrauimus: quare ab ipſis nunc exorſi, ſummatim quandam velut epitomen eorum,
quæ in libro de affectis locis deſcripta ſunt, recenſeamus. Neceſſe etenim dico eſſe, vt affectio, ſiue
cum incipit, ſiue cũ abſoluta iã eſt, ex functionũ partis affectæ noxa, & ex ijs, quæ in ea apparẽt, re-
periatur: dixi autem & ante, exordiẽtis affectionis notas, prognoſtica ſigna eſſe eius, quæ iam cõ-
pleta eſt. Qui igitur cerebri naturaliter habentis munia nouerit, is ex offenſa horum, primum, ꝙ
perpeſſum ſit, deinde, qualís nam is morbus ſit, inuenire valebit: inuenta autem à nobis ſunt hęc,
arbitraria functio, intelligentia, ſenſus, & memoria. Offenſæ igitur horum cerebrum ipſum tali
vexari malo, qualis fuerit offenſæ ſpecies, demonſtrabunt: Verbi gratia, Functionum arbitraria-
rum inſtrumenta muſculi exiſtunt: Fiunt autem hæ tum ijs, qui per manus cruraq́; agunt mũne-
ra: tum ijs, qui caput ſpinamq́; mouent: atq; ijs, qui loquuntur, vociferantur, & reſpirãt: demon-
ſtrata eſt enim & hæc functio primum motionis initium habere per neruos à cerebro ad thoracis
muſculos peruenientes. Cum igitur functio quædam ex dictis læſa eſſe videbitur, inquirendum
eſt tibi, an affectio ea propria ſit eorum, qui functionem hãc obeũt, muſculorum: an ob eam, quæ
à principio in ipſos procedit, virtutem, offenſa hæc oriatur. Deinde, ſi offenſam ob eã, quæ à prin
C cipio eſt, facultatem, eſſe inueneris morbum quempiam, qui principium infeſtet, reperiendum eſ
ſe puta, ſi, quæ apparet, offenſa non leuis fuerit, incrementumq́; effatu dignũ habuerit: Verbi gra
tia, vt ſermo conſpicuus fiat, vbi thoracis muſculi, à quibus reſpiratio conficitur, affectione vaca-
uerint, peruestiga, num quædam cæterarum partium, per quas ſpiritus in reſpiratiõibus tum in-
tro tum foras feratur, perpeſſa ſit: nam, ſi nullam ex his læſam inueneris, cerebrum lęſum eſſe exi-
ſtimabis. Vt autem & res exquiſite definiatur, conſidera quoq;, & quæ vnà cum thorace moueã-
tur partes: nempe & eas reſpirationem lædere in libro de difficultate ſpirandi eſt demonſtratum.
Si ergo hæ oẽs planè morbi expertes inuentæ fuerint, tunc difficultatis ſpirandi ſpeciem inſpice,
quám nam ſcilicet cerebri affectionem indicare poſſit: qũo, vt exemplum integrum ſit, ait in pro In Prog.cõ.1.t.
" gnoſtico Hippocrates: ‖ Spiritus frequẽs quidem ſignificat dolorem, aut inflammationem, quæ 24.4ª.194 h
" locos ſepto tranſuerſo ſuperiores fatiget: magnus vero & ex longis interuallis, delirium. Vocat
aũt ſpiritum ex longis interuallis, etiam rarum, vt in cõmentarijs de difficultate ſpirandi oſtendi-
mus: nam magnus & rarus propriũ ſimul & inſeparabile deſipientiæ eſt ſignum: demrauimus
quoq; & in libris epidemiorũ oẽs, quibus magna & rara reſpiratio fuerit, deſipuiſſe. Si quis igi-
tur in vrinis, vel deiectionibus, vel ſputis, vel vomitibus, vel ſudoribus, vel aliorum quopiã, ſignũ
D aliquod demonſtrare poſſit, quod ſeorſum deſipientiæ ſoli proprium inſit: vel, ſi nõ ſoli quidem,
ab ea tñ inſeparabile: iure id phrenitica inter ſigna collocauerit. Si vero neq; ex rei natura demõ
ſtrationem aliquam expromere poſſit, neq; in libris epidemiorum, deſipientijs omnibus ineſſe,
vel perpetuo: vel ſi non perpetuo, ſaltem his ſolis oſtendere queat: non rationabiliter ſignum hu
iuſmodi inter phrenitica conſtituit: hoc ſiquidẽ vnum dũtaxat aſſerere poteſt, ꝙ phreniticis qui-
buſdam adfuiſſe viſum ſit. Eadem vero ratione contraria phreniticis ſigna eſſe intelligimus. Iam
age, ponamus viſos à nobis phreniticos, quorum alijs ſupprimi aluum: alijs plura, q̃ naturæ iuſtũ
ſit, excerni contigerit: nempe & cum ſignis phreniticis ſcribat aliquis alui ſuppreſſionem: dein-
de exiſtimet aliquis huius rei teſtimonium eſſe, eos phreniticos, quibus aluus ſuppreſſa ſit. Nam,
ſi proteruus quidam in ſuis enunciationibus ſuppreſſam aluum phreniticum eſſe ſignum ſcripſe
rit, poteſt ſanè & alter, qui etiam proteruus ſit, ſermoni non ſubſcribere, eosq́; aſſerere phreniti-
cos eſſe, quibus perturbatam aluum conſpexerit. Sanè, cum Hippocrates in epidemijs ſcribat
omnia, quæ ægris contingunt, neceſſe eſt, quo modo in phreniticis, ita & peripneumonicis, &
cynanchicis, alijsq́; omnibus, vt, his quidem ſi aluus ſupreſſa ſit vel fluat, vnà cum proprijs mor-
bi indicijs & hæc ſcribat: expoſitores vero ea morbi eſſe ſigna exiſtiment, non cognoſcentes alia
quidem eſſe pathognomonica id eſt, affectionem indicantia, prognoſticaq́; morbi propria: alia

vero & inseparabilia: veluti paulo ante dixi in ea, quæ magna & rara est, respiratione. At, cum de his nõ dubitamus, ꝙ nullum inquiramus proprium vel inseparabile morbi indicium, sed an perniciose salubriter'ue æger habeat, tunc necessaria consideratio ipsi erit omnium, quæ in corpore apparent, signorum & symptomatum. Continentur autem in his, & quæ iudicationes premonstrant. Sed rursus orationem ad principiũ reuocantes, dicamus, qũo author in proposita dictione/vrinæ in turbulentis vigilibusq; decolores, nigræ, sublime petentes, atq; in sudoribus, phreniticę/ ꝑpria & inseparabilia phrenitidis signa scripsit, cum inquit/in turbulentis vigilibusq;/: non inseparabilia vero neq; ei soli propria, cum ait/atq; in sudoribus/: quanq; sudor, cum affectum occupauerit locum, vna cum prædictis demonstrare possit. Quæ de vrinis dicta sunt, à phreniticis quidem separata sunt: sed ad inspiciendum, vtrum perniciose an salubriter æger habuerit, conducunt. Immo vero, cum ad ægros introducimur, primum inueniri conuenit, an laborante vno ex principijs tribus, vel duobus, vel etiam omnibus, æger perniciose ægrotet: vel principiorum quidem nullum affectum sit, sed quippiam eorum, quæ ab horum aliquo enata sunt, vel quouis modo societate coniuncta obstrictaq;. Si ergo, cum in turbulentis vigilibusq; vrinas inspicis, nullũ in ipsis prauum signum videatur, neq; etiam in pulsibus (nẽpe & id dignotionis exactissimæ gratia adiecisse est necesse) nihilo quidem minus ita affectum hominem, †phreniticum fieri posse cõtingit, vbi phrenitidis signa huic affuerint: verum inter hos periclitantur minus, qui principes facultates reliquorum duorum principiorum illæsas habent. Hęc, vt dixi, semel à me sint dicta: totoq; libro memoria non excidant, velim, ne sæpius ea cogar repetere. E F

† clarius ex antiquis. phreniticũ factũ eẽ cõtingit, quãdoquidẽ phrenitidis signa huic adsũt: minus tamẽ ipse periclitabitur, illæsas habens principalissimas reliquorũ duorũ pricipiorũ actiones.

5 *Insomnia quoq; in Phreniticis conspicua.*

Satyrus Quinti discipulus, quem ante Pelopem habui præceptorem, dictionem hanc ita exposuit: Eorum, quæ in phreniticis conspicue videntur, atq; ab ipsis fiunt, quęcũq; & cerni & fieri nobis videntur, re vera non existunt: sed insomnia oĩa conspicua. Quòd ergo & alij quidã è somno surgentes obambulent, dormiẽtes quidẽ, sed apertos, vigilantiũ instar, oculos habentes, in multis est narratum scriptũq;. Si vero talia sint, quæ à phreniticis fiunt, inter ea, quę nobis manifesta non sunt, reponuntur. Sed, quouis modo verum hoc sit, ita tñ exposuisse nihil ad prænotionem contulerit. Si vero ego prægredientia phreniticorum insomnia cõspici dico euidenter ita, vt exturbentur è somno, exilientes vel loquentes propter visorum conspicuitatem, præsensioni morbi huius adiumentum id confert: nempe siccitas ipsa vigiliæ causa est, & conspicuitatis somniorum. Sic sanè & melancholicis ob siccitatem prorsus conspicua videntur in somnis phantasmata: Atq; ex sanorum genere, his quidem, qui ieiune parciusq; sunt cibati, somnia conspicua fiunt: repletis vero temulentisq;, ita, vt visis vidui destitutiq; videantur, phantasmatibus propter obscuritatem paruitatemq; ita effluentibus, vt ne reliquias quidem & vestigia in memoria relinquãt: Sic & affectiones, quæ cum cerebri humiditate fiunt, comatosæ sunt somniculosæ & visis destitutę. Prauus itaque est eorum sermo, qui neq; somnium phreniticis videri conspicuum putant, ꝙ vtiq;, vt dicũt, ij veluti somno destituti, somnia prorsus non videant. Primũ siquidem prompte illud adsumũt, solos videlicet eos morbos, qui cum suis magnitudinibus absoluti sint, proprijs nominibus appellari, confirmantes non paruũ sermonem, eum, qui inter initia à nobis dictus est: Nempe, ꝙ nullum futurum pathema à medicis præsentiatur: verum eorum, quæ iã principium quidẽ generationis habent, sed non dũ multis ꝑ paruitatem cognita sint, facta ab artificibus cognitio, idiotisq; pronunciata, præsensio apud illos existit ita, vt & phrenitici iam ab artificibus cognoscantur, affectione in cerebro nuper consistẽte: Postea vero, ẽt si quis non ꝓmiserit iã phreniticos appellari eos, q non dũ cõspicue delirãt, tñ, ꝙ phreniticí fiẽt, prænoscere ex insomnijs est possibile: Vt dici in præsenti dictione potuerit, in futuris phreniticis somnia pręgrediẽtia oĩbus his conspicua videri. G H

6 *Screatus Frequens, & si aliud quodpiam signum affuerit, sunt Phrenitica.*

Commodius forsan erat, si sermoni adiectum fuisset, nullo per eum exeũte sputo. Nam, si quid expueretur, quomodo in destillationibus interdum vsu euenit, ob id, quod in os confluit ꝑ confo rationes, quæ in nares ꝑueniũt, fieri id consueuit. Contingit aũt & aliqñ frequens hmõi screatus, vbi respiratiõis robur externũ quippiã attraxerit, ipsisq;, qui ꝯm cõforationes sunt, meatibus vel adheserit, vel impactum fuerit. Sed, quod antea dixi, propter eos, q vel neglig ẽtius vel simplicius citra distinctionẽ enarrant, quæcunq; in hmõi doctrinis dñr, ꝙ ea omnia seclusis externis dicantur, meminisse oportet. Ob eam igitur causam screatus, qui ex arbitrarijs functionibus vna existit, frequens redditur oblæsa cogitatione, qũo & arbitraria alia quæuis functio. Non nulli quidẽ cũ strepitu flatum excernunt, qui, cũ extra morbum sunt, summopere sibi cauent, ne id agant, idq; præsertim si quis audiat: alij manũ absq; rõne mouent, vel crus, aut quiduis aliud simile-{vel}-faciunt-{vel dicunt.}-Cõi igitur ratione functionum arbitrij omnium præter rationem vel exuperantium vel deficientium, phrenitica inter signa screatio annumeratur: quanq; non vsque adeo valens sit, vt vigilia, & potissimum, quæ ταραχώδης idest turbulenta, existit: nempe propria hæc phreniticorum est. Turbulenta autẽ existit, vt dixi, cum per visiones vel exclamant, vel exiliũt, & vix

Non sunt ĩ antiquis.

A vix familiares agnoſcunt. Bene itaq; in ſcreatione adiecit/& ſi aliud quodpiam ſignum adfuerit/ nempe ſignum hoc, ꝙ parum momenti habeat, alia, quæ ſubſcribant patrocinenturq;, expoſtulat. Quando igitur frequens ſcreatio contigerit & ob glutinoſum ſputum, quod in canalibus à naribus ad eos pertingentibus infarctum ſit, vt ea deliraturis quibuſdam propter calidam & ſiccam cerebri affectionem pariter obtingat, impoſſibile nõ eſt. Quod autem in orationis calce dictum eſt non ſingulariter/phreniticũ/ſed pluraliter/phrenitica/vel ad ſigna vel ad morbos prorſus refertur: modo vero vtroq; abſurdam facit enunciationem.

7 *Qui in Hypochondrio refrigerata febre Ardores relinquuntur, tum aliàs, tum in ſudoribus, Mali ſunt.*

Secure protulit/refrigerata febre/non enim vere dixiſſet, ſedata: nempe in præcipuis manet partibus, quanq; in ſuperficie placata fuerit. Febrire ſiquidem exiſtimamus non eum mõ, qui in cute & ſuperficie exteriori igneam habet caliditatem, verum ẽt & hoc magis eos, qui in corporis imo & viſceribus eã continent. Lethalis igiẽ cauſus interna quidem extorret, externa vero ne mediocriter quidem calefacit. Febrem ſimilem recenſuit Hippocrates in aphoriſmis, cũ inquit: ‖ Si « in febre non intermittente frigida exteriora fuerint, & interna exurantur, ſitimq; æger habuerit, lethale. Cęterum, cum orationem hanc/in ſudoribus/dicere conſueuerit interdũ de ijs, qui ex capitis thoraciſq; ſedibus oriuntur, ſudoribus: interdum quoq; & de ijs, qui per totum corpus, ſed exigui effluunt: vtrum in præſentia dixerit, ſignum bonum non eſt. Nempe, qui per totum corpus ita fiunt ſudores, ſed exigui, ꝙ non flammeam illam, quæ hypochondrium fatigat, ſoluant caliditatem, ob id boni non ſunt: neq; etiam boni ſunt, qui in ſuperioribus oriuntur partibus, cum geminam ob cauſam fiant, nempe vel ob vel languentem, vel præ copia grauatam facultatem. 4ᵃ.Aph.48.Extra.ord.33.a

8 *Prædebilitatorum Deſipientiæ peßimæ: ut & Thraſynonti.*

Peſſimæ prædebilitatorum deſipientiæ ita ſunt, vt nullũ ex ipſis ſanari ſperaueris: ſed de ijs intelligendum deſipientijs, quæ ex ſapientis in nobis partis morboſa affectione fiunt. Temporariç ſiquidẽ aliæ quædã ab externis eueniunt cauſis, vt ex carbonũ caliditate, vel vini potione, vel domo calcis ſeruãte qualitatem: noxiæ.n. ac periculoſæ tales ſunt, ſi prędebilitatis accidãt: ſed lethales planè ſunt eorũ, q ex phrenitica cerebri affectione deſipiunt. Nẽpe magnitudinẽ quandam in virtutis debilitate oſtendit nomẽ προεξαδυνατησάντων.i. prædebilitatorum, pp adiectã ἐξ præpoſitionem nomini huic προαδυνατησάντων, quod ẽt per ſe ſufficientẽ virtutis lęſionẽ oſtendit: atq; C in exẽplaribus quibuſdã ita ſcriptum reperiẽ. Nõ ſolum aũt deſipiẽtiæ virtutem expoſtulãt robuſtam, vt ęger ſufficere morbi coctioni poſſit: verũ quoq; & peripneumonia, & pleuritis, & angina, & graues aliæ affectiones, id deſiderãt. Præcedit aũt & ex abũdãti deſipientiã tum vigilia, quæ virtutẽ non minus exoluit, q̃ ſenſibiles euacuationes: tũ qui in motionibus multis inordinatiſq; cõmittiẽ error. Quod aũt dr̃/vt & Thraſynonti/ ὑπόμνημα.i. cõmentarium, magis, q̃ σύγγραμμα.i. opus, id decet: neq;.n. in prognoſtico, aphoriſmiſq;, et libris de fracturis articuliſq;, neq; in libro de victus rõne in morbis acutis, neq; in libro de capitis vulneribus, vllo pacto nominis meminiſſe videtur, ſicuti neq; in alijs, pręter q̃ in libris epidemiorum: in quibus duntaxat propoſitũ eſt, vt docta vniuerſaliter, perquirat per ea, quæ particulariter in vnoquoq; ægroto videntur.

9 *Phrenitica uehementer trementia finiuntur.*

Aduerbium νεανικῶς pro γενναίως vel σφοδρῶς vel ἰσχυρῶς, ideſt generoſe vel vehemẽter vel valide, dixit. In medio autem horum nominum/phrenitica & tremẽtia/ordinatum, poteſt (quantum ex ordine eſt) cum vtroq; enunciari: ſed, ſi ſecundum rei veritatem ſermo perpendatur, non poteſt cum hoc nomine/tremẽtia/ordinari, fieret ſiquidem talis intellectus: Phreniticæ affectio- D nes in tremorem vehementem finiri conſueuerunt: quod manifeſte falſum exiſtit, cum ſolas vehementiſſimas phrenitidas cõſequatur hoc ſymptoma. Nempe neruorum infirmitates propter affectionis ſiccitatem phreniticis diutiſſime inſunt: exoluta autem virtute tum vigilijs tum motionibus multis, ſimul vero & neruis ſupra modum arefactis, tremores fiunt.

10 *Qui in Capitis doloribus Aeruginoſos vomitus habent, vigilantq; cum ſurditate, cito hi vehementer Inſaniunt.*

Si generationem humorum cum aliorum tum atræ bilis in memoria tenueris, ꝙ ęruginoſi vomitus progreſſu ad nigrum humorem fiant, mente concipere difficile non eſt: nempe atram bilem ex flaua ſupra modum aſſata & craſſo ſanguine fieri nouiſti. Flaua autem bilis, cum ſupra modum aſſatur, primum quidem in æruginoſum migrat ſuccum, deinde in nigrum: ſupra modum autem aſſatur propter febris magnitudinem. Cum igitur flaua bilis in phreniticis affectionibus cerebrum prehenderit, febriſq; vehementia aſſatum hunc ſuccum melancholichũ reddiderit, propter atrę bilis malignitatem vehemẽtes fiunt inſaniç, quas μανιώδεις.i. furioſas, in libris epidemiorum appellauit Hippocrates. Æruginoſus igitur humor, ſiue per vomitum, ſiue per ventrẽ inferiorem, ſiue per ſputa, ſiue per vrinas apparuerit, & ſuccum, ex quo ortum habet, & morbum vehementer tum calidum tum ſiccum eſſe, demõſtabit. At, cum perſpicuum non ſit, quantum ex hu-

more est, qui vacuatur, an is progenitus sit non affecto pręcipuo aliquo loco, an principe aliqua E parte erysipelatosam habente affectionem, coniunctis id dignoscitur distinguiturq; symptomatis. Nam & ob iecur ita phlegmone affectum æruginosus generatur succus, cuius nunc meminit. Per communionem igitur aliorum symptomatum, quæ prædictarum cum particularum tum affectionum propria sunt, dignotio ipsorum facienda est. Nam & vigilia, & capitis dolor, & surditas, morbum in capite esse demõstrant. Grauiter autem affecto cerebro, vẽtris os excitari ad vomitum nouimus: nempe de his dictum sæpius. Ratione igitur optima homo hic ex sicca & calida capitis intemperie, propter flauæ bilis supra modum affatę redundantiam, vehemẽter insaniet. Cito autem id fiet tum propter affectionis magnitudinem, tum propter speciem redundantis humoris. Nam, quæ ex frigidis vel crassis vel lentis vel oĩo difficulter mobilibus affectiones oriuntur, tardius hæ ad vigorem ascendunt: Verum, quę ex tenuibus substantia, & temperatura calidis, & qualitate mordẽtibus procreantur, non multum hæ cunctantur: Sicuti neq; quæ Philistæ scri-
3. Epid. cõ. 2. t. 1. 3ª. 135. c
pto in tertio epidemiorum facta sunt, quem || vomuisse quidem biliosa pauca, flaua primum, mox æruginosa plura, deinde simul accidisse homini surditatem, atque demum vehementer insaniuisse eum pronunciauit. Recte igitur nunc non solum, quod insanient ita affecti, verum quoque & ꝙ vehementer insanient, ostendit, cum verbum hoc, ἐκμαίνει, adiecit, quod magnæ desipiẽtiæ in- F dicatorium existit.

11 *In Acutis morbis Dolorosa in faucibus gracilia pusilla strangulantia: atque, cum æger hiauerit, non facile os tum cogere, tum aperire: Mentis aberrationem portendunt. Ex his Phrenitici fiunt, & perniciose habentes.*

Quod ex symptomatis huiusmodi phrenitis interdum oriatur, quodq; si fit, prorsus perniciosa sit, recte est pronũciatum. Neq; tamen, ꝙ ex dictis symptomatis necessario futura sit phrenitis, intellexeris: nihil enim eorum, quæ affectum cerebrum commonstrant, concursioni adiacet. Ex quo autem æger is male in faucibus absque tumore aliquo prẹter naturam affectus, cum hiauerit, prompte tum maxillam reducere, tum os aperire nequeat, coniicere quis possit principium neruorum aliquãdo affectum esse. Nempe, vt in conspicuis nobis partibus affectiones exordium aliquod sumunt, & non vniuersũm totæ vel inflammantur, vel œdema vel erysipelata contrahunt, sed in vno aliquo harum loco: ita & his, quæ in imo corporis positæ sunt, fieri est verisimile. Cũ igitur cerebrum ipsum magnitudinem insignem habeat, multasq; neruorum propagines, phlegmonen ipsius aliàs ab alijs earum primum exordiri par est: qua vero parte membrum affectum G fuerit, ea & neruorum propagines affectæ musculos, quibus inserunt, mouere non possunt. Cum igitur maxillam inferiorem musculi quidem alij aperiant, alij vero claudant: cum in aperientium musculorum neruis affectio fuerit, difficulter aperiunt: vbi vero in claudentium, non facile claudunt. At, cum fieri possit, vt soli ipsi musculi interdum absque neruorum principio sint affecti, ꝙ phrenitis prædicta symptomata subsequatur, necesse nõ est. Neq; enim, quod ipsum maxime adduxit, vt affectum esse musculorum principium suspicaretur (est autem hoc, locorum quæ in faucibus sunt, gracilitas) inter necessaria censetur: fieri siquidem potest, vt faucium musculi inflãmatione laborantes strangulationis efficiant symptoma, nequeant tamen videri, etiam si plurimum quis os aperuerit. Si igitur absque horum inflammatione prædicta fiant symptomata, inspiciendum est, an solorum musculorum maxillam inferiorem mouentium propria quędam sit affectio: nam, si neq; hi, neque qui in gutture existũt, aliquatenus affecti fuerint, ratione optima offensum esse neruorum principium quis pronunciauerit. Quod si ob principium neruorum oborta sint huiusmodi symptomata, grauissimam esse talem affectionem rationabile est, vt & conuulsio subsecuta sit: nempe eas musculorum, quæ ob principium fiunt tensiones, conuulsionem sequi didicimus. Non feci autem in eo, quem percurri, sermone mentionem eorum, qui anginam ex colli H vertebris in anteriorem partem luxatis perferunt, tum ꝙ raro contingat affectio, tum quod gutturis musculi tunc quoq; simul inflammari mihi videantur.

12 *In Phreniticis, in principio clementer habere, sed crebro permutari, Malum id est: Mala quoq; & sputatio.*

Nihil, qđ phrenitidi peculiare sit, sermo hic habet: nempe & in cæteris affectionibus, si permutetur clemẽtia, vires vinci à morbo significatur. Adiecit aũt, in principio, quia nec forsan aliàs fore põt: nempe in principio permutationes assiduas videmus, nõ aũt cum morbi protracti fuerint. Cõtinguntq; hæc ex rõne in his affectionibus, quæ ex copia vel qualitate fiunt prauorũ humorũ in aliã aliàs partem, interdum quidem in principem, interdum vero in non principẽ, transmigrãtium. Quæ igitur in principes partes transfluxiones fiunt, clementiam corrumpunt: quæ vero in non principes, quo maxime tempore medicis ad infestantium vel copia vel qualitate humorum vacuationes procedendum sit, ostendunt: quod sane morborum oĩum, vt dixi, cõe existit. Cæterum sputatio, & propter os vẽtris ex humiditate imbecillum, & ꝑp cerebrum humiditatibus refertũ, oritur: ex quibus non nihil & in os cõfluit, lachrimę tenui, q̃ ex inflãmatis oculis manat, simile.

Nunc

A Nunc ergo, ꝙ phreniticis sputationem fieri ait, cerebri male affecti id est repleti, signum existit.

13 *Phreniticis Alba deiectio malum, Vt Archecrati: an & in his Veternus fiat? Rigor in his pessimus.*

Quod albæ deiectiones & ob ciborũ colorẽ fiant, liquido constat: videmus siquidem eos, qui lac solum ingesserunt, vel panem purum, vel chondrum, vel lupinos, vel tale quippiam, deiectionem habere albam, si his comparentur, qui lenticulam ederunt, vel brassicas, vel decoctum leporinum sanguinem, vel ius nigrum eorum, quæ cum multa conficiunt sapa. At certe ijs, qui alba ingesserunt edulia, flauæ bilis quiddam adueniens deiectionem colorat, ita vt ingestis pallidior efficiat. Cum igit medicum quempiam audieris dicẽtem albas esse morbo regio deiectiones, ꝙ ad naturales eas comparet conferatq;, quodq; ad collationem harum sermo ipsi sit, oportet. Atque, quo modo plerique alij medici deiectiones in morbo regio albas fieri dixerunt, ita & nunc in phreniticis dixit: quasi eas prorsus flaua carere bile dixerit. Fit autem id, cum ea non amplius in ventrẽ cõfluat, sed vna cum sanguine, qui in vniuersum corpus distribuitur, sursum fertur: idq; vel propter adstrictionem quandam eius, qui bilem ad ventrem defert, canalis, veluti in morbo regio laborantibus vsu euenit: vel propter vehementem ardorẽ, qui in superioribus iocinoris partibus existens B sanguinem vna cum bile sursum rapit. Priore igit modo emergente in totum corpus bile, cerebrũ læditur, iam & antea bile ipsa affectum: posteriore modo bilis distributio non solum causa noxia, verum quoque & caliditatis multæ, quæ in ipso esse demonstrat, signum erit. Oratio aũt hæc /vt Archecrati/ operi quidem non admodum conuenit, vt retuli, sed commentarium magis decet, & potissimum qm̃ scriptor seipsum admonere voluerit. Inter ea, quæ consequenter dicta sunt, oratio hæc /an & in his veternus fiat?/ videt mihi adscripta esse, perinde atq; Archecrates ita affectus fuerit: sed non congrue quidem, qm̃ non perpetuo dici debere in his segnitiẽ ignauiamq;, demonstrant tum experientia tum ratio. Nempe ignauia ex frigidis crassisq; & glutinosis & oĩno moueri contumacibus humoribus, & non ex calidis tenuibusq; & acribus, cuiusmodi est flaua bilis, fieri consueuit, nisi æger morti ita propinquus fuerit, vt ob extinctionem virtutis iã conquiescat: Nẽpe desidia huiusmodi non propter humorem, sed propter virtutis extinctionem, facta est: fieri aũt nequit, vt, qui ita desides facti sint, seruentur: estq; id symptoma cõe omnium ob immoderatã intemperiem morientium, & non proprium phreniticorum. Si igit veternus Archecrati factus sit, hac occasione factus est, atque prorsus obijt: nõ, ꝙ alba deiecerit, veterno vel morte accita, sed propter morbi magnitudinem, cuius signum alba deiectio fuit. Rigorem vero ipsis contingere pessimum, C non simpliciter est intelligendum: Nempe & interdum criticus rigor superapparet phreniticis, morbum sudoribus soluens: sed sane rigorem perniciosum dici eo tempore est existimandum, quo alba excernunt. Nempe in libris de iudicationibus, in morbo inconcocto iudicationem bonam fieri non posse est demonstratum: incõcoctus autẽ est, in quo vna cum sanguine bilis sursum fertur, quocunque tempore id fiat: magisq; cum tale quiddam ex igneæ caliditatis in cerebro collectæ immoderatione contingit.

14 *Mente ob melancholiam Aberrantibus, Tremores superuenientes, Maligni.*

Melancholicam ecstasin id est mentis motionem aberrationemq;, intelligere oportet vehemẽtem & ferinam, quæ irrigante cerebrum assata flaua bile oritur: nempe & ex hoc commẽtario permutari eam in nigram didicimus. Cum igitur talem ob affectionem tremor fiat, vehementer exiccatos ostendit neruos: atq; ob id hominem lethaliter habere. Non recte ergo enunciauit, cũ dixit /cacoethes/ id est malignum: nam, quod summe perniciosum existit symptoma, aliã exigebat appellationem. Qui ergo ex atra bile mente aberrantem superueniente tremore certo moriturum affirmat, non fallitur. Κακοήθεις autem morbos id est malignos, appellamus, quicunque periculũ D minantes, spem salutis non adimunt. Melius igitur erat scriptam concursionem dici, vel perniciosam, vel mortiferam, vel quiddam huiusmodi.

15 *Mente Aberrantes acute superfebrientes cum sudore Phrenitici fiunt.*

Asymphonam & a consonantia alienam talem dicimus enunciationem: sed obscura huius intelligentia ideo fit, ꝙ nomina inter se omnia tum coniungi tum separari possunt. Componuntur siquidem vno tali hæc modo /mente aberrantes acute/ deinde altero principio /superfebrientes acute. Rursus quoque & alia est orationis huius, cum sudore, compositio: quę aliquando quidem præcedenti, aliquando vero & sequenti, coordinatur. Potest enim, & ita dictio legi /superfebrientes cum sudore/ deinde altero principio /phrenitici fiunt: potest etiam, & qui hæc scripsit, quod cũ sudore phrenitici hi fiunt, enunciare. Constat itaque, quod semper dico, nihil obscuras enunciationes docere: siquidem nos, excogitata veritate, eam dictioni, quę rõnem admittere potest, accommodare oportet, aut temporis plurimum conterere nihilq; addiscere. Quatenus enim singulis dictionibus ab authore acceptis veritas accommodanda nobis est, eatenus iuuamen quoddam a nobis dictioni accedit periclitanti, ne videatur vitiosa, cæterum nihil ab ea docemur. Quanquam vero hæc ita habeant, videaturq; conspicua esse obscurorum inutilitas, non pauci tamen libentius in obscuris,

* νωθρότης. quã dictionem interp̃s mõ veternum, mõ segnitiem, mõ ignauiam seu ignauitatẽ, mõ desidiã, modo torporẽ, uel stuporem, vertit.

obſcuris,q̄ manifeſtis,verſant̄ operibus. Nemo igit̄ expoſitionis prolixitatem mihi obijciat, ſed E irrationabile accuſet eorum deſiderium, qui libros hmōi ſtudioſe cupideq; legunt. Nempe, quod inuitus ad horum explanationes veniam,familiares mei oēs nouerunt: & potiſſimū qui me ad ea, quæ nunc ſcribunt̄,incitauerunt. Cum igit̄ librum hunc perperam omnes expoſuerint, aggreſſus ſum & ipſe expoſitionē,ab ijs perſuaſus,qui me impulerunt,à qua rurſus incipientes dicimus:

Si quidem ſimul coniunxerimus & /mente aberrantes/ & aduerbium/acute/ deinde ſilentio facto dicamus/ſuperfebrientes cum ſudore/& deinceps/phrenitici fiunt/talem faciemus expoſitionem. Sed primum quidem lectionum omnium cōe dubium conſideremus. Nam mente aberrantes acute dixit per exordia,quos in calce dictionis phreniticos fieri dixit: tanquā mente aberrātes non iam phrenitici exiſtant. Diſtrahi ergo dictionem dicimus per verbum/ſuperfebrientes/quod oſtēdit prius eos,qui mente aberrarunt acute,febrientes: poſtea deſinere: deinde rurſum ex reuerſione febrire cum ſudore: hos itaque phreniticos fieri ait: ꝙ phrenitici quidem fient ex vehementi ea,quæ ipſis ante facta eſt deſipientia,quam per orationem/mente aberrantes/indicauit,arbitratus: ex eo vero,ꝙ cum ſudore reuerſio fit,confirmans ſuſpicionem: qm̄ tales febrium inuaſiones, ſiue ab initio,ſiue cum reuerſione fiant,plenitudinem ſignificare nobis conſtat. Qm̄ igit̄, quæ ex ſuccis vel quantitate vel qualitate ſuperflua in corpore colliguntur,fluere in affectos locos cōſue- F uerunt: affectum aūt fuerat cerebrum,non.n.mente moti fuiſſent acute, ſi ſuperfebrierint,& præſertim cum ſudore: ratione ſanè optima phreniticos ita fore eſt ſperandum. Nota ſiquidē tota horum affectio ita euadet,quæ talis eſt. Copia bilioſorum acrium protinus ab initio ad cerebrū fluente,mente moueri cuipiam contingit: quæ ſi rurſus aliam in partem transfluat, deſinit mentis motio: ſi vero hi ſuperfebrierint,cum ſudore in affectum locū recurret bilioſorum copia, ita vt phrenitici fiant. Si vero aduerbium /acute/ nomini /ſuperfebriētes/ compoſuerimus,talis erit ſermo: Mente aberrantes,deinde deſinentes,& rurſum ſuperfebrientes acute cum ſudore,phrenitici fiūt. Sed prædictio tum hæc,tum antedicta,quod perpetuum ſit,non habet, ſed quod maxima ex parte ſit,veluti & aliæ multæ. Verum ſi orationi huic /cum ſudore/ orationē hanc /phrenitici fiunt/ coniunxerimus,ſermo ſecundum alteram earum,quæ in capite enarrationis dictę ſunt,lectionum talis erit: ſecundum priorem quidem: Mente aberrantes acute,deinde ſuperfebrientes,phrenitici cum ſudore fiunt. ſecundū vero alterā: Mente aberrantes, deinde acute ſuperfebriētes, phrenitici cum ſudore fiunt. Poteſt quidem,& qui hæc ſcripſit, talem ægrum vidiſſe, ſed, quod ſæpius prædictum ſit,non habebit. Multa vero & alia ex his,quæ in hoc libro ſcripta ſunt,non magna ex parte fiunt,authore quidem libri huius non nullos tales ægros contemplato, & non dum, ſiue quod G continuum eſt,habuerint,ſiue quod magna ex parte, cognoſcēte. Nempe ex obſeruatione magis, non ex peculiari affectionum conditione,author has enunciationes velle facere eſt viſus. Qui aūt medicinalem ſpeculationem ita aceruat, is non centum,ſed mille annis,opus habet: atq; ob id paruam humilemq; eam plurimum adauxit Hippocrates,ijs,quæ & ex hiſtoria didicit, & ipſe inſpexit,logicam adijciens cenſuram. Ex multis igitur opus Hippocratis librum hunc non eſſe quis exiſtimauerit: multa ſiquidem loquitur empirice ipſum commentus,nec theoremata ad vniuerſale rationabiliter reducere valens.

** Aliter, antea viſum.*

16 *Phrenitici, Modico vtentes potu, ſtrepitum tentantes, Tremorem incurrunt.*

Non hi ψόφου καθαπτόμενοι id eſt ſtrepitum tentantes,ſed ὧν ὁ ψόφος καθάπτεται id eſt quos ſtrepitus tentat,dicere erat melius. Quod vero dicitur,verum exiſtit: nempe ob ſtrepitus tumultuantur,non ſecus quàm timidi,cum magnum aliquod tonitruum de repente audierint, vel feram aliq̄ propius conſpexerint. Prorſus item βραχυπόται id eſt pauci bibæ,ſunt phrenitici,q̄q̄ affectionē habeant calidam & ſiccam,ita vt & linguam præ multa ſiccitate aſperam habeant: ſed docuit nos Hippocrates mentem his ægrotare in eo aphoriſmo,qui ita habet: ‖Quicunque parte aliqua cor- H » poris dolent,atque vt plurimum dolores non ſentiunt,his mens ægrotat. Præterea in tertio epidemiorum, vbi de peſtifero agit ſtatu, de phreniticis idem inquit: †Non [a] ‖valde autem hi ſitibūdi » erant. Non autem phrenitici omnes tremorem incurrunt,ſed qui deterrime habent,vt dictum ēt » eſt ſupra. Sunt qui non βραχυπόται,ſed βραχυτόπται id eſt [b] parum ſuſpicantes, ſcribant,intelligi volentes ὑποτοπουμένους id eſt ſuſpicantes [c] breuiſſime: aiuntq; rei huic fidem facere, quod dicit ψόφου καθαπτόμενοι,id ē ταραττόμενοι,id eſt turbati,[d] † propter breuiſſime ὑποτοπεῖσθαι id eſt ὑποτοπεύειν, quod ſuſpicari dicimus,

2ª. Aph. 6. Ext. ord. 11. g

†Valde aūt hi ſine ſiti erāt.

A 3. Epid. cō. 3. t. 44. 3ª. 144. e

B exigua*

C ea, q̄ maxime exigua ſunt.*

D † propterea quòd ea, q̄ maxime exigua ſunt, ὑποτοπουνται.i. ὑποπτεύουσιν hoc ē ſuſpicātur.

17 *Ex vomitu faſtidioſo Vox clangoſa, Oculiq; cōcretum puluiſculoſum habentes, Inſaniam oſtendunt: vt Hermozygi vxori, quæ vehementi inſania acute correpta, muta obijt.*

Si æſtiuo tempore per vehementiſſimum æſtum,via puluerulenta proficiſcentes quoſdā videris reſiccatis ita oculis,vt puluere pleni videant̄,eosq; animo fueris cōplexus, quid præſens dictio indicare velit,intelliges: nempe id eorū,quæ in ea dicuntur,maxime proprium exiſtit,cōe nimirū & tabeſcentium, & vehementiſſima phrenitide laborantium: neque ei cognitu difficile,qui ex tabeſcentibus vnum aliqn̄ etiam conſpexerit. Nempe tabeſcentibus colliquatum eſt id omne,quod

tum

A tum in facie tum in temporibus carnosum existit, factis vna & cauis admodum oculis. Phrenitici vero absq; his oculum habent ἐπίσχνουν, quasi dicas puluerulentum puluisculosumq;. Præterea phreniticis, aspectus audax feroxq;: marcescentibus, timidus existit. Vomitus autem ἀσσώδης id est fastidiosus, commune quidem symptoma talibus est phreniticis cum malignis quibusdã febribus, veluti & vox clangosa. Fit aũt huiusmodi vomitus ex humore tum bilioso, tũ mordenti: vox vero clangosa propter siccitatem voci asseruientium instrumentorum, vt in commentarijs de voce ostendimus. Cum igiť phreniticis hæc obtigerint, μανιωδῶς desipiunt: quod idem cum σφοδρῶς id est vehementer, vult significare: fitq; tum propter humoris malignitatem, tũ propter immoderatam siccitatem: quo fit, vt & muti euadant.

18 *Si in ardente febre Aurium sonitus cum caligine fuerit, proueneritq; in Naribus grauitas, Mente ex melancholia aberrant.*

Febris ardens tum ob alias causas, tum propter cerebri inflammationem æque fit: nẽpe & huic succedit ex proprijs phrenitidos signis continua desipientia. Ex ea vero, quæ in capite redundat, humiditate, spiritus flatuosus procreatur, quapropter & aurium tinnitus fiunt: pari modo caligo, B cum crassus quidam humor vel spiritus oculos inuadit. Naribus præterea ingruens humoris copia sensum grauitatis in ipsis facit. Probabile est autem & non nunquam dictorum symptomatũ concursionem propter assiduam fieri febrem ex biliosa materia, quæ per venas ferť, inibiq; est condita: a qua flatuosi spiritus ad caput mittuntur, adq; aures & oculos, atque ad nares humoris copia. Quod si flaua bilis quodammodo exusta siue in capite, siue in toto corpore fuerit, ad id, quod melancholicum magis est, vergit, atque hinc in cerebrum ipsum emittitur: ob idq; mente ex melancholia alienantur.

19 *Vacillationes mentis cum voce clangosa, Linguæq; conuulsiones cũ tremore, & Voces ipsæ obtremiscentes, Mentis indicant alienationem, duritiesq; his perniciosa.*

Quanquam ex phrenitide, quæ calida & sicca est affectio, desipientia proficiscať: atq; ex ipsius siccitate, quæ asperæ arteriæ communicata est, vox clangosa fiat, veluti & ex humiditatibus imbibitis rauca: non tñ propria phrenitidis existunt, nempe & alijs in morbis reperiunť, & non perpetuo simul phrenitidi insunt. Tremor igiť linguæ accidit debilitata propter siccã prædictæ affectionis intemperiem animali facultate: Conuulsiones vero siccitatem musculorum ipsius vna cũ capite affectorum consequuntur: Sicuti & vox obtremiscit propter infirmitatem, quæ ab horũ contracta est intemperie. Prædicta autem hæc omnia symptomata, quæ ob siccitatis capitis intensionem fiunt, mentis motionem fieri indicant. Vniuersis autem his induratis perniciosum propter immoderatam eam, quæ in cerebro facta est, siccitatem. * Locus suspectus.

20 *Linguæ obtremiscentes signum Non constantis mentis.*

Dixi sæpius linguas ob facultatis animalis imbecillitatem contremiscere, estq; signum non constantis mentis, q ex phrenitide fiat: patiente siquidem cerebro, calidaq; existente affectione, quiescere non potest. Nempe, vt frigidi est tum stabilia, tum retarda, tum immobilia ea efficere, in quibus moram facit: sic calidi, mouere semper, & non sinere quiescere. Ostensurus igiť Hippocrates, qualis nam capitis affectio sit, non constantem mentem nominauit. Non est autem hic tremor linguæ peculiare phrenitidis signum, sed per sympathiam compatientium alteri cuidam primum patienti, vel propter vicinitatem, vel propter societatem, quæ in ea sunt, partium.

21 *In Biliosis syncerisq; deiectionibus Spumosa efflorescentia mala, tum aliàs, tum ei, qui lumbis ante doluerit, atq; D eiusmodi deiectiones intestina permearint.*

Quod spuma tum propter frigiditatem tum propter caliditatem fiat, indicium faciunt tũ venti, in aquis ipsis spumam concitantes: tum efferuescẽs ea, quæ in lebete est, caliditas. In biliosis igiť deiectionibus spumosa efflorescentia veluti flos superne incumbens, bilis huiusmodi feruorẽ nõ modicum ostendit. Sed lumbis ante dolent, propterea quod bilis per intestina penetrans, acris sit & mordax: tali siquidem excremento per intestina deducto translatoq;, non lumbos modo, verum quoque & reliquas partes, dolores subsequuntur. * Suspecta dictio.

lib. 2. pr... 2. aphor. 47. ... Arist. 2. de ... c. 2. ...

22 *Rari in his Laterum dolores Delirium significant.*

Comminute hoc pacto indistincteq; prolata de laterum doloribus oratio obscuritatem nõ vulgarem efficit. Nos vero, qui obscure ab eo dicta, perspicue docere omni ope affectamus, explanationem attingemus. Dolor rarus in lateribus progigniť, cum spiritus quidam flatuosus in ipsis procreať: nempe is tum extenuatus tum discussus dolorẽ sedat: deinceps rursus procreatus alter, dolorem ipsum inaugebit: quo modo si rarus fiat dolor, desipientiam non significat. Cum vero latus inflammatum fuerit, & interdum quidem cõtinue dolorem sentit æger, interdum vero & per interuallum, mentem ægrotare indicat. Hoc itaq; non plane est signum desipientiæ.

Aphoniæ

23 *Aphoniæ cum ſingultu peßimæ.* E

Aphoniæ hoc eſt vocis priuationes fiunt quidẽ & propter voci aſſeruientium inſtrumẽtorum læſionem,& propter principiũ neruorũ affectũ. Singultus aũt eſt veluti conuulſiua quædam oris ventriculi affectio,quòd ex humorum copia grauat, vel mordet,vel propter frigiditatem contriſtat. Quã ergo vocalium inſtrumentorum lęſionem ſubſecutus eſt ſingultus? Relinquit itaq; aut copiã humiditatis,quæ aphoniam procreauit,in os ventris defluxiſſe,aut ꝙ acris ſit,aut frigida.

24 *Quæ cum exolutione fiunt Aphoniæ,peßimæ: Spiritusq; in aphonia, veluti his,qui ſtrangulantur,promptus, malus: an & tale Delirium portendat?*

Strangulant iure optimo,quoniam aeris copia non ſit: eſtq; ipſi conſuetudo,vt talem ſpiritum φαινόμενον id eſt apparentem, dicat. Videntur autem omnes, qui talem inſpirant inſpirationem, ſcapulas mouere totas,ita vt per veſtimenta motio conſpicue appareat: tanquam valide ipſi ſuperioribus thoracis partibus operent. Non igitur abſque ratione hoc in loco talem ſpiritum πρόχειρον id eſt promptum,appellauit, quem in ſecundo ‖epidemiorum dixit μετέωρον id eſt ſublimem: πρόχειρον quidem,quoniam προχείρως,id eſt tum ἑτοίμως tum ῥᾳδίως,id eſt prõpte faciliterq; his, F qui ægrum cernunt,videtur: quoniam & nos ipſi conſueuimus τοῖς ἀποκεκρυμμένοις id eſt abſcõditis, & μὴ φαινομένοις id eſt non apparentibus, τὸ πρόχειρον opponere: μετέωρον vero vocauit, quoniam,qui ita reſpirant,ſublimes thoracis partes mouere videntur. Poteſt ſanè reſpiratio huiuſmodi & propter reſpirationi delegatorum inſtrumentorum fieri anguſtiam,& ob affectũ neruorum principium: quod ſi læſum fuerit, magnam efficere reſpirationem recte ‖Hippocratem exiſtimare oſtendimus. Cum ergo poſſit & aphonia contingere tum ipſis vocalibus inſtrumentis læſis,tum ob affectum neruorum principium: pariterq; ſpiritus promptus: incertum erat,quã tum ad hæc,an futurum eſſet,vt deſiperent: atque ob eam rem ambigue protulit/an & tale delirĩũ portendat? Quòd vero malum ſignum ſit,non vt dubitans, ſed vt certo ſciens, pronunciauit. Si enim non perpeſſo neruorum principio,ſed oblæſis tum reſpirationi tum voci deputatis organis talis reſpiratio cum aphonia facta ſit,periculum non qualecunque adfert, cum, qui ita affecti ſint, celeriter ſtrangulentur.

1.Epid.ſect.1ª.

Videt̃ eſſe duo aphoriſmi, prior. Aphonię cũ exolutione peſſimę. poſterior. In aphonia ſpirit⁹ ueluti his, qui &c. Ac poſteriorẽ tñ vr̃ explanare Galenus.

25 *Quæ pauco tempore feroces fiunt Deſipientiæ, Ferinum ſunt.*

Non ſolum,ſi pauco tempore fiunt feroces deſipientiæ,ferinę ſunt,forſan dixerit quiſpiã,oratio G nem vitio vertens,exiſtimans eas deſipientias,q̃ multo tpe feroces ſunt,magis eſſe ferinas,q̃ illæ,q̃ pauco tpe ſunt. Sed neq;,vt has cognoſcamus,opus habemus: eas vero,q̃ pauco tpe fiunt feroces, deinde deſinunt,ſuſpectas haberi admonet,ipſisq;, tanq̃ non redituris,haud fidendũ eſſe. Nã,q̃ in calidis febribus fiunt deſipientiæ, ferocitatẽ non habent: ſed phreniticis appellatis deſipientijs id ineſt. Talis igit̃ potentia ſermo erit: Cũ videris quẽpiã cũ ferocitate deſipientẽ,etſi paulo poſt ſedet,cognoſce mentẽ eius non febris rõne læſam eſſe,ſed quia phrenitica ſubalit affectio,q̃ poſt adaucta,ferina tibi videbit. Ferinas aũt deſipientias appellat,in quibus ægri calcitrãt, pedibus feriũt, mordicus impetunt,& excandeſcunt,eos qui ingrediuntur,tanquam hoſtes, exiſtimantes.

26 *Quæ cum refrigeratione,non ſine febre,ſuperioribus ſudanti partibus,fiunt implacíditates inquietationesq;, Phreniticæ exiſtunt, vt Ariſtagoræ: præterea & pernicioſæ.*

Non nulla quidem,vt & antea dixi,incipientium morborum indicia certa ſunt: alia autem magna quidem ex parte ſunt,ſed certis propè accedentia: alia vero, etſi non propè quidem accedant, non tñ iam longe recedunt: alia præterea ambigua: & alia his iam inferiora. De quibus cũ ſcribit, interdum ſeſe addubitare confitet: interdum quoq; & nominatim mẽtionem ægrorũ facit, in qui H bus tale fieri conſpexit: ſicut & nũc oĩa,quæ percurrit ſymptomata, aliarum quoq; ſunt febrium: phrenitim certe & ex ipſis fieri eſt poſſibile, & potiſſimum propter partiũ ſuperiorum ſudores. Quòd aũt tales affectiones,ſiue phrenitim inferant ſiue non,pernicioſæ ſint,his conſtat, qui non incurioſe hucuſq; dicta intellexerunt,atq; eorum meminere,quæ in prognoſtico recenſentur.

27 *Frequentes in phreniticis Permutationes Conuulſionem indicant.*

Supra quidem clementiam in ijs,qui circa morbi initia permutantur, non bonum ſignum eſſe dixit: nunc vero, de quorum agat permutationibus, explanare propoſuit. Poſſunt ſiquidem & ſymptomata viribus contraria inuicem tranſmigrare, vt in ſequentibus ipſe dixit: Summæ corporis partes ſi celeriter in vtranque conditionem tranſeant,malum: ſitiſq; huiuſmodi mala. Nempe in vtranque conditionem intelligere oportet, in ſummis quidem corporis partibus, vt vehementer calefiant, deinde rurſum refrigeſcant valide: in ſiti vero, vt vehemens ſit, & poſt paulo prorſus reſtinguatur. Non idem autem cum hoc eſt clementiam cito tranſmutari: nempe in illo ex bono ad prauum eſt tranſitus, & rurſus ex illo ad naturalem habitum fit regreſſus: in nunc vero propoſita dictione ex prauis ſymptomatis ad praua oſtenditur permutatio. Permutationes autem

A autem huiuſmodi ex migrantibus fiunt humoribus: nempe firmatos ſtabilitosq; vna in parte ſpecies vna ſymptomatis tum naturæ partis, tum humoris virtuti peculiaris, cõſequit̃. Atqui, ꝙ phrenitis in ipſis perduret, ex eo firmatum in capite eum, qui affectionẽ parit, humorem quis fuerit ſuſpicatus. Vere igitur in cerebro ipſo transfluxio eſt, aliàs in alia quapiam ipſius parte orta, ſpeciem quidem affectionis ſeruans, ſed pro parte affecta ſymptomata ipſa permutans. Et ſanè libri huius author nunc de huiuſmodi permutationibus agit, vt. ſ. vel floccos euellentes vel feſtucas colligentes in quiete multa, poſt paulo exiliant vel ẽt quippiam violentius agant, deinde rurſus conquieſcant: aut externum quippiam, quod præſens non ſit, incuſent: quomodo & expelli iubent tubicinas tybicinasq;, quanquã ex his adſit nemo. Vt. n. floccos euellere & feſtucas colligere ſenſus videndi eſt offendiculum, ita hoc audiendi. Fit quoque & in olfactu ſymptoma non diſſimile, cum ſcilicet graueolentes quoſdam odores, qui non adſunt, inculpant. Sũt, qui incumbens quippiam ſuſtolli iubent, tanꝗ graue admodum vel calfaciens vel mordens vel refrigerans portent, ſenſu tactus in huiuſmodi ſymptomatis oblęſo. Quòd igitur libri huius author ꝓmutationes ſymptomatum permanente phrenitide culpet, conſentaneum eſt. Vidimus ſiquidem ſæpenumero tales dementias perpetuo quidem delirante adhuc ægro, ſed modis ſecundum vniuerſa functionum animalium

B genera variante. Quo autem modo in ſenſitiuis percurri, ita in ratione, mente, memoria, & cogitatione, permutationes phreniticis fieri videmus, ita vt nunc excandeſcant, nunc lætent̃ deſipientes ipſi, vel ſtudioſa quadam detineant̃ cogitatione. Nempe & Rhetorẽ, cum deſiperet, meditantem audiui: Grammaticumq;, librũ legere putantẽ bacchylidion vel ſapphicõ: aliũ Arithmeticũ vel Geometrã theoremata ſuæ artis narrantẽ. Si igit̃ hæc grauiter caſteq; proferẽtes, poſt paulo turpia obſcœnaq; commemorent, quod in ‖ epidemijs αἰσχρομυθεῖν id eſt turpia loqui, vocauit, permutatio hæc non ex vitioſis ad clementia, ſed ex prauis ad praua eſt. Quo pacto audaciſſimi interdum tempore aliquo viſi deſipientes, poſt paulo timidi & perterriti videntur. Talia ſiquidem circa ipſos videntur ſymptomata, ita vt interdum ne horrendiſſima quidem timeant, interdum vero & minimis perterreſiant. Talium permutationum exemplum ſcripſiſſe mihi videtur & in ſequenti dictione, cum inquit, Mictus in non admonitis pernicioſi. Imaginare itaque mihi ęgrum aliquem dictas permutationes omnes habuiſſe & circa vrinas, & circa alia, quibus memoria in nõ nullis offenditur: imaginator item & in ſenſibilibus repræſentationibus viciſſim offenſas fieri, pari modo & in intellectualibus: in tali, cauſa quidem in cerebro exiſtit, ſed aliàs alium ipſius locum infeſtat, quod transfluit. Demonſtrauimus autem trãsfluxiones huiuſmodi fieri, vnaquaque partium

C ſuſcipientium in alteram à ſeſe, quod ſuperuacuum eſt, expellente. Si igitur aliàs ex alia cerebri parte in aliam defluens, qui cõtriſtat humor, ab omnibus reijciatur, vt enatis ab ipſo neruis aliquando obrepens cõuulſionem inferat, eſt veriſimile: ‖ nempe affectionem hanc à repletione & inanitione fieri dixit Hippocrates.

3. Epid. cõ. 3. t. 82. 3ª. 150. g

6ª. Aph. 39. Ex. ord. 50. f

28 *Vrinæ excretio in Non admonitis Pernicioſa. Excernatur' ne & his, tanquam ſubſidentiam returbaueris?*

De phreniticis, quod dicitur, intellige. Comparat ſiquidem author meientes ex præſentium admonitione, cum ijs, qui abſque illa meiunt: qui ſanè neque matellam petunt, ſed citra ordinem rationemq; vrinam in lectum effundunt. Quòd igitur longe hi deterius habeant, quàm qui nullo pacto, niſi admoniti, vrinam excernunt, liquere arbitror: in his enim ſeruatur naturalium intellectus functionum vna, cum vrinam in lectum excernere auerſentur: in illis aũt perijt & ea. Quod autem in calce orationis adiacet, vbi inquit/excernatur' ne & his, tanꝗ ſubſidentiam returbaueris? ob id adieciſſe arbitror, ꝙ talem vrinæ ſpeciem in vno vel duobus ita meientium cõſpexerit. Cũ igit̃ ex rei natura fieri non poſſit, vt indicatiue vniuerſaliter hoc pronunciet̃, neq; præter hoc probabile quippiam experimento ipſo habuerit, propterea ꝙ res ipſa raro viſa ſit, iure cõiunctionem

D dubitandi ἄρα. i. ne, adiecit. Audebimus itaq; nos vniuerſaliter pronunciare, vt antea in alijs fecimus, ꝙ copiæ crudorum humorum, qui vel coquuntur, vel in flatum verſi ſint, talis vrinæ ſpecies ſymptoma ſit, & non phrenitidis: verùm & hoc phreniticis aliqñ fieri poteſt & non fieri, veluti et ſymptoma aliud quoddam eorum, quæ phrenitidi neq; propria neque contraria exiſtunt.

29 *Palpitantes per totum an Voce deſtituti Moriantur?*

Conſtat, ꝙ & hîc palpitantem aliquem viderit, vel toto corpore vel quauis parte, non etenim liquet vtrum dicat oratio hæc/per totum: deinde ægrum proxime mortem voce priuatum videns, neq; empirice neq; logice, ꝙ vocis priuatio palpitationem de neceſſitate ſequatur, reperire valẽs, ob id quærens & addubitans ſermoni coniunctionem, an, adiecit. Nos ſanè rurſum & in præſentia pronunciabimus palpitationem, quatenus demonſtratum eſt, flatuoſum ob ſpiritum fieri, congeſto. ſ. ob frigiditatem flatuoſo ſpiritu. Cum igitur corpus totum palpitauerit, fieri poteſt, vt, qui ita affectus ſit, propter frigiditatem voce deſtitutus pereat, non amplius muſculis, qui guttur mouent, aut ijs, qui in eos proruunt, neruis ſuo fungi munere queũtibus. Quare, vt hi per totum corpus palpitantem motum habeant, intelligere eſt melius: neq; enim, vt cuiuis parti, voci aſſeruientes partes compatiantur, experientia demonſtrauit, neq; rationi eſt conſentaneum.

30 *Si in Phreniticis cum perfrigeratione ſit Sputatio, Nigra reuomuntur.* E

Qm̄ nihil aliud ſuſpicari liceat per vocem πτυελίζειν ſignificari,quam ſæpius πτύειν id eſt ſpue
re,vel os ipſum aſſidue ſputo plenum eſſe,ob id tum ego,tum cæteri oēs,qui librum expoſuerunt,
ita intelleximus. Adde,ꝙ & os ipſum vomituris ſputo tenui plenum eſſe videatur propter tunicæ
communitatem, quæ vna eſt,ori toti interno continua faucibuſq; & ſtomacho & vētriculo. Hinc
fit,vt labrum inferius interdum concutiatur, ventris ore ad vomitum excitato: nempe labij con-
cuſſio tunicam eam,quæ ab ore in ventrem extendit̄,tum morderi,tum vellicari, tum concuti oſtē
dit. In his igitur,qui ſuam affectionem recenſere poſſunt, καρδιωγμός.i.cordis ſeu ſtomachi mor-
ſus,futuri vomitus ſignum exiguum non eſt: dolent præterea & hi capite,& atra quædā ante ocu-
in Prog.cō.3.t. los obuerſantur: quo fit,vt in prognoſtico dictum ſit,‖ Si quis per febrem nō lethalem ait ſe capi-
30.4ª.210.e te dolere,& atrum quippiam ante oculos cernere,ſtomachi quoque morſus huic aduenerit,bilio-
ſus aderit vomitus. In phreniticis vero, qm̄ affectionem ſermone aperire nequeunt,ſolis ijs, quę
cernimus,prænotionem adſtruimus. Cernimus aūt in phreniticis tenue ſubſtantia ſputum maxi-
me idoneum ,vt vomitum indicet: non.n.aliàs in phrenitide,quæ ſiccus morbus eſt,in qua & ſæ-
pius lingua ſicciſſima eſt,ſuperfluere in ore ipſo videretur tenuis humiditas: perfrigeratio autem F
huic adueniens,vomendi humoris qualitatem oſtendit. Quòd ergo ob ſputationē vomitus fiet,
quodq; ob perfrigerationem nigra reuomentur,licet prænoſcere.

31 *Surditas, Vrinæq; abſque reſidentia prærubræ, & ſublime petentia, Mentis aberrationem portēdunt: quibus Mor
bus regius malo eſt, mala quoq; & ex morbo regio fatuitas: hos Voce quidem priuari, ſed ſentientes contingit: Ven
terq;, arbitror, his perrumpit: Vt Hermippo factum eſt, & obijt.*

Dixi antea,ꝙ,in quibus morbis neq; obſeruationem in multis ægris habebat, neq; certam natu
ræ rei indicationē,in his conſueuit homines nominatim perſtringere, in quibus ſymptomata con
ſpexit: aut,de his vbilibet enarrationem fecit,perueſtigare adhuc & addubitare ſeſe fatet̄, quatenus
veritatem habeat. Videtur igitur,& nunc quæ in præſenti recenſentur dictione, ſymptomata in
quodam conſpexiſſe Hermippo,qui & mente aberrarat, & morbo regio fuerat correptus cū ſur-
ditate,& vrinis prærubris non ſubſidentibus. Surditas aūt vnum eſt ex ſignis,quæ cerebrum af-
In Prog.cō.2.t. fectum indicant. ‖ Prærubræ vero vrinæ à ſubrubentibus, quas in prognoſtico diuturnitatis nō
27.4ª.209.e periculi ſigna eſſe pronunciauit,diſcrepant. Quas vero alias intelligat quis prærubras, quàm quæ
à cunctis vocantur cruentæ, quales in nephriticis multis excernuntur? quas ſi indicare voluerit, G
proportionabile quippiam ſignificant ei,quod antea eſt dictum, Ventris valde rubens proluuies.
Quo igitur modo ventris valde rubram proluuiem affecto iocinore fieri diximus, ita prærubram
vrinam ex renibus ſuo perperam fungentibus munere effici affirmamus. In vrina vero ſubſiden
tiæ priuatio,cum qua craſſiora quædam tota vrinarum ſubſtantia ſublime petentia appareāt, per-
turbationem in venis eſſe demonſtrant,vnà cum caliditate præter naturam nō pauco aceruato fla
tuoſo ſpiritu. Vt igitur in dictis ſymptomatum conuentionibus delirare ægrum contingens eſt,
ſic & non neceſſarium: nempe ſignorum permiſtio non omnium eiuſdem generis exiſtit. Surdi-
tas etenim,caput affectū indicat: prærubræ vrinæ,renes: priuatio ſubſidentiæ, & ſublime petētia,
primum quidem & per ſe,crudorum humorum in venis perturbationem ſignificant: per accidēs
vero & ad deſipientiæ generationem conferunt. Quod aūt poſtea ſcriptum eſt,morbū regiū his
malo eſſe,verum quidem eſt: ſed,ꝙ ſignorum diuerſi generis concurſiones facere in talibus diſci-
plinis non oporteat,ſupra eſt demonſtratum. Præterea, ꝙ ex morbo regio mala ſit fatuitas, di-
ctum eſt antea,cum,vbi in phreniticis dixiſſet,Deiectio alba malum. ſubintulit,An & ex his veter
nus fiat? Nempe ſermonem in alias transfert voces,pro alba quidem deiectione,quæ ictericorum
peculiare ſymptoma eſt,affectionem ipſam commemorans: pro veterno vero μώρωσιν id eſt fatui H
tatem. Hos igitur,inquit, voce quidem priuari,ſed ſentientes contingit. Qui aūt in acutis morbis
ἄφωνοι.i.ſine voce,fiunt,quidam horum non ſentiunt,propter principij affectionem vtriſq; ipſos
ſequentibus ſymptomatis: alij duntaxat voce priuant̄: atque horum quidam læſis quoque & alijs
omnibus,quæ ex arbitrio ſunt, functionibus,alij ſola voce oblæſa. Si igit̄ tum vocis tum functio-
num aliarum oblæſio fiat,principij neruorum affectio eſt: ſi vero ſolius vocis, ſolorum voci aſſer-
uientium organorum. Sed in prædicta concurſione,cum iam prope mortem vētum ſit, aphoniæ
conſequitur ſymptoma. Quod item in orationis calce dicit̄/ venterq;, arbitror, his perrumpit, vt
Hermippo factum eſt,& obijt/ita authorem dixiſſe probabile eſt,qm̄ neq; ſæpius ſymptoma hoc
præſentem concurſionem ſequi viderit,neque ratione inueniri potuerit.

32 *Surditas in Acutis & Turbulentis ſuccedens Mala.*

Fit ſurditas & ob humorem quendam in auditorijs meatibus impactū infarctumq;,nihil,quod
malignum ſit, habens. Fit quoque & interdum emortua audiendi facultate: quam in acutis turbu
lentiſq; morbis contingere cernimus: quam nunc pronunciauit malum eſſe ſymptoma,neq; adie
cit coniunctionē,an,neq; nomen ipſum ægroti,qm̄ certo de tali ſymptomate pronunciare licet.

Tremulæ,

33 A *Tremulæ, obſcuræ, & contrectabiles Deſipientiæ, valde phreniticæ: vt Didymarcho in Co.*

Fit & talis quædam deſipientiæ ſpecies non raro, vt æger quietus iaceat, neq; ſolum non tumultuoſe exclamet exiliatq;, vt antea, ſed neque prorſus loquatur, neq; figuram decubitus permutet: ſæpiuſq;, qui ita affecti ſunt, familiaribus præbent opinionem, ꝙ mox ſint, ſi quod fiat ſilentium, dormituri. Clauſis itaq; feneſtris conquieſcunt cuſtodes, tempuſq; in his interdum longum conterunt, dormire ægrum, ꝙ neq; loquatur neque moueatur, arbitrati, ægro ipſo non dormiente, & manus quiete mouente, non ſecus, quàm qui per leuem contrectationem aliquid vel tangere vel inuenire volunt. Deinde his ita ſe habentibus quidam clauſis palpebris hæc agunt: &, ſi quis accedens cum eis colloquatur, quidam neq; prorſus oculos aperiunt: alij, poſteaquam aperuerunt, aut paulo poſt clauſerunt, aut immotos obſeruant. Alij neq;, ſi quis eos inclamauerit, vel ſtimulauerit, palpebras aperiũt. De phreniticis hmõi Hippocrates ĩ tertio epidemiorũ, ita ſcripſit: Nullus vero phreniticorũ vehemẽter iſaniuit, veluti alijs vſu venit: ſed alia quadã vetẽrnoſa cataphora capite grauati peribant. Cæterũ hos ipſos in præſenti dictione phreniticos ἀσαφεῖς. i. obſcuros, nominauit, perinde atq; multis cognitu difficiles dixiſſet, neq; idiotis ſolũ, verũ quoq; & medicis. Nempe ſolos illos opinantur eſſe phreniticos, qui exclament, vel exiliant, Hippocrate mente (quã phrenas græce vocant) oblæſos ita appellante, tametſi in quadã cataphora perpetuo fuerint. Deſipiẽtia igit̃ vna cũ comate ſtatim ab initio aliqñ ſimul inuadit: nẽpe in libro de comate apud Hippocratem, ad idem vtraſque appellationes tum cataphoræ tum comatis referre ipſum demonſtrauimus. Atqui tales phrenitides quietis obſcuritatẽ non habent: ſed obſcura, vt dictũ nunc eſt, phrenitidis ſpecies ex procedente tempore efficitur: omneſq;, quos ita affectos viderim, languidum durumq; & anguſtum & exiguum habuerunt pulſum ita, vt quies fieri ipſis, fatigata virtute conijciat, qui. ſ. validius moueri nequeant. Quidam horum, vt manus quiete pacateq; mouent, ſic & breuiſſime loquuntur: id quod multos latet, ſoliſq; illis pateſcit, qui propiores facti ſeſe in eos inclinauerunt: ſunt autem, qui aurem prope faciem ipſorum deponere tentant, vt manifeſte audiãt. Præterea manuum motio his exigua & tremula exiſtens multos ẽt latet, ſolis his, qui diligenter inſpiciunt, conſpicua. Hoc igitur arguit virtutem horum languere, atq; hecticam quandam eſſe affectionem phrenitidis, veluti febrium earum, quas ob id hecticas appellamus. Sed de his dictũ eſt in commentarijs de differentijs febrium, atque in libris de morbis curandis, præterea & in libro de maraſmo, ſolidas animalis partes prehendiſſe tales febres, non ex putredinoſo humore fieri indicãtes. Phrenitide igitur ipſa ex bilioſo ſucco generationem habente, cum is in cerebrum decubuerit, principio quidem qualitate ipſius non dum toti cerebri corpori permiſta tumultuoſæ fiunt deſipientiæ: procedente vero tempore ſimile quippiam contrahitur lanis, quæ à tinctoribus appellatis tincturam accipiunt: nempe & hæ vix eluibiles redduntur, non ſecus, quàm quæ proprium ab initio colorem habent. Talis igit̃ cerebri veluti tinctura deſipientiam hecticam habet: atque ob id affectio horum, vt febrium hecticarum, praua eſt: quas quidem, cum incipiunt conſtitui, vix ſolui: exquiſite vero conſtitutas abſolutaſq; ſolui non amplius poſſe, demonſtrauimus. Recte igitur pronunciatum eſt tales deſipientias phreniticas eſſe. Dictionem hanc, veluti & alias quaſdã medicorum, prætercurrentes expoſitores, in ſophiſticis quæſtionibus cunctant̃: voco aũt, vt ſcitis, ſophiſtica, quæ nihil ad melius ſanandum conferunt. Talia autem non pauca & in expoſitionibus reperiuntur: quorum non nulla ab eo, quod ſanationi commodat, receſſerunt magis, alia vero minus: quo modo profecto & cauſam perueſtigare, ob quam in calce præſentis dictionis adiecit/vt Didymarcho in Co/Nempe in eo, qui præcedit, ſermone, ꝙ author nominatim ægros in illis adſcribat dictionibus, in quibus non audet rei, de qua agit, vnum quippiam, quod commune ſit, vniuerſaliter pronunciare, eſt demonſtratum. Nunc aũt verum dicere videtur de omnibus ita habentibus vniuerſaliter pronuncians, non tanquam dubius, ſed tanquam valde perſuaſus. Adiecit aũt ſermoni/valde phreniticæ/quanquam ſimpliciter phreniticæ dicere potuiſſet. Videtur aũt mihi teſtimonium ſermoni adſcripſiſſe ægroti nomen, ꝙ multos non idiotarum modo, verum ẽt & medicorum, in talibus falli contingat. Immo & de quodã aliqñ quis mihi quæſtionem mouit ita deſipiente, neq; hunc perniciose habere neq; prorſus phreniticum eſſe exiſtimans: & forſan huic, qui prorrheticũ hoc ſcripſit, talis q̃piã dubitatio cũ aliquo facta ẽ, ideoq; nominatim ęgrũ memorauit.

3. Epid. cõ. 3. t 45. 3ᵃ. 144. c

34 *Ex rigore Deſidiæ non valde apud ſeſe exiſtunt.*

Haud ſcio, cur libri huius author orationibus in multis aliena vtat̃ dictione: qui interdum ab affectibus ad affectos homines pertranſeat, interdũ vero & ab affectis ipſis ad affectus. Præfatus igit̃ & nunc/ex rigore deſidiæ/ſubintulit/non valde apud ſe exiſtunt/cum dicere potuiſſet, Ex rigore deſides non ſibi admodum conſtant. Quod ergo inquit, tale eſt: Cum rigorem conſequetur deſidia ignauitaſq;, hi non admodum incolumi mente exiſtunt: nempe corpus vehementer refrigeratum ex eo, quod contingit, oſtenditur. Conſtat autem, quod totius corporis intemperaturas magnas conſequitur mentis læſio, affecto non ſecus, quàm totum corpus, cerebro.

35 *Circa vmbilicum Dolores Palpitantes, quod mentis permutationem oſtendat, quippiam habent: Circa iudicationem*

tionem vero his spiritus satis cum vehementi cupiditate penetrat. Suræ quoque dolores in his, mentis aberrationem E
indicant.

Quidam non solum ἅλις id est satis, quod ἀθρόον id est simul totum vniuersimq́ȝ, significat, scri-
bunt, verũ quoqȝ & συχνὸν id est multũ, verbo ἅλις adijciunt: alij γόνῳ per γ scribunt, & non per τ
τόνῳ, adijciuntq́ȝ γόνῳ, εἴκελον id est simile, totã dictionem talẽ facientes, γόνῳ εἴκελον διέρχεται, id
est genituræ similis penetrat: alij pro πνεῦμα id est spiritus, φλέγμα id est pituita, scribunt. Palpi
tationẽ ergo flatuoso à spiritu proficisci demonstrauimus. Ideo secundũ septũ transuersum colle-
ctus lædit non nihil & mentẽ, propterea ꝙ neruosis partibus principiũ cõpati assueuit: cum vero
aliã quandã earum, quæ inibi sunt, partiũ occupauerit, mens quidẽ incolumis manet, sed iudicato-
rie his pituita multa μετὰ τόνου, id est μετὰ προθυμίας ἰσχυρᾶς.i. cũ vehemẽti cupiditate, qualis in
tenesmis fieri solet, deorsum agit. Tales tensiones euenire consueuerunt ex crassis lentisq́ȝ humo-
ribus vix ad internas intestinorum sedes commeantibus. In exẽplaribus quibusdã non est scriptũ
per τ τόνῳ διέρχεται τὸ κενούμενον, sed per γ γόνῳ εἴκελον id est genituræ simile: si vero vel substã
tia, vel colore, vel vtroqȝ, velit genituræ simile esse, quod vacuat, non constat nobis. Qui aũt à Pra-
xagora vitreus appellatur humor, ꝙ vitro fuso similis sit, eiusmodi est, vt maximos tensiuos inferat
dolores, cũ per intestinorũ meat tunicas: est aũt tẽperatura oĩum, qui in corpore generant, humo- F
rũ frigidissimus. Quòd aũt ex crassioribus humoribus spiritus flatuosus oriat, id ẽt antea audiuisti,
cũ de palpitatione ageremus. Non tñ, qui suram infestant dolores, desipientiam in ipsis indicãt.
Vnde fit, vt, qui dictioni opem præstant, subaudiri velint, καταπαυσάμενοι id est absq́ȝ rõne de re
pente occultati: citantq́ȝ scriptũ in tertio epidemiorum ægrũ, qui in Dealcis horto iacebat, in quo
3.Epid. cõ. 1.t. 25.26.3[a].134.b præfatus Hippocrates, ‖ ꝙ genibus & tibijs doluerit, sedatis ipsis consecutã ait desipiẽtiam. Sed di
xi antea expositiones faciendas non esse per taliũ ægrorũ citationem: oĩa siquidem omniũ signa
hac ratione erunt. Præterea, suræ dolores mentis perturbationẽ indicaturos, ꝙ sese occultauerint,
cum in oratione non sit appositũ eiusmodi cessasse dolores, absurdissimam habet enarrationem.
Nam hoc pacto liceret, quicquid vellemus, in contrarium trahere, vt, si & capitis dolorẽ scriptum
alicubi inuenerimus, non qui existit, sed qui placatus sit, audire oporteat: tussim item, & spirandi
difficultatem, aurium ẽt strepitum, atqȝ quodcunque aliud.

GALENI IN PRIMVM PRORRHETICI HIPPOCRATIS G

COMMENTARIVS SECVNDVS

SI quippiam in Vrina sublime petierit occultato coxæ dolore, Delirium portendit: & quæ cir 1
ca aurium sonitus talia existunt.

Multa quidem in libro toto carent perspicuitate: sed, quẽ sensum habeãt,
deinceps videamus. Si occultato (vt interpretes dicunt) coxarũ dolore quip
piã in vrina sublime petierit, nos securius certiusq́ȝ de futura desipientia pro
nunciabimus. Non tñ verum est, quod dicunt, si tanq̃ vniuersale proferatur:
nempe Enæorema.i. quod sublime petit, optimũ est tũ album, tum læue, tum
æquale. Non est igit̃ simpliciter dicendum futuram esse desipientiam, si quip
piã in vrina sublime petierit, occultato coxarum dolore, sed si enęorema prauũ fuerit. Neque hoc
satisfacit, sed si aliquod licet & vnũ delirij signũ simul cũ dictis apparuerit. Nã fieri põt, vt, si dela-
psus in coxã humor recurrerit, pars quædam alia capite inferior, eo recepto ipsa quidẽ afficiat̃, ca-
* put vero lædi inhibeat, si coxæ dolor apparere desierit, atqȝ enæorema comparuerit, capite nihil pa H
†Verba hęc nõ sunt in cod. anti. q̃q̃ ĩ nõ nullis in margine, vt glossema, posita sunt. tiente: †qm̃ est vrina inculpata, quæ enæorema non habet.} Sola quidem vna est inculpata, quæ
colore quidem subluteo mediocriter fuerit, & substantia moderata, quæ.s. tum crassæ tũ tenuis vri
næ medium obtinet. Ego sanè, quæ in libro indistincte prolata sunt, atqȝ ob id legẽtes offensura,
perpetuo distinguo: nam, quæ indistincta est expositoribus doctrina, nouitios ea lædit magis, quã
iuuat. Virtutem siquidem expositionis existimant esse, si scripta omni ope omniq́ȝ pacto, etiam si
conspicue falsa fuerint, defendant. Quod vbi in manifestis conspicuisq́ȝ studiose faciant, multo vti
que magis in obscuris absconditisq́ȝ nihil ipsis curæ est veritatis. Quod in calce dictionis dictum
est /& quæ circa aurium sonitus talia existunt/ bene per se scriptum fuisset sine vrinarũ considera-
tione, vt sermo particularis esset, quem paulo ante vniuersalem dixi: nempe dolores coxæ, si, qui
eos fecit, humor recurrerit, possunt aliquando desipientiam inferre, si ad caput humor peruenerit.
Ascensus igitur humoris ad caput, signum erunt ea, q̃ in eo apparent symptomata: quo è nume-
ro habentur & sonitus. Scribunt autem non nulli /& quæ in vesica talia/ aiunt siquidem orationẽ
hanc ostendere non solum consideranda esse vrinarum enæoremata, tanquam delirij signum, ve-
rum quoqȝ & si aliud quippiam tale videat̃ ex his, quæ ex vesica excernuntnr, tanquam citra hoc
affirmare, quod scriptor enunciare hoc pacto voluerit, nequeuntes.

Multoq́;

2 A *Multoq́; magis, ſi Vrina in ſublime elata ſit, & Quæcunque alia in ea fiunt deſipientiæ ſigna.*

Rurſus & in præſentia memoria tenere tyrones ipſos oportet, nullum in vrinis eſſe ſignum,
quod delirium portendat. Nempe hæ partium hepatis renumq́; & veſicæ affectionem indicant,
vaſorumq́; ſanguinem continentium, & virtutis ſuccos generantis tum robur tū imbecillitatem.
Affectionum vero cerebri alia ſunt tum ſymptomata tum ſigna, de quibus antea audiuiſti.

3 *Quibus Aluus liquida, laßitudo, capitis dolor, ſitis, vigiliæ, obſcuritas, & impotentia fuerit, vt hi Mente moueantur, ſpes eſt.*

Liquida aluus (ita aūt appelletur, in qua liquida deijciantur) & laſſitudinis ſenſus, qui ſcilicet
ægro fit, morboſa quidē ſunt ſymptomata: ſed delirium non portēdunt, ſi, quæ ante dicta ſunt, me
moria non exciderint: vbi, quonam pacto ſingulorum morborum ſigna, atq́; alia omnia, quæ in
ægri corpore appareant, cognoſcere oporteat, percurrimus. Quædam.n. ſunt, vt morborum ſingu
lorum differentiæ inter ſe ſeparentur: alia vero, vt ſingularū affectionū mores cognoſcantur, vel
futura cognoſcatū iudicatio, qualis nam futura ſit, & qñ. De ſingulis porrò tum ſymptomatis tum
B ſignis ita docendum eſſe oſtēdimus, quō Hippocrates in prognoſtico fecit, ſingulorum vires per
ſe edocens, aut cum pluribus eiuſdem generis: quo modo libri huius author capite dolentes com-
memorauit vigilesq́; & obſcuros. Nam, ſi ἀσαφεῖς id eſt obſcuros, dici intellexerimus eos, qui ob-
ſcure loquuntur, vel propter vocem explanantium organorum offenſam, quam ex neruorum vi
tio contraxerunt, vel propter mentis læſionē, tria eiuſdem generis erunt ſigna. †Dolor ſiquidē ca
pitis, ferè locum affectum demōſtrabit: Vigilia vero, quæ in diuerſis cerebri affectionibus fiunt,
vigiliam ſomnumq́;, & vigilias comaq́;, cognoſcenti oſtendet. De aſaphia (quam obſcuritatē di-
ximus) quo ſenſu intelligentibus delirium portendat, nuper egi. Hæc igitur vel genere, vel ſpecie,
vel quouis modo quis appellare voluerit, inter phrenitica connumeranť ſigna. At, qm̄ phreniti-
cam affectionem maxime ſiccam cernimus, quæcūq́; ſiccitatis ſymptomata in vicinis capiti inſtru
mentis, aut quancunq; cū eo habeant ſocietatē, exiſtunt, ea quoq; & futurā deſipientiā coindicant.
Quo ſignorū in genere in præſentis dictiōis morbo dictum eſt, Sitis. Laſſitudo autem, ꝙ multis
modis fiat, vt in commentarijs de tuenda valetudine demonſtratum eſt, nihil aliud nobis manife-
ſti indicat. Quum.n. laſſitudo, quæ vlceroſum ſenſum habet, ob mordaces acresq́; humores fiat:
quæ tenſiuum, ob copiam: quæ phlegmonoſum, ob vtrunq;: Si ſanè ea vel vlceroſa vel phlegmo
C noſa fuerit, ad ſpem deſipientiæ generandæ quippiam conferet: ſi tenſiua, nihil. Sic & Aluus li
quida, bile quidem flaua ſyncera exeunte, vel & ex colliquamentis, de generatione phreniticæ affe
ctionis quippiam coindicabit: magisq́; ſi ſpumoſæ fuerint deiectiones. Cum vero non adiecta ſit
in dictione, exeuntium qualitas, ſed dicta ſimpliciter aluus liquida, nihil ad morbi huius prænotio
nem ex ea adſumere valebimus. Nempe, vt antea dictum eſt, †ex proprijs affectionis ſignis,} quę-
cunque generis, in quo affectio eſt, indicatoria exiſtunt, ea quippiam indicabunt. Primum ſiquidē
non affectionis ipſius indicatoria talia exiſtunt, ſed generis, in quo affectio continetur, quæ calida
& ſicca eſt. Quoniam vero vnumquodq́; genus ſpeciebus familiare ſit, ad pręcognitionem ſpecie
rum conferet, ſi ſignorum generis propriorum quædam apparuerint. Verbum aūt /impotētia/
in dictorum ſignorum cōcurſione adiectum nihil prorſus ad affectionis delirij præcognitionem
affert auxilij, ſicuti neque ad magnitudinis ipſius cognitionem. Nempe inquiens /vt hi mēte mo
ueantur, ſpes eſt/ delirij quidem affectionem fore oſtendit, non tñ hanc vel paruam vel magnam.
Vnde igitur magnitudinem ipſius accepit? neq́;.n. æruginoſus neq́; niger vomitus factus videť,
non vrina, non deiectio talis, ſicuti neq; alia, quę ἐκστάσεως id eſt commotionis mentis, ſigna prius
recenſuit. Non igitur dictam nuper ſyndromen in phrenitim finituram ſperamus & periculoſam
D phrenitim, propterea ꝙ verbum /impotentia/ adiecit: talem autem ſequi phrenitim, ὡς ἐκστῆναι id
eſt vt mente moueať, neq́; ipſe ſperabis, neq; alteri prædicere audebis. Talis ſiquidem fieri qñq́; po
teſt: Sed prænotio non ex his, quæ rarenter contingunt, ſignis fit, ſed ex his, quæ continua ſunt,
vel maxima ex parte veritatem habent. Volumus ſiquidē in prædictionibus ipſis perpetuo, ſi fie
ri poſſit, voti compotes eſſe: ita, vt, ſi quis octies animi ſententia fruſtreť, bis vero ei ſuccedat ex vo
to, is ꝙ idiota, abiectior, & contemptibilior ſit. Poteſt ſiquidem idiota de ægris pronuncians ſem-
per, quod euenit,[a] † ſi ſæpius aſſequatur, quod velit, vera loqui vel falſa.}

4 *Siqui Sudantes & præſertim capite in acutis paulum implacidi fuerint, Malum: tum aliàs, tum ex vrinis nigris: Turbidus quoque & in his ſpiritus, Malus.*

Pernicioſa quidem & abſq́; alijs eſt nigra vrina, verū, ſi & illa adiecta fuerint, præcognitionem
valde augebūt. Sed, qd' nā indicet θολερὸν πνεῦμα.i. turbidus ſpiritus, inter obſcura collocare opor
tet: & potiſſimū, ꝙ neq́; in prognoſtico, neq; in aphoriſmis, neq; in legitimo alio libro, ſpiritū tur
bidum dixerit, quo pacto vrinā. Sed quæ nam vrina ſit turbida, non nos modo ex ijs, qui turbidas
aquas perpetuo dicūt, ītelligimus, verū quoq; & Hippocrates ipſe docuit, cum inquit,[b] ‖ Tāquam
ſubſidentiam returbaueris. aſſimilat quoq; & eā[c] ‖ ſubiugaliū vrinis: nō tñ, quid per ſpiritum tur-

Quarta Claſſis. yyyy bidum

† *Dolor quidē capitis cuius locū affectum oſtēdens: vigilia vero ſeu inſomnia, ei, qui cognoſcit in diuerſis cerebri affectionibus expergiſcētiā ſomnumq́; & vigiliā comaq́; fieri. De etc.*

† *poſt propria affectionis ſigna.*

A † *clarius. ſi aſſequať, quod uelit, ſæpius uera loqui, quàm falſa.*

B Supra 167.c. t.28. Et 1. Epi. com.3.t.28.3ª. 125.c. Et 3. Epi. com.1.t.25.3ª. 134 b. Et ī Coacis prænot.

C 1.Epi. cō.3. t.21. 3ª.122.c. Et 4ª. Aph.70.

bidum intelligere oporteat,liquet: qm̄ nullus dicat,vt aquam turbidã,ita & aerem turbidum: nisi E quis vapore plenum intellexerit, quomodo expositores quidam huius orationis intellexerunt. Quo etenim pacto sudorem in syncopis foras effundi conspicimus, ita effluuium humiditatum in ijs,qui intus diuaporantur,ægris internum fieri dicunt: atq; ob id per expirationem vaporem effundi perquàm multum, idq́; turbidum spiritum esse. Si vero, vt nõ nulli,primam syllabã nõ per ο θολερὸν sed per α θαλερὸν scripseris,non amplius,qualis nam sit spiritus θαλερὸς cõiectura est colligẽdum. Faciem enim θαλερὰν forsan quis intellexit,veluti bene habitã & bene coloratã: sed, quid nã significet spiritus θαλερὸς,nosse non est,nisi vehementer magnum indicare voluerit. Nominum siquidem alienus vsus,causam præbet ijs,qui volunt,quoquo pacto euenerit, intelligendi. Proinde quidam per ο scriptum θολερὸν graueolẽtem intellexerunt, vt alij raucum: alij rursus turbatum,vt difficultatem spirandi ab eo significari velint,veluti,ac si ita dixisset: Spirandi quoq; difficultas in his mala. Neq; tamen libri huius author posse simpliciter spirandi difficultatem indicare videtur,sed vnam quandam eius differentiã: siue enim per α θαλερὸν,siue per ο θολερὸν scriptum sit,videtur ea appellatione speciem vnam difficultatis spirandi, non simpliciter difficultatem spirandi omnem,indicare voluisse.

F

5 *Quæ præter vacuationis vasorum rationem contingunt Impotentiæ, non existente vasorum vacuatione, Malæ.*

Quod dicit,neq; obscurum est,neq; ipsius causa inuentu est difficilis: nempe,quod dicitur,tale est: Inualidos imbecillosq́; in operationibus, sicuti plurimum vacuatos,in periculo esse existima, si nulla in ipsis facta fuerit insignis vacuatio. Nã, si virtus sine vlla manifesta vacuatione imbecilla fuerit,grauantem ostendit copiam ,vel vnius principiorũ intemperiem. Cum vero tria sint,vt didicisti, principia cerebrum quidem functionũ earũ,quæ ex voluntate oriunt, cor vitaliũ appellatarum, iecur vero earum,quæ alimoniæ inseruiũt,quas & naturales vocãt: naturalis virtutis vitalisq́; imbecillitas deterrima est,& cito hominem tollit: nempe & vnà cũ ea,quæ à cerebro est,cõfestim exoluit: quæ si afficiat,non protinus cor ipsum læditur. Sed de huiusmodi cunctis in multis nostris lucubrationibus didicisti.

6 *Si intercepta Aluus,parua,nigra,& in spiras circunducta,ad necessitatem laxauerit,& per Nares eruptio fiat, Malum.*

Σπυράθους vocant caprarũ deiectiones: sunt aũt hæ siccæ, atq; id, quod excernitur, propria circũscriptione rotundum circũductumq́; existit. Cum igitur quis hoc pacto sicca & circũducta deiecerit, σπυραθώδη id est in spyras voluta appellant: fiuntq́; talia & ꝙ plusculo tẽpore retineãtur, & propter copiam igneæ caliditatis. Si igitur preterꝗ̃, ꝙ talia existãt,nigra quoq; fuerint, flagrantem ardentemq́; circa mediũ corporis affectionẽ esse declarant: atq; ob id mala existũt. Sermoni G adiectũ est/& per nares eruptio fiat,malũ/veluti in alijs multis dictionibus scribente,quod multorum cõmune est,tanꝗ̃ proprium,authore: ꝙ sermone vno vniuersali doctrinã comprehẽdere nõ possit. Est autem cõmune in ipsis tale: Bilis vacuationẽ multam tanꝗ̃ quassationem vehementẽ, atq; multis in morbis cõmode factam,non sustinent presiccati,neq; rigorem,neq; alui excretionẽ, neq; sudores,neq; parotidas insignes,vel†quãpiam materiam aliam. Ita enim eos, qui ĩ epidemijs facti sunt,abscessus incusamus,vel minores(vt dixi) tanꝗ̃ nihil iuuantes: vel maiores,tanꝗ̃ sustineri nequeant. Sanguinis itaq; eruptiones hoc modo non ferũt,qui ante sunt arefacti. Talis autem est prædicta affectio,cum ne vni quidem per morbi initia, in spiras circunducta exeant excrementa: neq; ea simpliciter,sed cum medici diligentia & operatione vel per clysterem vel per glandulã: nempe hæc oratio πρὸς ἀνάγκην id est ad necessitatem,tale quippiam ostendit.

†quẽpiã decubitum alium.

7 *Quibus Lumborum dolor diu perseuerans cum æstu fastidioso fit, si sudẽnt, Malum: an et his Tremor fit, et vox vt in rigore?* H

Rursus concursio dictorũ symptomatũ autoptica est.i. ex proprio constat intuitu', non logica est. atq; ob id ipse quoq; de hoc addubitãs inquit/an & his tremor fit? Malã vero ait cõcursionem de ea re nõ dubitans, ꝙ lumborũ dolor vnà cũ æstu fastidioso diutius maneat: sudo͛r aũt his aduenіens certiorẽ efficit præcognitionẽ. Siue nanq; sudorẽ exiguũ toto fieri corpore ab ἐπιδρώσεως nomine significari intellexerimus,signũ bonũ nõ est, cũ ab eo,& si nõ lumborũ dolorẽ, certe fastidiosum æstũ,solui oportebat: Siue sudores eos,qui circa thoracẽ caputq́; fiunt, intellexerimus, ꝙ perpetuo hi mali sint,cõstat,virtutis imbecillitatẽ vel in his partibus copiã indicãtes. Ob hæc quidem oĩa prædicta signorum concursio mala est. Cũ vero multæ in lumbis sint partes, non liquet ex authoris verbis, quæ nã patiatur, in qua dolor diu perseueret, & æstus fastidiosus non desinat, sed signis alijs dijudicare conuenit. Si igitur renes fuerint perpessi,scis horum affectiones per vrinas cognoscẽdas esse: †si vero aliquis vel eorum,qui inibi sunt,vel dorsalis medullæ,musculorum passus fuerit, iam tibi & cum alio adiecto signo constat: nempe affecta dorsali medulla,sensus torporis erit in his partibus, quæ ex ea affecta enascuntur. Didicisti autem ex dissectione neruorum dorsalis medullę,& qui ab vnaquaq; vertebra enascantur nerui,& partes corporis,ad quas dispertiantur.

† si vero aliquis eorum,qui inibi sunt,musculorũ passus fuerit,uel dorsalis medulla, iam &c.

A tiantur. Si igitur signum aliquod patientis dorsalis medullæ tibi adfuerit, tum tremorem, tū aliam omnem neruorum affectionem, ferè expecta: quas inter vna existit, tremulæ vocis oblæsio. Nempe oratio hæc /vt in rigore/ vocem tremulam indicat.

8 *Summæ Corporis partes si celeriter in vtranq; conditionem permutentur, Malum: Sitis quoq; hmōi, Mala est.*

Quidam cum præscripta dictione præsentem annectunt: atq; ob id eam cum coniunctione, autem, hoc scribunt pacto: Summæ aūt corporis partes, si celeriter in vtranq; conditionem permutent, malum. Sed, quæ in ea dicunt, ab ante dicta concursione distinguuntur: quapropter & scriptor, qui cū illis ea scripsit, veluti & multa alia, inter se coniunxit, quꝗ nullam habeāt cōitatē. Nos igit horū expositionem seorsum moliri oportet. Nā, si ἄκρεα id est summæ corporis partes, facile in vtranq; permutent cōditionē, malum signum est. Summæ corporis partes pedes sunt, manus, aures, & nasus, quæ & in his, qui cum frigore fiunt, accessionum inuasionibus, primę omniū frigescunt. Quod aūt oratio hæc/in vtranq; conditionē/caliditatem dicat & frigiditatē, liquido constat omnibus. Cum igit secundum naturā habemus, temperate habent summæ corporis partes, nulla repētina facta in his mutatione. Nā, tametsi ꝗ maxime hyeme frigidæ, & æstate calidæ fuerint, pau B latim tn̄ talē assequunt permutationem: non celerē quidē nec vsq; adeo validā, vt vel hyeme similiter glaciei refrigerent, vel æstate iis, quæ ab igne multo calefacta sint, assimilent. In morbis autē summe malignis permutatio harum hora vna ad contraria efficit: interdū quidē vt, tanꝗ hyeme, perfrigescant, interdū vero, tanꝗ æstate, calescant. Id aūt contingit, cū propriam caliditatem nō habuerint, atq; à febrili calfiant: quæ à corporis medio incipiens, flammæq; similis corpus totū depascens, extrema concalfacit: quæ & cum transpirauerit, statim ea refrigescunt, extincta. s. naturali caliditate. Sitis quoq; hmōi (inquit) mala est: vbi verbum /huiusmodi/ ꝗ eā dicat, quæ celeriter in contraria permutat, veluti de summis dictū est partibus, nemo ignorat. Permutatio aūt sitis ad cōtraria fit, cum paulo ante sitiens, confestim sine siti reddat: & rursum post paulo sitiens erit, nō desinente scilicet siticulosa affectione: fieri siquidē non pōt, vt æger paulo ante valenter exiccatus ita perfecte humectet, vt sine siti fiat. Quid nā ergo est, quod in ita affectis contingit? sane, quod his, qui toto die totaq; nocte interdum nullo pacto secernunt vrinam. Prius siquidē neq; corporis affectiones mens ægri consecuta est, collectaq; vrina non dum valenter vesicā distendit: at, posteaq; mens consecuta est, & vesica impleta, ob hæc ambo sensit affectionē æger. Quo igit modo id desipientiæ est signum, sic & quod in siti dictū est: cū ægri quidē sitiendi affectionē semper habeant, C sed non sentiant, donec eorum anima sensu prædita magis reddat, & sitiendi affectio ad summum augeat. Summarum igit corporis partium ad contraria permutationē malū esse putādum, vtpote quæ caloris natiui imbecillitatem ostendat, & eius, qui præter naturā est, robur. Sitis vero permutationem, languorem quidem sensificæ facultatis, robur vero siticulosæ affectionis.

9 *Ex Composito modestoq; homine Ferox responsio, Mala.*

Sermone hoc generalior existit alius, qui non solum hunc continet, verum & alios quosdam non paucos. Omne siquidem, quod præter naturam propriam, malum, genus horum est atq; multorum aliorum sermonum. Cui enim proprie natura composita est, is non solum, cum incompositus desipit, perniciose affectionem habere demonstrat: verum quoq; & cum ferocitate respōdēs prope ad phrenitidem accessit. Cui vero vice versa responsio in feroci natura composita est, vt is vel in cataphoram vel lethargum venturus sit, spes est.

10 *Quibus Vox acuta est, his Hypochondria intro tracta sunt.*

Secundum naturam sane dicendum erat, Quibus in morbis vox acuit, trahuntur his hypochō D dria ad internam sedem. Sed nescio, quo modo oblectatur libri huius author ita enunciationibus alienis. Relicto igitur de hac re studio, ad eorum, quæ dicuntur, intelligentiā veniamus: quę neque ipsa vniuersalis est, vt aliæ multæ eorum, quæ in hoc libro dicuntur: vera tn̄ ita enuncietur, ꝗ plerisq;, qui in morbis vocem mittunt acutam, ad internam sedem trahant hypochondria. Nēpe id, verbum εἰρύαται significat, neq; ꝗ hypochōdrium ipsum propria quadam affectione intro accurrat, sed ꝗ interna magis ipsum trahant. Nempe septū transuersum symptomatis eiusmodi causa est, cū vel inflammat vel arescit propter igneam caliditatem, vel à membrana costas succingente retrahitur: cum rursus & ea ipsa ob phlegmonen & ob siccitatem tēdatur. Suntq; ex medicis plerisq;, qui retractum hypochondrium inter ea, quæ simul cū phrenitide assident, scripserunt: nā plerique phrenitici ita affici videntur: sed præsens oratio retrahi hypochondria non dicit, sed ad interna trahi. Tu aūt, si verum prorsus loqui lubet, ex dimidio vtrunq; compones, dicesq; intro sursumq; trahi hypochondrium, neq; immerito id fieri propter obliquā septi transuersi positurā. Incipit enim ab ossis pectoris, quod στέρνον appellatur, termino: atq; hinc sensim oblique descendens, tū intro tū infra ad lumbos peruenit: ita vt plurimum quidem totius ipsius substantiæ profundis hypochondriis subiaceat, supernū vero principiū altius sit. Ob hæc igitur ad internā supernamq; sedem trahi videtur. Quod si hæc inter se comparaueris, plus intro, quā sursum, transpositum esse

tibi videbitur. Relicta itaq; quæ præter naturam ob inſtrumentorum ſiccitatem phlegmonenq; E muſculorum acuitur, voce, qm̃ angina hæc affectio vocet, de ea, quæ alijs in morbis acuitur, voce pronunciauit, inquiens, his hypochondria intro trahuntur. Vocem itaq; acui ex vocalium inſtrumentorum anguſtia in commentarijs de voce demonſtrauimus: atque ob id tum ſpadones, tũ pueri, tum mulieres, vocem reddunt acutam: in febribus vero ſiccitas, horum anguſtiam efficit.

11 *Oculus hebeſcens, Prauus: & Concretus, & turbulentus, Malus.*

Oculus ἀμαυρούμενος id eſt hebeſcens, ſicuti & ἀχλυώδης id eſt turbulentus, tum ipſi ægro, tum videntibus, fit manifeſtus: Ægro quidem, cum non amplius conſpicue videt, quõ antea, in hebeſcentibus conſpectibus: quemadmodum in turbulentis, præter id, quod obtuſe reſpicit, adhuc per quãdã turbulentiã videre putat: vocant aũt ἀχλὺν, aeris θόλωσιν id eſt turbationem, quæ mediũ tũ nubis tũ nebulæ habet craſſamentũ, ita vt, quàm nebula quidẽ, magis concreuerit, quàm nubes vero, minus: Fit aũt tale in oculis pathema & non paucis, qui febre carent, veluti & ἀμάυρωσις, quæ obſcura imbecillaq; inſtrumentorũ ſenſio exiſtit ſine turbulentiæ apparitione: iam vero et laborantibus multis: Eſt aũt ἀμάυρωσις, ἀχλυώδους ὄψεως id eſt turbulento aſpectu, generalior: nẽpe, cũ in vtroque obſcure cernatur, ægris quidẽ ipſis ſenſio veluti turbationis cuiuſdã in turbulentis conſpectibus F euenit: Extrinſecus vero videntibus, oculus hebeſcens nullam humidi præter naturã habere vr̃ conſiſtentiam: perijt aũt ex eo tum ſplendidum tum lucidum, quod in acute videntibus oculis ineſt. Hebeſcentes item mortuorum oculis ſimiles exiſtunt: multisq; morientium, atq; adhuc tñ viuentium, tales oculi videñ, veluti & his, quos extrema habet ſenectus: Turbulẽti vero nõ oĩbus, ſed ſolis ijs, quibus turbatum in pupilla vr̃ humidum, quod ſanitatis tpe tum lucidum tum candicans erat. Ex dictis itaq; affectiones oculorum vtraſque prauas eſſe manifeſto liquet. Concretus vero oculus pp mouentiũ oculos muſculorũ immobilitatẽ fit: Immobilitas aũt ea pp oĩum ipſius muſculorũ vel reſolutionẽ: vel æquã, & quæ in neutrã partẽ vergat, tẽſionẽ, proficiſcit: vel pp exactam mouentis muſculos potentiæ imbecillitatẽ. Talis conſtitutio † ei, qua oculi intus agitãtur, ex aduerſum pugnat: nempe inſtabiles ſunt, non ſecus, quàm qui Equũ appellatũ habet, ita vt nunquam conquieſcant: contra aũt, concreti nunquam mouentur. Si igiť cauſas talis conſtitutionis oculorum intellexeris, conſtat & eas prauas eſſe. Scribunt aliqui in dictione /& concretum turbulentũ malum/ turbulentiam quandam concreuiſſe in oculis volentes ex affectionis tũ ſiccitate tũ caliditate.

† τῇ τῶν ἐνδεδυμένων ὀφθαλμῶν. i. ei, qua oculi ĩ gyrũ uertuntur. ex Erotiano.

12 *Vox (Acuta) Clangoſa, Mala eſt.* G

Non nulli quidem κλαγγώδης id eſt clãgoſa, alij κλαυθμώδης id eſt querula plorabundaq;, ſcribunt. Quòd autem clangoſa vox fiat, cum ſiccitas vocificorum organorum intendiť, eſt demonſtratum. Plorabunda vero ſecundum eandem noſcitur intenſionem: ſed difficilior, quàm clangoſa, exiſtit, quanto maiorem indicat affectionem.

13 *Dentium Stridor Perniciofus, quibus non eſt ſanitatis tẽpore aſſuetus: Suffocatio quoq; in his Valde mala eſt.*

Cum libri huius author memorare non conſueuerit, quæ in prognoſtico ſcripta ſunt, nunc tñ de ‖ ſtridore dentium mentionem fecit: adiecitq; in calce, quod ſuffocatio in his valde mala ſit. At, cum didiceris, quo nam pacto ſtridor dentium procreetur, quo nam item modo ſuffocatio, nihil in hac etiam dictione fuſius recenſere eſt neceſſe: nempe ex illis vniuerſa ipſe cognoſces.

in Prog. cõ. 1. t. 21. 4a. 194. a

14 *Faciei Color bonus, & Mœſtitia multa, Malum.*

Quòd ſæpius fallat coloratior facies, putentq; hanc vel ſanguinis per nares eruptionis iudicatoriæ, vel abſceſſuum poſt aures, ſignificatoriã eſſe, ob id iure etiam, ſi cũ multa triſtitia fiat, malũ eſſe ſignum ſcripſit. Fieri ſiquidem nequit, vt ægri ita bene colorentur, vt qui optime valẽt, pro ea qui H dem, quæ in illis eſt, affectione: ſed ob caliditatem multam impenſe rubros ipſos factos, & bene coloratis ſimiles videri, relinquiť. Quod aũt valde rubrũ eſt, id ad melancholiam idoneum eſſe ait in epidemiorum ſecundo: cuius ſignũ mœſtitia exiſtit: atq;, ſi multa ipſi adfuerit, multo magis. Cũ itaque florida quidẽ apparuerit facies, æger aũt valde triſtis fuerit, quædam in cerebro valde calida affectio eſſe videtur, quæ ſanguinem exurit: eamq; ob cauſam bilem atram, vt demonſtratum eſt, gignit. Sed forſan alienum non erit, vt quædam per totum librum ſenſu carẽtia ſimpliciter commemoraui, ita & nũc faciam, ſcribamq; ex enarrationibus ſenſu & intelligentia carentibus aliquã gratia exempli. Neque ſanẽ eum, qui primus de his dixit, ſum admiratus: commune ſiquidem id omnium eſt vitium, vt, quomodo filios, ita & quæ ab illis excogitantur, diligant: niſi quis valde ſecurus Æſopi fabulam perpetua in memoria habuerit, Quæ duas nos geſtare manticas ait: anteriorẽ quidem vitiorum alienorum plenam, poſteriorem noſtrorum: atque ob id delicta aliorũ videre nos, noſtra vero non cernere: is etenim ſolus ad verorum cognitionem ſeſe exercebit. Non igitur, vt dixi, eũ, qui primus expoſitionem ſcripſit, demiror, ſed eos, qui dicta prius inepte laudant: quõ & nunc quidam laudibus extollit eorum explicationem, qui intelligendum eſſe aiunt faciei quidem bonum colorem, in ægrotantis ipſius colore: mœſtitiam vero multam, in medico colorem

A lorem bonum præter naturam, vt ſignum malum, cernēte. Nam, ſi id docere voluiſſet prorrhetici author, ita dixiſſet: Faciei color bonus valde mœſtum ſignum medico. aut, ſi non, ita, Faciei color bonus valde mœſtum reddit medicum. neque ad hoc in calce poſtea adſcripſiſſet, malum. Abſurdum ſiquidem admodum atque ab omni intelligentia alienum, dicere, Faciei colorem bonum valde mœſtum ſignum medico, malum. vel rurſum hoc pacto: Faciei color bonus valde mœſtum reddit medicum, & eſt ſignum malum. Nempe vel id, mœſtum reddit medicum & ſignum eſt malum, vel malum eſſe colorem bonum, duntaxat dictum ſat fuerit: ſed, vt vtrunque ſimul dicatur, fieri nequit. Adde, ꝙ ēt coniunctio/et/appoſita, clare indicat in ægroto hęc ambo cōtigiſſe, tum coloratam faciem, tum vehemētem triſtitiam. Vt ergo quis prætermiſſa huius lectionis indicatione ad id, quod recenſetur, veniat, falſus eſt eorum, qui ita expoſuerunt, ſermo. Non enim de neceſſitate color faciei bonus valde mœſtum reddit medicum, ſed interdum lętiorem, q̄ antea, reddit, cum ſcilicet faciei colorem bonum vel ſanguinis eruptionis, vel abſceſſuū poſt aures iudicatoriorum, ſignum eſſe ſperauerit. Si itaq; dictione ipſa ſumme tum ambigua tum obſcura exiſtente talia quædam excogitarent, veniam hi à nobis mererentur: ſed, qm̄ rem cōmodiſſimam clare diſtinguēs docet, qn̄ ſanè quidē bonū exiſtat ſignū bene colorata facies, qn̄ vero non
B bonum, quiſnam ipſis ignoſceret? Sicuti & his, qui pręſentē ſermonem de mutua īter ſe trāſmutatione boni faciei coloris & mœſtitię eſſe dicunt. Exiſtimant ſiquidem, cum hęc ſibi inuicem ſuccedunt, qn̄ ſcilicet colore bono deſinente æger valde mœſtus reddatur, rurſusq; & mœſtitiam illā ſubſequatur color bonus, difficile ſignum eſſe, ac ſi ambo ſimul eſſe nequeant, vel ipſe de contrarijs antea non dixerit mutuam in ſeſe tranſmutationē non bonū ſignum eſſe: inibi ſiquidem generatio alterius, tollit alterius eſſentiā, quo fit, vt ſimul eſſe nequeant: ſed, ꝙ mœſtitia ſimul cū colore bono conſiſtat, non eſt impoſſibile. Si igit̃, quæ in vnaquaque oratione ab aliquibus ꝑperā dicta ſunt, redarguamus, cōmentariorū prolixitatē nō pauci incuſabunt: ſi vero nō reprehēſa ꝑtermittamus, iam poſtea erunt, qui auditā peregrinā expoſitionē, tanq̃ à me ꝑtermiſſam, vitio vertant, & maxime cum expoſitionis tū vitiū tum virtutē non dum diſcernere queant. Cū ergo fieri nō poſſit, vt incuſationē deuitemus, qua vel ſuperuacue ſermonē protrahamus, vel vtile quippiā ꝑtermittamus, ad alterū diuertā, quod lecturis ſcriptas à me explanatiōes cōmodius fore credidi.

15 *Deiectiones in Spumoſas ſynceraſq; deſinentes Exacerbant.*

Cauſam, cur, qui librū expoſuerunt, vt multas dictiones alias, ita & hanc, perperā obaudierunt,
C non noui. Nēpe, cū ipſe dixerit/deſinentes/expoſitionem hi faciunt deiectionum ſpumoſarū ſyncerarumq; at idē non eſt, aut, cui talia deijciunt̃, exacerbandum morbū: aut, cui deſinent deiectiones in talia. Prauæ igit̃ affectionis ſigna ſunt ſpumoſæ & ſynceræ, ſi memoria tenuerimus deiectiones ἀκράτους. i. ſynceras appellari, q̄ dūtaxat vnū, qui excernit̃, humorē cæteris impermiſtū habent: non eſt tn̄, vt talia excernentibus morbus exacerbet̃, neceſſe: cū fieri poſſit, vt cōquieſcat paulatim cocta affectione, in qua talia excernebant̃. Qn̄ igit̃ neceſſe eſt, vt morbus exacerbetur? cum ſcilicet deiectiones præter id, ꝙ non ceſſent, in ſpumoſas quoque ſynceraſq; permutabunt̃: nēpe hæ alijs, quæ ante excernebantur, deteriores, exacerbandum morbum indicant.

16 *Vrinarum in morbis Acutis ex refrigeratione Interceptiones Peßimæ.*

Morbi acuti ex calidiore materia ortum habent. Si ergo vrinarum retentio ex veſicæ refrigeratione fiat, malum: nempe ex tali intemperie, ſecretoriæ, quæ in veſica eſt, facultatis factam imbecillitatem, vel ſenſus ob refrigeratum ipſius neruum priuationem, neruumq; ipſum quod cōtriſtat haudquaquam ſentire, oſtendit. Refrigeratio autem veſicæ fit diſcuſſo euaporatoq; ab eo, qui ꝑter naturam eſt, naturali veſicæ calore. Sed forſan quis obiecerit, quam ob cauſam, ſi febris totum
D occupauerit corpus, veſica refrigerata eſt? quæſtionem ſanè diluit partis idoneitas & aptitudo: non enim omnia naturam eandem pariter ſortita ſunt.

17 *Pernicioſa Sine ſignis leuantia Mortem indicant.*

Sine ſignis, inquit, vel excretionis, vel concoctionis: non aūt aliud docet, q̃ vniuerſale illud in
« aphoriſmis ita ſcriptū: ‖ Quæ non ex rōne leuant, his fidendū non eſt: neq; valde formidanda ma- 2ª. Aph. 17. Ex.
« la, quæ præter rōnem eueniunt. Præſens ſiquidē dictio ab vniuerſali recedens, eorū, quæ vniuer- ord. 16. b
ſali ſubiecta ſunt, quippiam edocet: de pernicioſis ſiquidē duntaxat pronunciat, non de prauis oībus: neque. n. prorſus, quicquid prauum fuerit, mox idem & pernicioſum exiſtit. Demonſtrauimus ſiquidem in prognoſtico malorum ſignorum differentias non paucas dictas eſſe, in quibus Hippocratem ipſum ex nominū propriorū adiectione magnitudinem horum indicare oſtendimus. De prauis igit̃ ſimplr̃ & non pernicioſis noſſe id duntaxat ſatis eſt, non eſſe his fidendum, ſi abſq; ſignis deſierint: redibunt ſiquidem, ſed non tollent hominem. Quæ vero eò prauitatis deuenerunt, vt & inter pernicioſa cenſeant̃, ꝙ hæc quidem mediocriter prauis infida magis ſint, nequeātq; ſecure & cum fiducia ſine manifeſtis ſignis ſedari, in libris de iudicationibus eſt latiſſime à me demonſtratum. Nempe, vbi talia tractu temporis læſionem habitualē indiſſolubilemq; con

fecerint,reuertentur pro malitiæ ſuæ magnitudine,periculi magnitudinē afferentes. Nam cauſæ E
aliquæ eorũ,quæ in corpore procreanť,potentia virtuteq́ꝫ tum virus rabidorũ canum, tum letha
lia ea medicamẽta,repręſentant,quę & ſi in affecto loco nullũ protinus,quod notabile ſit,pariant
ſymptoma,poſt quatuor tñ vel ſex menſes vel longinquiorē temporis vſuram hominē perimũt.
Scimus aũt non nullos & à Cane rabido morſos, qui poſtea tũ aquas formidauerunt, tum inte-
rierũt, à primo principio,in quo morſi fuerāt,poſt duos vel tres vel quatuor vel multo plures mē
ſes. Noui ſanè & quẽdam,qui exacto anno eũ incurrit affectũ,quem ὑδροφόβον.i.aquę timorē,vo
cant: de quo medicis oĩbus ſumma in ſolidis animalis partibus ſiccitas fieri videbať,atq; vna adau
cta naturalis caliditas,in igneā conuerſa. Affectionē hanc caninũ virus parit longo tempore,hoc
eſt paulatim: atq; ob id immedicabilior exiſtit,ꝙ partium ſolidarũ ſubſtantia in aliam tranſeat cō-
ditionē: veluti in vitiliginibus, leucis appellatis,fieri conſueuit,nempe & altius deſcendit hęc prę
ter naturā affectio. Cũ aũt hæc alterent quidem ſolida corpora,ſed non dũ alterauerunt, ſimul vt
vacuata ſunt,ſolidorum quoque alteratio ceſſat: interdumq́; die vno,interdũ vero citius ēt,ad na-
turalē redeunt habitũ. Nẽpe,cũ affectio fit & nō dum facta eſt,breuiter, ſeparata efficiente ipſam
cauſa,ſedať: ſi vero completa ea fuerit,ēt ſi vacuata fuerint,quæ affectionem procreauerint humi-
da,nihil in ſanationis rōne amplius exiſtit. Simile.n.quippiā contingit,quēadmodũ in lignis eue F
nit;quæ proxime mollem ignem ſunt appoſita: calefiunt ſiquidē valde, ſed non dum inuruntur:
quæ ſi prius ab igne ſeparaueris,q̃ inuri incipiant,celeriter contractam caliditatē,deponunt: ſi ve
ro tm̃ in ſe exceperint,vt inuri incipiāt, etiam ſi ab igne tollanť, nihilo minus inuruntť. Quòd ſi li
gnũ humidum in ignem eundē conijciať,non protinus accendiť,vt ſi vel ſtuppam, vel calamum
ſiccũ,vel ellychniũ conieceris: &,ſi poſt paulo lignum hmōi ſuſtuleris,breui poſt interuallo depo
net eam,quā ab igne contraxerat,alterationem. Non eſt igiť abſurdum,vt talis in corpore paula
tim progenitus ſit humor,qualis eſt & rabientium canum,& medicamentorũ tractu temporis lō
giore corrumpẽtium,ita vt pleroſq; medicos lateant: Qũo In eo, qui ob laſſitudinem,vt videbať,
moderatiſſime febrijt,qui poſt quartum diem vrinam ſecreuit ſubſtantia quidē tenuem,ſed colo-
re nigram,vt in vtroq; eam,quæ ex pauco atramento ſcriptorio aquæ multæ diluto conſurgit,mi
ſturam repræſentaret: atq; modo alio,ſi non atramentum ipſum dilutum intellexerimus,certe eā,
quæ à multis ἀσβόλη appellať,fuliginem. Viſus eſt æger hic quarto die bene habere,ita vt ſequē-
tibus diebus lauaret: deinde die ſeptimo veſperi,cum febrire cœpiſſet,tabefactus obijt. Docetur
aũt in præſenti dictione id,quod optimis medicis opem affert, non vulgaribus: neque.n.perni-
cioſorum morborum ſigna hi nouerunt. Adoleſcens præterea quidam excernebat cũ febre im- G
becilla rubidam proluuiem non paucam: ſæpiusq́ꝫ die vno nocteq́ꝫ cũ tepida febre: qui hinc me-
diocrius habere eſt viſus;ita vt tertio die à febre immunis eſſe videretur. Ego itaq; vrinas ipſius,q̃
tum tenues tum albæ inſtar aquæ eſſent, conſpiciens,iocinoris infirmitatem permanere conieci:
præcepiq́ꝫ,vt occurrerent huic idoneis tum epithematis,tum eſculentis, & rōne viuendi vniuer-
ſa. Deridens vero me medicus quidam à Theſſalo edoctus,qui non ſolum ipſe nunquam vrinas
contemplatus erat,ſed & contemplantes,fullones appellabat,prohibuit, ne homini præſidiũ fer-
reť,ſola poſt inanitionem refectione vtendum eſſe inquiens: ſed morbus,ſeptimo à principio die
ſuperueniens,patuit omnibus eſſe hepaticus. Talia igiť omnia,quæ valde vtilia ſunt, prætermit
tunt expoſitores,tempusq́ꝫ interdum circa dictiunculas nullo pacto vtiles conterunt.

18 *In Acutis bilioſis Albicantes, Spumoſæ, & Pericholæ deiectiones, Malæ: Malæ quoque & Vrinæ huiuſmodi: an & his Iecur Doloroſum?*

Quod ſæpius iam & antea dictum eſt,dicam & nunc. Qui librũ hunc compoſuit,videtur qui-
dem eiuſdem cum magno Hippocrate eſſe artis: ſed ipſo longe eſt inferior: atque ob id quidam li
brum hunc,Draconis Hippocratis,alij Theſſali, eſſe putauerũt. Duo ſiquidem magni Hippocra H
tis filij fuiſſe perhibẽtur,Draco & Theſſalus: quorum vtriuſque rurſus filius Hippocrates. Siue
igiť ab horum altero,ſiue ab alio quodā,ſcriptus ſit liber: ſiue,qui ſcripſit, prius,quàm græcis pu-
blicaret,obierit: perueſtigare ſuperuacuum videtur: nam,quæ de ipſo dicta nunc ſunt, ſufficiũt.
At legentes conquirere intelligentiam eorum,quæ dicuntur,ſtudeāt,ſitq́ꝫ gemina inquiſitio, id,
quod ab ipſo dicatur,tum ad librorum Hippocratis confeſſorum,tum ad rerum veritatem, referē
tibus nobis. Et nunc ſanè,quod proponitur,ita inueſtigabimus: ꝙ author plerunq; ſymptoma-
In Prog. cō. 2. t.20.4ª.199.f 2ª.Aph.34 Ex. ord.17.c ta implicet,quorum vniuſcuiuſque vires per ſe in prognoſtico didicimus. Nempe, ‖ꝙ deiectio- »
nes tum albicantes,tum ſpumoſæ,malæ ſint,dictum eſt in libro illo: Quòd præterea ‖ minus peri- »
clitentur,quorum naturæ conuenit morbus,ex aphoriſmis conſtat: quare, quibus non conuenit,
hi magis periclitantur. Bilioſæ igitur deiectiones & bilioſa veſicæ excrementa, cũ bilioſis homi
nibus bilioſis & morbis,familiaritatem habent & cognationem: non bilioſa autem & albicantia
his præter naturam ſunt, atque ob id praua cenſentur. Spumoſa vero deiectio naturis omnibus
mala eſt. Quę ſi tantummodo in oratione dicantur, nulla oborietur quęſtio: Verum, ſi adieceris
/perichola/ maximam mouebis quæſtionem: quo etenim pacto fieri poteſt,vt albicantia ſimul et
bilioſa deijciātur? Vitiatam equidem & hanc dictionem,veluti & alias multas, exiſtimo: nempe
commodius

A cõmodius fuit, vt in ea scriberetur/nõ perichola/vel omnino omissa fuisset hæc dictio/perichola. Si vero dictionẽ,tanq; vitio carentẽ existimare cogimur,ẽ duobus alterũ vt sit, oportet: Nam vel vno tempore albicantia,in altero perichola,deijci est putandum: vel, si tempore vno secerni vtraque quis asserere voluerit,albicantia quidem tum constantium tum durorum excrementorum colorem indicabunt: perichola vero, ea,quæ circa ipsa sunt, bilem substantia tenuem habere. Consueuerunt autem tales excretiones περίχρους id est circiter coloratas, appellare. Vrinæ autem permisceri quidem hoc pacto non possunt, sed in his alterum eorum, quæ dicta sunt, vel alterum, intelligere est necesse: atque vtraque esse mala, & albicans, & pericholum. In vrinis autem pericholum, quod superflue biliosum est, de necessitate est intelligendum: neque enim fieri potest, vt, quomodo in deiectionibus perichola cum albicantibus fieri posse retuli, ita & in vrinis intelligatur. Quod aũt in calce dictionis scriptum est/an & his iecur dolorosum?/recte est dictum: nempe alijs dolorosum fit,& alijs non, propterea q hæc ob tum phlegmonen, tum obstructionẽ, tum flammantem quandã affectionem, & per ventrẽ,& per vesicam excernantur. Sed de talibus omnibus vnà cum peculiaribus demonstrationibus in nostris tractationibus diximus: vt neque nunc singulis in dictionibus physicas audire demonstrationes coueniat, sed solis his, quæ ex ipsis B demonstrata sunt, vnumquenque contentum esse oporteat.

19 *Si in Febribus Aphoniæ conuulsiuo modo in Motionem mentis transeant cum silentio, Perniciosum.*

Quanq; vetera omnia exemplaria ita scripta sint, librijq; interpretes oẽs hoc pacto recipiãt, quidam tamen ex ijs, qui tum heri, tum nudius tertius nati sunt, in eam, quæ expositu ipsis facilis sit, transcribunt dictionem. Ego vero eum, qui de expositione dubitans, vitiatam esse dictionem suspicetur, & ad id, quod verum appareat, transcribat, non increpo: sed, q expositionem faciat, vt ipse transcribere est ausus, perinde atque ab initio ita scriptũ sit, increpatione dignũ esse arbitror. Cũ vero plurimis in dictionibus fecerint id non nulli, malam ipsorum in omnibus adulterationem memorare longum esse puto. Quo autem modo & alia multa hoc toto libro scripta semel aut bis adnotaui, ita & hoc. Dicta igitur à me sunt hæc propter eos, qui prorsus à præsenti oratione auferunt verba hæc duo, σιγῇ ὀλέθριον id est cum silentio perniciosum. Ego autem sensum talem esse autumo: Si in febre aphoniæ, quæ conuulsiuo modo fiunt, desinant in eam, quæ cum silentio fit, ecstasim, perniciosum: perniciosum autem vel pathema vel symptoma subaudire oportet, libri authore ita ex consuetudine enunciante. Nomen igitur σιγῇ id est cum silentio, in casu dandi est in- C telligendum: & cum verbo ἐξίςανται id est mente mouentur, construendum ordinandumq;. In casu autem dandi intellectum non amplius hoc significat solum, si in mentis scilicet motionẽ transeant, cum silentio, valde malum: nam rursus eum nomini/silentio/verbum/perniciosum/subiecisse constat: quod sane intelligendum pro latenter & obscure vulgo. Cum ergo aphoniæ multis fiant modis, vt dictum est, nunc eam, quæ conuulsiuo modo fit, in eam, quæ cum silentio efficitur, ecstasim desinere ait. Sed quorum nam conuulsiuum modum intelligemus? dixerit quis, vociasseruientium organorum, quæ, tum q resoluta sint, tum nullo pacto à voluntate moueantur, aphoniæ causa existunt. Ab his ergo affectionibus conuulsiuã distinguens, inquit/si in febribus aphoniæ conuulsiuo modo. Non hæ igitur cum tumultu & clamore (non enim vociferari possunt, qui voce sunt destituti) sed cum silentio in ecstasim perueniunt: et nulla sane q̃stio est, quonã modo cum silentio mente moueantur, qui nullo pacto vocem emittere possint. Vnde igitur (inquiunt) mente aberrantes eos cognoscimus? ridiculam admodum interrogantes interrogationẽ, solisq; ijs interrogari dignam, qui nunq; ægros mente læsos conspexerint. Nempe, & si non loquantur, q domesticos conuenienter ipsi non videant: neque, cum interrogantur, affectionem dicant vel scripto vel nutibus: q item motus ostendant à ratione alienos, exilientes, vel inordinate D conuulsi: hæc desipientiam ipsorum indicant: et, si valenter horum affectio excedat, iam non desipientiam simpliciter, sed ecstasim id est insaniam, iure appellamus.

20 *Quibus ex Dolore Aphoniæ, hi difficulter Moriuntur.*

Verbum δυσθάνατοι.i.difficiles ad moriendũ, modo qui tardius moriunt, modo qui cũ dolore, significat: quod optima ratione in præsenti oratione dicitur: & maxime, quia aphoniã huiusmodi in antecedente dictione memorauit: nempe conuulsio doloris plena est affectio.

21 *Febres ex Hypochondriorum doloribus, Malignæ.*

Orationem hanc, siue libri huius author, siue alius scripserit, non laudo: nisi etenim limitetur, bifariam falsa est, q & gemina indigeat limitatione. Cum ergo non paucæ in hypochondrijs sitæ sint partes, febres non sunt ex oĩbus his malignæ: sed ex septo transuerso, ventriculo, & iocinore: scimus quoque & musculos quosdam, qui inibi iacent, si inflammentur, febrem accendere. Quinimo neque, vbi in iocinore, vel ventre, vel septo transuerso, phlegmone oriatur, febris hæc continuo maligna est: sed acuta forsan fuerit, quanq; ne hoc quidem perpetuo, non dum vero ma-

ligna. Quod autem neq; acutam perpetuo fieri dicam, testatur experientia, & ratio demonstrat, ab E externis inflammationibus conspicuam reportans fidem. Nam, cum inflammationum magnitudinem perpetuo febris ex proportione sequatur, vt in hypochondrijs non perpetuo partem aliquam ex præcipuis valenter inflammari est necesse, sic neque febrem inferri acutam. Orationem igitur his dimitto, qui & false dictorum causas falsas, tanq; veras, pronunciant. Ego vero, vt retuli, neque veterum cuiq; patrocinari, neq; illis pertinaciter contradicere, proposui: sed, quæ vere tum fieri, tum apparere, in ægris vidi, ea ijs, qui medicam exercent artem, narrare.

22 *Sitis, quæ non ex ratione in Acutis morbis soluitur, Mala est.*

Est & hic sermo pars illius vniuersalis, qui omnia non ex ratione leuantia, primũ quidem suspecta esse ait: deinde & periculosa sæpius, cum & ea ipsa, quæ prçter ratione leuant symptomata, periculosa existant. Dictus aũt & alius quidam in aphorismis vniuersalis sermo, in quo & id, quod nunc dicitur, est pronunciatum: ‖ Qui etenim parte aliqua corporis dolent, & magna ex parte dolorem non sentiunt, his mens ægrotat. Quod igitur in acutis morbis sitim præter rationem solui signũ malum sit, declarat abunde, quæ præter ratione fit, solutio: quod vero mentis læsio significetur, ex eo patet, q; æger manentem adhuc affectionem nõ sentit, quanq; affectio doloris expers nõ F sit. Quod nã autem παραλόγως id est præter ratione, indicet, tametsi sæpius plerisq; in locis dixerim, non perperam tñ & in prçsentia dicetur. Cum igitur neq; per vomitum, neq; per sudorem, neq; per deiectionem, neq; etiam per abscessum iudicatorium, solui sitim contingat: nõ q; affectio sedata fuerit, sed q; sensus hebetatus fuerit: id si fiat, signum bonum nõ est. Quod si & lingua sicca manente vrinisq; crudis existentibus sitis tollatur, certius adhuc malitiam affectionis dignoueris: atq; adhuc, si medicus nihil tum refrigerantium tum humectantium exterius adhibuerit: quãdoquidem talia in acutis morbis magis sitim non tollere, sed mitigare, nata sunt. Prorsus aũt in acutis morbis malum, si sitis perfecte tollatur. Atq; hæc, quç nuper dicta sunt, in exemplo eius, quç prçter naturam est, solutionis, memoria teneri velim, ne sçpius eadem audire tibi opus sit.

2ª. Aph. 6. Ext. ord. 11. g

23 * *Sudor multus, si cum Febribus acutis fiat, Inutilis.*

Ad nomen/ multus/ mentem potissimum conuerte: quoniam sæpius, qui in acutis morbis assidue sudãt mediocriter, quanq; cunctentur quidem trahantq;, non tamen moriuntur. Si vero multus fuerit sudor, qui febrem non soluat, q; ægri virtus cito exoluetur, liquido ostendit. G

24 *Et Vrinæ coctæ, Malæ.*

In non paucis exemplaribus οὖρα πέπονα. i. vrinæ coctæ, scriptũ est: librìq; interpretes ita scriptum norũt: nisi q; Rufus vir Ephesius veteres scripturas obseruare conatus, hoc in loco Zeuxidem increpet, tum vetustissimum empiricum, tum qui in omnes Hippocratis libros commentaria scripsit, his vsus verbis: Zeuxis aũt (si vtiq; & ipsius meminisse oportet) cũ diu effugisset inscitiæ opinionẽ, hîc aperuit: obuiam. n. vitio factus, in ipso immoratus est. Vult. n. vrinas coctas scriptas esse, vt purulentas & prauum continentes crassamentum, nequaq; q; hæ inter præsentissima numerarentur auxilia, conspicatus. Hæc Rufus non ingenerose aduersus Zeuxim scripsit, vitiatã quidem scripturam, qua οὖρα πέπονα. i. vrinæ coctæ, scribatur, asserens, atq; huic οὖρα ἐπίπονα. i. vrinæ, quæ cum labore excernuntur, præferens. Qui scripturam πέπονα recipiunt, hi nõ nulla quidem tum improbabilia tum memoratu indigna effutiunt: sed probabile quiddã, quod vulgus in errorem pellere possit, hoc est: videtur siquidem dicere Hippocrates, ‖ Iudicatoriorum non iudicãtium alia lethalia, alia difficilem faciũt iudicationem. Ob eam causam, & coctas vrinas, vbi morbũ non soluunt, non bonum esse signum ait. Ignorant aũt hi iudicatoria quidẽ ab Hippocrate appellari tũ symptomata, tũ signa, quç iudicationẽ indicãt, vel ex sese ẽt faciunt: vt ẽ sanguinis eruptio, H per ventrem vacuatio, vrinarum copia, sudores, vomitus, menstrua, hæmorrhois, parotides, † collectiones, & quodcunque aliud: quorum alia coctionis signa existũt, de quibus in primo epidemiorum ait, ‖ Coctiones celeritatem portendunt iudicationis, securamq; sanitatẽ. Quin & in prognostico de vrinis ipse scripsit, ‖ Vrina optima est, si, quod subsidet, album fuerit læue & æquale per totum tempus, donec morbus iudicetur: securitatem. n. morbumq; breuem fore ostendit. Tibi aũt, qui in epidemiorum libris morborum enarrationem legeris, cõstat nullum ex ijs, qui mortem obierunt, coctas vrinas excreuisse. Cæterum te latere non debet exemplaribus in multis simpliciter scriptum esse/ vrinæ etiamnum coctæ/ non adiecto nomine/ malç/ nempe paulo post tum his tum deinceps dictis vrinis adiectum est nomen/ malæ.

2. Epid. sect. 1ª.

† *clarius. & omnes alii decubitus: Ab his uero diuersa esse, q̃ coctionis &c.*

1. Epid. cõ. 2. t. 45. 3ª. 112. b

In Prog. cõ. 2. t. 26. 4ª. 200. b

25 *Rubra quoq; ex his Epanthismata si retinentur, ac Aeruginosa, Mala: atque Exigua paruaq;, velut stillæ, super apparentia.*

De vrinis iam dictis est sermo: sed claritatis gratia copulanda sunt hæc, vt tota dictio talis fiat: Vrinæ etiamnum coctæ, & rubra ex his epanthismata si retinentur, & æruginosa, mala. Oratio autem

A autem hæc/ex his/vult significare, ex vrinis, quæ cum labore excernuntur, & nõ ex coctis: nunq̃ enim ex coctis vrinis epanthismata colore rubida neq; æruginosa superueniunt. Verbum/si retinentur/adiectum est talibus vrinis, vel ꝙ ægre excernantur, vel ꝙ prorsus detineantur, indicans. Sed forsan quis dixerit fieri non posse, vt, cuius nam coloris sint, cognoscatur, si retinent̃: verum, cum talia prius minxerint, & post retentionem excreta fuerint, vbi vel ægri vi expresserint, vel arte sua medici prouocauerint, atq; vnà cognitis tum colore tum retentione quisquis ita excerni dixerit, nequaq̃ mentietur. Ex eo autem, ꝙ sermoni adiectum sit/atq; exigua paruaq;, velut stillæ, superapparentia/adhuc quoq; coloris ipsorum notitia euidentior erit, & retentionis veritas. Volo aũt, vt memorię mandes, quæ de subrubentibus vrinis in ꝓgnostico dicta sint, his verbis: ‖ Vrina subrubens si fuerit, sedimentumq; tum subrubrum tum læue, hæc priore quidem diuturnior, sed valde salubris. Subrubens igĩt vrina, cuius meminit in prognostico, à prærubra, de qua nunc agit, valde distat. Nempe, ꝙ prærubra ex incoctis sit, supra *ostendit: subrubentem vero commendat quidem tanq̃ salubrem, sed diuturnioris temporis signum esse ait. Quòd vero rubẽs vrina in medio tum prærubræ tum subrubentis constituta, medium tum laudis tum vituperij obtineat, palam est omnibus.

in Prog. cõ. 2. t. 27. 4ª. 200. e

*ἐδήλωσε. sed legendum est ἐδήλωσα. i. ostẽdi. neq; enim Hippocr. hoc ostendit in hoc libro, sed Gal. cõ. 31. sect. 1.

26 B *Vomitus quoque cum Varietate, Malum, tum aliàs, tum si mutuo sese propè consequantur.*

Permutauerit quis interpretationis absurditatem, qua libri author delectari videtur: erit autẽ sermo talis: Vomitus quoq; cum varietate eorum, quæ vomũtur, malum signũ existit, tum aliàs, tum vbi, quæ vomuntur, propius. i. non multo post tempore, sese consequant̃. Atq; propter adiectum illud,/cũ varietate/eorum, quæ vomuntur, mentionem fecit: neq; enim omniũ, quæ in prognostico dicũtur, videtur meminisse, nisi quis adijcere maluerit. Nempe in prognostico de vomitibus ita scriptum reperitur: ‖ Si vero, quod vomitur, porri colorem repræsentet, vel liuens, vel nigrum fuerit, quicunq; horum fuerit color, malum esse est existimandum: ꝙ si colores oẽs idem homo vomuerit, valde perniciosum existit. Clare quidem in ꝓgnostico dicta sunt hęc, varietatẽ eorum, quæ vomũtur, accusante Hippocrate, ꝙ affectiones multas in ægri corpore, quæ prauæ sint, demonstret. At in præsenti dictione, vt modo dixi, adiectum est, redundantes præter naturam in corpore humores continenter vicissim euomi. Quòd autem, qui continue vacuantur, deteriores ijs sunt, qui intermittunt, cuiuis patet. Pleriq; vero eorum, qui librum hunc exposuerunt, dictionem vnam ex omnibus conficiunt, quę ante dicta sunt, ab hoc principio, Sudor multus, si cum fe-
C bribus acutis fiat, malus. copulata esse omnia volentes ad vsq; orationem hanc, Tum aliàs, tum si propius sese consequãtur. vt in ægro vno concursionem scriptorum in medio nuper dicti principij, & finis huiusce præsentis dictionis comprehensorum, existiment. Fieriq; potest, vt hoc sensu ab authore libri coniuncta fuerint prædicta hæc symptomata: nempe & ex dissimilibus genere concursiones interdum facere videtur.

in Prog. cõ. 2. t. 39. 4ª. 201. g

27 *Quæ in Indicatorijs diebus cum Proiectu & inquietatione & absq; Sudore Perfrictiones fiunt, Malæ existunt: atque ex his Superuenientes rigores Mali.*

Quòd concursionem orõnis huius ex his aceruauerit, quæ seorsum ab Hippocrate dicta sunt, nemo ignorat: nẽpe ꝙ ἀλυσμὸς. i. inquietatio, semper mala sit: pari mõ & perfrictiones tanq̃ consequẽtes, malę sunt. Quòd vero oĩa, quæ iudicatorijs diebus apparẽt, cæteris fideliora sint, ab ipso Hippocrate didicimus: hoc aũt in loco/inquietationi/perperã adiacet/absq; sudore/nẽpe inquietatio cũ sudore nõ mala esse videbitur: aũt, si est, nihilominus, ĩmo mala magis. Non solum aũt superuacue oratio hæc/absq; sudore/adiecta videbitur, verum quoq; & in detrimentum librũ legẽtium: qui eã, quæ sine sudore est, inquietationẽ, ea, quæ cũ sudore est, maligniorẽ esse existimabũt.
D Præterea, quod in calce orationis dr̃/atq; ex his superuenientes rigores mali/falsum est simpliciter ita dictum, vt nũc dictum est: nisi, vt inquietationi, ita & rigori, adiectum sit/absq; sudore/magisq; rigori tum familiaris tum cõmoda adiectio existit: nam, quæ sine sudore inquietatio est, minus mala est: rigor vero sine sudore, maius malum: nã, si iudicatorius rigor ex inquietatione fiat, morbum soluit, superuenientibus sudoribus, vel vomitionibus commodis, vel aluo subducta.

28 *Vomitiones Syncere atque Implacidæ, Malæ.*

Cõposita sunt rursus hoc in loco signa duo ex ijs, quę ab Hippocrate mala esse dicta sunt: nempe & cũ vniuersaliter synceras humorum vacuationes & implaciditatem omnem in morbis mala esse doceret, didicimus. Non solum igitur vomitiones syncerae & implacidæ, malæ sunt: verum quoq; & deiectiones, & sputa, & vrinæ, & quiduis aliud.

29 *Sopor an vbique Malus?*

Ambiguitatem nobis mouet dictio, quia significatum ex voce κάρου id est soporis, nõ clare dictum sit. Neq; enim, cũ ex liberaliore vini potu soporatũ quẽpiam dicamus (vt Plato in Cõuiuio de Poro affluentiæ deo dixit) morbosam vllam affectionem ostẽdimus: caros autem, quem quis

interpre-

interpretando dixerit oratione longiorem profundum ægreq; excitabilem somnum, hic videtur E
significare non bonum. Præterea quęstio non parua de morboso caro oborta est, an eandem ge-
nere causam habens cum eo, qui ob vini potionem obortus est, difficilem solutionem adsumpse-
rit, an alterum genus causæ existat. Iure igitur ambigit de sopore, quærēs, an omnino esse malum
existimandum sit, an interdum & bonum, & medium inter ea, quæ bona & quę mala dicuntur. Si
enim & profundus & excitatu difficilis somnus, carus intelligitur, nullamq; genere dissidentem
affectionem carus morbosus habeat, erit sane aliquādo carus bona tum causa tum nota. Vidimus
enim in ægris quibusdam, qui tribus vel quatuor deinceps diebus vigiles permanserant, diffici-
lem excitatu somnum superuenientem: qui prorsus nocte dieq; perseuerans magnum attulit au-
xilium: Sæpius quoq; & in infantibus somnum eiusmodi superuenientem nō vno die solum, ve
rum quoq; & duobus ex ordine diebus, magno ipsis fuisse commodo conspexi. Si vero morbo-
si cari alia genere fuerit affectio, somnum profundum à caro discrepare asseremus, atq;, quod κα-
ρώδης id est soporosum, sit, vbiq; malū esse. Demonstrauimus autem vigilantiam quidē fieri pro
pter tum siccitatem tum caliditatem primę sentientis partis. i. cerebri: somnum vero ex cōtrarijs,
cum scilicet ex humidi vtilis copia grauetur corpus, quo modo ex crapula profundus somnus ori
tur, quem carum, si lubet, appellare potes. Non discrepante autem affectione, in nomine solū con F
trouersia est. Cum vero cerebrum ob pituitam tum humectetur, tum refrigeretur, in lethargicis af
fectionibus coma erit: quod & ipsum, si lubet, carum appellare poteris. Sunt, qui, vbi æger tum
motu tum sensu tempore aliquo priuatur, etiam si vel stimules, vel ferias, vel inclamites, carum ap
pellant: qualis in quibusdam visitur, vbi temporalibus in musculis vehementer percussi fuerint.
Videtur quoq; sæpius & in febrilium morborum accessionibus, in quibus neq; stimulantes, ne-
que ferientes, nedum inclamitantes, sentiunt ægri. Si ergo pathema eiusmodi quis carum appel-
lauerit: difficilem vero excitatu constitutionem, & coma & cataphoram: tertium autem ab ipsis
somnum profundum, cuius primum meminimus: nūquam, q coma bonum sit, nedum q carus,
† Al. clarius dicere oportet. Si vero quis de recensitis affectionibus dubitauerit, †alias eas esse affirmās, vel nō,
ex ātiquis. alio vt ego nunc dico, in re controuersus erit: si vero, vt dictum est, fieri concesserit, nominibus aliter
mō fieri affir- vsus, in his solum à nobis dissidebit.
mas, et non, ut
ego nūc dico.

30 *Ignorantia cum Rigore Malum: Malum quoq; & Obliuio.*

Siue μετὰ ῥίγεος. i. cum rigore in generandi casu, siue μετὰ ῥίγος. i. post rigorem in casu accu-
sandi scriptum sit, non admodum dissident inter se sermonis vtriusq; intelligentiæ: nā cum rigo- G
re ignorantia & obliuio victum calorem natiuum ab ea, quæ symptomatica est, refrigeratione in-
dicant. Quod. n. non cognoscant familiares, neq; factorum recordentur, ex cerebri refrigeratione
enasci id cōstat. Patetq; vtrūq; p se malū symptoma esse, &, si ambo simul fiāt, geminari prauitatē.

31 *Ex rigore Refrigerationes, quæ non recalescunt, Malæ.*

Languorem caloris natiui extinctionemq; talis refrigeratio indicat.

32 *Si ex Perfrictione sudantes recalescant, Malū: ex his quoq; Laterū æstus dolorosus, & rigor superueniēs, Malū.*

Ἀναθερμαινομένους. i. recalescentes, nunc intelligere oportet eos, qui rursus febricitāt. Sermo au-
tem talis est: Si in morbo quis, posteaq; sudauerit, frigidior quidem protinus, q naturæ cōueniat,
fiat, rursusq; febricitet, nō sine periculo afficitur. Quod autem & id ipsum malum sit, cuiuis patet.
Connectit autem huic, veluti & in alijs, symptomata quædam, quæ diuersas concomitantur affe
ctiones: lateris siquidem æstus dolorosus, signum est phlegmones, quæ partem eam infestet, ob
quam febricitauit: si vero & rigor ipsis superuenerit, suppuraturam expecta phlegmonen. Quo
autem modo fieri potest, vt ex latere phlegmone obsesso æger rursum febriat, sic & ex pulmone, H
ex hepate, vel vētre, vel quauis alia parte. Particularis igitur sermo & is est, & nō vniuersalis, præ-
terea & secundum compositionem dissimilis generis signorum.

33 *Aestuosi Rigores quadātenus Perniciosi: Flammans quoq; cum sudore Facies in his, Mala: ex his Posteriorum refrigeratio, Conuulsionem accersit.*

Siue καυματώδεις idest ęstuosi, prima syllaba per α & υ, scriptum fuerit, siue κωματώδεις. i. co-
matosi per ω, difficilem grauemq; verbum vtrūq; indicat affectionem. Nam, qui vniuersaliter de
rigore intellexerunt, perpetuo eos meminisse oportet, Quod, in tertiana vel in quartana, eueniēs,
talium febrium peculiare est symptoma: In morbis vero postea apparens, si iudicationem nō in-
tulerit, deterrimum existit. Scis etenim, q iudicatoriorum non iudicātium quædam lethalia sint,
& quædam difficilis iudicij. Rursum huic symptomata alia coniunxit affectionū, quę nō neces-
sario cum rigore fiunt. Dictum autem antea, q, quanto plura periculosa homini fiant symptoma
ta, tanto fideliorem in eo efficiant prædictionem: quomodo, si & signorum salubrium multa ap-
pareant, eo certior fit salutis expectatio. Non ignoramus aūt, q etiā sine rigore flammans cum su
dore facies, malum est signum, qm & vnum ex iudicatorijs sudor sit. Cum igitur non iudicauerit,
maligni-

A malignitatem morbi oſtendit. Ex his autem refrigeratis poſterioribus partibus conuulſionẽ non abſq; ratione ſperaueris, quoniam & partes neruoſæ ſint, & frigus conuulſionem pariat.

34 *Si in Sudoribus uigiles recaleſcant, Malum.*

Si, quod de ita complicatis dictum eſt, memoria non excidit, non eſt, ꝙ amplius noſtra indigea
" tis explicatione. Nempe talia omnia ſubiacent tantulo huic vniuerſali: ‖ Iudicatoriorum non iudi 2ª. Epi. ſect. 1ª.
" cantium quædam lethalia, & quædam difficilis ſunt iudicij.

35 *Ex Lumborum recurſione Oculi peruerſio Malum.*

Fieri nõ poteſt, vt aliud quippiam intelligatur, q̃ quo'd lumborũ doloribus ad ſuperiorẽ tranſeũtibus ſedem, principium quoq; neruorum affici cõtingit, cuius ſymptoma eſt oculorum peruerſio. Nam, quæ à cerebro neruorum propaginem aſſumunt partes, non affecta, quopiã tali, ſpi
" nali medulla, ſuas affectiones demonſtrant. Hic autem ſermo iis ſimilis eſt, quæ in prognoſtico
" ita dicta ſunt: ‖ Qui cum febre circa lumbos & infernas ſedes fiunt dolores, ſi ſeptum tranſuerſum In Prog. cõ. 2. t.
relictis infernis ſedibus attigerint, lethales admodum exiſtunt. 70. 4ª. 205. h

36 B *Dolor Pectoris firmatus & ægre auferibilis cum Torpore, Malus: Superfebriẽtes hi, ſi acute ardent, Moriũtur.*

Miſcuit rurſus hoc in loco duarum affectionum ſymptomata. Dolor etenim pectori ἱδρυνθεὶς .i. ϛηριχθεὶς δυσλύτως .i. firmatus & ægre auferibilis, thoracis indicat phlegmonen: torpor vero, cerebri humiditatem, vel frigus, vel vtrũq;. Quo'd aũt in talibus ſermonibus oĩbus meminiſſe te oportet coniunctionis diſiũctiue ſignificantis, cuiuis patere poteſt. Non eſt tñ neceſſe ita affectos, ſi cauſtici acute fiant, mori: ſi vtiq; nomen καυϛικοὶ idem, quod velut καυσώδεις .i. ardentes, ſignificat. Quidam vero torporem, mouendi difficultatem corporis intellexerunt: nempe (quod ſæpius dixi) in obſcuris & luce carentibus dictionibus, cuipiam, vt lubet, intelligere conceditur.

37 *Nigra Reuomentes, cibos Faſtidientes, Deliros, in Pube parũ dolentes, quibus Oculus ferox clauſusq;, Medicari non oportet, Pernicioſum enim.*

Quo'd hi omnes pernicioſe habeant, vt in calce dictionis retulit, verum eſt: †ſicuti & quo'd eos †ſicuti et quo'd
φαρμακεύειν, quod eſt καθαίρειν .i. purgare, dici ſæpius eſt demonſtratũ. } Hic autem ſermo illi diſ eos nõ oporteat
ſimilis non eſt: Corde vulneratis promittenda curatio nõ eſt, morientur enim. Siue igitur ſingu φαρμακεύειν
C la ea, quæ in dictione continent̃, ſeorſum quis intelligat, prauę affectionis ſigna ea ſunt: ſiue mul .i. medicari ꝙ
ta quoq; ſimul, æque pernicioſa fuerint. Quod ergo primo dictũ eſt / reuomere nigra / inter per quod ẽ καθαί-
nicioſiſſima cenſetur ſigna, etiã ſi abſq; alijs ſolum fuerit. Deinde ſcriptum eſt ἀπόσιτοι, quod eſt ρειν .i. purga-
ἀνόρεκτοι id eſt cibos auerſantes: quod q̃q̃ minus, q̃ illud, malum exiſtat, verũtamen & ipſum ma re: ſæpius .n. iã
lum. Pari modo παράφρονες, quod eſt παρανοοῦντες & παραπαίοντες id eſt deliri. Verum oĩo hęc demonſtratũ ẽ
/ parum in pube dolentes / neq; luculenta exiſtit: neq;, qui librum expoſuerunt, idem cenſuerunt. de hoc dici φαρ
Quidam enim vtranq; ſeorſum explicantes, nomine / pubis / pubertatis ętatem intellexerunt / pa μακεύειν.
rum vero dolentes / vnum & ipſum ex ſymptomatis, quorum catalogum fecẽrunt: Alij autem / in *fecit.
pube parum dolentes / de parte dictum eſſe aiunt, in qua veſica ſuam poſituram habet: vult ſiquidem partem eam grauiter eſſe affectam oſtendere, ſed eos deſipere, ꝙ exiguam habeãt à principio ipſo ſenſionem. Deinceps autem duo alia ſcripſit ſymptomata, manifeſte phrenitica, ferocem inquam oculum, & clauſum: duo ſiquidem ſunt hæc, quanq̃ de parte vna dicantur. Poteſt quidem alterum ipſorum per ſe ſolum conſtare, vt oculus ferox quidem interdum exiſtat, non tñ clauſus: interdum vero clauſus quidem, nõ tamen & ferox: claudi ſiquidem oculorum palpebras contingit vel propter conuulſiuam claudentium oculos muſculorum tenſionem: vel propter aperien
D tium imbecillitatem. Qui igitur ita affectos medicari ingreditur, is indoctus eſt, & artis medicinalis plane inſcius: neq; ſane, qui non medicari cõſulit, ſapiens eſt: nec vero, ꝙ hi pernicioſe habeãt, noſſe magnum quippiam exiſtit. Nullã itaq; artificioſam ſpeculationem, quæ libro digna ſit, nos
" docet dictio: quomodo nos vniuerſaliter docuit in aphoriſmis vna, in qua inquit: ‖ In acutis mor 1ª. Aph. 24. Ex. ord. 10. e
" bis raro, & in principijs medicamentis purgantibus vti. atq; alia, in qua dicitur: ‖ In acutis medica 4ª. Aph. 10. Ext. ord. 28. c
ri, ſi turgeant, eodem die. Hæc ſiquidem medico inſigni digna ſunt, vt in horum explicatione demonſtrauimus: Quę vero nunc dicuntur, ſuperuacua: nullus etenim ita affectos purgare ingreditur, vt dictio oſtendit, cum hoc, ꝙ procedente morbo fieri hæc commonſtret, & non circa principia: quando in acutis ſolum purgandi eſt occaſio.

38 *Neq; Intumeſcentes, Vertiginoſosq;, neq; in Errando deficientes, neq; Cibum auerſantes, neq; Decolores.*

Ac ſi libri ſcriptor luculentum quippiam promere ſit veritus, ita tum propria tum perſpicua vbiq; nomina pertranſiens, alijs vti ſtudio ſibi habet. Nempe, ſi per orationem hanc, ἐν τῷ πλαγᾶσθαι ἐκλείποντας id eſt in errãdo deficientes, hos ſignificare voluerit, qui, quanq̃ quiete leuiterq; moueantur, λειποψυχοῦσι tamen ἰσχυρῶς, id eſt forti animi deliquio corripiantur, is per nomina, quæ nunc dico, clare explicare poterat. Præter hæc quoque ſatius erat ita vniuerſum, quod

medicis

medicis omnibus est confessum, & non minime idiotis notum, dixisse, Imbecillas habentes vires medicari nõ oportere. Nempe ex eo, ꝙ intumescant, sintq; σκοτώδεις id est vertiginosi, quod est, si in motionibus obtenebrentur, purgatione indigere videbuntur, qui per pręsentem significantur dictionem: ex eo vero, ꝙ vires collapsæ sint, vacuationem non ferent. E

39 *Neque in febre Comatosos, inclinatosq; : Perniciose etenim habent.*

Κατακεκλιμένους.i. inclinatos, in hac dictione rursus propter obscuritatem dicere maluit, qm̃ clare dicere potuisset, ἐκλύτους.i. exolutos: Subiacẽt etenim hi vniuersali sermoni omnibus planè cognito: quis enim non nouit, aut quis non dixit exolutos purgandos nõ esse? Superuacue igitur est adiectum verbum κωματώδεις.i. comatosos, bifariã scripta prima syllaba & per κ & ω, & per κ & α & υ. Cum enim in cõfesso sit nullũ exolutorum medicari oportere, licebit nobis hinc vnũ quemq; affectum assignando, mille particulares sermones conficere.

40 *Cordis dolor cum hypochondrio contento; Dolorq; capitis, Malignum, & Suspiriosum quippiam. An repente hi moriantur? Vt in Dysode: cui & Vrinæ fermentatæ erant Vehementer, & faciei Vehemens rubor.*

Quod q̃rat, an, sicut vidit hęc in Dysode accidere, ita de ipsis vlr̃ pronũciare conueniat nec ne, clare ostendit. De talibus aũt antea dixi, cum ostenderẽ, quæ in vno affectu fiunt symptomata, cõmode continuo inter se ordine doceri: quæ vero in diuersis, non recte copulari, cum nulla, quæ artificiosa sit doctrina, ex eorum miscella fieri soleat. In ægris itaq; vtilissimum est oĩa contemplari, nihilq; prætermittere: quod vtrũq; fecit Hippocrates tum in prognostico, tũ in aphorismis, prænotiones per vlĩa efficiens: in epidemĳs vero, quæ ægris contigerũt, oĩa scribens: docetur quoq; & in his ipsis libris quædam citra ægrotantium mẽtionem vniuersalia. In hoc vero prorrhetico sæpius confusa est doctrina, his omnibus, quæ in ægris vñr, vnam in congeriem reductis, quanq̃ in diuersi generis affectibus fiant: qũo & nunc in Dysode inquiens Καρδίης πόνος.i. cordis hoc est oris ventriculi, dolor, cum hypochondrio contento, & capitis dolor, adiecit, & ἀσθματώδες id est suspiriosum: deinde post hæc in dictionis calce/ & vrinæ fermẽtatæ erãt βιαίως/ nam & βιαίως sermoni adiectum est, vt hic inuestigemus, an fermentatas vehementer vrinas factas dicat, βιαίως pro σφοδρῶς.i. vehemẽter, accipiendo: an cum aduerbio βιαίως subintelligere oporteat excretæ, ostendente authore vrinas tum ægre tum cũ violentia excerni. Quin etiã in orõne dictum est/ fermentatæ/ quod neq; in prognostico dictũ est, neq; in libris epidemiorum. Præterea, iam cum oĩa percurrerimus, nihil amplius nobis accedit: sed, quia explicare instituimus, de fermentatis quoq; dicamus. Cum igit̃ in terrã acetũ acre effusum fuerit, protinus intumescẽs, sursum quasdam terrę partes simul tollit: fitq; compositũ quoddam ex terrestri substãtia, & aceti humiditate, & ex facto vaporoso spiritu. Simile rei huic contingit, cum atra bilis in terrã effusa fuerit, nempe & in vtroq; spirituosa q̃dam motio euidenter fieri vr̃, ei similis, quæ in feruente musto apparet. Simile quoq; & in panibus quotidie fieri vr̃: cũ enĩ remista aquæ tritici farina misto illis & fermẽto, mediocriter macerari permiserint, fermẽtatio fieri vr̃, fusa simul & intumescente, quæ fermentatur, substantia. Quapropter & vrinæ, quę fermẽtant̃, vt prorsus crassitiem notabilẽ habeãt, oportet: deinde & in ea leuẽ quãdã efferuescentiã, quodq; pars spirituosa motionẽ nacta, tumorem habeat maiorem, q̃, cum excerneret̃, habebat. Quod aũt vrinę eiusmodi fiãt perturbatis agitatisq; crudis humoribus, in cõmentarĳs de iudicationibus didicimus. Præterea ante dictus æger, forsan nõ multo post repẽte d̃functus, qõnẽ scriptori mouit, An oẽs ita affectos repẽte morituros dicere oporteat nec ne. Cõstat vero, & quo nã pacto nos r̃ndere oporteat ita interrogãtibus, vt ꝓnunciauit scriptor, An hi repente moriant̃? r̃ndebimus.n. verisimile esse hoĩem mori repente strãgulatũ: nẽpe id ex asthmate significat̃. Sed, quę nã fuerit affectio, in qua efficit̃ hoc symptoma, est diuinãdũ: ꝙ nihil fuerit locutus author. Nẽpe & ob flatus pituitæq; multæ ex capite in pulmonis bronchia per asperã arteriam delapsum, atq; ex pleuritide in ea trãslata, & pure multo ꝑꝑ affectionem aliã medium instrumẽtorũ duorum occupãte locum, asthmatica acuta oritur spirãdi difficultas, crebrescẽte admodum respiratiõe, & valde sese dilatante thorace. Cum igit̃ fuerit talis difficultatis spirãdi species, rubẽs iure optimo reddetur facies. Si vero & capitis dolor simul fuerit, nil miri, si valde rubẽs fuerit: oẽs siquidem in morbis eiusmodi capitis dolores cum caliditate multa fieri consueuerunt.

(The marginal letters F, G and H stand at the right edge beside the lines beginning "Quod q̃rat", "percurrerimus" and "rit locutus author" respectively.)

41 *Ceruicis dolor Malum quidem in febre omni, sed Pessimum, quibus insania speratur.*

Particulare & hoc quoq;, tanquam vlẽ, scripsit. Nam, sĩ dolor vel propter adfectum cerebrum, vel spinalem medullam, †vel ipsas cerebri membranas oriatur, malũ est signum: si vero affectis, quæ extrinsecus vertebras circũiacent, partibus enascatur, malum non est. In quibus autem insaniæ spes est, quæ nam affectio deterior esse potest, q̃ ea, quæ cum insania existit?

†Vel membranas, quæ circa ipsam (dorsalẽ medullã) sunt. queãdmodũ et inferius in cõmẽto 43.

42 *Febres cum Comate, labore, lucis turbulentia, Vigilijs, & sudoribus, Malignæ.*

Ex supra dictis manifesta sunt, quæ hic dicuntur: nempe catalogum malorum symptomatum efficiunt: nullamq; , vt simul fiant, habent necessitatem.

Ex

43 A *Ex dorso frequentes Horrores celeriter in aliam transeuntes conditionem, implacidiq́; Vrinæ interceptionem dolorosam indicant.*

Præfinita in verbo/implacidi/priore dictionis parte, secũdam efficere licet/vrinæ interceptionem dolorosam indicant/quasi ita dixerit: Ex dorso frequentes horrores celeriter in aliã transeuntes conditionem, implacidi sunt atq; adhuc vrinæ ἀπόληψιν, quod est ἐπίσχεσιν id est retentionẽ, indicant. Sed melius est, q̃ vrinarum retentio ex dictis omnibus significetur, protulisse. Constat siquidẽ vidisse ægrũ quẽdam †affecto in lumbis dorso, vel his, quę circa ipsos sunt, mẽbranis, } vel vtroq;: deinde affectus participatione vrinarũ interceptionem dolorosam habuisse: nẽpe, q̃, qui celeriter transmutantẽ horrores implacidi, ex dictarum partium phlegmone fiant, verisimile est.

†affecta dorsali medulla, q̃ ĩ lũbis ẽ, vel mẽbranis, q̃ circa ipsam sunt.

44 *Qui cum Fastidio & sine vomitu exacerbantur, Male habent.*

Debuit author adiecisse, an nausearent, nec'ne: quidam enim nauseant, & non vomunt: alij fastidio correpti, nunq̃ nauseauerunt: quos per præsentem dictionem significare mihi videtur. Bifariam enim cum ἀσώδεες id est fastidiosi, fiant, vno modo, cum virtus à corpore grauatur, nullamq; figuram facile sustinet: altero modo, cum os vẽtris à prauis mordetur humoribus: priores
B perniciose afficiuntur: nauseabundi sunt posteriores.

45 *Refrigeratio cum Duritie signum Perniciosum.*

Duobus modis corpora indurantur, interdum quidem cum in imo tota vehemẽter refrigerantur, interdum vero cum valenter exiccantur. Refrigeratio autem, si ita violenta fuerit, vt tota omnino refrigerentur corpora indurescantq;, extinctionis signum existit: si vero & siccitatem acceperint, nomine vtroq; signum graue est. Quòd si in solis accessionibus id fiat, moderatius indicat malum: si diutius permaneat, maius: si vero perpetuo, in foribus mors est.

46 *Si ex ventre Tenuia non sentienti ægro exierint, si apud se sit, Malum, vt Hepatico.*

Bene fecit author, cum adiecit, vt hepatico: nempe & nos tenuia excrementa morsu carẽtia hepaticis non nullis fieri narrauimus: quanq̃ talia excrementa, magna ex parte mordeant. Videtur igitur in his vel non generari biliosos humores ob caliditatis hepatis imbecillitatem, vel non defluere ad intestina. Si vero proprie orationem/non sentienti ægro/intellexerimus, dixerimusq;
C nunc ab authore factum esse sermonem de ijs, quę inuoluntarie excernuntur, & non de morsu carentibus, absurdum quippiam continget. Nempe, cũ duobus modis inuoluntarie excernat ęger, aut q̃ mens ægrotet, aut q̃ partes, per quas excretio fit, minime sentiant: q̃ mens quidẽ non ægrotet, explicuit, inquiens ἐόντι παρ' ἑαυτῷ, quod est κατανοοῦντι & σωφρονοῦντι. i. & apud se fuerit, cognouerit & sapuerit: reliquum vero non verisimile existimãdum: frustra enim in sermone dixerit de excrementis/tenuia/cum partes insensibiles in oĩbus, quæ per ipsas trãseunt, insensibiliter se habeãt: nullumq; aliud in dictione scriptum sit symptoma, quod neruorũ affectum indicare possit. Nempe hæc oratio/vt hepatico/alijs quidem tenuibus excrementis iuncta esse potest: neruorum vero noxã inferre per sympathiam non põt, q̃ solum tum cerebro, tum spinali medullæ, neruorum propagines condolere videantur. Neq;.n. sympathiam huiusmodi hepati succedere vidimus: neq; id natura commonstrat visceris, quod minimis neruis participat.

* Aliter, audiuimus vel quid tale.

47 *Si Vomitus exigui biliosiq; fuerint, Malũ, tum alias, tũ si ægri superuigilauerint: Narisq; in his stillãs, Malo est.*

Excerni pauca in ægris vnum quoddam ex signis est, quæ ex toto prauitatem habent, siue sanguis per nares excernatur, siue deorsum per ventrem: siue per vomitus tale quippiã, quod super-
D fluum sit, excernatur: idem & in sudoribus est, & ijs, quæ per vterum excernuntur: nihil etenim eorum, quæ decretoria existũt, exigue secerni conuenit. Sed, quæ ita vacuantur, omnia duorum: alterum subeunt: nam vel, q̃ non queant tolerari ob copiam, ab affectis effunduntur partibus: vel imbecillitatem ostẽdunt naturę, quæ proponit quidem superflua excernere, sed nequit. Hoc igitur vniuersali intellecto particularia inuenire oportet: idq; est, quod nunc de biliosis pronunciatur: cui adiecta est ex signis proprijs vigilia, quæ biliosos consequitur humores, & non pituitosos: nempe cataphoræ in talibus fiunt, & non vigiliæ. Cum igitur pituitosi exiguũ vomatur, longiusq; et tardius solito dormire videantur, ex cataphoricis morbis quempiam expecta, seruans in memoria aphorismum illum: ‖ Somnus & vigilia, vtraq;, si modum excedant, malum.

1ª. Aph. 3. & 7ª. Apho. 67. Ext. ord. 11. e. Et. 60 e. Aph. 67.

48 *Si Mulieri à partu Alba cum febre retineantur, Surditasq; fiat, atq; Lateris acutus dolor, Perniciose vehementer Insaniunt.*

Quod item nunc dicitur, veluti & quod antea est dictum, atq; alia multa, quæ in hoc libro scripta sunt, vniuersalibus subiecta sunt theorematis. Non.n. in albis solum, si eorum, quæ à partu vacuantur, retentio fiat, praua est tum causa tũ nota, verum quoq; in biliosis, & sanguine ipso: nempe λοχία purgatio est, atq; etiam ex nominis ratione purgatio alienorum, quæ gestationis vteri tem-

pore

pore in venis aceruata sunt: absumpto quidem in fœtus alimentum vtili, qui in ipsis erat, sanguine: sed permanente vitiosiore, qui singulis mẽsibus antea per vterum excernebatur. Cum igitur is vacuatus non fuerit à mulieris puerperio, aut vterum ipsum in phegmonen agit magnam, aut ad superiorem aliquam sedem vectus, parti excipienti proprium affectum periculumq́; infert: ad quam autem peruenerit, mox apparentia symptomata indicabunt, quomodo & nũc tum thorax, tum caput, vitiosum sanguinem ab vtero sursum latum exceperunt. E

49 *In Ardentibus febribus cum aliquantula perfrictione, deiectionibusq́; aquosæ bilis multis, Oculorum peruersio, signum Malum tum aliàs, tum si catochi fiant.*

Rursus hoc in loco malorum tum signorum tum symptomatum catalogum fecit: quorum singula seorsum & per se ab Hippocrate praua esse didicimus, in morbis quidem febrem ardentem, in deiectionibus vero hydatochola.i.aquosæ bilis excrementa. Signorum autem malorum, quæ oculis obuenire solent, vnum existit & peruersio. De catoche.i.detentione occupationeq́; quid dicere attinet?* Si igitur signorum prauorum nomina omnia recensere voluit, longe plura prætermisit, q̃ recensuit: Si vero tanquã congeriem vnam, non sunt generis eiusdem, quæ dicta sunt. Nam febris ardens cum refrigeratione, grauissimum est symptoma: Quæ vero deijciuntur, & planè omnia, quæ in oculis contingunt, diuersi hæc sunt generis: Catoche vero generis alterius symptomatum existit: Palpẽbrarum peruersiones rursum alterius sunt differentiæ. F

** In antiquis legitur, τῶν ὀφθαλμῶν. i. oculorum.*

50 *Subitaneæ Apoplexiæ solutè superfebrienti diutinè, Perniciosæ: Vt Numenij filio.*

Declarauit quidem & hic sese ex ægro vno ad vniuersalem peruenire enunciationem, vnaq́; ex consuetis quippiam circa dictionem facit. Nam ἐπιπυρεττήναντι λελυμένως.i. solute superfebrienti, dixit, à proprijs nominibus discedere cõstituens: vt curiosarum expositionum materiã sophistæ haberent. Porrò & in hoc loco sunt, qui in apoplecticis aduerbiũ λελυμένως pro μετρίως idest mediocriter, intelligũt: alij transferunt in propriè dictas paraplegias, in quibus ad partium aliquarum immobilitatem sensusq́; priuationem decumbit morbus. Nempe & has apoplexias nunc dixisse volũt per abusum: postea, cũ hę bifariã fiant, vt Erasistratus in cõmentarijs de resolutione ait (nam hæ dearticulationes contrahunt contenduntq́;, aliæ vero exoluunt laxantq́;) speciem paraplegiæ in neruosorum corporum exolutione & relaxatione consistentem ab eo nunc dici aiunt. Sed in talibus omnibus neruosi generis affectibus, cum ob pituitosos & frigidos fiant humores, vt sunt tum apoplexiæ tum paraplegiæ, febris calida superueniens non modico adest iuuamento. G Quæ igitur in aphorismis dicta sunt, hic nos docet: ‖ Febrem scilicet à conuulsione fieri melius, q̃ à febre conuulsionem. Item: ‖ Si ebrius quisquam repente obmutuerit, cõuulsus moritur, nisi febris prehenderit: vel, vbi in horam, qua crapulæ soluuntur, venerit, loquatur. Accidit itaq́; vt dictio ostendit, Numenij filio, q̃ oborta apoplexia non acuta & calida, sed debilis & diuturna subsecuta febris nihil profuerit.

2ª. Aph. 26. Extra. ord. 16. b
5ª. Aph. 5. Ext. ord. 37. f

51 *Ex Lumborum dolore ad cor Recursiones febriles cũ horrore, Aquosa tenuia & multa reuomentes, Mente aberrantes, Voce priuatæ, nigra Vomentes, Moriuntur.*

Congesta sunt & hoc loco praua & multa symptomata, atq́; vnà inepte pronunciata. Nã recursiones dixit, & vomentes, & mente aberrantes, vbi ęgros & vomentes & mente aberrantes dicere debuisset. Tu vero, qui symptomatum singulorũ vires nouisti, non magno negocio inuenies, ad quantum periculũ ęger veniat: hoc vero in calce prognostici sufficiẽter admonuit Hippocrates.

52 *Oculi Clausio in acutis, Mala.*

Iam supra inter plurium signorum aceruationes (quas syndromas empirici vocant) oculi clausionem scripsit. H Sunt, qui κατάκλασιν per α, & non κατάκλεισιν per ει scribunt, non magno sanè circa amborum significata existente discrimine: vult enim ostendere palpebram vel confractam, vel clausam: In quo duorum alterum, nam vel robur cõtentionemq́; claudẽtium ipsam partium, vel imbecillitatem aperientium, sequitur affectio.

53 *An in Fastidiosis, non Vomentibus, & lumbos dolentibus, si ferociter delirauerint, Vt Nigra exeant, spes sit?*

Ad hoc quoq́; prõpte tibi rñdemus, q̃ nõ oĩbus, sed quibusdã id erit, vt supra est demonstratũ.

54 *Fauces Dolentes graciles cum implaciditate, strangulantesq́; acute, Perniciosæ.*

in Prog. cõ. 3. t. 16. 4ª. 209. a

Memineris, velim, eius orationis, quæ in prognostico est, hoc principio: ‖ Anginæ grauissimæ sunt, & celerrime enecant, quæ neq́; in faucibus, neq́; in ceruice, conspicuum quippiã habent, plurimum vero doloris inferunt, ac spirandi, quæ non nisi recta ceruice fit, difficultatem. Nempe hinc viri docti interpretationem rerum earum, quas promit, comparare poteris cum interpretatione errantis in concursionibus, propterea quod eas ad vniuersale reducere nequeat. Nam Hippocrates & nomen affectionis prius dixit, & differentias omnes continuata serie recensuit, à

grauissima

A grauissima earum exorsus, cuius nunc dictionem adnotaui. Qui vero librũ hũc scripsit, primũ quidem peccauit,fauces strangulantes inquiens,cum angina strangulans dicere debuisset.Neq; enim est dicendũ, ꝙ parte affecta pro affectu sit abusus: primo enim neq; ita affectis affectæ quippiã sunt fauces, vt Hippocrates ostẽdit, grauissimas inquiens esse anginas, quæ neq; in faucibus neq; in collo conspicuum quippiam efficiunt: qui aũt prorrheticũ hoc scripsit, ait/fauces dolentes graciles/nempe vox ἰσχνὴ.i.graciles, idem potest,quod nihil conspicuum habere. Adiecit modo hoc frustra/cum implaciditate/quod alterius symptomatũ generis existit: deinde & verbum /strãgulantes. Qui quidem librum hũc scripsit,indistincte & cõiter est locutus: Hippocrates vero proprio differẽtiæ nomine appellauit,inquiens orthopnœam.i.rectam spirandi difficultatem inferre ipsas. Vocant aũt cũ ipse tũ cæteri oẽs orthopnœam, illam difficultatis spirandi speciẽ, in qua iacentes suffocantur, & vix recto thorace sufficiunt † nihil dilatato dorso. Nam,cum aspera arteria principium à gutture habens in pulmonem diuidatur, quoties quidem thoracem cũ collo recte extẽdimus,arteriam ipsam dilatari contingit, atq; etiã,quæ ex ea in pulmones distribuuntur, propagines oẽs: atq; interim regionẽ augeri eis internam. Ob id sane & in peripneumonijs orthopnœa fit, & in appellatis asthmaticis affectibus: ob id ipsum & in grauissima angina, in B qua phlegmone obsessi interni musculi gutturis viam respirationis intercludunt. Intẽditur autẽ & hmõi affectio cubantibus,suscipiente augmentum angustia. Preterea & anginarũ differentias alias in prognostico scripsit Hippocrates tum euidẽtissime tum accuratissime in ea libri parte, in qua dicta à me nunc, recensetur dictio. In hoc aũt prorrhetico,& si faucium sæpius meminit libri author,nihil tñ nos, quod manifestum articulatumq; sit,de his, qui inibi sunt, morbis docuit.

† nulli rei innixo dorso.

55 *Quibus Spiritus retrahitur, Voxq; strãgulabunda est, & Vertebra intro fugit, His in fine velut cõtrahentis cuiuspiam spiritus redditur.*

De spirandi difficultate cõmentarios scripsi, quot in singulis ipsarum differentiæ oẽs sint, demonstrans: quę nam item causæ cuiusque effectrices, & quid significare natæ sint. Demonstraui quoq; & in eisdem cõmentarijs eas,quæ ab Hippocrate in legitimis ipsius libris dictæ sunt, spirãdi difficultates: neq; sane differentiam vllã reperi, qua spiritus retrahit,neq; ab Hippocrate didici: atq; ob eam causam,quod nam difficilis respirationis genus dicat libri author,peruestigaui. Sũt sane & aliæ duæ orationis huius scripturæ,quarum hæc quidem significat,ab altera parũ quidem voce euarians,sed intellectu eodem. Nempe in ea,vocem ἀνέλκεται id est retrahitur,litera ω interC iacet post duas primas literas α & ν,vt dictio talis sit,quibus spiritus ἀνω ἕλκεται id est sursum trahit. Recentiores aũt quidam valde discendentes, ἀνέρχεται scribũt, nullo ex antiquioribus agnoscente scripturam: de qua quidem circa finẽ agemus: de prioribus vero, quæ tum certorum, tum cõfessorum sunt, cõsiderabimus: de quibus qui, quod probabile esset,diceret,ne vnum quidẽ reperi: alios vero palam conuiciantes: queadmodum eos, qui in vocem ἀνέρχεται transcripserunt, liquidẽ quasi priores scripturæ sine presidio essent, ad transcribendas eas accesserunt. Videtur aũt mihi author, spiritum retrahi vel sursum trahi, dicere,quem superius tum prõptum tum sublimẽ dici asserui: cum videlicet thorax inter inspirandum partibus superioribus magnam efficit respirationem,ita vt scapulæ moueri videantur: &,quam ob causam, qui suffocantur, oẽs hoc respirẽt pacto, demonstraui. De ijs item, qui strangulatione afficiuntur nõ propter pulmonis angustiã, neq; propter musculorum gutturis inflammationem,sed propter eorum, qui gutturi quidem & stomacho subiacent, anterioribus autẽ partibus spinalium musculorũ superiacent: tum supra in hoc ipso prorrhetico libro recensui, tum in ijs, quibus secundum epidemiorum librum exposui, vbi inquit: Erant autem angina laborantium affectiones eiusmodi: Ceruicis vertebrę ad interna vertebantur, alijs quidem magis, alijs vero minus: exteriusq; ceruix euidentem ostendebat cauiD tatem: doloremq;,qui hac parte tangebatur,sentiebat. Erat ẽt cuidam sub ea vertebra, quam dentem nominant,sed non adeo est acuta. Quod autem vertebram secundã totam à parte dentem appellauit,vel solam ipsius propaginem illam,quam nõ nulli dentiformem,alij plane dentem,ꝙ canino denti appellato similis quodammodo videat, constat oĩbus. Quia aũt ,vbi dixerat/erat autẽ cuidam sub ea vertebra, quam dentem noĩant/adiecit/quod non similiter acuta est/ostendit, qui hæc scripsit,vertebram hanc periculum non similiter inferre acutum: Veluti &,cũ in aphorismis puerorum affectiones recensens dixit, Vertebrę,quę in occipitio,ad interna luxationes. non aliã intelligere oportet vertebrã, q̃ eã, quæ dicta est. Cum enim adiacentes partibus anterioribus musculi vel inflammati vel quouis modo intensi vertebram totam ad se traxerint, posterior sedes cauatior videtur, comprimitur aũt guttur, & ob id strangulantur ægri. Talis autẽ angina rarissime cernitur. Nunc igitur vertebra ipsa ἐγκαθεῖδα.i.intro fugere, dicta est. Periculum autem affectus per propositam dictionem est demonstratum, cum inquit/his in fine veluti contrahentis cuiuspiam spiritus efficitur./In fine autẽ/cum moriuntur, significat: /velut vero contrahentis/ꝙ morientibus his conuulsiua efficiatur respiratio, vehementer quidem trahente thorace, spiritu vero viam sufficientem non habente,sed per angustum foramen violẽter inspirato. Id igitur & ex voce ἀνέχεται quidam significari putantes scripserunt/quibus spiritus ἀνέχεται.i.cohibetur./

Capite

56 *Capite dolentes, cum catoche delirantes, intercepta aluo, oculoq; feroci, & florescentes, In scapulas rigidi fiunt.* E

Supra demonstrauimus virũ hunc signorum diuersi generis concursiones, quas in ægro vno vel duobus conspexerit, scribere: atq; ob eam rem sæpenumero coniunctionem ἄρα.i.an, adijcit: quam si & in hac dictione adiecisset, satius fecisset dicendo/an in scapulas rigidi fiunt? Nempe capitis dolor caput ipsum affectũ ostendit: aduerbiũ vero κατόχως.i.cũ catoche, cerebrum ipsum: quo & verbũ, delirãtes. Demonstratũ est quoq; antea symptomata hmõi nequaq̃ controuersa esse, quo pacto existimant quidam, fieri non posse asserentes, vt ęger catocho laboret simul, & mente vacillet. Sed de his antea egi, cum primam oĩum enarraui dictionem, atq; eam, vbi dicitur, Tremulæ, obscuræ, blandæq; & contrectabiles desipientiæ, valde phreniticæ: quocirca nihil amplius de his dicendum videtur, satiusq; est exponere reliqua duo hęc, quæ præsenti in dictione sunt adscripta: vnum quidem, quo ait/intercepta aluo: alterum vero, quo dr̃/oculo feroci. Nempe aluus ἀπολελειμμένη.i.intercepta, quod est ἐπεχομένη idest retẽta, affectionis cerebri signũ propriũ nõ est: auget tñ, & deteriorem ipsam reddit. Oratio vero/oculo feroci/de necessitate cõcursioni adiecta est: nam, q̃ κάτοχοι proprie appellati tensos apertosq; habeant oculos, norunt tum Archigenes, tum Philippus: nõ, vt comatosi & cataphorici, clausos: in his siquidem humiditas affectionis F causa est, neruorum dissoluẽs firmitatem roburq;: in illis vero, pp siccitatem tensio oritur. Quidam, ẽt ex nostris condiscipulis, cum assiduo disciplinarum studio se fatigaret, malo hoc correptus est. Iacebat.n. veluti lignum prorsus ĩflexus rigidusq; atq; extẽsus, videbaturq; oculis apertis nos ita intueri, vt ne conniueret quidẽ: nihil tñ loquebatur. Is quoq; tpe eodem, quæ loqueremur, audire se dixit, q̃q̃ non euidenter clareq;, non nulla item & memoria tenens referebat: præsentesq; oẽs sese conspicere dixit, ita, vt quorundã actiões recordatus exponeret: sed neq; loqui posse, neq; membrum vllum mouere. Quare & in dicta concursione exoritur ambiguitas, quo'nam mõ adiectum sit/delirantes.†Nam in ea dictione, vbi dr̃, Tremulæ, obscuræ, blandæq; & cõtrectabiles desipientiæ. nõ prorsus immotos esse ita affectos ostendit. Quo igit̃ modo neq; in comate desipientes, neq; in catochis prorsus immotis demẽtiam, cognoscere valemus: sic forsan vidit catochi speciem, vt immotum quidem & cõcretum corpus totum esset, exiguum tñ homo quippiam loqueretur, vnde dignosci poterat desipientia: vel desipiẽtiam, veluti ducem, subsecuta est catoche, scribendumq; secundum eam expositionem, Capite dolentes, cum catoche delirantes. Fieri etiam potest, vt secundum primam ipsius constitutionem loquẽtibus ipsis declararetur desipientia: cõpleta vero catoche, non amplius loquerẽtur ęgri. Ἀνθηρὲς vero.i.florescentes, vocauit eos, vt par est, G sicut paulo ante ἐξερύθρες.i.impense rubentes, nominauit: quod copię in capite vnà cum caliditate collectę signum fuerit: huic & antecedens capitis dolor, atq; ab hoc sequens ὀπισθότονος.i.in scapulas rigor: sed & hæc quidem in ipsorum generationem quispiam prius signum acceperit, posterius vero interceptam aluum semper capitis symptomata exacerbantem.

† clarius & fidelius. Nam, quod in ea dictione dicitur, Tremulæ, obscuræ, & cõtrectabiles desipiẽtiæ, nõ prorsus ĩmotos esse eos, qui ita affecti sũt, significat: quẽadmodũ sanè neque eos, qui in comate delirãt: at in catochis, in quibus nulla prorsus adest motio, nec delirium cognosci potest. Forte igitur vidit &c.

57 *In Oculorum peruersione cum febre & lassitudine Rigor, Perniciosus: Comatosiq; in his malum.*

Demonstrauimus etiam supra libri huius authorem permiscere inuicem grauia symptomata: de quorum singulis, per se dicendum semel erat: cum, quoties plura inter se permisceantur, grauius ægris quidem ex ipsis periculum reddi, nobis vero certiorem effici præsensionem intelligere valeamus. Nihil igitur noui nunc dictum est: nempe, quo'nam in affectu peruersio oculorum fiat, quæ'nam item lassitudinum differentię, & quando rigorem cõmode apparere oporteat, præterea quale'nam coma sit, & quæ'nam cerebri affectio ipsum pariat, didicimus.

58 *In febribus ad Hypochondrium dolores sine voce, sudore si soluuntur, Maligni: his ad Coxas dolores, cum ardente febre, & si aluus eruperit, Perniciosum.*

H

Dubitationem legentibus pariunt nõ obscuræ dictiones mõ, verũ quoq; & ex perspicuis quæ contra euidenter apparentia pronunciant: quædam modo vtroq; ambiguitatẽ inferũt: in quo genere præsens dictio collocatur: exuperat tñ in ea, q̃, quæ in ipsa dicta sint, minime his consentiãt, quæ in ægris cernunt. Prompte igitur talem quendã sermonem ostendere pręsens dictio vr̃: In febribus ad hypochõdria dolores cũ aphonia, sudore si soluunt, maligni. At, cũ falsum esse videat, vt solutiones cum sudore malignæ dicant, in hoc ipso primo ambiguitas quædã nos occupat. Nã, quæ absq; vllo auxilio vel artis vel naturæ cessauerũt affectiones, q̃ infidam habeant solutionem, in confesso est: quæ vero cum tali quodam, qualis nunc sudor dictus est, non firmiter solutæ esse videntur: contrario siquidem prorsus modo, quoties sudore vel aliquo alio naturæ auxilio non soluantur, morbus malignus existimatur. Atq; ob eam rẽ probabiliter quis deficere in ea dictione negationẽ, non, aiebat, atq; ab eo, q primus librũ trãscripserat, prętermissam: quõ & alia multa multoties in multis libris nemo negat alia quidẽ prætermissa, alia vero pmutata esse, nullo postea delictum emẽdare auso. Verus siquidẽ erit sermo, si ita scripserimus: In febribus ad hypochõdria dolores sine voce, sudore si non soluuntur, maligni. Sed pleriq; hominum relictis tũ claris tũ notis, ænigmatice pronunciatis oblectantur. Sunt etiã, qui patrocinari manifestis erratis, specimen

sapien-

A sapientiæ arbitrentur, eorum instar, qui apud tribunalia rethoris obeuntes munus, manifeste vel cædis vel talis cuiuspiam flagitij cõuictos à iusta liberant pœna, iudices ipsos, cum sermonum rudes fuerint, & subdolas eorum vafricias ignorauerint, decipientes & mente vacillare faciẽtes: Sic sanè non nulli in præsenti oratione ἀναύδως id est sine voce, pro ἀλόγως id est sine sermõne, dici putauerunt: quia λόγος id est sermõ,* in φωνῆς id est vocis, genere sit. Dicitur autem apud veteres φωνὴ, non ita solum, verum quoq; αὐδὴ: atq; hoc translatu ἀλόγως ex ἀναύδως significari dicunt: quę aũt ἀλόγως .i. absq; ratione, desierunt, infida omnia & suspecta existũt. At, cum sermoni huic aduersentur, & ꝙ tales excretiones malignæ dicantur, nõ infidæ: & ꝙ non absq; rõne cum sudoribus soluantur, vt ipse dixit: quidam alij sapientia validiores, sine ratione solui dicunt, nõ solum quæ nullo auxilio vel artis vel naturę facilitata sunt, verum quoq; & hæc facta quidẽ, sed non pro magnitudine morbi: tanq̃ scriptor exiguum factum sudorem dixerit, etsi absq; vlla adiectione scripserit/sudore si soluuntur/subintelligendũ autẽ, modico, aiunt. Forsitan vero & alius quispiam audacius cęteris pronuncians, multo & immoderato, subintelligendum volet: deinde pueris tum rudibus indoctisq;, tum disciplinæ omnis inexercitatis, multa de symmetria nugatus, aliquis sapiens videbitur. Quòd si prorsus his licet orationi/sudore si soluunt/eiusmodi dictionem B adijcere: multo melius erat adiecta syllaba/nõ/& scripta oratione/si non soluunt/à negocijs nos extricare: nam hypochondriorum cum febre dolores, quos sudor non soluit maligni existũt. Re ipsa igitur ostendi & nunc, qũo iam sępius in obscuris multis dictionibus nihil quidẽ eorum, quę nõ nouimus, ab ipsis doceri, sed insumi tp̃s veluti in ęnigmatis, si, quę nouimus, dictioni accõmodauerimus. Itaq;, & quod in fine dictionis recenset, non paruam habuit rõnem, quare, si venter καταῤῥαγῆ, quod est ἀθρόως ἐκκριθῇ πολλὰ, id est confertim multa excreuerit, lethalem morbum indicabit: Nam, vt inquit Hippocrates, ‖ Deiectiones multitudine æstimandæ nõ sunt, sed si talia deijciãtur, qualia conueniunt, & æger facile tolerat. Hic quidem sermo, ꝙ & manifestus sit, & vľr quippiam doceat, contemnitur; quæ vero ęnigmatice dicuntur, sophistis quidem iure affectãtur, vt discipulos mirum quippiam docere videãtur: discipulis vero, ꝑꝑ primarum disciplinarum, in quibus antiqui pueros alebant, ruditatem: inexercitata aũt horum cogitatio neq;, quæ dicuntur, assequitur, neq; veritatem in ipsis discernere potest. Nam quis sine limitatione de erumpẽte aluo pronunciationem aliquam audiens, non continuo sermonem incusat, tanq̃ nihil docentẽ? Nempe aluus in quouis morbo erumpens sine quidem coctionis signis, quæ sæpius audiuisti, nihil iuuat: si vero implacidius operata fuerit, præter id, ꝙ nihil iuuat, noxam etiam attulit: cum his vero C iuuat, magisq;, si contristans humor vacuetur: atq; adhuc magis, si ęger post vacuationem placidior fit: certiusq;, cũ in die iudicatorio apparuerit quippiam, quod per indicem significatũ fuerit.

*potius uertendũ esset, sine rõne. vt. ẽt iterp̃. mox inferius uertit.

2ª. Aph. 23. Extra. ord. 10. c Et in libro de humo.

Qui ergo hęc nouit, dictam dictionem neglectui habet, atq; alias oẽs, quę particularium symptomatum vel morborum mentionem faciunt. Nempe, in quibus aluus erumpit vel morbis vel symptomatis, si cum eis, quas nuper dixi, fiat limitationibus, securam efficit cognitionẽ: absq; eis autẽ limitationibus nunq̃ verus erit sermo, qui erumpẽtem aluum vel iuuare vel nocere asserit. In omnibus siquidem vtrũq; fit: at in definitis limitationibus nihil est dicere, in hepatis quidem inflammatione vitiosum esse symptoma erumpentem aluum, in alio vero quodam bonum: verũ in omnibus (vt dictum est) & bonum & malum fit cum proprijs limitationibus.

59 *Quibus Voces cum Febre deficiunt post iudicationem, hi Trementes & Comatosi Pereunt.*

Hæc item dictio ijs, quæ in obscuritatem de industria nitũtur, similis existit. Quidam enim verbum/deficiunt/de solis vocibus intellexerunt: alij vero & febres vocibus adiecerunt, dictum esse asserentes, ꝙ vtraq; deficiant & voces & febres: vt sermo talis sit: Quibus apparente soluta febre aphonia fit, & post iudicationem, hi trementes & comatosi pereunt. febribus scilicet non sine si-D gnis, sed cum mala iudicatione, visis desiisse. Constat autem malas dici iudicationes, quę cũ naturalibus vacuationibus, vel abscessibus factæ, nõ solum ægros nihil iuuerunt, verum quoq; & deterius habere, q̃ antea, fecerunt. Alij aũt non vocẽ cũ febre, sed solam vocem, deficere existimãtes, totum sermonem ita efficiunt: Quibus voces manente febre deficiunt, si id fit post iudicationem, hi trementes simul & comatosi moriuntur. Atqui rursus inpræsentiarum discordia alia inter expositores orta est. Quidã .n. aiunt, qñ ex prædictis trementes fiunt, perire hos tum comatosos tum trementes: alij aũt comatosos factos ita interire. Nemo aũt inter eos ex rerum natura logicam scripsit demr̃onem, neq; attestantem experientiam ostendere potest: neq; enim ex prædictis & trementes & comatosi magna ex parte interire videntur. Quòd si quidam rarenter tales fiãt, ab artis parte tum prognostica tum prorrhetica desciuerunt: non enim ad prædictiones talibus vtimur, sed ijs, quę vel assidue vel vt plurimum fiunt: immo vero & ijs, quæ ambigue contingunt, non tñ raris: nullus enim vult sæpius animi voto frustratus, semel assequi, quod petijt.

60 *Quibus Deurentia, Fatuitatẽ inferentia, Inducentia catochen, Variantia hypochõdria, Vẽtre tumidi, Cibis interclusi, Cũ sudõribus, An his Turbidus spiritus, & Geniturę quippiam simile superueniens, Singultũ indicet, Ventriq; tum spumosa tum biliosa procurrant? Emictum in his splendidum iuuat, & Venter his perturbatur.*

Aceruauit iterum hoc in loco affectionum diuersi generis symptomata, in quibus nullam artificiosam doctrinam esse supra demonstrauimus. Omnia siquidem, quæ in ægro sunt, cõtemplari, nihilq; neq; negligere neq; ociose inspicere, oportet: singulorũ vero horũ vires seorsum discere conuenit: Vt, verbi grã, verbi καυστικὰ.i.deurẽtia, quod primum oĩum dictum est: nempe intelligi possunt affectiones causticæ.i.deurentes, quasi calidas & vrentes dixerit: possuntq; & eiuscemodi intelligi excrementa, quorum virtus est morbum & acutum & velocis iudicationis reddere, preterea & periculosum, si vehementer talia fuerint. Μωρωτικὰ aũt.i.fatuitatem inducẽtia, vocat, quæ μώρωσιν.i.fatuitatem, menti inducunt: ea aũt est symptoma citra delirium ęgros naturalibus fatuis similes reddens, quales etiam ex ijs, qui dicuntur consenescere, nõ nullos fieri nouimus. Cui pathemati simile quidẽ est, q̃q; non idem, quod vocant ἄγνοιαν.i.ignorantiam: de qua & Thucydides scripsit in ijs, qui ex peste seruati sunt, hoc pacto: Ignorauerũtq; tum se ipsos, tum familiares. Quo aũt modo differat τῆς λήθης.i.ab obliuione, non est, vt in præsentia cõsideremus, necesse. Cum autem κάτοχα.i. quæ catochen vocatam inferãt, intelligamus, alij morbos stabiles firmosq;, & veluti κατεχομένους.i.detinentes, appellata esse catocha dicũt. Variãtia item, assiduas cõtraria in symptomata permutationes facientia quidam intellexerũt: separãtesq; a voce hac/hypochondria/vno cõtextu legunt/ventre tumidi. Alij aũt vno ẽt contextu legentes/variantia hypochondria/per se rursus legunt/vẽtre tumidi/: aiuntq;/variantia/de hypochondrijs dici: nã, vt antea in his, quæ in toto corpore ad contraria fiunt, transmutationibus dixerũt, sic in hypochondrijs fecerunt. Qui vero totam hanc copulant dictionem/hypochondria ventre tumidi/significari aiunt eos, qui præter naturam his partibus intumuerunt. Qũo & per orõnem, σίτων ἀπολελαμμένοι.i.cibis interclusi, cuius deinceps meminit, nõ nulli quidẽ ἀνορέκτους.i.cibũ auersantes dictos esse aiũt: ac si dixisset, a ciborum exhibitiõe ἀποκεκλεισμένους.i.exclusos: Alij eos, q̃ sunt ἐπεσχημένοι τὴν γαστέρα.i.ventre hñt retentũ: nẽpe & in libro de victus rõne in morbis acutis‖ vocẽ hãc de deiectionibus dictã esse aiũt. Præfatus igit̃ hæc oĩa, qui librũ hunc scripsit, adiectoq; in calce/cum sudoribus/quod & ipsum totius corporis sudorẽ exiguũ veluti νοτίδα.i.humiditatẽ significare põt, vel eũ, qui thoracẽ et caput solũ occupat, his supintulit ænigmaticã adhuc magis, q̃ ea ipsa, dictionem, inquiẽs, An his turbidus spiritus, & genituræ quippiam simile superueniens singultum indicet?: nẽpe & hic θολερὸν πνεῦμα.i.turbidũ spiritum, veluti iã antea, ambiguũ habere intellectũ reperimus. At in ea quidẽ dictione turbidum spiritũ ab eo de expiratione dictum esse, vt enarratũ est, verisimile videbat̃: nunc autẽ & ipsum de ructibus dictũ esse quidã nos existimare iubent, qũo alij de flatibus. Diximusq; antea verbũ θολερὸν a quibusdã δυσώδες.i.graue olens, & ab alijs ἀτμῶδες id est vaporosum, intelligi: qũo & θαλερὸν quidam per α scribẽtes, id est veluti θάλλον.i.germinans, & ἀκμάζον.i.florẽs, & μέγα id est magnum, dictũ esse aiunt. Prædixi quoq; & Hippocratem sæpius in libris, qui omnium doctorum consensu ipsius legitimi cẽsentur, alias alibi difficultatis spirandi drĩas cum enarrarit, in secundo & sexto epidemiorũ oẽs deinceps, nusq̃ tñ turbidum nominasse spiritum, sicuti neq; turbidum singultum, neq; turbidum flatum, neq; aliud quippiam tale. Magis etiam ænigmatice & hoc/genituræ quippiam simile superueniens/dictum est, siue vrina fuerit, siue deiectio. Post hæc, & quam ob causam adiecerit singultum significare & turbidum spiritum & geniturę quippiam simile superueniens, difficile est reperire: nempe in symptomatum causis singultum fieri demonstrauimus, cum venter ad excernenda ea humida, quæ tunicis obstinatius adhærent, mordentesq; habent vires, excitatur. Non contentus autẽ author symptomatũ multitudine, deinceps adiecit: Ventriq; tum spumosa tum biliosa προσδιέρχεται.i.procurrant?: quod & ipsum rursus bifariam scribunt, alij quidem in prima syllaba σ adijcientes, alij auferentes: quod si adijciendum sit, tps prædicto succedens significabit: si vero auferendum, quod præcedit. Non est tñ par neq; simile alterũ alteri succedere aut præcedere: nempe, quod præcedit, signum erit futuræ excretionis: quod vero excernitur, a præcurrente nũciabitur. Cum igitur tanta in his omnibus existat obscuritas, neq; ex ijs, quę post ipsa inferũtur, licet quippiam ad præsentium explanationẽ accipere, sicut neq; ad illa: inquit enim, Emictum in his splendidum iuuat. Duplex aũt & in hoc sermõe est obscuritas: Vna quidẽ est, quid nam λαμπρῶδες id est splendidum, significet, scriptum quidem ab aliquibus per duplex ππ, ab alijs vero per μ & π: Altera vero in hac orõne/in his/nempe in quibus dicit?: an prædictis oĩbus accommodabit, an vltimis?: & quibus nam vltimis?: possunt siquidem ẽt vltima dici omnia, quęcũq; post principium dixit/an his turbidus spiritus, & genituræ quippiam simile procurrens, singultum significat?/an sola hæc vltima dixit/ventriq; tum spumosa tum biliosa procurrant?/ Præterea his oĩbus in fine adijciens/venter his perturbatur/atque hic sermonem absoluens, nullius gratia vr̃ eorum, quæ in principio sunt, meminisse. Nempe fatuitatem inferentia, & inducentia catochen, magnam mẽbri principem animæ partem habentis, noxam indicantia, frustra dici videntur: & sine deurentibus quidem interficere valentia, cũ illis vero magis. At certe nihil de morte dictum est, sicut in alijs antea nõ paucis: sed adiectis variãte hypochondrio, ventre tumido, & cibis interclusis: copulato insuper cũ his sudore, An his (inquit) turbidus spiritus & genituræ quippiã simile superueniens singultũ indicet?: quibus nã his?: quibus p̃dicta omnia symptomata insunt. Atqui cum his oĩbus

‖ Vox ἀπολελαμμένοι librũ de Vict. rat. in morb. acut. mihi plegenti nõ occurrit: nisi qs dicat Gal. velle innuere eum locũ, ubi Hippo. inquit, sed alia quidẽ uoce, ὁκόσοισι γὰρ σῖτος αὐτίκα ἐγκατακέκλεισαι, .i. Quib⁹.n. cibus ĩterclusus est. 7ª. 113. f. cõ. 1. t. 32. Hãc tñ vocẽ reperi. 2. Epid. sect. 3ª. in historia Zoili, ubi Hip. κοιλίην appellat ἀπολελαμμένην. & etiam paulo inferius ait φλαύρως διαιτηθέντι ἡ κοιλίη ἀπελήφθη.

A bus turbidus ſpiritus factus vna cum excretionibus geniture ſimilibus ſingultum indicat? quodcunq; ergo vel vnum ex dictis deficit, ſingultus non erit? Et forſan quis ſemel in annis pluribus talem cernet ægrum. Quod autem dictorum omnium eſt abſurdiſſimum, iam tibi referam. Cũ multos ægros ſim cõtemplatus, & mille futura præfatus, neq; tñ experimento ſignis ex talibus ſingultum adfuturũ noui, neq; ex rerum natura indicatiue vel ipſe inueni, vel in ſcriptore aliquo legi. Sed præſens dictio ei, quod in ludo prouerbialiter dicitur, ſimilis eſt: Parturiebat montem, & murem peperit. Multa ſiquidem vbi recenſuit pathemata, alia quidem ſumme pernicioſa, alia his minus, alia vero mediocria, ſingultus prædictionem prius ſcripſit: deinceps ſplendidum, inquit, in his emictum iuuat. Sed quibus nam his, inquit? deurentibus ſcilicet, fatuitatem inferẽtibus, vel inducẽtibus catochen, vel quibus variantia hypochondria, & venter intumuit, vel cibos auerſantibus, vel quibus aluus retẽta eſt, vel quibus ſudor, vel quibus turbidus ſpiritus, vel quibus excretio geniturã repræſentans, vel ſingultientibus, vel quibus venter ſpumoſus & bilioſus προδιῆλθεν id eſt procurrrit, qm̃ & hoc ipſum bifariam ſcriptum eſt, cum σ & ſine σ. Nã, ſiue quibus vnũquodq; dictorum, ſiue quibus omnia dicta, eſſe aſſeritur, admittere eſt conſentaneum: nempe vox /his/ ſingulis apte cohæret: quapropter oĩno ſimul intelliguntur, etſi dictum non fuerit. Nempe
B et vnũquodq; horũ iuuat ſplendidum emictũ: atq; ẽt, ſi duo, & tria, & plura cõcurrerint, auxilium his prębet. Mirum aũt fuerit tot pathemata diuerſas aliarum atq; aliarum partium ſequẽtia affectiones cũ ſplendido iuuari, prorſus quidẽ ſpumoſo exiſtente, ſi vtiq; albũ, quod in vrinis detinetur, ſplẽdere nouimus. Oẽs aũt ſpumoſum inquiunt appellari, facta vtiq; ſpuma, cũ flatuoſa ſubſtantia vel crudis pituitoſiſq; humoribus vel pinguitudinis liquationi remiſta fuerit: vt et præterea eandem hæc enunciatio limitationẽ requirat, quã & in ea, q̃ hanc præcedit, dictione in ijs, quæ iudicatorie excernuntur, dixi. Oĩa ſiquidem tũ bonarum tũ malarũ iudicationum cõia diſtinguũtur, præſertim quidẽ & primo coctionis ſignis, quæ perpetuo bonũ quippiam indicant: ſed cum ipſis, vt dixi, facili ſcilicet tolerãtia, cõtriſtãtis humoris vacuatione, & diei, quo hęc fiũt, fiducia & ſecuritate: p̃termiſſa à nobis inueſtigatione, ſi nõ λαπτπῶδες ſcriptum per duplex ππ ſignat λαμπῶδες, quod per μ & π quidã ſcribũt: vt. n. per eos ſcriptũ ἀπὸ τῆς λάμπης, ita λαππῶδες ἀπὸ τοῦ λάπτειν appellet. Hæc igitur omnia cõgeſta ſunt, veluti ænigmata, ẽt ſi quis oĩa percurrerit.

Scripti ẽt in calce veluti epodi /& vẽter his perturbatur/ ratio afferenda non eſt: neq; enim ratio neq; experientia eorum, quæ vt plurimum dicta conſequuntur, ventrem perturbari oſtendunt.

C GALENI IN PRIMVM PRORRHETICI HIPPOCRATIS LIBRVM COMMENTARIVS TERTIVS

1 *Q Vibus Coma ſpumoſis prodeuntibus oritur, Febris exacerbatur acuta.*

Primam oĩum præſentis libri dictionem dum exponerem, libellũ, cui titulus eſt, de Comate ſ̃m Hippocratem, ſcripſi: in quo ſignificatũ vocis huius, delationem in ſomnũ, eſſe oſtẽdi, vigilare quidẽ apertis oculis nequeũtibus comatoſis: at nõ prorſus dormiẽtibus, vbi eos clauſerint, imo interdum ẽt vigilãtibus. Docui aũt id ſignificari per ea, quę Hippocrates in cõfeſſis germanis libris, tum primo tum tertio legitimorum epidemiorum recenſuit, ex ijs, quę ſimul cum comatis noĩe explicantur, vel apparẽt, vel quouis mõ quis nominare voluerit: ſolum. n. hoc pacto ſigni
D ficatum ab vnaquaq; voce reperitur. Nec tñ hoc in libro fieri potuit hucuſq;, vt, quod à comate ſignificatur, per coenunciãtia inuenirẽ, dictionibus nẽpe oĩbus ænigmatice pronunciatis: immo neq; in ſequẽtibus fieri poteſt, vt, quod ſignificatur, per coordinata ipſi noĩa inueniatur. Quo fit, vt in obſcuris dictionibus ſecurius exiſtimauerim vocem eam ita intelligẽdam, vt vſus eſt Hippocrates. Fieri aũt cataphoram, id eſt in ſoporem delationem, vt in quibuſdã docui cõmentarijs, atq; ijs, quos de affectis locis confeci, interdũ quidem grauato ob vtilis ſucci copiã cerebro, vt in ebrioſis: interdum vero & pp pituitoſum humorem: vel & pp ægre ſeparabilem abſq; humore frigiditatem. Cum aũt vigilantiæ coma iunctum fuerit, ſucci mordẽtis permiſtione fieri affectionem hanc oſtendi. In libris igitur epidemiorum, ſiue ex coordinatis, ſiue ex ijs, quæ ſimul enunciãtur, quis nominare voluerit, demõſtratæ ſunt comatis dr̃iæ: atq; vna demõſtratum eſt Hippocratem diſtincte interdum quidem profundum coma, interdum vero ſomniculoſum, & interdũ vigilãs, vel quippiã tale dixiſſe. In præſenti vero libro neq; ex eiuſmodi diſtinctionibus, neq; ex coenunciãtibus, dr̃iam comatis intelligere, neq; ex his firmiter conſtituere prænotionẽ valemus. Vbi igit̃ vel deſipientiã, vel phrenitim, vel fatuitatem, vel catochen, in ea quam ſcripſit, cõcurſione prædicit, differentiam comatis ſcire cõmodum exiſtit: in præſenti vero cõcurſione prorſus inutilis exiſtit talis notitia. Vt enim libri huius author in cæteris concurſionibus non pauca ſymptomata in

eam,quam pronunciat prædictionem,nihil conferentia adiecit: pari modo & nunc inutilis est ad E
præsentem iudicationem mentio comatis. Nępe febrem ex spumosis deiectionibus proritari ego quidem continue vidi: singuli vero alij eorum,quę ipsimet viderunt,reminiscantur: non tamē in comatibus febres omnino exacerbātur. Sed fortasse quendam vidit comatosum simul & spumosa deijcientem,deinde febrem exacerbatam,atq; ob id coma inuadenti febris exacerbationi conducere putauit. Vocaui autē planè spumosam deiectionem,quō fecit Hippocrates in prognostico, inquiens,||Deiectio aūt si valde aquosa fuerit, vel alba, vel pallida, vel admodum rubens, vel spumosa,mala hæc sunt omnia: atque in epidemijs sæpiuscule. Quidam interpres libri huius dicebat Hippocratem vocare ἐπαφρα,quæ spumam sursum vectam habent,tanq̄ fluxilibus quibusdā existētibus vel deiectiōibus ,vel vrinis,vel succis: in quibus spuma poni alio ordine apparet. Quare autem in solis febribus ad instar ignis vrentibus spumosum deijciatur,dixi sæpius: Sicuti & ꝙ vsitata nomina permutare studiose contendat,qui librum hunc scripsit,quanq̄ id facere nequiuerit. Significata itaq; permutando,simul & horum syntaxin id est constructionem, suo arbitrio statuendo,figuras committit solœcas. Quod si non syntaxin appellare lubet,potes eam synthesin id est compositionem, vocare.

In Prog.cō.2.t.20.4ª.199.f

2 *Si ex Capitis dolore Aphoniæ fiant, atq; cū Sudoribus febriētes Laxentur in se ipsos, Et mala repetant, Diutius perdurant: & Superrigere his Malum non est.* F

Discordia quædam non parua inter dictionis huius expositores orta est, alijs aliter eam exponentibus. Ego vero, quę ex dictis in ea veritati adaptare potero,facere id conabor. Quod autem reliquum est,non mea,sed obscuritatis scriptoris,culpa existit: nempe, ꝙ viri eiusmodi, qui adhibita multa diligentia,quę dicuntur,& declarare & defendere volunt,oēs male creduli videantur, scriptoris est culpa. Videntur autem mihi ex dolore capitis aphoniæ ob id dici, ꝙ capitis dolorē velit signum esse affecti neruorum principij, non aūt localem ipsius aphonię affectionem,quales fieri sæpius consueuerunt vel propter tensionem vehementem, vel propter exolutionem & laxamentum vocificorum tum musculorum tum neruorum. Oratio autem hęc/cū sudoribus/tenuis humiditatis copiam,vel retentricis facultatis exolutionem,indicat. Hęc aūt,χαλῶνται ἐφ᾽ ἑαυτὲς.i. laxentur in se ipsos(si quidem,vt quàm plurimi expositorum intellexerunt,de ijs scilicet, quę pręter voluntatem excernunt,ita & nos intellexerimus)vel mentis ostendet læsionem, vel claudentium sedē tum musculorum tum neruorū. Si vero verbum χαλᾷν (vt non nulli existimāt) de affectione exponatur,quod est moderatiorem ipsam efficere,ob sudores quidem,inquiunt illi,morbum diuturniorem fieri continget. Ob eam causam prætermittūt hi verbi ἐπανιέντα id est & mala repetant expositionem,qm̄ idem dicere cogerentur,quod in verbo χαλᾷν antea dixerunt. Ob id igitur permutantes ε literam, scribentesq; ον,in ea, quæ finem præcedit syllaba, ἐπανιόντα dici aiunt,indicantes per id verbum ἐπανερχόμενα νοσήματα: vocant aūt ita morbos,qui paulū quidem moderatiores fiunt, sed rursus exacerbantur. Porrò,si oratio χαλῶνται ἐφ᾽ ἑαυτὲς de inuoluntarijs deiectionibus dicatur, totus sermo talis erit: Si ex capitis dolore aphonia fiat, febriente ægro cum sudore,& absq; arbitrio superflua excernūt: &,si repetitio quædam symptomatum pari modo fiat,in longius excidunt eiusmodi morbi tempus. Quod autē in dictis grauibus symptomatis non dicendum erat solum, ꝙ morbi protraherentur, sed ante hoc, an sperandum esset seruandos,qui ita ægrotant,an morituros, constat omnibus: prætermittens autem hæc scriptor, de diuturnitate tantum explicauit. Sed rursus rei huic aduersatur,quod in calce dictionis narratur/superrigere his malum non est/in quo quidam erratum esse dicunt: nam/malum/sine negatione, non cum ea/non malum/scribendum fuit. Concessa vero ea,quæ in exemplaribus omnibus cum negatione reperitur scriptura,iure inquiūt rigorem dici non malum esse,propterea, ꝙ exolutam excitet naturam: quod autem exoluta sit, tum aphoniam, tum inuoluntariam superfluorum excretionem,tum sudores id ostendere. H

3 *Quibus Manus tremulæ,Capitis ceruicisq; dolores, Subsurdiq; fiunt, & Nigra densataq; meiunt,his Ventura expectare nigra,Perniciosum.*

Capitis dolor caput his affici,veluti & sensus auditorij læsio cerebrum ipsum, ostēdit: quo fit, vt & colli dolor et manus tremulę neruorum principium offensum esse portendant. Quod vero nigræ vrinæ principij alterius affectionem indicent, sæpe est dictum: fitq; hoc propter vehementissimam caliditatem. Vrinæ vero densatæ ex eorum sunt numero, quæ ad obscuritatem tendūt, veluti & alia libri huius multa,adeo vt impræsentiarū quoq; nugari possint,quibus id placet. Nēpe Hippocrates in prognostico dr̄ias vrinarum oēs,quæ in acutis morbis fiunt,enarrans, nullam de densis mentionem fecit: sicuti neq; in epidemijs,neq; in aphorismis. At,qui talia quidem pronunciare audent(de quibus notitiam exquisitā habere nō possumus: neq;,si habuerimus,plus aliquid ijs,quæ scimus, habemus) vere aūt cōmoda non agnoscunt, inæqualem habere superficiem aiūt vrinas densas,eminentijs scilicet tum paruis tum albis veluti capillis,exasperatas. Suntq; inter hos nō nulli, q spumosas tales vrinas esse dicant,spumā scilicet tenuē in superficie inęqualiter

dispersam

A diſperſam habẽtes: alij vero craſſas quidem eas, duritiem in ſuperficie ſabuli inſtar, valde tenuem obtinentes. Sed ſanè percurrentibus oĩa hęc nobis nihil cõmodi accedit. Nempe author ipſe ad dictionis calcem, ventura expectare nigra, ſcripſit: & huic rurſum ipſi adiecit, pernicioſum. Dixit vero antea nigra meiere ægrum: quare ſpes venturorũ nigrorũ de his relinquitur, q̃ vel deijciuntur, vel vomuntur, intelligenda: ſuperfluum aũt exiſtit illa expectare in gratia prędictionis eum, qui pernicioſiora vidit ſigna, vrinas ſcilicet nigras. Adde, ꝙ neq; perpetuo neq; vt plurimum nigrarum vrinarũ excretionẽ conſequunt̃ per ventrẽ vel vomitum nigra. Eáq; ob cauſam vr̃ Dioſcorides ſubnigras tales ſcripſiſſe vrinas/ſub/præpõnem adijciẽs, vt prorrheticũ quippiã, tametſi exiguũ, ſermo haberet. Superuacanea aũt prorſus erit cęterorũ ſymptomatũ adiectio. Nã ſubnigræ vrinæ, vt nigræ fiant, inclinationẽ habẽtes, febris ſpeciẽ expoſtulãt, quæ certiorẽ definiat prędictionẽ, aliud vero nihil. Si.n. abunde tum acris tum ignea febris fuerit, ſubnigrę vrinę in nigras prõpte trãſibunt: ſi vero nõ talis neq; magnopere ignea fuerit, huic tremulæ manus erunt, veluti & dolor capitis, ſubſurditas, & ceruicis dolor. Hæc etenim omnia phrenitica ſunt ſigna.

4 *Quæ cum Exolutione fiunt & Catochæ & Aphoniæ, Pernicioſæ ſunt.*

B Rurſus hoc in loco particularem ſcripſit ſermonem, veluti & antea, cũ dixit/deſipientiæ peſſimæ. Cõiter autem talibus oĩbus ineſt, quod & idiotis ipſis patet, vt magnę affectiões virtute præfatigatis pernicioſæ fiant: ſed, quod ibi/prædebilitatorum/dixit, id impræſentiarum/cum exolutione/dicit. Poteſt aũt quiſpiam & cum exolutione vel infirmitate vel imbecillitate inquiẽs, multitudini indoctiſq;, quaſi aliud quippiam dicat, prębere opinionem: poteſt quoq; & de particularibus affectionibus ita agere, vt interim alia's alia dicere videatur. Nã & peripneumoniæ & pleuritides, quæ cum virtutis fiunt imbecillitate, omnis item huiuſmodi fortis affectio, pernicioſa eſt: ſi.n. neq; ex ipſis, qui viribus valent omnes ſeruantur, ꝙ nemo ex ijs, qui imbecillam habent virtutem, ſeruari poſſit, liquido conſtat oĩbus. Hoc igitur in loco duo ſymptomata, quæ cerebri lęſionem concomitantur, memorauit: quorum, qui vel alterutrum tantũ dicit, vera loquitur: nam Catochæ cum exolutione prauæ ſunt: Aphoniæ item cum exolutione ſimiliter his habent.

5 *Lateris Dolor ex ſputis bilioſis Si abſq; ratione euanuerit, in Furorem aguntur.*

Sermonis quoq; huius vr̃e ſępius eſt dictum, Quòd ſcilicet omnia ſine ratione euaneſcẽtia malum quippiã portendant. † Adeſt quoq; & impręſentiarum particulæ aliquod malum, quod ex bi C lioſis ſputis in pleuriticis affectionibus repẽte euaneſcentibus fit, neq; tñ perpetuo, neq; ſępius: ſed, cũ bilioſi humoris ad caput ipſum trãſitus fuerit, tũc ſolũ ægri ἐξίστανται.i. in furorem agunt̃. Atqui ſueta iam enunciatione vſus, qui librum ſcripſit, alienã fecit dictionẽ, cũ non habeamus, cui nã orõnem/in furorem agunt̃/ordinemus cõponamuſq;. Nẽpe, quantũ quidẽ ex dictione eſt, lateris dolori ordinamus: dicente vtiq; ipſo/lateris dolor abſq; rõne ſi euanuerit, in furorẽ agunt̃. Valde vero impropriè dictũ fuerit/lateris dolor abſq; rõne ſi euanuerit, in furorẽ aguntur/nã, etſi pro ἐξίστανται.i. in furorẽ agunt̃, ſcribamus ἐξίσταται.i. in furorem agit̃, ſine ν, ſyllaba, quę finẽ pręcedit, per ſola ς & α ſcripta, non minus & ſic abſurda fuerit interpretatio, atq; priore deterior longe: nẽpe in illa ab affectionibus ad ægrum per ſolœciſmum tranſitur. Hoc aũt ἐξίσταται, tametſi abſq; ν enuncietur, ne ſic tñ prorſus, quid prius illud ſignificet, inuenire queas: nam ſecũdum naturam dixiſſe licebat/lateris dolore ex bilioſis ſputis abſq; ratione occultato ęgri ἐξίστανται/verbo illo videlicet ſignificante dementiam vehementem & maniæ participem.

† *clarius. In hoc loco autem adiectũ et eſt aliquod ex particularibus malum.*

6 *Ex Ceruicis dolore Comatoſo & Sudante Venter inflatus, ſi ad neceſſitatem Liquida laxauerit ſublutus, ex his bile carentia in Ecſtaſin aguntur: Talia aũt ſi ſeruentur, Diutius æger laborabit: An & his bile carentes Proluuies mitiores melioriſq; moris exiſtant, & flatuoſum adiuuerint tumorem?*

D Aceruantur quoq; in hac dictione diſſimilis generis ſymptomata. Ceruicis etenim dolor cum comate morboſam in cerebro affectionem eſſe oſtendit. Sudor vero, tanq̃ ſymptoma, & non iudicatorius, aut redundantiam, aut retentricis facultatis imbecillitatem, indicat. Vẽter aũt inflatus eam ipſam partem affectam eſſe indicat, vẽtrem ſcilicet. Ad neceſſitatem aũt liquida laxare, ſublutumq; id facere, iecur oſtendit affectum. Ἐξίστασθαι autem, quod eſt παραφρονέειν σφοδρῶς, id eſt valde delipere, eos ait, etſi nullum fortis deſipiẽtiæ, quã ἔκστασιν vocant, ſignũ effectum fuerit: dictũ eſt.n. comatoſum tm̃, quæ eſt affectio cerebri, cõtraria ecſtaſi: Niſi quis ceruicis dolorẽ ſignũ ecſtaſis eſſe dicat: quod neq; ſimplicem deſipientiam abſq; ſignorũ aliorum coniunctione ſignare poteſt, vt ſunt vigiliæ, capitis dolores, ferox oculus, reſponſio audax, ſomni turbulenti, aut aliqua in ſenſibus vel motionibus arbitrarijs offenſa. Iure igit̃ quidã pro ἐξίστανται legunt ἐφίστανται.i. cohibent̃, de alui excrementis dici affirmantes, atq; melius copulari illis: vt ita continuet̃ dictio: Vẽter inflatus ſi ad neceſſitatẽ liquida laxauerit ſublutus, ex his bile carentia excrementa cohibẽtur. Poſt hæc vero inquiens, Talia aũt ſi ſeruentur, diutius ęger ęgrotabit. tandẽ ſcripſit, An et his bile carẽtes proluuies mitiores melioriſq; moris exiſtunt, & quod flatuoſum eſt tumoris adiuuerint? quaſi ita dixerit, & flatuoſum tumorẽ adiuuerint? quod rurſus idem in ſignificatu poteſt, quod & flatuoſis

flatuosis tumoribus opem ferre. Quo'd si aliena tibi videatur constructio, ignoscẽdum est ijs, qui E ita enarrant: permulta siquidem talia libro in hoc vñr pronũciari nominibus inusitatis. Iure aũt optimo inuestigare vr̃, an bile carentes proluuies tales iuuent tumores flatuosos, non à bile, sed à frigidis humoribus substantia àquosis & flatuoso spiritu fieri conijciens. Secundum hanc igitur expõnem cõsentire hæc inter se vidẽtur: & non perperam à quibusdam scriptum est συνίςανται vel ἐφίςανται.i.consistunt vel cohibent̃, de deiectionibus, & magis ipsum ἐφίςανται.i.cohibẽtur: nã, quia ἄχολα.i.bile carent, ob id cohibent̃, atq; ad necessitatem vix laxant̃, hoc est cum medici auxilio. Superflue aũt inter initia coniunctum esse vr̃/ex ceruicis dolore comatoso & sudante/nullo pacto ventris symptomatis cohęrens quadransq;. Quo igitur mõ concursiones alias multas in vno vel duobus contemplatus, ad eas scribendas peruenisse est visus, ita & nunc fecisse est verisimile, non præscripto ægrotãtis nomine, vt in alijs fecit. Et, si res ita habet, fieri potest, vt in principio quidem morbi copia quædam humorum & temperatura frigidorum, & substantia tenuium, particulas circa caput ceruicemq; infestauerit: defluensq; in ventrem & flatuosam in eo molẽ pepererit, & deiectiones tũ tenues tum aquosas fecerit, atq; ob id manẽtes in ventre & nõ penetrantes, quo penetrant mõ, quæ tum biliosæ tũ mordentes existunt. Cæterũ non parũ interest, an authore libri, q̃ cuipiam euenerunt, narrãte, causas nos reddere eorũ probabiles tentemus, quemad- F modum in opere epidemiorũ fecimus: an veluti vl'es sermones indagare. A capite.n.ad vẽtrem defluere potest humor, veluti & in fauces, gutturq;, & pulmonem, & thoracem, & septũ transuersum, & lienẽ, & hepar, & quiduis aliud: veluti et ex vnoquoq; horum rursus ad caput aduehi: sed, ꝙ vel perpetuo vel magna ex parte in vnum dictorum permeatio fiat, falsum existit: id quod plurimæ libri huius dictiones ostendunt, in quibus simpliciter enunciat̃ absq; adiectione coniũctionis dubitatiuæ, vel noĩs ægrotantis. Verum in hac dictione inquiens/an & his acholæ proluuies εὐηθέςεραι.i. melioris moris, existant: sese haudquaq; sermoni vniuersali confidere declarauit. Εὐηθέςεραι autem significat quidem & κακοηθέςεραι id est maligniores, & sæpius in hoc significato pleriq; veterum vsi videntur: verum & εὔτρεπτοι significat id est mitiores, &, vt vertantur, promptiores: Vsi siquidem sunt & hoc significato quidam ex antiquis, iuxta quod et nunc dictũ esse videtur, nempe id commonstrat, quod in calce dictionis dictum est/adiuuerint.

7 *Vẽtris Circũtentio ad necessitatẽ Liquida laxans, Cito intumescens, Cõuulsiuum quippiam habet: Vt Aspasij filio: Superrigere his Lethale: Conuulsusq; ex his & inflatus Diutius ægrotabit, superuenietq; in ore Putredo viridis.*

Dictum à me ẽt superius est, ꝙ medicinalis speculationis doctrina ab Hippocrate in legitimis G oĩbus libris per vl'ia facta sit exprome͂te ẽt aliq̃n particularia quædam, grã exẽpli, ad eorum, qui discunt, perspicuitatem. Sed, qm̃ non satis est præcepta vl'ia cõdiscere, vt ea prompte in operibus dignoscantur, absq; exercitatione, ob id gratia exercitationis ægros in epidemijs scripsit: in quibus nihil eorum, quæ his contigerunt, est omissum. Quo'd vero, quæ à prorrhetici authore emanauit doctrina, non habeat vl'e, nisi vtiq; rarenter, iam sæpius est ostẽsum. Deficit quoq; & ea ab exquisita illa particulari enarratione, quæ in epidemiorum ægris descripta est: Vbi primum quidem, † si quoquo pacto causæ præincipientes indicare valeant, ⁊ indicat, recẽsens, si quis, verbi gratia, vel ex laboribus vel exercitationibus intempestiuis, vel ebrietate, ægrotare cœperit: Deinde, ꝙ primo quidem die hæc circa ægrum contigerunt, & secundo alia, & ita tertio, & quarto: & alijs deinceps diebus, oĩa, quæ fuerunt, explicat: ijs, qui ab ipso didicerunt, præceptionem vl'em consentaneam ijs esse, quę in ęgris apparuerunt, ostẽdens: ducitq; simul interdũ is ad exercitationem, vt in horum explicationibus ostendimus. Qui vero ægros in hoc scribit libro, ab hmõi enarratione ex quibusdam semel visis iam vl'ia præcepta constituere intendit, non parum in multis errans, vt in hoc, quod alteri factum sit, alteri attribuere, qũo & nũc. Nẽpe, vbi Aspasij filij, vẽtris symptomata solum scripsit, ea cõuulsiuum quippiam habere ait. Tria aũt sunt ab eo scripta symptomata, vnũ H quidem est ventris distentio: alterũ ad necessitatẽ ὑγρὰ χαλᾶν.i.liquida laxare, quod ꝑ διαχωρεῖν id est deijcere, dicere consueuit: tertiũ ab ipsis est cito intumescere. Significat autem cum hoc & ꝙ venter minuatur forsan ex liquidis deiectionibus: nempe mox post ipsas dictum est/cito intumescens. Solis aũt his symptomatis iunctum/conuulsiuum quiddam/ si quis in ita ægrotãte homine prædixerit, falletur sępissime: verum aliq̃n, vel etiam in paucis semel, voti fiet compos. Is quoq;, qui hæc scripsit, vbi dictis nunc ventris symptomatis similia in antecedente dictione cõmemorauit, de conuulsione nullũ fecit sermonẽ, etsi ceruicis dolorẽm factum cũ comate dixerit. Ita autem habet oratio: Ex ceruicis dolore comatoso & sudante venter inflatus, si ad necessitatem humida laxauerit sublutus. Quo'd igitur symptomata ventris hęc similia ijs sint, quę nunc sunt dicta, liquido constat omnibus: sed præter hæc, ceruicis adiectus est dolor, neruosę partis & prope cerebrum sitę, & dorsalem medullam continentis, cum hoc ꝙ cerebrum iam erat affectum: nempe comatosum, cerebri est symptoma: verisimilius aũt erat in ita laborante scriptum fuisse, habere aliquid cõuulsiuum, non aũt in præsenti: in quo fieri põt, vt symptoma aliquod aliud cõuulsionis indicatorium factũ sit, quod in enarratione omisit: Nisi ipsum superrigere, in ea dictũ, quis cõuulsionis signum esse existimauerit: quod sane & ipsum à quibusdã expositoribus est dictum, qui quotidie tertianos

† *si insignis aliqua sit ex causis procatarcticis.*

A tertianos quartanosq́ circuitus quibuſdam cum vehementiſſimo rigore fieri nihil conuulſiuum habentes non vident. Verum, qui talia ſcribunt, adeo in re medicinali ſapientiſſimi ſunt, vt rigorem, neruorum affectionem eſſe, vt cõuulſionem tremoremq́, exiſtimẽt. Neq; ſane, cur Aſpaſij filius conuulſiuus factus ſit, poterit quis dicere, non ſcriptis omnibus, quæ ipſi contigerunt: Neq; cur χλωρὰ id eſt viridis, putredo in oris locis facta ſit: ſucci etenim vitioſi ſoboles ſunt eiuſmodi pathemata: quam vnde aliqñ aceruauerit, eſt incertũ, cum, qua'nam victus ratione ſit vſus, ignoremus: Neq; vero, quæ in ipſius ventre facta ſunt, putredinoſæ cacochymiæ ſignum præferunt: Adde, ꝙ neq; quam'nam dicat putredinem viridẽ, manifeſte cognoſcitur, qm̃ χλωρὰ et quæ ærugineum & quæ pallidum habent colorem, vocitant.

8 *Quibus Lũborum tenues & diuturni dolores ad Hypochondrium griphorum modo euntes, & Ciborum auerſionem inducentes vnà cum Febre: Dolor his valens contentusq; ad caput perueniens, Acute cõuulſiuo mõ Perimit.*

Siue ὑπὸ λεπτὸν, ſiue κατὰ λεπτὸν. i. tenues, ſcribatur (vtroq; n. modo ſcribũt) multã habet obſcuritatem. Eam ob cãm quidã ὑπὸ πλευρὸν, id eſt ſub coſtã, ſcripſerũt. Qui ergo vel ὑπὸ λεπτὸν, vel κατὰ λεπτὸν, ſcripſerũt, ſententijs ſunt diuiſi: nempe alij tenue inteſtinum dici aſſerunt: alij la
B tum os & ſacrum appellatum. Sunt, qui horum tertiũ quippiam fecerunt, ita vt ſimul vtrunq; dicant, rationemq́ ſimul ijs, quæ inferuntur, adiungant: nẽpe à vena, q̃ ad portas iecoris eſt, ꝓpagines ſciſſuraſq́ plurimas in meſaræo fieri aiunt, atq; illis affectis lumborum dolores nõ continuos, ſed tenuibus quibuſdã interuallis infeſtantes, ſuccedere: quas ad dextrum hypochondrium in iocinoris portas tum reduci tum contrahi & veluti cõuelli aiunt: vbi velut radicem eſſe affectionis ſupponunt, cũ hæc vena vnà cum propaginibus phlegmone laboret. Quare aũt ita intelligendũ ſit verbum γριφόμενα. i. griphorum mõ euntes, prætermittunt quidem hi, ſed quidam alij παρὰ τὸν γρῖφον, nomen accepiſſe aiunt: vocatur aũt ita rete quoddam piſcatoriũ, non, vt hi exiſtimant, per φ ſcriptum (nẽpe aliud vocis huius ſignificatum exiſtit) ſed per π. Quare quidam in pręſenti dictione ſcribunt γριπομένα: Alij inuolutas mẽbranas γριφομένας dici ex cõſuetudine inquiũt, cũ quis digito deſcripſerit diſcreueritq́: atq; ob id per metaphorã dolores, qui morſis deſcriptiſq;
* fiunt, γριφομένας vocatos: Alij & à principio dictionis dictum eſſe aiunt, lumborũ tenues diuturnoſq́ dolores, quaſi hoc pacto dixiſſet: dolores κατὰ σμικρὸν. i. exigui minutiq́, quod eſt imbecilli. Condonantes igitũ tum ijs, qui ita exponunt, tum ijs, qui portas iecoris pati aſſerunt, recte dicta eſſe oĩa (nam ciborum auerſionem argumentum quoddã affecti iecoris eſſe inquiunt) ab eo,
C quod'nam ex ſic dictis futurum ſit nobis emolumẽtum, audiamus. Inquit. n. oꝛonis ſcriptor: Dolor his valens cõtentuſq́ ad caput perueniens, acute conuulſiuo mõ perimit. Nunquid igitur cõſulent nobis, vt prædicamus oĩno hæc ſequi? Nempe, ꝙ infeſtantium cõmutatio non ſolũ in caput, verũ quoq; & in quãlibet aliam partem, ſiue meſenteriũ ſiue & hepar pati velint, fieri queat, condonet quis: at certe, quo'nam pacto commutatio fiet, prænoſſe poſſibile non eſt, priuſq̃ peculiaria parti ſymptomata adſint, ꝗ̃ꝗ̃ facta cognoſci queat: & præſertim cum, quæ prius infeſtabãt, ſedata fuerint. Quinetiam commutationes eiuſmodi in ægrotis, in epidemiorũ libris ſcriptę ſunt. Et ſanè, ſi nunc quoq; ita ſcriptũ fuiſſet, Eiuſcemodi quibuſdã ſymptomatis in vẽtriculo obortis, ac poſtea repente occultatis, doluit vehemẽter in capite æger, diceremus in ipſum trãſmutationẽ, factam fuiſſe: neque tamen, quid faceret, certo licebat dicere, priuſq̃ aliquod aliud ſignum compareret vel cataphorę, vel delirij, vel conuulſionis, nempe & id fieri poteſt: põt quoq; et natura morbo robuſtior proritata ſanguinis per nares eruptionem moliri, vel parotidas ſuſcitare. Didiciſti ſiquidem horũ omnium incipientium eſſe ſignũ: ſed, priuſquã incipiant capitis dolorem ſolum exiſtentem ſuſpicionem quidem oĩum præbere, certam vero nullius ex ipſis prẹnotionem.

9 D *Superuenientes Rigores & nocte magis quodam mõ exacerbantes, cum Vigilijs, & Venarum agitationibus in ſomnis, atq; Vrinas in ſe ipſos laxantes, in Comatoſas aliquando Finiuntur conuulſiones.*

Libri huius author, vt in ſingulis dictionibus vel nomen aliquod inuſitatũ, vel compõnem, inueniret, magnopere laborauit: qũo & nunc vtrunq; fecit. At, quæ in ſingulis dictionibus inuſitata ſit compoſitio, tranſeũte eo vel ab affectionibus ad affectos, vel ab affectis ad affectiones, prætereunda nobis eſt, propterea ꝙ, quantum in ipſis eſt, nullam ſermo ſit habiturus obſcuritatem. In præſenti vero dictione φλεβοδονώδεα nouum peregrinumq́ nomen fecit, venas agitari, quantum ex voce eſt, oſtendens: vel etiam, vt quidam nomen ſcripſerunt, ꝑ φλεβοτονώδεα, venas extẽdi. Siue igitur proprie appellatas venas, ſiue arterias ipſas, ꝙ has interdũ venas antiqui appellent, agitari vel extendi audire oporteat, mirari licet, qũo nunc primum eas memorauerit. Nam, ſi arterias indicare voluerit, vel tendi vel agitari, quod de vibratitia motione eſt intelligendum, de ipſis aliquid in multis ægrotãtibus dixiſſe oportebat. Nam, ſi author circa arteriarum motiones vſque adeo diligens erat, vt & vibrari eas & tendi obſeruaret, nequaquã alias pulſuum differentias ignorauit. Quomodo igitur de ipſis nihil ſcripſit? Si vero proprie appellatas venas tendi memorauit, qũo & non huius ſymptomatis iam antea mentionem fecit, quod ſcilicet in vehementibus capitis doloribus fieri conſueuit? Vñr ſiquidem in his, & præſertim vbi cũ multa caliditate fiũt, pul

ſantes & quaſi vibrari temporum venæ. Sępius autem & colli iugularias, quę videlicet in ſuperficie collocantur, motione pulſui cuidam non diſſimili agitari vidimus. Videtur quoq; & in temporibus ex ſubiacentibus arterijs motio accidere, quo tempore illæ maxime pulſant. Ambiguitates ergo huiuſmodi quidam effugere volentes pro φλεβοδονώδεα, φλεδονώδεα inquiunt, nomen ἀπὸ τῶν φλεδόνων facientes: ꝙ aũt φλεδόνας & φλυαρίας & λήρους id eſt nugas & deliramenta, quidã veteres noiauerint, non te præterit. Affectiones igitur (inquit) cum vigilijs exiſtẽtes & in ſomnis delirantes vrinam incõſulto χαλῶντες .i. laxantes, quod eſt ἀποκρίνοντες id eſt excernẽtes. Nẽpe ab affectionibus ad ęgrotãtes trãſijt: & rurſum ad affectionem reuertẽs inquit, In comatoſas aliqñ finiuntur conuulſiones. Inquiens autem / aliqñ / nos à moleſtijs liberauit: principio ſiquidem neruorum affecto, vt vigiliæ nugæ & vrinarum inuoluntaria excretio oſtendunt, nil mirum inde phrenitim fieri, & coma, & conuulſionem, & vocis priuationem, & quoduis aliud tale pathema. Superfluum itaq; fuerit ad hanc prędictionem tum ſuperrigere, tum nocte magis exacerbari: ſed, quod iam ſæpius eſt demonſtratum, ſcribit etiam, quæ prædictionibus ab ipſo dictis minime conueniunt, communia à proprijs ſeparari neſcius. E

10 *Qui principio Sudãnt Vrinis coctis, Deurunturq;, & abſq; iudicatione Refrigerantur, & celeriter Peruruntur, Torpidi item Comatoſiq; & Conuulſiui, Perniciose habent.* F

Rurſus hoc in loco / qui principio ſudãnt vrinis coctis / ſuperuacaneum eſt. Nempe & deuri, & abſq; iudicatione refrigerari, perimere hominem ſufficiunt: deinde & celeriter peruri: veluti & †quæ principium alterũ faciunt, } per ſe ipſa ægrũ corrumpere queunt: de quibus ita ſcripſit / torpidi item comatoſiq; & cõuulſiui pernicioſe habent /. Ab his ergo vtriſq;, principio ſudãntes cũ vrinis coctis ſcripſit, quod perinde eſt, atq; quiſpiam dicat in periculo mortis videri hoiem, qm̃ & cerebri mẽbrana perforata ſit, & thorax confoſſus, atq; in coxa vlcuſculum æger habuerit: aut ſi quis periclitari hoiem dicat propter aquam inter cutem & vnguium abſceſſum. Quid nam proinde adhuc deſideremus? quas nã dicat vrinas coctas: de quibus antea dixi à Rufo Epheſio Zeuxiden empiricum increpatum fuiſſe: nempe falſum eſſe id, neq; malum eſſe aliquod, vbi tales vrinæ factæ fuerint: verũ aũt eſſe, ꝙ laborioſæ vrinę malum aliquod ſignificent: nempe eas indicari, quæ cum labore excernuntur. Secũdo vero loco ſcriptum hoc de vrinis coctis in vtraq; dictione, æque ſermonem vitiaſſe non amplius credibile eſt, vt Rufus cenſuit Zeuxin redarguens. Sed forſan author coctas vrinas craſſas & albas vocauit, quoniam ſubſidentiam huiuſmodi & in vere coctis vrinis vidit: quæ vero returbatæ ſubiugalium modo, non coctas. G

†quæ sũt alterius principij. nimirum cerebri.

11 *Vterum gerentibus ſi Capitis dolores, Soporesq; cum grauitate fiant, Vitioſi ſunt: Forſitã vero & his Cõuulſiuum aliquid pati Prodeſt.*

*Al. contigit.

Quidam rurſus præſentem noium conſtructionem ſolœciſmum habere vidẽtes, verbum / his / permutauerũt, talẽ efficientes dictionem / forſitan vero & hęc conuulſiuũ aliquid pati iuuãt: verum, vt antea retuli, dum intelligẽtia ipſa maneat, ſcribere vnicuiq; ſuo arbitratu concedentes, de eorum, quæ referunt, veritate diſſeramus. At de ea certe iam diſſerere non ſinit dictioni adiacens nomen ἐπιφόροισι .i. vterũ gerentibus, quod explicatione eget. Non ſolũ etenim noium inuſitatam compõnem dictionibus in ſingulis excogitare contendit author, verum quoq; & ex noibus ipſis vnum dũtaxat, atq; interdũ & duo & tria inſerit vel planè peregrina, vel non in eo ſignificatu, qui apud græcos vſui fuit. Quidã igitur ἐπιφόρους, grauidas eas, q̃ non longe à conceptione abſunt, intellexerunt: alij, prõpte cõcipientes, atq; aſſidue vterũ gerentes. Inquit igitur, Si capitis dolores, ſoporesq; cũ grauitate fiant, vitioſi exiſtũt. Sed cõe omnium ita habentium nomen ἐπιφόρας adiecit: quo modo & orõnem / cum grauitate / vt perueſtigemus, vtrum'ne præter id, ꝙ laboranti totum corpus graue videat, id adiecerit, vel capitis dolores cũ capitis grauitate, vel ſoporem cum grauitate. H Sed, vbi quis vniuerſa hæc trãſcurrerit, ad prædictionem nihilo plus aſſequetur, neq; ſm hunc ſcriptorem: inquit ergo / forſitan vero & his cõuulſiuũ aliquid pati prõdeſt /. Cum aũt virum audieris dicentẽ / forſitan / atq; ex particularibus tanq̃ vlẽm inconſulto feciſſe orõnem, raro rem vſu euenire liquido cognoſcas: quæ vero rarenter cõtingunt, à prorrhetica ſpeculatione deſciuiſſe ſæpius tibi diximus. Nam, ſi tanq̃ contingẽtia fieri quis dixerit, ſæpius iam audiuiſti affectum cerebrum poſſe quoduis ſymptoma vel in ſenſibus vel arbitrarijs motionibus, comitari: Si vero tanq̃ ſæpius fieri, non ſolum non fit ſæpius, ſed neq; ambigue, quod nunc dixit.

12 *Dolores in Faucibus gracilibus Strangulantes, Conuulſiuum quiddam habent, tum aliàs, tum à capite orti: Vt Thraſynontis fratris filiæ obuenit.*

Ex hac quoque dictione librum hunc non eſſe legitimum Hippocratis quis dixerit, vbi inquit φάρυγγι ἰσχνῷ id eſt faucibus gracilibus. Nempe ſcripturam hãc habent tum antiqua exemplaria omnia, tum interpretum commentarij: niſi ſcribentis vitio id vertatur, quomodo & alia multa in exemplaribus multis vitiata reperiuntur. Artemidorus tamen & Dioſcorides manifeſte φάρυγγι ἰσχνῇ ſcripſerunt: nempe, ꝙ φάρυγξ fœmineo ſcribatur genere, ſuperioribus omnibus eſt confeſſum.

A fessum. Reperit quoq; & in hac dictione φάρυγξ ἐπώδυνος ἰσχνὴ μετὰ δυσφορίης πνιγώδης.i. fau
ces graciles dolentes cum implaciditate, strangulantes. Quod aũt ægros cernens, cõcursiones ho
rũ scripserit, neque ex ijs, quæ viderit, se ipsum instruxerit, neq; ad vniuersale particularia reduxe-
rit, vel ex hoc palam fecit. Fauces.n. non semel memorauit (veluti in ‖prognostico Hippocrates in Prog.cõ.3.t.
fecit, omnia, quæ de eis sunt, cõtinuata serie, & non sępius, percurrens) alias ĩ alia libri parte. Quod 15.cl.4a.209.a
ergo in præsenti dictione ait author, si sæpius seorsum dictorum memor fueris, etiã in hac cogno-
sces, quonam pacto ex inuento particulari in enunciationem ire vniuersalem ausus sit, nomina-
tim Thrasynontis fratris filiam perstringens: in qua scriptam concursionem conspexit.

13 *Tremula Conuulsoria facta cum Sudoribus redire consueta, his Iudicatio euenit, ubi superriguerint: Superrigẽt hi præcluso in uentre ardore.*

Dictionem hanc quidam in duas dispertiunt orationes, vnam quidem, quæ ita habeat: Τὰ τρο-
μώδεα σπασμώδεα γενόμενα id est tremula conuulsoria facta. fatentur vero hi orationẽ hanc man-
cam esse: subaudiendumq; aliquid, de quo paulo post dicam, volunt. Alterã orationẽ principio al-
tero efficiunt, Τὰ ἐφ᾽ ἱδρῶσι.i. cũ sudoribus, redire consueta, iudicatio his euenit, si superriguerint.
B Qui vero orationem vtranq; connectunt, sine articulo τὰ scribunt, Tremula conuulsoria facta,
ἐφ᾽ ἱδρῶσι.i. cũ sudoribus, redire consueuerunt: id quod, quia falsum sit, ab expositoribus est damna
tum: alterũ vero, ꝙ mancum. At, quod dictioni deest, scribentis delicto id accidisse potest: falsitas
aũt ipsa nullam admittit excusationem. Nempe, ꝙ tremula conuulsoria facta cũ sudoribus redire
consueuerint, falsum est: cum redire non consueuerint, sed lethalia existãt, siue cum sudore fiant, si-
ue nõ. Considerabimus igitur ea, quæ hi dicunt: Tremula conuulsoria facta, mortem inferunt.
aut, tremula, vel conuulsoria, per se legi præcipiẽtes. Nẽpe & hoc intelligi pacto posse inquiunt,
tremula conuulsoria facta mortem inferunt: posse autem & in hunc modũ, tremula vel conuul-
soria si fuerint, praua existunt: Vt prius quidem plane perfectam absolutamq; ex tremulis in con
uulsoria degenerationem doceat: posterius vero, tremulis pathematibus vbi superuenerit con-
uulsorium, sequi mortem. Vtrunq; siquidem est lethale: sed prius quidem tanquam tremulis ad
conuulsoria ante hominis mortem transmigrantibus: posterius vero tanꝗ plane cum hoc factis,
atq; vbi firma fuerint, mortem inferentibus. Cui vero hæc placent, ipsis licet vti. Ego aũt ad eos
pergam, qui principio altero dictionem cum articulo τὰ legunt, Τὰ ἐφ᾽ ἱδρῶσι φιλυπόστροφα.i. cũ
sudoribus redire consueta: deinde subticentibus nobis & postea legentibus /iudicatio his euenit,
C si superriguerint/ vt sermo huiusmodi sit: Cum sudore desistere visa pathemata, rursumq; reuer-
tentia, & rursum ignescentia, atq; iterum sudoribus solui visa, veram certamq; habent solutionem
iudiciumq;, vbi superriguerint. Quod aũt deinde dicit /superrigent hi præcluso in ventre ardo-
re/ eiusmodi habebit sñiam: ventris æstus antecedit, si præmemoratis superuenturus est rigor.

14 *Lumborum dolor, & Capitis dolor, & Cordis dolor, cum Excreatu violento, Conuulsiuum quippiam habet, Submutumq; cum iudicatione Rigorem.*

Quidam dictionem coniunctione/&/semel scripta exponunt, conuulsiuum quippiam habere
non ex prædictis quatuor fieri, sed ad veritatem de omnibus pędici, volentes: quatuor dico, lum-
borum dolorem, cephalalgiam.i. dolorem capitis, & cardialgiam.i. cordis seu stomachi dolorẽ, &
violentum excreatum: ita fit, vt hoc scribant modo: Lũborũ dolor capite & stomacho dolẽti. Alij
coniunctionẽ/&/bis scribunt: quo ego modo protinus ab initio scripsi, propterea ꝙ exẽplaria cõ
plura ita habeãt. Descriptio aũt tale quippiã indicabit: Lumborũ dolor, si & capite doluerit quis,
& stomacho, vel cum screatu violento, conuulsiuum quippiã habet. ꝗꝗ & dictio ita scripta vtrun-
que simul ægrotanti factum significare possit, & lumborum dolorem, & cephalalgiam. Ego aũt
D neq; experientia neq; rei natura, conuulsionẽ prędictis cõsequẽtem esse pronũciare possum. Quin
etiam author adiecit/cõuulsiuum quippiam habet/quod non idem est, ac si dicas symptomata hu
iusmodi cõuulsiua esse. Docui porro antea, ꝙ nõ similiter audire cõueniat cautum hoĩem tales ex
promẽtẽ voces: & eũ, qui facile de particularibus, tanꝗ vniuersalibus, pronũciat. Nam, cum teme-
rarius ille hæsitãs dicat /conuulsiuum quippiam habet/ vel exiguũ esse, vel raro contingere, quod
dicit, ostendit. De singulorũ aũt, quæ ĩ oĩbus tertij huius commẽtarij dictionibus referuntur, sym
ptomatum virtute, paucis quidẽ docui in horũ commẽtariorum prima & secunda: lõge aũt lateq;
in prognostici commentarijs: vberius item ac fusius in libris de iudicationibus, & symptomatum
causis: nõ pauca quoque de his in libris epidemiorũ sunt enarrata. Satis ergo hoc loco fuerit solã
dictionem explicare, atq; insuper, verum ne an falsum sit, quod enunciat, aut frequens, aut ambi-
guum, aut rarum, sententiam adiungere. Post orationem/conuulsiuum quippiam habet/scriptũ
est ὑπάφωνον nomẽ.i. submutum: quod quidam cum prædictis connectunt, ita vt fiat talis dictio
/conuulsiuum quippiam habet submutum. Alij principium dictionis, quæ ĩsertur, esse existimãt,
commutantq; iterũ hi ipsi dictionem: nempe alij sine articulo scribũt: alij neutrum articulũ adiũ-
gunt, talem fabricãtes dictionem, Τὸ ὑπάφωνον.i. submutus cũ iudicatione rigor, vẽtris deiectiões
subliuidæ turbationis plenæ, & vrinæ tenues. Quidã legũt per se /cum iudicatione rigor/ neq; cũ
prædictis

prædictis neq; cum ſequentibus ordinantes. Alij totam dictionem commutant, atq; ita ſcribunt, E ὑπόφοβον ἅμα κρίσει ῥῖγος.i.ſubterrefaciens cũ iudicatione rigor. Conſequenter aũt tibi vtrorun que expoſitionem per ſe exacte ſcribã. Quidam igitur ἅμα κρίσει ῥῖγος.i.cũ iudicatione rigor, per ſe ſcriptam eſſe volunt, multasq; fieri cũ rigore iudicationes ſignificare. Orationẽ vero ὑπόφοβον ἅμα κρίσει ῥῖγος dixi iam antea quoſdam permutare, & pro ὑπάφωνον, ὑπόφοβον ſcribere: geminamq; faciunt expoſitionem, alij quidem pro φοβερὸν ἅμα κρίσει ῥῖγος dici putantes: alij pro μετρίως φοβερὸν, quaſi mediocriter terrificum dixeris, vt τὸ ὑπάφωνον ſimile ſit τῷ ὑπόφοβον. Fuerit aũt & tertia quędã ſcripturæ huius expoſitio talis. Componere quouis modo rigorem bonum non eſt: veluti ſi, dũ vel per ſanguinis eruptionem quis, vel vomitum, vel ventris vacuationẽ, vel ſudores, vel hæmorrhoidẽ iudicatur, vel mulier per menſtruam purgationẽ, rigeat. Sæpius certe fieri vr̃, vt bonam aliquam vacuationem antecedat rigor: cum vero iam excernũt, rigorem incipere malum. Quòd aũt id verum ſit, qui multos ægros diligenter contemplati ſunt, norũt: ſi vero prorrhetici author ita cenſuerit, eſt diuinandum: principio ſiquidem neq;, an ab illo ſcriptum τὸ ὑπόφοβον ſit, nouimus, in antiquis enim exemplaribus plurimis non ita ſcriptum eſt.

15 *Ventris Deiectiones Subliuentes Turbulentæ, & Vrinæ Tenues Aquoſæq;, Suſpicionem habent.* F

In Prog.cõ.2.t. 22.4ª.199.h Ibidẽ 200. h.t. 30.& 201.a.t. 32.

De his vtriſq; ſeorſum in prognoſtico diſſeruit Hippocrates, tum ‖ liuentes ventris deiectiones prauas eſſe inquiens, tum ‖ vrinas tenues aquoſasq;: nunc ſuo more diuerſi generis notas complectens, nihilo plus docet. Potuit ſanè & his author praua ſputa coniungere, vel ſpirandi difficultatem, vel aliã quãpiam vitioſam notam. Quidam vero expoſitores dictionem hanc huic /ſubmutus cum iudicatione rigor/ coniungunt, vnamq; totam efficientes, ſuper dictis omnibus illatũ eſſe ab authore dicunt, id quod in calce dicit, ὕποπτα.i.ſuſpicionem habent: nempe & his ſubliuentibus.ſ.ventris deiectionibus, vriniſq; tenuibus & aquoſis, non abſq; rõne infert /ſuſpicionem habent. Si vero quiſpiam his addiderit & τὸ ὑπάφωνον.i. ſubmutum, non ſuſpectam ſolũ ait eſſe cõcurſionem, verum quoque & euidenter malam.

16 *Fauces parũm Exaſperatæ, Venterq; inanibus ſurrectionibus murmurans, & Frontis dolores: Contrectati Fatigati, In ſtragulis veſtimentiſq; doloroſi: quæ ex his augentur, Difficilia exiſtunt: Somnus multus in his Conuulſiuus, & Dolores in frontem graues, & Mictio difficilis.*

Ventrem murmurantem cum inanibus ſurrectionibus quidam phreniticum eſſe ſymptoma contendunt: nempe duobus modis errare eos, vel q, quæ ſub ſenſum cadũt, non ſentiant, q̃q̃ cum G dolore perſæpe fiant: vel q, quæ ſub ſenſum non cadunt, ſentire videnẽ: altero aũt modo reſurgere quidem eos tanquam morſos aiunt, ſed nihil operari, qm̃ neq;, quod morderet, erat, morderi ſiquidem ſeſe putant, ſed non mordenẽ. Oratio aũt /in ſtragulis veſtimentiſq; doloroſi/ ex aſſueto ſibi enunciandi modo abſurde dicta eſt, quæ talem habet ſenſum: tactum eorum, quæ ipſis ſubſternũtur, non ferentes, ſed dolentes. An ne quidem & ob id, q ab incumbentibus grauenẽ (dura ſiquidẽ eſſe arbitranẽ vel mordentia, quæ ſubſtrata ſunt, atque inuiſam habent, quæ circunfundit, veſtem ſtragulã) an ſi ob aliud quippiam ipſis contingit, prorſus eſt incertum. Deinde & alia deinceps recenſens, cum inquit /ſomnus multus in his conuulſiuus/ ſophiſtis præbet perueſtigandi occaſionem, an poſſit aliquando ſomnus lædere: nam aut iuuare ipſum inquiunt: aut, ſi non iuuet, nequaquam tñ vnq; lædere. De ea re aũt in aphoriſmorum commentarijs antea diſſerui. Neque vero, ſi ſomnus multus lædit, conuulſionem efficere videẽ, at ſolum periculoſum eſſe morbũ oſtẽdit. Mictio autem δυσκολαίνουσα.i.difficilis, miro modo ab authore in obſcuritatem eſt excogitata: ita vt inter expoſitores alius dicat δυσκολαίνουσαν, eam quæ fit cum dolore, eſſe dictam: alius eam, quæ retineẽ: alius eam q̃ ægre fit, & eã q̃ continue, & eam q̃ in ſtranguria fieri ſolet: eã vero, q̃ præpotẽter mordet, alius. Vbi vero oĩa percurrerimus, nihil, quod effatu dignum ſit, ad prædictionem cõ H ſequemur propter eam, quam ſæpe retuli cãm, q.ſ.permulta diuerſi generis permiſcet ſymptomata. Argumentũ rei huius maximum eſt vel hoc, q interpretum non nulli eò quidem ierint, vt dictionem pertingere ad hanc vſq; orationẽ /ſomnus multus in his conuulſiuus/ exiſtimarent, principio alio, quę conſequunẽ, legi præcipientes: alij vero cõiungant: atq; ex cõiũgentibus alij alia in parte conſequenter dictorum circunſcribi dictionem velint. Si igiẽ omnia ad finem vſq; quis perſequatur, quæ in ſingulis ſuſpicionibus ſeparatim expoſitores dixerunt, longum ſanè efficiet ſermonem, nihilq; eos, qui in hunc incident librum, iuuabit.

17 *Vrinæ Detentio & quibus Rigores † ex his Conuulſiones: Vt & ipſa, vbi inhorruit, ſudauit.*

† Al. ex cõuulſiuis.ſ. affectionibus. et ſic inferius.

Si coniunctionem /&/ permutauerimus, ſermo erit dilucidior, talis redditus: Vrinæ retentio, quibus rigores, & ex his conuulſiones. Hæc particula /quibus rigores/ dicta eſt & in libris epidemiorũ in hac dictione: Ante rigorẽ vrinarũ retentiones. Quòd aũt & ex cõuulſiuis affectionibus vrinæ retineanẽ, præpoſuit author in præſenti dictione. Quæ aũt temere à quibuſdã dictionis huius explanatoribus dicta ſunt, ſubticere eſt melius. Ego autem explanationẽ ad eam, quæ idonea ſit, prænotionem dico. Sequitur /& ita, vbi inhorruit ſudauit. Quintus quidem, ſolam hanc cum

ſciret

A ſciret ſcriptionem,quam in antiquis,vt ait,exemplaribus reperit, fatet̃ ſe non intelligere. Verũ in compluribus exemplaribus ſcriptum eſt /& ipſa, vbi inhorruit, ſudauit/vt mulieris nomen ea voce intelligamus,quam,vbi inhorruit,ſudare contigit.

18 *Syncere deſiſtentes Purgationes,alibi quidẽ exacerbantes,his vero & valde: ex talibus & Parotides exurgũt* * Al. oîbus.

Vt pro purgationibus vacuationes diceretur,præſtabat.Nempe,cum excerni contigerit, quæ corrupta ſunt,purgatio eſt corporis: cũ {vero} excernantur,quę vi morbi fiunt,{vacuatio.} Cuiuis aũt,ꝙ de his dicatur,patet ex verbo/deſiſtentes/ꝙ expurgantes corpus vacuationes, principiũ quidem a ſynceris interdum habent,ſed deſinũt in benignas miteſq; deiectiones.His vero & valde tales exacerbantes eſſe vacuationes,ad interdicta relationem habet.Antea aũt dictum eſt: Vrinæ retentio,quibus rigores,& ex his cõuulſiones. Prænotio aũt in ea re eſt,ꝙ parotis ſuſcitari poſſit:atque ob id ſcribitur,ꝙ ægro cuidam ex ijs,quæ in dicta ſyndrome relata ſunt, parotida habere contigerit:non tamen perpetuo ſed magna ex parte parotidas prædictam ſequi ſyndromen eſt rationi conſentaneum: didicimus ſiquidem talium abſceſſuum notas.

19 B *Turbulentæ feroceſq; e ſomno Excitationes, Conuulſiuæ,tum alias,tum cum ſudore.*

Iam antea concurſiones huiuſmodi explanauimus,nihil ſane,neque quod neceſſe ſit, neq; magna ex parte,habentes: atque ob id præſentem dictionem quidam ijs,quæ inferuntur, nectunt,cæteri autem diſtrahunt.

20 *Ceruicis dorſiq; Perfrictiones apparentes per totum corpus,in his & Spumoſæ Vrinarum excretiones cum Animæ deliquio,atq; Oculorum hebetudo,Conuulſionem prope eſſe indicant.*

In multis quidem exemplaribus dictio ita ſcripta eſt /perfrictiones apparentes/ in alijs vero melius hoc pacto /apparentes per totum corpus/ tanquam fieri non poſſit,vt totum ſimul refrigeratum ſit corpus,atq; ob id bene adiectum ſit /apparentes. Quod deinceps dicitur, non paruam habet in ſcriptura controuerſiam: quidam.n.ſcribunt ἀφρώδεες.i.ſpumoſæ,mictiones: alij aũt πυώδεες.i.purulentę. Sed ad totum rei ſenſum verbum /ſpumoſæ/ eſt rationabilius: nã Purulentæ mictiones,ſi proprie vtiq; intellexerimus,& non,vt libri huius author improprijs nominum metaphoris vti conſueuit,pus vrinis permiſtum eſſe indicant: puris aũt generatio,tm̃ abeſt,vt cõuulſionẽ ſignificare poſſit,vt ẽt in aliquo,qui conuulſionis incurrit ſuſpicionem,ſignũ bonum ſit,mor-

C bum concoqui oſtendens: Spumoſę vero ſiue ob colliquationem,ſiue ob perturbationem quandam flatuoſumq; ſpiritum exoriantur, ſuſpectæ vtroq; modo ad conuulſionem exiſtunt: non tñ purulentæ his ſimiliter. Si vero improprie purulentas dixit vrinarum tum crudarum tum craſſarum excretiones,neq; ita ſuſpectæ ſunt,neque ad conuulſionis generationẽ proficiunt. Animę autẽ deliquiũ,& oculi hebetudo,quæ ἀμαύρωσις dicitur,imbecillæ animalis facultatis ſigna exiſtunt.

Conuulſionem igit̃ non ea ſymptomata dictis adiecta,ſed ſola illa poſſunt indicare: illa dico, ceruicis dorſiq; perfrictiones vna cum toto corpore: vrinam item ſpumoſam, aut crudam, aut incoctam. Oculi autem hebetudo per accidens conuulſionis expectationi fidem faciet, quod principium neruorum affectum ſignificet. Noſſe autem oportet & concurſionem hanc virtu*tum inferre conuulſionem: non tamen perpetuo,vel vt plurimum,ſed ambigue magis,ſi ἀφρώδη id eſt ſpumoſæ ſcripſerimus: neque,ſi ſcribatur πυώδη id eſt purulentæ,expers vt dictum eſt,expectationis erit: medium vtriuſq; obtinente, ſi ὑπνώδεις id eſt ſomniculoſę,ſcriptum ſit: ſed illis adhuc magis, ſi crudæ & incoctæ videantur. Quibus autem hæc ceſſauerint,his prope eſſe tum conuulſionem tum mortem indicãt,oculorum hebetudo & apſychia. Intelligit autem proculdubio lειpopſychiã .i.animi defectionem. Dioſcorides pro ἀψυχίη ſcribit ἀποψυχή.

* τῶν δυνάμεων .i.uirtutũ, ẽ ĩ cod.græcis. arbitror tamẽ legẽdũ eſſe τῶν δυναμένων .i.eorum q̃ poſſunt. ut ſit ſenſus,hæc cõuulſio ẽ ex iis, q̃ inferre poſſunt conuulſionẽ,non tamen perpetuo &c.

21 D *Cubiti & Ceruicis dolores Conuulſiui,a facie autem hi,atque in Faucibus ſonitus multi cum ſaliuatione, Sudores in his per ſomnos boni: An & Sudore quam plurimos leuari non malum?*

Orationem /a facie aũt hi/ intellexerunt omnes,vt æquam habeat cõditionem cũ hac /a capite/ nempe & ſupra in alia dictione dixit/tum alias,tum a capite orti. Quare aũt conuulſiua hęc dicat ſymptomata,non eſt incertum ijs,qui antedictorum meminerunt. Quidam vero primam dictionis partem per ſe tum ſcribunt tum legunt,vt ſermo talis ſit: Cubiti ceruiciſq; dolores cõuulſiui: a facie aũt hi. non amplius indigentibus nobis ad conuulſionis prænotionem conſequente oratione. Hi aũt coniunctionem /atq;/ tollentes,principium conſequenter ſcriptorum hoc fecerunt /in faucibus ſonitus frequentes. Quidam pro ἦχοι.i.ſonitus,ſcribunt ὄχλοι.i.tumultus,ita /in faucibus tumultus multi/vt Dioſcorides. Capito autem ita ſcripſit: Atque in faucibus ὠχροί.i.pallores,frequentes: prompte ſiquidẽ(vt perſæpe eſt dictũ) recentiores in obſcuris libris veteres ſcripturas pro arbitratu mutabant. At hęc quidẽ,quoquo modo habeant,ſymptomata mala ſunt: videnturq; ad pſ̃entis dictionis veritatẽ quippiã conferre. Sed iuſta eſt quæſtio,quã ob cãm adiecit/ſudores ꝑ ſomnos in his boni/ nihil.n.eſt peculiare hoc pacto laborãtibus, vt a ſudoribus ꝑ ſomnos duntaxat iuuentur. Nempe commune eſt commodis ſudoribus tum in dictis affectionibus, tum

in

in cunctis alijs limitationes habere alias, vt si ex morbi coctione fuerint, si per vniuersum corpus, E si diebus iudicatorijs, si febres & symptomata sedauerint. Sudores aũt, qui in somnis fiunt, vigilantibus fieri superuacaneum. Quidam vero sermoni opem ferre cupientes, sudores in ijs, qui cõuelluntur, ob morbi robur fieri aiunt. Si igitur corpore tum exoluto tũ relaxato, quod in somnis fit, id oriatur, sudare hos secundum naturam est existimandum. Quod deinceps dicitur, maiorem adhuc habet dubitationẽ scribente ipso /an & sudore ꝙ plurimos leuari non malum? nullã siquidẽ ambiguitatem habet, cum manifeste sit bonum: si minus, at prorsus certe non malum.

22 *Dolores, si ad Infernas dilabuntur partes, his Toleratu faciles.*

Quòd, quas'nã infernas dicat, non adiecit, propterea geminã expositores fecerũt scripturã: alij siquidem εὔφοροι. i. faciles toleratu, scripserũt: alij aũt δύσφοροι. i. difficiles toleratu. Nã, si ad partes, quæ circa thoracẽ & os ventriculi sunt, peruenerint dolores, maiorem inducent tolerandi difficultatem, †ꝙ cũ in ceruice cubitoq; essent: } si ad crura, morbosam totã affectionẽ insigniter iuuabũt.

†*ceruici cubitoq;.*

23 *Qui in febribus Sudant cum Capitis dolore Interclusa aluo, Conuellentur.*

Ex breuissima interdũ expectatione conuellendos scribit: nempe forsan semel quendam ita ha F bente conuulsum vidit, non sæpius. Liber aũt ferè totus ad delirij conuulsionisq; prædictionem expendit. Si quis igitur authori crediderit, & in febre capite dolentes cũ sudòre & alui retentione conuellendos enunciare ausus fuerit, sæpius admodum aberrans, semel petitum assequetur.

24 *Subarenidæ & liquidæ Deiectiones, perfrictionesq; non sine febre, Prauæ: Rigores ex eis tum Vesicã tum uentrẽ prehendentes, dolorosi: an & in his Comatosum, aliquid conuulsorij habet? non fuerim admiratus.*

Ψαδυρὰ per δ Attici scribunt, per θ vero ψαθυρὰ cæteri omnes, vocantq; ψαθυρὰς carnes, q̃ duris fibrosisq; & ægre diuellibilibus atq; mandi contumacibus contrario habẽt modo: tales autem maxime sunt, quæ à multis σαχναὶ appellantur, diem vnum vel duos à iugulato animali repositæ: ἕωλας autem eas Græci vocare consueuerũt, {quasi biduanas vel triduanas dixeris: } & ἑωλίζειν ita ante putrefacere: †hinc edulium summe recens ἐπιβραχὺ προσεωλισμένον id est parum adputrefactum mortificatumq; dicit. } Constat autem ex eo, quod postea ita dictum est: Senibus † ad finẽ accessit. } Ego igit ostendi, quæ'nã dicant homines ψαθυρὰ, in edulijs, & nõ ĩ excrementis, orationẽ habentes. Sed libri huius authorem æquum erat nobis dicere, quæ'nã excrementa ὑποψάθυρα .i. subarenida vocet: nempe, ꝙ mediocriter ψαθυρὰ.i. arenida, constat. {Prorsus siquidem G ad eũ spectabat nobis ostendere, quę'nam dicat ὑποψάθυρα. } Cum aũt prophetæ ipsi inter se controuersi existant, maior adhuc nobis, qui prophetæ non sumus, existit dubitatio. Nempe est, qui liquida nunc simpliciter dici ait: alius cum aquositate liquida, crassitiemq; & substantiã nullam habentia: alij ea tanquam pinguitudine vacua: alij veluti nõ glutinosa: alij (nescio quod ipsis visum sit) aiunt ea, quæ humidis alijs, olei instar, non miscentur: alij in liquida deiectione biliosos & incoctos globos: alij autem, quæ facile dissoluuntur, vt si arenam aqua consperseris, deinde digitis componens constrinxeris, & mox vbi solueris, dissolutam dixeris, videnturq; hi cæteris probabiliores esse. Eadem vero potestate dicunt, qui non glutinosa esse aiunt: quæ quis composita & vna voce dixerit ἄγλισχρα.i. non glutinosa: si enim ab arenulentis edulijs ad deiectiones transferre similitudinem liceat, probabilius fuerit dicere ψαθυρὰ alui excrementa esse, quæ de facili dissoluuntur, nullamq; habent ægre dissolubilem vnionem. Talia vero excrementa fiunt & à cibis, qui arenulentam & solutu facilem habent substantiam. Vidi ego, cum in agro essem, hortulani pueros frumenti quidem indigos, pyris vero abundantes, talia deijcere. Qui miliũ panicumq; edunt, vel hordeaceos panes, similia his excernunt. Si vero triticeos panes quis edens talia deiecerit, quòd tenuis & dissoluens humiditas excrementis permista sit, quæ mutuam prohibeat vnitionem, est suspican H dum. Dioscorides, vt multa alia in obscuris libris prompte commutauit, ita & verbum ὑποψάθυρα permutauit, fecitq; ὑποψέφαρα, appellariq; is ita ait subnigrantia: nempe & tenebras ψέφας dictas esse apud Pindarum. Post vero ψαθυρῶν vaticinium, vel coniectationem, vel temeritatem (nempe, quòd quis in talibus, tanquam certe nouerit, enunciet, temerarium existet) ad consequentes pergamus dictiones: ex quibus prima est /perfrictionesq; non sine ardore/ quod rursus ipsum certo nosse, quid sibi velit, temerarij est hominis. Conijcientes vero & in hac re, vt in alijs libri huius multis fecimus, perfrictiones non sine ardore dici assereremus, cum quis superficie quidem perfrixerit, in imo autem corpore sentiat igneam caliditatem. Has igitur prauas esse ait: quis enim cute quidem perfrigescentem, intus vero ardorem sentientem, praue habere nõ nouit, etiam non quærentibus nobis, an subarenida deiecerit? Nempe scriptis in prognostico contenti ad dignotionem ‖ tum bonarum tum malarum deiectionum non fallemur. Deinceps autem in præsenti dictione scriptum est ita: Rigores ex his tum vesicam, tum ventrem, prehendentes dolorosi. Quærere igitur rursus nos hoc loco vult scriptor, quid'nam significet verbum ἐπιλαμβάνοντα id est prehendentes. Nempe antea ipsas ἐπισχέσεις id est retentiones, vocauit ἀπολήψεις id est interceptiones: nunc autem, qui ἐπιλαμβάνοντα scripsit, alijs quidem in re

† Hinc eduliũ iuuenibus ἀκροσαπὲς dictũ est id, quod parũ est προσεωλισμένον. Locus Hippocratis in libro de Alimento. Galenus uocẽ hanc ἀκροσαπὲς interpretatur, quod in superficie est mutatum, ĩ expositione linguarũ Hippocratis. † εἰς τέλος μεταβεβλημένον .i. exquisite mutatum.

In Prog. cõ. 2. t. 13. & 14. ac reliqu. 4°. 199. a. c

A re eiusmodi nomen ferre vt de interceptionibus retentionibusq;, quas ἀπολήψεις vocant: alijs vero, ꝙ veluti admodum extendantur, indicare. Quod vero dicit, ὀδυνώδεα, i. dolorosi, sufficit ostendere ægrotationem quandam significari per vocem ἐπιλαμβάνοντα. In cæteris quidẽ operibus plurima eorum, quæ dubitationem afferunt, ex illatis dignoscuntur: in hoc vero libro maior perpetuo priore infertur quæstio: Quo & nunc, cum inquit /an & in his comatosum/ nempe vel tale est, quod ait, in his memoratis, vel tum omnibus, tum postremis: nã & id patet comatosum pathema habere quippiam simul existens & conuulsiui, veluti in quo quidem ipsum etiam simul extitit, quod prædicta comatosum sequatur. Sed neutrum horum neq; est necessariũ, neq; vt plurimum euenit: & quidem author ipse consentit: adiecit enim coniunctionem dubitandi, an: dein de ipsi acclamauit, cum dixit /non admiratus fuerim / nempe ita in cõpluribus & fide dignis exẽplaribus est scriptum, veluti & in alijs quibusdam nullo pacto scriptum reperitur.

25 *Quæ in Acutis morbis Vomitorie trahuntur, Vitiosa: atq; Albæ deiectiones, Difficiles: Lentore carentia ex his percurrentia Multo cum æstu in Mentis eunt aberrationem: An ex his Comatosi torpidiq; postea fiunt? Morbus ex talibus diutius manet: An & circa iudicationem arescentes* Difficulter spirent?* *al. tussiculosi.

B Quæ in acutis, inquit, morbis vomitione trahunt, vitiosa sunt: tale aũt quippiã & antea est scriptũ: nosq; in similibus similia dicere cogimur. Adijciam vero nunc & illud, quod ante dictũ non fuit, cum nauseam fieri dicebam, q̃n ad expurganda, quę contristant, venter ciet. Quidã & ob phlegmonen ipsius, nauseabundã fieri affectionẽ dixerunt: quod in supradicto vniuersali sermone cõtinetur. Nam, si phlegmone sua propria ratione nauseam pariat, nunquam venter phlegmone obsideri citra nauseam reperietur. Incidit autem huic symptoma eiusmodi, cum phlegmone obsidet quandoque duobus modis: Altero quidem, cum tenues quidam ichores ex inflammatis particulis ad interiorem ipsius capacitatem decumbentes, collectiq; in eo loco, os ipsius contristauerint: Altero autem, cum permistio affectionum fuerit. Duabus siquidem inter se complicatis affectionibus, per se in vtrã que fieri solet. Permista igitur ea, quæ nauseam parit, affectione cum phlegmone, propter alteram earum nauseantes ægri fiunt, non propter phlegmonen. Contingit autẽ non nunquam, vt ex moderatis nauseis vomitus statim incidat: non nunquam sane & cõturbatio quidem plurima & frequens fiat, vomat vero vel nihil, vel prorsus paucum: quod conijcere licet his verbis /vomitorie trahuntur/ ipsum velle significare, quæ in præsentis dictionis capite sunt posita. Prauum autem est, non vt signum tãtum, verum ẽt vt causa, symptoma huiusmodi. Nẽpe, quatenus
C tenus succi malitiam, excerni contumacem contineri in ventris ore ostendit, eatenus signum prauum est: quod vero continuis lacerationibus vellicationibusq; ventrem cruciet, ob id rursum tanquam causa ipsius erit, phlegmones quidem non dum existentis tanquam modo futuræ: eius vero, quæ iam ad est, tanquam incremẽtum suscepturę. Præterea inquit /albicantes deiectiones, difficiles/ quod quidam ab ante dicto separant, cæteri copulant. Cæterum, quod de prædictis antea diximus, idẽ & de his nunc dicimus: Albæ etenim deiectiones fiunt non defluente ex hepate in ventrem bile: quod sane & per se & cum ante dicto constare potest: quia vero author dissimilia multa inter se cõmisceat, legẽtes ob id ea & copulare & separare ab inuicem possunt. Sed, quod mox post albicantes deiectiones scriptum est /lentore carentia ex his percurrentia multo cum æstu, in mentis eunt aberrationem/ inter ea, quæ semel forsan vel bis visa sunt authori, est, nullam, quæ necessaria sit, habentia consequentiæ causam, sed (vt sæpius iam dictum est) quæ fieri possint, interdũ quidem ꝙ infesti transmittantur humores, interdum vero ꝙ diuidant, atq; aliq̃n ꝙ increscente affectione plures occupent locos. Adde, ꝙ neque comatosos eos fieri inter necessaria sit, sed inter contingentia: quod & ipse confessus est, cum inquit /an ex talibus comatosi? visus est siquidem & id supra perpetuo adscribere, vbi enunciare quippiam non audet. Cætera, quę deinceps ad finẽ vsq;
D dictionis dicunt, similem habent absurditatẽ, vt forsan iam ab earum, quæ huic libro supersunt, dictionum explanatione temperandũ sit. Nẽpe, qui exacte didicerunt, tum quæ in libris Hippocratis scripta sunt, tum quæ in ipsorũ explicationibus sunt à me dicta, hi cognoscere possunt, quæ nã sane ex signis scripsit, quæ prognosticen ęqualiter perpetuo habentem obtineant, quę nã magna ex parte, & quæ ambigue, vel raro: atq; amplius quas in ipsis pro maioris minoris ve ratione continuerint differentias: vt nihil ope mea ad præsentia indigeat. Cæteris vero, qui, priusquam illa didicerint, sese ad hæc conferunt, prolixissimæ in horum singulis orationis est necessitas, vt non tribus, sed triginta, opus sit libris. Ego vero cõprobatas fide dignorum exemplarium scripturas in præsenti percurri dictione. Sunt vero & aliæ multæ scripturæ, aliæ aliter pro cuiusq; arbitratu: sed ad infinitam, vt dixi, prolixitatem incidere cogar, si omnes memorauero.

26 *Quæ ex Lumbis ad collum caputq; redundant, resoluuntq; paraplectico modo, Conuulsiua, & Mentis vacillationem parientia: An & talia Conuulsione soluantur? Ex his Varie ægrotant per ea profecti.*

In hac quoque dictione est incertum, quõnam pacto legere nos voluerit, qui librum hunc scripsit: an ex ordine vniuersa connectentes symptomata, deinde ab his dicentes /an & talia conuulsione soluantur? an ad hanc vsq; orationem /resoluuntq; paraplectico modo/ serie cõtinuata legere,

gere, mox ſilentes, rurſum poſtea dicere/conuulſiua & vacillationem mentis parientia/nẽpe quidam hoc modo, alij illo legerunt: deinceps etenim inquit/an & talia conuulſione ſoluant? Cõuulſiua certe cõuulſione ſolui, inter abſurda eſt: Prædicta vero ſolui conuulſione probabilius quis intellexerit: ſunt autem, quæ prædicta ſunt, hæc/quæ ex lumbis ad collum caputq́ꝫ redundant, reſoluuntq́ꝫ paraplectico modo/poſtea, facta fuiſſe conuulſiua, & talia reddita paraplegiã ſoluiſſe. Hæc ſiquidem ſenſum quendã habere vident̃, propterea ꝙ paraplegia affectio vnius partis corporis talis ſit, qualis eſt para*plexia totius, huicq́ꝫ aduerſiſſimum ſit ſecundum motionem pathema conuulſio. Nẽpe, cum partes affectas motu priuet paraplegia, conuulſio ad motionem agit naturali vehementiorẽ, ita vt violenter hæ concutiant̃: ꝙ ſi obſtructio, vel humidorum aut craſſorum aut glutinoſorum impactio, in neruis fuerit, ob id paraplegiam iuuare videbit̃. Quod vero in calce orationis dictũ eſt/ex talibus varie ægrotant per ea profecti/ in quopiã id factũ conſpexiſſe mihi videt̃. Nẽpe & ſemel ego quendã, qui ita affectus erat, permutationemq́ꝫ varie ſeſe mutuo excipientium ſymptomatũ habebat, vidi. Fiebant aũt & illi hæc, prægreſſis lũborũ colliq́ꝫ & capitis doloribus: poſt quos manus tota ægre tum ſentiebat, tum mouebatur: ſicuti & in dictione dictum eſt/paraplectico modo/cum non eſſet exacta paraplegia: mox ſuperueniẽs cõuulſio ſenſiliorem eam atque ad motiones expeditiorẽ fecit: placata aũt cõuulſione, ſenſim rurſum deterior reddebat̃: deinde rurſus tum lumborum, tum colli, tũ capitis, dolore correptus vniuerſam ſubitamq́ꝫ habebat paraplegiæ in manu adauctionem: atqꝫ rurſus poſtea non parum conuellebatur. E F

*Forte, apoplexia. vide lib. 4. de vict. rõne in morb. acut. cõ. 27.

27 *Conuulſiones in Hyſtericis ſine febre Faciles ſunt: Vt etiam Dorcadi contigit.*

Et in hoc loco, quod à nobis cognoſcit̃, dictioni adaptabimus, nihil ab ea diſcentes. Nomen ſiquidem εὐχερὲς, quod facile dixi, ambiguum, quantũ in ſe eſt, exiſtit: põt.n. quis intelligere ex eo rationabilem earum, quæ in hiſtericis affectionibus fiunt, conuulſionum generationem: põt quoque & dici ſecuritas ipſarum, & à periculo receſſus. Nihil itaqꝫ dictio nos docet, ſicuti neqꝫ alius, q ambiguus ſit ſermo. Qui aũt in rebus, quæ dicunt̃, veritatẽ ſcire præuertunt, vni ambiguitatis parti conueniunt, interdum aũt & duabus: quo pacto & nunc hi legunt. Nempe mulieribus hyſtericis appellatis, quæ ſtrangulationibus vteri capiuntur, fiunt & continue totius corporis contractiones conuulſiuæ, nec ſimile cæteris conuulſionibus periculum habent. Sed, qm̃ & in magnis vteri inflammationibus conuulſiones interdum aſſident, ab ijs nunc dictas ſeparauit, adijciens dictioni ἀπύρως, quod eſt ſine febre. Nempe, ꝙ magnas vteri inflammationes febres conſequant̃, neminem latet: at non ſæpius fiunt ex vteri inflammatione conuulſiones: ſi fiunt, periculoſæ ſunt. G

28 *Veſica Intercepta tum aliàs, tum cum Capitis dolore, Conuulſiuum quippiam habet: Quæ ex his cũ Stupore exoluuntur, Difficilia exiſtunt, non tamen pernicioſa: An & in Mentis pellat Vacillationem, quod huiuſmodi eſt?*

Ἀπόληψιν.i. interceptionem tum vrinarum tum deiectionum pro retentione appellare conſueuit. Cõuulſiuum autem quippiam habere ait: quod idem cũ hoc eſt, poſſe aliqñ conuulſionẽ prouocare, & præſertim cum dolor capiti aduenerit: fuiſſe ſiquidem neruorum principium in ſocietate affectus veſicæ oſtendit. Quod vero poſtea ſcriptum eſt/quæ ex his cum ſtupore exoluuntur/ bifariam eſt expoſitũ. Nẽpe quidã de vrinis dictum inquiunt, tanq̃ ex retentione cum ſtupore excretæ ſint: volunt ſiquidem ἐκλυόμενα.i. quæ exoluuntur, dictum eſſe pro ἐκκρινόμενα.i. quæ excernunt̃: alij verbum/exoluuntur/ de corporis partibus dictum eſſe intellexerunt: alij de vniuerſo corpore, quaſi ſenſione quidem torpens ipſum, voluntaria vero motione exolutum, fuiſſe dixerimus. Volunt igitur hæc δύσκολα quidem.i. difficilia, pro ἀκίνδ*υνα dici.i. periculo vacantia, non tamen pernicioſa. An vero in dictionis calce dubitanter enunciet, in dementiam pellere, quod tale eſt, nec'ne, ſæpius mentem ipſius didicimus, in quibus addubitat.

Cod. antiqui habent ἐπικίνδυνα.i. periculoſa.

29 *An & Oſsium, quæ in temporibus ſita ſunt, diſceſsiones, Cõuulſionem accerſant? Vel Temulentum ſauciari, Vel Sanguinem Valenter erumpere, in principijs ſi id faciunt, Conuulſiua?* H

Quod in calce orationis dictum eſt/conuulſiua/in exemplaribus quibuſdam adiectum nõ eſt: neqꝫ, ſi non adiectum ſit, quantum ad intelligentiam rei ſpectat, quippiam refert, quia ſub eo intelligatur, quod principio dictum eſt/cõuulſionem accerſant? Dilucide igitur hoc in loco id ipſum, quod in vnoquoque ægrotante apparuit, demonſtrauit: cum iuſtum eſſe ſibi ſcripturam interpretari viſum fuerit, interdum quidem tanquam vniuerſale enuncians, interdum vero addubitans: Sicuti & nunc in aliquo, cui os capitis poſitum in temporibus, diſciſſum fuit, qui temulentus ſauciatus eſt, confeſtimq́ꝫ erupit vehementer ſanguis, & tandem eſt conuulſus. Cum ergo tria ipſi euenerint, vnum quidem oſſis temporalis diſciſſio, alterum ꝙ temulento id factum ſit, tertium vero ſanguinis eruptio: inquirit, à quo'nam horum ſit orta conuulſio. Cui reſpondebo facile: nã de oſſis temporalis diſciſſione ait Hippocrates, ‖Quo'd plagæ tpibus inflictæ graues ſunt, & ſoporẽ inducentes: ꝙ itẽ in conuulſionibus diſtẽtionibusq́ꝫ, tẽporũ muſculi primi patiunt̃. De ebrietate vero aphoriſmũ illũ dixit: ‖Si ebrius quiſpiã repente obmutuerit, cõuulſus morit̃. De ſanguinis aũt eruptione, ‖Quo'd conuulſio à repletione fiat, vel vacuatione, nõ autẽ totius corporis, ſed neruorũ ipſorum:

de Articulis cõ. 2. t. 9. 7ª. 263. f

5ª. Aph. 5. Ext. ord. 37. f

6ª. Aph. 39. Ex. ord. 50. f

A ipsorum: quo fit, vt ex sanguinis eruptione haudquaq̃ conuellantur, nisi refrigeretur vel propter præsentium incuriam, vel ꝙ sedare velint fluxionem sanguinis per refrigerantia remedia.

30 *In Sudore Sputa præterfluentia Febrienti ægro, Leuia: an ad dies aliquot Ventres humectentur? arbitror: an his Abscessus in articulum futurus?*

Quidam dictionis antecedentis finem principium huius efficiunt bifariam: Alij quidem cum articulo, τὰ σπασμώδεα.i.conuulsiua, in sudore sputa præterfluentia: verũ, quod ad intelligentiã ipsam attinet, nihil intereſt, siue adiectus siue ademptus fuerit articulus: Qui vero deinceps dictis /cõuulsiua/ præordinant, magnã faciunt sensus permutationẽ: Atq; adhuc magis scriptura alia, quã recentiores quidam moliti sunt, pro ἐν ἱδρῶτι.i.in sudore, nomen compositum ἀνιδρωτὶ.i.non in sudore, & absque sudore, facientes. Si igit̃ non sæpius in dictionibus multis ea, q̃ nihil conferant ad prædictionem, pro conferentibus adscripsisset, confestim culpassem eos, qui dictioni, conuulsiua, præscribunt præordinantq;. Cum vero & ipse adiecerit, quod nihil conferret, ignosco ijs, qui conscripserunt, conuulsiua, q̃q̃ ad præsentia nihil, quod effatu dignũ sit, conferat: siquidem in febribus cum sudoribus non iudicatorijs præterfluentia sputa, ob copiam immoderatam vel virtu-
B tis imbecillitatem oriunt̃: atq; ob id sunt εὐήθη.i.leuia, quasi εὔτροπα.i. non contumacia & versu facilia, dixerit. Absurdior aũt fuerit intelligentia, si ἀνιδρωτὶ.i.non cum sudore, scripserimus: q̃cq̃, qui scripturã antiquam permutauerunt, tanq̃ sapientius quippiã inuenissent, ita scripserunt, pro ἐν ἱδρῶτι ἀνιδρωτὶ facientes. Orationẽ aũt hanc /an ad dies aliquot ventres humectent̃?/ in ægro factũ id videlicet conspicatus ita scripsit, an multis euenire id possit, inquirens. Nihil autem certi, quantũ ex dictis est, quod ipsi respondeamus, habemus: nẽpe, quo pacto tali in ægroto cætera habeãt, limitare oportet, de quibus dixit nihil. Modus idem est de futuris in articulos abscessibus: constat.n. quibus'nam ex signis talia definire oporteat: de quibus in præsentia nihil dictum est.

31 *Quæ Cum tantula ferocitate in Desipientiam pellunt, Melancholica: si vero à Muliebribus fuerint, Ferina: amplius autem incidunt hæc: an et hæ Conuulsiuæ? an cum Caro quoq; Aphoniæ Cõuulsiuæ? quo modo Coriarij filiæ obuenit: cœpit autem malum præsentibus menstruis.*

Quam'nam appellet melancholicam desipientiam, dixi antea: nam is dictionis eiusdem, quã nunc retulit, scripsit principium. Præsens vero sermo (vt author fatetur) est, ꝙ coriarij filiam ex menstruorum retentione ferine delirasse conspexerit: demonstrauit aũt per vocem hanc /melan
C cholica/ intensionem: prompti siquidem sunt ad inferenda propinquis mala, qui ex melancholia delirant: vbi aũt ingentia mala faciunt, ferinas desipientias appellat. Sed, ꝙ ex purgationis menstruorũ retentione talis oriat̃ desipientia, neq; prorsus verũ, neq; magna ex parte. Nam, si melãcholicus fuerit sanguis, atq; in cerebrum ierit, desipientiam hmõi parit: si vero biliosus, non talem sed cõsuetam familiaremq;: si copia pituitosa fuerit, cataphoram lethargumq; magis efficiet: si vero mistũ ex his, mistã ẽt affectionẽ ex cataphora & vigilia, vel desipientia cõficiet. Vt aũt horũ nihil vniuersale ipsis ineſt: sic neque consequentium aliquid, quæ coriarij filiæ euenisse scripsit.

* *Galenus uidetur legisse negatiue.*

32 *Quibus Conuulsis Oculi fixe relucent, Non apud se hi sunt, Diutiusq; ægrotant.*

Quidam pro παρ' ἑωυτοῖσι scribunt παρὰ σφίσιν αὐτοῖς: sed, ꝙ vtraq; oratio, & παρὰ σφίσιν αὐτοῖς εἶναι, & παρ' ἑαυτοῖσιν εἶναι, de his dicat, qui sapiunt, cuiuis patet. Οὐχ εἶναι παρ' ἑαυτοῖσιν aũt est non intelligere, sed mente circumagi, distrahiq; iudicium. Sed, ꝙ nota habeatur ex oculis fixe relucentibus, vt ex alijs quibusdam, ignorant: satis vero fuerit in eam rem, quod ab eo dictum est: ‖ Oculi ferocitas desipientiam indicat. quomodo & idiotis ipsis dilucet, qui non prorsus stupidi existunt: nempe, ꝙ id semper subaudire oporteat, constat omnibus. Vocamus siquidem in eius- 6.Epid. cõ. 1.t. 31.3ª. 160.b
D modi omnia testes idiotas, qui rudes tum existunt, tum vocantur: sed maxime quidem, si fieri possit, natura prudentes: si non, at nõ mente desides ignauosq;. In præsenti vero sermone supra modum relucere oculi ponuntur, quod per se ipsum signum irascẽtium erat: sed forsan id oculo ἀτενεῖ id est fixo contentoq;, quod est θρασεῖ.i.feroci, concurrens, vehementiorem indicabit fore delipientiam. Superuacue aũt ad prædicendum, ꝙ deliraturi tales sint, conuulsorum meminit: nam & sine his procreari potest desipientia, & præsentibus his, non procreari. Ægrotaturos aũt diutius, adhuc etiam temere magis dictum est: nempe, in quibus conuulsis fixe ferociterq; relucent oculi, hos acute ægrotaturos, non diuturnius, rationi est consentaneum.

33 *Sanguinis Ad latus diuersum eruptiones, Malæ: Vt si, cum lienis magnus fuerit, dextra ex nare fluat: Atq; res in Hypochondrys ita habet: Cum sudore deterius id existit.*

Si quippiam aliud sæpius contingere ipse vidi, ita & hoc. Videt̃ autem Hippocrates ex multa experientia, quam ex particularibus sibi fecit, vniuersalia collegisse. Nempe & in epidemiorũ libris egrotos scripsit multos, alios quidem, quibus sanguis salubriter erupit: alios vero, quibus insalubriter. Causam horum alibi enunciantes considerauimus. Nunc id nosse satis fuerit, quod, qui asserunt, quomodo ex hepate caua vena sursum per thoracem fertur, ita & ex liene aliam ortam

partibus

partibus distribui sinistris,non vera dicant: cum vna sola vena sit,quæ ex partibus septo transuerso inferioribus ascendit. E Quærit aũt non sine rõne ab expositoribus,quam ob cãm verbo/lienis/ adiecerit/magnus: aiuntq́3, qui maxime probabilia dicere visi sunt,in paruo liene non admodum manifestã esse in ũ traq3 vel præsidij vel offensæ inclinationem.Ego vero sermoni adiectũ esse existimauerim verbum/magnus/quasi vel tumefactus vel in molem assurgẽs vel phlegmone obsessus adscripserit.Nam,si/lienis/simpliciter scripsisset,rursus alia oriret quæstio,quónam vitio lienẽ affici dicat.Si igitur hoc non inquiramus,sed nobis constet in omni tumore præter naturam lienẽ fatigante,in latus diuersũm sanguinis eruptionem nocuam esse,limitationis gratia verbũ/magnus/adscripsit. Exẽplũ aũt hoc ipsum,videlicet de liene,oĩum cõe est,quibus ad latus diuersum sanguis erũpit: atq3 ob id sermoni additur aduerbium/vt/perinde atq3 si ita dixisset: vt si,cũ iecur magnũ fuerit,ex sinistra nare erumpat sanguis: cæterum ita à liene,tanq̃ exẽplo, ad iecur transire in promptu esse arbitratus,iecoris non meminit. Quòd aũt à viscere ad viscus migratio fieri possit,adiecit hypochondriũ,inquiens/atq3 res in hypochondrijs ita habet/ne tm̃ ex visceribus directas sanguinis eruptiones bonas esse existimemus vel malas,q̃ in latus diuersum fiant,sed ẽt ex hypochondrijs ipsis. Cũ aũt vitiosa sit,quę in latus diuersum fiat sanguinis eruptio,deterius adhuc fuerit signum,si cũ desũdatione contingat. Ἐφίδρωσιν aũt.i.desudãtionem,iã sæpius quidẽ in hoc F scripsit libro,sed nusquã ita lucide,vt cognoscamus,nunquid sudores circa thoracem caputq́3 apparentes ita appellet,an eos,qui toto emanant corpore,vbi tum pauci,tum nihil conferentes sint. Prauũ aũt vtrunq3 horũ est: deterius aũt,quod in superis fit partibus.Nempe, cũ oĩs desudãtio demonstret vel copiam in sudãntibus partibus,vel facultatis retentricis imbecillitatẽ: vtrũcunq3 eorum in locis tum thoracis tũ capitis fuerit,deterius est signum,quã si in alia quapiam parte fuerit.

34 *Ex Naribus Exiguo cum sudore Perfrigescentia,Maligna prauaq́;.*

Rursus hoc loco interpretatione est vsus, non adiecto orationi ex naribus perpetuo erũpenti sanguine,quod nos de necessitate subaudire oportet, ꝑpea ꝙ nihil aliud ĩtelligere valeamus. Fiet aũt sermo integer,si ita interpretari liceat: Si ex naribus sanguis erumpat,cum sudores vel fuerint vel superuenerint, perfrictionẽ quidem ferunt,quæ indicat malũ esse morbũ.At,c ũ perfrictio tũ in extremis fiat,tum per totum corpus,grauior certe difficiliorq́3,quæ per totum corpus est.

35 *Post Sanguinis eruptionem Deiectiones nigræ,Malæ: Prauæ aũt & Prærubræ: an & Quarto die talis eruptio fiat? Comatosi ex his Conuulsione finiuntur: an Nigris procurrentibus & Tumefacto ventre?* G

2. Epid.sect.1ª. Rursum & hoc loco,vt in alijs multis,sermonẽ manifestum vtilemq́3 ab Hippocrate dictũ cõfudit.Est aũt ipsius primum quidẽ vniuersale hm̃oi: ‖ Iudicatoriorum non iudicãtium alia quidẽ lethalia,alia vero iudicatu difficilia. Cum autẽ iudicatoria multa sint, in horũ singulis suus est sermo,particularis quidẽ ad eũ,qui dictus est,relatus: vniuersalis vero ad subiectos subordinatosq́3, qualis est talis: Sanguinis eruptio non iudicãs vel mortalis,vel iudicatu difficilis.Ita sudor, vel copia tum vrinarum,tum deiectionum,tum vomituum,vel quæ per hæmorrhoidas ,vel vterũ, excernunt, & parotides,& cæteri abscessus.Oĩa siquidem hęc,si non iudicant,interdũ quidem lethalia,interdũ vero & δύσκριτα,i. ἄκριτα ποιεῖ τὰ νοσήματα.i. morbos iudicationis expertes faciũt. Cõmunissima aũt ex his efficit oratio vniuersalissima generalissimaq́3 (vocet.n.vnusquisq3 pro suo arbitratu) Iudicatoriorum non iudicantiũ alia quidẽ lethalia, alia iudicatu difficilia. Præstat aũt hoc loco,qñ sint lethalia,& quando iudicatu difficilia,definiuisse: id quod ab Hippocrate ipso est demonstratum.Quæ nanq3 ex iudicatorijs nihil iuuant,sunt iudicatu difficilia: quæ vero ẽt in contrariũ repunt,sunt lethalia. Iã,quæ ad contrariũ inclinant,alijs ex signis certitudinem capiũt: qũo & malignas scripsit hoc in loco deiectiones: acciderit quoq3 aliter cuipiam altera talis affectio maligna,vt vomitus,vel prauæ vrinæ: veluti & perfrictio, quæ cũ difficultate excalfieri possit,aut totius corporis,aut extremarũ tm̃ partium: sic ẽt profunda sitis,æstusq́3,& caligo, & implacciditas,& vigiliæ,atq3 prauorum aliorum quippiã.Didicisti vero hæc eadem omnia ex commentarijs de iudicationibus,atq3 ex prognostico, quædam item ex epidemijs. H * Scripsit certo & hoc loco sermonẽ vniuersalẽ,particularium speciem vnam commemorans.Nẽpe,qui modo artem discit,putat sola hæc maligna esse,de quibus audiuit: si vero acri est ingenio,põt & alia q̃dã talia esse suspicari,tp̃sq́3 expectare aliud,in quo & ipsa perdiscat.Quòd si {nõ} ita didicerit, sed ea,q̃ particularia existunt,rursus expectabit,inscius,q̃tũ doctrinæ adhuc ipsi desit: qui vero vniuersale didicerit,particularia omnia cognoscit.At,qui prorrheticũ hoc scripsit,in particulari versat: atque ob id interdum quidem ex diuersi generis symptomatis concursionem aceruat: interdũ vero ex vno ægro aut duobus vniuersaliter pronunciat: atq3 aliqñ addubitat ambigitq́3,qũo & nunc,inquiẽs, An & quarto die talis eruptio fiat? Nẽpe,ꝙ quẽpiã viderit,cui quarto die sanguis erupit, omisso noĩe sermonẽ fecit,q̃q̃ dies ipsi vniuersalem in prognostico habeant doctrinã.Rursus autem particularia enuncians prorrhetici author,non tanq̃ particularem,sed tanquã vniuersalem, fecit sermonem,scribens ita/comatosi ex his conuulsione finiuntur/non necessario fieri inquiẽns,sed interdum cõtingere,veluti & aliud quippiã inutile,quod habet generationem, sed id quidẽ simplr̃ enunciauit.

Al. ἔγραψα .i.scripsi. ut de se ipso dicat, qui paulo superius citauerit vniuersalẽ illã propositionem, Iudicatoria nõ iudicãtia et c. & particularem & c.

A enunciauit. De nigris autem procurrentibus & ventre tumefacto, respondemus ipsi & hîc posse
quidem & ea fieri, sed neq; perpetuo, neque vt plurimum.

36 *Sanguinem profundentia cum Desudatione Vulnera, Mala: Loquentes ita affecti Occulte pereunt.*

Quidam τρώματα.i.vulnera per τ & ρ & ω primam syllabam scripserunt: alij autem τρομώδεα
per τ ρ & ο: & vsitatissimæ quidem scripturæ hæ sunt tum expositoribus, tum scriptoribus, sed cō
cursionibus raræ existunt: veluti & quæ primam scriptam habet per τ ρ α & υ. Exordiendū igit̃
est & nobis à consueta vsitataq;, quam per τ ρ & ω scriptam reperimus, & quæ idem significat cū
ea, quæ per τ ρ α & υ scribitur. Nempe τρώματα læsiones eas appellat ēt ‖ Hippocrates, quæ ab ex
ternis inferunt̃ causis. Fecisse igit̃ in præsentia sermonem non solum in vulneribus vel exanthe
matis, vel abscessibus, vel diuisionibus, verum quoq; & in sanguinis eruptionibus par est: quin in
vulneribus cōsonant magis, cum sola hæc sanguinem profundant. Quidam scriptorem hunc etiā
nū de sanguinis è naribus eruptionibus nūc agere dicūt, nō in febribus solū, verū quoq; & in nup
dictis affectionibus interficere. Siue igit̃ de oībus his sermo sit, siue & vulneribus dūtaxat, sangui
nis cū desudatione eruptiones malignæ sunt: nec dissimili modo, si & τρομώδεα.i.tremores, scri-
B ptū fuerit. Illud aūt, loquentes aūt eos occulte perire, tale quippiam indicare aiūt, ꝙ tales nihil ma
li habere videant̃, sed tanq; extra periculū cōstituti, & præsentibus loquētes, repēte pereant. Quòd
si aduerbium λαθραίως.i.occulte, hoc velit ipsis significare, naturalē interpretationē alienis meta-
phoris permutare summopere studere vident̃: putant nanq; virtutem esse orationis semper à cōi
loquendi consuetudine recedere, perinde ac si nihil referret, si quis vel ad deterius recedat.

1. de Morbis, circa prīcipiū. atq; ēt 4. circa mediū, & alibi, hoc noīe sæpius utitur.

37 *Post modicam Sanguinis eruptionem, Nigramq; deiectionem, in Acutis morbis Surditas Malo est: Sāguinis deiectio in his Perniciosa: Surditatem uero soluit.*

Continet̃ in hac syndrome verū quippiam & vniuersale. Nempe in acutis morbis, nigris ex de
iectionibus si sanguinē deiecerint, perniciosum vere existit: id quod & nos scimus, & cæteri, qui ī
artis operibus consenuerunt. Atqui symptoma esse vr̃ secundum eam rōnem, qua in superpurga
tionibus vltimū excernit̃, quod sanguineū est: sed particulariū est, in quibus scriptor nominauit.

38 † *Lumbis dolentibus Stomachi dolores accedentes, Signa eruptionis sanguinis puto notamq; progressam.*

Non recte explanauerunt dictionē hanc pleriq;, qui in hunc librū cōmentarios scripserunt, si-
C mulq; & pugnantia dixerunt. † Vr̃ aūt mihi quidam eā in discentiū vtilitatem exposuisse: sed hoc
mō non meminit febrium, vel acuti morbi, vt consueuit. Vt ergo sermo eius in non febrientibus
sit, verisimile est, ex nulla manifesta cā plures consequentes dies lumbis dolētibus atq; ore vētris. }
In his igit̃ vacuationem per hæmorrhoidas expectare oportet. Posses aūt non solū id fore prædice
re, sed & propter hæmorrhoidum retentionem ea fuisse conijcere: magisq; si eius, qui hęc patitur,
temperaturam videas melancholicam, vt tibi ex dictis prædictio non solū futuri, verū & præteriti,
& tertio præsentis sit. Nēpe, cū ab alijs distinctus fuerit lūborū dolor & cardialgia, præteriti quidē
erit prænotio, ꝙ & antea fuisse illi per hæmorrhoidas vacuationem noueris: futuri, ꝙ & nūc erit:
præsentis aūt affectionis perspicua sunt symptomata, nempe copia in venis aceruata tenue quod
dam serum in ventrem confluens cardialgias parit in os ipsius ascendens, quod omnium ferè par-
tium maxime sentiendi facultate præstat. Plurima aūt abundantiæ portio ad inferum repens locū,
in quem & primum deferri consueuerat, lumborum dolores efficiet.

† Lūbis dolētibus cardialgiæ accedētes, sanguinis per hæmorrhoidas erupturi, signa sunt: arbitror aūt et eius, qui antea erupit, signū esse. Ita videtur legisse Galenus.

† Clarius ita posset uerti. Eā āt quis iudicio meo posset ī discētiū utilitatē exponere hoc modo. Non meminit febriū, vel acuti morbi, ī hoc sermone, vt consueuit: verisimile ergo est ī nō febriētibus, sermonem ipsi fieri, qui ex nulla manifesta cā plures cōsequētes dies lūbis doleāt et cardialgia laborent.

39 *Qui Statis temporibus Sanguinem profundunt, Siticulosi hi, Difficiles & Exoluti si non profuderint, Epileptici Moriuntur.*

D Hoc rursum loco satis erat vniuersaliter dicere, primum quidem, quibus vacuatio sanguinis cō
sueta retenta fuit, his morbos fore plethoricos, manante ipso ad eas corporis partes, quæ retentis ex
cretionibus propinquæ sunt, vel ad eas, quæ imbecilliores existunt: particulatim vero de ijs, qui
ex hęmorrhoide, vtpote excrementis existentibus melancholicis, alunt vel melancholiā, vel phthi
sin, vel hyderum, vel varices, vel cancrum, vel elephantem: præter hos aūt vnicuiq; in ea parte fo-
re affectionem, quæ cæteris manifeste imbecillior existit. Non recte aūt duorum symptomatū cō
cursionem adiecit, sitis & exolutionis, in sanguinis retentione: nam sitis nullo pacto retētionis san
guinis proprium existit: exolutio aūt immoderatas excretiones non retentiones consequitur: &
" recte dictum est in secundo epidemiorum, ‖ Sanguine multo fluente lassescere. vbi, & quod ex vo
" ce exolutionis significatur, exposui.

2. Epid. sect. 2ª.

40 *Qui compositi Perturbantur, Peruigilant, Naribus stillant, Sexto die leuantur, Nocte laborant, Postridie sudāt, in Somnum feruntur, Delirantq;, abunde Sanguinem profundent: An & Aquosa Vrina tale quippiam indicat?*

Dilucide rursus hoc loco ostendit, quod in particularibus apparet cōcursionibus. Nēpe proflu-
uij sanguinis peculiaria sunt signa clare in cōmētarijs de Iudicationibus deinceps scripta: nūc aūt
in hoīe, qui abunde sanguinem profudit, oīa, quæ sanguinis profusionem antegrediunt̃, scripsit.

41 *Quibus Sanguinis eruptio multa fuerit, procedente tempore Alui Male afficiuntur, si nõ Vrina concocta fuerit.* E

4ª. Aph.27. Ex. ord.30.c

Dixit in aphorismis Hippocrates, ‖ Quibus in febribus sanguinis quacunq; ex parte copia erupérit, cũ reficiunt, alui his humectantur. hic aũt simpliciter inquit πονηρεύονται. i. male afficiunt: forsan in verbo/male afficiunt/ complecti volens, & humectantur, & quæcunq; in ventre perperã fiunt, alijs quidem morsis, alijs inflatis, vel ructu acido correptis, vel prorsus non coquentibus. Omnia aũt caloris natiui inopiam consequuntur, ob quam & vrina aquosa videtur.

42 *In Indicatorijs Perfrictionibus Sanguinis eruptiones vehementes, Pessimæ.*

Conspicuus est sermo nullamq; quæstionem habet, si vehementes & pessimæ scriptum fuerit: Si vero, vt non nulla exemplaria habent, pro κάκισαι. i. pessimæ, scriptum fuerit κράτισαι. i. optimæ, maxima orit quæstio: quod defendentes non nulli tale quippiam significari aiunt: Quęcunq; sanguinis eruptiones vehementes refrigerant in iudicatorijs diebus, optimę sunt. tanq; refrigeratio, sanguinis eruptiones retineat. Hi aũt non scriptã enarrant dictionem, sed alteram, qua ita dici oportebat: Quæ in iudicatorijs fiunt eruptionũ sanguinis vehementium refrigerationes, optimæ sunt. Adde, q frustra additum sit/iudicatorijs/nempe, quocunque die sanguinis eruptionibus vehementibus perfrictiones aduenerint, sanguinis eruptiones sistunt. F

43 *Capitis affecti Grauitate, & Sincipite dolentes, Peruigilesq;, Sanguinem profundunt, tum aliàs, tum si quippiam in ceruice tendatur.*

Sanguinem profundunt quidem & in huiusmodi concursionibus, sed non multoties.

44 *Qui Peruigilauerint, repente cum Inquietatione quadam Sanguinem profundunt, tum aliàs, tum si quippiam nõ ante fluxerit: an & vbi perfrixerint?*

Concursioni quoque huic sermonem adijciam eundem, quòd quidam horum sanguinem profundunt in capitis doloribus.

45 *Ceruicis Dolores, impense Rubri Oculi, Sanguinis eruptionem ostendunt.*

Veræ hæc, q sæpius ad sanguinis eruptiones cõcurrãt, intulit: cætera vero, quæ ante dicta sunt, raro concurrunt. In re eiusmodi magna præstant virtute impense rubri oculi.

*Al. ἐπισάσης. i. suppressa est.

46 *Quibus Venter te*nditur, Sanguinem hi profundunt, Superrigentq;: an Venter intestinorum incurrat Læuitatem, fiatq; Durus, vel Ascarides fatigent, vel vtrunq;?* G

Verbum αἱμοῤῥαγέειν. i. sanguinẽ profundere, videt sæpius, non semel, author intelligere, sanguinẽ è naribus fluere: arbitrorq; eum adnotasse aliquem, qui suppressa aluo sanguinẽ profuderit, deinde superriguerit, & postea intestinorũ læuitate correptus sit. Sed, q aluus cũ intestinorũ lęuitate induruerit, controuersiã habet manifestam. Nẽpe quidã duritiẽ in ipso ventris corpore intellexerunt, non in excrementis. Alij nihil id prohibere inquiunt, alijs quidẽ ita sanguinẽ profundentiũ adhuc magis, q antea, superinduratũ esse ventrẽ: alijs vero contractã intestinorũ læuitatẽ, veluti & habere ascaridas. Alij fieri posse inquiunt lienteriã durã, si, quæ permeauerint, non solũ qualitate vel inuertibilia vel immutabilia manserint, verũ quoq; & dura, qualia deuorata sunt, citra vllã madefactionẽ. Dioscorides præsentẽ dictionẽ in duo secãs seorsum quidẽ scripsit, Quibus võter tendit, sanguinem hi profundunt, & superrigent: an ad sanguinis profusionẽ tale consequat? deinde principio altero, inquit, Venter intestinorum læuitate correptus, vel durus, vel ascarides, vel vtrunq;. Scribit aũt non ἐπίσκληρος, sed ἐπίσκληρον per ν, & iuxta illud superne imponẽs λ, vtrinque punctis includit: vult aũt per vocem hanc ἐπίσκληρον, corpus induratum significari. H

47 *Quibus ad Caput manusq; ex Lumbis fit recursio, Stupefacti hi, Ventriculi ore dolentes, & Saniosi, Sanguinem abunde profundunt, Venterq; turbatis his copiose fluit.*

Diligenter rursum hoc consideres loco authorẽ, qui concursiones ita scribit, vt in quibusdã sanguinẽ profundentibus vidit: &, si, quæ à me sunt demõstrata, memoria tenueris, iudicare ipse, q̃nã superflue scripta sint sanguinẽ profundentibus facta indicia, poteris. Cętera quidem dictionis siĩr quàm plurimi scribunt: quidã vero non ἰχωρώδεες id est saniosi, sed χολώδεες. i. biliosi, scripserũt. Si vero eorũ, quæ supra dicta sunt, memor fueris, quõnã mõ vtrunq; defendi possit, non ignoras.

† Al. hi suppressa aluo sanguinẽ profundunt dolentes.

48 *Quibus ex copiosa Sanguinis eruptione & frequẽti, Nigrorũ multorum est deiectio, † & Tensio, Sanguinẽ hi profundunt Ventre dolentes: Cum quadam vero fluxione Facile ferunt. An hi Sudores frigidos habeãt multos? Returbata his vrina mala non est, Neque, quod residet, genituræ simile: Frequentius vero hi meiunt aquosa.*

Conspicatus quoq; hæc omnia, vniuersale inde comprehendisse ostendit, q singulorum, quæ dicta sunt, vires non cognouerit: quæ tibi constant, si es memor eorum, quæ dicta sunt tum in his commentarijs, tum in ijs, quos in prognosticum fecimus, tum in libris de iudicationibus: meditationem

A tionem quoque eorum exercitationeq; in epidemijs perdidicisti. Lectis autem aut semel aut bis ta libus, vt memoriæ tuæ confisus a reliquo temperes, non oportet: vix enim eam tum facilem tum promptam habebit, qui etiam assidue in omnibus versetur commentarijs.

49 *Quæ ex Naribus cum Surditate & Ignauitate parua est Stillatio sanguinis, Difficile quippiam habet: Vomitus his Confert, Ventrisq; perturbatio.*

Nescio, quo parum malum esse intelligat sanguine e naribus, stillicidij instar, fluente: nempe oratione ἔχει τὶ δύσκολον id est difficile quippiam habet, in paruis dicere homines consueuerut. Sed no paruum id malum existit, & si absq; surditate ignauitateq; fuerit: cu his, que cerebrum affe ctum esse indicant, lethale signum erit sanguinis e naribus, stillicidij instar, fluor. An vero vomitus, vel ventris perturbatio his conferat, non pot simpliciter absq; distinctione pronuciari. Distin * ctio autem est quibusdam morbi in principio, si vires valentes, vel sanguinis redundantia habeat, vel pituitæ, vel alterutrius bilis. Nam, si valenter excernant, sanguinisq; redundantiam habeant, q * sectione venæ, non vomitu, vel ventris perturbatione, indigeant, neminem latet. Quod vero i vomitibus ventrisq; perturbationibus antea est dictum, patescit, cùm medicum vomitu ciere & ven B trem perturbare velit: non de ijs, quæ a natura fiunt, enunciet.

50 *Quibus ex Rigore Febres lassitudinariæ fuerint, Muliebria his decurrunt: Ceruix autem in his dolens, Sanguinis in dicat eruptionem.*

Mulieribus quoq; recte valentibus, etiam citra rigorem cum febre, menstrua fit purgatio, cum sensione quadam lassitudinaria. Cum igitur & rigores fuerint, maiorem totius corporis motione parientes: & sanguine in eo redundante, naturam ad superflui vacuationem excitent: magis vtiq; muliebrium, id est menstruarum purgationum, vacuationem fore spes est, si & purgationis, quæ per circuitum repetit, tempus adfuerit. Si vero ceruix ex prædictis doluerit, vergentis ad superas partes humoris signum constituitur.

51 *Et per Nares Sanguinem profundere sperandum est ea, quæ Caput concutiunt: &, quæ Sonitum faciut, Sangui nem profundere, vel Muliebria deducere, tu alias, tu si in spina æstus insequetur: forte vero & Dysenteriam facere.*

Rursus hoc loco nomen vnum adscripsit anceps ambiguumq;, tota dictionis serie quæstionis cuiusda opus habere efficiens: nempe, quæ na sint caput σείοντα. i. concutientia, obscurum admo C dum videtur. Quidam. n. capitis symptomata omnia ita dicta esse inquiunt, inuenta generali quadam hac voce ab eo: vt antea, cum de ventre ageret, vocem hanc πονηρεύεσθαι. i. male affici, inuenerat. Alij in palpitationibus pulsationibusq; temporalium venarum, vel tremulis, vel quodamo ⁘ do vibrantibus, motionem quandam totius corporis. Hæc igitur caput concutientia mouentin terdum & sanguinis e naribus eruptiones, veluti & menstrua. Sperat aut id fore magis, si mulier sensionem æstus circa spinam habuerit. † Potes aut contristantium humorum ad caput impetum asserere, nisi per vterum vacuentur, vel dysenteriam procreent.} † *Ex antiquis clarius, & uerius. Potes et indicare humo res noxios, qui ad iferiora ipe tu faciunt, nisi per vteru vacuati fuerint, dysenteria esse facturos.*

52 *Ventris quoque Palpitationes cum Hypochondrij Tensione sublo ga & tumente, Sanguinis indicant eruptionem: Inhorrescunt autem hi.*

Incertum est, de quonam symptomate dictu sit τῶν παλμῶν. i. palpitationum, nomen. Nempe præter id, q neq; appellationes antiquoru aperte discretæ sunt, vt & ostendit liber de palpitatione, in quo de arteriaru pulsibus disserit, sic et libri huius author ad nomina constituenda vel ex abusu vel ex metaphora promptus existit. Non ignoramus aut, q, cum Hippocrates in prognostico di « ceret, ‖ Si vero pulsus in hypochondrio insit. subintulit, Perturbationem aut dementiam indicat. In Prog. co. 1. t. 28. 4ª. 195. g
D Cæteru & ibi quidam intellexerunt pro pulsu palpitationem dictam esse: no nulli vero pprie de vehementi spinam perreptantis arteriæ motione. Quanq; aut & hi palpitationem scripserut, non tu sanguinis profundendi signu indicatorium pulsum huc esse enuciauit in prognostico Hippo « crates: sed postea de hypochondrij inflammationibus scribens sermoni adiecit, ‖ Fit aut his & san In Prog. co. 1. t. 32. 4ª. 196. c
« guinis per nares eruptio, & valde iuuat. Atq;, vt magis fore quis ex naribus sanguinis eruptione
« speret, interrogandos esse ait, an capite doleant, aut oculi caligent: nam, si horum quippia fuerit, in eam parte sanguis repet. Vt aut bene Hippocrates in hypochondrij inflammationibus dixit, Fit aut his & sanguinis per nares eruptio. sic hoc loco sermonem ex vniuersali in particulare transtulit, inquiens, Cum hypochondrij tentione sublonga. Fuerit aut †ob sanguine} tensio ea medioru musculorum, qui a thorace ad pubis ossa pertinent: Fit aut & lienis sublonga phlegmone. Sed ne mo phlegmonas hmoi, q cu palpitatione fiant, hæmorragicas esse dixerit: phlegmonas vero {he patis} cæteroru {q;} hypochondrij musculoru (sex. n. reliqui a duobus prædictis existunt) bene quis hæmorrhagicas affirmauerit. Quod ergo in dictionibus multis libri authore redarguerim, redarguere quoq; & nunc non pertimescam, qui scilicet particularium enunciationem multa fecerit, breuem autem & vera doctrina vniuersalium reliquerit. Præterea in calce dictionis adiecit, /inhorrescut autem hi/ tanquam vniuersaliter his contingens, quanq vniuersale non sit: fit enim † *ὑπὸ αἵματος. sed forte ὑπό μακρός. i. sublonga.*

ex talibus concurſionibus interdum & hoc ſymptoma: perpetuo aũt, vel magna ex parte non fit. E
Scribenda vero ſunt in prorrhetica doctrina, quæcunq; vel perpetuo, vel magna ex parte, fiũt: vt ſi in propoſito veluti exẽplo ſermo manifeſtus fiat: Si quis dixerit inter muſculos abdominis octo numero exiſtentes, medios rectos hæmorrhagiæ indicantiores cæteris eſſe, plus edocebit, q̃ qui hę morrhagias ſuperuenire dicũt: ſi vero ſimpliciter ſolos hos dixerit inflammari, ſi & aliud quoddã hæmorrhagicorum ſignorum his ſuperuenerit, hæmorrhagiam infert.

53 *Quibus è Naribus copioſa, uiolẽta, et multa fluunt, ad Cõuulſiones hi interdũ deducũtur, Venæ aũt ſectio Soluit.*

Si in huiuſmodi ſanguinis eruptionibus conuulſionem aſciſci ſimpliciter dixiſſet, hominẽ reprehendiſſemus, ꝙ, vt in ceteris multis, ita & nũc particulare, tanq̃ vniuerſale, pronunciaſſet: quia vero/interdum/appoſuit, laudamus, & vera loquitur. Nempe & nos ſępius vidimus in hęmorrhagijs huiuſmodi conuulſos aliquos non ſolũ ob exuberantem vacuationem, quam ὑπερκένωσιν vocant, ſed etiam propter refrigerationem, ſi medici caput refrigerauerint, ſanguinis profuſionẽ retinere volentes. Quod aũt in dictionis calce dictum eſt/venæ ſectio ſoluit/ tale quippiam indicare videtur: Tales affectiones, in quibus vehementer ſanguinem profundũt, venæ ſectio ſoluit, ante ſanguinis profuſionem adhibita. cõſtat autem, ꝙ grauata ſanguinis multitudine natura excitata quidem ſit ad ipſius euacuationem, ſed modum obtinere non valens, vocatam à recentioribus medicis ὑπέρκρισιν .i. ſuperuacuationem, fecerit. Poteſt aũt & vehementis ipſius hæmorrhagię auxilium ſectionem venæ dixiſſe: nempe & nos ſæpius auxilium experti ſumus, perſpicue immoderatam ſanguinis lationem ſiſtẽtes. Quod aũt manum recto tramite nari, vnde ſanguis abũde fluit, reſpondentem ſecare, manuſq; eiuſdem humeralem venam ferire oporteat, liquido conſtat omnibus: ſi vero ex nare vtraq; fluxerit ſanguis, ſecare ambas nihil prohibebit: non enim per eas vacuationis, ſed reuulſionis gratia, ſectionem facimus. F

54 *Frequentes & paruæ Surrectiones, Sufflauæ, Lentæ, Stercoreum exiguũ habentes, cum Hypochondrij dolore et Lateris, Morbi regij participes exiſtunt. An hi, cum ſuppreſſæ ſunt, Exoluantur, ſimulq; Sanguinem profundant? Lumborum tenſio his & dolores Sanguinis indicant eruptionem.*

Cõgeſſit rurſus hoc loco ſymptomatũ diuerſi generis multitudinẽ, quã vidit, nec ipſe affirmat: ſingulorũ aũt vires didiciſti in ijs, quos paulo ante dixi, Hippocratis libris, & noſtris cõmentarijs.

55 *Hypochondrij tenſio cum Capitis Grauitate & Surditate, & quæ Splendores perturbant, Sanguinis denunciant profuſionem.* G

In Prog.cõ.3.t. 33.4ª.211.a

Vult ſanè, quæ circa aſpectum Hippocrates ‖ tenebroſa dixit, in dicta ſymptomatũ cõcurſione hæmorrhagica oſtendere, ſicuti per cõmentarios noſtros didiciſti. Nempe rurſus admonere, q̃ nuper ſæpius memorauimus, commentarios in ſermonis prolixitatem eſt extendere.

56 *Vndecimo die Sanguinis ſtillicidij inſtar fluores, Difficiles, tum aliàs, tum ſi ſuperſtillauerint.*

Verbum quidem /ſuperſtillauerint/ ſuperuacuum exiſtit: nam, ſi & quarto & quinto, ſimiliter abſurdũ. Cũ aũt oẽs è naribus ſtillationes difficiles ſint, quoties craſſæ & nigræ deſtillationes fuerint, maxime pernicioſas has reperies. Si vero tale quippiã diebus quibuſdã vel indicatorijs vel iudicatorijs contingat, certius p̃oſtẽdiſſe licet: vndecimus aũt decimiquarti eſt index. Vbi ergo theoremata vniuerſalia diximus, nunc libri huius author particulare aliquod vnum dixit, vndecimi diei in ipſis mẽtionem faciens. In vniuerſali autem de indicibus & iudicatorijs id dixiſſe par erat.

† In pleriſque cod. græcis hæc non leguntur.

57 *Qui in Horroribus ſimul iudicatorie Sudant, Poſtridie vero, vbi Inhorruerint, præter rationem Vigilant, hos Sanguinis eruptionem incurſuros puto.* H

Bene dixit/puto/prædictionis eorum, quę neque aſſidue, neque magna ex parte fiunt, affirmationem adimens.

58 *Quibus principio largum Sanguinis profluuium, Rigor fluxionem Siſtit.*

Eſt, qñ rigorem moderatum videmus prægreſſum ſanguinis profuſionem in corporis plenitudine: turbationem etenim in ipſo faciens, naturam ad excernendum, quod infeſtat, iritat. Magna igitur ex parte ſudores, vomituſq; biliosorum, & deiectiones, ex rigore fiunt: cõtingit vero & interdum, vt dixi, per ſanguinis profuſionem, copiam vacuari.

† clarius. utroq; modo lõgus redditur: tum quia difficulter recaleſcat: tum quia pluribus diebus perduret, magna quidẽ ex parte per circuitũ, quandoq; uero et uagabũde. Legendum. n. græcæ ἑκατέρως, non ἑκάτερον.

59 † *Sin copioſa ſuperuenerit Sanguinis profuſio, in contrarium Reuellitur: Ex Hæmorrhagia Rigores, Longi.*

Vbi morbum non ſedauerit ſanguinis eruptio, exceperitq; eam rigor, † vtrunq; longũ reddit, ex eo, ꝙ corpus difficulter calfiat: quod pluribus ſuperuenit diebus, ex circuitu quidẽ plurimum: contingit autem interdum & vagabunde.

60 *Quibus Capitis dolores, Ceruicis labor, atq; Totius corporis cũ Tremore infirmitas, Hæmorrhagica ſoluunt: Cæterum & Tempore ita ſoluuntur.*

Multas

A Multas in hoc toto sermone concursiones ex ordine scripsit, methodum vniuersalem in ijs, qui sanguinem profundunt, paucis describere non valens. Considerare aũt oportet duo hæc prima, febrem valde æstiuam, cuiusmodi causi sunt: symptomata item tum capitis tum ceruicis, & præsertim plethorica: connumeranda quoq; haud dubie sunt & cum symptomatis capitis, quæ circa faciem fiunt: deinde & quę toto in corpore abundantię sanguinis signa existũt: hisq; nihilo minus ex anni tpe æstiuo vel regione verna, vel commoderatis vel calidioribus, si in hypochõdrijs phlegmone quædã fuerit: postea quæ circa caput faciemq; sunt hæmorrhagica signa, & si aliquod ĩ thorace hypochondrijsq; vergentiæ ad superas partes signum fuerit. Hæc siquidẽ oĩa in cõmentarijs de Iudicationibus exposui, præterea in prognostici primiq; epidemiorũ: in quibus distincta sunt, & quæ iam iam venturæ sanguinis profusionis sunt signa, & quæ talia non sunt.

61 *Vrinæ, quibus Abscessus post aures fiunt, si Celeriter & exigue concoquũtur, Vitiosæ: et ita Refrigescere, Malũ.*

Quod in hac quoq; oratione recensetur particulare, est sermoni vniuersali subiectum: nempe, Vrina in morbo omni † celeriter & exigue concocta, deinde vero cessans, vitiosum quippiã indicat. Liquet aũt, ꝙ & refrigerari malum sit, non in his solũ, verũ & oĩbus. Neq;.n. in communibus B adest quippiam peculiare, veluti in ardentibus febribus: nempe, ꝙ vrentes hæ, summas partes nõ calfaciant, malignæ existunt, benignis mansuetisq; totum corpus æqualiter vrentibus.

† Additur in quibusdã antiquis, πυρετώδεσ. i. febrili.

62 *Qui Subsoporantur, Icterosiq; existunt, Neq; valde sentiunt, † Venter his copiose fluit: Forsan quoq;, & si detinetur Exoluuntur: An & his Parotides fiant?*

† Al. quibus singultus, uenter his copiose fluit, forsan quoq; & detinetur, hi exoluentur.

Si ex nobis propria parotidum signa didicisti, perniciose item habentium signa, facile, quæ nũc dicuntur, propria non esse tibi constabit.

63 *Suppressæ cum Rigore Vrinæ, Malæ, tum alias, † tum si ante soporatos Parotides prehenderint: An spes ex his?*

† sunt, qui uertũt. tũ si antea sopor apprehẽderit: an parotidas in his fore spes est?

In his quidem, quæ antecedunt hanc, dictionibus, futurarum sanguinis eruptionum cõcursiones scribere voluit, sed complecti, quæ propria essent, paucis, vt dixi, nequiuit. Rursus quoque & alteram hanc dictionem ad prædictionem futurarum parotidum scripsit: sed, quod peculiare sit, nihil habet & ipsa, præter id, ꝙ & permista sint quædam perniciosa symptomata, ex quibus raro parotides fiant. Quod aũt neque ipse de parotidũ generatione enunciare ausus sit, id sane ex adiectione coniunctionis /an/ plane constat.

64 C *Ex Torminoso Sedimentũ limosum subliuidumq;, Malum: An ex Hypochõdrijs dextrum dolere videatur, Exoluanturq;? atq; his Parotides parum dolorificæ? Venter his omnibus copiose fluens, Perniciem affert.*

In cæteris omnibus exemplaribus scriptum in principio dictionis reperi /torminoso/ preterq; in exemplaribus Dioscoridæ & Capitonis. Nẽpe hi scripserũt ἐκ ςροφώδεων, dictaq; apud eos est de vrinis oratio: atq; ob id residentias harum tum ab Hippocrate, tum ab ipsis, considerari, & nõ deiectionum, inquiunt. Dioscorides igitur ςροφώδεα οὖρα recenseri ait, quæ πεπηγότα. i. cõcreta, quædã per ipsas inuecta habent, facto noĩe à verbo διαςρέφεσθαι, quod est πήγνυσθαι. i. concrescere. Neq;.n. ignoramus poetam ita dixisse, καὶ περιςρέφεται κυκλωδῶς, quod est περιπήγνυται, id est circulariter concrescit. Ceteri ferè omnes expositores limosas subliuidasq; in deiectionibus residentias dici nunc aiunt, quoties humectetur aluus, putantq; torminosa conuenire: nẽpe eiusmodi deiectiones cum torminibus prorsus fiunt. Subsidere aũt inquiunt ita deiectis liquidis residentias tũ limosas tũ subliuidas, vbi praua affectio fuerit, in qua talia excernũtur: prorsusq; ijs, qui talia deijciunt, affectũ esse hepar aiunt, atq; ob id authorem adiecisse dictioni /an ex hypochõdrijs dextrum dolere videat? Nempe, q̃q̃ deiectiones eiusmodi perpetuo hepaticæ existant, non tamẽ D semper sunt cum visceris inflammatione: quo fit, vt orationi adiecerit coniunctionẽ /an/ ꝙ scilicet ita affectis dextrum hypochondriũ perpetuo dolere asserere non potuerit. Præterea, quod deinceps dictum est, exoluantur, hepaticum proculdubio symptoma est, vt in secundo epidemiorũ est demonstratum. Post hæc de parotidibus scripsit. Videt aũt in his omnibus dictionibus ex concursionibus quibusdam prænotiones harũ scribere, atq; id esse maxime & in eo quod ipsi proponitur, & in præsenti dictione: sed de his enunciare ausus non est, q̃q̃ in particularibus persæpe vniuersales enunciationes scribere consueuerit. Præterea inquit /atque his parotides parum dolorificæ? rursus quendam talem ægrum vidisse sese ostendens, in quo à natura, impetus quidã factus sit ad parotidum generationem, à qua tũ * reijci non potuerunt, quæ contristarent: contigitq; ægrũ copiose fluente aluo perniciose habere, non iudicationis scilicet ratione, natura contristantes humores deorsum excernente, sed propter facultatis, quæ in hepate est, imbecillitatem.

** illuc deponi.*

65 *In Fastidiosis quibusdam Vigilantijs Parotides maxime.*

Adiecit in præsentia hæc, ꝙ sæpius viderit & non semel. Quocirca per eã, quæ subsequenti succedet, dictionẽ verũ est fastidiosos esse, quibus excitanť parotides, sed id sufficiẽs nõ est: nẽpe, ꝙ dementiam denuncient talia symptomata, supra declarauit. Si igitur, quæ Hippocrates nos docuit

ante,contemplatus parotidas fore ſperaueris,deinde ægrum †veluti ex ciborum repletione faſtidi- E tum videris, parotidas excitandas expecta. Signa aũt, per quæ parotidas fore ſperabis,ſunt hæc: Primum ſanè abſceſſuum omnium cõe eſt,quod diutius † trahenti euenit ægro,deinde ſi morbus deſes fuerit & deorſum vergat,vel calidus & ſurſum repat,vel ceruicis capitiſq; grauitates fuerint, & dolores,& faciei rubor.Nam per hoc,ſi parotidas fore ante ſperaueris,certior prænotio erit,cũ, quæ in dictione relata ſunt,apparuerint. Sermonẽ quidem illum ante oĩa memoria teneri velim. Poſt hæc vero ſigna omnia ſingulatim dixi ab Hippocrate duobus iam libris ſcripta ipſa: quibus apponenda ſunt,quæcunq; per pulſus in ſingulorum prænotionem conferunt: quæ & ſi prætermiſſa quidem ab Hippocrate exiſtant,habes tamen ſcripta ea à nobis in pulſuum libris.

66 *Ex Voluulis male olentibus,cum Febre acuta,Hypochondrioq; ſublimi diutius perſeuerante,Parotides exurgentes Perimunt.*

In dictione hac facta quidem eſt obſcuritas quædam & ob ſcriptorem, facta quoq; & ob interpretes quoſdam,incertum eſſe exiſtimantes,vtrum'ne ex vnoquoq; dictorum ſymptomatum vir nos ſperare velit,vt parotides fiant,an omnia vnà concurrere. In principio quidẽ libri huius, cum mens authoris adhuc ignoraretur,congruenter incerta talia eſſe quis exiſtimare potuerit: vbi ve- F ro in toto libro propoſiti ipſius experientiã habuimus idoneam, cognoſcamuſq; prænotiones ex eorum,quæ ipſe vidit,concurſione ſcribere,conſtat & nunc ex omnibus,quæ ſcripſit, ſimul factis nos ſperare,vt parotides fiant,velle. Quòd vero lethales ſint,ſi fiant,eſt manifeſtũ,q & nũc viderit in ita laborantibus factas parotidas ſecutam mortem,[a] † quæ ob parotidas facta nõ eſt: quodq; talia videant,conſtat ex ijs,quæ ſcripſit: nempe,q febris acuta erat non ſine periculo,quodq; veluti pernicioſa affectio. Qm̃ vero amplius nihil ſcripſit,ſed graue olẽtem hunc eſſe vult, multo ſanè magis: quónã ſiquidẽ pacto graue olentem intelliges voluulum pernicioſiorem eſſe non graue olente? Fieri aũt põt,vt graue olens intelligat̃,primum quidẽ in quo ſtercus euomat̃,ſignum maxime lethale: deinde,ſi graue olens fuerit reſpiratio: tertio, ſi ructus graue olens: quarto, ſi flatus talis: & quinto,ſi graue olens corpus: nempe Talis voluulus aliquando à nobis viſus eſt.

67 *Ex Surditate manſuete Parotides fiũt,tũ aliàs,tum ſi Faſtidioſum quippiã ſuperuenerit,& Comatoſis magis.*

Qm̃ aduerbiũ ἐπιεικῶς.i.manſuete,in medio dictum eſt eorũ,quæ multam,& eorũ quæ paucã, habent ſpem in omnibus ſymptomatis: ſic & hominem vocamus ἐπιεικῆ moderatum, & à quo nihil per vitam fit nimis. Totus itaq; ſermo talis quidẽ eſt: Si ſurditas accidat, parotidas fore me- G diocriter ſpera. Adiectione aũt orationis/faſtidioſum quippiam/ ſperat faſtidioſo facto ægro fore: idq; magis,ſi comatoſus ipſe fuerit. Verũ tũ hæc tũ antedicta non minus deſipientiæ & phrenitidis ſigna ſunt,q̃ parotidũ, cum non præfinite dicat,in bilioſis quidẽ humoribus ab initio morbi deſipientiæ ipſius potius eſſe ſignum,procedẽte vero morbo in crudis craſſioribuſq;,[b] † & magis vbi iã occupaſſe parotidũ generatio apparuerit: } hoc ſiquidẽ vniuerſale caput eſt in parotidibus,[c] † ſi non amplius lateat,quod inuaſit,ita vt æger impetũ infeſtãtiũ humorũ caput petere ſentiat}. Põt itaq; quis hîc denuo hallucinatus in vnoquoq; eorũ,quæ ad ſupernas partes motũ indicant,ſcribere,tanq̃ ex prędictione,parotidas ſecuturas: ſunt vero & modo dicta impetus ad caput ſigna. Dico ſanè ſurditatem & comatoſum,non magis horum,q̃ eorum,qui ventre & thorace laborant,eſſe ſymptoma: cum vtriſcunq; autem fuerit,horum ſimul præcognitionem augebit. *

68 *Paraplegicis Parotides Vitioſæ.*

Paraplegias quibuſdam corporis partibus accidere ab affectu didiciſti,qualis eſt totius corporis affectus apoplexia. Videtur autem mihi viſis forſan vel duobus vel tribus paraplegicis nihil à parotidibus adiutis,ſignum vitioſum eas eſſe pronunciaſſe. Ego aũt non ſimpliciter dixerim malũ H ſignum eſſe ſuperuenientes paraplegicis parotidas: ſed,q is abſceſſus morbo minor ſit,referre fuerit ſatis. Conſtat ſiquidem ex Hippocrate ‖abſceſſus bonos eſſe,[d] † cum morbi circuitus ad inferas » corporis partes inſigniter deuoluitur, quorum neutrum parotides habent: Nẽpe & affectu mi- » nore ſunt,& ad inferas partes non fit deuolutio: quare, ſi id duntaxat, pernicioſum pronunciare * ſatis erit.

69 *Quæ Conuulſiuo modo cum Catoche Exacerbantur,Parotidas mouent.*

Quòd ex concurſione nihil obſeruatio reperiat, rerum fide didiciſſe in promptu eſt: niſi enim naturam rei,in qua prænotionem dicendo curationem faciemus,fuerimus contemplati, de ſingulorum ſignorum vi iudicare nequaquam licebit. Et,niſi rerum ſingularum vires noueris,conflari ex ijs quippiam nequit: id quod vos edocui in omni arte fieri,nedũ in medicinali. Atq; hinc,quãtum Hippocrates ſuperiores ſuos in virium cuiuſlibet ſimplicis medicamenti inuentione euicerit,in omnibus ſuis eſt demonſtratum libris: id quod memoria tenere oportet. Ad præſentem aũt ſermonem,qui particularis eſt,tantum rurſus ex vniuerſali accepiſſe conuenit,quantum ad quod nunc dicitur,congruit. Catochæ etenim cerebri affectus ſunt,vt didiciſti, veluti & per totum corpus

---

† *Faſtidioſum & uigilem uideris.*

† *Salubriter trahẽti &c.*

† A *Locus certe ĩ cod. græcis corruptus ẽ. arbitror tñ hunc eẽ clariorẽ ſenſũ.q̃ (mors) ob parotidas non euẽnit. Nã hoc ita eẽ,cõſtat ex iis, q̃ ſcripſit, nẽpe quòd aderat febris acuta,q̃ non uacat periculo: quòd itẽ aderat ile⁹, q̃ paſſio ẽ pernicioſa: &,quia nõ ſimplr̃ ileũ ſcripſit,ſed graue olẽtẽ. ipſum eẽ uult, multo adhuc magis pernicioſa paſſio ẽ: quocunq; .n.mõ graue olẽtẽ ileũ ĩtelligas,is pernicioſior ẽ nõn graue olente.*

†B *Et magis, ubi ſalubritatẽ polliceri uideat̃ morbus, parotidũ generatio expectãda eſt.*

†C *Ex ãtiquis uertẽdũ.si pro lõget̃ morbus, ac ſalubris ſit, ſi æger humorũ infeſtãtiũ ĩpetũ ad locos, qui circa caput ſunt,hẽat.*

‖ 2.Epi. ſec.1ª.

† D *cũ et pro dignitate excretiõis morborũ,et ad ĩferna corporis fiunt, quorum &c. Vide Hipp. 2. Epi.ſect.1. et 1. Epid. in cõſt.2.*

* φαρμάκων. *ſed forte* πραγμάτων .i. *rei.*

Apus conuulſiones: de quibus nunc ipſum dixiſſe par eſt, non.n.ſimpliciter de manu vel crure vel
alia quapiã parte pronunciauit,inquiens, Quæ conuulſiuo modo exacerbantur.quanquã licebat.
Conuulſionem autem ex repletione malam eſſe inquit Hippocrates. Conſtat autem cõuulſiuos
affectus appellari,in quibus principio,aut non multo poſt,quã fieri cœperint,conuulſiones perſe
uerant,ex repletione ortum habentes. Veluti vice verſa,quæ ex vacuatione, poſt ſudores multos,
vel vomitus, vel deiectiones,vel ſanguinis eruptiones,vel inediã, vel vigilias, vel motiones tum
multas,tum vehementes, fiunt.Nempe ex conuulſionibus aliæ, vacuationes conſequunt magis,
aliæ ſtatim à principio repletiones. Propterea ,vt parotides ex conuulſiuis comatoſisq; , vbi pro-
trahunt,fiant,eſt rationi conſentaneum cunctante ægro.

70 *†Ex conuulſione,Tremore, Faſtidioq;,& Celeriter exigui poſt Aures Abſceſſus Proritantur.* *†Al. conuulſiuũ,tremulũ,faſtidioſum,catochum,exiguos poſt aures abſceſſus proritant.*

Non in exemplaribus oĩbus,quibus ſcripta eſt hæc oratio, eadem habet verba. At in quibuſdã
prædicto verborũ ſcripta eſt tenore.In alijs autem tali: Τὰ σπασμοτρομώδεα τρόπον παροξυνόμε-
να, id eſt quæ conuulſiuo tremuloq; modo accedunt, cum catoche abſceſſus poſt aures ſuſcitant.
*Laudo eos,qui in ſuis exemplaribus dictionem non ſcripſerunt: abunde ſiquidẽ nobis erat per
B miſcente eo ſymptomata multa multis diſſimilis generis hucuſq; perueniſſe,& non ab ægris receſ
ſiſſe.Nempe ſymptomatũ Græcis ignotorum permiſtionem facere ſumme abſurdum per ſe exi
ſtit.Non autem fermè apparent in conuulſione tremoris ſymptomata: fieri ſiquidem non põt,vt
ægris ipſis in conuulſionibus tremores deprehendantur: niſi vtiq; talem ſit author cõtemplatus
ſymptomatum viciſſitudinem,vt, cum conuulſiones quidem relinquerẽt,tremulus fieret homo.
Vbi vero conuulſio inciderit,nõ poſſe dignoſci modum arbitrantur. Symptomatum implicatio **τρόπον.i.modum. ſed forte τρόμον. i. tremorem.*
eiuſdem generis quædam exiſtit,verum ſuperuacua.Nempe ex catoche parotidas fieri abunde à
nobis dictum,augente ſimul & generationis expectationem faſtidioſo ipſo.Immo vero & vrina-
rum affectiones expectationem ſimul adaugebunt.Nomen præterea σπασμοτρομώδες id eſt con
uulſiuum tremulumq;, prauum exiſtit.

71 *An primum Capite doleant,vel & ſuperiore Sudẽt parte,& Superrigeant? deinde & Venter deijciat, & Comatoſum quippiam fuerit? an & Aquoſæ Vrinæ Pendentia alba habentes? & Varie albæ Graue olentes quodãmodo,deinde poſt Aures Abſceſſus? an,& Quibus eædẽ urinæ, Stillatiões è naribus frequẽtes? an et Lingua his læuis?*

Si,vt dixi,prænotionem ab his exordiretur, quæ ſcripſit Hippocrates tum in ‖prognoſtico tũ in Prog.cõ.2.t.
C in epidemijs,de abſceſſibus omnibus vniuerſale quoddam fieret,& ex ijs,quę ab ipſo dicta ſunt,ad 67.4ª.205.d
ſecurius pronunciandum adiumentum. Nam,ſi abſceſſum fore ſperaueris, humorum conſidera
inclinationem,ad quam videlicet fiat partem: atq; ita,vbi ſingulorum capitis ſymptomatum vires
adnotaueris,parotidas fore tum magis tum minus ſperabis. Exempli igitur gratia de ijs, q̃ nunc
ante oculos poſuit,ſermonem facere non malum fuerit. Capitis dolor ex eorum eſt numero, quæ
humorum ad caput inclinationem ſignificant: Sed,ꝙ ſuperiori ſudauerit parte, puſillam ad eiuſ-
modi præſenſionem facultatem habet: Sed maiorem habet, ꝙ ſuperriguerit. Deiectionem vero
alui quõnam quis pacto generationis parotidum ſignificatorium eſſe dixerit,haud ſcio: cum po-
tius modo contrario contriſtantium humorum ad infernas partes inclinationẽ operetur. Coma-
toſum ad parotidum generationem ſignum effatu dignũ exiſtit. Aquoſæ præterea vrinæ,in qui-
bus alba ſublime petunt,ad prænotionem per accidens conferunt: qm̃ aquoſæ quidem abſq; albis
pendentibus incoctum eſſe morbum ſignificant: quæ vero ſubſtantiam ſecundum naturã habẽt,
atque præter id pendens album continent,coctum morbum eſſe indicant abſque abſceſſu. Opor-
tet igitur eas neque prorſus incoctas,neque abſolute concoctas eſſe,vbi natura abſceſſum factura
ſit. Quæ vero variè albæ & graue olentes fuerint,raro quidem abſceſſum,qui fiat, habent: quòd ſi
D aliquando habuerint,malum habebunt. Bene igitur adiecit addubitans /an, & quibus eiuſmodi
vrinæ,ſtillationes è naribus frequentes? malignitates ſiquidem in ſuccis incoctis,& ſi ad caput fe-
rantur,ſtillationes magis è naribus malignas faciunt, non parotidas. Oratio præterea /an & lin-
gua his læuis? dubitatiua eſt: nempe in prædictis & febres malignas fieri, & linguam exaſperari
rationi magis conſentaneum.

72 *Quibus Ampliter & crebro Spirantibus Morbus regius & Febres acutæ cum Duris hypochondrijs Refrigeratæ fuerint,his Abſceſſus magni ſecundum Aures ſuſcitantur.*

Πνευματουμένους eos,quibus magna eſt & frequẽs reſpiratio,dixiſſe videtur: qm̃ & in‖libro de de Vict. rat. in
victus ratione ĩ morbis acutis hoc pacto eos nominauit Hippocrates. Iure optimo ſuſcitãdos poſt mor.acu. cõ.1.
aures abſceſſus ſperat, nempe & rõne nõ caret, atque hoc ſæpius fieri videmus. Si vero πνευμα- t.36.7ª.114.b
τουμένους eos dixerit,qui ventre inflantur,vt non nulli intellexerũt,qui & πνευματώδεις ſcribunt
& πνεύματα, nihil hoc ad parotidum generationem cõtulerit, ſicuti neq; morbus regius. De fe-
bribus aũt acutis & præſertim ardentibus dictum eſt antea, ſanguinis eruptiones mouere, ſangui
nem tum fundentes,tum ad caput ſurſum ferentes. Quæ nam præterea dura hypochõdria dicat,
non clare cognoſcere poſſumus,propterea ꝙ dolẽtia nõ adiecerit: nẽpe hoc adiecto iam phlegmo

nen horum indicabit: non adiecto vero, frigidiusculum tumorem scirrhosum magis, quã flagrantem. Soluũtur vero talia abscessibus magis, non sanguinis eruptionibus: nẽpe in ijs, quæ inflammantur, sanguinis eruptiones maxime fieri conspicimus. Propter alienã vero authoris enunciationem cognoscere exquisite non possumus, an prætermissum sit nomen doloris, obscurius tum pronunciante tum scribente ipso: an hypochondriorum duritiem vere scirrhosam intellexerit. E

Verbum vero/refrigeratæ fuerint/nempe & id dictum est, potest significare non solutam esse febrem, sed partes corporis inferiores, cum alijs collatas minus calidas esse: vt caliditatis * reuersionẽ ex ea reconijciamus. Cum vero magnos abscessus in eisdem fieri dixit, videtur mihi in aliquo vidisse: & ita de particularibus pronunciasse, tanq̃ vniuersaliter pronuncians: satis siquidem fuerit pronunciationem sine nomine /magni/ scriptam fuisse.

** In ĩpreßis legitur ἀναστροφὴν. i. reuersionẽ. sed in quibusdam antiquis habetur ἀνωφορὴν. i. ad superna lationem.*

73 *Quibus Comatosa, Fastidiosa, Hypochõdria dolentia, & Cruenta exigua, in his Parotides exciũtur: antea autem Faciei signa.*

Quod futurus quidam abscessus ex ijs, quæ Hippocrates scripsit, sperabis, deinde in qua corporis fiet parte, vtilem habebis dictam concursionem: nam Comatosum, si & aliud symptoma, parotidas antegreditur: Dolentia vero hypochondria phlegmonen habent, si quis animaduerterit. F Cum autem hæc ita habeant, ad generationem conferent, & fastidiosa, & cruenta, symptomata.

** Al. uomitoria.*

** Al. uomitoria.*

Quod vero in calce orationis dictum est/antea autem faciei signa/valde vtile existit, si quis conuenienter orationem intellexerit: cõuenit autem hoc pacto intelligere, vt verus fiat sermo: verus autem erit, vbi intelligi hoc sensu intellexerimus: Ante parotidum generationem faciei signa cõsiderare oportet, sunt autem hæc, rubor, tumor præter naturam, oculorum humiditas, caliginosa visio, & quæcunq; talia. Si quis vero non omnia, quæ circa faciem apparent, intelligere voluerit, saltem tumorem præter naturã prorsus intelligere oportet. Postq; enim dixisset/in his parotides exciuntur/deinde serie continuata dicens/antea autem faciei signa/videbitur enunciare à communi intelligendum verbum/ exciuntur.

74 *Ventre Nigra Stercorosaq; deiiciente, Coma superueniens Parotidas excitat.*

Haud recte scripsere quidam/ventre nigra stercorosaq; biliosa deijciente/neq; in antiquis reperi exemplaribus, neq; quisq; eorum, qui librum enarrauerunt, hanc nouit scripturam. Quin & biliosa, quę de pallida bile ab antiquis medicis dici cõsueuerũt, non sanè dicta essent eodẽ sensu, quo nigra. Hac de causa vocabulũ/biliosa/expunxi, scriptũ/nigra/quidẽ à Capitone in ipso contextu, G in margine vero à Dioscoride. Videtur autẽ mihi libri huius author cõcursionem hanc in ægro contemplatus, totam voluisse explicare, † ea, quæ ex quodã parotidas significãtis antegressi consequio fiunt, nequaq; distinguens. Sufficiens nanq; ipsi signum est coma.

† Ex antiquis clarius. nõ distinguẽs ea, q̃ casu quodã parotidas p̃ceßerũt, ab eo, quod uere parotidas significat. legitur. n. προηγησάμενα, non προηγησαμένου.

75 *Tussiculæ cum Sputatione, Abscessum post Aures Tollunt.*

Potest & thoracem scribere: fieri siquidem potest, vt facta intro inclinatione, per canalem naturalẽ effluat, quod tenuius est ex conficientibus parotidas succis, ad oris capacitatem, & ita sputationem fieri: consistẽtibus aũt ita rationabile quidẽ alias apparere parotidas. Nẽpe verbũ ἀπαλλάσσει proprie vacuare significat, ipsum aũt vacuari cõsequunt̃ & cõtrahi ĩ se ipsum, & mollius fieri.

76 *In Capitis dolore Coma et Surditas Abscessum aliquem post Aures Eructant.*

Vere semper hæc signa sunt parotidum, quoniam ita fore abscessum quendam ante sperauimus. Succi enim ad caput recurrentes, calidi quidem & tenues, desipientias & sanguinis eruptiones procreant: crassi autẽ & frigidi, comata & parotidas. Capitis dolor vtrisq; communis existit, veluti & surditas: sed calidis magis capitis dolor, frigidis vero surditas: Comatis vero nomen scriptori satis fuit, qui scilicet lethargi appellationem toto subticuit libro. H

77 *Hypochondrij contentio, cùm Comate Fastidioso, & Capitis dolore, Parotidas † Effluere faciunt.*

† Al. ἐπαίρει. i. attollũt.

Rursus & hoc loco coma vnà cum capitis dolore signum indicandæ parotidum generationis effatu dignum existit, coindicat autem & hypochondrij contentio. Per hanc itaq; appellationem phlegmone indicatur, neq;. n. magna est ipsius indicatio. Si vero absq; phlegmone cõtentio fiat, in humorum ad superas partes inclinatione signum ad parotidum generationem notabile existit, sanguinisq; ostendit eruptionem. Fastidiosum vero per se quidem parotidas nullo pacto indicat, sed simul apparens, dictæ concursioni fidem addit.

78 ** Dolores Absque iudicatione soluti, Inutiles.*

** Al. dolorosi post aures abscessus.*

Iam sępius sermo hic tũ particulariter, tum vniuersaliter dictus est: meliusq; ostendit, si adijciat, repente occultati: nam καταμολυνθέντα solutionem, quę sensim fit, significat. Repente vero occultari dolorificas affectiones absq; hoc, q̃ in alia quadam, quæ manifesta sit, parte abscessus fiat, transmigrationem contristantium succorum ad viscera ipsa factam ostendit.

PROGNOSTICA HIPPOCRATIS
CVM GALENI COMMENTARIIS
Laurentio Laurentiano Florentino interprete.

Ad veterum exemplarium fidem recognita.

ARGVMENTVM LIBRI

Proprias Indiciorum omnium vires explicat, quæ ad Præsagiendum in Acutis,
Cæterisq; qui ex ipsis fiunt, morbis sumuntur.

Quàm sint Necessariæ Medicorum Prædictiones.

1 *MEdicum Vti Prouidentia (Vt mihi Videtur) Optimum est.*

Pro præsensione dixisse prouidentiam perspicuum est: igitur infert,
Præsentiens enim & prędicens coram ægro. Cęterum prętexuit operi
pręfationem, vtpote necessariam (q̃q̃ non admodum vtatur pręfationi
C bus) ob quosdam medicos, vt par est, qui illius seculo extiterunt, quales
& nunc sunt, sese nominantes methodicos, medicorum officium habe
ri dicentes, aut præsentem conseruare sanitatem vt in bene valentibus,
aut reuocare corruptã vt in ęgrotantibus: vaticinatoris vero interesse,
prædicere futura. Itaq; docet Hippocrates ex præfatione, q̃ vsui medi-
corum pręsagia habeant, orõne in tria capita diducta. Primũ est, quod ęgri, mandatis medici parẽt
propensius: Secundum, q medicus pręsentiendo, quę ęgrotãtibus euentura sunt, de lõginquo ob
uiã it: & Tertiũ, q crimine vacat internitionis ęgrotãtiũ. Porrò voluit, vt hoc nihilo minus medi
co insit, q̃ vt salutis causa cẽseat. Sed iã adijciamus dictionibus ea, ex qbus singula capita adstruat.

2 *Præsentiens enim & prædicens Coram ægris Præsentia, Præterita, & Futura, Quæq; infirmi omittunt, enar-
rans, Creditur agnoscere magis ægrorum res. Hinc Audent homines {magis} se concredere medico.*

Primum caput hac astruit orõne, audere dicens hoĩes {magis} se concredere manibus medico
rum, quoties prædictiones haudquaq̃ intercidãt. Ita.n. efficitur, vt credat medicus exquisite agno
scere oẽs ęgrorum res, id est qualis nam sit ijs constitutio morbi. Atq; ad hunc modũ sequela texit
D demrõnis: Ex prædictione creditur medicus agnoscere naturam ægrotationis: porrò, qui credi-
tur agnoscere naturam ægrotationis, ęgros habet obsequẽtiores: ac demum, qui ęgros habet obse
quentiores, morbos facilius sanat. Quæq; infirmi omittunt, enarrans. Infirmi omittunt, nõ quæ
nullo pacto agnoscunt: quemadmodum non nulli interpretes inscite prodiderunt, sedes in pro-
fundo corporis perpessas, aut causas, & item affectiones earũ: sed ex causis, procatarcticas nomi-
ne. i. prægressas: ex accidẽtibus aũt, ea, quę euidentia circa corpus sunt, ac sensibus vsurpantur, ver
bi gratia, in pulmonia maxilla rubicunda: nã quædã horum infirmi dicere refugiunt. Ergo, quæ-
cunq; talia per enarrationẽ infirmi nequaq̃ dixerũt, simul atq; audierint à medicis relata, eos opti-
ma ratione demirantur. Cæterũ, quo nam modo id fieri conueniat, procedente sermone docebo.

3 *Ita Curationem optime molietur, prænoscendo ex præsentibus futuras affectiones: Fieri enim non põt, Vt ægros
omnes, sanos faciat: Id enim melius foret, quàm præsentire futura.*

Secundam præsensionis vtilitatem hoc loco persequitur. Etenim, vbi medicus agnoscit exqui
sita ratione affectionem ægri, quosdam prohibebit affectus, qui eam sequi assolent: quorundam
prohibebit magnitudinem: omnibus vero in commune recte prospiciet & præcauebit, quemad-
modum bonus gubernator per futuram tempestatem.

Cum

4 *Cum autem homines intereant, Alij prius, quàm adhibeāt medicum, ex vi morbi: Non nulli adhibentes etiam* E
medicum, ſtatim moriuntur, alij diem viuentes vnum, non nulli paulo plus temporis, ante, quàm medicus arte ſin-
gulis morbis repugnet. Oportet igitur agnoſcere talium naturas affectionum, quantum ſupra vires corporis ſint: Pa
riter &, ſiquid in morbis Diuinum ineſt, illius quoq; ediſcere prouidentiam. Ita enim merito commendabitur, & bo
nus medicus erit. Etenim, ſupereſſe qui poßint, eos uel magis poterit recte ſeruare, ex multo ante tempore ſingulis con
ſulens: Atq; morituros euaſurosq; prænoſcens ac prænuncians culpa vacabit.

Hoc ſermone, duo prędicta vtilitatis capita, q̄ in pręſentiēdo eſt, adhuc adſtruit: adijcitq; eis ter
tium, Inſontē abolitionis crimine fore medicū dicens, quoties conualituros aut; morituros ægros
prænunciet. Igit̄ adoleſcentē medicus quidam nuper incipientē ſudare ſyncopoſe, demiſit in bal
neum: tū aūt ſudoris copia effluente medicus gauiſus eſt, tanq̄ exquiſite opportunum tp̄s conie-
ctaſſet: paulo poſt mortuo ægro medicus à familiaribus, tanquam ægrū interfeciſſet, accuſabatur.
Hactenus fecimus huiuſce præfationis enarrationē, prę̄ter quā ſignificationis verbi/diuinum/
breuiſſimis: quod, inquam, enarrationis genus congruit ijs, qui periti ſunt circa principia, ac ad li
bri vtilitatem feſtināt. Inſuetis vero dictioni grææ, aut ſequelæ in orationibus ignaris, aut vtiliſſi
ma contemnentibus, diuerſantibus etiamnum in cauillis & argutiolis orationum, alius enarratio F
nis modus ꝓprius eſt, longioribus claudens: quē præterire oēm licebit ad vtilitatem feſtinātibus,
in medio relinquentibus librum, dum ad eam veniāt dictionē, cuius tale eſt initium: Conſiderare
conuenit hunc in modum per morbos acutos.

Altera Longior Enarratio Præfationis

Medicum vti Prouidentia (vt mihi videtur) optimum eſt. Non ſecundum communem Græ
corum conſuetudinem videtur Hippocrates vſurpaſſe προνοίας ideſt prouidentiæ, nomen, et-
enim curam & diligentiam ita appellant: quemadmodum Euripides indicauit dicens, Hæc mo- »
riens, tamen multam prouidētiam habuit, vt honeſte caderet. Quinetiam verbum προνοεῖν.i. pro- »
uidere, per omnes modos infinitum multitudine eſt iuxta Grę̄corū intellectū, pro eo, quod eſt cu
rā gerere cuiuſdā rei, & præparare ſemper vtilia. Præterea prouidentia mundum gubernari, vul-
gata alioqui & trita quæſtio, eam ipſam indicat ſignificationem. At vero Hippocrates nō ita, ſed
pro præſenſione prouidentiam dixit (mihi videtur) non ſimpliciter, ſed à communi quadam ſi-
gnificatione ſm̄ vtranq; appellationem. Quod enim mente videantur quædā, anteq̄ fiant, pręui
dere apud Homerum, & item præuidētiæ vocabulum factum eſt: & ab ea ipſa præſentire & item G
præſenſio. Quocirca, quicquid natura ſenſile ratiocinatione perueſtigamus, anteq; intueamur,
præuidere hoc merito dicimus, indicātes verbo, vt talia mēte videamus, anteq̄ fiant: & ob eā rem,
quæ gerunt̄, ſi fiant derepēte, ſine arbitrio & cogitatione: ſi conſulto, cū prouidētia fieri dicimus:
« id quod Soloni quoq; eſt proditum, hunc in modum: Interſtinguant perpendātq; iudices Areo-
« pagitę, conueniet, num cædes, vulnus, incendium, prouidentia cōmiſſum ſit, & item medicamen-
tum ſi quis adhibens interemit. Quinetiā Rethores antiquiores ſępenumero talia verba & nomi
na vſurpant: in quibus, quæ prouidentia geruntur, diducuntur aduerſus ea, quæ ſine vlla cōſulta-
tione & deliberatione cōtingūt: Verbi gratia, ſi quis inuitus alterum oblęſit, aut ſi percuſſit obir
tus, haudquaq̄ prouidentia extitiſſe dicunt: ſed, ſi quis multo cogitauit ante aliquid tale commit-
tere, & conſiderauit, quo pacto, prouidentia id commiſſum volūt. Id ergo cōe ſignificatur apud
Græcos de prouidentiæ vocabulo, bonarumq; & malarum geſtionum: nec, vt quidam exiſtimāt,
de bonis tantūmodo dici aſſolet. Etenim ea ipſa quæſtio, vtrum fortuna quadam regat̄ mundus,
*Al. non de. an prouidentia, dē cōi ſignificatione relata eſt: quo ex oppoſito fortunæ dilucet. Porro quidam
non fortunam, ſed caſum, aduerſum prouidentiam diuidunt, idem vtraq; appellatione ſignifican
tes. Quin etiam ſæpenumero dicitur à philoſophis mundū melioris prouidentia gubernari, me H
lioris appellationem adijcientibus: propterea q̄ ſciant prouidentię vocabulum melioris deterio-
riſq; cōe eſſe. Mihiq; videtur, vt prouidentia ex aduerſum dicta fortunæ, non ita dicatur ex ſigni
ficatione communi: ita enim vocata prouidentia, bonarum functionum tantummodo nomina-
tur: Vniuerſi enim prouidētia, haudquaquam eſt functionum malarum. Si igitur prouidētia ſe-
cundum hāc communem ſignificationem dicta eſt, conſtat, vt ita appelletur ea ratione, q̄ aliquid
antea, q̄ fiat, mente videatur. Pari modo præſenſionis vocabulum factum eſt. Si enim, quæ ſenſi-
bus ſuapte vi & natura vſurpantur, quibuſdam perueſtigamus indicijs, merito talia dicimus προ-
νοεῖν.i. pręuidere, perinde quaſi νοεῖν.i. mēte videre, dicamus ante, q̄ oculis cernamus. Ita efficitur,
vt rerum, quæ per tria accidant tempora, præſenſio ſit. Vates enim nihilo minus demirandus eſt,
qui, tanquam præſentia, dicat præterita, quæ non vidit ipſe, quàm qui futura prænunciet: pari ra-
tione, qui ea, quæ nunc gerūtur quidem, ante quàm videat, nihilo minus, q̄ ille, bonus vates eſt. Id
igitur Hippocrates indicauit dicens, Præſentiens & prædicens coram ægris præſentia, præterita,
& futura. Eiuſdem ergo artis intereſt præterita, quæ non videris, dicere, vt extiterint: & item
præſentia, atque etiam poſt futura: Vſu vero inter ſe admodum diſſident: futurorum enim præ-
ſenſio vtiliſſima eſt: præteritorum vero inutilis quidem alijs, ſed vtilis vni medico, cui libeat ar-
tem

A tem suam ostentare. Cæterum hæc,q̃q̃ non sint medicinalis propria artis,tñ enarrationi nimiũ cõcinunt,explicãti simplicitas in cõmentarijs noĩum significationes. Illud ex superabundanti quidem relatum est ad enarrationem,vtile vero ad aliquid aliud,quod quidã dicũt expositores de moribus scriptoris,modestiã cõmendantes ẽt hoc loco dicẽtis/vt mihi vr̃, optimum est. Potuit.n.dixisse/medicũ vti prouidentia,optimum est/ipse vero hac quoq; parte adiecit verbum/vt mihi videtur.q̃uis scripturus huius decreti demr̃onem. At vero,quę Herophili sectatores dixerunt, diuidentes præsensionẽ à prædictione,non solũ inutilia sunt vel impropria significata, sed sophistica & falsa. Atqui vñr rerum discrimina docere, nõ de significatis institutiones tradere: primum in eo ipso peccãtes,q; nesciãt se de sigñatis facere sermonẽ,non de natura rerũ vtiliũ medicinę. Sẽsio enim p̃sensionis noĩe cõtenta dr̃ magna ex parte,si firma sit: interdũ vero,& si qd desit, ne firmissima sit,tunc silr̃ noĩatur. Quo circa non nunq̃ cũ adiectione dicunt ij,q talia enarrãt, interdũ exquisitã sensionẽ,interdum ratam, qñq; firmã,aut ẽt perpetuã,ex ipsa adiectione indicãtes nequaq̃ sigñari semp firmũ de noĩe sensionis. Pari rõne p̃sensio duplex est: altera firma,verbi gr̃a,ab hyeme futurũ ver est,à quo ęstas,post autũnus: nõ firma altera,in ijs,q̃ Aratus versu cecinit de Luna:

« Si vero cornu sublimius annuat illi,
« B Vim Boreæ expectes: Austrum,si recta supinat.

Ita.n.fieri magna ex parte obseruatum est, atqui interdum non ita contingit. At vero Herophili astipulatores volunt præsensionem esse firmã & stabilẽ: prædictionem vero non item. Multa.n. prædici dicunt,q̃ non eueniant: perinde vt quis possit prædicere ea, quæ non præsensit: aut aliud voce eloqui,q̃ quod est animo cognitum: q; si nolint appellare cognitum, prorsus nominent opinatum,†ita vt antecedat in animo prædicentis. Sed,si non dicant præsensionẽ,sed pręopinationẽ, non tñ græci vocant præopinationem: qũo nec Herophili sectatores,etsi parte plurima barbarissant. Aut igitur præopinationem lege sanciant diffidere à præsensione, pariter suadentes hominibus recipere legis sanctionem: aut,si id facere non queunt,vocabula rerum ƀm consuetudinem inaudiant. At vero in consuetudine est medicis,spem de futuro magna ex parte & item firmã, nominare præsensionem. At fidi medici interest non talia vestigare, sed quo pacto quispiã in ægris prædicendo ventura, maxima ex parte verus sit,raro falsus.Etenim vocula,maxima ex parte, singularis quidem est, sed rerum plicas multiformes agnoscit, iuxta maioris minorisq; rationem. Si quis igĩ viginti prædictionibus oberrat semel, interpellauit perpetuitatẽ: melior tñ est, q̃ qui bis à fine prædictionis intercidit: rursusq; melior hic est, q̃ qui ter: qũo rursus ille, q̃ qui quater elu-

C sus est. Quanq̃ promiscue tribuitur omnibus,consequi finẽ magna ex parte. Talem ergo docendi viam,ex qua auspicatus quispiã sæpius alio consequatur finem, admittere, superuacuam aũt in significationibus noĩum operositatem abalienare & defugere conuenit: quã Prodicus tantus sophistes exosculatus,peritioribus grauis molestusq; erat: subindeq; à Socrate mordebaĩ apud Platonem,in cæteris alioqui cõmendatus. Sed non recte fortasse feci inter initia memorãs Herophilum: præstat.n.indicare vera pręcepta medicorũ, ijs,qui studeant ministerijs artis,neq; morari eos bifariam, partim docendo deliras fabulas sophistarum,partim refutando. Rectius.n.erit vtilia in his cõmentarijs tantũmodo persequi,quærere vero alio volumine, & considerare in maiori ocio, quæcunq; Herophilus in prognosticũ Hippocratis obloquatur. Qvęq; Infirmi omittunt,enarrans,creditur magis agnoscere ęgrorũ res. Oportuit eos,qui talia enarrare aggrediuntur,†ostendere ipsa re,quam ob rem ita scribere audeant.} Etenim promptissimum est,quicquid libeat,scribere: difficile vero talẽ indicare contẽplationem, ex qua magna ex parte consequaĩ finẽ, dicendo ægris nõ futura solum,sed ẽt ante facta,quibus ipse nequaq̃ interfuit,& itẽ præsentia circa ægros, q̃ non dũ audiuit ab eis,nec ipse agno*uit: quẽadmodũ nos in ijs, q̃ dicemus, erimus merito credẽdi, quoties operibus ipsis pręstruamus contemplationis veritatẽ. Cæterũ,ne cogamur semel atq;

D iterum eadem scribere,nunc in enarranda præfatione, & item post in enarrandis particulatim dictionibus,satius duxi hęc omnia seruare in enarrationibus dictionum medicinaliũ,q̃ in hoc libro sunt,dicendis,maxime quia id non dũ quispiã fecit ex ijs,qui librum enarrauerũt,alioqui maxime necessarium.Quod.n.cẽsuit Hippocrates exercere medicũ, quantũ in hęc agitur, omisit, nequaq̃ indicãs,quo pacto conueniat p̃terita,aut præsentia,non p̃specta à nobis sensibus,p̃sentiri. Et, Si quid in morbis Diuinum inest, illius quoq; ediscere prouidẽtiã. Quid'nã sit Diuinũ illud, cuius fieri admonet pręsensionẽ,inter expositores dissensio est. Non nulli putant ob iram quandã deorum hoĩbus accidere morbos,dicuntq; testimonium huius opinionis ex ijs,qui vocatas scripserũt historias citra rõnis adminiculum, nequaq̃ indicantes, vtrum fuerit Hippocrates huius opionis: quod,inq̃,erat officium boni expositoris. Non.n.simpliciter dicẽdum est per enarrationes,quicquid nobis videatur verum,sed quod sit ƀm sententiã scriptoris,q̃q̃ fuerit falsum. Videtur.n.Hippocrates nullo suo libro causam ægrotationis in deos refundere, qui & ‖ βλητὺς .i.percussos,vndénam ducti veteres ita vocarint,volumine de victu acutorum morborũ ostẽdit. Hic igitur liber cõfesse verus germanusq; est. At libro,‖qui est de sacro morbo,multa quoq; scripta sunt ad obstirpãdam suspicionẽ eorum,q à dijs mitti ęgrotationes cõtendunt.Nõ igĩ epilepsiã putamus diuinũ esse morbũ, neq; amorẽ: id.n.credentes quidam,verã quidem scripserunt historiam,deprehen-

disse

† ita ut antecedat in aĩo p̃dicẽtis si non præsensio, at certe p̃opinatio, non tamen &c.

† ostendere prius ipsa opere, ita deinceps scribere audere.

* Aliter, uidit.

de Vict.rat.in morb. acut.cõ. I.t.35.7ª.114.b

In lib.de Morbo Sacro stati in principio.

disse Erasistratum ob amorem ægrotare filium regis: diuinum tamẽ esse nequaquam docuerunt, neque E ab Erasistrato, neque ab Hippocrate vocatum, neque ab alio quodam medico, amorẽ. Porro eos, qui gracilenti sint decolores'ue aut insomnes aut febricitantes ex causis amatorijs, illo capite complectuntur maiores, quo de causis procatarcticis.i. prægressis cõmemorant. Cum.n. hę in plura diducantur genera, vnum ex his tristitia est. Tristantur vero, hi quidem in mortuis liberis, aut necessarijs, aut cognatis, aut amicis: illi vero, expectantes se ipsos vel suos affici, vel ẽt patriam oẽm fore euersam. Itidem tristãtur studiosi pecuniarum priuati pecunijs, vel ẽt ambitiosi priuati gloria, & item alij oẽs ita afficiuntur. Ex his ergo sunt, qui ob amorem tristantur, haudquaquam diuinũ perpessi, sed humanam affectionem: nisi quis credat poetis, qui fabulantur dæmonem quẽdam pusillum, recens natum, gerentem faces ardentes, homines quosdam in hãc agere affectionem. At vero, qui decretorium genus dierum diuinum appellet, suum quendam comprobauit affectum, haudquaquam prodidit Hippocratis opinionẽ: Non.n. simpliciter, quęcunque causas habent incognitas aut inopinabiles, diuina vocamus, †sed vbi mirabilia habeantur duntaxat: quanquam nec ignorauit Hippocrates causas decretoriorũ dierum, vt in commẽtarijs de diebus decretorijs a nobis perpensum iã est. Igitur, vt docui, nequaquam memorare conuenit per has cõmentationes, quæcunque prodita perperam sunt, sed quæcunque verisimilia & consentientia videantur. Et ob eã rem, quod ab He- F rophilo perperam scripta sunt in præsensiones Hippocratis, dilata ad alium locum dissimulabo: idque nunc, & toto deinceps volumine ipse efficiam, & itẽ commoneo faciendũ ijs, qui in tales incidunt cõmentationes, quo minus culpent me multa expositorum errata de cõsilio reticẽtem. Sed, si diligenter lecturi sint, quæ a nobis sunt prodita, illa ex se ipsis æstiment atque arbitrentur, licebit.

†Al. sed certe ea, admirãda duntaxat vocamus, non diuina.

Ergo omittentes nugas, quæ de Diuino circũferuntur, nitemur ipsi eam rem secundum Hippocratem vestigare. Igitur, vt vnum aliquid ad artẽ medendi attinens, Diuinum sit, nec solum ab Hippocrate cõmendari cognitionem eius, sed ẽt ostensam esse, cuiuis perspicuum est: Scriptor.n. deridiculus foret, cõmendans rei cognitionem, quam nullo pacto docuerit. Quare, ipsa Diuini presensio vnũ ex ijs sit, oportet, quæ ab Hippocrate dicta sunt. Itaque dicamus, fidentes iam, non aliud haberi id, præterquam ambiẽtis nos aeris conditionem, de qua scripsit in sententijs ita: ‖ Si hyems squalida & aquilonia fuerit, ver vero pluuium australeque, febres acutas fieri æstate necesse est, & lippitudines, & intestinorum difficultates, maxime mulieribus, & ijs, qui humidam habent naturam. Hæc & alia, quæ deinceps sunt prodita, præsensiones sunt eorum, quæ in nobis ob circũfluxi aeris causam infestant: de quibus per sententias breui summa, quasi decursu per capita, cõmonuit, sed libris de morbis vulgarijs latius docuit, in hoc vero prognostico omisit, quandoquidem ad hãc contẽplationẽ attineat. G Itaque rectius erat quæsiuisse, quam ob rem dicere supersedit, quid nam diuinum habeatur, quam prauę enarrare. Mihi vero videt ob libri magnitudinem haudquaquam adiecisse huic volumini doctrinam de vulgarijs morbis: & ob id simul, ac absoluit librũ, in calce hæc adscripsit: ‖ Oportet quoque impetum morborum vulgariorum cito considerare: nec non tenere tẽpis cõditionem. Ergo, quod necesse sit agnoscere medicum, si quid aliud, quod ad præsensiones attineat, ita etiã genituram morborum vulgariorum, indicauit: proprium vero volumen seorsum illis dicauit, per sententias, inquam, vt est proditũ, breui summa: libris vero de morbis vulgarijs, fusius tractatum exoluit. Quã ob rem non nulli expositores statim ab hoc opere libros de morbis vulgarijs merito enarrauerũt, & nos similiter faciemus.

3ª. Aph. 11. Ext. ord. 20. h. Et li. de aere, aquis, & locis. 2ª. 4. cap. 6. a. d.

Infra. cõ. 3. t. 38. 212.. a

Notæ Ex Facie

5 *Considerari autem cõuenit hunc in modum per Morbos Acutos: Principio Vultum ægroti, sit'ne Similis bene valentium, potissimum sui, ita.n. Optimus erit: Si vero quam maxime Contrarius simili sit, Horrendissimus est.*

Perspicue indicauit, quod hoc libro de morbis agat acutis. Incepit autẽ ab indicijs, quæ in vultu existũt, eo quod in primis appareant, & vim obtineãt magnam. Quod hæc igitur in primis appareant, H cuiuis perspicuũ est: quod autẽ vim ad præsentiendum obtineãt magnã, deinceps discas, licebit.

Atque in primis reuocet in aĩum cõis totius medicinalis artis præfatio, quã libro κατ' ἰατρεῖον prætexuit hunc in modũ: ‖ An similia, an dissimilia sint, statim inter initia cõsiderandum, a maximis, a facillimis, ab ijs, quæ ex toto, & vsquequaque accedunt: &, quæ contueri licet obtutu, tactu, auditu, lingua, & aĩo vsurpare: Non.n. præsensio solũ, verũ ẽt agendorũ indicatio ab his inchoantur. Ac de agendis quidem, libro de curandi via & rõne definitum iam est: De pręsensione autẽ nũc agendum est: remonẽdũque, vt intersit præsentiẽdi artis, non solum futura, sed ẽt præterita ac pręsentia, ex quibusdam indicijs in corpore inuenire. Sed præsentium cognitionẽ proprio & suo noĩe consueuimus noĩare διάγνωσιν.i. dinotationem. Itaque considerandũ admonet vultum ęgroti inter initia, similis'ne an dissimilis bene valẽtium sit, sed potissimũ sui. Nam & hoc vnũ de dogmatibus Hippocratis est, vt non solũ ex ‖ cõi natura oĩum, sed ẽt ex propria vniuscuiusque, pręcepta artis cõsiderentur. Quoniam enim conferri partes affectas censebat cum bene valẽtibus, non alienas intueri consulebat, sed eius, qui affectus sit. Optimus igitur ęgri vultus est, quoties simillimus sui permaneat: e cõtrario deterrimus, si quam maxime in cõtraria vertit: Eos vero, qui inter optimũ et deterrimũ habeãtur, tua interest cõsiderare finitis extremis: nã, si propiores sunt optimo, meliores: si deterrimo propiores,

de his quæ in medicat. fiunt, cõ. 1. t. 1. 7ª. 197. f.

1. Epid. cõ. 3. t. 1. 3ª. 117. a

A piores, deteriores existunt: medij vero inter hos sunt, qui pari vtrinque intercapedine recedunt. Itaq; vultum optimum vno capite cōplexus indicauit: etenim simillimus ei, qui s̃m naturam est, optimus existit: maxime vero contrarium, †vt pote nobis nequaq̃ familiarem, particularibus indicijs explanauit: quorum singula seorsum aggrediar, prodita deinceps, ad hunc modum.

† ut pote nobis neq; familiarē neq; præcognitū, ipse ex multis particularibus. & cete. Quo ī loco men dose legitur in īpressis τῦ δὲ προγινωσκόμενον pro ἐδὲ προγινωσκόμενον. Et ita et videtur legisse vetus iterps.

6 *Fuerit Autem eiusmodi Nasus Acutus.*

Malum hoc indiciū primū adscripsit, nasum acutum. Sed oportet, vt docuimus, tanq̃ ad eū, qui s̃m cuiusq; naturam est, conferendo cōsiderare: nam, si natura simus est, nasus prorsus acutior apparebit, quemadmodum si aquilinus, aut ēt subrectus est. Ita vero considerādum est, vt, inquantū a naturæ forma recessit, in t̃m ipse prauus existat. Itaq; acutus nasus plane apparet in ijs, qui longiore morbo extenuati, aut labore conflictati sunt, aut quouis mō exoluantur, aut animo linquātur, & item omnibus defunctis. Et ob eam rem quis merito colliget epilogismo, cōi omniū hominum vtens rōne, prauum esse indicium, quod per malā existat affectionē. Ceterū, que nam sit talis affectio, per quā nasus acuitur, dogmaticæ iam contemplationis munus est indicare, quā deprehendi t̃mmodo analogismo conueniet. Analogismus vero ratio est, quæ ab euidenti auspicatur, B rei obscuræ faciens cognitionem: Epilogismus vero cōis ratio est, & omnium assensu conspecta. Sed primum epilogistice de singulis consideremus indicijs: rectius.n.erit ex confessa cōiq; oīum hominum ratione facere initialem doctrinam, q̃ statim inter initia venire ad analogismum.

7 *Caui Oculi, Tempora astricta, Aures frigidæ contractæq;, & Fibræ earum versæ: & item Cutis circa Frontē dura, intenta, arida: & Color totius Vultus viridis, aut niger.*

Hæc quoq; indicia omnia circa vultum existunt in morbis diutinis, & laboribus, & animę defectionibus, & multo magis in morte. Epilogistica enim ratio facillima est, vt dissimilia naturæ, mali cuiusdam obtineant significationem, posito eo, quod statim ab initio, confessum cōspectumq; est, vt maxime contraria naturæ, exitiosa: similia vero, salutis indicia, habeantur. Itaq; hæc a nobis de eis epilogistice dicta sint: nam post, exquisita ratione de omni eorum natura considerabimus.

Fiūt ergo tales affectiones aut ob aliquam causam consumentē & corrumpētem partes aīalium carnosas, aut ob debilitatem natiui caloris, qui non insuper extēdi in extremas corporis queat partes, sed in visceribus solis exiguus obseruetur. Porro hunc.s.comitatur affectū, vt non preterea affluat ad extremas corporis partes t̃m sanguinis aut spiritus, quantum antea affluebat habentibus C per naturā: & ob eam rem in vultu maxima mutatio naturalis habitus liquido apparet. Cum.n. partes osseæ & item carnosæ & humidiores inter se adiunctæ sint: tum aūt osseę persistant similes propter terrestrē substantiā: carnosæ vero humidioresq; consumanē facile, & collabanē in se ipsas ob inopiam spiritus & sanguinis: facillimus cognitu affectus est. Nasi.n.circa solas noīe pinnulas substātia carnosa, subsiduum vero omne osseum est: merito igitur, quoties pars carnosa cōsumpta aut vacuata considat, extremū eius tenue redditur: pari modo, quoties vehementer refrigeratur, quod iam defunctis accidit: stipata.n. per refrigerationē substātia carnosarum partiū, gracilentus in summis merito redditur: non enim aliū quendā nasum vocamus acutū, q̃ qui gracilētus in summis existat. Igit̃ ad hunc modū nasus acutus apparet. Caui præterea fiunt oculi pp eas ipsas causas: sed, q̃to humidiores molliores q; summo naso sunt, tanto citius cauanē. Quin etiā spiritus animalis copiam participāt, & item caloris non parum h̃nt: quibus deficientibus, merito contrahuntur: Id vero, cauitas oculorū est. Tpa similiter adstringunē, propterea, q; sola ex vniuerso capite musculos habeant, quos noīant a tēporibus crotaphitas: reliquū vero caput oē prorsus carne vacat. Aures frigidæ & cōtractæ, quia cartilagineæ, carne vacant, & pauci sanguinis sunt. Itaque celerrime refrigescunt, vt quæ suapte natura ad affectum instructiores paratioresq; sint. Sed quā D ob rem fibræ earū versæ sunt? an quia molliorem obtinēt substantiā, non quemadmodum subsiduum oē, quod, inquam, tenuis cartilago exquisite est tenuiore intecta cute? Quā ob rem de prædictis causis fibræ extenuantur, vertunt, siccātur, stipant: ita vero affectę, retrouersus tendunē magis ad originē præbentium illis sensum neruorū. Etenim conuelli, cunctis corrigijs exiccatis cōe est: propriū vero vnicuiq; in corpore parti est illo verti & cōuelli potius, vbi innexorū ei neruorum initiū est. Id.n.in digitis plane intueri licet, si.n.intimus tēdo ab aliqua cā extensus fuerit, digiti perspicue inflectunē: si extimus, extenduntur. Cæterū ob eā ipsam siccitatē stipationēq;, cutis oīs circa vultum oēm duriuscula apparet & intēta: affectus vero manifestius apparet circa frōtem, quia carnosa substantia tenuior hac in parte cuti subtenditur: de prædictis vero causis carnosa natura afficitur magis, q̃ quæ cutacea existit. At vero coloris mutatio pessima est, quoties ad nigrum existat, vtpote sanguine refrigerato, quemadmodum vbi foras effusus sanguis conglobatur: moderatior vero, quoties in chloron.i.viride, fuerit. Veteres enim assolent ita nominare non nunq̃ pallidum colorem: interdum, vt pleriq;, brassicam & lactucam chloras.i.virides, nominant, qui quidem color nigrior est, q̃ rubidus: est ēt tanq̃ initium quoddam nigri liuidiq;, quē frigus efficit, quemadmodū & ipsum ēt nigrū colorē efficit. Quo circa vultus, in quo oīa prædicta h̃ntur necrodes.i.exitiosus seu cadauerinus, merito noiat: isq; p morbos lōgiores sępenumero videtur.

detur: raro vero inter initia apparet, & ob eam rem cum maximo periculo eſt, vt qui nullam abs E
tempore cauſam habeat. Longo enim interpoſito tēpore conſumi corpus, & item refrigerari par
tes extremas, haudquaquã mirabile eſt: inter initia vero pręſertim acuti morbi prorſus exitioſum
cenſetur, niſi ob aliquam aliam cauſam talis extiterit. Cæterum, quę nam committere cauſę eam
rem poſſint, ipſe procedente dictione docebit. Nunc vero rem adijciendam, quam videtur Hip-
pocrates omiſiſſe, prius audi. Vt enim per morbos diutinos talem fieri vultum nō admodum exi
tioſum eſt, ita nec in terra frigida, hyeme, conditione frigida, ſenecta: quemadmodum per ſenten-
2ª. Aph. 34. Ex. tias indicauit: ‖ Per morbos minus periclitantur ij, quorum naturæ morbus cōuenit, aut ætati, aut »
ord. 17. c habitui, aut tempori, q̃ quibus non competit aliqua ex his ratione. »

8 *Si igitur Inter initia morbi Talis fuerit Vultus, Nec dum ſcrutari alijs ſignis poſſibile ſit, Interrogare oportet, nũ Vigilauerit homo, an Aluus reſoluta admodum fuerit, an Fame affectus: Et, ſi quid horum comprobet, Minori cum periculo eſt. Indicantur vero Talia per diem & noctem, ſi ob has cauſas talis fuerit vultus. Si vero Nullum horum dixerit, Neq; prædicto tempore deſtiterit, ſignum eſſe Exitioſum ſciendum eſt.*

Sũme exitialis & inſanabilis morbus eſt, per quem ſtatim inter initia vultus exitioſus ſine exte
riori cauſa extitit: minori vero cum periculo eſt, ſi propter aliq̃ cauſam euidentem acciderit, ver- F
bi gratia, propter vehementem inſomniam, aut inopiam alimenti, aut alui fluorem. Præſtaret.n.
nec ex his cauſis quidem nimium exolui vires inter initia ægrotationis: minori vero cum pericu-
lo eſt, quoties ob aliquã talem cauſam extiterit, non ob maleficentiã ægrotationis. Sed, quæ nam
ſit affectio corporis, in qua talis vultus efficitur ſtatim primis diebus, perſpicue breuibus tibi iam
explicabo. Vbi debilitas detentoriæ in animalibus facultatis pariter ſit, atq; humores tenuiores,
cum febre calida, pręz debilitate excernitur ſubinde aliquid inuiſibile pp paruitatem extra cutem,
vtpote tenuioribus humoribus effluentibus. At vero febris etiã magis conſumit tenuiſſimos hu
mores, minus vero tenues extenuat, ita vt nunq̃ vacuatio deſinat, ſed ſimiletur cōtinuis vomitio-
nibus, aut alui fluoribus, aut ex vrina immodicis vacuationibus: verum intereſt, ꝙ eæ ſenſibiles
ſunt: ea vero, quam nunc cōmemoraui, præ tenuitate fluoris inuiſibilis eſt. Talis ergo nequaq̃ cō
ſiſtit vultus in morbo pituitoſo, quēadmodum nec in plethorico, propter exuperantiam ſangui-
nis: ſed inopiam potius eſſe oportet in corpore, & laſſitudines quaſdã præuenire & curas: ex his
enim humor colligit̃ bilioſus. At vero, ſi terra calida ſit, & anni tp̃s æſtiuum, & conditio calida ſic-
caq; tũc ſanè tali affectione prehendi hominem vel promptius eſt, potiſſimum quoties bilioſior
fuerit ex natura. Quinetiam nō nulli facile diſcutiuntur, atq; difflantur: alij vero os ventriculi de- G
bile habent. Quæ oĩa quoties ſimul concurrunt, tale corpus propenſiſſime prehendi poteſt affe-
ctione, q̃ vultum exitioſum cōmittat. Si igit̃ hæc quiſpiã agnoſcit, non ſolum præſenſionē, ſed ēt
curationem, poterit inuenire, habēs intentionem firmare vires ventriculo idoneis alimentis. Sed
hæc non parum extra itineris propoſitum dicta ſunt. De Cauſis exterioribus conſiderãdum ex-
quiſitius eſt. Hæ ſunt (quarum ipſe nominatim habuit mentionem) fames, inſomnia, fluor alui:
quibus adijcias, licebit, ſimilia horum, vacuationem immodicam ſanguinis è naribus, aut vulua,
aut mariſcis, aut vulnere, aut quouis alio mō: & item mœſtitiam vehementē, quæ, quibus libeat
cauſis, conſtiterit. Sed forſan recta rōne aliquis dicet hãc dictã eſſe ab Hippocrate poteſtate in ſer
mone, qui eſt de inſomnia: accidit.n. inſomnia ēt ob alias cauſas: accidit ēt pp mœſtitiam: ita vt in
ſomnia vl'ior ſit, quam mœſtitia: & ob id continere eam merito dicetur. Itidem aluus admodum
fluens, exemplũ tibi cuiuſuis immodicę euacuationis erit. Si igitur diligēter verſeris in operibus
artis, peritusq; ſis circa vniuſcuiuſq; rei formã, ſæpenumero apparebit cauſa, q̃ talem vultum cō-
mittat. Signa vero earum dictu difficilia ſunt: & ob eam rem tradere ea ſermone, q̃q̃ pleriq; noue
rint medicorum, refugiunt: ſed omnia proprijs & ſuis locis à nobis explanata iam ſunt. Quapro
pter ipſe quoq;, poſtq̃ didiceris ea, poteris interdũ ingreſſus ad ægrum pronunciare de cauſa, q̃ ta- H
lem vultum cōmiſit: ſed potiſſimum, vbi pręcedentē oēm victus rōnem noueris ęgri: cōſiderans
præterea de temperamento eius: & multo magis, vbi peritiam habeas de motu arteriarum: præte
rea & de qualitate febris. Subijciamus.n. aliquē, gratia exempli, tp̃e ęſtiuo, per cōſtitutionē calidã
& ſiccam, bilioſum ex natura, adoleſcētem, ex conflictatione, inopia, & mœſtitia, incepiſſe ęgrota-
re: ſitq; calor eius, tangendi ſenſum admodum mordēs, & vrina bilioſa, & pulſus virium indicãs
debilitatem: ſuſpicare hunc talem in relata fore cōditione, ob quam vultum cito ſit habiturus exi-
tioſum, niſi congrue nutriri anticipet. Itaq;, ſi talia circa ægrum neq; præceſſerint, neq; primo die
vel ſecundo apparuerint: tertio vero ingredienti tibi vultus appareat, qualis nunc dictus ab Hip-
pocrate eſt: ſcias hũc propter aliquam cauſam exteriorem ita affectum. Igitur apud te conſidera-
bis, quid nam potius in eo extiterit, num excretio aliqua multa, an inſomnia. Ex inopia enim nō
erit talis vniuerſim, niſi præuenerint talia morbum, qualia dicta iam ſunt, atq; ex natura fuerit ta-
lis, qualis dictus eſt. Si igitur pridie videas ęgrum, haudquaquã te latebit multa futura ſpōtina ex
cretio: firmiſſima enim eius indicia habentur, quæ à nobis in cōmentarijs de iudicationibus, &
item libris de præſagijs ex pulſibus, explanata iam ſunt. Quapropter licebit ſtatim aſpicienti ho-
minem definire vehementem extitiſſe inſomniã; etenim videbis oculos eius admodũ ſqualidos:
qui

A qui non propter euidentes & immodicas vacuationes, perinde vt propter insomniam tales redduntur. Porrò videbis palpebras resurgere difficulter, & item talem habere formulã in conniuendo, atq; etiam & instabiles haberi, quales per somnum obstupidum (ita.n. coma interpreter) existunt. Quinetiam, vbi nunc primum tibi appareat æger, antea vero nullo pacto eum perspexeris, talia signa, atq; ea, quæ ex pulsu percipiuntur, aliq̃ indicabunt dijudicationem: per immodicas.n. excretiones, seruabit aliquod adhuc (q̃q̃ exiguum sit) indicium formulæ, significans eas: per insomniam vero, chordulæ extentæ speciem referet. At, si propter inopiam duntaxat in talem vultus venerit affectionem, ex dictis indicijs neutra adsunt, neq; insomniæ neq; excretionis: & ob eã rem potius ex accidẽtibus, quã ex proprijs signis, in illis præsagire conueniet propter inopiã alimenti deductum esse eum in talem affectionem: & adhuc magis, quoties febris, proprietatem caloris discutientis, exquisita ratione consideranti tibi, nequaq̃ importet. Si enim talis appareat, ob illam potius, q̃ ob exteriorem causam, gracilentum ita videri vultum existimandum est. Cęterum conuenit immorari diutius attrectando totam manum, non solũ carpũ ęgri, sed ẽt superiores partes: diligenter animaduertendo, si non solũ acriorem, sed ẽt si substãtiæ copiã vnà secum & quidẽ corpulentam reportet, veluti flãmulam q̃dam peruadentem cutem tuæ manus, qua cutem ęgri cõ

B tingis, seq; insinuantem perspicue in profundum: tales.n. febres sunt, quæ vultum istiusmodi cõmittunt. Hæc Igit̃ (vt docui) dici quidem possunt difficulter: non tñ omnino dici non possunt, neq; difficulter agnosci ab ijs, qui circa ea exercitati sint, quiq; viderint talia sæpenumero à me omnia prædici: sed multo magis, si studuerint agnoscere operibus ipsis, quæcunq; in commẽtarijs de præsagijs edocti sunt, eò q̃ videant quidem talia prædici, vt fieri possint, re ipsa discentes: non reprobantes vero prius, quę ab initio videntur cognitu difficiliora. Nã geminos fratres simillimos quidẽ, semel aut bis videndo, nequaq̃ interstingues: ex necessarijs vero nullus hallucinatur. Hęc igitur dicta sunt ad cohortandos iuniores, sed potissimum eos, qui nunq̃ prædici hæc omnia à nobis perspexerunt: nõ.n. solum insomniã dicere possunt, sed ẽt vt propter mœstitiam tale quid extiterit. Non.n. Erasistratus videns coruos aut cornices volãtes, deprehendit adolescẽtis amorem, nec (vt quidam dixerunt) amatorium pulsantes sensit arterias adolescentis, nullus.n. pulsus proprius amoris est ac peculiaris: Sed queadmodũ apparuit interdum ẽt mihi, cui inijcienti manũ carpo ægri, muliere vero quadam visa earum, quæ domi erant, statim inęqualis pulsus atq; inordinatus euasit: paulo vero post ad habitum naturalem, simul recedẽte muliere visa, rediuit. Ita.n. mutatus pulsus communem quendã significat perturbationis affectum in animo fuisse ægroti. Per-

C turbationem vero hanc interstingui conueniet ex ijs, quæ dicunt ab eo pariter aut videntur: etenim rursus dictis quibusdam, pulsus vertit ad inęqualitatem, perturbato ægro ob ea, quę audiuit. Sed de his seorsum à me scriptũ iam est dicato opere, cui titulus est De præsentiendo. Nunc vero ad institutũ redeamus. Illud agitabatur, vt multa de præteritis & item præsentibus coram ægro posset medicus dicendo cõmendari, velut ea, quæ nunc dicta sunt hac orone, insomniam, alui fluorem, famem. At vero interdum ex his vnum definite dicere difficile est: sed è duobus alterum, aut è tribus vnũ prorsus, possibile erit firmiter pręsentire. At vero id quoq; laudem feret apud audiẽtes, interrogando, præsentione facta ad hunc modum: Num ob insomniam vehementem, an alimenti inopiam attenuatus est? sæpe enim comprobant vtrunque & demirantur bifariam medicum: interdum alterum eorum respõdentes, ita quoq; demirantur. Hoc igitur est, quod ab Hippocrate dictũ est: Interrogare oportet, nũ vigilauit ęger, an multa deiecit, an famescat. Deinde qd dicit? Et, si quid horum cõprobet, minori cum periculo est. Merito: melius enim esset adeo fortẽ esse facultatem, vt à nulla causa exteriori vincatur: minori vero cum periculo est, si ob aliq̃ talem causam, nec ob ęgrotationis maleficentiam, talis consumptio existat. At vero, quia possibile est, vt ambo concurrant, tum causa aliqua exterior (vt dixi) afficiens corpus, tum etiam febris consumẽs,

D distinctio erit tibi è subsequenti die nocteq;. Si enim ab exteriori causa sola, qualis dictus est, vultus extiterit, correctionem per diem & noctẽ adipiscetur: si vero ex affectione in corpore, aut permanebit talis, aut etiam deterior erit. Itaq; constat, vt hæc omnia ab Hippocrate recte dicta sint.

Sed, quã ob rem dixit, Si igitur inter initia morbi talis fuerit vultus, nec dum scrutari alijs signis possibile sit, deinceps consideremus. Duorum enim alterum est, aut quia non accidunt inter initia morbi, aut quia nihil firmum denunciant, nequaquam possibile est talibus vti signis ad res dubias definiendas. Ego igitur dico non semper fieri talia: nec, si fiant, firmum aliquid indicare. Cęterum, q̃ hoc ita se habeat, in enarrandis illis docebo per subsequentem dictionem.

9 *Si vero Morbo antiquiori existente vel tertiano, Talis fuerit Vultus, de ijs Interrogare oportet, de quibus antea monui: & Alia quoq; signa considerare, quæ in toto Corpore, atq; etiam in Oculis existant.*

Principij nomen significat primariam morbi accessionem, quę nõ dum vllam obtineat latitudinem: & item eam, quę ad aliquod tempus, non tñ multum, extendatur: nec nõ primum ęgrotationis tempus, à quo alterum numerant, ascensum: deinde tertium cõsistẽdi vigorem: & demum quartum inclinationem. Cum itaq; dixerit paulo ante, Si igitur inter initia morbi talis fuerit vultus. per illam dictionẽ nequaq̃ indicauit, cuius nã de tribus principijs faciat mentionẽ. Nũc vero

scribens,

ἐκ συμβεβηκότων. sũt qui legẽdũ putent ἐξ ἀποσυμβεβηκότων, i. ex iis, q̃ non accidere.

ſcribens, Si vero morbo antiquiori exiſtente,vel tertiano,talis fuerit vultus,clare docuit, vt de eo E agat,quod habeat latitudinem:id enim ad triduum vſq; porrigitur.Ergo tunc ijs,quę docuit antea,ſignis exiſtimauit addendam eſſe ductam ab alijs ſignis determinationem, de quibus dixerat: Nec dum poſſibile ſit alijs ſcrutari ſignis. Ea autem enumerat per ſequentia verba.

Ex Ocvlis

10 *Si enim Lucem effugiant, aut nolentes Illachryment, aut Peruertantur, aut Alter altero fiat minor, aut Candidum rubidum habeant, aut Liuidas aut nigras Venulas, aut Pituita appareat circa obtutum, aut Sublimes tumidiue oculi, Vel Caui admodum fuerint, {aut Obtutus ſqualidus & ſine ſplendore,} Vel totius Vultus color euariet: hæc omnia Mala eſſe atq; Exitioſa cenſendum eſt.*

Hæc oīa accidentia in cōe præter naturam ſunt,ſed diſſident inter ſe,eò ꝙ quędam cōtraria ſimpliciter naturæ: alia vero,vt ipſe antea dixit,maxime contraria exiſtunt: & ob eam rem ex cōi epilogiſmo oīa quidem exitioſa exiſtimabuntur, ſed pro quātitate cōtrarietatis, minuſq; & magis id obtinebunt. At vero affectiones, ex quibus eueniant, ſecūdum ſequelam decretorū Hippocratis rectius eſt deinceps cōſiderare. Itaq; refugere lucē, quod,inq̄, eſt auerſari, pp debilitatem accidit viſoriæ facultatis: quæ nō nunq̄ pp opificiorum affectionem laborat,veluti per lippitudines: in- F terdum ipſa ex ſe afficitur,dum exitiale indicium eſt. Pari mō,ſi oculi illachrymant pp lippitudinem aut fluxionē aliquā de capite decumbētem,præter naturam quidem affectus eſt,non tn̄ oīno ſignificat abolitionem: ſi vero propter debilitatem detētorię facultatis,exitioſum indicium lethaleq; eſt. Porrò peruertuntur oculi, cōuulſis muſculis eos cōmouentibus: ꝙ ſi fuerit illorum tantummodo affectus,nihil difficile ſignificatur: ſi vero principij neruorum, quod quidē cerebrum eſt,ſumme exitioſum eſt: propinquantes.n.muſculi, principij affectum prius, q̄ cæteri, perſentiſcunt: interdum ij,qui in oculis ſunt,de quibus nūc dicit: qn̄q; crotaphitæ,i.muſculi tēporum nominati,de quibus libro de articulis indicauit. Quinetiam fieri alterum oculū minorem,q̄ qui cōſtet ex natura,accidens exitioſum habetur: indicat.n.extingui facultatem regentem eum. At vero albamentum oculi apparere rubrum(qūo per lippitudines quaſdam accidit,& item quaſdā temulentias)copiam ſignificat,quæ in cerebro ac mēbranulis ſit: interdū ēt inflāmationem, q̄ in eis facta fuerit: Nam vtrouis mō ſanguis ad oculorum venulas exprimit: et ob eā rem pars in eis candida,rubra apparet,quę corollam appellatam ambit circiter: quā per diſſectiones docuimus oīum in oculis membranularum tunicularumq; copulam q̄dam haberi: & item docuimus, vt ambiētis caluam membranulæ terminus,ad eam vnà cum venulis permeet. Cæterū,vt ob hæc dixerit can G didum fieri rubrum,perſpicue indicauit ex ijs,quæ ſubinferens ait/aut liuidas, aut nigras venulas habeant/id vero perquàm exitioſum cenſet. Rubræ.n.apparent venulæ ēt propter nimietatē (vt dixi) vel inflāmationem quandā eorum,quæ in cerebro ſunt. At vero nigreſcunt & liuēt, dū refrigerantur: refrigerant vero,dum extinguūtur: ita fit,vt hi colores prorſus exitiales aſſidue exiſtāt.

> de Artic.cō.2.t. 5.7a.263.b

Cæterum pituita oculorum fit,vt conſtat,tum ob affectum opificiorum,quemadmodum & per lippitudines & aliter,quæ nullo cum periculo eſt: tum pp imbecillitatem regentis oculum facultatis naturalis,quæ impos ſit oculorum concoquere alimentum: pituita enim(vt oſtēſum iam eſt) excrementum ſemicocti alimenti eſt. Ergo per lippitudines præ copia humoris præter naturam, & item propter affectionem opificiorum,veriſimile eſt nequaq̄ concoqui recte alimentū eorum. At,vbi inopia perſpicua eſt,quam cauum indicat oculorū,cauſa de nimietate prorſus recedit, ſed reſtat virium debilitas ſola, non quælibet, ſed admodum vehemens, quæ nec minimum quid alimenti oculorum abunde concoquere poteſt. Quinetiam ſublimes oculi.i.inſtabiles & ſubinde commoti,ſignificāt aut delirium,aut tremorem circa muſculos eorum: è quibus alterutrum in relata affectione exitioſum habetur. Profecto delirium ex inopia, maximo cum periculo eſt: & itē tremor propter ariditatem opificiorum,inſanabilis eſt. At vero tumidos oculos, aut admodum H cauos deteſtatur.Itaq; tumentium accidens oculorū,inter initia quoq; fit ægrotationis,maximeq; vomentibus ex copia ingeſti cibi potuſq;: Caui vero admodum oculi nequaq̄ fiunt: et ob eam rē neutrum cōmemorauit accidens inter initia,dum ait,Naſus acutus, oculi caui: Hoc quidem ea ratione, ꝙ nullo pacto appareat in vultu exitioſo, nam quo pacto pariter caui tumidiq; oculi erūt? Illud,quia nullo modo tūc eueniat. Atqui vr̄ ea,quæ dicta ſunt de oculis tumidis,cum prędictis pugnare. Cū.n.dixerit de vultu exitioſo,naſum acutū, cauos oculos: tum aūt talia determinando, ijs,quæ poſt triduum appareant,tumidos nequaq̄ recte adiecit. Sed,quod mihi vr̄ ab Hippocrate factum hac oratione, iam explicabo, permutando oēm eius ſermonem in hanc dictionem: Si vero morbo antiquiori exiſtente,vel tertiano,talis fuerit vultus,de ijs interrogare oportet,de quibus antea monui: alia quoq; ſigna conſideranda,quæ in toto corpore atq; ēt oculis exiſtāt.In oculis vero ſigna exitioſa poſt triduum talia ſunt, ſi lucem refugiunt, ſi lachrymant, ſi peruertuntur, ſi alter altero fiat minor,& candida pars in eis rubra appareat,ſi venulas habent aut nigras aut liuidas,aut pituita ipſis inhæreſcit, aut ſublimes ſunt aut tumidi aut admodum caui, aut totius vultus color euariat. Hæc.n.oīa exitioſa ſunt: &,quicquid horum exiſtat circa vultū prædictum,indicium non paruū eſt futuræ mortis. Igitur ad hūc intellectum(vt mihi vr̄)numerātur cum cæteris

ſignis

A signis, quæcunq; in vultu exitioso pariter existere queunt, atq; etiam tumidi oculi, qui simul existere nequaq̃ possunt: quia non solum instituerat dicere, quęcunq; simul sint cum vultu exitioso, sed etiam ex signis exitiosis quæcunq; circa vultum apparẽt: Ita vt, si non vnum solum, sed etiam plura, de prædictis non possint esse in vultu exitioso, nulla pugna sit in sermone eius, vt qui se ad doctrinam oĩum prauorum signorum conuerterit. Quod aũt, vt dicebam, recte dixerit, nec dum possibile sit alijs scrutari signis, cõsiderãdum iam est vno capite cõi tali. Vnumquodq; ex prædictis aut non accidit inter initia, aut non ex toto exitiosum est: seorsumq; singula consideranti tibi videbitur id, q̃ maxime verum. Igitur ex multa potione non nunq̃, & vomitione vehementi, inter initia morbi lucem effugiunt: itidem lachrymant, & peruertuntur oculi, aut sublimes fiũt, aut tumẽt, aut venulas habent rubras. At vero in colorem nigrum aut liuidum mutatio venularum nunq̃ accidat inter initia, quo modo neq; insigne cauum, neq; pituita oculorum, sed triduum aut quatriduum (quod minimum sit) in genituram talium desideratur.

11 *Considerari autem conuenit hunc in modum Suspectiones et Oculorum per somnum. Si quid enim Candidæ partis subapparet commissis palpebris, nec Alui fluor aut Medicamentum in causa est, aut Nec ita dormire cõsueuit, Vitiosum indicium Lethaleq; admodum est.*

B De verbo ὑποφαίνεσθαι, i. suspici, nomẽ ὑπόφασιν id est suspectionẽ, fecit, cuius pluratiuũ ὑποφάσεις, i. suspectiones, existit: à quibus p diuisionẽ ionicam ὑποφάσιες, i. suspectiones, formant. Cæterũ non satis noui, qua rõne adducti Artemidori & Dioscoridis sectatores scripserint ὑποφύσιας cum υ. Quod igit̃ est ab Hippocrate dictũ, clarum est. Ipse. n. enarrauit, qd'nã appellet supectionem, dicens/si quid. n. subapparet candidæ partis cõmissis palpebris/atq; ẽt adiecit determinationem ad exquisitiorẽ sermonis cognitionẽ, dicens/neq; fluor alui, aut medicamentum in causa est. Sed subaudiri pręstat cætera quoq;, q̃ vim eandẽ obtineãt. Vno. n. capite complexus, dixeris accidens id pp imbecillitatem fieri mouẽtis palpebras facultatis: quod inq̃ exitiale est, quoties sine cã constiterit exteriori. Hæc vero, talia scilicet esse oportet natura, vt vires exoluant: Verbi gr̃a, alui fluor aut purgatio ex medicamẽto purgante vehemens, aut mœstitia vehemẽs, aut insomnia, aut inopia alimẽti, aut sanguinis fluor multus, aut simplr̃ quæuis alia immodica vacuatio. Cæterum cõ numerare Hippocratem (vt paulo ante dixi) oĩa exitiosa signa, non solũ quæcunq; in vultu exitioso habeantur, indicauit hac parte, adijciens/nec alui fluor, aut medicamẽtum, in cã est. Prædixerat. n. in vultu exitioso talem determinationem/an aluus admodum resoluta fuerit/resoluta. n. al-

C uus, cõe quoddam est fluoris alui, & item medicamenti. Sed, quoniam rursus aliunde orsus omnia exitiosa percenset indicia, merito cuius eorum proprias definitiones apponit.

12 *Si vero Peruertitur, aut Liuida palpebra est, aut Labrum, aut Nasus, Cum aliquo alio signo, Mortem propè esse sciendum est. {Lethale etiam est, si Labra Resoluta & Suspensa & Frigida & Albafuerint.}*

In multis codicibus ita legitur initium orationis, in alijs vero pro pẽruertitur, distrahitũr scriptum est: ita vt ex voce, palpebræ contractio significetur, velut in ijs, quæ propter algorẽ refrixerunt. Id igitur indicium est extinctionis, quemadmodum liuida. Si vero peruertitur, intentionẽ quandam conuulsificam, aut resolutionem in altero ex musculis oculos claudentibus indicat. Vtrunq; autem exitiosum censetur, quoties alia indicia suffragantur: quod indicauit dicens/cum aliquo alio signo/tanq̃ hæc sola nequaquam sufficiant denunciare mortem. *καμπύλον. *ῥιγνόν.

Ex Decvbitv

13 *Cubantem offendi Ægrum à medico oportet in Latus dextrum aut sinistrum, ac Manus, Ceruicẽ, et Crura paulum reducta habentem, & omne Corpus molliter positum: Ita enim pleriq; bene valentium cubant: At ita Cubare, vt sani solent, Optimum est.* *ὑγρὸν.

D Id quoq; testatur numerari ab Hippocrate signa exitiosa hac tota libri parte: cõstat. n. vt nobilissimus vir nunc non ab alio principio de signis in toto corpore doceat, sed ea copulat prædictis Cum. n. antea dixisset in vultu exitioso ẽt alia signa consideranda esse, quæ in toto corpore atque etiam oculis existãt, deinceps oĩa inter se copulãdo persequitur. Id vero, quod dr̃, oportere offendi ęgrum à medico considerante non cubantẽ supinum ceu quendã resolutum, sed in alterũ latus, prout medicus illi adfuerit, idcirco bonum est, quia robur indicat facultatis per musculos firmantis corpus: q̃uo rursus debilitatem, vbi cubare in latus non queat. Verum ipse Hippocrates adiecit orationi cõem epilogismum dicens, Ita. n. pleriq; bene valentium cubãt. scilicet potissimũ tũc, cum medicus ipsos considerat. Rectius enim est subaudiri in orõne proditum hoc ab eo potestate per dictionem, dum ait, Cubantem offendi ægrum à medico oportet. non. n. simpliciter in latus ait oportere hoĩem cubare, sed à medico offendi cubantẽ ita. Porrò adiecit/ac manus, ceruicem, & crura paulũ reducta habentem/id. n. consuetũ plerisq; bene valentiũ est. Quinetiam adijciens verbũ/plerisq;/in memoriã tibi reuocauit distinctionẽ quandã alterum habentẽ caput alijs multis vtile præsagijs, cuius meminisse te cõuenit, licet interdum omittatur. At vero, quid'nam illud sit, iam explicabo. Quæcunq; in ęgris priuatim præter cæteros peculiaria sunt, hæc haudquaquam

veluti superuacua considerari oportet. Si.n.offendas ægrum,vt pleriq; bene valentium,cubantẽ, E diliges talem decubitum. Si vero è contrario,non conuenit continuo horrere,quasi malum indicium,sed requirere,vtrum in consuetudine sit talis ęgro figura. Cęterum, quod est dictũ/molliter positũ offendi corpus/ex aduersum intento proditũ est. Quatuor.n.mẽbra { græce κῶλα } .i. crura ac manus paulũ reducantur,& oẽ corpus iaceat, oportet, extra hyperbolicas figuras constitutum. Intelligo figuras hyperbolicas,quoties aut summe extẽdunt,au immodice inflectunt mẽbra,aut spina,cuius partes vertebræ quoq; in ceruice existunt. Igit hyperbolicæ figure extẽtis admodum neruis efficiunt,quo libro de motu musculorũ ostẽsum iam est: Quæ in medio est hyper bolicarum , absq; tẽsione est: quocirca talẽ vocauit mollẽ, quia corpora molliora intẽdi nõ solent.

14 *Supinum vero Cubare Manibus {& Ceruice} & Cruribus extentis,Minus Bonum est.*

Talis decubitus oĩno bonus non est, proindeq; nec minus bonus est: si.n.oĩno bonus non est, vt minus is bonus cõgrue dicat,fieri qui põt? Cæterũ,vt id bonũ non sit, ipse postea docebit hũc in modũ: Si vero procliuior fuerit, & subinde ad pedes dilabat, maiori cũ periculo est. Tanq.n. prædictus decubitus cũ periculo sit,ita dixit de eo/maiori cũ periculo est. At vero mihi vr̃,vt talis decubitus neutris adnumeret indicijs,quæ nec ad sanitatẽ vim habeant insignem, neq; ad mortẽ, F sed aut integre media sunt, aut parum ad alterum tendũt, ita vt,qui negligẽtius loquuntur de eis, cũ vtrisq; cõferre possint: velut hoc loco Hippocrates dixit minus bonam esse talẽ cubãtis figurã, ꝗ quę est antea prodita: deteriorẽ vero,ꝗ hæc,eã,quę deinceps dicta est: admõnens hoc loco finiri oportere in omnibus locis,nũ cõsuetus sit ęger cubare supinus. Si.n.ita fuerit, nec admodũ magnifaciat medicũ ingredientẽ, tũc neq; in medio mali boniq; decubitus existimabitur, sed potius bonus. Si vero neq; hac soleat cubare figura,et admodum vereat medicũ,non bonum indiciũ est: sed potissimum si fuerit pudentior ex natura. Quocirca talis decubitus in medio boni maliq; col locandus est,quantum in se ipso est,sed vtroq;uersum pro natura ægri transferendus est.

*Al.admoneo autem &c.

15 *Si vero Procliuior est,ac Deorsum delabitur subinde ad pedes, Maiori cum Periculo est.*

Quemadmodum cubare in latus,quandam obtinet vim, ita accliuius in supinũ iacere,quo mõ oẽs cubamus. Et ob eã rem,si in alterũ colloces latus corpus defunctũ,prsus aut in partẽ pronam, aut supinã conuertet: velut,si illud accliue figures,ita quoq; in pedes delabit. Merito igit prauum id dixit haberi indicium, ꝙ quidem extinctionem quandam significet regentis corpus facultatis.

16 *Si vero Nudos habeat Pedes,nec admodum Calidos : ac Manus,Collum,& Crura dispergat inæqualiter : Malũ est , significat enim Inquietationem.* G

Optime determinauit orõnem dicens/nec admodũ calidos/per febres.n.calidissimas vnà cũ cę teris partibus ẽt pedibus ardescentibus,nudare eos ęgri cogunt. Si vero febris non fuerit talis,nu dare pedes,malaciæ est ægri vel inquietationis indicium. Porrò,si manus quoq; pariter cũ ceruice & cruribus non de more cõponit,vt antea dixit,sed inæqualiter tales dispergit partes, malũ indiciũ est: dixit.n.signari inquietationẽ: hoc vero nomẽ indicat illos conflictari quauis figura,nec non aliã ex alia mutare. Quod si te præsente,vt dictũ est, iacens æger,statim cõmutet priorẽ figuram ad alterã: pariter & mẽbra dispergat inæqualiter,vel ẽt ceruicis positurã: scias talẽ aut pp oris ventriculi vitium, aut pp virium debilitatẽ inquietari: colligens hoc ẽt loco epilogismo ingeniũ eius,vtrum mollior sit,& ad singula promptius cedat,licet perquàm exigua,& peruincatur.

17 *Exitiosum autem & Hiantem Dormire semper.*

Debilitatis hoc quoq; signum claudẽtium os musculorum est , quemadmodum paulo ante de musculis palpebras committentibus explanatum iam est. Codex quidem ita legitur,quemadmo H dum nunc dixi : antiquiq; codices ita habent: Dioscorides vero aliter legit,ad hunc modum: Difficile autem est & hiantẽ semper dormire. vbi duplex concurrit significatio, vna quidem, vt semper hiet: altera,vt semper dormiat. Vt igitur secundũ,malum sit,quanq̃ non hiãti fiat ore, planius indicauit per illam sententiã,qua dixit, Sõnus & insomnia alterutrum,si modũ excesserit,malũ est. Sed primum dictum esse verisimilius est,vt hiet tantisper,dum dormit,sic enim frequẽter fieri videtur: Si vero hiet non dormiens,multo maiorem noxam significabit.

18 *Et Crura Supini cubantis admodum Reducta distractaq; esse.*

Hæc vox διαπεπλεγμένα.i.distracta,vtroq; scribitur modo.s.& †per γ,& per χ: significat aũt crura,quæ plurimum inter se distent. Ac talis decubitus absurdus est,ita vt indicet deliriũ,q̃nquidem nullus ita cubare soleat: quemadmodum neq; si/circumplexa/legatur, talis enim decubitus absurdus est,si quis cubando supinus habeat crura reducta,& inter se circumplexa.

† *Forte legendũ est, διαπεπλεγμένα.i.distracta,et περιπεπλεγμένα .i. circũplexa. Ac, si quidẽ distracta scripseris, signat crura &c. si uero circũplexa legatur, talis ẽt decubitus et c. & ita uidetur legisse uetus interpres.*

19 *In Ventrem autem Cubare,qui Non est solitus ita dormire,quo tempore sanus fuit,Malo est: Delirium enim, aut Dolor circa Ventris sedes significatur.*

Crebro

A Crebro nobis cōmemorat adiunctam his omnibus determinationem, vt ẜm cōſuetudinem aliquid accidat ęgrotantis. Etenim nunc cubare in ventrē contra cōſuetudinem, aut delirium ſignificat, quemadmodum in prædicta cubandi figura: aut dolorem quendam, qui circa tales partes fatiget: conſtat enim, vt multi talem eligant figuram, quorum in ventre dolor infeſtat.

20 *Reſidere vero velle ægrum in Morbo Vigente, in Omnibus morbis Acutis Malū: Peßimū vero in pulmonia eſt.*

Qui pulmonia infeſtantur, ij dicūt ſentire magnam in thorace ac pulmone anguſtiam, dū ſupini cubant: facilius aūt ſpirare, ſi reſideāt. Decumbunt.n. ad ſpinam, per ſupinum decubitū, partes in pectore thoracis, à quibus pulmo arctatur, nec idoneū accipit aerem inſpirãdo. Per alios vero morbos quoties vigent (id.n. maxime cōſiderandū eſt, tanq̃ non ſit temere additū) grauiſſimū eſt velle ægrum reſidere in ipſo conſiſtendi vigore: amant.n. tunc maxime fatigati, immoti cubare: & ſi quis eos excitet, conflictantur. Itaq; arbitrare propter vehementem ſpirãdi difficultatem aut inquietationem aut delirium, reſidere ægrum aggredi, per conſiſtendi vigorem ægrotationis.

Ex Stridore Dentium

21 B *Stridere aūt Dentibus in Febribus, quibus Non eſt conſuetū à pueritia ita efficere, Inſaniā ſignificat, ac Mortē: ſed in vtriſq; futurum Periculum prædicendum eſt. Si vero Delirans ita efficiat, admodum Exitioſum iam eſt.*

Stridores dentium fiunt, quoties muſculi in tpibus & maxillis conuulſorie commouent̄, interdum affectis ipſis muſculis duntaxat aut ab ortu naturæ, aut pp aliam aliquam cauſam poſteriorē: non nunq̃ origine neruorum in eiuſmodi affectionem deducta, de qua maxime cōuulſiones eorū neruorū, qui ab ipſa naſcuntur, fieri ſolent. Agnoſcere.n. oportet initialem vniuſcuiuſq; præparationem partis propriā: de qua alio quidē loco fuſius explanatum iam eſt: nūc vero ſufficiet ſemel dicere, præcipientes hoc loco reuocari in animum reſiduum diſputationis, quo minus mireris fieri poſſe, vt cōi neruorum origine affecta muſculus aliàs alius tremore aut cōuulſione excipiatur. Vt.n. clare videmus in quibuſdā corporibus optimam ineſſe crurum præparationē, in alijs deterrimam ſtatim ab initio, ita vt hi currãt ocyſſime, illi vix ſtēt: & item partes alias ſimiliter affectas: ita facile offendi ab exiguis cauſis alios cruribus, alios ſummis pedibus, aut oculis, aut capite, aut alia aliqua parte, ſtatim à principio ſequitur opificiorum præparationes. Nihil igitur mirum videri debet, ſi aliqui debiles habent muſculos, qui oculos mouēt: alij vero eos, qui maxillas mouēt: qua de re non nulli †ſubinde ſtridēt dentibus, etiam propter exiguas cauſas: illi vero ſubinde mo- C uent oculos. Stridere.n. dētibus ex natura, ſimile eſt affectui oculorum inſito quibuſdam, quem appellitant Equum, cum nullo tēpore manere poſſint requieti, ſed tremule ſubinde nictent. Cæterum per morbos febriculoſos, affectu originis fieri ipſis conuulſionem, ſimile eſt rurſus illi præparationi muſculorū in oculis, de quibus ait, Aut ſublimes apparent. In quibuſdam enim corporibus citius accumbunt originis affectibus muſculi oculorum: in alijs muſculi temporum aut maxillarum. Merito igitur dixit accidens iſtud ſignificare inſaniam ac mortem: Inſaniam quidem, quaſi mentis dixerit vehementem commotionem: Mortem vero, quia neruorum origo affecta eſt. Illud inquiſitione dignum eſt, quo nam modo ſupra dicens inſaniam ſignificare, mox dicat, Si vero delirans ita efficiat, admodum exitioſum iam eſt. Etenim perſpicuum eſt, vt, ſi ſtridere dentibus prænunciat delirium, adeo non deſinet, vt vehementius fiat accedente delirio, cum hoc, ꝙ alij quidam muſculi tunc in talem deducantur affectionem. Videtur ergo talis intellectus eſſe orationis: Stridere dentibus, quibus ab initio non erat conſuetum, futuri delirij accidens eſt. Si vero adeundo interdum ægrum offendas vtrunq; perpeti, delirare & ſtridere dentibus, hunc iā eſſe propè mortem conijcito. Quocirca in priore ſermone, cum non dum commotus mente ſtridebat dentibus ęger, ſimpliciter id ipſum indicabatur dūtaxat, vt inſanię ac mortis indicium haberetur: D vbi vero iam delirat pariter & ſtridet dētibus, in propinquo mors eſt. Id vero clare ipſe docuit, adijciens verbum/iam/vt enim exitioſum ſit accidens, priore docuit oratione: ſequente vero, verbum/admodum/&/iam/adiecit dicens/admodum exitioſum iā eſt/id eſt valde exitioſum: quod eſt quidem, non multo poſt, ſed cito moriturum ægrum.

† *Codices ipſi græci habent. uel sēper ſtridēt dētib⁹, uel propter exiguas cās. Laurentianus āt ueterē tralationē, et forte ēt quorundā exēplariū græcorū lectionē, ſecutus eſt.*

Ex Vlceribvs

22 *Vlcus, ſiue antea extitit, ſiue exiſtat in morbo, Conſiderandum eſt. Si.n. Moriturus æger eſt, Ante mortē aut Liuidum & Siccum, aut Pallidum & Siccum, erit.*

Siccum erit omnino vlcus, quoties facultas nutriens corpus debilis habeatur: non vnus vero color in eo ſemper erit, ſed pro diuerſitate humorum in corpore, & item pro mēſura lęſionis, euariabit. Si.n. bilioſus humor exuperet, croceus ſeu pallidus erit color, ſi nigribiliarius, aut liuidus, aut ẜm alteram ſignificationem, viridis erit. Antea.n. docuimus, vt chloròn interdum pallidum colorem, interdum viridē ſignificet: ex qua ſignificatione ſolemus braſſicas chloràs.i. virides, nominare. Pari modo lęſio quoq; maior liuidum ſolet efficere colorem, vt qui non longe diſtet à nigro: minor vero, pallidū vel viridem. Quocirca finem dictionis quidam legunt ita/aut pallidum & ſiccum erit/alij vero illo modo/aut viride & ſiccum erit.

* *Græce, ἰῶδες.*

* *In ipſis græcis legitur. ἐρυθρὸν .i. rubrū. in aliquibus āt manuſcriptis ὠχρὸν .i. pallidum.*

Ex Gesticvlatione Manvvm E

23 *De Geſticulatione aũt Manuum hæc cognoſcere oportet. Qui in Febribus Acutis, aut Phrenitidibus, aut Pulmonijs, aut Capitis doloribus, Manus ob vultũ fert, aut fruſtra Venatur muſcas, aut Colligit feſtucas, aut de Veſte euellit pilos, aut de Pariete ſtipulas carpit, id omne Malum exitialeq; eſt.*

Geſticulationes manuũ, id eſt functiones & motus, quos hoc loco cõmemorauit, ob imaginationem fiunt illi ſimilẽ, quæ per ſuffuſiones contingit. Ægri.n. per ſuffuſiones, quæcunq; vidẽt in medio loco cryſtalloei dis {ita à glacie noïati} humoris, & tuniculæ circa pupillam cornu ſimilioris, foris ſita eſſe exiſtimant: quia ſemper aſſueti erant, dum haberent per naturam, res per mediũ aerẽ intueri. Pari mõ ij, de quibus Hippocrates agit, in febribus acutis, pulmonijs, phrenitidibus, ac doloribus capitis intueri ſe, tanq̃ foris ſita, credũt ea, quæ intus in oculis habeant. Oſtendimus enim vt ſpiritus viſorius, vtpote ſplendẽs, aſſimilet ſibi eum, qui inter cryſtalloidem & pupillam medius eſt, humorem tenuem ac mundum, ſimillimum candido ouorum, quo per lippitudines vtimur. Oſtendimusq; etiam, vt ſpiritus per hunc feratur humorem ex pupillæ foramine ad aerẽ exteriorem, vnà cũ eo compactus. Quin ẽt, ꝙ aere illuſtrato vtatur, tanq̃ inſito opificio, qui talis facultate exiſtit, qualis in corpore neruus hr̃: id docuimus in ſermonibus priuatim de viſu habitis, F

*Al. quinto. quẽadmodum in decimotertio de demr̃one libro, atq; ẽt ſeptimo de decretis Hippocratis & Platonis, dicta ſunt ẽt non pauca de hac re in decimo libro de vſu partium. Vt ergo cerebrũ per neruum ſentit affectiones digiti in pede, ita per aerem circũductum externa viſibilia cõtuetur, quæcunq; modice ab ipſo diſtant. Itaq; ſuffuſiones fiunt in hoc humore ſubſimili (vt dixi) candidæ tenuiorię; parti oui, qui inter pupillam & cryſtalloeidẽ medius incidit. Ita fit, vt per cruditates quoque non nunquam viſa, ſimilia ſuffuſis, contingant. Si enim reſtitit humor aut niger aut craſſus, prohibens digredi foras viſorium ſplendorem, ibi viſa pro natura humoris conſiſtũt: interdũ pilorum quorundam, aut ſubtegminis, aut ſtaminis, qñq; culicũ nigreſcentium, aut muſcularũ, quę volitare ob oculos videãtur, qñq; rerum ſimilium lentibus, aut milijs nigris. Ita accidit per febres acutas ac pulmonias, valde exhalantibus ad caput in corpore humoribus, vt humor ille in pupilla mundus concipiat exhalationem, quocunq; aũt loco & mõ perturbatus fuerit, prædicta viſa apparent. At per vehementes capitis dolores, quẽadmodum & per phrenitides, præ capitis repletione peruenientes aliqui humores in oculos, eadem accidentia cõmittũt. Et κροκιδίζειν.i. euellere ſubtegmina, & καρφολογεῖν.i. colligere feſtucas, verba ab oĩbus medicis de phreniticis dici ſolita, nomen inde traxerunt. Itaq; nõ nulli tradiderunt nobis ſubtegminũ & ſtipularũ viſa tantiſper, dũ G fiunt: & item, qui poſtea meminerunt. At vero duplex eorum differentia eſt: quidam.n. per ipſa ſenſibilia viſa cœperunt delirare, iudicandi facultate conſtante: alij vero propter eximiã prudentiam, quamuis parua ex parte iudicandi facultate affecti eſſent, reſtiterunt tñ repreſſeruntq;, ita vt vincerent ac repugnarent, &, quæ fiebant, intelligerent. Hi igitur indicarunt nobis, quibus viſis mouerant manus, vt Hippocrates ſcripſit. Multis.n. in locis videbãtur illis ſubtegmina veſtium eminere, atq; in pariete ſtipulæ adiunctæ eſſe: ſæpe vero & feſtucæ multæ impoſitæ ſtragulis, atq; ẽt volare puſillę beſtiolæ propè oculos. Has igitur venari aggrediũtur, circũferentes manus, tanq̃ aliquid arrepturi: alia vero, quæ videtur eminere, partim de veſtibus carpere aggrediunt̃, partim euellere de pariete. Merito igitur affectiones talia cõmittentes accidentia, ſunt difficiles: quippe quę à febre acuta, aut pulmonia, aut dolore capitis fuerint propter magnitudinem effecta: à phrenitide vero, quia ſedes princeps eſt affecta: cuius vniuerſum genus exitiale habetur: febres vero, & itẽ pulmoniæ, atq; etiam capitis dolores, propter magnitudinem, quemadmodum dictum eſt.

Ex Spiratione

24 *Spiritus autem, qui Creber eſt, ſignificat Dolorem, aut Inflammationem in Regionibus, quæ ſupra præ*cordia ſint: qui vero ſpiratur Magnus, Multoq; interpoſito tempore, Delirium indicat: qui uero Frigidus de Naſo & Ore expiratur, admodum Exitialis iam eſt.* H

*φρένας.

Hãc oẽm dictionẽ, tertio de difficultate ſpirãdi libro, abſolutiſſime enarraui: quocirca nũc dũtaxat capita attingã. Spiritũ hoc loco vocat vniuerſam reſpirationẽ: qui ſi creber ſit (ait) interdũ ſignificat dolorem: qñq; partiũ in thorace inflãmen, quæ ſunt cor ac pulmo, poſitę ſupra ſeptum: †maiores.n. præcordia ac ſeptum, idem appellauerũt. Itaq; per dolorẽ, ſpiritus, quẽadmodũ oſtenſum iã eſt, creber paruusq; eſt: per inflãmina vero, creber magnusq;: hęc enim aſſolent noïare inflãmationes. At vero rarus ſpũs, hoc eſt multo interpoſito tpe, ſi magnus eſt, indicat deliriũ: ſi paruus, extinctionem natiui caloris. Sæc hanc affectionẽ ſignauit ex accidente, dicens, Qui vero frigidus de naſo & ore expirat̃, admodũ exitialis iã eſt. Cęterũ, vt de his tm̃modo ſpirandi difficultatibus fecerit in prognoſtico mentionẽ, de morbis agens acutis: itemq; vt libris de morbis vulgarijs plures citauerit ſpirandi difficultates: tertio libro de ſpirandi difficultate perpenſum iam eſt.

†Al. ex antiquis. phrenas eñi ãtiqui hoc appellarũt. vide ẽt infra cõ. 28. & lib. 5. de locis aff. ca. 4. in pricipio.

25 *Spirationis autem Facilitatem exiſtimari oportet Perquàm magnam vim habere ad Salutem in omnibus Morbis Acutis, qui cum Febre ſunt, & in Quadraginta diebus iudicantur.*

Naturalem

A Naturalem respirationē appellauit spirationis facilitatem, significantem neq; thoracē, neq; cor ac pulmonē, neq; præcordia, doloris quandam habere affectionem, quinetiam neq; partes quasdam ijs adiunctas: cum.n. mouentur per respirationem, dolore afficiuntur & ipsæ, vbi prehēdantur inflāmatione, & item quouis modo dolorosam trahāt affectionem: hæ vero sunt ventriculus, lien, iecur. Si igitur nulla ex his afficitur, neq; caloris infestat copia adeo, vt deuri inflāmariq; videatur: sed neq; ē contrario vt iam extinguatur calor insitus: quo pacto nō dixeris magnā spē ægroto subesse salutis in morbis acutis, in quibus propter magnitudinē febriū, aut pp inflāmationem proprie noīatam, pericula imminent? At vero longi morbi ēt sine his, eo φ vires exoluant, nō sine periculo sunt: proindeq; eos ab oratione excepit, ac de solis acutis pronunciauit. At vero, cū duplex genus horum habeatur: siquidem nō nulli simpliciter ac primū vocanē acuti, quidam ex cōuersione: de vtrisq; indicauit dicēs/qui cū febre sunt, & in quadraginta diebus iudicātur. Adiecit enim/qui cum febre sunt/vt eos à conuulsione, & tetano, id est distentione neruorum, & cholera.i. bilari, disiungeret, & quicunq; alij morbi sine febre acuti sunt: quod vero dictū est/& in quadraginta diebus iudicantur/vt cōnumerētur cum simpliciter proprieq; acutis acuti ex conuersione: tales fiūt, quoties inter initia acute ægrotauerint, postea vero quartodecimo die, aut ēt ante, nō B integre iudicati fuerint, sed ita, vt morbi quædam reliquiæ ad quadragesimum vsq; diē extendantur. Cōuersio.n. per iudicationes imperfectas fit acutorum morborum, nō solum in hos, sed ēt in alios diutinos, maxime marcorem, quartanam, suppurationem, tabitudinem, aquam inter cutem. Verum Hippocrates excipit à præsenti oōne ēt illos: in solis simpliciter acutis morbis, qui cum febre sunt, & item ex conuersione in quadragesimum perueniant diē, optimum esse indicium dicens spirationis facilitatem, non in oībus, qui sine febri sint, acutis, neq; diutinis: Ita vt tria sint oīa genera morborum, quantū in ipsam agitur tpis dr̄iam. Aut.n. acuti sunt, qui in quatuordecim iudicantur diebus, quibus diutini opponuntur: ambiguū vero & velut in cōfinio positum tertium genus, cuius terminus decretoriorum dierū quadragesimus dies est. Hæc igitur dico cōfirmare ea, quę in ęgris euidēter apparent: φ si quis ea probet in illis, ita se habere naturā rerum agnoscet. At vero, quicunq; volunt signari numerū dierum decretoriorum ab Hippocrate, dū ait in ‖ quatuordecim diebus iudicari morbos acutos, præter q̄ φ nesciunt ea, quæ maxime oportebat eos scire, dictiones quoq; vetustissimi medici nequaq̄ intelligunt. Si.n. hoc ipsum, in quatuordecim.s. diebus iudicari morbos acutos, significat dierū decretoriorū multitudinem, quanta sit: illud ēt ipsum, in quadraginta.s. diebus iudicari, numerū signabit decretoriorum dierū. Quærant igitur, vt, C quemadmodum quatuordecim efficiūt ad quadragesimū vsq;, ita quadraginta nūc dies efficiāt.

‖ 1. Aph. 23 Ex. ord. 15. d. Et in lib. d iudicatio nib⁹ non lōge à principio libri. Et in Coacis prænotionibus.

Ex Svdore

26 *Sudores autem Optimi sunt per oēs Acutos morbos, si per Diem eueniunt decretorium, & Integre sedant febrē. Boni ēt sunt, si ex Toto corpore prodeāt, faciantq;, ut æger Ferat facilius morbū. Si vero Nihil tale efficiāt, Nequaquam Vtiles sunt. Pessimi vero, qui frigidi sunt: Et qui circa Caput tantummodo eueniunt, vultū, & ceruicem: Hi enim cum Acuta febre, Mortem: cum Mitiore, morbi Longitudinem indicant. {Et, qui per Totum Corpus fiunt, similiter significant hi, vt qui circa caput. At vero Milijformes & solum circa Ceruicem euenientes, Mali sunt. Qui uero cum Guttis fiunt & Euaporant, Boni sunt. Considerare autem conuenit in uniuersum Sudores: fiunt enim alii qui ob corporum Exolutionem, alij ob Inflammationis vehementiam.}*

In sudoribus optimis duo scribēs indicia, tertium prætermisit, tanq̄ necessario sequatur ea, quæ dixit. Qui.n. die eueniunt decretorio, & integre sedāt febrem, ij quoq; ex toto corpore eunt. In bonis vero, non tñ optimis, prodire ex toto corpore, & aliquid morbi tollere scribens, nihil præterea adiecit de diebus decretorijs, tanq̄ id quoq; bonos rursus sudores necessario comitetur. Cæterum tertius sudorum ordo est modice malorum, de quibus dixit/si vero nihil tale efficiāt, nequaq̄ D vtiles sunt/vt nec ex toto corpore eant, neq; faciant, vt ęger ferat facilius morbū. Sed cōstat, vt ex his ipsis peiores sint, q̄ neutrū horū efficiant: moderatiores vero, qui alterū: & rursus ex his ipsis, qui efficiunt, vt ęger facilius ferat morbū, moderatiores sunt, quanq̄ non ex toto corpore eāt: peiores, qui grauiorē exhibēt morbū, licet in oē extendantur corpus. Sed oēs eiusmodi sudores calidi sunt, & ob eam rem nullo de tribus ordine indicauit id, solitus omittere, quæcunq; sequuntur alia necessario, & item quæcunq; ex oppositione eorum, quæ deinceps dicenda sunt, demonstrantur. Omnibus vero in hoc sermone dictis sudoribus opponit frigidos, dicēs ita/pessimi vero, qui frigidi sunt/& item cum eis malos esse dixit, qui circa caput & ceruicem eueniant, licet frigidi non sint: hi enim minantur syncopen. Si vero & circa tales partes, & frigidi appareant, pessimi oīum, quippe qui non insuper fore, sed iam incipere syncopen, indicēt. Distinguuntur vero vehementia febris. Nam, si fuerit acuta, prorsus afferēt mortē, qui frigidi sint sudores, licet ex toto corpore prodeant: & itē, qui circa caput ceruicemq;, quāuis calidi sint, eueniāt. Si vero mitis febris est, poterit facultas nō absumpta prius ab acuta febre, spatio tpis prauos concoquere humores. Cæterū de diebus decretorijs non insuper docuit aliquid in alijs sudoribus: & si de optimis docuit inter initia, quia est vim quandam decretoriorum dierum in eorum sermone dicturus: in ipsa vero dictione pariter demonstrauit. Vna enim eorum vis est, reddere fidam iudicationem siue in bonū,

siue in malum finitura sit. At vero agnosci oportet pdictæ finē dictionis, quē Dioscorides scripsit ita: Pessimi vero, qui frigidi sunt, & tantummodo eueniūt circa caput & ceruicē: hi enim aut mortem, aut morbi longitudinem, præmonent. Sed constat, vt hæc lectio sit, q̄ prædicta, cōcisior, tamen eandem vim obtinet: atq; addendum erit ab expositore id, quod in prædicta scriptum iam est: Cum acuta febre mortem, cum mitiore longitudinem morbi. Cæterum deinceps alia quedā de sudoribus sunt scripta, non in omnibus codicibus, que merito alij quidam sustulerūt, tanq̄ non sint Hippocratis, atq; etiam Artemidori & Dioscoridis sectatores. E

Ex Hypochondriis

27 *Hypochondrium autem Optimum est, si Dolore uacat, si Molle & Aequale est dextra ac sinistra parte. Si uero Inflammatione uexatur, aut Dolore, aut Intetum est, aut Inæqualiter affectum dextra ac sinistra parte, Hæc omnia Animaduertenda sunt.*

Oēm aliquis orōnem comprehendēs, vno breuissimo capite dicet: Hypochōdriū, si naturæ simillimū est, optimum esse. Particulatim vero docēs eius indicia Hippocrates, primum scripsit ex ijs, quę non existunt (hæc solēt medici recentiores ἀπροσυμβεβηκότα.i. non accidentia noīare) duo vero alia signa sunt, ex ijs, q̄ accidunt hypochondrijs. Quocirca hypochondriū dolore vacare, ex F nō accidētibus dictū est: molle vero & æquale esse, ex ijs, q̄ existūt. Sed molle cognoscit, quoties modice renititur: illi.n. oppositū, vtpote vehementer renitēs, durum est. Cæterum æquale non fm vnā intelligitur qualitatem: fieri.n. potest, vt similiter molle sit vniuersum, sed aut aliqua parte dolore vacet, aliqua dolore afficiatur: aut altera pars calidior, altera frigidior sit: aut sublatior, aut depressior. Opponēs igit optimo & ęquali pessimi & inæqualis signa, dixit, Si vero inflammatione vexat aut dolore, aut intentū est, aut inæqualiter affectū dextra ac sinistra parte. Itaq; vexari inflāmatione, de toto hypochondrio dixit. Significat vero verbum φλεγμαίνειν.i. inflammatione vexari, velut si peruri, succēdi, igniriq; proditum sit. Pari rōne, dolore vexari, de toto hypochōdrio dictū est, q̄uo intentū esse: id.n. quoq; de toto ēt hypochondrio dictū est: Atq; vero inęqualiter affectū esse {dextra ac sinistra parte,} quoties non totum hypochondriū eandē habeat affectionem, aut per caliditatem, aut per frigiditatem, aut per dolorem, aut per indolentiam, aut per gracilitatem, laxitatemq;, & intentionem. Qñq;.n. intenditur hypochondrium sine inflāmatione proprie noīata, aut propter vehementē quandā siccitatem non solum in illa parte, sed ēt in succingēte costas mēbrana, atq; præcordijs: [A] †aut pp inflāmationem cū tumore ipsorū in hypochondrio musculorum sine inflammatione proprie noīata consistentē, quæ quidem tumor dolens est. G

28 *Si uero Pulsus in Hypochondrio insit, Perturbationem significat, aut Delirium. Verum Oculos talium conspicari oportet: Si enim Crebro Obtutus mouetur, expectanda Insania est.*

In quibusdam codicibus non σφυγμὸς.i. pulsus, sed παλμὸς.i. subsultio seu palpitatio, legit: ac didicimus, vt tale accidens ob spiritū fiat flatuosum. Sed in multis codicibus legit/pulsus/aut qui simul cū magnis sit inflāmationibus, aut & sensibilis ęgro motus arteriæ in spina maioris: quemadmodum libro de morbis vulgarijs secūdo dixit: [B] ‖ Vbi vena in cubitu pulsat, insanum furibundumq; est. Cōstat.n. hoc in loco, vt pulsare de magna adeo & vehemēti afferat motione arteriarū, vt, anteq̄ contingatur, innotescat, interdum ægro dūtaxat, qñq; ēt deforis intuentibus. Sed, quodcunq; horū fuerit accidens, signum nō bonum est. Maior.n. arteria inter partes principaliores est, & item venter ac iecur: qūo et septum transuersum. At ex his prorsus vnū afficitur, siue subsultio siue pulsus legat. Sed septū quidē trāsuersum, παραφροσύνην.i. deliriū, infert prōptissimū: quā ob rem maiores id [C] præcordia nominauerunt: & item os ventriculi, quoties insigni afficiatur inflāmatione: Aliæ vero partes ibi, quę aliquam ex prædictis affectionem traxerūt, in periculosam incidunt affectionem. Quapropter merito Hippocrates dixit vel perturbationem, vel delirium, ab H eo accidēte significari: Perturbationem quidē vno cōi accidenti oīum periculosarum affectionū, ex quibus non solum ægri, sed ēt medici, perturbantur: Delirium vero ob septum trāsuersum, & item os vētris. Ceterum de musculis in hypochondrio existentibus, considerandum est: neq;.n. necessario delirium, neq; periculum, pulsantes, subsultantes've inferunt. Non igit incōsideratius inaudire oportet verbum/insit/per dictionē, qua dixit Hippocrates/si vero pulsus insit in hypochondrio/quippe qui velit pulsum subsultionem've præalte in hypochondrio factum de vocula/insit/indicare. Verum conspicari talium oculos oportet: si enim crebro obtutus mouetur, expectanda insania est. Cum perturbationem aut delirium dixerit ab eo accidente significari, nunc determinat docetq;, quando delirium, quando perturbatio sola futura sit. Determinatio vero ab oculorum ducitur motione: quos nō solum hac in re, sed etiam in alijs [D] morbis omnibus, in quibus inspexeris fore delirium, exquisita ratione considerabis: si enim instabiles apparent, indicatur delirium. Verum hoc loco non simpliciter ait fore delirium, sed insaniam, indicans vehemēs quoddam delirium ex prædictis indicijs affuturum. Porro, vt oculorum crebra motio, delirij firmet suspicionem, patere arbitror ex ijs, quæ à nobis explanata iam sunt, vbi musculos oculorum diximus primos sentire cerebri affectiones: Ipsum vero cerebrum septo transuerso & ori ventriculi

culi

A † *Cod. græci, quos viderim, habent,* ἢ διὰ τὰς μετ᾽ ὄγκου φλεγμονὰς αὐτῶν τῶν κατὰ τὸ ὑποχόνδριον μυῶν ἔξω τῆς ἰδίως ὀνομαζομένης φλεγμονῆς καθεστώτων ἤ τις ἐστὶν ὄγκος ὀδυνηρός. *quod quidā ita uertunt. aut propter ipsorū (mēbrorū pdictorū) inflāmationes cū tumore, musculis hypochondrii existētibus sine inflāmatiōe proprie noīata, q̄ quidē tumor dolens est. Sūt tamen qui non* καθεστώτων, *sed* καθεστώσης *legāt, atque ita uertāt. uel ob īflāmatiōes cū tumore musculorū ipsorū, qui sunt ī hypochōdrio, phlegmone proprie noīata ī parte exteriori cōsistēte.*

B ‖ 2. Epi. se. 5[a].

C* φρένας.

D *νοσήμασιν .i. morbis. est in antiquis, quāquam in impressis legatur* συμπτώμασιν.

A culi consentit, quemadmodum cæteris omnibus neruosis membris. Cum enim ex illo omnes na scantur nerui, quæcunq; pars plurimis neruis aut maximis participat, hæc merito in cõsensum ori ginem eorum perducit.

Ex Tvmoribvs

29 *Oedema in Hypochondrio durum & dolens, Pessimum est, si in Vniuerso sit hypochõdrio: Si vero altera parte sit, Sinistra Minori cum Periculo est.*

Oedema solet Hippocrates nominare oẽm tumorem præter naturam, recẽtioribus medicis vo cantibus vnum tantummodo tumorẽ, qui premendo dolore vacat, & mollis est. Quam vero rur sus medici recentiores proprie noĩant inflãmationem, hanc Hippocrates composita dictione durum & dolens oedema appellitat. Phlegmones.n.id est inflãmationis, vocabulum, de phlogosi.i. inflammine afferebat. Itaq; constat, vt talis affectio in hypochõdrio existẽs, si dextra affligat parte, periculosior sit, ꝑꝑ iecur: indulgentior, si sinistra, propter lienẽ: pessima, si vtraque simul lacessit.

30 *Talia uero Oedemata ab initio Periculum mortis Cito futuræ significant.*

B Prædicta in hypochõdrio oedemata, si dura ac dolẽtia sunt à medicis recẽtioribus ꝓprie noĩata, inflãmationes, periculum mortis cito futurę significãt. At vero id, nisi aliquid intimum simul affi ciatur, mendaciũ est. Constat vero, vt intimum sit iecur, & itẽ ventriculus, lien, & peritonæũ. Nã musculi qui in hypochõdrio sunt, si inflãmatione laborãt, inferre mortẽ nõ pñt, nisi sanè raro, aut ꝑꝑ magnitudinem insignẽ inflãmationis, aut propter virium debilitatem, aut ẽt quia medici ma le curẽt, aut quia æger aliquid cõmittat. Itaq; confusius indefinitiusq; talem dictionem scripsit.

31 *Quòd si Vigesimum transcendit diem, & Febris detinet, & Oedema non desistit, in Suppurationem uertitur.*

Oẽs tumores præter naturã disiectis cõmittente eos humoribus curãtur ac desistũt. Ergo perspicuũ est, vt, nisi desistãt, cũctant humores, ac spatio tpis prorsus mutatio quædã ipsorũ futura est per qualitatẽ, interdum ad putredinem, quoties, vt in defuncto corpore, nihil ad eorum cõcoctionem natura molitur: interdum, si vires valent, in pus mutatio fit. Itaq; merito Hippocrates ait, ni si desistant inflãmata, & febris detinet ægrum, in suppurationem vertuntur. Sedata.n.febre considerandum est, num inflammatio aliqua scirrhosa infestet: nam sæpenumero euenit ita, vbi morbum committẽtium humorum pars tenuior diffletur: crassior vero & sequax, in amplitudinibus C corporum ita affectorũ depacta sit. Cæterum, quam ob causam vigesimum diem limitem statuit talium abscessuum suppurationis, libro secundo de diebus decretorijs dicimus.

32 *Accidit his in Prima circuitione, etiam Sanguinis è Naribus fluor, atq; Admodum iuuat. Sed requirendum est, num Doleant caput, an Hebetudines subeant oculorum: Si quid enim horum fuerit, eò Tendet.*

Quia inflãmationes in hypochondrio indefinitius cõmemorauit, per hanc quoq; dictionẽ determinare ipse vř. Sanguinis enim fluores fieri dicit è naribus, qui ex vsu admodum sint: id quod per inflãmationes ĩ iecore et liene fieri potissimum solet: de quibus aliubi, fluere sanguinẽ ‖ recto itinere cõmendauit, è cõtrario vero culpauit: docẽs ipse, quid nam è cõtrario intelligat, verbi gratia, liene grandiore fluere sanguinẽ è nare dextra. Sanguinis fluores in prima circuitione fieri di xit decretoriorum.s.dierum: ac legitur dictio bifariã, singulariter & pluraliter: singulariter quidẽ in prima circuitione: pluraliter vero in primis circuitionibus. Si igiť legatur singulariter, septenariam indicat circuitionẽ: si pluraliter, conuenit quoq; septenariam intelligi circuitionẽ, in quibusdam.n.sanguis secundo septenario effluit. Sed potius intelligi oportet in tali dictione quaternarias circuitiones: nã in plerisq; erũpit sanguis primis septẽ diebus, paucis nono & vndecimo, D rarissimis quartodecimo. Cęterum tendentiũ sursum versus humorũ vnde sanguinis fluores fie ri contingit, adijcit signa, capitis dolorẽ, & item hebetudines oculorum. Sed deinceps de eis latius docebit, quo loco nos quoq; sermonem omnem de sanguinis fluore integre absoluemus.

1. Pror.cõ.3.t. 34.4².184.d

33 *Magis tamen in Iunioribus quinto & trigesimo anno, Sanguinis fluorem Expectare oportet.*

Ductam ab ætate determinationem in præsagium fluoris sanguinis docet: expectãdum enim sanguinis fluorem esse potius in iunioribus quinto & trigesimo anno: etenim per hanc ætatẽ san guis plurimus est, & item facultas valentior, atq; etiam calor exuperans.

34 *Quæ vero Mollia sunt Oedemata, & Indolentia, & pressa Digitis cedunt, Diuturniorem efficiunt Iudicationem: ac Minus illis grauia sunt.*

Hæc sunt, quæ proprie medici iuniores appellãt oedemata: de qbus non nunq̃ dixisse maiores sufficere volunt, mollia oedemata: qñq; ẽt adijciunt indolentia. Quoties igitur id dicere supersedent, tanq̃ vna cum mollibus significetur, omittunt, mollia enim dolore vacãt. At vero nũc Hippocrates non id solum adiecit, sed etiam, vt digitis cedant, quod quidem in verbo/mollia/contineri videtur: nisi velit intelligi ea, quæ pressa cauantur in foueam: quod quidem non simplici-

ter omnibus cedentibus accidit: at vero hæc accidunt cute in œdema ſe attollente. Et, quia om- E nia talia pituitoſa ſunt, idcirco diutius immorantur,ac minus pericula inferunt. Ac immorantur quidem diutius,quia frigidiora ſunt: calore enim concoctiones fiũt: Minus vero periculoſa ſunt, quia & dolore vacant: vires enim exoluit dolor.

35 *Si uero Prætereat Sexageſimum diem,& Febris detineat, Nec deſiſtat œdema,fore Suppurationem hoc loco, & reliquo Ventre, Significat.*

Supra de œdematis agens phlegmonoſis vtpote calidioribus, niſi febris deſinat, à die vigeſimo dixit fore ſuppurationes: Nunc vero de frigidioribus,ſexageſimum limitem poſuit ſuppurationis. At vero alia inter hæc media incidunt,quadr ageſimum diem habentia terminum ſuppurationis: ſed vniuerſum de his omnibus ſermonem ad libros de diebus decretorijs diſtuli. Porrò non ſolum œdemata,quæ in hypochondrio ſunt,ſi immorentur,ſuppuratura ait,ſed,& quæ in reliquo ventre,tanq; hypochondria ſecundum aliquam ſignificationem partes ventris exiſtant.

36 *Quæcunq; ergo Oedemata, Dolētia, Dura, & Magna ſunt, Periculum mortis breui fore ſignificant. Quæcunq; Vero Mollia ſunt, & Indolentia,ac Digitis preſſa cedunt, diutius Immorantur.*

Nihil amplius hac docet dictione,q̃ quod ſuperiore dictum iam eſt,prçter ꝙ adiecit dolentibus duriſq; œdematis magnitudinem: quam nos antea diximus,dum doceremus non eſſe cũ periculo inflammationes muſculorum,qui ſunt in hypochondrio,niſi magnæ admodum fuerint. F

73 *Oedemata, quæ in Ventre ſunt, Minus faciunt Abſceſſum, quàm quæ in Hypochondrijs: Minime uero, quæ ſubter Vmbilicum ſunt, in Suppurationem uertuntur.*

Oedemata ſi non diſcutiuntur, non ſolum citius,ſed etiam magis, in hypochondrio ſuppurantur,propterea ꝙ ſedes calidior eſt. Quçcunq; vero lõgius abſunt deorſumverſus, ſerius minuſq; ſuppurantur: & ob eam rem,quæ ſubter vmbilicum ſunt,raro in ſuppurationem vertuntur.

38 *Sanguinis uero fluorem, maxime de Supremis ſedibus Expectare oportet.*

In quibuſdã codicibus dictio cum/&/copula pſcripta eſt: atq; oſtenditur non ſolum ſanguinis fluorem fieri,ſi in hypochondrijs ſit œdema,ſed ẽt,ſi in inferioribus ſedibus ſit. In quibuſdã vero ſine/&/copula: & oſtẽditur quidem fieri,ſi in his quoq; ſit,ſed minus. In aliquibus vero ſine verbo/maxime/ad hunc modum: Sanguinis vero fluorem de ſupremis ſedibus expectari oportet. G Nam inferiores nequaquam afferre ſolent ſanguinis fluorem: ſed res ita ſe habet, vt, ſi in vmbilico ſit,ſanguinis fluor eueniat,magis de ſede ſuperna,maxime de ſuprema. Sed de ſanguinis fluore deinceps ab ipſo agetur,vbi nos quoq; toto repetito ſermone,abſolutius dicemus.

39 *Vniuſcuiuſq; Oedematis Immorantis, quod in his ſit ſedibus, Suppuratio Conſideranda eſt.*

Vno comprehendens capite perſtrinxit,quæ ſupra docuit particulatim: & ob eam rem dictio enarratione noua non indiget.

Ex Svppvratione

40 *Suppurationes inde prouenientes ita Conſiderãdæ ſunt. Quæ.n. Foras uertuntur, optimæ ſunt, ſi Paruæ ſunt, Maximeq; egrediuntur, & In mucronem ſunt faſtigiatæ. Si uero Magnæ ſunt, & Latæ, Minimeq; in mucronem contractæ, Peſsimæ ſunt.*

Ab his uerbis, q̃ tibi tranſtulimus,cuiuſcũq; illa ſint,in antiquo exemplari grçco explanationem Galeni incipere comperimus.

Orationem de Oedematis in capita redigit, ac ueluti ſub cõpendiũ ponit. Ἐκπυήσιας uero & διαπυήματα .i. ſuppurationes purulẽtiaſq;,appellat mutationẽ,quç εἰς τὸ ἔμπυον.i.ad ſuppuratũ fit.Duabus aũt limitationibus oratio prius indiget,nimirũ vt febris ſit cõtinua,& vt facultas non ſit imbecilla : nã, ſi hçc non cõcurrãt,ſuppuratio non fiet. Iudicat aũt tumorem à loco, à magnitudine, & à figura : à loco,ſi intus uel extra : à magnitudine, ſi magnus uel paruus : à figura, ſi acutus an planus ſit. H

Appellare Hippocratẽ ſuppurationes purulẽtiaſq;,vbi pus vniuerſum cõſtiterit,concocto tumore quopiam præter naturã,perſpicuum erit,vbi vniuerſam hãc or̃onem eius euolueris, qua de œdematibus in hypochõdrijs habuit mẽtionem. At vero colligiť pus in eis q̃nq; ſub cute, ſçpius in profundo,duplici de cã: aut quia purulenta pars intra peritonæũ ſita eſt: aut quia, licet muſculus ſit,qui affectus ſit,pus ab aliquo inuolucro eius includiť, haudquaquã prius in exteriorem deductum ſedem pp lentorem craſſitudinem've,aut continentis tunicæ denſitatem. Etenim ſtudet natura excernere pus de affecto corpore,expellendo,ſæpiuſq; finem adſequitur, quoties nacta ſit meatus idoneos in excretionem,veluti quoſdam aquæductus: non tñ ſemper eos adſecuta,pus in adiacẽtes compellit ſedes,quæ quoties exiguæ fuerint,derodit cõtinens eas tegumentũ,ſub eo amplificando ſedem. Conſtat igitur,vt ex his ſuppurationibus indulgẽtiores habeanť,quç foras,nõ intro,tendunt: atq; ex his ipſis,quç non ampliorem prehendunt ſedem,in latitudinẽ extentæ: cõtrahuntur autem,cum in verticem quẽdã extenduntur,coni formulam reddẽtes: hæ aũt ſimul robur foras expellentis indicant facultatis: & item non magnam corrumpũt ſedem corporis, quod erodũt. Cçterũ,ſiue εἰς ὀξὺ ἀποκυρτώμενα.i.in mucronẽ faſtigiatæ,ſiue εἰς ὀξὺ ἀποκορυφώμενα.i.in

gibbum

A gibbum subductæ legatur, nihil interest: nam ex vtraq; lectione vnus idemq; sensus est.

41 *Quæcunque vero Intro rumpuntur, Optimæ sunt, si Cum exteriori sede nihil cōmunicāt, sed Adductæ sunt, Nec dolent, & omnis Exterior locus Vnicolor apparet.*

Non simpliciter tales suppurationes optimæ sunt, sed earū, quę intro forasq; rumpunt̄, optimę sunt: siquidē hæ deteriores sunt, q̄ quę foras rumpūtur. Hęc.n. eruptio in partes multo nobiliores fit, q̄ fit in hypochondrio cutis: & itē non æque medicamentū adhiberi curatoriū pōt, quoties intro versus rumpant̄: atq; ēt excretū per intestina pus mordet & concerpit ea, difficultatemq; committit intestinorum: &, siqñ in ieiuno aut tenuioribus fiat īteſtinis, alimoniæ vitiat diductionem, in ventriculo aūt lædit concoctionem. Itaq; perspicuum est, vt pessimæ sint, quoties ī vtranq; rumpuntur sedē, introrsum atq; extrorsum: ita.n. geminat̄ malū, nam nec sedem, nec velut initiū refectionis vllū, obtinet natura reparandis ruptis, quo tanq̄ solo firmiora iaciat fundamēta repletiōis.

42 *Pus autem Optimum est, si Candidum, Aequale, Læueq;, & quàm Minime fœtidum est: Maxime vero contrarium huic, Deterrimum est.*

B Vt, quàm minime fœtidum pus esse debeat, propalàm est: etenim superans graueolentia, putredinis est, non concoctionis, indicium. Vt aūt candidum quoq; esse conueniat, discas, licebit, si genituram eius intelligas ex ijs, quæ alibi demonstrata iam sunt: omnia enim in omnibus docere locis, nugacitatis potius, q̄ doctrinæ, proprium est. Quæ vero alijs sunt commentationibus demonstrata, talia sunt. Libro de viribus naturalibus dictum iam est vnam ex ipsis esse vim alteratoriam, quæ & in ventriculo & in iecore molitur concoctionem, commutata alimonia in iecore quidem ad sanguinem, in vētriculo vero ad idoneum sanguini humorem: & item vniuscuiusq; partis animalium officium esse, ad propriam deducere naturam propinquantem humorē, nouissima enim concoctio fit, dum alimentum in nutrito apponitur atq; assimilatur. Itaq; perspicuum est, vt spatio temporis longiore in talem præparetur similationem. Porrò proditum est libris de semine, vt in conceptaculorum tunicis, de quibus aluntur testes, sæpe appareat liquido commutatus iam sanguis ad seminis creationem: non enim conuenit ipsas conceptaculorum tunicas ab alio quopiam nutriri. Atque appellant eiusmodi humiditatem nō nulli medici θορώδη.i. genitale virus: & ob eā rem semen ipsum, θορὸς.i. genitale virus nominant: & potissimum ij, qui vim eius dictitant, σπέρμα.i. semen, non substantiam corpulentam. Quin etiam, vt decumbens sanguis in partes laborantes inflammatione, committat inflammationes, ita vt ab initio quidem sola conceptacula repleat distendatq;, mox adiacentes sedes inanes complures atque exiguas in singulis particulis, libro de tumoribus præter naturam definitum iam est: & item dictum quoque libro de inæquali intemperie. Talis igitur sanguis ad exiguas dispersus partes in locis inflammatione affectis, vtpote extra propria conceptacula positus, non insuper remeare ad antiquam naturam potest: mutatur vero ac putrescit, quomodo omnia, quęcunque in alieno loco vehementius calefiunt. Si igitur natiuus calor de propria exorbitat temperie plurimum, vt in corpore inanimi, putrescit sanguis: Si vero vim seruet quandam, permista quædam commutatio de causa per naturam & item præter naturā efficitur: siquidem causa naturalis concoquit: præter naturam, putrefacit: vtra earum magis exuperet, per eam ipsam necessario signa accedunt, tum coloris odorisq;, tum etiam consistentiæ. Ex his igitur (vt dixi) demonstratis in alijs commentationibus series est, vt colligas sanguinē, qui probe fit in pus commutatus, primo quidem non putruisse, sed potius concoctum fuisse: Secundo vero in ipso simul quid putredinis præter naturam apparere, parum vero illud esse: Et, vt Hippocrates dixit, quàm minime fœtidum, etenim hæc vox / quàm minime / id pollet, quod quàm paruissime. Ad hæc, colorem eius reddi similem semini par est, candidum quidē, non t̄n exquisita rōne, velut nix est: semē.n. à natura ducitur in solidiorum corporum colorē, exquisita rōne: modice, pus. Siquidem semini nihil de causa præter naturam est permistum: puri vero non assidue quidē par, vt dictum iam est: permiscetur tamē aliquid omnino, cum sanguis de proprijs opificijs exiliuit. Hæc itaq; causa est, ob quam candidum semen ac pus fiat: nam & pus quodammodo solidis assimilatur corporibus, quæ quidem sunt conceptaculorum tunicæ, neruiq;, & copulæ, ac membranæ, atque etiam cartilagines, ossaq;. Eadem etiam causa est, ob quam, quod subsidet in vrinis, candidum sit: etenim & id, veluti pus, obtinet generationem, quod proportione respondeat inter id et naturales humores iniectū. Quicquid enim alimenti in sanguinis generatione naturæ refugit cōfectionem, subsidet in vrina, neque vt sanguis ab ea commutatum, neque vt pus præter naturam causæ particeps.

Galeni

GALENI IN PROGNOSTICA HIPPOCRATIS

COMMENTARIVS SECVNDVS

De Aqva Inter Cvtem

1 *AQuæ inter cutem oẽs, quæ ex Acuto morbo existunt, Malæ sunt: Non enim à febre liberãt, Dolorosæq; sunt ualde, et Læthales. Incipiunt autem plurimæ ex Partibus inanibus ac Lumbis Iecoreq;.*

Inter initia libri ipse dixit: Considerari conuenit hũc in modum per mor- »
bos acutos: principio vultũ ægri, sit'ne similis bene valentiũ. Vnde aliqui di »
cunt non solũ de vultu exitioso per morbos acutos, sed deinceps de oĩbus, ip
sum facere sermonẽ: cũ haudquaq̃ legerint finem sermonis, vbi dicit, Hęc au »
tem dico de morbis acutis, nec non quicunq; ex acutis morbis consistunt. Atqui constat, vt de pu »
rulentijs docuerit, non solũ illis, quæcunq; vigesimo die rũpi solent, sed quæ ad trigesimũ, quadra- F
gesimũ, & sexagesimũ deuenerunt: atq; ẽt antea de morbis, qui ad quadragesimũ vsq; diẽ processe
runt, vbi dixit, ‖ Spirationis facilitatem existimari oportet perq̃ magnam habere vim ad salutem ĩ »
oĩbus morbis acutis, qui cum febre sunt, ac in quadraginta diebus iudicãtur. Et itẽ hoc loco mani- »
feste ait non de oĩbus aquis inter cutem facere sermonẽ, sed quęcunq; ex acuto morbo existãt: atq;
ẽt de purulentis tabidisq; deinceps docebit: & ad hæc de quartanis ẽt, vt constat, diutinis morbis.

Supra 194. h. com.1.t.25.

Igit, q aquæ inter cutem oẽs, si ex acuto morbo existunt, malæ sint, nequaq; sedantes febrẽ, dolo-
rosæq; permanentes, ipse dixit. Porrò docuit geniturã eorũ, iecoris nominatim faciens mentionẽ:
atq; vna cõi rõne, partium inaniũ, quæ sunt ieiunum, & lactes, & itẽ intestina tenuiora. Nã in mo
re est vocari illas partes inanes, quæcunq; inter extremam thoracis costam & fœmoris ossa haben-
tur: atqui inanis videt̃ oĩs talis sedes, si eam cũ supernis infernisq; partibus vtrisq; osseis conferas:
at vero omnis talis pars flaccida habetur, quoties non fuerit aliquis paulo ante repletus esculentis
poculẽtisq;. Ita mihi videtur Poeta has ipsas corporis partes, eò q flaccidæ sint, appellare laparas.

* λαγόνος.

Itaque cuiusuis aquę inter cutẽ cõis genitura est, vbi sanguificatiõis officium intercidat. Etenim,
quemadmodum in ventriculo concoquuntur esculenta, pari rõne in iecore & venis pręconcoctũ
in ventriculo alimentum. Quin etiam, vt in ventriculo interdũ minus intercidit concoctionis of- G
ficium, interdũ magis, ita in iecore: non nunquã enim iecur afficitur per sese primũ, quẽadmodũ
ẽt ventriculus: interdum per consensum aliarũ partiũ. Itaque constat, vt oẽs sibi inuicẽ consentiẽ-
tes partes, aut quia vicinæ sint, aut quia habeant societatẽ magnã per conceptacula neruosq;, affi-
ciantur. In hunc modũ iecur per magnas venas copulari vr̃ & lieni, & ventriculo, & intestinis: at-
que ẽt positura eorũ ita vicina est, vt quædã contingant ipsum, quædam propemodũ tangãt. Itaq;
lienis nequaq̃ mẽtionẽ habuit Hippocrates: siquidẽ de morbis acutis agebat. Apparet aũt hoc vi
scus, qñ per longos morbos traxerit scirrhosam dispositionẽ, ad cõsensum agere iecur, omniq; cor
pori per tale medium aquas inter cutem cõcinnare. Iecoris aũt ac partiũ inaniũ mentionẽ facit, ac
docet differentias aquarum inter cutem ex illis, quomodo procedente sermone perspicuum erit.

2 *Quibus ergo ex Inanibus partibus & Lumbis principia Aquarum inter cutem fiũt, ijs Pedes intumescunt, & Alui fluores diutini fiunt, Neq; exoluentes dolorẽ, qui ex inanibus partibus efficitur ac lũbis, Neq; molliẽtes vẽtrẽ.* †

† Stephanus Atheniensis, qui hunc librũ explanauit, ur̃ in hoc loco etiã habuisse in suo textu Hippocratis, Et tussis ipsis adest. Quod signum (ait ipse) licet cõe ẽt sit Hydropi, qui per primariã affectionem iecoris fit, differt tamẽ, quia in hydrope per primariã affectionẽ iecoris oborto, statĩ à prĩcipio aduenit tussis, ob diaphragmatis cõpressionem: ĩ eo uero, qui ab inanibus fit partibus, in fine superuenit, signũq; pessimũ eẽ ait, ut quod humiditatẽ illã excremẽtosam, spiritualia ẽt membra iam occupasse ostendat.

Intumescere pedes, omnium aquarũ inter cutem commune est: qñquidẽ & aquis inter cutẽ vi-
tio iecoris obortis assidere dicit: sed & constat, vt & eas, quæ vitio lienis fiunt, & simplr̃ oẽs alias
comitet̃. Sed alui fluor propriũ peculiareq; ẽ aqs inter cutẽ inaniũ partiũ vitio subortis, q̃ fiũt, vbi H
ieiunũ & lactes inflãmatione vexant̃: his enim potissimũ venæ debiles fiũt, per quas iecur ad se tra
hit alimẽtũ: ita fit, vt nequaq̃ subseruiãt visceri ad diductionẽ, sed maneat in ieiuno tenuioribusq;
intestinis alimentũ. Quòd si grauentur ab eo, vtpote debilia, statim id oẽ pellunt deorsum: atque
hæc alui fluoris causa est. Quin etiam corrumpi alimentum, bilisq; colligi copiam rõ est ob calorẽ
partiũ, quæ inflammatione vexantur, & ob eã rem intestina non parum mordentur, proindeq; in
citantur ad excernendũ contenta ibi excrementa: atq; hæc rursus altera cã alui fluoris est. Quocir
ca merito ait, neq; sedare dolorẽ ipsum, neq; mollire. i. vacuare ac contrahere ventris œdemata: in-
dicans ex his, q cum dolore excernant, & q hypogastrium totum attollatur in molẽ. Fieri enim do
lorem necesse est ob inflammationem demorsicationemq;: ventrem vero oẽm subleuari, repletis
intestinis spiritu flatuoso, cuius genitura, optima ratione subsequitur cruditates: & tandẽ non ma
nere intus ex imbecillitate comprehensoriæ facultatis intestinorum.

3 *Quibus aũt à Iecore Aquæ inter cutem incipiũt, Tussire quidẽ cupiditas est, sed Nihil excreant cõmentatione dignum: Pedesq; intumescunt: ac Venter nõ deijcit nisi dura, ac ad necessitatem: atq; ẽt Circa vẽtrem Oedemata fiũt, partim in dextra parte, partim in sinistra, consistentia desinentiaq;.*

Θυμὸν

A Θυμὸν.i.cupiditatem,dixit hoc loco propensionem,quam quidem ad tussiendũ obtinent, incitati quidẽ tanꝗ̃ ad accidens,statim vero ab hoc desistentes,tantummodo ten tantes initiũ tussiẽdi: etenim iecoris moles incidens præcordijs, facit angustiã in pulmone.Cum ergo similis reddat affectio veræ illius angustiæ,ob quam & inflãmatione laborans ex decũbẽte ex capite materia vexatus afficit,cupiunt tussire,sperantes nocuã vacuando materiã,esse angustiã curaturos: sed incipientes statim desinunt,ob experientiã ipsam deducti in notitiã dispositionis exquisitiorem, sentiẽtes, ꝗ̃ temere sperauerint.Quin etiam natura ipsa per se infert tussim,infartiones expurgando pulmonis,ꝗꝗ ipsi nequaquã tussire cogitemus, ita vt difficile sit sæpenumero obsistere inhibereq; accidens. Nunc igit̃,qñ ob angustiã ad tussim ægri veniunt frustra,ceu auxiliaturã affectui, naturalis facultatis nequaꝗ̃ habentes ministeriũ,continuo desinunt.Ergo ob hæc propẽsiores ita affecti ad tussim reddunt,sed eos cito tale deficit munus,propterea,ꝙ nihil dignum commẽtatione excreãt, sed tm̃,quantum in asperam arteriam serosum tenueq; ex conceptaculis sanguinem continẽtibus serosum,comprimitur in modum sudoris cuiusdam. Igitur hoc pacto aquæ inter cutem, quæ de iecore existunt,a prædictis intersting uitur,atq; ẽt paucitate & ariditate deiectionum.Incitantur.n. illi perpessis ipsis vel intestinis,vel lactibus: per aquas vero inter cutẽ,ꝗ̃ a iecore existunt,vtpote i- B perpessis ijs, nec vitiato alimento,neq; grauatis ab eo partibus(etenim bene valent,nec alui fluores infestant) manent diutius inibi reliquiæ alimenti,quæ partim mittunt ad intimam peritonæi sedem, partim inflammatione iecoris torrentur. Porro vniuersa ẽt cutis, vtpote quæ de pituitoso sanguine nutriatur,intumescit: ꝙ si premas eam digito,statim apparet caua, sed paulo post ad pristinam reuenit conditionem.Nõ tñ statim ab initio simul,vt acutus vertitur morbus,ita fieri solet, sed pedes intumescunt primi,quippe qui procul a calidissimis absunt partibus: tum aũt subrepẽs accidens circa ventrem oẽm,eam ipsam quoque committit affectionẽ: itaq; si premas œdema digito,cauatur,ac velut foueam facit,tum aũt paulo post ad pristinã remeat conditionẽ: quod Hippocrates ait, Atq; etiam circa vẽtrem œdemata fiunt,quæ cõsistant desinantq;. Atq; vero fieri potest,vt id quoque dixerit de prima eorum genitura: nam incipientia consistere, sæpenumero desistunt,ita vt videantur quidem integre destitisse: mox rursus subleuantur,& rursus desistũt: & rursus subleuantur, procedente vero tẽpore permanent non insuper desistentia. Sane distant a prædictis,quæ infestant ex inanibus partibus,eo ꝙ pressa cauentur,pituitosam habentia naturã,nec insuper spiritu flatuoso,quemadmodum illa,consistentia.

* In quibusdã cod.græcis uox hæc non hẽ.

4 C *Si Vero Caput Manus ac Pedes Frigidi sunt, Ventre costisq; Calentibus, Malum est.*

Per morbos diutinos,potissimum hyeme & senibus,non solũ per incursiones febriũ,quas nominant ἐπισημασίας.i.adnotationes,sed ẽt in intermissionibus, nihil mirũ videri debet extremas corporis partes refrigerari,quippe quæ carne vacant ex natura,longissimeq; sunt a visceribus positæ. Verum hoc libro nequaꝗ̃ agit de morbis diutinis. Itaq; per morbos acutos,tales refrigerantur partes,propẽ dixerim,propter affectionem contrariam illi,quæ per morbos diutinos tale accidens infert.Per illos.n.calor natiuus prę debilitate nequaquam permeat ad extremas corporis partes: in morbis vero acutis,propter magnitudinẽ inflãmationis viscerũ,parũ sanguineę substantiæ in oẽ permeat corpus,plurimũ vero eius in parte inflãmatione affecta includit̃: & ob eam rẽ mediæ corporis partes,quæ sunt thorax ac venter,satis videntur calidæ. At vero per morbos acutos interdũ adnotatio cũ rigore prehendit aut frigore, non solũ extremas corporis partes, sed ẽt cutẽ circa costas ac ventrẽ frigidã reddẽs: ea quidem circa viscera vitiũ nullũ ostendit,sed,vbi permanẽtibus partibus circa costas ac ventrẽ calidis,aut ẽt calidioribus ꝗ̃ soleant ex natura, summæ refrigerantur corporis partes,in visceribus magnitudo significatur inflammationis. Ac forte melius est intelligere ventre ac costis calentibus ita dictũ,vt manifestius hæc calefacta sint,ꝗ̃ dũ haberent per D naturam. Cæterum, vt febris leipyria nominata relegetur ad hoc genus,cuius perspicuum est.

5 *Optimum Vero est, si Corpus omne Aeque Calidum Molleq; est.*

Cum deterrimam prędixisset conditionem morbi, quoties medijs corporis calefactis partibus refrigerentur partes extremæ,hoc loco opponit optimam in nobis,in qua corpus omne æque calidum,& item æque molle est: etenim verbum/æque/cõe vtrique existit.Igitur æque calidum corpus omne fit in febribus ardentissimis,sed mordens & siccũ per eiusmodi affectiones, haudquaꝗ̃ molle,apparet: ꝙ si molle pariter & calidum æque sit,optimam indicat corporis affectionem.

6 *Facile autem Conuertatur Aegrotans,sitq; Resurgendo leuis,Oportet.*

Summa totius pręsagitionis in morituris conualiturisq; est,quoties vis ęgrotationis cum ægri facultate conferatur. Si enim morbus vehementior est,æger omnino morietur: si debilior, ꝗ̃ ægri facultas,haudquaꝗ̃ morietur, vbi nihil committatur. Hanc vero summam ipse scripsit per Sententiam,cuius initium est: || Colligendum ẽt est,an æger possit eo victu, quem preceperis, durare ad consistendi vigorem vsq; ęgrotationis. Hęc ergo summa prognosticę contemplationis habetur. 1ª.Aph. 9.Ext. ord.4. g
Cęterum,cũ tres secundum genus vires ex triplici pendeant origine,cerebro, corde, iecore, p earum

rum ministeria firmitas atq; infirmitas cognoscitur. Præcipua vero Cerebri ministeria sunt, memi E
nisse ac cogitare: subseruientia vero, sentire & moueri secundum desiderium: Cordis vero, motus arteriarum: Iecoris vero, generatio sanguinis & humorum. Itaq;, cũ prognostica cõtemplatio in hæc diuidatur capita, quodcunq; signum est ab Hippocrate dictum, considerandum, quo genere collocet: Velut nunc / vt facile vertat æger, atq; resurgẽdo sibi leuis appareat / hęc enim signa sunt facultatis corpus secundũ desideriũ commouentis. Cæterum constat, vt in præsens nequaquã interfit dicere secundum desiderium, aut appetitum, aut voluntatem. Ad hũc modum supra de decubitu dictum est in dictione, cuius tale est principiũ / cubantem offendi ægrum oportet / indicat enim, vt talis decubitus, quemadmodum ẽt accliuis, fiat fungentibus officio musculis, quem solẽt tonicon. i. firmum, nominare. Sed de eo, libris de motu musculorum fusius dictum iam est. Perhibuit aũt & Diocles, vt animalium corpora consistant ex eo, quod fert, ferturq;: fert facultas, fertur corpus. Ergo, quemadmodum ferentes onera aut grauati ab eis vix mouent, aut, si leuius appareat onus, innocue ferunt, ita facultas: si. n. valida est, facile corporis onus fert, vt haudquaquã mouendo offendatur: si debilis, vtpote grauata, vix subleuat corporis partes.

7 *Si uero Grauis esse appareat & Reliquo corpore, & Manibus, & Pedibus, Periculosius est.* F

Aggredienti moueri secundum desiderium, grauitas partium conspicua redditur, crurum quidem, dum surgere, & ambulare, aut ẽt oĩno transferre ea, cubando æger tentet: Pari modo manuũ, dum capere aliquid ac dimittere, nec non transferre tentet: Simili ratione ceruicis ac spinæ, dum commutare corporis habitum secundum eas partes experiatur. Estq; hoc maximum indiciũ præcipuumq; debilitatis facultatis, ipsa. s. partium grauitas, non cuiuslibet (vt antea est proditum) sed eius, quæ in musculis ac neruis tantummodo est.

8 *Si vero præter grauitatem Vngues quoq; ac Digiti Liuidi fiant, expectanda Mors continuo est.*

Ostendimus alijs in locis, quónam modo gubernantes animal vires simul inuicẽ intereant, & vt animal prorsus viuat, quoad quæuis earum seruetur. Cũ ergo dixerit Hippocrates languẽtis indicia facultatis, à qua musculi mouẽtur, addit alterius facultatis, quæ extinguitur, propria indicia: nam liuescere signum est extingui calorem innatum, qui de corde emanat. Et ob eam rẽ non simpliciter ait liuiditatem grauitati partium accedentem indicare mortẽ, sed continuo & sine vlla cunctatione, propterea ꝙ vtriusque intermorientis signa appareant facultatis.

9 *Si vero Digiti ac Pedes omnino Nigrescunt, Minus perniciosi sunt, quàm si liueant: sed & Alia signa consideranda sunt. Si enim Facile ferre malũ appareat, & Aliquod aliud salubre fuerit signũ, Morbũ verti spes est ad Abscessum, ita vt Aeger sit Conualiturus, quæ vero Nigrefacta sunt, è corpore Casura.* G

Non minus perniciosi, quàm si liueant, dixisse oportuit, sed vt interdum nullo pacto, interdum summe, perniciosi sint. Ac forsitan existimabit aliquis Hippocratem ignorasse id, propterea ꝙ nõ proprie vtitur dictione: sed adijciens determinationem deinceps, ac docens vtrunq; eorũ, quæ dixi, constat, vt agnouerit veritatem, sed haudquaquã exquisite locutus sit. Nam interdũ pars nigrescit, quia materia eò decumbit, interdũ qm̃ moritur: sed, quónam modo aliquis iternoscat eã rem, perspicue indicauit. Si. n. facile ferre malũ appareat, id est facile se hẽat æger, & itẽ aliquod aliud salutare affuerit signum, materiæ decubitus est: sin contrarium, mortificatio.

10 *Si autem Testes & Pudenda Reuelluntur, Dolor vehemens vel Mors significatur.*

Constat, vt, in quibus infestat dolor, eæ conuellantur partes, quemadmodum & in moriẽtibus: Idq; habet rationem: nam, vbi vitalis facultas intermoritur, proindeq; extendi ad fines vsq; corporis impos est, sed accumbit, & ad suam cogitur originem, partes comitentur facultati cõcurrantq;, H & ad intermedia corporis copulentur, necesse est. Cęterum, vt dolores contrahi faciant facultatem ad sese, iam sæpius didicimus: ita merito fit, vt ob eos partes ad originem reuellantur.

In ãtiqua tralatiõe legitur, animalis.

De Somno

11 *De Somnis autem, quemadmodum & ex Natura in Cõsuetudine nobis est, Interdiu vigilandum, Noctu dormiẽdum est: Si uero hoc fuerit Transmutatũ, Peius est. Minime vero offendatur, si quis Dormiat prima luce ad tertiam diei partem: Qui vero ab hoc tempore Somni sunt, Deteriores sunt.*

Non solum recte pronunciauit de signis per somnos, sed etiam cãm eis adiecit, in habitum referens naturæ, quæcunque vtilia sunt: contraria vero damnans, quia præter naturam existant. Ad hunc etiam modum res ex consuetudine habet: quod. n. consuetum est, bonum est: inconsuetum vero, malum est. At vero temporibus Hippocratis non aliud fuit ex natura, aliud in cõsuetudine: Nunc vero diuites è contrario agunt tum in quibusdam alijs, tum ẽt somno, interdiu dormientes, noctu vigilantes. In his igitur, vt qui soliti sint viuere pręter naturam, doctrina ab Hippocrate dicta, nequaquam vera est: etenim hoc tempore magis rata consuetudo est, ꝙ̃ natura, non in mulieribus solum ditioribus, sed etiam in non paucis viris.

Pessimum

12 A *Peßimum vero est, si Neq; interdiu, Neq; noctu, dormiat: aut enim ob Dolorem ac Labores Vigilia adest: aut Desipientia erit ab hoc signo.*

Neq; interdiu, neq; noctu, dormiunt ij, qui ex dolore ac labore contenduntur: & item qui incipiant delirare, nam id quoque committit insomniam, ob temperamenti in cerebro siccitatem.

De Deiectionibvs

13 *Deiectio autem Optima est, si Mollis Constansq; est, & eo Tempore excreta, quo secunda valetudine assueuit, si Copia ex ratione ingestorum ciborum est. Si enim Talis excernitur, inferior Venter Bene valet.*

A consistentia, quantitate, & tpe quo deiectiones excernunt, dignotionē fecit optimarū deiectionum: non tñ deterrimarū ex his solū, sed adiecit eis indicia à colore atq; ab odore, & ad hæc sonitu per excretionē adiuncto. Itaq; consistentiā obtinēt p naturā, vbi nō oīno duræ sint, queādmodū lapides: neq; extreme humidæ, vt diffluere queāt: sed intm̃ molles, quoad cōstātes permaneāt. Copia vero earū proportione rñdeat ingesto cibo, oportet. Ac tps, quo vacuant, assuetū ægro. Cæterū addendū est, vt color & odor naturalis seruet: q̄ quidē ipse Hippocrates nō adscripsit, ceu ex ijs, quæ sunt prodita p̄ter naturā: hęc quoq; intelligere possis, id. n. illi esse in cōsuetudine, sæpe B numero docuimus, vt ex contrarijs indicet cōtraria, p̄termissis appellationibus eorū. At vero bene valere ventrē dixit inferiorē, tanq̄ cōferens eū cū thorace, vt intelligamus ventriculū ipsum & item ieiunum simul cum intestino omni, per ventrē inferiorē. Non tñ contrariæ deiectiones cōtinuo indicabunt habere p̄ter naturā: id. n. nec ipse dixit, nec alioqui verū est. Itaque contingit bene valere ventrē inferiorē: à iecore vero aut liene aliquid in eū confluens variare non solū colorē secundū naturā, verū etiā consistentiā atq; odorē eorū, quæ deijciunt. Porrò qñq; permutabit copia illorū, permistione decūbentiū humorū, neq; seruabit tps excretionis assuetū. Ergo simillima naturali deiectio indicat non solū inferiorē bene valere ventrē (id quod ipse dixit) sed ēt nihil ī eū defluere ex visceribus prædictis. Quæ vero habet p̄ter naturā, significat interdū ventrē solū esse affectū, sæpe vero confluentis aliunde materiæ in eū indicia habet. Atq; hæc multiplicia sunt, eò q̄iecur nō solū sua ipsius excrementa ichorasq; & humores p̄ter naturā demittit iñ ventrē, sed ēt corporis totius: qñquidē venter per id omnibus corporis partibus copulat, ac per illud recipit excrementa earum: q̄ qñq; quidē decumbunt purgantia oē corpus, aut partem vnā, aut duas, aut plures pariter: sæpe vero accidentia sunt indicantia affectionem aut corporis totius, aut partis alicuius, aut aliquarum. Sed animaduertamus sermonem eius sequentem, de talibus docentem.

14 C *Si uero Deiectio fuerit Humida, Expedit neq; Stridere, neq; Crebro & paulatim excerni: frequens enim Surrectio Laßitudinem & Insomniā facit. At, si vniuersim & sæpe deijciatur, periculum Defectionis Animæ imminet.*

Humidā seu madentē, fore deiectionē, propterea q̄ nō fuerit ex vētriculo diductio ad iecur, vel quia de iecore aut liene aliquid defluxerit in eū, cuius perspicuū est. Sed fieri pōt, vt id bonū sit, quoties expurget iecur, aut lien, aut totum corpus per iecur: non bonū vero, quoties accidentis ratione fiat, diductione à finibus concidente, aut ijs, quæ de iecore eunt in ventrē, affectionis nō bonæ signa habentibus. Hęc interstinguit, si nec τρύζει. i. stridet (scribitur autem & cum υ, & cum ι, nomen hoc, & secundum vtranq; scripturam de sonitu confectum est) & item, si nec crebro ac pedetentim deijciatur. Quæ ita. n. deijciuntur, accidentis obtinēt rōnē: quæ vero multo interposito tēpore vniuersim, sæpenumero bonæ excretionis indicia erunt, quia natura deponat nocuā qualitate aut q̄titate materiā, totum corpus aut aliquam eius partē vacuando purgandóue. Porrò vacuationem appello proprie materiæ, vbi quantitate exuperet: purgationē vero alienæ, per qualitatē. At vero sequuntur q̄dā alia talē deiectionē, quorum mentionem habuit Hippocrates dicens, Frequens. n. surrectio lassitudinem & insomniam facit. Quin etiā sæpe & multū excernere, ceu vires D exoluēs, criminatur: atq; admodū raro tales excretiones bonæ sunt: nāq; eis adiūcta est exolutio viriū, quę nequaq̄ bona est, queādmodū ēt decretorijs quidē, sed īmodicis, sanguinis eruptionibus.

15 *Sed pro Copia ingestorum ciborum, Deijciat bis aut ter Die, Noctu semel, Oportet. Plurimum vero subeat Prima luce, quemadmodum homini fuerat Consuetum.*

Id quoque supra docuerat: sed rectius erat eum disseruisse nunc de ijs, quæ decretorie quidem, sed vniuersim, excernuntur, quemadmodum ego proxime feci. Cæterum dāno, tanq̄ superuacuū, bis aut ter die, noctu semel, & quicquid aliud postea scripsit: abunde. n. fuerat dixisse/queādmodū homini fuerat consuetum. At vero sententiæ finis legitur bifariam: in quibusdam codicibus cum verbo/subeat: in alijs sine tali verbo, ad hunc modum: Plurimum vero luce, quemadmodū homini fuerat consuetum. Sed nihil interest, hoc an illo modo scribatur: nā vtrouis modo seruatur optimum esse, quod quàm maxime fuerit consuetum.

16 *Corpulenta reddatur Deiectio, Morbo eunte in Iudicationem, Oportet.*

Corpulenta. s. redditur, quæ aquosa ac tenuis est: haudquaq̄ vero, quæ corpulēta duraq; existit. Quocirca sermo est de humida statim inter initia deiectione. Id enim proprium est breuitatis, quā

in

in dicendo maiores feruarũt,potiſſimum Hippocrates, vt ex oppoſitis interdum indicent quædã E
nequaquam prodita nominatim.

17 *Subrufa vero, Nec admodum Graue olens eſto.*

Id inter initia dicendũ erat,dum ageret de deiectionibus ad hũc modum: Deiectio optima eſt,ſi mollis conſtansq; eſt,& eo tpe excernit,quo ſecunda valetudine aſſueuit,& copia eſt pro rõne ingeſtorum,ſubrufa aũt ſit nec admodum graue olens. vt(quẽadmodũ paulo ante dixi) conſiſtentiã eius,& quantitatẽ,atq; tp̃s excretionis,& item vtranq; qualitatẽ tum viſilem tum ẽt olfactilẽ, definijſſet. Cæterum naturalẽ deiectionem ſubrufam eſſe,ſuſcipientem de iecore bilem decũbentẽ in ventrem,modicam quidem qualitate,paucam vero quantitate,clarum eſt,& omnibus medicis cõſpectum. Si enim ſyncera aut multa decumbit bilis,rufam reddit aut flauam deiectionem: Si vero nullo modo peruenit ad inteſtina,vt in arquatis,candida deiectio erit.

18 *Ac Lumbricos quoq; Teretes Eunte in Iudicationem morbo deſcendere vnà cum deiectione Idoneum eſt.*

Si natura pariter cum cæteris excrementis hos quoq; pellit deorſum,melius eſt, q̃ ſi ſurſum, & quoties aliter poſt appareat ratione accidentis. Sed de omni differentia eorũ, quæ decretorie poſt F
apparent,libro de iudicationibus latius explanatum iam eſt.

19 *At vero in Quouis morbo Venter Mollis Corporatusq; ſit,neceſſe eſt.*

Mollis hoc eſt λαπαρὸς opponit ĩtẽto,aut repleto: Corporatus vero hoc eſt ἔνογκος abſumpto: vt prius de cõtẽtis ĩ eo doceat,poſterius de ipſo vẽtre: quaſi dixerit ĩ hũc modũ: At vero ĩ quouis morbo modice,vẽter inanis ſit,& corporatus ex ꝓpria ſua ipſius ſubſtãtia,haudquaq̃ tenuis,op3.

20 *Si aũt Aquoſa admodũ,aut Candida,aut admodum Crocea,aut Spumans deijciatur,hæc omnia Mala ſunt.*

Aquoſa deiectio,cruditatis indiciũ eſt: Cãdida vero,vt ſuperius iã dictũ eſt,haudquaq̃ decũbere croceã de iecore bilẽ in vẽtris ſedes ſignificat. Porrò admodũ chlorõ.i.viridis aut crocea(id.n.vtro uis mõ vertas,licebit) quia gemina ſignificat,vt antea dictũ iã eſt,in altera ſignificatione,bilis croceæ ſeu pallidæ copiã permiſtã eſſe,in altera rubiginoſæ,ſignificabit. Cæterũ ſpumans deiectio in terdũ ſpũm flatuoſum humore ꝑmiſtũ eſſe ſolutu difficili,q̃nq; caloris copiã,indicat. Ita.n.per exteriora corpora fieri cernit,in mari incurſantibus ventis, in lebete ex polentis præ copia caloris.

G

21 *Mala etiam eſt,ſi Exigua,Glutinoſa,Candida,Subcroceã, Læuisq; ſit.*

Duplicem hoc loco deiectionum formulã docet,ambarum eueniẽtiũ propter abſumptionem: diſſidentiũ vero,inquantũ exigua ac glutinoſa cãdidaq; deiectio,pinguedine abſumpta ab igneo calore non tñ vehementer maligno efficit: ſubcrocea vero ac læuis, abſumpta quoq; pinguedine conſiſtit,ſed aut propter caliditatem vehementiorẽ,aut quia pinguedo ipſa vetuſta ac velut ſemiputris exiſtat. Itaq; exterior non ſolũ pinguedo,ſed ẽt ſepum,mutare ſpatio tp̃is priorẽ colorẽ, ac perſpicue ſubcrocea reddi,perſpicit. Si vero ſubuiridis ſit de rubiginoſa bile (id.n.vt antea dictum eſt,ſecundũ voculæ chloràs.i.viridis aut croceæ,ſignificatũ eſt) vehementis conſumptionis indicium eſt. At vero læue reddit,quicquid de corpore excernitur,aut q̃ habeat æqualem concoctionem,vt nulla eius pars effugerit naturæ alterationem,aut propter vehementem conſumptionem, vt nulla materiæ pars imperpeſſa ſuperſit. Vt igitur,quicquid bonum eſt,id oẽ melius reddit,quo ties æquale ſit: ita quicquid malum eſt,id oẽ euadit deterius, ſi æquale exiſtat. Vtrunq;.n.per oẽm materiam apparet,quæ aut naturæ cõptum recepit,aut turpitudinem prauitatis. Cẽterũ,vt lentor ſæpenumero fiat in ijs,quæ iam calefacta admodum ſint,perſpicuum eſt: Non nunquam ẽt qualitas eſculentorum tales reddit humores: ſed hi,quoties commouent ad excretionem, haudquaquã H
exigui ſunt: deiectio vero glutinoſa, quæ ſenſim excernitur,ab his abeſt,tribuit vero modicæ cõſumptioni. Sed interdum vehemens conſumptio deiectiones glutinoſas vniuerſim facit, ſed tales admodũ graue olẽtes ſunt: ita ĩterſtinguunt ab humoribus crudis,quippe q̃ graue olẽtes nõ ſunt.

22 *Exitioſiores vero his ſunt,ſi Nigræ,aut Liuidæ, aut Opimæ,aut Fœtidæ ſunt.*

Nigræ deiectiones ab atra bile ſyncera tinguntur: Liuidę vero,vbi modica modice ipſis permiſcetur: porrò Opimæ deijciuntur,quoties pinguedo ab ignito calore conſumitur: Graue olentes vero,putredinis indicia ſunt.

23 *Si vero Verſicolores ſunt,Diuturniores quidẽ,ſed nihilo minus Exitiales ſunt. Hæ Strigmentoſæ ſunt,ac Bilioſæ,& Cruentæ,& Porraceæ,& Nigræ,quæ non nunquam ſimul,interdum vicibus excernuntur.*

* ποικίλα. Quæ verſicolores ſunt,multas adeſſe indicant affectiones,& ob eam rem tractu tẽporis egẽt ad concoctionem. Si enim multæ exiſtunt affectiones,aliquas earum diutinas eſſe veriſimile eſt: ſi ſecus,at prorſus occurrunt naturæ,quæ,tanquam cum multis pugnatura inimicis,multum temporis conſumat,neceſſe eſt.

Si

24 A *Flatum Sine sonitu crepituq; prodire, Optimum est. Melius vero est, ipsum exire Cum sonitu, quàm condi ac reuolui. Quòd si ita exierit, indicio est hominem Vexari dolore, aut Delirare: nisi Sponte ita dimiserit flatum.*

Flatus non nulli cũ sonitu, deuorato pudore, excernunt: alij vero deligerent prius mori, quàm aliquid tale cõmittere. Hos igitur, quoties audientibus multis dimittũt flatũ, scire oportet è duobus alterum, aut non satis intelligere, quæ gerant: aut propter vehementiã doloris agere aliquid contra arbitrium & voluntatem. In alijs vero, qui p̃sentes paruipendant, nullũ malũ significare flatũ cũ sonitu cẽsendũ est. Sed salutarius ĩ his est, vbi sine sonitu excernat: etenim flatus cũ sonitu prorsus idicat aut flatuosi copiã spũs, aut angustiã opificiorũ. At vero, quoties spũs copia non admodũ fuerit, & itẽ opificia, p̃ q̃ excernit, laxa planè sint, tũc, sine sonitu ĩ talibus flatus excernat, oportet.

De Dolore, Qui In Hypochondriis Affligat

25 *Hypochondriorum autem Dolores & Tubercula, si recentia fuerint, nec cum inflammatione, Soluit Murmur incidens in hypochondrio: sed Potissimum ubi cum Stercore & Vrina prodeat: si vero Non transierit, Iuuat, si ad inferas sedes deuoluatur.*

B Cyrtomata.i.tubercula hypochondriorũ, appellauit, q̃ antea nominauit œdemata. talia sunt oẽs tumores præter naturã. Hi, vbi sine inflãmatione sunt, flatuosi existunt: potissimum vbi recentiores fuerint. At vero solui ait, si murmur accesserit circa hypochondriũ: talis.n. sonitus non solũ spiritus indicium est, sed humore permisti & corpore solidiore. Quoties igit aut permeet deorsum spiritus ille flatuosus, flatus effectus, aut nequaquã permeans subdescendat deorsum ad aliquã inferiorem sedẽ, hypochondriũ vindicat vtroq; accidente, tũ dolore, tũ ẽt œdemate, sed potissimũ si cũ vrina & stercore vacuet: talis.n. vacuatio nullũ præterea relinq̃t in hypochõdrijs excremẽtũ.

De Vrina

26 *Vrina autem Optima est, si Sedimentum candidum fuerit læueq; & æquale Per omne tempus, Donec morbus iudicatus fuerit: Securitatem.n. ac Morbum fore Breuem significat. Si vero Intermittit, atq; interdum puram emittit Vrinam, interdum subsidet candidum ac læue, Morbus Diuturnior, ac Minus securus est.*

Quemadmodũ paulo supra diximus ex voluntarijs functionibus agnosci vim vnã, quo pacto & robore & imbecillitate prædita sit, quã superioris originis esse dixi, quã alio loco in cerebro domiciliũ ac sedẽ habere idicaui: ita nunc alterius facultatis naturalis Hippocrates indicia partim exC posuit, partim hoc sermone exponit. Hæc vero facultas, de qua dico fieri sermonẽ, alterans & concoquens appellat. Igit facultatis in vẽtre indicia agnoscunt ex ijs, quæ quotidie deijciunt: facultatis vero in iecore ac venis, ex vrinis: In his.n. indicia clarissima sunt partim exquisitæ, partim parcæ, partim irritæ in plenũ concoctionis, quemadmodum in vẽtris indicijs: Et ad hæc extrinsecus, queadmodũ illic quædam indicia simul aliarũ dispositionũ, pari modo hic excernuntur. Exordit ergo tractatum Hippocrates ab indicijs concoctionis, deinde cũ eis cætera copulabit. Igit & nos in primis dicamus ea, quæ ipse principio docuit in præsenti dictione, sedimentũ vrinæ considerari p̃cipiens, Si candidũ læue & æquale semper, nec interdũ tale, q̃nq; diuersum, existat. id.n. sæpissime euenit, vt aliquis emittens vrinã secunda die inculpabilẽ, alterã sequenti nocte culpabilẽ emittat: deinde rursus inculpabilẽ tertia die prima luce, postea vespera culpabilem. In talibus.n. vrinis alius concoctus deuictusq; à natura conditus in conceptaculis humor, alius incoctus apparet: si vero incoctus humor nequaq̃ interponit concocto, talis vrina optima est. Si igit vrina habeat sedimentũ, id candidũ æquale ac læue perpetuo sit, donec dissolutus fuerit morbus, necesse est: si vero non habet, prorsus aliquã nubeculã candidã obtinebit. Necessario vero colore erit modice pallida seu crocea, & conditione media inter tenuẽ & aquosam ac corpulentã, qualis iumẽtorũ habet.

D Cæterũ vrinæ nullo pacto sedimentũ habent, si tenuiter: copiosum vero, si largius: exiguũ vero, si modice viuit. Quin etiam in morbis biliosis, ad colorẽ flauiorẽ: in ijs vero, quos crudi cõmittũt humores, ad candidius tendunt. Porrò sedimentũ habent copiosum, quoties morbus ex humoribus crudis sit: nullo vero modo, aut oĩno minimũ, quoties ex biliosis fit, sed satis erit, si hẽant sublimamentũ. Intelligo sublimamentũ (græce ἐναιώρημα) id, quod corpulentius cãdidiusq; in vrina, neq; in summis eius, neq; in fundo vasis, sed in media sede sublime, vel exquisite mediũ, vel deorsum potius, q̃ sursum, existat. Ea igit solitus sum nominare sublimamenta. Sed ab Hippocrate ea quoq; nubeculæ nominant, eãdẽ obtinentes proportionẽ circa vrinã, q̃ veræ nubeculæ ad aerẽ præferunt: etenim hę humore, qui circiter est, corpulẽtiores: & itẽ illæ aere, sunt. Itaq; sæpenumero (vt dixi) sup̃natat ĩ vrina desuper: quã ego nubeculã p̃prie soleo nominare. Sed hæc tibi sint ĩ primis cognita atq; ĩ aĩo posita: mox animaduerte ea, q̃ Hippocrates scripsit. Vrina.n. assidue faciens sedimentũ, quale dixit, securitatẽ significat.i. morbũ esse sine periculo, atq; integre soluendũ, ita vt nõ sit præterea repetiturus: & itẽ celerẽ fore solutionẽ, ita vt, si prima die aut proxima nocte apparens perseueret simile, die secũda aut nocte primæ circuitionis decretoriorũ dierum, non vltra procedat ægrotatio. Porrò hæc dixit.s. de morbis febriculosis. Quicunq;.n. sine febre aut in cerebro, & in ipsius membranulis, aut in thorace, ac pulmone consistunt, ex alijs indicijs agnoscunt,

infra t. 29. & 36. Et 4a. Aph. 71. Ext. or. 35. c

siue

ſiue mitiores breuioresq́ʒ ſint,ſiue periculoſi diutiniq́ʒ. Cæterum,quam ob rem vrinæ ſedimentũ candidum eſſe conueniat,dum ageretur de pure,in calce primi voluminis explanatum iam eſt. E

27 *Si autem Vrina fuerit Subrubra,ac Sedimentum Subrubrum & Læue: Diuturnior hic morbus,quàm primus, ſed admodum Salutaris eſt.*

Quoties ſanguinis ſerũ pariter cũ vrina excernit,colore ſubrubra apparet: indicat aũt exuperantiam ſanguinis non exquiſita ratione confecti.Igitur,quia integerrimi humoris exuperantia eſt, idcirco ſine periculo eſt: ſed,quia humidioris & itẽ ſeroſioris,eget cõcoctione. Si igitur ſpatio tẽporis cõcoctio fit,merito talis vrina ſignificat,vt diuturnior,q̃ primi,morbi ſolutio futura ſit.

28 *Si aũt in Vrinis ſint Sedimẽta Crimnode.i.ſpeciẽ referentia farinæ craſſioris,Mala ſunt: Deteriora vero, ſi Squamularum more conſiſtunt. Si vero tenuia & Candida admodũ ſunt, Vitioſa ſunt: Furfurea vero Deteriora ſunt.*

Κρίμνα appellãtur partes grandiuſculæ, quæ effractò inuehuntur hordeo, refugientes.ſ. molæ confectionem exquiſitiorem.Hæ igitur quoties inuehunt vrinæ ſedimẽtis,indicium nõ bonum eſt.Nam in farinis,quod nõ affringitur in partes ſumme tenues,κριμνὸν.i. ſpecies farinæ craſſioris redditur:†In vrinis vero,quoties alimoniæ pars haud ſanè diducta inſuper duriuſcula permanet: ſed aſſato ſanguine craſſiore,vel conſumptis inæqualiter carnibus,ita contingit.At vero inæqualiter accidit,quoties à calore igneo,quæ tenera eſt & nuper concreta caro,in ichorẽ reſoluat: duriuſcula vero,ijs,quæ frigunt in ſartagine,ſubſimilis,exiccata conſtiterit. Prima.n. noua ac tenera pinguedo conſumitur per huiuſmodi febres,deinde durior ac vetuſtior, & ab his deinceps nouę ac teneræ carnes,mox durę ac vetuſtę,poſtremo ſolida iam corporis mẽbra: quibus rurſus inæqualiter conſumptis ſquamoſæ particulæ pariter cum vrina excernunt: & ob eã rem tales vrinæ deteriores ſunt, quàm quæ tantummodo ſpeciem farinæ referãt craſſioris. Cæterum alia ſunt tenuia ſedimẽta.i.nõ habẽtia corpulentiã,ſed(vt ita dicatur)ſubſimilia ſpumæ: talia vero continuo alba exiſtunt,propterea quod recipiãt in ſe tota circũfluí ſplendorem aeris magis, q̃ quæ craſſa ſunt. At vero generatio eorũ eſt de ſpiritu flatuoſo permiſto tenacius ſemicõcocto humorum excremẽto. Proprium.n.concoctorũ integre ſedimentorũ eſt id,quod conſueuimus nominare ęquale: id accidit,quoties totum ſimilare exiſtat: quod.n.vario permiſcetur corpore,diſſidentes obtinet in cõſiſtentia & colore partes.Inæqualiũ vero corporum,quæ ex partibus tenuioribus habeant inęqualitatem,deteriora ſunt,q̃ quæ ex maioribus: quæ.n.ſunt partium maiorum,magnum indicant naturæ robur,tantum,quanta fuerit ſubſtantiæ magnitudo exquiſita ratione confectæ: quæ vero tenuiorum ſunt,peruinci à materia indicant facultatem, & veluti pugnam haberi æquiualentẽ.Atque ea res in omnibus inæqualibus corporibus communis eſt: particulares vero in eis differentiæ pro virtute concoctæ materiæ,vitioq́ʒ non concoctæ,exiſtunt. Porrò ab his tribus ſedimentorũ differentijs aliam quartam adiecit,furfureum ſedimentum: quod,inquã,deterius,q̃ tertium eſt: indicat enim,quemadmodum primum ac ſecundum, flammeam febris caliditatem & conſumentẽ: quod quidem non quartum,ſed tertium,proditum eſſe oportet. F G

† Ex Græcis ita uertẽdũ.In urinis uero nõ ſanè pars ciborum diſtributorũ dura adhuc permanſit. & ita ẽt uetus interpres.

29 *Nubeculæ,quæ inuehuntur in Vrina,ſi Candidæ ſunt , ſunt Bonæ : ſi Nigræ Vitioſæ ſunt.*

Cum de diſcrimine docuiſſet ſedimentorum, deinceps ad nubeculas ſe confert, indicans,vt ſublimamentum appellitet nubeculã,adiectione verbi/inuehuntur: E quibus vt nigras merito criminetur, perſpicuum eſt: ſiquidem nigredo aut ob vehementem accidit frigiditatem(qua ratione ſanguis quoq; nigreſcit congeſtus in globos,& quicquid extinguit, in plenum frigeſcẽs) aut propter exuperantem calorem: etenim ſanguis rurſus trahit nigrorem,ſi crematur, quemadmodum alia omnia corpora: &,qui diutius in Sole diuerſantur æſtiuo,nigri redduntur.

30 *Dum Vrina Tenuis fuerit ac Rufa,Crudam eſſe ſignificat Ægrotationem.* H

Vrina naturalis modicè crocea eſt,vtpote ex humore conſiſtens concocto,qui flauæ bilis parũ recepit.Hæc vbi modum excedat,aut admodum ſyncera permiſcetur,vrina rufa apparet.Ergo, ſi præterq̃ quod talis colore ſit,tenuis ẽt ſit,crudam eſſe ſignificat ægrotationem: oportet enim ,vt in colore diximus modicè croceam eſſe debere naturalem vrinam,ita ẽt modicè ſe habere in conſiſtentia: nec ita tenuem eſſe,quemadmodum aqua: nec adeo craſſam, vt aſſimilet vrinæ iumentorum.
Sed omnia ſunt integre de natura vrinarum ac differentia prodita libris de iudicationibus: inde ea diſcas,licebit,ſi verus fueris præſenſionis amator: intentio nanq; in enarrationibus eſt illuſtrare id, quod obſcure dictum videtur: at vero decernere, quæ nam vere ſint prodita,& quæ ſecus, & item adijcere demonſtrationis fidem vtriuſq;,ex ſuperabundanti exiſtit.

31 *Vbi Morbus Diutinus fuerit, Vrina vero talis excernitur,Periculum eſt,ne Durare æger poſſit,Quoad morbus concoctus fuerit.*

Quoties morbus diutius incoctus permaneat,periculũ imminet abolitionis, niſi facultas morbo reſiſtens quàm maxime valeat. Cæterum conſtat, vt ad hunc reuocari locum poſſit ſententia,

qua

A qua præcipitur || considerandum esse, quantum sit virium robur, & quantum morbus cõcoctionis requirat, & vtrum æger durare possit ad vigorem vsque ægrotationis. 1ª. Aph. 9. Ext. ord. 4. g

32 *Exitiosiores vero Vrinæ sunt, si Aquosæ, Fœtidæ, Nigræ, Crassæq; sunt.*

Vrinæ aquosæ, tenues quidem consistentia, colore vero candidæ, sunt summam indicantes humorũ cruditatẽ, cõcoctricis vero facultatis debilitatẽ. At vero de oĩbus vrinis fœtidis antea ẽ, quẽadmodũ de nigris quoque, perscriptũ. Hæ igitur iunctim ac seorsum per se exitiosæ sunt. Cęterũ, crassæ vtrũ per se seorsum exitiosæ censendæ sint, an copulandæ cũ pdictis, & nigris, dignũ cõsideratione est. Igitur, q̃ ipsi nouimus diligenter obseruando, dicemus, vt ex illis orsus simul scias veritatẽ, simulq; meliorẽ eligas enarrationem. Vrinas nigras, quo fuerint crassiores, eo deteriores haberi obseruauimus. At vrinæ, q̃ à colore naturali nõ exciderint, crassæq; sunt, duplicẽ habẽt euẽtũ, interdũ ad mortẽ, interdũ ad sanitatẽ propinquã terminando, quẽadmodũ alia multa pter naturã, quippe corpus per illa repurgat. Cæterũ cõstat, vt ab Hippocrate crassæ dicant vrinæ, q̃ pernimiũ tales habeantur: quæ enim simplr crassiores, q̃ naturales existunt, non admodũ exitiosæ habẽtur.

33 B *Sunt autem in Viris quidem & Mulieribus Vrinæ Nigræ, in Pueris vero Aquosæ, Deterrimæ.*

In omni quidẽ ætate vrinæ nigræ & aquosæ, exitiosæ sunt: sed in ætatis vigore cõsistentibus inter exitiosas primũ habẽt ordinẽ nigræ, in pueris vero aquosæ. Superius. n. est dictum, vt maxime contraria naturæ, exitiosissima habeantur: contrariæ vero naturæ in Pueris non ita nigræ, perinde vt tenues, sunt, per naturam enim in illis est vrinas emittere corpulentas, ac sediminis copiã habentes: in Ætatis vero vigore cõsistentibus tenuissimæ sunt, & habent exiguũ sedimentũ: & ob eã rẽ in eis vrinæ nigræ exitiosissimæ sunt. In pueris vero ob aliam quoque cãm, aquosæ pestiferę sunt: in eis. n. omnia concoquuntur ocyssime præ robore facultatis alterantis: at cõcoctiones crassiores reddunt non solum vrinas, sed ẽt deiectiones, quoties bene in ventre concoquantur, & item screationes in pulmonijs & costalibus, atq; etiam pituitas per destillationes & grauedines nec nõ per lippitudines, & pus in vlceribus. Si igitur ĩ pueris manere videas plurimum temporis vrinã aquosam, ita vt nullam habeat mutationem ad corpulentius, inditium exitiale est.

34 *Qui Tenues Crudasq; diutius Vrinas mingunt, Si cætera, vt in conualituris, indicia fuerint, in ijs Abscessum ad Sedes infra præcordia Expectare oportet.*

C Id quoq; verissime est ab Hippocrate dictum. Morbi. n. concoctu difficiliores, vt qui ex crassioribus frigidioribusq; humoribus fiunt, per abscessum iudicari assolent: qui vero ex calidioribus tenuioribusq;, excretione. Quoties igitur plus maneant tẽporis vrinæ nequaq̃ concoctæ, definiendũ, vtrũ nequaq̃ duraturus longitudine ægrotationis æger sit, an iudicandus per abscessum morbus. Definitio vero ex alijs indicijs erit. Exitiosa. n. indicant mortẽ, mitiora salutẽ. At vero abscessus In ijs, qui admodũ immorant, ad inferas erũpunt sedes, ob frigus, crassitudinemq; materię, ac virĩũ spatio tẽporis languentiũ debilitatẽ: In acutioribus vero, prope auriculas. Etenim per eos crassi minus humores existunt, & item calor multus, ac valentior facultas. At morbi medij inter hos, obtinent abscessus, qui medio genere ambigunt: nec est, q̃ q̃ramus, quantũ in ipsum agitur tẽpus, sint ne sursum potius, quàm deorsum, erupturi, sed ex alijs definiri signis oportet.

35 *Et Pinguedines supernatantes Araneorum telis similes Damnandæ sunt: indicant enim Consumptionem.*

Quale pinguioribus iusculis refrigescẽtibus supernatat, vocata à multis γρᾶυς. i. vetula, tale vrinis, quæ ex consumptione fiunt: de quibus nunc sermonem ipse fecit, ac causam adiecit.

36 D *Considerare uero oportet in Vrinis, in quibus Nubeculæ sunt, utrum Sursum fuerint, an Deorsum: & item Colores, quos obtinent. Quæ enim Deorsum ferantur cum Coloribus, qui dicti sunt, Bonæ commendandæq; sunt. Quæ Sursum cum Coloribus, qui dicti sunt, Malæ damnandæq; sunt.*

Quæ à me libris de iudicationibus sæpenumero ἐναιωρήματα. i. sublimamẽta, sunt appellata, ea solere Hippocratẽ nominare νεφέλας. i. nubeculas, hac quoq; dictione nõ obscure significauit: sed aliubi ipse || ἐναιώρημα γονοειδές. i. sublimamentũ genitur ę simile dixit: Ita vt è duobus alterum sit, aut vt generalioris rei nomen existat sublimamentũ, sectionẽ habentis in nubeculas, & ea, quæ geniturę similia sunt: aut vt nunq̃ nubeculę ab eo sublimamẽta nominent. Cęterũ, vt oĩa, q̃ deorsum inuehuntur in vrinis, vtilia sint: &, quanto magis subsidẽt deorsum, tanto meliora habeant: antea definitũ iã potentia est, vbi diximus talibus interdũ spũm permisceri flatuosum. Quod igit exquisite concoctũ secretumq; est, æquale ac similare, vtpote nullũ habens flatum, in fundũ descendit vasis vrinam continentis: quod vero permistum est aereo quodam & vaporoso flatu, id subductum ab eo, quod proportionale sit quantitati subducentis, minusq̃ & magis sursum fertur. 1. Epid. cõ. 3. t. 18. 3ª. 121. a

37 *Ne te autem Fallat, si ipsa Vesica morbum aliquem habens, tales reddiderit vrinas: non enim Totius, sed ipsius per se Vesicæ Indicium est.*

Optime id adſcripſit,reuocans nobis in mentẽ,quod nos interdũ omittimus definire in ægris. Atq; oportet in ventris deiectionibus reponere in animũ nũc proditã definitionẽ: etenim cõe eſt vtriſq; excretionibus,totius corporis recipere excrementa,atq; ẽt illarũ partiũ,per quas excernuntur. At vero accidit,vt per naturã habentibus nobis,excrementa totius corporis repurgentur per vrinas: ea vero,q̃ in ventrẽ condita ſunt,pariter cũ ſtercore excernantur: Præter naturã vero habẽtibus,cũ vrinis pariter quædã morborũ in renibus ac veſica indicia excernantur: cũ ſtercore vero, corporis totius. Itaq; non raro in ijs,qui purulenta minxerint,q̃ſtio extitit,vndé nã veniat pus: itidem,vbi ſquamoſa per vrinas excernuntur,ea ipſa quæſtio eſt: & itẽ acres,fœtidæ, ac biliosæ ſæpe redduntur vrinæ propter veſicã & renes,non raro vero propter oẽ corpus, id eſt concoctricẽ humorũ in toto animali facultatẽ,quæ (vt indicauimus) veluti focum ardentẽ & fontẽ obtinet iecur: Interdũ ea ipſa haudquaq; affecta,per veſicã & renes totum animal expurgatur: aut partiũ aliquarum in eo excrementa quædam incidentia venis,purgato ſanguine de renibus ſimul excernũtur: quemadmodum abſceſſus quoq; conſiſtentes ſæpenumero per vrinas excernuntur. E

De Vomitione

38 *Vomitio autem Vtiliſſima eſt,quæ Pituita ac Bile permiſta quàm maxime eſt: & non Craſſa valde neq; multa: Synceriores enim Deteriores ſunt.* F

Per hanc quoq; dictionẽ indicauit,quid nã appellet ſyncerũ (græce ἄκρατον) oppones illi permiſtũ: quis ẽt nomẽ ipſum nihilo minus ſuam indicet ſignificationẽ. Etenim vinũ dicimus ſyncerum,quod cum aqua permiſta nõ eſt,aut perquàm exigua permiſta eſt: nec non quodlibet aliud eſt & nominatur Syncerũ,quoties ipſum per ſe tantummodo,impermiſtũ aliena materia eſt. Itaq; flauã bilẽ intueri licet interdũ craſſam ac ſumme flauã vomitione reiectã, & itẽ deorſum deiectã, quã ſane non nulli nominant vitellinam: Sæpe vero humidiorem,ac minus flauã,quæ magis proprie crocea nominatur, permiſtum habens in ſe tota pituitoſum humorẽ tenuẽ, aut aquoſum quoddã excrementũ. Vult igit Hippocrates neutrũ humorẽ ſyncerũ apparere, ſed eos inter ſe quodãmodo permiſceri: Bilioſus.n.ſyncerus, multã caliditatẽ: Pituitoſus idicat frigiditatem. Quin etiã ſynceri humores craſſiores exiſtunt, pituitoſus quidẽ propter frigiditatem quaſi concretus: bilioſus vero propter exuperantiam caloris euaporatus,& tanq; aſſatus: Hæ enim duæ cauſæ cõtrariæ craſſitudinis ſunt,calidum admodum,ac frigidum: calidum enim euaporat,frigidum adſtringit.

39 *Si vero Vomitio fuerit Porracea,aut Liuida,aut Nigra, quicunq; ex his fuerit color,Malũ eſſe cenſendum eſt.* G

De liuido ac nigro colore ſupra definitum iam eſt. Porracei vero nũc primum habuit mẽtionẽ, nõ habentis quidem proprium nomen,ſed vtentis porri appellatione: niſi aliquis velit è contrario à colore porraceo dictum eſſe porrum,nõ à porro porraceũ. In quibuſdã.n.clara eſt deductio vocabulorum,vt cognoſcatur id,quod à grammaticis Prototypum nominatur, & quod ab eo deductum eſt,quemadmodum de lacteo colore: In alijs vero haudquaq; clara eſt, dicas enim,licebit, non à phœnice (talis eſt fructus palmæ arboris) phœniceũ,ſed eſſe à phœniceo phœnica dictum: quemadmodum cyanon (talis eſt aqua maris) non à cœruleo magis,q̃ cœruleũ ab illo. Itidẽ ochra & ochròn,id eſt croceus ſeu pallidus color,in eandem ſeriem reponuntur. Ochran vero dixi, non vltima acuta,quo pacto aliquis dicet ochròn id eſt croceũ,adoleſcẽtem: & ochràn id eſt croceam, mulierem: ſed penultima acuta,Ochra.n.genus quoddam terræ eſt,cuius potiſſimum Attica probatiſſima eſt. Hæc igitur nunc ſemel ſint à me perſcripta. Aſſidue enim in animo habeas,oportet,ſtudendum eſſe nominibus tñ,quantum ad illuſtriorem ſignificationem eorum,quę dicimus, ex illis iuuari poſſis: reliquum vero tempus ſuperuacuum exiſtimabis, ad ſtudium rerum meliorum reponens. At vero gignitur in corpore,quemadmodum crocea bilis per naturam habentibus,ita porracea altera præter naturam: conſtatq;,vt hæc ſæpenumero in ventriculo gignatur propter quorundam cruditatem eſculentorum,aut olerum, qualia beta, cæpa, braſſica ſunt: atq; vt ẽt interdum talibus nequaq; ingeſtis,ratione ægrotationis in venis gignatur,ac decumbat aut in vẽtrem ſuperiorem,aut in inferiorem,calorem in corpore indicans præter naturam, atq; excrementi proprietatem talis temperamento,qualis prædictorum olerum ſuccus eſt. H

40 *Si vero Idem homo Omnes Vomit Colores,Exitiale admodum iam eſt.*

Siue de prædictis coloribus,porraceo,liuido,nigro,ſit proditum verbum/omnes/ſiue etiam de alijs cum ipſis,quicunq; præter naturam habentur colores,vtrouis modo exitioſiſſimum eſt,indicans in corpore multas haberi difficiles affectiones.

41 *Ocyſſimam vero Abolitionem indicat Vomitio Liuida,ſi Graue olet.*

Talis.n.vomitio putredinẽ indicat cũ extinctione,ſi,quæ ſupra diximus,in animũ reuocẽtur.

42 *Omnes autem Subputres ac Fœtidi Odores, in omnibus Vomitionibus,Mali ſunt.*

Conſtat enim,vt,cuiuis affectioni permiſceatur putredo,ea ſe ipſa deterior euadat.

De

A

De Screatione

43 *Screatio in omnibus doloribus, qui sint circa Pulmonem & Costas, Cito prompteq; screetur, Necesse est.*

Verbũ/cito/ significat inter initia ægrotationis: /prompte/vero, pro eo, quod est facile ac propense, dictum est: id vero accidit, cito ac sine dolore excreãtibus. Fieri.n. cito aliquid intelligimus bifariam, tum vt primum tempus totius morbi, tum ẽt vt tempus adiunctum functioni, significetur. Prompta.n. screationis eductio.i. propensa ac facilis est, quoties nec vehemens in thorace dolor sit, hic enim interpellat sistitq; in medio, prius q̃ absoluat, nascẽtem adhuc thoracis functionẽ: nec vires imbecillæ sint, hæ.n. accumbunt in media functione, ita vt inchoatũ inabsolutumq; officium restet. Quin etiam ipsa screatio, si vehementer fuerit viscosa, oblita tenacius membris, excurrensq;, sæpenumero subsistit, fistulis agglutinata pulmonis: quõ, si fuerit admodum crassa, difficulter excurrit, ac longiore temporis tractu male affici cogit, atq; ẽt stipat in quibusdam itineribus angustis: & ob eã rẽ non nullis strangulari cõtingit. Et sane ea ipsa materia, si admodũ tenuis est, ita vt aquosa sit, vix screat, vt quæ circiter spiritui circũfluat: †hæc.n. prima cã vacuationis est, quã ẽt continuam nominant. Duplex.n. prima causa est (quemadmodũ dictum est, dum ageret de causis) tum materię vitium: tum ẽt id, quod initium habeat motionis. Itaq; motionis initium ex facultate mouente thoracẽ in tussientibus est: id.n. libris de causis accidentiũ definitum iã est. Violenta vero contractio eius facit, vt spiritus feratur foras vehementer: huius vero vehementia refert secũ materiam conditam in fistulis pulmonis, quæ quidem asperæ arteriæ sunt. Quoties ergo thorax valide suo fungatur officio, & humor in fistulis pulmonis conditus, modice crassus sit, facile screatur: si vero neutrum existat, difficile ægreq;. Quod si ex prędictis causis altera sit, altera desit, vacuatio inter optimam ac deterrimam media accidet: &, vt in totum dicatur, prout magis ac minus cãę intenduntur aut exoluunt, eorũ quidã facilius, quidam difficilius, expuunt. Quid igitur sit prõpte excreare, perspicue pariter ac vere perpensum (vt mihi videt) iam est. Si igitur id verũ est, quẽadmodum est, verum quoq; erit &/cito/non enim ipsi tussedini adiunctum tempus, sed primum morbi tempus significat: de quo ẽt per Sententias dixit, ‖ In morbo costali, si screatio statim inter initia apparet, breuem ægritudinem fore ostendit. vt, si quis de tempore functionis intelligat esse /cito/dictum (quod quidẽ docui in verbo prompte contineri) peccabit bifariam: principio vt tps ab eo sit bis inconsiderate proditum: tum aũt vt, quod est in sententijs perscriptum, omittat, vim alioqui obtinens maximam. Cæterum, vt non ob hæc solum, sed ẽt propter ea, quæ sunt proxime dicenda, ita intelligi conueniat, dum eam ipsam enarrabimus dictionem, ostendetur.

(Marginal notes: * Quod græce πτύελον idest sputum, dicit hic vertit, screatio. — † Hic sermo videtur referri debere ad spiritum, ut sic uertatur. hic .n. prima causa &c. — 1ª. Aph. 12. Ex. ord. 5. a — B — C)

44 *Permista appareat Flaua {bilis} admodum Screationi, Oportet.*

Verbum ἰσχυρῶς.i. admodũ, de permista, non de flaua {bile,} afferendum est, velut si in hũc modum dictum sit: Appareat flaua {bilis} permista admodum screationi, oportet: verbũ/admodũ/ id potest, quod valde & maxime, valet. Itaq; paulo ante dixit, Vomitio vtilissima est, si pituitæ ac bili permista maxime est: nunc vero in screatione voculam /admodum/ adiecit. Cæterũ, q̃ recte enarrauerimus, sequentem inaudiens dictionem discas, licebit.

45 *Si enim Multo post ab initio doloris Screatur Flaua, aut Ruffa, aut Multam inferens tussim, aut Non admodũ permista, Deterior est.*

In hac pollicitus sum dictione ostendere vtrasque enarrationes antea proditas, veras esse: tum verbi/cito/tum ẽt verbi/admodum/intellectum. Hippocrates.n. se ad contraria conferens, quemadmodũ consueuit/cito/opposuit illud/si enim multo post ab initio doloris screat: Ei vero, quod est/admodum permista/opposuit/non admodũ permista: Et item ei, quod est /prõpte excreatur/ D illud /multam inferens tussim/ quoties.n. materia sine dolore citoq; vacuat, tussi pauca opus est. Antea enim dictum iam est salubrius esse permisceri materias, quæ vacuant, quodãmodo inter se, nec quicq̃ excerni exquisite syncerum: & item dictum est, vt oporteat cito existere in costali screationem, in commentarijs de iudicationibus, atque etiam de sententijs.

46 *Screatio enim Flaua, si Syncera est, cum Periculo est: Candida uero, Glutinosa, ac Rotunda, Inutilis est.*

Non aliud nunc dicit, q̃ quod antea dictum iam est. Si.n. screatio nequaquam permista est, syncera est, ac reddit flaua propter flauam.s. bilem: candida vero, glutinosa, ac rotunda, propter assatã pituitam. Sæpe.n. demonstratum iam est, vt decumbentes mẽbris quibusdam fluxiones, inflãmationem, sacrum ignem, œdema, scirrhũ, cancrum, committentes, pro discrimine exuperantium humorum indulgentiores ac maleficentiores euadant. Sanguineæ.n. ac pituitosæ modestę habẽtur: quæ vero flauæ aut atræ bilis sunt, difficiles censentur. Vtraque.n. derodit corpus, idq; cõe illis est: proprium vero vtriusq;, Flauæ quidem bilis, vt acutas accendat febres: Atræ vero, vt solutu difficilem committat affectionem: siquidem humor, qui crassus terrenusq; est, adeo infarcit mẽbra, quibus conditus est, vt difficilius excernatur.

Si Vero Viridis admodum & Spumans est, Mala est.

Sæpenumero dictũ iã eſt, vt chlorõn (id.n. vertimus viride) de croceo ſeu pallido dicere ſolitum E
ſit, & itẽ de eo, quod à non nullis vocatˀ rubiginoſum. Cæterũ, vt vtrũuis horũ, ſi ſumme fuerit tale, difficile ſit, non inſuper neceſſe habeo docere, cũ antea de quouis ſyncero humore tradiderim. Præter.n. ſanguinẽ quiuis alius humor, ſi ſyncerus fuerit, prauã indicat affectionẽ, flãmido calore obtinens generationẽ: Flauus iquã, vbi ſeroſus humor ipſe aſſatˀ: quo permiſto, Croceus apparet: Rubiginoſus vero, vbi is vehementer aſſatˀ: Niger vero, aut quoties is ipſe vehemẽter aſſatus eſt, quæ ſanè deterrima & q̃ maxime derodens atra bilis exiſtit: aut vbi craſſus ſanguis ſitˀr exiccatus eſt, aut rõne extinctionis & refrigerationis. Sed hęc ſemper in animo ſeruanda ſunt, atq; exiſtimã dum ſubinde ea ipſa præcepta de eiſdẽ rebus intelligi oportere. Cæterũ ſpumãs ſcreatio (id enim in calce dictionis eſt proditum) ex aerea ac pituitoſa ſubſtantia pariter permiſta eſt: ex his.n. q̃libet ſpuma conſiſtit, in mari quidẽ ex violento vẽtorũ afflatu, in multas & exiguas partes attrita aqua: in ijs vero, q̃ elixantur, præ copia caliditatis. At vero cõe in vtriſq; cenſetˀ gigni bullulas multas & exiguas: gignunˀ aũt ipſæ ſolutu difficiles potiſſimũ, quoties ambo concurrant, tũ aer turbulẽtus ac nebuloſus, tũ ẽt humor quodãmodo craſſus ac glutinoſus: nã Tenuis humor, qualis exquiſita aqua habetˀ, quoties aerẽ cõprehendit mundũ, non diutius cõtinet, ſed ſtatim reſciſſis bullulis, in propriã remeare ſedẽ permittit: & ob eã rẽ ſpuma in mari celeriter ſoluitˀ: Craſſus vero viſcoſusq; F
humor, quoties (vt dixi) turbulentam ac nebuloſam ſubſtantiã intra ſe clauſerit, plurimũ detinet tẽ poris, eò q̃ nec illa ſurſum verſus feſtinet, queadmodũ mundus aer, & quia ipſe difficulter reſcinditˀ. Vt.n. gignunˀ bullulæ ex humida ſubſtantia includente intra ſe aerẽ: pari modo ſoluunˀ, propterea q̃ humida ſubſtantia reſcindatˀ. Facile ergo reſcindunˀ, quoties ſpũs tenuis ſurſum verſus ferãtˀ: non reſcinduntur vero, quoties neq; tenuis fuerit, neq; ſurſum verſus feratˀ: talis eſt aer nebuloſus, vt qui nec conuolet in ſublime, neq; tenuis ſed perquã humidus ſit, ita vt ferre queat humorẽ ſibi circũextentũ. Ita fit, vt nõ, quoties elixatˀ aqua, ſolutu difficilis bulla generetur, ſed quoties aut craſſus aut opimus humor eſt, ex quo genitus ſpũs flatuoſus vaporoſusq; eſt, atq; ẽt ſummo tenus in lebete humor oleaceus pinguis ac viſcoſus eſt. Ita igitˀ & in corporibus animaliũ ſpuma gignatur, oportet: non.n. vehemẽtiores flatuũ, quemadmodũ in mari procellas, exiſtimari conuenit, ſed ignis calorem cõſumentẽ pariter ac ſpũm efficientẽ flatuoſum, quod tñ nõ oculis ipſis in multis licet infirmis intueri. Sed hæc in præſenti abunde ſint nobis prodita. Ipſe vero ſeruabis ĩ animo, quõnã mõ gignantˀ ſpumantes ſiue ſcreationes, ſiue deiectiões, ſiue vrinæ: in his.n. interdũ fluitat vocata Lãmpe {argumẽto ſplendoris,} ne ꝑterea deſideres rurſus de his ipſis aliquid inaudire.

48 *Si autem ita Syncera fuerit, Vt Nigra appareat, hæc Difficilior, quàm illa, eſt. †Mala ẽt Screatio, quæ Nõ expurgatur, nec proijcit ipſam pulmo, ſed ob nimiam plenitudinem Feruet in gutture.* G

Antea dictum eſt de omnibus vacuationibus ſynceris vniuerſim, ac de nigris ſeorſum: q̃ ſi ne quaquam hærent in memoria, quæ ſupra definita ſunt, rurſus ea ipſa reuolue. Rectius.n. eſt ita efficere, quam vt eadem de eiſdem rebus ſæpenumero ſcribam.

De Gravedine Et Sternvtamento

49 *Grauedines aũt & Sternutamenta per Omnes morbos, qui in Pulmone ſint, præuenire & ſuperuenire, Malo eſt. Sed in Alijs morbis exitioſis, Sternutamenta Vtilia ſunt.*

Humorẽ, qui ꝑ nares ſecernitˀ, tenuẽ & incoctũ noĩare aſſolent oẽs veteres medici κόρυζαν.i. grauedinẽ, queadmodũ κατάῤῥουν.i. defluxionẽ, talẽ, qui ꝑ palatũ ſecernitˀ: Ac miror, quõnã mõ Hippocrates nõ defluxionẽ adiecit grauedini, ſed ſternutamẽtũ. Itaq; grauedines vna rõe nocuę ſũt, vbi talibus ſupueniũt morbis: defluxiones, duabus. Dictũq; à nobis antea ſæpenumero eſt aliqua praua, quia cãæ ſunt, malis adnumerari ſignis ex accidenti: alia ſimplˀr id ipſum tantũmodo, eſſe indicia praua, nullũ ipſa cõmittẽtia malũ, ĩdicãtia vero difficilẽ quãdã affectionem, à qua cõſtiterũt: H
Porrò alia ab his eſſe vtroq; mõ praua, tũ quia ſigna, tũ ẽt quia cãę ſunt: ſigna quidẽ, quoties ex difficilioribus fiãt affectionibus: cãę vero, quoties ipſa rurſus alias cõmittãt prauas affectiones. Itaq; eueniũt defluxiones & itẽ grauedines in morbis, qui ſint ĩ pulmone, quia calidos recipiãt cerebrĩ vapores. Sed pulmo nõ ab vtriſq;, ſed à deſtillatiõe tm̃mõ afficitˀ. Materia enim q̃ ꝑ grauedines defertˀ, ꝑ naſum foras excernitˀ. Et ob eã rẽ defluxiones deteriores, q̃ grauedines, habenˀ. Ergo nõ ſatis noui, quã ob rẽ eas Hippocrates ꝑ hunc omiſerit ſermonẽ, niſi aliquis velit, vt ꝑ grauedines eas quoq; ĩtelligi dederit: ac fortaſſe ab eo, qui iter initia librũ trãſcripſit, omiſſæ ſunt: inumera.n. talia ẽt nũc fieri cernimus. Itaq; grauedines ac deſtillationes ſꝑ nõ bona ĩdicia eſſe cẽſendũ eſt, ꝑueniẽtes quidẽ, eò q̃ malis repleãt humoribus pulmonẽ: procedẽte vero morbo ſi exiſtũt, quia magnã pulmonis affectiõnẽ, & ab ipſa caput eſſe affectũ, ſignificet. Sternutamẽtũ ſequitˀ grauedines magna ex parte, ſanè vehemẽter cõcutiẽs thoracẽ, vitiat quoq; aliquo mõ pulmonẽ. At vero ſternutamenta per alios morbos nunquam ſimul prehendunt, quemadmodũ nec aliquod aliud accidens: procedente vero morbo ſi exiſtant, oſtendunt ſalutem, quanquã exitioſus, quantum in alia agitur indicia, morbus ſit. Indicant enim cõcoctionem ac robur excretoriæ ĩ cerebro facultatis, de qua cũ in naſum flatuoſi ſpiritus excernantur pariter cum alijs quoque humoribus, non nunquam ſenſibilibus & conſpicuis, quandoque tenuioribus & ſpectatu difficilibus, ſternutamenta conſiſtunt.

.2. aphor. 43. 7. acut. .1. prorr. 21. et Arist. 2. ... s. & 6.

*Ita leguntur antiqui, ut Laurẽtianus: in ĩpreſſis autẽ legitur πομφόλυξ .i. bulla.

†*Hæc erãt in cod. græcis & ĩ tralatione ueteri: quorũ tamen nõ meminit Gal. in explanatione.*

50 A *Screatio autem Flaua Non multo permista sanguine in Pulmonijs, si Inter initia excernitur, Salutaris admodum est: si Septimo die, Tardius'ue, Minus secura est.*

Communis & hic sermo per omnes inflammationes, est iam à nobis sæpenumero proditus, vt decũbentis ad sedes inflammatione laborantes humoris pars tenuior resudet, quoties continẽs inflammationẽ superficies haudquaquam densa ex natura, quemadmodũ exterior cutis, existat: & ob eã rem, siue in meatibus nasi, siue in oculis, siue in ore, inflãmatio aliqua sit, humores tenues similes vlcerũ ichoribus effluunt. Itidẽ pulmo laborans inflãmatione excernit humores quosdã ad itimas sui ipsius sedes inanes: quę, inquã, asperæ arteriæ sunt: qui cũ à tussedine sursum ferant, excreant, indicium afferentes cõmittẽtis pulmoniã fluxionis: illius.n. ceu serum quoddã habent. Itaque erunt, si biliosa admodũ est, flaui tantummodo: si sanguinea, rubidi: si ex vtroq; permista, rubidi pariter ac flaui. Hi igitur humores boni sunt. Paulo vero absistũt ab ijs, per quos sanguinem integrũ despuunt: forteq; indiciũ terrebit quẽpiã, quemadmodũ, quoties consistente in pulmone vlcere fatiscit conceptaculum: etenim tunc sanguinem despuunt. Sed & sanguis in pulmonia eueniens, prorsus exiguus, screationi κατὰ διαπήδησιν id est per exilitionem, à medicis nominatę si-
B milis est. Id accidens fit, propterea q sanguis conditione tenuis decumbit ad os, cum gingiuę rariores existant, ita vt ipsum nequaq̃ contineant. In faucibus quoque ob eandem cãm talis sanguis serosus qñq; excernit. Non igit absurdũ est, quoties aliquid tale in pulmone gñatur: id vero ex conditione sanguinis atq; eius copia facile cognosces: nã, qui ita screatur, nequaq̃ crassus, neq; multus est. Cæterũ non expectare accidens ad septimũ vsq; diem oportet, sed potissimũ ante primũ quaternariũ, vt concoctus, alteratus sit: si secus, sed omnino ante septimũ expectandũ est. Si vero talis persistat, qualis ab initio erat, perspicuum est, vt plurimũ temporis processurã significet ægrotationem: nam, vbi non dũ septimo die concoqui cœpit, longissimam fore demonstrat integrã concoctionẽ. At longiore tẽporis serie multa quoque alia absurda incidere assolent, tũ ægroti culpa & administratoris, tum ẽt vitio aliorum, quæ inopinata forinsecus accidunt, nec non interdum medici commisso. Quod si nihil ex his accidat, periculũ, anteq; concoquat morbus, exolutionis viriũ imminet: & ob eam rẽ minus securum videri dixit pluribus diebus tales permanere screationes.

51 *Omnes autem Screationes Malæ sunt, quæ non sedãt dolorem: Pessimæ autem Nigræ, vt descriptum est: quæ vero Sedant dolorem, omnibus Meliores sunt.*

C Cõis hic quoque sermo est in omnibus, quæ ex corpore excernantur: de quibus alijs libris, atq; ẽt in Sententijs dixit, vt facilitatẽ potissimum spectari conueniat. Sæpe enim valuit natura prauam vincens affectionem, expurgare corpus: & in hoc terrentur multi aspiciẽtes vitium eorum, quæ excernuntur, nequaquam cognoscentes, vtrum id accidentis fiat rõne, an quia natura prauam materiam foras expellat. Itaque per Sententias tãtummodo ‖facilitatis scripsit appellationẽ: hoc loco doloris indicauit sedationem, ob quam commendat screationes, quæ dolorẽ sedant. Paulo post oĩa deinceps indicia docebit in melius proficientium ægrotationum: quæ, inquã, nomine facilitatis complexus est: quin etiam postea præcipit indiciorũ ab ipso dictorũ exquisite perpendi vires, vt ea inter se conferendo possis ex magnitudine in deterius aut melius totius cõrporis scrutari momentum, quemadmodũ præsenti ipse oratione effecit. Si.n. à screationibus nequaq; desinit dolor, indicium bonum non est: non tñ sufficiet tibi id vnũ cognoscere ad exquisitam futuræ fortis præsensionem, sed considerari conueniet & alia accidentia: id.n. demonstrauit, nigrarum mentionem habens screationum. Igitur, cũ indicium cõe sit nõ desinere dolorem, si crocea fuerit screatio aut rubra, minori cum periculo est: si nigra, exitiosissima est. Quocirca cuncta considerans, nõ solum prædicta, summã vnam exquisitæ colliges præsensionis: ac ipse Hippocrates deinceps oĩa
D indicia tum bona tum etiam mala percensuit, prædictis in animum reuocantis.

‖ 1ª. Aph. 2. Ext. ord. 3. b

* *Al. ex antiquis, νοσήματος .i. morbi. et ita ẽt uetus tralatio.*

De Pvrvlentis

52 *Quicunq; autem Dolores ex his sedibus, non desinunt Neq; Screationum purgationibus, Neq; Ventris subductionibus, Neq; Venæ incisionibus, ac Medicamentis, & Victus rationibus, in Suppurationem Verti sciendũ est.*

Quicunque dolores circa thoracis ac pulmonis sedes non desinunt adhibitis subsidijs, idq; malũ tantummodo habent, nec vllũ aliud exitiosum indicium adest, eos suppuraturos expectabis. Hi nanque quodammodo medij sunt inter eos, qui soluantur celeriter, & eos, qui insanabiles existãt.

53 *Quæcunque autem Suppurantur, dum Screatio Biliosa est, Exitiosa admodum sunt, Siue uicissim bilis ac pus, Siue simul excernantur.*

Eorum, quæ in partibus corporis perspicuis suppurantur, si talia in parte pus habeant, in parte reliquam materiã, nullũ curatu facile est. Si vero vltra, q non dũ habeant pus, adhuc & maleficum quoddã illis adfuerit indiciũ, multo magis praua sunt. Sed ex his multo magis praua esse censenda sunt ea, quę præcipuis sedibus fiunt: indicatur enim humor quidam ferocissimus, qñquidẽ demonstrante natura, quónam modo præparata sit ad concoquendum, nihil prorsus illi concessit.

54 *Potissimum vero, Quoties Suppuratio excerni ab eiusmodi Screatione Septima die ægrotationis incepit.* E

Id quoq; cōe est omnium per dies decretorios secretionū. Decretorius.n. ad iudicationis firmitatem cōducit: vtrum vero bonum, an malū sit, alijs cognoscitꝰ signis. Si.n. sudor fiat septimo die, siue deiectio alui, siue sanguinis fluor, meliorem si reddiderit ægrū, indiciū bonum: si deteriorem, malum est: & alterutrum fidum esse ostenditur, nō quemadmodum si alio die existat. Sed de his, libris de diebus decretorijs, atq; ēt de iudicationibus fusius definitum iam à me est: in quibus oportet antea exerceri eum, cui libeat dicta Hippocratis exquisita consequi ratione.

55 *Screantem vero Talia, Mori Quartodecimo die sperari potest, Nisi bonum aliquod illi acciderit.*

Horum veritatem re ipsa didicistis, me prædicētem experti: quocirca animaduertere vos oportet ea, quæ Hippocrates dicit, non talia existimantes ptāte hēri, qualia à multis medicis scripta iam sunt: quippe q̄ literis tenus & verbis verisimilia sint, sed ægrotationū operibus explosa. Etenim ītentionē ab eo proditā, q̄ media aliorū oīum bonorū malorumq; ē, considerando, poteris prædicere diē, quo moriturus aliquis est. Subijciamus.n. ægrū screare purulentū septima die, non tñ solū, neq; per totū diē, sed aut cū eo biliosum aliquid, aut illud tantūmodo sine materia purulenta: atq; F in eo esse alia oīa media ab ætate, natura, tempore, terra, ac propria facultate, ita vt nec facultas vehementissima neq; debilissima hēatur: itidē & temperamentū ægri nec optime constans, neq; deterrime: pari mō tps, terram, conditionē, ætatē ęgri, inter optimā ac deterrimā esse subijciamus: simili rōne in vnoquoq; signorū genere, quæ media sunt, ægro inesse subijciantꝰ: hūc sperabis quartodecimo die moriturū, ita vt hic medius mortis terminus censeatꝰ. Accedentibus vero bonis indicijs, plus tpis præcessurum mortis aduentū: malis vero, citius, q̄ quartodecimo die, moriturū. At vero, quæ nā sint bona aut mala indicia, persecutus ipse deinceps, quædā nominatim exposuit, quędā breui summa perstrinxit. Cæterū ipse nequaquā hæc simplr accipies perinde, vt si cuncta ęqualia habeantꝰ, sed in aīo retinens ea, quæ Hippocrates scripsit, quæq; ipsi adiecimus, numerū ipsum cōsiderabis ac ptātem, dū ipse ait, Salutaris admodū est, & exitiosus admodū est. primariæ id potestatis alterū in bonis, alterū in malis, instituens: Itidem dū ait proximā fore mortē: aut vbi exitiosissimum dixit, non simplr exitiosum. Quin etiā de signis salutaribus, quoties dicit, Magnā vim obtinet ad salutem. & rursus, Securitatē.n. indicat, ac morbū fore breuem. vel aliquid tale adiecit. Alia vero simplr exitiosa, aut rursus simplr salutaria, medij ordinis ambo pro natura propria sunt. Porrò præter hæc ambo, quæcunq; dixit comparatiue, aut exitiosiora aut salubriora, aut adiecit magis G ac minus. Si quod.n. primi ordinis malum accessit indiciū quinto aut septimo die prædictis exitiosis screationibus, æger ad vndecimū diem nequaq̄ deueniet, magisq; si plura talia, non vnū tantūmodo existat. Pari ratione, si quod admodū salutare existat, ad tertiā vsq; septimanam extendetur morbus. Permistis vero inter se exitiosis ac salutaribus signis, aut his magis in vtroq; genere, minus illis, aut quouis alio modo: ex pluribus, inquam, ac fortissimis bonis signis sperari pōt ęgrum plus temporis duraturum, ex cōtrarijs vero minus: Nec secus, si quis senex, aut debilis viribus, aut in tempore, terra, conditione praua ac male temperata, ægrotet, acceleraturū mortis aduentū expectari oportet: maximam rursus vim habere existimare ductam à viribus intentionem.

56 *Bona vero hæc sunt, Facile morbum ferre, Bene spirare, Dolore vindicatum esse, Sputum facile extussire, Corpus æqualiter calidū videri ac molle, Siti nō detineri: Vrinas, Deiectiones, Somnos, Sudores, singula intelligere bona, vti perscriptū est, succedere: Ita enim omnibus his euenientibus, homo Haud sane Morietur. Quod si ex ijs alia superuenerint, alia non, vtiq; Non vltra Quartūdecimū diē uiuēs ægrotus perierit. At horum Contraria, Difficulter tolerare morbū, Spirationē magnā esse ac crebrā, Dolorē nō sedari, Sputū vix extussire, Siti admodū cōflictari, Corpus ab igne inæqualiter haberi, Ventrē & costas calidas ualde esse, Frontē aūt & manus ac pedes algidos: Vrinas, Deiectiones, Somnos, Sudores, mala sic, uti descriptū est, nosse singula: Nam, si horū quodpiā sputo superueniat, Prius sane, quàm diem Quartumdecimum attigerit homo, decedet, uel Nono, uel Vndecimo. Ita nimirum cōiectari oportet, utpote hoc sputo facile exitium portendente, nec in quartumdecimum diem deducente. Porrò Euenientia bona ac mala Expendentem, ex his Prædicere antesariq; Oportet: Ita enim fiet, ut Veritatem quis maxime Consequatur.* H

Hoc loco recensere tū bona, tum ē t mala indicia, incipit, de quibus antea definitū iam est: & ob eam rem omittens ea, quæ sunt deinceps prodita, aggrediar. Si cui.n. Conualescendū est, oīa bona indicia adsint, necesse est: si Moriendū, vel vnū adsit malū sufficiet: tantūmodo.n. indicatur citiusq; & serius moriturū ægrum, propterea q̄ plura pauciora'ue, bona aut mala, indicia existant.

57 *Aliæ uero Suppurationes Rumpuntur, plurimæ Vigesimo die, aliæ Trigesimo, aliæ Quadragesimo, aliæ ad Sexagesimum diem deueniunt.*

Obscurū est, quas alias dicat suppurationes. Fieri.n. potest, vt de suppurationibus, quæ in alijs sint partibus, sermonem faciat, omittendo thoracem ac pulmonem, de quibus hactenus perpensum est: fieri etiam potest, vt de ijs agat suppurationibus, quæ in ijsdem sint opificijs, sed quę non similes sint prædictis: contingit quoque, vt de vtrisque etiā agat. Sed, quia, quæ non similes sint

A prædictis,dixi,id enarrare oportet.Dico.n.non de oĩbus ſuppurationibus eum, ſed de ijs (vt ipſe dixit) quæ habeant permiſtam bilem,hactenus feciſſe doctrinã: nec de his omnibus,ſed q̃cunq; ſeptimo die ruptę ſunt: id vero rarum eſt,plerunq;.n.vigeſimo rumpunť: quædam diutius immoranť,de quibus nunc agit. Cæterum differentiæ oĩum cões habentur,ob quas ſpatio t̃poris eua riant inter ſe,ex affecta ſede,& exuberante humore. Sedes.n.calidiores ac molliores,citius ſuppurantur: frigidiores vero ac duriores,tardius.Itidem ex humoribus,calidiores citius: frigidiores,tardius. Hæ quidẽ ſecundũ rei ſubſtantiã differentiæ ſunt. Porrò accedunt extrinſecus eæ,quæ ab ætate ducuntur,natura,tempore,terra,conditione,ac viribus ęgri. In oĩbus his,calidi humores citius: frigidi tardius,ſuppurãtur. Hæc igiť vniuerſim ſcire de omnibus ſuppurationibus bene eſt: ſed mihi videtur nunc quoq; docere de ijs,quæ in thorace ac pulmone ſint.

58 *Conſiderari aũt oportet Suppurationis Initium fore,Colligentes à Die,quo Primũ homo febricitauit,aut quo rigor eũ prehendit: & ſi dixerit pro dolore ſibi ineſſe pondus in loco,quo dolore afficiebatur: hæc enim fiũt inter initia ſuppurationum. Ex Hoc igitur tempore expectare ſuppurationum fore eruptionem ad Prædicta tempora Oportet.*

Confeſſum id vnũ eſt oĩbus ferè medicis: cum ẽt perſpicue conſtet,vt,quoties inflãmationes,q̃ B ſunt ĩ partibus præcipuis,haudquaq; diſcutianť adhibitis ſubſidijs,ſed ſuppurẽtur,rigor tunc fiat, ac poſt ipſum febris. Etenim ſermonibus de rigore perpenſum iam eſt, vt puris acrimonia generati mordens ac derodens adiuncta corpora,rigorem committat perinde,quaſi medicamẽta acriora: quibus adhibitis interdum malignis vlceribus,aut cuidam affectioni putredinoſæ,rigere & febricitare contigit. At vero febris talem inſequitur rigorẽ. Sanè & Hippocrates alterutrum commemorauit,ac febrem prius,dicens/a die,quo primũ homo febricitauit/non illũ declarans diẽ,qui totius ægrotationis extitit primus,ſed quo rigor vnà cum febre,vehemẽtiore.ſ.admodũ, q̃ anterior,exiſtente coincidit. Quin etiam ponderis euenit ſenſus tunc ægrotis,cum humor in multas et exiguas partes diſperſus,in partibus inflammatione laborantibus poſt mutationẽ in pus colligať ad aliquam ſedem inanem,continuam omni parti,quæ inflammatione laboret. Igitur ex hoc, inquit,tempore,quo primum hæc extiterũt,expectare oportet & vigeſimo die,& trigeſimo, & quadrageſimo,& ſexageſimo,rumpi ſuppuratiões. Quæ vero dixit indicia,tria numero ſunt,põdus, rigor,febris quæ multo,quàm anterior,vehementius affligat.

59 *Si uero Suppuratio in Altero latere tantummodo fuerit,Vertere atq; ediſcere conuenit in his,vtrũ in Altero hẽat C latere Dolorem,& Vtrũ calidius,quàm alterũ,ſit.Atq; eo in Incolume latus cubante Requirere oportet, nũ aliquod deſuper Onus illi pendere Videatur. Si enim Id fuerit, Suppuratio in Altero latere eſt, Vtrouis Onus exiſtat.*

Conſtat ex diſſectionibus,vt membranæ thoracem interſepiant,à pectore peruadentes vſq; ad ſpinam,ita vt duo caua ipſæ conficiant.Quocirca nullam ineunt ſocietatem,quę exiſtunt in altera parte ſuppurationes,cum ijs,quæ in altera ſunt,quemadmodũ in illis,quæ intra peritonæum conſiſtũt: In illo.n.circiter omnibus inteſtinis circũfluit pus: In hac vero neq; materia dextræ partis thoracis tranſmeare in ſiniſtram: neq; è contrario,quæ in ſiniſtra eſt, tranſmeare in dextrã poteſt. Ob eam igitur rem cenſet ediſcendũ eſſe, num æger in vtraq; parte habeat pus, an in altera duntaxat. In pulmonijs enim,quoties in ſuppurationẽ vertunť,in vtraq; potius,q̃ in altera,colligiť pus: per coſtales vero in altera potius,q̃ in vtraq;. Cæterum pars affecta cognoſcitur ex differẽtia caloris, calidior.n.affecta pars eſt: & quia cubans æger in latus oppoſitum,onus ſublimiori inſidens parti perſentiſcit: conſtat.n.vt pus hoc collectum loco,oneris ſenſum importet.

QVIBVS SIGNIS COGNOSCANTVR PVRVLENTI

60 *Omnes aũt Purulentos Agnoſci his indicijs conuenit. Principio ſi Febris non dimittit,ſed Interdiu tenuior, No- D ctu Vehementior eſt: Si Sudores multi ſuperueniunt,ac Tuſſiendi cupiditas eſt, Nec quicquã tamẽ dignũ cõmẽtatione expuũt: Si Oculi caui redduntur,Maxillæ Vero ruborẽ trahunt,& Vngues manuũ curuantur,Digiti Vero potiſſimum ſummi caleſcunt,atq; in Pedibus tumores fiunt,neq; Cibum appetunt, ac Puſtulæ circa corpus erumpunt.*

Quicunq; pus obtinent intus in corpore vniuerſum,ſiue contentũ ante in parte inflãmatione affecta, ſiue ẽt poſt eruptionẽ,nomines tales ἐμπύους.i.purulentos,ſeu ſuppuratos,licebit. Sed medici aſſolent ſolos,aut potiſſimũ eos,qui in thorace ac pulmone talẽ habeant affectionẽ,ἐμπύους.i. purulentos noĩare. Id vero pus poſt eruptionẽ inter thoracẽ pulmonẽq; contineť: &,niſi cito excreeť,tabidi intereũt,febricitantes tenuiter quidẽ,at calore iugiter quodãmodo in noctẽ creſcẽte: Idq; accidit oĩbus febricitãtibus hectica febre,non rõne affectionis nocte augente illis febrẽ,ſed ex quodã accidenti,quod,inquã,tale exiſtit. Per febres hecticas noĩe, partes ipſę corporis ſolidiores ignitę euadunt. Ob id igiť aſſiduè febris in ſe ipſa ſimilis manet,calorẽ obtinẽs perinde,vt calx,debilẽ contingẽtibus. Itaq;,quoties eſitent ac bibant,ſimile quiddã accidit,quod in calce euenit aqua perfuſa: quo fit,vt contingẽtes exterius ægrũ,multo calidiorẽ perſentiant. Ego vero vobis eam rẽ perſæpe oſtendi in ægris,aliàs alio tpe alendo ita febricitantes,vt crederetis id illis pp alimẽtũ euenire,non rõne affectionis. Perſpicue.n.apparet incidere calorẽ febriculoſum vnà cũ tpe alimenti, ſtatimq; adhibito augeri cibo,& q̃ maxime vehementẽ, per diductionẽ illius apparere. Sudores

vero continui superueniunt,propter virium debilitatē,eò φ diductū alimentū discutiat. Quin ēt E Tussiendi cupiditas,id est voluntatis contentio est,nec quicq̄ dignum commentatione expuunt: si.n.excreassent,nequaq̄ purulenti euasissent. Cæterū cā,ob quam nihil expuunt commentatione dignū,triplex est,tum puris ipsius lentor & crassitudo,atq; ēt continentis pulmonē mēbranæ con densitas,tum ēt debilitas in ægro facultatis. Sed & Oculi;(dixit) caui redduntur.Id cōe est omniū longarum febriū,sed potissimum earū,q̄ perspicue exiccent. Genæ rubent,propter calorē in pulmone,& item tussedines: hæc.n.ambo calefaciunt vultum & totum caput, quia ex defluxione in pulmonem decumbente vapores in ipsum redundant. At vero Vngues curuantur, quia firmās eos vtrinq; caro consumit. Itaq; Digiti, q̄q; refrigescentes magna ex parte in morbis diutinis,tū per oēs hecticas febres calidi permanent: siquidē hæ solidas potissimum corporis partes occupa runt. Sanè in summis ipsis perspicue calidiores apparent,nō in partibus exterioribus, sed in interioribus,vbi carnulentiores existunt.Cā vero perspicua est,si in memoria hērent,q̄ sunt de cibo īgesto paulo ante perscripta: vbi.n.humor largior inest,dilucidior in his sedibus calor euadit. Procedente vero tempore & Pedes eorum intumescunt,totius corporis extinctione inde incipiente: quippe φ partes ab origine longissime absunt. Tunc iam & Cibū fastidiunt.s.appetendi facultate pariter cum alijs moriente. Pustulæ quædā erumpunt derodentibus ichoribus in corpore collectis: talem.n.Hippocrates illorū esse docuit generationem secundo libro de morbis vulgarijs, dū ait,Ichores in cute existunt,ibiq; comprehensa calefiunt.Hi.n.ichores in reliquam cutem, q̄cunq; laxior est,se insinuantes,in exteriori eius superficie,vtpote densiori, subsistunt: porrò hanc dirimunt,& ab interna absistere faciunt sede,atque in ea collecti pustulas gignunt. F

2.Epid. sect.1a.

61 *Quæcunq; ergo Suppurationes Diutius immorantur,Hæc habēt signa,quibus admodū Credere cōuenit.Quæcūque vero Breuiores sunt,Aliquo ex his indicantur signis,qualia inter initia existunt,& Itē, si æger difficilius spiret.*

Recte dicit credendum esse diuturniorū indicijs suppurationum: adeo.n.valida sunt ptāte, vt nullam de se relinquant ambiguitatem: Breuiores vero cognoscendas esse ex indicijs antea prædictis: ea vero sunt rigor,febris,pondus: & si quod eorū,q̄ dicta sunt in suppurationibus diutinis,iā appareat: & si æger difficilius,q̄ antea,spiret: id vero,accidat,necesse est propter angustiam pulmonis,quoties pus inanes thoracis prehendat sedes.

62 *Quæ vero Citius ac Tardius rūpuntur, Talibus cognoscantur signis,Oportet. Si Dolor inter Initia fiat,et itē Difficultas spirandi,nec non Tussedo,atq; ēt Sputatio habens perseueret,Vigesimo die expectari Aut ēt antea Ruptionem oportet. Si vero Sedatior fuerit Dolor,& Alia omnia fuerint ex ratione,his Posterius expectari oportet Eruptionem. Sed accedere necesse est & Dolorē,& Spirandi difficultatē,& Sputationē,ante quàm Pus excernatur.* G

Ex quibus,vt ruptiōis periculū īmineat suppuratiōis,ex his ipsis indicijs,vt celerius id accidat, cognoscas,licebit: ea sunt dolor,difficultas spirādi, tussedo,& sputatio. Si igitur cōtinēter & vehemēter ifestēt,celerē fore significāt eruptionē: si vero nec cōtinēter affligāt nec vehementer, diuturniorē. Cæterū necesse est,cū corpus obuoluēs pus derodat ab eius acrimonia,dolorē fieri ob id ipsum: tussedinē vero & sputationē,quia ichoriā quidā tenuis obductū penetret corpus: Spirāt vero difficulter ēt pp vniuersam morbi conditionē,sed præcipue propter accedentem dolorem.

63 *Hi vero potissimū Superſunt,quos Febris eodē Dimiserit die post eruptionē: ac Cibū citius appetūt: & Siti liberati sunt: & Venter exigua ac consistentia deijcit: & Pus,albū,læue,concolorq; est,ac vacans pituita,& absq; labore ac valida tussi expurgatur. Itaq; Optime quidē sic ac Celerrime Vindicatur: Sin minus,qui Ad hæc proxime accedunt. Moriuntur vero ij,quos Febris non deserit,aut,Cū videatur deserere,denuo recalescēs innotescit,& sitiūt, Nec cibū appetunt,Aluus humida est,Pus viride liuidumq; spuunt vel pituitosum spumosumq; : Pereunt, si hæc adsint omnia. At, Quibus alia adueniunt,alia non,Horū quidā Intereunt,quidam in multo tempore Incolumes euadunt. Verum Ex indicijs omnibus,quæ In his existunt,de Cæteris quoq; vniuersis Coniectandum.* H

Hic sermo omnis ab hac incipiens dictione,totus perspicuus est,si in animo existunt ea, q̄ sunt antea perscripta. Omittens igitur eum,ad proxima veniam.

64 *Quibus autem Abscessus fiunt ex Pulmonijs,aut circa Aures,ac Suppurantur: aut ad Inferas sedes,ac Fistulantur: ij Superſunt.*

Verbū/fistulant/tātūmō in hac dictione obscurū est,dictū p translationē: quæ.n.proprie fistulę noīant,nēpe hæc musicorū instrā,oblonga obtinent caua. Quoties igit in aīalium corporibus similes pter naturā gignunt,ex eadē appellatione significant. Itaq; mihi videt,vt nunc ēt Hippocrates verbo/fistulant/vsus sit pp longitudinē excursionis. Sed vniuersa summa de abscessibus ē,qui pulmonijs superueniunt,interdū ad adenas sub auriculis,interdū ad eas,q̄ infra thoracē sunt,sedes.

65 *Cōsiderāda uero et Talia sunt in hūc modū. Si Febris detinet,et Dolor nō desijt,et Screatio nō excernitur ex rōe: neq; Biliosæ fuerint alui deiectiōes,neq; solutiores ac synceriores fiāt: nec Vrina admodū multa & crassa, ac multū obtinēs sedimētū: Promittitur vero Salutaris ab oībus alijs signis salutaribus: his Tales fore Abscessus Sperandū est.*

Abscessus

A Abſceſſus pdictos quo'nã mõ aliquis præſentiat,docet, in gemina diuidẽs orõnẽ: ita vt prima pars eius indicet fore abſceſſum: ſecunda vero,vtrũ ſupra thoracẽ ad adenas ſub auriculis,an infra pcordia, ſit futurus. Itaq; exordiamur & nos à prima parte,in qua ſumma eſt morbũ eſſe cõcoctu difficilẽ,nõ tñ exitioſum: nõ enĩ,ſi cõcoctu facilis ſit,p abſceſſum,ſed aut p excretionẽ,aut ſenſim, ſoluet̃ cõcoctus: neq;,ſi exitioſus exiſtat,aliquis abſceſſus bonus apparebit. Quocirca, medius ĩter indulgẽtiores ſit & exitioſos,oportet. Igit̃ Hippocrates merito ex his indicijs q̃dam mala, q̃dam bona, adſcripſit: q̃ particulatim iã perſequor,incipiẽs à primo,de quo ſtatim inter initia dixit ita: Si Febris detinet/i. prehẽdit hoiẽm,ita vt nunq̃ intermittat: /& dolor nõ deſijt/nã,vbi deſierit,nihil amplius opus eſt abſceſſu ad ſolonẽ,eò q̃ morbus placidior habeat̃: /& ſcreatio, dixit,nõ excernat̃ ex rõne/prorſus.n.morbus nõ requiret abſceſſum,quoties ſcreationibus purget̃. Tũ deinceps /neq; biliosæ fuerint alui dieċtiones/antea.n.dictũ iam eſt,vt p morbos bilioſos abſceſſus nequaq̃ fiant: oportet.n.craſſam haberi ac crudã humorũ materiã,vt morbus plus tpis eduret, nec per excretionẽ,ſed aut per abſceſſum,aut ſolã cõcoctionẽ,curet̃. Quod vero hoc ſequit̃,quidam ita ſcribũt/neq; ſolutiores ac ſynceriores fiant/: queadmodũ dixit/neq; bilioſæ alui deiectiones/,ita/nec ſolutiores ac ſynceriores fiant/ſynceriores, ad impermiſtas cuiquã humorũ aliorũ referendo, pro-

B pterea q̃ eæ non habeãt bilioſarũ materiarũ qualitatẽ: nec ſolutiores vero,ad copiã excretionum, vt,ſi & bilioſæ fuerint & ſolutiores,per excretionẽ potius,q̃ per abſceſſum,iudicatio quoq; futura ſit. Alij è cõtrario ſcribunt dictionẽ ita/neq; bilioſę fuerint alui deiectiones,ſed ſolutiores ac ſynceriores/ſolutiores,haberi volentes eas, quæ modice excernant̃: ſynceriores vero, aquoſas & impermiſtas, ſuperius.n.dictum eſt, vt ſyncerum de qualitate impermiſta dicatur. Itaq; pronunciãs Hippocrates,inquiunt,bilioſas deiectiones de ſynceris,quod eſt impermiſtis ac veluti ſummis per vnam qualitatem,cõſtat,vt aquoſas dixerit,quæ incoctæ ſunt,& ob eam rem ſpatio tpis egent ad concoctionem, quo ẽt abſceſſus fiunt: Acuti.n.morbi per excretionẽ potius iudicari, diutini per abſceſſum adſolent. Sed,de dñia in prædictis ſcripturis rurſus in maiori ocio conſideres, licebit. Hoc loco totius compendiũ ſermonis perſtringã,vt ex ipſo pateat vtilitas in operibus artis. Itaque inſtituit Hippocrates ſcrutari de morbis euntibus ad abſceſſum. Hi vero ſint oĩno ex crudis craſſisq; humoribus, oportet, non tñ exitioſis: tales.n. vbi diutius immorãtur, cõmittunt abſceſſus,niſi per σύμπεψιν.i.concoctionem(ita.n.noiare adſolent Hippocratici)eorum ſolutio preueniat. At vero indicia concoctionis erunt, ſi vrinæ copia excernat̃, quę multũ obtineat ſedimẽtũ. Vbi vero ſedimentũ multũ eſt,vrina quoq; ipſa prorſus craſſior eſt, q̃ ſoleat per naturã. Itaq; me

C rito duplex ſcriptio per dictionem hr̃, quibuſdã ſcribẽtibus ita/nec vrina multa & craſſa multũq; obtinens ſedimentum/alijs vero/nec vrina admodum multa,multumq; obtinens ſedimentum.

66 *Abſceſſus aũt fiunt, Hi quidẽ ad Infernas regiones,quibus aliquid phlegmatis circa Hypochõdria adſit: Illi vero ad Supernas,quibus Hypochondrium quidem flaccidum ac doloris expers perſiſtit, Difficultas autem ſpirandi aliquo tempore facta,Deſierit ſine occaſione alia.*

Occaſiones grece προφάσεις conſueuit Hippocrates noiare cãs euidẽtes. Quoties igit̃ ſpirationis repẽte eueniẽs difficultas p pdictas affectiões rurſus derepẽte deſiſtat: habeatq; id, vt & eueniat & deſinat ſine euidẽti cã: ſigñat tẽdere humores ad caput: queadmodũ ad infernas ſedes, calor qdã euidẽs in hypochõdrijs. Nõ.n. pituitoſum humorẽ exiſtimari cõuenit nũc ĩtelligi ab eo p dictionẽ,ĩ qua ait/q̃bus aliqd phlegmatis circa hypochõdria adſit/nã multo melius ẽ ĩtelligere de calore p̃ter nãm flãmido ,pditũ eẽ phlegma: Is euenit ob ignẽ ſacrũ,aut phlegmonẽ.i.iflãmationẽ ,pprie noiatã. Quòd ſi fuerit è cõtrario,vt flaccidũ qdẽ et doloris exps ſit hypochõdriũ, hũores vero tẽdere ſurſũverſus pdicta ſpirõis difficultas ĩdicet,abſceſſũ erupturũ ſupnis ſedibus expectato.

De Abscessibvs

D

67 *Abſceſſus ãt,qui ad Crura fiũt in Pulmonns uehemẽtibus ac periculoſis,oẽs Vtiles ſunt: Optimi uero,qui,ubi ſcreatio iã in mutatione eſt,fiũt. Si.n. Oedema ac Dolor fiat,& Screatio pro flaua,purulẽta exiſtat,ac foras excernatur, ita Securiſsime & homo Superſerit,et itẽ Abſceſſus Ocyſsime citra dolorẽ Deſiſtet. At ſi Screatio nõ rectè excernatur, nec Vrina uideatur bonum habere ſedimentum, Periculum Claudit atis in articulo,uel Multi negocij imminet.*

In pulmonijs vehementibus,abſceſſus ad crura fieri,prorſus bonum eſt: ſi quidem maxime vera ſententia Hippocratis eſt,ſecundo libro de morbis vulgarijs perſcripta de bonis abſceſſibus, vt optimi‖ſint,ſi maxime deorſum,& quã longiſſime ab ægrotatione, abſiſtant: magis vero ſi cõcoctione pariter fiant: Etenim id quoq; cõmendauit primo libro de morbis vulgarijs,dicẽs,‖Concoctiones celerẽ iudicationẽ ac ſecurã ſanitatẽ promittunt. at vero concoctionẽ indicat ſcreationis mutatio,& item vacuatio innocua atq; abundãs: hoc enim indicauit dicens/ac foras excernatur. At,ſi citra morbi concoctionem abſceſſus in crura fiant, vindicabitur quidem & hũc in modum homo à periculo in pulmonia,ſed articulus ipſe, in quem decubuit, difficilius ſanitati reſtituetur,ac forſitan quandoq; æger ex eo claudicabit. Rurſus hoc loco perſcriptum eſt ei non vnũ cruditatis indicium, quemadmodum concoctionis: ſed ſcreationibus adiecit ductam quoque ab vrinis dinotionem. In ipſis tñ maleficis ſcreationibus non inſuper adiecit incoctionẽ: atqui id op poſitum

2.Epid. ſec.1ª.
1.Epid.cõ.2.t. 45.3ª.112.b

positum concoctioni erat, sed abunde ei fuit duntaxat non excerni, idoneum id haberi signũ maleficæ ægrotationis existimans, vt screari tm̃modo, aut concoqui tm̃modo, neutrum idoneum existat, eo q́ sæpenumero satis screatur, q̃ morbus adhuc incoctus sit: & item qñq; cõcoquitur morbus, screatio vero non satis excernitur, interdum præ debilitate mouentis thoracem facultatis, interdum propter crassitudinem & lentitiam screationis, qñq; propter amborum concursum, tum virium debilitatis, tum etiam qualitatis puris. Itaq; necesse est & concoctum esse morbum, & excerni recte screationem per affectiones, quæ in sanitatem ituræ sint: Per affectiones vero contrarias, idoneum signum & non screari tm̃modo est: ex superabundanti vero in eis ipsis indiciũ erit malefici morbi, si cum eo, q́ non recte excreantur, nec vacuantur quę in thorace sunt ac pulmone, etiam adsint indicia quædam cruditatis humoris. Cõstat enim, vt difficilior sit affectio, in qua neque excreant, & item cruditas permanet: modestior vero, per quam concoquitur quidem, sed nõ abunde excreant, nec integre perpurgantur. Cæterum, vt ‖ abscessus maxime in articulos fiat, id quod & in libro de morbis vulgarijs scripsit, hoc etiã loco indicauit, obiter dicẽs/periculum clauditatis in articulo imminet. At vero causa talium abscessuum amplitudo articulorũ est, suscipiens decumbentes fluxiones. Ad id quoq; conducere quidq; potest motio eorum: omnes enim humores ad sedem commotam & calefactam facilius permeant. E F

1. Epid.cõ.2.t. 39.3ª.111 c

68 *Si autem Abscessus Euanescunt ac retrocedunt, Nequaquam egrediente screatione, ac Febre detinente, Difficilis Morbus est: Periculum enim Delirij Mortisq; imminet.*

Euanescere dicere quendam tumorẽ pręter naturã, non id, qđ desistere, indicat: verbum enim, desistere, aliquid generalius: euanescere vero, cito desistere ac velut derepẽte, significat. Id igitur accidit interdum propter humoris tenuitatem, & partis laxitatem, & item circũuenientis nos aeris caliditatem, atq; adhibiti medicamenti potestatem, ac virium ægri firmitatem: si enim omnia prædicta concurrant, moles præter naturam cito discutietur. Sed magna ex parte talia euanescere accidit, transmeantibus committẽtibus ea humoribus aut in eãdem sedem, vnde commota sunt, quod proprie nominat Hippocrates retrocedere: aut ad aliquas alias sedes in profundo corporis positas. Tanq̃ igitur ex causis maxime contrarijs moles præter naturam euanescãt, finem habent maxime contrarium, quod indicat aut citissimam contristantium humorũ liberationẽ, aut deterrimã affectionẽ, eis in partes præcipuas remeãtibus. Hæc igitur oĩum abscessuum cõia censentur: Definitio vero, cõis quidem & ipsa euanescentiũ tumorũ est: considerari vero oportet & alia indicia, potissimũ quæ propria affectarũ partium sint. Hoc aũt loco spiritaliũ opificiorũ propria definitio ab Hippocrate, proxima. s. cõibus, ꝓscripta est. Itaq; dixit ita/si aũt abscessus euanescũt, nequaq; egrediẽte screatione, ac febre detinẽte, difficilis morbus est/cõstãt enim, vt secesserint in profundum ad sedes præcipuas: si. n. discussi essent, non insuper febricitarẽt, ac facile screarẽt. Itaq; verisimile est in pulmonẽ ijs oẽm secessisse fluxionẽ: & ob eam rem delirare eos rõ est: siquidem id quoq; vnum ex ijs habetur, quæ per tales in pulmone affectiones eueniant. At vero, vt spirantes difficulter, morituri sint, dicere supersedit, sciens nos eam rem esse ex prædictis intellecturos. G

69 *At Purulentorum, qui ex Pulmonis sunt, Seniores potius Intereunt: per Alias vero suppurationes Iuniores potius Moriuntur.*

Seniores non simpliciter senes, sed in collatione, vel comparatione, seu quouis modo nominare cuiquam libeat, vt ad iuuenes, intelligi debet: nam, qui per ętatem abunde iam processerint, ex nullo morbo magis, q̃ iuniores, conualescunt. Sed, qui inter hos & ætate vigẽtes interiacent, vtpote semicani, crudiq; senes nomine, conualescere videri licet interdum magis, q̃ qui sint in ætatis vigore: queãdmodum Hippocrates ipse docuit de ‖ phlegmonosis affectionibus, quæ in auribus sunt, & nũc de purulẽtis ex pulmonia: in his enim, quia propter excreationem sanatio est, viribus egens validioribus, ob id potius iuniores, q̃ seniores, seruãtur: in cæteris, iuniores antea moriuntur ex doloribus ac febribus: Id quod ipse dixit de auribus: febres enim ac deliria minus illis superueniunt, proindeq; aures antea suppurantur: iuniores vero (dicit) ante q̃ aures suppurẽtur, multi intereunt: quoniam, si effluat pus ex auribus, cõualiturum esse egrũ sperari potest. Itaq; & per alias suppurationes, sub ipsum suppurationis tẽpus, iuniores ex magnitudine febrium ac doloris, morte præoccupantur. H

‖ Infra cõ. 3. t. 13. & 14.

† *Snĩa infrascripta habetĩ i cod. græcis impꝑssis: q̃, licet uera sit, nullã tamẽ nec cũ superioribus, nec cũ inferioribus, cõnexionem hẽt: nec eius mẽtionẽ fecit Galenus ĩ cõmento. [Quicũq; vero ex suppuratis vrũtur, quibus quidẽ purũ pus fuerit & albũ & nõ fœtidũ, ii seruãtur: quibus ãt subcruẽtũ & cœnosũ, ii pereunt.]*

††De Dolore, Qvi Circa Lvmbos Fatiget

†† Hic in græcis exẽplaribus initiũ est tertij libri, & in veteri trãslatione.

70 *Dolores, qui cũ Febre fiũt circa Lũbos & inferas sedes, si Præcordia attigerint, inferas relinquẽtes sedes, Exitiales admodũ sunt. Itaq; cõsideranda alia signa sunt. Nã, si quod & horũ prauũ extiterit, Desperandus æger est. † Si vero ascendente in Præcordia morbo, alia signa Nõ praua extiterint, talem fore Purulentum admodum expectabis.*

/Si pręcordia attigerint/ quidã de delirio intellexerũt, velut si in hunc modũ dixisset: Dolores, q̃ cũ febre fiunt circa lũbos & inferas sedes, si ascendẽtes cõmittant delirium, difficiles sunt. Alij melius, q̃ hi, præcordia partẽ corporis dictã volunt, quod septũ quoq; trãsuersum noĩatur. Suffragatũ veritati orationis illud, quod est in calce sermonis perscriptum, vbi dixit/hunc fore purulentum

sperari

A ſperari admodum pōt/vult.n.aſcendente in thoracē morbo è duobus alterum,aut derepēte interire ægrum: aut,ſi ſecū optime agatur, prorſus fore purulentū. Porrò hæc interſtinguuntur alijs indicijs: ſi.n.nō praua ſint,purulentus euadet: ſi prauū aliquod apparuerit, ꝓrſus moriturus eſt.

De Inflammatione, Quæ in Vesica Fatiget

71 *Veſicæ duræ, ac Dolentes, Difficiles omnino & Exitiales ſunt. Exitioſiſſimæ uero ſunt, quæcunq; cum Febre Continua fiunt. Qui enim ex ipſis Veſicis fatigant Dolores, Interimere hominem ſufficiunt, & Aluis in talibus nihil niſi durum ac ad neceſſitatem Excernunt.*

Sępenumero dictum mihi eſt, vt phlegmones id eſt inflammationis vocabulum Hippocrates de phlogoſi.i.inflammine, afferat, ſermone indicans, quam Eraſiſtratus et eo poſteriores nominãt ſingulari appellatione phlegmonen: quemadmodum ſanè & nunc dixit/veſicę duræ ac dolentes. At vero, quam ob rem tales dixit eſſe difficiles affectiones maximeq; quoties febris adſit acuta, perſpicue ipſe indicauit, magnitudinem cauſando dolorum, & deiectionum ſuppreſſionem. Supprimuntur vero propter anguſtiã porrecti inteſtini, atq; veſicæ dolorem: deſinũt enim ægri tali fungi officio, quoties ſtatim, ſi cœperunt, dolor infeſtet: idq; cõe omnium dolorum eſt. At vero

B dolor affligit interdum, quia fungentia officio opificia inflammatione laborãt: interdum quia proxima ipſis membra afficiuntur. Ita reſpirantes dolore infeſtãtur ex inflammatione lienis, aut ventriculi, aut iecoris, aut muſculorum, qui in hypochondrijs ſunt: & ob eam rẽ ſpirare difficulter coguntͬ illo genere ſpirationis difficultatis, quo ſpiratio parua ac crebra fit. Sed huius ſpirationis difficultatis atq; etiam aliarũ cuiuslibet cauſa, libro de ſpirationis difficultate primo, dicta eſt.

72 *Soluit autem Vrina Purulanta micta, Candidum ac Læue obtinens Sedimentum.*

Quoties veſicę inflãmatio concocta ſit, confluunt in ſedem eius interiorem cõcocti humores, ac pariter ſcilicet cum vrina excernuntur, indicium bonæ concoctionis in ſedimentis habentes.

73 *Si uero neq; concedat Vrina, neq; Veſica molleſcat, ac Febris continua ſit, Primis circuitionibus morbi Interire eum, qui dolore afficitur, Expectandum eſt.*

Neq; molleſcere veſicam, ac febrem cõtinuam eſſe, perſpicuum eſt: vrinam vero nequaquã cõcedere, obſcure dictum eſt. Etenim nomen de affectibus & accidentibus ferre aſſolet, quemadmodum oẽs alij poſterioris æui concedere inflammationem, molem, duritiem, tentionem, dolorẽ, di-

C xerunt: non tñ aliquis concedere vrinam dixit. Itaq; forſitã de prædictis Hippocrates appellationem tranſtulit ad vrinam, vt mutationem eius in melius ita intelligamus. Quod quidem ſi conceditur, vacuationem quoq; ex ſuppreſſione, proditam ab eo inaudiamus, licebit: vt intelligamus per inflãmationem veſicæ, ſupprimi vrinam: id enim quoq; interdũ accidere ſolet, quoties perq; exitioſus & morbus eſt, ac rarenter ex eo cõualeſcunt. Igitur ad hunc modum legitur in alijs quibuſdam, & item in codicibus Artemidori & Dioſcoridis: in alijs vero dictio ita habet/ſi vero nec vlla fuerit vrina, neq; dolor concedat/ac talis lectio nullam habet queſtionem aut ambiguitatem.

74 *Hæc Formula potiſſimum Attingit Pueros à Septimo ad Quartumdecimum annum.*

Propter inopportunos atq; exuperantes cibos copia plurima colligitur humoris, crudi vocati, in corporibus puerorum. Is igitur per renes expurgatus quotidie, atq; etiam per vrinarios meatus in veſicam collectus, interdum calculos in ea gignit: ſæpe etiam inflammationes, quoties veſica ab humoribus talibus ſubinde traijcientibus, vehementer afficiatur.

D GALENI IN PROGNOSTICA HIPPOCRATIS COMMENTARIVS TERTIVS

De Febribvs

1 *Febres autem Iudicantur Iiſdem numero Diebus, et Ex quibus Superſunt homines, & Ex quibus Intereunt.*

Duo habetis volumina (vobis.n.id dico ſodalibus, qcũq; coegiſtis me, qd̃ nequaq; inſtituerã, ſcribere enarratiões cõmentariorũ Hippocratis) inqbus oĩa ꝑcepta de diebus decretorijs, ac de iudicationibus ꝑpenſa ſunt. Porrò ſcitis, vt eas quoq;, nõ tanq̃ ędẽdas in vulgus, ſed tanq̃ vobis tm̃modo legẽdas, ſcripſerim: accidit aũt, vt exciderint, & ĩ manibus multorũ ſint, quẽadmodũ & alia multa à nobis pſcripta. Et ob eã rẽ nullũ in cõmẽtarijs mihi libuit enarrare volumẽ Hippocratis: q̃cunq;.n.arti vtilia ab eo didiciſſe oportuit, ea ſunt in multis à me voluminibus pariter cũ ꝓprijs enarratiõibus cõprehẽſa. Sed, qm̃ & q̃dã dictiões obſcurius dictę prauã nactę ſunt enarrationem,

tionem,ita vt nullus vobis placeat ex ijs,qui commẽtationes ſcripſerunt:melius vero,q̃ hi, ſcruta E
ri ſententiã Hippocratis viſus ego ſum vobis:idcirco me ſcripta relinquere voluiſtis vobis,quæ-
cunq; ſermocinãdo corã audiuiſtis. At vero id ipſum ego quoq; vobis prædixi,vt neceſſe ſit enar
rationes fore inæquales,non oĩbus ęqualiter dictionibus enarratis,ſed integrius illis, quarũ nuſ-
quam in cõmentarijs meis habui mentionem:ſummatim vero ijs,de quibus in eis iam cumulatiſ
ſime docui,ne ſæpenumero eaſdem res ſcribere cogamur. Ergo,quia omnem de diebus decreto-
rijs ſermonem,pariter ac de iudicationibus,in duobus perſecutus ſum tractatibus, hoc loco ſum-
mas rerum duntaxat earum,quæ ibi proditæ ſunt,in animum reuocabo, petito inde initio. Iudi-
catio enim per morbos de foro translatitia appellatione dicta eſt,ſignificans præcipitẽ in morbo
mutationem:quę Quadrifariam exiſtit,aut.n.ſtatim vindicantur à morbis,aut magnam obtinẽt
in melius mutationem, aut ſtatim moriuntur, aut multo deteriores euadũt. Itaq; Duas primas iu
dicationes, ſimpliciter nominãt iudicationes:proximas Duas magna ex parte cũ adiectione ma-
lam iudicationem,aut prauam iudicationem,aut aliquid tale, verbo iudicationis adijcientes,qñq;
vero & ſine adiectione ſimpliciter. Didiciſtis præterea, vt oĩs iudicatio cum quadam euidẽti fiat
vacuatione,aut abſceſſu:raro.n.pueruli tãtummodo per ſomnum altiorem ac longiorem celeres
in melius fecerunt mutationes:quas non nulli volunt ẽt nominari iudicationes,alij nequaq̃ com F
probant. At vero dies nominant Decretorios,in quibus tales firmæ pariter ac plurimæ fiunt mu
tationes:per alios dies,neq; firmas cernimus,neq; multas fieri iudicationes. Cæterum cognouit
non primus ſolum, ſed ẽt maxime,admirãdus Hippocrates decretoriorum dierum naturam:atq;
ẽt indicauit cãm generationis eorum,Quam nos quoq; tractatu de diebus decretorijs docuimus,
validiorem indicantes eſſe circuitionem decretoriorum dierũ, Septenarium:ſecundam vero po
teſtate,Quaternarium,eò q; ſeptenarius bipartito ſecet:Denunciari aũt futuram iudicationem in
ſeptenarijs circuitiõibus à quaternarijs:Quartum.n.diem ſeptimi, vndecimũ vero quartidecimi
2ª.Aph.24. Extra. ord. 15.g indicẽ eſſe:quos Hippocrates‖indices & cõtemplabiles noĩat. Sanè tali mõ numerari vult ſepte-
narios:Duos deinceps primos per diſiũctionẽ,ſequentẽ vero tertiũ per copulationẽ. Itaq; diſiun
ctio eſt,quoties in alium diẽ deſinente primo ſeptenario, mox ſequẽs ab altero incipit:copulatio
vero,quoties vnus dies vtriſq; ſeptenarijs cõis eſt,deſinente in eũ primo ſeptenario,proximo ve-
ro ab eo ipſo incipiente:& ob eam rem Vigeſimum diem,tertij ſeptenarij nouiſſimũ eſſe perhi-
buit:q; ſi hic quoq; ex diſiunctione numeratus eſſet,primum et vigeſimum,nõ vigeſimum,vali-
diorem eſſe oportebat. Sed conſtat, vt non ita eueniat: Vigeſimus enim & ſæpenumero & vali-
de iudicationem efficere cernit. Igitur,cũ tres ſeptenarij viginti impleãt dies,tum aũt quartus ſe- G
ptenarius à primo & vigeſimo inchoetur, ex ſeptenarijs deinceps tribus viginti implẽtibus dies
Infra.t.3.&.5. Et.1.Epi.cõ.3. t.14.3ª.120.d merito Hippocrates‖quadrageſimum diem,non quadrageſimumſecundum,decretorium eſſe di
xit:itidem & ſexageſimum,& octogeſimum, nõ ſexageſimũtertium,neq; octogeſimũquartum.
Hęc igitur circuitionum per ſeptenarios digeſtio eſt. Numeratio vero p Quaternarios huic ſub
ſequens eſt. Diducto enim quouis ſeptenario in duos in eo quaternarios, quartus ab initio mor-
bi dies,finis erit primi quaternarij, initium vero ſecundi:tum autẽ quaternarius deinceps tertius
ab octauo ĩchoabitur die, quia ſecundus ſeptenarius ab eo ipſo incipit:ita fit, vt vndecimus dies,
finis ſit tertij quaternarij,initiũ vero quarti.Porrò quintus quaternarius à quartodecimo inchoa
bitur die, eò q; & tertius ſeptenarius:igitur ad ſeptimumdecimũ finis eius perueniet:qui rurſus
duobus quaternarijs,quinto ac ſexto,cõis eſt,in quos tertius ſeptenarius diductus eſt.Itaq; vigeſi
mus dies ægrotationis, finis trium ſeptenariorum, & quaternariorum ſex,habetur. Hi igitur per
circuitionem decretorij ſunt. Intercidunt vero etiã alij per morbos acutos,qui quãobrem interci
dant,libro de diebus decretorijs perpenſum eſt. Ii ſunt tertius, quintus, ac nonus. Intercidit qñq;
& ſextus,qui male iudicat,ppterea q; cum accidentibus difficilioribus interdum faciat iudicatio-
nem,atq; ad hypercriſin noĩatam,hoc eſt acerbiorem iudicationem,excidat:& vero etiam,q; non H
ĩtegre diſcutiat morbũ,ſed imperfecte:&,ſi qñ integre diſcutiat, prorſus efficiat recidiuam. Hęc
& alia multa ſunt à nobis tractatu de diebus decretorijs pdita:quæ oĩa ferè Hippocrates ſcripſit,
alia alijs voluminibus,ſed à me ſunt vno tractatu cõprehẽſa,cui titulus De diebus decretorijs eſt,
ſimul definitis ijs,quæ minus definita erant,atq; etiam integre explanatis ijs, quæ ab Hippocrate
videbãtur minus integre prodita. Cui igitur libeat exquiſita ratione præſentire futura,reuoluen
dæ ſunt duæ commentationes illæ, è quibus altera de diebus decretorijs, altera de iudicationibus
eſt. Nunc vero inſtituimus duntaxat enarrare dictionem Hippocratis in ppoſito libro:Ex qui-
bus ſuperſunt homines,& ex quibus intereunt. Verbum/ex quibus/aut iudicationibus, aut die-
bus,dicit:ſed rectius eſt nõ,diebus,ĩtelligere, ſed iudicationibus. Si enim & q̃ maxime poteſt ver
bum/ex quibus/& de diebus dici,tamen primaria ratione in iudicationibus,& ob illas etiã in die-
bus exiſtit. Cęterum ex his ſupereſſe hominem aut interire,indicat appellari ab eo iudicationem
in quauis celeri conuerſione,non ſolum ea,quæ ad ſalutem exiſtit.

2 *Simpliciſſimæ enim Febres,ac Signis firmatæ Securiſſimis,Quarto die,aut citius Deſinunt: Maleficentiſſimæ Vero,ac Signis affligentes Difficillimis,Quarto die aut citius Interimunt.*

Sim-

A Simplices dñr hoïes(hoc est εὐήθεις) & q malefici sint in quadã simulatiõe, quẽadmodũ et simia callias.i.formosa: Dñr etiã & ij, qui sint probis imbuti moribus. Sed.n. primi frequens vsus apud authores græcos, secundi vero rarior est. Itaq; dicunt interdum & ita, non solum simplicem, sed « et simplicitatem, de affectione bonis moribus prædita. Dinarchus igitur in Daonẽ ita dixit: Gu« bernans adolescentius rem suam Cephalion, & natura probus erat ac simplex. Demosthenes ad« uersus Æschinem cum iudicibus disputans ait, Nunc vero ob vestrã simplicitatem & indulgen« tiam pœnas dat, & hæc quoties libet. Plato libro de republica tertio: Igitur rectus sermo, conue« nientia, honestas, concinnitas, ac simplicitas comitatur. non inscitiã intelligẽs vocatam simplicita« tem, sed re vera rectum, ac bonis moribus paratum intellectum. Itidẽ in Euthydemo simplicem di« xit eũ, qui simplices habeat mores & honestos: Et, vt demiratus est, hic est adolescens, ac simplex. Sed hæc abunde sint exempli gratia prodita ad cognoscendam authorũ græcorum consuetudinẽ in verbo simplicitatis ac simplicis, secundum duas significationes factã. Nũc Hippocrates in altera earum, febres dixit simplicissimas, tanq̃ dixerit placidissimas ac mitissimas, haudquaq̃ maleficas: &, quoties securitatis indicia extiterunt, vltra primum quaternarium nequaquã procedent, sed aut quarto die, aut citius, desinent. Pari mõ maleficę quoq; febres & cũ indicijs exitiosis factæ, B quarto die, aut citius, interimunt. Itaq; constat, vt & tertium diem adnumeret decretorijs, dum ait, Quarto die, aut citius, desinunt. Itidẽ libro de vulgarijs morbis primo voluit, primum inter dies decretorios scribens ‖ tertium. At vero securissima dicit indicia ea, quę particulatim ab eo magnopere commendantur: quorum & nominatim paulo post habet gratia exempli mentionem. 1.Epid. cõ.3.t. 14.3ª.120.d.

3 *Itaq; Primus Impetus hunc in modum finitur: Secundus vero ad Septimum producitur: Tertius ad Vndecimum: Quartus ad Quartumdecimum: Quintus ad decimumseptimum: Sextus ad Vigesimum. Hi ergo ex Morbis Acutissimis per Quatuor ad Viginti ex additione Terminantur.*

Sępenumero offendes ab authoribus gręcis ,pditũ impetũ(gręce ἔφοδον) hostiũ aut latronũ: ex quo nũc Hippocrates sic trãstulit appellationẽ ad circuitionẽ decretoriorum dierũ. Cæterũ, quæ sunt deinceps scripta, p se patẽt, potissimũ quibus in animo hęrent ea, quæ paulo ante docuimus.

De Circvitionib. Morborum: & Qvo Pacto non Integris Nvmerentur Diebus.

4 *Fieri uero non potest, Vt Horum Vllum Integris Diebus eximie Numeretur: non.n. Annus ac Menses Integris Numerari Diebus natura apti sunt.*

C Cum tres in diem vigesimum septenarios adduxisset, ob id ait, Nõ possunt talia diebus integris numerari, neq;.n. annũ neq; menses integris numerari diebus. & vere sanè talia dixit, Annus.n. non trecentorũ & sexagintaquinque dierũ tm̃modo est, sed ẽt quartæ partis diei, & itẽ ad hæc partis cuiusdam propè quodãmodo cẽtesimę. Vnusquisq; vero mẽsis minor est triginta diebus, maior vero nouem & viginti. Noïatusq; est ab antiquis gręcis μὴν.i.mensis, vt ẽt nunc in multis ciuitatibus, tp̃s inter duas Lunæ ac Solis coitiones intercidens. Et, cui libeat tp̃s id exquisite ediscere simul cum idoneis demr̃onibus, q̃tum sit, integrum babet volumen ab Hipparcho factũ quẽadmodũ & de Tẽpore Annuo cõmẽtarium nostrum. Ita ergo ẽt Hippocrates septenarium dicit, nec non videlicet & quaternarium, non esse integrorũ dierum, sed partem quandam deesse, tantam, vt tres septenarij viginti circunscribantur diebus. Sed, quę nam sit causa horum, ipsi tentauimus docere libro de diebus decretorijs tertio, cum tamen nemo antea vel dicere aggressus sit.

5 *Postea uero Eodem modo & Eadem adiectione, Prima circuitio Quatuor & triginta dierum, Altera Quadraginta dierum, Tertia Sexaginta dierum est.*

Non id nunc dicit Hippocrates, quia post diẽ vigesimum ad quartum & trigesimum vsq; nul D lus intercidat decretorius: sibi.n. ita pugnaret, ‖ medios quosdam dies decretorios in libris de morbis vulgarijs commemorãs: &, quæ apparẽt in ęgris, talẽ coarguunt sermonem. Sed, quia triũ septenariorum ad vigesimum vsq; diẽ inter se deinceps numeratorum nõ eadẽ fuit compositio (secundus.n. à primo seiunctus est, proindeq; quartodecimo die finitur: tertius vero huic copulatus est, & ob eam rem vigesimum habet limitem) idcirco & sequentẽ septenarium pariter procedere volens, vt ex duobus seiunctis, tertio vero copulato, viginti impleant dies, quadragesimum nouissimum statuit terminum sequentium triũ septenariorum: in ipsis vero duobus terminum circunscripsit trigesimumquartum: & ob eã rem fecit huius ante quadragesimum mentionẽ. Pari rõne mox ab his tres septenarij in sexagesimũ deducunt: & vero ‖ octogesimũ decretorium perhibuit, non octogesimũquartum, libris, qui est de morbis vulgarijs. Ita tres septenarij viginti dierũ numerum absoluunt: idq; euenit propterea, q duo primi per disiũctionem numerant, ita vt quartodecimo desinant die, tertius vero iunctim cum secundo, ita vt hic quoq; vigesimo die cõtineatur. Ibidem. Ibidem.

6 *Inter Initia aũt horum Difficilius est Præsentire eos, qui parte Maxima temporis iudicandi sunt: Simillima.n. eorum Initia sunt: sed à Primo die Animaduertendum est, considerandumq; Singulis additis quaternarijs: Nec latebit, quo nam Vertetur morbus.*

Rursus

Rurſus hoc etiam loco verbum/iudicādi/ad vtroſq; ordinauit,tum ad eos,qui ad bonum,tum E ad eos,qui ad malum mutationem faciunt: ac dicit inter initia morborū, qui breui iudicandi ſunt, facillime cognoſci,quo nam deſituri ſint: quemadmodū paulo ante dixit de ijs,qui primo quaternario iudicandi ſint. Etenim febris ipſa, ſi curanda eſt, placidior: ſi interemptura eſt ægrum, maleficentiſſima eſt: & quæcunq; in vtraq; indicia ſunt, in priore quidem omnia ſaluberrima: in ſequenti vero deterrima ſunt. Ita fit,vt neutra quartum tranſmeet diem: qnquidem didicimus, vt ſemp fiat iudicatio vel natura ſuperante morbū,aut victa ab eo. Itaq; placidiſſimas natura ægrotationes ocyſſime ſuperat,à difficillimis vero celerrime vincitur. Ita efficitur, vt maxime contrarij ſint inter ſe morbi, qui celeriter iudicantur: ſimiles vero, qui permultum temporis ad ſolutionem requirant. Vt enim per morbos breues magnus exceſſus quandoq; naturę eſt, qnq; ægrotationis: ita,quoties neutrū magnopere exuperet alterum, ſed,ceu pares quidā hoſtes,pugnēt, plus ēt temporis ad alterius victoriā deſideratur. Itidem luctantes, quicunq; palæſtrices peritiores habentur, īternoſcunt, vbi magnum viderint exceſſum, ſtatim alterū peruicturum: Si vero neuter magnopere exuperet,profecto plus temporis pugnaturos pronūciabunt, non dum cognoſcentes,vter eorum victurus ſit: ſed proceſſu temporis id quoq; prius,q̄ cæteri,cognoſcēt,quippe qui vel exceſſum exiguum exquiſitius animaduertant. Quo enim artifex maxime diſſidet ab eo, qui F eſt artis expers,eſt hoc, q vel exigua rerum diſcrimina perſentiſcat. Sed, quia aliqua nullo pacto ſentiri queūt præ exiguitate,talia neq; etiam artifex cognoſcit. Itaq; quamprimū ſentiri poſſunt, tunc cognoſcuntur. Ob eam igitur rem præcepit Hippocrates per ſingulos quaternarios cōſiderari mutationem: non enim latebit,quo nam vertetur,id eſt vtrum in ſanitatē ſalutemq; ęgri exuperante natura: an exuperata,ad interitum: atq; hæc rerum ſumma eſt. Sed,quo nam modo eam rem potiſſimum agas,volumine de iudicationibus à me perſcripto optime diſcas,licebit.

7 *Quartanæ quoq; Conditio, ex Eiuſcemodi Coſmo id eſt Ordine eſt.*

Id quoq; pleriſq; incognitum eſt,& ob eam rem mirabundi,ſępenumero vaticiniū quoddam, noſtrum præſagium credunt,vt Febre detentus quartana vindicabit poſt diem (ſi ita fors tulerit) quintūmdecimū. Atqui per tertianam non demirantur prædictionem. Sed in vtriſq; ratio cōis eſt. Vt enim per febres continuas numeramus oēs deinceps dies in præſenſionē futurę iudicationis: ita per intermittentes,adnotationes: vt,quod per continuas ſeptimus dies valet, id per intermittentes ſeptima circuitio præſtet. Ob id igitur exquiſita tertiana ſeptē circuitionibus, nō diebus ſeptē,iudicari natura ſolet. Quin etiā,quod quartus dies à principio numerāti aduerſus ſeptimum eſt,id quarta circuitio aduerſus ſeptimā circuitionem: quartus.n.dies, ſeptimi index eſt: & itē quarta circuitio, ſeptimæ index eſt. Sed de his oībus volumine de iudicationibus per penſum eſt.Quocirca nūc id vnū intellexiſſe ſufficiet,vt & quartanę febris iudicationes ex numero circuitionū accidāt,non dierū. Ex eiuſcemodi coſmo.i.ordine eſt. Coſmon.i.ordinē appellauit decretoriorū ordinē dierū: vt.n.acoſmias.i.inordinationis, propriū eſt ataxia.i.inordinatio: ita coſmu id eſt ordinationis,taxis.i.ordinatio. Et ob eā rem appellauerunt mortales Vniuerſum hoc,Coſmon,argumento ordinationis,qnquidem in eo cuncta recte diſpoſita ſunt. In medio.n.eorū terra poſita eſt,extra circumit mare,id ambit aer,illū æther, demū his oībus cœlum circū obtenditur. Quin ēt conuerſiones inerrabilium ſtellarū,quid opus eſt dicere, q̄ ordine eant, vt quę aſſidue ſimiliter habeant: errantium vero reuolutiones,q̄q̄ non ſingulis diebus pares exiſtant, attamē ordinē paribus tēporis circuitionibus ſeruant,ipſis aſſidue eoſdem Signiferi locos perreptantibus.

Antiqua tralatio hēt de diebus criſis.

8 *Qui aūt Minima temporis parte Iudicandi ſunt, Præſentiri promptius poſſunt: Maxime enim ab initio inter ſe diſſidēt. Qui.n.Conualituri ſunt, Facile ſpirāt, Sine dolore agunt, Noctu dormiunt, & Alia ſigna ſecuriſſima habent. Qui uero Morituri ſunt, difficulter ſpirant, Delirant, Vigilant, & Alia ſigna deterrima habent.* H

Verbū quidem εὐπετέως.i.propenſe,antea eſt proditum prompte facileq; ſignificare: propēſius aūtproculdubio appellat facilius,& ad cognoſcendū prōptius. Itaq; paulo ante dixit, Simpliciſſimæ.n.febres,ac ſignis firmatę ſecuriſſimis,quarto die aut citius deſinūt. Sed nūc recenſuit id, vt per exēpla planius indicet,quę nā ſigna ſaluberrima ſint. Igitur ipſe inferens dicit: Qui.n.conualituri ſunt,facile ſpirāt,ſine dolore agunt,noctu dormiunt: qui vero morituri ſunt,ſpirāt difficulter,delirāt,vigilant. Deinde vtriq; ſermoni adiecit,priori quidem/& alia ſigna ſecuriſſima habēt/ſecundo vero/& alia ſigna deterrima habēt/clare indicans,vt exēplorum cauſa fecerit mētionem trium ex vtroq; genere ſignorū. Porrò id ēt merito adiecit ſermoni/maxime.n.ab initio inter ſe diſſident/id quod antea quoq; dictum mihi eſt: cū inſigne ſit diſcrimē inter ſe morborū, qui minimo tpis tractu iudicādi ſint aut in ſanitatē,aut in mortē: qūo eorū,qui plus tpis extendant,cō ſimiles notæ in principio exiſtunt. Cęterū verbum ἀλλοφάσοντες (nā dictum quoq; id nomē eſt in dictione,non admodum cōſuetum græcis) aut delirare, aut inquietos agere (quod eſt verbum ἀσομβύες.i.conflictari) ſignificat. Sed rectius,quantum ex ipſa voce conijcio, prius ſignificatum eſt,vt nomē ſit factū hoc ἀλλοφάσοντες, ἐκ τῦ ἄλλοτε φάσκειν ἄλλα.i.ppterea q aliàs loquātur aliud: non nulli,quia mutēt aliàs in aliā figuram τὰ φάη .i.oculos,extitiſſe dicūt appellationem.

His

9 A *His igitur Ita euenientibus, Conſiderari conueniet per Temporis ſpacia & Adiectiones ſingulas, Meantibus morbis in Iudicationem.*

Vt antea, quæcunq; dixit de primo quaternario inter initia, recenſuit, adijciendo & exempla: pari mõ rurſus per hanc dictionẽ perſequitur ea, q̃ ſunt per illã tradita, in qua ait, Sed à primo animaduertendũ eſt, cõſiderãdumq; ſingulis additis quaternarijs, nec latebit, quo'nã vertet morbus.

QVO PACTO *in* MVLI*eribus à* DIE, QVO PEP*erint* IVD*icationes exiſtant*

10 *Pari modo in Mulieribus Indicationes fiunt à Partu.*

Principiũ numerationis tibi fiat, nõ quo die cœperint febricitare, ſed quo pepererint. In q̃buſdã igitur circa ſecundũ aut tertiũ incipiunt diẽ à partu, ex quo multi numerãt futurã iudicationẽ. Sed res nõ ita ſe habet: ſed, ex quo pepererint, numerationẽ fieri oportet dierũ. Ceterum, cũ hec omnia ſummatim de diebus decretorijs docuerit Hippocrates, libet, vt in animum reuocetur id, quod à me ſæpenumero dictum eſt. i. q̃dam q̃ſita haud quicq̃ conducere ad artis miniſteria logicã habẽtia cõſiderationẽ. Vſus.n. præſenſionis eſt agnoſcere diẽ, quo morbus iudicãdus eſt: ſed, Vtrum talis ſit acutus appellandus, an peracutus, an lõgus, an acutus adauctus, an acutus ex cõuer B ſiõe, de noĩbus quærere eſt potius, q̃ de rebus. Quo'd ſi cui placeat vel talem q̃onem eſſe de rebus, tñ non de ijs rebus eſt, ex quibus orſus quiſpiã aut p̃ſentiat futura, aut recte medeaẽ. Itaq; ſubijciatur nobis vere p̃cognitum eſſe vigeſimo die fore morbi ſolutionẽ: Tũ re ita eueniẽte, quẽadmodum expectabaẽ, quendã dicere acutũ morbũ extitiſſe: quẽdam non acutum permittere noĩari ipſum, finem.n. eſſe morborũ acutorũ quartumdecimũ diẽ: Deinde eos inter ſe rurſus diſſidere, vt alter appellet perſpicue longũ, propterea ꝙ exciderit ex acutorũ limite morborum, quippe nullã eſſe exiſtimandum p̃ morbos aliã tertiam dr̃iam de quãtitate tp̃is: alter vocet acutum ex cõuerſione talem morbũ: alius acutũ adauctum noĩet: alius nõ ſimpliciter ita dicat, ſed appellet acutũ paulo adauctiorẽ. Si quis igiẽ primũ audiat ea, ex quibus ſinguli diſcrepãtes veriſimilibus cõmuniũt opiõnẽ: deĩde decernat, quis'nã eorũ melius peius'ue ſentiat: multũ cõteret tp̃is, nec aliquid in arte iuuabiẽ. Pari mõ, ſi quis nouit p̃ſentire vigeſimoſeptimo ſolutũ iri morbũ, nec poſſit definire, vtrũ acutus appellãdus ſit, an diuturnus, an acutus ex cõuerſione, nequaq̃ in artis officio offendetur. Optimum.n. eſt per dr̃ias in morbis abs tp̃e ductas, tñ earum exiſtimare eſſe numerũ, quãtus decretoriarum circuitionũ hr̃: vt breuiſſimus quidẽ primo circũſcribatur quaternario, poſtea vero is qui ſecundo, tum qui tertio, deinde qui quarto, mox qui quinto, ac demũ qui ſexto, qui qua- C ternarius in diẽ vigeſimum deuenit: Poſtea vero exolui quaternarios, fieriq; per ſeptenarios iudicationes: deinde ẽt hos exolui procedente tp̃e, ita vt per vicenos dies morborum efficiantur ſolutiones: poſtea ad menſium numerũ deuenire: Duæ.n. ſunt tẽporum p̃finitiones in morbis, vt aut acuti, aut diutini, noĩentur. Sed gratia illuſtrioris diſciplinæ ſæpenumero ita noĩamus: mox ab ipſis ductĩ rebus, cogimur alios inter eos rurſus ponere acutos ex conuerſione, & oẽs dr̃ias tres facere: è q̃bus rurſus ſingulas partimur: Velut in primis, nẽpe acutis, hic ſimpliciter acutus, ille peracutus ab ipſo Hippocrate noĩatur: Peracutus, ſi ſeptimũ non trãſmeet diẽ, ſed aut in eo, aut ẽt maturius, iudiceẽ: Acutus, ſi vſq; ad quartumdecimũ extẽdaẽ: Tum aũt huic quoq; paulũ quid adijci cernentes ambigimus, propriã non habentes deferre appellationẽ morbo, qui ſeptimodecimo iudicetur: q̃uo nec ei, qui vigeſimo finiatur: Ita vt appareat hac in re ambiguitas ſoretica. i. acerualis nominata, videaturq; interdum nobis veriſimile, non eſſe quartumdecimũ limitẽ acutorum morborum, ſed vigeſimum diem. At vero rurſus & alia nõ parua ambiguitas ſuper ea ipſa re eſt. Etenim morbus acutus cũ magnitudine quadã ac continuitate febris intelligitur: ſi.n. non ita ſit, q̃q̃ circa quartũdecimũ ſoluatur diem, aut ẽt citius, eiuſdem appellationis nequaq̃ cenſemus. Igiẽ hẽ ſunt & tot dr̃iæ præſcripti tp̃is acutorum morborum. Aliæ vero eorum, qui ad ampliorem latitu D dinem poſt diẽ vigeſimum extendantur: Et vero illorum conſonũ rationi vr̃, vt, qui vſq; ad quadrageſimum prorogentur diem, quadam propria differentia collocentur: qui aũt ab his ad ſeptimum menſem extendunẽ, alia dr̃ia: q̃uo, & qui annui ſunt, rurſus alia cõprehẽdanẽ: & ad hẽc, qui habent non menſium, ſed annorum numerationem. Quod igitur aſſidue moneo, talia pretermittenda ſunt: danda vero opera eſt, vt idoneus ſis præſentire, quo'nam tẽpore conualiturus ſit ẽger.

Itaq; conſtat, vt Hippocrates in vno morbi genere, quam ſolet nominare ſuppurationem, interdum ‖ vigeſimum diem ſtatuat terminum eruptionis, interdum trigeſimũ, aut quadrageſimũ, aut ſexageſimum. Quocirca permittens deferre appellationes ijs, qui circa talia peritiores exiſtũt, ipſe ſtude præſentire, in quẽ de relatis diebus p̃finitio ruptionis perreptura ſit. Id cõperies duobus velut inſtr̃is, experimento, ac rõne: Experimento quidem, vnã & item alteram docente ſuppurationem eruptam, alterutram proprio ſeorſum temporis ſpatio: Ratione vero, indicante materia ſuppurationis ſubſtantiam, & itẽ cauſam efficientem eius, & ea, quæ cum illa cooperantur. Simul enim aliquis vidit primam ſuppurationem quadrageſimo, ſi ita contingat, erupiſſe die, quam talis commiſit humor, verbi gratia, modice frigidus, ac tempore ſimiliter modice frigido, & ẽtate, & regione, & natura totius morbi, atq; etiã affectẽ partis: & rurſus ſimul vidit alteram erupiſſe ſexageſimo die omnibus prẽdictis frigidioribus: tum autem vigeſimo, ſi ita fors tulerit, calidioribus:

Supra. 203. h. cõ.2.t.57.

Ex his

Ex his orsus, poterit alias scrutari suppurationes, intentionibus vtens empirice perspectis, confe E
rens vero cū illis ea, q̃ nunc acciderunt per caliditatem et frigiditatē ipsorum humorū euariantiū, & itē alterantis eos causæ efficientis, q̃ calor natiuus est: & quæcūq; alia huic cooperantur ex terra, tp̄e, cōditione: Porro causæ ipsius efficiētis magnitudinē ab ætate coniiciens: & item propria ipsius natura: atq; ēt parte, in qua accidit fieri suppuratione: & aliis indiciis, quæcunq; robur atq; imbecillitatē indicant in arteriis ac venis facultatis. Qui enim nihil ex his agnouit, sed expectat ex obseruatione cunctas discere suppurationes, mille tp̄s annorū ad eam rem nequaquam sufficiet: quemadmodum rursus, qui ad natiuum respiciēs calorē, quantus sit, cumq; eo conferēs cōcoquendorum naturam humorū, viam hēt inueniendę eius rei, quā vestigat. Is igit̄ est, qui potest ex iis, quæ nouit, ea ēt, quæ nō nouit, artificii ratione peruestigare. Hic vnus dicet, vt circa vigesimū diē talis suppuraturus sit, circa trigesimū talis, & in aliis similiter, nihil insuper necesse habens addere, vtrum oporteat noīari acutū, an longum, an acutum ex cōuersione morbū. Hæc.n. interstinguere officiū est non medicorū mediusfidius ministeriis artis studentium, sed sophistarū sermonibus vacantium: & ob eam rē de eiusmodi q̄onibus in excelso insidentes solio, scite admodū pleriq; sermonibus perhauriunt auditores: quid vero sit ęgris euenturum, magis latuit eos, q̃ maris congii. Alii ē contrario idonei sunt ad cognoscendum morbos, ac p̄sentiēdum futura, sed nihil hñt, quo F
logicas diluant q̄ones: & ob hanc cām alii existimantur medici ab hominibus, alii sophistæ ac logiatri.i. medici verbotenus, eos.n. ita appellāt: &, si quos viderint librum aliquē legentes, & rōne vtentes ad vtilium medicaminum interpretationem, tales logiatrus esse suspicantur.

De Affectibvs Qvi *in* Capite *&* Ore *&* Favcib. Aff*ligant.*

11 *Capitis aūt Dolores Vehemētes & cōtinui cū Febre, Si quod ex indiciis extiterit exitiosis, Lethales admodū sunt. Si uero sine talibus indiciis Dolor Vigesimum transeat diem, & Febris detineat, Expectari oportet Sanguinis ē naribus eruptionem, aut alium quempiam Abscessum ad Inferas sedes. Sed, quo ad Dolor fuerit Recens, Expectari oportet Sanguinis eruptionem ē naribus: aut Suppurationem, si Dolor alioqui circa Tempora ac Frontem sit.*

Inordinatius loquitur rem, quæ ad præsentiendum maxime conducit, sed recto ordine texitur hunc in modū: Capitis dolores vehemētes & cōtinui cū febre, si quod ex indiciis extiterit exitiosis, integre lethales sunt. Si vero ex iis, q̃ didicisti, de ęgro tanq̃ cōualituro quicq̃ speres, a pricipio q̄dē ad septimū diē sanguinis ē naribus fluorem expectato: procedēte vero tp̄e, id quidem ēt, plus vero erumpet ē naribus aut auribus in salutem ægri. Si vero ad vigesimum extendatur diē doloris accidēs in capite, tunc ēt sanguinis fluorem expectabis rarius: magis vero suppurationem, aut G
abscessum ad inferas sedes expectato. Sed per illud tempus, quo sanguinis fluorē expectabis augebit tibi expectationem, si in temporibus ac fronte dolor vehemens perseueret.

12 *Magis autem Expectari Sanguinis oportet eruptionem in Iunioribus Trigintaquinque annis: in Senioribus vero Suppurationem.*

Finitio ducta ab ætate est, quo magis expectes sanguinis ē naribus fluorem. Causa vero perspicua est, ac sæpenumero prodita, vt ætas ad quintum & trigesimum annum plurimum gignat sanguinis. Accedit ad hoc, vt sanguis per hāc ætatem calidior ac biliosior habeatur: at (vt antea dictū iam est) id quoq; ad sanguinis eruptionem ā natura factam idoneum est. In senioribus vero vltra trigesimumquintum annum expectanda magis suppuratio est.

13 *Aurium autē Dolor Acutus cum Febre Continua ac uehementi, Difficilis est: Periculum enim Delirii Mortisq; imminet. Quia igitur Fallax hic locus est, Cito etiam Animaduertere omnia alia indicia ā Primo die Necesse est.*

Nunq̃ vehemens dolor in his euidentibus auriculis fit: neq;, si fiat, periculū comitabitur, propterea q̄ neque pars ipsa præcipua est, neque parti cuiquam præcipuę continuatur. Sed consue- H
uerunt nominare dolorem aurium, quoties in profundo ex auditorio meatu doloris sensus fiat: tunc enim ipse afficitur auditorius nominatus neruus, non ex longo interuallo cerebro copulatus. Itaq; merito multi interimuntur per dolores aurium vehementes, in consensum perducto cerebro. Quocirca non nulli ægri delirant, nec non aliqui derepente moriuntur, quem in modum attoniti, quoties in cerebrum decumbat vniuersim, aurium dolorem committens fluxio.

14 *Iuniores quidē homines, Septimo die aut citius ab hoc morbo Interimunt: Seniores uero, Multo tardius: Febris.n. ac Delirium Minus eis superueniunt, et Aures eis ob id antea Suppurātur. Sed per has Aetates Recidiuæ euenietes morborū, Plurimos Interimūt: Iuniores uero, Prius quā suppurētur aures, Interimūtur. Si.n. ex Auribus Pus effluat Candidum, Expectari potest iuuenem Conualiturum, si quod etiam Aliud bonum in eo indicium superueniat.*

In iuuenibus febris & delirium potius accidunt ob biliosum ac calidum temperamentum: itaque merito interimuntur, antequām aures suppurentur. Senes autem, quantum in hæc agitur, minus periclitantur: sed recidiuę ipsis eueniunt affectionum, quia non integre concoquitur dolorem committens humor, ob temperamēti frigiditatem. Cæterum residuum dictionis satis perspicuum est.

Fauces

15 A *Fauces autem Exulceratæ cum Febre, Difficiles sunt. Sed, si Aliud quoq; signum ex prædictis fuerit prauum, Prædicendum, vt cum Periculo morbus sit.*

Fauces exulceratę indiciũ sunt derodẽtis praui humoris: Cã vero difficultatis non paruę, quia cũ dolore fit deglutitio. Itaq; cõsiderari conueniet et alia indicia, vt exquisitius futura cognoscant. Cõe vero in cũctis erit tibi præceptũ, potissimũ vero in ijs, qui nec exquisite optimi affectus, neq; deterrimi habeant: in quibus & ipse Hippocrates cẽsere assolet alia quoq; indicia esse cõsiderãda.

De Angina

16 *Anginæ autem Grauissimæ sunt, ac Celerrime Interimunt, quæcunq; nec in Ceruice, nec in faucibus Conspicuũ aliquid efficiunt. Plurimum uero Doloris inferunt, ac Spirationis difficultatem, quæ nõ nisi Erecta ceruice trahatur. Hæ enim & Eodem die, & Secundo, & Tertio, & Quarto, Strangulant.*

Quod φάρυγγα. i. fauces, preiacẽtem gulæ & gutturi sedẽ appellet, ꝑspicuũ est ẽt ex ijs, q̃ hoc loco scripsit, illas anginas dicẽs esse grauissimas, q̃cunq; nec ĩ ceruice nec in faucibus dispõnẽ aliquã indicẽt ꝑter naturã, ex colore, calore, mole. Ceruicẽ. n. intelligit collũ: Fauces vero aperiendo os ac B linguã cõprimẽdo deorsum, euidentẽ amplitudinẽ, in qua gemina ostiola visunt tũ gulę, tũ ẽt gutturis. Quoties igit̃ in neutro horũ appareat aliqd ꝑter naturã, existimãdũ est ĩtra gutturis corpora esse inflãmationẽ, ex qua strãgulant. At, cũ spũs iter angustũ natura, sit strãgulent, necesse est eo integre cluso ob circũuenietiũ corporũ ĩflãmationẽ. Itaq; cogunt dirigẽdo collũ spirat, quo dispescãt vl̃ paululũ meatũ: supini. n. dcubitus eũ extreme claudũt, prioribus corpib. magis cõcidẽtib. ĩ ceruicis vertebras. Igit̃ ob eã rẽ, & qa ĩflãmatiõe vexat̃ musculi ĩ gutture, merito dolore afficiũt.

17 *Quæcunq; vero Dolorẽ alteri Similẽ inferunt, Attolluntur vero, ac Ruborem in Faucibus efficiunt, admodum Exitiosæ: Sed paulo Longiores, quàm superiores, sunt, si Rubor fuerit Magnus.*

Secundã nominat anginæ differentiam, in qua simul attollitur quidẽ locus in ceruice, & fauces rubent: dolore vero æque, q̃ prædicti, afficiuntur: non tamen rectũ spirant. i. non spirant admodum difficulter, quia nec musculi in gutturæ admodum vexãtur inflammatione. Merito igitur eas exitiales haberi dixit, non tamen perinde, vt prædictas, celerrime interimere.

18 *Si quibus vero Fauces Rubent & Ceruix, hæ Diuturniores sunt: Maxime vero ex eis Seruantur, si Ceruix ac Pectus traxit Ruborem, nec Sacer ignis Intro recurrat.*

C Tertiã hanc cõmemorat anginam, quã alij per s literam nominant synanchen, non per c literam cynanchen. Vbi enim vehementer strangulant, ac dolore vexantur, nec inflãmatio aut sacer ignis apparet, aut in ceruice, aut in faucibus, cynãchen per c literam, talẽ noiant affectionem. Sed, quod assidue moneo, vt & Hippocrates facere: nec ita vocabulis parce vtitur, sed, vt libuerit, appellat. Sane & quibusdam in codicibus antiquis legit̃ initiũ dictionis per s literã: Synanchæ autem. i. anginæ. Ita constat, vt nihil iuuet de c & s literis dissentire, quemadmodum medici recentiores agunt: vbi. n. confessa res est, obscœnum est de nominibus litigare: at confessa res est ijs, qui ministeria artis agnoscunt. Si. n. vehementer strangulantur, ita vt cogantur residere, deterrime exigunt, dolore vehementer affecti, nullum vero aut in ceruice habentes aut in faucibus accidens. Ab his vero deinceps existunt ij, qui non spirent quidem difficulter, sed dolore admodum vexentur, ac pariter tumescat ceruix, & fauces rubicundiores appareant. Tertio loco disponuntur ij, de quibus Hippocrates præsenti sermone persequitur, qui nec vehementer affligantur dolore, nec spirent difficulter, gutture quidem nequaq̃ patiente, sed aut in fauces fluxione, aut in ceruicem, aut in hæc vtraq;, decumbente. At vero fluxio hæc magna ex parte biliosior est, ita vt perspicue sacrum ignem, aut inflãmationẽ sacro igni similiorem, committat: vnde & ipse dixit, Nec D sacer ignis intro recurrat. Quod si pituitosum interdũ œdema fiat, celerrime curatur: nec vllo pacto acutus talis morbus est. Cætera vero dictionis perspicua sunt.

19 *Si vero nec diebus Decretorijs euanescat Rubor, †neque Tuberculo conuerso in sedem Exteriorem Pus nõ facile excreet, ac videatur Sine dolore agere, Mortem indicat, aut Recidiuam Ruboris.*

† *Cod. manuscipti græ. habẽt, ut Laurentianus vertit. ex impressis tamẽ Aldinis ita posset uerti. nec tuberculũ conuersũ sit in sedẽ exteriorem, nec pus excreet facile ac sine dolore.*

Sine tuberculo, aut sine excreationibus facile euacuatis, euanescere aut sacrum ignẽ, aut ruborẽ (vtroq;. n. mõ legitur) prauũ fore perspicuum est. Sed illud/nec diebus decretorijs/perpensione * dignum est, vtrũ ita inaudiendum sit, vt, si diebus euanescat decretorijs, nullũ malũ signũ futurũ ei sit, an secus, ita enim non nulli exposuerunt: an copulare oporteat id cũ ijs, quæ deinceps sunt prodita, vt ẽt velit Hippocrates illa diebus decretorijs euenire gratia fidei firmioris, quod sane verius est. Si. n. materia diebus transmeat decretorijs in pulmonem, recurrente introrsus sacro igne nequaq̃ per halitũ digesto in exteriore superficie, non solum nõ bonũ id est, sed ẽt malum maximũ: propterea, ꝙ ex diei fide firmitudinẽ assumat prauitatis. At, si pariter tuberculo foras tendẽte, ac facili excreatione, deleatur sacer ignis, aut rubor tunc non interiturum ægrum expectare oportet.

20 *Securissimũ vero est, si Oedema aut Rubor quàm maxime Foras vertatur.* *{*Si vero in Pulmonẽ cõuersio fiat, Dementiã parit: fiuntq; ex ijs quidam magna ex parte Purulenti: in quibusdã vero hæc, & alij vtriq; abscessus.*}

Hęc & item alia,quę deinceps perſcripta ſunt,clara ſunt,quibus prædicta in animo hærent. E

De Gvrgvlione

21 *Gurguliões at cū Periculo Secant,& Scarificãtur,{et Adurũtur,}quoad rubidi magniq; fuerit: Inflãmatio.n.*
ſuperuenit,et Sãguinis fluor : ſed hos oportet Alijs moliminibus extenuari eniti per illud tp̃s. V bi vero Secrẽtũ fue-
rit oẽ id,quod vuã appellãt,ſitq; Pars gurguliõis Sũma maior ac liuida,Superior uero tenuior,per illud tp̃s Admoliri
Manus Tutũ eſt. Sed præſtat,ſimul atq; Aluũ ſubduxeris, uti Chirurgia , ſi liceat per tẽpus, nec æger ſtrãguletur.

*Al.penſile.
*Al.orbiculata

Prognoſtico theorematí permíſtũ eſt exiguũ quoddam curationis p̃ceptũ,quo ſine nequaq̃ fie
ri poterat,vt integre prędagiũ cognoſceretur. Gurgulionem ſi inflãmatione laborantem p̃cidas
aut ſcarifices,ſanguinis fluor & inflãmatio comitabit. Sed, quoties ſecrẽtum fuerit, quod vuã ap-
pellant, ſitq; pars ſumma gurgulionis maior & orbiculata,ſuperior vero tenuior, tantiſper admo
liri manus tutũ eſt,potiſſimum aluo antea abunde ſubducta,ſiue ſpõte, ſiue ẽt prouidẽtia medici.

*Al.penſile.

Signa et Accidentia Affecto Loco Neqvaqvam Definito

22 *Si quibus Febris Deſinit non cum indicijs Solutorijs,neq; in diebus Decretorijs, Recidiuam Expectare oportet.*

Quoties neutrum exiſtat ex ijs, quæ dixit, tunc expectare oportet recidiuam, nõn vbi alterum F
adſit,alterum deſit. Quæ enim non ex ratione leuant,recidiuã facere conſueuerunt, quanq̃ id die-
bus accidat decretorijs: at vero conſtat,vt hæc non ex ratione leuent, quæcunq; neq; cum indicijs
ſolutorijs,neq; in diebus decretorijs, viſa ſunt deſijſſe.

Sũt qui legen dũ uelint affir matiue. et ubi & cæt.

23 *Si qua uero Febris prorogatur, Salue affecto hoie, Nec dolore detinẽte aut ob inflãmationẽ,aut ob aliquã aliã occa*
ſionẽ euidentẽ, Expectari oportet Abſceſſum cũ Oedemate ac Dolore in aliquem Articulum,maximeq; Inferiorẽ.

Quæ antea dixit particulatim, primũ de abſceſſibus circa hypochõdria, deinde circa thoracem
ac pulmonẽ , ea nunc repetẽs pronunciauit in vniuerſum. Cũ.n.triplex ſit cauſa prorogationis
febrium,aut pp aliquam partem affectam curatu difficilem,aut pp humores crudos & craſſos in-
coctoſq;,aut pp aliquod cõmiſſum: ſi nec affecta fuerit pars,aut nulla alia cauſa aut ægri commit-
tentis,aut curantiũ eum,aut propter exteriorem cauſam, verbi gr̃a tempus terram , conditionem,
domicilium prauum,conflictationem,ſolicitudinẽ,angorem: reſtat,vt humoribus crudis ac con-
coctu difficilioribus prorogetur. Hos igitur aſſolet natura in partem quãdam ignobiliorem ex-
pellere,quoties per excretionem pellere extra corpus non queat. Sæpe enim dictum iã eſt,vt hu- G
mores corporis calidiores tenuioreſq; paratiſſimi ſint ad excretionem: crudis vero & craſſis, aut
per abſceſſum,aut per ſympepſin.i.concoctionem,natura medeatur. Porrò id ipſum,vt per cõco
ctionem medeatur,excretio quędam eſt,quæ ex vrina magna ex parte,raro per aluum efficiatur.

24 *Talis autem Abſceſſus magis ac minori tempore euenit Iunioribus,quàm Trigeſimum annum agentibus.*

Sæpenumero dictum eſt,vt morbi, quos humores cõmittunt calidiores,cum ægri viribus va-
lentioribus per excretionẽ iudicent. His contrariæ ſunt affectiones, in quibus facultas debilis eſt,
& humores frigidi,q̃ nec excretione nec abſceſſu iudicant, ſed aut corrũpunt ægrũ, aut perquã lõ
go tẽporis ſpatio vix concoquunt. Porrò inter has mediæ intercidũt,quæ per abſceſſum iudican
tur: in quibus ex duabus dictis oppoſitionibus,alterum ex altera,alterũ ex reliqua,eſt. Duę.n.op-
poſitiones exiſtunt,è quibus altera ſecundum naturã humorũ,altera ſm vires,hr̃: atq; in alterutra
earum duo inter ſe opponuntur , ex humoribus quidem calidi frigidis: ex viribus vero fortes de-
bilioribus. Si igitur humores calidi ſint,non oportet facultatem validã haberi,ſi abſceſſus quiſpiã
futurus eſt: ſi vero frigidi, facultate opus eſt valida ad abſceſſum. Cæterum dignotio virium hęc
eſt,maxime quidẽ propria in earũ ſingulis antea inuenta eſt ab actionibus. Ab ætate vero ducunt H
indicia,pro iuuentute ac ſenectute, de qua nunc Hippocrates agit: dicitq; magis accidere ac citius
talem abſceſſum ijs, qui iuniores ſunt trigeſimum agentibus annum: ijs vero,qui ſeniores quidẽ
ſunt his,non dum tñ ſunt ſenes, minus veniunt, ac tpe longiore: ſenibus vero minime accidũt: in
animũ reiecto omni eo ſermone,quẽ Hippocrates inter initia habuit: Si qua febris p̃rogetur,ſal-
ue affecto hoie,nec dolore detinẽte aut pp inflãmationem,aut propter aliquã aliam occaſionẽ eui
dentem. Hæc itaq; nobis reuocans in mentem dixit tales potius fore in iunioribus abſceſſus.

25 *Conſiderandum vero ſtatim de Abſceſſu eſt, ſi Vigeſimum diem detinens Febris Tranſcendat.*

Cum antea & iam de morbis diutinis diſſereret,mentionem habuit vigeſimi diei, tanquam ad
hunc vſq; diem extenti morbi non dum diutini exiſtãt. Porrò antea quoq; eſt proditum , quam-
obrem non poſſit vnus poni limes firmus acutorum morborum. Quocirca nequaq̃ mirum vi-
deri debet quatuordecim diebus eum dicere iudicari morbos acutos, & rurſus vigeſimum cõme-
morare. Etenim in Sententijs quoq;, vbi quartumdecimum diem finem fecit ſummum iudica-
tionis acutorum morborum,commemorauit etiam ſeptimumdecimum. Eſt autem initium illius
†ſententiæ: ‖ Acuti morbi quatuordecim diebus iudicantur. finis vero eſt: Rurſus vero decimuſ- »
ſeptimus contemplabilis eſt: is.n.quartus à quartodecimo, & ſeptimus ab vndecimo eſt. »

†Galen⁹ tñ fa cit illic duos aphoriſmos , nõ vnum.
‖ 2ª.Aph. 23.
Ext.ord.15.d

Natu

26 A *Senioribus vero per Febrem longiorem Minus fiunt.*

Merito: quia in morbis iudicandis per abscessum, facultatem habere firmitatem quandam, nec prorsus ad extremam concidisse infirmitatem oportet: & ob eam rem, inquantum pcesserint per ætatẽ, abscessus minus fieri accidit: senibus vero non minus, sed minime accidunt. Nunc vero nõ γέροντας.i.senes, dixit simplici rõne, sed cum ijs, qui trigesimum agant annum, conferẽs, γεραιτέρους.i.seniores noîauit eos, qui prouectiores, q̃ hi, per ętatem existãt. Cęterum, vt ita vtatur seniorïs appellatione, & antea definitum est, & item deinceps nihilo minus indicabitur.

27 *Oportet autem Talem expectari Abscessum per Febrem continuam: in Quartanam vero discessuram esse, quoties Intermittat, pr̃ehendatq; Errabilem modum, atq; ita agendo Autumno propinquet.*

Dictũ est & in libris de dr̃ia febrium, vt quartana atribilario humore consistat: & itẽ est proditum de generatione huius humoris, quæ duplex est, tũ ex sanguine crassiore, qui respondeat proportione in venis, subsidenti in dolio vini fæculę: tum ẽt flaua bile vehemẽter assata. Hæc igit atra bilis alioqui malefica est, ac derodit partes, in quibus abũde collecta est: altera vero atra mitior, q̃ B hęc, est, sed potissimũ quoties non dũ traxerit in aiali morã, aut cũ aliquo calore abundanti & p̃ter naturã cõmercium habuerit. His igitur ita habentibus, quoties febris cõtinua fuerit, quod est nõ desinẽs ad integritatẽ, ad eiusmodi abscessus vertit, diutius ĩmanẽs: at, si intermittit, atq; id ipsum potissimũ euenit per ęstatis finẽ, verti morbũ ad circuitionẽ quartanã ratio est. Quãtum.n. humorũ ferbuit ęstiuo tpe per febres continuas, ac desiuit in atrã bilẽ, quodãmodo restinctũ est: proindeq; calore febrifico ęger vindicat̃, maximeq; quoties sudores superueniũt. Sed, si non antea natura quodãmodo excernat veluti cinerẽ vehemẽter assatorũ humorũ, hic rursus permanẽs in corpore & calescẽs, putrẽ quandã recipit affectionẽ: idq; quoties ei accidit, feruẽdo, excitat febrẽ: à qua rursus eueniẽte sudore, pariter cũ eo, quod ferbuit atræ bilis, euanuit: tum rursus aliæ reliquiæ feruentes, rursus alterã excitant febrẽ. Ceu igit̃ non dũ vnam habeat oẽ corpus affectionẽ, sed atra bilis in quibusdã partibus insuper moueatur, in quibusdã immota maneat, in alijs putreat, aut ferue re incipiat, inordinatas fieri febres necesse est. At vero, quoties in cũctis venis eadem fiat affectio, exuperãte atra bile quartana consistit febris, maximeq; quoties æstatis conuersio in autũnum extrorsum delationis ac pspirat̃iõis prohibeat humores, introrsumq; auocet in profundum: quam hyems affectionem excipiẽs, vtpote intendens prę frigore delationem introrsum humorum, rur C sus ad alteram vsq; mutationem in habitum calidiorem, in quo morbus cœpit, adseruat corpus.

28 *Quemadmodum vero in Iunioribus, quàm Trigesimum agentes annum, Abscessus fiunt: Ita Quartanæ potius annum agentibus Quadragesimum, aut etiam Senioribus, accidunt.* Al. trigesimũ.

De mutatione per ætatẽ, alio loco fusius dictum est: nũc vero summatim decurrere tractatum sufficiet. Puerulí plurimũ sanguinis habẽt humorẽ: eumq; tm̃modo haberent, quantũ in ipsum agit̃ etatis tẽperamentũ: at, qa cibi copiã ingerũt, atq; eã inordinatã, succorũ aliquid, q crudi noĩe dicunt̃, subnutriũt. Porrò, quoties ad ætatẽ deueniũt adolescentiũ, quidã iam rectè viuũt, meliorẽ vitæ nacti tenorẽ: & ita sanguis in illis exuperat dũtaxat: Quidã vero adolescẽtes multo deterius viuunt, q̃ parui puerulí: itaq; tales ęgrotant subinde pariter ac vehemẽter, copiã crudorũ succorũ colligẽtes. Iis, aũt, qui deinceps ab hac sunt ętate, potissimũ si praue viuant, amarulentus subit humor: ita vt in his exuperet non sanguis solum, sed ẽt ille, qui sanè pallidaq; ac flaua bilis appellat̃: idq; accidit non nullis vsq; ad trigesimũ annũ, alijs ad trigesimũquintum. Primus.n. terminus cõuersiõis ad habitũ frigidiorẽ, trigesimus est: nouissimus vero trigesimusquintus. Multis vero p̃pter naturã, quã traxerũt ab initio, & quæcunq; secundũ casus aut consuetudinis & arbitrij dr̃ias D permutantur: in medio, vigoris ætas circũscripta est. Ob id igit̃ & Hippocrates qñq; trigesimũ cõmemorat, queãdmodum nunc: sæpe ẽt‖trigesimumquintum. Quia.n. aliæ alijs accidant mutationes, fieri non potest, vt vna mensura firma à cũctis cõis finiatur: sed id assidue in animo seruabis, antea quoq; libro de diebus decretorijs tertio perscriptum. Nã, si id in animo seruabis, prædictisq; adijcies, non difficile inuenias causam eorum, quæ Hippocrates per hãc dictionem scripsit. Vt.n. per tẽpora calefactos æstate admodum humores, &, vt ita dicatur, feruefactos necesse est gignere atribilarium humorem: quem excipiẽs collectum in corpore autumnus, vtpote frigidus, nequaq; patitur similiter extrorsum difflari, neque facile vacuari: Ita per ętates ætas inclinans efficit. Nam, quãtum in ætatis vigore ferbuit humorũ, atque in atrã mutatũ est bilem, id hęc difficulter discutiens, febres potius quartanas committit: opusq; est tẽpore longiore per hanc ætatem, vt corpus tali repurgetur bile: ita fit, vt adusq; senectutẽ in medio atribilarij omnes morbi in his magis exuperent, in illis minus, elephantes, cancri, lepræ, melancholiæ, febres quartanæ.

Supra. 208.g t.12.

29 *Sciendum autem, Vt Abscessus Hyeme potius fiant, ac Tardius desinant, & Minus retrocedant.*

Tria de abscessibus Hippocrates in præsenti oratione pronnnciauit: principio vt hyeme potius accidant, deinde vt tardius desinant, demũ vt minus retrocedãt. Cæterũ abscessus per hyemẽ

potius euenire exuperans in ea humor ostendit: etenim antea dictum iam est per excretionem ca E
lidos, per abscessum frigidos, vacuari humores. Porrò, vt & tardius desinãt, causanda est humoris
natura, atq; etiam circũeuntis aeris frigus: discutiatur.n.omnino, oportet, decumbens humor, vt
abscessus curetur: at humores crassi frigidíq; ægrius discutiuntur, potissimum quoties obductus
aer frigidus fuerit. Ob eiusmodi vero causas & minus retrocedunt, quandoquidem retrocedenti-
bus, motionem quandam adesse necesse est: at frigidi moueri difficilius possunt.

De Vomitione Spontina

30 *Si quis per Febrẽ non exitiosam dixerit Caput dolere, aut ẽt Tenebricosum aliquid ob Oculos obuersari, aut si Oris
Vẽtriculi morsus in eo extiterit, Biliosa Vomitio aderit: Sin Rigor quoq; prehẽderit, & Inferiores hypochõdrij par
tes frigidæ fuerint, adhuc Citius Vomitio aderit: Si quid vero Bibat Esitetq; sub hoc tẽpus, perquã Cito Deuomet.*

De vomitione spõtina euenĩete rõne iudicationis hoc loco Hippocrates docet. Prima aũt fini
tio ei est, vt morbus haudquaq; exitiosus habeat: appellauit aũt iã hunc morbũ sæpenumero πε-
ριεστηκότα .i. salubrẽ. Scda vero, vt ægro dolẽti caput, obuersẽt quiddã ob oculos ὀρφνώδες.i.tene
bricosum, quod vtiq; significat atrũ ex flauæ bilis syncera exhalatione confectũ. Hæc.n.plenius
calefacta, &, vt ita dicã, superassata atram exhalationem, ceu fuliginem quãdam, ad caput remittit, F
ob quã capitis dolores infestãt. Quantũ vero eius ad oculos permeat, turbulẽtiorẽ reddit in eis hu
morem, splendidũ ex natura ac purũ, ita vt fiat conditio quædam similis ei, quæ circa purissimum
ac lucidissimũ aerẽ euenit, recipientẽ statim in se aut fumidũ quendam aut fuliginosum nigrorẽ.
Hanc igitur exhalationẽ sentiẽs à cerebro permeans ad oculos visorius spiritus, quẽadmodũ per
suffusiones, visa (vt ait) tenebricosa cõmittit. At vero, cum talis exhalatio de sedibus qñq; etiam
subeat pulmonis, eã interstinguimus ab illa, quæ de ore ventriculi redundat, cordis dolore.i.car-
dialgia. Tales.n.humores latẽt pulmonẽ, vt qui vel oĩno non sentiat, aut difficulter sentiat: vẽtri-
culi vero ostiolũ (appellatur id, vt constat, ẽt cor) pp magnitudinẽ neruorũ, quos hẽt, sentiẽtium,
nihil latet, quod in eo infestet: ita fit, vt mordẽs biliosus humor, cardiogmon.i.cordis seu oris ven
triculi morsum, cõmittat: & ob eã rẽ biliosa vomitio eis accidit. Tale.n.ẽt Thucidides indicauit,
dũ ait, Et, cũ in cor inhæsit, subuertit id, ac purgatiões bilis, quę à medicis sunt appellatæ, subierũt. »
Verbũ enim, subuertit, de impetu dixit in vomitionẽ, statim ẽt nominãs cor, vẽtriculi ostiolũ: & »
ob eam rẽ morsum eius cardiogmus & cardialgias appellitãt. Aliubi Hippocrates scripsit, vt ‖ in-
fernũ labrum id ipsum indicet, haudquaq̃ quiescẽs, sed quodãmodo intremiscens, ppterea q, si bi-
lis mordeat internã oris ventriculi tunicã, ita cõmouetur labrũ: didicimus.n.ex dissectione vnam G
esse oẽm hãc tunicã perpetuã per oĩa sibi, & oĩs ventriculi, & gulæ, & linguæ, & palati, & oĩs oris.
Hæc igitur est, q̃ & labra concutit, quoties ab acriore bile collecta in ore ventriculi mordetur: ta-
lis.n.humor præ leuitate fluitare natura assolet: & ob eam rẽ ad stomachũ redũdat, relinquẽs ven
triculi fundũ, ac facile vomitur. Quòd si rigor quoq; prehẽdat tunc hoĩem, magis ẽt vomitio nõ
solũ citius, sed etiam bilis erit copiosioris: cũ soleat rigor magna ex parte bilis efficere vomitionẽ,
quemadmodũ, cũ de ea ageretur, est demonstratum. Quin etiam, si quid bibat aut esitet per illud
tempus homo, adhuc citius deuomet, quia pariter cũ bile, ingesta cibaria in vẽtriculo corrũpunt.

de Vict. rat. in mor.acu. cõ.2. t. 44.7ª. 122.f. sed ibi nihil de vomitu.

31 *Si quibus ãt horũ cœpit Dolor Primo die fieri, Quarto premũtur magis†, ad Septimũ vindicant. Pleriq; eorũ inci
piũt Dolore vexari Tertio die, Quinto fluctuãt magis, deinde Vindicãtur Nono aut Vndecimo. Quòd si quinto die
incipiãt Dolore uexari, et Alia quoq; secundũ rõnẽ ipsis ex prioribus accidãt, ad Quartũdecimũ morbus Iudicabit.*

†Multi cod.habent ẽt, & quinto. aliqui, q̃ quĩto.

Tres dixit differentias ex tempore ductas doloris capitis: & item tres terminos iudicationis ea
rum. Itaq; prima differentia est, si prima die ęgrotationis, capitis incipiat dolor: altera, si tertio die:
tertia, si quinto. Sed omnibus his cõe est ad septimum quodammodo diem, à quo incepit, desine-
re. Si igitur incipiat primo die, septimũ habet decretorium. Si tertio, quãtum in ipsum agitur se- H
ptenarij numerũ, decimum: sed, quia hic nequaq̃ decretorius est, ad nonum aut vndecimum de-
uenit iudicatio, q̃ citior aut tardior, q̃ septenarius terminus, vno die est. Atq; in animum rursus
reuocabis, vt & nonum diem hoc loco cõmemorauerit tanq̃ decretorium, quemadmodum & (vt
antea docui) tertium, nõ per quaternariam aut septenariam circuitionẽ habẽtes iudicationem, sed
ea ratione, q intercidant: quemadmodũ libris de diebus decretorijs ostensum est. Quin ẽt tertia
differentia doloris capitis, quæ quinto incipit die, ad quartumdecimum prorogatur, propterea q
non admodum calidus sit, neq; festinet, Indicio est, q incipiat quinto die, & quia adiecto septena-
rio primis quinque diebus oẽs fiant duodecim: duodecimus vero non sit decretorius: neq; etiam
fieri possit, vt vnum anticipet diem: ostensum.n.iam est eum esse limitem morborum, qui acutis-
sime mouentur, proprium: Itaq; merito in quartumdecimum excidit.

32 *Hæc accidunt Viris & Mulieribus potissimum in Tertianis. Iunioribus accidunt etiam in Illis, magis vero &
in febribus Continuis, & in Veris tertianis.*

In hominibus iam perfectis, de quibus assolet ferre virorum ac mulierũ appellationẽ, in oĩbus
febribus tertianis talia accidunt, propterea q ætas biliosissima existat: In iunioribus vero, q̃ ij, non

in

A in omnibus, sed solūmodo in veris tertianis, q̃ sane biliosissimæ sunt. Porro accidunt & per morbos acutissimos, nam hi quoq; biliosissimi sunt: constatq;, vt & perfectis multo magis eueniant: id.n. prædictis consequens Hippocrates nequaquam adscripsit, tanq̃ vel a nobis intelligi possit.

33 *Quibus vero per Talem febrem dolet Caput, & pro Tenebris ob oculos offusis Hebetudines subeūt Oculorum, ac Splendor obuertitur: & pro Oris Ventriculi morsu circa Hypochondrium aut læua parte, aut dextra, aliquid Contenditur, Neq; cū dolore, neq; cū inflammatione: Sanguinem de naribus in his fluere, pro Vomitione Expectandū est. Magis vero & hic in Iuuenibus Sanguinis fluorem Expectari oportet: Agentibus uero Trigesimum annū, aut etiam Senioribus, minus: sed Vomitionem in Talibus Expectari oportet.*

Talem dixit febrem, qualem inter initia sermonis per hanc indicauit dictionē: Si quis in febre non exitiosa dixerit caput dolere. Id igitur cōe in vtraq; seruans febre, cōe quoq; fore dicit, vt iudicentur per excretionem: proprium vero vtriq; adiecit in excretionis specie, in priore quidem, biliosam vomitionem: in sequenti vero, sanguinis fluorem. At vero signa id indicantia, in priore quidem visa tenebricosa ac oris ventriculi morsum: in sequenti vero, hebetudines oculorum & splendorem: & item intentum hypochondrium citra dolorem & inflāmationē, indicia maxima B sursumversus tendētium humorū. Porro supra quoq; dixerat sanguinis fluorem comitari decretorie inflāmationes, q̃ in hypochondrio sint: magisq; in iunioribus, in quibus sanguis exuperat: & rursus id ipsum nunc adscripsit: & item vt biliosæ accidant vomitiones in ætate vigētibus. Cæterum libro primo de morbis vulgarijs ēt lachrymari præter voluntatē dixit eos, quibus sanguis 1ª.Epi.cō.1.t. e naribus erupturus est. Hæc igitur cuncta componens, atq; adijciens eis, quæcūq; alibi docui, 80.3ª.116.2 nunq̃ non præsenties futurum sanguinis fluorem, potissimum si clare ex pulsu cognoueris indicium excretionis, quod vsquequaq; præcedit decretorium sanguinis fluorem.

DE CONVVLSIONE

34 *Pueris aūt Conuulsiones accidunt, si Febris Acuta fuerit, nec Aluus deijciat, ac Vigilent, Paueāt, Lugeāt, Colorē mutent, & viridem aut liuidum aut rubidum trahant. Hæc igitur Nuperrime æditis Pueris, promptissime accidūt ad Septimum vsq; Annum: Adultiores vero Pueri Viriq; Non item in febribus prehenduntur Conuulsionibus, nisi aliquod Indicium extitit validissimum ac deterrimum, Qualia per phrenitidem accidunt.*

De cōuulsionibus hoc loco disputat, q̃ non in parte vna corporis, sed in oī eo infestēt: q̃ in pueris promptissime eueniūt, sed magis lactētibus: nō minime vero & pp vsum lactis, magisq; quoties fuerit admodū crassum: & qa plurimo alimēto & inopportuno vtunt, nihil aliud agnoscētes viuendo præter esitandi cōmoditatem: oē.n. neruosum genus in illis debile est. Cū.n. tres vi- C res genere existāt, ex quibus gubernatur corpus: Duabus quidē pueri, q̃ cæteri, fortiores existūt: Vna vero debiliores, quæ in neruis innexa est: & ob eam rē prōptissime conuellunt: & rursus ad habitū naturæ facillime remeant: Perfectis vero nec facile fiūt, neq; desistunt cōuulsionis affectus pp valentiam in neruis facultatis. Itaq; conuulsio accidit ēt sine febre in fortibus admodū frigoribus, & copia humorū crudorū crassorumq;, & itē inflāmatione in neruis ac tēdonibus, quoties originem ad consensum agant. Sed hoc loco de conuulsionibus docet, q̃ per febrem fiant, quemadmodū inter initia subiecit persequi præsensiones in morbis acutis, & in alijs, qcūq; ex illis decidentibus fiunt. Itaq; cōuulsiones per tales morbos in Auctioribus illa significabunt indicia, q̃ maxime per phrenitides difficiliores existunt, sed potissimū si partes in vultu peruertunt, aut dētes strident, aut oculi crebro mouent, aut peruertuntur: In Pueris vero vel sufficiet, si vigilent tm̄modo: interdū si metuant admodum, quod sane ἐκπλαγῆναι .i. pauere, noīauit: si lugeāt cū intēsione vehementiore, & aluus haudquaq; deijciat. Hæc igit ceu causæ sunt: Indicia vero conuulsionis ad tales cās, colores pter naturam habentur, indicantes humorū prauitatem, ex quibus cōuelli assolēt: D Viridis.n. aut liuidus, prauū qualitate significat humorē: Rubidus vero, sanguinis copiā idicat.

35 *Cōualituros aūt Morituros q; Pueros, et Alios, Scrutari cōuenit Oībus signis, Prout in singulis singula relata sunt.*

Id etiam antea dixit: & nūc quoq; commemorat: & rursus post paulum dicet, propterea q vtilissimum sit: Attamē non id intelligunt pleriq; medicorum: sed interdū aliquod ex prauis videntes indicijs, ex quibus contingit viuere hominem, criminantur, ceu mendacem: quemadmodum rursus bonis apparentibus interempto ægro, falsum esse Hippocratem dicunt, non dūcernentes, vt interdum a multis bonis indicijs vnū malum vehemēs peruincatur: & rursus e cōtrario a multis malis vnum bonum, quod vehemens sit.

36 *Hæc autem intelligo de Morbis Acutis, & Alijs, Quicunq; ex his fiunt.*

Hoc quoq; scripsit Hippocrates, qūo ante dictū ēt præceptū, vaticinatus negligentiā pariter & audaciā eorū, qui sint eius volumina lecturi, & item quæsituri, quo pacto cōmemoret quadragesimum diem atq; sexagesimū, suppurationesq;, & aquas inter cutē, nec nō febres quartanas. Cū.n. vel eo clare scribente, vt non solum agat de acutis, sed etiam de ijs, qui ex horum decidentia in longam temporis seriem extenduntur, attamen talia quærant, quid nam agerent, nisi id effecisset?

37 *Oportet autem eum, qui sit recte Præsensurus Superstites futuros & Morituros, & in quibus Morbus Pluribus diebus Duraturus ē, et in quibus Paucioribus, Indicia edifcendo Omnia Interstinguere, Aestimādo vires eorū Inter se, quemadmodum scriptum est, tum de Alijs, tum de Vrinis, & Screationibus, vbi pariter pus bilemq; excreet.* E

Omnia assidue oportere spectari indicia, nec vni credere, ēt antea dixit. Sed nunc adiecit, quod sermonis est vtilissimum: id vero esse dico, vires æstimare indiciorum, neq; simpliciter has, sed cōferendo eas inter se. Sunt.n. quædā indicia & ipsa per se praua, magisq; & minus: quorum vires mensurari oportet vocabulis (vt antea quoq; explanauit) aut exitiosum dicēdo, aut exitiosius, aut admodum exitiosum: & item adijciendo verbum, iam. Nec secus in bonis indicijs rursus, aut salutare, aut salubre simpliciter, aut magnam obtinēs vim, aut etiam cum verbo, admodum. Plus est enim, si dicatur, admodum magnam vim obtinere ad salutem, q̄ si nudum ac solum, magnam vim obtinere. Sed nunc conferri oportere dicit vires indiciorum inter se, non modo similium, verbi gratia bonorū cum bonis, ac malorū cum malis, sed ēt bonorum cū malis: nāq; per hanc comparationem ea quoq;, quæ fiunt præter rōnem, innuit. In primis.n. agnosces, quid nam preter rōnem eueniat: tum aūt haudquaq̄ terreberis: & demum cōsiderabis, quāobrem factū sit: aut quid nam indicare natum sit. Sed hæc oīa in nostris commentarijs dicta sunt, maximeq; in libris de iudicationibus: nec vero ab re erit nunc quoq; gratia exempli reuocare in animum quędam, à coī initio incipientes omnis præsentiendi facultatis. Consideres.n. conueniet in primis, vtrum præcipuè pars vna in corpore affecta sit, an morbus sit humorū in conceptaculis conditorū: deinde per quā potissimum facultatem periculū ægro immineat, etenim supradictum est tres esse facultates: tum deinceps facultatis illius mala ac bona indicia. Fingamus.n. facultatem de cerebro manantem imperpessam haberi, atq; etiā corporis partes imperpessas, totius vero hypothesin morbi, hoc est febrilis, ex putrescentibus solis habentes humoribus: deinde his ita habentibus, ab initio cuncta apparere in vrina bona indicia: hunc hominem mori impossibile est. Quocirca, quanq̄ aliquod appareat indicium terrificum, non solū non terreberis (quemadmodum pleriq; medicorum) sed etiā id iudicationem præmonstrare existimabis: etenim dolent caput, ac delirant, & intuentur tenebricosa quædam ac flaua, & hebetudines subeunt oculorū, atq; etiam oris ventriculi dolore affliguntur: & itē spirāt difficulter, & hypochondria contendunt rōne iudicationis: & rursus deiectiones malignæ, & screationes, atq; ēt vomitiones quędam, & item partes nigrescentes putrescētesq; & intermorientes hominem exhibent per oīa meliorem. Sæpe.n. ex talibus excretionibus ægri facilius spirant, melius appetunt, melius dormiunt, dolore leuantur, ac resurgendo leuiores, & in totum faciliores euadunt, perspicue indicantibus ijs, quæ euacuantur, expurgari corpus, natura præter spem superiorem conflictum repellente. Sed hæc omnia potestate sunt prodita, atq; definita hoc volumine. Præcepta de pulsibus tm̄modo addenda sunt, quæ nos omnia in commētarijs de pulsibus clare perscripsimus, prorsus silentio dissimulantes sphingis ænigmata, qualia innumera scripsit Archigenes. Itaq; hæc omnia prompta animo obseruando inspice, cōferendo ea inter se: ex his.n. poteris prædicere ea, quę ab infirmis omittuntur, interdum ēt necessarijs ipsis haudquaq̄ exquisite perspecta: Qemadmodum sæpenumero me vidistis in ijs, qui strideant dentibus, ex natura in illis haberi accidens pronunciare, ita vt existimarent familiares audientes non ex medendi facultate, sed ex arte vaticinandi talem extitisse prædictionem: Interdum ēt in dormiētibus inconniuentibus oculis, vt id quoq; in eis ex natura existat: Et quodam in ventrem cubāte id ipsi quoque natura necessarium. Porrò mulieris cuiusdam aliqn̄ visus est adeuntibus nobis dexter oculus alterum insigniter superare, de qua dixi talem ante morbum extitisse excessum: Et itē in alio caua admodum tpa, quo perspecto tunc dixi per naturam haberi affectionem: Itidem aliorum cruentos oculos esse per naturam: Cōuulsam vero in alio supercilij partem, aut oculorū, aut labrorum: Et item non nulla ante morbum ex quadam causa fuisse exteriore. Quin etiā intermittentem pulsum, atq; etiam pulsus varietatem, & alia generis eiusdem ex natura in quibusdam haberi dixi, vel ipsis ægris haudquaq; perspecta: qn̄q; etiam, simulatq; cōualuerunt, restare visa sunt. Voces item asperas, raucas, clangosas, in hoc ex natura, in illo †ab ægrotatione,} cōmmitti dixi. De quibus cū libro de præsagiendo latius docuerim, nihil insuper necesse habeo hoc loco recēsere: sed sufficiet, si summam horum inueniendorum dixero, & ita orationem sistam. Quoties.n. ex omnibus alijs sine periculo videat morbus, tale accidens terrificum, ex natura adesse sciendū est: aut prorsus ante ægrotationem fuisse pp aliquam causam euidentem. Quocirca mihi & Hippocrati credentes, considerabitis (queādmodum dictum est) vires indiciorum ęstimantes, quemadmodū ipse, inquā, prædixit: exempli.n. habuit mentionē, quoties pariter pus bilemq; excreet: idq; ab eo dictum est per dictionem illam, quæ ita incipit: ‖ Quæcunq; suppurātur, dum screatio biliosa est, exitiosa admodum sunt, siue vicissim bilis ac pus, siue pariter excernātur. Per hanc.n. dictionem censuit cōsideranda esse exquisita ratione oīa, quæ in ægris existunt: atq; nō nulla quidem exposuit eorum, à bonis ita exorsus: ‖ Bona hæc sunt, facile ferre morbum, facile spirare, dolorem sedari, sputum facile excreari. Tum deinceps, vbi ea omnia recensuit, à malis rursus exorsus: ‖ Mala vero, inquit, his aduersa habētur, difficulter ferre morbum, spirationem magnam & crebrā esse, dolorem non sedari F G H

† Antiqui codices legunt, πρὸ τῆς νόσου, .i. an ęgrotationē. & ita vetus trāslatio.

Supra. 203.d. cō.2.t.53.

Ibidem.t. 56.

Ibidem.

A sedari,sputum vix excreari,sitire admodum, corpus ab igne inæqualiter detineri. Sed hoc tibi & prauorum signorum initium,doctrinæ est ab eo antea proditæ ex prædicta hypothesi, quã de excreationibus conscripsit. Vt igitur,inquit,in his dixi,ita in cũctis agas,nihil omittẽdo,sed seorsum æstimando singulorum vires indiciorum,deinde ea inter se conferendo.

38 *Oportet quoq; Impetũ Populariter Grassantium Morborum cito considerare, nec nõ tenere Tẽporis Cõditionem.*

Ad prænoscenda futura in ægris accidentia, maxime conducit grassantium quoq; morborum cognitio,qui iam præsentes,& item futuri sint. Disseruit autem ipse breui summa in sentẽtijs, qui singulis increbrescãt tẽporibus,quiq; & præsentem & anteactã sequantur conditionẽ. ‖ Vere.n. 3ª.Aph.20. Ex. ord.24.a
(ait) atræ biles, furores, & alij deinde, quos enumerauit, qui veris & aliorum temporum proprij sunt,quoties.s.proprias seruent naturas. Si minus seruent, grassaturos alios ait morbos anteactæ conditioni congruentes:atq; docuit,qui'nam ex ijs postea futuri sint,qui vero statim in prima cõditione. De ijs igit,qui postea futuri sint,ita docuit: ‖ Si hyems squalida & aquilonia fuerit,ver ve 3ª.Aph.11.Ex. ord.20.h
ro pluuium australeq;.& alia,quæcunq; deinceps dicit. De ijs vero,quæ in ipsis præsentibus accidant conditionibus,dum ait,‖ Conditionum anni squalores salubriores (quod in totum dixerim) 3ª.Aph.15.Ex. ord.15.f
B q̃ imbres.& alia,quæcunq; deinceps existunt. Itaq; in sententijs summatim de morbis vulgarijs, docuit: In libris vero de morbis vulgarijs ad particularia deuenit. Quanta vero & horum vtilitas habeat,q̃q; videant comprehendi sermonibus vniuersalibus,explicabitur in cõmentarijs de morbis vulgarijs,ab his ordine perscribendis. Nunc vero summã totius dicã præsensionis, de qua sermonẽ in præsenti dictione Hippocrates fecit.Indicijs.n.proditis hoc volumine prognostico, morborũ ipsorum proprijs,censet adijcienda esse ea, quæ ex aeris conditione ducuntur. Finge.n.aliqua visa esse indicia ex rõne morbi sanguinis fluoris,esse vero & tps vernum, adhuc magis sperabis fore sanguinis fluorẽ: q̃ si præsens quoq; conditio calida & humida fuerit,multo sane magis: & item præteritorum duorum vel trium tẽporum conditio si sanguinem gignat, adhuc ẽt magis sperabis fore sanguinis fluorem. Vt igitur sermo de sanguinis fluore, ita & de oĩbus alijs est. Sed abunde erit dicere singulare exemplum futuri sudoris. Per æstus,qui squalentes sint,febres vt plurimũ sine sudore eueniunt: per eos vero,in quibus minuta pluuia decidit, febres cũ sudoribus magis fiunt.Itaq; constat,vt p̃ter alia signa,q̃cunq; ægrotationis propria habent,futurum demõstrãtia sudorẽ,ambientis præterea aeris conditio accedens spem futuri sudoris firmiorem subscribat.

39 C De Signis & Indicijs,quo'nam modo differant Inter se: & Item aliqua de Temperie Regionum.

Probe vero Peritum esse Oportet de Indicijs certis ac Signis alijs: Sciendumq;,vt quouis Anno & quouis Tempore Mala malum, Bona bonum, Denunciant.

Non apud medicos solum,sed etiam apud rhetores,quæri agitariq; solet,quo'nam discrepet a signo indicium certum,quod Græci τεκμήριον vocant,quæstione non in verbis solũ habente locũ, quemadmodum alibi,sed ẽt res ipsas attingente. Oportet.n.duplicem quandã inueniri naturam rerum,ex quibus medici præsentiunt,rhetores demonstrant aut suadent. In ijs igit,q̃ sumũtur in demonstrationes,siue scientiarias,siue verisimiles,differentia vna est necessaria, & assidue habens alterum alteri subsequens,ex quibus propositio conficitur: alia vero non necessario, nec assidue, sed magna ex parte duntaxat.Quin etiam ex alia differentia,hæc ex obseruatione empirica, illa ex rationali sequela est,quod sane est endexis.i.indicatio. Hæc igitur rerum differentia habetur: Nominibus vero in eis non oẽs æqualiter vsi sunt: Sed elegantiores(prætereo.n.sponte alios) in prima sectione de eo,quod perpetuum est,vnum quodlibet indicans,censent vtendũ indicij certi appellatione: signum vero,nominant alterum: In secunda vero sectione, quod ex obseruatione est, signum: quod vero ex indicatione est,indicium certum dicunt. Cæterũ,vt Græci authores ita no
D minibus vtant,non medicis solum scire vtile est,sed ẽt illis,quibus arte congruit græcizare.Et vero,vt ad demõstrationes ac p̃sensiones p̃dictã rerũ differentiã cognosci vtilissimũ sit, perspicuum cuiuis esse existimo. Sed,vtrũ ambo suã assidue seruent vim,q̃cunq; bonũ denunciant,& quæcunque malum,dignum consideratione est. Ipse igitur in Sententijs dixit,‖ Per morbos minus ij pe- 2ª.Aph.34.Ex.
riclitantur,quorum naturæ morbus conuenit,aut ætati,aut habitui,aut tẽpori,q̃ quibus non conuenit aliqua ex his rõne. Hoc igitur non discrepat ab eo, quod nunc est proditum. Malum.n. aliquod significare dixit assidue mala indicia: non tñ vt similiter,aut vt non similiter,insuper adscripsit: Prædicta autem sententia neutrum transfert in contrariam naturam,sed hoc ĩ ipsis magis minusq; existere dicit pro natura,ætate,& alijs,quæcunque enumerauit: quocirca ex hoc nequaquã ord.17.c
ab Hippocrate contraria dicentur. Illud vero magis pugnare videtur,dum ait,‖ Iis,quæ non ex ra 2ª.Aph.27.Ex.
tione leuant,confidendum non est: nec metuenda admodum ea,quæ præter rationem incidũt ma ord.16. b
la: hæc.n.magna ex parte infirma sunt,nec perseuerare aut immorari diutius solent. An id,ipsum est,propter quod etiam adscripsit nunc nobis propositam dictionem: Accidentia.n. quædam de prauis in bona,atq; ẽt de bonis in praua,mutantur: signa vero nequaq̃ verti natura in contrarium solent,sed magis ac minus aut malum aliquod significare,aut bonum: non tamen nunc bonũ,rursus vero malum: aut malum nũc,rursus vero bonum. Igitur,quæcunq; in vrina docuit esse mala

signa,

signa,hæc haud vnq̃ bona euadent: quemadmodum neq; bonum vllum,malum.Itidem,q̃cunq; E de screationibus vel deiectionibus tanq̃ bonis aut malis dixit,nullũ in contrariũ vertitur.Pari mõ nec quęcunq; circa vultũ fieri docuit signa,aut ex colore,aut mole,aut figura,atq; ẽt decubitu,deq; liuiditate aut nigritie partium,aut alia quauis tali affectione. Oĩa.n.vim retinent propriam,nõ secundum.f.magnitudinem(superius.n.dictum est,vt recipiant maioris minorisq; discrimen) sed secundũ genus: propterea q̃ nullũ bonũ ad genus euariat malorũ,nec vllum ex illis ad genus bonorum,quoties.f.cum proprijs finitionibus considerant. Non tñ in accidentibus ita res habet.Quidã.n.spirant difficulter,atq; ẽt delirant,& hypochõdrio cõuellunt,ac splendorem intueri credũt, & obuersari tenebricosa quædam ratione iudicationis: quin etiã os ventriculi dolore afficit,& inferiorum labrum intremiscit,& abscessus secũdũ auriculas,aut aliquo alio loco fit. Constat.n.vt hęc oĩa qñq; eueniant (vt diximus) ratione iudicationis,qñq; vero quia grandescentes morbos comitent. Ita fit,vt illud sit ab eo merito proditum: ‖Decretoria haudquaq; decernentia, partim inferũt mortẽ,partim difficilem iudicationẽ. Sed de huiusmodi oĩbus,tum alijs locis,tum ẽt libris de iudicationibus,perpensum est,ita vt nihil insuper ad præsensionem desideret: & ob eã rem,quod assidue moneo,nunc quoq; persequi nõ dubitabo. In Primis quidẽ maximeq; studendũ præcipio,discere,quæcunq; medicinalis artis officia sunt: alia vero,quæcũq; haud talia sunt, partim in voce ac F significatione quæstionẽ habentia,partim rõnalem comitantia cõtemplationem,post,& in maiori ocio aggredi: quemadmodũ & nunc de significationibus verbi,Indicium certum,ac Signũ. Cũ enim quod ad artis officia vtile est,dictum mihi sit,adijciã aliquid cõsequens & de horũ enarratione,aliud ab ijs,q̃ ante dixi: id vero tale est: De accidentibus decretorijs afferri verbũ, Signũ, conuenit: Indiciũ vero certũ,nequaq̃ cõuenit: sola.n.illa,signa simul & idicia certa nominant,ex quibus licet certo conijcere aliquid de salute & internecione ægri: q̃ cõprehẽdens vno capite dicet aliquis esse significationes virium gubernantiũ corpus,quo pacto robore valeant aut deficiant: i quibus f.cruditatis ẽt & cõcoctionis signa cõtinent. Ex accidẽtibus vero decretorijs nullum talem habet naturam,sed indicant fore iudicationem,vt per excretionẽ,aut abscessum: & ad hæc, per quã excretionem,aut abscessum,verbi gratia,sanguinis fluorem,aut vomitionẽ,aut abscessum, qui propter auriculas fiat. Sed,vtrum bona iudicatio futura sit,an mala,per hæc signa nequaq̃ colligere licet. Cõstat enim,vt oẽs tales iudicationes nihilo minus in bonum,q̃ in malum, finiant: docuitq; nos finitionem earum firmissimam,nõ ex quibusdam accidentibus ductam, sed ex quibusdam signis certisq; indicijs: ‖Cõcoctiones.n.(dicit) celerem iudicationem,securam sanitatem,significat: cruditates vero & incoctiones,& cõuersiones in malos abscessus,aut non fore iudicationes,aut tẽporis lõgitudines,aut dolores,aut mortes, aut horum ipsorum recidiuas, ostendunt.Quocirca fore G iudicationem,ex accidentibus decretorijs (quæ ẽt signa decretoria nominare cõuenit) præsentire possibile est: sed, vtrum in bonum an in malum iudicatio sit abitura, per concoctiones cognitio est: quæ rursus haudquaquam fore iudicationem præmõstrant,sed conualiturum hominẽ aut moriturum. Cæterum hæc tibi erit ad eas,quæ proditæ sunt,appellationum,alia enarratio vna cũ rebus vtilioribus ad artem prodita.Memineris autem, vt signa quoq; decretoria accidentia genere existant,indicantia futuras excretiones aut abscessus: hæ vero causæ quidẽ sunt,vt morbus soluat, aut vt exoluatur facultas, primaria ratione: sed ex accidenti signa quoq; existunt.

1.Epid.Sect.1a. · 1.Epid.cõ. 2. t. 45.3a.112.b

40 *Nam, & in Libia, & in Delo, & in Scythia hæc Prædicta Signa Vera esse conspiciuntur.*

Nõ secundum solitam sibi breuitatem de terris habuit sermonẽ: etenim prædictæ dictioni duabus adiectis syllabis,nihil insuper hac dictione opus fuit. Igitur adijciens ego eas,ostendam, qualis nam sermo fuisset: Probe vero peritum esse oportet de indicijs certis ac signis, sciendumq;, vt quouis anno,& quouis tpe,& terra,mala malum,bona bonum denũcient. In hac dictione verbũ, terra,adijciens,indicaui tibi superuacuam esse nunc proditam dictionẽ: nihil.n.aliud per eã osten H ditur,q̃ vt signa tum bona,tum ẽt mala,sibi ipsis idem alterutra denuncient quauis terra, si calida, si frigida,si modificata sit: Libyam enim tanquam calidam, Scythiam tanquam frigidam,Delũ tanquam modificatam mediamq; inter vtranque,gratia exempli commemorauit.

Qvo Pacto Præsensiones Medicorvm in Morbis Ratæ sint

41 *Sanè itaq; Sciendum est, vt in His ipsis Terris multo Plura consequi nequaquam difficile sit, si quis Ediscendo ea Iudicare & recte colligere sciat.*

Quod nos antea alicubi diximus ex vsu orationis, id hoc loco Hippocrates scripsit: vt, si recte ediscas vires signorũ,q̃q̃ nõ assidue exquisita rõne præsentias futura,;tñ ratæ præsensiones multo plures futurę sint irritis p̃sensionibus: qua in re & alter altero peritior est in cuiuslibet rei p̃sensione. Nunq̃.n.hallucinari,supra captũ hominis est: sed q̃ minime oberrare, solius Artificis est. Sed, cum magna vel ea in re diuersitas habeat,eo,qui decies præsentiendo,oberrat semel,multo melior est,qui vicies prædicendo,oberrat semel: ipso vero hoc,rursus melior is est,qui centies præsentiendo oberrat semel: quemadmodum rursus,q̃ is ipse,melior est,qui ducenties præsentiendo,oberrat semel. Igit non recte nos interrogant Empirici,vtrum theoremata,quæ magna ex parte eueniãt,

adiectione

A adiectione rōnis intransducibilia ac perpetua faciamus: deinde non valentes indicare, existimant coarguisse, tanq̄ ex superabundanti rōnem adijcientes. Nam, si non perpetuo, certe sæpius, q̄ illi, finem artis consequimur, quemadmodum præsentiendo futura in ægris, ita ēt illis medendo.

24 *Expetere vero oportet Nullius Nomen morbi, si non hoc loco Perscriptum sit: Omnes enim, qui Tēporibus prædictis Iudicentur, his ipsis Agnoscas signis, Licebit.*

Id mihi vr̄ adiecisse in calce libri, quia de morbis acutis, & alijs, quicunq; ex his fiūt, hoc libro doctrinam fecisse dixit. Itaq; cōmemorans, vt permulta signa à se prodita, tū bona, tū ēt mala, simplr̄ dicta de cunctis in cōe morbis sint, pauca vero de quibusdā definitis, hoc in animū ēt nobis reuocauit, adijciens nihil esse per sermonem omissum: quod forsitan nos falsum existimauissemus, qm̄ quorundā habuit mentionē nominatim, aliorum non: id.n. hoc indicat non temere à se factū, nec sine aliqua cā. Sed, qm̄ p̄ter alios quidā morbi peculiari doctrina egebant, ob eā rem eorū mentionē habuit seorsum: omnes alij omissi, sub cōibus signis collocanť. In primis ab eo perscriptū, quē appellant vultum νεκρώδη.i. exitiosum, in oī morbo acuto, exitiosum vere dictum est. Pari ratione quæcunq; de accubitu scripsit, aut respiratione, aut somno, aut insomnia, aut alijs, quæcunq; cōia
B sunt omnium, qui prædictis tp̄ibus iudicenť. Non enim de diutinis commentarium est, sed (vt ipse dixit) de acutis, & alijs, qui ex illis fiant: quorum tempus ipse ēt indicauit, in quibusdam vigesimum diem, in quibusdam quadragesimum, aut sexagesimum, terminum ponens.

EX GALENI LIBRIS

DE DIGNOTIONE EX INSOMNIIS

Augustino Gadaldino interprete.

C

INsomnium vero corporis affectionem nobis indicat. Nam, si quis in somnis Incendium videat, à flaua bile vexať: si Fumum vel Caliginem vel profundas Tenebras, ab atra bile: Imber vero frigidam humiditatē abundare indicat: Nix & Glacies & Grando, pituitā frigidā. Sane & tēpori & nutrimento sumpto mentē oportet adhibere. Nā, qui Niue cōspergi sibi vr̄, si in accessionis iuasione, quæ cum rigore vel horrore vel perfrigeratione fiat, hoc imaginatus fuerit, tempori plus, non corporis affectioni, tribuendum est: si in declinatione tale insomnium viderit, firmiorem nobis indicationem exhibebit frigiditatis exuperantiū humorum: adhuc q; ēt magis, si nihil ex pituitosis edulijs comederit, quibus ī ventriculo contentis talis quædam imaginatio fieri contingit, quamuis, quæ in toto corpore est affectio, similis non existat. Sed, qm̄ in somnis non ex corporis affectionibus solum, sed & ex ijs, quæ quotidie agere solemus, & ex ijs ēt q̄nq;, quæ cogitauimus, anima imaginať, ac sane ēt quædā diuinatorie præsagit (nam & hoc experientia confirmať) difficilis certe efficiť dignotio corporis
D ex insomnijs è corpore excitatis. Si.n. ab ijs duntaxat, quæ quotidie agimus vel cogitamus, oporteret ipsum discernere, nihil vtiq; difficultatis esset, q̄cunq; nec acta nec cogitata sunt, ea censere ex corpore excitari: at, qm̄ ēt diuinatoria quædam esse cōcedimus, q̄uo hæc ab ijs, quæ ex corpore excitantur, discernanť, haud facile dici potest. Conspexerat.n. quidam alterum Crus sibi lapideum euasisse, iudicarantq; pleriq;, qui in hisce rebus periti habebanť, ad seruos insomnium hoc pertinere: at ille eo crure resolutus est, cum nemo id nostrum expectasset. Palæstritam item, qui in Sāguinis Cisterna stare, ac vix eam supereminere sibi videbať, copiam sanguinis habere, euacuationeq; indigere coniecimus. Nō nulli vero cū iudicatorie sudaturi essent, in Calidarum aquarum Cisternis lauari natareq; arbitrabantur. Ita quoq; imaginatio Bibendi citra expletionem, admodum sitientibus: queadmodum insaturabiliter Comedendi, esurientibus: Venere vtendi, semine repletis accidit. Vr̄.n. in somnis anima in corporis profundum ingressa, & ab externis sensilibus digressa, affectionem, quæ in corpore est, sentire: atq; eorum omnium, quæ appetit, tanq̄ iam præsentiū, visa concipere. Et, si hæc ita habet, nihil sane mirū fuerit, si, cū animalis facultas ab humorū copia grauata vexať, homines vix se ipsos mouere, ac onera quædā ferre, per somnū imagineně: Ecōtra vero, cum leuis superfluitatibusq; vacās affectio corporis sit, si, qui ita sunt affecti, se vel volare vel velocissime currere, per insomnium videant: cum animæ visa corporis affectionibus semper assimi-

aſſimilentur: ita vt etiam, qui affecti ſunt, graueolentia vel beneolentia percipere videantur. Qui E enim in Stercore & Cœno ſe verſari imaginantur, vel humores prauos graueolentesq́ʒ & putrefactos in ſe habent, vel copiā ſtercoris in inteſtinis contenti: qui aūt contra, quàm hi, ſunt affecti, ac in locis beneolentibus verſari ſe credunt, contrariam habere in corpore affectionem eſt cenſendum. Quæ igitur laborantes in inſomnijs vident, ſeq́ʒ agere arbitrantur, ſæpe hæc nobis humorum tum defectus, tum exceſſus, tum qualitates coindicabunt.

F

GALENI DE PRAECOGNITIONE LIBER AD POSTHVMVM

Iu. Martiano Rota interprete.

Ex Vltima interpretis Recognitione.

ARGVMENTVM LIBRI

Medicum poſſe, Quid ſingulis Aegris Euenturum ſit, Prædicere.

Quales Medicos Galenus offenderit, cum Romam Primo ſe contulit. CAP. I. G

SI vulgares medicos Poſthume audiamus, q̃ ſingulis in morbis euentura ſunt ægrotantibus, p̄cognoſcere nō poſſumus. Nā, ex quo numerus eorū, qui videri potius, q̄ eſſe, volunt, non ſolū in medicina, verū in alijs ēt artibus maior eſſe cœpit, neglecta ſunt, q̃ in diſciplinis erāt pulcherrima, dataq́ʒ eſt opera, vt ea dicant̃ & fiant, quibus vulgi gratiā ineant, & ab eis approbent̃: dico aūt, quibusuis adulari, quotidie ſalutare, diuites per vrbē comitari, principes domū reducere, in conuiuijs diſcumbere, atqʒ in eis tū miniſtrare, tū iocos & facetias referre. Quidā vero non hęc mō faciunt, ſed pretioſo quoqʒ veſtiū & anulorū ornatu, magnoq́ʒ ſubſequentiū comitatu, & argentea ſpecillorū ſuppellectile, populo perſuadent ſe dignos eſſe, qui beati & amabiles ab oībus habeant̃. Atq́ʒ, cū partim illecebris, partim oſtētatione iudicium illorū, qui res vere dijudicare neſciunt, perſtringant, multa (vt ipſi quidē putant) bona conſequunt̃: vt aūt ipſe ſentio, veris omiſſis falſa bona arripiunt: Et, tales cum ſint, in cæteris quoqʒ medicinæ præcepta tranſgrediunt̃: q̄ minimo ēt tp̄e cū ſe docturos polliceant̃, magnū diſcipulorū numerū contrahunt, per quos plurimum ipſi poſſunt in vrbibus, in quibus diuerſant̃. Verū hac tempeſtate alias artes hæc ſola calamitas afflixit, medicinam vero permultæ atq́ʒ diuerſę, quarum vnā propalare decreui, ad eos medicos pertinentē, qui plurimū à me diſſident. H Cum aliquis medicus eorū, qui legitime medicinā didicere, vel deliriū, vel rigorē, vel profundum ſomnum, vel ſanguinis fluxum, vel ſecus aures aliquóue alio in mēbro abſceſſum, vomitū, ſudorē, alui cōmotionem, animi defectum, deniqʒ aliud aliquid eiuſmodi in ægrotantibus futurū prædicit, imperitis hominibus talia audire non conſuetis, portentum ac monſtrum id eſſe videt̃: tantumq́ʒ abſunt, vt eū mirent̃, qui illa prædixit, vt bene ēt cū ipſo agat̃, ſi deceptor ab eis nō habeat̃. Ex his tn̄ aliquot, qui præcognoſcendi ſcientiā haberi poſſe non negant, ſtatim & ipſum, qui prædixit, & cæteros medicos percontantur, priſcorum'ne eiuſmodi inuentum ſit, an ipſius ſolummodo, qui prædixit. Hic medicos quidem cæteros, vel vt ſuam imperitiam occultent, vel fortaſſe quia ſic aliqui exiſtimant, præſciendi facultatem ab antiquorum nemine traditam aut conſcriptam reſpondere neceſſe eſt, eumq́ʒ, qui tales res euenturas dixit, deceptorem eſſe: Illum vero, qui pręd ixit, partim medicorum, qui adſunt, reuerentia, partim ne in eorum odium incidat, non audeat, oportet, dicere præcognoſcendi artem ab antiquorum multis, & in primis ab Hippocrate, qui nobis bonorū omniū auctor extitit, conſcriptam eſſe, multoq́ʒ minus ſe eius artis inuentorem aſſerere: nanque & mentiretur, ſi

quis

A quis hoc pacto reſponderet,& in odium medicorum lõge maius incideret. Igitur tã ancipiti hic
interrogatione impetitus,dum inter conſultandum,quid reſpondeat,ſemper moratur,auget, opi
nor, de ſe impoſturæ ſuſpicionem,& demum in ſe omnium inuidiam concitat, adeo vt inſidijs pe
tatur,clam primum veneno,palàm deinde calumnijs: id quod Quinto contigit, qui, licet oẽs ſui
temporis medicos excelleret,vrbe tñ eiectus eſt,tanquã ægrotantes necaret.Neceſſe eſt igit̃ eũ,qui
medicinam exercet,quemadmodum philoſopho conuenit,& Aeſculapij ſucceſſorẽ decet, è duo-
bus alterum ſubeat,vel,vt Quintus,Roma pulſus eximiam præſenſionis ſuę mercedem reportet:
vel dolis circumuentus,& aperte quidem,ſi paulo timidior fuerit,dum alia excuſat, alia formidat,
lepori vitam ſimilem degat,ſemper in timore atq; in expectatione alicuius mali conſtitutus: qui-
bus & illud interim accedet,ꝙ deluſoris de ſe ſuſpicionem augebit.Quòd ſi audacior aliquanto cõ
trauenire, & ſolus aduerſus tam improbos,tot fraudibus aſſuetos homines altercari velit,eruditio
ne diſciplinisq; fretus, ſed talium improbitatum neſcius,duorum alterum rurſus eueniet,vel vt ab
eis arctius deuinctus in poſterum peragat,quicquid illis libuerit: vel,ſi vlterius adhuc obſiſtere &
concertare pergat,bona fortuna vſus,non poſſit euitare, quin aſſidue peſſimo omnium diſſidij
genere vexetur,quod ciuile bellum nominant.Id igitur contingat,oportet, in multis eorum, qui
B diſciplinis ita,ſicuti diximus,imbuti fuerint,& in cæteris veritatem per ſe ipſam ſyncere, & non al
terius alicuius rei gratia,conſectati: Quos monitos volumus, vt, quando ſuorum temporum im-
probitatem ſemel experti fuerint,agnouerintq; manifeſte ſe nullam vtilitatem hominibus allatu-
ros,ab hac ſe hominum fæce ſubducant, ac veluti ex aliqua magna tempeſtate & ventorum pro-
cellis,in aliquem tranquillitatis portum concedant. Eiuſmodi quippe viri,quamuis ignoti vulgo
ſint,ſummo tamen rerum opifici Deo noti primum & amici ſunt: deinde optimis etiam quibuſ-
cunque hominibus,qui vitam tranquille degant,cogniti fiunt: permittantq;, vt in exiſtimatione
ſint improbi apud vulgares. Horum autem omnium malorum in cauſa ſunt diuites atque ciuita
tum principes,qui corporis oblectationibus dediti,cum voluptates virtutibus antepoſuerint, ni-
hil pendunt eos,qui pulchri quippiam edidicerunt, & id alijs explicare nouerunt.Diuites enim,
cum ſe totos voluptatibus abdicarint,voluptatum artifices ditant,admirantur,& eò vſque extol-
lunt,vt hiſtrionum & aurigarum ſimulachra ſecus deorum imagines etiam collocarint: diſcipli-
narum vero peritos tanti faciunt,quantum indigent eorum opera.Neque enim,quid ſingulis ar-
tibus pulchri boniq; inſit, animaduertunt,neque,vt eas accurate diſcant, tolerare poſſunt: verum
Geometria & Arithmetica tantum vtuntur,quantum extruendis ædibus,& computandis expen
C ſis conducit: Aſtrologia vero & diuinatione,quantum ad præuidendum faciat, quorum hæredes
eſſe debeant: item & Muſica, quantum ad oblectandum aures ſufficiat: quæ vero has omnes ar-
tes conſtituit Demonſtrandi facultas,curæ ipſis non eſt, niſi quatenus dicendi ſtudium quoſdam
adigit cauillandi peritiam diſcere: nam artium omnium parentem Philoſophiam non modo non
audiunt,ſed reliquis etiam omnibus diſciplinis deteriorem arbitrantur: cui operam dare, non ab-
ſurdius eſſe putant,quàm ſi quis granum milij perforare velit. Hi ſunt,& qui medicinæ vſum ſo
lummodo reſpiciunt,non tamen recte,ſed,vt inquit Plato in Gorgia,ſicut pueri vel imprudentes
homines: à quibus ſi iudicaretur,quiſnam potior eſſet,medicus,an coquus,non minimum pręſta
re coquus medico cenſeretur.

Quo modo Galenus Duas Quartanas Eudemo prædixerit, & Vnam ſtatim
à Prima inuaſione Cognouerit. CAP. 2.

HOrum ego ignarus,quo tempore Romam primum veni,neq; tale quippiam ſuſpicans, nõ
verbis modo,quid ægris euenturum eſſet,prædicebam: ſed etiam,quid opus eſſet factu,vt ſa
narentur,libere commonſtrabam: donec ad id peruẽtum eſt,quod tu ſcis Poſthume,qui vnus Eu
demo peripatetico à principio morbi vſque in finem aſtitiſti. Cœpit enim Eudemum quodam
D die,poſteaq; lotus fuerat,quædam pulſus inæqualitas vexare,& ab hora octaua horror: ob quæ ſi-
ne cœna philoſophus eo die manere coactus eſt. Poſtridie ſibi cauẽs ab omni victus errore,tutius
eſſe iudicauit,ſi octauam horam ſine cibo tranſgrederetur. Vt autem neque eo tempore moleſtiã
vllam ſenſit,cum iam vſque ad horam nonam & amplius incœnatus perſeueraſſet, ablutus poſtea
modicum cœnauit: neque, dum hæc faceret, vllam in corpore ſenſit commotionem. Tertio die
nos quidem,vt ſolitus erat, conuenit: ſecuritatis tamen gratia viſum eſt ipſi illa quoque die ſuſpe
ctam horam ſine cibo præterire: quamobrem tranſacta nona lotus cibum abũdanter ſumpſit, mo
leſti quippiam amplius ſibi non ſuperuenturum exiſtimans. Quarto die,vbi nos conueniſſet, itu
rus ad balneum,ridens & ad te ſimul reſpiciẽs, Anne,inquit,& hoc die,qui quartus eſt, tutius erit
octauam horam tranſgredi,an ad lauandum modo concedere? Hîc tu, cum nihil mali ſuperuen-
turum opinareris,vt lauatum abiret,iuſſiſti: idem & cæteri,quotquot aderant,medici pręceperũt.
Solus ego tacebam: percontatusq; ab eo,cur tacerem,reſpondi eum diem mihi ſuſpicione vacuũ
prorſus non videri,ꝙ primo die,quo me tangere pulſum iuſſerat,quartani circuitus initium exti-
tiſſe nobis apparuiſſet: me tamen,ꝙ antea nunquam eius naturalem pulſum nouerim, quo igno-
rato fieri non poteſt,vt exiguæ eius mutationes præter naturam agnoſcantur,certi nihil pronun-
ciare: neque plus aliquid,quod conſulerem,habere,quã tũc obortam nobis quartani circuitus ſu-
ſpicionem.

ſpicionem. Lauit igitur ſe leniter,& cibum ſobrie ſumpſit: tum ex me circa veſperam accerſito,&, E
vt rurſus pulſum tangerem,iuſſo, eadem,quæ ante ablutionem audiuit,confidentius ēt,q̄ tūc,ex-
poſita: Quam ob rem Eudemus decreuit diem à primo ſeptimū,ab eo aūt quartum,deinceps ven
turum diligentius obſeruare. Domi itaq; præſtituto die manens lauit ſe,& cibum accepit,multis,
vt noſti,ſine febre ipſum eſſe prorſus affirmantibus: ego vero tibi interroganti (nam & huiuſce
proculdubio recordaris) quid fore ſuſpicarer,tunc aperui quartani cuiuſdam longiſſimi circuitus
principium inſtare: quibus dictis ad balneum inde longius ſemotum me contuli,ægrotum quen-
dam circa veſperam illic viſurus. Lotus interea cibū Eudemus aſſumpſit: nec multo poſt,toto cor
pore calorem percepit,quem tn̄ ob potum eueniſſe putauit: antiquum.n.id vinum fuerat. Sequē
ti die medicis conſuetis id,quod euenerat,vt putaret,expoſuit: accuſantes vero & ipſi vinū auda-
cter,nihil mali amplius superuenturum exiſtimabant. Quarto die,ex quo calorē ſenſerat, lauit ſe
philoſophus,&,vt conſueuerat,cœnauit: verum febrire paulo poſt aperte iam incipiens, credidit
demum quartanæ periodum illud eſſe,& me cœpit vnū ex eo tpe commendare, tanquam exquiſi
tam pulſuum notitiam adeptum: ſuperioribus nanq; temporibus philoſophiæ ſolummodo peri-
tum me arbitratus fuerat,medicinamq; in tranſcurſu tantummodo attigiſſe: non.n.nouerat patri
nos ad philoſophiam ducturo,per euidens Somnium iniūctum fuiſſe,vt medicina quoq; inſtrue F
remur,opinor,non tanq̄ ſcientia in tranſcurſu attingenda. Sed miſſa iſtæc faciamus, & ad illa re-
uertamur,quæ tunc mihi in Eudemo cōtigere. Nam forte poſtea quadam euenit,ſicut & ipſe ſcis,
vt aliū,qui circa principium autumni acuta ægritudine laborarat,& ex morbo conualeſcens hora
quinta febricitare denuo cœperat,inuiſerim: teq; præſente quartani circuitus inuaſionē eā eſſe pla
nè dixerim,vt quæ pro febris conditione,quarto die rediiſſet. Hoc Eudemus cum ex te accepiſſet,
magis adhuc inductus eſt,vt mihi fidem adhiberet: qui,qm̄ febris exacerbatio maiori dies effecta
fuerat,optimos quoſq; vrbis medicos conuocauit,vt conſultarēt,quo pacto morbus is ſanari poſ-
ſet. Vltro tunc ipſe abfui,verbis nolens cum illis contendere. Viſum eſt autem celeberrimis qui-
buſq;,vt eo die,quo expectabatur acceſſio quartanæ,primo mane theriacam biberet. Abſceſſerāt
omnes,vt ſcis,cum te præſente percontatus eſt Eudemus,quid'nam ex vſu theriacę ſperarem. Cui
ego nil dubitans(ſcis.n.& hoc)reſpondi non modo quicquam illi medicinam profuturam, ſed fe
brem duplicaturam. Sciſcitanti cām,cur ita reſpondiſſem,ſubiunxi morbum adhuc crudū eſſe,the
riacam vero humores cum malos tum crudos in principio præſertim hyemis agitare quidem, nō
tamen exacto concoquere aut reſoluere poſſe. Hæc nos tum Eudemo prædiximus. Sequenti die
primo mane, cum non dum ego aduenıſſem, conueniunt medici,ſeniq; theriacam exhibent ve- G
renti, quæ ex me audierat, ipſis exponere,intuentiq; medicos,quotquot aduenerant, enixe pro-
mittentes oblatam medicinam non parum profuturam. Cæterum, eádemmet hora cum febris in-
uaſiſſet,interdum dicebant vſu venire,vt,qui primo theriacam biberint,morbum ſentiāt commo
ueri,ac ceu vectibus extrudi,ſed,ſi quis denuo,quo die expectaretur quartanæ acceſſio,medicamē
tum mane biberit,prorſus à morbo liberatum iri. His dictis illi bene ſperantes abierūt. Cæterum
febris non expectato ſequentis acceſſionis tempore,poſtridie hora octaua ex improuiſo ſenē in-
uaſit,vehementior multo,quā pridie fuerat. Quā ob rem medicis poſtero,vt ſcis,mane conuenien
tibus viſum eſt denuo theriacam exhibere: quam cum exhibuiſſent eo die,qui primo paroxyſmo
reſpondebat, abierunt. Verum & vna acceſſio primæ correſpondens,& altera illi,quæ ſuperuene
rat,ſimilis,philoſophum vexauit. Quocirca veſperi me percontatus eſt Eudemus, quid'nam fore
expectarem. Cui ego,vt ſcis,explorato prius arteriarum motu,nihil me certi, quod reſponderem,
tunc habere dixi,ſed mane forſitan habiturum,ſi,quod noctu minxeris, inſpexero: quod & factū
eſt,nam ſub ortum Solis accedens matulam inſpexi,&,ſi quid interim meieret,ſeruaretur,iuſſi,me
enim hora quarta rediturum. Reuerſus igitur,vrinis inſpectis,pulſuq; diligenter examinato, ter-
tiam quartanæ acceſſionem hora conſueta affore dixi, atq; diſceſſi. Paulo poſt Eudemum viſuri H
acceſſerunt Sergius,& Paulus,qui non multo poſt Vrbanus Prætor creatus eſt,item Flauius vir
conſularis & ipſe,qui Ariſtotelicæ philoſophiæ operam dederat,ſicut & Paulus: quibus omnia,q̄
prædixeram,cum Eudemus expoſuiſſet,ſupereſt,inquit,id,quod hodie dixit de ventura acceſſio-
ne,videre,nunquid adueniet. Verum,cum & ipſa aduenıſſet eadem hora,qua & cæteræ venerant,
mirabatur Eudemus,& quibuſcunq; ad ſe accedentibus meas prædictiones enarrabat: erant aūt
omnes fermè quotquot dignitate & eruditione in vrbe Roma præſtabant: inter quos & Boethus
fuit: qui audiens me in diſſecandis corporibus ſumme peritum,mecum egit,vt ſibi quippiā de vo
ce,deq; reſpiratione commonſtrarem,quo pacto fierent,& per quę membra. Sic itaq; me Boethus
cognouit: atq; iſtud idem Paulo expoſuit: nam,poſtquam me expertus eſt, ipſum admonuit, me
hortaretur,vt ſibi quoque aliquid oſtenderem,valde nanque diſſectiones inſpicere gratum fore ſi
bi Paulus dicebat: ſimiliter & Barbarus Imperatoris Lucij auunculus, qui in Meſopotamiā, quā
vocant,expeditionem ſuſceperat,diſſectiones videre etiam ipſe affectabat, quemadmodū & Pau-
lus: poſtremo quoq; Seuerus,qui tum conſul erat,& Ariſtotelicæ diſciplinæ operam dederat, idē
cupiebat. Verum enimuero,quo pacto in diſſectionibus res ceſſerit,tibi,qui cuncta retines, com-
memorare paucis opus erit: ſed paulo poſt hoc faciam.

A *Quo pacto Galenus Eudemi curatione suscepta, prædixit, quo die à tribus quartanis liberaretur.* CAP. 3.

AD Eudemum nunc redeo, qui, cum à tribus quartanis affligeretur, desperatus à medicis in lecto iacebat, hyeme iam fere media. Ego, vt, quod magistro conueniebat, exhiberem officium, cum & forte quadam proximus habitarē, non poteram non obtemperare Eudemo bis me quotidie vocanti. Deridebat autē me tunc Antigenes vnus ex Quinti discipulis, qui cum Marino versatus etiam fuerat, & inter medicos primū locum tenere credebatur, cum potentiores oēs medicaretur. Dicebat autē hisce, qui me laudabāt, irridens: Nescio, quid ipsi in mentem venerit: postmodū tamen agnoscetis, quem laudatis, quādo videbitis Eudemum efferri. Hoc vulgaribus dicebat, & interdū ad medicos respiciens, subiūgebat: Eudemum sexagesimum tertium annum agentem, tribus quartanis laborantē, media hyeme pollicetur sanare Galenus? Hęc ille. Tu vero mi Posthume, & quæ postea de Eudemo prædixerim, & quo pacto ipsum sanarim, scio, passim diuulgasti: quod inuidiæ in nos conflatæ principiū extitit. Mirabantur enim oēs cum vitæ nostrę integritatem, tum certos artis effectus. Nam ex tribus quartanis, quę prima inceperat, eo die, quo prædixeram, cum abiisset, admirari oēs cœperunt. Vbi vero & de secundæ discessu verax extiti,
B multo magis obstupuerunt: atq; idcirco de tertia saltem falli me, deos precabātur. Sed & illa, quo die prædixeram, cum desiuisset, non solū in præcognoscendo, sed etiam in sanādo, haud paruum nomen adeptus sum. Quam ob rem Antigenes mihi se prę pudore occultabat ob maledicta, quę in me petulanter iactauerat: itē & Martianus, cuius existimatio in dissectionibus & eo tempore maxima erat, & superiori quoq; summa fuerat inter medicos iuniores: legebantur nanq; duo libri de dissectionibus ab eo conscripti. Ægre ferebat enim & ipse ea, ob quæ dicebat Eudemus, iuste me non solum laudibus cęteris anteponendum, sed etiā summa veneratione prosequendum. Atq; ideo non ex medica facultate, verum ex diuinatricibus sciētiis prędictiones meas fuisse mētiebatur: interrogatus q̄; à quibusdam, quas nā diuinatrices sciētias diceret, interdum augurium, interdum extispicium, non nunq̄ coniectatricem, aliquando mathematicam, respondebat. Sed referam, quid postremo penes Eudemum contigit. Cum dies is aduenisset, in quo tertiæ quartanę discessum fore prædixeram, accedens Martianus ad Eudemum hora nona, non paulo, sed multo vehementiorem præcedente accessione præsentem exacerbationem cū esse dixisset, abiit statim, hilari vultu planè lętitiam præ se ferens, perinde, atq; me meę prædictionis frustratum iri. Interea Eudemus febrem sentiens, qualem non dum senserat, vehementē, quamuis me nō deceptum iri
C cōsideret, alicuius tamen alterius medici aduentū expectabat. Cum itaq; non vnus, sed & duo, & tres aduenissent: obseruabant.n.oēs, q̄uo prædictio nostra cederet, optabantq; cuncti, ne saltē in huiusce tertiæ quartanæ discessu, ne've in sanādo Eudemo compos fierem: cum, inquam, plures medici aduenissent, quid'nam ipsis de se videretur, Eudemus cunctos interrogauit, explicarent. Audiens aūt eadē à singulis, quæ & Martianus responderat, animaduertensq; eos, vt & Martianū, hilares, existimauit ipsos etiam gaudio affici, ac si nec, quod prædixeram, veritatē, nec febris finem consecutura foret. quare diutius in visendo alio quodam ægroto moratus, cum tardius solito ad philosophum redirem, me statim accersitum misit, in propinquo, sicut dixi, habitātem, volēs à nobis quoq; febris magnitudinē, quā habebat, dijudicari. Vt igitur affui, ne sedere quidem me passus est, sed brachium porrigens, vt pulsum tangerem, iussit. Hoc attente facto, percunctari cœpit, quid annunciarem. Cui ego subridens, quid aliud, q̄ bonum? Et ille, quod bonum? inquit, id mihi speciatim expone. Tū ego, sufficit, inquā, tibi, vt, cum summā rei audieris, ob ea, quæ futura sunt, læteris. Minime vero, subiūxit ille, audire.n. sigillatim quæq; desidero. Et ego, audi igitur: Liberaberis hac nocte prorsus ab omni morbosa dispositione: qua soluta symptomatū quoq; oium, tum quę supuenerāt, tū quę supuenire debebant, solutio subsequet̃. Atq; hoc nobis, subie-
D ci, naturę facultas, quæ corpus tuū regit p pulsum modo significauit: excitata.n. & cōmota est, vt è tuo corpore, quicquid in humoribus praui reperit̃, foras eijciat. Tum ille, quo mō dicis, inqt, naturā hęc tibi meam significasse? neq;.n. verbis id elocuta est: explica nobis ista: nā et me lōge plus oibus mēdicis istis medicis dicta tua scis assequi. Quia, inquā, in mouendo arteriā ipsam plus extulit, q̄ vtriq; dimensioni conueniat, quod facere semp assueuit, quoties aggredit̃ id, quod corpus lædit, eijcere. His dictis Eudemus excepit: At, qm̄ multæ sunt vię, quas natura expellendis excrementis aperuit, nam & vomitu reiecta, & ventris profluuium, & vrinę multitudo, & sudor plurimus, & sanguis erūpens, & in multis cōsueta venarum ani apertio, subito sępe corpus inaniunt, artis tuæ ꝓprium opus foret expulsionis genus mihi denunciare. Tum ipse, cum fluxurus est sanguis, hæc & illa signa præcedunt: cū sudor futurus est, illa: atq; ita sermone ꝓcedens, & quæ vomitum antecedunt, signa subintuli: nec nos præcipuū aliquod subiti per aluū fluxus decretorij indicium habere dixi. Cum igit̃ aliorum nullum adsit, reliquū est, dixi, vt speremus p alui ꝓfluuium inte morbū solutū iri. Et ille, dialectice, subintulit, id, quod euenturum est, collegisti. Hæc itaq; tum inter nos vespere collocuti sumus. Manè aūt cum accessisses, tutemet ex eudemo summā predictionis meę cognouisti: qui non, vt antea consueuerat, summisse loquebatur, sed ad vos oēs, qui accedebatis, amicos alta voce clamabat, vaticinari Pythiū Apollinem ęgrotātibus voluisse per os

Galeni,& quibus remedijs ad sanitatē reuocari possint,& qua die perfecte liberari debeant. Quā E
ob rem ego, dicebat, factam in me solutionem morbi (nam me iam planè sanum arbitror) multo ante ex Galeno intelligens,& sanitate,et prędictione iam fruor. Me senē,hyemis tpe tribus quartanis laborantem ex intempestiua potione theriacę,liberauit eadem suo tempore data: qn̄ reliqui medici non modo de exhibenda theriaca quicq̄ non deliberarent, verum etiam ipsum impensè deriderent, ꝙ senem hyemali tempore quartanis tribus afflictatum, liberatum iri putaret.

Mores exponit Eudemus Medicorum, qui tum Romæ degebant. CAP. 4.

HÆc simulatq; in vulgus exiere,quicunq; medicinę expertes Romę tūc erant,cōe bonum ipsis me aduenisse credentes oēs lętabantur. Martianus aūt,qui nō solū medicus erat,sed amicum ēt se mihi testatus fuerat, vt me pridie ex arteriarum motu, quē illi turbulentum, non decretorium esse timuerāt,sanitatem philosopho prenūciasse cognouit,Eudemumq; postridie ad naturalem habitum redijsse inuenit,ne verbo quidē me collaudare sustinuit, sed inde se in vicū sutorū transferens,fortè mihi obuiā factus, salutatione, qua vti consueuerat, omissa statim interrogauit, legissem'ne vnq̄ ꝑm Hippocratis de prędictionibus,an eū librum prorsus nescire. Audiensq; me eum legisse, videriq; mihi recte medicos aliquot affirmasse librū illū Hippocratis nō esse: quę ergo,inquit,in eo scripta sunt,agnoscis: atqui et ego eadē scio,nec tn̄ vaticinor. Sed ad quid,subiunxi,hæc abs te mihi nūc obiecta sunt? & ille,nuper ex Eudemo admirāte cognoui,te heri vesperè, F
simul atq; pulsum attigisses, dixisse fore, vt paulo post aluo spōte soluta nō amplius febriret. Hęc eo dicēte illud modo subiūxi: Ab Eudemo ista,nō ex me audiuisti: confestimq; ambiēs, Eudemū conueni,& illi,quę mihi à Martiano exprobrata fuerant,exposui,medicorum,qui in vrbe Roma nomen aliquod assecuti fuerant, malignitatē admirans. Excepit ille,& non sine ratione, respondit,hoc tibi contigit,si patrię tuę medicos hic habitantibus conferre volueris,qui multis de causis ad summā improbitatem deuenere: atq; eos oēs his verbis deinceps exposuit: Ne putes bonos viros hac in vrbe malos effici,verū,quicūq; mali prius erant,hic male agendi materiā nanciscunt,& maius lucrū Romę,q̄ in alijs vrbibus,faciūt. Animaduertētes.n.complures sibi similes ditatos,illorum facta imitantur,quę varijs de causis improba cū sint,ad summā improbitatē deuenere: hāc ego tibi,perinde atq; longo tpe eos expertus, aliqua ex parte enarrabo. Non.n.praua naturæ conditio,& lucrādi materia solum auxit improbitatē istorum,qui maligni sunt, sed quidam etiā velu ti callis male agendi, per quē quotidie sui similes incedere vident,cuiq; illos imitando insuescunt. Alios insuper habere suorū scelerum ignaros, ad quos, si ab aliquo male egisse deprēsi fuerint, se transferant (transferunt aūt se ad eos securius, peritiores facti earū rerū,in quibus detecti iā sunt) G
haud parū valet,vt nunq̄ à maleficio desistāt. Nā,qui in paruis oppidis degūt,magnitudine lucri, queādmodum hic,ad scelus non alliciunt,cognitiq; cū oibus facile sint, etiā si vel minimū aliquid delinquant,quid agant,amplius non habent. At hic istud,ab oibus non cognosci mala,quæ sæpe cōmittūt,malitiā ipsorum auget. Ignaros.n.improuisi aggrediunt,simplices præsertim, qui solertia carētes ipsos remordere nequeunt, velut ipsi sese mordent, si in re quapiam ēt minima lędant. Ergo,vt apud nos sibi latrones parcunt,et in faciēda iniuria,mutuo cōueniunt,ita medici Romę nunc habitātes faciunt,hocq; solo à latronibus differunt,ꝙ in vrbibus,non in mōtibus insidiant. Atqui,inquā ego, meū antea propositū Eudeme sępius audiuisti. Nā, simulatq; patriam meā excitata seditio infestare desierit,statim ex hac vrbe discedere me videbis,& pauco hic amplius tempore morari,quo me citius ab hac hoīum peste expediam. At nesciunt, subiecit ille,hoc abs te decretū esse: vel,si sciunt, vt ipsi mentiūtur,mentiri quoq; sic alios opinant. Nā, vt ipsi, partim quia pauperes,& indocti sunt,partim quia,sicut paulo ante dicebā,si qd mali perpetrauerint, agnoscūtur, in patria sua medicinam exercere nequeuntes, in hanc vrbem veniunt, sic & alios ea de causa Romā aduenisse credunt,nec prius recessuros arbitranī,q̄ pecuniam aceruarint. Ac licet à cōciuibus tuis, & genus tuū, & opes audiant,nec ex egenis vnū te esse quēpiam intelligant,abs te tamē H
ista subornari contendunt,quo facilius eos,qui honesta hæc de te audiunt,decipias: nam,quæ ipsi fecerunt,alios quoq; facere censent. Hęc & alia huiusmodi cū Eudemus narraret,subiungeretq; fore,vt,si me improbitate sua lædere nequiuerint, ad venenum cōfugiant: Iuuenem.n.quendam ab eis, quemadmodum & ego medicæ artis opera prudenter exercentem, qui annis ante iam decem in hāc vrbem venerat,cum duobus famulis,quos secum adduxerat,veneno sublatum fuisse: Gratias,dixi,magister ingentes tibi habeo,qui mihi vniuersa istorum scelera patefecisti: nam ego me ipsis congrediens tutum seruabo,eorumq; imperitia patefacta ex hac maxime, & populosissima vrbe in exiguum, & infrequens oppidum migrabo, in quo quisq; alium cognoscit, & quibus parentibus ortus sit, quantumq; doctrinæ, atq; opum habeat, & quo modo viuat. Nam & hic enutritus istorum ignorantiam, malitiam've redarguere nunq̄ studui. Verum de hoc satis.

Destitutos Alios ægros ad Sanitatem reuocauit Galenus: &, quibus Instrumentis Vox fiat, per anatomen demonstrauit. CAP. 5.

AD eum iuuenem redeo,de quo superius mentionem feci,cuiq; statim primo die,quo febrire cœpit,accersitus dixi quartanę febris insultum esse: hunc etiā & sanandum suscepi,& susceptum sanaui: statam morbi solutionem,sicut in Eudemo fecerā, præfatus. Accitus quoq; abs te,

familiarem

A familiarem quendam Charilampi cubicularij,neruorum vulnere laborantem, curaui: quē nemo
illorum,qui Imperatoris aulam frequentant,ad sanitatem reuocare scierat. Post hunc Demadem
rhetorem in vico sutorio habitantem,cuius morbum celebres quiq; aulæ medici non modo non
agnouerant,sed alijs etiam, quàm conueniret,remedijs curare nitebantur, sanaui: cum intra pau-
cos dies exacte prænouissem ægritudinem illam è diuturnis vnam esse. Æstas deinde subsecuta
cum aduenisset,& in Romanis principibus prædictiones & curas magna laude dignas peregis-
sem,magna de me tunc,vt scis, apud omnes opinio fuit: nostrumq; nomen in dies celebrius effe-
ctum est: creuitq; simul gloria nostra, & eorum inuidia, qui se Romæ aliquid esse opinabantur:
mihiq; perinde atque omni ex parte superati, detrahebant, hucq; & illuc per vrbem ventitantes
varia diuulgabāt,alius casu me quempiam sanasse,periculosoq; admodum curationis genere vti:
alius diuinatrici peritia nō arte medica,quid in morbis futurum esset,me prędicere. Incidit post-
modum & ea altercatio,quæ mihi cum stoicis fuit & peripateticis à Boetho cōuocatis: & id,quod
in vxore Iusti contigit,quam nulla corporis offensa tabescentem non solum amare,sed etiam, quē
amaret,deprehendi: verum,quo pacto id compererim, paulo post explicabo. Prius enim comme
moremus altercationem illam,quam cum stoicis & peripateticis habui,multis alijs præter stoicos
B & peripateticos tam medicis,quam philosophis astantibus. Exponam autem,vnde inceperit, vt,
si cuipiam alteri,quæ nunc à me conscribuntur,impertiri volueris, is, vbi earum rerum notitia di-
gnus videatur,rerum gestarum sequelam intelligat,ne semper occupatus sis in recensendis, quæ-
cunq; à nobis gesta sunt in medicandis ægris,in dissecandis corporibus,& hisce explicandis, qui-
bus interim philosophorum & medicorum inuidiam refellebam. Nam ab eis lacessitus in hoc cer
tamen deueni, Homeri præceptum secutus: inquit enim, Hunc punire virum, primus qui sustulit »
arma. Congressus hic igitur initium tale habuit. Flauius Boethus vir cōsularis, quem & tu no- »
sti,quàm elegans & studiosus vir esset, Alexandro Damasceno præceptore vtebatur: qui, tametsi
Platonis etiam philosophiam sciret,in Aristotelem tamen propensior erat. Is igitur, postquam à
me obtinuit,vt dissectione facta se docerem,quo modo vox & respiratio fiat,hœdos & porcos ad
id negocium quàm plurimos promptos habuit: nam simijs non opus esse monueram,cum hac in
parte similem cæteris animantibus corporis structuram habeant,aptioraq; sint animalia,quæ vo-
cem magnam ædunt,hisce,quæ paruam emittunt,ad exhibendas demōstratiuas assumptiones, ex
quibus propositæ quæstionis fides astrueretur. Aderant autem futuræ per dissectionem ostensio-
ni cum alij plures,tum Adrianus rhetor, qui non dum publice docere cœperat, sed adhuc cū Boe
C tho versabatur: item Demetrius Alexandrinus,qui Fauorino socius fuerat,& singulis diebus pu
blice de quacunque re proposita disceptabat,quo modo & Fauorinus cōsueuerat. Hic,antequàm
dissecare inciperem,cum dixissem me solum,quæ ex dissectionibus aspici possent,ostensurum,spe
raturum autem,vt,quæ ex ipsis concluderentur,non me tantum, sed omnibus etiam alijs, doctor
Alexander præstantius esset collecturus, alij quidem omnes ea verba, ceu mitia, exceperunt: qui
vero Alexandrum honorabant,absque concertatione quoq; vniuersam rei, de qua dubitabatur,
naturam excutere ipsum hortabantur. Scis enim,vt Alexandrum omnes præ omnibus hoc vitio
laborantem agnoscerent,sicut & tunc aperte significauit. Nam promittente me neruos quosdam
ostensurum minutos & capillorū instar subtilissimos, partim è dextro, partim è sinistro latere mu
sculis gutturis immissos,quibus vel interceptis laqueo,vel cultro abscisis, vocis impotens animal
redditur,nihil alioqui,quin & viuat & cætera peragat, impeditum: Alexander interpellans,ante-
quàm id aggressus ostenderem, Si prius, inquit,tibi concessum fuerit nos sensibus nostris credere
oportere. Ego vero hæc audiens,relictis omnibus abij,hoc vnum subijciens, Quàm me mea fefel
lit opinio: non enim ad rudes pyrrhonios venturum me putaram. Vt autem abij,cæteri sanè om
nes Alexandrum damnabant, Adrianus autem & Demetrius,qui Alexandro semper in discepta
D tionibus infensi erant,opportunam admodum eum increpandi occasionem habuere. Hęc ad au
res aliorum quoque eruditorum peruenerunt,quotquot in vrbe Romana tum erant: vehemen-
terq; est ab omnibus Alexander reprehensus: decreueruntq; Seuerus, Paulus, & Barbarus, vt se
præsentibus dissectionem hanc facerem conuocatis omnibus & medicis,& philosophis, qui no-
men aliquod haberent. Cum itaque diebus multis conuenissemus: & ego & inspirationem dila-
tato, & expirationem constricto pectore,fieri monstrassem: musculosq; ostendissem, à quibus pe
ctus extenditur: & præterea neruos, qui ad musculos perueniunt, à dorsi medulla nasci: vtq; sine
vi foras spiritus egrediens,sine strepitu expirationem committat: violenter autem exiens,eam ex
pirationem faciat,quæ & cum sonitu fit,& exufflatio nominatur: cumq; rursus ostendissem hanc
solam exufflationem,à summi gutturis cartilaginibus inter exeūdum verberatam, vocem forma-
re,suisq; musculis summum guttur moueri, & neruos ad musculos pertingentes,si male affician
tur,vocis impotentes reddere: omnibus,quotquot inter demonstrandum mihi contradicebant, re
dargutis: rogauit me Boethus,vt harum rerum sibi copiam facerem: quod & feci. Nam missis ab
eo aliquot,qui notis excipiendo,celerrime scribere consueuerant,omnia, & quæ dicta, & quæ de-
monstrata fuerant,rursus exposui,non aduertens hæc eum multis impertiturum: Quanq; Posthu
me hactenus scriptis illis contradicere ausus est nemo, & tamen anni iam quindecim intercesse-

runt: ac, quamuis multi contradicere tum deliberarint, quo tantum, opinor, contradixisse nobis E
dicerentur, nemo tamen vnquam scripta sua eruditorum hominum iudicio subijcere voluit. Atque de his satis.

Quo pacto Mulieris Amorem & Serui Solicitudinem Galenus ex Pulsu inuestigauit. CAP. 6.

RESTAT, vt, quod tibi superius pollicitus sum, deinceps subijciam: hoc enim præsenti sermoni compellor adijcere, præsertim cum non nulli medici, qui sibi plurimum scire videntur, exponentes, quo mō Erasistratus amari nouercam à priuigno cognouerit, & si pulsum arteriarū iuuenis amatorie pulsantiū Erasistratum deprehendisse scribant, non tñ id ēt ex pulsibus inuentum esse fateri volunt, patris eā vxorem fuisse. Ego, tametsi, qua ratione Erasistratus id nouerit, dicere tibi non possim, quo pacto tñ mulieris amorē ipse deprehenderim, cōmemorare valeo. Vocatus, vt inspicerē fœminā, noctu vigilantē, & ex vna iacēdi figura in aliā crebro se transferentē, vt ipsam sine febre reperi, percontatus sum, quæcunq; sigillatim illi contigisse poterant, ob quæ vigilias euenire scimus. Illa aūt vix & interdū nihil respondebat, perinde atq; frustra se iterrogari significaret: demū auersa stragulis adductis se totā operuit, & quodam paruo velo supra caput adducto in morem eorum, qui dormire volunt, cubare cœpit. Id videns discessi, duorū alterū mecū ipse colligēs, vel atræ bilis vitio mulierem animi deiectionē pati, vel rei, quam fateri nollet, mœstitia laborare: F
quam ob rem postero die cuncta diligentius obseruare proposui. Cum itaq; accessissem, ex ancilla, quæ ipsi assistebat, cōperi fieri non posse, vt tunc ægrā dominā viserem: abij igitur, & deinde rediens, vt idē denuo comperi, tertio reuersus sum: sed & tum ancilla renunciante, vt discederē (nolle.n. tunc herā vexari, nam simulatq; secundo recessissem, abluisse se illam, & solitum cibū sumpsisse) discessi: & sequenti die rediens, solus cum ancilla varijs de rebus diu collocutus, aperte mœstitia quapiā dominā laborare cognoui, quā casū postea reperi, opinor, quo modo Erasistrato quoq; obtigit. Nā, cū prius noscerem nulla corporis parte mulierē afflictari, verū animi molestia tm̄ quapiam perturbari, contigit, vt, quo tpe fœminā inspicerem, istud ipsum, quod esse suspicabar, mihi confirmaret: Nam quidā, tum è theatro cū venisset, narrassetq; se Pyladem saltantem conspexisse, statim mulieris vultus & faciei color immutatus est: quod cū viderē, brachio manū statim admoui, pulsumq; subito varijs modis agitatum inueni, id quod animi perturbati indiciū est: talē.n. pulsum, & qui de re aliqua certāt, habere solent. Quocirca sequenti die cuipiā ex ijs, qui me sequebantur, præcepi, vt, cū ad mulierē venissem, me parum post subsequeret, & nunciaret Morphū eo die saltasse: quod cū fecisset, nullam in pulsu mutationē obseruaui. Sequēti die quoq;, cū iussissem, vt idē annunciaret histrionē, qui ex tribus reliquus erat, saltasse, sīr pulsus nō se mutauit. Quarto die, G
cum ad multā noctē de industria expectassem, vbi renunciatū esset Pyladē saltasse, diligenter annotaui pulsum varijs modis subsultasse: atq; ita mulierem Pyladis amore captā deprehendi: quod secutis ēt diebus attentius obseruatum, me in opinione adhuc magis confirmauit. Ad hunc modū & alterius cuiuspiā diuitis seruus atriensis mihi cognitus est simili morbo laborare. Nam, cū mœstitia afficeret ex eo, quia rōnem pecuniarum, quas administrauerat, redditurus esset, summæq; nō parum deesse sciret, præ mœrore vigilabat: animumq; despondens tabescebat. Prius itaque illius domino senem seruum nullo corporis morbo laborare asserui: deinde, vt animaduerteret, monui, atriensem propterea timere, quia rōnē eorū, quæ administrarat, expostulaturus esset, tristitiaq; ipsum idcirco angi, sciente haud parum deesse. Vt igit̄ me bene coniectasse dominus respōdit, maioris notitiæ gratia consului, vt atriensi diceret, se id tm̄ argenti, quod haberet, repetisse, ne commissa alteri seruo, quē non dū expertus esset, domestica gubernatione, hic inexpectata morte periret: nam ab eo postea rōnes exposcere non oportere. Vt aūt dn̄s hæc ei exposuit, credēs se administrationis suæ rōnes non redditurū, atq; idcirco tristitiam animo deponens, pristinum corporis habitum tertio die recepit. Quid igit̄ medicos fefellit, qui ante me seruū hunc & mulierē inspexerāt? nam hæc vulgari prudentia reperiunt̄, ēt si quis exiguā medicinæ scientiam adeptus sit: Arbitror, H
quia nesciunt, quid ab animo perturbato corpus pati soleat: fortasse vero nec à concertationibus & pauoribus animū ex improuiso turbantibus immutari pulsum intelligunt: quod cū sciret Erasistratus, & esset eadē domus iuuenis ægrotantis, & dilectæ fœmine, facilius, q̄ ego, amorem deprehendere potuit, cū frequentius æger amatā intueret̄, & non pluribus interiectis diebus, quēadmodum nostra mulier neq; tum deniq; viso Pylade, sed nominato solū, turbaret̄. Nugæ sunt igitur, quod aiunt aliqui pulsum amatorie moueri, eorū, q̄ vel nesciūt amoris pulsum nullū esse, vel putāt re quapiā aīo perturbato pulsum non immutari, sed in eandē æqualitatē & ordinē eū perseuerare.

Quibus Artibus Cyrillum Boethi filium clàm Cibum sumere deprendit. CAP. 7.

HVius gratia si vnū insuper adijciam, ob quod primo quidē Boethus obstupuit, mox vero, vt accepit, quo pacto inuenissem, non modo non mirari se amplius affirmabat, sed ēt id nesciētes tanquam medicinæ imperitos vituperabat, ad aliud quippiā narrandum descendā. Cū ægrotasset alter filiorū Boethi, & liber à morbo factus rursus in morbū incidisset, deindeq; soluta febre denuo febriret, diceremq; ego puerū aliquid clā comedere (nā, quæ palā exhibebant, & qualitate idonea, & q̄titate cōgrua erant) pueri matrē promittētē se filiū diligēter obseruaturā esse, custodē pater adhibuit, q̄ tota die secus puerū sederet, nec ad eū quēq; venire sineret, noctuq; cubiculū, in

quo

A quo dormiebat, diligenter clauderet. Cum igit̃ quatuor diebus puer ita seruatus noctu incaluisset, indignabundus Boethus in thalamum pueri me manu apprensum duxit: subsequebantur autem Boethum, vt scis, quicunq; in via nobis obuiam fiebāt, quorum in numero & tu Posthume fuisti. Vt igitur domum intrauimus, inuenimus puerum de solito cubiculo in aliud translatū, vbi lectus erat, in quo pueri mater sedebat. Huic lecto parum infra medium lectulus iungebatur, in quo puerum iacentem mater seruabat, nequis ad ipsum accedere posset: sella vero vna lectulo aderat, qualis lectulorum ceruicibus hærere solet: è regione lectuli ad extremas & superiores partes lecti, duę sedes sibi propinquæ iacebant, in quibus vt nos Boethus sedere fecit, ipse secus vxorem sedit. Et mox, Adduxi tibi vxor, inquit, Galenum hunc, vt ex te audiat, qua diligētia Cyrillum custodisti: nihilq; in victu per hosce quatuor dies aberratum esse: & videat, nunquid re vera præterita nocte febrierit, an tu mihi renuncians ipsum calidiorē euasisse, inani timore decepta sis, & putaris febrē, calorem aliqua alia de causa forsitan excitatum: vt nobis, & quo modo se nunc habeat, aperte denunciet, & quæ ad victum pueri faciunt, omnia præcipiat. Hic ego, vt pueri venā in brachio pulsantem attigi, sine febre quidem ipsum esse pronunciaui: me vero deludendi hisce, qui vatē me appellare consueuissent, ansam dare. Excipiens Boethus, & ego, inquit, in comparationē illorū soleo
B te re vera, vt scis, vatem appellare, quoties aliquid prædicis, quod æmuli tui negant p̃cognosci medica facultate posse. Atqui hactenus, subiūxi, ea omnia te docui medica arte inueniri, priscosq; aliquot medicos hisce de rebus conscripsisse. His dictis effari me oēs vaticiniū iubebatis: & ego rogare vos, vt adhuc semel pueri pulsum me tangere sineretis: quod vt feci, testis eris Boethe, dixi, neminem mihi huc venienti, tecumq;, dum huc veniremus, colloquenti significasse, quæ vaticinaturus sum. Asseuerante illo se, quæ dicerē, attestari, nosti, quantopere ridens, aduertere vos & auscultare iussi, vatis oraculum huiusmodi esse clamans: Cyrillo huic, hac in cella comedendū quippiā absconsum est, vt, qn̄ mater ad balneum itura, domum hāc clausit, & securitatis gratia clauem in loculum coniectā obsignauit (hoc.n. ipsam interdum facere comperio) filius id, quod abscōsum est, sumat, atq; ita demum comedat. His auditis Boethus statim surrexit, arreptumq; puerum in cubile matris transtulit, & iussit pueri lectulum insterni, obseruans, an absconditi quippiā, dum excuteretur, appareret. Verū, vbi, & quæ superimponebant̃ vestes, & quæ substernebantur, oēs excussæ fuerunt, lectū quoq; agitari p̃cepit, & sellā attolli, inspiciēs, an abscōsi quippiā sub ipsis videret. Demū, vt ne hoc pacto quidē aliquid cōspectū est, puerū è cubili matris in lectulum trāstulit: vxoris quoq; cubile totū excuti & denuo insterni præcepit. Quibus peractis, quid nunc, subridēs inquit,
C noster vates profatur? Hic ipse non poterā nō mirari, nihil ibi repertū fuisse videns, vbi occultum aliquid extitisse credidissem: ideoq; surrexi, &, quod solū intactū supererat, quia, quod quærebamus, absconsum illic nullus existimasset, attollens excussi. Erat aūt exiguū prorsus matris velū sellæ impositum, ex quo cōmoto panis frustū in terrā cum cecidisset, clamorē magnū vos oēs sustulistis: atq; cū Boetho simul & abunde risistis, & vatem laudastis. Boethus itaq; plus cęteris in risum effusus mirabatur, quo modo pulsus occultatū cibū mihi significare potuerit, & nūciarit id, quod à puero fiebat, dum mater lauaret. Tū ipse, solertissime Boethe, nō quia pulsus id admonuerit, hoc ideo coniectauit Galenus tuus, sed clauso diligenter cubiculi ostio, difficile non fuit conijcere, ĩ tā longo tp̃e comedendi copiā puero fuisse: verū nec occultari quippiā, nec id, quod occultatū erat, cibum fuisse, pulsus mihi significauit: sed, cū puerū agitatū viderē, non iudicaui, vt in amante fœmina, & in seruo timente fecerā, ob aliquā animi perturbationem puerum agitari, præsertim cum puer febre prorsus careret. At, si me interroges, vnde collegerim id, quod abditum latebat, cibum fuisse, si mentē huic quoq; rei adhibueris, exponam. Cū neq; orationē puer habiturus esset, neq; in palæstrā descensurus, nec aliqua in re sui periculū facturus, aut deniq; à quoquā reprensus fuisset, ab excessu corporis aliquo potius, q̃ ab vlla animi perturbatione, commotionē eā pulsus pendere
D conieci. Hæc simulatq; Boethus audiuit, per deos, inquit, non miror, cum ita res inuestiges, si nullus alius medicus ista sciat: perspicuum est aūt eos nescire, cum ipsi, quod tu facis, nunquā efficiāt: & te ista alio quouis modo potius, q̃ medica disciplina, facere diuulgent: videnturq; mihi, subiungens dicebat, non solū, qualis altercantium pulsus esse debeat, ignorare, verum etiam neq;, si quisq̃ eorum casu noscat, quæ tu collegisti, scire colligere, cum neq; suapte natura solertes sint, neq; se in disciplinis exercuerint. At, respondi, satis ad male agendū & exercitati & sapientes sunt.

Boethi Vxorem Vteri Profluuio laborantem præter spem aliorum Sanat. CAP. 8.

HOrum ego testem te habeo mi Posthume, aliorum vero omnium, quæcunq; gessi, quo tempore primum Romam venimus, multos alios: quæ, puto, vniuersa intellexisti ab ijs, qui à nobis sanitati restituti fuerunt: Inter quæ & hoc fuit re vera admirabile factū, ob quod non solum mira loquentē, sicuti prius me plures medici, sed mira facientē, appellarunt. Boethi vxor, cum in muliebrē fluxum, quem vocant, incidisset, celebres medicos verita, inter quos & ego tum ab omnibus habebar, obstetricibus consuetis, optimis sanè omnium, quæcunq; in vrbe forent, primum vtebat̃. Vir eius, vt ipsam nihil inde leuari vidit, præcipuos quosq; medicos conuocat, & eos, quid opus sit factu, considerare iubet. Postq; in eā sententiā ab omnibus itum est, vt ea remedia adhiberentur, quæ ab Hippocrate & alijs post Hippocratem optimis quibusq; descripta fuissent, voluit

Boethus,ſemper intereſſem mulieribus,quoties aliquid ægrotanti miniſtrarent vxori, probareq́; E
ſingulas medicamentorum materias: quarum intentio ſummatim erat,nõ vterum modo, ſed vni
uerſum corpus etiam ſiccare: vnguenta inſuper adſtringẽtia admouerem muliebribus locis. Mo
rem Boetho gerebam. Sed,ita faciendo cum deterius reddi morbus in dies videretur,iure mecum
& reliqui dubitare cœperunt: &,quamuis omnes requireremus ad alium ſanandi modũ tranſire,
melius tñ quicquam,aut ratione inuentum,aut experientia repertum,nõ occurrebat,q̃ id, in quo
optimi quiq; medici paulo ante conſenſerant. Interea vero tumor in ventre,qualis prægnantibus
ſuboriri conſueuit, apparuit: quam ob rem ex miniſtrantibus mulieribus non nullæ re vera præ-
gnantem eſſe ægrotantem credidere: non tamen medicorum aliquis id verum eſſe arbitratus eſt,
nam muliebris fluxus indicia,quæ ſingulis diebus excernebantur,earum opinioni refragrabãtur.
Cum igitur ægrota mulier ab ancilla,quam fidam habebat,& alia ſibi fieri permitteret, quæ ĩ præ
gnantibus fieri ſolent,& ſingulis diebus lauaretur,contigit,vt in prima balnei cella vehementiſſi
mis doloribus correpta,quales parientibus aduenire ſolent,humoris aquei vſq; adeo multum ex-
cerneret,vt animo defectam è balneo ipſam extulerint. Inclamantibus ergo & vociferantibus an
cillis,verum neque pedes,neque manus,neq; os vẽtriculi,quod vſitato nomine ſtomachus appel-
latur,fricantibus,ipſe,qui caſu ante fores balnei conſtiteram, audito clamore, intro me proripui: F
conſpiciensq́; frigentem,manu nardino vnguento admota, ſtomachum laborãtis ex eo cõfricui:
ancillasq́; iuſſi non fruſtra clamare,ſed vnam pedes calefacere,aliam manus fouere,reliquas odorã
dum aliquid naribus ſupponere: tunc itaque celeriter ipſam recuperauimus. Subſidente vero ob
inanitionem ventre,ſummopere lætata eſt obſtetrix,non tam quia,vt opinabatur,prægnans non
fuiſſet,quam vt ſummiſſo ventre,medicis,qui ſibi non crediderant,aperte contradiceret, eò q; ve-
re intumuiſſe vẽtrẽ percepiſſet. Dubitantibus itaq; ſingulis,quid factu opus eſſet (nã nec ad prio
rẽ intentionem mulierẽ ſanare ſatis fidebant,nec ad aliud curationis genus tranſire audebant) no
ctu mihi ea de re cogitanti tale quiddam nouum occurrit. Nam,qñ,vt dixi, mulier animo defecit,
nihilq́; adiumenti ancillis afferentibus,ſed tantũmodo clamantibus, ipſe arrepto nardi vnguento
præcordia confricui,recordatus ſum me tantam mollitudinem illic reperiſſe,vt,cum animaduertiſ
ſem poſtea me violentius à principio præcordia fricaſſe,timens,ne carnem liuidam redderẽ, à vio
lẽta confrictione deſtiterim: partes.n.oẽs circa p̃cordia,ſi quis exacte comparare velit, lacti, quod
coagulatur,non dum tñ in caſeum obduruit,ſimiles fuerant. Prorſus itaq; mihi viſum eſt inſiſten
dũ nimiæ humiditati exiccandæ morbi,qui aquoſus eſſet: excogitandumq́; talẽ ſanandi modum,
quo non ſolũ humiditatẽ ſiccaremus,verũ etiã ita calfaceremus,vt æſtatis præſertim tpe, ægrotan G
tis corpus non liqueſceret,quod frigidæ & humidæ tẽperaturæ ſupra modũ erat: Huius tñ contra
riũ tunc faciebamus,cũ ipſam in harena maris calida decũbere præciperemus. In aliud quoq; erro-
ris genus,quod pleriſq; in morbis occurrit,tum nos ẽt incidere collegi: labũtur.n.ſæpe medici, dũ
id quidẽ,quod redundat,euacuant: ne aũt illi ſimile aliud gignat̃, non prohibent. Atq; ideo mecũ
decreui,vt vniuerſa victus ratio ad duo inclinaret,potus paucitatẽ, & totius corporis frictionem,
quã non ex pice & reſina ſubſequeretur inunctio,ſed ex melle ſolo,multũ quidẽ cocto, tm̃ tñ refri
gerato,vt hac in re fontanæ aquæ ſimilis æſtiuo tpe foret. Ac,quẽadmodũ per cutẽ humorẽ redun
dantẽ euocare melius eſſe cognoui,ſic medicaminibus vrinã cientibus eundẽ per veſicam educere
deliberaui: dandamq́; operã cenſui,vt per aluũ ẽt detraheret̃. His aĩo præſumptis ſeptẽ fermè die
bus,qui ſubitam illã euacuationẽ ſubſecuti fuerant,Boethum,qui nos & ſeparatim ſingulos,& ſi-
mul oẽs,aliquem ſanandi modũ proſpicere hortabatur,ſeorſum ab amicis & domeſticis in aliã cel
lã abductũ,ita ſum allocutus: Me,quem probe noſti vſq; in hodiernũ diẽ,ne in vna quidem re ad
medicinam ſpectante deliquiſſe,tecũ ipſe conſidera,an totos hos decẽ dies circa vxorem tuam ope
rã,quam velim,p̃ſtare ſinas: ac,ſi melius interim ſe habere videbit̃,totidẽ rurſus diebus aliquid de-
nuo circa eandẽ agere iubebis: ſin nihil tibi profeciſſe viſus fuero,tum deniq; ab ea prorſus & ipſe H
recedã. Hoc cũ mihi prompte Boethus conceſſiſſet,medicamento aqueum humorẽ per aluũ edu
cente primo vſus ſum: poſt aquam,in qua aſarũ & apium ferbuerat, bibendã exhibui. Cum itaq;
duobus primis diebus,his remedijs adhibitis,vterus minus fluere cœpiſſet, tertio die rurſus haud
multũ medicaminis illius exhibui,quod per aluũ trahebat ea,quæ in vterum repebant, cũ nõ ſolũ
per vrinã,ſed per aluũ ẽt,humorẽ deriuare vellẽ. Ab eo die poſtea quotidie & melle ipſam perun-
xi,& corpus confricui,molliſſimo primũ,tum aſperrimo ſindone. Montanarũ inſuper auium car
nes,& piſces ſaxatiles comedendos obtuli. Cũ igit̃ diebus quindecim hiſce remedijs vſus eſſem,
nullum prorſus morbi veſtigium apparuit. Quod cum animaduertiſſet Boethus,quia plus ẽt,quã
promiſeram,me præſtaſſe vidit,vt prorſus vxorem ſuam liberarem,poſtulauit: pręceptaq́; exhibe
rem rogauit,quibus in poſterũ amplius eo morbo non ægrotaret. Cũ itaq; menſe tranſacto & be
ne colorata mulier adeo foret,vt ad naturalem habitũ nihil penitus deſiderari poſſet, nec amplius
fluxus indicium aliquod ſupereſſet, Quadringentos Aureos ad me Boethus miſit,& nobiliũ me-
dicorum inuidiam auxit: nam me apud eos laudibus ſummis extollebat,affectabatq́;,ſicut & Seue
rus,mentionem de me facere apud Imperatorem Marcum Aurelium Antoninũ,qui Romæ tũc
erat: nam Lucius iam ad Parthicum bellum à Vologeſo illatum vrbe exierat.

A *Galeni Reditus in Patriam, eiusq; ab Imperatoribus Reuocatio.* CAP. 9.

VErum ego illorum volūtate perspecta, veritus, ne, si hoc, antequàm discederem, facerēt, à re
ditu in patriam prohiberer, hortatus sum eos, vt parumper ab hoc officio desisterent, me di
cens tempus ipsis significaturum, quo apud Imperatorem commēdari volam. Quam ob rem sta-
tim, vt audiui seditionem Pergami sedatam, egressus sum Roma perinde atq; in Campaniam itu
rus, è seruis vno domi relicto, qui res meas custodiret: cui digrediens præcepi, vt, cum nauigium
aliquod in Asiam iturum nactus esset, vno die quempiam ex suburra institorem vocaret, eiq; sup
pellectile omni diuendita, quamprimum vrbe exiret, & nauim ascendens, ac per Siciliam iter fa-
ciens, Pergamum rediret. Atq; hæc haud multo post acta sunt. Ego vero, vt Capuam veni, inde
Brundusium properaui: quò cum peruenissem, decreui primo quoq; nauigio discedente, Dirrha
chium, aut in Græciā traijcere, veritus, ne quis Romanus Princeps, aut ipse quoq; Imperator meo
discessu cognito militem ad me tanquam ad fugitiuum quempiam reuocandum mitteret: quam
ob rem sequēti die Cassiopen nauigaui. Interea vero amici, quos Romæ deserueram, me quæren
tes, ab eo seruo, quem reliqueram, sciscitabantur, vbi'nam essem, & audientes me in Campania di
uersari, primo quidē id, quod erat, suspicati sunt: Postea vero, cum neq; seruus, quem Romæ reli-
B queram, compareret, id me fecisse agnouerūt, quod pridem ipsis affirmaueram: ac vix tum deniq;
omnes illi, qui re vera propositum meum fuisse Romam deserere prius non crediderant, nō men
titum me, sed vera dixisse crediderūt. Tempore itaq; haud multo post, cum ab expeditione Par-
thica Lucius redijsset, bellūq; contra Germanos suscepisset, occasio amicis de me apud Imperato-
res colloquendi affuit. Nam cum sermo de hisce incidisset, qui non verbis, sed operibus, artem me
dicam & philosophiam exercerent, non pauci eorum, qui cum Imperatoribus erāt, talem me esse,
qualem requirebant, asseuerarunt: quare, cum iam ex vrbe in hostes mouissent, ac, dum Aquileæ
hibernarent, exercitum colligere & instruere decreuissent, nuncios ad me miserunt, quibus ad se
venirem, iubebar. Cæterum Lucio media hyeme ad superos cōcedente, frater eius, vt cadauer Ro
mam retulit, &, quæ cōsueta sunt fieri, peregit, iter in Germanos suscepit, atque, vt se subsequerer,
mādauit. Verum, bonus & humanus cum esset, ipsum, sicuti scis, persuadere valui, me in vrbe re-
linqueret, præsertim cū breui rediturus esset. Toto igitur eo tpe, quo Antoninus abfuit, memor
prauitatis & medicorum & philosophorum, qui tum Romæ degebant, interdum ex vrbe secede
bam ad eum locum, in quo Antonini filius Cōmodus alebatur, Pitholao commissus: cui etiam ab
Imperatore, si qñ puer ægrotaret, me accerseret, iniunctum fuerat. Prēter opinionem igitur cum
C Imperator diutius à Germanico bello detentus fuisset, omne id ócium ad scribendum cōtuli: mul
tosq; tum libros composui, ad philosophiam medicinamq; spectātes: quos reuerso Romam Im-
peratore legendos amicis efflagitantibus permisi, q apud eos tantū, illos fore sperabā: nam, si dan
dos indignis scissem, ne amicis quidem ipsos prębuissem. Voco autem indignos, quicunq; malo
sunt animo, nec libros, vt discant, legunt, sed vt quempiam inde calumniētur. In hisce igitur libris
omnis ea facultas exposita est, quæ & ex pulsibus & ex alijs signis præcognoscere docet: quā ob
rem, si per teipsum discere voles, qua disciplina prædixerim ea, quæ in altero Quintilij filio prædi
xi, facile tibi & dilucidum erit, si libros de crisibus à me conscriptos leges, præsertim cū à pueris in
geometria & dialectica versatus sis: triuialibus aūt istis medicis, qui ab exercenda medicina reces-
serunt, & se totos improbitati committentes, artem suam in ea exercuerunt, neq; intelligere quicq̃
eorum, quæ ibi scripta sunt, neque est audire concessum. Sed ad meas prædictiones redeo.

Recidiuæ Febris Præcognitio & illius per Sudorem discessus. CAP. 10.

SExtus in morbum incidit acutum adeo, vt septimū diem euadere non posset, uin iudicaretū.
Quo'nam pacto autē habeatur huiusce rei pręcognitio, in libris de crisibus scriptū est: in qui-
bus etiā docuimus, quo modo crisis sæpenumero non expectato die, qui fidenter iudicat, alio die
D erūpit. Atq; hoc sexto euenire posse, quarto die cognoui. Quā ob rē interrogāti Pitholao cubicu-
lario, quid'nam fore vaticinarer (interrogabat aūt, qm̄ experientia nouerat me prius multa prædi
xisse, quæ sapientissimi medici præsciri non posse asseuerabant) respōdi subridens, non posse mor
bum vltra septimum diem protendi, verū septimo vel sexto die prorsus iudicatū iri. Quod si sex-
to iudicetur, reuersurum morbum: sin septimo iudicetur, integram eam iudicationem fore per su
dorem vero necessum esse eā iudicationem euenire. Cum igitur sexto die, quemadmodum dixe-
ram, morbi iudicatio aduenisset, Sextus, qui supra modum contentiosus erat, vt me non redeūte
febre redargueret, quotidie quidem lauatum cōcedebat, sed neq; vinum bibebat, neq; quicquam
aliud assumebat præter ptissanā, vel solam, vel cum panis micis: interdum quoq; solo pane tātum
aqua macerato contentus erat. Hæc vsq; in duodecimum diem faciens, meā se prædictionem vi-
cisse iactabat. Decimotertio die aquosi vini pauxillum bibit, ac parumper copiosiorem cibum, q̄
antea, tenuem tñ adhuc, accepit: sequenti die, qui à primo decubitus tēpore quartusdecimus erat,
febrire cœpit: sed, ne quis id mihi renunciaret, magnopere vetuit, existimans eam febrem, neque
vehementem fore, neq; vltra diem vnum progressuram. Procedente vero die cum febris assidue
plus augeretur, Claudius Seuerus, vbi eum febricitare intellexisset, de suis ędibus, quę propinquę
erant, in Sexti domum se cōtulit: ibiq; postq̄ Sextum non modo febrire cognouit, sed valde iam

febrire

febrire deprehendit: primo quidem ipſum percontatus eſt, quam ego ſentētiam habuerim de fe- E bre, quæ tum inceperat: deinde, vt ex eo veritatem intellexit, atq; ob cōcertationis ſtudium ad me vocandum quenq; non miſiſſe, ſtatim me accerſitum miſit, quo & Sextum viſerem, & ſe poſtea cō uenirem. Quibus peractis interrogauit me Seuerus, quid nam de morbi reditu mihi videretur: cui ego reſpondi, quę et Sexto paulo ante dixeram, poſt tres dies eam febrem, quę ſatis magna interim eſſet futura, deſiturā: atq; decimoſeptimo die, ſi quis à primo decubitu numeret, iudicationē facturam. Sextus itaq; libenter audiens breui morbū ſolutum iri, prompte mihi fidem præſtitit: quod enim quiſq; cupit, id nimirum quoq; facile credit. Seuerus autem, quamuis me quidem de ſalute Sexti non deceptum iri crederet; de die tamen, in quo penitus à morbo liber futurus erat, mihi fidem non adhibebat, exiſtimans eſſe difficile non expectato ſaltem ſequenti die, quid quarto futurum eſſet, firmiter pronūciare. Sic itaq; animatus ſubſecuto die, cum vix dum illuxiſſet, ad Sextum miſit quendam, qui me ibi opperiretur, & poſt inſpectum Sextum ad ſe duceret. Quam ob rem, vt Sextum viſitaui, & ad eum veni, Contradicis, inquit, illis, quæ heri Galene dixiſti, an in eiſdem permanes? cui ego, nūc etiam magis, q̃ heri, eadem affirmo. Rurſus quoq;, cum me poſt prandium ad ſe vocaſſet, denuo percōtatus eſt, an criſim Sexto, quo die prædixeram, aduēturam firmiter exiſtimarem: cognouitq; me magis tum, q̃ pridie, eadem affirmare. Item & ſequenti die F percontatus eſt, nunquid eandem prorſus ſententiam, quam prius affirmaſſem, retinerem: an potius aliquid ex ijs, quæ dixiſſem, immutare vellem. Tum ego, eorum quidem, quæ prædixiſſem, me ſanè quippiam immutare nolle, ſed quædam potius illis adijcere inſuper velle reſpondi. Sciſcitatus eſt ille denuo, quid illud eſſet. Et ego, cum ſeptimusdecimus dies, inquam, aduenerit, ſudor hora noctis ſecunda erumpere incipiet. Tum ille, nunquid & Pitholao, ſubiecit, hæc dixiſti? cui ego me dixiſſe reſpondi, nec dubitare Pitholaum aſſerui, quin omnia, ſicut dixi, eueniant, & Sextus, quemadmodum dixi, ſanus fiat. Tum ille, prorſus, inquit, iſta Pitholaus Imperatori ſignificauit. Fortaſſe, inquam ego, q̃q; mihi curę nō eſt huiuſcemodi gloria: neq; enim obambulās, meas prędictiones, & quos ſanauerim, prædico, ne me plus medici & philoſophi odio proſequātur, & deluſorem atq; vatem appellent, ac huiuſcemodi alia de nobis obloquantur: Vobis autem amicis, qui ex iſtorum imperitia medicinam vituperatis, artem quidem ipſam Apolline & Æſculapio dignam oſtendo: Hoſce vero medicos ita medicinam dedecorare cōmonſtro, velut philoſophi philoſophiam, qui, licet nihilo melius cæteris vulgaribus viuant, honeſto tamen philoſophię cognomine ſeipſos appellant. Hæc itaq; Seuero tunc ipſe dicebam, tu vero Poſthume pulchre noſti, quæ tunc eſſet medicorum fermè omnium malignitas: aperte nāq; deſiderabant, ne voti compos G fierem, & tota die ſubmittebant, qui ſingula explorarent, & ipſis, quid ageretur, efferrent: non tamen, quæ Seuero & Pitholao prædixeram, ſciebant, aduentante crepuſculo futuræ criſis initium conſpectum iri. Quam ob rem, cum hora ſeptima grauiter febrire Sextum accepiſſent, ridentes & planè lęti quibuſcunq; occurrentibus, quo mihi detraherent, inculcabant: Admirandum Galeni vaticinium contrarios exitus ſortitum eſt. Cæterum, vt criſis, ſicuti dixeram, obtigit, ſecus poſtridie loquebantur, atq; pridie blatterauerant: nam præ pudore cuncti ſe ab omnibus auertebāt. Quanq; hæc prædictio nihil, quod mireris, continet, ſi eorum memor es, quæ tibi in commētarijs, quos in primum Hippocratis librum de vulgaribus morbis conſcripſimus, & præterea, quæ in libris de criſibus docuimus, didiciſti. Nam medici iſti non ſolum ea, q̃ ſunt ab antiquis ſcriptoribus hac de re literarum monumentis commiſſa, neſciunt, ſed ne ægritudinum dies, cum ſeptimum trāſierint, amplius enumerare valent: præſertim ſi ægrotus, poſtq̃ à febre liber fuerit, denuo febrire incipat. Atqui ab Hippocrate in libris de morbis vulgaribus deſcripti ſunt oēs dies vniuſcuiuſq; ægrotantis, ad extremam vſq; morborum ſolutionem, non ſolum quartodecimo die factam, ſed & ſexageſimo, & octogeſimo. Quocirca, ſicuti modo narrabam, hæc prædicere quāuis vulgaribus iſtis medicis admirabilis res videatur, re vera tamen admiratione digna non eſt: veluti neque H cognitis omnibus, qui aderāt, ſymptomatis, quo tempore Antoninus abfuit, Commodum eius filium ſanare.

Ventriculi Laborantis ab Inuaſione febris Dignotio. CAP. II.

VErum id, quod nuper in ipſo contigit Imperatore proculdubio mirādum eſt. Arbitrabatur enim tam ipſe, q̃ medici omnes, qui cum eo peregrinati fuerant, febris initium extitiſſe: verum decipiebantur vniuerſi ſecundo etiam die, mane, & octaua hora. Acceperat enim primo die hora prima ex eo medicamento, quod amarum & ſacrum appellant: deinde, quemadmodum ipſi mos erat ſingulis diebus, eo quoq; die theriacam aſſumpſerat hora ſexta ferè: poſtea lotus circa Solis occaſum cibi parum ceperat. Cum itaq; tota nocte torminibus & vētris profluuio vexatus ideo febriret, à medicis inſpectus quieſcere iuſſus eſt, atq; nouem horis ab eiſdem ſorbitione ſuſtentatus. His ita peractis, accerſitum nos venit Imperatoris nomine, neſcio quis, accenſis funalibus, vt & ipſe in palatio cubarem. Quam ob rem ante Solis ortum, cū tres eſſemus, qui Imperatorem viſerent, & eius pulſum attingerent, cæteris febrilis cuiuſdam annotationis principium adeſſe viſum eſt, mihi vero ſilentium ſeruare. Atq; ideo conuerſus ad me Imperator, quid nā eſſet poſtulauit, q;, cum reliqui pulſum attigiſſent, ſolus ego nō attigerim. Cui ego ſic reſpondi, hoſce, te cum

A te cum bis iam tetigerint, ac forſitan aliàs ſæpe, dum tecum in exercitu eſſent, expertiq́ȝ ſint pul-
ſus tui naturàlem habitum,me melius præſentẽ affectum cogníturos ſpero. His dictis iubẽte illo,
vt ſe tangerem,acceſſi: & perpenſo ad ętatis & naturę menſuram pulſu,plurimum ab eo differre,
qui febrilem annotationẽ ſignificet, Rñdi febris quidem inſultum eum mihi non videri,ſed eius
ſtomachum atteri ab aſſumpto cibo,anteq̃ excernat̃,æſtuãnte. Tum ille dignotionẽ noſtram lau-
dans,ter hęc verba ſubiunxit: Hoc eſt,hoc ipſum eſt,quod dicis,ſentio enim me frigido cibo gra- *Al. in pituitã*
uari. Quæ cum dixiſſet,quid opus eſſet factu,poſtulauit: cui ego,quæ noueram,ſubieci in hũc mo *uerſo.*
dum: Si quiſpiã alius eſſet,qui hoc morbo laboraret,bibendum ipſi dediſſem,quẽadmodum ſoli-
tus ſum,vinũ pipere ĩſperſum: Vobis aũt Regibus, quibus tutiſſima remedia medici admouere
conſueuerũt,lanæ manipulũ nardino pigmento calido intinctum oſtio vẽtriculi imponere ſuffi-
ciet. Tum ille,aliàs quoq́ȝ, ſubiunxit,ſolitus ſum purpuream lanam,& nardinum pigmentũ cale-
factum ſtomacho ſuperimmittere,quoties moleſtus mihi eſſe cœpiſſet. His dictis Pitholaũ facere
imperauit,quæ præceperam,& ſimul nos dimiſit. Poſtq̃ vero & vnguentum ventriculo impoſi-
tum eſt,& pedes calidis manibus attrectati incaluere,vinum ſabinũ popoſcit, atqȝ pipere inſper-
ſo bibit. Subindeq́ȝ ad Pitholaum conuerſus, Vnũ,inquit,medicum habemus,eumq́ȝ ſanè liberũ.
B Indeq́ȝ alia de me dixit,quæ poſtea ſemper in ore habuit,tibi non incognita,me principem locum
inter medicos tenere,& ſolum philoſophum eſſe. Expertus nanqȝ multos fuerat,non ſolũ auidos
pecunię,ſed & ambitioni & glorię deditos,& inuidos,& malignos. Quemadmodum igitur dice
bam,non eſt à me quicq̃ȝ maiori dignum admiratione,q̃ȝ hoc,animaduerſum. Cum.n.ab oĩbus,q
ſe ſtrenue in pulſibus tractandis exercuerant, quorum vnus & Archigenes fuit, quod nã eſſet fe-
brilis inuaſionis peculiare ſignum, quæreretur: atque alij ſe eum deprẽdere dicerent, qñ contrahi
arteria incipit,alij contra ne ſentiri quidem arteriæ contractionem affirmarẽt: ego bona quadam
fortuna (quid.n.aliud quiſpiam appellarit tactum minimas ẽt quaſqȝ pulſuum drĩas apprenden-
tem?) non nullos medicos vſqȝ adeo aberrare deprehendi, vt plures incipientes febrire, quos illi
cœnatum aut lauatum miſerãt,à balneis & cibo prohibuerim. Quapropter febrilis acceſſionis ini
tium cum ſemper ſummo ſtudio noſcere tentauerim, audacius forſitan, q̃ par erat, ſed tñ fidenter,
cum primum Imperatoris pulſum attigi, auſus ſum enũciare contrarium eius, quod ipſe de ſe ſen
tiret,& alios medicos aſſerere audiret. Nam,quæ in Commodo pręſenſimus,magnam licet admi
rationem apud alios conſecuta ſint,antedictis tamen re vera plurimum cedunt.

Faucium Inflammationem ex Pulſu cognoſcit & ex Inconuenientis medicamenti
C *Vſu, & Oris inſpectione.* *CAP. 12.*

REdierat Cõmodus à lucta, cũ ecce prius,q̃ȝ cœnaret, hora octaua febris ſatis vehemens eum
adorta eſt. Mihi vero,vt pulſum attigi,mẽbrum quodpiam inflammari viſum eſt. Quod ſi-
mul atqȝ Pitholaus audiuit,mirari ſe dixit,quo modo faucium inflãmatio pueri pulſum immutare
poſſet: neqȝ.n.eum alia vlla in parte inflãmationem habere: atqȝ ita Cõmodi os adaperiens, inſpi-
cere me iubebat. Cũ igitur fauces aſperas quidẽ & rubras admodũ eſſe,parum tñ intumuiſſe, vi-
diſſem,quis illi os colluiſſet,poſtulaui,medicamento plus, q̃ puero conueniret, adſtringente. Re-
ſpondente aũt Pitholao ſe eum fuiſſe, qui pueri fauces abluendas cenſuiſſet medicamento, quod
ex melle & obſoniorũ rhu cõpoſitum fuerat,Id vt omitteret,iuſſi,& aquã mulſam,in qua roſæ fer
buiſſent,admoueret, præcepi: eaq́ȝ ſola vteretur nocte illa, & ſubſecuturo die ſæpius,ac poſt eum
diem ẽt nocte vẽtura. Tertio aũt die primo mane,cũ inflãmatio prorſus ſubſediſſet, & penè ſine
febre puer eſſet,Pitholaum monui, paulo poſt alumnũ in balneas cubiculo vicinas ductum aqua
perfunderet alueo cõtenta,ac reliquum quidem corpus obrueret, caput aũt ſolũmodo mergeret.
Quæ cum peregiſſet, & large prandiũ exhibuiſſet,ſub horã tertiã Ania Fauſtina Imperatori ma-
trimonio iũcta,perinde atqȝ ſe excuſatura,q̧ pridie Cõmodũ non vidiſſet,acceſſit: Et heri,inquit,
D poſt prandium noui te fili ægrotare: hiſq́ȝ ẽt addidit, Notum puto,debuiſſe vos octauã horam ex
ceſſiſſe,qua febris inuadere ſolebat. Subriſit Pitholaus: &,quo mõ nõ expectaſſemus,inqt, Theſ-
ſali diatriten pręterijſſe,niſi nos Galenus iſte,vt hoc mane puerum inſpexit ſqualidum ac modice
febriẽtem,prohibuiſſet? quin & hoc veſpere lauet ſe rurſus,mãdauit,ac cœnet, quẽadmodũ ſanus
facere conſueuerat. His auditis Fauſtina parũper ibi cõmorata,me manu apprehendẽs exiuit,ita
in medicum quempiã ex comitibus ſuis methodicum iocans: Galenũ hunc vides,non verbis, ſed
rebus, vos methodicos expugnare. Multos enim quos incipere febrire credebatis, lauit: multo-
ties & vinũ ipſis exhibuit,atqȝ alios primo,alios tertio die,ad conſueta negocia dimiſit. Vos autẽ,
quotquot eſtis, ſimul atqȝ duobus primis diebus ęgrotãtes ſine cibo pſeuerare ĩperaſtis, ſuſpectas
poſtmodũ horas decumbendo trãſgrediantur,iubetis. Ac nunc quoqȝ,ſubiunxit,ſcientiæ ſuæ cer
titudinẽ oſtendit in abſentis Imperatoris filio, quẽ duobus iã diebus, vt tu quoqȝ heri intellexiſti,
vehementius febrientem,tertio die,quẽadmodum vos oportere dicitis, octauã horam non expe-
ctare voluit,ſed eũ antè & lauit,& cibo recreauit. Ipſiq́ȝ adoleſcentis altor Pitholaus,qui vſqȝ adeo
diligẽs eſt,vt eius diligẽtiam formidinẽ exiſtimare poſſis, viri artem pridem expertus prõpte ob-
tẽperauit, & prius, q̃ ſuſpecta inuaſionis hora exceſſerit,puerũ, vt vides, & lauit & cibauit. Hæc
Fauſtina dicens ad currũ peruenit,in quem cũ aſcenſura foret,Me magis abiens,dixi,q̃ antea, me-
dicis

dicis inuisum reddidisti. Digressus ad Pitholaum me contuli, cui & hoc idem exposui, & ob huiuscemodi medicorum inuidiã, me nuper libros tres composuisse, vnum de febrium differentijs, alterum de diebus decretorijs, tertium de crisibus: In quibus omnibus Hippocratẽ monstraui tradidisse artem præcognoscendi, quid in singulis ægrotantibus euenturum sit: ij vero hebetes vsqueadeo sunt, vt neq; meis expositionibus adiuti, ipsam ediscere queant. Tu vero mi Posthume scis omnia me ab Hippocrate dicta monstrasse, quæcunq; hisce de rebus conscripsi: & te vidente prædixi, nil præter pulsuum scientiam adijciens: Quam ẽt solam Hippocrates non excoluit: hãc enim ipsum secuti, alio aliud addente, vsq; ad nostra tempora absoluerunt.† Exactam siquidem notitiam affectuum corporis cognoscere, quid futurum sit in ægris, est præcognoscere. E

Al. ex antiquis. Cognitio siquidem affectuum corporis ex speculatione fit: quemadmodũ ex horum exquisita cognitione, futurorum præcognitio.

Futuræ Crisis per Sanguinis fluxum è Naribus Præsensio. C*AP.* 13.

Id ẽt, quod te præsente contigit, qñ primi nominis Romæ aliquot medici de mittendo sanguine consultabant, in cõmentarijs nostris docuimus ab Hippocrate fuisse perfectissime demonstratum. Quintum nãq; morbi diem iuuenis quidã agebat: ac, licet idoneũ tempus sanguini detrahendo præterijsse videret, quia tñ nec anni tps, nec ægrotãtis ætas, nec virtutis imbecillitas, nec deniq; victus, qui morbũ antecesserat, aduersabatur, sed vno cõsensu oĩa sanguinis missionẽ significabãt, medici venã incidere decreuerunt: idq; tempestiuum fore cæteri arbitrabant. Ego vero diligenter oĩa contemplatus, quæcunq; ab Hippocrate tradita sunt signa illorũ, quibus fluxurus est sanguis, bene quidẽ eos in opinionẽ mittẽdi sanguinis venisse dixi, verum naturã id, quod se grauaret, expellere festinantem, breui admodũ, ẽt si nihil ipsi egerint, idẽ vltro facturam. Dũ medicis hæc admiranda vñr, æger è lecto se sustulit tanq̃ prosiliturus, interrogatusq;, cur exilire voluisset, cum nihil adesset, ob quod id facere debuisset, Rubri coloris serpẽtem per laquearia repentem à se visum expauisse respõdit, ne, si aliquo modo aberrasset, supra se ferret, atq; idcirco se è lectulo aufugere velle. Reliquis nihil hoc ad futurũ sanguinis fluxum cõferre visum est: mihi vero cũ alia singula perpẽdenti, tum ruborẽ, qui prius in dextra nasi parte ad malã vsq; obscurus fuerat, auctũ valde intuenti, sanguinis paulo post è dextra nare fluxuri manifestũ id attulit indicium: atq; ideo cuidã ex ægrotantis familiaribus summissa voce præcepi, vt vas aptum sanguini excipiendo sub veste prõptum haberet: atq; inde ad medicos cõuersus, alta voce dixi: Si parũper expectaueritis, sanguinẽ è dextra nare fluentẽ videbitis. Riserunt illi, ꝙ antedictis, A dextra nare adiecissem. At, inq̃, vel vtrũq; eueniat, oportet, vel alterutrũ me decipiat: nã, & ꝙ sanguis fluxurus sit, & ꝙ è dextra nare vẽturus, arte medica præsciri põt. His dictis eum, qui vas sub veste occultũ habebat, inter obseruandum admonui, mentẽ adhiberet, quid ęgrotus ageret, ac, cũ sanguinẽ erũpentẽ videret, accurrens vas supponeret. Vix hæc dixerã, cum ecce digitũ è naso sanguinolẽtum iuuenis extraxit: tum familiaris accurrens, vas subiecit: quod dum fieret, magno (vt scis) clamore oborto, medici quidem oẽs dilapsi sunt. Ego vero tibi rerũ mearũ studioso, quo pacto id præsciuissem, idq; ex Hippocratis monumentis, exposui: atq; insup illud ẽt addidi, vehemẽtẽ sanguinis fluxũ expectãdum, eò ꝙ & naturæ impetus vehemẽs, & morbus adhuc crudus esset: Consueuisse vero hisce de causis immoderatas exinanitiones fieri. Atq; ideo, cũ parũper adhuc morari vtilius esse laboranti cognoscerẽ, puerũ, qui me sequebat, ad accipiendam magnã cucurbitulam misi, idq; reliquis inscijs, faceret, iussi. Celeriter itaq; cũ multũ sanguinis in vase collectũ vidissem, altero vase postulato sanguinem, qui fluxerat, excepi: quem vt comperi librarum quatuor & dimidię pondus ęquare, ægrum capite in scapulas dimisso collocaui, ac naribus frigidam poscã attraheret, præcepi: fronti spongiã aqua mulsa madentẽ imposui: brachia & crura vinclis obstrinxi. Quæ cum minus conferre viderent, postremo cucurbitulã in præcordijs ad dextrum latus adegi: statimq; sanguinis fluxũ cohibui: quod remediũ ẽt ex Hipppcratis arte sumptũ fuisse te docuimus. Atq; idcirco & hæc & alia oĩa, quæcunq; medicando peregi, literarum monumentis cõmisimus. Nam, qũo rigorem, alui profluuium, vomitum, immodicã vrinæ multitudinẽ suppressionem've, sudores, abscessus secus aures aut ad alia loca, delirium, dementiam, ac demum alia omnia ægris obueniẽtia, præcognoscere conueniat, scripsimus. Quædã vero, sicuti prius dicebã, is, qui prius ista nouerit, per se ipsum excogitabit: quemadmodum & nos in Filio Boethi fecimus, Amante fœmina, & Atrieli timẽte. F G H

Intermittentis Pulsus sed Naturalis Dignotio. C*AP*, 14.

Nuper ẽt, vt scis, me eiusmodi quiddam prædicente, q̃plurimis admirationi fui. Quidã domus magister, qui, ꝙ oĩa recte gubernaret, à domino honorabatur, alijs medicis accedẽtibus septimo die sudando iudicatus est. Sequenti die cum pulsum deficere inuenissent, malignam aliꝗ in corpore affectionem latitare, q̃q̃ magnope deciperentur, putabant. Exeuntes itaq; cum domino ægroti iuuenis, ac mihi casu obuiã facti: postq̃, & quæ contigerant, & quæ aderãt symptomata, narrarunt: quid'nam significaret id, quod in pulsu præter rationẽ euenerat, scire affectabãt. Tum ipse propinq̃ esse domum, in qua ægrotus decumberet, audiens, deducentibus illis accessi, atq; iuuenis pulsum attigi. Te vero Posthume sæpenumero docui medicos aliquot, summos etiã, à recto sensus iudicio aberrare: magnũq; eum pulsum existimare, qui magnus non est: & celerẽ interdum, qui celer non sit. Eodem pacto, dum & languidum à vehementi, & asperum à molli, secernere volunt, falluntur: Ac multo magis etiam, quoties de pulsus ordine, deq; eius contrario

iudicant:

A iudicant: item q̃ de ęqualitate, & inęqualitate cũ in vna pulsatione, tum in pluribus. Atq; ego in
istorum gratiã quatuor libros de pulsuum dignotione cõscripsi: qui alios quatuor, qui de pulsuũ
causis inscribũtur, antecedunt: vtrasq; enim has tractationes ea requirit præcognitio, quæ per pul
sus habetur, quatuor libris & ipsa à nobis descripta: cuius causa etiam prędictę duæ institutę sunt.
Cum igitur inęqualitas illa, quæ in vno pulsu consistit, maximum [illegible]sum afferat: atq;, q multas ha
bet differentias, longa, vt dictum est, exercitatione paretur: sciendum est pulsum, siue vno ictu, si-
ue pluribus inter se collatis, nihil aliud præter naturam continentem, q̃ vt solum deficiat, à prima
ortus origine talem esse: id q̃ scitu difficillimum, immo potius fieri non posse, vt quisq; istud in-
ternoscat, nisi oẽs omnium pulsuum differentias exacte perceperit. Vt ergo iuuenem, de quo ser-
monem instituerams, eiusmodi pulsum habere sensi, medicos hortatus sum, securissime prorsus
à morbo liberatum hominem reficerent, ac postea, cum exiret, & consueta negocia tractaret, eum
tangerent: ipsos enim tunc eius pulsum talem reperturos, qualem nunc inuenissent: eò q is ita sit
à natura procreatus, nõ ab aliqua morbosa causa oppressus. Hæc illis nõ credẽda primo visa sunt:
deinde, cum pulsum vno ictu prætermisso, alio subinde numero pulsare deprehendissent, ad me
tandem venerunt, vt ex me audirent, qua coniectura iuuenis pulsum talem natura fuisse cogno-
B uissem: quibus ego id respondi, quod olim Isocratem Rhetorẽ discipulo cuidam suo respondisse
acceperam, postulanti, Nunquid, si se tribus annis exercuisset, de quacũq; re proposita dicere pos-
set, sicut ipsum facere videbat. Ferunt enim Isocratẽ adolescenti ita respõdisse: Equidem fili, quæ
postulas, vno etiã die adipiscereris, optarem: verum, dum tuam mecũ ipse ad dicendum aptitudi-
nem considero, ne, si multis quidem annis te exerceas, quod petis, consequeris. Disciplinæ siqui-
dem anni pro discentium natura multi, ac pauci redduntur. Noscerent itaq; eos, admonebã, om-
nes præter naturam pulsuum differentias, illud opus legendo, quod inter libros de pulsibus pri-
mum est recta exercitationis via prodire volentibus, atq; à nobis quatuor libris distinctum. Inde
nanq; vos eas discere potestis, quoties ex nostro sensu depromptas, atq; ibi descriptas pulsuũ dif-
ferentias agnoscere volueritis. Hoc mi Posthume arte medica pręcognouisse memoria dignum
extitit: velut & id, quod in Imperatore, febris inuasio putabatur. Cętera vero, quæ plures medici
admirantur, nihil, quod aut proximum, aut simile his sit, continent: miranda tamen plerisq; vi-
dentur, ob ipsorum ignorantiam, non quia admirationem vllam habeant, aut difficilia præco-
gnitu sint hisce, qui legitime artem medicam exercuerint.

FINIS QVARTAE CLASSIS.

aaaa bbbb ccccc dddd eeee ffff gggg hhhh iiii kkkk llll mmmm nnnn
oooo pppp PPPP QQQQ qqqq rrrr ssss tttt uuuu xxxx yyyy zzzz
AAAA BBBB CCCC DDDD EEEE
Quaterniones omnes præter PPPP QQQQ DDDD et EEEE terniones.

VENETIIS, APVD HAEREDES
LVCAE ANTONII IVNTAE.